

ספר
ערוך השלחן
על אורח חיים
חלק ראשון

בו יגואר כל הדינים והלכות הכתובים בשו"ע או"ח חלק ראשון
מסימן א' עד סימן רמ"ב עם כל הדינים המפורדים בספריו
האחרונים וכל דין ודין בארתי במעמו בעזה"י עפ"י הצעות וראיות
מצדו הפוסקים. הכל בלשון צח וקל ובסדר נכון כאשר עינד
תחזינה מישרים בפנים הספר.

מאתו **היא"ל מיכל** בהרב מוה"ר אהרן הלוי עפשטיין החונה בק'
גאוהרדק בעה"מ ספר ערוך השלחן על ח"מ ועל יורה דעה וספר אור
זישרים על סה"י לר"ת.

הוצא לבית הדפוס בהוצאות הגאון הסתבר ע"י בית מסחר ספרים של הר"י יוסף צבי לעון נ"י
בווארשא (הוצב מילא נומר 2) בהרה"ג ר' **שמרואל** זצ"ל שהיה אב"ד בק' וואלאבישין
משנת תרמ"ט עד תר"ך ואחר כך משנת כת"ר עד י"ט כסליו תר"ס היה ראב"ד
וסריצ במעזריטש יע"א ושם מנחתו כבוד הנצב"ה.

פיעטרקוב

בדפוס המשובח של חרבני ובו' מו"ה **מרדכי צעדערבוים** נ"י.
שנת תרס"ג לפ"ק

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

קפנתי מכל החסדים וגו' ועוד אמרו שם ואהבת וגו' אהבתו על כל הבריות באברהם אביך כענין שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן כלומר כמו שאברהם מפני שהיה אהבו בלב ונפש קרא את בני אדם להאמין באלקותו כן תעשה אהה אהבה על הבריות ולקרבו ליצירתו יתברך. עוד נרמז בספרי לפי שנאמר ואהבת איני יודע כיצד אהבין אותו ת"ל והיו הרברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמהוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם כלומר שעם התהבוננות בתורה התיישב האהבה בלב בהכרח [מינון]:

ד וכן נצטוו ליראה מפניו ית' רחוב את ה' אלהיך הירא וי"ל הרמב"ם בספר המצות מצוה ד' שצונו להאמין ויראהו יהעלה וליפחד ממנו ולא נהיה ככופרים התולכים בשרירות לבם ובקרי אבל גירא ביראת' ענשו בכל עת ירו. אמרו את ה' אלהיך תירא עכ"ל וכחיבורו הגדול ריש פ"ב מיסודי התורה כתב והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתכונן האדם כמעשיו וכברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אהב ומשבת ומפאר ומתארה תארה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי ובשמחישב בדרכים האלו עצמן מיד הוא גרעק לאחוזיו וירא ויפחד ויודע שהוא בריה קמנה ששלה אפלה עומרת ברע"ת קלה מעושה לפני תמים דעת כמו שאמר דוד כי אראה שמיך מעשה איצבעותיך מה אנשי בני התכרז עכ"ל ובספר המצות ביאר יראה פשוטה שהיא יראת העונש וככאן ביאר יראת החוסמת ועל זה שנינו בספרי אין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא בסדה הקב"ה בלבד ע"ש כלומר ייראה ואהבה הם שני הפכים אלא ביראת הרוממות יפיר יבולים שניתם להיות דע"י גדול מעלת רוממותו יתברך מחיירא ממנו יראת המעלה ואהבו בכל לב ובכל נפש:

ה ונצטוו ללכת בדרכיו המובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו ונאמר אחרי ה' אלהיכם הלכו ונאמר ללכת בכל דרכיו מה הוא חנין אף אתה חנין מה הוא רחום אף אתה רחום [סוס"י ד.]. ולהתרחקות בפעולותיו המובים ובמדותיו הישרים כפי יכולתו ומצות עשה להדבק בחכמים ובתלמידיהם כדי ללמד מעשיהם שנא' ובי הדבק וכו' אפשר לו לאדם להדבק בשכינה ורתי אש אוכלה הוא אלא הדבק בחכמים ובהלמידים [למנוחות קי"א]. והוי מחאבק בעפר רגליהם ושהתה בצמא את דבריהם ונאמר הולך את חכמים ויחם ונאמר אשרי האיש אשר לא הלך בעצה רשעים וגו':

ו כןב הסמ"ג בעשין מצוה י"ז מ"ע לצדק את הדין על כל המאורע שנאמר וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך יסירך וכו' עכ"ל ואנחנו בני ישראל יעני' הומו בלא מנהגה זה קרוב לשני אלפים שנת חייבים אנו לדעת שוה הכל למבטתנו לזכך אחת

כמו שאמר הנביא זכריה [י"ג] וצרפתים בצרוף את הכסף ובחנתים כבדוין את הוזהב הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו אמרתי עמי הוא והוא יאמר ה' אלהי וביאר הכתוב להאמין באמונה שלמה שכל צרותינו וכל מלמולנו אינו ע"ד הנקמה ח"י אלא כדי לצרפוט ראל"ב כבר לא היתה ממנו שאייה בכל משך ממתה השנים הרבות ואין לך אות ומופת גדל מזה מקוסיט זמן ארוך בזה דאין זה אלא מפני שהשנחתו יתברך עלינו לא סר ולא יסור אף רנע באב המשגיח על בני יתרו ומיטרו למבטתו ודאיה לזה שהרי בכל זמן הגלות הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו כלומר כשאנו מהפללים אליו יתברך עונה אותנו בכל עת צרה וצוקה אמרתי עמי הוא והוא יאמר וכו' כלומר שהרי אנו רואים שכל זמן הארוך הזה עם בני' הולכים בדרך התורה והמצוה וזאת יתברך קרא אותנו עמי ואנחנו קוראים אותו אלהי ישראל:

ז מיסודי הדת להאמין שתורתנו הקדושה כאשר היא נרונה לנו מפני ע"י משה רבינו ובחמרון אות אחר היא פסולה ואין הפרש בקדושתה בין פסוק שמע ישראל לפסוק והסנה ויתה פלגש וכשם שהקב"ה חי וקיים לעד ולעולמי עולמים כמו כן התורה היא נצחית כמו שאנו אומרים כאמת ויציב הוא קיים ושמו קיים וכו' ובריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד ולעלמי עולמים וכו' ולכן מלאכי שהיה הנביא החתרון אמר וכו' תורת משה עברי וגו':

ח ומיסודי הדת להאמין בתורה שבע"פ כמו שנאמר ע"פ התורה אשר ויורק וגו' ולא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבע"פ שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתו אתך ברית ואת ישראל [גיטין ס"ו]. והתורה שבע"פ נתנת רוח חיים בתורה שכתב שאין בה אף מצוה אחת מבוראה כהלכתה והתורה שבע"פ מבארה והוה המשנה והנמרא שבם נתבאר כל פרטי המצוה וכל מי שאינו מודה בתורה שבע"פ אין לו חלק באלהי ישראל:

ט ומיסודי הדת להאמין בשכר עוה"ב ובעונש הגידום וכביאת משיח ובתחיית המתים וכן מיסודי הדת לעשות כל המצוה לא מפני שהשכל מחייב כן כעין במצות שבין אדם לחבירו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו לעשות כן ולכן נאמר בבריות האחרונות בשבת ובכיבוד אב כאשר צוך ה' אלהיך משום דזה מוסכם בכל אום ולשון שהאדם צריך לנח יום אחד בשבוע כדי לחוק כחותיו וכן ההסכמה בכל אום ולשון לכבוד הריו ולזה אמרה תורה שמור את יום השבת לקרשו כאשר צוך ה' אלהיך כבר את אביך ואת אמנת כאשר צוך ה' אלהיך כלומר ולא מפני שהשכל מחייב כן ובדברות הראשונות קודם חטא העגל לא הוצרכו לאוהרה זו לפי שהיו כולם במרידות מלאכים כדכתיב אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם יוש עוד יסודי הדת והרמב"ם

בגשרים ירוצו ולא יינעו ורץ כצביו לדרוף אחר הפצות וגבור כארי לכבוש את יצרך מן העברות עכ"ל והפחד פי' עז כנמר שתעויו פניך כנגד המלעינין ואל תמנע מלעשות מצוה מפני המלעינין וקל כנשר ששעופף בשמים ותעזים עיניך מראות ברע עיני העוין החלה העזבירה רץ כצביו שירליך לנבוג וירצו כנבוג כארי נגד הלב שתחוק לבך בעבודתו ע"ש [ולעג"ד נראה שחז"ל טעמו שאלוהים מוכיח את יסודות יסודות ארמ"ע ולאנו עז כנף לזוג יסוד הלש שסוף עז הרצה וקל כנשר נגד יסוד סודו שסוף קל מלך רץ לכני עז יסוד המים וסוף צלולו וסוד ונבוג קל יסוד העפר שסוף חזק וקסוף הסוטה ששחממג בכל יסודות הגוף דק לעניו הצורה יתב' ולא בעניו עוס"ן] :

יך וכתב רבינו הרמ"א שינוי ה' לגבי תמיד הוא בכל גדול כחורה ובמעלות הצדיקים אשר תלכס לפני האלהים כי אין ישיבת האדם והמעותיו ועסקיו והוא לברו בכותו כישבוהו ותועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול ולא דברו והרחבת פיו ברצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדובריו כמושב המלך כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה כמעשיו כמו שנאמר אם ימטר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' מיד יניע אליו היראה וההכנעה בחדר השי"ת ובשרו מפת תמיד גם כהצנע לכת וכשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ומיד שיעור משנתו יקום כזריות לעבודת בוראו יתב' ויתעלה ולא יתבייש מפני בני אדם המלעינים עליו בעבודת השי" [כל"ע] עכ"ל ותרתי קאמר אחרי שהקב"ה עומד עליו תמיד לכן גם כהצנע לכת כלומר גם כשהוא לכוז או עם אשתו וזרעו ויתגב ביראה והכנעה כעומד לפני מלך וכן סבואר כמורה נבוכים [ח"ג פ"ב] שמשם מקור הדברים ע"ש ועוד אימר שיהיה עליו פחדו ובשרו מהשי"ת תמיד ולכן גם כהיותו בין בני אדם יעשה המצול עליו בעבודת השי"ת ואל יתבייש המלעינים אם יש מלעינים הרבושה מפני השי"ת שתגבר על הבושה מבני אדם וגם לא יתקוטם עמהם [ענ"ל] דרקפסה היא מדה מנונה ומכיאה לעוות ויש להתרחק ממנה אפילו כשמתקוטם לדבר מצוה אלא יעשה מעשהו לשם ה' יתברך ולא יחוש לאלעג [ומה שאלמ"ד דוד וכתקומות עליו לתקוטם זהו ציונות בעניו סוף וזו שאין מניחים לעשות המעלות דלא בני גללים] אבל מאוס לעג בעלמא ח"ל [למקוטם] :

יך כרברי בן חימא נתבאר שצריך להיות גבור כארי ולכן בכל בוקר בקיום מצותו יתגבר כארי לעמוד לעבודה כורא ואף אם ישאנו יצרו בחורה לאמר אך תעמד כבוקר כי הקוד גדול או ישאנו בקיץ לאמר אך תעמד ממימתך ועדיין לא שבעת משינתך התגבר עליו לקום שתהא אתה מעורר השניו ולא יהיה הוא מעורר כמו שאמר הו שרדה בבודי ערה הגבל ונבוג אע"פ

והרמב"ם כללן ביני עיקרים ונדפסו כמידורים וידועים לכל אדם האמת כי כל מצוה מצוה יצ"נ מצות היא עיקר מעיקרי הדת וכל אות מהתורה היא עיקר מעיקרי הדת וראיה שבחזקונין אות אחד היא פסולה וכן בתורה שבע"פ המסאן לקבל דבר אחד הוא מין כמ"ש הרמב"ם רפ"ג ממסרים ח"ל מי שאינו מדה בתורה שבע"פ ה"ו בכלל המינים ע"ש ואין חילוק בין כשאינו מודה ככלה או אינו מודה במקצתה כמו בתורה שבכתב ואין להאריך בה כי ידוע זה ללוסדי תורה"ק :

יך וי"ל הרא"ה בספר החינוך ששה מצות חיוכן תמיד לא יפקו אפילו רגע אחת כל ימי חי האדם וכל רגע שחשוב כהן קיים מ"ע ואלו הם האמה להאמין שיש אלוה אחד כעולם שכרא את הבריאה הגדולה הואת ורוא היה והוא ויהי לעולם עד והוא הוציאנו ממצרים ונתן לנו את התורה וזה נכלל בקרא ראנבי ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ונ' והשניה שנאמין שאין אלוה זלחו שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני כלומר שבה זלחתי אין והשלישית ליהוה כמו שנאמר ה' אחד והרביעית לאהבו כמ"ש ואהבת ונ' והחמישית לירא ממנו כמ"ש את ה' אלוך תירא והששית שלא לתור אחר הלב ואחר העינים כדכתיב ולא תתורו אחרי לככם ואחרי עיניכם ונ' ואחרי לבכם וז' מינות ואחרי עיניכם וז' ונתן [ספ"ק דזכות] עכ"ל והכונה לבלי להעלות על הדעת מחשבת מינות ואם מעצמו יעלה על הלב יסחנה מדרתי ויתחוק בתורה ויראת ה' וירחק עינו מעניו ונתן ואם במקרה יעלה על עינו יסח דעתו ויתחוק וכו' :

מן תגן באבות פ"ד ר' יעקב אימר העוה"ו דמה לפרוודור כפני העוה"ב התקן עצמך בפרוודור כדי שחכם למרקלין והו עיקר גדול כחיי האיש הישראלי לידע שעה"ו הוא עולם המעשה ועוה"ב הוא עולם הגמול ועוה"ו הוא השער להכנס בו לעוה"ב ולכן יהיה לבלי לאבד הזמן בחנם כי הזמן יקר מכל הנמצאות הזמן שעבר לא יחוד עוד וזו שההכרחות נטל חלק גדול מהזמן וימי חיי האדם קצרים וכרובי האדם לימי הוקנה רואה שהכל הבל לזה אמר שלמה וזכור את בוראך בימי בהדותיך עד אשר לא יבוא ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ [קהלת י"ב] וימי הרעה הם ימי הוקנה ואשר לא תאמר אין לי בהם חפץ כלומר ככל עניו עוה"ו ואו מעצמך תביר האמת אבל כחותיך יהיו הליושם ולכן זכור את בוראך בימי בהדותיך והמסור נפשך על קדושת ה' ויתבאר ביו"ד סי' קנ"ו כאריות כמ"ד :

מן וכפ"ה ראבות תגן יהודה בן חימא אימר די עז כנמר וקל כנשר רץ כצביו וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים ופי' הרע"ב עז כנמר שלא תתכייש לשאול מרוב מה שלא הכנת ולא הביישן למד וקל כנשר לחדוד אחר לימודך ולא תיגע כדכתיב יעלו אבר

אעירה שחר אני מעיר השחר ואין השחר מעיר אותי
 גכ"ש אם ישכבו קודם אור הבוקר לקום להתחנן לפני
 בוראו מה טובו ומה יפיו [קור] ואם אינו יכול להשכים
 קודם אור הבוקר מ"מ התפלה אשר היא עת לכל חי
 אל יאחר אותה [סחפולל ציצור] ויחשוב בלבו אלו היה
 בעבודת מלך בשר דם וציוור להשכים באור הבוקר
 לעבודתו היה יחיד וריוו לעמוד לעבודתו כאשר צוהו
 כ"ש וק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה [סס] והיה
 שכתב רבינו הרמ"א שעכ"פ לא יאחר זמן התפלה
 שהצבור מתפללין ע"ש :

י דוד אמר ואני הפלתי לך ה' עת רצון וגו' וכן
 ישעיה [מ"ט] אמר בעת רצון עניתך ש"מ דעת
 רצון מילתא היא [יכמות ע"ב]. ובגמרא פירשו דאימתי
 עת רצון בשעה שהציבור מתפללין [ברכות ח']. וכן הוא
 בזהר תרומה [דף קל"ו]. וז"ל הנינו אימתי אוקרי עת
 רצון בשעתא דציבור קא מצלאן וכו' ע"ש אמנם ביבמות
 שם מובא דחצות לילה הוא עת רצון ע"ש וביומא
 [ס"ט]: מובא דיש עת רצון אף בלא שעה קבוע
 ובלא ציבור וכן מובא בתנייני [כ"ד]: דע"י חלום
 נחלה לרבא שהאורא הוא עת רצון ע"ש והכל אמת
 הודאי יש עתים קבועים לעת רצון ויש גם בלא עתים
 קבועים כפי גזירת מלכו של עולם :

כ וכתבו המור והש"ע סעיף ב' המשכים להתחנן לפני
 בוראו יבין לשעות שמשנתת המשמרות שהם
 בשליש הלילה ולבסוף שני שלישי הלילה ולבסוף הלילה
 שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן והגלות
 רצויה עכ"ל ודבר זה מובא כמה שאמרנו בריש ברכות
 דעל כל משמר שהוא כביכול כארי כדכתוב ה' מגורים
 ישאן וגו' ישאן ישאן על טהו והנה לתירוצי הראשון
 בגמרא [ג']. דקחשב אמצעית דאמצעיותא"ש דחשיב
 גם חצות בהדידיה אבל לתירוצי השני רסוף משמרות
 קחשיב הא דלא תני חצות בהדידיה משום דחצות הוי
 עת רצון לכל מילי וכוני תלתא אינם אלא על חורבן בהמ"ק
 ולכן מה שהאריכו חכמי הקבלה דחצות הוא עת רצון
 לבקש רחמים על החורבן ועל בניו"א"ש גם לפי הגמרא
 דחצות הוא עת רצון לכל דבר [ולתנן קרנו מהפסחים
 ועמג"ח סק"ד שכתב לתירוצי הסני הגמרא חולקת על זה
 ע"ש ולטנ"ד לוי קן דוק] :

כא וכתב רבינו הבי"ט סעי' ג' ראוי לכל ודאי שמים
 שיהא מיצר והוא על חורבן בהמ"ק עכ"ל ונראה
 דאדלעיל קאי על הגי משמרות והוי מלשון הרא"ש
 שכתב על הך דג' משמרות וז"ל וראוי לכל ירא שמים
 שיהא מיצר והוא באותה שעה ולשפך תחנונים על
 חורבן בהמ"ק כמו שנא' קומי רוני בלילה לראש אשמורות
 שפכי כמים לבך וגו' עכ"ל וגם זה שכתב אלא כבעוף
 ד' טוב מעט תחנונים בכונה מהרבות בלא כונה עכ"ל
 ג"כ אהך עניינא קאי על חורבן בהמ"ק והוא סדברי
 הטור שכתב על הך דג' משמרות וז"ל והתפלה שיתפלל

באותה שעה על החורבן רצויה וכו' אחד המרכבה ואחד
 הממעט ובלבד שימיון לבו בתחנוניו כי טוב מעט
 בכונה מהרבות בהם שלא בכונה עכ"ל כלומר כגון שיש
 לו שעה לומר תחנונים ולא יותר לא יאמר הרבה
 תחנונים בלא כונה וטוב יותר מעט ובכונת הלב וה"ה
 בכל הדברים כמו בלימוד תורה באמירת תהילים וכיוצא
 בהם טוב מעט בכונה מהרבה יותר מכל כונה ועל דעת
 חכמי הקבלה עיקר תחנן הוא בחצות לילה וכמו
 שנדפס בסידורים וגם לפי הגמרא כן הוא כמ"ש בסעי'
 הקודם וחצות הוא באמצע הלילה י"ב שעות אחר חצות
 היום בין בקיץ בין בחורף וכן הסכימו רוב גרולי ישראל
 וכן עיקר. [אבל אין כוונת סב"י לעורריו לזכור מורכב בית
 המקדש לפסוקא סהרי צממ"ט ג' צרכות קבועות לזה
 ולירוסלים את למח ללא וכו' וגם צברסמ"ז ברכס קב"ה לזה
 וקודם צברסמ"ז נוסחין לומר על נהרות צבל וצבצב ויו"ט
 ור"ח שיר המעלות וכנס זכרונות לנו עושין למורכב צברס"ק
 וצפרט צימי המלאים ומי הוא האיש הישראלני אשר ישכחם
 אלף כוונתו על הזמן דמשמרות וכמ"ש דוק] :

כב וכתבו המור וש"ע סעי' ה' טוב לומר פרשה העקדה
 ופרשה הזמן ועשרת הדברות ופרשה עולה ומנחה
 ושלמים וחמטת ארבע עכ"ל ובסעי' ח' כתב רבינו הבי"ט
 יש נוהגין לומר פרשת הכיור ופ' תרומת הדשן ואח"כ
 פ' התמיד ואח"כ פ' מנחת מקדש קמרת ופ' סממני הקמרת
 ועשייתו עכ"ל ובסעי' ח' כתב יאמר עם פ' הקרבנות
 ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה' עכ"ל משום
 דאיהא במדרש דבשעה שאומרים ישראל פסוק זה נכבד
 הקב"ה בעקידת יצחק ואנחנו אומרים אותו אחר פ' התמיד :

כג והנה מנהגינו ובמו שנדפס בסידורים אומרים פ'
 עקדה ואח"כ פ' הכיור ותרומת הדשן ופ' התמיד
 וקמורת זה מה שכתוב בתורה גם בל דרשת חז"ל בריש
 כריתות שיי"א סממנים היו בה ואלו הן הצרי והצפרן
 וכו' וכל פרטי הדינים שבהם ואח"כ אומרים אבוי היה
 מסדר סדר המערכת והוא מיומא פ"ג ע"ש אבל אין אנו
 אומרים לא פ' המן ולא עשרת הדברות ולא פרשת
 עולה ומנחה ושלמים וחמטת ארבע אלא שאנו אומרים
 כל פ"ה דוכחים איזהו מקומן וכו' ואין זה נגד דברי
 רבינו הב"י דג"ל דזה שכתב בסעי' מ' יש נוהגין וכו'
 ג"כ כוונתו כן כלומר של טהגיין שלא לומר כמ"ש בסעי'
 ה' אלא פרשת הכיור וכו' :

כד והמעט ג"ל דהתפלה שהקבע לציבור כלומר שכל
 ישראל יאמרוהו אינם אלא דברים של ציבור ולא
 דברים של יחיד ולמה נאמר פ' עולה ומנחה ושלמים
 וחמטת ואשם שאלו אינם בציבור ואף גם אין חובה
 ליחיד וזה שאומרים פרק אידע מקומן והו כדו ללמוד
 פרק משניות בכל יום שהוא תורה שבע"פ ובחרו ממילא
 בפרק זה שמדבר בענייני הקרבנות והוא סתמא בלי
 מהלוקת אבל לקבוע קרבנות אלו מפרשות של תורה

אין צורך ואי משום לימד תורה שכתב הרכה יש בתפלה נ' פרשות של ק"ש ושירת הים ופי' הרמז וכו' ופי' עקרה ודאי אומרים שהיא זכות כלל ישראל ולכבוד זכות אבותיו הקדושים ולכן הוקבע אח"כ רבנו של עולם ועיקרו הוא מהמרש בענין העקרה ע"ש ועם עשרת הדברות א"א לקבע בציבור שהרי ביטולם מפני תרעומת המינים שלא יאמרו אין תורה אלא זו כדאיתא ספ"ק דברכות דבאמת הקשו על הך דסעי' ה' שכתב לומר עשרת הדברות ותרצו דביחוד מותר והוה שכתב רבינו הרמ"א שם ו"ל ודוקא ביחוד מותר לומר עשרת הדברות בכל יום אבל אסור לאמרם בציבור עכ"ל וא"כ מבטל דא"א להיות זה נסח קבוע אבל על פרשת המן שהשמימו לא ידעתי מעם אך באמת לא הוזכרה פ' המן ב"ש"ם ויש שהביאו מירושלמי ברכות [פריסה לת. י"ד] ואני לא מצאתי זה בירושלמי והמעם נ"ל מפני שהרכה נזכר בפרשה זו תרעומתם על ה' כמו שכתב שם כי שבעתי את תלונתיכם שמעתי את תלונת בני ישראל ועוד ע"ש וגם הוציאו על המן דיבה רעה שאמרו ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו וכן איתא במדרש שמות [פ' כ"ח] נמצאתי ללא בקשני היה להם לבקש רחמים מלפני אלו עמדו ושפטו תרעומת כלפי מעלה עכ"ל ועוד אמרין שם ומפני מה לא אמרו שירה על המן וכו' שהיו מציאין דברי תפלות על המן אמר הקב"ה איני מבקש לא תרעומתיכם ולא קולוסיכם ע"ש ולכן לא קבעו זה בצבור [כנלע"ד] :

כז כתב המור ובשמשים פרשת העולה יאמר רבון העולמים יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוכו ומקבל לפניך כאלו הקרבתי עולה בזמנה וכן יאמר בפרשה המנחה והשלמים והאשם ואחר פרשת החטאת לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה עכ"ל אבל רבינו הב"י לא הוסיף אשם נ"כ משום דגם אשם אינו כבוד כבוד כמ"ש במפרו הגדול והמור ס"ל ראשם תלוי נמי בא בגדרה כמבואר מדבריו ביו"ד סימן ה' [דפסק כ"א כדכיתות [כ"ט] .] דמתנדב חטס תלוי צנל יום] והרמב"ם לא פסק כן וצ"ל אם שהמור לא פירש אשם תלוי ס"מ כונתו כן משום דאשם הוא אשם תלוי וי"א משום דבירו לירוד בגזיר ולפסאות עצמו ולהביא אשם [ענל"ג סק"ל] ואינו מוכן כלל דאפו נרד בגזיר [י"א] ועוד כמה חמירות בזה ולכן נראה כמ"ש מקודם דכוננו לאשם תלוי [ולענ"ד י"ל דכרו סקור ע"פ שעת ר"ת צמחיים ע"ג . ד"ה חטס ע"ש דו"ק] :

כח ועכשיו את אומרים יהיה רצון במשניות דאיתו סקסון על עולה תעודה ושלמים ומהרש"ל כתב דברך תנאי יכול לומר גם על חטאת ואשם אם נתחייבתי חטאת היא כאלו הקרבתי חטאת וכן באשם כלומר ואם לאו היא כקרא בתורה [ומתוך קדושת סק"ז סק"ז] יש שהמה בזה דהא קי"ל דחטאת בעי ידועה בתחלה [ענ"ל ס"ז] ואינה חסדה דהא אומר כאלו הקרבתי חטאת חטונה כאלו הקרבתי בידעה [י"א] וגם אשם לדעת הרמב"ם צריך ידועה בתחלה ואין להאריך בזה :

כט בירושלמי ר"פ תה"ש אומר ומאיכן למדו נ' תפלות רשבי"ג אומר כנגד נ' פעמים שהיום משתנה על הגביות בשחר צ"ל מודה אני לפניך וכו' שהוצאתי סאפלה לאורה במטה צ"ל מודה וכו' בשם שזכרתי לראות תחמה במורה כך זכרתי לראות תחמה במערב בערב צ"ל יהי רצון מלפניך וכו' כשם שהייתי באפלה והוצאתי

אין צורך ואי משום לימד תורה שכתב הרכה יש בתפלה נ' פרשות של ק"ש ושירת הים ופי' הרמז וכו' ופי' עקרה ודאי אומרים שהיא זכות כלל ישראל ולכבוד זכות אבותיו הקדושים ולכן הוקבע אח"כ רבנו של עולם ועיקרו הוא מהמרש בענין העקרה ע"ש ועם עשרת הדברות א"א לקבע בציבור שהרי ביטולם מפני תרעומת המינים שלא יאמרו אין תורה אלא זו כדאיתא ספ"ק דברכות דבאמת הקשו על הך דסעי' ה' שכתב לומר עשרת הדברות ותרצו דביחוד מותר והוה שכתב רבינו הרמ"א שם ו"ל ודוקא ביחוד מותר לומר עשרת הדברות בכל יום אבל אסור לאמרם בציבור עכ"ל וא"כ מבטל דא"א להיות זה נסח קבוע אבל על פרשת המן שהשמימו לא ידעתי מעם אך באמת לא הוזכרה פ' המן ב"ש"ם ויש שהביאו מירושלמי ברכות [פריסה לת. י"ד] ואני לא מצאתי זה בירושלמי והמעם נ"ל מפני שהרכה נזכר בפרשה זו תרעומתם על ה' כמו שכתב שם כי שבעתי את תלונתיכם שמעתי את תלונת בני ישראל ועוד ע"ש וגם הוציאו על המן דיבה רעה שאמרו ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו וכן איתא במדרש שמות [פ' כ"ח] נמצאתי ללא בקשני היה להם לבקש רחמים מלפני אלו עמדו ושפטו תרעומת כלפי מעלה עכ"ל ועוד אמרין שם ומפני מה לא אמרו שירה על המן וכו' שהיו מציאין דברי תפלות על המן אמר הקב"ה איני מבקש לא תרעומתיכם ולא קולוסיכם ע"ש ולכן לא קבעו זה בצבור [כנלע"ד] :

כה פ' התמיד והקמורת לה אומר בלילה דהקרבתי תמיד והקמורת קמרת אינו יאמר ביום אבל פ' הכיור ותרומת הרשן מותר לומר גם קודם אור היום ואדרבא עיקר תרומת הרשן היתה בלילה כרתגן כיומא [ג'] בכל יום תרמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו נ' וביה"כ מחצות וברגלים מאשמורה הראשונה ע"ש וכן הקמרת איברים שיש בפרשה זו היתה כל הלילה ומבטל שהוצרכו מקדם לקרש יורדם ורגליהם מהכיור ולכן אומרים פ' הכיור מקדם פ' תרומת הרשן ואח"כ להתמיד ולהוציא הבהנים לקדם מן הכיור ואע"ג דקיי"ל כרבי בנבחים [י"ט] [דלינה פמלה בקדושה ירוסורגלים ס"מ קי"ד כר' יוחנן שם [כ'] .] דאמר קידש ידיו ורגליו להרומת הרשן למחר א"צ לקדש מפני שהיא תחלת עבודה ע"ש וכך פסק הרמב"ם בפ"ה מביאת מקדש ע"ש לפ"י נראה דגם קדם חצות לילה יוכל לומר פ' הכיור ותה"ד שהרי ברגלים מפריש מאשמורה ראשונה ולא נהג כן וואלי מפני שבכל השנה היו מפרישין קודם קריאת הגבר או אחר קריאת הגבר לפיכך גם את מזבחיך זה רק קודם אור היום לאחר חצות הלילה :

כו ויש שכתב שצריכין לומר פ' אלו מעומר דוקא משום דישב פסול לעבודה [ענ"ל ר"ם מ"ח] ורבים חילקם בזה [ש"ת ס"ט כשם סאכ"ג והסכ"ל ונ"ק] ובאמת

והרצאתי מאפלה לאורה כך תציאני מאפלה לאורה ע"ש ושם אחר מהפוסקים לא הביאו זה (ולולי משום דהש"ג חומר שזהו כנגד תפלות ורי"ז חמרו סס

דילפינן מאזנות ותמידים ע"ש ובש"ס דילן סס לא הוכחו רק דברי ריב"ז ור"ל דברי רשב"י לכן השמיטו הפוסקים זר) :

סימן ב דין לבישת הנגדים והמנעלים . וכו' י"א סעיפים :

א כבר נתבאר דאפילו בחדרי חדרים צריך האדם לנהוג בצניעות כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו לפיכך אם הוא ישן ערום לא יקום ערום מסמנתו אלא ילבש חלוקי בעורו שוכב ולא ילבש חלוקי אף מיושב כי יתגלה הציטו ערום אלא יקח חלוקי ויכניס בו ראשו ורועותיו בעודת שוכב ונמצא כשוקים יראו במסכה כשהולך לישן ופושט חלוקי לא יפשמטנו לא עומד ולא יושב אלא כששוכב ומסכה במסכה על גופו ויניח החלוקי אצלו למען בקומו לא יצטרך לישב ערום וזהו ממדת הצניעות ואל יאמר מי רואני כי מלא כל הארץ כבודו יתברך [ובגנליו אין קפידא וכן במתקן] :

ב ידקדק בחלוקי ללבוש ברובו שלא יתפוך הפנימי לחץ ויתראו התפרדות ואמרי החלוקי ויהגנה על הבריות וזהו אפילו בחלוקי שאין הפרש כל כך בין צד פנימי לחיצוני וכ"ש בשארי בגדים בי כשם שאדם צריך לצאת ידי הבריות שלא ידברו עליו מרה כמו בן צדיק שלא יתגנה בעיני הבריות ואמרינן בשבת [ק"ז .] איתרו ת"ח וכו' זה המקפיד על חלוקי להופכי כלומר שאפילו אם במקרה לבישה מהופכת מרחיק את עצמו לפושטת ולהופכה ללבושה ומי שאינן ת"ח לא יפריח כל כך ולכתחלה כל אדם מקפיד בזה [מ"ו סק"ב] ואם בהחלוקי כך בשארי בגדים על אחת כמה וכמה ובב"ב [ג"ז:] אמרינן חלוקי של ת"ח ביצד כל שאין בשרו נראה מתחתיו שיגיע עד לארץ כשהולך יחף [רשב"ס] ומכילא דאצילנו אין קפידא אבל הרמב"ם בפ"ה מרעות מפרש שלא תהא דקה מזה עד ששברו יתראה מכותה עוד אמרינן שם מטית של ת"ח ביצד כל שאין חלוקי נראה מתחתיו טפה ומטית הוא בנגד העליון והכונה שלא יהא ארוך הבגד התחתון יותר מהעליון וכל ת"ח שנמצא רבב על בגדו כלומר חלב או שומן וכל דבר המאוס חייב מיתה שמשניא את התורה בעיני הבריות [שנת סס] אלא יהיו בגדיו נקיים מכלוכותי ואסור לת"ח לילך במנעלים המטלאים במלאי על גבי מלאי [סס] באופן שתגנה אא"כ במים ורפש בימות הנשמים דאו אין קפידא :

יד שלו עד ראשי אצבעותיו וכו' ולא יצא מבושם לשוק ולא בכגדים מבושמים ולא ישים בשערו בושם אבל אם משח בשרו כדי להעביר את הוורמא מזהר וכן לא יצא יחיד בלילה אא"כ היה לו זמן קבוע לצאת בו להלמודו וכל אלו מפני החשד עכ"ל [ע' ברכות מ"ג : ובחולין ל"א .] מפרש מפני תזקין ור"ע] :

ד עוד כתב שם בדיון ז' ת"ח לא יהא ציועק וצוח בשעת דיבורו ולא יגביה קולו ביותר אלא דיבדו בנחה עם כל הבריות וכשידבר בנחת יראה שלא יתרחק עד שיראה כדברי נסי הרוח ומקדים שלום לכל אדם ורן את כל אדם לבק זכות ומספר בשבת חבירו ולא בגנתו כלל אוהב שלום ורודף שלום ואס"א שדבריו מועילים ונשמעים אומר ואם לאו שותק וכו' ואינו מדבר אלא בדברי חכמה וגמ"ח וכיוצא בהן ולא יספר עם אשה בשק ואפילו היא אשתו או אחותו או בתו עכ"ל וכ"ש שלא יהא רגיל בשבועות ונדרים ולא ירבה מעורתו בכל מקום ויתרחק ממושב לצים ומבני אדם שאינם הטונים :

ה אמרינן כשלהי הוריות חמשה דברים משכחים את הלימוד האוכל ממה שאוכל עכבר וממה שאוכל תחול והאוכל לב של בהמה והרגיל ביותם והשותה מים של שיווי רחיצה והרוחץ רגליו זה על גבי זה וי"א אף המניח כליו כלומר בגדיו תחת מראשותיו וחמשה דברים משכחים את הלימוד פת פחמין וכ"ש פחמין עצמן והאוכל ביצה מגולגלת בלא מלח ומגולגלת היא צלזיה קצח [ערש"י שנת ל"ח : ד"ה צטצול] והרגיל במשן זית והרגיל ביין ובשמים והשותה מים של שיווי עיסה וי"א אף המובל אצבעו במלח ואובל :

ו עוד איתא שם עשרה דברים קשים ללימוד [לסבין] מה שלומן העובר תחת אפסר הגמל וכ"ש תחת גמל עצמו והעובר בין שני גמלים והעובר בין שתי נשים ואשה העוברת בין שני אנשים והעובר מתחת ריח רע של נבילה והעובר תחת הגשד שלא עברו תחתיו מים מ' יום והאוכל פת שלא בישל כל צדט והאוכל בשר מוהמא ליסמרין וזהו הכף שבוחשין בו את הקדידה והשותה מאמת המים העוברת בבית הקברות והמטבל בפני המת וי"א אף הקורא כתב שעל גבי הקבר ע"ש ויש שכתבו שהלובשים שני מלבושים ביום נ"ב קשה לשכחה [מג"א סק"ב כשס טעות] ונדאה דבמנעלים אין קפידא :

ז כתבו דבוהינו בעלי הש"ע כמעו' ד' יגעול מנעל של ימין תחלה ולא יקשרנו ואח"כ יגעול של שמאל ויקשרנו

ז וז"ל הרמב"ם שם דין ט' מלבוש ת"ח הוא מלבוש נאה ונקי ואסור לו שימצא בבגדו כהם או שמגוניו וכיוצא בהן ולא ילבש לא בגדי ארגמן שהכל מסתכלים בהם ולא מלבוש עניים שמבוזה את לבושיו אלא בגדים ביענים נאים ולא יהא בשרו נראה מתחת מדיו כמו בגדי פשטים הקלים שעשים במצרים ולא יהיו בגדיו מחובין על הארץ כבגדי נסי הרוח אלא עד עקבו ובית

כמו הנשים וגמי הרוח כמו שנאמר הלך ופשוף הלכנה ולא ידוך ברה"י כמנהג המשושעים ורא יכפרף קסוה כבעלי חמושות אלא מסתכל למה כמו שהוא עומד בהפכה ומהלך בשוק באדם שרוא מרוד כעמקו גם פמהלכו של אדם ניכר אם חכם ובעל דעה הוא או שומה וסכל וכן אמר לומר כמנהגו וגם כדרך כשהסכל הולך לבו חסר ואמר לכל סכל הוא הוא מודיע לכל על עצמו שהוא סכל עכ"ל :

י איתא בקדושין שם דב הונא בריה רבב יהושע לא מסגי ד' אמות בניליי הראש אמר שכינה למעלה מראשי ואיהו נופא אמר בשבה [ק"ל]: תיהו לי דלא מנינא ד"א בניליי הראש ושם [קנ"ו]: איתא כפי רישך כי היכי דתיהוי עלך איתתא דשמיא ומנייא שם מעשה שניליי הראש הביא אדם לדי עבירה ואיתא כמס' בלה פעם אחת היו יושבים וקנים בשער ועברו לפניה שני תעוקות אחד ביסה את ראשי ואחד גילה את ראשו וחקרו אחרי זה שנילה ראשו ונמצא שהוא מסור וכן הגדה ע"ש והענין שדראש שבו המוח שהוא מקור החכמה והיראה אין לו להתגולה לפניו יתב' שמאל כל הארץ כבודו כמו שאין לעמוד במקום קדוש בנימי דאש ואם אינו עושה כן עוות יצוד מתגבר עליו גם בלא הרגשה והנה יש מן הגדולים המוכרים שמעוקר הדין יש איסור כזה ויש שגזברים שדוד דק מסרת חסידות אמנם אם כה ואם כה הנמיץ יעיד על זה [ובמקום הסכנה כמו צנורכחות סקרי"ש שמינהל דמלכותא חין ליקך כניסוי סרל"ש כשם מותר לך שלא במקום סכנה מי שדולה לזכות צירחת כ' יאמור ח"ע מזה ודי למזין ודוק] :

יא ויבחק נקביו קדם התפלה רא"י [ברכות ע"ו]. הרוצה לקבל עליו עז מלכות שמים שלמה יפנה וישראל ידיו ויניח הפילין ויקרא ק"ש ויהפכל ויש לאדם להתנדב עצמו לפטת בוקר וערב וזהו והירות והיות נקיית ואין לו אלא דק לבחוק א"ע אבל אם כרק ואין המותרות יוצא אף שלפי רמיוני צריך לזה מ"ס מקרי טף נקי ומחויב להתפגל ח"ו לעבוד זמן ק"ש מפני זה ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ומה לו לעשות ורכים שועים כזה ע"כ יש להוזהרם ורא ילך כמקנה טיף עידום וגם לא ילך יתף ראין לך כמנוה יותר ממי שדלך יתף :

סימן ג ההנהגה בבית הכנסא בצניעות . ובו י"ג סעיפים :

א כתוב כי מלאכי יצוה לך לשמך בכל הדין ובשבת [ק"ט]: אסרינן שני מלאכי השרת המליון לו לאדם ע"ש ובחגיגה [ט"ו]: איתא שני מלאכים המליון לו לאדם מעידין בו ע"ש ולכן צו חו"ל בברכות [ס':] כשצריך ליכנס לבית הכנסא ויאמר לפני בנימו התבכרו מבוכים קדושים משרתי עליון שמרוני שמרוני עורוני עורוני המתיני לי עד שאכנס ואצא שכן דרכם של

ויקשרו ויחודד ויקשר של ימין וכמנעלים שלט שאין להם קשירה ינעול של ימין תחלה ובשחולץ מנעליו חולץ של שמאל תחלה עכ"ל וכן בפזימוקאות ניב כלבישה ימין תחלה ובהפשה שמאל תחלה [ט"ע סג"ט"ז] יש מי שחולק על זה [אלרל"ח] ואינו עיקר וגם בקשירתם כמו שאצליט קושרים הפוזימוקאות על רגל שקורין פאדוסקע"ס ניב כן שילבוש הפוזימוקא של רגל ימיני ולא יקשרנה ואח"כ ילבוש של שמאל ויקשרנה ואח"כ יקשר של ימין וכן אנו נוהגים ואין לשנות לפי דברי רבוהיט בעלי הש"ע וגם המדן פסק כן ע"ש :

ו זביאור הדברים דהנה ככל מקום חלקה התורה בטרד לימין כמו בעבודת כהמ"ק שרק ימין כשר לעבודה וכן כהואת על ביהן יד ובהן רגל כפ' מצורע כתיב הימנית וכן ככל מעשי ידי אדם הימין היא העיקרית לכן ילבישה תחלה ולכן בחליצה יתלוצו השמאל תחלה כדי שהימין תהיה מלוכשת עדיין בכבוד האבר הוא כשהוא מלוכש אמנם בקשירת הפלין מצינו שהתורה חלקה כבוד לשמאל שהתפלין קשריון על יד שמאל ולכן כל מה שלענין קשירה חולקין כבוד לשמאל וכל לענין גיירה והלכשה חולקין כבוד לימין תחלה והו לפי דברי המדן ושו"ע וכן הוא כמ"ש שבת [ס"ח]. דאמר רנב"י דהכי עבד מר בריה דרבנא וכל רבוהיטו הראשני' הר"ף והרמ"ם והרא"ש והמרדכי והרמ"ג השמיטו לגמרי ולא הוכידו ענין זה כלל וטעמם בירוד משום דאח"כ אומר שם אומר רב הוא חזינא לרב כהנא דלא קפיד ע"ש ורב אשי הוא בתראה [ובאלרל"ח כתב דמר בריה דרבינא הוא בתרא כמו רב אשי ע"ש ואינו כן דלאן הוא מר בריה דרבנא ולא דרבינא ועליו אמר רב אשי ציבמות [כ"ג]. לאו מר בריה דרבנא תחוס עלה וסיס קדמון ומ"מ במוט"ע חשבו לזכיון סרנב"י אמר ירל שמים יולא וכו' ועליו לקיים דברי הסור וט"ע] :

ב אסור לאדם שיהלך ד' אמות במקוה וקופה שנאמר מלא כל הארץ כבודו [קדושין ל"ח]. וכל המהלך בקוה וקופה כאלו דוחק רגלי השכינה [ברכות מ"ג]: ואין הכונה שילך שדוח אלא שלא ילך וקוף יותר מראי בגדיו נפוי כדרך הנאים וי"ל הרמב"ם כפ"ה סדועה דין ח' לא ילך ת"ח במקוה וקופה ורובו נפוי כענין שנאמר ותלכנה נפשות גרון ולא יהלך עקב בצד נדל בנחת

בני אדם וכיאורו שמכסח את המלאכים שכאשר הם קדושים ולא יכנסו לשם ולכן ימתינו עדי עד צאתו משם ומכסחם שישמרו אותן מן המזיקין הרוז כינת הבתוב כי מלאכיו יצוה לך לשמך בכל הדין כלומר באיזה דרך שאחיה מביח לילך גם במקום שא"א להם ליכנסם והשמירה היא מן המזיקין כמו שכתוב מקדם לא תירא מפחד לילה ונ"י מקפנב ישוד צדירים וט' ואומר עוצני

ערודני ערודני לענין הנקיות שמפני שבחוצאות הסמולת הלוי עיקר הבריאות לכן אומר בן ומסיים שכן דרכן של בני אדם כדובר מה לעשות אחרי שהארס מוכרח להו : ועכשיו לא נהגו לאמרו דרוקא חסידים הראשונים שמשחשבים היתה המיד דבוקה בה' ועליהם נאמר יושב כסתר עליון בצל שוי יהונן והיו מרגישים בקדושה של המליוס אורה להם היה נאה לומר בן אבל אהני אם כי ודאי שגם לנו יש ענין הלוויית המלאכים כמכואר מכריזי הו"ל שהבאנו אך אין אנו מרגישים כלל היה אמירה זו לנאות ועוד ללב ומיתוי כויתורא ובודאי האישי הקדוש היושב על התורה בקדושה ומהרה צריך לאומרה אבל לא בן אהנו סתם בני אדם וכן עיקר וכן המנהג [ובחלל"ח נחמקס כזו ולפ"מ"ח א"ש דוקן] :

ג וינהגו עצמו בבית הבסא בצניעות ואין קורין צנוע אלא לפי שצנוע בבית הבסא [בזכות ס"ב]. כלומר דאפילו בשם נורה בצניעות וק"ו בשארי מקומות וו"ל הרמב"ם בפ"ה מדעות דין ו' צניעות גדולה נהגים ה"ח בעצמן לא יתבזו ולא יתגלו ראשן ולא טפן ואפילו בשעה שכתבו לבית הבסא יתא צנוע ולא יתגלה בגדיו עד שישב ולא יקנה ביטון ויתרחק מכל אדם ויכנס חדר לפנים מן החדר משהו לפניו חתך המערה ונפנה ואם נפנה אחורי הנדר יתרחק כרי שלא ישמע חבירו קולו אם נתעמש ואם נפנה בכקעה ירחיק כדי שלא יראה חבירו פירועו ולא ידבר בשווא ונכה אפילו לצורך גדול וכדרך שנהג צניעות ביום בבית הבסא כך נהג כלולה ולעולם ילמד אדם עצמו להפנות שחיות וערבות כלכר כדי שלא יתרחק עכ"ל והשמיים כמה דינים שיתבארו ולא ידעתי מעמו :

ד יסגור הרלת בערו ולא יכבו שני אנשים ניהרובנשים אמרו בכנהררין [ו"ט]. התקנו שיהא נשים מספרות זו עם זו בבית הבסא משום יחוד ע"ש וזהו בבה"ב שבשדות ולא בעיר ולכן בומה"ו גם הן לא יכנסו שתיים כאחת [מנ"ח] ואם רוצה למשמש בפי המבעת בצרור או בקיפס לפתוח נקביו ימשמש ואח"כ יושב ולא ימשמש אחר שישב כך צו הו"ל שם בברכות ע"ש ואמרו בספ"ח דשבת הנצרך לנקביו ואינו יכול יעמוד וישב ויעמוד וישב או יתהלך לצודדין דשמא מקום זה אינו מסוגל או ימשמש בצרור באותו מקום או יסוח דעתו מירכיים אחרים ויחשוב רק בזה דהמחשבה פועלת ואמרו שם הנכנס למעורת קבע ואם יצטרך באמצע המערה לפנות נגאי הוא דו יתלך י פעמים של ד' אמות או ד' פעמים של י אמות ונפנה ונכנס וישב במקומו ולא יצטרך לצאת והנצרך לפנות ואינו נפנה רוח והסא שומת בו והנצרך לנקביו ואוכל דומה לתער שהסידורו על גב אפרו והוה תחלת ריה וזהמא :

ה איתא בספרי [פ' תל"ח] שלא יפנה בעמידה והמעם נראה שלא יחלוש גופו ולא יגלה עצמו הריבה כי אם מלאחריו מפת ומלפניו מפתים דלקילות מן רגלים וידע ראם זה האימר יש דברים שעושה בימיו של כל אדם ויש דברים שעושה בשמאלו הגדולים נחלקו בזה לחלק חילוקים שנים [עגמ"ח סס ו"ח סק"ט ופמ"ג וזה"ח] ולענין ברור שאם רק יש לו שימוש בשני הידים הגיעם האחרון מפני שהתורה ניתנה בימינו של הקב"ה מכריע שיקנה בשמאל של כל אדם דבראי הוא המעם הזה להכריע ויש שחילקו בין אם היר הוא משמש כתיבה או לא משמש כתיבה ולי נראה כמ"ש ונס אשה צריכה ליהדר בזה דכמה מעמים שייכים גם לה יש שכתבו שיש ליהדר שלא לקנה באצבע האמצעיות של השמאל מפני שבודק עליו הרצועה [סס ב"ס גל"ס] ובודאי אם ביכולתו ליהדר כזה מה טוב אבל אם בלעדי האצבע הזה לא יקנה יפה יקנה כדרכו [ג"ל] :

ו וכבר נתבאר דגם בגולה יפנה בצניעות כמו ביום אך זהו לענין צניעות אבל לא לענין רחוק דבגולה א"צ

א"צ להתרחק עצמו כמו בהם ודע דכל זה לגדולים אבל לקטנים מותר להשתין אפילו ביום ובפני רבים בכל מקום אם צריך לכך משום שיש סכנה בדבר אם יעצור עצמו הרבה כדאיתא בבבבב [מ"ד]. ואשה לא תעמד לפני תנאי להשתין וזהו כנגדו אבל מן הצד לית לן פנה [סס] :

י לא ישתין מעומד מפני נציצות הנתזות על רגליו ואמר שהיא כרות שפכה שאינו מקלה אלא שותת ואינו מריר ויציאו לעו על ודעו אם לא שיעמד במקום גבוה שהנציצות לא יפלו על רגליו או ישתיין לתוך עפר היחוד דנ"כ ליכא נציצות ואע"ג דנציצות לשפשה הנציצות מ"ם ברוב נציצות אין השפשה מספיק [מנ"ל בסס תוס'] ואם א"א לו להשתין ממקום גבוה וגם לא בעפר תחת יוכל להשתין בדרכו רק ימיעו בבצים להגביה האבר קצת שילכו המים למרחוק ומעם שיפלו על רגליו ישפשפם ויהר שלא יאחזו בהאבר עצמו להשתין אם לא מעטרה ולמטה מפני שעלול לירד הוצאת ודע לבטלה א"כ הוא נשוי ויש לו פת בסלו ומסדת חסידות ליהר אף בנשוי אבל לסייע בכבים מותר לכל ואפילו נשוי אינו מותר לאחזו בהאבר עצמו רק להשתין ולא להתחבך וע"י בנד עכ מותר דהש"ת נקבו עובר משום כל תשקצו ולקטנים עובר גם משום לא יהיה כך עקר אך עד שימצא מקום טובהר להשתין או לגדולים אינו עובר והמשהה מלהפיה בשצורך אינו עובר ויהר א"ע לקנח יפה מקום פי הטבעת כי צואה כמקומה אסור לקרות ק"ש ויתבאר כס"י ע"י :

יג ודע דהרמב"ם שם כתב דגם לישן אסור בין מורה למערב אלא בין צפון לדרום ע"ש וזהו סמך דאמרין בריש ברכות כל ימי הייחוד מצומער וכו' ועל מפתו שתהא נרונה בין צפון לדרום והנתן מסתו בין צפון לדרום הוויין ליה בניס זכרים והמור לא הזכיר זה דמ"ל שאין זה אלא זריזות וצומעא ורתום' כתב שם דהוה רק באשתו עמו ע"ש אבל מהרמב"ם מביאר דאפילו לבדו אסור ורבינו הב"י במע"י ו' פסק בתיב' וכתב שאנן להזהר כהרמב"ם ע"ש אונ' אין נוהרים בזה ואנו תופסים כהמור דיינא ועוד דיש מחלוקת בין הגדולים אם בין צפון לדרום הבונה ראשה ומרגלותיה או רחב המטה ולפ"ו נפל הך דינא בבירא [עמנ"ל סק"י] ולבטח דלא מהני כלן מחילת לפי שאין צוה סיכך ע"ש ולענ"ד ח"ל לזה דהא מקורו מסרמב"ם והלכמנ"ל גם צבית כסמ"ל לל מהני מחילת ותוקן :

סימן ד דיני נטילת ידים של שחרית . ובו כ"א סעיפים :

א בברכות [ס'] : השב בין ברכות שחרית בקומו ממטתו גם ברכת על נטילת ידים שאומר שם כי משא ידיה לימא ברוך אשר קדשנו וכו' על נטילת ידים וכן הוא ברמב"ם פ"ו מחפלה ובמור וש"ע ס' מ"ו ולא תחבאי מה מיכה של ברכה זו ומצינו בגמרא שני

עניני החיצה בבוקר האחד בשבת [ק"ט] : שאומר שרחה רעה שורה על הידים שחרית קודם נטילה ואין לינוע לפה ולאוזן ולעינים קודם החיצה וזה הרוח רעה . לא סר עד שירחוק ידיו נ' פעמים שישפוך מים על ידיו נ' פעמים [רש"י] וא"כ י"ל דברכה זו הוא על ענין הזה ועוד מצינו

יב עוד כתבו במע"י י"ג אם היה ניעור כל הלילה יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית להפיל ולהעביר רוח רעה מידיו ויטלם בלא ברכה עכ"ל ומעם הספק הוא דלהרא"ש שחתקנה היה מפני שאין ידיו נקיות ובנייעור כל הלילה תרי הם נקיות וגם למעם הרשב"א משום בריה חדשה ודי כשהיה ישן והפקוד נשפתי ביד הקב"ה משא"כ בנייעור כל הלילה [כ"י] ו"א דודאי צריך לברך דכיון דהקטו רבנן שוב לא פלוג והוי תקנה קבועה [כ"ח] ויש מי שכתב דבך דלהרא"ש י"ל בן משום דס"ל דגם במנחה צריך ליטול ידיו ולא להרשב"א [מנ"א סקי"ג] ואינו יודע מה ענין ז"ל ואדרבא רביש הב"י בספרו הגדול כתב דלהרשב"א יותר י"ל דלא פלוג מלהרא"ש ע"ש [וכ"ח סמ"ז סקי"ט] וכן נראה עיקר לברך בנייעור כל הלילה ויש מגדולים שכתבו בל"ל לברך כפסק רבינו הרמ"א [ותמיהני כיון דהמנ"א סככים דלהרשב"א יש לברך ככ"ח ולסרס"א נתבאר דלא פלוג ליה ל"ל יצטו ופסטיק להרמ"א ספסק לקטן סימן מ"ו לכל ברכות השאר מברכין אף כעלמ נתייבז כען ע"ש והוק]:

יג עוד כתבו במע"י י"ד השכים קודם עמוד השחר וגמל ידיו יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו פעם אחת כשיאור היום להעביר רוח רעה השרה על הידים ויטלם בלא ברכה עכ"ל והספק הוא דשמא קודם אור היום חוזר הרוח רעה ושורה וכן משמע בורה [כ"ג] ואפילו ישן קודם אור היום טפל בלא ברכה ולהפלה ודאי דלא בעינן ברכה עוד פעם למעם הרשב"א [מנ"א סקי"ג] וכן ביטן ביום יש להסתפק אם צריך לערות עליהן ג' פעמים משום דיש להסתפק אם לילה נודם לא שינה גודם ודוקא כשישן שיתין נשמי ולכן יטלם ג' ובלא ברכה:

יד לפיכך הקם ממטרו בין שהאיר היום בין קודם אור היום נוטל ידיו ומברך על גמ"י אבל אשר יצר לא יברך אם עדיין לא עשה צרכיו ו"א דאפילו לא עשה צרכיו יברך אשר יצר והמעם משום דקודם נטילה אמר לו לינוע ובעיני ובפני ובאזני וגם משום דנעשה כברייה חדשה [מנ"א סקי"ג] ואין המעמים מספיקים ולכן טוב לעשות צרכיו תחלה וכ"ש אם צריך לנקביו דאסור לו לברך [ז"ס סקי"ח] וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ובכרמ שדרך רוב בני אדם שכשקמים ממטתם נצרכים לגדולים או קמנים ולכן יטול בלא ברכה ויפנה ויחזור ויטול ידיו ויברך על גמ"י ואשר יצר ובלא נטילה אמר לו לילך לעשות צרכיו ו"א"כ עושה סמוך למטת מפני שיש מחמירים ומוזהרים ע"פ הוורד שאמר לילך ד' אמת בלא גמ"י וגם בגמרא משמע כן שהיה חשבה בין ברכות השחר שסמוך למטת [ברכות ס' ג] ועמ"ש ריש ס' ו':

טז וכך הוא סדר הנטילה נוטל הכלי של מים ביד ימינו ונתנו ליד שמאלו כדי שיריק על הימין תחלה ללא הכרעין כן וצ"ע [ויסר הוי ג' מנימת מנ"א סקי"ג]:

כפ"י מברכות שהבאנו וכן הרא"ש כתב שחקנו הברכה כמו נטמ"י לאכילה וגם הרשב"א באותה השכה הורה אותה לאכילה שכתב גם ומשכשך ידיו בכלי בין בשחרית בין בשעת אכילה וכו' עכ"ל ולא אמרו כנסרא רק כדליכא מיא אין מבטלין התפלה בשכילי זה וינקה בצדור או בשאר דבר ובאמת כה"ג כתב הרא"ש דאינו מברך ענמ"י אלא על נקיות ידים ויש חולקין בזה כמו שכתבאר אבל אם יכול להשיג מים בשמים לאכילה מחוייב להשיג ואם א"א להשיג גם צדור כשר אבל מה שייך לומר שכשרים לתפלה ובודאי אינם כשרים לכתחלה אא"כ אין לו וגם זה שכתבו דלא מברך עליו ויהי חמיהני גברך על נקיות ידים ומי נרע מצדור ולענ"ה נראה העיקר לדינא שצריך להשיג מים בשמים לאכילה לנמרי ואם א"א יוצא במה שהן ולרעת הרא"ש ויברך על נקיות ידים והחולקים יברך ענמ"י [מקור הדין מהר"ס כמ"ט כ"ג] ודבריו אינם מובנים שסמול לומר דאפילו לכתחלה מהני ומקיים שלל יברך ע"ש וז"ל ל"ל מהני לכתחלה שלל תקטו לברך וז"ל אינו מברך וז"ל [הוק]:

יז ובמע"י ו' כתבו א"צ רביעית נטמ"י לתפלה ובמע"י ו' כתבו מוב להקפיד נטמ"י שחרית בכל הדברים המעכבים בנטמ"י למעודה מיהו אינו מעכב לא כלי ולא כח גברא ושאר הדברים הפוסלים כנטמ"י המעודה עכ"ל וגם דברים אלו תמורים בעיני ודרי הרמב"ם השרה לנמרי נטילה זו לנטמ"י דמעודה ולא ראינו מי שחולק עליו וגם הרא"ש שם כתב מפורש לפי שצריך ליטול מן הכלי לכך תקנו גמ"י לברך ענמ"י עכ"ל וכן הרשב"א כתב מפורש שצריך בבוך לישור ידיו בכלי ע"ש וזה שהכשר בשכשך לרוך הכלי זה משום דס"כ גם במעודה כן וז"ל ומשכשך ידיו בתוך הכלי בין בשחרית בין בשעת אכילה ע"ש ועוד יתבאר בזה ויק רד"ן בפ' כל הבשר כתב שא"צ כלי וכן המרדכי בפ' אלו דברים כתב שלא תקטו אנטר בנטילה זו ע"ש אבל הרמב"ם והרשב"א והרא"ש דימה לכל דיני גמ"י למעודה וס"ל לומר דא"צ רביעית ומה שייך אינו מעכב דאם אין לו פשיטא אפילו צדור מהני ואם יש לו ודאי מעכב וצ"ע [וכפרט סטיוסל פסק להדיח כן כמ"ט]:

יח ובמע"י י"ב כתב רבינו הב"י אם שכשך ידיו לחוך כלי של מים עלתה לו נטילה ויש להפלה אבל לא לרוח רעה שעליהן ואם עכשך ידיו בג' מימות מחולפים יש להסתפק אם עלתה לו להעביר רוח רעה שעליהם עכ"ל וגם בזה אני המה דהן אמת דהרשב"א פסק כן אבל איתו הא ס"ל דגם למעודה מהני ככה"ג כמו שהבאנו ובריו במע"י הקודם אבל לדיון דקו"ל בס"י קנ"ט דלמעודה פסול ככה"ג ודאי נכ בשחרית כן הוא אא"כ אין לו כלי כמו שבארנו דשים הם וגם מה שמסתפק בג' מימות מחולפים אם מהני דענין רוח רעה חמיהני כיון שלהוורד לא מהני כמ"ש בספרו הגדול כמה לא הכרעין כן וצ"ע [ויסר הוי ג' מנימת מנ"א סקי"ג]:

יכול ליגע במקום המגולה שבזרועותיו וזיינו עד הפרק שקורין עליונבוגין ובצווארו יכול ליגע עד החזה ואם נגע במקומות המכוסין או שנמל כינה בידיו צריך לרחוץ במים ואם הוא עומד בתפלה ואינו יכול לרחוץ ממשמש ידיו ככורל או בקורה וכיוצא בזה והחכם עיניו בראשו שלא לבא לידו כך [ואם נגע בפעטת שקורין סליי ח"ל נטילה]:

יב אם אין לו מים לנטיל שחרית יקנה ידיו בצרור או בעפר או בקורה או בכל מידי הפצק ויברך על נקיות ידים ויעיל להפלה אבל לא להעביר רוח רעה שעליהן ולכן כשיודמן לו א"ח"כ יטול על ידיו ג"פ בלא ברכה והנה היה אפשר לברך על נטיל דלא פלוג רבנן וכן משמע מדברי הרשב"א אמנם הרא"ש והטור פסקו כן מפורש לברך על נקיות ידים ואך נעבור על דבריהם [עמנ"ל סק"ה ודבריו ל"ט]:

כ והיו כשרוצה להתפלל עתה או שיעבור זמן ק"ש אבל אם עדיין אינו מהפלי יראה להשיג מים עד זמן הפלה וכל הברכות דשחרית יכול לברך גם קודם נטילה דלא הקנו נטילה אלא לק"ש ולתפלה וסתם ידים אינן פסולות לברכה שהיו מכרכין על הפירות בלא נטילה ואם יודע שידיו אינם נקיות כגון שקם ממטתו ושכב בפישטו בגדים וכיוצא בו לא יעכב הברכות מפני העדר מים ויגה ידיו בצרור וכו' ויברך הברכות דאטרי להוכיח השם כשידיו אינן נקיות ונהניס ליומר מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתו וכו' מיד בקומו ממטתו אף שאין ידיו נקיות מפני שאין בזה שם וכינוי :

כא לבר נטיל שחרית יש עוד דברים שצריכים נטילה במים רוקא אך איצ"נ פעמים [עמנ"ל סק"י] ואלו הן היוצא מבית הכסא וירחוץ היכף היוצא מבית המרחץ והנטול צפרניו והחולץ מנעליו בידיו אבל הפושט פוזמקאות מרגליו איצ"נ נטילה דהם כשאריו בגדים והטנע ברגליו או במנעליו והחופף ראשו בין ביד בין במסרק וי"א אף הרוחץ בין הסתים בבה"ק וירחוץ ידיו קודם שיהפיל שם וירחוץ בעצמו משם והטנע במת ואצלו נהגו גם המלוים את המת ועומדים בתוך ד' אמות להמטה נוטל ידיו ומני שמפלילו כליו אפילו לא נגע בכינה והטנע בכינה והטנע במקומות מכוסים שבגופו והמשמש מטתו וכי שעשה אחד טבל אלו ולא נטל ידיו אם ה"ח הוא תלמודו משתבח ואם אינו ה"ח דעתו מתקלקל ואמרו ח"ל בפסחים [ק"י:ג] דהמקוין דם מתחפשים ולא נטל ידיו מפחד ו' ימים המגלח ולא נטל ידיו מפחד ג' ימים הטמל צפרניו ולא נטל ידיו מפחד יום אחד ואינו יודע כמה מפחד ע"ש :

דבכל מקום חולקין כבוד לימין וישפוך עליהם נ' פעמים בסירוגין להעביר הרוח רעה שעליהן ויש נוהגים לרחוץ פיהם שחרית מפני היריין שבהוך הפה וגם מועיל לכפה דברים וירחוץ מפני ויזהר לגבבו יפה מהרוחץ מפני ולא נגבו יפה מפני מתבקעות או עולה בהן שחין ורפואתו לרחוץ הרבה במי סילקא [עמנ"ל ק"י:ג] ומי סילקא הוא מרק של תרדון [כ"ט:י] ולא נהפיש לנו מה זה והברכות צריך לימר קודם הניגוב ולא יגע בידו קודם נטילה לפה ולא לחוטם ולא לאזנים ולא לעינים ואפילו מי שנמל ידיו לא ירגיל א"ע למשמש בפי המבכעת הדיר מפני שמביאתו לידו תחתונות ולא יגע במקום הקוה וכן בכל מקום חבירה מפני שמשמוש היד מוקף להחברה וכן לא יגע בגינת שבר וכ"ש קודם נטילה דמכנים רוח רעה להשבר וכן אמור ליגע בכל מאכל ובכל משקה קודם נטילה ובדיעבד אין אוסרין טמני זה [יש סתמנו שבנקילה על יד ימין יאמר יד הגדולה ועל יד שמאל יד השוקה וכשתפסם ביחד יאמר הדמם וכשרוחץ פניו יאמר רחשו כחם פז וגו' וכשרוחץ עיניו יאמר עיניו כיונים וגו' ולחיו יאמר לחיו כפרונת הסוּסם ושפתותיו יאמר שפתותיו שטפים וגו' ופיו יאמר משו עשתי שן וגו' ויש בזה סגולה נפלאה כי כללם אלפים עשה את המדם דוק]:

מז נטיל שחרית אין נוטלין על גבי קרקע ולא על גבי עצים וקוסמין אלא לרוחץ הבלי ומים של נטיל שחרית אמור ליהנות מהם ואפילו ליהנם לכהמה אמור מפני שרוח רעה שורה עליהן והבהמה רתנוק מזה ולא ישפכם בבית ולא במקום שעוברים שם בני אדם אלא ישפכם במקום שאין לומר לבני אדם ולא יטול ממי שלא נטל ידיו שחרית כלומר שלא ישפוך לו על ידיו אבל להביא לו מים אין חשש ויזהר להכין כלי עם מים לפני מותר ויש שהקפידו במים אלו גם משום גילוי ואנו אין חוששין לזה כי אין אנו נוהרין בגילוי מפני שאין נחשים מצוים בנינו כמבואר ביו"ד סי' קמ"ו :

יך דוד המלך לא היה יושן יתר משהיו נשמי בהמשך אחד אלא היה מתעורר בכל שיתין נשמי ובסוכה [כ"ו:י] מבואר דיש שלא נוהרו בזה אלא ביום ולא בלילה [עמנ"ל סק"י:י] ושיעור שיתין נשמי לא נתפרש לנו וי"א שהוא במשך הצי שעה וי"א כשני שעות [ועמנ"ל סוכה טס] ואין אנו נוהרים בזה שאין זה לפי מדרגותינו ואין בזה איסור אלא דרך הקדש יקרא לה :

יג כל אדם צריך ליותר בתפלה ובאכילה שלא ליגע בשוק וירך ובמקומות המכוסין באדם לפי שיש שם מלמולי ויעה והוא וזהמא נדולה וכן שלא לחבק בראשו אבל במקומות המגולות בראשו וכניפו אין להקפיד אפי' בחיכוך וגיעה בעלמא בראשו לית לן בה [כ"ל] וכן

סימן ה כוונת הברכות . וכו' ד' מעיפים :

א מה שאנו אמרים בכל הברכות כרוך אתה לא שהיא יתברך צריך לכרכזינו ח"ו אלא הוא כמו אור החזור שישפיע

ב עיקר שמו יתברך הוא שם הדיה והוא שם המפורש ואסור לו בוסן הוה לקורא בכתובתו אלא בשם אדני כי אין העולם כדאי עתה לפרש [ספ"ג דפסחים] ו"ל המור והש"ע יכוין בברכותיו פירוש המלה שמציא מפיו ובהוכיחו השם יכוין פירוש קריאתו באלף דלת לשון אדנות שהוא אדון הים וכוון עוד פירוש כתיבתו ביו"ד הא לשון הדיה שהוא הדיה דהו ויהיה ובהוכיחו אלהים יכוין שהוא תקיף אמיץ אשר לו היכולת כעליונים ובתחתונים כי אל לשון כח וחוקק הוא כמו ואה אילי הארץ וגו' [פול] :

ד ולפ"ו כעת אסורת ברוך אתה ה' יכוין אדנות והיה והוה ויהיה וכמקום שכתוב שם אדני כמו אדני שפתי תפתח יכוין רק שהוא אדון הכל ו"א שגם בשם הדיה לא יכוין רק אדון הכל כי בכל מקום את הלכיים אחר הקרי [הג"ר] ונקודות השם כשכתוב באדני קריאתו הוא בחתף פתח וכשנכתב הדיה יש קורין האלף בשב"א כנקודת הו"ד של הדיה ויש קורין בחתף פתח כנקודת האלף בשם אדני [הג"ר] וכן המנהג הפשוט אצלינו לקרות האלף בחתף פתח [זו כוונת פסוקים והבאים כסוד ה' מכוונים כוונת נורמות ונגדולי המקובלים מזכירים שאם יכוין בשם שילוב שם הדיה כדלנו הוא ענין גדול ואין להסירך בה] :

שישפיע ברכתו לו כמו שאמר דוד ומכרכתך יברך בית עבדך לעולם [ש"צ ז] והענין שאנו עדיין לעורר לזה הוא בכתובת חנו עזו לאלהים כלומר לפי שכמעשינו חלום כל הענינים לכן עלינו להוסיף כח בפמליא של מעלה ואז תרד הברכה לנו והוה דהתיב רוכב שמים בעורך :

ב ובכל הברכות והתפלות את מברכים אליו ו'ח' כלשון טבח ברוך אתה וכמומורים והודאות יש כמה שאומרים אתה הוא טבח ונסתר והענין מוכן כי עצמותו יתברך נעלם מכל נעלם וגם השרפים והאופנים אינם יודעים ורק ע"י מעשיו ניכר לו ולהם וזה שאומרים ברוך כבוד ה' ממקום כלומר שכבודו יתברך משמים והם פעולותיו בכל מקום שהם ולא עצמותו והוה שאומרים אתה הוא כלומר אתה מצד פעולותיך הוא מעצמותו ולכן בתפלות שאנו מכששים ממנו יתב' שיעשה כך וכך הלא מרבים מצד פעולותיו ולכן אומרים אתה וכן ככל מיני ברבות כמו ברכת הנהנין שאנו מברכין על שברא פירא זו או לחם זה הלא מברכים בפעולותיו וכן ברכת המצות את מברכים בפעולותיו שצוה לו כך וכך וכן כל מיני ברבות כמו ברכת הראיה בימים ונהרות או רעמים וברקים ויוצא בהם את מברכים אודו יתברך על פעולותיו והכן אומרים אתה לטבח :

סימן ו פי' ברכת אשר יצר ואלהי נשמה ודיניהם. ובו י"ג סעיפים :

א פליאה וחכמה עכ"ל ולפ"ו קאי בחכמה על דלקמן על וברא בו נקבים וכו' והרמ"ם פירש ע"פ המדרש שהתקין מוונותיו של אדם בראשון ואח"כ ברא יש מפרשים שיצר האדם בחכמה כלומר שהאדם יש בו חכמה [מהרש"ח] ושייך לענין הוה משם דהרבמה אין לה בושה ומטלת הרעו בפני כל משא"כ האדם ויש מפרשים בחכמה שברא בו כח הוה שיש בו ד' כוחות כח המושך המאכל והכח הסחוק המאכל וכח המעכל וכח הדוחה את המתותות ואלמלי אלו הכוחות לא היה באפשרי לחיות [לבס] :

ב וברא בו נקבים נקב הפה : דהנמים המאכל והמשקה שהוא התולת כח המושך ונקבי הכריכתא והשתן להוציאם והכפיל לשני לרמו גם על שארי נקבים כהרומם והאונים אך עיקר רבונה על אלו השייכים להענין חלולים תלולים הייטו הברם והדקין והאצטומכא שהם בחלולים גדולים כרי שהמאכל יכנס כהו החיוקי אותו עד זמן ועיבל והכפיל הלשון לרמו על שארי תולדים שאם יפתח אחד מהם או יסתם וכו' כלומר שכל אלו בראם הש"י במדה ובמשקל כפי צרכו של אדם לד' כוחות אלו ואלולי יפתח אחד מהם כלומר שהיה החלל גדול ממה שהוא עתה או יסתם אחד מהם שהיה החלל קטן ממה שהוא וכן הנקבים של הפה והכריכתא אלמלי היו גדולים או קטנים מהשעור או אפשר להתקיים ולעמוד לפינך ימים

א ברכת אשר יצר משגיח מכל הברכות דכל הברכות הם קצרות ומפורשות על הענין שעשים כמו בברכת הנהנין כשאוכל לחם אומר המוציא לחם וכו' וכן כולם וברכות השחר נ"כ כן וברכה זו ארוכה ועיקר הענין שעליה מברכין לא הוכרה כלל ונלע"ד והאמת כן הוא דחכמים לא מצאו מקום בברכה זו להוכיח יציאת הנקבים חרא מפני שאינו ענין כבוד ועוד ראם נרמה זה לברכת הנהנין או אפשר דאף שיש הנאה לאדם בצאת המותרות ממנו מ"ם בכל ברכת הנהנין הברכה קודם המעשה ועוד דכל ברכת הנהנין ביד האדם ליהנות או שלא ליהנות ומעשה זו הוה בהכרח ואם נרמה ברכה זו לברכת השחר שהוא על מנהגו של עלם הלא די פעם אחת ביום ולפיכך תקנהו חול' על יצירתו של האדם שמתוכה מכוון ענין הנקות בהסתר פנים שלא תהא מנהג והוה מעם המור והש"ע שפירש טנת ברכה זו מה שאין דבם נכך שהרי לא שרשנים לא ארא משום דנוגע זה להענין [וכיוולא] כזה כתבו הרמ"ם והר"ן ריש כמוצות על ברכת אירוסין ונ"ל עוד שזהו טעם הרמ"ם ברי"ם ה' לברך אשר יצר בברך גם בלא עשה לרכי ע"ש ורבים התפללו עליו חזל לפת"ם דזכו על יצירת האדם ח"ס דוק] :

ב אשר יצר את האדם בחכמה פירש"י [ברכות ס:] שברא בו נקבים הרבה ואעפ"כ הרוח ברוכו כל ימי חייו והוה

ימים רבים ומסיים רופא כל בשר בלומר שע"י מה שבראת הדי כחות ובמדתם בזה אתה רופא כל בשר שלא יבואו לידי חולי ומפליא לעשות שהאדם הוא בנאר מלא רוח ובנאר אם יהיה נקב קמן יצא הרוח והאדם מלא נקבים ומתקיים [בנבז]:

ך ויש נורסים שאם יסתם קודם שאם יפתח ויש נורסים א"א להתקיים אפילו שע"י אחת ולפ"י הפי' שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם קאי על זמן הבריאה והי"ט שיש בנקבים נקב אחד שהוא הפה שבמעי אמו הוא סתום וכשיצא לאויר העולם נפתח ואם הפה היה נפתח במעי אמו או היה סתום בפתחו לאויר העולם לא היה יכול להתקיים אפילו שע"י אחת וכן האיברים החלולים אלמלי היו נפתחים למרי מיד היה סת' [ע"ע] ומפליא לעשות על שם שהמזב מהמאכל נשאר בנוף האדם וזרע נרחה בהמטרות בני יציאת נקבים הם הפסולת מהמאכל [סג]:

ה ורכיבו הרמ"א פי' ומפליא לעשות במה ששמר רוח האדם בקרבו שקושר דבר רוחני שהוא הנפש בדבר נשמי שהוא הנוף והכל הוא ע"י שהוא רופא כל בשר כי אז האדם בקו הבריאות ונשמרו משמרת בקרבו עכ"ל ודברי זה שייך ג"כ להענין כי עיקר הפלא שהנשמה מקיימת ע"י אכילה ושתייה ואלמלי לא יאכל אדם ימים רבים תצא ממנו הנשמה ומה להנשמה באכילה ושתייה אמנם כן בכל מאכל ומשקה יש גם דבר רוחני היינו דבר ה' הבורא ומקיימם והנשמה נונית מהרוחני והנוף מהנשמי [זכור כוונת המג"ל סק"ד ג"כ]:

ן כתבו רבותינו בעלי הש"ע במעוף ב' יוש נהנים להמתין לברך על נפ"י עד בואם לבהכ"נ ומסדרים אותו עם שאר הברכות ובני ספרד לא נהגו כן ועכ"פ לא יברך ב' פעמים ומי שמברכם בביתו ולא יברכם בבהכ"נ ומי שמברכם בבהכ"נ לא יברכם בביתו ומי שלומד קודם שיכנס לבהכ"נ או מתפלל קודם [א"יז] תפלות כסלימות ומסליס] יברכם בביתו ולא יברכם בבהכ"נ ואפילו בבהכ"נ יש נוהגים לסדרם עם שאר ברכות בבהכ"נ ואין מברכין בביתם עכ"ל אפילו לומדים בביתם קודם או אומרים תהלים וסליחות ותחנות אין מברכין על נפ"י ואשר יצר ואלהי נשמה עד בואם לבהכ"נ ואין למנהג זה שרש ועיקר ועתה כלונו נוהגים בבני ספרד שבבוקר בקומו ממתנו או לאחר יציאת נקבים אומרים תיכף ברכת על נפ"י ואשר יצר ואלהי נשמה ואם לומדים בביתם אומרים גם ברכת התורה כי אסור ללמוד בלא זה וגם כל ברכת השחר או אומרים בבית ויש שמניחים ברכת השחר עד בואם לבהכ"נ אבל ענמי"ו ואשר יצר ואלהי נשמה כולם מברכים בביתם וגם בימי המלחוח יברכום בביתם והדי כבר נתחייבו בברכות אלו ואיך יברכום לאחר זמן ולא שמענו מי שינהג באופן אחר ואולי יש שאינו עושה כן ומתהין עד בואו לבהכ"נ ולמדוהו שיברך בביתו אם לא מי שרר בחדר אחר ואין החדר נקי

מסיניף דאו הכרח שלך לבהכ"נ ושם יברך :
 ז וגם הש"ץ מברך אלו הני' ברכות בביתו ובבהכ"נ מתחיל מברכת השחר והי"ט מהנותן לשכתי בניה וכו' לפני העמוד ולא שמענו מעולם שיתחיל הש"ץ מברכת ענמי"ו מפני שהיה מחוייב לברך בביתו אך ברכת השחר מפני שרצון הציבור לענות אמנים הרבה לכן מסדרם לפני העמוד ואם אירע שהש"ץ סדרם בביתו שוב לא יברכם בבהכ"נ וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ויש מי שאומר שהש"ץ יכול לסדרם עוד פעם להוציא אה מי שאינו בקי כמו בתפלה ואין זה דמיון דשם נתקן להתפלל דוקא בבהכ"נ וכן משום קדושה אבל בברכות אלו וכל ברכת השחר דמניא דמניא הוא דוקא לברך בביתם אלא שנהגו קצת לסדרם בבהכ"נ ואין דעת חכמים נוחה מזה ואיך נאמר שהש"ץ יברכם ב' פעמים אין זה אלא ברכות לבטלות [מג"ל סק"ז]:

ח כתב המור ד"א דאחר שיברך על נפ"י ואשר יצר יברך מיד ברכת אלהי נשמה עד המחזור נשמות לפניהם מתיים לפי שהוא סמוכה לברכת אשר יצר ולכך אינה פותחת בברוך וי"א שא"צ לומר מיד אחריה ומה שאינה פותחת בברוך מפני שהיא ברכת תורה שאינה פותחת בברוך והכי מסתבר דכן מוכח בפ' הירואה דקאמר כי מתערר משנתו לימא אלהי נשמה ובתר הכי קאמר וכו' משא ידיה לימא ענמי"ו וכן סידרם הרמב"ם ז"ל עכ"ל וב"ב בש"ע מעוף ג' וכתבו האחרונים דמ"ט מוב לסמכה לברכת אשר יצר [כ"ח ומג"ל]:

ט ואני אומר דמניא צריך למסכה לאשר יצר דכ"נ הרא"ש ב' בהש"ו ריש כלל ד' שהיא סמכה לברכה אשר יצר ומ"ט מהמנרא ל"ק כלל דכבר כתב הרא"ש שם שנמרא דזה שסידר הש"ם שם ברכת ענמי"ו אחר ברכות השחר זה בשיריו נקיות שלא פשט בגדיו ע"ש וכו' כי הראשונים והבאנו זה במי' ד' סעיף י"ד שאחנה תמיד מקדישים ברכת ענמי"ו ואשר יצר ולכן אצילנו היא ודאי ברכה הסמוכה לחבירתה וכן מדוקדק לשון התוס' כערי פסחים [ק"ד: ד"ס כל] שכתבו דמעיקרא לא היה סמוכה לחבירתה ע"ש משמע להדיא דעכשיו היא סמוכה לחבירתה ומובן הרבה דגם בזמן הש"ם לא כולם היו קדושים שיקומו ממתנם בידים נקיות ולכן לפי רוב העולם היא סמוכה לחבירתה וזהו שאומר הרא"ש דהיי סמוכה לחבירתה בלומר דזה שהש"ם חשבה לראשונה זהו כפי מנהג הקדושים עצמם אבל תקנת חכמים הוא לפי רובא דעלמא וכפסק הרא"ש ז"ל והרמב"ם סידר לפי לשון הש"ם והרי גם הרא"ש סידר כן בפסקו וכן אנו נוהגים להסמכה לאשר יצר וכן ראיתי לנהלים שעשו כן ומתבונן שרדפוים כן במידורים [כ"לע"ד]:

י יש מי שמעריך לסדר תיכף אחר נפ"י ואשר יצר כל ברכות השחר עד גומל חמים מרובים לעמי ישראל מסיים דנפ"י תקנה על התפלה ויש בברכה דהמעביר שנה מעיני קצת תפלה שתניילת בתורתך [מג"ל סק"ח גכס ע"ט]

ערוך פי' ברכת אשר יצר ואלהי נשמה ודיניהם סימן ז השלחן ח 15

עד אחר התפלה לא יאמרה עוד דכיון שאמר מחיה המתים יצא גם ברכה זו והמחזיר נשמות לפגרים מתים [פר"ח סי' ל"ח] משום דמישמע בירושלמי דכשאמר מחיה מתים במקום אלהי נשמה יצא ואע"כ דשני ענינים הם דמחיה מתים הוא לעתיד לבא והמחזיר נשמות הוא על מרגלו של עולם שבכל יום ויום מ"ס יש בכלל מאותים מנה וכיון שאמר מחיה המתים שוב אינו נכון לומר הרבה הקפן מזה [וכן מתורץ קטיות ס"ח"ל סס ע"ג וזו"ק] וטענת אלהי נשמה כן היא אלהי נשמה שנתת בי מחורה היא אהה בראת אהה יצורה אהה נפחת בו וכו' כנגד הנפש הרפוכית וכנגד רוח החיזיון וכנגד הנשמה השכלית דכתיב בה ויפח באפיו נשמת חיים [מסכ"ח] :

י' כתב רבינו הב"י בעמיק ד' יש נודתין שאחר שברך אחר ברכת השחר ועני אחריו אמן חזיר א' מהענינים אמן ומברך ועונין אחריו אמן וכסדר היה עושין כל אהון שעני אמן תחלה ואין לערער עליהם לומר שברך יצא באמן שכן תחלה מפני שהמברך אינו מביין להוציא אחרים ואפילו אם המברך היה מביין להוציא אחרים הם מבינים שלא לצאת בברכתו ע"ל ומעם העושים כן כדי להרבות באמנים ויש מהגדולים שערערו בזה דכיון שענה אמן הלא יצא י"ח וכו' לברך אח"כ וכשמברך הוה ברכתו לבטלה ולוה כתב שאין בזה חשש כיון שאינו מביין לצאת ומ"ס יש שגמגמו הרבה בזה ומעמם נ"ל רבוה לא שייך כונה לצאת שהרי הוא רק על מרגלו של עולם וכיון שענה אמן דיו ויש מי שכתב דכשאין י' בברכה אין הש"ח מוציא י"ח [לבסוף] ואין זה ענין לש"ח דכיון תחלה [וחסו כונתו סג"ל סקי] שכתב ועס' ל"ט וזו"ק] אלא נ"ל דכשאמר ברוך הוא וברוך שמו טמילא דלא יצא שהרי יש הפסק בהכרחה ולכן טוב אם עדיין לא בירך ברכת השחר ושמע מהש"ח שאמר הברכה לפני העמוד כפי הסגנון אצלוט שאמר ברוך הוא וברוך שמו ויותר טוב שמקדם יברך כעצמ ברכת השחר וכן אהנטו טהנים :

ע"ס] ולא חוינא לרבנן קשישי דעברי הכי ורדי בגמרא ברכת על נמ"י הוא בסוף ושמעו שאינו מתפלל תיכף [מנ"ח עס] והאמת כן הוא דבר בררנו במ"ד סעף ה' מרבי הרא"ש והשדר במ"ז דאע"כ דברכת ענמ"י נהקנה משום תפלה מ"ס היתה התקנה לברכה תיכף בקימו ממחרת אף ע"פ שהתפלל לאחר זמן ע"ש ומ"ס ראיתי לנדולים שמתברכים מיד כל ברכות השחר וכן אהנטו טהנים אם אין לו עיטב מצד הברכה כראוי ולא ממעם שנתבאר אלא ממעם דכל מה שאנו יכולים לסומכם לשעת קימה ממחרת יותר טוב מדינא דגמרא כמבואר מסדר הברכות בגמרא [ס' :] וכך יש לנהוג אם רק גופו נקי לגמרי ועוד יתחאר במ"י מ"ז במ"ד ע"ש בעמיק י"א :

י"א יש מי שאומר דהמשכנים לקום ללמוד או לומר תקון חצות וידוע שיהיה מוכרח לישן עוד כיצד יעשה ואמר ברכת אלהי נשמה בלא תתימה שם וכן קודם שינה פעם שנית ברכת המפיל בלא שם ומלכות ובקושי פעם שנית יאמר אלהי נשמה בברכה [מנ"ח סק"ח כסס סד"ז] ונראה דהוה כשקם אחר חצות אבל קודם חצות א"צ לומר כלל ויש מי שכתב דכשודע שיצטרך לישן עוד פעם א"צ לומר ברכת אלהי נשמה כלל עד קימה שנית [פר"ח כס"י מ"ז] משום דהרמב"ם כתב במ"ז מתפלה דאלהי נשמה נהקנה רק בסוף שינה ע"ש ואין זה ראיה דכונת הרמב"ם לא כל זמן שיקיץ אבל בקם לגמרי לא קאמר [ש"ת סק"ז] מיד יותר נראה דכיון דלא נתקנה אלא פעם אחת ביום דיו שיאמרנה בפעם שנית וכמדומה שכן הסגנון ובודאי גם שסבור דגם בשינה ביום י"ל אלהי נשמה שפיר י"ל אם בפעם הראשון אבל אהון הא לא מ"ל כן וזהו ודאי דברכת ענמ"י וברכת התורה לא יאמר רק בפעם הראשון כשהוא אחר חצות ובפעם השני לא יאמרם כלל וכן בברכת אלהי נשמה כשאמרנה בפעם ראשון לא יאמרנה עוד בפעם שני כי לא נתקנה רק אחת ביום וע"י מ"ש במ"י סעף י"ג :

י"ב יש מי שאומר דאם שכת לומר ברכת אלהי נשמה

סימן ז לברך אשר יצר בכל היום כשטמיל מים או לנדולים . ובו ה' סעיפים :

ב והשנית קמ"ל דהנה הראב"ד מ"ל דגם ברכת ענמ"י צריך לברך כשעשה צרכיו [מסכת רמב"ן סי' קל"ג כשמו] ומעמד דכיון שמתחייב לברך אשר יצר ואמר לו לברך בלי נמ"י לכן מברך על זה אבל רבים חולקים על זה ויש שכתבו דעל גדולים צריך ברכת על נמ"י [עכ"ל] לזה קמ"ל דבכל ענין א"צ ברכה על נמ"י וכתבו אף אם רוצה ללמוד או להתפלל מיד ולאפקו מרעה הרא"ש שהבאנו במ"ד ד' דגם לתפלת מנחה אם נפנה מקודם צריך לברך ענמ"י ואשר יצר לזה קמ"ל דאינו כן רק לשחרית קבועה כמ"ש שם וכמ"ש במ"ד רל"ג דא"צ למנחה ברכת על נמ"י וכתבו הו דיו מלוככות וכו' משום

א כתבו רטחתי בעלי הש"ע כל היום כשעושה צרכיו בין לקטנים בין לגדולים מברך אשר יצר ולא ענמ"י אף אם רוצה ללמוד או להתפלל מיד הוה דיו מלוככות ששפשוף בהן אפ"ה אינו מברך על נמ"י עכ"ל ביאור דבריהם דהרתי קמ"ל דהנה בברכת אשר יצר קמ"ל דלא אמרין דהיא רק בשחרית בלבד כמו כל ברכת השחר שהרי אין בה מפורש ענין עשייה הצרכים וכמ"ש בר"ם הקודם לזה קמ"ל דאינו כן דבכל פעם שעושה צרכיו חייב לברך אשר יצר וגם לאפקו מרעה א' מהקדמונים שהביא הס"ג במ"ע כ"ז שעל קטנים אין לברך כלל לזה קמ"ל דגם לקטנים חייב לברך :

משם ריש מחלקים בין מלוככות לאין מלוככות לענין ברכה [ענ"י] ליה קאמרי דאין חילק שיהי לתפלה מנחה וערבית ודאי צריך ליטול ידיו ומ"ם אין מברכין ענ"י. וה"נ כן הוא דכ"ל דעל דבר ענ"י נתקנה פעם אחת ביום בשחרית בלבד אם לא בשעת סעודה [ובל"ס] ה' סה"רין שדעת הרבם פוסקים במנהגם כשע"ס לרכיז מקודם יב"ך ענ"י ע"ש ואין להורות כן לאחרים אם גדול אחד רוצה לעשות כן בעמלו יעשה ולא בהוראה לאחרים ואין לנו אלא דברי ס"ע והספמ"ג נסתפק בנמוסין עוד ספק לברכה כגון שרו"ס לאכול דבר שגיבולו צמחקה אחר עשית לרכיז ולהסתכל אח"כ מנחה אם יב"ך ע"ש ואין ספק ודאי לא יב"ך וכ"כ בל"ס [ח] :

כבר נתבאר דאחר קמנים או גדולים נוטל ידיו ומברך אשר יצר ואם לא שפשא בקמנים ולא קינה בגדולים באופן שאין ידיו ממונפות ולא נגעו במקומות המכוסים א"צ ליטול ידיו אלא מברך אשר יצר בלא נטילה ואם שפשא ביד אחת נוטל אותה יד [יומא ל.]. ומ"ם המנהג הפשוט ליטול ידיו בכל ענין וכ"כ רבינו יע"ש בסעיף ב' וז"ל הטיל מים ולא שפשא וכ"כ א"צ ליטול ידיו אלא משום נקיות או משום הכון עכ"ל כלומר כיון דעשה צרכיו עכ"פ הורש הנקיות של האדם ליטול ידים בכל ענין או משום הכון לקראת אלהי ישראל כלומר דגם כבוד ה' הורש כן ואע"פ דלקמן בס"י צ"א יתבאר דלא חיישינן להבין רק בתפלה זהו ברכון דחטרה דאין כ"א דבר מאוס אבל נקיות בלא נט"י היה דבר מאוס ושי"ד הבין גם בכל הברכות ודע שיש מצויכים ליטול ידיו ג' פעמים בצאתו מבית הכסא ויש מדרקקים לעשות כך אבל רבינו הב"י בס"ד לא פסק כן וכמו שבארנו שם ע"ש [וכ"כ המנ"ח] :

כתב רבינו הב"י בסעיף ג' הטיל מים והסיה דעתו מלהטיל מים ואח"כ נמלך הטיל מים פעם אחת צריך לברך ב' פעמים אשר יצר עכ"ל ומעמו שהיה כבר נתחייב בראשונה ואין זה דומה למעדה שאפילו הסיה דעתו מלאכול וחזר ואכל דאין מברך אלא פעם אחת דהרם ברצונו תלו משא"כ בצרכיו ויותר דומה זה להפלה שאם שבח מלהתפלל מתפלל תפלה שניה ב' פעמים [ק"י סק"ג] אבל רבים וגדולים דחו פסק זה מהלכה ופסקו שאין לברך רק פעם אחת וכן המנהג הפשוט [ב"ח וס"ה] ומג"א והסג"א [וסי'א] ויותר מזה דאם שבח מברך אשר יצר וגו' ובעת מעשה נהארה לו לנקבים אין לו לברך אלא יעשה צרכיו ויברך אח"כ ברכה אחת על שתייהן [ט"ח] ומי שנטל סם לשליש ועשה צרכיו אף ע"פ שיודע שבאיזה משך יצטרך עוד לצרכיו מ"ם יברך בכל פעם אך אם נראה לו שתיכף ומיד יצטרך ימתין בהברכה עד גמר הנקיות ודבר זה תלוי בהבנת הלכ [עש"ח] :

אין שיעור להשתנה וכן לגדולים ואפילו בטיפה אחת כשיצא ממנו חייב לברך דאם חלילה היה נסרם הנקב מלהוציא הטיפה ההיא היה קשה לו ולכן חייב לברך ואם יש לו ספק אם בירך אם לאו לא יברך דספק ברכות להקל ואם הטיל מים ב' פעמים וספק לו אם בירך בזה י"ל שיברך מספק דאפילו אם בירך פעם אחת שמא קי"ל כרבינו הב"י דצריך לברך ב' פעמים והיה כעין ס"ם לחומרא ויש שמתנגם גם באופן זה שלא יברך [צרכ"י] ומי שאכל דבר שחייב לברך ברכה אחרונה ויצא לנקביו יטול ידיו ויברך אשר יצר ואח"כ יברך הברכה אחרונה [מהר"ם ס' ל"ז] דאשר יצר מקרי תדיר והדיר קודם :

הלכות יציאת

סימן ח דיני יציאת ועטיפתו. ובו כ"ג מעיפים :

איש שכתבו בשם הוזהר דהקרא ק"ש בלא יציאת מעיד ערות שקר בעצמו [הגה"ש ומג"א ס"ס כ"ד] ובגמרא מברכות [י"ד:] אמרו זה בתפלין ולא ביציאת דבש"מא בתפלין שאומד וקשורו וגו' ואין עליו הקשר אכל יציאת נהי שאומד פרשה יציאת ואין עליו היציאת מ"ם הרי החיוב אינו אלא בשיש עליו בגד בת ד' כנפות כמ"ש בסו"ט י"ט ובאמת נראה דהוזהר ג"כ בונתו כן כשטישא בגד כד' כנפות בלא יציאת ולכך שעובר בעשה הוי ערות שקר שנושא בגד בת ד' כנפות ולא הטיל בו יציאת וכן משמע מלשון הוזהר פ' שלח [דף קע"ט] וז"ל דהא קורין ק"ש בלא יציאת ומהר"ן סהדותא דשקרא וא"י אינון בגדים וכו' ובגד בוגדים בגדו לבושא דלהן בלא יציאת אקרי בגד בוגדים עכ"ל הרי מפרש כמ"ש

כשהלבוש שלהם בלא יציאת :

ב ואף ע"פ שמעיקר דרין כן הוא מ"ם יוהר כל איש ישראל לשאה עליו מלת קמן ביציאת כל היום דשקולה מצות יציאת ככל המצות דכתוב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות [מנחות מ"ג:] ובעידן דיתחא עונשין על זה מן השמים [ס"ס מ"א.] וכל הירוי במצוה זו זוכה ומקבל פני שכניה [ס"ס] ולעתיד לבא ישמשו לו שני אלפים ות"ת עבדים [ס"ס ל"ג:] וכל בני ישראל נושאים עליהם מלת קמן כל היום ומלית גדול בעת התפלה :

ומיד בנזק אחד שנטל ידיו יתעמף ביציאת מעומד [טור] ויברך מעומד כמו כמה ברכת המצות שסמכו רבנן ללמוד מספירת העומר שמברכין מעומד כמו שיתבאר במקומו

במקומו ולכן גם העטיפה מעוסד בהרכבה צריכה להיות סמוך להעטיפה והיינו כרעע קודם הלבישה וכן עיקר לדינא ודע דעיוטוף אינו שייך אלא במלית גרול ולכן מברכין עליו להתעטף בציצית והביית של בציצית הוא בפת"ח אבל במלית קמן לא שייך עיוטוף ומברכין עליו על מצות ציצית והמלית קמן ילכשנו מיד בקטו אחד גמ"י ואפילו הוא קודם אור היום וכשיאר היום ימשמש בו ויברך ודבר פשוט הוא שזה שאמרט לברך מעומד אין זה לעיטובא כלל דלא נזכר זה בגמרא אלא כך סמכו הקדמונים וכן במקום צורך יטל לברך מיושב [והעמ"ח סק"ג] הסיקס ממלס ע"ש ולפמ"ח א"ש ודבריו ל"ע לחשו לעיטובא הוא ומורכלמו הילכו על הכרות מעומד עכ"י וב"ח וגם זה למחלס ולל ידעונו מקום הירושלמי סו"ס וזכרות פ"ט ה"ג שסס עיקרל דכרות לל גמל"ח ז' :

¶ ואח"כ כתב רבינו הב"י במעוף ג' מליחות קמנים שלנו שאנו נוהגים אע"פ שאין בהם עיוטוף ויצאין בהם ידי חובה ציצת עב"ל כלומר זהו כמו שבראנו והגאונים והעיוטור מיידי במליתות גדולים אבל מ"ם מורים דגם במלית קמן יוצאים ידי ציצת אלא שאין מברך עליו להתעטף בציצית שהרי אין כאן עיוטוף ולזה כתב עוד רבינו הב"י ז"ל וטוב להניח אותו על ראשו רחבו לקטרו ולהתעטף בו ויעמוד כך מעטף לפתור בדי הילוך ד' אמרו ואח"כ ימשיכו מעל ראשו וילבישו עב"ל :

¶ בתב הנמק"י בשם הר"מב"א [כפירושו להיו"ף ה"י לילת] וז"ל ועבשו וישאר לו לבאר אם העטיפה מעכבת בו אם לאו וכו' כי יש מהראשונים שאמרו כי אין מצות מלית מתקיימת אלא בעטיפת הראש לכמות בו ראשו ועיפו או רובו כדכתיב אשר תכמה בה ולדבריהם אין מצות ציצת באלו המליתות הקמנים שנתנו ללבוש ברוב המליתות ואין נראה כן ומה שרשו מברכין להתעטף והו למצוה כן המובחר ואפשר שהתלמוד מברך לפי מנהגם שלא היו רגילין ללבוש אלא מלית גרול אבל קשרת הדין כל כמות של ד' נפוחת חייבת בציצית ויוצא לה ידי מצות ציצת אע"פ שאין בו לא כיוס ולא עיוטוף ודחמנא בנדיהם ונסתור קאמר וכל מליטו וכמות כששמע ובלבד שיהא לו ד' נפוחת ואי משום אשר תכמה בה וכו' לרבות כמות מוטא או בעלה ה' וכו' וכן פשוט המנהג בכל ישראל וכו' וכן פסק הרב בעל הלכות וכו' ובאלו המליתות הקמנים אין מברכין להתעטף אלא על מצות ציצית ובו עכ"ל ורוב הגדולים הסמיכו לזה וכן הסהר"ק והסהר"ל [כמ"ש זכ"י] ועי' מ"ש בסי' י' מעוף ב' וצ"ע :

¶ ביאר הדברים דמפני שהגאונים אמרו דבעינן עיוטוף ראש וכעטיפת ישמעאליס והיינו כיוס פיו ולזה מנהגנו בשאנו לובשים המלית משליכים ראש צד אחד של המלית לצד האחר ובוה מכסים הפה והשפתים ועומדים כך כדי הילוך ד"א ורק יש לומר שלא יברכו כל המלית רק על הכתף דהא העיקר הוא כיוס הגוף אלא במ"ש ואחר הילוך ד' אמרו נתכמה אורך הגוף במלית וגם קצת ראשו נתכמה [עמ"ח סק"ג] וזה אמר רבינו הב"י דגם במלית קמן נזכר לצאת דעת הגאונים והיינו שכשעת לבישה יניחנו על ראשו רחבו של המלית לקוטרו של הארס ויתעטף בו הפנים והפה ויעמוד כך כדי הילוך ד"א ואח"כ ימשיכו מראשו וילבישו משום דעיקר קפידא הוא רק בשעת הלבישה וי"ס שכתבו דזכ"ה' מזכך להטעמף [הגמ"י והס"ח סק"ג] ומהעמ"ח סק"ד לא מטעמף כן לפי דעת הסמ"ח דעל קמן מברכין על מלת לילת וכן נראה עיקר וכן סמנא הספוט :

¶ זה שכתב המור דסדר עטיפתו פירש הגאונים כעטיפת ישמעאליס שהיא עטיפה גמורה ובעל העיוטור כתב דלא בעינן כווי האי אלא כדרך בני אדם שמתכסין בכמותן ועסקין במלאכהו פעמים בכיוס הראש ופעמים בגילוי הראש עכ"ל אין הכונה דלגאונים ליכא חוב ציצת כאופן אחר אלא דה"פ מלית גרול שמברכין עליו להתעטף בעינן כעטיפת ישמעאליס דקא שהוא עטיפת רוב הגוף וכל הראש ולכמות פיו בהמלית והעיוטור ס"ל דעטיפת הראש אינו מעכב אבל כחוב המלית קמן לא מיידי כמבואר מדבריו המור ככל ס"ו זה ע"ש :

¶ זהו שכתב רבינו הב"י במעוף ב' סדר עטיפתו דרך בני אדם שמתכסים בכמותם ועוסקים במלאכהו פעמים בכיוס הראש ופעמים בגילוי הראש וכו' ונכון שיכסה ראשו

¶ זהו שכתב רבינו הב"י במעוף ב' סדר עטיפתו דרך בני אדם שמתכסים בכמותם ועוסקים במלאכהו פעמים בכיוס הראש ופעמים בגילוי הראש וכו' ונכון שיכסה ראשו

על דמשמע גם לשעבר טוב יותר [עמ"ל סק"ו] שכתב וזוה מתוך וכו' ולונו מוכן ע"ש ודו"ק] [ומסבב שהכיר סגנון סק"ע אינו נהוג אצלנו] :

יג חתי רבני אין ציצת אלא ענף וכן הוא אמר יחזקי בציצית ראש ואמר אבני ועדיר לפרודא וכו' [מנחות מ"ג]. וזהו שכתבו המיר והש"ע סעיף ו' שצריך להפריד חומי הציצת זה מזה עב"ל דקראים ציצת על שם החומין הנפרדין ממנה [תנן] כענפים המובדלים זה מזה ולבן קודם הברכה יש להפרידן זה מזה אם הם מסובכין יחד ואם ע"י זה לא יתפלה בצבור אין זה מעבד דהא באמת הם פרודים תמיד זה מזה והסביבה לאו כלום הוא אלא אם יש לו עת יפרידן והגמרא בונה בשעת עשיה שלא יהיו מחוברין ול"ו ולכן אם הם ציצת טובים חלקים שאינן נסככין לעולם א"צ לעולם להפרידן בידי קודם הברכה שהרי הם מפורדין ועומדין ויובין בהתעמף שזונו הקב"ה להתעמף בו כדי שזכור כל מצותיו לעשותם דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם :

יד נהנו המיר והש"ע סעיף ט' קודם שיברך יעוין בחומי הציצת אם הם בשרים כדי שלא יברך לבטלה עב"ל ולא חששו ממעם שישא בגד של ד' כנפות בלא ציצת משום דבזה מוקמינן אחוקה שהם שלמים כשם שהיו מקודם רק משום ברבבה חששו שלא תהא ברבבה לבטלה ועובר על לאו דלא תשא את שם וגו' [מ"ז סק"ח] כלומר דלאו דלא תשא המיר טובא וי"א דמרינא צריך בדיקה דכל שאפשר לברר לא מוקמינן אחוקה כמו ביו"ד בסו"א א' לגבי רוב מצוין אצל שחיטה מוסחין הן דלא סמכין ארובא כשיש לברר במ"ש שם וה"ל כן הוא בחוקה [מנ"ל סק"ח] ואינו כן רזה לא ארינא רק כשיש חוקת איסור כמו ביו"ד שם אבל הכא ליכא חוקת איסור ויש מי שרוצה לומר דזהו ברובא אבל בחוקה גם בלא חוקת איסור צריך דברר [מחסי"ט] ואינו כן דלהדיא מוכח בסו"א תל"ו דגם בחוקה כן הוא [מנ"ל סק"ד] ויש מי שרוצה לומר דחוקת חיוב היא בחוקת איסור [לחסי"ט] ואין זה אלא דברי גביאות ועוד אמרו מעם משום חוקה דעשייה לפסוק בכל שעה [מנ"ל סס] וגם זה חסרה דהא חוינן דלאו הכי ואי משום שבהמשך הזמן ודאי תפסק א"כ בטלה לה כל חוקת חיים שבש"ס דהא סוף אדם למות אלא ודאי דבל וכן שאין הברכה להוציא מחוקה מוקמינן אחוקה :

מז וכוורו הוא שמעיקר הדין אין חשש בזה דמקורו הוא מהדרא"ש והוא כתב בלשון זה בסוף הל' ציצת והחדר על דבר ה' ויבוק קודם בדי שלא יברך לבטלה עב"ל ובתשובה כלל ב' בתב שהעולם אם נהגו לברר דמוקמינן אחוקה ע"ש והו"א אינו אלא מסדת חסידות ולכן כתב חשש ברבבה לבטלה ולאו משום דחסידה טובא כמ"ש מקודם אלא דלענין מליח בלא ציצת אף אם ימצא שפסולה מיד יפשמט ומקודם לא עבר איסור כיון שמדינא

כמוך כתיב והכנפות הם שתיים לפניהם ושתיים לאחריהם ולזה יש מקפידים שאורם שלפניו לא יהיו לעולם לאחוריו משום דלפניו היו יותר חשיבות וזהו בענין בעלין בקדש ולא מרדיין ולכן מניחין חתיכת משי או שאר דבר על המליה לצד מעלה ואצלו עושים זה שתופרים חתיכה תחת ראש המליה שלא יתקלקל מפני הויעה וממילא שיש היכר צד מעלה וצד מטה ונראה שבזמן הקרמין לא עשו בן שהרי כתבו על האר"י ז"ל [מנ"ל סק"ו] שלא היה מקפיד לשום המליה תמיד על צד אחד כלומר לפעמים היה צד פנים צד זה ופעמים הצד האחר ואם היה אצלו חתיכה תפודה תחת ראש המליה לא היה באפשרו לעשות בן שהרי היה החתיכה התפודה לצד חוץ ויש שכתבו שגם על צד מעלה ומטה לא היה מקפיד וממילא דלפעמים השלפניו היה של אחריו [שם כשט כמות] ויש נהגים לשום צד ימין המליה על כתף השמאלית [שם] כדי שיהא מסיבב יפה ואין המנהג בן וגם יש שעושים עמדה של בסף בראש המליה הנונה על הראש ואינו כדאי רבוה נראה העיקר הוא מה שעל הראש ובאמת העיקר הוא מה שעל הגוף וכך יש נהגים ממעם זה לשום גם עמדה של כסף המליה [פ"י באל"ה"ח] אבל גם זה אינו כדאי ורבים וגדולים מניעים א"ע מזה וכן נכון לעשות שרא' יהיה בהמליה רק צמר ומה לכסף והנה במליה [והשלפניו] ודאי לא עשה כן דל"כ לא היה אפשר להפכו] :

יא מברך להתעמף בציצת וכיוצא הדין גם אחר יבול לברך בעדו כדיון ברבת המצות אך מ"מ יש חוששין לזה אא"כ אינו יכול לברך בעצמו אמנם אם שנים או שלשה בל אחד מתעמף במליתו ברבע אחת אפילו בכתחלה יבול אחד לברך והשנים שומעים הברכה ועוין אמן ומתעמפים דהו"א אף בברכת הגהנין כן גם ביכולתם לברך כל אחד בפ"ע ואע"פ שטוב יותר שאחד יברך וכולם עונים אמן והוא מבין להוציאם והם מחכונים לציאת משום כרוב עם הדרת מלך וכמ"ש לקמן סימן רצ"ח מ"ם לא נהגו כן משום דקשה לבין שכולם יתעמפו כרבע אחת וטוב יותר שכל א' יברך לעצמו ובשלוששים מליתים חדשים וצריכים לברך שהחייט ודאי דכל אחד יברך לעצמו [פמ"ג] :

יב רבינו הב"י בסעיף ו' פסק דגם על מליח קמן יבול לברך להתעמף ואע"פ שאינו מתעמף בו אלא לוכשו משום דטמא הברכה כן הוא כסבואר בגמ' ובתוספ'א וכמו שכתבין על נמי" גם כשטובל ידיו בנתר כמ"ש בס"ס ק"מ ולכן רבינו הרמ"א שפסק שם דמברך על מליח ידים פסק באן ג"כ דמברך על מצות ציצת וכן המנהג ואין לשנות ואע"פ לחסרה על לשון על דמשמע לשעבר אך באמת לפי המסקנא בפסחים [ז]. משמע נמי להבא ע"ש ונ"ל דעל טוב יותר דהא כרוב פעמים לובשו קודם הברכה כמו בחורף שזכור קודם אור היום או בשאין גפו נקי דמברך אח"כ כשהוא משמש בו ולכן

לא הוה הפסק משל"כ בכלל דתרי עניינא סה וטפסי הוה הפסק ודריק :

יב וכתב רבינו הרמ"א בפסקי"ו ב דאם פשמי הראשון קודם שלש השני צריך לחזור ולברך עכ"ל ורבים השני דהא ודאי מיירי שביון בשעת הברכה על השני דאל"כ בלא"ה מעון ברכה וכיון שביון עליו א"כ מה איכפת לי שפשמי הראשון הא למה זה דומה לשוחם שמביון לשוחם שני עופות האם צריך ברכה על השני אף שכבר שחם להראשון [לכבוד ומג"א סקט"ז והגמ"א וז"ל] ודעת רבינו הרמ"א נ"ל דהא חיונו דבחיוב ברכה כל שנמשך לעשות ולא כמו שדימה בשעת הברכה צריך ברכה אחרת והכא נ"כ כן הוא דבשעה שבידך היה ברעתו ללבוש השנים ואח"כ נמשך בפשמי הראשון וכל נמשך צריך ברכה אחרת ואינו דומה לשחימה דהרם לאו נמשך הוא ומ"מ לדינא הלכה כרבים ולא יברך כבה"ג על השני :

כ בהכ רבינו הב"י בפסקי"ו ב דאם פשמי שליחו היה דעתו לחזור ולהתעמף בו מיד צריך לברך כשיחזור ויתעמף בו עכ"ל ותמהו עליו דודאי פשיטא ברעתו להתעמף שא"צ ברכה כמו שפסק בעצמו לקמן במ"י תרל"ט ביצא מה הסוכה ארעאה לחזור דא"צ לברך [מג"א סקיי"א] וזה שדימה זה בספרו הגדול למאי דאיתא בסוכה [מ"ו].

דבתפלין כשחולץ ליכנס לבית הכסא וחזרו ובושן דמברך אין זה דמיון דתפלין בהכרח לחולצן דאסור ליכנס לבית הכסא [מ"ז סקיי"ב וז"ל ותישג] ונלע"ד דחרי נבונים דהוה פשמי שליחו הוא משום שאינו רוצה לעשות הרבה שצריך לעשות בשווא לבוש בהמליה אף שמועד מדינא כמו לעשות צרכיו וכדומה וא"כ דחייה להמליה בידים ואינו דמיון למוכה רבע"כ צריך לצאת מן הסוכה וא"כ כשדעתו לבעוס מיד לא יברך אבל הכא שהיה ביכולתו לישא המליה עליו וברצונו דחהו שפיר הוה דיחיו והפסק וצריך לברך ואדרבא נרעו מתפלין שבע"כ מחויב להסירם ובכמה דברים מצינו דדחיה בידים נרעו מדחיה דממילא [והגמ"א הסכים להכ"י ע"ט וחלו מקטע שכתבנו] :

כא אבל דבני הרמ"א כתב ד"ה שאין מברכין אם היה דעתו לחזור ולהתעמף בו וי"א דיקא כשנשאר עליו מליה קמן והכי נהגין עכ"ל וכבר שררו דברים בזה דאיהו סברא הוא לחלק בין כשנשאר עליו מליה קמן או לא נשאר ומה ענין מליה קמן לפשיטת הגדול ופירוש בכוננו דה"ק דאם מפרש היה ברעתו ללבוש מיד בכל ענין א"צ לחזור ולברך ואם היה ברעתו שלא ללבוש מיד ואח"כ נמשך ללבוש בכל ענין צריך לחזור ולברך אך אם פשמי סתם בלא כוננו כדל"ו או אם נשאר עליו מליה קמן הוה כדעתו ללבוש מיד וא"צ לברך ובלא נשאר עליו מליה קמן הוה כרעתו שלא ללבוש מיד וצריך לחזור ולברך [זכו כוננו הכ"י והגמ"א סקיי"ט] ולענין דינא ספק ברכות להקל ובכל ענין א"צ לברך כששובש

היה מותר ללבוש ממעם חוקה אלא דלענין ברכה לכפלה נתי ראיין עליו עונש כי היה מותר לו לברך ממעם חוקה מ"מ סוף הציא ברכה במלה מפיו ולכן סמדת חסידות יש לו לברוק ולכן אם הצבור מרפלים לא יברוק כלל ובריקה זו אינו אלא כשיש לו פנאי וק"ו אם המליה היה מונח כמקום הגנוה והצינעו בציצת כשרים שאין צריך לברוק בכל ענין [ובזה הסכים גם הגמ"א סמ"ק י"א ע"ט] :

מז אם רובש מליה קמן בעוד שאין ידיו נקיות או ששובשו קודם אור היום באופן שעתה א"א לברך עליו וכן אם צריך לקביו ולבשנו בלא ברכה ובשימול ידיו או באור היום או כשפונה ויכול ידיו ימשמש בציצת ויברך עקיו ואף שאין זה עובר לעשייתו אך כיון שא"א בענין אחר ועוד דגם זהו בעובר לעשייתו שהרי נושא אותו אח"כ [עצ"י ומ"י סק"ט] או כשילבש המליה גדול ויברך עליו יטוין לפטור גם את זה וא"צ למשמש בציצת של הקפן וכן נהגים כמה גדולים משום דע"פ רוב קשה לברך על הקפן בעת ששובש [ובזה ממילא ילחו דעות הרמב"ם וסב"ט כסטיף ד' חס כי אין הלכה כן ע"ט ודוק] :

ד' י"א שעיקר מצות מליה קמן הוא ללבוש על בגדיו כדי שתמיד ידאדו ויזכור המצות ואין המנהג כן וגם בשם האר"י ז"ל כתבו דארבא שצריך להיות תחת בגדיו [מג"א סקיי"ג כסם כתיבס וכ"ס כפרתי] ויש מי שאומר שאין לחתובן כהכפנות מדאמרין במנחה [מ"א] : אין ציצת אלא יוצא ואינה ראויה כלל דרתם הפי' על עיקר עשייתה ע"ש ומ"מ אף שמידינא אין זה מעכב למה נבוש במצות ה' וכן אורם התוחבים המליה קמן בהמכנסים אין דעת חכמים נוחה מהם אא"כ הולך בין השמים ויודע שילענו עליו דאו יכול לעשות כן [עמג"א סקיי"ז וחלונו ממוס כמ"ש ר"י ע"ט ודריק] :

יח אם יש לו כמה בגדים של ר"י כנפות ולבושם כולם חייבים בציצת ואם לבשם כולם בלא הפסק גדול והיה ברעתו מתחלה על כולם לא יברך אלא ברכה אחת על הראשון ופטר את כולם ואם הפסיק הפסק גדול אף שהיה דעתו על כולם או ששח הרבה שלא מענין לבישת הבגדים צריך לחזור ולברך וכן אם לא היה דעתו בפירוש על כולם אלא שלבש סתם צריך לחזור ולברך ופשוה יש ללמוד דמי ששובש מליה ומברך עליו ותיכף לובש המליה גדול ומברך עליו דאין רוח חכמים נחה מה שהיה יכול לפטרן בברכה אחת ואין להרבות בברכות חנם וזהו רק כשמתפלל בביתו ותיכף אחרי החליבש בהמליה קמן אבך כשהולך לבהכ"ז או שיש הפסק הרבה לא שייך זה וכן אם לא היה ברעתו ללבוש המליה גדול מיד ואח"כ נמשך ללבוש צריך ברכה בפ"ע [עמ"ק סקיי"א ע"ט] כמ"ל דהסליכה להכ"י מיד הפסק מתוס' סוטה ל"ט . ע"ט ודברי הכ"י לדיקון דהתם כמתקטע וכן כמ"ל חלף ענינא הוה וליך לעשות כן ולכן

מיד אפילו לא נשאר עליו מליט קמן [מ"ו סק"ו] ואפ"י בסתמא וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ושנינו מקום לא היו הפסק כיון שלבש אותו מליט עצמו :

כב אם נפלה מליטו מעל גופו שלא במתכוין בין שנפל על הארץ בין שהפסו בידו וחזרו ומתעטף צריך לברך לכל הדעות רכיון שנפלה כלא דעתו הלכה לה המצוה כמו בתפלין כשנשמט ממקומם כמ"ש בסומן כ"ה ודוקא שנפלה כולה אבל לא נפל מקצתו ואפילו רוכבו ומיעוטו נשאר עדיין על גופו א"צ לברך ואם נפלה ממנו כולה כאמצע התפלה ואחרים החזירוהו עליו יש מי שאומר שלאחר התפלה ימשמש בו ויברך [טכ"ה] ולענ"ד נראה דאם הוא עצמו החזירו והיה עומד באמצע הפרק שאסור להפסיק פשר יש לו לברך אח"כ אבל כשהיה מתפלל שמו"ע ואחרים החזירוהו עליו דא"צ לברך [וכנראה לזה ממשנה רפ"ד לערוזין ע"ש ודו"ק] ודע דר"א דגם בנפלה רוכה צריך לברך [מ"ו סק"ו] וספק ברכות להלך :

כג כתב הטור הישן בטליתו א"צ לברך עליו בבורך עכ"ל ומעטו פשוט כדיון לדעת הר"א שישתבאר כס' י"ז דכמות המיוחד ליום חייב גם כלילה ממילא דהלילה לא היו הפסק אבל לדעת הרמב"ם שם דכלילה

כל בגד פמוד מציצת ודאי חייב לברך ורכינו הב"י בסעף ט"ו כתב הלן כמליתו כלילה צריך לברך עליו כבורך אף אם לא פשטו וטוב למשמש בו בשעת ברכה עכ"ל לשיטתו בספרו הגדול שהרא"ש בעצמו בהשונה כלל ב' פסק מי ויש מי שכתב דהרא"ש פסק כן לדעת השואל דס"ל כהרמב"ם [לדיוסא] או דבעת שכתב ההשונה לא היה פסוקא ליה הך דינא עדיין דכמות יום חייב אף כלילה [מ"ו סק"ו] וכל אלה דברים דחוקים כמובן ולענ"ד נראה דס"ל להרא"ש שיש שני דנהו דכמות יום חייב גם כמילה מ"מ הא הו"ל היסח הדעת גדול וכן ג"ל מדברי הלבוש ע"ש ולפ"ז אי"ש פסק רכינו הב"י ומ"מ ספק ברכות להלך ודע דזה שכתב וטוב למשמש וכו' דמשמע שישנו לעיכובא ודאי כן הוא דדוקא בתפלין המשמש עיקר דמצוה למשמש וחובבא נמי איכא [טכ"ה ז"ב] אבל בציצת המשמש לא מעלה ולא מוריד התפלין אסורין בהיסח הדעת לפיכך חייב למשמשין ולא ציצת [צ"ח] וכתב רכינו הרמ"א דכן יעשה מי שלובש מליטו קודם שיאור היום עכ"ל ופשוט הוא [ועט"ו סק"ו ודו"ק] וכל הלוכש כגד או מתכסה בכגד שהוא חייב בציצת ולא המלי בו ציצת ביטול מצוה ציצת ועובר בכל רגע על מ"ע אף ע"פ שהוא לבוש כגד אחר בציצת [וציטת בטליתו טוב לפטור לוחה בטלית גדול] :

סימן ט איזה מיני בגדים החייבים בציצת ואיזה פטורים . ובו כ"ח סעיפים :

של תכלת וג' לבן והסמ"ג במצוה כ"ו כתב כשני הדעות וז"ל שתיים של לבן ושתיים של תכלת או ג' של לבן ואחת של תכלת עכ"ל ומשמע דאין קפידא כזה אבל מתוס' שם משמע דשנים לעיכובא ואמרינן שם כגמרא מצוה להקדים לבן לתכלת ואם הקדים תכלת לבן יצא אלא שחיסר לעשות המצוה מן המוכחר :

א ואין זה שני מצות אלא מצוה אחת וז"ל הרמב"ם שם אמרו הכמים והיה לכם בציצת מלמד ששניהם מצוה אחת ושנינו כמשנה שם התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת שאם עשה ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא [רע"ז] ולהרמב"ם הלבן מעכב דאם עשה תכלת בלא לבן לא יצא אבל לבן בלא תכלת יצא ורק לענין זה אין הלבן מעכב שאם עשה לבן ותכלת ונפסק הלבן ונשאר התכלת לבדו כשר ע"ש :

ב ומהו תכלת כתב הרמב"ם כריש פ"ב מציצת תכלת האמורה בתורה ככל מקום היא הצמר הצבוע בפתוך שבהחול וזו היא דמות הרקיע הנראית עיני השמש כשהתורה של רקיע והתכלת האמורה בציצת צריך שהתורה צביעתה צביעה ידועה שעומרת ביופיה ולא תשתנה וכל שלא נצבעה באותה צביעה פסול לציצת אע"פ שהיא כעין הרקיע כגון שצבעו באסמים או כשחור או כשאר המשחויזין ה"ו פסול לציצת רחל בה עין צמרה פסול לציצת [ומהו הצביעס סידועס כדס חלזון כמו

א דע מי כגמרא יש מחלוקת תנאים ואמוראים וכן בין הפוסקים יש פלוגתא זו אם שארי בגדים לבד כגד צו"פ חייבים בציצת מן התורה או שפטורים מן התורה ורק מדרבנן חייבים בציצת כדי להזהר במצוה ציצת [רמז"ס רפ"ג] ושמע מחלוקת דאלו המחוייבין אומרים דהא כתיב ועשו להם ציצת על כנפי כנדיהם וכל כנדיהם כמשמע והפוסקים אומרים מדגילתה התורה בנגעים כגד צמר או כגד פשתים וכן כשעמטו כתיב צמר ופשתים ש"מ דכל כנדיהם האמורים בתורה הם רק צמר ופשתים וז"ל הש"ס במנחות [ז"ט :] הראויל ונאמרו בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתיב כאחד מהם צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים ע"ש והאחד מהם הוא נגעים דכתיב בהו כגד אבל כשעמטו לא כתיב כגד [ודברי רש"י שם ל"ע קל"ט ואולי יש שם ט"ו ודו"ק] והר"ף והרמב"ם פסקו דהחובב בשאר בגדים תורה דרבנן ורש"י והו"ס והרא"ש והסמ"ג פסקו דמדאורייתא חייבים וכן פסק רכינו הרמ"א בסעף א' [וצל"ח] ה"ס הביא ראיס לזה ממשנה רפ"ע דכל"איש דחטיב מילי דל"פ ולא חטבה זה ללילת ואולי מסוס דכל הני דחטיב טס גם מדרבנן אין חובב ולא כן בלילת :

ב הציצת צריך להיות משני מינין מחוטי לבן וחומי תכלת כדכתיב ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת ורש"י והו"ס כתבו בר"פ התכלת דכעין שני חומי לבן ושני חומי תכלת והרמב"ם ריש הל' ציצת כתב חוט אחד

של שעורין שמעפשין אותו למורים ונתתין זו התבלת שנשניתה ברוטו ואופה הבצק בתורו ומציאין התבלת מן הפת ורואין אותה אם כרתה מסה שהיתה פסולה ואם הוסיף עינה והושחרה יותר מסה שהיתה קולה האפיה כשרה ולכן אע"פ שנלקחה מן המומחה אם בדקה בבדיקה זו ולא עלתה בבדיקה יפה פסולה :

י חצר שמוברין בו התבלת והיה סוחק בכשרות לוקחין ממנה סתם וא"צ בבדיקה והרי היא בחוקתה עד שתחשך ויראה כי דוהו חקא כשלא התחלפו בתחצר אנשים אחרים אלא אותם אנשים שהחזקו בכשרות הם יבני ביתם והמפקיד תכנת אצל הביתו פסולה חיישין שמא החליפה ואם היתה בכלי והתם בשני חותמות חותם בתוך חותם בשרה ובחותרם אחד פסולה דבל דבר שהוא מן העורה צריך חותם בתוך חותם כמבואר ביו"ד סימן ק"ח וה"ה אם הפקיד אצל ישראל חשד צריך שני חותמות כמבואר שם :

יא המוצא תבלת בשוק אפילו הן מופסקין שגראה שכותרם לשם ציצית מ"מ אינם כשרים דבי י"בד ענייני בהבשר ולכן אם הם מופסקים וגם שזורין והייט שמואין בשרין דביון דמרה בולי דאי ודאי לשם תבלת של ציצית עשאם אבל שזורין ולא מופסקין אין ראיה על הששרין ראפשר שזורין בכשיל בנר אבל מופסקין אין ראיון לכנר [כן מוכח בטורחובין ל"ו:] והרמב"ם בפרק ב' דין ו' קוצר בלשונו ע"ש אבל כוונתו נ"כ בן דכן מוכח בנמרא ע"ש ואף ע"כ דתבלת אינו נקח אלא מן המומחה מ"מ כיון דמצאן שזורין ומפסקין יש להלות דמן המומחה נפלו רבשאינו מומחה אינו רגיל להתעסק בזה שהרי יודע שלא יקנו ממנו ולמה יטוה הרבה [תוס' ס"ג ד"ס כמניח] וזהו הכל בתבלת בלבד אבל הלוקח מלית מצויציה מן השוק מישראל בשרה [מנחות מ"ג] אפילו מאיזה ישראל שהוא רכיון שהמרת נעשה בו ציצית ודאי בהבשר נעשו ולא עוד אלא אפילו אם קנאה מן בוהי אם הוא הגר כשרה ודדאי קנאה מישראל הגר לא מרע נפשיה אבל מהריוט פסולה :

יב הניא היה ר"מ אומר [ס"ג] גדול עונשו של לבן מעונשו של תבלת משום דלבן מצוי הוא בכל מקום ובנקל להשינועכו" לא עשה לפיכך עונשו מרובה משא"כ בתבלת שדמיו יקרים וקשה להשיג לפיכך אין עונשו גדול כמו בהערך לבן וכעונותינו מוקן שנתפזרז אין לנו תבלת ואין אתו יודעים מזה כלל וכל ציצית שלט לבן ומ"מ אנתם סקיימים המצוה כתקנהו דכבר נתבאר דתבלת אינו מעכב את הרבן ולכן מי שכיבול מצוה זו עונשו מרובה ודע שזה שנים ספורות שאחד התפאר שמצא החלוון ועשה ממנו תבלת והמשיך אחריו איהו אנשים אך לא היה לו שום מנדולי הרוד ומכלל ישראל ונתחבסל הדבר עד כי יבא טאל צדק בב"א :

יג דע דכלאים בציצית התורה והתורה כתוב לא תלבש עששנו

כמו שכתבתי :

ה כיצד צובעין תבלת של ציצית לוקחין הצמר ושורין אותו כסוד ואחר כך מבססין אותו עד שיהיה נקי ומרתחים אותו בארלא וכיוצא בו כדרך שהצבעים עושים כדי שקלוש את העין ואח"כ מביאין דם חלוון והוא דג שדומה עינו לעין התבלת ודמו שהור כד"ז ובים תבלת הוא מצוי [ע' מגילה ו' ו"ט] ונתתין את הדם ליורה ונתתין עמו סממנין כמו קמוניא וכיוצא בו כדרך שהצבעין עושין ומרתחין אותו ונתתין בו הצמר עד שיעשה בעין רקיע וזו היא התבלת של ציצית :

ן התכנת של ציצית צריכה צביעה לשמה לשם ציצית ואם צבעה שלא לשמה פסולה דכל מולי דציצית בעינן לשמה וצריך שיאמר בפירוש שצובע לשם ציצית כמו במייה לשמן שיתבאר בס"י א אבל בסתמא פסול דסתמא לאו לשמה קאי ואפשר דגם בשמחשב בלבו לשמה בשר וקו"ל דעמימה פסולה [מנחות מ"ג:] כלומר כמו בתבשיל שלוקח מעט למעום אם הוא יפה כמו כן לוקח מעט צבע מהיורה לצבוע איהו רב ולברקו אם הוא יפה אם לאו פסולה והשעם דכיון דבעינן לשמה הרי מה שנטמל לברקו אין זה לשם ציצית [גמרא] ולא עוד אלא אם נפל מעט מהמעיימה לתוך היורה נפסל כל היורה ומשמע דלא מהני ביטול ולא ידעתי הפעם :

ז ואפילו בשעשה הנסיון על תבלת וכיון לשם ציצית נ"כ פסול [תוס' ס"ג ד"ס מ"ג] דביון שעשה גם לשם נסיון הוי בלשמה ושלא לשמה דבקרשים פסול כה"ל [ס"ג] אלא כיצד יעשה בשרצה לנסותו לוקח הצבע מן היורה בבלי קמץ ומניחו בו צמר שבודק בו ושורף את שברק שהרי נצבע לבריקה ושפך הצבע שבבלי שברק בו שהרי מעטו ופסלו וצובע התבלת בשאר הצבע שביורה שלא נפגם :

ח התבלת אינה נקחה אלא מן המומחה [ס"ג] שמא נצבעה שלא לשמה או נצבעה מצבע שר נסיון ודבר זה א"א לכהן כמובן ולכן צריך מומחה היינו שזורע הדין ושהיה נאמן ולכד זה אמרו חז"ל שצריך מומחה דמפני שיש עוד צבע הרומם לתבנת ונקרא קלא אילן וכשאינו נאמן יש לחושודו שצבע בקלא אילן ולא בתבלת ואמרו חז"ל [צ"מ ס"א:] דלכן כתיב בפי ציצית אני ה' אמר הקב"ה אני עתיד ליפרע ממי שהטלה קלא אילן כבגדו ואומר תבלת הוא :

ט אמנם אם מפני חשש זה דקלא אילן בלבד לא היינו חוששין משום דלהי יש בדיקה כיצד בודקין אותה מייתי מנביא נילי ומיא דשכלילתא ופירש"י מנביא נילי זהו אל"ם ומיא דשכלילתא מ"מ היוצאין מן התלתן והרמב"ם כתב תכן וריר של שבולל ועוד מביאים מי רגלים שנתחצצו מ' יום ושורין בהם התבלת מע"כ אם עמרה בעינה ולא כרתה כשרה ואם כרתה לוקחין בצק

שעמנו צמר ופשתים יחדיו ומסיך ליה גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך וגו' לומר שבציצה שעמנו מותר [רמ"ב יבמות] וכן מבואר מקראי דציצת שהצריכה התורה להטיל תבלת והכלת הוא צמר צבוע ובגדי צמר ופשתים ודאי דהויבנים בציצת וא"כ תכלת בפשתים דהיי כלאים [סג] :

יך ואמרינן שם דרבא הקשה קראי אהודי דהכא כתיב צמר ופשתים גדילים תעשה לך דמשמע שציצת צריך להיות רק מצמר או פשתים וכתיב ונתנו על ציצת הכנף וגו' והך הכנף יתירא הוא דה"ל למיכתב ונתנו על ציצת פתיל תכלת אלא ודאי דהכנף הוא מין כנף כלומר לעשות הציצת מסוין הכנף הא כיצד צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן ושאר מינים אין פוטרין אלא במינם כלומר דאם היה כנף של משי יוכל לעשות ציצת של משי וכיוצא בזה וזה שכתבו כבוד וש"ע דציצת של צמר או של פשתים פוטר כל המינן אבל שאר מינן כגון של משי או צמר גפן אינן פוטרין וא"כ יהיה הציצת מסוין המלית עכ"ל וזה למאן דס"ל דכל הכנפים חייבים שם התורה בציצת ורבא ס"ל כן אבל הר"י והרמב"ם שפסקו דלא כרבא כבאורה לא שייך כל זה כמובן ולדידהו ודאי דציצת בהכרח רק מצמר או פשתים ולדידהו לא שייך דרשא זו ומצאהי בתו"ש הרשב"א [ח"ג סי' ר"פ] דלשימה זו אחיא הכנף מין כנף לענין להתחיל בלבן משום הכנף מין כנף ומסיים כלכן משום דמענין כקודש ולא מווידוין כדאיתא במנחות [ל"ט ג.] ובאמת הר"י הביא זה וכן הרמב"ם כפ"א דין ו' ע"ש וממילא דלענין מין כנף כדרבא לא ס"ל :

אין עושין בן מפני שאפשר לעשות הלבן שלה מסיגה וכל מקום שאהיה מוצא עשה ולי"ת אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב וכו' וכאן יכול לקיים שתייהן עכ"ל. ויש בזה שאלה דבשלמא כוונת דליכא תכלת כמו בזמיננו שפיר יכול לקיים שתייהן אבל כוונת התכלת הא"א לקיים שתייהן בכנדי פשתן שהרי צריך להטיל בה תכלת והתשיכה בזה חדא דבאמת נאמר כן דהוה לענין נגדי צמר ובכנדי פשתן כוונת דליכא תכלת ועוד דאפילו כשיש תכלת מ"מ הלבן יכול להיות של מין ועוד דבכנדי פשתן יתבאר שאין מפילין בה תכלת כלל משום גזירה כמו שנבאר בס"ד :

יך וז"ל הרמב"ם שם כסות של פשתן אין מטילין בה תכלת אלא עושין הלבן בלבד של חושי פשתן ולא מפני שהציצת נדחית מפני השעמנו אלא גזירה מדבריהם שמא יתבמה בה בלילה וכו' שהוכחה הציצת ביום ולא בלילה וכו' עכ"ל ולשיטת הרא"ש שהבאנו דכסות יום חייב גם בלילה וז"ל גזירה משום כסות המיוחד ללילה ולפ"ז לשיטת הרמב"ם יכול לעשות בגד ד' כנפות של פשתן ולהטיל בו ציצת של פשתן ויוצא בו המצוה מן התורה וזה גם דעת רש"י והר"י ע"ל :

יך אמנם שיטת ר"ת במנחות [מ.]. והמאור בפ"ב דשכת ועוד כמה מהגאונים דסו"ן בציצת אמרו אפילו בציצת של פשתן כלומר דחכמים אמרו לעשות שם ציצת במלית של פשתן ואפילו ציצת של פשתן וביאור הדברים כן הוא דעיקר האיסור הוא משום תכלת שלא יבא לעשות תכלת בכסות לילה ויעבור על לאו דכלאים ויש עוד גזירות בזה בגמרא והכל שייך בתכלת ולא בגבן אמנם כיון שמצוות התכלת והלבן הלויים זה בזה ואפילו אי אין מעכבות וא"ו מ"מ תרווייהו ציצת ניבנה ואין לך להפרידן זה מזה וכיון שגאמרה ההכלת מפילא דגאמרה גם הלבן עמה ואי אפשר לחייבו כלכן של פשהן ולאוסרו בתכלת דאיך תהיה מצות אחת חציה חיוב לעשות וחציה אסור לעשות דבר זה אין הדעת מוכחת [מנחות] **יך** ולכן אמרו לגמרי שום מין ציצת בבגד פשתים : **יך** ואי קשיא לשימה זו היכי עקרי רבנן מ"ע דאורייתא לישא בגד של ד' כנפות בלא ציצת כלל אך באמת שאלו זה בגמרא יבמות [ג.] : ותרצו דשב ואל תעשה ביכולתם לעקור ואף ע"ג דאין זה שב וא"ת דהא עושה מעשה ללבוש תרצו בתום שם דבשעת עימוף אכתי לא מחייב עד אחר שנתעטף ולאחר שנתעטף דהיי שב וא"ת ע"ש ואדרבא לשימה ראשונה קיל מוכה למה חשבה הגמרא שם סו"ן בציצת בעקירת דבר מן התורה וכוון דעושה ציצת של פשתן הא מקיים המצוה שהרי להריא כתב הרמב"ם בפ"א דין ה' דהלוכש מלית שיש בה לכן או תכלת או שניהם כאחד הרי קיים מ"ע עכ"ל וכוון שממילא לכן של פשהן הרי קיים מ"ע ואין כאן עקירת דבר מן התורה כלל ועצ"ל :

כ מיהו אפילו לשיטת ר"ת ז"ל דבגמרא' מותר לעשות ציצת

יך ולפ"ז יש להבין בדברי הרמב"ם פ"ג דין ה' שכתב דשאר בגדים עושין לכן של כל מין ומין מסיגי כגון חושי משי לכסות משי וחושי גוצה לכסות גוצה ואם רצה לעשוה לכן לכן שאר מינים מצמר או פשתים עושה מפני שצמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן ושאר מינים פוטרין שלא במינן אלא במינם כמין אינן פוטרין עכ"ל ואינו מובן דהא איהו פסוק דלא כרבא ואיך הביא דרשא דרבא אמנם דבריו צודקין ולא כיון לדרשא דרבא אלא משום דבגמרא [ל"ט ג.] אומר זה כפשיטת דאדרבא למ"ד דחייב שארי בגדים מדרבנן ודאי דנפטרין בציצת של מינן וז"ל הגמרא אי אמרת בשלמא דרבנן היינו דמיפטרו במינן אלא אי דאורייתא הא בעינן צ"פ ומתוך כדכא ע"ש הרי מפורש דאם דרבנן פשיטא דנפטרין במינן וזהו כוונתו של הרמב"ם ולא משום דרשא דרבא ולכן גם דביטוי הבי"ח כתב כן אף שהולך בשיטה הרמב"ם ולפ"ז הוה דין זה לכל הדעות :

יך וכוון שהתורה התורה כלאים בציצת א"כ נתיד לעשות ציצת של פשתן והיינו הלבן בכנף של צמר וציצת של צמר בכנף פשתן והתשובה על זה כתב הרמב"ם בפ"ג דין ו' ז"ל כדן הוא שיהא מותר וכו' ומפני מה

כד כתב רבינו הב"י בסעף ד' אם המיל במלית של שאר מינים קצת ציצת ממינו וקצת מצמר או פשתים יש להסתפק בו עכ"ל והספק הוא דאין כאן לא הכנה מין כנה ולא צמר או פשתים ויש מי שהקשה דזה הספק שייך אם חיוב שאר בגדים מן התורה אבל רבינו הב"י הא פסק דהם דרבנן [מנ"א סק"ה] ול"ק כלל דלכך ש"ל כל הלכות רבנן כעין דאדויתא תקון ורבותי מי שתירץ כן [הגרי"ב] אמנם א"צ לזה דכבר נאמרו בסעף מ"ו דבנמרא הדבר פשוט יותר אם שאר בגדים דרבנן דנפארין או במינין או בצו"פ ע"ש וממילא דבשניהם ביחד אין הדבר פשוט מל כך :

כה ומסקנת ההלכה כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעף ו' י"א שאין לעשות מלית של פשתן ואע"פ שאין הלכה כן ירא שמים ויצא את כולם ועושה מלית של צמר רחלים שהוא חייב בציצית מן התורה בלי פקוק וסדרו אב"י אפשר רק במלית של פשתן ממש שיעשה מלית של פשתן וציצת של פשתן משחבטל ממעות ציצת עכ"ל ואם עושה מלית של שאר מינים יעשה ציצת של צמר ואלא אין לו רק ציצת של פשתן יעשה של פשתן ואפילו במלית של משי דהחשש שנתבאר בסעף כ"ג לא שייך אצלו דאין אצלו צמר דומה למשי [המג"א סק"ה כהך דמלית פסקן ועשה כנפות כל עור וימיל בו נמ"ט ותקנה כבודם סוף וזיכרון לבא ליד קלקול ולא נהגו כן וגם הח"י והס"ט דחו זה ע"ש כמ"ט גמ"ט] :

כו הרמב"ם ז"ל פסק דחומי לכן שבציצת ולדין שבוין לכן צריך להיות המראה של הציצת כמראה של המלית וז"ל ספ"ב מלית שהיא כולה אדומה או ירוקה או משארי צבעונן עושה חומי לכן שלה כעין ציבעה אם ירוקה ירוקין ואם אדומה אדומין היתה כולה תכלת עושה לכן שלה משאר צבעונן חוץ מן השזור ספני שהיא נראה כתכלת וכו' עכ"ל וזה סובא במנהג [מ"א:] וחתום' שם תהו על זה דרבא מקשה כר"פ התכלת מידי ציבעא קריים ותרצו דהוה מדרבנן משום זה אלי ואנוהו ע"ש ודרבא"ד תירץ בענין אחר ולעג"ד נראה דרוקא רבא דמ"ל דחויבא דשארי בגדים מדארי"י ודידיה הכנה מין כנה לענין ענין הציצת כמו שנתבאר שפיר פריך מידי צבעא קריים אבל הרמב"ם הא פסק דלא כרבא ושפיר דריש הכנה מין כנה לענין הצבע וכן סוברת הסיניא דיש דמצי"ד הצבע ממין המלית והמור הביא שר"י חולק בזה וכ"כ הרשב"א בהשוכה שלא נהגו בדברי הרמב"ם [מ"ג ס' ר"פ] וכ"כ התה"ד כה"י מ"ו והוה שכתב רבינו הרמ"א על דברי רבינו הכ"י בסעף ה' שכתב י"א שצריך לעשות הציצת מצבע המלית והמדקדקים טהרים כן עכ"ל כתב הוא דהאשכנזים אין נוהגים לעשות הציצת רק לבנים אף כנגדים צבעיים ואין לשנות עכ"ל וכן המנהג הפשוט אך בודאי יותר טוב שגם המלית יהיה לכן לצאת ידי דעת הרמב"ם ז"ל

ציצת של פשתן במלית של פשתן דאיתו אמרו החסמים בזמן שהיה תכנה שכבסות לילה היה יכול לבא לדי איסור שעמנו אבל בוסה"ו דליכא תכלת הרי אין ביכולת לבא לדי איסור ואי משום ששא יבא להמיל של צמר הלא כבר נתבאר דהאידינא איסור בשעמנו הכל ספק שאתה יכול לקיים שגורם אין הלא נדחה כמ"ש בעי"ט מ"ו בשם הרמב"ם ומצאתי סברא זו ונתשבת הרא"ש כלל ב' ע"ש וכ"כ בסוף הל' ציצת :

כז והנה לפני שימות אלו במלית של צמר עושין ציצת של צמר ומלית של פשתן לרש"י והרי"ף והרמב"ם עושים ציצת של פשתן ולר"ת והמאור בזמן תכלת איסור לעשות של פשתן והאידינא אפשר דמותר ובשאר בגדים כמו בגדי צמר גפן ומשי וצמר נמלים ועצה של עדים יכולים לעשת הציצת ממה שירצו או מסין הבגד או מצמר או מפשתים :

כח ויש עוד שימה למקצת מן הראשונים דזה שאמר רבא דצמר ופשתים פוטרין גם שלא במינים והו דוקא צו"פ יחידו שני חומי צמר ושני חומי פשתן וממילא דבשאר בגדים א"א להמיל ציצת רק ממיני ודיעה זו הביא התה"ד במ"ד בשם סה"ר"ם וכן הוא בהנ"מ [פ"ג לוח ו'] וגם יש שיטה למקצת גאונים שהביא הרי"ף דציצת של פשתן בלכך אינו פוסט בשם סק"ה ורי"ף דחה דברירם מידו בשארי מיני בגדים נכון שלא להמיל חומי פשתן אלא סמיני או צמר והו שכתב המור בשם הרמב"ם דבין לזהר שלא לעשות ציצת של פשתן בשל משי עכ"ל כלימור דבשלא כבגד פשתים א"א בציצת אחרים ומקמינן אדעתא דרש"י והרי"ף והרמב"ם אבל בשל משי או שארי מינים למה לט ליכנס בסחלוקת עניניו ממיני של צמר [עכ"ה וק"ו סק"ד שפירשו כעין זה] ותפס בלשוננו של משי וה"ה שארי מינים [כ"ח] :

כט ויש שפירשו בדברי המור מעם אחר לגמרי והיינו דרק כשל משי אין לעשות ציצת של פשתן ספני שיש צמר שנראה בעיני משי ויבוא להמיל ציצת של פשתן במלית של צמר שיסבורו שהוא משי [כ"ז ומג"א סק"ז] ולכן גם במלית של קנבוס אין להמיל ציצת של צמר משום דבין קנבוס לפשתן ליכא היכר כל כך ויבוא להמיל של צמר בשל פשתן [כ"ו] וי"א דבזה לא היישינן ספני שבין קנבוס לפשתן מנמר גמרי אינשו ואין משחשין בו אלא בחקירה כמ"ש ביר"ד סימן ש"ב אבל צמר הבא מחוץ הים דומה למשי ואחו למיטעי [מג"א ס"ס] ועפ"ז פירשו גם דברי רבינו הרמ"א סעף ב' שכתב וי"א שלא לעשות ציצת של פשתן כלל אפילו בשאר מינים והכי נהוג עכ"ל שכוננו להשמע שנתבאר ורבנים תמיהים הם ופשוט הוא שכיון להשימות שבארנו והו שכתב אפילו בשאר מינים ה"פ לא מיבעיא כנגד פשתן דלשימות ר"ת איסור לגמרי כמו שנתבאר אלא אפילו בשארי מינים צריך לחוש להשימות דצריך דוקא יחידו :

מותר לעשות ציצית של צמר ריזצאין בזה אף לשאר כגדים כמו שנתבאר ואם התרכבה הוא של פשתן עם שארי מינים בהכרח לעשות ציצית של פשתן ולסמוך על דעת רש"י והר"ף והרמב"ם כמו שנתבאר :

כה והנה בארנו בס"ד כל השיטות והדרך המיוחדת לעשות פלית וציצית של צמר ולכל הפחות אם של שאר מינים יהיו לבנים ולא שאר מרא וצמר מרובה יהיה בחומים לבנים וגם העטרה של מש לבנה כן כתב מהרש"ל וכן יש לנהוג מיהו ברעבד יכולים לסמוך על שיטת רבותינו שנתבאר ולא להבטל ממצאת ציצית השקולה ככל המצות ושכרה מרובה מאד בין במלית גדול ובין במלית קטן ולא יפרוק עול מלכות שמים מעל צוארו כל היום כולו ולהשומע יונעם ותבא עליו ברכת טוב אמן :

וכן נוהגים רבים ושלמים (זהו טלנו עומין בק"ס הטליתות מראה קיפו וקורין לזה תכלת הו"ל לנו בעלמא ועיקרו מראה לכן כידוע) :

כו לא נקרא צמר אלא צמר רחלים ואילים אבל לא צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עיזים וכיוצא בהם וצמר רחלים שמרפן עם שארי מינים הולכין אחר הרוב כמו"ש ביו"ד סי' רצ"ח "תנ"א סק"א] וכבר נתבאר שרחל בת עז צמרה פסול לציצית וא"כ אינה פוסלת אלא מינה [סס] ומלית שהשתי הוא של צמר והעריב הוא של משי או איפכא אין לו תקנה לדעת המכירים רבשאר מינים צריך ציצית של צמר ופשתן יחדיו כמו"ש בסעיף כ"ב ובה לא שייך לילך אחר הרוב כיון שכל אחד ניכר בפ"ע אינו בטל ולא דמי למרפן זה בזה [סס סק"ד] וכתבו שבאשכנז נוהגים מזה [סס] אך לדעת רוב רבותינו

סימן י דיני כנפות המלית כמה יהיו ואיך יהיו . ובו כ"ב סעיפים :

לא ע"ש וד"ק] :

ד דבר פשוט הוא דזה שאמרנו דהתך כנף אחד באלכסון הנעשה בת חמש וחייב בציצית דוד כהתך מקצה כל אכל אע"ה חתך חציו של כנף באלכסון הרי געשה כלי אחת מהחצאים בת שלש כנפות כמובן רכל מרובע בן הזא כשנתהוך אותו לשני חלקים שוים באלכסון יעשה כל אחד ג' כנפות אלא שחתך מקצתו דבזה נעשה הנשאר בת ה' כנפות וה"ה אם היה כנף בת ג' כנפות וחתך מקצה כנף אחד באלכסון נעשה בת ד' כנפות וחייב בציצית אך בזה צריך איהו ריחוק דזה אין מברא לומר כלל דכשחתך משדו באלכסון אצל הכנף נחשבו כשני כנפים ויראה לי דצריך לחתוך ספח לכל הפחות או אפשר דרי בג' אצבעות משם לדענן סומאה היו ג' על ג' חשיבות וצ"ע ופשוט הוא דדוקא כשחתך הכנף באלכסונו בשוה אכל אם החכו בהקיף ונעשה זה הכנף כמו עיגול פסור מציצת כמו"ש רבינו הג"ה בסעיף מ' הכנפים צריכים שיהיו סרובעים ולא עגולים עכ"ל ויראה לי נ"כ דצריך איהו המשך דאין מברא לומר כלל בחיתוך משדו בעיגול יפטרנו מציצת ונ"ל דבזה צריך ג' ספחים כלומר שהמשך העיגול סביב יהיה ג"מ [וקרע בעלמא ללא היו כחיתוך עפמ"ג ותיקוך כעין ד' הו"ס כנאלכסון כמו"ש המ"ב ועי' במדרכי שבת סלריך הספק בין הקדמות וזכו כמ"ש] :

ה כתב הרמב"ם בפ"א דין י"ז אין כופלין את המלית לשנים ומטילין ציצית על ד' כנפיה כשהוא כפולה אא"כ תפרה כפולה ואפילו מרוח אחת עכ"ל וכתב על זה המור שטלשין הרא"ש נראה שחייבת אף ע"פ שלא תפרה כלל עכ"ל ומבנהו שחייבת בה"ד כנפות ככמו שהיו מופשטת [כרענן במנחות מ"א. דלפניו אר"ש ספוקין] ואף שמדברי הרמב"ם אינו מבוואר אלא שעל הכפל אין עושין מ"מ משמע ליה להמור דאי ס"ד דהרמב"ם ס"ל ברא"ש

א בתיב גדילים יהיו לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה ארבע כנפות ורא שלש או אינו אלא ארבע ולא חמש ה"ל אשר תכסה בה [נזהים י"ח] : ויריבא הוא לרבות בעלת חמשה דבה שלש אינו יפה לכיסוי הגוף דכל משלש הוא מיוחד לאפוקי כל מה שיותר מארבע הרי הוא כארבע שהרי יש בו ד' כנפות ודאיו לכיסוי הגוף וה"ה לבה ו' או יותר ואף ע"ג שיש שם עוד ברייתו דממעט גם בת חמש וגם כספרי משמע כן מ"מ הכייו רוב רבותינו לחיובא בה חמש ומעמם נ"ל משום דבמנחות [מ"ג] : דשם עיקרי דיני ציצית לא הובאה רק ברייתא זו ע"ש והבי קי"ל וכן פסקו במור וש"ע [והר"א ממוין ור"ש פסקו כלידך ברייתא עכ"ל וז"ה וכןן ללאת גס דעתם] :

ב ואף שמלית בת ה' כנפות חייבה בציצת מ"מ אמור לעשות יותר מד' ציצית ונעשה בהמרוחקים ביותר ואם נעשה חמש ציצית עובר בכל חמשה הקב"ע כיון דכל הד' ציצית הן מצוה אחת הרי צויה הקב"ע שבין היא המצוה ה' ציצית לא יותר ומעט זה מפורש במ"פ הקומץ רבה [שמונה סס בעלמא חמט חכ"ס צייטו ופרש"י דלר"י דקוה ד' מזה מטיל ה' לית ולרענן רק ד' ע"ש ולכן קי"ל כרענן ותמיטני על הט"ז סק"א שכתב טעם מדעתה דנפשיה ואין בו סוס טעם ע"ש ותמיטני עליו דלמה לל הבה דברי סה"ש ע"ש סה"ש כוונת הספרי סלל לעשות יותר מד' לית לך אהנו כחכנו הטעם שבגמרא וד"ק] :

ג יש לה ד' כנפות וחתך כנף אחד באלכסון ונעשהו שנים הרי נעשית בעלת ה' וחייבת וכן אם חתך שני קדמות נעשית בעלת ו' וחייבת ולא אמרינן כיון שכוונה היתה לכפלו מבת ד' כנפות בזה שחתך הכנף תיהני מחשבתו דאינו כן כיון דסוף סוף הוא בעל חמש [כ"ל דל"כ איזה רבותא יש בזה וכ"מ בהש"י ס"פ סק"ד ד"ס

שנתכאר ככפלה לשנים ותפרה דמועיל לא דמי דכשם דבה ככך כפול לשנים אבל לכפל הקצוות אין מדרך העולם ולכן דיינינן לה כאלו אינה ריבוכה [כ"ז סמלדני] ולכן כבאן עושה היציאת כמקדמ' משום דסופו להחזיר הקדנות לקדמותו ולפי' גם ככפול שלא כעטל אלא כאלכבן ג"כ הדין בן שעושה היציאת על סקם הראשון אבל תרוס' [ל"ז: ד"ה האין] כתבו דבכה"ל מהני תפירה ומטיל היציאת על הכפול ע"ש וצ"ל לדבריהם דוה רבועינל לא מהני תפירה ולא דמי לכפלה לשנים משום דלכפול ממצות יציאת לא מהני תפירה ולכן באינו כמטל כגון שכפולן כאלכבסן שגשאר כנפות מהני תפירה [וזוה כוגת המנ"א סק"ד וכו"ס במח"ס] ולמס' תמה עליו האלה"ס והין זה במחלוקת מוס' עס מנדכו וכפסלו לסיס ודלוי שקריה לא מהני רק תפירה וכתב בעל מ"ב דלס הכניס ספט הגנר לפניס ומפרו עד שאינו נראה כלל ככפל למעלה כדרך שהתייטיס עוסיס ודלוי מהני ע"ס ונכון הוה ומ"מ כ"ל דלעשות כן בעינול ולפוטרו מליפת לא מהני לדעת התוס' שכתרו ודוק :

מ עור אינו כנר שחרי כמסומות כתיב אי כנר או עור ולכן אפילו תפרו ככנר אינו כלום ואמרו חז"ל [מ':] היא של כנר וכנפיה של עור חייבת היא של עור וכנפיה שז כנר פמורה דאולינן כתר עיקר הכנר ולא כתר הכנפים אף שבהם ממילים היציאת דכתיב אשר תגסה בה והיי בעיקר הכנר כמס' דא כהכנפים וכן טפר של כנר אם דובו כנר ומיעוטו עור חייב כציצת ואם רובו עור ומיעוטו כנר פמור ואם העור הוא תחתון של כנר שקורין אונטער"סלאק אין הולכין אחריו דעולם הולכין אחר עליונו של כנר שהוא העיקר [מנ"א סק"ה] אצטם כשעשה העור לחיזוק כגון שחפר עור סביב הגקבים או כהקצוות לית לן בה כלל ולא לכד מפני שהוא מיעוט הכנר אלא דכל שלחיזוק היי כבנר [ולכן כתב רס"י שם וכנפיה של עור שחתך הכנפים ע"ס והו"ל לומר שסעור למעלה חלה דכסה"ג הוי לחזק ואפילו מאן דלחזל בגמרא כנר כנף אינו כלום וכ"כ הבי"ט ס"ס ו"א וזהו כוגת המנ"א ססק"ה ועיי' במח"ס ודוק :

י כתיב ועשו להם יציאת על כנפיה בגדיהם ולכן צריך דכשמתחיל להטיל היציאת יהיו כהכנר כל הדי' כנפות מוכנים כשיצתו אבל בשאינם מוכנים כגון שיש להכנר נ' כנפות והטיל בו נ' יציאת ואח"כ עשה לו כנף דכיעי והטיל בה היציאת הרביעית כל היציאת פמולים וצריך לסותרן ולימול היציאת משום ולחודד ולהטילן ופסול זה נקרא כנמרא תעשה ולא מן העשוי כלום תעשה היציאת כהיות הכנר כד' כנפיהו שהוא חייב כציצת ולא העשוי היציאת כפסול כשלא היה עריון חיוב על הכנר וכן כל שעשו היציאת כפסול כשחילן כבנר יהיה אויה פסול שיהיה לא מהני להבשירן אח"כ כיון שעשוי כפסול והרבה דינים יתבאר עור כפסול זה והכונת כמ"ש :

יא כללו של דבר אם אפילו הטיל רק יציאת אחת כפסול ואפילו

כחדא"ש ה"ל לכאר זה ולכן ס"ל דהרמב"ם פוסק כר"ש שם שפוסד ממעט שאין המלית דאיו לו כשהוא מופשט וכ"כ הנמק"י ע"ש ודיכתי הכ"ז בספרו הגדול תפס דגם לד"ש חייב כהד' כנפיה המופשטות ושגם הרא"ש ס"ל כן ע"ש אבל רבינו הרמ"א כספרו ד"ה השיג עליו משום דלשון ר"ש פוסד משמע דלגמרי פוסד וע"ש שרבריו אינו מבורחין כל צרכן ומ"מ הסכים לרינוא נ"ב שעל כנפותיה הפשטות חייבין כציצת ע"ש :

ן אמנם כדכיו כש"ע סעיף ו' הוכך כדרך אחרת שרבינו הב"י העתיק דברי הרמב"ם והוא כתב על זה דצריך להטיל בדי' כנפות הפשוטים ואח"כ כתב וי"א דחייבין אפילו כלא תפירה וטוב לעשות לה יציאת אבל לא לברך עליה עכ"ל וכונתו דלה"א חייבת כן ר' כנפותיה הכפולות דמפרשי דברכנן שכוונתן בן ופסקו ברכנן וס"ל דוה שכתב המוד שדרא"ש היה מחייב גם כלא תפירה היינו עלת כנפותיה הכפולות ודלא כמו שפרשנו כסעיף הקודם אבל דבר תמה הוא דכיון שכנמרא שם מפורש דהאמוראים ס"ל דאין לעשות על הדי' כנפות הכפולות ע"ש וא"כ נהי דפשטא דברייתא משמע דרכנן מחייבי על הכפולות מ"מ כיון שהאמוראים רחאו לה איך אפשר לפסקו כן והר"ף והרא"ש העתיקו דברי הכרייתא ודברי האמוראים ולא כתבו כלום ע"ש והנמק"י פסק מפורש להוציא דברי הרמב"ם א"כ מנ"ל דהרא"ש חילק כוה ואי משום דברי המוד הלא מוכי יתודד להרחיק כלשונו קצת ולומר דכונתו על כנפותיה הפשוטות ובמ"ס כסעיף הקודם ופ"ל דלהרמב"ם גם כהפשטות פמור ובמ"ש הנמק"י אבל לומר דבר נגד פסק האמוראים הוא מליהא דתמיה ועי"ג [ועוד דהעיקר חסר וה"ל לכאר דחייב הוא על הכפולות וגם המנ"א סק"ז חקקה דאין אפשר ללפת כל הדעות כיון דלהרמב"ם החיוב בהמופשטות ולהרא"ש בהכפולות ע"ש ילכן נלע"ד דיס כלן טעות והגה"ה ראשונה נדפסה בטעות אד"מ מחלבוט טלה הדיחה וכונת הו"א הוא על המופשטות וה"ל בט"ז סק"ח דל"כ אין דכרו מוכנים ע"ס ולפי"ז ח"ס הכל וכמ"ס כסעיף הקודם ומה שמילקו הס"י והמנ"א בין פ"י הנמק"י לפירס"י ע"ז סק"ז ומנ"א שם אינו מוכרח ע"ס היטב ודוק :

ז וזה שכתבו אא"כ תפירה כולה אפילו מרוח אחת נראה דה"פ תפירה כולה מראש הכנר עד סופו אבל הכנר רק כרוח אחת והיינו כנגד הצד של הכפל דכוה לא התפשט עור כמובן וראויה מי שפירש דהתפירה היא ככל הרוחות וזה שכתבו מרוח אחת שכונתם לתפירה הלושה [מ"ב] ולא נהרוא כלל והלשון לא משמע כן [וכן מצולר מוס"י בספרו הגדול ע"ס] :

ח כתב רבינו הכ"ז כסעיף ג' כפל קרנות מליתו וקשרם או תפרם ודומה כאלו קיצעו ואין לה כנפות אעפ"כ לא נפמדה עכ"ל כלומר שהגביה הקרנית ורכנן כעניול לכמלן סכנפות ואלו תחבן ככה"ג ודאי הוה פמור כמ"ש כסעיף ד' אבל בקשרין או אפילו תפרין אינו מועיל ואף

ואפילו לא הטילה בשלימות אלא שקשר הקשר העליון בפסול ואח"כ השלים הד' כנפות או שסלק הפסול האחר שהיה עליו וגמר זו הציצית ועוד נ' ציציות כולם פסולים עד שסלק הציצית האחת הנעשית בפסול ויחזור ויעשה בבשרות אבל בשתקן זה אף שתקנה אחר שהטיר הני' האחרות ליה לן בה שרתי הני' נעשו בכשרות ויש שפוסל גם ככה"נ ואין שום מעם בדבר [מנ"א סק"ו] :

יב הטיל ציצית על ציצת כלומר שהיה כנגד בציצת כשרים והוא עשה עוד ד' ציצת על הד' כנפות כתב הרמב"ם בפרק א' דין מ"ו הטיל ציצת על הציצת אם נתכוין לבטל את הראשונות מיד הראשונה או הוחבה וכשרה ואם נתכוין להוסיף אע"פ שחתך אחת פשהיה"ן ה"ז פסולה שהרי בשוה"מ פסל את הכל וכשהתיר או חתך התוספת נמצא השאר נעשה כפי עשייתו כשעשיתה הראשונה פסולה היתה עכ"ל [זהו פסול ע"פ פירושו במנחות מ' : ככך דר"ז ורמ"א ור"ם כמ"ס סב"ז וסמ"ו סק"ט ע"ג] :

יג אמנם עיקר הדבר תסוד דאין יפסול הציצית הראשונות הנעשו בהכשר ע"פ מה שמוסיף עוד ציצת ועובר על כל תוספת הא הראשונות עומדות בפ"ע והאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כדאמרינן בס"פ הנחנקין והוה כונת הראב"ד בהשגות והמפרשים לא השיבו על זה כלום אך האמת דהרמב"ם הלך שישמרו מלובל דהוסיף עוד אחריו או הולך פסול וגם שם השיבו הראב"ד מטעם שנהבאר וצ"ל דהרמב"ם ס"ל דהאי לחודיה קאי וכו' אינו אלא במסיף מין אחד כדיון דלא מינו אינו מקלקלו כשעומד בפ"ע אבל לא במינו וסברא זו כתב הר"ן שם והמרדכי בשם הר"ש בגל' ציצת [וכ"כ גא"ת"ח] אך באמת בלובל שם כתבו שרמב"ם חור בו בסוף ימיו וס"ל דגם במינו אמרינן האי לחודיה קאי וכו' וצוה להגיה שם דאם הוסיף לא פסל [כ"מ סס] ובכאן לא מצינו שחור בו וגלע"ד רבכאן לא חור בו דרבכאן שבבגד זה עשוי שני מיני ציצת שפיר דמי כל תוספת ונפסלו דסברא דהאי לחודיה קאי אינו אלא בלובל אי א"צ אגד דאין שייך ל"ז וכן בציצת כשא"צ קשר עליון מן התורה שעל זה אמרו כגמרא שם סברא זו אבל לפי מה דקיי"ל דצריך קשר עליון ועשה בבגד זה שני מיני ציצת הדרי ציצת אחד אמרה תורה ולא שני ציצת וממילא דנפסל הבגד ואסור ללבושו [וסא"ת"ח"ט טרם כזו צדקך חקוקה ע"ס ול"ג כמ"ס וכמונתי טזו סוף כונת סגולתו ע"ס ודוק"] :

יד אבל המדד כתב היה לה ד' ציצת בר' כנפותיה ועשה לה עוד אחרות וחתך את הראשונות כשרות באחרונות עכ"ל ואפילו בנתכוין להוסיף וכ"ש אם חתך האחרונות וכשרות כראשונות ומרש"י שם משמע דהראשונות תמיד כשרות אף אם לא חתך האחרונות וכ"פ לא פסקי בן וזו דברי רבינו דרמ"א בסעף ו' :

מז ורע דהקדמונים שאלו שאקות נרולות בבגדים שאט לובשים למה אין עושים להם ציצת כגון כנגד עליון שלנו שיש לו ר' כנפות אך כולם הם מצד אחד והייט שעשי כנפות סמוך לצואר אחר לצד מטה והן אמת דכשיש עליו תריכת בגד מחובר מאחוריו שקורין קאל"נער אף שקצותיו מרובעין מ"מ הואיל שאלו שני הקרנות של הקאל"נער אינם מכוננים כנגד שני הקרנות שלפניו שהם לפסיה סמוך לארץ והק"אל"נער הוא למעלה אין זה כנגד של ד' כנפות שצריכים להיות זה לעומת זה [כ"ז ומנ"א ס"ס זח] אבל בלא קאל"נער לכאורה חייבים בציצת אמנם רבותיו בעלי הש"ע כתבו בס"ם זה ודל' הלבושים שבמצרים הנקראים טחא"ש וכו' אע"פ שיש להם ד' כנפים מצדו והיה מלבושם עשויים גלילות בני אשכנז ומפרד הואיל ואין בנפישם עשויים שיהיו שנים לפניהם ושנים לאחריהם מכונים זו כנגד זו פטורין עכ"ל ואף ע"פ שבחז"רי כתוב סתם כנפי בגדיהם מ"מ הבגדים שלהם היו כן שהיו כמלחות שלטו שנקרא סודר בלשון הגמרא והיו מתענפים בו וכן הוא במדרש שגבריא"ל הכריז בעת קריעת ים סוף והדרו באיהם שנושאים ב' ציצת לאחוריהם [עט"ז סק"ו] ואף שעדיין לא ניתנה הוראה לאבות קיימו התורה עד שלא ניתנה והורישום לבניהם אחריהם :

מח וזהו תירוץ על הבגדים העליונים אבל הבגד התחתון שקורין סודר"ס או פרא"ק שהם פתוחים מלפניהם ומאחריהם ויש בו ארבע כנפות מכונים זה כנגד זה למה אין אנו עושין בו ד' ציצת וכבר שאלו להרשב"א ע"ז זה בתשובותיו מ' תל"ד וז"ל מה ששאלת במלבוש הנקרא טגילה שחותכין אותו מלפניו ומלאחריו וכו' אין נקרא בגד של ד' כנפים אלא בשלחות שכולן פתוחין וכו' אכל הבגדים התפורין ומחויברין למעלה אלו כמות של ארבע כנפים וכן היו נוהגין וכו' אכל מפשטות נראה דכל שמחובר למעלה אינו זה כמות של ד' כנפות וכן הפסו כמה גדולים בימי מהרי"ק ומהרי"ק כשודש קמ"ט חלק עליהם וכתבו דוקא כשרוב הבגד מחובר אבל בשרובו פתוח ומיעוטו סתום חייב בציצת וכתב שכן כתב הר"ם מר"ב ור"ש ע"ש :

יז ועפ"י כתב ויבני כ"ז בסעף ו' מלבושים שהם פרוצים

שאינו דרך עיטוף ופרט למטע מפני שהוא פגד עב כרתגן בפמ"ו דאיהלות טעם עבה ואינו בכלל כמות ופרט למעפורת יש מעופרת שמעמפין בו הראש ברתגן בפכ"ט דכלים ופי' הרע"ב מורד שמעמפין בו הראש ע"ש ובשבת [פ"ג:] אמרו משיערה מעפרתו היטב ופי' רש"י מדרו הוא ראשון להפשטת בנידו עכ"ל משמע שהוא כגד העליון ועכ"פ למדנו מן הספרי וכל שאינו מטכה כה ראשו ורובו פמוד מציצת ולפ"ו הגדרים שלט פמודים מטעם אחר שהרי אינו מטכה בה ראשו והוה כרעת הפסיקים שבלא כיסוי הראש אינו חייב בציצת כמ"ש כסמ"ח מ' מעיקר ד' ע"ש ושם הבאט בשם הנמקי" שאינו כן ע"ש אבל מזה הספרי משמע כן וצ"ע מיה לדעת אלו נתוסף עוד היתר על הגדרים שלט :

מן הצדדים למטה ויש להם ד' כנפות לצד מטה ולמעלה הם סתומים אם רובו סתום פסוד ואם רובו פתוח חייב ואם חציו סתום וחציו פתוח ממילין אותו לחומר וחייב בציצת ואין יוצאין בו בשבת עכ"ל ואפילו לברמיות אין יוצאין בו לרכתחלה אסור בספק גם כאיסור דרכנן [מג"א סק"יח] ופשוט הוא דאין מברכין עליו [סס] ואם היה רובו סתום ועשה בו ציצת ואח"כ פתחו עד רובו הציצת פסולים משום תעשה ולא מן העשוי [סס סק"י] ולפ"ו יש ליהדר באותם שנשאים טלית קמן שיש בהם בתי ידים כלומר שמלמעלה סתומים בהצדדים ומנחים שם חלל להבנים שם הידים שהיה רובו פתוח והיינו רוב אורך המלית ומקום הכניסה של הידים אינם בחשבון :

יח והנה לפ"ו הסדרומון שלנו כשהן ארוכים קצת הם רובם פתוחין ומ"מ אין עושין כהן ציצת והמהדרים תופרים מאחוריהן ונ"ל דהעולם מומכים על פשטיות דברי הרשב"א שהכאנו בסעיף מ"ו דכל שמחוברין למעלה אין זה כמות של ד' כנפות דבאמת פירושו של המהרי"ק סתום דאם כוננו דוקא כשרובו סתום איך לא הוביר העיקר ועוד נ"ל דאפילו לרכיט הב"י כיון דכגדים שלנו פתוחים לגמרי מלפניהם וכשיתפשט הבגד הו' כנפות הם כולם מהקצוות העליונות והתחתונות שלפניו ואילו פגודים מפני שמלמעלה הוא עגול כידוע ואילו הד' כנפים שמלפניו ומלאחריו כשהוא לבוש הם באמצע הבגד בהתפשטותו ונמצא דאין זה ד' כנפות התייבום בציצת והוה כדיון שנתבאר בסעיף ה' :

יט עוד נ"ל הוה ע"ש מ"ש כשישבת מדר"ם מ"ב [ס"ו רפ"ז] וז"ל ואותן מליחות העשויין כמין קפרונ"ש שמעתי שזו היא מליחות של חבדי אשכנז ויש לו ד' כנפים וכשפושט מעליו שמתן ומתכסה בו וי"א דלא מקרי מליחות אלא כעין שלנו שעשוי להתעמף בו ולהתכמת בכתובו כמותך ומברכין להתעמף ואני גזיר מלובשן לאפוקי נפשאי מספק אבל אותו קוס"ש שיש להן בית ורוע לא דמי כלל ואין כאן מימוש דכנה דירוד לאו כנה עכ"ל [מקלמו הביא המג"א בסק"יג] הרי כתב מפורש דאלו שיש בהן בית יד כדומר שטלבישין הוה שקורין ארבי"ג ודאי פמודים מציצת וא"כ הסוד"דומין שלנו הרי יש להם בתי ידים [ולדעת ה"א לחן חיוז לילת כגדד שלובש על גופו חלה שמעמף גופו ומכסו ולכן כתיב כסותך ולא בגדך. והוה רק בטליתים שלנו] :

כא וכתב רבינו הכ"ז בסעיף ח' קאפ"ה שהיא פתוחה כענין שיש לה ד' כנפות אם יקבעו בה אשמייריג"ה לעשותה כסתומה לפומרה מציצת אינו טעיל תקון זה אם לא תהיה קבועה מחצי ארכה ולמטה לכל הפחת וגם שתהיה קבועה למטה מהתגוד למען יראה רוב הסתום רוב הנראה לעינים דאל"כ יאסר משום מראית העין עכ"ל ונראה דהאשמייריג"ה הוא חיבור תמיד שחשבר צד אל צד לערך דאם זהו כלולאות בעלמא שחשברן ומתירן תמיד אין זה סתומה וזה שכתב מחצי ארכה ולמטה לאו דוקא וכוננו מעט יותר דהא בעינן רוב סתום אך מה שכתב שתהיה קבועה למטה מהתגוד אינו מוכן דכיון שהוא קבוע מחצי ארכה ולמטה סמילא שהוא למטה מהתגוד ולכן צ"ל דכוננו מחצי ארכה ולמטה היינו מלמעלה עדי חצי ארכה ולמטה קצת כדי שתהיה רובא סתום ולזה אמר דאם התגוד הוא למטה משיעור זה צריך שחמשך ראשמייריג"ה עדי למטה מהתגוד כדי שיראו הכל הסתומה [ומיזכור קרסום לחט חיבור חל"כ סס כפופים הרבה וזה המג"א בסק"ב] חסג למלית עין נס כסמ"ח קרסום חלקו עליו האחרונים ונראה דנס כשמתחבר חיבור גמור ע"י ספירה לריך שמתקן ג"כ עד למקס מהתגור ויש שמתקן ג"כ ול"ג כמ"ח] :

כב עוד כתב מצנפת פמודה אפילו של אריצות המערב ששני ראשיה מושלכים על בתיפם וגופם אף ע"פ שמתכסה בה ראשו ורובו פמוד כיון שעיקרה לבסת הראש דכמותך אמר דחמנא ולא כסת הראש ומוד שנתנין על הצואר במלכות א"י שנקרא בערבי ש"ד וכן בק"א שהיו נותנין בספרד על כתפיהן פמודים עכ"ל מפני שעיקר השמשון אינן להנאת כיסוי אלא להשמיש לצירוד על מות [כ"י] ומסתופת של משי שקפלין וטישאין על הצואר פמודות אף שיש להם ד' כנפים שאינו משמש רק להצואר ולא להטף אבל אם מעמף גופו במסתחת גדולה ויוצא בה לשק חייבת בציצת ולכן יעשה כנה אחד עטל דכבר נתבאר ההכנסים צדיכן לחזת

כג תניא בספרי פ' תצא [פיסקא לר"ך] כמותך פרט לסדין הנכסה פרט למנוס בה פרט למעופרת שאינו מטכה בה ראשו ורובו עכ"ל ונ"ל דה"פ פרט לסדין שעל הסמה או שמכסה בה בעת השינה אפילו כשישן ביום משום דלא חייבה תורה רק בעשיפה ולכן הקאלד"יעם שלנו שמכסים גופם בעת השינה פמודים מרתי מעמא האחת משום דהוא כסת לילה והשינה

להיות מרובעות ולא עגולות אך צריך להיות איוה המשך
בהעניט לכל הפחות ג' טפחים אורך היקף העניט

דאין סברא לומר שכמשרו עינטל בקצהו יתבטל מטט
שם כנף וכמ"ש בסוף סעיף ד' :

סימן יא דיני חוטי הציצית מוייתן ועשיותן ותלייתן . ובו כ"ו סעיפים :

א חוטי הציצית צריכין להיות מוי ושזור והיינו שמשורין
כמה חוטים דקים זה עם זה וכולם חוט אחד כדאיתא
כספרי פהיל תבלת מוי ושזור אין לי אלא תבלת לבן
מין הרי אתה רן הויאל ואברה תורה הן תבלת ותן לבן
מה תבלה מוי ושזור אף לבן מוי ושזור עכ"ל הספרי
דפהיל משמע שכמה חוטיין בתוך דהוא לשון
חיבור כדכתיב נפתולי אלהים נפתלתי עם אחותי ואין
שעור להשיגור יש שמשורים ד' ביחד ויש בפול שמנה
ומחויקים זה הדיודר מיהו שנים הם לעיכובא ודי בשנים
שהרי הם שורים [וכנגדו כהונה הוה חוטן כפול טסה טסה
ומשור כפול שמנה כדליתא בספ"ז לוימח ולולי דמפני זה
נחזיקין כפול שמנה להידור מפני לשון שזור טכספרי וד"ק] :

ב ובשמע מלשון הספרי דמוי ושזור דין אחד רחב וא"כ
כמו שבמיו צריך לשמן כמי שיתבאר ואם לאו
פסוק כמו כן בשזור ויש מהפוסקים שכתבו כן [נמק"י
ומג"א סק"ג] אבל הרמב"ם לא הוצרך שורו כלל בציצית
זו"ל בפ"א דין ה' אחד חוטי לבן ואחד חוטי תבלת אם
רצה לעשות שורוין עשה ואפילו היה החוט כפול משמנה
חוטיין ושזור עד שנעשה פהיל אחד או נחשב ארא
חוט אחד עכ"ל ז"ל מלשנו שמפרש הספרי שמתיר גם
שורוין כלומר דלא נימא הרי יש הרבה חוטיין יותר
טכשיעור דאינו כן רכולן חוט אחד נחשבים ואף ע"ג
דבעירובין [ז"ו] : משמע להדיא דחוטי ציצית הם שורוין
ע"ש ודאי כן הוא שהיו עושין כן מפני הדיודר אבל
לא מפני החובה [טכ"ז] וג"ל ראה לדבריו מיומא [ע"ב] .
שדרש וקצץ פתילים פתיל פתילים הרי כאן ארבע
כלומר פהיל אחת פתילים תרי וקצץ אוהן הרי ר' אלמא
דפהיל הוא רק אחת וזא שורה דלענין זה אמרינן שם
ע"ש [והרלב"ד הסיג עליו ותפנתו להכמי לוי"ל טהצו
הכ"מ אינא מספקת כלל ולכן דמו דבריו אצל לפמ"ש
ח"ט וד"ק] :

ג ורוב הפוסקים חולקים עליו וס"ל דשורוים הוא לעיכובא
אמנם לענין לשמה משמע גם מלשון הסדר דרק מזה
מעכבת לשמן ולא שורה שכתב והיו מוין לשם ציצית
אבל אם לא היו מוין לשמן פסולים וצריך שיהיו שורוין
עכ"ל ומשמע להדיא דבשורה אין מעכב לשמה יותר
נראה דהא השורה היא אחר המווייה וכיון ששווה כל
חוט לשמה ממילא דהשורה הוי כלשמה דעל דעת
הראשונה היא עושה ויש מהאחרונים המקילים בדעבד
גם בלא שורה כלל [פמ"ג טכס ג"ץ וז"ל וס"ת סק"ב]
וצ"ע כיון דרוב הפוסקים חולקים בזה אמנם זהו ודאי
לענין בשלא שורו לשמן יש לסמוך בודאי ממעמא
דכתובנא :

ד וכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' דיש מחמירין אפילו
לנפצן לשמן והמנהג להקל בניפוץ עכ"ל ובודאי דגם
המחמירין אין כינתם מעיקר הדין כדמוכח מלשון המרדכי
שכתב כתב מהר"ם שיש להתמיד לנפץ הצמר של ציצית
לשמה ע"ש הרי שכתב חומרא בעלמא דמרינא ודאי
א"א שהרי ניפוץ אינו אלא להסיר הפסולת והמרה"ל
מפראג אמר דכיון דכתיב גדילים תעשה לך אצל לא
הלכב שעמנו ושעמנו הוא שוע מוי ונו לכן גם בשוע
שהוא ניפוץ צריך לשמה [דרישא] ולכן בודאי נכון
ליוהר בזה :

ה כיצד הוא המווייה לשמה שיאמר בתחלת המווייה
שהוא לשם ציצית ואם האשה מויה יאמר לה מווי
לי ציצית למילת וכ"ש כשהיא בעצמה אומרת כן ובשאר
כן אפילו לא גמר עתה המווייה אלא הניחו על יום אחד
אמרינן דעל דעת הראשונה הוא עושה אבל אם לא
אמר אלא בסוף המווייה או באמצע המווייה פסול ולא
אמרינן בזה הוכיח סופו על החלתו שהרי אין בזה
מעשה משונה אלא מויה ככל המויות ואיך נאמר
שכוונתי היתה לשם ציצית בלי שום גילוי דעת בשעת
מעשה וכבר בארנו ב"ד סי' רע"א סעיף י"א דברבר
רוחני כהורדה לקדושה העיקר הוא בהחלת המעשה
ע"ש ושמה נתבאר שאחד מהקדמונים נסהפק דבכל דבר
לשמה אי בעינן דוקא דיבור או די בטחשבה בעלמא
ומלשון הרא"ש שם משמע להדיא דמהי שכתב טוב
שיציא בשפרויו ע"ש :

ו וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' מוואן בתי וישראל עומד
על גביו ואומר שיעשה לשמם לרהמב"ם פסול להרא"ש
כשר עכ"ל וכתב רבינו הרמ"א ונוהגין שיסיעו הישראל
מועט וכדאיתא לקמן סימן ל"ב ובי"ד סימן רע"א גבי
תפלין וס"ת עכ"ל ואני תמה בזה איות דמיון הוא לעיבוד
עור לשמה דבשלמא בעור כשהישראל מסייע קצת
בהעיבוד ואומר שעושה לשמה הרי יש בעור זה עיבוד
לשמה אבל במוויית ציצית מאי מהני מיע קצת למה
לשויה אח"כ כיון דלהדריב"ם עכ"ם אדעתא דנשמה
קעביד הרי מה שיעויה אח"כ הם שלא לשמה וגם
דהרא"ש אין ראייה מעיבוד שנמשך זמן מועט ואמרינן
שעושה על דעת הישראל למווייה שנמשך הרבה זמן
ולכן לענ"ד קשה לסמוך על דין זה וכן מצאתי לגדולים
שפקפקו בדין זה ואם חרש שומע קצת מוואו פסולין
ואם ישראק עומד על גביו ומלכרם לעשת לשמה כשר
[המג"א סק"ב כתב שתלוי בפלוגתא דסו"ת וס"ת קי"ל
לסקל כמ"ש הגר"ז בקי"ח וכן פסק שם בט"ע] :

ז וכיון דציצית צריך דוקא לשמן לבן המוצא חוטים
בשק

ותלתו כחובי שיהיו חלוין פתילין בלומר חוטיין שלא יעשה כולו גדיל אלא קצת גדיל וקצת ענף. [רע"ז] והיינו פתיל שבפרשה ציצת ומהו מבואר שמקצת החוטיין יהיה גדיל ומקצתו פתיל ומדין התורה אין ירכיב כמה יהיה גדיל וכמה פתיל וכן אמרו חז"ל במנחות [ל"ט]. יהיה כרד חבה פתילה ולהיפך אמרו לא כרד בה אלא חוליא אחת כשרה אך נוי הציצת שיהא שלישי גדיל ושני שלישי ענף [והגמרא חמרה נוי סכלת ע"ש ועסקו נוי לכן כעובדן]:

יא וכמה הוא אורך החוטיין כשהן כפולין אמרו חז"ל במנחות [מ"א]: ר' אצבעות בגודל בלומר ד' גודלין וכרוחב מקום של האגודל ורש"י פי' דאענף המשולשל קאי והיינו על הפתיל וביניו והגדיל הוא שלישי צריך להיות הגדיל שני גודלין ובכולל ששה גודלין והרמב"ם בפ"א ביאר דאגודל קאי הגדיל והענף ביחד רק ד' גודלין ומהו כ' שלישיות ענף ושליש גדיל אבל ר"ת פי' דאגודל קאי שיהא ד' גודלין והענף ששנה ובכולל י"ב גודלין ואל פירושו הסכימו הרבה הפוסקים וכן המנהג ודע דכל שיעור זה הוא לבד מהחלק המונח על הכנף אלא למטה מהכנף צריך שיעור זה ומותר להיות ארוך יותר משיעור זה ואין בזה מצוה ומותר לקצוץ העורף אף לאחר שנעשה הציצת דאין בזה משום תעשה ולא מן העשוי כיון שאין פסול בזה וכך אמרו חז"ל שם אין להם שיעור למעלה אלא כו' ש להם שיעור למטה והוא השיעור שנהכאר [ומה שאומר סס אין לילה אלא משהו ל"ע קנת דלע"ז ככתבו הסו"ס בשבת ס"ג: ד"ה חייב דגם משהו סס לו שיעור קלה ע"ש מ"ח ח"ך סי"ך לומר משהו על חוץ הכנף גודלין ורש"י פי' דלגדלוני קאי ולי"ע הא גם לזה יש שיעור כדי ענינה אלא דל"כ למה הגמרא לתרץ פירוק אחר והאגודל משערין בשל חסד בטינו ודו"ק] [וזהו כלומר שני טעויות]:

יב וכבר נתבאר רעושיין חוט אחר ארוך לכרוך בו הגדיל ואם אין לו חוט ארוך חוט אחר מוחט זה מעט ואח"כ מוחט אחר וכן להלן ולא יכרוך מאחת דא"כ תהקצר זה החוט הרבה ובזמן ההבלה היו כורכים בן קצת בריכות מתבלת וקצת מלבן כמבואר ברמב"ם [ודע דבכל ט"ע שלט דלפס משפיק ד' אחר הגדיל סנה"ס וז"ל היינו החלק שנהלילת שחזינו לרוב עכ"ל ואין לזה שום פי' והאמת דטעות נפל וכל"ל שטעשה כחריג ללומר להגדיל נטעה כחריג ע"י כריכת החוט עליו ומפני שש"ע עייין לה מתבאר תיבת גדיל וגם בשפ"י ח"א יש גדיל על כוונה אחרת ע"ש ולכן פירשהו]:

יג חביב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות וגו' וכן כתיב ונתנו על ציצת הכנף מזה מבואר דציצית להטיל הציצת על כנף הבגד ולא באמצע הבגד ואין כנף למעלה מן גודלין מסוף הבגד ולפיכך צריך לומר שלא לעשה העקבים שמכונים בהם חופי הציצת למעלה מן גודלין וזה מעכב גם כדעבד מפני שאינו נקרא כנף ואם לא

בשק אמרו הם שזורים ובפוסקים פסולים ולא אמרין הדאי לשם ציצת נעשו דאולי מרח לשם חוטיין בעלמא כן פסק הרמב"ם בפרק ב' נבי הבלה וחזר בו והבשיר בשזורין ובפוסקין ובמ"ש לעיל ס' ט' סוף י"א ע"ש מיהו לענין לבן אין להבשיר דרוקא תבלת י"ל שלא יפריח הרבה אם לא שלא לשם ציצת אכל בלבן אמר בן סבב רבינו הבי"ב בספרו הגדול ס"ם כ' ע"ש [וזהו כוונת הגמרא בסק"א ויקרא כדרכו ט"ז]:

ח כבר נתבאר דצריכין שזירה ולכן אם נתפרק החוטיין משזירה אם היו מתחלה שזורים רק כל חוט משני חוטיין רקים ונתפרקו כל השמנה חוטיין ונעשו ט"ז פסולים שהרי במלה השירה אם לא שנמסוך על הרמב"ם שאין שזירה מעכב ואם נשתייר סהם כדי ענינה בשזור פשיטא דכשרים הם ואע"ז דבסימן י"ב יתבאר בנפסקין כולן דלא דלא מהני כרי ענינה אך בזה יש לצרף דעת הרמב"ם שאינו מעכב [מ"א סק"ד] וכן אם רק חוט אחת נתפרק משזירתו לית לן בה וכן אם היו שזורים מן אי מר' חוטיין רקים או יותר ונתפרקו מעט נ"כ אין השש דהא א"מ בשתים יסארו משוברים ואין בזה חשש כל דוסיף שמוסיף על שמנה חוטיין שהרי לא עשה זה בכונה וגם עתה אינו מכיין בזה כלל וראיהי מי שכתב דאם חזר ושוורן דתי תעשה ולא מן העשוי ופסולים [מ"ב] ואני אומר דלענין זה דדאי יש למסוך על הרמב"ם שלא נפסלו כלל בזה ובתב רבינו הרמ"א דלכתחלה מוב לקשר החוטיין למטה עכ"ל בלומר וכו' לא יתפרקו משזירתו ואין זה מוסף על הקשרים שהרי מוכח שאין כוונתו משום קשר אלא כדי שלא יתפרקו וע' בסעי' י"ח:

טז מצות ציצת היא ליקח ד' חוטים ארוכים ולתוכםב כנף המלית וכשוציאם מהנקב שבכנף יהיו שמנה חוטיין ויקשרם בשני קשרים למעלה אצל הכנף ואח"כ יכרוך חוט אחד מהשמנה חוטיין שעושה אותה ארוכה יותר מכלם וכרוך אותה על ה' הנשארים במקצת החוט וזהו הנקרא גדיל בלומר שגודלם ביחד ושאריו החוטים מגדיל ולמטה נקראים פתיל דפתיל הוא בשכל חוט הוא בכל כנף וכנף מהארבע כנפות ובעת שהיה תבלת היו שני חוטי' לכן אי מצטר או מפשטן ושני חוטי' תבלת ולהרמב"ם ג' חוטי' לכן ואורה הבלת והיה כרוך בה ועבשו שאין לנו תבלת כל ה' חוטים הם לכן וזהו עיקרו של ציצת:

י וכל זה מפורש בתורה דבתיב גדילים תעשה לך על ארבע וגו' גדיל שנים גדילים ארבע עשה גדיל ופתלתו מרובו [וימחוט ס':] דפחות משנים א"א להקרא גדיל דאין חיבור בפחות משנים ובתיב גדילים הרי כאן ד' חוטיין ובתיב על ארבע כנפות כמותך הרי בכל כנף ד' חוטיין וכשופלן ה"ז שמנה ואמרה תורה עשה גדיל

ומ"י סק"ב ובט"ע סניף י"א קורא לה גדיל ט"ט ונ"ט
ידעתי טעמם :

יז כבר נתבאר רמזין חושי הציצת ככל כנף ארבעה
כפולים שהן שמנה ואם הוסיף פסול ואם החזיבם
אינם מחותכים עדיין לר' חושים יורה לכתחלה לחותבם
לר' חומטין קודם שיכניסם לנכב הכנף ואח"כ יכניסם
בכנף ויכפלים והיוו שמנה אך אם הבנינו קודם שחתכו
אין זה פסול שהרי עדיין אין כאן מעשה של ציצת אבל
עכ"פ יורה שאם הכניסם כנגב כשאנינם מחותכים
שיחתבם לשמנה קודם שיעשה הקשר וקודם הכריכות
שאם כרך אפילו חוליא אחת והיוו חלק אחד מהכריכות
כמה שבין קשר לקשר וקשרן אפילו בקשר אחד נפסלו
אפילו החכו אח"כ משום תעשה ולא מן העשוי שהרי
עשאם כפסול וכן אפילו לא כרך כלל אלא שקשרם
בשני קשרים נפסלו משום תעשה ולא מן העשוי והעושים
שני נקבים כמו שתבאר נפסל אפילו בקשר אחד שכול
למקיים :

יח השמנה חוטין יחלק בידו ד' מצד זה וד' מצד זה
ויקשר שני פעמים זה על גב זה ואח"כ יכרך חוט
הארוך סביב השמנה חוטין קצת כריכות ויקשר שני
פעמים זה על גב זה וחזור ויכרך ויקשר עו שישלים
לחמש קשרים בפולים וארבעה אוידים ביניהם והאוירים
מלאים כריכות ומדינא אין שיעור להכריכות והקשרים
אפילו כרך רוב החוטין או לא כרך כר חוליא אחת
כשרה ורק כשכרבה כולה פסולה לריבא פתיל אך לגוי
והיורה המצוה יהיה שלישי גדיל ושני שלישיות פתיל
והיינו הנדיל ד' גודלין והפתיל שמנה גודלין וכדעת ר"ת
שנתבאר בסעיף י"א והמנהג לברוך בחוליא ראשונה
ו' כריכות שלמים ובשניה ח' ובשלישית י"א וכרביעית
י"ג כמנין ה' אחד ונבון שבין קשר לקשר יהיה רוחב
אגודל ושכל החוליות יהיה בשוה ולכן בחוליא א' ירחיקם
מעט וברביעית יקרנם הדבה כדי להשוותן וכבר נתבאר
שיש שקושרין כל חוט בסופו למען לא יתפרק השייור
ואין זה כמסופו על הקשרים ויש שמקפידים משום מוסף
ואין עושים זה [לבטח וענ"ל סק"ג] וכן אט נוהגים כי
שלו שזורים יפה ואינם מתפרקים :

יט אין לתלות הציצת למטה לצד הארץ אלא על צד
הכנף שנאמר על כנפי בגדיהם שיהא נטופה על
הקצן [חסו כונתה ס"ע צסעיף מ"ו] ולכן נבון כשקושר
הקשר העליון יקשרנה מרובק לצד הכנף כדי שתחזיק
שם ולא תפול למטה ואף שיע' זה נהמוץ מעט הכנף
ולא יהיה בו אורך קשר אגודל לית קן בה רכיוויץ לאו
כלום הוא כיון שבהתפשטותו יש השיעור דאזינו אחרי
ההתפשטות וכן להיפך כשהוא מעלה כג' גודלין פסול
אע"פ שכיווצו ואין בו נ' גודלין אך כיון שבהתפשטותו
יש פסולין ורע ש"א שאין לתת שום דבר בנקבי המלית
שמכניסים בהם הציצת דלא ליהוי מעל דמעל ויש מתדיין
וכן נהגו ואפילו לתופין בעוד מותר ביון שעושה זה

לאחר עשייתם למעלה משיעור זה התך שפת הבגד
פולטמה ער שיהיה בתוך נ' גדלים פסולים משום תעשה
ולא מן העשוי [מנ"ל סק"ז] ואפילו ציצת אחת כשעשאה
למעלה מנ' פסול וצריך להחזיר הציצת ולעשות הנקב
למטה מנ' ואח"כ ישיל הציצת :

יך וכשם שאמר לעשות למעלה מנ' כמו כן אין לעשותם
בקצה הבגד לגמרי רהא כתיב על הכנף ולא התה
הבגד ועל הכנף מקרי השיעור שיש מקשר האגודל והיינו
אמצעיתו עד סוף כל הצפרין וגם זה לעיובא אפילו
בדעבר אלא דבזה יש קולא דאם כעת עשייה היה
למעלה מקשר אגודל כמ"ש ואח"כ נקדע בתוך הנקב
עד שהלית הציצת למטה מקשר כשר [גמרא ס"מ ז.].
דהנורה לא הקפידה רק על שעת עשייה כדכתיב ועשו
לרם ציצת על כנפי וגו' גדלים תעשה לך על ארבע
כנפות וגו' ולאחר עשייה לית לן בת דיון זה לא משכחת
לה רק כלמטה מאגודל ולא מלמעלה מנ' גודלין דאין
הציצת עולה למעלה כמובן וכן כשעשה למעלה מקשר
אגודל ונתקו חושי הערב מהבגר עד שעתה נעשה למטה
מקשר אגודל נ"ב כשר מטעם שנתבאר דהפידיא הוא
רק בשעת העשייה ולכן טהנין לעשות אימרא סביב
הנקב והיינו לתפור השפה יפה שלא יקרע שם ויהיה
פחות מבישיעור ואף שאין פסול בזה כמ"ש מ"מ אין זה
היורה וכן נהגו לעשות אימרא בשפת הבגד למטה שלא
ינתקו חושי הערב ורע ומרודין הג' גודלין והקשר אגודל
רע המפר הבגר כיושר ולא מהקצן כאלכסון :

כז דעת הגמרא הוא רשיעו זה אינו אלא באורך המלית
ולא ברחבו וברוחב הבגד יכול להמילם אפילו סמוך
לשפתו אבל יש גדלים שכתבו דגם לרוחב בעיני
השיעורים האלו [ענ"ל] וכן הכריז רבינו הב"י בסעיף י'
ע"ש והאורך מקרי לרוחבו של אדם הוהו העמיפה סביב
הגוף וזו האורך והרוחב הוא לקטותו של אדם [מנ"ל
סקנ"ז] ונ"ל דהו במלית גדול שמעטפין בו אבל במלית
קטן הוה האורך לאורכו של אדם והרוחב לרחבו אך
לדינא אין נ"מ כיון שהשיעור הזה הוא בין לאורך בין
לרוחב ושיעור קשר אגודל הוא קרוב לשני גודלין [סקנ"ז] :

מז מנהג עושי המליתים להניח בשפתו ערב בלא שתי
וכלשונינו נקרא שלא"ק וכלשון הקדמונים נקרא
אזולאי"וי ואינו זה הבגד ואפילו הוא רחב הרבה לא
ישיל בו הציצת ואם המיל בו פסול דעל כנפי בגדיהם
כתיב וזה אינו מהבגר ומ"מ כיון דדרך האוירים לעשות
כן נחשב לענין זה מהבגר שיכנס בחשבון הנ' גודלין
ולקשר גודל כיון שהנקב בתוך הבגד ואין יותר ברור בזה
ולכן טוב יותר שקשר אגודל יהיה בלעדו ולענין נ' גודלין
יתחשב ג"כ ואם הוא רחב ורחבה יתחבט לגמרי במקום
הכנפות וכן אצטנו טהנים רבוב יצאנו מכלל ספק וכן
מקום שיוצאים בליטות המלית שרי בלא ערב או ערב
בלא שתי יתרוץ זה לגמרי במקום הכנפות [ועמנ"ל סק"ז]

סי' ק"צ ג"ב איט יוכל לברך עליו [מ"ג] אא"כ ידוע שלא ימלו ממנו בחורה ויחמין על המעשה משך ומן כמו שכן דרך הסוחרים ואם נול הציצת והפילו כבגדו ואח"כ ישלם לו או נתן לו כמתנה מותר זה שייך בזה לומר חתשה ולא מן העשירי בפסול שאין זו פסול מנה הציצת אלא מפני שאינם שלו ועתה הרי הם שלו [מ"ג] מסתפק בזה ולכן בזה שום ספק :

כג ובהך הנול צמר ועשאן ציצת פטלים כתב רבינו הרמ"א במעין ו' דדוקא כשגול החומין אבל אם נול צמר ועשאן חומין כשרים מיהו לכתחלה אב"י לעשותו ולענין ברכה עי' ר"ם הדמ"ט עכ"ל כלומר הכשגול חומין ועשאן ציצת איט קונה אותן אפילו לאחר יאוש דאין כאן לא שינוי שם ולא שינוי מעשה דמעשה אין כאן דהבריכות והקשרות לא מקרי מעשה שבקל להתירם ושינוי שם לא הוי דגם עתה קורים לזה חומין ציצת אבל צמר ועשאן חומין הוי מעשה גמורה ושינוי שם נמור ולכן אפילו קודם יאוש קונה בדין שינוי מעשה ואם הוא שינוי החומר לבריות צריך לזה יאוש דקנה ביאוש ושינוי השם דמעיקרא צמר והשתא חומין ועיקרי דיניו אלו נתבארו בח"ס סי' ש"ט ושם"א ע"ש וכו' הוא לענין לבישה אבל ברכה אמר לעשות עליו אפילו כשקנה ע"י שינוי דאין זה סברך אלא סנאן :

כד והרמב"ם פ"א דין י"א כתב ואין עושין אותן מצמר הגול ולא משל עיר הגדחת ולא משך קדשים ואם עשה פסול עכ"ל ומבואר מלשוננו דאפילו נול צמר ועשאן ציצת פטיל ורבינו הבי"ב בפסול הגדול כתב דמ"יר קודם יאוש ע"ש ובדאי אפשר לומר כי חס"י סק"ה הקשה עליו דל"ע קרא ע"ש ולכינוי ממוסיס ובקרבן פריך סס"ס ק' לח"א להקדישו ודו"ק] עוד כתב ש"ל דס"ל דהוי שינוי החומר לבריותו וא"כ גם אתר יאוש לא מהני ע"ש וזה א"א לומר דכבר נתבאר בח"מ מימן שם"א דיאוש עם שינוי גרוע קונה [לריסה ועט"ז] [סס] ויש מי שרצה לומר דס"ל להרמב"ם דבדבר מצוה לא מהני יאוש ושינוי [מ"ז סס] אבל המניד משנה בפ"י סחמ"ץ כתב מפורש דהוי ע"ש ולענין נראה מעט אחר בהרמב"ם אם כוונתו גם אריך יאוש כרמשימע על שנתבאר משום דתחלת המצוה צריך להיות לשמה כמו שנתבאר ויאוש כדי לא קנה וא"כ נהי דאחר מווייתו קנה משום יאוש ושינוי מ"ם איך תחיל עליו לשמה כשעדיין אינו שלו ולא תחיל הלשמה כלל בלא דעת הבעלים [מ"ט] עכ"פ למעשה קשה להסלק נגד דעת הרמב"ם כמ"ס סס"ז [סס] :

כה חומין שאלין הלואה היא ולא הדרי בעניניהו וכרדייה דמי כתב רבינו הבי"ב במעין ו' כלומר אע"פ דכל לשון שאלה שייך על דבר שמחיר לו זה הדבר עצמו והלואה היא על דבר שזה הדבר לא יחזור לו רק דבר אחר. במקצו כמו הלואת ממון שמשלם לו במסך אחד מ"ס אם השאל לו חצי ציצת בודאי מותר להלואה דאם

רק לחיווק בעלמא ואין לפקפק בזה כלל :
כ המנהג הפשוט לעשות נקב אחד בהמליה וכן מבואר מכל הפוסקים ויש שעושים שני נקבים זה בצד זה כמו ציד"י ומכנים באחת ומוציא דרך האחרת וזהו דעת העיטור והמעט דאל"כ מיהו כמשנה ציצת שני שהציצת נראים מצד זה ומצד זה וכתב רבינו הבי"ב בספרו הגדול דהבא להחמיר על עצמו לעשות בן איט מן הרמח"רין אלא מן המחמירין ויחיו כיהורא עכ"ל כלומר דלדעת כל המסקים אין בחשש זה כלום דמה שייך שראים כמשנה כיון שד"ך עשיתן בן ועוד דמיהו כיהורא שהוא יוצא ויי הוכחו גם לדעת יחיד ובאמה דעה זו נפלאה שהרי בגמרא [מ"ג] אמרו שהרא נוספת על הקרן ובשני נקבים אין תבה על הקרן כמובן ובע"כ צריך לפרש דאין הוכנה על חורו של קרן אלא שגיבוינה למעלה מסוף הקרן קשר אטל והלשון משמע להדיא על חורו של קרן דאל"כ הו"ל לומר שגיבוינה למעלה מסוף הקרן וגם יש מי שהקשה דא"כ לדעת הרמב"ם ככלאים חייב אף בלא קשר כה"ג כמ"פ במלאים ובגמרא [מנחות ל"ט] מבואר להדיא דאין ציצת משום כלאים עד שיתבוקף שתי הכיפות כלומר שני קשרים ואפילו להמיר כיו"ד מימן ש' שחוקף על הרמב"ם מ"ם טורה דתכיפה אחת חייב כה"ג [מנ"א סק"ג] ומ"ם י"א דבמלתי קמן שהוא תורה בניו ואין בזה משום יוהרא נכון לעשות בן [ג"ח] וכ"כ בפע"ח שער הציצת פ"א שכן נהג האר"י וז"ל ע"ש אבל אחד מגדולי ספרד [סג"ח חיד"א צבר"ל] העיר בשם בן הרמ"י שהיה חלמיר שבהק של האר"י וז"ל שלא נהג בן וכפרת שלא משום חשש יוהרא כלכדי שי בזה אלא מעיקר הדין יש חשש ודכן מעולם לא נהגו בזה וישנם יהודים שעושים בן וצ"ע [וכתב בפע"ח שם שכתמלק צבריתן ד' חוקין מל' סאלמים יהיו בן עד סוף עשיתן חלו ד' ללד זה וחלו ללד זה ע"ש ונכון ליזהר בזה] :

כא מצוה לעשות הציצת מצמר טוב ומבחר משום זה אלו ואטרו אך אם עשאן מהנרועים לגמרי שאין כנר נעשה מהן פסולים לגמרי דאין זה מין כנה ולפיכך אמרו חכמים [סס מ"ג] דאין עושין ציצת מהצמר הגאחו כקונים כשהצאן רוכצים ביניהם ולא מהנימן הגתלשין מהבהמה ועוד שיש בזה כיווי מצוה [עמ"א סק"ט] וכן אמר לעשותן משידי שתי שהאודג משידי בסוף הנבר משום כיווי מצוה ואפילו נשווין לשם ציצת ואח"כ לעשות מהן כנר דאל"כ פסולים ממעט שלא נשוו לשמן [מ"ז סק"ד] וכן כנר ביצא בזה וב"ומעכב ברעבך [סס] :

כב גול צמר ועשה מהם ציצת פטלים דכתוב ועשו להם משלחם וכן אם נול מליח והמלי בן ציצת פטול אפילו הציצת שלו דבספרך אמר רחמנא [פמ"ג] ולא כמות של אחרים וכן אם קנה מליח אין ציצת והמכר עיל ונפיק אוזי באופן שעדיין אינם שלו כפי מ"ש בח"מ

כך כתב רבינו הב"י בסעיף ח' המשתחוה לבהמה צמרה פסול לציצת המשתחוה לפשתן נמוע כשר לציצת שהרי נשתנה עכ"ל והו' סדרי הרטב"ם ע"ש וביאור הדברים דאע"ג דק"ל שינוי קונה הו' בשאר עבירות כגול וכיוצא בו אבל צמר או פשתן של איסורי הנאה וכ"ש אם השתחוו להם לא מהני שום שינוי בעולם וכל הנעשה מזה נאסר בהנאה [כ"ט] צט"ס מ"ו. ד"ה לו] אמנם זה ירוע דאם השתחוה לבעד חי או למחומר אינו נאסר להדיוט רק לנכוח דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם [כ"ט מ"ה]. וגם בעלי חיים אין אסורים רק לנכוח ולא להדיוט [כ"ט דמנוחה] ולפ"ז מעיקר הדין בין משתחוה לבהמה ובין לפשתן נמוע שהוא מחובר סותרים הצמר והפשתן לציצת שהרי נשתנו אלא שעכ"ז פסלו הצמר מפני שנראה לכל שהוא צמר ואיכא ביווי מצוה אבל פשתן אינו ניכר כלל דכשרוא מחובר הוא כעץ בעלמא והשתא דם חומין [מג"א סק"ג] ומ"מ בדעבד יכול להיות דגם בצמר כשר [כ"ט כ"ט] מקפ"ו סק"ו] וכל זה לדעת הרמב"ם אבל לפי הנראה מדברי הרמ"ם בעצמו שם [ד"ה הוי"ו] חר דווא אית לחו וגם בפשתן פסול ע"ש ואולי אף בדעבד פסול וצ"ע :

דאם שחיוורם בעין למה השאילם ומה יעשה בהם דאם נאמר שהשאילם שיעשם בפליתו לאיזה זמן ואח"כ יתירם סתמית ויחיוורם לו אין זה מדרך העולם ולכן אם התנה בפירוש שחיוורם לו מפורד בפליתו ואינו מברך עליהן שאינן שרו ואף שבס' י"ד יתבאר דדעת הרא"ש דהשואל פלית מצויצת מברך עליו מיד מ"מ י"ד דבאן אינו מברך דהם אמדינן דעת המשאיל דאם לא כיון דמתנה ע"ם להתיר שהוא יכול לברך עליו דמאי השאילו אבל הכא אמרינן שהשאילו להמילן בפליתו משום שאסור לילך בפלית בת ד' כנפות בלא ציצת ולכן השאילן עד ששיג ציצת משלו אבל לא כיון שיצא בו ידי חובת ציצת אלא לחסור האיסור דבודאי אע"פ דבעינן ציצת משלו והו' לקום המצוה אבל האיסור הו"סר ממנו ולפ"ז נ"ל דאף בשאלה יכול להמילן בפליתו אף שדובר בפירוש ההחזיר לו וי"א דבכה"ג אסור לו להמילן בפליתו ומחלק בין חומי ציצת לציצת מתוקנים דמתוקנים רשאי להמילן וחומי ציצת אסור [מג"א סק"א] ודברים המזוהים הם דא"כ למאי השאילים [וגם כ"ל להמג"א] דכהשאלן להעיל במליתו מברך ע"ש ולענ"ד נראה כמ"ס דגם ככ"ס' אינו דומה להשאלן פלית מזויילת ודו"ק] :

סימן יב דין כשנפסקו החומין כמה ישרו שיהא כשר. ובו י"ב סעיפים :

פסול שמה נפסק חוט אחד אבל אם לא נפסק אלא ראש אחד כשר עכ"ל המור וכ"כ רבינו הב"י בסעיף א' ומסיים דלפי מה שאנו נוהגים לרקק בעת עשות הציצת לתת סימן ב' ראשים בעינין שלעולם הו' ראשים הם מצד אחד של הקשר והו' ראשים מצד האחר אם נפסקו שני ראשים מצד אחד כשר דודאי שני חומים הם והרי נשתיר סבל אחד הראש השני שהוא יותר מכדי עניבה עכ"ל והדברים מבוררים :

ד פשוט הוא דבעינן שבכל אחד מהחומין יהיה בו כדי עניבה לענוב האחרים ואם מקצתן נפסקו בעינין רק שישאר מכך אחד לענוב הנפסקין ואם כולן נפסקו בעינין העניבה על כל הו' סבל אחד מהחומין ויש מי שמצריך שיהא בכל חוט לענוב לכל חוט וחוט בפ"ע מהחומין הנפסקין מפני שלדעתו סובר המרדכי כן [מג"א סק"ג] ונרחו דבריו דאפילו אם דעת המרדכי כן הוא כל הראשונים חולקים עליו וגם מהר"ף והרמב"ם מוכח דלא ס"ל כן ע"ש הוי"ט ובפרט שהם פסקו בעיא זו לקולא ולכן איך נחמיר כל כך לפסוק כרעת המחמירים וברעת יודאי שבהמחמירים [וצפנת טהב"י לא פי' כן בהמלכות וכ"כ מהר"ס צנעט ובסודור דמ"א זמ"ג] וכן יש מי שרצה לומר דכדי עניבה הוא ד' גודלין [מ"א] ותמהיני הא דהרמב"ם כל אורך הציצת הוא רק ד' גודלין ולכל היותר אין להחמיר יותר מב' גודלין [וכ"כ המ"ג] :

ה ודברי הרמב"ם בעינין זה המזוהים מאד דבפ"א דין ד' כתב וכן אם עשה לבן והכלת ונפסק הלבן ונתמעט עד

א כבר נתבאר דשיעור אורך החומין הוא י"ב גודלין לשיטת ר"ת שכן תפסינן לעיקר וזוה שליש גדיד ושני שלישות פתול וזהו בשעת עשיה אבל כשנפסקו אח"כ אסור וז"ל גרדומין כשרין והוא כשנשתיר בהם כדי עניבה [ר"פ הסלקת] והמקום י"ל שלא הקפידה תורה רק בשעת עשיה כמ"ש בס' הקודם לעינין קשר אטרל ויש מי שכתב המעם משום דמן התורה כשר אפילו בכל שרו ורכנן הוא דאצריכו שיעור זה ולכן לא החמירו כשנפסקו [לבוש] ולענ"ד נראה שזה תחוי בפלוגתא דרבוחתא כמו שיתבאר :

ב דהנה בגמרא שם איכעיא ליה דהך כדי לענבן אם כל חד וחד כלומר כדי לענוב כל חוט בפ"ע שהוא שיעורא וזמא או כדי לענבן כולן ביחד דצריך שיעור יותר מפני שעב הוא כמובן ונשאר בתוקו ע"ש ופסקו הר"ף והרמב"ם בפ"א קקולא דרי בכל חד וחד והרא"ש והמור והש"ע פסקו לחונרא א"כ מזה מוכח דהר"ף והרמב"ם ס"ל דהוה ספיקא דרבנן ולקולא והרא"ש והמור והש"ע ס"ל דהוה ספיקא דאורייתא ולחונרא ולכן לדירתו צ"ל המעם שבארנו [ובזכור הוא בס"ד וכ"מ מכ"מ ע"ש ודו"ק] :

ג וז"ל המור ואם נפסקו כל חומיה ונשתיר בהם כדי עניבה כשר ולכך שישאר כדי לענבם כולם ביחד שורו יותר מכדי עניבה של כל אחד בלבד וכו' ואם לא נשאר כדי עניבה אפילו בחוט אחד שנפסק כולו פסול הלכך כיון שכל אחד בפול לשנים אם נפסקו ב' ראשים

חום כדי עניבה וזהו להרמב"ם רוב הפוסקים אבל יש אחד מגדולי רבותינו שיש לו שיטה אחרת לנמרי בזה כמו שיתבאר וזהו שיטת ד"ת ואם כי הרא"ש דחה שיטה זו מ"מ המור והש"ע הביאוהו ובדוא"י יש לחשוש לשיטה זו כשאפשר והעיקר להלכה כשיטה ראשונה :

ק דעת ר"ת הוא שזה שאמרו בנמרא גרדומי תכלת כשרין שנשאר כדי עניבה בכל אחת ופירש כל רבותינו והתכלת הוא שם על כלל הציצית וד"ת סבר תכלת דוקא כלומר כשהשני חומי לבן שלמים לנמרי דאו נפסק השני חומי תכלת ונשתייד מהם כדי עניבה כשר ולפ"ז לירידן שכל הר' חומין הם מלבן שנים במקום לבן ושנים במקום תכלת אין בשר אלא שני חומין ישארו שלמין לנמרי והייט י"ב נהדין דאו כשנפסק השנים האחרים ונשתייד בהם כדי עניבה כשר אבל אם נפסק ג' חומין אף שנשתייר כדי עניבה פסול :

י ולפ"ז לשיטה זו כשנתחבו ג' ראשים מהשמה חומין אע"פ שנשתייר בהם כדי עניבה פסול דהיישנינרשמא הם מנ' חומין וא"כ לא נשאר שנים שלמים ואין חילוק בין כשרדקק לחלוק ד' ככאן וד' לכאן ובין כשלא דקק ואדרבא בדרקק גרע טפי כשהנ' ראשים הם מצד אחד דוראי הם מנ' חומין אלא אפילו לא דקק או שנפסק שנים מצד זה ואחת מצד האחר מ"מ חיישנין שרם מנ' חומין ומספיקא פסול אבל כשנתחבו שני ראשים אם הם משני צדדים צריך באחת מהם כדי עניבה וכן אם הם מצד אחד ולא דקק לחלק ד' לכאן וד' לכאן אבל מצד אחד ודקק לחלקם כשר אף כשלא נשתייר כדי עניבה כמו לשיטה הקודמת [ונחלנו כל השקיות בס"ד ורק בנפסק המוט מעיקרו לדעת הטור והרא"ש מקרי כל שלא נשתייר כדי עניבה ולר"ש והרמב"ם כשנפסק הראש המחובר לטלית ולא חדע מנ"ל דר"ת לא ס"ל כן ול"ע שלא הביאו כלל דברי ר"ש והרמב"ם וחולו בטנת התק יט לסמוך עליהם ול"ע לדינא דהו"ק] :

יא דבר פשוט הוא דכדי עניבה תלוי בכמות החומים ודקוין דאם הם דקים די בפחות ובשהם עבים צריך יותר אך אפילו כשהן עבים ואין בהם כדי עניבה משערים כאלו הם חומים ביטנים ואם אז היה בהם כדי עניבה כשר אבל ברקים א"צ לשער בביטנים ומצוה להתחלה לעשות החומים ביטנים משום זה אלי ואמרו יש מי שכתב שיש לשער כדי לכרוך על ח' שערות [נג"ס ס"א] :

יב ודע דזה שנתבאר שצריך שידר כדי עניבה זו שישאר מן הענף שיעור זה וזהו דעת ר"ש אבל ד"י כתב שאפילו נתחך כל הענף ורק מן הגדיל נשאר כדי עניבה כשר והעולם נוהגים כד"ש אם לא במקום שלא אפשר כלל להשיג ציצת אחרים דאו יש לסמוך בשעת הדחק כזה על דעת ר"י ולדעת ר"ת יש לחוש דרבה היבא דאפשר

עד הכנה ונשאר התכלת לכדי כשר עכ"ל ושם בסוף הפ' כתב וכן אם נתמעטו חומי הציצת אפילו לא נשתייר מהם אלא כדי עניבה כשר ואם נפסק החוט מעיקרו אפילו חוט אחד פוסל בחוט אחד כשנפסק מעיקרו ועוד הקשה עליו [עכ"ל] :

יג ופי' דביטו הב"י דבריו בספרי הגדול ובכ"מ בנ' אופנים האופן האחד דזה שכתב ואם נפסק החוט מעיקרו כוננו כשמומין אחד נפסקו החומין לנמרי ונם סמין השני נפסק חוט אחד מעיקרו פסולה אבל בלא זה כשר ע"ש והאופן השני דזה שכתב בראש הפ' דאם נפסק הלבן עד הכנה וכו' כוננו כשנשאר מהם כדי עניבה ולא חש לפרש דסמך על מ"ש בסוף וזה שכתב וכן אם נתמעטו חומי הציצת אפילו לא נשתייר מהם אלא כדי עניבה כשר וזה כשלא נפסק אלא מין אחד והמין השני קיים וסמך על מ"ש בראש הפ' אבל בנפסק החוט מעיקרו נמרי נם באחת פסולה והאופן השלישי דזה שכתב מקורם בנפסק הלבן ונתמעט עד הכנה היינו עד ולא עד בכלל שנשתייר קונו פחות סכרי עניבה ובסוף אומר דבנתמעטו כולם צריך כדי עניבה ונפסק לנמרי אפילו חוט אחד פוסל ע"ש ומובן לכך שכל הפירושים דחוקים :

יד ולפענ"ד יש בו כונה אחרת ודבריו פשוטים דרבינו הב"י הפס דנפסק החוט מעיקרו הוי עד הכנה ולפיכך קשה ליה ובאמת אינו כן דמעיקרו פרש"י בבנתות [ל"ט .] היינו ראש המחובר לטלית עכ"ל וכ"כ הנמק"י והוא למעלה סנהירי ולפ"ז דבריו פשוטין רבנפסק מין אחד בנתמעט עד הכנה כשר אבל הראש המחובר לטלית והיינו למעלה מהגדיל מה שאכל הכנה עריין אינו נפסק מעיקרו והיינו שגם הראש המחובר לטלית נפסק אפילו בחוט אחד פסול והיינו שנפסק לנמרי מרחק הנקב שכבנה ובנפסקי כולם ונשתייר מכולם כדי עניבה כשר ולפ"ז שיטת הרמב"ם הוא כפי השיטה הקודמת שהיא שיטת הרא"ש רוב הפוסקים אלא שבוה הרמב"ם יותר מיקל והיינו דלשיטה הקודמת בנפסק חוט אחד לנמרי שלא נשתייר בה בשני החומין מהשמה כשהם חוט אחד כדי עניבה פסול ולהרמב"ם לא מיפסל ככה"נ עד שהפסק מנראש המחובר לטלית אמנם זהו ודאי דגם לדעה הקודמת אף כשבאחת ליכא כדי עניבה אלא בצירוף השני חומין ג"כ כשר ומ"מ דביטו הב"י בספרו הגדול מסתפק בזה למעשה ע"ש אך זהו פשוט ולא בשני החומין צריך כדי עניבה ודי באחת מהם שהרי מצינו אחד הם ולמה לט שתי כדי עניבות [ב"י ומעיי"ט סי' י' סוף אות ק' ע"ט] ותמיהני שהמור והש"ע לא הביאו כלל דברי הרמב"ם וז"ל :

ה ונמצא לדיוני לשיטה הקודמת ולהרמב"ם כשדקק בעת העשה לחלוק ד' לכאן וד' לכאן אפילו נפסק כל ד' חומין שמצד אחד לנמרי עד הגדיל כשר שהרי כיון שכל הר' שכצד השני הם ד' חומין הרי נשתייר בכל

מהני מה שקשור הנפקס בהנשאר דאפילו אי קשירה מהני והו קודם עשייתו אבל אח"כ כיון שנפסלו א"א להכשיר ע"י קשירה דהוה תעשה ולא מן העשוי [סס] ובוה הסכימו מפרשי הש"ע דבתחלה קודם שהטיל בבגד מהני קשירה [קס ומנ"א סי' מ"ו סק"ח] ולפ"ו כשיש לו חומץ קצרים יכול לקשור ול"ו ולרמב"ם במלות :

דאפשר בקל למצא ציצת אחרים אבל א"צ לחזור אחריו [קס סק"ו] והסומך על דעת ר"י בשעת הרחק לא יברך על הציצת וגם לא ישא אותם בשבת [קס] וראוי לכל אדם כשבורק הציצת לעיין גם בעיקרם של הציצת מן הנקב ולמטה רבשם אם נפסק הרי נפסק החוט מעיקרו ופסולה [מ"ו סק"ו] וכשנפסקו הציצת באופן שנפסלו לא

סימן יג דיני ציצית בשבת. וכו' ז' סעיפים :

א זה ובמלי [ובצ"ה"ט כחז שנתמ' רמ"א סימן ק"ו מפלפל כזה ולמינו כעת מ"י לעיין ב"ו] :

ב וכתב רבינו הרמ"א דמוקמינן למלית אחוקה שהוא מצויין בהלכות וא"צ לבודק קודם שיצא בו עב"ל כלומר אע"ג דבסימן ח' פסק שחייב לבדוק קודם הברכה ולפ"ו היינו אומר דכ"ש כשיצא בו בשבת לרה"ד שחייב לבדוק קמ"ל דלא והטעם פשוט דבאמת ה"ל לאוקמה אחוקה גם בשם אלא משום דא"כ לא יברוק לעולם ולכן חייבוהו פעם אחת ביום לבדוק ולכן לא היצרכוהו בבאן לבדוק משום דמדינת נוקמה אחוקה וכן גם בשיבתו בברכ"ג כשפסלו המלות והיה הפסק רב באופן שכשילבשו צריך לברך מ"מ בדיקה א"צ מהטעם שנתבאר [מנ"א סק"ה] ולעיל בס' ח' בארנו שיש לפקפק בעיקר הבריקה ע"ש :

ד כתבו וברויהו בעלי הש"ע בסעיף ג' אם נדע לו בשבת כשהוא בברמלית שהמלות שעליו פסול לא יסודנו מעליו עד שיגיע לביתו גדול כבוד הבריות ואפילו מלית קמן שחתה בגדיו א"צ לפשוט וה"ה אם נפסק אחד מן הציצת ומתבייש לישב בלא מלות דיוכל ללבוש בלא ברכה מכה כבוד הבריות ודוקא בשבת דאסור לעשה ציצת אבל בחול כה"ג אסור עכ"ל :

ה ביאור דבריהם דקו"ל גדול כבוד הבריות שרוחה ל"ת שבתורה והיינו לאו דלא חסוד דרבנן [נזכות ו"ט] ; כלומר דודאי לאו גמור דאורייתא אין כבוד הבריות דוחה דאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' [סס] אלא לאו דלא חסוד שצוהה התורה לנו לשמוע לדברי חכמים בזה כבוד הבריות דוחה ואף שגם זה דאורייתא אך כיון שוהו טעמם מצות חכמים מחלו חכמים לכבודם ככבוד הבריות [קס"ו] ולפ"ו דאם הולך ברה"ד בשבת ומצא שהמלות פסול פושטו אפילו בשוק אבל בברמלית שהוא איסור דרבנן אינו פושטו עד שמגיע לביתו ולפ"ו לפי מה שאנו תופסים שאין לט' רה"ד בימה"ו אינו פושטו בשום מקום ואפילו מלית קמן שחתה בגדיו שאין בויון כשהולך בלעדו דלא מונכר ט"מ הפשיטה באמצע הדחוב הוי בויון וכן אפילו מלות גדול שלנו שאין בו בויון בפשיטהו שאינו עשוי למלוש מ"מ א"צ להסירו כיון שלא גורו רבנן [כ"ו ומנ"א סק"ה] והקילו עוד יותר דאפילו ללבוש לבתהלה בברכ"ב בשעת ההפלה כשמצא בשבת

א ציצת אינם כתפלין ששתי מצות הם של יד לכד ושל ראש לכד ואין מעכבין וא"ו ואם הניח אחד מהם קיים מצוה אבל ציצת כל הדי' ציצת מצוה אחת היא ומעכבין וא"ו שאם חסירה אחת מהציצת או נפסלה כולן במלות ואם לבש מלית בג' ציצת לא לכד שלא קיים מצוה אלא גם עשה עבירה שנטשא מלית בת ד' כנפות כלא ציצת והיוצא במלות כזה בשבת לרה"ד חייב המאת משום הציצת הנותרים הוה משוי ואינם במלים להבגד כשארי קשורים התולים בבגד דבמלי כמ"ש בס' ש"א דציצת חשיבי ולא במלי [שנת קל"ט]; כיון דדעתו להשלים עליהם ולהקנין ולכן אם נפסלו כולם לגמרי באופן שברעתו לעשות כולם חדשים במלים להבגד ואינו חייב המאת אלא שעובר עבירה שנושא בגד של ד' כנפות בלא ציצת אבל משום שבת אינו עובר ויתבאר בסיון ש"א [קס"ו] סס פ' להסתיבות הוה חסול תכלת ע"ש ולפ"ו צומט"ו טל"ן לנו תכלת כגל המוס' והאמ"ם פירשו כמ"ס מטעם לדעתו להסלים ע"ש :

ב אבל מלות המצויין בהלכותו מותר לצאת בה בשבת לרה"ד בין מלית קמן בין מלית גדול ואפילו בלילה שאינו זמן ציצת שהרי הם נוי הבגד וכ"ש למאן דס"ל דכמות יום חייב אפילו בלילה כמ"ש בסיון מ"ו ולכן בחורף יכול ללבוש המלות גדול קודם אוד היום בלא ברכה ולולך בו לברכ"ג ואפילו בומה"ו שאין לנו תכלת לא אמרינן הרי אין המצוה בהלכתה דאינו כן דהמצוה בהלכתה דקו"ל דרתכלת אינה מעכבת את הלכ"ן ורק כזה יש לו ליתור כשיצא בו לרה"ד שלא יהיו צדדי המלות על כתפיו כלכד שאין זה דרך מלבוש כפי שיתבאר בסיון ש"א וע"ש דהוה כשאינו מכסה רוב גופו אבל במכסה רוב גופו מותר גם בשהצדדים הם רק על כתפו כלכד והוה דוקא במלות שחייב ודאי בציצת בין שחיובו מן התורה או מדרבנן כמו בגד משי למאן דס"ל דאין חיובו מן התורה אבל כל שחיובו מחמת ספק כגון בגד שחציו פתוח וחציו סתום או שאין בו כשיעור חיוב כפי שיתבאר בס' מ"ו וראו אסור לצאת בו בשבת לרה"ד דכיון שא"צ לציצת הרי לא במלי להבגד כמ"ש ולפ"ו מליתות קמנים מאד שאין בהם כשיעור היה אסור לצאת בשבת לרה"ד והעולם נהנים היתר ואולי ס"ל דביון דבגד זה א"צ להציצת כלל אין להציצת חשיבות בבגד

בשבת שהוא פסול ויש לו בחוץ לישב כדא מלית יכול ללבוש כדא ברכה מפני כבוד הבריות והוה רק בשבת אבל בחול הא יכיל לחקנו ואסור ללבוש והוה דרך הש"ע.

¶ אבל שני דינים אלו תמהום דהא סוף סוף לא התירו רק מפני הכבוד והיינו שיש בויון בהפשטתו אבל כל שאין בויון לא התירו וא"כ מלית גדול שלטו שאין בויון בהפשטתו למה נתייר וגם הדין השני ללבוש לכתחלה משום בויון מנ"ל להקל כל כך הא לא התירו חו"ל רק שלא לפשוט משום בויון ולא ללבוש לכתחלה וקושיא ראשונה מצאתי מי שהקשה בן [הגרמ"א] וגם בעיקרן של דינים אלו יש שאלה גדולה דנהי דמשום איסור שבת בדרבנן מקילינן מפני כבוד הבריות והרי לבד זה יש איסור תורה ללבוש מלית בת ד' כמות בלא ציצית ואסת שבוה כתבו דבשעת לבישה ליכא איסור דלא אמרה תורה שרא תלבוש בלא ציצית אלא שכשלוש מחויב להפיל ציצית ואו הוי שב וא"ת וזה נדחה מפני כבוד הבריות אבל א"כ גם בחול יהויה מותר [מנ"ל סי' ק"ח] :

¶ ונלע"ד דעיקר הענין בן הוא דוראי לדחות מפני זה איזה איסור תורה אין הדעת טיבלת דאין זה דומה לשאריו כבוד הבריות שהתירו בשב וא"ת כבודים שיש בהם בויון גדול ולא בן בהפשטת מליתו ורובן ולכן כחול אין שום היתר ורק בשבת איכא היתר אחר דנלע"ד

ברור דמן התורה אין איסור כלל לישב בשבת כגד בת ד' כנפות בלא ציצית שהרי התורה צותה לעשות ציצית בבגד זה כשהכשטו ובשבת אסרה תורה כל מלאכה וממילא דהוה כמו שאסרה לעשות בו ציצית היום ולא מצינו שאסרה תורה ללבוש כשאין בו ציצית אם התורה עצמה אסרתו מלעשות הציצית היום דאי משום שהיה ביכולתו לעשות מאתמול אין דרכה של תורה לאסור מפני זה והחכמים יכולים לאסור זה וכ"ש בציצית שנפסק בשבת פשיטא שכן התורה מותר לגמרי ונמצא דמנד איסור ציצית אין בשבת כלל מן התורה ולכן התירו גם ללבושו בשבת מפני כבוד הבריות כיון שכן התורה מותר לגמרי לא העמידו חכמים דבריהם כיון שא"א לו לעשותם היום ומן התורה הוא היתר נמור וכן לא יפשוט המלית גדול מפני מעם ין כיון שזוה היתר נמור מן התורה וכל זה הוא בשבת אבל בחול יש בזה איסור תורה ואסור בכל ענין ומחויב גם לפשוט המלית מעליו ובהו אחיון דברי רבותינו בעלי הש"ע כמו חומר [ו"ל] שזהו כוננו המנדכי והמנ"א קם סתריך להקשות עליו ולפמ"א דבריו נכונים למצין ודו"ק] ולפי מה שבארנו בחול אסור גם במלית קמן ומחויב לפשוט בגדיו ולהפשיטו ויש שהתירו במלית קמן גם בחול [מנ"א] ולי נראה דאסור ורק בשבת מותר בכל ענין וכן ביו"ט [ובדבריו מתוך גס קושיא המנ"א כסס אחיו סתרי יכול ליתנו בתמסו ע"ס ולדבריו כשבת סתרי נמור הוא ודו"ק] :

סימן יד דין ציצית שעשאן כותי ואשה

וחשו"ו ודין מלית שאולה. ובו י"ד מעיפים :

במזויה במ"ש במימן י"א ומעמו דהרא"ש נראה משום דס"ל דהא דדרשינן גדילים העשה לך לשמה על כל העושות קאי בין אמויה בין אתליה וקרא דבני ישראל ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם אחי לפסול כותי בכל ענין אף בעומד על גבו והאי קרא אינו אלא לתליה מדרבתיב עק כנפי בגדיהם וכמ"ש ולכן במזויה כשר בעומד על גבו והרא"ש והמרד לא הוכיז מלשמה כלל וצ"ע ואולי משום דדעתו טמא יותר להרמב"ם ולא רצה לפסוק לדחיא שלא כדעת אביו ולכן השמיט זה לגמרי :

¶ כתב הרמב"ם בפרק א' דין י"א חומי הציצית צריכין מזויה לשם ציצית וכו' עכ"ל וכבר נתבאר דין זה במ"י י"א ובסוכה [ט']. למדו זה מדרבתיב גדילים העשה לך לשם חובך כלומר לשמה ואח"כ כתב בדין י"ב ציצית שעשאו ארתו כותי פסול שאמר דבר אל בני ועשאו להם ציצית אבל אם עשה ארתו ישראל בלא כונה כשרה עכ"ל והך עשה כוננו להמילם במלית ולעשות שני הקשרים עם מקצת גדיל שוהו מעבב מן התורה וס"ל להרמב"ם דעשה זו א"צ לשמה ולכן כשר גם בלא כונה ורק בבתיו נורה תורה ולא ממעם לשמה דלוה א"צ קרא דכותי אדעתא דנפשיה עביד אף בישראל עומד על גבו להרמב"ם כמ"ש במ"י י"א ומהו עצמו דייק הרמב"ם דא"צ לשמה מרדדקין קרא למעט כותי ואין לשאל מנ"ל דגדילים העשה לך אחי למזויה דבעי לשמה והך קרא דועשו להם ציצית קאי על ההמלה בבגד דילמא איפכא דא"א לומר כן דבהך קרא כתיב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם הרי מפרש דמירדי בשעת המלה בבגד וממילא דאידך קרא אחי למזויה [כל"ל] :

¶ והרא"ש במ"י י"ד כתב דבעינתן תליה לשמה ע"ש וצ"ל הא דאצטריך קרא לפסול כותי היינו אף בעומד על גבו ומלמדיהו לעשות לשמה דלהרא"ש ככה"ג כשר

מדיב

בעשייתו כמו קדוש והבדלה וכיוצא בזה אבל בעיצת המצוה היא הליבושה ומ"מ יש מגדולי דאשונים שחששו למעמים אלו ופסלו אשה מלהטיל ציצת במלית וזה שכתב דבינו הרמ"א דיש מחמירים להצריך אנשים שיעשו אותו וטוב לעשות כן לבחילה ע"ל בלומר דהוא חומרא בעלמא והעיקר לדינא שמותרת וקמן דיע כ"אשה אך כיון שצריך לעשות לשמה מטילא דהקטן לאו בר הכי אם לא בשילמדו אותו ולכן יש להרחיק הקטן מלהטיל ציצת אך במלית שלו אין חשש וחרש ושוטה בודאי פסולים שאין בהם דעה לעשותה לשמה ומטא ודאי מותר לעשות ודע שפשוט הוא שיכולים להטיל ציצת במלית בין כיום בין בלילה ואף שלילה אינו זמן ציצת מ"מ אינו ענין לעשייתו ורבי אף גימט בשרת לעשותו ואף מי שחששו לנשים זהו מפני שאינו כלל בחמצה זו :

ח כתיב גדילים תעשה לך על ארבע בנפות בסוף גוף מבואר דרק בכסותך אתה מחויב להטיל ציצת בשתלבשו ולא בכסות של אחרים וכן מן התורה השואל מחבירו מלית שאינו מצויצת פטור מלהטיל בו ציצת לעולם ורק מדרבנן גזרו שלאחר שלשים יום חייב להטיל בה ציצת [חולין ק"י] : מפני שנראית בשלו ודוקא כשהיה אצלו ל' יום רצופים אבל החזירה באמצע לא מצרפינן הימים הקודמים ומ"מ אם רוצה להטיל בה ציצת יטיל ולענין כרבה טוב יותר שאלא לברך ואף ש"א שיכול לברך כמו נשים המברכות על סוכה ולולב אף שפטורות הן מ"מ כתב הרמ"א שם שיותר טוב שלא לברך מיהו המברך אין זה ברבה לבטלה [וחסו כונת סמ"א סק"ה] וכל"מ ממחש"ל ע"ס :

ט יראה כי דזהו רק בזמן חבמי הגמרא שהיו חולבים בבגדים של ד' בנפות כל היום וכן משמע במקור הדין בחולין שם אבל אצלינו שנישואים רק מליתות של מצוה אם שאך אחר מחבירו מלית שאינה מצויצת לזמן מחויב להטיל ציצת מיד ולברך עליו דאנן סהדי שהשאלו כדי לקיים מצות ציצת וא"כ רצונו שומיל בה ציצת ונתנו לו במתנה ע"מ להחזיר דאל"כ למאי השאלו הרי אין זה כנד כלל אצלינו ואי משום שנגאיה להיות בלא מלית השאלו ולא לקיים מצות ציצת הלא ידוע שאצלינו יותר נגאיה לישב במלית בלא ציצת דלאו ב"ע דינא נמירי שהשאל פטור וברדאי השאלו כדי לקיים המצוה ולכן דיע כחופין שאולין שנתבאר בסמ"ן י"א סעיף ב"ה ע"ש וגם במלית קמן כן הוא שהרי אין אנו נושאים אותו רק כדי לקיים מצות ציצת [ואתחזיקים לל' דיכרו בזה מלומד וע"ל דברו כמ"ס] :

י וגם מדינא דגמרא אין זה רק בששאל מלית שאינה מצויצת אבל שאלה בשויה מצויצת פסק הרמ"א שם שמכרך עליה מיד וכן פסקו המור והש"ע סעיף ה' ורודאי ארעהא דהבי השאלה לו שייכך עליה מיד ואלו לא יועיל דרך שאלה ליהוי במתנה ע"מ להחזיר [ע"ס ומזה נ"ל

מחויב להתירן ולהטיל האחרים א"כ יחיד אותן ציצת עצמן וישלם בכונה ויש שתורץ בנות שהיה סמוך לשבת ולהטיל יש פנאי ולהתיר ולהטיל אין פנאי [מנ"א סק"ד וכדלוי סמח"ס] א"כ בנות שנפסקו א' מהראשונים שבשבתים א"א להטיל עוד [ע"ס] ויש מי שחירץ בנות שהיו דקם וכלים שאם יתירן ויתלקלו למכרי [ע"ס סק"ה] ולי נראה דלא נחית כלל לזה אלא דקמל"ן דאיט דומה לשארי פסולין שאסור ללבושו קמ"ג דיש לסמוך על הרמב"ם וללבושו בן מבואר בלבוש ע"ש והנמי פשוטא דלכאורה פבול זה חמור משארי פסולים בין שבויל לתקנם ולמה נכסוך בחנם על דעת הרמב"ם וא"כ לא משבחה לה האי דינא כלל לזה אומר דרואי כן הוא אלא דמ"מ אם על שעה זו א"א לתקנם כגון שהוא בעצמו אין ביטולתי להטיל או שאין לו פנאי או סיבה אחרת שאין אחרים מצויים כלומר שא"א לתקנם בדשבתקנם הם דים נעשו כאחרים ודע דהעיקר של הלשמה הוא בקשר עליון ובחוליא ראשונה אבל מכאן ואילך ליבא קפידא כלל ואף אם גמרה בותי כשרה שאין זה מעכב דרבער :

יז דבר פשוט דזה שהבשר הרמב"ם תלייה שלא בכונה פירוש שחלה סתם בלא כונה לשם ציצת דלרמ"א הכונה מעכב מיעוס דצריך דוקא לשמה כמו במינה והרמב"ם אינו מעכב אבל אם חלה בפירוש שלא לשם ציצת גם להרמב"ם פטור שהרי עקבם מציצת וב"א אחר מהגדולים [משכ"ל ס"ך וסמ"כ כחב דמלשון סב"י מוכח דלפילו בצינות שלא לשמה כשר ע"ס וח"ו לומר כן וגם הפירוש ח"ן כונתו כן ולבד זה דכיון דמחויב ע"ס וגם זה פסוק דמלייה די במתעשה לשמה דמנעם סתליה מוכתה על הלשמה וכ"כ סמ"ב ודו"ק] :

יח בהבו המור והש"ע דנשים מותרות להטיל הציצת בבגד ולעשייתן שהרי הש"ס במנחות [מ"ב] לא מעטה מבני ישראל רק בותי ולא אשה דבבל התורה ברכתוב בני ישראל גם הנשים בבבל ורק בקרבנות מפני שבודת המקדש הוא רק בזכרי כהונה ברכתוב בני אהרן ולא בנות אהרן דבקדושת הכהונה לא נכנסו רק הזכרים ולכן בעניני דקרבנות ברכתוב בני ישראל נתמעטו נשים כמו בסמיכה ושאריו עבודתו בקדושתן [ל"ו] וכן במנחות [ס"ה] : לענין תפנה נתמעטו בותי ואשה מבני ישראל מפני שבקרבנות הזכרים לבדם עובדים [ומתוך קוסית סמ"א סק"ב וסו"ק סל"ד דחוק ע"ס] וראיה ברורה שם נשים גבללו בבני ישראל דכתיב עד כן לא יאכלו בניי את גיד הגשה כי נגע בכל ירך ועקב ואמנו נשים לאו בנות יעקב ניגדו ולכן לא מעטה הש"ס רק בותי :

יט ואע"י דנשים אינן מצוות בעיצת מ"מ מה בכך דדוקא בתפלין גורה תורה וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשריה ישנו בבתיבה ולא בעיצת וגם לא שייך לומר כל הפטור מן הדבר אינו פומר אחרים דהוי בחמצה שמוציאו

ובמקום שנדע שהיה הלכות שליתותיהן בבהב"ג אם בא אדם להקטפה בו לבי שעה ולהחזירו במקומו פותר ומי' ור"י כתב ואתם שלוקחים ציצת שמוציאם בבהב"ג בלא ידיעת בעליהן מותר וכו' עכ"ל הרי מפורש שאפילו המתירים לא החזירו רק כשהפליטות מונחין בבהב"ג ולא שכל אחד מצניע מליחו במקום מוצנע דבהב"ג לא מצניע מי שהחזיר ונ"ל ברור דגם המזיד וש"ע מיירי בבה"ג אבל בטן אנו שכל אחד מקפול מליחו ומצניעו כתיבה או שנתן להשמש להצניעו כתיבה ודאי דאסור בלא דעת בעלים אא"כ יודע בכיורו שהבעלים אינם מקפידים ועכשיו המנהג שהשמש נוטל מליח של אחד מהבע"ב המצנעים אצלו כתיבתו ונתנו לאצור להתפלל בו ולדעתו אי שר לעשות כן בלי ידיעת הבעלים ואין להקב בזה כי אסור בזה חשש גזל רשואל שלא מדעת נזיל דמי ועל זה נאמר וכוצע בירך ניאץ ה' ומטב יתד להתפלל בלא מליח: י"ג וכתב רבינו הרמ"א דחפלין מותר ג"כ ליפול שלא מדעת אבל אסור ללמוד מספרים של חבירו בלא דעתו דחיישין שמא יקרע אותן בלימודו עכ"ל ואפילו באכראי בעלמא אסור דשמא יעיין בו הרכה עד שקרע מרוב משמשו ומ"מ לעיין בעלמא טהגין היתר וכן ליקח סידור ומחזור בלא ידיעת הבעלים דרובא דעלמא אינם מקפידים בזה ועיי' מ"ש בתו"מ סי' רצ"ב מעוף ל"ד [ועיי' סק"ו ומנ"ל סק"י]:

י"ד מליח של שחפין חייבת ציצת דתיב על כנפי בגדיהם [חולין קל"ו]: ומי ילך בו זהו כפי תנאים ואם לא התנו ילך בו כג אחד זמן ידוע ופשוט הוא שיוכל אחד מהם למעון פענת נד או אינד ובגד שיש בו ד' כנפות ויש לאשה או כותי שחפתו בו פפור מציצת וצ"ע:

ג"כ ראינו למ"ט] ופשוט הוא דהוה רק במליח המיוחד לפצות ציצת ולא בסתם בגד של ד' כנפות [מ"ז סק"ד] וכן והוה רק כשהשאיילו להתפלל בו אבל כששאלו עד דנע כמו לעלות ולתורה וכל כיוצא בזה אינו מברך ולא השאירו מפני המצוה אלא מפני הדרך אריץ וכן פסק הגדולים [יס"ט בחולין ס"ט ומנ"ל סק"ו] וכן כששאל מליח מחבירו להיות מזהל או פגוק אינו מברך עליו אבד שאלו לעבור לפני התיבה להיות ש"ץ מברך וכן כהן העולה לרובן דהוה בתפלה ממש [ס"ט] ופליט של קהל הוי כשלו שיש לכולם חלק:

י"א כתבו המזיד וש"ע סעיף ד' דמותר ליפול מליח חבירו ולברך עליו ובלבד שיקפל אותה אם מצאה סקפלת עכ"ל משום דודאי ניתא ליה לאינש למעבר מצוה בכמטו [מור] ורצון בעל המליח בכך ולא קפיד וכן אי ידיעין דנברא קפדנא הוא אסור ליטול שלא מדעתו ונלע"ד אף שבתוית פסקו הדין הוה דבסתמא מותר ליקח מליח חבירו שלא מדעתו ולהתפלל בו סמעם דודאי ניתא ליה מזה אנו חויגין דהרבה מקפידים בזה מאד ובפרט כשהמליח הוא חדש ונקי וגם יש בני אדם שאין סובלין כלל שאדם אחר ילכש בגד שלהם סמעם ידעה ונקיחה ונלע"ד שסמאר יש להתיישב בדין זה:

י"ב וגם במקור הדין לא פסיקא כל כך להחזיר בכל גווי דהמס"ק כתב היתר זה במליח שאינו מקפול ושנה במקום מוצנע אבל במקפול צריך ליפול רשות [סוכא כ"ג] והמרכיב כתב על זה דאי פסקא כבתחלה שוי או שמא כיון שהבעלים קפלוהו לא רעיהו שמקפיד ברוב מלהשאלו עכ"ל [ס"ט] הרי ישנם בקיפול מחפץ וכ"ש כשמונה במקום מוצנע והנמ"ק כתב כלשון הזה

סימן מו אם מותר לחתיד ציצת מבגד לבגד דדין נקרע המליח. וכו' מ"ז מעיפים:

כמ"ש במימן י"ב מ"מ להמילה לתחלה בבגד אסור ולכתחלה צריך דחם שלם ארוך י"ב גדילין [ס"ט סק"א] אמנם אם ירצה לקשר לחוט זה עוד דחם אחר כדי להשלים להשער מותר דקשרה חשיבה דחבר נמז כאלו דחם אחד [ס"ט] ואימתי מעיל קשירה קודם שהמליח בפליט אבל להבשר ע"י קשירה אחר שהן עשויין בהמליח לא מהני כגון שנפסקו החוץין שלא נשתייד בהם כדי עניבה וירצה להבשר ע"י קשירה אינו מעיל דהוה תעשה ולא מן העשה בפסול [ס"ט] וכבר בארנו זה בס"מ י"ב ע"ש:

ג איהא בגמרא [מ"א.] מליח שנקרעה חרץ שלש יתפור חרץ שלש לא יתפור תניא גמי הבי מליח שנקרעה וכו' ד"מ אפר וכו' והב"א וכו' ושיון שלא נביא אפילו אמה על אמה מסמס ארז ובה תכלת ותולא בה ושיון שמביא תכלת מסמס ארז ותולא בה ופי' דש"י חרץ שלש למעלה מני' אצבעות משפת הבגד יתפור ולא יתישין

א מותר לחתיד ציצת מבגד זה וליתנם בבגד אחר ואין בזה משום כיווי מצוה כיון שנתנם בבגד אחר ולמה עושה כן או מפני שבגד זה ישן וזה חדש או מפני שה ערב עליו וזה קצה נפשו בו ואין לי"מ לדינא בזה אבל לחתיד ציצת מבגד ולא להמילם במקום אחר אסור כפי ליפול מוזהר מביט דאין לך ביוזן גדול מזה אא"כ רצה לעשות בגד זה שלא יהיה בו ד' כנפות או שרוצה למכרו לטתי דאו מותר לחתיד הציצת בכל ענין [מנ"ל סק"ב] אבל כשמוכר לחבירו אסור לו לחתיד הציצת אם אין רצונו להמילן בבגד אחר [ס"ט] ואם רצה לעשות ציצת יותר ימים מאלו מותר ג"כ להסירן בכל ענין [ס"ט] וכן אם נפסקו הראשין אע"פ שעדיין הן כשרים מ"מ אם רצה להסירן ולעשות ציצת שלישין ג"כ מותר בכל ענין [ס"ט] וכן מסמיתיה של מותם מותר לחתיד שאינם בני חיובא:

ב יש מי שאומר דחם שנשחיתר בה כדי עניבה וכשר

עשה עכ"ל כוננו נ"כ כן שהרי העתיק לשון רש"י [ורש"י סא סיים בהשוואין הסני להכא ליכא ונלא מן העשוי עכ"ל מנחול להדיא דנזוטוין הרשטון יט ונלא מן העשוי כדכרי הרמב"ם המפרשתין ואין בזה ספק כלל] וגם כונת הס"ע כמתיק ב' כן ע"ש] :

ז ויש כזה שאלה ראב"כ למה נקדע לנמרי חוץ לנ' יתפור הלא כיון שהבנך הוה נקדע מהבנך איך יתפרנה עם הציצית הלא נפסלה משום ולא מן העשוי ד"ל דאין זה דמיון דהא סוף סוף כנף זה הוה מבנך זה ולא מבנך אחר וכשחזור ומחברו חזור לקדמוהו דבכנך זה נעשה בכשרות מתחלתו ולא קרינא ביה העשוי בפסול שהרי לא נעשה בפסול אכל כשמביא ממקום אחר הרי לנבי בגד זה נעשה בפסול [וזכו כונת המנ"ל כסק"ג ונדלוו אחרונים שקלו ועזרו בזה והדבר צדור כמ"ס דר"ק] :

ח ודע שיש שרוצים לומר דכשיש בהבנך שיעור מליה החייבת בציצת שרשאי לתופרה למליה אחרת ולא קרינן בהציצת שבבנך ולא מן העשוי כפסול כיון שיש בה עצמה שיעור ציצת ולרביהם צ"ל הא דאמרה הנ"מ אפילו אמה על אמה משום דבאמה על אמה עדיין אין בו שיעור מליה ולענ"ד אינו כן דהא מהגמרא משמע דלרבותא קאמרה אפילו היא גרולה הרבה וג"ל דכל שיש שם כנף עליה נפסלה ציציותיה בהתחבריה לכנף אחר והיינו כשיחבר מיעוט לרוב דבהבנך יש פחות ממה שיש בהבנך שחובר לה דהבנך בקרא על שם הרוב ומסילא דהמיעוט נקרא כנף ואין כאן על כנפי בגדיהם אבל כשהוא הרוב וחובר להמיעוט כשר דאין זה כנף אלא עיקרו של בגד וצריך שבהמיעוט לא יהיה בו ציצת [כנלע"ד] :

ט וכתב רבינו הב"י בסעיף נ' מליה מצויצת כהלכתה שחלוקה לשתיים ובכל חלק יש בו שיעור להתעמף ונשאר לכל אחת מהם ציצת אחת או שתיים ואין בו משום תעשה ולא מן העשוי עכ"ל והוה מתשובת הרשב"א סימן רי"ז ע"ש ביאור דבריו שלא תאמר כיון שאמר לחבר כנף שבו ציצת לבגד אי"כ נפסלו לעולם הציצת שבבנך דאינו כן דאימתי נפסלו בהתחברו לאחר אבל בשוהו לבדו הציצת כשרים ועושה עוד שני ציציות בקצוותיה במקום שנהלקה וי"א ולכן כשתופרה באחרת פסולה [ב"מ] וי"א רכשיה ולתחלה מתר לתופרה באחרת [מנ"ל סק"ז] ולפענ"ד שניהם אמת דאם מחברה לתחיתה נדולה מסנה נפסלו הציצת דנעשה שם כנף עליה ואם חיברה דקטנה היטבה כשרה וכמ"ש בסעיף הקודם משום דעליה שם בגד ולא שם כנף [עמנ"ל סק"ד דמטעם שהצ"ח חוסר נס לחבר לח"כ שני החלואים יחד ונל זה הסיג מנקדע חוץ לנ' ול"ע דבצ"ח מפורש כמג"ל לכל חלק חתיכה אחת ע"ש ואם סמנ"ל נס על זה הסיג ח"כ ממי לחיה מנקדע חוץ לנ' מיהו לדינא הטיקו כמ"ס דר"ק] [ודברי סק"ג כסק"ג שואמר לחברת יחד תמורה] :
וכתב ע

חיישין דילמא פ"ש מדי תפורה ויניחה ויוסיף עלי' עד ר' חמסין לשם ציצת ואיכא תעשה ולא מן העשוי דהא חוץ לנ' לא חוי לתלות ציצת אבל בתוך שרש דראי להניח שם ציצת לא יתפור דהבא חיישין כדפרושנא עכ"ל ועל וישין וכו' פירש"י שמביא משלית אחרת ויש בה תכלת ותולה בה משום דעל כנפי בגדיהם כתיב וכנף זה לא היה מבנך זה בשעת עשה וישין שמביא תכלת סתור ציצת משלית אחרת ותולה בה דהבא ליכא ולא מן העשוי דהא צריך לחזור ולטורכה ולהקנה כאן כבתחלה עכ"ל :

ך מבורר מרבירי דהחשש שבתוך נ' לא יתפור משום שסא יצדף חוץ של תפורה לציצת ואיכא תעשה ולא מן העשוי כלומר אפילו אם חוץ תפורה הם סתומים שנמוו לשם ציצת מ"מ יש בוה משום ולא מן העשוי שהרי המ"ל בבגד לשם תפורה ולא לשם ציצת וא"כ עשוי בפסול ואין חילוק לרש"י בין נקדע התחובה כולה מן הבגד או עדיין מתחברת לבגד כיון שהחשש הוא משום חוץ תפורה אבל נגד זה יש קולא דאין חששא וי אלא כשתופר בחומי סמין שעושין בהם ציצת אבל אם תופר בחומי משי וכיוצא בוה ליכא חששא וי שהרי אין אנו עושין ציצת מסמי ויה שאין מביאין חתיכה אפילו נדולה ממקום אחר כשיש ציצת בהתחובה לתופרה למליה זה דאף ע"ג דאין כאן חשש שיו"ד תפורה שהרי היא למעלה מנ' אבל בוה א"צ לחשש דהיא פסולה מעצם הדין דהא כתיב ועש להם ציצת על כנפי בגדיהם והרי כנף זה לא היה בבגד זה בשעת עשה כלומר אף ע"ג דאח"כ נעשה מבגד זה הרי עשוי בפסול ויש בוה משום ולא מן העשוי ולכן כשמחיר ציצת מבגד אחר רשאי לתלות בה שהרי עושה מחדש וליכא מן העשוי :

ק וגם ברמב"ם כפ"א דין י"ג מפורש דפסול הכאת חתיכה עם ציצת ממקום אחר הוא משום ולא מן העשוי ו"ל הרמב"ם ציצת שנעשו מן העשוי מקום פסול כיצד הביא כנף שיש בה ציצת ותפורה על הכנף אפילו יש באותה הכנף אמה על אמה פסול שנאמר ועש להם ציצת לא מן העשוי וכו' עכ"ל ודין נפסק תוך ג' כתב שם בדין י"ח ו"ל נפסק הבנך שיש בה ציצת חוץ לנ' אצבעות ותופרה במקומה בתוך ג' לא יתפור עכ"ל ולא ביאר הטעם מידו עכ"ל בדין הראשון והא משום ולא מן העשוי כפי רש"י :

ך ודברי הסור סתומים לנמרי שכתב שני הדינים בלא שום מעם עליהם ע"ש ובדאי אלו היה חילוק בדין הראשון על מעטו של רש"י והרמב"ם היה מבאר זה ובודאי דגם הוא סובר דהמעם הוא משום ולא מן העשוי וגם הנמק"י כתב הטעם משום ולא מן העשוי ואף גם בדין דתוך ג' כתב מעם זה כמו שיתבאר במ"ד וגם דרא"ש [סי י"ח] שכתב בדין הראשון ו"ל משום דעל כנפי בגדיהם בעינן וכנף זה לא היה בבגד זה בשעת

י' ובגקע תוך ג' שבארני דרש"י המעם משום חסם התפירה כמ"ש וכתב רבינו הבי"ב בסעוף ד' למעם זה אפילו נקרע כל שהוא לא יתפור ע"ש וכבר בארנו זה ועוד כתב דלפ"ז מלית של צמר שנקרעה תוך ג' מותר לתפור האידנא דאין דרך לתפור בחומ"ץ צמר עכ"ל כלומר דבמלית של צמר המצקת ניכ"ש של צמר וממילא דבשאריו חושו מותר [וכן הוא מסקנת הגמ"ל בסק"י וכו' ש' בסק"ה דהתפירה לא נקטו לשמה תמוה דלח"כ למא לריך רש"י למעם לולא מן העשוי ולכן ליל כמ"ס בסעוף ד' וי"ל דאלגינו שתימ"ד הילית על למר ואין דרך לתפור בחוטי למר

א"כ לשיטת רש"י הותר זה לגמרי ודו"ק] :
יא אבל יש מרבותינו שלא הסכימו לפירש"י אלא לפי רב עמרם גאון שפי' משום דתוך ג' במל הציצת מיד שלא נשתיר בו שיעור כנף ובשחזור ותפרו ה"ל תעשה ולא מן העשוי [נמק"י] ומובן דאין הפסול אלא אם נקרע לגמרי מן הבגד אבל כשעדיין מחובר קצת מותר וכן אפילו בנקרע לגמרי אין הפסול רק בהציצת שהיה הלוי בהקרע אבל לעשות ציצת חדשים אחר שתפרה מותר דאין כאן ולא מן העשוי :

יב וכן מבואר מדברי הרמב"ם שהבאנו מדכתב נפסק הבגד שיש בו ציצת וכו' כרוך שלש לא תפור עכ"ל הרי דהפסול אינו אלא על הציצת שיש בו עתה ודא מה שיעשה אחד כך ולכן דקרק לומר נפסק הבגד כלומר נפסק לגמרי אבל מחובר קצת מותר אבל לשון המד שכתב נקרעה המלית תוך ג' לכנף אינו יכול לתפורה חוץ לג' יכול לתפורה עכ"ל ומרדא הוכיז ציצת וגם לא כתב נפסק משמע כפירש"י [וכ"כ ה"ח"ת] ואף ע"ז דהרא"ש הביא שתי הפירושים מ"מ לא הכריע ולכן הסכים המור לפירש"י וגם המרדכי כתב כפירש"י ע"ש :
יג אמנם לשון הרא"ש כפי' רב עמרם משנה שכתב וז"ל ורב עמרם פי' חוץ לשלש יתפור כיון דאית ביה ג' על ג' אית ביה תורת בגד תוך ג' לית ביה תורת בגד וכמאן דליתא דמי ואע"ג דתפריה כמאן דפסיק חשיב ולא רמינן בו ציצת ואי עבד ביה ציצת לא פסול ליה למלית עכ"ל ומרהיט לשון משמע דאפילו אם יסילו בה ציצת לאחר התפירה לא מהני וכן חפס רבינו הבי"ב בכוונתו בסעוף ד' אבל הגדלים תמוהים מאד שהרי כל הפוסקים הסכימו התפירה הוי חיבור גמור כמ"ש בסעוף ב' ויותר נראה לדרוק קצת בלשוננו ולומר דהרא"ש נמי בונתו על הציצת שהיו בו וזה שכתב ואי עבד ביה ציצת בונתו בחתיכת הקרע קודם התפירה וזה שכתב ואע"ג דתפריה כמאן דפסיק חשיב ניכ' בונתו אקודם התפירה וכוונתו שלא מהני התפירה על הקודם [וכ"כ הס"ז סק"ד וכן מוכרח מסוגיית הס"ס עס וכן פסק ה"ח"ת וה"כ"י סיים דלית שמים ילא את כלום היכא דלפסד ע"ג ולפמ"ס זהו רק שיטת רש"י ורב עמרם וכפי' הנמק"י וכפי' מה שכתבנו בלא נפסק לגמרי ואלגינו שאין תופרין בשל למר וילית הס רך על למר מותר לכ"ע ודו"ק] :

מז וכתב עוד התופר חתיכת בגד ככנפי המלית וכן מה שנוהגים לתפור סביב הנקב שהציצת בו אם המלית של מש ותופרו בחוץ משי לבן יש לחוש לדעת רש"י שלא תהא שם תפירה למשה מ"ל ומעלה מקשר טרל וה"ה בכל מקום שהוא חוץ בחוץ שהוא מן הציצת דהיישיון שמא יקח אותו תופר לחוץ הציצת עכ"ל ודבריו מבוארים וכן סביב הנקב לתפור יש חשש לדעת רש"י אך במלחמה של צמר אין שם חשש כמו שכתבאר ובשאריו מליתות ניכ' לפי מנהגינו שהציצת הם רק של צמר כמ"ס ואם באמת עושים ציצת משאריו מינים יש לתפור בחוץ ציצת [וכדעבד אולי יש לסמוך ע"ד ר"ע

חדשים יש בהם תפירה מוך ג' ולר"ע סמול וכו' ע"ש ולאנו
מוכן לחינו מזוי נפסק לממדי ויותר י"ל ללאת דעת רש"י
כדי שיהיה חזק ולא יעטרך לתפור טוך ג' ודו"ק :

שהגדולים כתבו לרוב הפוסקים מופסים שמתו ועי' במג"א
כק"ד שכתב שלכן טהנים הגולה לתפור תתיכת בגד כנפסי
הטלית מעשר הטני של הטלית מטום רובו צגרים אפילו

סימן מז דין כמה שיעור אורך הטלית ורחבו . ובו ה' סעיפים :

א הניא במנחות [מ':] מליח שהקמן מחכמה בו ראשו
ורובו והגדול יוצא בו דרך עראי חיבת בציצת
אין הקמן מחכמה בו ראשו ורובו אע"פ שהגדול יוצא
בה עראי פטורה ע"ש ובודאי שיש שיעור לקמן זה דאין
סברא לומר לקמן שגנה או שתים או מעט יותר
ובאמת בהב' הרמב"ם ריש פ"ג קמן המתהלך לבדו בשוק
וא"צ אחר לשמרו עכ"ל וגם שיעור זה לא נתכחד דאין
לומר דהוה קמן שא"צ לאסור דהוא ככך ד' או ה' כראמרינן
ברפ"ה דעירובין דא"ב דה"ל להרמב"ם לומר לשון זה
אלא ודאי דטונו לגדול מזה והמור כתב בן מ' שנים
ע"ש ואולי יצא לו שיעור זה מפני שמיצו בש"ס דבן מ'
ראוי לביאה הרי שעתה יצא לכלל גדלות קצת והגמק"י
כתב קמן המתבייש לצאת לחוץ בלא כסות ע"ש וג"ל
בין דהמור פירש השיעור והסמך לא פירשו קיי"ו בהמור
ואולי גם הם סוכרין כן דאלו אם באנו לשער בשיעורים
עדיין לא ידענו כמה [הט"ו] מביא מפתחות וכו' ודו"ק :

ב והנה הרמב"ם לא חזיק בלל הך תנאי גדול ויצא
בו דרך עראי אלא שהקמן מחכמה בו ראשו ורובו
ע"ש אבל המור כתב שיעור מליח להתחייב בציצת כל
שקמן בן מ' שנים יבול לבסוף בה ראשו ורובו גדול
אינו מתבייש בה לצאת באקראי לשוק אבל אם אין
הקמן מחכמה בה ראשו ורובו אע"פ שגדול יוצא בה
באקראי לשוק פטור עכ"ל וריבם תפסו שהרמב"ם והמור
מחלקים הרמב"ם ס"ל דדי בתנאי דקמן מחכמה וכו'
והמור ס"ל דתרתו בענין ועפ"ו כתב רבינו הרמ"א על
דברי רבינו הב"י שהם כלשון הרמב"ם כתב הוא וז"ל
ודוקא כשהגדול לובשו פעמים עראי ויוצא בו לשוק
עכ"ל וגם דקדוק למא לא שנה התנא האופן השני אם
קמן מחכמה ואין גדול יוצא בו דרך עראי והארכו כל
אחר לפי דרכו [עכ"ל] וכו' ודרישה וכו' וכו' [וגמ"ל] וגם חקרו
איך הדין כשגדול יוצא בו בקבע ואין דקמן מחכמה בו
וחכמינו דחייבו בציצת [צ"ח ומג"א וכו'] ובודאי כן
הוא דכגד שגדול יוצא בו בקביעות למח יפטור :

ג אמנם לענ"ד כל מורה זה בחנם דהנה זה ודאי רכל
הדינים הם לגדולים רקמנים לאו בני מצוה נינהו ולכן
הרמב"ם לא הוצרך לפרש דבר של קמן שרוא לסימא
והגדול לא הוצרך להזכיר דסהמא בגדולים מיידין
והברייתא ה"ק מליח שהקמן מחכמה בו ראשו ורובו
חיבת בציצת והדבר תמורה הא תורה אמרה אשר
הכמה בה ולגדולים נאמרה ופשטא דבגד שדקמן מחכמה

בו ראשו ורובו לא יספיק לגדולים דאין דרך גדול לצאת
בבגד קצר כזה והיוצא במכה דעתו וזה מר"ן הברייתא
והגדול יוצא בה דרך עראי בלומר אע"ג דלקביעות וראי
אינו ראוי אבל במקרה יוצא בה והתורה חיובה גם
כשיוצא בה דרך עראי ופסיקא להו לרבנן דכל שהקמן
מחכמה בה ראשו ורובו ראוי לגדול לעראי אך לפ"ו
אורי יאמרו דלעראי ראוי אף פחות משיעור זה כזה
אומר דאם אין הקמן מחכמה בה ראשו ורובו אף ע"פ
שהגדול יוצא בה עראי פטורה אבל להיפך א"א לומר
דהוה מן הנמנעות דאם רק קמן מחכמה ראשו ורובו יש
לגדול עראי ונמצא דכל עיקר דעתן תלוי בהקמן ולכן
לא הזכיר הרמב"ם יותר והמור העתיק לשון הגמרא
וגפרש בו כמו בגמרא מיהו עכ"פ הרמב"ם והמור לא
פליגי כלל וגם מה שחקרו הגדולים כשגדול יוצא בו בקבע
חקרו בנמנעות לדבריהם ואם אחד עושה בן במלוי דעתו
[ככלל"ד וג"ל ע"ז דעת ר"י אנוסה שהוצ"ב כד"י ח"ל
שקילר מאלד ולפי מ"ס ח"ש כל מס שהקטו בזה וכן מ"ס
המג"א סק"צ דלס הגדול מתבייש פטור ע"ש וזה אינו לכוין
דחכמים שיצונו שצטייגור זה יולא הגדול ערלוי מוי יתלוק
בזה והמתבייש צטלה דעתו וכל שיעורי המטום כן [סוף] :

ד עור חקרו הגדולים וצווחו על המנהג שגושאים
מליחות קמנים מאד ועושין בהן ציצת והולכין בהם
לרה"ד בשבת וצווחו כבדוכיא וכתבו דלכה"פ יהיה
אורך הטלית אמה וחצי ג' רבע אמה מלפניו וג' מלאחריו
ואם נחשוב לפי אמות הש"ס יהיה בג' רבע אמה תשעה
ווייערסקעם לפי המדה שד מדינתנו רוסיא ולדבריהם
אותם שגושאים קמנים מזה אינם יוצאים ידי חובה ציצת
כלומר דודו בהולך בלא בגד החיוב בציצת ולפ"ו אמר
לצאת בהם בשבת דהציצת חשיבו ולא במלי ולכן
חמהני על מי שכתב דהטמך לילך בו מליך בלא ציצת
כלל [מג"א צ"ח ומ"ל] והרי בשבת הוי כמשי וכתבו דההור
חמהני שלא יעשו כן [ק"ו וכו' וכו'] ולפתוח יהיה ג'
רבע אמה אורך בכל צד וחצי אמה רוחב והכתמים
יהיו רחבים בלומר שהרי פתח באמצע ואם לא יהיו
רחבים מיהו כבולו פתח [מ"ס המג"א ללא לימא חילא
דהא גיסא וכו' פסיקא דלין זה ענין לכאן ורק במחילות
ובמקום הנחשב כמחוס אמרינן כן אך כוונתו כמ"ס וכו' ע'
המהמ"ש] :

ה ולענ"ד כל חקירה זו בחנם והעולם מקיימים מצוה
ציצת במליחות הקמנים דכבר בארנו בר"ם ח'
מהגמק"י ומתיבט"א שיש מוראשנים שאמרו דציצת
אינה אלא כבגד ששקמף הראשו רובו הגוף ופ"ו כל
מליחות

א הניא במנחות [מ':] מליח שהקמן מחכמה בו ראשו
ורובו והגדול יוצא בו דרך עראי חיבת בציצת
אין הקמן מחכמה בו ראשו ורובו אע"פ שהגדול יוצא
בה עראי פטורה ע"ש ובודאי שיש שיעור לקמן זה דאין
סברא לומר לקמן שגנה או שתים או מעט יותר
ובאמת בהב' הרמב"ם ריש פ"ג קמן המתהלך לבדו בשוק
וא"צ אחר לשמרו עכ"ל וגם שיעור זה לא נתכחד דאין
לומר דהוה קמן שא"צ לאסור דהוא ככך ד' או ה' כראמרינן
ברפ"ה דעירובין דא"ב דה"ל להרמב"ם לומר לשון זה
אלא ודאי דטונו לגדול מזה והמור כתב בן מ' שנים
ע"ש ואולי יצא לו שיעור זה מפני שמיצו בש"ס דבן מ'
ראוי לביאה הרי שעתה יצא לכלל גדלות קצת והגמק"י
כתב קמן המתבייש לצאת לחוץ בלא כסות ע"ש וג"ל
בין דהמור פירש השיעור והסמך לא פירשו קיי"ו בהמור
ואולי גם הם סוכרין כן דאלו אם באנו לשער בשיעורים
עדיין לא ידענו כמה [הט"ו] מביא מפתחות וכו' ודו"ק :

ב והנה הרמב"ם לא חזיק בלל הך תנאי גדול ויצא
בו דרך עראי אלא שהקמן מחכמה בו ראשו ורובו
ע"ש אבל המור כתב שיעור מליח להתחייב בציצת כל
שקמן בן מ' שנים יבול לבסוף בה ראשו ורובו גדול
אינו מתבייש בה לצאת באקראי לשוק אבל אם אין
הקמן מחכמה בה ראשו ורובו אע"פ שגדול יוצא בה
באקראי לשוק פטור עכ"ל וריבם תפסו שהרמב"ם והמור
מחלקים הרמב"ם ס"ל דדי בתנאי דקמן מחכמה וכו'
והמור ס"ל דתרתו בענין ועפ"ו כתב רבינו הרמ"א על
דברי רבינו הב"י שהם כלשון הרמב"ם כתב הוא וז"ל
ודוקא כשהגדול לובשו פעמים עראי ויוצא בו לשוק
עכ"ל וגם דקדוק למא לא שנה התנא האופן השני אם
קמן מחכמה ואין גדול יוצא בו דרך עראי והארכו כל
אחר לפי דרכו [עכ"ל] וכו' ודרישה וכו' וכו' [וגמ"ל] וגם חקרו
איך הדין כשגדול יוצא בו בקבע ואין דקמן מחכמה בו
וחכמינו דחייבו בציצת [צ"ח ומג"א וכו'] ובודאי כן
הוא דכגד שגדול יוצא בו בקביעות למח יפטור :

ג אמנם לענ"ד כל מורה זה בחנם דהנה זה ודאי רכל
הדינים הם לגדולים רקמנים לאו בני מצוה נינהו ולכן
הרמב"ם לא הוצרך לפרש דבר של קמן שרוא לסימא
והגדול לא הוצרך להזכיר דסהמא בגדולים מיידין
והברייתא ה"ק מליח שהקמן מחכמה בו ראשו ורובו
חיבת בציצת והדבר תמורה הא תורה אמרה אשר
הכמה בה ולגדולים נאמרה ופשטא דבגד שדקמן מחכמה

א הניא במנחות [מ':] מליח שהקמן מחכמה בו ראשו
ורובו והגדול יוצא בו דרך עראי חיבת בציצת
אין הקמן מחכמה בו ראשו ורובו אע"פ שהגדול יוצא
בה עראי פטורה ע"ש ובודאי שיש שיעור לקמן זה דאין
סברא לומר לקמן שגנה או שתים או מעט יותר
ובאמת בהב' הרמב"ם ריש פ"ג קמן המתהלך לבדו בשוק
וא"צ אחר לשמרו עכ"ל וגם שיעור זה לא נתכחד דאין
לומר דהוה קמן שא"צ לאסור דהוא ככך ד' או ה' כראמרינן
ברפ"ה דעירובין דא"ב דה"ל להרמב"ם לומר לשון זה
אלא ודאי דטונו לגדול מזה והמור כתב בן מ' שנים
ע"ש ואולי יצא לו שיעור זה מפני שמיצו בש"ס דבן מ'
ראוי לביאה הרי שעתה יצא לכלל גדלות קצת והגמק"י
כתב קמן המתבייש לצאת לחוץ בלא כסות ע"ש וג"ל
בין דהמור פירש השיעור והסמך לא פירשו קיי"ו בהמור
ואולי גם הם סוכרין כן דאלו אם באנו לשער בשיעורים
עדיין לא ידענו כמה [הט"ו] מביא מפתחות וכו' ודו"ק :

ב והנה הרמב"ם לא חזיק בלל הך תנאי גדול ויצא
בו דרך עראי אלא שהקמן מחכמה בו ראשו ורובו
ע"ש אבל המור כתב שיעור מליח להתחייב בציצת כל
שקמן בן מ' שנים יבול לבסוף בה ראשו ורובו גדול
אינו מתבייש בה לצאת באקראי לשוק אבל אם אין
הקמן מחכמה בה ראשו ורובו אע"פ שגדול יוצא בה
באקראי לשוק פטור עכ"ל וריבם תפסו שהרמב"ם והמור
מחלקים הרמב"ם ס"ל דדי בתנאי דקמן מחכמה וכו'
והמור ס"ל דתרתו בענין ועפ"ו כתב רבינו הרמ"א על
דברי רבינו הב"י שהם כלשון הרמב"ם כתב הוא וז"ל
ודוקא כשהגדול לובשו פעמים עראי ויוצא בו לשוק
עכ"ל וגם דקדוק למא לא שנה התנא האופן השני אם
קמן מחכמה ואין גדול יוצא בו דרך עראי והארכו כל
אחר לפי דרכו [עכ"ל] וכו' ודרישה וכו' וכו' [וגמ"ל] וגם חקרו
איך הדין כשגדול יוצא בו בקבע ואין דקמן מחכמה בו
וחכמינו דחייבו בציצת [צ"ח ומג"א וכו'] ובודאי כן
הוא דכגד שגדול יוצא בו בקביעות למח יפטור :

ג אמנם לענ"ד כל מורה זה בחנם דהנה זה ודאי רכל
הדינים הם לגדולים רקמנים לאו בני מצוה נינהו ולכן
הרמב"ם לא הוצרך לפרש דבר של קמן שרוא לסימא
והגדול לא הוצרך להזכיר דסהמא בגדולים מיידין
והברייתא ה"ק מליח שהקמן מחכמה בו ראשו ורובו
חיבת בציצת והדבר תמורה הא תורה אמרה אשר
הכמה בה ולגדולים נאמרה ופשטא דבגד שדקמן מחכמה

מכרכיני עליהו להתעטף בציצת וכוה בעיני שיעור מפני שהוא על הכנרים אבל מליה קמן שתחת הכנרים א"צ שיעור כלל דאם רק יש בו ד' כנפות חייב בציצת וכן מבואר להדיא מדברי הרישב"א והגמ"ק שהבאנו בשם בסעף ד' ע"ש :

מליחות קטנות שלט אינם חייבות בציצת ונדרו דבריהם וכן התורה כל בגד של ד' כנפות ששוא על גופ חייב בציצת ע"ש וגם דעה רבינו הב"י כן הוא כמ"ש שם והא דבעיני עיוסף רוב הגוף והו בפלית העינין שהוא כמו הסודר שבזמן הגמרא שהיה הילוכם בזה בידוע ולכן

סימן יז מי הם החייבים בציצת . וכו ה' סעיפים :

טונט רביט הרמ"א שכתב ומ"מ אם לוצות וכו' אך מיחוי כוהרא ולכן אין להן ללבוש ציצת הואיל ואינו חובת גברא עכ"ל כלומר דמיחוי כוהרא בין שהוא תסירית וגם כיון שאיט לחובה לאיש אלא כשיש לו בגד של ד' כנפות ולכן אין מניחים לנהוג מצוה זו וכן המנהג ואין לשנות :

א נשים פטורות מציצת שהיא מ"ע שהזמן נרמא דאינה אלא ביום ולא בלילה הליפני בהיקב שתפלין שפטורות [קדושין ג"ס .] ולכן אע"ג דבכלאים חייבות ציצת מטובה לכלאים כדכתיב לא הלבש שעמנו וגו' נדילים תעשה לך לא אמרינן כל שישנו בשעמנו ישנו בציצת כדרדשנין כן גבי מצה בר שישנו בכל האכל חמץ ישנו באכול מצה ונשים חייבות [פסחים מ"ג .] דהיקב שתפלין עדיף מסמכין [תוס' יבמות ד' .] ועוד דמטובה דשעמנו לציצת איט אלא להתיר כלאים בציצת [רמב"ן ס"ג דשנת גמלחמות] וכן מבואר מלשון הרמב"ם בפ"י מכלאים דין ד' ע"ש [ואע"ג דבמנחות מ"ג . משמע ליש לדרוש הסמיכות גם לחיובא ופטורה ללילה ע"ש אין לחוש לה דהתנא קמ"ל כדי שלא למנות דלפילו לפי דמנות אינו כן ע"ש ודו"ק] :

ד פומטום ואנדרוניוס פסק הרמב"ם שם דחייבים בציצת מספק אך לא יברכו אבל לפי מה דקו"ל כר"ה יכולים לברך ג"כ וכן פסק רבינו הרמ"א ואין לומר היאך שייך לומר וצונו בנישים במצות שאין חייבות בהן הוצונו קאי על אנשים כלומר לכלל ישראל אך גם הן מקבלות שבר כמו מי שאינו מצוה ועושה [מנ"ל סק"ל] וסימא חייב בציצת דאף ע"ג דכתיב וראית אותו והו למעוטי כסות לילה וסימא נדרבה מאשר תכסה בה דהוא מיותר וסימא עדיף מלילה שישנו בראיה אצל אחרים [מ"ג .] :
ה כתב הרמב"ם שם מדברי סופרים שכל קמן היודע להתעטף חייב בציצת כדי לחננו במצות כלומר שאביו מחויב ליקח לו מליה [ב"מ ומנ"ל] וכן הוא במדרכי ע"פ הירושלמי שם והדבר תמוה הא גם הוא בעצמו אינו חייב ליקח מליה ואיך נחמיר על חינוך בנו יותר ממנו ואני לא מצאתי זה בירושלמי שם כלל אלא כלשון הש"ס שלנו חייב בציצת כלומר אם לובש בגד בת ד' כנפות וצ"ע וכתב רבינו הרמ"א דדוקא כשיודע לעטוף שני ציצת לפניו ושני ציצת לאחוריו ויודע לאחורו הציצת בידו בשעת ק"ש עכ"ל ומנהגינו כשהתנוק בן ג' שנים לובשים אותו בציצת וסימך שלש שנים יהיה לכם ערלים והאדם הוא עץ השדה ומרגילים אותו באותיות התורה בן כתבו ספרי היראים [ש"ס סק"ד] :

ב וכיון הנשים פטורות גם עבדים פטורים דהם אינם חייבים במצות רק כאשה וכתב הרמב"ם בפ"ג דין ט' דנשים ועבדים שרצו להתעטף מתעטפים בלא ברכה וכן שאר מ"ע שהנשים פטורות מהן אם רצו לעשה בלא ברכה אין מחיין בידן עכ"ל אבל נשים שלט מברכות על מיכה ולולב ואגן ס"ל כשישת ר"ת בתוים ד"ה [ג"ג . ד"ה ט"ה] דיכולות לברך אף שפטורה ע"ש ולפ"ו גם בציצת לכאורה יכולות להתעטף ולברך :
אבל באמת לא שמענו זה ואין מניחין אותן ללבוש מליה וכ"ש לברך ואינו דומה לשפור וסיכה ולולב דהוי פעם אחת בשנה והמצוה ברגע אבל ציצת מצוהה כל השנה ולא נאה לנשים ועוד דכל המצות הם חיבה לאנשים ולכן יכולות גם הן לעשה כן אבל ציצת אינו חובה כמ"ש בסיון י"ח ואיך נניח לנשים לעשותה והוי

סימן יח לילה לאו זמן בציצת . וכו ט' סעיפים :

המיוחד ליום וללילה תניא כספרי בפ' ציצת דחייבת בציצת [סס] וכן מפורש בירושלמי פ"ק רקדושין [הל' ז] :

א כבר נתבאר דלילה לאו זמן ציצת אך בזה יש פלוגתא דרבנןא דלהרמב"ם תלוי בהזמן ולא בהכנסת ולהרא"ש תלוי בהכנסת ולא בהזמן כלומר דלהרמב"ם אפילו כסות המיוחד ליום פטורה בלילה וכסות המיוחד ללילה חייבת ביום ולהרא"ש הוה להיפך דכסות המיוחד ליום חייבת אפילו בלילה וכסות המיוחדת ללילה פטורה אפילו ביום והא דקרינין לה מ"ע שהזמן נרמא רביון דהליכה נורמת דכסות המיוחד לה פטורה שנת הוה מ"ע שה"ג ונשים פטורות [כ"ה] ריש הל' [ש"ס] וכסות

ב ולכאורה מזה תיובתא רבה להרמב"ם והרא"ש הביא ראיה לשטתו מדבכל הש"ס אומר למעט כסות לילה הוה דבכסות תלוי ונלע"ד דדרך הרמב"ם הוה הכרח לפי הש"ס שלט ודרך הספרי הוה דרך הירושלמי שמוכח להדיא דפליגי אש"ס דיון דהן במצות [מ"ג .] ר"ש הוה דדריש וראיתו אותו פירש לכסות לילה ואשר תכסה

בה לרכות כסות סומא ונשים פטורות וקו"ל כר"ש כמ"ש הר"ף ותוס' וכל הראשונים [ענ"ל] ופריך לרבנן האי אשר תכסה בה מאי עכדי ליה ופירש"י דלמעט כסות סומא לא אצטריך ההשחא כסות לילה מחייבי כ"ש כסות סומא דישנה בראיה אצל אחרים עכ"ל ומתריץ דאצטריך לרבנות כעלה חמש נפשות שחייבת ציצית ור"ש מרבי לה מאשר ע"כ :

ג וכירושלמי שם גרסינן פלוגתא דר"ש ורבנן וגרסינן אמר להם ר"ש אין אתם מודים לי שהיא מ"ע שח"ג שהרי כסות לילה פטור מן הציצת אמר ר' הילא מטעמא דרבנן שכן אם היו מיוחדות לו ליום וללילה חייבת בציצת עכ"ל הרי לפי הירושלמי גם רבנן מודים דכסות לילה פטור מציצת אלא דהכי חשבי לה למ"ע שלא הזמן גמא משום דכסות המיוחדת ליום ולילה חייבת בציצת ואי ס"ד דהש"ס שלנו סובר כן מאי פריך לרבנן הא אישר הכמה כה מאי דרשי כיה והא אצטריך לכסות סומא כיון דגם הם ס"ל דכסות לילה פטור ועוד דככל הש"ס מכובד דרק ר"ש ס"ל דכסות לילה פטור אלא ודאי הירושלמי סובר כיצתת הרא"ש והש"ס שלנו סובר דהרמב"ם ולכן לא הוצא כש"ס וברמב"ם כלל הך דפרי וזה שכתב הש"ס אומר כסות לילה פירושו פשט דלילה פטור מציצת וממילא דכסות שמויחד ללילה א"צ דעשות בו ציצת ורש"י פ"ן בן להדיא והיינו דכמתנות שם פ"ו וז"ל שהזמן גרמא דלילה לאו זמן ציצת לר"ש והיינו זמן וזמן ורבנן אית דלילה זמן ציצת עכ"ל ובשבת [כ"ס:] פ"ו וז"ל מיהו רבנן גיד בהו משום כסות לילה שמא יהיה לו כסות המיוחד ללילות וכו' עכ"ל הרי להדיא דהרמב"ם דהפטור תלוי בזמן ועכ"ל כתב כסות לילה כדומר דמסחמא כסות המיוחד ללילה לוכישים כלילה אבל העיקר תלוי בהמה :

ד וז"ל רבינו הב"י בסעוף א' לילה לאו זמן ציצת הוא דאימט מוראיים אותו להרמב"ם כל מה שלובש כלילה פטור אפילו הוא מיוחד ליום וסוה שלובש כיום חייב אפילו הוא מיוחד ללילה ולהרא"ש כסות המיוחד ללילה פטור אפילו בשלובשו כיום וכסות המיוחד ליום או ליום ולילה חייב אפילו בשלובשו כלילה עכ"ל ולדעת הרא"ש שמכרין כלילה בשלובש כסות יום כמ"ש בפסקיו שם אף שרעת ר"ת ז"ל לחד תירוצא דאין שמכרין כלילה וכן אם נתקלקלו הציצת אצל לתקנם עד אור היום וזהו כענין שיטת הרמב"ם ז"ל וממילא דלישמה זו כשהותרה כלאים בציצת לא הותרה כלילה אף בכסות יום ס"מ הכריע הרא"ש כתיוריון האחר שמכרין כלילה וחייב לתקנם אם נתקלקלו וכשהותרה כלאים הותרה אף כלילה וזה שגזרו על סדרין בציצת משום כסות לילה פירושו על כסות המיוחד ללילה ולהרמב"ם פירושו שמא יתעטף בו כלילה :

ה וכירושלמי שם גרסינן פלוגתא דר"ש ורבנן וגרסינן אמר להם ר"ש אין אתם מודים לי שהיא מ"ע שח"ג שהרי כסות לילה פטור מן הציצת אמר ר' הילא מטעמא דרבנן שכן אם היו מיוחדות לו ליום וללילה חייבת בציצת עכ"ל הרי לפי הירושלמי גם רבנן מודים דכסות לילה פטור מציצת אלא דהכי חשבי לה למ"ע שלא הזמן גמא משום דכסות המיוחדת ליום ולילה חייבת בציצת ואי ס"ד דהש"ס שלנו סובר כן מאי פריך לרבנן הא אישר הכמה כה מאי דרשי כיה והא אצטריך לכסות סומא כיון דגם הם ס"ל דכסות לילה פטור ועוד דככל הש"ס מכובד דרק ר"ש ס"ל דכסות לילה פטור אלא ודאי הירושלמי סובר כיצתת הרא"ש והש"ס שלנו סובר דהרמב"ם ולכן לא הוצא כש"ס וברמב"ם כלל הך דפרי וזה שכתב הש"ס אומר כסות לילה פירושו פשט דלילה פטור מציצת וממילא דכסות שמויחד ללילה א"צ דעשות בו ציצת ורש"י פ"ן בן להדיא והיינו דכמתנות שם פ"ו וז"ל שהזמן גרמא דלילה לאו זמן ציצת לר"ש והיינו זמן וזמן ורבנן אית דלילה זמן ציצת עכ"ל ובשבת [כ"ס:] פ"ו וז"ל מיהו רבנן גיד בהו משום כסות לילה שמא יהיה לו כסות המיוחד ללילות וכו' עכ"ל הרי להדיא דהרמב"ם דהפטור תלוי בזמן ועכ"ל כתב כסות לילה כדומר דמסחמא כסות המיוחד ללילה לוכישים כלילה אבל העיקר תלוי בהמה :

ה וכירושלמי שם גרסינן פלוגתא דר"ש ורבנן וגרסינן אמר להם ר"ש אין אתם מודים לי שהיא מ"ע שח"ג שהרי כסות לילה פטור מן הציצת אמר ר' הילא מטעמא דרבנן שכן אם היו מיוחדות לו ליום וללילה חייבת בציצת עכ"ל הרי לפי הירושלמי גם רבנן מודים דכסות לילה פטור מציצת אלא דהכי חשבי לה למ"ע שלא הזמן גמא משום דכסות המיוחדת ליום ולילה חייבת בציצת ואי ס"ד דהש"ס שלנו סובר כן מאי פריך לרבנן הא אישר הכמה כה מאי דרשי כיה והא אצטריך לכסות סומא כיון דגם הם ס"ל דכסות לילה פטור ועוד דככל הש"ס מכובד דרק ר"ש ס"ל דכסות לילה פטור אלא ודאי הירושלמי סובר כיצתת הרא"ש והש"ס שלנו סובר דהרמב"ם ולכן לא הוצא כש"ס וברמב"ם כלל הך דפרי וזה שכתב הש"ס אומר כסות לילה פירושו פשט דלילה פטור מציצת וממילא דכסות שמויחד ללילה א"צ דעשות בו ציצת ורש"י פ"ן בן להדיא והיינו דכמתנות שם פ"ו וז"ל שהזמן גרמא דלילה לאו זמן ציצת לר"ש והיינו זמן וזמן ורבנן אית דלילה זמן ציצת עכ"ל ובשבת [כ"ס:] פ"ו וז"ל מיהו רבנן גיד בהו משום כסות לילה שמא יהיה לו כסות המיוחד ללילות וכו' עכ"ל הרי להדיא דהרמב"ם דהפטור תלוי בזמן ועכ"ל כתב כסות לילה כדומר דמסחמא כסות המיוחד ללילה לוכישים כלילה אבל העיקר תלוי בהמה :

ה וכירושלמי שם גרסינן פלוגתא דר"ש ורבנן וגרסינן אמר להם ר"ש אין אתם מודים לי שהיא מ"ע שח"ג שהרי כסות לילה פטור מן הציצת אמר ר' הילא מטעמא דרבנן שכן אם היו מיוחדות לו ליום וללילה חייבת בציצת עכ"ל הרי לפי הירושלמי גם רבנן מודים דכסות לילה פטור מציצת אלא דהכי חשבי לה למ"ע שלא הזמן גמא משום דכסות המיוחדת ליום ולילה חייבת בציצת ואי ס"ד דהש"ס שלנו סובר כן מאי פריך לרבנן הא אישר הכמה כה מאי דרשי כיה והא אצטריך לכסות סומא כיון דגם הם ס"ל דכסות לילה פטור ועוד דככל הש"ס מכובד דרק ר"ש ס"ל דכסות לילה פטור אלא ודאי הירושלמי סובר כיצתת הרא"ש והש"ס שלנו סובר דהרמב"ם ולכן לא הוצא כש"ס וברמב"ם כלל הך דפרי וזה שכתב הש"ס אומר כסות לילה פירושו פשט דלילה פטור מציצת וממילא דכסות שמויחד ללילה א"צ דעשות בו ציצת ורש"י פ"ן בן להדיא והיינו דכמתנות שם פ"ו וז"ל שהזמן גרמא דלילה לאו זמן ציצת לר"ש והיינו זמן וזמן ורבנן אית דלילה זמן ציצת עכ"ל ובשבת [כ"ס:] פ"ו וז"ל מיהו רבנן גיד בהו משום כסות לילה שמא יהיה לו כסות המיוחד ללילות וכו' עכ"ל הרי להדיא דהרמב"ם דהפטור תלוי בזמן ועכ"ל כתב כסות לילה כדומר דמסחמא כסות המיוחד ללילה לוכישים כלילה אבל העיקר תלוי בהמה :

ו ולפ"ו לדינא עדינו לחוש לשני השיטות במ"ש רבינו הרמ"א בסעוף א' וז"ל וספק ברכות להקל על כן אין לברך עליו אלא בשלובשו כיום והוא מיוחד ליום ואחר חפלת ערכיה אע"פ שקריין יום הוא אין לברך עליו וכליך יזה"כ יתעטף בעוד יום ויברך עליו עכ"ל משום דכיהו"כ אנו דומים למלאכים [ב"ת] וגם אין לומר "ג מדות בלא עטיפה [מנ"ח] משום דכיהו"כ [י"ז:] איתא שככיכול נתעטף הקב"ה בש"ץ בשעה שאמר למשה ה"ג מדות ע"ש וזוהו למדנו דכל ש"ץ העובר לפני התיבה צריך להתעטף בציצת ויש שכתבו דגם האומר קדיש יתעטף מפני כבוד ציבור [סס] ולא נהגו כן והחכם הדורש ודאי צריך להתעטף מפני כבוד הציבור וכן המנהג וגם הסנדק והמזהלים ראיים להתעטף בציצת מפני כבוד מלאך הכרית [עמנ"ח] ס"ח סכתב בשם סב"ח זמיר לחזק זכרו יסיר הטלית מעליו ולפנ"ש ז"ל דלא יתנה

יחזיקה תורס וכו' אך בש"ס הניח שהל"י ז"ל היה נזכר שלא לילך חזר הסקיעה מעוקף בטלות ופסלן ע"ש :

ח כתב רבינו הב"י בפעו"ק ב' פריי"ט אע"פ שאר"י ישן בהם בבוקר אין מפליגין בהם ציצת עכ"ל כלומר משום דעיקרו הוא ללילה ומשמע דברא זה היה חייב בציצת אע"פ שאינו לובש ומשמעט בו אלא שהוא ליכתי הגוף בעת שינתו ולפ"ז חמתו על מנהג העולם שאין עושין בהן ציצת להרמב"ם דכחות לילה ביום חייב והא כמה פעמים מכסה גופו בעת שינתו ביום [עכ"ל] אמנם י"א וזהו שאמרו בספרי כחות פרט לפרין ע"ש כלומר דהתורה לא חייבה בציצת רק כחות שלובש על גופו או מעטף בו גופו כמו בזמן הגמרא שהיו מתעטפים בסדינים [שכתב כ"ס] : אבל סרין שעל מפתו שמכסה בו גופו אינו מלבוש ככל ופסור מציצת [מנ"ל סק"ג] ואשר הבסח בה הוא ררך מלבוש שמעטף ומכסה גופו בהלבושו וכן עיקר לדינא [והמנ"ל] סס דקדק נמוס' נמנחת מ"א .

כח כחב רבינו הב"י בפעו"ק ב' פריי"ט אע"פ שאר"י ישן בהם בבוקר אין מפליגין בהם ציצת עכ"ל כלומר משום דעיקרו הוא ללילה ומשמע דברא זה היה חייב בציצת אע"פ שאינו לובש ומשמעט בו אלא שהוא ליכתי הגוף בעת שינתו ולפ"ז חמתו על מנהג העולם שאין עושין בהן ציצת להרמב"ם דכחות לילה ביום חייב והא כמה פעמים מכסה גופו בעת שינתו ביום [עכ"ל] אמנם י"א וזהו שאמרו בספרי כחות פרט לפרין ע"ש כלומר דהתורה לא חייבה בציצת רק כחות שלובש על גופו או מעטף בו גופו כמו בזמן הגמרא שהיו מתעטפים בסדינים [שכתב כ"ס] : אבל סרין שעל מפתו שמכסה בו גופו אינו מלבוש ככל ופסור מציצת [מנ"ל סק"ג] ואשר הבסח בה הוא ררך מלבוש שמעטף ומכסה גופו בהלבושו וכן עיקר לדינא [והמנ"ל] סס דקדק נמוס' נמנחת מ"א .

סכתבו דבגילת חין לחלק בין הלטה ללבושה דמשמע דנס הלטה חייב בגילת ע"ש ותמוסיה להמוס' כתבו זס על בגד

יח נכרא או חובת בגד . וכו' ג' מעיפים :

יט מהו חובת הציצת אם חובת

זהו סקס לומר דאם לובש טליתו ונפסקו ציציותיו רעושה הציצת ומיד לובש שיברך לעשה ציצת כמו במזוזה לקבוע מזוזה [סס] אך באמת לא דמי דהא בטלית כשנפסלו הציצת חייב לפרש בטלית מיד משא"כ במזוזה כשנפסלה לא המריחיהו לעקר דירתו [סס] ועוד רביעיקר הדבר לא דמי דודאי אלו היתה הברכה בציצת דק פעם אחת בשעת התחלת המצוה ולא יותר כמו במזוזה שפיר הייט יכולין לברך בגמר עשייתה ולא הייט מתקדקים אם ליבשנה מיד ממש אם לאו אבל בציצת הא צריך לברך בכל פעם כשילבשנו כיון דהיא חובת נכרא ולא חובת טלית ולכן א"א לשנות הברכה מפעם הראשון לשאר פעמים [ומנמנחת סס טאמרו לברך בגמר עשייתה זכו למ"ד חובת טלית ע"ש ודו"ק] :

א כבר נתבאר דמצות ציצת אינה חובה בתפלין ומזוזה דאם אין לו בגד של ד' כנפות פסור ממצוה זו אלא כשיש לו וגם בזה פליגי במנחות [מ"ג:] אם הוא חובת טלית כלומר רבישי לו בגד של ד' כנפות אף שמנחת בקפסא חייב בציצת או דוקא חובת נכרא כלומר כשילובש דאו חייבת בציצת אבל כשאני לובש פסור ונ"מ גם לענין הברכה דקו"ל דכל ברכה עד המצוה צריך לברכה בשעת נטר המצוה ולכן אם היא חובת טלית צריך לברך אשר קדשנו וכו' לעשות ציצת דזה נטר המצוה אבל אם הוא חובת נכרא או המצוה בשעה שלובשה ומברך או על מצות ציצת או להעטף בציצת והכי קו"ל דחובת נכרא היא והברכה היא בשעת הלבושה והעיסוף [סס] [וג"ל דלי חובת טלית ח"ל לברך רק פעם אחת] :

ב עשה טלית לצורך הכריכין שלו אע"פ שלובשו לפעמים בחייו פסור מציצת דזהו ככחות לילה דפסור אפילו ביום לשיטת הרא"ש ואפ"י להרמב"ם משום דזה לא סקרי כלל ככחות שאינו כחות של חי [ב"י] ויש מנמנמים דלשיטת הרמב"ם כשילובשה חייב בציצת [מנ"ל סק"ג] ובגמרא לא אמרו זה רק למאן דס"ל חובת טלית ע"ש [במנמנחת מ"א] .

ב ויש בזה שאלה והא מזוזה נ"כ חובת הדר היא ואם אין אדם דר בתוכה פסור במזוזה ועב"ז קו"ל ביו"ד סי' רפ"ט דמברך בשעה שקובעה בהפתח ורא בעת שנכנס לדור בה [מנ"ל סק"א] וג"ל משהם דבמזוזה מסתמא דר בה מיד משא"כ בטלית [סס] דאפילו אם עדיין אינו דר בה מ"מ מסתמא מכניס אויה בלי בית לשם וג"כ חייבת במזוזה כמבואר שם בסי' רפ"ו ולפ"ז

סימן כ דין לקיחת ומכירת טלית . וכו' ד' מעיפים :

א נרמין במנחות [מ"ג] . חט רבנן הלוקח טלית מצויצת

אדם רשאי למכור טלית מצויצת לכותו עד שיתיר ציציותיה ע"ש ובלקיחה מישראל אין שום רבותא דכל ישראל נאמנים כשאנים חשורים כמבואר ביו"ד סי' קי"ט ונ"ל

חט רבנן הלוקח טלית מצויצת מן השק מישראל חרי היא בחזקתה מן הכותי מן התגר כשרה מן ההרדום פסולה ואע"פ שאמרו אין

מלית מצוייצת לכויה מ"מ נאמן [וכ"כ סא"נ] ולכן דקדק רבינו הרמ"א לומר שרהתרג אומר שלקחו מישראל נאמן עכ"ל וכוונתו נ"כ לזה דאל"כ לא מרע נפשיה כלל שיכול לומר מאין לי לידע שצריך לשמה והסחורה מוכה ולכן מוכרח לומר שלקחו מישראל נאמן והיינו שמוין ושורין והלאן לשמן וכיון דתגר הוא לא מרע נפשיה לשקר בדיבורו וזה שאין לוקחין בישר מתגר מעמא אחרינא אית ביה משום דחכמים אמרו בשר שנתעלם מן העין אבל ודאי דדין זה יש נ"כ בציצה בלבד ומ"מ למעשה קשה לחלוק על גדולי האחרונים; ד זה שאין מוכרין מלית מצוייצת לכויה המעם שמא יתלוה עם ישראל בדרך ויהרגנו או שיתן לזונה באחנה ויאמרו ישראל נתנה לה [נמנה] ואפילו לתגר אסור למכור דלא כיש מי שמקול בזה [מנ"ל סק"ב] ורע דאמרין בפ' אין מעמידין [ל"ג]. תכלת אין שולחין ע"י כותי רק בשני חותמות כבשר וחלב ויש כתבו דוקא תכלת שדמיו יקרים אבל ציצת שלט די בחותם אחד וי"א כיון שהוא איסור דאורייתא צריך ב' חותמות [מנ"ל סק"א] וזהו דוקא כשיש להיש שנתנה בחליפין אבל בלא"ה אין לחוש דאינו חשוד להכשיל וכן הדין בישראל חשוד וכן בכפיד בידם ופרמי דינים אלו מבוארים ביו"ד סימן קי"ח ויש מי שאומר ראפשר כשהם שורדין ומפסקים מותר [סס] רמב"ם מילתא דציצת הם וכמו שאין מוכרין מלית מצוייצת לכויה כמו כן אין להשיב מלית אצלו כשהוא מצוייצן וכן אין להפקידו אצלו אא"כ הפקידו לפי שעה דליכא למיחש לחששות אלו שנתבאר ;

וג"ל דתרבותא היא דאע"ג דתכלת אינה נקחה אלא מן המומחה כדאיתא שם מקדס וכמ"ש בס"י ח' וזה בתכלת לבד אכר מלית מצוייצת נקח מכל אדם וררי הוא בחוקתו שמי שעשה המלית הזה קנה התכלת מן המומחה [ונכ"ל ודבריו ל"ג] והמור והש"ע שכתבו דין זה אף שעשה אין לו תכלת ואין רבותא בזה מ"מ העתיקו דין הגמרא כדרכם בקודש ;

ב זבכותי מתגר כשירה דתגר לא מרע נפשיה ובודאי לקחה מישראל וכשורה [כ"ג] אבל מהדיומ פסולה דשמא נעשית שלא לשמה [סס] ולאו דוקא שהוא תגר במליות אלא אפילו הוא תגר בשאר דברים ג"כ נאמן ויש שהקשה דמה שייך כאן לא מרע אומנתו בדבר איסור דמרע אומנתו שייך בדבר שעצם החסירה רעה כמו מרמים שמתעבין בו חומץ ולא בענין שלט לשמה שאין בנישמיותה שם הפרש דאל"כ נתייר ליתק בשר מכותו כשאומר שלקחה מישראל ולזה כתב דרק במלית מקלינן משום דאין דרכם לעשות ציצת בבגד אבל ציצת אסור לקנות אפילו מתגר [מנ"ל סק"א] ויש מי שאמר משום אחר קנות ציצת מתגר דדוקא כשמוכר מלית עם ציצת דעיקר הריוח הוא מן המלית נאמן על הציצת משום לא מרע נפשיה ולא כשמוכר הציצת בלבד דהריוח הוא מן הציצת דבזה אינו נאמן משום לא מרע נפשיה [מ"ז סק"א] [וי"ל דבזוה ממנה נריך למסור סלית ולית מוכרת] ;
ג ולענ"ד מלשון הכריתות משום להרוא דרבותא נקמה מלית מפני שאף ע"פ שאמרו אין אדם רשאי למכור

סימן כא מה לעשות בציצת שנפסלו , ובו ד' סעיפים :

דמיירי בתר דאיתעבדי בהו מצותן כלומר שאינן ראיין עור למצוה כגון שנפסלו ושפיר קרי לה תשמישי מצוה כלומר ששימשה מצוה ובהיותה כשרה היתה מצוה עצמה ואחר שנפסלה נקראת ששימשה מצוה וגם המלית מקרי תשמישי מצוה ששימשה את הציצת [זה שכתב דינפיקן מדס ללו מהא יליף חלל טעמא קאמני חלל עיקר דינו מהלכות וכ"מ מנש"י סס ודו"ק] ;

ג וי"ד הרמב"ם בפ"ג דין מ' וותרת להכנס בציצת לבית הבסא ולבית המרחץ נפסק לו חומץ לבן או תכלת וזרקו לאשפה מפני שהיא מצוה שאין בנפיה קדושה עכ"ל כלומר ולכן מותר ליכנס בה לבה"כ ולמרחץ מפני שאין בה קדושה ואין זה ביוון להמצוה שהרי דרך בני אדם כן הוא ואינו עושה בה כלום ומ"מ לעשות בה ציצת איזה תשמישי אסור כדברי השאלות אך אם נפסק דעתה הם רק תשמישי מצוה וזרקו לאשפה מפני שאין בה קדושה רק תשמישי מצוה ונזרקים [ט"ב] ופי"ו ולפמ"ט דברי השאלות ויל מנוף ס"ס דמנילה ;

ד וכ"כ רבינו הבי"ב בסעוף א' דכשנפסק יכול לזרוק לאשפה וכל שום שהם קבועים במלית אסור להשתמש בהם כגון קשור בהן שום דבר וביוצא בזה משום ביווי מצוה

א איתא במנילה [כ"ו] : [תשמישי מצוה נזרקין תשמישי קדושה נגנון ואלו הן תשמישי מצוה סוכה לולב שופר ציצת ותשמישי קדושה וכו'] היק של ס"ת ונרתק של תפילין וכו' ולבאורה תשמישי מצוה נ"כ פירושו כתשמישי קדושה דלא על הקדושה עצמה קאי אלא על דבר ששימשה להמצוה אבל א"א לומר כן דכיון שאין בהמצוה קדושה במה תתקדש הבלים ששימשו להמצוה ומאז קמ"ל וכל הפוסקים לא פירושו כן כדמוכח מדבריהם ;

ב ונ"ל דמזה יצא לו להשאלות שהביא המור שכתב בפ' שלח אסור לכני ישראל למעבד צרכיהן במידי דעביד למיפק ביה ידי חובת מצוה כגון חושין הקבועין במלית וכו' דילפינן מרם וכו' דאמרין שלא יכסה ברנליו שלא יהיו מצוה בויות עליו דדוקא תשמישי מצוה בתר דאיתעבדו בהו מצוה נזרקין עכ"ל והמור השני עליו שאינו דומה לדם דכשכסה ברנל היו דרך ביוון משא"כ באו וכו' עכ"ל ולענ"ד נראה דלאו שום יליף דה השאלות אלא מדקרי לה תשמישי מצוה שם ולא מיירי בעת שראוין למצוה דא"כ הן מצוה ולא תשמישי מצוה אלא

לישכב במלית אמו נרעא שכיבה מסרחין ובית הכסא ונ"ל דמעמם דכבר בררר דהכל מדרים דדבר של ביוון אמור אף כשנפסלו הציצת וק"ו בכשירתו ולכאורה הכניסה לכה"כ ולמרחץ הא היו דרך ביוון וצ"ל המעם כמ"ש שבין דרכם של בני ארם וא"א באופן אחר רק בטורה מרובה ולכן השכיבה שדרך בני ארם לפשוט בגדיהם א"כ הוה ביוון כשישכב במלית אך רבינו הרמ"א הכריע שטנהנים להקל לישכב בהם והמעם דלא חשבינן זה לביוון כלל [ואלדכא האר"י ז"ל עכב בעלית קטן כמ"ס הנג"א סק"ג] ויש מי שכתב דכל זה הוא במלית קטן אכל במלית גדול העשוי רק להתפלל בו אין ליכנס בו לבית הכסא [מ"ז סק"ג] ובודאי כן דוא שהרי אין טורח לפושמו וא"כ נחשב ביוון כשילך בו לבית הכסא או למרחץ ונכון להקפיד להפשיט המלית גם כעת יציאתו לקמטנים וכן את נרעאם והבל ממעם שבארנו :

יש ליהדר כשארם לובש מלית שלא יגרור ציציותיו ועליו נאמר וטאמיתיה במטאמי השמד כן כתב רבינו הב"י כסעף ר' ויש לזה פתירות כנמרא [עמ"א סק"ג] ואפשר להקפידה הוא רק בשעת לבישה שעושה הברכה ולא אח"כ וכן משמע מלשון שכתב לובש מלית דמשמע רק בשעת לבישה [עמ"א עס עכמא ג"כ כן ממעס אחר] ויש מי שכתב דלגרו דרך ביוון אמור [אלרס"ח] וכן משמע ברוקח שכתב שלא ידווק על הציצית ע"ש משמע להרדי דגרידה ש"י ואיך אפשר שלא יהיה בן הלא הוא מרוד בתפלה א בתורה ויש שמתחבין קצוות המלית בחטרתו ממעם זה ואני לא ראיתי לגדולים שעשו כן ואין בזה שום חשש אם במקרה נגררים בארץ [ואלדכא"ע הניחא בשם ר"א לחק בן עתה גדול וכו' ע"ש ולא נהירא כלל] :

סימן כב דין כרכת שהחיינו על מלית . ובו ג' מעיפים :

ולכן גם בבגד ישן כשעושה ציצת מברך וזה שלא כתב בתפלין משום דבתוספתא דברכות פ"ז הוא על ציצת [ב"ן] והדרברים המהים דבתוספתא מפורש גם בתפלין ע"ש ויש שכתב דהמור כתב בציצת וה"ה לתפלין [ט"ז] וזה יותר תמוה ולכן העיקר כרבינו הב"י ויותר נ"ל דגם כונת הרמב"ם היא לא משום המצוה אלא מפני קנין החפץ שהרי כתב וכן כל מצוה ומצוה שהוא קנין לו כגון ציצת ותפלין וכו' עכ"ל ומ"ל דגם תפלין היו קנין והמור לא מ"ל כן בתפלין מפני שזו רק למצוה משא"כ מלית אף שהוא למצוה מ"מ שם בגד עליו וכתב רבינו הרמ"א דאם לא בירך בשעת עשה מברך בשעת עשה ראושו עכ"ל ופשוט הוא [והגר"א סק"א ילא לחלק בין אם עושה בעלמא לבין אחרים עושים לו ולא ירדמי לסוף דעתו דלחזה נ"מ יש בזה ובגמרא שאמרו לעלמו שירושו שלא לאחרים וכן פי' רש"י והעיקר

מצוה עכ"ל וכתב על זה רבינו הרמ"א וי"א דאף לאחד שנפסקו אין לנהוג בהן מנהג ביוון לזרוק במקום מנוה אלא שאינן צריכין נגיהו ויש מדרקדין לנגנון והמחמיר ומדקדק במצות תבא עקיו ברכה עכ"ל ולי נראה ככוונתו דמעיקר הדין כתב כן דגהו דאמרו חו"ל התשמישי מצוה נורקים אין הכוונה ביוון משם כמו לזרוק לבית הכסא או לקנח בהם חו"ל דאין מברא כלל אלא הגזנה שא"צ נגיהו בכבוד כתשמישי קדושה אלא בלא כבוד אכל גם לא דרך ביוון וכוה לית מאן דפליגי ואח"כ כתב ויש מדרקדין לנגנון משום דאדילי מפרשים דברי הגמרא כתשמישי מצוה דומיא דתשמישי קדושה והיינו הכיס שהמלית היה מנוה בו או המלית עצמו אכל לא הציצת שנפסלו ולזה כתב דמי שמחמיר וכו' כלומר לצאת ידי דעת יחיד ביוון שרוב הפוסקים לא פירשו כן ולכן הביאו מהר"י"ד דיניו הציצת בספר לסימן [מג"א] כלומר דחשש לזה :

והוא להדברינו שהכל מודים כדני של רבינו הרמ"א מדרכי רבינו הב"י בסעי' כ' שכתב מליתות של מצוה שבלו אדם נודל עצמו מהם ואינו מותר לקנח עצמו בהם ולא לייחד אותם להשמיש הנוהה אלא לזרוק והם כלים עכ"ל ואי מ"ד דה"א של רבינו הרמ"א חולק על הקודם א"כ רבינו הב"י מותר א"ע אלא ודאי כדבריו וכסעי' ב' ברותא קמ"ל דלא מיבעיא שבהציצת עצמן לא ישמש תשמיש מנוה אלא אפילו כהמליתים וכמ"ש :

ו כתבו בסעי' ג' מותר ליכנס בציצת לבית הכסא וכ"ש לשכב בהן דש"י ויש שכתבו שנהנו שלא לישכב במלית שיש בו ציצת גם שלא ליתנו לטובסת טחית לכבם והכל שלא יהיו מצוה בויות עליו אך נרעאם להקל לשכב בהם עכ"ל ואינו מוכן מעם האסורים

א כתב הגור העושה ציצת לעצמו מברך שהחיינו עכ"ל וכתב רבינו הב"י שפירו הגדול דאין לומר שכוונתו משום המצוה וכדעת הרמב"ם בפ"א מברכות שעל ציצת ותפלין מברך שהחיינו דא"כ למח כהב המור רק בציצת ודא בתפלין ארא כונתו דלא גרע מבגד חדש והמלית נמי הוה ככלים חדשים ומברך שהחיינו כמ"ש בסימן רכ"ב :

ב ועפ"ז כתב בש"ע קנה מלית ועשה בו ציצת מברך שהחיינו דלא גרע מבליים חדשים עכ"ל ואף ע"ג דבכלים חדשים מברך בשעת קניה וזו בכלי תשמיש שראיים להשמישם מיד אבר בגד כל זמן שאינו ראוי לבישה אינו מברך וציצת במלית כל זמן שלא נגמרה עשייתם אינו ראוי לבישה [וזה"ע על הנג"א סק"א שהאר"י כזה ובלור הוא כמ"ס דו"ק] :

ג ויש שהתאמצו להוכיח דכונת המור הוא משום המצוה

והטורק כע"ז והרמ"א צ"ד סימן כ"ח פסק לברך שהחינו
כניסו הדם וא"כ לתת לה פסק בתפלין ולי"ע והמנ"א
כתב משום דלא שכיח כל כך ע"ש והא"ש על מילה
בשעת עיטוף יברך מקודם להטמף ואח"כ שהחינו :

והטורק כע"ז והרמ"א צ"ד סימן כ"ח פסק לברך שהחינו
כניסו הדם וא"כ לתת לה פסק בתפלין ולי"ע והמנ"א
כתב משום דלא שכיח כל כך ע"ש והא"ש על מילה
בשעת עיטוף יברך מקודם להטמף ואח"כ שהחינו :

סימן כג דיני ציצת הקברות או סמוך למת . וכו ד' מעיפים :

בבה"ק וכבר נתבאר דין זה ביו"ד סי' שס"ו ולי"ע בקצר
זו מת קמן וי"א דלא שנה ולי ל"ע :

א מותר ליכנס לבית הקברות והוא לבוש ציצת והוא
שלא יהא נגור על הקברות אבל אם הוא נגור על
הקברות אסור משום לועג לרש כן מוכח בברכות [י"ח .]
ואע"ז דבתפלין אסור ליכנס כשהם מגולים כמו שיתבאר
בסימן מ"ה ובהפלין לא שייך גזירה תפלין שאני דעיקרן
רק למצוה ואיכא משום לועג לרש אבל הגמולות הוא
נגד בעלמא והתורה הצריכה להמיל בו ציצת ולכן
ליכא משום לועג לרש אא"כ נגרוין על הקברות אבל
בלא"ה מותר :

ב ויש נוהגים לקשר שני ציציות שכבנים זה עם זה
כשנכנסים לבה"ק ולא הועילו כלום בתקנת דע"ז
לא נתבטלו הציצת דלאו קשר של קיימא הוא שהרי
יתרים מיד ועוד דא"כ לפי סברתם הרי הולכים בלא
בלא ציצת ועוד דלסברתם יש בזה חשש תעשה ולא
מן העשי [טמג"א סק"ח] :

ב ולכן כתבו הראשונים רהוה דוקא בזמן הש"ס שהיו
מגולים ציצת במלבושים שלובשים לצורך עצמן
אבל מלתיים שלט שאינן אלא לצורך מצוה חור דינים
להיות כתפלין ואפילו אינם נגורים אסור דוקא כשהם
מגולים אסור בתפלין וכן בגמולות כשהוא מכוסה
מותר ולכן א"צ להסיר הגמולות קמן כשהולך לבה"ק
שהרי הוא תחת בגדיו וכן הגמולות כשנושא עליו בגד
עליון אין חשש בדבר וכמו שהדין בבה"ק כמו כן
הנפנס תוך ד' אמות של מת או של קבר דינו כמו

ד וכתב רבינו הב"י בסעיף ד' דבמקום שנוהגים להסיר
ציצת מגמולות המה בבית אם הכתפיים לובשים
ציצת איכא למיחש בהו משום לועג לרש עכ"ל ומשמע
דבמקום שאין נוהגים להסיר ליכא משום לועג לרש
דמשום הפרש שזה חי וזה מת ליכא לועג לרש ולא
דמי לבה"ק שיש משום לועג לרש אפילו במקומות שאין
מסירין הציצת ממגולות של מתים כמבואר מריבוי
ביו"ד סימן שנ"א דבזמן שזה מקרוב מת אין בזה לעג
כל כך כמו בבה"ק ומ"מ הסכמת הגדולים דגם כשאין
מסירין הציצת לא ילכו בהתפיים בציצת מגולים ועוד
דינים יש בזה ונתבאר ביו"ד שם :

סימן כד נודל שבר מצות ציצת ולהיפך עונשה . וכו ד' מעיפים :

א ומצוה לאחוז הציצת בין קטוצה לזרת ביד שמאלת
כנגד לבו בשעת ק"ש וכשיגיע לפ' ציצת יקחם גם
ביד ימין ויביט בהם ויאחזם בידו עד שיגיע לנאמנים
ונחמדים דער ואז ינשקם ויסירם מידו וכן זוהר לעשות
מלית נאה משום זה אלו ואתו וטוב להסתכל בשעת
עטיפה כשמברך ויש שהניגים להסתכל בהציצת בעת
שמגיע לראיתם אותו וליתן אותם עד העניבם וחיבוב
מצוה הוא וגם שהניגים לנשק הציצת באיזה פעמים בשעת
אמירת פ' ציצת והכל הוא חיבוב מצוה :

א תניא במנחות [מ"ג :] וראיתם אותו וזכרתם ועשיתם
ראיה פביא לידו וזכרה וזכרה מביאה לידו עשיה
ור"ש בן יוחאי אומר כל הוריו במצוה זו וזכה ומקבל
פני שכינה וחביבין ישראל שכיבן הקב"ה במצוה תפלין
כראשיתן ובורעותיהן וציצת בבגדיהם ומוזוה לפתחיהן
ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך ראב"י אומר כל
שיש לו תפלין כראש ובורועו וציצת בבגדו ומוזוה
בפתחו הכל בהיווק שלא יחמא שנאמר והחוט המשולש
לא במהרה יתק ואומר תונה תונה מלאך ה' סביב ליראיו
ויחלצם :

ד ויש אחוזים בשני ציציות שלפניו בשעת ק"ש דבשני
ציצת יש עשרה קשרים רמו לעשר ספירות שהם
קשרים ואחוזים הם וכולם מאורו הגדול היברך
הקשרים כשלהבת נגחלת וגם יש בהם מ"ז חספין
ועשרה קשרים שהם ביחד כ"ז כמספר היות ברוך הוא
ורמו לדבר לאחוזם כנגד לבו איתא בשחר טוב והיו
הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום ק"ל לבבך וגדול
העונש המבטל מצות ציצת ועליו נאמר לאחוז ככנפות
הארץ וינערו רשעים ממנה [לוי' ל"ח] והזהיר במצות
ציצת וזכה ורואה פני שכינה [ולסור לקרס פסוקים צט"ט] :

ב ולהיפך אמרו שם [מ"ד .] כל שאין לו ציצת בבגדו
עובר בחמשה עשה ובפסחים [ק"ג :] ז' כמורחקין
חד מינייהו מי שאין לו ציצת בבגדו ע"ש ואע"ז דהוה
כשנושא כנגד בלא ציצת והבגד חייב בציצת מ"מ טוב
ובכן להיות כל אדם חזיר במצוה זו ללבוש מלית קמן
כל היום כדי שיוכר המצות בכל רגע ולכן יש בו ה'
קשרים כנגד חמשה חומשי תורה וארבע כנפים שבכל
צד שיפנה ויכור וגם מלית גדול בשעת התפלה שהוא
על כל המלבושים כדי שיראה אותם :

בס"ד מליק הלכות ציצת .

ללבוש כאן לא שייך בו דין קריטה כמו בסימן קס"ח שצריך להקדים להמציא פת חטים משעורים והוה כשרוצה לאכול מהפת חטים אבל כשאני רוצה לאכול לית לן בה וה"ג כן הוא [מנ"א סק"ז] ודע דכל זה הוא כשיש לפניו מוכן המטות והתפילין בזה תקרנו את מי להקדים אבל כשהתפילין מוכנים לפניו והמטות איט מוכן לא יסתין עד שיביאו את המטות אלא מניח התפילין וכשיביאו המטות יתעמף בו :

ה כבר נתבאר שע"פ הוורה הוא ענין גדול לילך לכהכ"ג מעמף במטות ונשכח בתפילין ואפילו אם צריך לילך דרך מבוואה המטונפות יכול לילך ורק שיכסה השג ראש וכל כך גדול ענין זה עד שיש מן הגדולים שפסק באחר שנתקשר עצמו בקנסי לילך לכהכ"ג קודם אור הבוקר לאמירה תהלים כחבורה ועתה רוצה לחזור בו מפני שאין ביכולתו לילך מעמף במטות ותפילין קודם אור היום שיכול לחזור בו ופסוד מהקנסי וגם אין הגדר חל עליו מפני שהוה דומה לגדרי שנגנת [מנ"א סק"ז] כסס מהמנ"ל סי' ל"ז] ומסעם זה לא היה האר"י ז"ל מעשרה ראשונים בבהכ"ג מפני שררבה בא קודם אור היום והוא לא רצה לילך בקא עיטוף ועיטור המטות והתפילין [שס] וס"ס כמה גדולים חלקו בזה דקודם אור היום שעדיין אין זמן ציצת ותפילין לית לן בה ולא בזה היתה אזהרת הוורה [ז"ל] ויש ומ"ע] ועכ"פ התרת גדר ודאי צריך [שס] ומעם האר"י ז"ל לא היה מפני נה בלבד אלא מפני שהיה חולי מעים והוצרך לפנוה וזא היה ביכולתו לכא מקודם [מהר"ש וכו"ל] המנ"א כס"י ז' סק"ח ע"ט :

ה וכך היה מנהג של הרא"ש ז"ל שהיה מתעמף במטות ומסדר הכרכות עד עומר ישראל כתפארה ותניח תפילין ואמר ברכה זו מפני שהתפילין נקראו פאר נואה ברכה תיכף אחר הנחה התפילין כן כתבו הפוסד וש"ע בשם ר' ולא דינא הוא שהרי בנמאל נסדרו ברכות השחר על ענינים אחרים [ברכות ס'] : וזכרה זו היא על הלכשת הכובע כמ"ש כס"י מ"ו אלא משום דאנתו אין ביכולתו לסדר הברכות איש על מקומו אט מסדרים אורם ביחד או בבית או בבהכ"ג כמו שהתבאר שם אלא השמיעט כיון דאדם גדול כדרא"ש ז"ל עשה כן ודאי מ' שביכולת לפי גוף ודרכו לעשות כן יעשה כן ולא דינא הוא :

ז כל איש ישראלי מחויב לשמור שהיו עליו התפילין בשעת ק"ש והפלה וכל הקרא ק"ש בלא תפילין נאמו מעד ערות שקר בעצמו וכאלו מקריב זבח בלא נפנים [ברכות י"ז] : כלומר דהעדות שקר הוא שאומר וקשרתם לאות על ידיך וגו' והוא לא קשרם וגם הק"ש שקרא לא עשה רק כחצי מצוה כמי שמקריב זבח ככא נכסבי ועד מתי יהיו התפילין עליו יתבאר בס"ס זה שיהיו עליו

א כתב רבינו הב"י אחר שלבש מטות מצויין יניח תפילין שמעלין בקודש עכ"ל והקשו עליו דאדרבא כיון התפילין מקודש יותר הא קי"ל כל המקודש מחבירו קודם לחבירו וא"כ הו"ל להקדים תפילין לציצת [מנ"א סק"ח] כיון כ"ח המנ"ל] אבל דבריו רבינו הב"י צודקים דהנה במנחת [מ"ע:] מסקנן הדריד ומקודש שניים שים כמעלה ויכול להקדים מי שרצה וכך פסק הרמב"ם בספ"ח מהמדין ע"ש וציצת כגבי תפילין היו תריד שנהג גם בשבחוה וי"ש והוה שאומר דכיון דשניהם שים כמעלה לכן מצד מעלים בקודש כלומר להעלות את טופו לכן מקדים המטות להתפילין וכן הוא בווה סוף פ' במדבר דציצת ילבש קודם לתפילין ע"ש :

ב ומ"מ כתב בסעף ב' דמי שהוא והיר במטות קמן ילבשנו ויניח תפילין בביתו וילך לבוש בציצה ומכחך בתפילין לכהכ"ג ושם יתעמף במטות גדול עכ"ל כלומר ההוורה מזהיר לכא לכהכ"ג מעוטף בציצת ותפילין ואין דרך לילך במטות גדול מביתו לכהכ"ג ואין יעשה ודרי צריך להקדים ציצת לתפילין כמ"ש לוח אומר דכיון שיש עליו מטות קמן יוכל ללוש התפילין בלא המטות גדול ולילך לכהכ"ג ושם יניח המטות גדול וגמצא שקיים הכל ורבינו הרמ"א כתב על זה והעולם נהגו להתעמף אף במטות גדול קודם ולברך עליו ואח"כ מניח התפילין והילך לכהכ"ג עכ"ל ואינו חולק על רבינו הב"י אלא בזמן הוה היתודים דרים כפ"ע והוה יכולים לילך גם במטות גדול לכהכ"ג ולכן לא היו צריכים לקיים דברי הוורה עפ"י המטות קמן שאינו עיקר אלא לובשים המטות גדול והתפילין והולכין לכהכ"ג וכוונתו בעוה"ר א"א לעשות זה כלל ואט מניחים המטות והתפילין בבהכ"ג :

ג וכיון שנתבאר בסעף א' שיש להקדים הציצת להתפילין לכן יש ליהדר אורם המשימים כים התפילין עם המטות לחוך כים אחת כפי המנהג שלט שלא יניחו כים התפילין למעלה ומסדר לפתח הכים יותר מהמטות כדי שלא יפגע בתפילין תחלה ויצטרך להניחם קודם המטות דאין מעבירין על המצות ואע"ג דהתפילין עדיין בתוך כיון ולא שייך בהם כל כך מעם דאין מעבירין [מנ"א סק"ח] מ"מ כיון דגם מפעם הקדמת המטות להתפילין ג"כ איט מבורר כן דך וכ"ש לפי מה שבארט שוין הן כמעלה מעיקר הדין המטות הוא תריד והתפילין מקודש ולכן כפניעה כל דואו להתפילין יש להקדימן ואע"ג דבתפילין כשפוגע בשל רעא תחלה לא חיישנן למעם דאין מעבירין כמו שיתבאר דתם שאני דנה"כ הוא להקדים השל יד כמו שיתבאר משא"כ במטות ותפילין [מ"ו סק"ח] :

ד אבל בזה שנתבאר בסעף ב' דמניחין תפילין בביתם והמטות בבהכ"ג בזה ודאי ליכא חששא אף שיפגע בתפילין קודם מ"מ א"צ דהתעמף בו בביתו כיון שאין דעתו

עליו עד אחר עליו ע"ש :

ח ורע שאפילו להפסקים דס"ל מצוות א"צ כוונה מ"מ זהו ודאי שיש לו לידע עיקר המצוה ומתוהה ובתפלין אם לא ישים אל לבו ענינה כלל לא קיים המצוה והיה כמעשה קוף בעלמא וכתיב ויבין בהנחתם שצונו הקב"ה להניח ד' פרשיות אלו שיש בהם יהוד שמו ויהיה מצדו על הירוע כנגד הלב כנגד הראש כנגד המוח כדי שצויר נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים ובוה יתחוק באמנתו יתברך ולבטוחו עליו בכל עניניו וישעכר להקב"ה הנשמה שהיא כמות וגם הלב שהיא עיקר התאוות והמחשבות ובוה יזכור הבורא וימעיט הנאותיו ויבין כי נברא רק להכליה זה לעשות רצונו יתברך וישלך על ה' יהבו וכל צרכיו ורע כי מד' פרשיות אלו נצמיט לקרות רק שני פרשיות שמע והיה אם שמע אבל קדש והיה כי יביא א"צ לקרות וכך רדשו כספרי עד קרא דושנתם לבניך שמע והיה אם שמע בספרי ולא קדש וכי יביאך בשיטן וזה שתמצא לנדולים שכתבו לומר גם פרשיות אלו [עמנ"א סק"ו] אינו לא לחובה ולא למצוה אלא אהבה יתירה כמדת הצדיקים ולא באו אלא להורות דאין הובנה שאמרו לקרותם אלא שלא חייבו לקרותם והררצה יכול לקרותם ג"כ ואין מוחין בידו :

מ ויניח תחלה של יד ואח"כ של ראש ואפילו אם פגע בשל ראש תחלה בהכרח מן לעשר עליו אף שאין מעבירין על המצות וליקח בהשל די ויניחו על היר ואח"כ יטול השל ראש ויניחו על הראש והטעם משום דכתוב והיו למוטפות בין עיניך ורדשינן [מנחות ל"ו]. מלשון והיו שהוא לשון רבים [ס"ז] שכל זמן שיהיה בין עיניך יהיו שתיים ואע"כ דאם אין לו של יד או שאין ביכולתו להניח על היר מניח השל ראש לברו כמ"ש בסימן כ"ז והו מפני שהן שני מצות וממילא שמוכרח לקיים אותה שיש לו אבל כשיש לו שנים נגדה התורה להניחה להשל ראש אחר השל יד ולכן לא משתנין עד אין מעבירין על המצות ולכן אמרו ח"ל [יומא ל"ג]. שהיה האדם גוזר שלא יפגע בשל ראש תחלה כדי שלא יצטרך לעבור על המצוה :

י וכבר הברכות הוה פלוטא דרבוחא דיש מרבוחי שפסקו לברך ברכה אחת על שתייהן ויש שפסקו שתי ברכות על של די להניח תפילין ועל של ראש על מצות תפילין והאשכנזים נהגו כדעה זו והספרדים מברכים ברכה אחת כדעה ראשונה ופשטא דנברא דמנחת [ל"ו]. דאמר לא סח בין תפלה של יד לתפלה של ראש מברך אהה סח מברך שהם משמע דברכה אחת לשתייהן וכן פירש"י אמנם פשטא דנברא דברכות [ס'] : שאומר כי מנח תפילין אדרעיה לימא ברוך וכו' להניח וכו' כי מנח ארעישה לימא ברוך וכו' על מצות וכו' מבואר שצריך שני ברכות וכן הוא בירושלמי ובמדרש תנחומא סוף פ'

כא ע"ש וכן פסק ר"ת ומפרש הא דמנחת דמח מברך שהים על של ראש לברו ורש"י פירש שהן דברכות בסח והר"ף והרמב"ם והרשב"א פסקו כרש"י ותי"א"ש והטור פסקו כר"ת [ואינו מוכן לר"ת דכסח מצדך שהים על של ראש ואיך אפשר לברך שתי ברכות על מצוה אחת וכבר נתעורר בזה המהר"ל מפרטנו הציאו סב"ח וכתב דישמטם בשל יד וקאי אחת אל של יד ולפ"ו צלון לו רק על ראש לא יברך רק ברכה אחת ע"ש ולא משמע כן מהר"ם ורש"ס וכו"מ ממנ"א סקנ"ו וגם מלפניו בל"ז הגדול ס' תקפ"ג בשם הגאונים דמתיקך דהיו היה כל תפלה לריכס שתי ברכות להניח ועל מצות ע"ש וי"ל להלית היא ברכה המלוה ועל מצות סיה ברכה תורה שזמני ה' לעשות אות בינו ובינינו וזה שייך לשל ראש כמו שדרשו על קרא דוראו כל כו' כי גם ה' נקרא עניך ויראו ממך אלו תפלן שבכאס ולפ"ו ח"ס ודו"ק] :

יא וכתב רבינו הרמ"א שכן פשט המנהג בבני אשכנז שמברכין שני ברכות ושוב לומר תמיד אחר הברכה שניה בשכמל"ו עכ"ל משום חשש ספק ברכה לבטלה כמ"ש בסו"ט ר"ז דבשהוציא שם שמים לבטלה יאמר בשכמל"ו ע"ש ואינו מוכן כלל דמ"מ אם הדבר מרופה בדינו דלכן יאמר בשכמל"ו למה לו לברך שתיים נברך אחת כדיו כל ספק ברכות ואם הדיו ברור בדינו א"כ למה לנו לומר בשכמל"ו ובאמת הלבוש השמים זה [וגם סב"ח ספק בזה והמעני"ט כתב סנהא ליווחא דמילתא ול"ע] ובפשטותו נכר לומר דבני אשכנז שפיקא להו דצריך שני ברכות ורק רבינו הרמ"א רפי"א בידו ולשניה המנהג א"א וכן פסק בן ופ"ו מי שלבו טקפו יכול לברך ברכה אחת ושמענו שהיוה גדולים היו מהררים לענת אמן בין של יד לשל ראש והיו חושבים זה להפסק לענין לברך על של ראש לכל הדעות [ובג"י בלמח תמה על מהר"ם בן חביב סנהא קן דמי מכריחו ליכנס בספק ברכה לבטלה ולהליל עלמנו באמירת בשכמל"ו ע"ש] :

יב ולענ"ד נראה דאמירת בשכמל"ו אינו מטעם ספק ברכה אלא מטעם אחר ואף שהפוסקים כתבו שהוא מטעם זה מ"מ המנהג ג"ל מטעם אחר דהנה כבר דקדקנו דאיך אפשר לברך שתי ברכות עד דבר אחד וגם יש מי שהקשה על עיקר שיטת ר"ת שהרי שנינו בתוספתא דברכות פ"ו וכו"כ והרמב"ם בפ"א ממעשרות דאם מפרש ברכות ותרומות מעשר ומע"ש כאחת מברך ברכה אחת לכלן וא"כ איך יתקנו שני ברכות על שני התפלין [סנה"א סק"ז ומיכנו על סנה"א תמוס ע"ס] :

יג ולכן ג"ל דברכת על מצות תפילין היא ברכה הודאה כמ"ש מקודם בהיות מצוה זו הקשר הגדול שמקשר את ישראל לאניהם שבשמים לזה אט מברכים ברכת הודאה ליהדות להש"י על המצוב הזה ובהיות שעיקר הקשר הוא בפסוק שמע ישראל ולכן אנו אומרים בשכמל"ו כמ"ש

[פמ"ג] ויעלה המליח על ראש דבר קשה הוא ובפרט לבהרים שאין להם מליח כמובן ולכן יש נהגים שאחזין השל ראש אצל הראש ומברכין ותיכף משימין אותו על הראש והוא נ"כ סמוך לעשייתו ודע לכל זה לכתחלה אבל בדיעבד כשלא בידך מקור מברך אח"כ כיון שמונח גם אח"כ קודם רב [פמ"ג] היה רומה למי שלא בידך המציא אדם שנתחייק לאכול דמברך באמצע הסעודה וה"ה כאן אך צריך למשמש בהתפלין בעת שיברך והמשמשו הוי קצת כהנהגה :

מז לכתחלה אסור להפסיק בשום דיבור בין תפלה של יד לשל ראש ואם סח בין תפלה לתפלה חוזר ומברך על של ראש על מצות תפילין והוי המברכין ברכה אחת על שתייהן ולהמברכין שתי ברכות מברך על של ראש שתיים כמו שנתבאר וכך יעשה ימשמש בשל יד ויחוק הקשר ומברך על של ראש שניהם דהיי כאתר על של יד מפני המשמוש ואחת על של ראש [מג"א סק"ו] נשם סר"ן ע"ס] והוא ממעם דמילהא דחמה הוא לברך שני ברכות על דבר אחד וכבר בארנו בזה בס"ד :

יז והא דשיחה דהי הפסק היינו בשמח שלא לצורך ענין התפילין אבל בשמח לצורך התפילין אע"ג לכתחלה יש לו למנוע גם מזה אם לא ברבר שמכרח להפסיק לצורך התפילין א"צ ברכה אחרת וכל שיחה שהיא לצורך המצוה שעוסק בה לא הוה הפסק ואם שומע קריש או קדושה בין של יד לשל ראש חבב רבינו הב"י בסע"י שלא יפסיק לענות עמדם אלא שתק ושמע וסכין למה שאומרים עכ"ל ולענין עניית קדושה וקריש וברט הוי שומע בעונה ולענין הפסק לא מקרי הפסקה ואם ענה קריש וכו' י"א שחוזר ומברך ברכה אחרת על של ראש [מג"א סק"ז] וי"א שאינו חוזר ומברך דכיון שעליו חובה דבר זה לא גרע מסח לצורך התפילין [מ"ז סק"ח] וכן נראה עיקר [ומלשן סס"ע משמע דלעניית אלון ח"ל להפסיק חפילו בשמיטת בעלמא וחלו לא תש להצור סס"י גם ברבו לא תצור ודוק] :

יח דבר מובן לכל שכיון שברכת להניח שיד גם על של ראש ולא מבעיא לאתם שאין מברכים רק ברכה אחת אלא אפילו לאתם שמברכים שתי ברכות מ"ם ברכת להניח שיד גם על של ראש ולכן יש למצמץ ההפסק בכל היטולה ולכן כתב רבינו הב"י בסע"י י"א דאחר שקשר השל יד על הזרוע יניח השל ראש קודם שיברך הרצועה סביב הזרוע עכ"ל והמור כתב שכן נהג הרא"ש ו"ל אף שאינו מ"ל דמברכין שתי ברכות מ"ם אין אנו נהניין על וכחבו שדארי"ל היה חזק הבריכות ואח"כ הניח השל ראש ואף שהוא ו"ל היה מברך רק ברכה אחת ובפשוטו ו"ל המעם דבין דהבריכות יש לעשות אי"כ הם נ"כ מדגנת התפילין ואין זה הפסק

כמו שעיקב אבינו ענה בן בעת שהשכמים אמרו שסע ישראל כדאיתא בפסחים [כ"ו.] וראיה לזה מלשון תפילין עצמה שכתב המור לשון פליחה שהן אוח ועדות ככל רואינו שהשכינה שרה עלינו וכו' עכ"ל והוה פירוש דעל מצות תפילין כלומר על מה שהשי"ת התחבר אלינו אנו נותנים לו יתברך שבח והודיה והוה [עב"י] שהביא מוהרר פנחס אר"ש תפילין וכו' ברכה אחת לתרווייהו וכו' עכ"ל וכתב ש"ל רבונותו דברכת להניח קאי אתרווייהו ולעולם צריך שהים ע"ש ולענ"ד וראי כן הוא שהרי בתו"ח [דפוס ויזנאל ד' מ"ו:] אומר על קרא דאחת דיבר אלהים שהים וו שמעתי וי"ל ובנין דססיפרא דימינא ושמאלא שתיים וו שמעתי [כל"ג] צריך לברכא עייהו תרין ברכאין חד להניח על של יד וחד על מצות על של ראש ואם סח בתיים מברך על של ראש שתיים אבל מסיפרא דעד"א איתמר אתר דיבר אלהים [כל"ג] ולא צריך לאל ברכתא דרא וכו' עכ"ל ונראה דה"ל דמצד עצם הברכה על המצוה די באהת והוה עד"א תפארת וו התורה כדאמרין בברכות נ"ה . והתפארת וו מתן חתרה ורק מימינא ושמאלא שרם דה"ג צריך שני ברכות האחת גיורת מלך והוא נבונה והשניה נדאאה על ההתקשרות והוא ימינא חסד ודוק] :

יך תפילין הלמ"ד ברגוש דרששי פלל כמ"ש בשם המור והוה צריך להיות בשני למדי"ן אלא שדרגוש ממלא חסרון האות כירוע ולכן באמרו להניח תפילין וכן על מצות תפילין יחוק הלמ"ד כיון דרשש ויאמר להניח התי"א בקמץ שהוא לשון הגחה על היד כמו להניח ברכה אל ביתך ולא בפתי"ח שהוא לשון עזיבה כמו אחיכם אחד הניחו אחי במקף ועל מצות כפת"ח תחת הוי"ז דהא לא קאי רק על של ראש בלבד וצ"ל לשון יחיד ואפילו אם נאמר דעל שניהם קאי הלא כתיב מצות ה' ברה מאירת עינים דקאי על כל המצות ומ"ם התיב בפתי"ח לשון יחיד [מג"א סק"ט] דכל המצות הם מצוה אחת כלומר שצונו הקב"ה וי"א שמברך על מצות בתולים ורק כשאין לו אלא של ראש בלבד מברך בפתי"ח [מ"ט סק"ו] נשם לאינו והמנהג כסברא ראשונה וכן תבריעו גדולי אחרונים [ח"ר וסג"ר] ולכ"ס דה"ח] :

מז דבר ידוע דכל המצות צריך לברך עובר לעשייתן כלומר קודם עשייתן וממון ממש להעשייה ולפיכך לא יברך על השל יד קודם שהניחה על הקיבורה שהוא מקום הנחת התפילין כמ"ש בס"י כ"ו מפני שאינו סמוך להקשירה שהוא עשיית המצוה ולא אחר הקשירה דבעינן עובר לעשייתן אלא מניחה על הקיבורה ואחיו הרצועה מימינו ומברך ותיכף מהרקה שהוא הקשירה נמר המצוה וכן על השל ראש יברך קודם שמהרדק כראשו והיינו אחר הגחה על הראש וקודם ההיודק [מג"א סק"יג] ולפ"ו צריך ליוהר שלא לגלות ראשו

ועוד יודיע דאם לא יברכו הכריכות יתרפה הקשר מהשל יד ונמצא דהשל ראש יהיה הקשרה קודם להשל יד אמנם לבד זה בתבו ישיש כיה טעמים נסתרים [ע"פ סק"ע ומג"א סק"יח] וכן הוא המנהג ואין לשנות :

כב ולפ"ז לפי דעת המור החולץ תפיליו לילך להשתין או לנדולים ע"פ להניחן מיד כבואו אי"צ לברך אבל רבינו הב"י בסעי' י"ב חלק עליו שכתב נשמטו מסקומם וכו' צריך לברך היום ממקום אדעתא להחזירם מיד צריך לברך עכ"ל רמ"א דכל שנחלצו ממקומן בין בבונה בין שלא בבונה בין אדעתא להחזירן מיד ובין אדעתא שלא להחזירן צריך לברך ועל זה כתב רבינו הרמ"א וי"א שלא לברך והבי' נהגו עכ"ל וקאי אהיום ממקומן אדעתא להחזירם מיד וברעת המור שכארטו וכן אט נהגים ויותר מזה אפילו נשמטו ממקומן מעצמן אין אט נהגים לברך ולא אדעו הפעם שהרי בזה הכל פורים שיברך ויש שכתבו הפעם משום דבשעת הפלה מסתמא אינו מסיה דעתו מהם והוי בחולצן ע"פ להחזירן [מג"א סק"ח צ"ס גל"ה] וכמה חגוש פעם זה ראמינו אם נדמה לזה הא דעת רבינו הב"י לברך גם בבחי' יעוד דהא הקדמינים לא הפסדו ולא דבנשמטו ב"ע מורים רצוין לברך אפילו הסוכרים בחולצן ע"פ להחזירן שלא לברך וצ"ל רבונת הקדמינים היתה שלא בשעת הפלה בשנשמטו החזקת סבואר [ולעז"ל נראה משום דהמקור הוא מרבנן דבי רב חמי דכל לימת דממשמטי מצרטי ומפרט הרמ"א דהיינו צנשמטו והמנצ"ס צ"פ ד' מס"ת חשטיי זה והס"מ כתב דהו מילתא דפסיקתא ע"ש ול"ע דח"ל למס השנינו דין מפורט צנמ' אלמ הרמנ"ס מפרט דלפניו אקודם ולית הלכתא כרבנן דבי ר"א צנמ' צנ"ס כמ"ס צו"ד ס' וצ"ל דה"ק]:

כג ודע דהסביבו נדוילי אחרונים ראע"נ דאנן קי"ל בהמור דלא מברכנין בחולצן ע"פ להחזירן מיד מ"מ אם חלצן גילך לבית הבסא צריך לברך כבואו משם ומיחין דכיון דאית ראשי אצ"ל בהם לבית הבסא ארחייהו להו ולכן צריך לברך [מ"ו סק"ח ומג"א סק"ב] ורבי מובח להדיא בנב' [סוכה מ"ו .] ואף שיש שרצה לומר דהוקא לדידהו שהיו הבתי כסאות חוץ לעיר והוי הפסק מרובה משא"כ אצלנו [צ"ס] מ"מ לא נראה בן וכן אנו טהגים וכן אם חלצן ע"פ שלא להניחן מיד אע"פ שחור בו להניחן מיד חייב לברך [צ"ס] וכן דהיפך אם חלצן להניחן מיד ונשתתה תרבה חייב לברך וכן אם חלץ מפני שהיה צריך להפיה אף שכוונתו להניחם מיד אפשר שצריך לברך ויש להתיישב בזה אבל אם חלצן להפיל מים או לאכול אוכלת ארעו והיה ברעתו להניחן מיד והניחן אי"צ לברך ואם חלצן בהתם בלי שום כוונה נראה דהוי בחלצן ע"פ שלא להניחן דאל"כ למה חלצן ולכן כשההוישב להניחן חזור ומברך מהו זה בשחלץ שניהם אבל אם חלץ השל ראש לברו ונתיישב דהניחו אינו סברך בין שערדין השל יד עליו לא הוי כמילוק אף להמברכין שחי ברכות ואע"פ דלענין גשמי

יד וכן אין להוציא השל ראש מרבים עד שיניח השל יד ואף אם שניהם לפניו חוץ לכיס לא יתכן דהבין השל ראש קודם שהניח השל יד דאל"כ בין שעוסק בהשל ראש ויניחתי ויניח השל יד תחלה הרי עובר על המצוה ואין מעבירין על המצוה במ"ש ולכן מנהגיט שנתנים שניהם בבית אחד ומניחין בבית השג ראש מימין הכיס והשל יד משמאלו ועושין תמיד כן ולכן פותח הבית ופונה לשמאלו להשל יד ומניחו ואח"כ נטר השל ראש מרבים ומניחו ורוקא בו בעצמו יש קפידא אבל אם איש אחד יקח השל ראש מהכיס ויכין אותו לפני המיחין אין קפידא :

כד ודע שכתבו ע"פ הוזהר להניח של יד מיושב ושל ראש מעומד וכתב רבינו הרמ"א בסעי' י"א שאנחנו אין נרבים כן אלא שהיון מעומד ע"ש ויש מי שכתב שהנהגה תהא מיושב והברכה והקשריה מעומד [מג"א סק"ב] ודמהר"ש [ס' ל"ח] פסק דגם הנהגה תהיה מעומד ובי"ב הרבה נדולים וכן הוא המנהג בפשט והאמת דמרינא דגם אין קפידא בזה ורק משום דכל ברכות המצוות אט עושין מעומד אבל אין עיכוב בברך ולפ"ז אינו מובן למה לא ננהוג כדעת הוזהר מהו עכ"פ כל נדוילי ישראל בדורות הקדמים לא נהגו כן [ויל"ל צעטמס לחין מהזכר הכנה כלל לזה חו"ל ס"פ במדבר ללוחא ללוחא מיושב לקבל תפלה על יד לבתר ללוחא למעומד דהוא לקבל תפלה דרישא ולא כגויולא דא עובדא כגויולא דדיבורי וכו' עכ"ל ואין ספי' טריטא על יד ביטויטא אלא ס"פ תפלה דמיושב והיינו וילך לוח הכנה פחות צמעלה משמ"ע כיווד וכן תפלה על יד פחות צמעלה משל ראש כמבואר בצוהר מוי טרה במדקס אעלמס חו"ל רמכא עילאי וכו' לחין תפלתי דרישא תפלתי דלרועה וכו' דוגמא דרמכא תתאה וכו' עכ"ל ולכן סגל יד מרמז לתפלת מיושב ושל ראש למעומד ועובדא כגויולא דדיבורי ס"פ כמו דצדיקורא ית טצי מדלגות כמו כן בעובדא דה"ק]:

כה כתב המור דכל שעה שמיניחם ביום מברך ואפילו נשמטו ממקומם וממשמטו בהם להחזירם למקומם צריך לברך עכ"ל כלומר לא מביעיא בשמלקן לגמרי ומניחם לאחר זמן דמברך אלא אפילו רק נשמטו ממקומם מעצמן וממשמטו להחזירם למקומן מיד צריך לברך ולאו משום הפסק הומון המועט שהרי ביאר לעיל ס' ח' דבהויזן ממקומן אדעתא להחזירן מיד אינו מברך ע"ש אלא משום דנשמטו שלא בבונה ולכן חייב לברך אפילו מיד וזה שחייב לברך בכל שעה שמיניחם זה בשחלצן אדעתא שלא לרובשן או לרובשן לאחר זמן

הדתם כמותך כתיב שהיא שלך אבל לא בתפילין ויותר מה נזכר אהם דמותך ליקח תפילין של חבירו שלא מדעתו להתפלל בהם דמסתמא ניהא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה ברבר שאין לו הפסד אם לא כשרעט שאכרא קפנתא הוא דאו אין ליטול בלא דעתו ואין מברכין על תפילין גוולים ועל זה נאמר ובוצע כרך וע' וכשיש בהם יאוש ושינוי רשוע מברך ויש מוגמנין גם כזה משום דברכה שאני [ענין סקי"ד ועמ"ס כס"י י"ד בענין זה] :

כה בזמן הש"ס היו הולכים בתפילין כל היום ועבשו א"א לנהוג כן מפני טרדתנו ונדל הוהדות בהם ולכן אנו כניחים התפילין מן קודם התפלה עד אחר התפלה ונהגו העולם שלא לחלוץ התפילין עד אחר קדושת וברא לציון ויש שכתבו ע"פ חכמת הנסתר שלא לחלצן עד אחר שאמר ישמע בהם ג' קדושות והיינו קדושה יום וקדושת שמ"ע וקדושת וברא לציון וד' קדישם והיינו קדיש שקדם ברט ולאחר שמ"ע וקדיש שלם אחר וברא לציון וקדיש יתום שאחר עלינו שורה מעיקרי התפלה ומסומים לענינים נבואים והוה מילהא דפשיטא דביום שיש בו קריאת התורה שאין לחלצם עד אחרי קריאת התורה ומסילא כן הוא דהא צריך לחלצן אחר עלינו כמ"ש וכבר קראו בתורה ואפ"י במקומות שקראום בתורה אח"כ לא יחלצם עד אחר הקריאה ויותר שלא לחלוץ בפני הס"ת שהוא דוצפה לגלות ראש בפני הס"ת אלא יסלק לצדיון ובר"ח חולצין קודם מסוף אף במקומות שאין אומרים בתר בקדושה ואם שכמה נרולים צוהו על זה מ"ם כן המנהג בכל התפלה ישראל והדילה לשנות כי נתיימר ע"פ חכמת הקבלה ובתח"ם חולצין קודם הלל וגם הש"ץ יחלוץ קודם הלל בתח"ם סבוה ויש שעושין כן גם בתח"ם פסח ונדרא נהרא ופשיטא [ענין נע"א סק"ח שכתב שכל"ל ג' קדישים וד' קדושות ול"ע וד"ק] :

כז ודע שיש בעניני תפילין וכן בשאר מצוה מה שעושין ע"פ חכמת הקבלה ובתנ"ח הפסיקים כלל כזה דבשהגמרא והפסיקים מחולקים עם הוהר"ה תולכין אחרי הגב' והפסיקים ואם הוהר"ה מחמיר יטל מי שרצה להחמיר כהוהר"ה יכדבר שלא נזכר בגמרא ודאי ראי לעשות כדברי הוהר"ה אמנם אין כופין על זה [נע"א סקי"ד כס"ד רד"ז ע"ס חמס מקובלי של"ח להיות הוהר"ה מחולק עם גמ' אה"כ גס צמ' יש פלוגתא ובלא שדיון פסוק צמ' עם הוהר"ה ס"ל כן ורולי ים מקומות שאל פירש כן בזהר לא כונוי האמת ולר"ד לפרש פירוש שיטתו עם גמ' וד"ק] :

נשמעו ממקומן כתב רבינו הרמ"א דאם מחויר אחת פנים רוי כמנייה אחת מהן שיתכאר כמ"י עכ"ל והו נמשמה מעצמה אבל כחלץ כל זמן שלא חלץ שהיהם לא היו חליצה וא"צ לברך כשחורז ומניח האחת שחלצה אפילו אם היתה כוונתו שלא להניחה עוד [כנלע"ד וע' ב"הר"ה"ט ועמ"כ וד"ק] :

כח כתב רבינו הב"י בסעי' י"ב מי ששניה תפילין של יד וברוך ובתחלת ההיזוק נפסק הקשר של יד והוצרך לעשות קשר אחר אמנם לא הסיה דעתו א"צ לחזור ולברך עכ"ל ולא היו הפסק ואפילו אם נקש אחר לעשות הקשר ודיבר לא היו הפסק שהרי זהו צורך התפילין ומלשון משמע דרוקא כשבתחלת ההיזוק נפסק הקשר שערין לא הלה הכרחה על המצוה ולכן א"צ לחזור ולברך אבל אם נפסק לאחר ההיזוק צריך לחזור ולברך אף שנפסק קודם הנחת של ראש :

כח והקשו עליו כמה שכתב בעצמו אח"כ אם הותר של יד קודם הנחת של ראש מהדק וא"צ לחזור ולברך אבל אם הניח של ראש ואח"כ הותר של יד מהדק ומברך עכ"ל ותרצו דנפסק הקשר דהוי הפסק גדול בעשיית הקשר מברך גם קודם הנחת של ראש אם נפסק לאחר ההיזוק אבל הוהר"ה א"צ רק הידוק בעלמא אינו מברך אח"כ הוהר"ה אחר שהניח השל ראש [נע"א סקי"ד] ויש מי שפסק גם בנפסק הקשר כמו בהותר דאם נפסק קודם שהניח השל ראש אף שנפסק אחר ההיזוק אינו מברך [ט"ו סקי"ג] ולי נראה דגם כוונה רבינו הב"י כן הוא ואורחא דמילתא נקט דהותר הקשר יכול להיות אף אחר ההיזוק אבל גמס שוה מפני חלישת הרצועה אין מדרכה ליפסק רק בתחלת ההיזוק כשמשבה ולא אח"כ :

כז ודע שי"א רכיון שנתכאר בסעי' כ"ב דאמנו טהנים שלא לברך בנשמעו ממקומם א"כ גם כהוהר"ה הקשר ונפסק הקשר א"צ לברך [נע"א סקי"ג] ונראה דאין ראיה משם אלא כהוהר"ה הקשר דהוה מילהא רשביה כמו השמטה מסקומה אבל נפסק לאו אורחיה ועוד דגם זה שנהגו שלא לברך בנשמעו אין המעט ברוד כל כך והבו דלא להוסף עלה ולכן נראה דבזה יש לדורות לברך וכן נראה דעת גדולי האחרונים [וכל"ם מהגרי"ו שלא הזכיר זה ע"ס אבל ב"הר"ה"ט כתב כהמנ"ח ועמ"כ שכתב כדכריט ופשוט הוא דאם מניח תפילין של אחר טיזריך לכל לועט אחרת לויט נזמנת כזכ"ה הזכרטה היא על הקליטה ול"ע על הטעוה] :

כז מותר לברך על תפילין שאודין ולא דמי לציצת שנתכאר כמ"י י"ד שאין מברכין על פלית שאולה

סימן כו כיצד יעשה מי שאין לו

אלא תפלה אחת. ובו ה' סעיפים :

שינוי בר"ה החבלת תפילין של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד ואע"פ דגם בציצת החבלת

א תפילין של יד ושל ראש הם שני מצוות והרמב"ם וכל מצוה המצוה מט דהו בשני מצוות עשה ובך

פסוק מן המצוה אבל באופן אחר לא התירו [וכ"מ ממנ"ח סק"ל ע"ט ודו"ק]:

אם מניח של יד לבד יברך להניח ואם של ראש לבד יברך על מצות וכתב רבינו דהיי"א דלדירין דנהנימ בכל יום לברך שתי ברכות יברך על של ראש לבד שתי ברכות ואם מניח של יד לבד מברך להניח לבד עכ"ל וכו"ל המור ע"ש ויש שסוברים דגם על של יד מברך שתי ברכות והעיקר כמ"ש וכן הסכימו גדולי אחרונים:

ד רבר פשוט הוא דאם צריך להתפלל ואין לו רק תפלה אחת יניח אותה שיש לו כדי להתפלל בצבור וכ"ש אם יעבור וסם ק"ש דאין לו להסתין על השניה דעדות שקרא אין כיון שאין לו ויותר נ"ל דאם יעבור וסם ק"ש ואין לו תפילין עתה או שאינו יכול להניחם כגון שהוא בדרך והקור גדול יקרא ק"ש בלא תפילין כיון שאינם הוא ואח"כ יניחם ויקרא עוד פעם ק"ש לאחר הזמן וכן נ"ל שיכול להתפלל בצבור אם יעבור וכן התפלה ויניחם אח"כ:

ה מי שמעה והניח השל ראש קודם להשל יד כתבו בשם האבודרהם שסלקה מראש ויניח השל יד ואח"כ השל ראש [אלה"ט] מהו לו בירך על השל ראש לא יברך עוד פעם וסם חיון לא כלל באופן שלועלם לא יניח השל יד מ"מ חייב להניח השל ראש לבד ולברך עליה [ש"א סי' ל"ד]:

החבת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את החבלת ועכו"ם מצוה אחת הן והו מפני שהם מעשה אחת [ריב"ש סי' קל"ז] כלומר והו במצוה שיש בה חלקי המצוה והמצוה היא ציצת וחלקי המצוה הם תבלת ולבן אבל התפילין הם שני מעשים כל אחד בפ"ע:

ב ולכן כתבו המור והש"ע דמי שאין לו אלא תפלה אחת מצוה אותה שיש לו ומברך עליה שבל אחת מצוה בפ"ע וה"ה אם יש לו שתיהם ויש לו שום אונם שאינו יכול להניח אלא אחת מניח אותה שיכול עכ"ל והמור הוסיף לכאר כגון שצריך לצאת לדרך ואינו יכול להתעכב יכול להניח אחת מהן וכו' עכ"ל ונראה דרבוהא קמ"ל לא מביעא כביש לו סבה על הדין או על הראש שאינו יכול להניח אחת מהן דמינה אותה שיכול אלא אפילו יכול להניח שניהם אלא הדיעות הדרך מעכבת והייתי אומר דבכה"ג לא התירו וכ"ש אם מניח של ראש לבד שהתורה אמרה כל זמן שבין עיניך יהיו שמים קמ"ל דאין קפידא דביון שאינו יכול להניח עתה השל יד יכול להניח השל ראש לבד ואם אין הזמן מספיק להניח שתיהם אלא שביטלתו לברור איהו שירצה יניח השל יד לבד כדי שלא לשנות הסדר שכתורה [אלה"ט] ויש מי שאינו אומר כן ואינו עוקר דוע רכל זה הוא בשבדרך יניח השניה אבל אם לא יניחה כלל ודאי לא התירו לו משום דדעות הדרך להכפל מצוה תפילין כראוי אח"כ הולך לפקוח נפשות וכח"ל דעומק במצוה

סימן כז מקום הנחתן ואופן הנחתן . וכו' כ"ב סעיפים :

א מקום הנחת תפילין של יד בדרך השמאלית דכתיב והיה לאות על ידכה יד ידכה כדלמא החלושה בכח ועוד רבתיב אף ידו יסדה ארץ וימיני מפחה שמים הרי ידו היא השמאלית [מנחות ל"ז]. דבכל מקום רבתיב יד מרם ולא פירש יד קאי אשמאלית [ס"ס] ולא בכל היד כשר אלא בהעצם שבין הקוב"ץ שקורין עללינבנינו"ן ובין השחי שהוא סוף כל היד המחובר לטף וכן דרשו חו"ל שם ידך זו קיבורית כלומר מקום קבוצת בשר דבעצם הוה יש הרבה יותר בהו מהעצם שאחר פיסת היד עד הקוב"ץ ולמדתו הוה מרשל דאש ההנחה הוא בגובה הראש כמו שכתבאר כמו כן השל יד בגובה היד ועוד דכתיב והיה כך לאות על ידך כך לאות לאה אחרים לאות כלומר במקום שאין אחרים רואים להדיא והוה מקום זה בגובה היד דבתחתיתו גלוי הוא לכל ועוד דכתיב ושמרתם את דבתי אלה על לבבכם וקשרתם שתהא שימה כנגד הלב ולכן צריך להמות מעם התפלה לצד הטף בענין שבשיכוף ודוע למטה יהיה כנגד לבו ויהו הכל במקום הגובה דבתחתיתו לא יהיה כנגד הלב:

ב ודע דמסתומת לשון הש"ס והפוסקים משמע להדיא

א וכן מתבאר מרסב"ם פ"ד שכתב בשר התופח שבמפרק וכו' ע"ש והוה שכתב רבינו דהיי"א שצריך להניח בראש העצם הסמוך לקוב"ץ אבל לא בתחי עצם שסמוך לשחי עכ"ל כלומר במחציתה במקום התופח דחוקא ולא בכל מחציתה [מנ"ח סק"ב] והוה שכתב רבינו הב"י בסעי' ו' שהעצם הסמוך לביה השחי מחציו עד הקוב"ץ הוא מקום הנחת תפילין עכ"ל לא על כל חציו כוונתו אלא סמוך על מ"ש מקודם דחוקא בבשר התופח [עמנ"ח ס"ס וכו' כוונתו לתקן גס דברי סב"י כמ"ס הפמ"ג ס"ס והמס"ס] תפס לכוונתו רק לתקן דברי

ובמה נטילין ונתנין אם לא בכף היד אלא נקראת יד
 עד הבהף דבבולל נקרא יד ולכן בערכין שם בשיש
 עיקר היד נקרא יד עד הכתף וכן בשמשין כשהיה לו
 עוקר היד נקראת הוורע ג"כ יד אבל כשעיקר היד חסר
 והייט כשנקצץ כף היד שאיני יכול ליטול בה וליתן בה
 אין שם יד עליה כלל ולכן מיל לח"ק אין לו זרוע פסור
 מן התפלין דלא קרינן ביה לאות על ירך וכאז חזקא
 אין לו זרוע דה"ה אין לו כף רק נקטק אין לו זרוע
 כלומר אע"פ דהקבוצות קיים מ"מ בלא עיקר היד אין
 שם יד עליה וה"ה כשנקצץ כף היד והוה מעט רבותי
 שהשמיטו כל זה לפי התנאים אלו לא דרש ירכה יד
 כהה אלא לרבות את הגידם ולית הלכתא בוותיהו דרב
 אשי רהוא בתראה הכריע סקודם דדרשינן יד כהה וכיון
 שאין פסוק לזה ממילא ידוע לכל דכשאין לו יד ליכא
 חיובא כמו מי שאין לו סביה א"צ לומר לו פסור אהה
 מן המיכה דמובן ממילא וה"צ כן הוא והברייתא שאמרה
 אין לו זרוע פסור מן התפלין לא היו צריכין לזה כלל
 אלא משום דאחרים יש להם דרשא גידים חייב מקרא
 ריזכה קמ"ל דאית כן והפוסקים כיון שכתבו הך דיד כהה
 מובן ממילא דכשאין לו יד פסור ומילתא דפשיטא היא:

יד אבל לא כן הוא שיטת רבותיט בעלי התוס' שכתבו
 אברייאה ראין לו זרוע פסור אחרים אומרים ירכה
 לרבוה את הגידם דמר אמר דמר אמר דמר אמר דמר ולא
 פליגי עכ"ל כלומר דת"ק אמר כשאין לו זרוע והייט
 שנקטעה עד הקבוצות פסור ואחרים אמרו לרבות
 הגידם כלומר שנקטע פיטת היד עד הוורע והוורע קיים
 וכן כן הלכה אמנם גם מזה אין ראיה כמו שנבאר
 בס"ד ורבינו הרמ"א בסמ"א א' כתב גידם שאין לו יד
 רק זרוע יניח בלא ברכה עכ"ל וכיבאר מעט בספרו
 ד"ס משום דתוס' פסקו לחיובא והארז זרוע פסק לפסור
 לכן פסק כן ופירשו האחרונים בדברי הא"ו למה פוסר
 וכתבו שהיתה לו גירסא אחרת בגמ' ונדחקו הרבה
 בדבריו [עמ"ל סק"צ וטלמי לתוניה] וזה גרם להם לפי
 שלא היה לפניהם ספר א"ו הגדול ועתה זכיתי לזה
 ונתגלה מעטו:

וב"ה הא"ו [סי' תקע"ז] ירכה וזו שמאל אחרים אומרים
 וכו' תניא אידך וכו' ופי' רביט אליקים בברייתא
 ראשונה לרבות את הגידם שאין לו יד ויש לו זרוע
 וכו' ובברייתא שנייה וכו' ובלשון זה מפרש טורי רביט
 שמחה דפליגי ופסק הלכה כת"ק דפסור דהואיל דת"ק
 דריש לשמאל א"כ פסור את הגידם עכ"ל ולפי' מעטו
 ברור דמפרש דאחרים מיידי ביש לו זרוע ועכ"ל ת"ק
 פסור והלכה כת"ק ולפי' אני אומר דגם מהגדום אין
 ראיה רנהו דברייתא שנייה לא פליגי וחייב כיש לו
 זרוע מ"מ ששא בברייתא ראשונה מפרשים בהא"ו והלכה
 כת"ק והרי התוס' לא פסקו הלכה בזה ולפי' לדינא
 נראה יותר דנקטעה ידו אע"פ שיש לו זרוע פסור אך
 הואיל

דברי הסמ"ק ועל סב"י נשאר בקבוצה מ"ס והעיקר כהפמ"צ
 וכן סוף מנהג העולם להניחה לא בהתחלת טעם זה כי אם
 מעט בצובה וכעס נופה זו מקום להניח שני תפלין דזכ
 מפורש בגמ' דר"ק]:

יד אמנם אחד מדבותיט האחרונים האריך לחלוק על
 כל זה ובניא ראיות ברורות דכל עצמם זה שבין
 הקובר"ו ובין בית השחי כשר להנחת תפלין וזה שהביאו
 ראיה משיבושא רבה שכתב פלג זרוע ודאי כן הוא
 דמכל היד היא פלג [הגמ"א סק"ה] וצ"ל לפ"ו דזה
 שאמרו חז"ל קיבורית כלומר קבוצת הבשר וזרואי כן
 הוא דבכל עצמם זה יש קבוצת בשר הרבה נגד העצם
 שאחר פיטת היד עד הקובר"ו כמש"כ בחוש ולרבותיט
 בעלי הש"ע נצטרך לומר דשם עפה יש מקום קבוצת
 בשר יותר מכלל פרק זה והייט קצת אחרית התחלת
 הפרק הוה וכן מנהג העולם [ומרש"י] שם נמנע להדיא
 כהגמ"א שכתב גובה קיבורית דהוא אלל הכתף עכ"ל וכ"מ
 מלשון הש"ס שם דכל העולם הזה מקרי גובה שביד והוא כולה
 כגדו הכל וכ"מ מלשון ר"מ בתוס' ורמ"ש ע"ש ונגלע"ד צרוד
 דמי שיש לו מכה במקום הנחת תפלין לפי דברי הש"ע
 יוכל בפשיטות לסמוך על דעת זו ולהניחה למעלה ממחליטה
 על עצמם זה וכן יש להורות וד"ק] [וכ"מ להדיא בחז"ל
 הגדול סי' תקע"ו כהגמ"א ע"ש]:

ה' נרמינן כמנחות [ל"ז]: ירכה בה"ז וזו שמאל [יד כסה]
 אחרים אומרים ירכה [כל"ל לרבות את הגידם
 ירכה משמע יד רצוצה ומקולקלת] הניא אידך
 אין לו זרוע פסור מן התפלין אחרים אומרים ירכה
 לרבוה את הגידם ע"ש ואינו מובן למה השמיטו רבותיט
 כל ענין זה דרד"ף והרמב"ם והסמ"צ והרא"ש והפוסר
 לא הוכיחו מכל זה כלום והרי היה להם לפסוק הלכה
 במר או במר ולא מצאתי מי שנהפךר בזה:

יד והג"ל ברעת רבותיט בשנדקק מ"מ דת"ק דאמר אין
 לו זרוע פסור מן התפלין דהא לא דריש זה מקרא
 אלא מסברא קאמר ואיזה סברא יש בזה ואדרבא הא
 אמרינן בערכין [י"ט]: דבראורייתא כל הקבוצות נקראת
 יד ובע"כ רמיידי כשנשארה הקיבורית ורק זרוע אין לו
 דאל"כ לא שייך לומר פסור כיון שאין לו על מה להניח
 וגם לשון אין לו זרוע משמע להדיא דהקיבורית נשארה
 וא"כ מ"מ פסור הא יש לו יד וקרינן ביה והיה לך
 לאות על ירך ומתפלין נופה דייקו לה בגמ' שם דמניחין
 אותה בקיבורית והתורה אמרה על ירך ש"מ דקיבורית
 מקרי יד וכן מוכח מקראי דשמשון דהתיב ותהינינה
 העבותים אשר על זרועו ומסיים ויטמו האטורים מעל
 ידיו וא"כ קשה מנ"ל לת"ק דבאין לו זרוע פסור וגם
 לאחרים קשה למה לזה דרשא לרבות את הגידם לחיובא
 הא מסברא ידועת זה כיון דקרינן בהקיבורית ירך:

יד וצ"ל הפעם דודאי עיקר היד הוא כף היד שהרי
 בכל התנ"ך סבואר ויתן בידו ונתן בידה ויקח מידו

הואיל רגפיק מטמיה רבינו הרמ"א קשה לעבור על דבריו [וכל דבריו המצויים לא נתבררו להם סקססה על סתום] מספיק להצטלם עם האחרים סוף ר"י דספרי בודאי נדמו דברים דלא ר"י סתורם גם בגמ' דילן גם אומר דימין נקרא יד וס"ט דהם זה ולף אלף אין זה ר"י דס"ט דילן מ"מ נדמו דברי ר"י דספרי מכה ש"ס דילן דימין לא נקרא יד גם מה סקססה דלא י"ט לו דעו ויחנה בשמאל ורמז לכך הערכין כבר נצטרנו דלא מקרי יד ומערכין ל"ק כלל כמ"ס וד"ק]:

י כתב רבינו הב"י בסעי' ב' דהמנהג הנכון שיהא הוי"ד של קשר תפרה של יד לצד הלב והתפלה עליו לצד חוץ ויש לומר שלא תונו וי"ד של הקשר מתתפלה עכ"ל כלומר דראיה ברורה אין לט הקשר יהיה לצד הלב דהוה שהצדית הו"ל שימשה כנגד הלב וזה על עצם התפלין מ"ס נכון ונראה שכן צריך לעשות כיון שהוי"ד הוא מאחזית שרי והוא הלכה הקשר ממנו צריך להיות כנגד הלב וגם שלא תונו הקשר מתתפלה אין ראיה ברורה מנ"י וי"ל כמו שהדלי"ת ש"ו ראש דהוה רחוק מעצם התפלין כמו כן הווד של יד אך כן נראה וע"פ חכמת הקבלה לעיכובא כן הוא ולכן טוב יותר שברכות על הוד יברך מן הוד לחוץ ליד כמנהג הספרדים רבוה יתארך הקשר להתפלה דלמנהג האשכנזים שבורכין מתוך ליד על הוד יתרחק בזה הקשר כמובן:

יך ומ"מ כתב רבינו הב"י בסעי' ה' דאדם שהוא עולה לגולות כלומר שיש לו כאב בראש ואינו יכול לנלות ראשו ואם יצטרך להניח התפלה של ראש על הראש עצמו לא יניחם כלל ויש להחזיק לו להניח תפלה של ראש על כובע דק הסמוך לראש ויכסם מפני הדיואים והמניחים בדרך זה לא יברך על של ראש רק יברך על של יד להניח עכ"ל והוצר זה בני ע"ד הרשב"א שמתקפ בזה כמ"ש אבל להראש אין שם היתר בזה וצ"ע וואויל כיון דאל"כ לא יניחם כלל מוטב להניחם איך שהוא אבל קשה לפתח היתר בזה דוע דבינה מזה חוצצת וכן כשיש עפר על הראש חוצץ וצריך לנקות מקום התפלין של הראש ומהראוי לחפור המקום כמסרך שיהיה המקום נקי ויש רוצים להחמיר גם כשהשיער גדול מאד ואינו רואה בזה שום פגע דאיה גבול תחן להשיער ושיער הראש כעצם הראש דמי ואולי אם יש לו כלורית שמסכב גם צדדי השיער של מקום אחר למקום הנחת תפלין בזה וודאי יש חוצצה אבל לא השיער המצוי הגרל במקום זה וכן המנהג פשוט ואין לפקפק כלל בזה:

יא עוד כתב דהמנהג הנכון להקין שהמעברתא שבה הרצועה עוברת הוא מנתח לצד החתך והקוצצה לצד הוד עכ"ל וכן נהגין כל ישראל אף שאין ראיה ברורה על זה ובמ"ש ומשם דבספרו הגדול הביא מהר"ד שיש שאין עושים כן לפיכך הוזהר בזה [ולקלמ מפרסם יש לכיון דמיס אלו בגמרא במנחות ל"ב: טחמרו קשר אל תפלין לריך לסיסו למעטס וכלפי פניס ע' במנמ"י ובז"י וד"ק]:

מז דוע דאע"ג דבשל יד אצרו חול לך לאות ולא לאדרים לאות אין הכוונה שמתחייב לכסות השל יד דהכוונה היא רק במקום לך לאות וכן מפורש במנחות [ל"ז:]: וכן דהיפך דהשל ראש צריך שתראה לכולם כדרכו וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ודרשינן אלו תפלין שבראש אין הכוונה שאמור לכסותם דמותר לכסותם בטלית או בחפץ אחר דלא הקפידה תורה רק על המקום ולכן שיש לו מיתוש בראש יכול להניח השל ראש ולכסות עליו איה כיסוי עליו ועל הראש ביחד וכן פסקו הגדולים:

יב צריך שיניח התפלין על הוד כמש' ולא על איה בגר שעל הוד ורש"י במגילה [כ"ד:]: פירש הטעם משום דבעינן לך לאות ולא לאדרים לאות ולפי טעם זה אין זה רק בשל יד אבל הראש פירש הטעם דכמו דבגבדי כוונה דרשינן בוכחים [ט"ז]. ולבש כבוש שלא יתא דבר תפלין בינו לבשו והיה תפלין דכתיב על ידך צריך שלא להיות דבר חוצץ בינו לבין יד וה"ה בשל ראש רכתיב בין עימד בטובה שכראש כנגד בין עימד כמו שיתבאר צריך שלא יהיה דבר חוצץ ודרשב"א בתשו' מתקפ בזה אבל אין בזה ספק דחוצצה פוסתא בין בשל יד בין בשל ראש להראש:

מח אימר יד ימנו אם עושה כל מלאכתו כשמאל מניח בשמאלו שהוא סימן של כל אדם דאצלו דהוה יד ימינו כדה ואם שלפם בשתי ידיו דהיינו עושה בשניהם ככה שיה באופן שאין שום יתרון בשמאלו על ימנו מניח בשמאל ככל אדם אבל כל שיש יתרון בשמאלו עד ימנו מניח בימנו דהוא הבה אצלו ואם כותב בימנו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו עושה בימין ו"א שהולכין אחר מעשיו ומניח בהוד ההשה ככה אצלו דהוא הבה אצלו וי"א שהולכין אחר

יג ולכן תסודגי על מי שרצה להקל בשל יד כשיש לו מכה על הקיבויות ומינחים סמרטוטים על המכה שיכול להניחו עליהם משעם בזה לא שייך ולא לאחרים לאות כיון שהוא לבוש כגד אחר על גביו [מג"א סק"ו]

המנ"ל בסק"ד דבשעת הנחה ימים עליהם סלעושה סלח מחו
עד שיניח סק"ד ע"פ זאו לפי המצא סלעושה סק"ד קודם
הכריכות ולא לפי מהשגות כמ"ס בס"י כ"ס ספ"י י"ה ע"פ:] :

כ ומקום הנחת תפילין של ראש מרתחלת עיקרי השיער
שעל המצח עד סוף המקום שמתנו של תנוק דופם
כלומר שואף רך כשדואו בין שנה [רש"י ל"ז]. והוא דכתיב
בין עינוך למדנו מקרהה דכתיב ולא תשיש קרהה בין
ענינכם למת וקרהה לא שייך בין העינים ספס שיהי
אין שם שיער כלל אלא הוא מקום עיקרי השיער והבנה
שיונה על המוח כנגד בין העינים ויש להחידו להחפון
על ככה כאשר ראינו בעינינו שרבים טשאים השל ראש
חציו על המצח ואוי לאורו נושה כי לא קיימו מצות
תפילין מימיהם ומברכים לבסלה ויענישם גדול החגיבה
להי בתפילין הגדולה ורפיון הקשרים וגם רחיל מעים
לאמר שבמקום שכלות הנחת השיער שם הוא מקום
התפילין ואיטו כן רק במקום צמיחת עיקרי השיער וראיתי
כמה מידיא אלהים שהולכים ומעינים בכמה בני אדם
אם מונח עליהם השל ראש כראוי ואם אינו כראוי
סחקים להיות כראוי ואשרי חלקם ושכרם גדול מאד :

כא וצריך שיהיה הקשר מאחורי הראש למעלה בעורף
שהוא סוף הגולגולת והוא נגד זמנים וצריך לטין
שהוא השל ראש באמצע הראש כרי שיהיה כנגד בין
העינים וגם הקשר יהיה באמצע העורף ולא ימה לא
לכאן ולא לכאן וצריך שיהא המקום שבקשר נראה כעין
דלוח לצד חוץ ולא כאותן שעושין כעין שני דלוחין ויהיה
שלא יתהפך הקשר וכן בשל יד יש ליהר שלא יתהפך
ההשחור שכרצועות יהיה לצד חוץ בין בשל יד בין בשל
ראש ועיקר הקפידא במקום שמקפים הראש והאדע
ובגמ' מצינו שאחד מהאמראים הנהנה על זה שנהפך
לו פעם אחת הרצועה השחור לצד פנים ואמרו שהתענה
על זה ארבעים תעניות [מ"ק כ"ה.] :

כב ישלשל הרצועות של ראש לפניו ויניעו עד המבור
או למעלה ממנו מעט ויש שכתבו דרצועה של
ימין עד המבור ושל שמאל עד הדאה ומדינת דגמ' אין
שיעור ליה רק שישלשול מעט מלפניו ורוחב הרצועה
של יד ושל ראש כאורך שעורה לפחות והכל העוקף
ואם פיתח משיעור אורך הרצועות ורחבן אם אינו מצא
אחריה מניחן כמות שהן עד שימצא אחרות כי אינו
מטוב מדינת רק היחיד מצוה ואם מותר להפיד הרצועה
כשנקרעה יחבאר בס' ל"ג תפילה של ראש טוב להיחון
גלויים ונראים אבל אינו מטוב כמ"ס בעמ"י מ"ז ותלמיד
בפני רבו אין דרך ארץ לנלות תפיליו בפני רבו [וכ"מ
בר"פ אין עומדין לרבה לא כהנ"ס בתפילין ללבו וכן ר"ן
בר' ימיה ע"פ ודוק] וכתב רבינו הרמ"א דבשר יד
אין דקפידו אלא הם גלויים אלא בטובים וכן בתלמיד עם
רבו עכשיו שאין מניחים אלא בשעת ק"ש ותפלה אפי'
חלמד

אחד הפתיחה משום דכתיב וקשרתם וכתבתם ויד
שכותב בה היא הימין ומניח בהאחרת והעיקר לדינא
כדעיה הראשונה [המנ"ל סק"ו] ודרשאו יד כהה הוא
להלכה משא"כ דרשאו וקשרתם וכתבתם נראה להריא
בש"ס שאינו להלכה [שטה"ר רב חטו רב ל"ז]. מ"ל סך
לדי כסה ועוד דבגרייתא פליגי מ"ק ור"י הסוים ור"ג
ואיסו דייס וקשרתם וכתבתם ויהיה סס דר"י האורס ס"ל
בר"י ור"י הסוים דמו לה ועוד דדלוי סלכס כתיב וראשו
לא ס"ל סך דר"ג] :

יז אמר שהגיה בשמאל של כל אדם לא יצא ויש חולקין
ואינו עיקר ואם האיסר צריך לשאל תפילין מאיט
אימר יהפוך המעברתא לצד חוץ וכוה יבא לו הקשר
לצד גופו דאלו יניחה כדרכה יהיה הקשר שלא לצד
גופו ודבר זה א"א בשום אופן אר"ל על המעברתא ליבא
קפידא כל כך וכן פ"י שאיטו אימר ששאל תפילין מאימר
יעשה כך ודע דסתם אימר הוא כשגולד כך אבל אדם
שהרגיל עצמו להיות אימר יש מחלוקת אם דינו כאימר
אם לאו [עמנ"ל סק"פ סכ"ס שכתבו ממרדכי שני דיעות ודעת
המנ"ל בר"מ נראה דהוי אימר וכ"ס חס מן הממים טולד
לו חלישות בימיו דכ"ע מודים דהוי אימר ויש מי שאלמר
דמ"ס כשנקטעה ידו ואינו כן דמס ענין גל"ז ודוק] :

יח אע"פ שיש לאדם סכה במקום הנחת תפילין יניח
תפילין בני מקום יש בקבורת להניח שתי תפילין כי
העצם הסמוך לבית השחי מחציו עד הקובד"ו במקום
הנעפה הוא מקום התפילין ואם הסכה מגיע עד חציו
יכול להניח בחציו שבלפי הגוף כפי מה שכארנו בסוף
סק"י [ואין לתמוה על מה שאלמר בר"פ המ"ת מקום
יש בראש להניח שתי תפילין וא"ל ויתר חס כשר בכל
הענין דדלוי כן הוא חלל דומיא דראש קאמר כלומר נשכ"י
מקום יש בראש וכו' ס"ג מקום יש ביד ע"פ ודוק] :

יט אורך רצועה של יד כו"י שחקוף את הודע ויקשור
מסנה הקשר והסתח על אצבע האמצעי ויכרך
מסנה על אצבעו נ' כריכות שנים בפרק התחתון ואחד
בפרק האמצעי [עמנ"ל סק"י] סמכ צעליו ולאו דוקא
ויקשור כלומר שחבב הרצועה באופן שמתקיים ונהגים
העולם לכרוך גם שבע כריכות על היד כנגד שבעה
היכות שבמקום פותח את ידך וגו' וכתב רבינו הרמ"א
בסק"י ח' דאין לכרוך הרצועה על התותרתא כדי לחוקה
על היד עכ"ל משום התייתורא יותר קרוש מהרצועה
ואין יניח קדושה קלה על קדושה חמורה וכן הוא מנהג
האשכנזים אבל הספרדים כורבים נ' כריכות עד המעברתא
ועושין כמין ש"ן ואמת שכן כתוב בכונות ובפרוי ע"ה
להאריז"ל אבל הגדול מהמדמוי חלק על זה [שטה"ר]
כל בחלוס לבנו וא"ל שלא יעשה כך כמ"ס ה"ט"ס סק"י
בסס כמה גדול ספרד וא"ל שמה שכתוב שמה כן אינו
מהאריז"ל אלא מהכתרים וכמה ענינים שם כן ע"פ] [ומ"ס

תלמיד בפני רבו יכול לנלות אף בשל ראש וכן המנהג
שלא ליועד עכ"ל רבינו דאז חובה להניחם לא שייך

סימן כח דיני היסח הדעת וחליצת התפלין וכו' ח' מעיפים :

מפשי בהתפלין אלא כשיזכור וימשמש אך ממילא יזכור
וכזה לא יבא לקלות ראש אמנם גם זה פשטא
שבשנושא התפלין צריך להיות ביראה ובשמחה על דרך
ונילו ברעדה וכן סוכמ פר"ט אין עומדין דצריך להיות
בשמחה וזה הוא שהשיב אב"י שם אגא תפלין קא
מנחנא כלומר ומה אני שמח אבל בשלכו נשכר והוא
בעצבות גם זה מקרי היסח הדעת כלומר שמסית דעתו
משמחה של מצוה וזהו שאמרו רבותינו דמיבעי לאבל
לירובי דעהו וכו' כלומר להתיישב דעתו שלא יתא
בעצבות הרבה כדי לכוון לבו לתפלין שתהא שמחה
של מצוה ולכן בשעת הספר וכבי לא מנח להו דא"א
להיות בשעת מעשה שמחה של מצוה :

ד והרמב"ם בפ"ד בתב מצמער ומי שאין דעתו מיושבת
עליו פמור מן התפלין שהמניח תפלין אסור לו
להסית דעתו מהן עכ"ל וכו"ב הגר"ש וש"ע לקמן סי' ל"ח
וה"פ דכיון שהוא מצמער או אין דעתו מיושבת כדאי
ישבח עניהם לנמרי ויבא לירי קלות ראש והיוני שיפח
בהם או יישן שינת קבע ולכד מה שצריך להיות בשמחה
של מצוה יהנה מהו אין ראהו שהרמב"ם יחלוק על
מה שנתבאר ועמ"ש במ"י ל"ח סי' י"ד :

ה אמנם עוד כתב שם חייב אדם למשמש בתפלין כל
זמן שהם עליו שלא יסח דעתו מהם אפילו רנע
אחת שקדושתן גדולה מקדושת הציץ שהציץ אין בו
אלא שם אחד ואלו יש בהם כ"א שם של יו"ד ה"א
כשל ראש וכמותן בשל יד עכ"ל הרי שכתב שלא יסח
דעתו אפילו רנע אחת אך א"כ אינו סובן מה שכתב
אח"כ דישן בהם שינת עראי ע"ש והרי יש רנעים הרבה
שמסית דעתו מהן ויש מי שאומר שיש שיעור כמה
אסור להסית דעתו מהן והיוני בערך הילוך מאה אמה
וישנה עראי הנה פחות משיעור זה ולפיכך מותר [ג"א
שם] וא"א לומר בן שהרי הרמב"ם כתב אפילו רנע ויש
מי שאומר רכיון דכנסת התפלין כמו שכתבאר שם אין
בוה איסור היסח הדעת [אל"ת] ואין בוה שום מעט
לשבת בסובן :

ו ולירידי משינת עראי ד"ק כלל שהרי אדם מוכרח לישן
ואו פמור מכל המצות ומה שייך או היסח הדעת
ורבנן לא המריחותו לסלקם מראשו מפני שיעורו שבזמן
כזעם כזה לא יבא לירי הפחה אבל אין שום חייב
עליו והרי בעת השינה אנהו כמתי ולכן אנו מברכין
המחזיר נשמות לפגרים מחים ואיזה חייב שייך על האדט
או אך בעיקר הדבר קשה לשימת הרמב"ם דאין אפשר
שלא להסית דעתו אף רנע וא"כ אך יחשוב כחפלה
ובתורה כיון שכל מחשבתו התפלין ולכן נלע"ד דהרמב"ם
לא

א נרמין כמנהגות [ל"ו] : חייב אדם למשמש בתפלין
ככל שעה ק"ו מציץ ומה ציץ שאין בו אלא אוכרה
אחת אמרה תורה והיה על מצחו חמיר שלא חסוח
דעתו ממנו תפלין שיש בהן אוכרות הרבה על אחת
כמה וכמה וכבר כתבו הרמ"ש והלמ"רי רבינו וינה בשמו
כפ"ו ברבנות [סי' כ"ח] והמור לקמן סי' מ"ד והיסח
הדעת לא מקרי אלא בשעוסד בשחוק וקלות ראש אבל
אין הכונה שיחשוב כל דעג בתפלין שהרי זהו מהמנמעת
בשמחה או לומר הרי פחשבה בזה ולא בהתפלין
ולכן התירו חכמים בסוכה [כ"ו] : לישן שינת עראי
בתפלין והרי איי לך היסח הדעת גדול מזה אלא כל
שאינו עומד בקלות יתח לן בה :

ב וצ"ל לפ"ו הא דאמרין שחייב למשמש ככל שעה
ה"פ בכל שעה שנובר ומח"ש למשמש כדי שלא
לבוז לירי היסח הרעת [צ"ח ומנ"ח סק"ח] כלומר דאם
גם בשעה שזכור לא ימשמש יכול לשבח עניהם לנמרי
ויבא לירי קלות ראש או לירי הפחה או לירי שינת
קבע וכעין זה מצאתי בספר אור ורוע הגדול [סי' תקפ"ט]
וה"ל חייב אדם למשמש וכו' הלכך צריך אדם כשהוא
לבוז תפלין לזכור תפלין עליו ולא להסית דעתו מהן
שלא יישן בהם ולא יפוח בהם כי מחמת שזכר שנושא
שם הנכבד עליו אינו בא לירי קלות ראש ותופס יראת
שמים בלבו וכו' הלכך כשארם סביון לבו בהתפלות אי
בהלכה אין זה היסח הדעת דכ"ש דאיכא יראת השם
ואסקינו כפ" הישן דישן בהם שינת עראי וכו' עכ"ל
הרי דעיקר הכונה הוא כדי שיבא ליראת שמים ולא
לקלות ראש ושינת עראי מותר שזהו הברחית לאדם
[וממוקד בזה קוסית הג"ח סי' ל"ט דהא שחוק וקלות ראש
בלח"ס אסור ע"ש ולפמ"ט ח"ט דזה מביא לזה והא דלמריקן
בשבת י"ב. ויולא אלס בתפלין ע"ש עם חזוקה כיון דחייב
למשמש מידכר דכיר להו ע"ש ס"פ כיון שאין לו למוט
מנשמתם ככל עם שזכור בודאי וזכור וימשמש ויסקס מעליו
עם חשכה ודו"ק :

ג אבל א"כ המור ויש"ע ביו"ד סי' שפ"ח
וה"ל מיבעי ליה לאבל לירובי דעתיה לכונניה לבו
לתפלין שלא יסח דעתו מהם אבל בשעת הספר ובכי
לא מנח להו עכ"ל והוה כדכרי הרמב"ן בהוראת האדם
ע"ש ואם היסח הדעת אינו אלא קלות ראש והרי
אדרבא האבנ נשבר לבו בקרבנו ורחוק מקלות ראש
ואיזה היסח הדעת שייך בזה [ג"ח] שם] אבל כאמח
ל"ק כלל דאין לא אסרינן דהיסח הדעת הוא קלות ראש
אלא היסח הדעת ממש כדי שלא לבא לירי קלות ראש
רק אן הכי קאמרינן דאין חכונה לחשוב בכל רנע

תחלה ע"ל ואי"ג רשל ראש סרוכה קרושתי על של יד ס"ם אין קפידא כמה שחשל יד מונח על השל ראש ודוקא תורה ונביאים שהתפרש נחל סאר אסור להניח נביאים על גבי תורה כמ"ש ביו"ד סימן רפ"ב אבל בהפרש שבין של יד לשל ראש אין קפידא וראיה שהרי התירו שם להניח נביאים על כתובים וכתובים על נביאים שבדאי אין קרושתן שוה אלא כיון דהתפרש אינו רחוק כל כך אין קפידא [מנ"א סק"ד] ויש שנהגו לעשות שני כיסין [סס] ומנהיגו להניח השל ראש לצד ימין והשל יד לצד שמאל וכבר זכרנו זה במ"ב כ"ה סע"י ויש שמקפידים על מה שבזכרים הרצועות עד התפילין טשום התפילין קרושתן הרכה יותר מן הרצועות ולכן כורכין אותן בפ"ע ככנפים אבל אין שום קפידא בזה כיון דכן דרך תשמישן וכמו שבזכרין טפה סביב הס"ת וכן בכריכה הרצועות סביבן נשמרים יפה וכן אנו נוהגים וגם כזה יש נוהגים שהדל"ת של הקשר של ראש מניחים על המעברתא ולא התה המעברתא דאריי שהוא משם שדי לא נאה שינוח בתחתיתו וזכרבים הרצועות סביב הקצוות [עמנ"א סק"ד] והילצין השל ראש ביד שמאל להראות שקשה עליו פרידתן [סס סק"ג]:

לא קאמר אלא בעת שהולך במל או עומק בצרכי העולם אבל בעת ההפלה והליטור גם הרמב"ם יורה לזה ולא משמע כן מדבריהם [ולתקנת"ס א"ש צפ"ט סוף דף דשנת י"ג]. סתבטו בסוף סעי' ב' ע"ג ודו"ק]:

כשימשמש ממשמש בשל יד תחלה ואח"כ בשל ראש רכמו שעושה בהנחתן כמו כן כשימשמש כדכתיב וקשרתם לאות על ירך ואח"כ והיו למוטפות כיון עניך וכשאמר וקשרתם ימשמש בשל יד וכשאמר והיו ימשמש בשל ראש אבל כשחולץ התפילין חולץ השל ראש תחלה ואח"כ השל יד משם רכתיב והיו למוטפות כיון עניך שכל זמן שבין עניך יהיו שתיים וקודם שחולץ השל ראש יסוד הרצועה של יד מהאצבע האמצעי וחלוצין מעומד רכמו שמניחן מעומד כמו כן חליצתן וכן אותן המניחים של יד מיושב ויחלצו נ"כ מיושב ורק השל ראש יחלצו מעומד ומנהג החכמים לנשק התפילין בעת הנחתן ובעת חליצתן וחיוב מצוה הוא:

וכתב רבינו הב"י במעי' ב' שניח כהתיק של ראש ועליו של יד כדי ששכיבא להניחם יפגע בשל יד

סימן כמ שאין ברכה בחליצת התפילין. ובו ג' סעיפים:

לא שייך ברכה זו אפילו כע"ש לראות לא שייך ברכה כמובן דדוקא לשמור שצונו לשמור שייך ברכה [וכ"כ סב"י] והיו גם כזוה הירושלמי בפ"ג דברכות [הל' ג'] ע"ש ולא שהברכה היא על מה שאסור להניח בלילה ועכ"פ דעת הגאון רכמו שברכה ברא נפשות יש כנמ' מי שכירך על המים ומי שלא כירך ע"ש ה"ג בתפילין כן הוא ואיהו פסק בריה"ג דלילה לאו זמן תפילין והרי גם דעת הרמב"ם כן הוא כמו שיתבאר בס' ל' ועכ"פ לא כתב ברכה זו ממש דאנן קי"ל דאין מברכין ברכה אחרונה על המצוה במבואר כנמ' שם והנאון אמר שמי שירצה יברך ואין חשש בזה [וגם דברי התוס' סס יש לפקס כן ע"ג היטב אך מדברי הגור והב"י והב"ח מבואר שלא פירשו כן וגם כמה סתבטו מתוך קוסיות הס"ז והמנ"א ע"ג סע"ב מאוס דקי"ל דמטוה א"ל ברכה ללחיו ודו"ק]:

א כתב הגור לא יברך אקב"ו לשמור חקיו כשמסרין שאין הכנה כבני מערבא [ברכות מ"ד]: שהיו מברכין לשמור חקיו בשעת הסרתן מפני שמבדילין לילה לאו זמן תפילין הוא ודורשים אותו מושמרת את החוקה וגי' כדירשם ימים ולא לילה [כריה"ג צמנות ל"ו]: ואנן קי"ל לילה זמן תפילין הוא וגי' [כר"ע סס] ואפילו כע"ש כה"ש שצריך להסירם אין לברך דלא מושמרת אנו לומדים אותו אלא משם לאות וכו' וראיתי על שם רב האי גאון הדרשות בידו אם ירצה לברך מברך ואני המה כיון שאינו חיוב היה ברכה לבטלה עכ"ל [עב"י וז"ה ספרו לתוך דברי הגאון בדברים דמוקס ע"ג]:

ב ואני המה על בני מערבא נהי גורה תורה ושמרת שלא תניחם בלילה וכל מקום שנאמר השמר פן ואל איני אלא ל"ת כראיתא במנחות שם מ"ם הא כבר כתבו הרא"ש והר"ן וכל הראשונים בריש כתיבות שאין שייך לברך ברכה על איסור ע"ש ולענ"ד נראה דהריא מברכות שם ומנהג [ג"א א]: דברכה זו היא ברכה אחרונה על התפילין כמו שמברכין ברכה אחרונה על אכילה ושתייה וכמו ברכת התורה דהכי אותא שם להריא ע"ש אלא דברכה זו לא שייך רק אם לילה לאו זמן תפילין מדרשא דחוקה בזה שייך ברכה אקב"ו לשמור חקיו והיא הברכה שאחר התפילין אבל אי לילה זמן תפילין

ג יש שנהגו כשנגיעים כובא לציון ליהי רצון שנשמר חוקך וכו' למלק הרצועה מעל האצבע לזכר לשמור חוקיו דבני מערבא ואינו יודע אם כדי לעשות כן כיון דלא קי"ל כבני מערבא ועוד דבני מערבא היו מברכים רק אם חלצום לעה ערב אך להיפך איהו חשש יש בזה ומ"ם לא ידעתי אם יש לעשות זכר למאי דלא קי"ל לדינא וצ"ע:

סימן ל זמן הנחתן וזמן חריצתן לערב . ובו ח' מעיפים :

א זמן הנחתן בבוקר משוראה את חבירו בריחוק ד' אמות ויכונו שזה הוא דבהפלין כתיב וראו כל ע"ה כי שם ה' וגו' ולכן תלי בראייה ואמרו בירושלמי פ"ק דברכות שחבירו זה יהיה שמכירו קצת דאלו מכירו הרבה הלא יכירו גם מרחוק וזהו שכתבו הטור והש"ע חבירו הרגיל עמו קצת וכו' ע"ש :

ב במנחות [ל"ו] תניא ושמרת את החוקה הזאת למעודה מימים ימימה וימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וי"ט דברי ריה"ג ר"ע אומר לא נאמר חוקה זו אלא לענין פסח בלבד ובאיירך ברייתא תניא ר"ע אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וי"ט ת"ל והיה לאות וכו' מי שצריכין אות יצאו שבתות וי"ט שהן טפן אות ואמר שם ר' יוחנן כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בלאו וזהו כריה"ג ואמרו שם דאפי" לריה"ג אם בוגטו לשוטרם מותר להניחם בלילה כדי שלא יאבדו ואמרינן שם דרב אשי מ"ל כר"ע דלילה וזמן תפילין אך אין מורין בן דשסא י"שן בהם ויבא לירי הפחה ולכן מדרבנן אין להניחם בלילה :

ג והנה הרמב"ם בפ"ד דין י' פסק כריה"ג שכתב זמן הנחת התפילין ביום ולא בלילה שנאמר מימים ימימה חוקה זו היא מצות תפילין וכן שבתות וי"ט אינן זמן תפילין שנאמר והיה לאות ושבתות וי"ט הן עצמן אות וכו' וכל המניח תפילין לכתחלה אחר שתשקע החמה עובר בלאו שנאמר ושמרת וכו' עכ"ל ואף שפסק כריה"ג מ"ט בשבתות וי"ט נקוט קרא דר"ע מלאות ונראה דס"כ כמ"ש ההוס' בעירובין [ל"ו] . דריה"ג גופה אקרא דר"ע סמוך ע"ש ומעמם ברור דאפי" מנ"ל למעט מימים ולא כל ימים לשבת וי"ט [מהרש"א] דילמא ימים אחרים אלא ודאי דסמוך על קרא דלאות ואפי"ג דלכאורה משמע שגם בשבת וי"ט יש ג"מ בין ריה"ג ובין ר"ע דלריה"ג עובר בלאו כיון דאחי מושמרת כמו בלילה ולר"ע רק א"ל להניחם בשבת וי"ט אבל אינו עובר בלאו [ולכ"ה הט"ז סי' מ"א] לא משמע ליה להרמב"ם כן ודאיה לזה מר' יוחנן דס"ל כריה"ג למה לא אמר כל המניח תפילין בלילה או בשבת וי"ט עובר בלאו אלא ודאי דבשבת וי"ט גם לריה"ג אינו עובר בלאו והטעם משום דעיקר קרא דשמרת אתי ללילה אבל לשבת וי"ט עיקר קרא הוא מצוות כמ"ש ולכן לא חש הרמב"ם להביא על שבת וי"ט קרא דשמרת :

ד אכל רבותינו בעלי ההוס' והר"ף והרא"ש והסמ"ג פסקו כר"ע משום דרב אשי סובר כן ולילה סן התורה זמן תפילין ורק מדרבנן אסרו להניחם לכתחלה בלילה שסא יישן בהם וכן פסקו בטור וש"ע וז"ל רבינו הגב"י בסעי' ב' אסור להניח תפילין בלילה שסא ישבהם

ויישן בהם ואם הניחם קודם שתשקע החמה וחשבה עליו אפילו הם עליו כל הלילה מותר ואין מורין בן [וכרעוס לריך לחלנן] ואם לא חלץ תפלו מששקעה חמה מפני שלא היה לו מקום לשמרון ונמצאו עליו כדי לשמרון מותר ומורין בן עכ"ל וצריך שיאמר שעושה כדי לשמרון [מג"א] וגם הרמב"ם כתב דינים אלו והנה הם כרי לשמרון מפורש בנמ' דמותר אפילו אי לילה לאו זמן תפילין כמ"ש אבל הדין הראשון דאם חשבה עליו מותר ואין מורין בן למה כתב הא בגמרא הוה זה רק למאן דס"ל לילה זמן תפילין ונראה להדיא שהרמב"ם מפרש פ"י אחר בגמרא באופן דהוה אפילו למ"ד לילה לאו זמן תפילין [וה"פ יומננא קמי דרב אשי ומשך והניח תפילין כלומר שלא חלנן וכו' הלכה ואין מורין בן כלומר הלכה שזמן התורה אסור להניחם בלילה חלנן לחלנן אין חיוב מן התורה אך אין מורין בן אם אינו לשמרון ולפי"ז נתגלה טעמו של הרמב"ם שפסק כריה"ג משום דמפרש דגם רב אשי מ"ל כריה"ג ולפי"ז י"ל דגם הרי"ף סובר כן דסוף כתב והלכה כרי"א ולפי"ז הרמב"ם אינו סובר לדרי' יוחנן ולפי"ז א"ש מה שהביא הרי"ף גם דברי ר' יוחנן וגדולי אמרוניס טעמו הרבה דבריהם ולפי"ז ברור בטעמם שכן הוא ודוק" :

ה היה רוצה לצאת לדרך בהשכמה מניחם בלא ברכה אפילו להסוכרים לילה זמן תפילין חזירו היתרו מטעם כיון דרבנן אסרו אפי"ג דבלצאת לדרך חזירו מטעם דבזה ליכא למיחש שמא יישן בהם כיון שהולך בדרך איך יישן מ"מ ברכה א"א דאיך יאמר וצונו הלא חכמים אסרום בלילה ולכן יניחם בלא ברכה וכשיגיע זמנם ימשמש בהם ויברך ודע דלא התירו זה רק למי שהולך רגלי אבל בשיושב בעגלה לא התירו לו להניחם קודם אור היום שהרי היושב בעגלה יש חשש שינה כמו בביתו [מ"ז ומ"א סק"ה] וכן רוכב על הסוס או על החמור אסור לו להניחן קודם אור היום [סס] ואפי"ג דלכאורה רוכב אי אפשר לו לישן שהרי יפול מ"מ להמורגלים ברכיבה וכו' לישן כשהסוס או החמור הולך לא במרוצה ולכן אסור ויש מי שמתיר ברוכב [א"י] וכן נראה עיקר :

ו והנה הטור וש"ע כתבו דין זה והרמב"ם לא כתבו ותמחו עליו דהוה כרייהא בס"פ הקומץ [ל"ו] . וכתבו דס"ל דזה אחיא למ"ד לילה זמן תפילין [צ"ח] ואני תמה עליהם להיפך דבכרייהא מפורש בהרמב"ם וז"ל הכרייתא היה משכים לצאת לדרך ומתיירא שמא יאבדו מניחן וכשיגיע זמן ימשמש וכו' ע"ש הרי שרא התירו רק במתיירא שמא יאבדו והוה כדי לשמרון וזה כבר כתב הרמב"ם ואדרבא אינו מתפלא על הטור וש"ע למה השמיטו הך דמתיירא שמא יאבדו ומנ"ל דגם בלא חשש זה מותר וצ"ל דס"ל דהא דתניא ומתיירא שמא יאבדו

גניבה ואבירה וגם אינו יכול לישלן ולמלטגם בידו ספני השבת ילך לביתו ויניח ידו עליהם עד שיגיע לביתו ואם יש בית יקרובה מביתו ומשתמרין שם חייב לחולצן ולהניחן שם ;

ה וכתב רבינו הב"י מי שאומר שאם התפלל תפלת ערבית מבעוד יום עד שלא הניח תפילין אין לו להניחם אח"כ עכ"ל כיון דכבר עשאו לילה והווי תרי קציו דסתרי אהדרי ולכן אם הוא לא התפלל אע"פ שהציבור התפללו מותר להניח תפילין ויש מי שאומר שאם היה סבור שהוא יום ובידו שלא ובאמת היה לילה אינו חייב לברך ביום כיון דקו"ל כרוב הפוסקים דלילה זמן תפילין [גלג"ו] ודע דהמקובלים הווידוי שלא להיות עליו תפילין בלילה וגם לא יתפלל ערבית בהם ואילו ס"ל בהרמב"ם דמן התורה לאו זמן תפילין הוא ;

וזו למ"ד לילה לאו זמן תפילין ובזמן שהם פסקו דלילה זמן תפילין מותר גם בלא חשש זה אבל מנ"ל לומר בן ועכ"פ דברי הרמב"ם מוכיחים מהברייתא עצמה ואולי שהמדר וש"ע לא גיטו בכרייתא ומתיירא שמא יאבדו ורדיתו שהר"ף והרא"ש [סי' ט"ז] באמת היתה גירסתם כן ע"ש אבל המרכיז הביאה וגרס ומתיירא שמא יאבדו וכך היתה גירסת הרמב"ם ולפי"א א"ש כל דברי רבותי ;

ז היה כא כדרך ותפילין בראשו ושקעה עליו חמה אינו חולצן ורק יניח ידו על הישך ראש עד שיגיע לבית כדי שתרוואה לא יסבור שהניחן בלילה אבל אם היה יושב בביתו או בבהמ"ד א"צ לכסותו בידו דאורם שבשם ראו שהניחם מבעוד יום אבל בע"ש בין השמשות שבהו יושב בבהמ"ד ואינו יכול להניחם שם מחשש

סימן לא דין תפילין בשבת ויו"ט וחובה"ט. ובו ד' סעיפים :

הגדול [סי' תקס"ט] כתב יצאנו שבתות וי"ט שהן עצמן אות פי' רבינו אליקים דכתוב בני ובין בני"א אות היא ענין אחר שהן טפן אות שנהר מסבמיון ומעלה בזכור מוכיחין שניחים בהם עכ"ל וכן מביאר מרשון הר"ף שב' שהן טפן אות דכתוב כי אות היא בני ובין בני"א עכ"ל ושבת וי"ט אחת הי דגם י"ט נקרא שבתון במ"ש זמן מפורדת השבת הבונה על י"ט ראשון של פסח והתוס' והרא"ש כתבו דר"ל או דאיסור עשיית מלאכה נקרא אות או מצה בפסח ומכאן במסכות ונ"ט לענין חת"פ כמו שיתבאר בס"ד והרוקח [סי' ל'] כתב דאות של יציאת מצרים היא אות וזה בשבת ותפילין [ולכן מילת חף שיהא אות חין ויולתוס יודע הלות מפני שחלוף לות על יל"ת ע"ש ויש מסקדמונים שכתבו ללות מילה סוף לות רק שכל חלם לריך לסיוף עליו שני לותות דע"פ שנים עדים יקום דבר ולכן כחול סוי מילה ותפילין וכתבת וי"ט סוי מילה ולות של שבת וי"ט] ;

א שבת וי"ט לאו זמן תפילין דילפינן מוהיה לאות יצאו שבתות וי"ט שהן עצמן אות וכבר כתבנו בס' הקדום סעי' ג' דאפילו להרמב"ם דפסק בריה"ג דלילה לאו זמן תפילין מקרא דושבתת ולדיריה עובר בלאו כשמתנים בלילה ואילו דרוש מתיירא קרא גם לשבת וי"ט ס"ט המניחם בשבת וי"ט אינו עובר בלאו מטעם שבארת שם ומ"מ כתב רבינו הב"י דבשבת וי"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות ואם מניחים בהם אות אחר היה לזול לאות שלהם עכ"ל ואין הבונה לאיסור תורה אלא איסור משום בזיון שבת וי"ט ;

ד וברין תפילין בחוה"מ בש"ס ודו"ף הרמב"ם לא הזכיר להדיא אם חייב בתפילין אם לאו והרא"ש פסק דחייב בתפילין משום דהאות היא איסור מלאכה וחובה"ט מותר מן התורה וכן פסק המרדכי וכתב שגם סה"ם סד"ב פסק בן וכן ר"י בעל התוס' וסמ"ק וסמ"ק התורה פסקו להניח בלא ברכה ובתוס' בב"ם במסתפקים בזה ובעירובין [ל"ו] כתבו דחייב ע"פ הירושלמי דפ"ג דמ"ק וכתבו שכן נהגו ע"ש והרשב"א אמר [סי' תר"ג] פסק דפסוד משום דמלאכת חיה"מ אסור מן התורה וכתב שגם הרמב"ם סובר בן ובן נמצא באמת להראב"ד כפי תמים דעים [סי' מ'] וכן בשם התוס' ע"ש אבל בתוס' שלפנינו לא נמצא בן וכן התוס' כתבו דבה"ג אסור להניחם בחוה"מ ע"ש ובה"ג שלפנינו לא נמצא זה וע"פ הוידור כתבו הפוסקים דאסור להניחם ורבינו הב"י פסק שאין להניחם ורבינו הרמ"א פסק שיש להניחם וקעשה

ב והכי איתא במבילתא סוף פרשה י"ז ר' יצחק אומר הואיל ושבת קרויה אות ותפילין קרוין את לא יתן אות בתוך אות או יתן אות לתוך אות אמרת תרחיה שבת שחייבין עליה ברת ומיתת כ"ד לתפילין שאין חייבין עליה ברת ומיתת כ"ד עכ"ל בלומר שבת רוחה לתפילין ונגאי הוא לשבת שתצטרך לאות אחר ובילקום יש עוד מאמר בזה ברשון אחר תרחיה שבת שנקראת אות וברית לתפילין שלא נקראת אלא אות כלבר והבונה שאסור להוסיף אות על אות שבת וי"ט היו נ"ב בשבת שהרי כתוב ברה שבתון כיום הראשון שבתון וכיום השמיני שבתון ואפילו י"ט שני שהוא מדרבנן אסור בתפילין דיש נח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה כמו שופר ולולב כשהל בשבת כדאמדינן כיבמות [ט' :] ושם הוא דאם הניח תפילין בשבת וי"ט לשם מצוה עובר על כל תוסף ואם מותר לשלמל תפילין בשבת וי"ט והבאר כפי" ש"ה במ"ד ;

ג ומתו האות מרש"י מביאר דעצם השבת הוא האות וז"ל רש"י שהן עצמן אות בין הקב"ה לישראל דבתוב כי אה היה בני ובניכם ונאמר בני ובין בני"א אות היא לעולם רעיצונו של יום הוא האות ובאר ודוע

ויעשה הברכה בלחש וכל הספרים אין מניחין וכל האשכנזים מניחים אך עתה מניחים בלא ברכה וכן ראוי לעשות וכבר האריכו בזה כמה מגדולי אחרונים זה אומר בכה וזה אומר בכה ולכן כל אחד יחזיק במנהגו ועכשיו רבו גם בין האשכנזים שלא להניחם ואין להאריך בזה מיהו עכ"פ בבהמ"ד אחד לא יעשה זה בכה וזה בכה משום לא תתגודדו [אם האות הוא מלאכה תלוי אי מלאכה חו"מ דלורייתא או דרכך ואם האות הוא מלא

מצות הפילין שיכתוב ארבע פרשות אלו קדש לי כל כבוד עד מימים ימימה והיה כי יביאך עד בחוק יד הציאתי ה' מצמצים ופרשת שמע עד ובשערך והיה אם שמוע ער על הארץ ובשל ראש כותבים כל פרשה בקלף בפ"ע ובשל יד כותבין כולם על קלף אחד ותניא במבילתא סוף פרשה בא כהבן שלא כסדרן יגזוו והך שלא כסדרן כלול ג' דברים האחד על המקום והיינו שהסמך בהשל יד שמוע אצל קדש וכיוצא בזה וכן בשל ראש הניח שמוע אצל קדש והשנית על כתיבת הפרשות והיינו שכתב והיה כי יביאך קודם לקדש פסול שצריך לכתוב על הסדר שבארט ולכן אם נפסלה פרשה אחרונה חוזר וכותבה אבל אם נפסלה הראשונה כולן פסולות כלומר לא פסול עצמו אלא שאין עם יד לחברין אא"כ יש לו פרשה ראשונה אחרת שנכתבה קודם הן פרשות דאו מחברה וכשרות והשלישית בהאותיות שאם טעה באות אחד וצריך למחוקו או לתקנו נפסלים כל האותיות שאחריו עד סוף הפרשה דהכתיבה צריך להיות כסדרן דוקא הקודם קודם והמאוחר מאוחר וזהו שאמרו בירושלמי פ"ק דמגילה [ס"ט] אין תולין בתפילין ומוזות כלומר דבתורה אם החסיר אות אחד תולדו בין השימין וכתפילין ומוזות אינו כן משום דיהיה שלא כסדרן וברינים אלו חמורין מס"ת משום דכתיב והיו בהויתין יהא כלומר על הסדר כפי שנכתב בתורה :

סימן לב דיני כתיבתן ועל מה נכתבים וכיצד נכתבין . ובו צא מעיפים :

ביה שלא כסדרן ומחוקו וכשר רק יש לדקדק דאם היתר הוא באמצע התיבה שלא יהיה הפסק גדול באמצע התיבה ומישך האות הקודם אי שלאחריו כפי היכרת [וכ"כ במג"א סס"ק ל"ג ע"ש] וכן אכל התיבה מיוחדת מוחקה וכשרה ובכלבד שלא ישאר ריוח כמו אהיות קמטת דאו פסול משום דהוי הפסק פרשה [ואף ש"ס סוכר דהפסק פרשה ג' תוהיות לא ק"ל כן כמ"ס המג"א ע"ס] :

ג בכתיבת הפרשות של יד ושל ראש מי קודם אין עיכוב כדבר רבוה לא שייך כסדרן ושלא כסדרן ששניהם שוים ורק י"א כיון דשל ראש למעלה בקדושה משל יד יכתוב השל ראש קודם אבל רבינו הרמ"א פסק להיפך דלכתחלה יכתוב השל יד קודם להשל ראש ומעמו נראה מפני שהשל יד נכתב בתורה מקודם ועוד ג"ל מעם דכיון דבשל יד נכתבו כל הפרשות בקלף אחד כמ"ס משום דכן נורה תורה וקשרתם לאות עד ירך צריך שתהיה אות אחת [מנחות ל"ד :] וא"כ הקלף הוזה בעת כתיבתו מקודש יותר מכל קלף של ראש שאין בכל קלף יותר מפרשה אחת ועוד דכתיבת התפילין אינו מפורש ונכללו בהקשריה והיו כמו דכתיב וקשרתם וכתבתם וא"כ כמו דבהנחה השל יד קודם כמו כן בהכתיבה ומיהו אינו לעיכובא ואפשר דלכן סתמה התורה כתיבתם מפני שאינו לעיכובא :

ד וכן בכתיבת האהיות בכל אות בפ"ע לא שייך כסדרן כלומר דכל אות נופה יש בו קודם ומאוחר כגון כה"י יש לו לכתוב מקודם הרל"ת ואח"כ הו"ד וכמו כן בכל האותיות ומ"ס אם הקדים המאוחר לית לן בה דכל זמן שלא נגמר האות אין זה כלום [פמ"ג] וכן אם כתב מקצת אות ואח"כ כתב האות הקודם וחזר והשלים האות שלאחריו לא הוי שלא כסדרן מטעם שנתבאר [ע"ס] וכן ג"ל אם לא תייג האותיות הצריכין תיגין וכתב האותיות שאח"כ אין זה שלא כסדרן ויכול לחייבן אח"כ וכן הדין בהקצין של האותיות יכול לעשות אח"כ דכיון דעיקרי האותיות נכתבו כסדרן לית לן בה [וכתב המג"א סק"א דהל"מ] כל אחד לריב לטיות גדול כמו ד' דלמ"ן קטנים מאלו אבל לא סהלמ"ן של כפרשות פמ"ג] :

ב ולפ"ו אם נמחק או נתקלקל אות אחד בפרשה פסולה ודוקא כשנמחק לגמרי אבל אם דיושמו ניכר כשרה ומעבירה בקולמס ועוד יתבאר בזה ואם הקלקול קמין והיינו שנתקלקל האות אבל עדין תמונתו עליו כגון שנפסקו היוד"ין של האלפ"ן ומ"ס המונת אלפ"ן עליהם מתקנן וכשרות ואם נפסק הפסק קמין כגון של ב"ו"ו וכיוצא בו אם ההפסק קמין עד שעדיין תמונת ב"ו"ו עליו מתקן וכשר דזה לא מקרי שלא כסדרן ועוד יתבאר בזה בס"ד וכן שלא כסדרן לא שייך רק בחסר ולא ביתר ודבר זה כתב הרמב"ם בפ"ג דין ג' וז"ל וצריך להזהר במלא וחסר וכו' שאם כתב החסר מלא פסול עד שימחק היתר ואם כתב המלא חסר פסול ואין לו תקנה עכ"ל והטעם פשיט דכל יתר כמי שאינו ולא שייך

ואפילו האות האחרון צריך שיהיה סוף בקלף מכל הרוחות והמעט לא נתפרש ונ"ל שהוא הלכה למשה מסיני יש מי שכתב שמעם כתיבה תמה [הכ"ז] ולי נראה דכתיבה תמה אינו אלא בנף האוה ועוד דבמדרכי בריש הלכות ס"ת הביא דיעות שבס"ת א"צ היקף גייל ובן נראה מהגמק"י ריש הלכות מוזה ע"ש וגם הרי"ף לא הביא זה בס"ת ואם ממעם כתיבה תמה הלא גם בס"ת צריך כתיבה תמה אלא ודאי דהוה הלמ"ם וס"ל דלא נאמרה בס"ת מירו אפי' קי"ל דגם בס"ת מעבב כמ"ש ביר"ד סי' רע"א וכן פסק הרמב"ם בפ"א דין י"ט ע"ש [ומלשון הטור לכאורה משמע כהג"ר וכ"כ ה"ט"ז והפרישה חז"ל הבי"ט כתב כדכתיב ותכב דהטור מילי מילי קמני ולא הביא רמב"ם וברור הוא שמעמו מסכחות סכחטנו] :

י ובידורשמי ברכות [פ"ב סוף ה"ג] איתא עירב את האותיות אית הנא הני כשר ואת תני פסול ר' ארי וכו' [כלומר לא פליגי] בשר מלמטן פסול מלמעלן כגון ארצית הפארדנו ארצך צריכה תפארתיך צריכה ע"ש וביארו כן הוא דבאותיות שות באורך הרי"ן ברור דאם הדיבוק מלמעלה פסול ומלמטה כשר משום דגם בלא הדיבוק נשאר צורת אות אך באותיות שאינן רוטות באריבן כמו ארצך תפארתיך דהכ"ף נמשך למטה יותר מהצד"ק והתי"ו וירבבו בסוף הצד"ק והתי"ו וכבר"ף הוא באמצע צריכה שאלה כלומר והוי ספק ופסקינן לחומרא ונ"ב הרשב"א בתשו' [ס' תרי"ח] ונדרשתי בירושלמי לא היתה בנידסא שלט והוא ו"ל דמלמעלה לא מהני גיריה דהוי חיק תרובת זיין דעדיין לא גמרי האות ומלמטה מהני גיריה ע"ש ומדברי כל הפוסקים משמע להדיא דגיריה מהני בכך ענין דאין זה דמיון לחק תרובת כיון שאינו נודר אלא בין האותיות וכ"כ מפרש בהגמ"י פ"א [אות פ'] ובמדרכי ר"ם הקמץ רבה דבשעוסק בהפרדת האותיות לא הוי כתב תרובת ע"ש ורק המדרכי סחמיר גם בלמטה עד שיגורד מדהש"ס שלט אינו מחלק בכך ע"ש [וכ"כ ה"ט"ז סק"ג] :

יא ולענין הלהבה נראה דגיריה ודאי מהני כמבואר מהמור והש"ע סעי' ב"ה ומעי' כ"ו דאפילו כדיבוק באותיות השם מותר לגיור וכן דעת רוב הפוסקים אמנם כדיבוק מלמטה אם מחויבים לגיור ודאי כחול יש לגיור אבל בשבת וי"ט דגיריה אסור יש למסך בפשטות על הידורשמי ושלא לדגריא אורת מפני עלבנות של תורה זו [עמג"ל סק"ג טעם להחמיר וכסס הר"ל"ק מביא להקל ע"ש ולכן כס"ח לגיור יש למסך על זס ולא הפנין טענין ז"ל"ו יש לגיור חז"ל לא מיפסל בכך וז"ש שלחמ"כ"ט פסול ממהני הלך סלמב"ס כפ"ב ופ"ו כתב דלמנוי און מעכצין כ"ל ע"ש והסמ"ח"י מכשר להדיא כמ"ש המג"ח ור"ק] :

יב כתב רבינו הרמ"א בסעי' ר' ויכתוב כתיבה תמה של

ה יש שכתבו ליהודי שיכתוב כל הפרשיות של יד ושל ראש רצופים ולא יפסיק בדיבור כלל ולכל הפרשות בין פרשה ראשונה לשנייה לא יהיה שום הפסק וכן בין פרשיות הרביעית ואם הפסיק בין שנייה לשלישית בשמהחיל לכתוב השלישית יעביר הקולסם עד חיבה ראשונה של פרשה ראשונה ושנייה ואח"כ יכתוב השלישית [ס"ח סק"ד כסס כוונת] והנה זה אינו מן הדיון אלא מהיודר בעלמא ובראי ראוי להדר במצוה גדולה כו' גם שכתבתם במהרה שיטבול ממומאת קרי ויכתוב הפרשיות רצופים משל יד וכן משל ראש אבל בהפסק בין של יד לשל ראש לא ידעתי הקפידה שהרי שני מצות הן וכל זה אינו לעיכובא בלל כמ"ש :

ג הכתיבה היא כדיו דוקא ומרו דיו בארטי כו"ד סי' רע"א מן מעי' כ"ו עד מעי' ל"ה ודברי רבותינו בעלי הש"ע דלכאורה סתרינן א"ע משם לכאן מעי' ג' ובארטי שם דעיקר הדין תלוי בל' דברים שהיא שחור ומתקיים ומקורו מן העץ ולכן בוסן הש"ס היו עושים מעשן השמנים של פירות שהם מן העץ ועכשו אין את בקיאים לפיכך אנו עושים מעפצים שהם מן העץ וטמ"א וקופע"ר וואסע"ד וזהו קנקנתום :

ד וזהו שכתבו רבותינו בעלי הש"ע כמע"י ג' וכתבתם כדיו שחור בין שיש בו סי עפצים בין שלא כמי עפצים ולכתחלה יחמיר לכתוב כדיו העשייה מעשן עפצים או שמנים שרוים כמי עפצים עכ"ל כלומר דמקדם כתבו דהעיקר הוא השחורות ורדעת הרמב"ם רק זה לעיכובא כמ"ש שם אך באמת דבר הבא מן העץ הוא לעיכובא אף שהרמב"ם לא הוזכר זה וכן הוא מפורש בזהר הרומה [ד' ק"ט] וז"ל וכך מילי דדיו עץ אינון ועוד דיו אויבם ע"ש וזהו שכתבו דלכתחלה יחמיר לעשת מעשן שרוים כמי עפצים דשניהם מעצים אך אין את בקיאי כזה ולכן כו"ד שם ביארו ר"ם שיהיה מן העץ וזהו כמו שאנו עושים עפצים וטמ"א ששניהם מן העץ דטמ"א ג"כ מן העץ דהוא שרף הנוטף מעץ וקנקנתום לשחרות וזהו קופע"ר וואסע"ד [וכזה ח"ס כל מה שנתקסס הגמ"ל כסק"ב והפמ"ג ע"ש ור"ק] :

ה כתב אפילו אות אחת בשאר מיני צבעונים או כזהב שמערכין זהב שחוק במים וכותבין בו פסולין לגמרי דחקין לא מהני שהרי צריך כסדרן וזה האות שלא נכתב כדיו הוה כלא נכתב כלל ואם זרק עפרות זהב על האותיות כדיו לנאותן מעביר הוהב וישאר כתב התחרון וכשר וכך זמן שא לא העביר פסול ולכן אם זרק הוהב אפילו על אות אחד מהשמות אין לו חקה לפי שאסור להעביר את הוהב דהוי כמותק את השם ובעוד הוהב עליו נפסל האות ולכן צריכין גיזיה [ומ"מ ט"ל כסדרן לל טי"ך כשמעצ"ר] :

ו צריך שלא תדבק שום אות בחבירתה אלא כל אות תהיה סוקפת קלף מארכע וחתתה [גמ' כ"ע.]

שלא יחסר אפילו קיצו של יו"ד ויהא מתייג כהלכתו ולתחלה יכתוב כתיבה נסה קצת שלא יהיו נמחקים מהרה וכן מצוה ליפותם מכוזף ומכפשלי ע"ל ואע"ג דבשבת [ק"ג:] אמרין וכתבתם כתיבה תמה שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן וכו' מ"מ גם חסרון קיצו של יו"ד אינו כתיבה תמה דכתיבה תמה היא כשהאית נכתב בשלימותו ועוד דגם כשם בע"ב אין הכונה טמא אלפי"ן עייני"ן דא"כ א"צ קרא דוכתבתם שהרי אין זה האות שצריך לכתוב אלא הכונה שיתראה קצת כע"ג כגון שהמשיך הויד התחתון של האל"ף למעלה סמ"ש והו"ד העליון של האל"ף למטה ממש ונראה קצת כע"ן כמובן אף שבאמת הוא אל"ף אך אינו בתמימותו ואם כן גם בחסרון קיץ אינו בתמימותו ועוד יתכאר בזה כס"י ל"ו סע"ו ע"ש :

יג ודע כי נ' קוצין יש ביו"ד האחד בימינו מתעקם קצת והוא העיקר והשני בגודו בשמאל קמן ממנו הרבה ואינו עקום והשלישית מלמעלה בצד שמאל קיץ קמן כמו שכתבאר בס"י ל"ו והנה שנים אלו נראה דמעכבם ג"כ אלא שביטולת לתקנם גם אחרי כתיבת התפילין דאין בזה שלא כסדרן כיון דעיקר האות קיים [וכ"כ הפ"ג בס"י ק"ג] אבל בחסר קיץ הימין לגמרי נראה דלא מהני כשיכתבנו אח"כ שהרי בלעדו אין תמונה יו"ד עליו [כ"י וק"ו ס"י ל"ו סק"ל] והמפרים אינם נזהרים בהקיצ' השמאלי ויש לגעור בהם כי לדעת ר"ת בתוס' מנחות [כ"ט.] והו קוצו של יו"ד שמעכב ע"ש :

יד ודע דמלשונו שכתב דין מתייג עם רין הקוצין משמע לנארה דשניהם מעכבין וזהו כדעת המור ביו"ד ס"י רע"ג אבל הא כס"י ל"ו פסק רבינו הב"י בדעת הרמב"ם שאין דתנין מעכבין ולא הגיה עליו כלום וכבר כתבנו ביו"ד ס"י רע"ד סע"י יו"ד דקו"ל כהרמב"ם ע"ש וצ"ל דאין כוונתו להשוותם לגמרי וזה שלא כתב דהו"ר רק לכתחלה כמ"ש בכתיבה נסה משום דלא דמי דהתם הוא רק הידוד לכתחלה כמו לייפותם שכתב ולא מעיקר הדיון אבל דתנין הם מעיקר הדיון גם להרמב"ם דהוא דינא דגמרא וחייב לתקנם ורק אין אנו פוסלים בלא התנין ובדין זה לא מיידי הכא אלא בס"י ל"ו :

מז כתב המור וצריך שיכתוב בימינו אפילו אם שלט בשתי ידיו ואימר יד שמאל דידה רה ימין עכ"ל והמסע דכתיבה תמה א"א להיות רק בימין [ג"ג] ועוד דכתיב וקשרתם וכתבתם כקשירה כך כתיבה וקשירה הוא בימין [סס] ומבואר זה במנחות [ל"ז.] וכתב רבינו הב"י בספרו הגדול דאפילו בדיעבד פסול כשכתב בשמאל אם אינו שלט בשתי ידיו ושכן פסקו בהנמ"י [פ"ג] בשם ס"ק"ג וכן פסק הב"ח ע"ש :

מז ולפ"ז נראה כבוד שמה שכתב רבינו הב"י בסע"י ה' צריך שיכתוב בימינו אפילו אם הוא שלט בשתי

ידיו ואם כתב בשמאל פסול אם אפשר למצא אחרים כתיבם בימין וכו' ע"ל דמשמע דאם א"א למצא אחרים כשרים בדיעבד וברור הוא דכוונתו רק אשולט בשתי ידיו אבל כשאינו שלט בשתי ידיו פסול דאל"כ הרי הוא סוהר א"ע ועוד דמג"ל לומר כן כיון דרגמ"י והסמ"ק פוסלים ומבואר כן בגמ' ולכן תמהני על מפרשי הש"ע [ג"ג] וכו"מ ממג"ל סק"ד] שמפרשים גם באינו שלט בשתי ידיו ויש מי שכתבו שלא לברך עליהן אבל מ"מ יניחם [פמ"ג וכו"מ ג"הע"ז ס"י קכ"ג סק"ד] ולע"ד הבה פסוקים לגמרי וגם לענין שבת אינו חייב כשכתוב בשמאלו כמבואר בשבת [ק"ג.] ע"ש וכן האימר כשכתב בימין כל אדם פסולים בדיעבד שם בשבת ע"ש ודע שיש מי שאומר דמי שעושה מלאכתו בימין וכתב בשמאל או להיפך אר"י גדוות סופר דכיון דיש ספק מה מקרי ימינו כמבואר בס"י כ"ו שיש מחלוקת בזה לענין הנחת תפילין וא"כ הוי ספק תורה באיזה יד שכתב [פמ"ג ג"הע"ז סק"ד] ודברי טעם הם וכתוב בפיו פסול לגמרי [מג"ל סק"ה] :

יז הלכה למשה מסיני רמזוה צריך שרמז בכל שיטה ושיטה והפילין א"צ בכל שיטה ושיטה רק בשיטה העליונה שהרי אסור לכתוב בלא שרמזט וישרמט שיטה עליונה ותחתונה ושכצדדים כדי שכשיכתוב כל השורות יכתבם בשורה ובירושלמי פ"ק דשבת מקפיד שלא לשרמט שאומר שם כל הפסוק מדבר ועושיהו נקרא הדיוט ואומר שם לענין אחר וממילא דה"ה ברין זה [תוס' ל"ג:] אך זהו כשעושה משום חומרא אבל אם יודע בעצמו שאין ביכולתו ליישר השיטות בלי שרמזט כל השיטות יכול לשרמטט ורק יודר שלא ישרמטט בעפרת מפני שהמקום מהשרמזט נשאר צבוע והבי הניא בירושלמי מגילה [פ"א הל' ט'] מפרגלין בקנה וזהו שרמזט וכתב רבינו הרמ"א בסע"י ו' וי"א שצריך לשרמטט חמיד למעדה ולמטה ומן הצדדים אע"פ שיועד לכתוב בלא שרמזט וכן נוהגים עכ"ל ואינו מובן הלא גם לדיעה ראשונה כן הוא דשיטה ראשונה הוא בהכרח כמ"ש ואי משום הג' האחרות ג"כ הכל מודים בזה כמבואר בס"י שם נראה התרומה [ענ"י] וצ"ל דכיון דמלשון רבינו הב"י שם נראה שלא הצריך רק שיטה עליונה לוח אומר בלשון וי"א [עמ"ס ס"כ ס"ח דקדקט ה"א י"ח כמה מומרות שלנו מממילין והרי נקרא סדיוט ע"ש וז"ל דודאי כל שאין טוס דיעט לשתומרת או אחת סייג דחצי שאין להממיר ורובי מומרות הם ממני הדיעות דז"ק ותשכח וכו"מ מהפמ"ג ע"ש] :

יח ודע שהרמב"ם כתב בפ"א דין י"ב הלכה למשה מסיני שאין כותבין ס"ח ולא מוזה אלא בשרמזט אבל תפילין א"צ שרמזט לפי שהן מכוזפין עכ"ל כלומר שאין טראין לעין הקורא כס"ת ומזוזה שבודקין אותה לפרקים ואם יכתוב בעיקום ריאה הכל אבל התפילין אינם נראים ולא חיישינן אם יכתבו בעיקום ולדבריו גם שורה

כשר אם ישראל עומד על גביו ומיעו קצת כעבודה וכן
 טורחין ופרמי דינים אלו בארנו ביו"ד סי' רע"א מן סעי'
 ה' עד סעי' י"ב ע"ש ושם נתבאר אי צריך דוקא אמירה
 לשמה או די כפחשוכה וגם נתבאר בשעיקרו שלא
 לשמה אם יש לזה תקן לחזור ועבדו לשמה וגם נתבאר
 דדוקא בתחלת העיבוד צריך להיות הלשמה ע"ש :

שורה ראשונה א"צ דס"ל דזה שאח"כ שאמור לכתוב
 בלא שרטוט זהו בדבר הנראה לכל וזה שכתבנו במקום
 הוא דעת ר"ת ורוב הפוסקים ונ"ל שהולכים לשיטתם
 דה"ת ס"ל דגם ס"ת א"צ שרטוט כמ"ל הטור יו"ד כמ"י
 רע"א ע"ש ולפיכך א"א די לפרש כהרמב"ם כהפילין
 מפני שהם מופיין שהרי גם כמ"ת כן הוא והרמב"ם
 לשיטתו דבס"ת צריך שרטוט לכן פ"י בתפילין מפני
 החיפוי ור"ת פ"י דשורה ראשונה צריך ולפ"ו לדינא אם
 כתב פרשיות של תפילין כלי שרטוט כלל והיינו שגם
 שמה העליונה לא שרטט וגם כתב העזרות בעיקרם
 יכול לטמון ע"ד הרמב"ם ולהניחן עד שישגי תפילין
 אחרים ורבינו הב"י כאן ובזו"ד שם החמיר בשני השיטות
 דכבאן הצריך להשימה העליונה שרטוט וכשם הצריך
 בס"ת שרטוט בכל השיטות דכן עיקר לדינא כמ"ש שם
 בסעי' כ"ה ע"ש :

י"ב הלכה למשח מסיני תפילין על הקלף ולא על
 הרוכססטים ולא על הנויל וכותבין על הקלף במקום
 בשר ואם שיגה לכתוב במקום שיער וכ"ש בשכתב על
 הרכססטים או גויל פסול ומהו קלף ומהו הרכססטים
 ומהו גויל נתבאר ביו"ד סי' רע"א דגיל מקרי כשעדיין
 לא נחלק העור כלל בעוכיו לשנים אלא שגדרו השיער
 ומתקנים שם מעט ובמקום הבשר אין מתקנים כלל וקלף
 מקרי כשחולקים העור בעוביו הולק החצון שלדני
 חשיער נקרא קלף והפנימי הדבוק לכשר מקרי הרכססטים
 ולכן כי ארבי"ן כותבין על הקלף במקום בשר הכוונה
 במקום שקרוב יותר לבשר והיינו במקום שנחלק וקדם
 שנחלק היה דבוק להרכססטים והיו כפי מנהגם בומן
 הש"ס שהיו חולקין העזרות :

כ אכל קלפים שלט שאין חוקין העור אלא מגרדים
 הרבה במקום הדבוק לבשר שממילא חלק הרוכססטים
 נופל ולא נשאר רק הקלף וכותבים על מקום זה הנגדר
 הרבה דאלו מצד השיער שמגרדים קליפתו העליונה
 אינו אלא כדי מה שצריך לתקן ולהחליקו וכל הקלפים
 שלטו דין קלף יש להם כי המופרים בקיאים להכיר אם
 לא נשאר עדיין קצת דוכססטים והיינו שהוא חלק
 הדכה והקלף אינו חלק כל כך ואם אילו נשאר בקליפה
 דקה מגרדין אותה במסך ודבר זה ידוע למופרים ויהיו
 שלא לגרוד הרבה מצד השיער כיון שלא ישאר רק
 הרוכססטים ודכה"ל פסול כמ"ש :

כא וצריך להיות הקלף מעובד בעפצים או בסד וצריך
 שהיא מעובד לשמו וצריך להוציא כשפתיו
 שמועבדו לשם תפילין ובתחלת העיבוד יאמר כן או
 שיעבדני לשם ס"ת אבל אם עיבדו לשם מוזה פסול לתפילין
 דקדושת תפילין חמורה מקדושת מוזה ומ"ם ס"ת לתפילין
 כשר אף שס"ת קדושתו חמורה מתפילין דבל בלא
 מעשה רק הומונה בעלמא יכול לשנות מקדושת חמורה
 לקדושה קלה ואם עיבדו כותי ישראל לומר על גביו
 לדבס"ם פסול אפי' א"ל ישראל שיעבד לשמו ולדא"ש

כב כתב רבינו הב"י בסעי' י' כשסמנים הנקבים במרצע
 כעין אותיות אע"פ שנקל להכותיו לוי"ף אין חוששין
 דמירחת פן יכיר ישראל במס"ע עכ"ל כלומר דודרך
 הסופרים כשסמנים העזרות בעת העיבוד ח"י תכתי
 עושים סימנים על העזרות שלא יחליפם ונקבים בעלמא
 אינם כלום עד שיעשה נקבים כעין אותיות ואף שגם
 בזה נקל לוי"ף שיניח עור על עור וייעשה אותם הנקבים
 על עור זה מ"ם מירתת פן לא ישתנו לגמרי וכבר
 בארנו ביו"ד שם סעי' מ' דסיני כמקום שכתתי גרנה
 כחליפין דאל"כ הרי אינו חשוד להכשיל [ונזה ממורן
 מה שחמה הח"י סק"ה על הסופרים שגזסו סימנים קטנים
 זמן ע"ס ועמ"ל סק"ו סקססא מו"ד סי' ק"ה סעי' ג'
 ולא הסכתי דלמא גם כהן מכיר בזולתי הכתב ומו"ס בס"ס
 סהמ"י דלמא נתנו בתמלה בציבוד לשם קדושה ח"ל עוד
 בלכתי ביו"ד ס"ס] :

כג הקלף יהיה מור בהמה חיה ועוף המותרים דכתיב
 למען תהיה תורת ה' בפיך מן הטמור כע"ל ואפי'
 שארי ספרים שיש בהם שפת אמר לכתוב על דברים
 טמאים [מג"ל סק"ו] ולעני"ד נראה דאפילו בלא שמות
 אמר לכתוב דברי תורה על דברים טמאים ופי' יתן
 מחור ממטא אבל על עזרות שחורים מותר לכתוב אפי'
 כנכילה ומיפה שלהם [צ"ת ק"ה] כיון שהיו ממין
 המותר בפיך אבל מעור דג אסור אפילו במהירות משום
 דנפיש זחמיה [ס"ס] והקלף צריך להיות שלם שלא יהא
 בו נקבים שאין הריו עובר עליו דהיינו שלא תהא האות
 נראה בו חלוקה לשתיים אסמנ מה שנראה כנגד השמש
 כחלוקה לית לן בה [צ"ח ועמ"ל סק"ו] ויש שהחך
 הקלפים למדרגת ד'סשוכה מכלם עוד שליל ושל היה
 יותר משך בהמה וכשיית עדיף מפרשות ולא ידעתי
 מנ"ל לחדש דבר שחולץ לא אמר כן וכבר כתבנו סזה
 ביו"ד סי' רע"א :

כד המופרים הורדים עושים ג' מיני קלפים העב יותר
 לכתוב בו פרשת שמע שהיא קמנה והרק סמנו
 לפרשת יהיה כי יבואך שהיא יותר גדולה ופרשת קדש
 לפרשת יהיה אם שמע שהם ארוכות עשים קלף דק
 מאד ובוה יחמלאו הכתים של ראש בשוה וזוה נק'
 לתפילין [ונכ"ע סעי' י"ד יש ס"ס"ד ע"ש וגם בסכ"י יש
 קטלם זה] ויש שמגזים גליונות גדולים בהפרשיות הקטנות
 יותר מפרשיות הגולות ועובי הקלפים עושים בשוה :
 כה הרמב"ם ספ"א אחר שכתב דין שכל איך צריך
 להיות מוקף קלף פבל צדדיו וסבל אות צדדיו לחות
 תפילין

מחלוקת בין הבבלי ובין הירושלמי נימא הירושלמי
 מיירי בשעת הכתיבה ובאמת נאמר כן לדעת הרמב"ם
 ואי משום דמישמע להו דירושלמי מיירי נ"כ לאחר
 כתיבה ה"ל לומר כן כיון שהוה עיקר המחלוקת אלא
 דאי דלא מ"ד חילוק זה כולל :

כה ואין לשאול דא"כ איך כתבו המור והמוסקים בניקב
 הרגל הפנימי של הרג"א או נשאר כל שהוא כשר
 ובניקב הרגל הימני כשנשאר באות קטנה כשר הא אין
 כאן היקף גי'ל דממעט וה דקדוק רבינו הכ"י ומידור
 גם אשכנזי לחלק בין קודם כתיבה לאח"כ כמבואר
 בספרו הגדול אמנם באמת נלע"ד דא"צ חילוק זה
 דלענין היקף גי'ל מצרפינן גם מקצת האות שלאחר
 הנקב וראיה ברורה לזה שהרי רש"י ז"ל במנחות [כ"ט ע']
 פ"י על איפסקא ליה כרעא דוי"ו דויהרג ופירש"י שהוי"ו
 אירע במקום נקב ע"ש הרי לדריה היה נקב בשעת
 הכתיבה [וכ"כ דלויטס אות ס' ונשאר נקטו"ש ע"ט] אלא
 ודאי דל"ק כלל דאז מצרפינן כדי אות קטנה בלי הפסק
 הנקב דאל"כ אין שם אות' עליו אכל לעולם מחשבינן
 גם מה שאחר הנקב והוה מוקף גי'ל :

כז ולפ"י מזהים סאד דכרי רבינו הבי"ש בש"ע דבסעי'
 מ"ו כתב בלשון המור ובמוקף סעי' מ"ו כתב דכרי
 הרמב"ם והמה סותרים זל"ו וכבר תמרו עליו בזה [ט"ז]
 סק"ד וז"ל סק"ז] ונ"ל דלעולם סובר כהרמב"ם וזה
 שכתב לישן המור משום דלפי דעת המור סובר הש"ס
 שלטו דמכפנים א"צ היקף גי'ל וכרי שלא להורות כן
 העתיק לישטו דאפילו לדעת המור אין הלכה כן כיון
 דבירושלמי מפורש דצריך וכו"ש לדברי הרמב"ם כ"ע
 סוברים כן וכיון דלדינא אין ג"ס בזה העתיק לישטו כדי
 לקצר בדברו [ומ"ס הט"ז] לסקור מ"ל כתיבון הלאשון של
 הבי"ש לחלק בין דיבוק לנקב תמוס דל"כ אפילו ניקב בחוץ
 חזנו פוסל כ"ס בפניס וכן תמוס הפמ"ג ויתר דברי הפמ"ג
 בסק"ד ובסק"ח לא חזינו ע"ש שלטנו מנומנס] :

ל כבר נתבאר דדעת המור דבניקב רגל הימני בה"א
 צריך להשתתיר כמלא אות קטנה אבל כרגל פנימי
 גם במשהו כשר והוה דעת הרא"ש אבל שארי פוסקים
 מצרפים גם כזה כמלא אות קטנה והוינו זי"ד ואם נפסק
 בעוביו אם נשתתיר בחוץ דק כשר והכי הלכתא [נע"א]
 סק"ז] :

לא כתבו רבותינו בעלי הש"ע כמע"ל מ"ו נפסק אחת
 מהאחריות הפשוטות כגון וי"ו וזי"ן וכיוצא בהן אם
 תנוק שאיני לא חקים ולא מיפש יודע לקרותו כשר ואם
 לאו פסול וא"צ לכסות לו שאר אחריות כמו שטרנים
 מידה אם אנו רואים שלא נשאר צורת האות כתקנו או
 נפסק רגל האל"ף פסול אע"פ שהתנוק קורא אותו
 כהלכתו עכ"ל [כל"ל כפי שהגיה הט"ז כמוף סק"ט ע"ט
 דכרי הנע"א סק"ח למוקים והמחור כמ"ס הי"א דמ"ט
 סלח"ד כוונתו ה"ל ח"מ"ל דל"ת ע"ט] :

ביאר

כחקנה עד שהתנוק יכול לקרותה ושרדך הקרא בו
 כתב וז"ל עור שהיה נקוב לא יכתוב על נבי הנקב וכל
 נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב וכו' ניקב העור אחר
 שנכתב אם ניקב בתוך האות כגון תוך ה"א או תוך
 מ"ם וכן בשאר אותיות כשר ניקב בידך של אות עד
 שנפסקה אם נשתתיר ממנה מלא אות קטנה כשר והוא
 שלא אחרת לאות אחרת ואם לא נשתתיר ממנה מלא
 אות קטנה פסולה עכ"ל [ומפרש במנחות כ"ט ע'] יקב הוכו
 של ה"א כלשון אחר דרש"י דמוכו הוא המלק כשמוכו והר"א
 כה"ל מ"ט סט"ו הכריע כלשון ראשון דרש"י דמוכו הוא
 הרגל השמאלי של ה"א והקטע על הלשון אחר מ"ט ה'
 דקטע ע"ש וז"ל דקטע משום יריכו דזכור רק כה"א וכן
 בירושלמי מגילה פ"א ה"ט ביריכו נקטס ה"א וכתבו ב"מ
 ע"ש ובמנחות דמא מימנא ה"א נקטס ה"א משום יריכו] :

כו והנה מדברי הרמב"ם מתבאר להדיא שבדין היקף
 קלף יש חילוק בין קודם כתיבת האות לניקב אח"כ
 וסברא זו כתבה רבינו הבי"ש בספרו הגדול בשם סדר נט
 אשכנזי וכתב שכן נראה להדיא מהרמב"ם ע"ש וכו'
 בש"ע מוקף סעי' מ"ו וז"ל הא רמבשרינן כשנפסק את
 דוקא כשנפסק בבשרות ואח"כ נפסק אכל אם מתחלה
 כשנכתב היה שם נקב ונפסק בו או אם רגל הכ"ף
 הפשוטה או כיוצא בה מגיע לסוף הקלף בלי היקף
 קלף מתחלתו פסול עכ"ל ואין לשאול דא"כ למה כתב
 בסעי' ד' שלא תרבע אות בחבירתה אלא כל אות תהיה
 מוקפת גי'ל עכ"ל וכן בסעי' כ"ה וסעי' כ"ו כתב דאחריות
 דכוקות יכול להפריד ע"ש והיה לו לכאד דזהו רק
 בשעת כתיבתם אבל כשנדבק אח"כ א"צ להפריד
 מפני שמוקף גי'ל א"צ בשעת כתיבה ולא כשנדבק
 אח"כ כמו בנקב י"ד דלא רמי חדא דבריונק יכול
 להקן משא"כ בנקב ועוד דריבוק אות לאות חסיר מפני
 מפני שנראים כאות אחד וזה פסול גם אם נדבק אח"כ
 ותדע לך שכן הוא שהרי הרמב"ם בפ"י בעשרים פסילים
 שחשב שם חשב נעויות האחריות זל"ו ולמה דא חשב
 היקף גי'ל אלא ודאי משום דהיקף גי'ל אינו פוסל רק
 בתחלת הכתיבה וריבוק פוסל גם אח"כ [אנזו תמוך
 קוצית מכו"ל בן חזיו סהזנא כה"י למס לא חשב הרמב"ם
 היקף גי'ל ע"ש ולפמ"ס ח"ט וד"ק] :

כז אמנם ברור הדבר שהשור וספר התרומה והסמ"ג
 והמרב"י והגהמ"ל לית להו חילוק זה בין קודם
 הכתיבה לאחר הכתיבה דהמור כתב ואם לאחר שנכתב
 ניקב בתוך האות כשר וי"א אפילו ניקב כל הוכו
 ובירושלמי משמע שצריך גם בפנים מוקף גי'ל עכ"ל
 וכו"כ הפוסקים שהבאנו ואי מ"ד שמחלקים בין קודם
 הכתיבה לאח"כ לא ה"ל לומר דבירושלמי מצריך גם
 היקף גי'ל מבפנים הא גם הש"ס שלטו סובר כן אלא
 דס"ל דלאחר כתיבה א"צ וה"ל לומר דבירושלמי מצריך
 גם אחר כתיבה היקף גי'ל ועוד דלמה לע' לעשות

מפני הצירוף ולכן צריך לכסות לו החלק התחתון [מ"ז סק"י] ואף שיש חלקים בזה ומ"ל דלא חיישינן שיאמר מפני הצירוף [עו"ל] מ"ם העיקר כמ"ש דע דבכל זה אין חילוק בין שהאות נתקלקל אחר הכתיבה ובין שהסופר כתבו כך דבכולם סומכין על קריאת התקן [מ"ז ס"ג] דלא כיש מי שחוקק וס"ד דלא מסכינין על קריאת התקן רק באות שנתקלקל ולא במה שכתב הסופר מתחלה [ענ"ח] דאין שום מעם לחלק בזה:

ל"ה אם נפלה מ"פת דיו לתוך האות וקלקל האות בין שנפל כעת הכתיבה ובין שנפל לאחר הכתיבה ובין שקלקלו שנאבדה ממנו תמונת אות ובין שער"ה הסיפה נראה כאות אחר כגון שנפלה מיפה בתוך אות דל"ח ונדמה לה"י או בתוך ההפסק של ירך ה"א ונדמה לח"ח וכן כל כיוצא בזה נפסל האות ואפילו הסיפה החסיד רק הקצצה של יו"ד ופסול אך אם החסיד התנין לית לו בה ומסכינין על הרמב"ם שאין התנין מעכבים וכמ"ש במע"י י"ד וכן שארי קוצין של האותיות כשנפלה עליהם מיפה לית לן בה כיון דתוף האות קיים ואם יש ספק אם נאבדה תמונת האות אם לאו או אם דומה לאות אחרת סומכין על תנוק דלא חכים ולא מפש וכפי שיאמר כן יהיה ודע דאין חילוק בין דיו לצבע דגם כל מין צבע שנפל פוסל אם קלקל האות לכך שעה כשנפל על האות איט פוסלה דהוא ככוסו בעלמא וטוררה וכבר ואם מותר לגוררה בשבת [יבאר כמ"י ש"ם שאמר דלגני איסור מקילה חשיב כמחיקה ומ"ם לענין הקריאה במ"ח כשאירע כן בשבת יטלים לקרות בה דנחשב ככוסו בעלמא אבל דיו וצבע אך שהם לחים עדיין והאות יבש מ"ם לא שייך דומה כוסו על זה דכיון שנשפך וקלקלו הוי כנאשך האות וצריך תקון גמא שיהבאר וקדם תקוט פסול לגמרי ולכן בתפילין ומוזות כשנפל דיו על אות וקלקלו וכבר נכתבו הרבה אותיות אחר אות זה נפסלו ולא מהני תקון דהוה שלא כסדרן אא"כ יוכל למחוק כל האותיות שכתבו אחר זה האות כגון שאין שם כינויים:

ל"ו וכיצד תקנו דזה אין טעול לגרור הדיו במקום שנפל ויחזור האות לתקנו דהוה חק תוכות כלומר התורה אמרה וכתבתם ולא וחקקתם וחקקת מקרי כשחוקק סביבות האות והאות נתרזה ממילא איהו במיפת דיו כשקלקל האות ועתה מתקנו ע"י גירית הדיו סביב האות דהוה חק תוכות ופסול מן התורה אלא יגרור כל האות לגמרי ויחדר יכתבנו וכן אם נעשה ע"י הסיפה כאות אחרת כגון שהמשיך ירך ה"א לנגה לא מהני גירית הסיפה דהוה חק תוכות אלא יגרור כל האות לגמרי ויחדר יכתבנו וכן אם נעשה ע"י הסיפה ויחזור ויכתוב וכן אם הסיפה עשתה מכ"ח מ"א לא מהני מחיקת הסיפה אלא יגרור כד הגג עם הסיפה ויחזור ויעשה גג אמנם מיפה שעתה שרי עומדת בפ"ע ולא נראה דמהני גירית הסיפה שרי עומדת בפ"ע ולא קלקלה את הדל"ח אלא ששינתו לה"א ועתה נפסלו

ממנו

ל"ב כיוצא הדברים כמ"ש הריב"ש [סי' ק"ך] וי"ל דלא מהני קריאת התנוק אלא היכא שהפסול הוא משום שוה האות נדמה לאות אחר אבל היכא שהפסול הוא משום שנפסק צורתו לא מהני וכו' וכן אין להכשיר האל"ף שאין רגג השמאלי נוגע לפי האמצעי כשנביל שרהנוק וקראנה אל"ף שרהי מפני הפירוד לא יעשה לומר שהיא אות אחרת וכו' עכ"ל וכ"כ מהר"ק שורש ס"ם בדיו אלפ"ן שאין היוד"ן שלהם נוגעת עני עצמה וכן נקדחת הפ"א שאין נוגעת לנגה וי"ל ופשוט שאין להכשירו ע"י קריאת התנוק שלא אמרו דברים הללו אלא כשנפסק האות ובציר לה משיעורא כגון וי"ז קטיעא שאטו מסופקים אם הניע לאורך וי"ו או הוא כשיעור יו"ד ולוה תועיל קריאת התנוק כשקראו וי"ו מרלא קראו ד"ד אבל היכא דבשיטא שאין האות נשאר בצורתה מה תועיל קריאת התנוק שענינו האות שאין האות בצורתה עכ"ל [והביאם ה"ז בסק"ט] וכוה נתבאר דברי הש"ע:

ל"ג ולפ"ו בוי"ז קצר הדומה ליו"ד או יו"ד ארוך הדומה לוי"ז או וי"ן קצר הדומה לוי"ז או וי"ן ארוך הדומה לגו"ן פשוטה או ב"ח עטל הדומה לכ"ף כפופה או כ"ף מרובע הדומה לב"ח או דל"ח שראשו קצר ודומה לוי"ז או וי"ו הדומה רחב הדומה לדל"ח או דל"ח שהצדדי שלו ארוך ודומה לכ"ף פשוטה או כ"ף פשוטה שהצדדי קצר ודומה לדל"ח או גימ"ל שראשו התחתון מחובר ודומה לט"ן כפופה או ט"ן כפופה שראשו התחתון אינו מחובר ודומה לגימ"ל או ה"א שריבו השמאלי מחובר ודומה לח"ח או ה"ח שהשמאלי אינו מחובר ודומה לה"א או ה"א שהירך השמאלי אינו ניכר מסובב ודומה לדל"ח או וי"ז שהקו הוא באמצע ודומה לוי"ן או וי"ן שהקו בהצד ודומה לוי"ז בכך אלו וכיוצא כאלו מהני קריאת התנוק אבל באלפ"ן ושיני"ן ועייני"ן וצדי"ן שאין הראשים מחוברין להקוין אינו מועיל קריאת התנוק וכן בכל האותיות כיוצא בזה [ענ"ט סק"ג] כשם ג"ו דכ"ף פשוטה כסוף שיטה שהמטיך הגג עד שזומה לדל"ח או לרי"ש דיש להקל בשעת הדחק משום דמוכח שהמטיכו להסלמת השיטה ע"ש ואין שום קעם בזה ואפילו בשעת הדחק פסול א"כ הסתק קוראה ל' או ל' וטלרי דכדיו יתכלזו כסי' ל"ז:

ל"ד מרו תנוק דלא חכים שאינו מבין הענין דכשמבין יגיד מפני הענין ולא מפני תמונת האות ולא מיפש דהוה שידע היטב תמונת האותיות וזה שכתבו שא"צ לכסות לו מלפניו ומלאחריו המעם פשוט דכיון שאיט מבין המשך הענין מה לנו לכסות לו ומ"מ י"א דלפניו צריך לכסות וקא מלאחריו [ענ"ח סק"ט] המעם דהיישנין שמתא מבין מעט הענין דאל"כ אין שום חשש בזה וכן המנהג לכסות מה שלפניו ודע דהוה דמסכינין בוי"ז קצר על קריאת התנוק ורו בקצר לגמרי אבל כנפסק באמצע לא מסכינין עליו כשיאמר שהוא וי"ו מפני שאמירתו הוא

פסג ויהי'ת במקדש ויש לעיין בה ולדינא נלע"ד כמ"ש :

לז היה צריך לכתוב אות ונפלה טיפת דיו ועשתה כמין חצי אות לא ישלים האות בצירוף הטיפה דאין זה כתיבה אלא ימחנה רעיוני כל האות על ידי כתיבה [מנ"א סק"ג] ואע"ז דבגמט יש מקולין ככת"ב כמ"ש באהע"ז סי' קכ"ה לא דמי דבגמט א"צ קדושה רק לשמה והעיקר כערוף הנש מן הרורה כמבואר שם ולכן לא חיישינן בזה משא"כ כמ"ס תו"ם דבכל אות ומקצה אות צריך קדושה וכחשר מקצה אות פסולים אמרי פשיטא דככת"ב פסול דמקצת אות זה לא נכתב ופשיטא שאין בו קדושה [כנ"ל ולי"ע על המנ"א צמוק סק"ג ע"ס והדין ברור כמ"ס] :

לח וכן אם טעה וכתב דל"ת במקום רי"ש או ב"ה במקום כ"ף אין תקנה לרחוק התג לתקן האות שהיה כענין דהוה חק תוכות אלא יוסיף דיו על התג ויעשנו ענין דהוה כתיבה ממש וכן להיפך כשכתב רי"ש במקום דל"ת או כ"ף במקום ב"ה אין תקנה לחקוק העניול ולעשותו חק דהוה חק תוכות אלא יוסיף דיו על העניול ויעשנו חק וכדומה לזה בשאריות האותיות והוה כשלא כתב אחריו דאם כתב אחריו לא מהני שום תקן דהוי שלא כסדרן אא"כ ימחקם נ"כ אם אין שם ביניהם [כ"ז מתבאר ממ"ז סק"ז ומנ"א סק"ל] ודע דכשרהפסול הוא משום חק תוכות לא מהני העברת קולמס על האות :

למ מ"ם פתוחה שנרבק פתיחתה ונסחמה פסק רבינו הב"י במע"י י"ח שאין מועיל לגרור הרבק ולפתחה דהוי חק תוכות כיון שאינו עושה מעשה בנפך האות הנשאר דלא כיש מי שאומר דהוה אינו חק תוכות משום דהוה כשני אותיות הדבוקים דמהני גרירה ביניהם [עמנ"א סק"ס כשם הרמ"ס] דאינו כן דסוף סוף אות אחד הוא אמנם גם א"צ לגרור כל המ"ם כמו שיש מי שסובר כן [ר"ס חלסקר ורד"ך עכ"ל] אלא שר"י לגרור החרמים של המ"ם והיינו הוי"ו של המ"ם לגרור כיון דהמ"ם הוא כמורכב מנו"ן בפיהם ע"י וכן כיון דהנו"ן נכתב בהבשר ישאר על מקומו והוי"ו יגרור ויכתוב וי"ז אחר ואפילו אם נסחם אחרי כתיבת כולו וא"כ הדי גם הוי"ו עושה בהבשר פ"מ הרי בהבשר לעשות מעשה בנפך האות כמ"ש דהוי כהוי"ו בלבד אך הוה רק במ"ם מפני שעשיתו הוא בשתי כתיבות ט"ן ווי"ז כמ"ש אבל דר"ש שעשאה כמין דל"ת ובא לגרורו נררו כולו ולא די לגרור הגג בלבד או הירך בלבד דכיון שכל האות נעשה כאחת וכולו נעשה בפסול לפיכך צריך לגרור שניהם וכדומה לזה בשאריות האותיות ולכן אם מתחלה כתב רי"ש כהנו"ן ואח"כ טעה ועשה לו חק דיו לגרור הגג עם התג או הירך עם התג כיון שנעשה בהבשר ודומה למ"ם [עמנ"א סס] ויש מהפדין גם בזה והמחמיר תע"ב אבל עיקר הדין כמ"ש [ועמ"ס כס"י ל"ז סעי' י"ז] :

מ וכיון שנתבאר דהמ"ם מפני שאין עשיתו בפעם אחת א"צ לגררו כולו ולכן פשיטא כרגלי הה"א והקו"ף שנגעו בהגג דיו שניגרו הרגל בלבד ויחזור ויעשנו וא"צ לגררו כולו כיון שהגג כיון נכתב ושני גולמים הם וכן הויד"ן שבאל"ף שצריך שיהיה רק הקו"ף הרקין מחובר להקו הארוך אם הם מחוברים יותר מבשעור והיינו שכל רוחבן של הויד"ן מחוברים ונפסל האל"ף וגרירה לא מהני כהדיבור בלבד שהוה חק תוכות אלא יגרור הויד"ן ויחקנם וא"צ לגרור הקו הארוך כיון שאינם געשים בבת אחת וכן הדין ביו"ד"ן של השי"ן והעי"ן והצדי"ק והפ"א ורגלי התי"ו אם נגעו יותר מבפי הנצרך יגרם ויתקנם וכבר נתבאר דדיבור אות לאות בין בשעת כתיבה בין לאחר כתיבה פסול אך בזה מהני הפרדה דלא הוה חק תוכות כיון שכל אות בפ"ע ניגר בתקנו ולכן מפרדין ובשר וכן אם רגל הכ"ף פשיטה או שארי אותיות הפשוטים הארוכים מניעים לסוף היריעה בלי היקף קלף רשאי לגרור קצת דהוה אינו חק תוכות וזה שכדיבור אות לאות מהני גרירה היינו כשלא נתקלקלו האותיות אבל כשנתקלקלו לא מהני רק גרירה ט"ף האותיות וי"א דגם כשהדיבור מתפשט בכל אורך האותיות לא מהני רק גרירת ט"ף האותיות ואינו כן [מנ"א סק"ז] וכן אם נדבקה רגל הה"א רק כחוט השערה והתנוק מכיר שהיא ה"א מותר לגרור הדיבור [סס] וכן הדין בקוצין הרקין של וי"י האלף כשנגעין ליה לז בה וכת"ב בכל האותיות [מ"ס המנ"א צמוק"ז כשם הר"ם גלגלמני יותר דכיוו יתבאלו כס"ד כס"י ל"ז כי טס מקומם] :

מא בדבר הכרת התנוק על האותיות שנתבאר אידע כמה פעמים שמראין לחנוק ואומר כך ואח"כ מראין לחנוק אחר ואינו אומר כהראשון נלע"ד דאין להשגיח על השני דביון שחול"ל צוה להראותו לחנוק כפי שיאמר הראשון כן יקום דאל"כ לעולם לא יתברר הדבר דכמו שיש שינוי דיעות כנחלים כמו כן בקמנים לפי דיעותיהם וכיוצא בזה אמרו חו"ל כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי הוא בשנים אמנם אם שני תנוקת אומרים היפך מדראשון נראה דאוליגן בתרייהו ואם שואלים להרבה גערים זה אומר בזה זה אומר בכת אוליגן בתר רובא ובמחצת למחצת אוליגן דחומרא [כנ"ל כדמצינן חל"ן] :

מב בתחלת כתיבת הפרשיות יאמר בפיו אני סתב לשם קדושת תפילין וכל אוכרות שבו לשם קדושת השם [פמ"ג] ומלבד זה צריך בכל פעם שכותב אוכרות צריך לומר בכל אוכרה שכותב לשם קדושת השם וכשכותב שני אוכרות או יותר כאחד בלא הפסק די בקדושה אחר וי"א דמגי בשמשחב שכותב האוכרה לשמן דהואיל שהוציא בתחלת הכתיבה בפיו מני בהכי ויש להקל בדיעבד אבל להתחלה צריך שידעו בשפתיו ואם רוצה לנסנם לא יכתוב דאינו בוחב או כמזונה וקדם

והכנים יהיו בתוך ירך ותחתון והייט שהסמיטו לירך העליון וממילא שהוא בתוך ירך התחתון כשר שרדי נראים להדיא כשני אותיות [סס] ואם מצא יתר תיבה ימחקו אף שיאשר מקום פניו מ"מ כיון דליכא כשיעור פ' אותיות שהיו שיעור פרשה כמ"ש כיו"ד מ' ערה"ל לית לן בה [סס] ויש מי שמכשיר בחיובת כפילות גם בלא מחיקה וחמיה לומר בן [סס] ובשמוחא ימחק השני הדראשון הא נבחר בהלכתו וכדועברך אם מחק הראשון כשר [מ"ט] המג"א ס"ס ליתכיל למטוך נג הס"א חף סאגל לא יחס כסופס ע"ט ל"ע דו"ק] [מה] מבואר דבימור הוא ליכא משום טלא כסדרן ולריך טעם וי"ל דדמי לדיבוק בין האותיות דו"ק]:

מ"ח מותר לכתוב אפילו שמות על מקום הגדר ועל מקום הכתוב וגדר מקרי כשגרדו יבש ומחק מקרי כשמחקו וכו' וי"ל לכתולה יזהר לכתוב לא ימחקו בעוהו לא אלא ימחין עד שנתייבש ויגרדו דאז יגדר בקל ולא ישאר בו שום רושם משא"כ כשהוא לח ואסור לתלות בין שיטה לשיטה איהו אות בתפילין אפילו באופן שהיה כסדרן זהבי אמרנן בירושלמי מגילה פ"א [ס"ט] אין תולין בתפילין וסווחו [ח"ע] לדיקך סטעס כפי מ"ט הסופקים טוח משום טלא כסדרן מ"מ סוף סוף חין הדברים יולחין ומסמקין וכ"כ הס"ס סק"ל"ו כסס כמה חסר ע"ט]:

מ"ט כלל גדול יש דעת בענין תקוני אותיות בפרשות של תפילין מתי מותר לתקנם דלא ליחשב שלא כסדרם ומתי אין מועיל תקנין מפני דהיה שלא כסדרן ופרשי הדינים כן הוא דאם צורת האות נשתנה לגמרי הוה שלא כסדרן ופסול ואפילו לא נשתנה צורתה רק שספני התקלול הוה צריך נירוח מקצת האות כגון נע רגל האל"ף בפני האל"ף דיבוק נסוד באופן שצריך לגרוד כל הרגל וכן שנע פני האל"ף והייט יהיו העליון נדבק כולו להגג שתחתיו וצריך לטרוז או שנעו רגלי הה"א והק"ף ברגע וכל אלו צריך לגרוד הרגל ולכן פסולים דאע"ג דעתה צורתן עוירים מ"מ אחר הגרירה יאברו צורתן וכשתקנם אח"כ הוי שלא כסדרן ופסולים:

מ"י ואת שנתלק אם הם מהאותיות הפשוטות כיו"ד וי"ן וכדומה אם נשאר צורת י"ז או י"י"ן גם בלא התחתן לפי הכרת התקן פשיטא שמתקן וכשר ואם לא נשאר צורתו בלי חיבור התחתן אם התפק רב באופן שנאברה סמלה צורתו אין מועיל קריאת התקן והוי שלא כסדרן ופסול אבל כשהתפק טועם באופן שעריו צורתו עליו אע"פ שהוא פסול כפי מה שזוהר ענה מ"מ מתקן וכשר ואין זה שלא כסדרן [למדה] מיודיו"ן שאין טעמים כ"ע סע"י כ"ס. כמו שכתבתי]:

מ"א וכן אם לא היו מקצת יוד"ן שעל האלפ"ן והשני"ן והעייני"ן טעמים בגוף האות ואין התקנים בגוף האות באופן

וקדם בחיבת השם יעוין בקולמם שלא תהיה מלא ריו כדי שלא לבא לידי מחיקה ולכן כשמיבל הקלמס יכתוב אות אחד לפני השם ואח"כ יכתוב השם ויקדש הריו כאותו אות ואם לא הניח אות לפני השם מ"מ יעוין כאותו אות או הג שצריך תקן ויעשה התקן ואח"כ יכתוב השם [ויקם בכתיבת הסס כדוות גדולים וגדולים ומבואר בעטרת זקנים וכפרע"ל ולאו כל מותא סביל דא וחשתי הסופר שזכס לזה וזכס נכון שכל סופר יזכר טיטיס סטור מקרי ולכתוב בסתבודות והעיקר לטוס אל לב סטור כותב תפילין ובעוה"ל רבו התקולוס כהסופרים וכל א"ט ירח חלשים מתיב לראות שמפילו לא יכתבו לו הנערים חלף א"ט סבא כטיס וירא חלשים]:

מ"ב צריך הסופר לדיקוק בחסרות וייתרוט שאם חסר אי יתר אות אחת פסולים ונמצאו המניחים אותם מברכים בכל יום ברכת לבטלה פשוים ככל יום כלא סעות תפילין וענישו של הסופר גדול מאד מאד ולכן המתעסק בכתיבת תפילין צריך להיות ירא שמים והרד לדבר ה' וכל פרשה אחר שיכתבנה יקראנה הוצב בכונה ודיקוק פעמים ושלש ויחזור ויקראנה קודם שיתגנה כתיבתו כדי שלא יתחלף פרשה בפרשה ומוב לנסוח הקלמס קודם התחלת הכתיבה שלא יהא עליו ריו יתור מראי ויפסיד וכן יזהר קודם שיכתוב כל שם לקרות כל מה שכתב אם אין בהם טעות כדי שהשם לא יבא לידי גזירה על ריו והיודיו גדול דאם אי ביכולתו להתבודד ולכתוב כל הפרשות כלי הפסק ובמחשבה נכונה ורצויה לפני ה':

מ"ג ואם נמצא שהחסיר אות אין לה תקנה התקן אינו מועיל הריו שלא כסדרן ופסולין משום דכתיב והיו בדווייתן ירא ואם יחד אות אחת יש לה תקנה ע"י שיטור אותה והוה אם היתר הוא בסוף התיבה או בתחתיה אבל באמצע התיבה הלא ישאר הפסק כשיטורו ויהיה נראה כשתי תיבות אם לא שביכולת להאריך האות הקדם או שלאחריו כגון שהאות הקדם הוא מאותיות שגנם חרבה יאריכם עוד מעט וכן מלאחריו ונסתפק הפסקים אם אחר הגרירה יכול להמשיך האות הקדם למטה ולא למעלה כגון שכתב מצות מלא ונצרך למחוק הוי"ו והמשיך הצד"י למטה ונראה כתיבה אחת אבל למעלה נראה כשתי תיבות וכן אם אות הקדם היה ט"ן כפופה שבויל להמשיך ירך התחתון ולא העליון דאם ימשיך גם העליון יראה כתיבה [מ"י] סק"י ומג"א סק"ל"ו] וכיון שיש ספק הלכתן לחוסרם וי"ל דהו הכיו בראיית העין או ישאלו התקן היודע לחבר האותיות לתיבה שלימה אם הם שני תיבות או תיבה אחת וגם בתחלת הכתיבה יזהר לבלי להמשיך ירך התחתון של הנ"ך והצד"י יזהר מירך העליון כדי שהאות שאחריו לא יפלט מהקודם ויתראה כשני תיבות ואם אירע כן והכנים האות שאחריו בתוכו כגון שהיה צריך לכתוב ט"ן וי"ד או צד"י וי"ד והמשיך הירך התחתון

רישמו שר אות ניכר מדיו כחה באופן שהתנוק קראו כדרכו מותר להעביר קולמס על האות ולחנקו התייב הכהו ולא היו שלא כסדרן כיוון שרישמו של דיו ניכר על האות דבכה"ג גם עתה האות כשר אלא שמחטתו כרי שלא להקלקל עור ופשוטו הדבר הוה רוקא כשרישמו של דיו ניכר על האות אבל אם הדיו נקפץ לנמרי ורק נשאר הרשעם של האות מהחלודה שר הדיו כלומר ממה שרדיו אבל בגופו של קלף דמוה נשאר רישם לאו כדום הוא ופסול ואסור לחנקו הדיו שלא כסדרן וצריך בזה בקיאות גדול להבין אם זהו דיו או חלודה בעלמא [עמג"ל סקל"ט] וזהו בשנתקלקל הדיו אח"כ אבל אם בעת הכתיבה לא היה הדיו שחור אלא לבן קצת או אדום קצת שהוכחה מראיתו פסול ולא מחזני העברת קולמס אם אין הדיו שחור והיו שלא כסדרן אך אם הוא שחור ורועה ולשחור יותר לית לן בה ומותר ויראה לי דאם כל הפרשה כתובה שלא כשחרות יכול להעביר קולמס על כל הפרשה שהרי אין כאן שלא כסדרן כיון שכל הפרשה כן הוא [וז"ל עמג"ל בסקל"ח וזו כשיט לוחיות טובים] ודע דבבלא כסדרן אין חילוק בין אות אחד לרבה והחיות :

נב כתב רבינו הב"ב במע"י כ"ח יש ליהדר שלא יכנס ראש הלמ"ד באיור הה"א או החי"ת אפילו בלא נגיעה עב"ל ומלשונן שמעו הוה והירות בעלמא אבל יש פוסלין גם בדיעבד [ב"ב וז"ל סק"ב וז"ל] אבל באמת דבריו צודקין דודאי אם שינה צורת האות עד שאין התנוק מכירו הוא פסול אך זה אינו מצוי רק כשנכנס לאות דל"ת הנעשה כה"א ולכן כתב רבינו הרמ"א באהע"י סי' קכ"ו [וכ"ל בסופו וז"ל] ואם נשתנה צורת האות שמשך ראש למ"ד לחלל דל"ת שאז נראה כה"א פסול עב"ל אבל כשנכנס כה"א ובחי"ת אינו מצוי שישתנה לנמרי שהרי אין עליו כהכנסו צורת אות אחר ואינו פסול אא"כ מבטלו מאות לנמרי וזה לא שכ"ח ולכן כתב כאן דק לשון והירות [וכ"כ ע"ס סק"ג סקל"ד והחמ"ח סקל"ח וכ"כ עמג"ל סק"מ] וכן עיקר לדינא וגם הכמנ"ס סב"ב סר"ן כ"פ"ב דגיטין שפוסל לא נחלקו ע"ס תוס' ע"ס ז' : שמשכנין דסר"ן מיירי כששינה את האות והאבד מלכותו והתוס' לא מיירי בכ"כ"ג וגם בע"מ י"ל כן ואין סכנה דלפניו ודו"ק] :

נד שנינו כמס' סופרים [פ"א ס"ב] שאינו רשאי לכתוב אא"כ יודע לקרות ואמרינן במגרות [ל"ב :] דהפליין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב כלומר דבס"ת אין לה לכתוב בע"פ שטא ימעה אלא שינוה לפניו ספר אחר ויביט בו ויכתוב אבל תפליין ומזוזות נכתבות בע"פ משום דרגיל בהם ולא ימעה ולכן אם יודע שאינו רגיל אין לו לכתוב אלא מן הכתב ואם במקצת רגיל ומקצתו אינו רגיל במה שרגיל יכתוב בע"פ ובמה שאינו רגיל יכתוב מן הכתב [מג"ל סקמ"א] ובס"ת קי"ל שצריך לקרות כל חיבה קודם כתיבתו ואפשר דגם בתפליין ומזוזות כן אף כשכתוב :

באופן שהאותיות נראים כהקונם וגם התנוק אימר כן אע"פ שפסולים כמו שהם עתה וכבר כתב הרבה אחרים מ"ס יכול להקנם ואין בזה משום שלא כסדרן וכן להפירד האותיות הרבוקות גם כן לא שייך שלא כסדרן כיון שהאותיות צורתן עליהם אא"כ שעי"י הריבוק נשתנו צורת האותיות דאו היו שלא כסדרן ופסולים וכבר בארנו זה :

נמ וכן בחלוקת האות לשתי אותיות כגון צד"י שכתב יו"ד גי"ן וניכר לפני הרואה שהוא יו"ד גי"ן כגון שהפלי זה מזה כדרך שני אותיות וגם התנוק אומר כן וכה"ג בש"ן שכתבו עי"ן יו"ד וח"ת שכתבו שני זייני"ן היו שלא כסדרן ופסולים אבל אם לפי הראות הוא צד"י והיינו שהיו"ד והגי"ן סמוכין ול"י לנמרי אלא שיש מעט פירוד ביניהם אבל אין זה כחמנת שני אותיות וכן בש"ן וח"ת כה"ג וגם התנוק אומר כן אע"פ שהם פסולים כפי מה שהם עתה מ"ס מתקנם וכשרים ראין בזה משום שלא כסדרן [כנ"ל לפ"ס מ"ס צ"ע סעי' כ"ס שח"ת מלוקס לכתו לחיות ע"ס ודו"ק] :

נז וזה שכתב כשי"ע סוף מע"י כ"ה דיש מי שאומר דה"ה אם הורמא דחי"ת למעלה אין נוגעין ול"י אך אין ניכר להדיא פרידתן אע"פ שהתנוק קראו שני זייני"ן מותר להדביקם עב"ל ביאור הדברים כן הוא דלפי הכללים שנתבארו כשרק צורת האות עליהם והיינו שהפירוד קרוב לנמרי אע"פ שעתה האות פסול מ"ס לענין שלא כסדרן אינו פוסל ומובן מבילא דאות בזה יקראו התנוק כהנין אבל כשאין התנוק קוראיהו כהנין פסול דמרינא דגמ' העיקר הוא קריאת התנוק ולפ"י כשהחומרים של החי"ת אין נוגעין ול"י ג"כ הדיו כן דתלוי אם צורת האות עליו ומכילא דכשרהתנוק קוראיה שני זייני"ן וזהו סימן שאין עליו צורת האות ואף אם בעניניו נרמס שיש עליו צורת האות אינו כלום ולזה אומר שיש מי שאומר דבחומרא דחי"ת אין תלוי בקריאת התנוק ורק בראיית עינינו שוה שהתנוק קוראו שני זייני"ן וזה מפני שלא תרגיל בהי"ה כוזה [וזכו חונת עמג"ל סקל"ז] והכי קי"ל דבזה אם אין ניכר פרידתן כל כך כשר ומתקן :

נח כבר נתבאר דאותיות הרבוקות ול"י יכול להפירדן ואף ג' באותיות השם כשהם רבוקות יכול להפירדן ואין זה כמחוק את השם שהרי אינו מחוק טעמו של אות אלא מה שבין אות לאות ולכן צריך ליהדר מאד שלא למחוק גם קצת מהאות עצמו שלא יעבור על לאו דמחיקת השם :

נכ וכמו שברין של שלא כסדרן יש בקלקל האותיות מתחלת הכתיבה כמו כן יש דין זה כשנמחקו אותיות לאחר הכתיבה אפילו לזמן מרובה ואם אפילו רק אות אחד נמחק לנמרי פסולה כל הפרשה ולתקנה א"א דא"כ יהיה שלא כסדרן אמנם זה כשנמחק לנמרי אבל כשנכתב קצת והיינו שיעיקר הדיו הוסר אגרי מ"ס

כשכותב על פה ואפשר רכזין דרגיל בהם א"צ [ע"ט סקמ"ג] ומינה אם אינו רגיל וכותב מתוך הכתב ודאי צריך לקרות כל תיבה דתוי כמ"ל כמבואר ביו"ד ריש סי' רע"ד ויותר נוטה הרעת להצריך גם בהם גם ברגיל ורבינו הב"י כתב בסעי' ל"א דאם אינו סתם מתוך הכתב לא יכתוב על פה שמקרא אחר אחר אא"כ יחזיר הוא ויקרא אותו בפיו עכ"ל יש להסתפק אם כותבי חקא כמי שאינן שגורות בפיו בע"פ אבל מי שרגיל בהם א"צ לקרא מקודם או אפילו ברגיל ורבותא קמ"ל אפילו ברגיל וגם אחר מקרא אותו מ"ם יחזור ויקרא בעצמו ולכן למעשה יש להחמיר בכל גווני לקרות מקודם הבתיבה [עכ"ל] ולפי סכרע כבוד מסע דוקא] וביו"ד שם סעי' ו' בארנו עוד בזה ע"ש :

גה צריך להניח חלק למעלה כדי שגה שם למ"ד ועוד מעט חלק כדי שיהיה בוקף גויל יש שמצריכין חלק למעלה מהגם בחצי צפורן שורה אמבא דמפרא בגמ' [ל"ג]. לענין מוזה ע"ש וה"ה לתפילין וכן הסכימו הגדולים [ג"מ וע"י ומג"ל סקמ"ג] ולמטה צריך להניח כשעור כ"ף וט"ן פשוטים ועוד מעט חלק כדי שיהיה בוקף גויל ויש מצריכין בחצי צפורן כמי למעלה וכן יש לנהוג אבל מתצדדין א"צ מדינא ריח כלל ומינה גנוג הסופרים להניח קצת גם כן הצדדין ומנהג יפה הוא רבוה יש יותר נוי :

נז וצריך להניח בין כל תיבה ותיבה כמלא אוח ובין כל אוח כמלא חוש השערה ובין שימה ושימה כמלא שימה כמו במ"ל ביו"ד סי' רע"ד וי"א רמלא שימה אינו אלא במ"ל שעשויה לקריאה ולא בתפילין וכוונות וכן גנוג הסופרים שאין מדקדקין בזה [מג"ל סקמ"ד] ואף גם במ"ל מבואר שם דכל זה אינו אלא לכתחלה ע"ש [מ"ז סקמ"ד] וכתב רבינו הרמ"א בסוף סעי' ל"ב דגם צריך להניח מעט חלק בין פסוק לפסוק עב"ל והמנו עניו דרביב"ש מבואר שאם עשה בן לא פסלה אבל להצדיק זה דאי שאינו [מג"ל סקמ"ט] אבל בספר ברוך שאמר מצריך להניח קצת ריח בין פסוק לפסוק ע"ש ובדואי על זה היתה כוונתו [א"ל סקמ"א] והיה לכתחלה וכדומה שאין נהניגין בן [וגם צו"ל בדיני ס"מ לא הזכיר מזה] :

נח וכתב רבינו הב"י ל"ג יעשה השורות שוחת שלא תהא אחת נבנת אחת יוצאת ולפחות יודר שלא יכתוב ג' אותיות חוץ לשימה ואם כתבם לא פסל ושני אותיות שהם תיבה אחת לא יכתוב חוץ לשימה ואותיות השם צריך שיהיו בולם בתוך הדרך ולא יצא מהם כולל חוץ דרך עכ"ל ובכ"ר כתבנו בי"ד סי' רע"ג סעי' י"ט דרכיני הב"י קיצר בכאן ומכך על מ"ש ביו"ד שם וכך הוא עיקר הדין רשני אותיות אף כשהם רוב ותיבה שחבר אא"כ הם כל התיבה וג' אותיות כשהם רוב תיבה אחר וכשאינם רוב תיבה פתח ומבטע"י בארנו שם דבדיעבד אינו פסול גם בתיבה שלמה חוץ לשימה

נח וכתב רבינו הרמב"ם ריש פ"ב כיצד כותבין את התפילין של ראש כותבין ד' פרשיות על ד' קפלים וכו' ושל יד כותבין על קלף אחד וכו' וצריך להוזהר בפרשיות שאם עשה המתסם פתחה או פתוחה סוטה פסלן וג' פרשיות הראשונות כולן פתוחות ופרשה האחרונה היא סוטה עב"ל והנה דין זה אינו מבואר בגמ' לגבי תפילין אלא במ"ל וצ"ל כוונת הרמב"ם בן הוא וה"פ שידע שצריך להוזהר בפרשיות של תורה דאין עשה סוטה פתוחה או להיפך פסלה וכו' שכן הדין במ"ל ואלו הג' פרשיות קדש והיה כי יבואך שמע כולן פתוחות בתורה צריך ממילא גם בהתפילין לעשותן פתוחות והרביעית שהיא והיה אם שמע היא סוטה בתורה צריך גם בתפילין לעשותה סוטה :

נח ולפ"י לא גזר הרמב"ם דבתפילין כל שינוי פסול וי"ל באמת כמו שאמרנו במנחת [ל"ג]. במזוזה דמצוה לעשותן סוטות השני פרשיות שמע והיה אם שמע כמו שרבינו בתורה וכו' או עבדינו פתוחות שפיר דמי מפני שבתורה אין סוכיין ול"ו דשמע הוא בואתתנן וזהו אם שמע בעקב לכן אין עיכוב בדבר ולפ"י ב' הראשונות קדש והיה כי יבואך שמע סוכות בתורה והמה פתוחות יש עיכוב גם בתפילין ואף בדיעבד אבל בין והיה כי יבואך לשמע ובין שמע לזהו אם שמע שאינן סוטות בתורה וראי מצוה לעשותן כמי בתורה והיינו בין והיה לשמע צריך להיות פתוחה ובין שמע לזהו אם שמע סוטה מיהו בדיעבד כשר גם בשינוי כיון שאינן סוטות בתורה ורבים ונדולים פירשו דכוונת הרמב"ם שכתב שאם שינה פסלן קאי אתפילין ולעג"ד אינו בן שהרי זה אינו מבואר בגמ' ועוד דא"כ הו"ל מקודם לכתוב דאלו צריכין להיות פתוחות והאחרונה סוטה ואם שינה פסלן ואיך כתב הפסול קודם שכתב הדין אלא דהיא במ"ש דזה קאי על הדין המבואר בגמ' במ"ל [ויזכר מתוך מה שקצוה הכ"י וס"ל ממזוזה שאינו מעכב מפני שאין סוטות בתורה ונדחקו מזה ע"ס ולפ"מ ח"ט בפסקות וכדמזוזה שזכו דעת מהרמ"ם בתשו' רט"ל סי' ל"ז וס"ז סקמ"ג סתמקן לחלק בין תפילין למזוזה ולא ידענו למד לדמוק צוה ולעצמיט העולם על מסגני סגיטוס שתפילין ולפ"מ אין זס מעכב וא"כ כל המטבגים כשרים בדיעבד וגם הסור לא כשר עיכוב בדיעבד ע"ל

ובתוך לו' אחר למדנו זכות על כלל ישראל דהו"ל :
ס וי"ל רבינו הב"י בסעי' ל"ז יעשה כל פרשיותיה פתוחות חוץ מפרשה אחרונה התיבה בתורה שהיא וזהו

והיה אם שמע שיעשה מתימה ואם שינה פמול עכ"ל והלך לשיפתו בספרו הגדול שכן הוא כוונת הרמב"ם ולפמ"ש גם כוונת הרמב"ם לא לעיטוב ולא מצאתי באחד מן הראשונים שיאמר מפורש דאם שינה פמול :

כא וכתב רבינו הב"י שם רלכ"ג גהגו שפרשת קדש לי והיה כי יביאך ופרשת שמע מתחילין בראש שיטה ובסוף קדש ובסוף והיה כי יביאך מניחים חלק כרי ככתוב מ' אותיות ובסוף שמע אין מניחים חלק ואם מניחים הוא פחות סכדי לכתוב מ' אותיות ופרשת והיה אם שמע מתחילין באמצע שיטה עליונה ובמנה לפניה חלק כרי לכתוב מ' אותיות ומצא ששלשה פרשיות הם פתוחות בין לדעת הרמב"ם בין לדעת הרא"ש ופרשה אחרונה היא סתומה לדעת הרמב"ם עכ"ל ודינים אלו של פתוחות וסתומות בסטריים כוונתו מ' ערה ומבואר עם שלדעת הרא"ש צורה זו שמתחלת באמצע השיטה היא פתוחה וכיצד הוא סתומה להרא"ש אם א"א להניח מ' אותיות ולכתוב הפרשה האחרת בסוף השיטה שהיא סתומה לרבני הכל יניח שיטה אחת פניה לגמרי ויחיל אח"כ בראש השיטה ולהרמב"ם צורה זו היא פתוחה ע"ש וזה שאומר רבינו הב"י רכיו"ג דבחפילין א"א לצאת ידי שניהם בסתומה דוהיה אם שמע עושין כהרמב"ם דהעיקר לדינא כותיה כמ"ש כו"ד שם :

כב ודיני הרמ"א כתב שם מבשרים ככולם פתוחות ובמדינות אלו נורגים איש פרשת והיה אם שמע בראש השיטה כשאר הפרשיות עכ"ל וכבר המרו בזה דאך נעשה לבחילה והיה אם שמע פתוחה מה שפמול לדעת הרמב"ם ואפילו לפי מה שבארנו שגם לדעתו אינו פמול מ"ם הרי כל הפוסקים כתבו דצריכה להיות סתומה ואיך נעשה לבחילה פתוחה ונהי שאין ביכולתו לעשות סתומה לרבני הכל מ"ם נעשה סתומה לדעת הרמב"ם ולכן דרך רבני הב"י מצויר טפי :

כג ואחר מספרשי הש"ע המציא דרך שתהיה סתומה לכל הדיעות והיינו להניח פחות סכדי מ' אותיות בסוף שמע ולהניח חלק בראש והיה אם שמע ג"ב פחות מ' אותיות ולהתחיל שם והיה אם שמע [מ"ז סק"ו] והסכימו לזה רוב גדולי ישראל וכן עושין ברוב המדינות ישראל והפעם דצורה זו הוה סתומה לרבני הכל דמצדפינן ול"ו והוה כאלו התפסק הוא כשורה אחת והפרשה השנייה מתחלת בסוף אותה שיטה שהוה סתומה לרבני הכל כמ"ש ובכך כתבנו כו"ד שם זה שכתב הרמב"ם שם דסתומה היא באמצע השיטה לאו דוקא אלא כל שלא התחיל בראש השיטה ע"ש ולהרא"ש מבואר שם ג"כ דכל שמסים באמצע השיטה ומתחיל באמצע השיטה כשורה שתחתיה היא סתומה ובארט שם במע"ו ו' להירושלמי טגילה [פ"א ס"ג] כל שיטת ריח בסוף שיטה ותחלת שיטה היא סתומה וכן מפורש

להריא כמס"ג מצוה כ"ג וז"ל ובירושלמי דמגילה וכו' פרוחה מכאן וככאן סתומה וקבלתי כך הפירוש לא שתהא פתוחה לגמרי מראשה שיעור מ' אותיות וכו' ולא שתהא פתוחה לגמרי מסופה וכו' אלא תחלק שיעור הפתיחה לבאן ולכאן פחות מ' אותיות בסוף ובשעריך ופחות מ' אותיות בתחלת והיה אם שמע וכו' והוה סתומה לגמרי מאחר שאין שיעור פתיחה לא בתחלה ולא בסוף עכ"ל במוזהו וה"ה לתפילין [וספתי לייסמן נהגו ע"פ הסג"ל להניח כשיעור מ' אותיות בסוף שמע וכשיעור מ' אותיות בתחלת והיה אם שמע ובכל המדינות לא נהגו כן אלא כסגרת סג"ל וכסג"ל בסג"ל ע"ש] :

כד ורע שיש שכתבו שברין פתוחות והסתומות שבתפילין אין לזוהר רק בשל יד שכולם נכתבים בקלף אחד אבל בשל ראש לא שייך זה מנתיב כל פרשה היא על קלף בפ"ע ובבית בפ"ע [מג"א סקמ"ט כ"ס סמ"ק וענ"י] אבל מרבני הרמב"ם מבואר דגם בשל ראש כן הוא שהרי התחיל בשל ראש גם כן ועל זה כתב וצריך להזהר וכו' וכמ"ש במע"ו ג"ח הרי דעל שניהן קאי וכן שמע מלשון הרא"ש והמרו וכל הפוסקים שכתבו סתם דגם אשל ראש קאי וכן הסנהג הפשוט ואין לשנת ורע שפרשת קדש המתחלת בראש השיטה ואין לפניה כלום מ"ם היא כפתוחה כיון שהיא הראשונה והוה כמורה שהיא ראשונה בראשית שמתחלת בראש השיטה [כ"י כ"ס מהר"א אלוה"ב] :

כה ובתפילין דר"ח ששמע היא האחרונה ובכתובתה נכתבת קודם והיה אם שמע כמו שכתבנו בס"י ל"ד כיצד יעשה הרב פשוט דלרבינו הב"י קדש והיה כי יביאך בראש שיטה ובסוף קדש יניח חלק כרי מ' אותיות ובסוף והיה כי יביאך לא יניח חלק או יניח פחות מ' אותיות ופרשה והיה אם שמע מתחיל באמצע שיטה או יניח שיעור מ' אותיות ובסופה יניח כרי מ' אותיות ופרשה שמע יתחיל מראש השיטה וכפי מה שכתבנו במע"ו ס"ג [לפי הסג"ל] יניח סוף והיה כי יביאך פחות מ' אותיות ובתחלת והיה אם שמע פחות מ' אותיות [כס"ט סק"ג] שהרי והיה אם שמע צריכה להיות סתומה כמו שהיא בתורה ויש מי שאומר כיון שנכתבת קודם לשמע א"צ לזה אלא כולן פתוחות [נוכ"ח ס"ו ס'] ואיט עיקר אלא כמ"ש וכן גהגו המפורים ואין לשנות :

כו עור הבתים צריך להיות מעור בהמה היה ועוף המפורים אפילו מנבלות ושפרות שלהם אבל לא מטמאות רבעינן מסין הסותר בפ"ך כמו בהפרשיות וגם רשאי לעשותם מקלף דגם זה מקרי עור וכן יכול לעשותם מעור שליו וכן הרצועות דינם כהבתים דכללו של דבר כל עור שבעשיית התפילין הקלפים והעורות והגידים צריכים כולם להיות רק משהורים ואם עשאו מטמאים פמלים

ע וביד עושין תפילין של יד לוקחין עץ מרובע ארכו כרחבו ויהיה גבהו כאצבע או יותר מעט או חסר מעט ומתפין אותו בעוד רטוב ומניחין את העור על האיטום עד שייבש וחולץ את העור ומניח את ר' הפרשיות במקום העץ ומחזיר מקצת העור מלמטה ותופרו מד' פינתיו ומניחין מן העור חובר מקם הרצועות והוא המעברתא וכל זה הוא מדברי הרמב"ם פ"ב ע"ש :

עא ומדבריו מבואר שכל התפילין עם התיתורא שז"א הכימוי התחתון ועם המעברתא בין משל ראש בין משל יד בולן מעור אחד וכן מבואר מלשון רש"י במנחות [ל"ט. ד"ה סיפורא ע"ש] והכי משמע להדיא בשימושא רבה ע"ש אבל הרא"ש [סי' ז'] כתב וה"ל ומתוך לשון רש"י משמע שהבתים והתיתורא מעור אחד והעולם לא נהגו כן לפי שעור הבתים דק ועור התיתורא עב וכו' עכ"ל וכיחד עושין כתב הפאר וה"ל ויש שלזקחין עור עב וחוקו כופלין אותו לשנים וחזקין ככפל העליון נקב מרובע כפי ריבוע הבתים ומכניסין בו הבתים והנשאר בעור הרק של הבתים מד' רוחות פושטים אותו הנה והנה בין שני הבתלים של עור העב ותופרין אותו עמדתם והוא הנקרא תיתורא ומאותו עור העב עושין גם המעברתא וטוב לעשות כן כי מחמת שהוא עב וחוק מתקיים בית מושב התפילין ותופרו וריבועו עכ"ל :

עב ומדברי רבינו הב"י משמע ג"כ כן דבסעי' ל"ח בתב יעשה ארבע בתים מעור אחד לשל ראש ובית אחד לשל יד עכ"ל ולא כתב רק על עצם הבתים ולא על התיתורא ובסעי' מ"ד כתב והתראד התפילין הלכה למשה סמיני והייט שישים עור למטה לכמות פו הבתים ונראה כעין דף גשר הנקרא תיתורא ומעברתא ותפילין הלל"ם סמיני והייט שעור התיתורא יהא ארוך מצד אחד ויעשה בו המעברתא כיצד יתחבטו מב' צדדים שלא תהא רחבה ברוחב התיתורא כדי שיהא ניכר ריבוע התיתורא ובאותה מעברתא עוברת הרצועה ועל שם כך נקראת מעברתא וגם בתפילין של יד יעשה תיתורא ומעברתא עכ"ל הרי שכתב שישים עור למטה דמשמע עור בפ"ע דאל"כ הו"ל למו ששייך מהעור למטה כדי לכמות בו פו הבתים כמו שהרמב"ם כתב כלשון זה ומ"ם א בתב מפורש כן מפני שהרמב"ם לא כתב בו אלא שמהגה העולם כן הוא כמ"ש הרא"ש ולפיכך סתם הדברים ובודאי מי שרוצה בתפילין מהדד"ם יעשה כולם מעור אחד וכן עושים המהדרים בכל מדינותיו :

עג ודע שרא דאפילו בבתיים עצמן יכול לעשות במתא עורות ולתופרן דתפירה חשיב חיבור [מנ"א סק"ג דס"ג. ד"ה דולמא] שכתבו שאפ"ו בהפרשיות יכול להדביק דשמת רש"י ע"ש וכ"ש בהבתים וכתבו דאע"ג דאמרינן בירושלמי דת"ם א"ן נכתבין אלא בעוד אחד זה כשלא

פ"לים ויש מי שאומר שלא יעשה הבתים מקלף אה"כ וישם הקלף כמי קליפות של עצים שקורין לו"א שמעברין בהם העורות וטוב להחמיר לכתחלה [מנ"א סק"ג] וכל המופרים שלט עושין מערות כי מקלף קשה לעשותן כידוע :

סז ואם צריך לעשות עיבוד לשמה בבתיים יש דיעשה דהרמב"ם בפ"ג דין מ"ו כתב העור שמתפין בו התפילין ושעושין ממנה הרצועות הם עור וכו' המהדרים וכו' ואם עשה מעור ממאים או שהפה תפילין בזהב פסולות ועור הרצועה צריך עיבוד לשמה אבל בעוד שמתפין בו א"צ עיבוד כלל אפילו עשוה מצה [זהו עור כמו שסיף] כשר ומקטום הרכה נהגו לעשותן בעוד מצה עכ"ל והמור בשם הרא"ש פסק שצריך עיבוד לשמה ושכן פסק רב כהן צרק וכן פסק בספר התרומה והמ"ג והלכה כרבים ולכן כתב רבינו הבי"ם בעמ"י ל"ז צריך שיהיה מעובר לשמו היכא דאפשר עכ"ל כלומר והיכא דלא אפשר מוטב למעוך ע"ד הרמב"ם ולא לפסוד א"ע מתפילין לגמרי ויניחם בלא ברכה [ג"ח וה"ר דלא כמנ"א סק"א] כיון דרבינו חולקין עליו] ואע"ג דלא מצינו בהרמב"ם שאני מצריך עיבוד לשמה אך מצינו שצ"ע מניה דכיון דלא מצריך עיבוד כלל מצייל דגם בשמעבר א"צ לשמה דלא גרע מלא עיבודן כלל [ומ"מ יש לחלק] :
סח כתב הרמב"ם ריש פ"ג שמה הלכות יש במעשה התפילין וכולן הלכה למשה סמיני ולפיכך כולן מעבבות ואם שיהא באחת מהן פסול ואלו הם שיהיו מרובעות וכן תפירתן בריבוע ואלכסגן בריבוע עד שיהיה להן ד' זית שוות ושיהיה בעור של ראש צורת ש"ן סימין ומשמאל ושיכרוך הפרשיות במטלית ושיכרוך אותן כשיער מעל המטלית ואה"כ מכניסין בתוהין ושהיו תופרין אותן כגויזין ושעושין להן מעוברת מעור התימי שחכנם בה הרצועה עד שתהא עוברת והלכת בתוך חובר שלה ושהיו הרצועות שוות ושהיה הקשר שלהן קשר ידוע בצורת דל"ח :

סמ כיצד עושין תפילין של ראש לוקחין עץ מרובע ארכו כרחבו ובגבהו ואם היה גבהו יותר על ארכו או פחות ממנו אין בכך כלום ואין מקפדין אלא על ארכו שיהא כרחבו ותופרין בו חריצין כדי שיעשה דו ד' ראשים ולוקחין עור ומרמזין אותו במים ומשימין בו את העץ ומכניסין את העור בין כל תריץ ותריץ ומכמשיין אותו והוא רטוב מכאן ומכאן עד שעושין בו דמות ש"ן שיש לה שלשה ראשין מיטין המניח תפילין דרבות ש"ן שיש לה ד' ראשים משמאל המניח ומניחין את העור על העץ עד שייבש אותו חולץ העור מעל נבי איטום של עץ ומצא העור שיש בו ד' בתים פנינים ומכניסם פרשה בכל בית ובית ומחזירין מקצת העור מלמטה ותופרין אותו מד' פינתיו ומניחין מן העור מלמטה מקם שחכנם בו הרצועה כמו תובר והוא הנקרא מעברתא :

הערב עד שלא נשאר כאטרל מהכנף כשרים ע"ש וזו מפני שכביצת לא הקפידה תורה רק בשעת עשייה כדכתיב ועשו להם ציצת ע"ש אבל ריבוע התפילין הל"מ מסיני וכל שעה צריכים להיות כך ולכתחלה יהיה שבשל ראש יהיו כל הבתים שיום אך אין זה לעיטובא :

עז ומה נקרא קלקול הריבוע ג"ל כגון שנתכווצו קצת באורך או כרוחב או נחסר קצת וכדושה ויש שרוצים לומר דכשהקצוות נתקלקלו קצת בחירודין ומיהו כעטל קצת בקצוותיה מקרי קלקול הריבוע ולעג"ד לא נראה כן חרא שהריבוע לא נתקלקל בזה החירוד דוסר מהאורך והרוחב כשהו ואם תאמר שהו תפילין עטלים ולא מרובעים והו ודאי יותר תימא שהתפילין הם מרובעים כמקדם דאמו אם חירודי הקצוות אינם מתודדים כראוי נאכר שם מרובע כמיהו ודועתי והו שאמרו ח"ל בריבוע ובאלכסונו כמו שנתבאר והוא במנחות [ל"ט]. וקשה פשיטא כיון שנעשט מרובע ממילא יהיה אלכסונו כראוי ואמת שרש"י פ' שם שלא יהא ארטו יתר על רחבו ע"ש אבל הרמב"ם רפ"ג כתב ואלכסונו כריבוע עד שיהיה להן ד' זוויות שוות עכ"ל וכונתו מביארת דהעיקר דהזוויות יהיו שוות וא"כ אף אם חירוד הקצוות נתקלקלו מעט מה בכך מ"ם הזוויות שוות הם ועוד דלא ניהנה תורה למלאכי השרת לקלקול הזוויות הוא בהכרח ואמת כי יש מסופרים מוחים גדולים כאמנתם בכתים שלא יתקלקלו אבל רובא דרובא אין ביכולתם לעשות כן ועוד שלוקחים כעד הבתים שלהם ממון הרבה שאין ביכולת כל אדם להשיגן וסוף דבר ראיתי גם כהם שבמשך העת מתקלקלים מעט כי כן הוא בהכרח ולכן אני אומר דחלילה לומר על זה שם פסול ואין הקב"ה בא במרוניא עם כריותיו והו כמו שאמרו בבבברות [י"ז]: לענין מרובע עביר כל היכי דמצית וכמ"ש בסמ"ע ע"ה ואוהם המחפשים חומרות יתרות אין דעת חכמים נוהה הם :

עה חריץ שכין בית לבית בשל ראש צריך שניע עד למטה והיינו במקום שתופרין התיתורא אך אם לא הניע עד למטה כשהו ודוקא שהחריץ ניכר לכל כרי שד' ראשיה יהיו נראים לכל דאל"כ פסוליס וצריך שכל בית ובית יעמוד בפ"ל כלומר שלא יהיו מרובקים ול"ו שא"א להפריץ כנגל דאל"כ הרי זה רק בית אחד ויש לגעור בהסופרים שמרבקים הבתים ול"ו ואין לומר דע"י העדר רבקהם נתקלקל הריבוע דאינו כן דהריבוע ששכינו לפי דבקותן ול"ו משש ומה ענין ול"ו [ע' בח"א וצמ"ט סו' ס'] ובמנחות [ל"ד]: אמרו מפורש דאם אין חריצן ניכר פסולות ע"ש וכן מפורש ברמב"ם שם שצריך להיות הכול בין בית לבית ע"ש :

עט כשחרות הבתים לא מצית כגמרא ורק כרצונות אמרו דהל"מ מסיני שיהיו שחרות [ע"ס ל"ט]. ובבתים לא מצית ולכן כתב הרמב"ם שם דין י"ד שהקציצה

תפר העורות זה כוה ע"ש ולפ"ו נצטרך לומר דטה שפירש"י בהיתורא שהיא מעור אחד כמ"ש בסמ"ע ע"א וזו לא לעיטובא וא"כ טבל לומר דגם דעה הרמב"ם לא לעיטובא ומ"ם מנהג העולם הרבתיים הם מעור אחד משש ורק התיתורא הוא עוד כמ"ם והמהדרים גם התיתורא עושים מעור אחד כה"ש :

עד אורך ורוחב הבתים וטבתן אין לזה שיעור מדינא ומיהו הנאינים אמרו שלא תהא התיתורא פחותה משני אצבעות האורך והרוחב וכן הטבה וכן מבואר בשימושא רבה ושם מבואר שאינו לעיטובא וי"ל מיהו אעא טבא תרין אצבעו על תרין אצבעו ואי הו מפי שפיר דמי ואי הוה כציר לא הוה פסול עכ"ל וכ"כ התוס' רפ"ו דעירובין בשם המדרש וסמך לדבר דהציץ היה ורוחבו שני אצבעות כדאיתא בריש סוכה בריש ערכין משמע קצת דשועד תפילין כשיעור ציץ ע"ש [ע"ו] ונג"ל סק"ו שכתבו דסחמקים וצ"ד י"טו השל לש גבוס מג' אצבעות כדי שילאו הכל ות"ח ותלמוד צפני רבו מיהוין קטנות כאלצבע ומתלה ומכסין תחת המלכספת כדי שלא יסו עולמם לרצותם ע"ש ואלגיו לא נהגו כן וגם משמע מתוס' שם דיותר מד' אצבעות לא יעספ רוחב ואורך סתיתורא משל רחט דמקום תפילין אינו יותר מד' אצבעות ע"ש ולפ"ו יס ללוזת על לוחן שגושין תפילין גדולים שאינם מוגמים על מקום תפילין בראש ואינם מקיימים מזה תפילין :

עה וכבר נתבאר שצריך להיות ריבוע שוה גם למעלה גם למטה כהיתורא וי"ל רבותיו בעלי הש"ע בסמ"ע ל"ט תפילין בין של ראש בין של יד הל"מ מסיני שיהיו מרובעות בתפרן כאלכסונו דהיינו שיהיו ריבוען מכוין ארכו כרחבו כדי שיהא דהם אותו אלכסונו שאמרו ח"ל כל אמתא כריבוע אמתא והרי חומשא כאלכסונו וצריך לרבע מקום מושבן וגם הבתים אבל על טבה הבתים אין להקפיד אם הוא יותר מרחבן וארכן עכ"ל ואע"ג שחשבנו דאמרא ודרי חומשא כאלכסונו אינו סכוון לגמרי לפי חשבון חכמי המדות כירוע מ"ם התורה גורה שימדודו ע"פ חשבון זה כמ"ש ביו"ד סי' ל' סמ"ע י"ג ע"ש [ומתוקן קטוים תוס' עירובין י"ד]. ודע שאף אם נאמר שא"א לצמצם כפיו אדם לעשות ריבוע משש מ"ם התורה אמרה עשה כפי מה שביכולתך לצמצם וכזה תקיים המצוה וכן אמרו ח"ל בבבברות [י"ז]: לענין מדות המזבח וכלי בהמ"ק שאמרה תורה מדה וי"ל הנמ' רחמנא אמר עביר ובכל היכי דמצית למיעבד ניהא ליה ע"ש וה"ג בתפילין כן הוא :

עז ונמצא שהתפילין צריבין להיות מרובעות למעלה ולמטה כהיתורא ובהפרן כלומר שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי שלא יתכווין ויתקלקל הריבוע [כ"ט ל"ט]. וכתב רבינו הכ"י בסמ"ע ל"ט עשאן מרובעות ואח"כ נתקלקל ריבוען ישי מי שאומר שצריך לרבען עכ"ל כלומר אע"י רבציצת אמרינן כמ"י י"א שאם ניתקו חוטי

בריעבר אבל הכריכה בקלף אינו מעכב בריעבר אם אין לו תפלין אחרים [נ"ח ומנ"א סק"מ] וכן אם כרכם בתחלתו לסופו אינו מעכב בריעבר ורק בזה הרי יכול לתקן ולכורכם כדון והמנהג אצלינו לברוך שיער על הפרשה בעצמה ואח"כ בורכים עליו קלף כשר ותודין וברכין עליו שיער והמעט נ"ל משום דכריכת השיער הוה הלל"מ מסיני וכריכת הקלף לא נאמר מפורש ואולי צריך השיער דוקא על הקלף של הפרשה עצמה אך ביון דע"פ קבלת הגאונים צריך קלף על הפרשות ועל הקלף השיער כדאיתא בשימושא רבה לכן אנו עושם שניהם:

פנ והשיער יהיה שר עגל כרי לבפר על מעשה העגל אך אם לא מצא של עגל כורך בשל פרה או בשל שור ורוחץ השיער היטב בתחלה עד שיהא נקי ובאה הקבלה שמקצת משיער זה צריך שיראה חוץ לבהים במקום פרשת והיה אם שמע בצד הפונה לפרשה קדש ונמצא דבתפלין של רש"י יוצא השיער לא רחוק מהקצה ובתפלין דר"ת יוצאים באמצע וע"פ הוזהר לא יצא שיער באורך כשעורה אלא פחות מזה [עמנ"א סק"א] סקס"ה ה"א שיער ה"א שיער אינו מתמלא ונ"ל דגם כוונה הוזהר כן הו"ס דשיער לא מתמלא אלא' מתמלא לדבר אחר כמו ככהן סכרוך על הקלף ומתמלא להקלף ולא נתמלא הקלף גם השיער נתמלא וכדמסק' בפ"ו דכלים מ"ז ע"ן המתמלא את המתכת מלא ע"ס ובהלן זו כשטויה גם ע"י חיבור אינו מתמלא דלפי סס קומתה על פחות ממשעורה וד"ק]:

פד יתן כל פרשה בבית שלה ושתיא וקפה מעומד בביתה ולא שכתב ואע"ג דלשיטת ר"ת צריך דוקא מושכב כמבואר בתום' מנחות [ל"ז ד"ס ה"א] מיהו אגן קי"ל כשיטת רש"י שם הדוקא מעומד ואע"ג דבמדר הפרשיות חששו לשיטת ר"ת דזו מפני שכמה גאונים מהקדמונים סבורים כן כמו שיתבאר כס"י ל"ד משא"כ בדון וקופות וכיצד יוקפם והשירה עליונה יהיה עליון והתחתונה לצד פה הברית והיא הפרשה יהיה טוחן לצד ימין הקורא שאם יבא לפתחו ולקוראו יהיו מנחת לפניו בהלכות שיפתחם ויקראם כסדר ונראה דכל זה הוא לעיבובא ובפרט שיכולים להקן זה [ועמנ"א סקט"ב]:

פה וכן של יד כותב הארבע פרשיות בעוד אחד ונולל אורחן מספן לתחלתו וכורך קלף עיניהם ושיער עליו דפי מנהיגי גם על הקלף של הפרשיות כורך שיער ומכניסם בביתה וקופה כמו בשל ראש והניא במנחות [ל"ד]: דברייעבר אפילו אם כתבם בארבעה קלפים והניחם בבית אחד יצא וא"צ לדבק הפרשיות ול"ז ברבך ולא עוד אלא אפילו אם הניחם כד' בתים כמו בשל ראש אם טלה עליה עוד מלמעלה על ה' בתים שעתה נראה מבוזין רק עוד אחד יצא וכן שניט שם שאם אין לו תפלין של יד ויש לו שנים של דאש שמולה עוד על

אחר

שהקציצה יכולה להיות ידוקה או לבנה ומ"מ כתב שנו הוא לתפלין להיות הכל שחור הקציצה והרצועה כולה ע"ש וזה שכתב רבינו הב"י בסעי' מ' וז"ל עוד הבתים מצוה לעשותו שחור עכ"ל כוונתו מצוה דוה אלי ואטרו והיא מצוה ולא חובה וכן המנהג הפשוט להשחורין ולכן אם נתלבו קצת במשך הזמן לית לן בה וס"ה אם יש סופר במקומו ה"ו לו להשחורין כדי לעיבובא ויש סופרים שסמכים במיח עבה כרי להיות להם ברק ויש לגעור בהם אם יש ממש קצת בהמיח וכבר צווחו על זה גדולי הדורות ועכשיו לא ראינו שיעשו בן [ומתום' שבת כ"ח: מצואר דס"ל דבני סחרות מדינא ע"ס וט"ב]:

פז כבר נתבאר דשי"ן של תפלין הלל"מ מסיני בשל ראש מקמפי העור אחר בימינו ואחד בשמאלו וקבלו הגאונים שבימין של המניח של ג' ראשים ושל שמאלו של ד' ראשים ואם הפכן לא פסלן וכן אם עשה שניהם של ג' ראשים או של ד' ראשים ביון דכננו מבואר סתם שי"ן ושניהם בכלל שי"ן ואף שלא מצאתי זה מפורש מ"מ נ"ל כן ומעמים רבים נאמרו בשיני"ן אלו כמבואר כוזהר פנחס [ד' רכ"ה: שד"ס בנגד שבעה אלפי שנין ועוד מעמים במפרשים [עב"ו וס"ו סק"א] ומנ"א סק"ט] והראשים של השיני"ן יש עושין עגלין ויש עושין מרובעין ותודין ששיני"ן צריבין ליגע למטה בשלי השיני"ן ולא כהואמר שכתב"ן של ד' ראשים לא יגעו תודין למטה [עמנ"א ס"ס] והחריץ של השי"ן והיינו החוד שלמפה יגיע עד מקום התפר ולא ישאר השי"ן למטה מהרפר אלא שגם שולי השי"ן יהיה נראה על התפר:

פח והנה המור והש"ע בסעי' מ"ב כתבו שיעשה השיני"ן מקמפי העור והיינו שיקמטו בהעור כרבותו את שי"ן אבל אם עשאו כמעשה דפוס הוה חק תוכות ואע"ג דכיון שהשי"ן הוא כולש דוחק הדפוס את האותיות עצמן ולא סכיכות האותיות ודוה חק ידיות כשבר כמבואר בנימו"ק [ג'] מ"מ העור שחור רך נדחק גם כתיבת בלימת השי"ן והוה חק תוכות את י"א דאין חק תוכות פסול בשי"ן ודוה כדבר שנאמר בו כתיבה אין זה כתיבה אבל שיני"ן אלו לא נאמרה בהם כתיבה אלא הלכה למשה מסיני שיהיה בו צורה שי"ן א"כ גם חק תוכות הוי צורת שי"ן וז"ל רבינו הדמ"א בספרו ד"מ אין לשנת מכהנה זקנים שהיו עושים בקמפי של עוד ומיהו אם עשאו בדפוס או כתבם בדיו על הבית לבן אין בדיית לפוסלן עכ"ל:

פכ כשנמר מעשה הבתים יגלגל כל פרשה מסופה לתחלתה וכן בשל יד שגם כקלף אחר יגלגל מסופה לתחלתה כרי שהפחתה יקרא כסדר וכורכם בקלף קמן ובקלף כשר והלכה למשה מסיני שיכורך עליה שיער בהמה או חיה הטהורים ויה מעכב אפילו

הבגמן בהבתיס חוה כל אחד כפ"ו וא"כ אין כאן דבר חידוש בלל [כנ"ל צדור צס"ד]:

פח כתבו המור וש"ע מעי" מ"ח אם ציפה הבתים בזהב או בעור בהמה מטאה פסולים עכ"ל וזהו ברייתא במנהדרין [מ"ח]: ומפרשים ציפן זה היינו על הבתים ולא שעשה הבתים עצמן של זהב אבל דש"ל במנחות [מ"ג]: פו' שלמה עור מטאה פסולות בתים מעור מטאה ע"ש וממילא דגם זהב פירושו כן וראיה שעל זהב פירש"י המעם דתיק של עור בעיניו ע"ש הרי דגם בזהב פירש שעושה הבתים מזהב ולא שחיפה הבתים בזהב וכבר נתעורר אחר מן הגדולים בזה [טו"ז סי' ח'] מ"מ ג"ל שפוטא לרו להמור וש"ע דשני הדברים נכללו בכוונת הברייתא האחד בעשיית הבתים עצמן מזהב או ממטאה והשנית שחיפה הבתים בזהב או במטאה וראיה לזה מלשון רש"י בנימון [מ"ה]: שכתב עשה חיפוי כיס שלהן ע"ש וחד מעטא הוא דכשיצפה על הבתים זהב או מטאה נתכבול התרתין משום דהעליון אינו נראה כלל ועוד דאין הבתים החיצונים רואים את האויר ועוד דגם לנבי מטאה החיצוי סבמל ע"עם הכלי במ"ש הדמב"ם בהל' כלים פ"ד דין ד' ע"ש [ופשטו הוא דזכו כשמצינו על הבתים אצל סמוקין שגוים להבתיס שטעוליס לוחס מהבתיס לאו כלום הוא ואפילו היו על התפילין בעת הנחתם אין זה ניטול להתפילין אלא שלא נאס ולא יאס לעשות כן ויש שאין מסריין סמוק של יד מהתפילין גם צבעת סתמלס ואין נכון לעשות כן ודו"ק]:

פח הלכה למשה מסיני שיהיו תפילין נתפרין בניד בהמה וחיה המהורין אבל לא יתפור בגדי עוף שהם חלשים וגם אין ניכר בהם בין נידין לכשר וטוב להפור בנידי שור ולוקחים הנדים מהעקב של הבהמה שהם לבנים וי"ג הם קשים מרכב באבנים עד שיעשו כפשתן וטוין אותן ושודרין אותם והם חוקים מאד [מג"א סקס"ה] ואין לוקחין נידים מבוהי משום דחישנין שמא הם של בהמה מטאה וכהב רבינו הכ"י בסעי' ג' דמקום שאין נידים מצויים תופרים במאלירוש"י שעושין מן הקלף עד שיודמנו להם נידים עכ"ל ואינו מובן כיון דההלכה נאמרה לתפור בנידו איך תיזר בקלף [טו"ז] כ"ג וצ"ל דס"ל דההלכה נאמרה כך דאפילו התפירות צריך דוקא משהורות וממילא דרך לתפור בנידו אכל הנידו אינם לעיכובא ולכן בשעת התרקה יש למפור על דברי רבינו הב"י ולהפוך בכני מעים דקים יבישים יש אוסרים דאין זה נידים [ש"ת סקס"ט גסס טו"ז] ויש להחמיר דאולי נאמרה ההלכה נידו דוקא וכן תפסו הפוסקים [עמג"ל סקס"ו] ואין לקנות נידים מכוהי אפילו כשילוע עסס מנכורס משום דליון דזכו סל"מ ממנו לניך עשייתן לשמה נכמותי וליכא לשמה]:

צ יתפור ג' תפירות בכל צד חוטו התפירה יהיה סובב משתי הרוחות מלמעלה ומלמטה והתפירות יהיו אצל הבית

אחת סהן ומניחה וכן פסקו הרמב"ם כפ"ו והמור והש"ע מעי" מ"ו וכתב רבינו הרמ"א והמנהג לרבכם ברבך שהוא הכל בקלף אחד ויזהרו ליטול דבק כשר עכ"ל ולא אבין דכיון שהניחו ב' בהים איך ידבק כל הר' פרשיות ורבי רבינו הב"י לא הוכיח ד' פרשיות בבית אחד אלא אלא בתים ע"ש ואיך ירבקם וצ"ל דלא קאי על דין הקודם משם אלא שכבשם דאם ארבע שכתבם על ד' קלפים ירבקם ולא יכניסם כך כפירוהם וטעם רין זה הוא דזה שהקפידה תורה שבשל יד יהיה אות אחד והו מבחוץ יתראה רק אות אחד ועל מבפנים לא חישנין ודע דזה שאמרנו שעושה משל ראש של יד והו בחדשים שעדיין לא לבשם אבך כשלבשם אסור לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה ובשלא לבשם הומנה לאו מילהא היא [גמ' טס]:

פו וכן להיפך בתפילין של ראש שנינו שם דאם כתבן בעור אחד והניחו ב' בהים יצא וא"צ שיהא ריוח ביניהן ועתן חוטם או משיחה בין כל אחת ואחת ע"ש וכן הוא במור וש"ע מעי" מ"ו וזה שא"צ ריוח ביניהן היינו ריוח גדול בין כל פרשה ופרשה אבל ריוח קטן צריך בהכרח שהרי צריך להניח כל פרשה בבית שלה [נמק"י] והחוט והמשיחה הוא הדיכר ההפסק ויש מן הראשונים שדקדקו מזה דאין זקיפת הפרשיות מעקב ב"יעבד שהרי בכאן בהכרח שהיו שוככות כמובן [טו"ז] אמנם באמת דאין ראייה ולכן פירש"י שם שאמור שכתבן בעור דאין יחתך מלמעלה העור כדי צלבעות ויהיה הניח מרובק מלמטה ע"ש כלומר שייכנס כל פרשה בכל בית מהחת הבית וקופות ויהיו למעלה פרוהם והחתים מחזברים ויש מי שפ"י עוד שהחיתוך יהיה למעלה מן הכתב כגון שיש גליון גדול למעדה מן הכתב וכל הכתב בקלף אחד דאל"כ לא שייך לומר קלף אחד [מ"ו סקל"ו] מיהו עכ"פ דלפ"ו יכולים להיות קופות והרמב"ם לא כתב כלל דין זה וצ"ע:

פז ויראה לי מדכתב הרמב"ם שם בדין י"א ואם אין חריצין ניכר פסולות הצריך להעביר בתוך כל חריץ וחריץ על גבי העור חוט או משיחה להכדול בין בית לבית ומנהג פשוט להעביר ניד מנידי התפירה בכל חריץ וחריץ משלשתן עכ"ל כלומר דבכל התפילין עושין בן בשעת עשייתם ואח"כ נטמלין זה כמו כל המלאכות הצריכות שלא יחברו וט"ו עושין כן בשעת המלאכה ואחר גמר המלאכה נטמלין זה כמו העץ שבהתפילין שנטמלין אח"כ כמ"ש בסעי' ס"ח ע"ש וכמו מלאכת המוכח בנכחים [ג"ד]: ע"ש ולפ"ו הרייח ששנינו בכרייתא שם הוא בכל התפילין וכן החוט או משיחה ודלא בכל הפוסקים שפירשם זה כשהיו כולם בקלף אחד וזה ששנינו שם וא"כ כתבן בעור אחד והניחו ב' בתים יצא יפרש הרמב"ם דה"פ דלא היטא שצריך לכתוב כדי עורות דוקא אלא אפילו כתבם בקלף אחד ואח"כ התכן לגמרי פרשה מפרשה יצא בין שבעת

שדי עם השי"ן שבשל ראש וכך אמרו בשבת [ס"ב].
 השי"ן ורל"ת וי"ד של תפלין הל"ים מסיני [ועתה] [ס"ג]
 ולכן יראו לעשות השם הוה בסדר מתחלה השי"ן ואח"כ
 הרל"ת ואח"כ הוי"ו ואם שינה לא עיבב אך לכתחלה
 יודר בזה [ומ"ט המג"א בסקמ"ט לעשות סדלי"ט משני
 לדנין לא נהנו כן וכן מ"ט המג"א בבע"ז ל"ב לענין
 להעביר עור על הצ"ת של יד לרוחב הזרוע ויחיה רחבו
 כרוחב הצ"ת עכ"ל אינו מוצדק כלל כוונתו בזה ובמורו
 ג"כ ענין זה וחס צ"ח להעביר הל"טה על הצ"ת של יד
 כלומר על המעצרת בבע"ז הקשרים כדי לחזקת וכן
 שהספרדים עושים וכן ניכר שזהו כוונת המג"א אך לשאו
 תמוס מהו זה שאמר ויחיה רחבו וכו' ורלו"י ית כחן [ס"ד]:

הבית ממש ולא בהמקברת ויעבור חוט התפירה בין
 כל בית ובית [עמ"ל סקל"ה ועמ"ט בבע"ז פ"ו] וצריך
 להיות י"ב תפירות בשל יד וכן בשל ראש מיהו אם לא
 עשה רק י' תפירות או פחות מזה אינו נפסל יש מי
 שאומר ש"כ תפירות אלו צריכים להיות כולן בחוט
 אחד ולא יפסק החוט ואם נפסק פסולים כלומר עד
 שיחזור ויקשור אותה [ע"ז סקל"ט] ומ"ם אם החוט קצר
 ולא יוכל לנמטר כה כל התפירות ינמור התפירה בחוט
 אחר [מג"א סקמ"ה] ונ"ל דבשואה שלא תספיק יקשר
 למטה חוט אחר ואין לשנות:

צ"א יכניס הרצועה תוך המעברת ויעשה קשר במין
 דל"ת בשל ראש ובמין יו"ד בשל יד להשלים אותיות

סימן ל"ג אם נתקלקלו הבתים ודיני הרצועות. ובו ח' סעיפים :

בעור ומפשטם וכשמניחם חזרו ומתברר זה ישנים ואיך
 היו חדשים ע"ש אך באמת כפי עשיית הבתים שלני
 שהם קשים מאד אין אנו בקיאים כלל בכל מינים אלו
 והבתים שבזמן השי"ם נראה שלא היו קשים כלל ודע
 דכל תלוקים אלו הם בשל ראש שיש בהם ד' בתים
 אבל בשל יד מיד כשנתקלקל אחת מן הרפעת פסלים
 לגמרי [ע"ז פ"ד]:

ד' ודמב"ם ו"ל בפ"ג דין י"ח יש לו שיפה אחרת בזה
 ומ"ל דהקלקול אינו בהבתים אלא בנידי התפירות
 וז"ל תפלין שנפסק התפירות שלהן אם היו שני
 התפירות זו בצד זו או שנפסקו ג' תפירות אפילו זו שלא
 כנגד זו [ולמב"ם זו בל"ז א"ז ממס' ודו"ק] הרי אלו
 פסוחות כד"א כישנות אבל בחדשה כל זמן שפני מבדא
 קיימת [ז"ו המימורל] כשרות ואלו הן החדשות כל
 שאוחזין מקצת העור שנקרע הפרו ותולין בו התפירין
 ודא חוק ואינו נברת הרי אלו החדשות ואם אין ראוי
 לתלות בו אלא הוא נפסק הרי אלו ישנות עכ"ל
 ורבותיו בעלי השי"ע הביאו שני השיטות וכשניהם
 החמירו בכל ענין מפני שלש"י ישנה ערפי ולהרמב"ם
 חדשה ערפי אך לפמ"ש א"ז לומר כן כמ"ש בעמ"י
 א' ולדינא אין להקל כלל וק' בקלקל התפירות לא
 יש לתקן בנידים חדשים ולתופרן אבל בקלקול הבתים
 לא סהני תקן כלל מפני שהקדעים מעידין שנתקלקלו
 לגמרי וצריך לעשות בתים חדשים [ככלע"ד]:

א' אמרין במנחה [ל"ט]. דאם נתקלקלו כהבתים שני
 בתים מבתי הראש והבתים המה זה אצל זה והיונו
 שעור הבתים נקרעו קצת בין בית לבית אבל הצדדים
 והגג שלמים אם התפירין ישנים פסולים משום דכבר
 נתקלקלו מחמת יושנו ואם הם חדשים כשרים כל זמן
 שעור מושב הבתים שהוא התימורא קיים וגם עיקרי
 הבתים קיימים אלא שנקרעו קצת כמ"ש והוה לנירסת
 הרמב"ם בגמ' שם ולגורסה רמ"י הוה לחיפך החדשים
 פסולין וישנים כשרים והמעט החדשים עדיין רפיים וריכים
 ובקל נתקלקל [לכ"ו] ועוד החדשים אינלא מילתא
 דהעור סוקלקל כיון שכוסן טועט נתקלקל משא"כ ישנים
 כבר נתחזקו והעור היה טוב מתחלתו ולי נראה דכל
 אחד לשיטתו א"ש רדש"י מפרש דאעור קאי כמ"ש לכן
 חדשים גריעו טפו והוה סימן שהעור מרקבת אבל
 הרמב"ם שמפרש שאגורים קאי כמו שיתבאר ודאי
 רישנים גריעו טפי שמחסה יושנו נקבו אבל חדשין רובן
 חזקים הם כנודע בחוש:

ב' אבל אם שני הבתים אינם זה אצל זה כמו ראשון
 ושלישי אפילו הם ישנים כשרות ולשיטת רש"י אפילו
 הם חדשים כשרות ואם נתקלקלו ג' בתים בכל ענין
 פסולים אפילו כחדשים ולשיטה רש"י אפילו בישינים
 ודע דהוה שנתבאר כמ"ל הקודם דהוה אצל זה פסולים
 אין נ"ם בין שהקלקול הוא לצד אחד באופן שהקלקול
 הוא זה כנגד זה ובין שהרופן האחד נתקלקל מצד
 האחר והשני מצד האחר ובכל ענין פסולים [מ"ז סק"ג]:

ה' עוד הרצועות צריך שיהיה מעור בהמה חיה ועוף
 המהורים וצריך שהיו מעובדים לשמה כדובר לשם
 רצועת תפלין כיון שזוהי הלכה למשה מסיני וגם שיהיו
 שחורות הל"ים מסיני לכן בין העיבוד ובין השחרות
 צריך לשמה וע"י ישראל גדול הוקא אבל על ידי כותי
 פסול משא"כ בשחורות הבהים ולדעת הרמב"ם והב"ח
 והש"ע א"צ שחורות לכן אם גם כותי השחודם כשר
 אמנם להמכורים דגם בבתים צריך מדינא שחורות דגם
 ברצועות

ג' ואיזו מקרי חדשים ואיזו ישנים חדשים מקרי כל זמן
 שאם היו מושכים אותם כהרצועות הבית מהפשט
 ינפתח נקרא חדש ואם אינו נפתח נקרא ישן אמנם דהו
 למי שעושיין הקציצה והמעברתא מעור אחד אבל אותן
 שעושיין המעברתא מעור כש"ע אין שייך לומר כן כמובן
 [ס"ט סק"ג] ונ"ל דלדידן יש מימן אחר דבגמ' שם אמרו
 שני מינים האחד הוא הסימן שנתבאר והשני כשאחזו

הב"י בסעי' ה' ו"ל אם נפסקה הרצועה יש מתירין לתפור מצד פנים [דעת ר"ת] וי"א מה שמקוף ממנה הראש ובשל יד כדי שתקוף הודיע לקשור ההפלה עם הודיע וכדי שתתחת עד אצבע אמצעית ויכרך ממנה על אותו אצבע ג' כריכות ויקשור אין להם תקנה לא במקרה ולא בתפירה וכל יתרון האורך שהוא בשביל שכורך הרצועה כמה פעמים סביב הודיע ובשל ראש מה שתלוי ממנה אין התפירה והקשרה פוסלים בה ובשעת הרוק יש לסמוך על המתירין כדי שלא יתבטל ממצות תפילין עכ"ל בלומר לסמוך על ר"ת דהתורה תפירה גם כעיקר הרצועה וטוב לתפור בגיד ולא בחוט אך אם אין לו גיד יתפור בחוט ויתפור באופן שתהא האימרא מבפנים לצד הגוף שלא יתראה מבחוץ וכשמוסך על שימת התפילין יש מי שאומר שלא יברך דברכות אין מעכבות [מ"ז סק"א]:

ח ודע שיש עוד שיפה המחמרת גם בשל ראש דברצועה התלויה בימין עד הסבור ובשמאל עד החוה לא סהני תפירה [ענ"ב וי"א סק"א] אבל רבינו הב"י לא חש לה כלל ראו"פ דב"ן הוא קבלת הקדמונים משימושא רבה ובמ"ש בס"י כ"ז ט"מ פשיטא שאין זה מהלכה למשה מסיני כדמוכח ממנחות [ל"ה:] ותוס' שם וא"כ איך נחמיר עוד בזה לאמור התפירה מה שמותר לר"ת וכמה מהראשונים גם בעיקר הרצועה וכן אנו נוהגים כדברי רבינו הב"י [הט"ז] שם נתקסס בדבריו ע"ש:

והדבר נכון כמ"ש:

סימן לד סדר הנחת הפרשיות לרש"י ור"ת. ובו מ' סעיפים:

א סדר פתיכתן של הפרשיות כבר נתבאר שהם כסדר הכתיבתן בתורה קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמע והניא במבילתא כתבן שלא כסדרן יגנוז אבל בסדר הנחתן בהבתי' רבתה המחלוקת בין אבות העולם לרש"י [במנחות ל"ז:] והרמב"ם בפ"ג כתיבתן כך הנחתן בהבתי' בהשל ראש קדש כשמאל המניח בבית החצון שהוא לימינו של הקורא העומד נגדו ואחריו והיה כי יביאך בבית שני ושמע בבית השלישי והיה אם שמע בבית הרביעי שהוא בית החצון לימינו של המניח ולשמאלו של קורא והקורא קורא על הסדר שכתורה וכן בשך יד כן הוא:

ב אבל ר"ת סובר דבהנחתם בהבתי' והיה אם שמע קודם לשמע ומדרן כך הוא קדש והיה כי יביאך והיה אם שמע וכן בשל יד כותב קדש והיה כי יביאך ומניח מקום כתיבת והיה אם שמע פניו וכותב בקצה הקלף פרישה שמע ואח"כ כותב על המקום הפניו והיה אם שמע והנה מחלקתם תלויה כסוגיה הש"ס שם וכתבו הרא"ש והנור שהגאונים רב שרירא ורב האי גאון

א סדר פתיכתן של הפרשיות כבר נתבאר שהם כסדר הכתיבתן בתורה קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמע והניא במבילתא כתבן שלא כסדרן יגנוז אבל בסדר הנחתן בהבתי' רבתה המחלוקת בין אבות העולם לרש"י [במנחות ל"ז:] והרמב"ם בפ"ג כתיבתן כך הנחתן בהבתי' בהשל ראש קדש כשמאל המניח בבית החצון שהוא לימינו של הקורא העומד נגדו ואחריו והיה כי יביאך בבית שני ושמע בבית השלישי והיה אם שמע בבית הרביעי שהוא בית החצון לימינו של המניח ולשמאלו של קורא והקורא קורא על הסדר שכתורה וכן בשך יד כן הוא:

ב אבל ר"ת סובר דבהנחתם בהבתי' והיה אם שמע קודם לשמע ומדרן כך הוא קדש והיה כי יביאך והיה אם שמע וכן בשל יד כותב קדש והיה כי יביאך ומניח מקום כתיבת והיה אם שמע פניו וכותב בקצה הקלף פרישה שמע ואח"כ כותב על המקום הפניו והיה אם שמע והנה מחלקתם תלויה כסוגיה הש"ס שם וכתבו הרא"ש והנור שהגאונים רב שרירא ורב האי גאון

א סדר פתיכתן של הפרשיות כבר נתבאר שהם כסדר הכתיבתן בתורה קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמע והניא במבילתא כתבן שלא כסדרן יגנוז אבל בסדר הנחתן בהבתי' רבתה המחלוקת בין אבות העולם לרש"י [במנחות ל"ז:] והרמב"ם בפ"ג כתיבתן כך הנחתן בהבתי' בהשל ראש קדש כשמאל המניח בבית החצון שהוא לימינו של הקורא העומד נגדו ואחריו והיה כי יביאך בבית שני ושמע בבית השלישי והיה אם שמע בבית הרביעי שהוא בית החצון לימינו של המניח ולשמאלו של קורא והקורא קורא על הסדר שכתורה וכן בשך יד כן הוא:

ב ובהש"י הרמב"ם [סוטה כ"ג:] כתבו חכמי לוג'ל להרמב"ם שהמיו על סידורו והם מקובלים מהגאונים ובראשם רב האי גאון דהווייה באמצע והשיב להם הרמב"ם ו"ל זה שעלה בדעתכם בסידור הפרשיות וכו' כך היה דעתי מקודם ככם ותפילין שהיו לי במעבר כך היו

סג"ל וסג"ה סגדק דבדביו ונראה שלפניו סיס הגירסא בלואן אחר כש"ע וכתב בסג"ל דזס עתכבו טלון לסינין זכיס אחר זסו כשלא סתנז מעיקרל לתת עניסס אכל כסתנז קרי ע"ש וגם זס עתכב סג"ל לזון לעשות כן אלא מי שמוחק ומפורסס בחסידות סולדלנל נתפסס כסתמ מדעינת סמתיחן תפילין דר"ת ואין צניס יוסרל ויכול כל אחד לעשות כן ותע"ב:]

¶ אל יפלא בעיניך דכיון שתפילין של רש"י פסול לר"ת ושל ר"ת פסול לרש"י וא"כ איך אפשר שגאנוי עולם וחסידו הרודות וכלל ישראל בכמה ומנס לא יקיימו מצות תפילין וברבתן היתה לבמלה ח"ו ולכן אף שכתבתי מן דברים והלכה אינו ראוי לכתוב דברים הנאמרים בלחשיה והנמטרות לה' אלהינו ובפרט שבעונותינו אין אתנו שום ידיעה מזה מ"מ כרי שלא יפלא בעיניך נבאר מעט סדרכה כפי הבנתנו בס"ד :

¶ דע דבעל מגדול עוו שמיישב השנת הראב"ד על דרמב"ם כתב בענין זה וז"ל כתב הראב"ד ז"ל רבינו האי גאון אינו אומר כן וכו' ואני אומר הרב המחבר מפרש כאשר קבל מרבותיו וכו' ומצאתי לחכמי לונז"ל

ששאלו וכו' והשיבם וכו' והודיע סוד וכו' יעזיל שיש לכל הדיעות שורש וענף ואלו ואלו דא"ח וכו' וכבר העיר עלינו רוח מסורס ומצאנו מדרש נמטר ועלם והוכרחנו לשנות מה שהודיענו והחוקנו בכסדרן וכן נהגו רבותינו האחרונים וכו' עכ"ל בלומר שמתחלה עשו בר"ת ואחרי שמצאו המדרש הנעלם הוכרחו לשנות ולהניח בכסדרן כדעת רש"י ודרמב"ם ז"ל :

¶ ולענ"ד המדרש הנעלם הוה הוא בוורר פנתם [דף רנ"ח]. דהנה כוונה סוף בא אומר מפור' פרשה קדסאה קדש וכו' תגינא והוה כי יביאך וכו' פרשה תליהא שסע וכו' ובגין כך שמע סמך לזוהי וכו' פרשה רביעאה רוא דרינא קשיא השמרו לכם וכו' עכ"ל הרי מפורש ברש"י וראיתי מי שרחה זה לאמר דכוונתו על הכתיבה אבל באמת אינו כן בדומכה סכל הענין שם דאזנתה קאי והאמת כן הוא וע"פ הוורר דפנתם יתבאר הדברים :

¶ וז"ל הוורר שם תפילין דליה כסדר הוי' דאיוו קדש לי וזוהי כי יביאך שמע והיה אם שמע אבל בעלמא דאיוו היות באמצע דאינו ה' ה' וכו' עכ"ל והארך כזה ע"ש ולענ"ד כביאורו דהנה בספ"ג דפסחים אמר חז"ל שלעתיד לבא יאמרו שם הוי' בכתיבתו וזהו דכתיב כיום הווא יהיה ה' אחד ושמי אחד מפני שאו יהיה ביטול היצה"ד כדכתיב לא ירעו ולא ישחיתו וממילא שגם הצדות יכלו כידוע ולכן ענה והיה אם שמע האחרונה דבה כתיב השמרו לכם פן יפתה לבבכם וכו' ואכרחם סהרה וכו' משא"כ לעתיד לבא תהיה שמע האחרונה שבה כתיב אך אהבת ה' ואין בה עוגש וזה שאומר הוורר כפ' בא פרשה רביעאה רוא דרינא קשיא כסבורא

דזו וכך כתב וכו' ואותו חיבור הוא שהמעני והמעה כל אנשי מערב וכו' והרבה נאונים חלקו על זה וכל אנשי מרוח וכל אנשי ארץ הצבי הקדמונים חולקים על זה ואמרו כי הנאונים פתחו את התפילין של רב האי והוא כתובה על הסדר שכתבתי בחבורי ורבי משה דרעי בשבא מן המערב לא"י היתה תפילו שלו כמו אנשי מקומם וכשהראוהו דברי הנאונים הקדמונים והראיות שלהם השליך תפילו ועשה על הסדר ורראיה הברורה ברבר זה מה שאמרו בהקמץ רבה והקרא קורא כסדרן בלומר וכו' כסדר התורה ונוסח זה לא היה בספרים שלט אבל הנה מצאתיה בנוסחאות הישנות וכו' עכ"ל ופלא שהרא"ש והמור וכמה מראשונים ס"ל דרב האי פסק בר"ת ודרמב"ם כתב שפתחו תפילו ואינו כן ובמדרבו וכן בשאריו ראשונים כתבו שפתחו הכימה שעל קבר יחזקאל הנביא ומצאו תפילו ופתחוה והם כסדר רש"י ודרמב"ם ועכ"פ נראה שבין קדמוני קדמונים היתה מחלוקה כזה וכל העולם תפסו כן להלכה ואף המניחים תפילין דר"ת מברכין רק על תפילין דרש"י ורמב"ם ומתפללים בהם כאלו בת קול יצא רבן הלכה :

¶ וכתבו הרא"ש והמור דלפי שחלקו בו נאוינו עולם והתפילין של אלו פסולים לאלו דהניא [סג] החליף פרשהיה פי' שנתן של בית זה בזה פסולים ואמרו תבמים [רפ"י דעירובין] מקום יש בראש להניח שני תפילין וכן בזוהר לכן ירא שמים יוצא ידי שניהם יעשה שני זנות תפילין ויניח שניהם ויזון בהנחתם כוונתם שעשויים בתקנם אליבא דהלכהא בהם אני יוצא ידי חובתי והאחרים הרי הן כרצועות בעלמא ואין כאן משום כל תוסף דוה אינו אלא בשעושה חסם בתוה ולא יניח שני הזנות כבים אחר שהאחד מהם הוא חול ואמרו לתרם כבים של תפילין אלא יעשה שני כיוסין וסימן לכל כיוס שלא יתן של זה בזה וכן היה נוהג א"א ז"ל ורבו רבינו מאד ז"ל עכ"ל והנה זה אפשר רק בתפילין קדמנים מאד אבל בהתפילין שלנו א"א להניחם שתיים כבת אחת :

¶ ורבינו הב"י כתב אחד שכתב דברי המור וז"ל ואם אינו יודע לכיון המקום ולהניח שניהם יחד יניח כרכרי האחר של יד ושל ראש ויסלקם מיד ויניח האחרים על סמך ברכה ראשונה וי"א שאם לא יוכל להניח כבת אחת יניח של רש"י ויברך עליהם והיו עליו כשנתת ק"ש ותפלה ואחר התפלה יניח של ר"ת בלא ברכה ויקרא בהם שמע והיה אם שמע ולא יעשה כן אלא מי שמוחק ומפורסם בחסידות עכ"ל בלומר דסקידם קאמר שאם אינו יכול להניחם כבת אחת יניחם בזה אחד זה תיכף ויברך ויכול לברך על אחת שירצה לזה אומר וי"א וכו' בלומר שברך רק על של רש"י ולא יסלקם תיכף להניח דר"ת אלא אחד התפלה והמעם מפני שהעיקר להלכה כרכרי רש"י ודרמב"ם [וכעין זה ס"י סג"ו בסק"ג ועמ"ל]

אמת לפי בנות התורה אלא דבמה"ז יותר נכון כרשי מפני המעמים שאמרו ולכן אמרה הברייתא שמע והיה שמע משמאל רעכשו יתפרש מקודם שמע ואח"כ והיה אם שמע ולעתיד לבא יתפרש שמע והיה אם שמע משמאל כלומר משמאל יהיה שמע ואח"כ והיה אם שמע והיינו דשמע יהיה בסוף והתויות באמצע :

כמבואר למבין ובפנחס אמר ולעתיד לבא היית להודי כלומר ששני והיה פסוקים ולי"ז משום דבאותיות והיה יש כל שם הוי' ולעתיד לבא יהיו זה אצל זה דאין ה' ה' כלומר הוי' הוי' רבמו שנכתב כך נקרא ורמז לו היה בהשיגוף דקדש ושמע שהם אצל השיגוף דשל ראש ויש כהם כיוהר וכן ראשים כמנין אחד כדכתוב כיום הרוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ונמצא דלפ"ו שניהם

סימן לה מנין השימין בתפלין . ובו נ' סעיפים :

א ע"פ הקבלה מקדמונים נהגו לכתוב בשל ד י' שימין ככל פרשה ופרשה וכשל ראש ד' שימין ואם שינה לא פסל כיון שבכמה יזינו מבואר זה וגם מעם הרבר לא נגלה לנו וכן איט מעכב ומ"ם הסופר שאינו עושה כן אינו משובח וצריך לברוק אחריו [לעיל"ל גרמ"ס סטעס דל יד הוא כנגד הלכ וסלכ הוא סחת הזמן וחס בו טוב זיע וזמן כלול בשבעים ימים וסלכ רלס הוא כנגד המוח שבעס כולו קודם וסוס ד' שימין כנגד חושים הסס] [וסניי לז' ע' וזהו פתחם ד' רל"ז . פקודת סתתחס וכו' ע"ס ודו"ק] :

ב ואלו הן תיבות של ראשי השימין של יד . (ה) וידבר . (ז) את היום . (ג) יוצאים . (ד) לרת . (ס) חג . (ו) הווא . (ז) תורת : פרשה שניה (ח) והיה . (צ) רחם . (ג) כשה . (ד) לאמר : (ה) הקשה . (ו) כהמה . (ז) לאות : פרשה שלישית (ח) שמע . (צ) את . (ג) והיו . (ד) לבכך . (ס) ובכלתך . (ו) ידך . (ז) מוזות : פרשה רביעית (ח) והיה . (צ) ובכל נפשכם . (ג) ואבלת . (ד) ה' ככם . (ס) אשר ה' .

א יש מי שכתב שהסופרים שלטו מדקדקין כמנין השימין ולא כראשי השימין ולא יא"רד ולא יקצר האותיות מפני ראשי השימין אבל יכול להאריך קצת האותיות כשיטה שניה כדי לבוין מופי השמות ולא אסרו אלא להמשיכן כל כך בענין שיהא נראה לעין שהן גדולות מתכרותיהן ונראה הכתב כמנומר כמ"ש ביו"ד סי' רע"ג ועד"ה [סגנ"ז] והסופרים המומחים סרדיניתני אינם מאריכים ומקצרים האותיות ומכוונין ראשי השימין דכודאי יש להם ליוהר בכל מה שצונו לנו הקדמונים ולרם נגלה תעלומת חכמה :

ב ואלו הן תיבות של ראשי השימין של יד . (ה) וידבר . (ז) את היום . (ג) יוצאים . (ד) לרת . (ס) חג . (ו) הווא . (ז) תורת : פרשה שניה (ח) והיה . (צ) רחם . (ג) כשה . (ד) לאמר : (ה) הקשה . (ו) כהמה . (ז) לאות : פרשה שלישית (ח) שמע . (צ) את . (ג) והיו . (ד) לבכך . (ס) ובכלתך . (ו) ידך . (ז) מוזות : פרשה רביעית (ח) והיה . (צ) ובכל נפשכם . (ג) ואבלת . (ד) ה' ככם . (ס) אשר ה' .

סימן לו דין דקדוק כתיבת האותיות . ובו כ"ז סעיפים :

א הטופר צריך לדקדק מאד מאד בכתיבת האותיות שלא תשתנה צורת שום אחת מהן ויתראה שאינו אות כלל כמו אם ירבוך הויד"ן שבאל"ף לגמרי ככל עוביו וכדומה וכן שלא תדמה לאחרת כגון ה"א אם לא יניח ברגלו השמאלית ריוח הניכר ויתראה כח"ת ולהיפך כח"ת אם לא ידבקו ממש ויתראה כה"א וכן כל כיוצא בזה והרי אפילו התנאים הקדושים הזהירו אחר להשגי כשהיה סופר שיראה ליוהר כדאמרין בעירובין [י"ג] . שר' ישמעאל הוהיר לר"ם שהיה סופר וא"ל הוהיר כני שמלאכתך מלאכת שמים היא ע"ש וק"ו כן בנו של ק"ו אהנו שאנו כנמלים גרם כמה יש לנו ליוהר והסופר הוהיר שכרו אין קץ ולהיפך ענישו אין קץ [אין לגשות אות שספק כהמלע כמו ב] :

ב כל אות צריכה להיות גולם אחד כל האות לכד מה"א וק"ף ולכן צריך ליוהר כנקודה שעל האל"ף שיהא כמין יו"ד ובנקודה שתחתיה והיה הו"ד שעליו וקף למעלה דאיהא באותיות דר"ע מפני מה יו"ד של אל"ף וקף למעלה מצדו מפני שמעיד בו וצופה להקב"ה וצד

א שיהא אמת [סגמ"י ס"ח] יוהר שהויד"ן יגעו בתאל"ף כקוצין דקום וכן ביויד"ן שעל השי"ן והענין ואחריו הצד"י שיהא נונעים כאות וכאחת שאינה נוגעת פסולה וכוה לא מהני קריאת התק כמ"ש בס"י ל"ב וינסר האות כשלימות קודם שיתחיל כאחרת דאל"כ הוי שלא כסדרן [ק"ו סק"ח] אבל הקוצין הקטנים שעל האותיות אינם מעכבים לענין שלא כסדרן [סס] כיון דכל האות כשלימות וכן כשארי אותיות יוהר שכל האות יהיה גולם אחד חוץ מה"א וק"ף שאין ליגע הרגל כגן ואם נגע פסול ויש מכשירין ואינו עיקר וכן מורין הלכה למעשה והיה הפסקת נכון כה"א וק"ף בענין שאדם כינוני יכירט כעמדו אצל המ"ה [מג"א סק"ח] :

ג וצריך לתייג שעמנו גין והסופרים נהגו לתייג גם אותיות אחרות ואם לא תייג אפילו שעמנו ג"ץ לא פסל וצריך שיהגים יגעו בנות האותיות וכל אחד נפרד מחבירו ויש מי שפסל כלא תייג שעמנו ג"ץ ואינו עיקר כמ"ש בס"י ל"ב מהו צריך להקדם [עמנו"א סק"ג שכתב דלס סהנין אינם נונעים בנות הלום לו סטנעים זכ"ז פסול ע"ש

א הטופר צריך לדקדק מאד מאד בכתיבת האותיות שלא תשתנה צורת שום אחת מהן ויתראה שאינו אות כלל כמו אם ירבוך הויד"ן שבאל"ף לגמרי ככל עוביו וכדומה וכן שלא תדמה לאחרת כגון ה"א אם לא יניח ברגלו השמאלית ריוח הניכר ויתראה כח"ת ולהיפך כח"ת אם לא ידבקו ממש ויתראה כה"א וכן כל כיוצא בזה והרי אפילו התנאים הקדושים הזהירו אחר להשגי כשהיה סופר שיראה ליוהר כדאמרין בעירובין [י"ג] . שר' ישמעאל הוהיר לר"ם שהיה סופר וא"ל הוהיר כני שמלאכתך מלאכת שמים היא ע"ש וק"ו כן בנו של ק"ו אהנו שאנו כנמלים גרם כמה יש לנו ליוהר והסופר הוהיר שכרו אין קץ ולהיפך ענישו אין קץ [אין לגשות אות שספק כהמלע כמו ב] :

ב כל אות צריכה להיות גולם אחד כל האות לכד מה"א וק"ף ולכן צריך ליוהר כנקודה שעל האל"ף שיהא כמין יו"ד ובנקודה שתחתיה והיה הו"ד שעליו וקף למעלה דאיהא באותיות דר"ע מפני מה יו"ד של אל"ף וקף למעלה מצדו מפני שמעיד בו וצופה להקב"ה

ולנקדה והתחונה יהיה עוקץ קמן לצד ימין למטה ויהיה עוקץ שמאל של נקודה עליונה מכון כנגד שקץ ימין של נקודה התרונה [ב"ב כסס ברוך זלמן] יש שכתבו ע"פ האייר"ל שכתפילין צריכין להיות חודרין והתחונים שבאלפי"ן ברכי"ת קצנה הפוכה [סגרי"ו ע"ש סתם פעמים תמונתם כלי"ת סקופה וכן כתפילין וכו' וזמנע דגם כפ"ת לפעמים קן ולא צירף לנו מתי תמונתה קן ולע"ו :

ח בי"ת תהיה מרובעת למעלה למטה ויהיה לה עוקץ חד למעלה לצד ימין נטה לצד אלף ועקב עב למטה ומקל קמן למעלה בצד שמאל על פניה [ב"ב] ואורך ורוחב הבי"ת יהא כנ' קלמסין ורוחב חללה כשכי קולמס [רמ"א ב"מ] ושיעור קולמס הוא ורוחב הקי היוצא מן הקולמס כשהוא כותב ועמ"ש בעמ"ש ו' :

ט גימ"ל כתבו שיהא ראש ונופו רומה לוי"ו ראש עב ורגל ימין יורדת מעט למטה יותר מירך שמאל והדרך יהיה משך עב וקצת כשופע וקצת נמוך ונ' תנין על ראשו [ב"ב כסס ב"ס] יהיה שירך שמאל יהיה משך לפניו וזא למטה [ד"מ כסס סנהמ"ו] ביאר הדברים דראשו ונופו רומה לוי"ו היינו שהקו הארוך של הגימ"ל לא יתחיל בקצה הראש העב ליסין כמו הוי"ו אלא באמצע כוי"ו וירך שמאל מקרי התחתון שהוא רחוק מן הקו ומחובר לו עוקץ דק וזהו שאמר שרף יורד למטה מעט מירך וזה שקראו שמאל משם דנקו הקו הוא בשמאל והירך הזה יהיה עב ומשך לפניו ברוחב והוא רחוב יותר מראש העליון העב והירך קצת כשופע וקצה כנמוך והארז"ל לא הסכים שיהא חסה לוי"ו אלא שהקו יתחיל בקצה הימין כמו הוי"ו [סגרי"ו] :

י דל"ת גנה ארוך ורגלה קצרה שלא תוסה לכ"ף פשטה ולכתחלה יהיה שררנג תהיה פשטה אך כשופע קצת לצד ימין ושהא לה הג קמן בראש גנה מצד שמאל ועיקר הוזהרות בזה שלאחוריה לרבעה שיהא לה זווית שלא תתראה כרי"ש ויש מי שאומר שאינו די בזה חד אלא יעשה לה עקב טוב כלומר שהרגל לא יתחיל בקצה רגל אלא ישאר חד מרגע אחורי הרגל דאו הוא רחוק הרבה מרי"ש ובקצה הג לצד ימין יהיה גם כן עוקץ קמן וגראה שאין זה מעקב בדיעבד :

יא ה"א יהיה הג ורגל הימין כדל"ת רק נקודה כז"ד תליה בה מצד שמאל והיה רחוק הרבה מרגע כדי שהעמוד אצל הס"ת יכירט שהוא ה"א ולא תהיה נגד אמצע רגל אלא בסופה משמאל והנקדה תהיה למעלה דק ולמטה עב מעט עקומה למטה לצד הימין כעין יו"ד כי תמונת הה"א הוא מורכב מל"ת ויו"ד ואם עשה הוי"ד באמצע הג פסול [סגרי"ו] יש מי שמכשר [מ"א סי' ל"ב סוף סקל"ג] ולעז"ל נראה כדעה ראשונה

ודבר ימא סוף שכי לזן מעכבים כלל כמ"ס ולע"ו :
ך וכתב רבינו הרמ"א בעמ"א א' דלכתחלה יכתוב בכתובה תמה כמבואר במור ושאר פוסקים והוא ידוע אצל הספרים מרד אס שינה כצורת הכתב אינו פסול עכ"ל ביאר דבריו וקרא כתיבה חסה כפי מה שאנו כותבים במ"ה הו"מ ואם שינה בכתב אחר כמו כתב וועל"ש כשר אבל ודאי דבכל כתב בעינן כתיבה תמה ומעכב אפילו בדיעבד כדאיתא במנחות [ל"ד .] ובשבת [ק"ג] :
 דכתיבה תמה מקרי כשיש עליו צורת אות ושלא ידמה לאחרת ושיהיה נטמם אחד לכר בה"א וקי"פ כמ"ש ופשיטא שזה מעכב אפילו בדיעבד כמ"ש :

ה בענין פסוק האהיות לא הביא רבותיו בעלי הש"ע כלל מפני שזה ידוע להספיקם נבאר המור והב"י בספרו הגדול ביארום ולכן גם אנטח נבאר קצת אך מקדם יש לנו לבאר מה דהניא בשבתי שם וכתבתם שהיא כתיבה תמה שלא יכתוב אלף עי"ן וכו' מ"ס סמ"ך וי"ו י"ד וכו' ע"ש ויש להבין דבשלמא מ"ס וסמ"ך יש רמיון וכו' אלא שהסמ"ך הקרנת בעיטל והמ"ס בחידושים וכן וי"ו י"ד שתמינה אחת דם אלא שהרי"ז ארוך והוי"ד קצר אבל אלף ועי"ן הא אין להם שום רמיון ול"ו ואי משום ששים בקריאתם כפרש"י ע"ש מ"ס מה צריך קרא לזה הרי הוא אחד לנמ"י :

ו ומצאתי בהגמ"י פ"א שכתב וז"ל שלא יעשה אלפי"ן עייני"ן שלא יעשה משם עמוקה לצד ימין כעין לצד שמאל עכ"ל והו"ו כעין שבארטו במ"י ל"ב סעי' י"ב כגון שהמשך הוי"ד העליון של האלף למטה משם הוי"ד התחתון למעלה משם נדמה לעי"ן ע"ש ולכן אף אם נאמת הוא אלף רק נדמה לעי"ן פסול דאין זה כתיבה תמה ולפ"ו אני אומר דההפרש בין בי"ת לכ"ף כפופה שהבי"ת קצוניה בריבוע והכ"ף בעיטל והריבוע והעיטל בשני צדדיהם למעלה ולמטה אם הבי"ת למעלה בריבוע ולמטה בעיטל או להפך וכן הכ"ף ככה"פ פסולים בין רבצד אחד רומה לאות אחר אין זה כתיבה תמה ואולי גם קריאת הנוק לא יועיל לזה כיון שאנו רואים שאין צורתו עליו בצד אחר ואינו בתמימותו וכתיבה תמה נראה שבעכבה בדיעבד כדמכח במנחות [ל"ד .] וכן משמע בשבתי שם שהרי חשוב שם עכ"ל כמס דברים שראי מעכבים בדיעבד ע"ש אמנם אם ספק בדיני אם הקצוות עגולים או מרובעים שאינם לא עגולים ולא מרובעים ישאלו לתנוק דלא הכים ולא מיפש [כנענע"ד] ועמ"ש בעמ"א מ"ו :

ז אלף תהיה נקודה העליונה כעין יו"ד ועוקץ קמן עליה ויהיה פניה עם העוקץ הפוך כלפי מעלה ויהיה ירך הוי"ד רבוק אל גג הטף באמצע הג ויהיה סוף הג עקום למעלה מאחוריו קצת והנקדה שלמטה תהיה רחוקה מן ראש של הגוף כשיעור שבו קולמס וחצי

ראשונה וכן אם היוד נוגע במשוה להגג פסולה ולא מהני
הקיקה דהוי כחך הוכות אלא יגרוך הו"ד לנמרי וכבר
בארנו זה בס' ל"ב :

יב וי"ו ראשה קצר שלא תרמה כר"ש והגלו ארכה
שלא תרמה ליו"ד וטוב שיהיה עטול לצד ימין שלא
ידמה לוי"ן ואף שבוי"ן יש סימן אחר שירגל באמצע
הראש מ"ס יש לחוש שלא ידמה לוי"ן והרגל צריך
להיות פשוט בשוה לא בשום עקמומיות ועובי הרגל מתמעט
והולך מעט מעט עד שהוא חדר למטה וע"פ קבלה
הארז"ל צריך בתפלין להיות עוקץ קמן בכל וי"ו מצד
שמאל כראשו והוה רק בתפלין ולא במ"ת ומהוה והוי"ן
צריך להיות ראשו מרובע והגלו באמצע ראשו שהראש
יעבור מב' צדדיו שלא ידמה לוי"ו ולא יעשנו ארוך
הרבה שלא יתדמה לגו"ן פשוטה ונ' תנין ער ראש :

יג חו"ת לרש"י הח"ת כח"ת שבדפוס אך למעלה בצד
שמאל יש לו כמין מקל קמן ולר"ת הוא שני וייני"ן
והמטרות על גביהן והמנהג כר"ת ויש לעשות כמו תנ
קמן בראש רגל השמאלי והרגל הימני יהיה ראשו עטול
לצד הימין לכתחלה והשני גדלים ככויני"ן וע"פ קבלת
הארז"ל בתפלין הרגל הימני כמו וי"ו וקו החמטרות
שעל רגל הימין יהיה עב ושעל רגל השמאל יהיה דק
ואם עשה החו"ת כרש"י כשר דכל שיש עליו צורת אות
ח"ת בשר בריעבר וכן בכל האותיות :

יד טי"ת יהיה ראשו הימין קצת ארוך ומשפיל ראשו
קצת ויהיה למעלה עטול ולא משוך בשוה ועוקץ
פניו יהא משוך לחוכה למטה והראש השני שלצד שמאל
יהיה זומה ממש לוי"ן והרגל משוך בשוה למטה ובראש
השמאל נ' תנין ולהארז"ל הראש השמאלי דומה לוי"ו
[סגנ"ן] והוי"ד צריך להיות עליה למעלה תג קמן
לכתחלה וצריך לעשות ראשו כפוף בשמאלו למטה
שהיה כמו עוקץ קמן יו"ד למטה והיה קצר מאד
שלא ידמה לחו"ת קמן כמוכן והרגל הימני יהיה כפוף
קצת לכתחלה להטיב צורתה ויהיה רגל לא גרוך שלא
תדמה לרי"ש וקצר ולא ארוך שלא ידמה לוי"ו ואם חסר
רגלה הימנית פסול ולא מהני תקן דהוי שלא כסדרן
ואם חסר עוקץ השמאלי יבול לתקנו רבזה לא שייך
שלא כסדרן במ"ש בס' ל"ב :

מז כ"ף כפופה תהיה עטולה מכל צד ולא יהיה לה שם
זוית ופניה למעלה ולמטה שים ויש שכתבו שהעיקר
הוא למטה העיגול אבל למעלה גם כזוית בשוה [עב"י
לות מ' וס"ע סגנ"ן] ולעני"ד צ"ע וכמ"ש בסעי' ו' ע"ש
וכ"ף פשוטה נגה קצר ויריכה ארוך ובעקמומיתה תהיה
עטולה והארוך יהיה בשיעור שאם יכפפנו יהיה כ"ף
כפופה ונמצא שהארוך הוא שני פעמים כהגו וי"א שאם
עשה לה זוית למעלה פסולה [סגנ"ן] ויש מכשירין
[מנ"א ס' ל"ב סק"ז] כסס גלגלנין] וכן גלע"ר עיקר :
מז למ"ד הוא מורכב מב"ף כפופה עם וי"ו ולכן צריך

להיות צוארו ארוך כוי"ו וראשו עטול לצד ימין ולצד
שמאל זוית לראשו כמו ראש הי"ו והנה עב וכפוף
לפניה ועטולה מלאחריה ככ"ף אבל מקום חיבור נופה
וצוארה יהיה לה זוית בין סוף הי"ו שיעור כדקת כוי"ו
כבין הכ"ף וכל זה לכתחלה וע"פ הקבלה צריך להיות
לה ב' תנין על ראש צוארה ימניה גרולה ושמאלה קמן
[סגנ"ן] ואם צריך להמשיך הקו התחתון של הכ"ף שיהיה
שוה עם הקו העליון יש מחלוקת רי"א שיהיה שוה
[נדנ"ן] וי"א שלא יהיה שוה [קס"י כסס סגנ"א] וכן
נהגו הסופרים לקצרו מהעליון שיהיו אותו ער מחציתו
של העליון :

יז מ"ם פתוחה י"א שהוא כנו"ן עם וי"ו [ט"ו] ס' ל"ג
[סקי"ן] וכן נראה מרברי רבינו הב"י שם סעי' י"ח
וכן כתבנו שם סעי' ל"ט [זכ"כ ספמ"ג] והוה כמ"ם
שבדפוס וכמדומים שכן הוא בכתב וועל"ש אבל בס'
זה כתב רבינו הב"י בספרו הגדול דמ"ם הוא כ"ף וי"ו
והיינו שעושה ככ"ף ומחבר לו הוי"ו והולך הוי"ו בשוה
דאם הוא גו"ן וי"ו בתורה שהוי"ו ילך באלכסון קצת
כמוכן ושני התמונה כשרים אבל רוב הגדולים הסבירו
לכתוב לכתחלה ככ"ף וי"ו וכן המנהג הפשוט ואין לשטת :

יח ורע דמ"ם פתוחה ומ"ם סתומה צריכין להיות שוין
במה שביכולתן להיות שוין שהרי שניהן ממי"ן נגהו
אלא שוה פתוח וזה סתום ולכן אין לעשות מ"ם פתוחה
עטולה למעלה ולמטה בצד ימין ככ"ף ממש מפני שאם
יעשה בן במתונה יש לחוש שלא יתדמה למס"ך אלא
לכתחלה יעשה להן זוית למטה בצד ימין אבל למעלה
יש שעושין עטולות לכתחלה כדי שהרמה קצת לב"ף
כפופה עם וי"ו ולכן גם הנה אין עושין עטול אלא
מאריכים עד נגד קצה התחתון שיהא ככ"ף והחריטום
צריך שיעניע עד כנגד מושב התחתון ומחברו למעלה
בקוץ דק ומ"ם סתומה נ"ב המונחה כן כ"ף וי"ו אלא
שהוי"ו סתומתה [סגנ"ן] ויעשה עטולה בצד ימין
לכתחלה למעלה אבל לא למטה שלא יתדמה למס"ך
[סס] ויש מי שאומר שמוכ יותר שהיה מרובעת מכל
צד [פמ"ג] :

יט נו"ן כפופה יהא ראשה כוי"ן והראש יהיה קצר
ומשובה התחתון משוך לצד שמאל מעט יותר
מהראש העליון שלא תדמה לבז"ת ותהיה עטולה הראש
התחתון ואם עשה צורת וי"ו והיינו שהמשך הקו מקצהו
בשר בריעבר שאין למעות בו כוי"ו מפני הראש התחתון
יעשה בו נ' תנין וגו"ן פשוטה נ"ב צורתו ראשה כוי"ן
וארוך יותר מוי"ן ושיעור ארכו כדי שאם יכפפנו יהיה
גו"ן כפופה ובהא אם עשה כוי"ו ודאי פסול לנראה כוי"ו
ארוך והוי"ן מצויין ארובים לפיכך יש למעות כוי"ו
משא"כ כוי"ן אין למעות בו אין בותבין וייני"ן ארובים
וצ"ע אם מהני תקן מפני חשש שלא כסדרן וגל
שישאלו לתקן אם אומר שהיא וי"ו לא מהני תקן ואם
אומר

כד ש"ן ראשה הימין והאמצעי יהיו כעין וי"ד שפניה למעלה כמ"ש בעי"ן ע"ש וראשה השלישי השמאלי כעין וי"ן ולפי קבלת הארז"ל כל השינוין שבתפלין יהיו ג' קוין כג' וי"ן ישרות [סס] וצריך לרבע ראש האמצעי לצד שמאל למטה ומושבנו למטה לא יהיה רחב אלא חד לצד שמאל ואז יהיו כל הראשים עומדים על רגל אחת כמו הקו"ף והרי"ש וג' תגון על ראשה ולא יענו הראשים זה בזה וכבר נתבאר דכל דתגין הם על הרגל השמאלי והרי"ז קבלה מראשונים שהיה גגה עם רגל הימין כמו דל"ת ורגל שמאל יש שעושין כעין וי"ז הפוכה ויש שעושין כדל"ת קמנה הפוכה וכן נהגו המופרים דהמנהג זו היא מהר"ק [עכ"ז] וחמנת וי"ז הפוכה היא מספר התמונות ולכן במקום שנהגו כתמינה זו אין מוחין כיום ורגל שמאל יגע למעלה ורגל ימין לא יהיה ארוך הרבה שלא הרמה לפ"א פשוטה ועושה הבליטה ברגל השמאלי למטה לצד חוץ ויהיה שלא יצא הגג כולם להלאה מכנגד בליטת הרגל והנה בארנו כל האל"ף ב"ה ויש בהם מה שמעכב בדיעבד ומה שאש מעכב וכללו של דבר אם הוא צורתו עליו ואינו דומה לאות אחר כשר כמו שנתבאר כמה פעמים :

כה צריך לחיג ששעמג"ו ג"ץ ואם לא תיניג לא פסל ויש פוסלין [כ"ח] ויהיה להקנם דאין בזה משום שלא כסדרן והתגין יהיו כויני"ן קטנים סאר ושלשה התגין למעלה בראש השמאלי כמ"ש והרמב"ם מבשר בלא תיניג ויש עוד רגון אחרים שנתנו הכופרים בתפלין ע"פ קבלת הקדמונים ונבון לזוהר ובאלו ודאי אם לא עשאו לא פסלן והרמב"ם בפ"ב חשב אותיות המתיינות שבאריבע פרשיות שבתפלין ואלו הן :

כו כפרשת ראשונה יש אהת אחת ש"ה סתומה של מימים עליה ג' וייג"ן פרשה שנייה חמס אותיות וכולן ה"א ועל כל אחד ר' וייג"ן ואלו הן ה"א של ונתנה לך וההי"ן של הקשה פרעה ה"א ראשונה וה"א אחרונה של הקשה וה"א של ונתנה וה"א של ידכה פרשה שלישית של שמעני יש בה ה' אותיות קו"ף של ובקומיך ג' וייג"ן וקו"ף של וקשרתם ג' וייג"ן ומג"פ של מומצות כל אות מהם ד' וייג"ן פרשה רביעית ה' אותיות פ"א של ואספת ג' וייג"ן תי"ו של ואספת ויי"ן אחד ומג"פ של טוטפות ד' וייג"ן כל אחד מששתן וכל אותיות המתיינות הם מ"ו ואם לא חתינן לא פסלן והיו קבלת הרמב"ם אמנם בשימושא רבה והכיאי המוד איתא וז"ל כל אלפא ביתא דאריותא דתני אהת מוצא בתפלין ואלו הן ח"ץ ו"ס ש"י למע"ת כפרשה קרש כפ"ד הו"ם א"ך דק"ח כ"ה מ"פ כפרשה והוה כי בינאך שעמג"ו ג"ץ כפרשיות שמע והיה אם שמע וה"פ ח"ץ ח"ת של חמץ חד תני צד"י ה' תני וי"ו סמ"ך דהיבסו ג' ג' תני [ויזכר בתנין של וי"ו לעסוקן דקיס מאלד וכן על היודי"ן שלא תתקלקל טרת סלומות] ש"ן ראש ב' הני

אומד שהוא גי' מהני תקון ויעשה בו ג' תנין :
כז סמ"ך תהיה גגה למעלה ארוכה ולמטה מושבה קצד ותהיה ענולה למעלה לצד ימין ולמטה ענולה משני הצדדים מימין ומשמאל ויסתום אותה לגמרי ונמצא שהיא ענולה מג' צדדים לבד מלמעלה מצד שמאל אוגה ענולה ושם יוצא מעט הגג חוץ להסתומה לכתחלה ועי"ן יעשה הראש הימני כעין וי"ד שפניה למעלה קצת דכל היודי"ן שבצד ימין בעי"ן וצד"י ושי"ן כולם פניהם בלפי מעלה ולכן אין מושיבין התגין עליהם רק על צדדים השמאלי ואח"כ כמשיך הגוף כעמידה קצת ולא בעקבותיה שמש בעי"ן שברפשו וראש השני השמאלי הוא כמו וי"ן עומד בה ומתכרו להטוף וע"פ קבלת הארז"ל יהיו ג' קוין של העייני"ן בתפלין כשהו וי"ן ישרות [סג"ו] וכו' ג' תנין :

כח פ"א כפופה בצד ימין מכפנים צריך להיות לה זית למעלה ולמטה ומכחין למטה תהיה ענולה דכל הכפופות עולים למטה מבחוץ אבל למעלה מבחוץ כתב בעל ברוך שאמר שתהיה ענולה כמו למטה אבל דבטו הכ"י הביא בשם ר"י חסיד דלמעשה יהיה לה זויה מבחוץ כמו מכפנים וכלובן שכפנים צריך להיות לה צורת בלי"ת ותהיה רחבה קולמס וחצי כדי לחלוח בה הנקודה שבפנים שלא תגע כמפה ויהיה לה עוקץ על פניה לצד שמאל לכתחלה ויורד למטה אל הנקודה שבתוכה והנקודה ומשך עוקצה יהי' כתמונת וי"ז כשהפוך הפ"א ופ"א פשוטה י"א שחאה ענולה למעלה כצד ימין לכתחלה אבל מכללה חסיד לעשויה מרובעת למעלה וצריכה להיות ארוכה כדי לעשות פ"א כפופה אם תכפנה ונקודתה ועוקצה כמו בכפופה ויורד שלא תצא הנקודה לחוץ שלא תרמה לחי"ז :

כט צד"י כפופה ראשה הימני יהיה כפוף קצת כלפי מעלה כמ"ש בעי"ן ע"ש ויריכה ידביק באמצע יצארה ולא למטה שלא תרמה לעי"ן וראשה השמאלי יהיה כמו וי"ן ויצארה קצת ארוך ומושבנו משך לצד שמאל היטב ותוארה כגו"ן כפופה וי"ד עליה ותהיה לכתחלה ענולה למטה בצד ימין כככל הכפופות כמ"ש וע"פ קבלת הארז"ל כל הצדדי"ן שבתפלין יהא ראש ימין כמין וי"ד הפוכה ושמאלה גי' כפופה [סס] ויש בה ג' תגין וצד"י פשוטה תתא ראשה בכפופה ורגלה תרד למטה מריבוק הראשים ול"ז ישעודה לכתחלה ככדי ששכישכפנה יהיה בה צד"י כפופה :

ל כן קו"ף יהיה גגה שיה ואותיות יהיה יריכה עקום היבסו ותג קטן על גגה כצד שמאל והלוי בה רגל שלא יגע בהתג ואת נעוה פסולה כמו בה"א אך לא ירחיקו מהג ויתר מעוקי קולמס והרגל יהיה למעלה קצת עב ומתמעט והולך והרי"ש תהיה ענולה לגמרי מאחרדה שלא תרמה לדל"ת ויריכה קצד שלא תרמה לב"ף פשוטה :

רשמע מ"ט דלמטמפות נו"ן דנפשך ו"ו רמוות נ"מ"ל
 דרננך צד"י דהארץ נ' ג' תני עכ"ל וכתב המור דלא
 היה לו להוכיח שעמנו נ"ץ ע"ש וכאמת הוכיח רק
 להשלמת האלף בי"ח :

הני י"ד של לו ג' הני למ"ע דלמען ד' ר' תני תי"ו
 התרה נ' הני [5] ע' לז"ע מ"ו] כ"ח דיבואך פ"ד דפטר
 ג' הני היום' דהוכיח ג' הני א"ך דישאלך ד' ר'
 תני דל"ח דיר ק"ף דהקשה ח"ח דלשלחנו כ"ה דירכה
 ג' הני מ"ט דלמטמפות ה' הני שעמנו נ"ץ ש"ע

סימן לז גודל מצות תפילין וכמה החיוב לשאת אותם . ובו ד' מעיפים :

בה יחוד ה' ויראתו ואהבתו יתברך ועול מצות מראוי
 לישא אותם כל היום וכן נהגו רבותיו חכמי המשנה
 והנמרא ורבנן סבוראי והגאונים ולוה אומרים רבותיו
 שעה לא נהגו בוה ויש שמשמע מדבריהם שמי שירצה
 ענה להניחם כל היום בבגתו שלא יפוח ולא יסחר דעת
 ומ"ס לא יניחם כל היום [ענג"ל סק"ז] ולענ"ד לא
 נראה כן וכן שמענו שיש יחיד סגולה ומה גם כדורות
 שלפנינו שהיו נושאים כל היום ועכשו נהגו נ"כ היחידים
 השרירים ללמוד מעט כהם אחר התפלה [ע"ס ענג"ל
 סהצ"א מתס' רמ"ע מפלגו טקיון להטמן שנת במתה
 וזכרי חלקס] :

א גדולה מצות התפילין שכל המניחן מאריך ימים שנאמר
 ה' עליהם יחיה [מנחות מ"ד .] אותם שנושאים עליהם
 שם ה' שהם תפילין יחיה [רס"ף] ואיתא בשימושא רבה
 דכל המניח תפילין ומתעטף בציצת וקרא ק"ש ותהפיל
 מובטח שהוא בן העוה"ב ואין אש של ניהם שלש בו
 ועושתיו נמחלין [טור] וכברכת [ט"ו] . אמרין כל
 הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקרא ק"ש ותפיל כל
 בנה מוכח והקריב עליו קרבן ע"ש וכל שאינו מניח
 תפילין עובר בשמנה עשה [מנחות סג] דב' פרשיות
 של תפילין כתיבו של יד ושל ראש וכל אחת עשה
 כפ"ע וכל שאינו מניח תפילין נקרא פושע ישראל כגופו
 [ר"ס ע"ו] . ולכן צריך כל איש מישראל לזהר במצוה
 הגדולה הזו ושיהיה אחר ספר ד"א אלהים תפילין
 נאום ומרודים ויזכור שלא ככל יום ולא ככל שנה
 לוקח תפילין והוא לשנים רבות ואיך יקמץ הכסף המעט
 על מצוה גדולה לרבות בשנים :

ב ויש מי שחולק עון זה לנ' חלוקות והוא דמי שאינו
 מניח מפני שהם בויות עליו דזה פושע ישראל
 בטמן ועליהם אמרו ב"ה [י"ו] . נדונין לזורי הודות
 בניהם ומי שאינו מניח מפני שאינו רוצה להתבטל
 ממלאכתו היה גם כן פושע ישראל כגופו ונדון בניהם
 י"ב חדש אבל מי שאינו מניח מפני שחושש שאין טפ
 נקי אינו בכלל פושע ישראל ורק עון יש בידו שכל
 אדם יכול לזהר על שעה קלה דק"ש ותפלה כן כתב
 הרא"ש ז"ל [צ"ח] :

ג כתבו המור והש"ע חלוקתם להיותם עליו כל היום אבל
 מפני שצריכים טף נקי שלא יפח בהם ושלא יפח
 דעתו מהם ואין כל אדם יכול לזהר בהם נהגו שלא
 להניחם כל היום וצריך כל אדם לזהר בהם להיותם
 עליו בשעת ק"ש ותפלה עכ"ל כלומר דוראי חובת
 המצוה מן התורה יצא כמה שמניחם שעה אחת ביום
 בשעת ק"ש ותפלה ורק אם לא הניחם כלל פעם אחת
 ביום כישל מ"ע אבל אין חובה לישא אותם כל היום
 אלא שבראי כיון שהיא מצוה גדולה שכנגדלות שיש

סימן לח מי הם הפטורים מתפילין . ובו מ"ז מעיפים :

מפורש בחולין [ק"י] . באחר שהכיוונו לפני ר"ח חז"ה
 ולא מנח תפילין א"ל מ"ס לא מנחת תפילין א"ל חולי
 מעיים אלא ואמר ר"י חולה מעיים פטור מן התפילין
 ואע"פ

א כתבו המור והש"ע חולה מעיים פטור מתפילין וכ"כ
 הרמב"ם ב"ד חולי מעיים וכל מי שלא יכול לשמור
 את נפשו אלא כצער פטור מן התפילין ע"ש ודין זה

ואע"נ דבכתובות [קד.] אמרינן רבינו הקדוש שהיה מצטער בזה החולי ומנח שאתי רבינו הקדוש שהנהיג א"ע בקדושה ויתרה [תוס' סו.]:

ב והנה זהו ודאי כבוד דממעם זה א"א לפטור עצמו לנמרי מתפילין בשעת ק"ש ותפלה ברשעה קלה יבדק ליוהר [וכ"ל ממג"א סק"א ע"ש שכתב דומיא ולכחורה חובט הו"ל וראיה ברורה לזה דהא במקור הדין בחולין שם לא היה בשעת ק"ש ותפלה שררי פלפל עמו כמבואר שם אלא שמפני שדרכם היה לילך בתפילין כל היום לכן שאלו וא"ל שהוא חולי מעיים וא"כ ק"ל על המד וש"ע למה הביאו כלל דין זה רביון שכתבו כסי' הקודם דאנתנו אין הולכים בחולין כל היום רק בשעת ק"ש ותפלה א"כ גם בלא חולי מעיים פטורים ואין לומר דבחולי מעיים איסורא נמי איכא לישא כל היום א"א לומר כן שהרי לא כתבו איסור אלא פטור ועוד שררי רבינו הקדוש נשאם כל היום כמטואר בכתובות שם ונהי דאין ללמד ממנו כמ"ש מ"מ איסור לא שייך בזה מי שירצה לנהוג בקדושה ויתרה וע"ק לי על המד וש"ע דא"כ איך מתנה הרבנים והי"ל לפרש חולי מעיים פטור כל היום מתפילין לכך בשעת ק"ש ותפלה ועל הרמב"ם ל"ק שכן דברו בכתוב לשון הש"ס וגם הוא לא הזכיר הדין שבסי' הקודם אבל המד וש"ע שכתבו הדין הקדם הי"ל לבאר:

ג ועוד אני תמה דהנה רבינו הב"י בקפרי הגדול הביא מ"ש המרדכי דחולה פטור מן התפילין והקשה דא"כ אמאי אמר רב יהודה בחולין שם דחולה מעיים פטור הא כל חולה פטור ותרין דבל חולה פטור דקא בשמצטער וחולי מעיים פטור אף בשאינו מצטער ע"ש ועפ"י כתב רבינו הרמ"א בסעי' א' אהך חולי מעיים פטור וי"ל אפילו אם אין לו צער אבל שאר חולה אם מצטער בחליו ואין דעתו מיושבת עליו פטור ואם לאו חייב עב"ל ולא אבין כלל דסה ענין חולה לחולי הודאי חלה המוטל כמסה פשיטא דגם בשעת ק"ש ותפלה פטור והבי מוכח להדיא בירושלמי בברכות [פ"ג ה"ג] שאומר שם ר' ינאי היה לובשם אחר חליו נ' ימים ע"ש ועד אותו זמן לא היה מניחם כלל ועתה אם החולי מעיים חייב בשעת ק"ש ותפלה מה ענין ולי' וסאי קטה ליה וסה תירץ וצ"ע:

ד ומ"מ א"א ליתן כלל ברבר זה רוח תלוי לפי מחלת מעיו ולפי פכעו החוקק הוא הרפה וי"ל דרוה מה שכתב רבינו הב"י בסעי' ב' כמכרי לו שאינו יכול להתכלל בלא הפחה מוטב שעבור זמן התפלה ממה שתפלל בלא נוף נקי ואם יראה לו שיוכל להעמיד עצמו בנוף נקי בשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבה לק"ש ויברך עכ"ל וזהו ענין החולי מעיים וא"כ תלוי לפי מחלתו וטבעו ומיהו לאחר תפלה ודאי לא יניחם אף בשמשער בעצמו שלא יפח דלמה לו להבנים עצמו כמסק [וכ"מ ממג"א סק"א שכתב לחסור להחמיר על עצמו ע"ש וכך עוד טעם משער בעלמו שאינו יכול מלהעמיד עלמו מלהפסיד חלה בכדי שיחלוץ על ראש חס"פ יניח טניסס ע"ש מטוס עיקר הקפידה הו"ל בטל רחש ע"ש]:

ה ועוד אני תמה דהנה רבינו הב"י בקפרי הגדול הביא מ"ש המרדכי דחולה פטור מן התפילין והקשה דא"כ אמאי אמר רב יהודה בחולין שם דחולה מעיים פטור הא כל חולה פטור ותרין דבל חולה פטור דקא בשמצטער וחולי מעיים פטור אף בשאינו מצטער ע"ש ועפ"י כתב רבינו הרמ"א בסעי' א' אהך חולי מעיים פטור וי"ל אפילו אם אין לו צער אבל שאר חולה אם מצטער בחליו ואין דעתו מיושבת עליו פטור ואם לאו חייב עב"ל ולא אבין כלל דסה ענין חולה לחולי הודאי חלה המוטל כמסה פשיטא דגם בשעת ק"ש ותפלה פטור והבי מוכח להדיא בירושלמי בברכות [פ"ג ה"ג] שאומר שם ר' ינאי היה לובשם אחר חליו נ' ימים ע"ש ועד אותו זמן לא היה מניחם כלל ועתה אם החולי מעיים חייב בשעת ק"ש ותפלה מה ענין ולי' וסאי קטה ליה וסה תירץ וצ"ע:

ו נשים ועבדים פטורים מתפילין מפני שהיא מ"ע שהו"ג רשבת וי"ש פטור מתפילין ואם רוצין להחמיר על עצמן מוחין בידן ולא דמי לטובה ולולב שפטורות ועב"ז מברכות עיהן דביון התפילין צריך והירות ויתרה מנוף נקי כדאמרינן בשבת [מ"ט.]. תפילין צריכין נוף נקי כאלישע בעל כנפים ובירושלמי ברכות שם אמרו תמן אסרוין כל שאינו כאלישע בעל כנפים אל יניח תפילין אך אנשים שמחויבים בחרתם שיהיו בהם בשעת ק"ש ותפלה ולבן אין מניחין כל היום כמ"ש בסי' הקדם וא"כ נשים שפטורות למה יכניסו עצמן כחשש גדול בזה ואצ"ל בשעת ק"ש ותפלה בלאנשים כל היום לפיכך אין מניחין אותן להניח תפילין ואע"ג דהנתיב בעירובין [ל"ו.]. דמיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיתו בה חכמים אין לסרדין מזה דנטחמא ירעו שהיא צדקת נמורה וירעה להוודר וכן עבדים כה"ג [עמג"א סק"ג ובי' ולפמ"ש ח"ט]:

ז ולבן נ"ל דרבותי בעלי הש"ע ס"ל חולי מעיים פטור לנמרי גם בשעת ק"ש ותפלה ורייבן זה מלשון הגמ' שאסרה סתם חולה מעיים פטור מן התפילין והמעם רביון שהוא עלול להפירות ולשלאול הוה כמצטער שאין ביכולתו להסיר צערו מעליו דפטור מן התפילין כמו שכתבאר ולשון איסור לא היו יכולים לכתוב מפני מעשה רבינו הקדוש ולבן הקשו שפיר מהמרדכי רוח פשיטא ליה דלא מידי בחוליו כבד המוטל כמסה שאין לו שם כת או שם דעת דבכ"ז לא שייך חיוב ופטור אלא בחולה שאם ירצה להתחוק יניח הפילין ומ"מ פטור

ח המניח תפילין צריך ליהדר מדרגה תאות אשה ואם א"א לו בלא הרדורים מוטב לו שלא להניחין בן פסקו רבוהי' בעלי הש"ע בסעי' ד' ואע"ג דבמסכה [כ"ו.]. שמע דאין לאמור משום דההור כלבד זהו חשש ספק אבל בשדאי מהרהר אסור [מג"א סק"ד] אכל מרש"י שם משמע להדיא דמסור הרהור אין איסור [ע"ש כ"ד.]. שנגולין וז"ל שמה ודו"ק] ויש שהביא מירושלמי שאוסר נוף נקי כמחשבה רעה [כ"ז.]. גם ח"ת] ולא מצאתי מאמר זה בירושלמי ושעם האיסור הוא דלא נרע מהיחס הודעת

הדעת דאפילו לפני"ש כפי"ה דהיחם הדעת היא קלות ראש הרי אין לך קלות ראש גדול ממחשבות כאלו וכן יש להורות וסומא חייב בתפילין [נ"י] בטס הרמ"ש ללא כספר העמים ע"ס]:

ח אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין כל היום כולו אפילו לאחר הקבירה דכתיב ואחריתה כיום מר והתפילין נקראו פאר ואין להניחם כיום המר דיום ראשון הוא עיקר תוקף האבלות אבל ביום השני צריך להניחם לאחר הגני החסה כפי"ש כיו"ד סי' שפ"ח [עמג"ל סק"ה] ואפילו באו פנים חדשות אינו הולצין כשרבשן ואם לא לבשן לא יניחם כשיושבים אצלו עד שילכו [סס] ואע"ג דמצטער כאלו ומצטער פטור כמו שיתבאר זה בצעד דממילא אבל בצעד הוה מחיב להתאמץ ולהסיח צערו בעת הנחתם [סוסה ל"א]: ופי"ב חייבין בתפילין דאבלות וישנה היא אך מנהיגו לכלי להניחם בטוקר דאין לך יום מר גדול מזה וכמנחה שכבר הופג הצער מעט מניחין אותם ויתבאר לקמן סי' תקנ"ה ע"ש :

ט חתן ושושביניו וכל בני החופה פטורים מתפילין בשעת המשתה מפני שמצוי בהם שכרות וקלות ראש [סוסה ל"א]: וזהו כשנבטח המשתה עד הכוקר וכן פטורים מן התפלה לפי שלא יוכלו לכוין אבל בק"ש חייבין מפני דעיקר הכונה הוא בפסיק ראשו כדעבד ויוכלו לכוין וזהו לפי זמנם אבל עכשיו שכלא"ה אין אנו מכוונים כל כך חייבין גם בתפלה ואין לשאול איך קראו ק"ש ויתפללו בלא תפילין דאין זה שאלה כיון שפטורים מהתפילין משום שכרות וקלות ראש הוי כשבת וי"מ [עמג"ל סק"י] והגם דלגבי ק"ש ותפלה אין שכרות כזה פוטרת שהרי אינם שיכורים ממש אלא שמחים ביותר מ"מ לגבי תפילין הוה קלות ראש ואסור :

י וזהו לפי הדין אבל כבר כתב רבינו הרמ"א כתשו" [סי' קל"ב] דאנו נהנין להפסיק המשתה בהגיע זמן התפלה ומניחין תפילין דכיון שמפסיקין כדי להתפלל ממילא דליכא קלות ראש וקורין ק"ש ומתפללין כבבל הימים וגם החתן מניח תפילין ומתפלל כפי שיטה לראשונים הוה שפטור חו"ל חתן ושושביניו ובני המשתה אינו משום שכרון וחסרון כוונה אלא מטעם דקו"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה ושמתח חתן וכלה הוה מצוה ולכן פטורים משאר מצות ולטעם זה אין חילוק בין דורותינו לדורות הקודמים ומי שרצה לסמוך על טעם זה יכול לסמוך והיינו בזמן הקיץ שלפעמים נמשכת המעודה עד הכוקר כמה שעות יכולים לאכול ולשתות ובחנאי שחתן יהיה עמם ראש החתן הלך מאתם אין כאן מצוה אבל המנהג הפשוט כסברא ראשונה וע' מ"ש בס"מ ע':

יא וכן אמרו חז"ל שם דכותבי תפילין ומוזות בשעה שעוסקין במלאכתן שאין כוונתם לשם פרנסה אלא לשם מצוה וכן תנדיהם ותגרי תגריהם וכל שעוסקין

במלאכת הקודש רק לשם מצוה פטורין מהנחת תפילין כל היום לבר בשעת ק"ש ותפלה ולפי"ו לדידן לא שייך דין זה דכלא"ה אין אנו הולכים כל היום בתפילין כפי"ש בסי' תקדס אמנם כשעוסקים במלאכתם והגיע זמן ק"ש ותפלה לא יפסיקו אף אם יעבור הזמן דעוסק במצוה פטור מן המצוה ולפי"ו שייך דין זה אפילו לדידן ומ"מ לבתחלה יש לו לומר שלא יתחיל בהם משהגיע זמן ק"ש אך אם התחילו אין מפסיקין וב"ש בהתחיל קדם זמן הוה והסופרים שדנו שעושים לשם פרנסה מחויבים להפסיק ככל ענין :

יב ודע דזה שאמרנו שא"צ להפסיק אפילו יעבור הזמן משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה וזה אפי' שיתחיל לזמור הכתיבה אחר שיתפלל ונמצא שהק"ש ותפלה היא מצוה עוברת וזו אין מצוה עוברת ומ"מ א"צ להפסיק דכך גזרה התורה דכך מי שעוסק במצוה פטור בעת מעשה ממצות אחרות ולכן קו"ל דהמשמר את המת פטור מק"ש ותפלה ותפילין אע"פ שיתחיל לקיים אותן גם כשמירתו [הג"ל] וכן החופר קבר למת פטור אף ע"פ שינוח מעט בין חפירה וחפירה זהו כדי לחוק כחותיו וכן כל כיוצא בזה [סס]:

יג מיהו לא נקרא עוסק במצוה לענין פטור ממצות אחרות אלא בעת שעושה המצוה ולא בשהמצוה כבר עליו כלומר דבשמינה התפילין נקרא עוסק במצוה אבל כשכבר הניחם אע"פ שהתפילין עליו ועושה מצוה מ"מ לא נקרא עוסק במצוה וכן כשמוצא אבריה ומטפל בה נקרא עוסק במצוה אבל כשהניחה בביתו אף שמצוה קעבד שמשמרה לא נקרא עוסק במצוה שיהא פטור ממצוה אחרת ולא דמי למשמר את המת דהרמב"ם הלך דנקרא עושה מעשה כפועל שצריך להשגיח עליו מפני העכברים וכיוצא בדם ונכון אפילו בעוסק ממש ונודמנה לו מצוה אחרת ויכול לעשות שתיהן בלא מורה מהיות טוב אל תקרא רע ויעשה שתיהן [סס] ואפשר דגם מדינא כן דלא אמרו עוסק במצוה פטור מן המצוה אלא כשצריך למרוח בהאחרת מירחא אחרת לבר הראשונה אבל לא כשטורח אחר לשתייהן וצ"ע :

יד המצטער אפילו מצטער מפני הצינה וכן כל מי שאינו דעתו מיושבת עליו מפני כאב הגוף והשינים וכל כיוצא בזה שהצער כא מאלו ואין בידו להסיח דעתו מצד זה כמו צער בעסק או צער אבילות שבידו דהתאמץ ולהסיח דעתו מזה כפי"ש כפי"ח אכל צערים כאלו א"א להסיחן מדעתו פטור מן התפילין דוה דוי כתיבם הדעת ובמ"ש כפי"ה ולכן לא אפשר לו ליישב דעתו ולהניחן מחיוב לעשות כן ומימינו לא שמענו לפטור עצמו מן התפילין מפני זה ועוד דעיקר דין זה אינו מובן דמקורו מהרמב"ם ואיהו מ"ל דהיחם הדעת כפשוטו ולכן בעת הצעד הרי מסיח דעתו אבל המור וש"ע דמ"ל דהיחם הדעת הוי רק קלות ראש והרי במצטער

כעוסק כמורה דכתיב למען תהיה תורת ס' בסוף ע"ט :

מז לא יחלוץ הפילין בפני רבו דולול הוא שמנלה ראש בפניו אלא יפנה לצד אחר ויחלוץ שלא בפניו דצריך להיות אימת רבו עליו וכן לפני הס"ח אין לחלוץ אלא פניה לצד אחר וכן אנו עוהנים ובפי המעם גם בפני אביו לא היה לו לחלוץ אלא שלא גהנו ב' וגם בפוסקים לא הוזכר מזה [וע' צטור ומג"א סק"ז] ואם היה צריך לתפילין ומוזהו ואין ידו משגת לקניה שחידם תפילין קודם שהיא חובה שעל גופו ואם תפילין יכול לשאול מאחד מוזהו קודמת [מג"א סק"ז] ומטרה ומצורע אסורים להניח תפילין ;

במצער ליכא קלות ראש אלא שכמי" כ"ח סעי' ר' נרחקט ליישב הדברים רע"י וה יוכל לכא לקלות ראש ע"ש אבל מ"ם אין זה כדור כל כך לשימתם ולכן אין להקל לגמרי בזה וצ"ע :

מז כתב רבינו הכ"ז בסעי' ה' הקורא כחורה פטור מהנחת תפילין כל היום וצ"ל בשעת ק"ש ותפלה עכ"ל . וזהו ע"פ המכיתתא כפ' בא שאמרה כל העוסק בתורה פטור מן התפילין ע"ש ופירשה הר"י דאכל היום קאי ולא על ק"ש ותפלה [עב"י] ולפ"ו לדין שבלא"ה אין מניחים כל היום כמ"ש בס"י הקודם לא היה לו להביא דין זה אלא כדי שלא דמעות ע"פ המכילתא דלגמרי פטור לכך הביאו ופירשו דאכל היום קאי [וכפ"ז מ' תקל"ר סימס' לו גירסתא אחרת במכילתא דמניח תפילין

סימן רמ מי הם הכשרים לכתוב תפילין וממי קונים תפילין . ובו ו' סעיפים :

גימין [מ"ט:] לא נראה כן וכן הר"ף והרמב"ם לא הביאו זה ולכן אין להקל [סס סק"ז] ותפילין שכתבן מין ישראל וי"א יגעו ושכתבן כותי ג"כ הרין כן ותפילין שנמצאו ביד מין ואיט יודע מי כתבן יגעו ואם נמצאו ביד עכו"ם בשרים הודאי ישראל כתבן דהם אין כקאיין לכתוב ומסור כשר לכתוב תפילין וע' ביו"ד ס' רפ"א [עמג"א סק"ט] :

א תפילין שכתבן עבר או אשה או קמן אפילו הגיע לחינוך או אפילו הגיע לשנים ולא הביא סימנים או טתי או עבריו לכל ההורה או עובר לכיכבים או מחלל שבת או אפילו עבריון לעבירה אחת רק שעושה להכעיס ואפילו בדרבנן או משלין לאנם כל אלו פסולים דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ומאמין בזה ישנו בבתיבה ובכ שאיט בקשירה בא"ש ועבר וקמן ותרש ושמה או אינו מאמין בה ככל הני שחשבנו אינו בבתיבה וקמן כל זמן שלא נחברר שרכיאי שתי שערות פסול אפילו הגיע לכלל שניו דבראורייתא לא אמריין חוקה שהביא סימנים [מג"א סק"ח] ויראה לי דעבריון לתפילין בלבד אף שאיט להכעיס פסול ואע"צ דבשחטה כשר והו בשאחר בודק לו סבין כמ"ש ביו"ד ס' ב' וא"כ בתפילין איט נאמן לומר שכתבן בהלכה כתיב שיש כזה מורה ויש מי שאומר דלתיאבון כשר דסקרי בר קשירה כבשחטה כר זכיהו [מג"א סק"ג] ותמיהני דנהי דבר קשירה הוא הא אינו רוצה לפרות והו דומיא כמו בשחטה כשאין הישראל בודק הסבין דאמר לאכול משחיטתו ומי שנקמעה ידו השבאלית כשר בבתיבה דבר קשירה הוא אלא שאין לו על מה לקשר [סס סק"ה ועמ"ז סק"א מ"ם טעס במלשון ודו"ק] :

ד אין לקחון ספרים תפילין ומוזות מן העכו"ם יותר עק כדי דמירם רביה מפני תקון העולם כדי שלא ירגילן לגנוב ולגנולו אבל להוסיף מעט על כדי דמיהן מותר ומצוה לפרותם מירם ואין תפילין נקחין אלא מטפור מומחה שבקי בחסדות ויתרות ובקי בהלכות תפילין ואם לקח ממי שאיט מומחה צריך לכתקן וכיון שבודק ומצאן שנכתבו בחסרות ויתרות כדן אמריין שבודאי היה כקי גם בשאר דינים ויראה לי אם מצאן השימיה שאיט מכוונן כפי מה שתבאר כמ"י ליה הרע כתיב ואין סימכין עליהן אא"כ תבדק שמומחה כתבן דנהי שאין זה פסול בדעבר מ"ם ריעותא היא :

ב וכל אלו כמו שפסולין לכתובת הפרשות כמו בן פסולים לעשיית הבתים והרצועות ולחפירתן אך לעיבודי כשרים וכן אם גררו בין אות לאות לא חיישינן ליה וכן להפירת ס"ה יש מבשרין [סס סק"ו] וע' ביו"ד ס' רע"ח סעי' י"א שהכאנו מי' שאוסר תפירת נשים ואנחנו בארע שם להתר ולפי מה שבארנו שם גם בתפירה וברצועות כשרות ורק כבהים כפולין מפני שיש בהם הש"ן דהוי בבתיבה ע"ש :

ה אמרו חו"ל [עירובין ל"ו.] דאם לקח הרבה זוגות תפילין ממי שאיט ידוע למומחה בודק מהם ג' תפילין שתיים של יד ואחת של ראש או שתיים של ראש ואחת של יד אם מצאן כשרים החוקק כולם לכשרים ואין השאר צריכים בדקיה וזה כשניבר שכולם כתיבת יד מופר אחר החוקקה כתיבתו בכשרות אבל אם היו בכמה כריכות שניבר שמכמה מופרים הם בודק בכל כריכה כן שתיים של יד ואחת של ראש או להיפך והמטבר תפילין ואמר של אדם גדול הם נאמן רעד אחר נאמן באיסורין וא"צ בדקיה ובתנאי שהאיט הזה הוא מוחוק בכשרות :

ג גר [גימין קלמוס] שחור לרתת מחמה ויראה פסקי דרא"ש והמור והש"ע שבשר לכתוב אבל מתום

ו תפילין שהחוקק בכשרות אינם צריכים בדקיה לעולם ואיט איט מניחם אלא דפרקים צריכים בדקיה פעמים בשבוע

מדינא אבל בומינו ידוע שהריו שלט במשך איוה שנים נקצצים מעל הקלף ולכן האידנא נ"ל דמדינא צריכים לברוק אותם באיוה זמן וכן יש לנהוג :

בשבע דחיישינן שמא נרקבו וה"ל אם באו במים צריכים בדיקה אך אם אין לו מי שיוכל אח"כ לתפורן מוטב שלא לפתחם לברוק ויניחם כך בלא בדיקה ודע דוהו

סימן כז איך לנהוג בקדושת תפילין. ובו ה' סעיפים :

והכר שמראשותיו נחשבת כלי [סס] ודע דאשתו עמי הכונה כשרוצה לשמש ממנו אבל בלא"ה אפילו היא עמי כמטה מקרי אין אשתו עמי ולהניחם כמטה כנגד צדו אמור כמו תחת מרגלותיו דגם כצדו הוה כיוון לתפילין ויש שכברו דלהניח תפילתו על התפילין הוה כיוון לתפילין [ט"ז סק"ד] אך זה אינו אלא בהנחתם בכים אבל כשמניח המלות בשביל כימיו להתפילין או כיו לשמרון ודאי דמותר [סס] ויש להסתפק אם גם הרצועות צריכין כלי תוך כלי אם לאו ונ"מ כגון שיש תיק לתפילין והרצועות הם חוץ לתוך כנהניג ולכן כשמכסה עליהם עוד כלי הוה כלי תוך בלי לתפילין ולא להרצועות ונראה דעיקר הקפידא בהתפילין ולא בהרצועות ומ"מ למעשה יש להתיישב אך לדינא נראה כן [ע' ס"ז סק"ד עכנח דלשנו עמו מקרי אף כשלאנו רוצה לשמח] :

ד ודע דוה שכתבת דתחת מראשותיו מותר שלא כנגד ראשו וזו הכל כשהם נשמרים רק כממנו מפני העכברים אבל כשנשמרים במקום אחר אין מדרך ארץ להניחם בממנו אפילו כמראשותיו אא"כ במקום נבזה ממראשותיו נ' מפהים או נמך ג"מ [מג"ל סק"ד] דאפי' לישב בשוה עם התפילין על ספסל אחד הוה כיוון כמ"ש ביו"ד סי' רפ"ב וכשמניחם התפילין בתיבה כבהב"ג והתיבה היא הספסל שיושבים עליו צריך להיות ג"כ חלל ג"מ ספחת התיבה שלמעלה עד התפילין ולפחות חלל טפח דאל"כ הוה כיושב על התפילין [ט"ז סק"ה] וכן בסידורים ושאר ספרים שכתובה צריך כן וכן נהגו ואין לשנות :

ה שכן ושמש ממנו בתפילין לא יאחוו לא ברצועה וכ"ש בהתפילין עצמן עד שיטול ידיו מפני שהידים עסקניות הן וברואי נעו במקום שצריך נמ"ל וכשנוטל ידיו יחלצם עד שיקנה הקרו ואח"כ מותר ללבשם דבעל קרי מותר בתפילין [סוכה כ"ז:] ואם ישן בתפילין וראה קרי לא יאחוו בהבתים אלא יאחוו בהרצועות ומסיר אותן עד שיקנה הקרי מעליו ויטול ידיו וכתב רבינו הב"י כמע"י ח' הנכנס למסעות קבע חולצן ומניחן על השלחן עד שעת ברכה [בסמ"ג] ותוד ומניחן אבל לאכילת ערוא א"צ לחלצן עכ"ל דמותר לאכול אכילת ערוא בתפילין ודע לפי מנהגם שהלכו כלי היום בתפילין ולא לדידן ונ"ל לדידן לא נכון גם אכילת ערוא בתפילין : נרסין

א אסור לחלות תפילין בין שהכתים מנחים והרצועות הלוחות ובין שהרצועות מנחים והבתים תלויים דוהו בויון כשתלויים באויר ואין כבלל זה מה שבעת הנחת השל ראש אחתם הרצועה והשל ראש הלוי כאויר ומשמו על הראש כי זהו צורך הנחתם וכן בחליצתם שהרצועות הלוחות ג"ב דרך חליצתם כן הוא ורק יראה שהרצועות לא ינודו על הקרקע וכן באקראי כשאחוו התפילין והרצועות תליות לית קן כה שכן דרכן אבל להיפך לאחוו הרצועות ושהתפילין תהיה הלוח אמור אפילו באקראי [עמ"ל סק"ח] וכן אמור לחלות אותם כיהר בין שהתפילין מנחין על היתר והרצועות תלויין ובין שהרצועות מנחין והתפילין תלויים וכן אמרו בברכות [כ"ד.] היתר תפילין יתלו לו חייו דורשי דשמות אמרו והו חולק תלואים לך כנגד זה התורה תפילין אבל אם נחנן בביום ותלה הכים מותר דאין כאן בויון וכס"ת גם ככה"ג אמור וס"ה צריכה רק הנחה בארון או בתיבה [גמ' סס] וכן סידורים התלויים כשלשלה של כסף אמור [מג"ל סק"ח] וזהו שהשאלת מחובר להסיוור אבל להניח בכים ולהלות הכים מותר כמו בתפילין [סס] וכן הדין בשארי ספרי קדש :

ב חדר שיש בו תפילין אמור לשמש בו ממנו עד שיוציאם או יניחם כלי בתוך כלי והוא שאין הכלי השני מיוחד להם שאם הוא מיוחד אפילו מאה כלים חשיבים כאחד ואם פירש נגד עליהם אע"פ שאין הבגד פרוסה מלמטה מותר [סס סק"ג] והטלית לא מקרי בליון ואתן המניחים כים של תפילין תמיד בתוך כים של טלית מקרי הכים של מלית בליון ואינו מועיל וצריך עוד כלי על גביו ואם שניהם אינם מיוחדים להם פשיטא דמותר וה"ל אם הפנימי אינו מיוחד והחיצון מיוחד ג"כ מותר [מ"ט סמ"ג] סס צמחזה ככר צמחז סמ"ג צמחזה ציו"ד סי' רפ"ג ע"ט:] :

ג אפילו להניחם בכלי בתוך כלי אמור להניחם תחת מרגלותיו דוהו בויון גדול להתפילין וכן אמור להניחם אפילו מראשותיו ואפילו בכלי תוך כלי אם מנחים ממש כנגד ראשו שבוין שראש מניח עליהם הוה בויון ואפילו אין אשתו עמו אלא יניחם ממראשותיו שלא כנגד ראשו ואז אם אין אשתו עמו מותר אפילו בכלי אחד [ט"ז ונג"ל סק"ג] ואם אשתו עמו צריך כלי בתוך כלי

אין זו הזמנה ואם קשר בו תפילין לפי שעה מותר ואם יחדו להניח בו תפילין עולמית והניח בו תפילין אין לך הזמנה גדולה מזו וכו' עכ"ל :

ף נמצא דאפילו לפי דעת ריא"ו מועיל דיבור אם ייחדו להניח בו תפילין עולמית ולדבריו בהזמנה ע"י מעשה אף אם לא ייחדו לעולמית הוה הזמנה ותמיה גדולה היא דאם לא הוסיף לעולמית איזה הזמנה היא ורבינו הבי"ו כתב מפורש דדוקא לעולם כמ"ש בפעוף ה' ודווקא לומר דכוונתו בשהזמנה היתה בדיבור בלבד דא"כ היה לו לפרש ובוראי דבכל מין הזמנה קאמר ומצד הסברא כן הוא דבלא עולמית לא הוי כתנאי בעלמא וצ"ל דריא"ו ס"ל דתנאי לא מהני וצ"ע דבמנחה [ל"ד] : לענין לשנות מתפלה של ראש לשל יד דבאתני עלייתו מעיקרא שרי ע"ש ואפשר דס"ל דדוקא לקדושה קלה מהני תנאי אבל לא להצניא תפילין לגמרי וכל הפוסקים לא חילקו בזה :

ח והנה רבותיו בעלי התוספות במנהדרין [מ"ח. ד"ה נחמו] כתבו בדעת רבינו ישעיה הראשון דמהני הזמנה בדיבור אם לקרו בידו והוסיף לשם זה וז"ל שם וצ"ל דיהוד דדיבור בעלמא לא מהני אא"כ נמלו ואמר זה יהיה למת ולספר והא דנקיט הארזי לאו דוקא אלא משום רבותא דרבא דאס"ה שרי עכ"ל ולפ"ו לדינא בודאי קו"ל כדעת רבותיו בעלי התוס' :

ט ורע שר מי שכתב דעת פשוטה כולם לשם תפילין אפילו צד ביה על דעת לפטורו אסור ויה"א אם היה כיום והוסיף בו איזה דבר לשם תפילין וצר ביה על דעת לפטורו אסור ער שיטול מה שחירש ואם צר בו חד זימנא אדעתא למיצר בו לעולם אפילו לא אומניה אסור [מג"א סק"ה] וכמו שכתבאר ביו"ד סימן שס"ד לענין מת והש"ס במנהדרין [מ"ח.]. מרבי זל"ע ע"ש ויש להסתפק אם גם בהכנה בפה כשאמר זה יהיה לצד בו תפילין הדין כן דאפילו צר ביה ע"ד לפטורו אסור או אפשר דרק בהכנה שע"י מעשה אינו מועיל ע"ד לפטורו וכן יש להסתפק ספק זה גם לענין מת ביו"ד שם ומלשון הסוד וש"ע שם משמע קצת דדוקא ע"י מעשה אמרינן כן וצ"ע לדינא :

י וזיתא בחולין [י"ג.]. דקמן רב לו מעשה ואין לו מחשבה ולפיכך דבר שנאמר בהזמנה לבד כמו גוף הקדושה שיתבאר הומנת קמן לאו כלום אבל אם הזמין דבר לשם קדושה והניח בו הקדושה אסור דהא יש לו מעשה [סס סק"ד] ולפ"ו גם הזמנה שע"י מעשה יש לו לקמן ופשוט דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו [סס] ולכן אם ראונו הומין וכא שמעון ונתן בה הקדושה לא נאסר וכמ"ש בפעוף ה' וב"ש דהימנת אחר לאו כלום הוא וס"מ טראה דאם אחר הוסיף והבעלים הפכימו להזמנתו ונתנו בו דבר קדושה אפילו האחר נתן בהם כמת הבעלים נאסר ג"כ דהוי כשלוחו ואם נגבו בנגד ועשו ממנו בים של תפילין קנה כשינוי מעשה ואסורו [סס] :
וכתב

למעלה ובין למטה דכולא חדא קדושה הוא ואין בזה למעלה ולמטה דכולה נכרכת על היד או תלויה בשל ראש ומה לי אם הוא סמוכה לחבית או לא [ולא דמי לקדשים שבמטבח שהציב המג"א סק"ג דהתם נל אחד אלל הקרקע ואינו כבוד נגד לך העליון ומא"כ כזה וז"ל דגם המג"א שיקר פסיקו עקל על מקום הקדש ע"ש ובש"ת ודו"ק] :

ך כתב הרמב"ם בפ"ר דין מ' כלי שהכיבו להניח בו תפילין והניחם בו נתקשר ואסור להשתמש בו בדברי חול הכיבו ולא הניח בו או שהניח בו עראי ולא הכיבו לא נתקשר והרי הוא חול כמו שהיה עכ"ל וז"ל מרדקוב לשונו דדוקא בהנחה עראי לא נתקשר בלא הכנה אבל בהנחת קבע נתקשר גם בלא הכנה דההשמיש שבקביעות וושה גם להכנה ומפרש בגמרא [נלוט. ל"ג] : מה שאמרה דצר בה וזה אומניה אינו קדוש אלא בצד בו דרך עראי ויש להסתפק לפ"ו עד כמה מקרי עראי וז"ל דבג' ימים מקרי קביעות וז"ל דאם אמר בשעה השמישה שאינו עושה זה על קביעות אפילו השתמש ימים רבים אינו קדוש דהא תנאי מהני כמ"ש וזה הוי כתנאי שאינו קדושה לחלוטין :

ה ורבינו הבי"ו בפעוף ג' כתב סודר דאומניה למיצר בו תפילין לעולם וצר בו תפילין חד זימנא אסור לניגד בו וזו עכ"ל ודקדק לומר לעולם כלומר דודאי אם הוסיפו סתם למיצר בו תפילין הוה בעלולם אך אם פורש שאינו מקריש לזה לעולם כוונה ומוחר ולכן כתב על זה רבינו הרמ"א דאם התנה עליו מתחלה בכל ענין שרי עכ"ל בלומר דצריך דבור מפורש שאינו לעולם ואי אפילו השתמש בו הרבה פעמים אינו קדוש ויש להסתפק אם הוא הוסיף וכא אחר ונתן בו תפילין אם נתקשר ונלע"ד מלשון הש"ס והפוסקים דדוקא כשהוא עצמו השתמש בו ולא אחר וכן יתבאר בפעוף ה' :

ו ויש להסתפק אם ההזמנה צריך להיות דוקא ע"י מעשה והיינו שיחפור בים לשם תפילין אבל כשלקח בים ואסור הגני מומינו התפילין אינו מועיל אא"כ תיקן בו דבר או דילמא די באמירה בעלמא ומצאתי שיש מחלוקת הראשונים בזה ריא"ו ודקדקו רבינו ישעיה הראשון כמ"ש הש"נ בפ"ג דברכות ברי"ף [דף י"ז.]. (א"ת ס') וז"ל פורי וקני דרב חולק בהזמנה בין קרקע למטלמי שהקרקע אין בו הזמנה בדיבור וכו' אבל מטלמי יש בו הזמנה בדיבור וכו' וכן אם אמר על הסודר והא סודר זה לתפילין ה"ו הזמנה אפילו בדיבור בלבד ואם קשר בו תפילין אפילו לפי שעה אסור לקשרו בו מעותיו וכו' ולי נראה שאין חילוק בין קרקע למטלמי אלא אף המטלמי אין בו הזמנה בדיבור אלא ע"י מעשה וכו' וכן סודר של תפילין אם עשה בו שום תקון לצורך תפילין ה"ו הזמנה ואם קשר בו תפילין אפילו לפי שעה ה"ו אסור אבל הוסיף בדיבור בלבד

תנאי מועיל בנוף הקדושה להשתמש בו חול כשהוא בקדושתו [סגנר"] אבל להשמיש קדושה מועיל הנאי לכל הדיעות אפילו בערוך בקדושתו כמו שהבאר במי קנ"ד ובלבר שלא ישתמש בזה תשמיש סגונה כמ"ש במי קנ"א ולרינא נראה קדעה ראשונה בין שרבינו הרמ"א פסק כן [סגנר"] כהה דהעיקר כה"ל :

יב כל מה שהבאר הוא בתשמישי קדושה אבל בהשמישי מצוה כמו ציצה שפר אהרונ לולב נר חטטה וכיוצא בהם שהם מצוה ולא קדושה ואע"פ שבשעה מצותן יש שם קדושה עליהם אין זה קדושה ממש אלא מוקצה מחמת מצוה ואסור להשתמש בהם בשעת מצותן אבל לאחר שנעשה המצוה יכול להשתמש בהם חול אפילו נעשה המצוה בהם פעמים רבות וא"צ להנאי כלל ולכן כלי שיחרו לאהרונ מותר להשתמש בכלי בדברים של חול אחר הסוטים וכן כל כיוצא בזה [מנ"א סק"ו] וזה שכתב דלפילו נדבר ספקושה מהני מנאי להשתמש בו חול ע"פ זה כשלא היה הזמנה וכמ"ש בסעי' ד' אבל כשהיה הזמנה אינו מועיל תנאי כמ"ש בעלמו בסק"ה וכמ"ש בסעי' ק' ע"פ ה"ס ודו"ק :

יא וכתב רבינו הרמ"א בסעי' ג' דקלף המעובר לשם הפילין אסור לכתוב עליו דברי חול דהזמנה כה"ג לנף הקדושה מילתא היא עכ"ל כלומר הא דאמרין הזמנה לאו מילתא היא וזה שלא בנוף הקדושה אלא בדבר המשמש לקדושה כמו של תפילין וכיוצא בזה אבל בנוף הקדושה הזמנה מילתא רילפינן מעגלה ערופה שנאסרה בהזמנה כעקמא מפני שהיא נוף הקדושה ודבר זה מבואר בסנהדרין שם :

יב אך לפ"ו יש שאלה גדולה דא"כ איך פסקו רמור רעשות של יד משל ראש בחדשים משום דהזמנה לאו מילתא היא והא הבתים הם נוף הקדושה ודין זה מפורש בסנהרות [ל"ד :] וצ"ל דלענין לשגוה מקדושה חסורה לקדושה קלה מותר בהזמנה בלבד אפילו בנוף הקדושה משא"כ להוציא מקדושה לגמרי אסור אפילו בהזמנה בלבד בנוף הקדושה ורצועה כתבו דלא מקרו נוף הקדושה אלא תשמישי קדושה [סס סק"ו] אך י"א דגם בנוף הקדושה אין ההזמנה אוסרת עד שיעשה מעשה בנוף הקדושה כגון בקלף שתחול לכתוב עליו ואו אסור לכתוב עליו דברי חול אפילו התנה עליו דאין

סימן מג דין איך להתנהג בתפילין כשצריך לנקביו . ובו י"ד סעיפים :

א כבר נתבאר דתפילין צריכין נוף נקי ואפילו הפחה אסר כ"ש לעשה צרכיו בהם ואפילו רק בצריך לנקביו אסור לישא אהרם וכ"ש לעשות צרכיו ובגמרא ובדמ"ס לא הוזכר הפרש בין של ראש לשל יד ואדרבא להריא מוכח דגם בשל יד אסור שהרי אמרו בשב"ה [מ"ט .] תפילין צריכין נוף נקי שלא יפח בהם ע"ש הרי נקים לשון רבים ועוד תפלה מקרי כשהיא ארה בלשון הש"ס ולא תפילין ואף גם המור והש"ע בסעי' א' שכתבו אסור ליבנם לביה הבסא וכו' בתפילין שבראשו לא אתו למעוטי שר יד כמו שיש מי שאומר כן [עמני"ע] אלא דארו לאפוקי כשאינו נושאם על מקום התפילין אלא מונחים בידי ובחוקי אבל ה"ה של יד [וכ"כ המנ"א סק"א] ופסק כן להלכה וע"ל ובסה"ע גמס צי"ע ודבריהם תמוהים וכן הסכימו ה"י"א והב"ח כמ"ס הכה"ע וקף שהתוס' במנחות ל"ה : נסתפק בזה וגם הר"ה"ט כס' תפילין ס"ב הביא זה מ"מ גם לגידוה הוס ספק ליסור תורה וכ"ש שהרמ"ב"ס לא הזכיר זה כלל ומלשן הגמ' מבואר להדיא כן ואי משום כך דשבת ס"ב . ע"ש התם לענין מליטה ד' אמות מקודם ע"ש ודו"ק :

ב ודע דכל דבוחיט הסכימו דרק לגדולים אסור בתפילין מדינא אבל בקטנים מותר מעיקר הדין אפא שיש חילוקים בין בית הכסא קבוע דחיישנן שמא יפנה בהם אבל בבית הכסא עראי והיינו שמועד כאיזה מקום להשתין מותר להשתין גם כשהם על ראשו ורק כשהם בידו שלא במקום התפילין אסור ממועם אחר כמו שיתבאר ודעת הרמב"ם דגם כשהם בראשו אסור להשתין

ד ולפ"ו עיקר החילוק בין קבוע לעראי שבקבוע משתיין מיושב וליכא ניצוצות ובעראי משתיין מעומד ואיכא ניצוצות ודו שבתב רבינו הרמ"א שם וז"ל והיינו דקא כשמשתיין מיושב דליכא לביחש לניצוצות אבל משתיין מעומד פשיטא דאסור דלא עדיף סביח הכסא עראי וה"ה אם משתיין מיושב או בעמד תרחו דליכא ניצוצות בבית הכסא עראי נמי שרי ואין חילוק בין קבוע לעראי לענין זה אלא דבקבוע סהמא עושה צרכיו מיושב ובעראי סהמא עושה מעומד הואיל ואינו נפנה לגדולים עכ"ל ואני המת בזה שדרי חיישנן שמא יפנה או יפוח כמ"ש בסעי' ב' וא"כ נתי דבעראי ליכא חשש

שמה יפנה אבל שמה יפח הא איכא גם בעראי וצ"ל
 דכעראי ליכא גם חשש זה ואינו מוכן וצ"ע [וגם בגמרא
 עלמה קשה לשיטת רבותינו דשמואל יפוח סוף יש גם במשנת
 בחיזה תמוס שסוף והנעיה סוף רק בקבוע ובחמת סכ"ט
 והמנ"ל פירשו דהו עטמו על הרמב"ם כלומר דלמסקנה
 בכ"ל חסור להסתיק כשמה על רחשו ע"ש כ"ל ולין זה
 דרך הס"ם אבל לפי מה שנבאר כזוונת הרמב"ם ח"ט]:

ה וכתב רבינו הב"י שמדברי הרמב"ם נראה שאסור
 להשתין כשהם בראשו בין בבית הכסא קבוע ובין
 בבב"ב עראי ויש לחוש לדבריו עכ"ל וז"ל הרמב"ם בפ"ד
 דין י"ו היה לבוש תפלין והוצרך לכוה"כ לא יניח
 הרפילין בחזיון הסמוכין לרה"ר ונכנס שמה וישלום
 עוברי הרבים כיצד יעשה אפילו הוצרך להשתין מים
 חולץ תפיליו כרחוק ד' אמות ונלחץ בכנודו כמין ס"ח
 ואוחזן במימי כנוד לבו ויחד כרי שלא תהא רצועה
 יוצאת מחתה ידו מפח ונכנס ועושה צרכיו וכשיצא
 מרחיק ד' אמות מבית הכסא ולבושן בד"א בבית הכסא
 הקבוע שאין נצוצות ניתוחן עליו אבל בית הכסא עראי
 לא יכנס בהם כשהם נלולים אלא חולץ אותם ונותנם
 לחבירו לשמרו ואין מ' נרלים כלים אלא במשיבה או
 כעפר תיחוח או במקום מדרון עכ"ל וכבר כתבנו
 שהגדולים פירשו דלכן אסר גם בעראי במשנתין כשהם
 בראשו משום חשש הפחה ולא שיש עצם איסור
 להשתין בתפלין כמו שיש איסור בגדולים אצל לעני"ד
 לא נראה כן מדבריו יש שכתב שכתב נכתב לכה"כ
 והוא לבוש תפילין מנח ידו עליהן עד שיגמור עמוד
 ראשון ויוצא וחולץ ואח"כ נכנס ועושה צרכיו שאם
 יפסיק בעמוד ראשון בין בגדולים בין בקמנים יכא לידו
 חלאים שיש בהם סכנה גדולה עכ"ל הרי שכתב דין זה
 גם על קמנים ש"ד דאין כזה איסור מעצם הדין
 רק משום חשש הפחה למה לא התירו לו לגמור אלא
 ודאי דס"ל דמעצם הדין אסור להשתין בתפלין :

שנכנס רק להשתין ומסיק דאסור כלומר דצריך הרחקה
 ד"א משום שמה יפנה או יפוח והוה כנפנה וצריך
 הרחקה ד"א ואי קשאי הא כשהם כידיו אסור להשתין
 משום נצוצות אך זהו לפי המסקנא שם דפליג הש"ם
 על רב ששת ורבא ואסקניהו בתוכהו אבל רב ששת
 ורבא לא לא ס"ל חששא דנצוצות שהרי חמרו השתא
 בקבוע שרי בעראי מיבעיא והש"ם דחי להו ע"ש ובוה
 באמת פסק הרמב"ם כן כמ"ש ועוד דאפו למסקנת
 הש"ם ליכא טוונא דשרי הא בישיבה או כעפר תיחוח
 או כמדרון מורה פירו עכ"ל בעיא זו אינו אלא לענין
 דרהקת ד' אמות אבל כשהם מנוחים במקום הנתחם
 אסור להשתין מעיקרא דינא :

ז ודע זה שכתבנו בסע' ג' בשם המור וש"ע דשנכנס
 לבית הכסא קבוע מותר להשתין כשהתפלין בידו כן
 כתב רבינו הב"י בש"ע אבל המור כתב בכנודו ובידו
 שבורכן בכנודו ואוחזן בידו וגם הרמב"ם שם כתב כן
 ולכן יש מי שכתב שרבינו הב"י נתן מכשול לפני המעינים
 דבדואי גם הוא בוותרו כן כמ"ש בעצמו בסע' ה' [ק"ו]
 סק"ל ועל"ז] אבל באמת נראה שכתבנו כתב כן דהנה
 גם רש"י פ"י שם דרק אוחזן בידו ע"ש והרי כזה יש
 מחלוקת התנאים שם דב"ה סבר רק בידו ור"ע סבר
 בכנודו ובידו ויש מן הגדולים שכתבו דכלל מקום רפליגי
 ב"ה ור"ע הלכה כב"ה במ"פ המפקד ובאהלות פ"ה
 ועוד בכ"מ [פלי' בתו' ספ'] והוה עמטו של רש"י ז"ל
 ובסעי' ה' שהחמיר רבינו הב"י והוה בגדולים כמבואר
 שם וכמו שנתקנה דבריו בסע' י"א וז"ל אין כאן מכשול
 מיהו לדינא ודאי דבעינן בגרו וידו כיון שהרמב"ם פסק
 בן מפרש :

ח אך זה שכתבנו המור והש"ע דבעראי מותר להשתין
 בהם כשהם בראשו אבל באוחזן בידו אסור וצריך
 לחולצן כרחוק ד' אמות ונהינם לחבירו ע"ש זהו ודאי
 תמוה דלמאי צריך ריחוק ד"א כיון שהאיסור הו רק
 משום חשש נצוצות ובאמת ברמב"ם לא כתב ריחוק ד'
 אמות ע"ש ולכן כתבו דלא קאי זה רק אקבוע אבל
 בעראי אי"צ ריחוק ד"א [מנ"ל סק"ד ופ"ז סק"ג] אבל לא
 נראה כן מלשונם ואולי דס"ל רגם בעראי צריך הרחקה
 ד"א דמה דאמר רב ששת בגמ' שם דבעראי חולץ
 ונפנה לאילתר השמישו הר"ף והרמב"ם וטעמם נראה
 משום דלא קי"ל כרב ששת בסוף הסוגיא לענין אוחזן
 בידו בעראי כמ"ש ולכן לא קי"ל גם כזה כרב ששת
 [וכ"ל הפנ"י] :

ט כתב רבינו הב"י בית הכסא קבוע היינו שיש בו
 צואה והוא על פני השדה בלא חפירה ובית הכסא
 עראי היינו כגון להשתין מים שאין אדם חולץ בשבילם
 לבית הכסא והפעם הוה נעשה במקום הוה בית הכסא
 תחלה עכ"ל וז"ל דה"ה דהנה מקום כתב שני דינים
 בקבוע דכשהם בראשו אסור להשתין שמה יפנה וכשהם
 בידו מותר להשתין ובעראי כתב דמותר להשתין כשהם
 בראשו

י ובאמת לא אבין דעת רבותינו דלמה יהא מותר
 להשתין בתפלין הרי אין זה נוף נקי ולכן ס"ל
 להרמב"ם דלהשתין כשהם על ראשו ועל ידו במקום
 הנתת תפלין ודאי אסור בכל ענין משום כיוון הרפילין
 כמו לגדולים והוא דאיבעיא להו בגמ' שמה שיכנס
 אדם בתפלין לכה"כ קבוע להשתין מים לא כשהם
 בראשו אלא דה"פ קודם זה תו רבנן הנבגס לכה"כ
 חולץ תפילו כרחוק ד"א ונכנס אמר רב ששת לא שני
 אלא בהכ"ם קבוע אבל בה"כ עראי חולץ ונפנה דאלתר
 וכשהוא יוצא מרחיק ד"א ומניחן מפני שעשאו בה"כ
 קבוע באיבעיא להו מרו שיכנס אדם בתפלין לכה"כ
 קבוע להשתין מים רבינא שרי רב ארנא אסרי
 וכו' וה"פ סוה שיכנס כשהם בידיו אם צריך הרחקה
 ד"א כיון שנכנס לקבוע או אם אי"צ הרחקה ד"א כיון

מאוס דבשנאל צריך לקנה כמ"ש במ"ג נ' :

יב פתח ליכנס בתפילין ליתך מנוחה המנוגמת אפי' יש סקסו מסומן להדיא ויטב לכסותו ככתב ואם רוצה לחלצן ולחזור ולהניח שפיר דמי [מג"א סק"ח גכס מ"ט] כלומר אע"ג שיצטרך לחזור ולכרד מ"ט אם ירצה לעשות כן שפיר דמי ויראה לי דרך לילך דרך שם מיהר אבל לעמוד כשם אמר [עמ"א] עס שסכ"ח לראש ליתן זס מכרכות כ"ד : ע"ש ולינה לראש דממ"א מיירי בק"ש על ערכית וד"ק] :

יג כל ההיתרים שנהבארו בתפילין לענין בית הכסא והו כשרוצה לחזור ולהניחן אבל אם היה לבוש בתפילין בלילה או פמוך לחשיכה שאין שוחת להגות עוד אחר שיצא והוצרך לנקביו לא יכנס כרם לבה"כ אפילו הם גלולים בכגור ואפילו להשתין מיס מזוהב דליכא חשש נציצות אלא כיצד יעשה חולצן ומניחן ככלי אם היה בו מפח או ככלי שאיני כליין אע"פ שאין בו מפח ואוחז הכלי כידו ונגנס ברא"א בבה"כ שכשרה אבל כבית הכסא שסכית לא יכניסם כלל ביון שסכ"ח להניחם במקום המפתור וכן עוברי דרכים אם יש להם להניחם במקום משומר על הענלה או ליתן לחבירי לא יכניסם כלל לבה"כ [עמ"ת זקנים] וכתב הרמב"ם כפי' הקמטים שיש כרם ענינים של כתיבי הקרש אין נכנסים בהם לבית הכסא אלא"כ היו מחופים עוד ולא יאחזו אדם מ"ח כדורו ויכנס בו לבית הכסא אע"פ שצריך במספחת וכו' עכ"ל [עמ"א סק"ג וסק"ד] וכן להניח תפילין על הקרקע צריך חזקא כלי שיהיה בו חלל מפח דאו חשיב אהל להפסיק בינם להקרקע [ס:] :

יד אם שכת תפילין כראשו ועשה בהם צרכיו בין לגדולם בין לקמנים מניח ידו עליהם עד שצמוד עמד הראשון ויוצא ותולצן ויחזר ועטר צרכיו דעמוד החזור סביא לירי הדרוקן וסילוח של מי רגלים החדר מביא ירדי ירקון ומותר לרופא ליקח עינים של מי רגלים מה שנתכאר אין נכון להשתין בתפילין אפילו בשל יד דכפי מה שכארט אין חילוק בין של יד לשל ראש ולפי מה שכארט בדעת הרמב"ם אין חימוק בין גדולים לקמנים ולכך זה יש חילול ה' כפי הרמון ומי שעושה כן נפן לנשר בו :

בתפילין וכו' נ' סעיפים :

כמונחים כראשו דכעראי לא חיישין להפחה ולקבע חיישין והא רתניא דגם קבע מותר דפרים סוררא עלייה ופירש"י שהנחתם אצל מראשהו ופרים סוררא ע"ש ולפי' הא דתניא בכרכות [כ"ג :] לא יאחזו אדם תפילין כידו ויהפלו וכו' ולא יישן בהם לא שניה קבע ולא שנית עראי ע"ש המעם שמא יפלו מידו [ותימאל על רמ"י ספ"י עכ שמה ויפה ע"ש ולע"ג] :

אבל

כראשו ובאוחזן כידו אמר דזה אמר דכה"כ קבע שהתתו לך כשרם כידו זה אפילו כשהוא בלא חפירה ולא תימא כיון שהוא בלא חפירה מאוס הרבה ואמר אף לאחזו כידו קמ"ל דאיי כן ואח"כ אמר דכעראי שוהרתו לך כשרם כראשו לא תימא שיש שם עד כה בית הכסא עראי דכבה"ג לא התרתו לך אלא שבפעם הזה נעשה בית הכסא והמפרשים פירשו כבודתו דכשכסחה א"צ להרחיק ד' אמות ורק כשהוצאה ע"פ השדה צריך הרחקה ד"א [מג"א סק"ו ופמ"ג וסג"ז] ומתוך כך נרחקו ע"ש ולפע"ד אינו כן וכיארזו במ"ש [גס מ"ט המג"א מרמ"י עס ג"כ חף לראש ורמ"י ג"כ טונמו כמ"ט ורליה ממ"ט כעראי ע"ש וד"ק] :

י עור כתב כמע"י ר' אם הם כחוקי חגור תגדה וא' בכגור כידו מותר בין להשתין בין לפנות עכ"ל כלומר כבית הכסא עראי דאין כאן חשש נציצות דכשרם בחוקי הרי לא ינע כרם כידו זה שכתב בכגור כידו ה"פ שכרוכים בכגור ואחזו הנגד כידו דאפילו ישפשיף הנציצות ינע הרי ינע בהבגור ולא כרתפילין ולא דמי למ"ש מקודם דאמר אפילו אם הויפס אותם בכגור דכשם כונות התיפסם בכגור וחיישין שינע בהם עצמם כיון שהם מניחין אבל כאן הפ"י שכרוכים בכגור [עמ"א סק"ה וט"ז סק"ד] שלמקו וכתבו דרכים רחוקים המג"א פ"י שקצוים כגדו וסק"ז פ"י שהתפילין תחת כגדו ולוחז כידו על כגדו ע"ש והוא תימא למה לא תימא שסלך ידו ויפלו ולפמ"ט ח"ט כמסומות וד"ק] :

יב עור כתב כמע"י ה' אם רוצה ליכנס לבה"כ קבוע לעשה צרכיו חולצן כרחוק ד"א וטללן ברצועות שלהן ואחזן בימינו וכבגדו כגדו רב ויודר שלא תהא רצועה יוצאה כתחת ידו מפח וכשוציא בחוקי ד' אמות ומניחן עכ"ל והו מדברי הרמב"ם שהבאנו כמע"י ה' דע דעל מה שכתב דכשנכנס לבה"כ קבוע לעשה בו צרכיו חולצן מרחוק ד"א כתב רבינו הרמ"א דריא אפי' בלא צרכיו ומכ להחמיר עכ"ל ונ"ל דאין בוגרת על הכניסה רבזה לית מאן דפליג דאסור ליכנס בתפילין לבה"כ ולמרחק ולא שייך בזה מוכ להחמיר דאסור נמיר הוא אלא כונתו אחרתקת ד' אמות [וכז' ח"ט קצית המג"א סק"ט ע"ש וד"ק] זה שכתב שאוחזן בימני

סימן מד איסור שינת

א כיון שחפילין צריכין טף גנזי שלא יפוח כהן לפיכך אסור לישן בהם דכשינה קרוב להפוח [שנת מ"ע .] וגרסינן בסוכה [כ"ו .] תני חדא יישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע והניא אירך בין קבע בין עראי והניא אירך לא קבע ולא עראי לא קשיא הא דתניא דגם עראי אסור זה כשאוחזן כידו דחיישין שמא יפלו מידו והא דתניא דעראי מותר וקבע אסור

ב אבל הרמב"ם כתב בפ"ד דין ט"ו תפילין צריבין נקף נקי וכו' למיכך אסור לישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי אלא אם הגיף עליהם סורר ולא היתה עמו אשה ישן בהם שינת עראי וכינדז הוא עושה מניח ראשו בין ברכיו והוא יושב וישן היו תפילין ברוכים בידו מותר לישן בהם אפילו שינת קבע עכ"ל ומפרש דזה שאמרו דפרים סוררא עלייהו ה"פ דמניחים בראשו ובלא סורר אסור אפילו שינת עראי דהיישנין שטא ישחקע בשניה אף בשמניה ראשו בין ברכיו אך בשפורם כורר עליהם בודאי ייקף משנהו בזמן קצר אבל אין טעם וסגרא בזה כמובן ולכן ע"ל דבלא סורר חיישנין שישב שנושא תפילין וע"י הסודר יוכור [כ"מ] ולא יבא להפחה ולכן מאד בעראי ולא בקבע והא דתניא דגם קבע מותר זהו כשברוכים בידו שלא על מקום תפילין וברוכים בתוך שלא יפלו ולמה לא אמרו מפני היסח הדעת בנושאם על ראשו בתבו המעס דהיסח הדעת אינו אלא שחוק וקלות ראש כמ"ש בס"י כ"ח ועוד בארנו שם דבשעת שינה לא שייך איסור היסח הדעת דאינו

בעולם או כלל ע"ש וכן משמע בלבוש ע"ש :
ג רבינו הב"י העתיק דברי הרמב"ם והוסיף עליו דאם אוחזם בידו ואינם כרוכים בידו אסור לישן בהם אפילו שינת עראי עכ"ל והרמב"ם לא חש להוכיח זה דמילתא דפשיטא היא ומאחר שכתב דברוכים שרי ממילא שמעת מינה דאחיזה בלא כריכה אסור לנמרי ועיקר החשש מוכן מאליו שטא יפלו וכתב רבינו הרמ"א דרוקא כשאוחזין בלא נרתוקן אבך בנרתוקן בכל ענין שרי עכ"ל כלומר דלא חיישנין שטא יפלו על הארץ דאפילו יפלו אין איסור כיון שהם בנרתוקן ולפ"ז גם מה שנהגו העולם כשע"י סיבה נפלים התפילין על הארץ דמתענים או נוהגים מה לצדקה כשנפלו בנרתוקן א"צ בלום [מנ"א] סק"א ותמיהני על מ"ט בסק"ג שיעור דסינת ערלוי על הט"ע והא סולך בשיטת רמב"ם דמניה נלחט בין ברכיו ס"ל ערלוי דסלמב"ס פסק כ"ל יותקן בסוכס טס ועל העור ס"ל ללמבז כן שהטור לא הזכיר כלל שיעור ערלוי וכמ"ס הט"ז סק"א ע"ש] :

סימן מה דין תפילין בבית הקברות ובבית המרחץ ובו ב' סעיפים :

[טס סק"ג] ויסיר הרצועה מעל האצבע וסתירה תחת בגדו ;
ב המרחץ בבית החצון שכולם עומדים בו לבושים יכול להניח שם תפילין ולברך לכתחלה ובבית האמצעי שמקצת בני אדם עומדים לבושים ומקצתם ערומים אינו יכול להניחם לכתחלה ואם היו עליו א"צ לחלצם ובבית הפנימי שכולם עומדים ערומים אפילו היו עליו צריך לחלצן ומלשון המור וש"ע משמע דרק בשל ראש היו קפידא אבל של יד דמכוסה לא איכפת לן ואיסור תפילין במרחץ אפילו כשאין שם אדם משום דנפיש וזהמיה אבל במקוה כשאין שם אדם מותר דלא נפישא וזהמא [מנ"א סק"ג] וכל דבר קדושה אסור להבינם לבית המרחץ אם לא כשמכוסים יפה ולכן נער הרמב"ם ז"ל בתש"י באלו שרקמו פסוקים על בגדיהם מטעם שהולכים בהם למרחץ [טס] :

א אסור ליכנס לבית הקברות או לתוך ד' אמות של סת בשתפילין בראשו ריש ביה משום ליענן לרש ואם הם מכוסים מותר ואפילו תוך ד' אמות של בית הקברות אסור [מנ"א סק"ג] וכביש מחיצה לבית הקברות מותר עד המחיצה וכשנגמם על בה"ק אסור אפילו חוץ לד' אמות של הקברים דכן משמע מלשון המור והש"ע שכתבו אסור ליכנס לבית הקברות או לתוך ד' אמות של סת ע"ש ומשמע דבהב"ק אסור אפילו חוץ לד' אמות ובקברות [ו"ח]. מבואר להדיא דחוץ לד' אמות מותר בהב"ק ע"ש וצ"ל שכתבו לשון הש"ס אבל כונתם רק בתוך ד"א להקברים ויש מי שאומר דאף ע"ז דמעיקר הדיון כן הוא מ"מ נדרו נדר לכל יכשל ויכנס תוך ד"א ואסרו גם חוץ לד"א [ט"ז סק"ה] ודוחק לומר כן שיוסיפו על דברי הש"ס ודע דזה שנתבאר דבמכוסים מותר גם הרצועות צריכים להיות מכוסים ופשוט הוא

בס"ד מליק הלכות תפילין .

הלכות ברכות השחר

סימן מז הלכות ברכות השחר . ובו ט"ז סעיפים :

וידעים על מה עמד ברוח קדשו והבין ותקן ק' ברכות ונעצרה המנפה ולזה אמר דוד נאום הנבר הוקם על [ט"ז כ"ג] דעל בנימטריא מאה ומה שבכל ברכה יש טבח ברוך אתה ונסתר אשר קדשנו משום דהקב"ה הוא נגלה

א תניא במנחות [מ"ג:] שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום וממכו לזה מקרא דעתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך ע"ש והמור כתב בשם הגאונים שרוד תקן זה שהיו מתים בכך יום ק' אנשים מישראל ולא היו

הנותן לשכוי בינה רשכוי הוא לב בלה"ק ובלשון ערבי הוא תרנגול והבינה הוא בלב ועי"ז מבחין בין יום ללילה ועד שפם התרנגול משיג זה לכן הקטן ברכה זו בעת קריאת התרנגול וענין ברכה זו היא ספני שאמור ליהנות מן העוה"ז בלא כרכה הוא ברכות השחר הם הנזח לאדם ועיקר הנאת האדם הוא ביום שיש אורה ועושה כל הפציו לפיכך צריך לברך על זה ובגמרא [ברכות ס' :] הגירסא אשר נתן רשכוי בינה ע"ש וברמב"ם ופיר וש"ע הגירסא הנותן לשכוי בינה וכן נראה עיקר דכל הברכות נטחתן כדזה ולא בעבר כפי יוצא המאורות נתן התורה בורא פרי האדמה וכן כולם והמעט מוסם דהקב"ה פועל בכל עת ובכל רגע לא כאומן בשר ודם שרק עשה המלאכה ואח"כ עומדת מאליו וסדר השגרתו מזה אבל הקב"ה לא יסור פעולותיו והשגרתו בכל עת ובכל רגע כדתיב לעושה אורים גדולים [וזס שלאכר ילד תחלתו בעבר מפני שמברך על מעשה טעבר ולכן בחתימתו אומר רופא כל בשר צהים וזרק] :

ד בגמרא שם אחר ברכה הנותן לשכוי בינה איתא כי פתח עיניה לימא פוקח עורים כי תריץ ויתבי לימא מתיר אמורים כי לביש לימא מלביש ערומים כי זקיף לימא ברוך זוקף כפופים כי נחת לארעא לימא רוקע הארץ על המים כלומר רע"פ הטבע היתה להארץ לשקוע בתוך המים בכל דבר כבד שגשקע בתוך המים כדי שיהא להאדם מקום לעמוד ולילך ולכן אנו מברכים על זה להקב"ה כשהולך לימא ברוך המבין מצעדי נבר כי האדם גדול בקומו מבעלי חיים והמה הולכים על ארבע והאדם הולך בגוליו לכד וסביט למעלה ונתן להקב"ה שבח והודיה על זה בשלוש מגעוליו לימא ברוך שעשה לי כל צרכי וחכ"ף בחיר"ק ולא בקמ"ץ דלא קאי על כל צרכי האדם אלא על המבעלי כלבד והמעט דאין לך מוגנה מהתולך ערום ויחף ולכן מקדם בירך מלביש ערומים ועתה מברך שעשה לי כל צרכי כלומר דכמגעלים השלים לי כל צרכי הגבישה כשאווד חטרה לימא ברוך אזור ישראל בגבורה דהחטרה מחוקת את האדם כי פרים סירדא על רישיה לימא ברוך עומד ישראל בתפארה כי זהו תפארת בשהראש מטסה והזכיר בשני הברכות האלו ישראל מפני שכוונה האיש הישראלי בהם לשם קדושה החגורה שלא יהא לכו רואה את הערוה והמדר כדי שלא ילך בגילוי ראש [צ"ח] בשרחץ פניו לימא ברוך המעביר שינה מעיני וכו' :

ב וברמב"ם פ"ו מתפלה קדר אחר בברכות אלו והיינו הנותן לשכוי בינה מלביש ערומים עומר ישראל בתפארה פוקח עורים מתיר אמורים רוקע הארץ על המים זוקף כפופים המעביר חבלי שינה וכו' אזור ישראל בגבורה שעשה לי כל צרכי המבין מצעדי נבר ע"ש וניסרו כגירסת הר"ף אלא שבר"ף לא נמצא כלל ברכת עומר ישראל בתפארה ובמקומה כתב כי מיכסי סדינא

נגלה ונתפר וכפ"ש בסי' ה' ע"ש [וסקדושה הוא כהנעס כלל הכנעס נעמית לכן לאפריס אשר קדשנו כנסתר וטעס הק' ברכות י"ל מטעם דככל עשר יש קדושה והמעט מן המעט הוא קדש קדשים וכל הכרכות הם אור המוצא להסתך ממעט שפע בקדש כתי"ש בסי' ה' לכן אנו ממאכסו מעומק רוס מנסה"ק וזו"ק] :

ב בחשכו של ק' ברכת בצמצום מרחו הפוסקים יש חשכו ק"ה ברכות ככל יום [צ"י] ויש שחשבו ק' רק ביום העניית [מצ"א סק"ח] ולענ"ד נראה דהיי' ק' בצמצום ככל יום לפי הכרת האדם לאכול מעודה אחת ככל מעל"ע דלא מני בלא"ה והיינו בקומו ממצר עני' ואשר יצר ואלהי נשמה וברכה על מלית קמן וס"ז ברכות השחר וברכה מקדש את שמך ברבים וג' ברכות של ברכות התורה וברכה על מצית גדול ושני ברכות לחפילין הרי ב"ו ברכות ברוך שאמר וישתבח ויוצר אור ואהבה רבה ונאל ישראל וי"ט של שמ"ע הרי כ"ד ובכולל ג' י"ט בשמ"ע של סנחה וי"ט בשל ערביה וברכה מעריב ערבים ואהב עמו ישראל ונאל ישראל והשכיבנו ויראו עינינו וברכת המפלי הרי מ"ד ואכילה מעודה ששה ברכות ד' של ברהמ"ו וענמ"ו והמוציא הרי ג' ועם ג' הקדמים הרי סאה בצמצום לפי סנהג אשכנו אך לפי סנהג ספרד חסרו ד' ברכות והיינו ברכת הנותן ליעף בח וברכת מקדש את שמך ברבים ויראו עינינו וברכה אחת תפילין ונ"ל שאוברים דברכת התורה הרי שני ברכות כדעת התוס' והרא"ש שהבאר בסומן מ"ו ולא ג' ברכות כדעת הרמב"ם וגם אין מברכין על מלית קמן שיוציאים בהמלית גדול וכפ"ש בסי' ח' סעיף פ"ו ע"ש וא"ב נחמר להם ששה ברכות וחושבין שני מעודת אחר ביום ואחד כלילה וג"כ הוי סאה בצמצום אך בשבת ויו"ט חסר הרבה שבחול בג' תפלות יש ג"ו ברכות ובשבת ויו"ט בארבע תפלות כ"ח ברכות ולכד ברכות תפילין ונמצא שחסר לי' לספרדים ול"א לאשכנזים וכנגד זה נתוקף בשבת ג' מעודות ובחול לא חשבו רק מעודה אחת לאשכנזים ושתים לספרדים ונמצא שנתוקף בשבת לספרדים ששה ברכות ולאשכנזים י"ב ברכות ועוד נתוספו שני ברכות של קידוש כלילה וברכה אחת של קידוש היום נתוקף השעה דספרדים וס"ז לאשכנזים וחסר לספרדים כ"א ברכות ולאשכנזים פ"ו ברכות ובמנחות שם אמרינן דבשבת ויו"ט מסליגן בפירות ובשמים ע"ש אבל אין לנו לא פירות ולא בשמים ויש שכתבו שישמעו הברכות מפי העולים לתורה ויענה אמן וגדול העונה אמן יותר מן המברך [כ"י כספ גלון ע"ט] וי"א דאפילו אם המברך מברך כלחש שאין שומעין הברכה כיון שיועד מה מברך עונה אמן ויצא בזה [צ"י] וע' ע"ש בסי' קכ"ד :

ב בגמרא נסדרו כל ברכות השחר איש על מקומו כיצד כשעור משינו לעמוד כמפתחו יאמר אלהי נשמה עד המחור נשמות וכו' כשישמע קול התרנגול מברך

ישראל שאומרים על הכלל וא על עצמו בפרטיות מיהו עכ"פ בגמרא ורסכ"ס ומר ברכה זו כולה כלשון יחיד וצ"ע למה נרפס כסידורים בלשון רבים ודע שצריך לומר יהיה רצון כו"ו העימוף הארבעלי קאי :

והנה בזמן הש"ס היו אומרים כל ברכת השחר איש על מקומו מפני שחיי קדושים והותרו שגם בשינום לא יגעו ידיהם במקצות המבוסים אבל עכשו א"א לברך כל אחד על מקומו שאין ידעו נקיות והגם שאפשר לנקות בבתל או בשאר דבר חיבף קומו מ"מ מפני שיש כמה מעמי הארץ שאין יודעים זה ואין יודעים כלל הברכות האלו ולכן נהגים לסדרן בבהכ"ג ועונין אמן אחריהם והם יוצאים ידי חובתן ואנחנו כל אחד מברך ברכות אלו בביהו אחרי נפ"י וגם אחרי נקיות כשצריך לכך וא"א לו לברך כל א' על מקומו מפני כמה מעמים :

במנחות [מ"ג:] תניא חייב אדם לברך ג' ברכות בכל יום שלא עשוי עובר כוכבים שלא עשוי עבד שלא עשוי אשה מפני שאשה פמורה פת"ה ומס"ע שהו"ג ואפיקו גר בזמן הקדמון היה יכול לברך שני ברכות אלו ושלא עשוי עבד וישנו אשה אבל הראשונה אינו יכול לברך שהרי דעה כן ויש חולקין גם על שני הברכות [ג"ה] שהרי לא נעשה סבריאוי ישראל אלא שכבדו עשה כן ויש מיישבים זה [ט"ז סק"ט ומג"ל סק"י ע"ט] ונחקנו ברכות אלו כלשון שלילה להורות שכולם נצרכים לעולם אלא שחלקו יותר טוב [ט"ז סק"ד] ואלו היה מברך שעשוי ישראל היה מסמך שעשיית האחרות אינה עשייה כלל ועוד כיון שטח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא א"א לברך על העשייה ורק בשלילה [סג] :

ודע שבסידורי אשכנז נרפסו ג' ברכות אלו בראש הברכות אחר ברכת הנהנין לשבתי בינה ובסידורי ספרד נרפסו בסוף הברכות ונ"ל דודאי לפי עיקר רינא דגמרא שסברין כל ברכה בעת חלוהה ממילא דאלו הברכות נשארו לאחרונה מפני שעליהן לא חכה מעשה אבל האידנא שמסדרים כולם ביחד כדורא ראוי להקדים ג' אלו שהם בעיקר הכריאה והנה רבינו בסעוף ד' כתב שהנשים מברכות שעשוי כרצונו וכן נרפס במקצה סידורים והוא בעין הצדקת הדין שנבראת כך אמנם בגמרא לא נזכרה ברכה זו וכמדומני שלא נהגו לברכה האידנא ויש נוהגין לברך ברכות נוספות על אלו כמו ברוך מנב"ה שפלים סומך נופלים ומעות הוא בידם ומוחין כהם ולכן יש לעודר כמותן שמרפסין בסוף החנה ברוך אחת ה' [סג"ל] :

כל הברכות האלו אם הקדים שניה לראשונה מברך הראשונה אח"כ וי"א דבשני ברכות אינו כן דאם הקדים שלא עשוי אשה קודם שלא עשוי עבד לא יברך אח"כ שלא עשוי עבד והטעם דאשה עדיפא וכיון שבירך ברכה זו איך יברך הטרוע ממנה [מג"ל סק"ט] וכן א"א

פרינא ומר ליהעמף בצינת ע"ש ויראה לי דלא פליגי והענין כן הוא דאם מחעמף בסודר על גופי ועל ראשו ביחד פנך ליהעמף בצינת ואינו מברך עומר וכ"י דלא מצינו שני ברכות על דבר אחד וביה סיידי הרי"ף אבל בגמרא ורסכ"ס הלנה שהסדר הוא רק על ראשו בלבד :

והרא"ש והמור גירסתם בגירסת הגמרא אלא בברך אחר יש הפרש שבגמרא ברכה מלביש ערומים היא אחר פוקח עורים ומחיד אמורים והם גורמים מלביש ערומים מקדם ע"ש עוד ברא"ש ש שניו שמקדים שעשה לי כל צרכי קודם המכין מצעדי נבר ע"ש ורבינו הב"י במעוף א' כתב בגירסתו הרא"ש ובסידורים שלט הניסחא פוקח עורים מלביש ערומים מחיד אמורים ווקף כפופים רוקע וכו' שעשה לי כל צרכי המכין מצעדי נבר ויש טרסין אשר הכין אור וכו' עומר וכו' ובנסחת כפרד פוקח עורים מחיד אמורים ווקף כפופים מלביש ערומים רוקע וכו' המכין וכו' שעשה לי כל צרכי אור עומר וכו' ויתן מעמים וכו' הנסחאות המשוות [מעג"ל סק"ג] שכתב דהכל לפי הזמן והמקום כלומר שאלו מקדימים הדבר שמצרכים עליו תמלה ואלו מאחרין ודו"ק :

ועד ברכה נמצאת אצלנו והיא הנותן ליעוף כה ואינה בגמרא ורבינו הב"י בסעוף ו' ההרעם על זה אך אצלנו פשוט ככל המדות לאומרה וכו"כ רבינו הר"מ והאשכנזים אומרים אותה באחרונה קודם המעביר שנה מעיני ובנוסחת ספרד היא אחר מלביש ערומים ואולי היה בטסחרם בגמרא ברכה זו [ג"מ] וכתב המור דברכה זו היא ע"פ המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך בשך ודם מסקוד פקדון ביד חבירו מחזור לו כלוי וכקולקל אבל אדם מסקוד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה והיא עיפה ומחויירה לו חדשה ורגיעה ע"ל ועוד שאנו עייפי הזמן ואלמלי השגחה הפרטית לא היינו יכולין לעמוד אף יום אחד דזה מברכים שהקב"ה נתן לנו כח והנביא אמר מקרא זה לענין זה :

ודע דברכה המעביר שנה היא ברכה אחת עד נוסח הסדרים טובים לעמו ישראל ויש שאומרים כל יהיה רצון כלשון יחיד שתרנילני בתורתך ורבקני במצותיך ואל הביאיני וכו' ויש שאומר שטוב יותר למר כלשון רבים שתרנילט ורבקנו ואל תביאנו כמו בתפלת הדרך בפי"ק [מג"ל סק"ד כ"ס ח"מ] אבל בפרד הניקסא כלשון יחיד וכן עיקר שהרי ברכת יחיד היא ותחלת הברכה כלשון יחיד המעביר שנה מעיני וכן כל ברכות השחר כמו שעשה לי כל צרכי ולא דמי לתפלת הדרך שנתקנה בלשון רבים [הגני"צ] ובסידורים נרפס בלשון רבים וכן הנהגו במי העולם ובאמת אין אנו יכולים לעמוד על מעמו של דבר שיש ברכות בלשון יחיד כמו שעשה לי כל צרכי המעביר שנה מעיני ויש בלשון רבים כמו פוקח עורים מלביש ערומים אור

לכתב"ג אמרים כמה פסוקים ותחננום ואח"כ מברכין על התורה והגט למוד ברכת התורה סוד אחד ברכת אשר יצר ואין לשנות עכ"ל אבל אכזבו נדע לומר אלהי נשמה אחד אשר יצר ואח"כ ברכת התורה ואם הטף פקע נכשרי אמרים כל ברכות השחר עד גמול הפרים וכו' ואח"כ ברכת התורה וכמ"ש במ"י ו' סעיף י' ע"ש אם כי לא נדפס כן בסידורים וההפוך אמרים כמו שגדפם מ"ם העיקר הוא כמ"ש :

מז עוד כתב שמיב לומר כשהיה אחד שסע ישראל בשבט"ו כי לפעמים שהיו עם ק"ש לרחותה שלא בוסנה ויוצא בזה עכ"ל וכוין על תנאי אם הציבור יעברו וכן ק"ש יוצא בזה ואם לא יצא בזה שהיה צריך לקרותה בברכותיה ואחד בשבט"ו יקרא פרשה ראשונה [מג"א סקט"ו] ויבטל איש מעצלו זה בלא תפילין [לגמ"ר] אכנס יש שאין דברים פחה בזה כי אין נספח לתחלה לקרותה בלא ברכות וגם בלא סמיכת גאולה לחפלה [הג"א סק"ע] וכן הרי כמה מהפוסקים מ"ל רצוין לקרות דוקא ג' פרשיות אך האמת הוא ויש סוב במקרה אם הציבור עוברים וכן ק"ש ויש אנשים שלכתחלה סומכים על זה בכל יום להצח תפילין ולקרא ק"ש כל הג' פרשיות ואח"כ מתפילים אחר וכן ק"ש ודבר זה ודאי אינו נכון לכמה תקנת חכמים והרי חכמים הקנו לנו סדר הברכות והק"ש וההפלה ואין נאמר לעשות זה אחר ההפלה של ק"ש בקביעות ורבהונו כשהתירו זה לא התירו רק במקרה ולא בקביעות :

מז הנסח מהתפלה שקודם ברוך שאמר נדפס בסידורים כשיכנס לבהכ"ג יאמר מה טובו אוהליך יעקב ותי אדון עולם יגדל והמקבלים אין דעתם נוחה משיר יגדל והטעם בארנו במ"י א' סעיף י"ג ע"ש ואח"כ כל ברכות השחר וברכות התורה ואח"כ פרשת העקרה ורבש"ע כמו שכבש אברות אבינו וכו' לעולם יהא אדם ירא שמים במחר ובגלוי [כל"ל] וברכה על האמת וכו' לפיכך וכו' אשרינו וכו' אתה הוא עד שלא נברא העולם והא יאמר עד שלא נברא העולם [מג"א סקט"ו] ותחת כ"א"י מקדש שמו ברבים וי"א מקדש את שמך ברבים ובנוסח ספרד היא בלא שם כי אין ברכה זו נגמרא אבל נמצאה בתנא דבי אליהו ויש שכתבו שנמצאת בירושלמי ולא ידעתי מקומו ואח"כ אמרים אתה הוא ה' אלהינו וכו' פרשה כבוד ותרומת הישן ופרישת התמיד ותקשרות ואיוהו ס'קמן וסאמר שיד חלוקת ובס"י ג"א יתבאר ההפך בין נסח אשכנז לספרד :

אם קדם וברוך וקף כפופים קודם שברוך מתיר אמרים לא יברכה אח"כ אמנם דמתיר אמרים הוא כישושב על סמור ופתח עמאמיז שהיו כל הלילה כאמרים וזוקף כפופים הוא כישושב על רגליו לוצרי וכוין שכתב על עמודה כולו איך יברך הגרוע מסנה וי"א שאין לחשים לכל זה רבין ותקעם רבנן יברכם גם אח"כ [רש"י זכ"ת] ופ"ש ספק ברכות להקל [מג"א סק"א] ודע דגם מיסא חייב לברך בברכה אלו וכן מסור ופומטם ואנדרוניטס ורק לא יברכו שלא עשני אשה כמובן וי"א שמוטא לא יברך פוקת עוריים [מג"א סק"ד] וכמדרסה שלא נדעו כן שמברכין על מנהג של עולם וכמו שיתבאר לפנינו לדעה רבינו הרמ"א :

יג וכתב רבינו הב"י בסעיף ח' כל הברכות האלו אם לא נתחייב לבאחט סוף כמז שלא שברך ליתניל או לא הלך או לא לבש או לא הרג אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם עכ"ל ורבינו הרמ"א כתב וי"א דאפילו לא נתחייב בהן מברך אותן דאין הברכה וקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם וכן מנהג ואין לשנות עכ"ל ואין זה רומה למה שאין מברכים במ"ש יוה"כ שעשה לי כל צרכי משים דכל ישראל אמרים או במגעלים ולכן ג"ל ברור דלדעת רבינו הרמ"א גם אם לא יישן כל הלילה יאמר ברכת אלהי נשמה וברכת המעביר שנה מעיני וראיתי מי שכתב דבניעוד כל הלילה לא יאמר שני ברכות אלו [ה"א סק"ב] ולא ג"ל ודאי דפי דעת רבינו הב"י אין לומר אבל לרבינו הרמ"א רעל מנהג של עולם מברכין א"כ ה"ג כן הוא ולכן לא ריבדו הפוסקים בזה ומתי יברך הנהיג לשבוי בינה אם דקא כשיאור היום או אפילו קודם אור היום היכאור במ"ס מ"ו ע"ש וכל ברכות השחר יכול לברך בפשיטתה גם קודם אור היום [ורמיהו במ"ס סק"ב] טעם דעת האר"י ז"ל לברכם גם כשניעוד כל הלילה וכן האכל יכול לברך טעמה לי כל לרתי משני שמברך על מנהג של עולם :

יד כתב רבינו הב"י בסעיף ט' לא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה אע"פ שהוא אוסרם דרך התנונים וי"א שאין לחוש כיון שאינו אוסרם אלא דרך התנונים ונכון לחוש לסברא ראשונה עכ"ל ומבואר מדבריו שרעה להקל דאין האיסור רק ללמוד קודם ברכת התורה ולא תפלות ותחנונים ולכן גם הפוסקים הטנה רק לתחנונים ולכן כתב רבינו הרמ"א דהמנהג במברא האחרונה שהיה בימי המליחות מתפליין המליחות ואח"כ מברכין על התורה עם סדר שאר הברכות וכן בכל יום כשנכנסין

סימן מז דיני ברכות התורה. וכו כ"ה סעיפים :

הכתב הרמב"ן כה' המצות ביום עשין וז"ל שנצמיט להוזה לשמי יתב' בכל עת שנגרא בתורה על המטה הגדולה שעשה לנו כרתו תורת אלתי ודודיעיטי

הכתב הרמב"ן כה' המצות ביום עשין וז"ל שנצמיט להוזה לשמי יתב' בכל עת שנגרא בתורה על המטה הגדולה שעשה לנו כרתו תורת אלתי ודודיעיטי

כמ"ש התוס' ב"ה [ל"ג. ד"ס ס"ח] ח"ל ואג"ת רפ"ת
התורה לפניה ולאחריה לא משום ת"ת וכו' ע"ש וכ"כ
הפד"ק והש"ע לקמן סי' קל"ט ע"ש :

ת"ו"ל בשנדקדק למה קבעו על ההרהר שני ברכות
וכי היזן מצונו שני ברכות על דבר אחד ובשלמא

והערב נא אפילו אם הוא נכרה בפני ברע"ט הרמב"ם
שיתבאר שפ"ד נאה לאומרה מפני שהו' הפלה שתהיה

מתוקה התורה בפניו ושנעסקו לשמה אבל ברכת אשר
בחר מיותרת לגמרי והן אפה שיתבאר דג' ברכות הן

כנגד מקרא משנה נמרא מ"מ אין זה מספיק ונראה בחזק
דוהו במקום ברכה אחרונה שבשעת קריאת התורה

וביחיד לא שייך ברכה אחרונה דאין סוף לזימור התורה
וכמ"ש ולכן קבעו מתחלה [וגעין זה כנ"ל סל"ט ע"ש]

והנה כנגמרא למדו ברכה דלאחריה בק"ו מברכה"ו וכן
יש בירושלמי מ"י שאומר כי אבל מקודם אומר שם

שלמדנו מגו"ש ה' ה"ע"ש ובתוספתא דברכות פ"ו ובגמ'
[מ"ח:] תנו רבנן מנין לברכת המזון וכו' וברכת זה

ברכת הון אתה ה' אליהו וזו ברכת הוימון א"כ שפ"ד
קאמר הירושלמי לא למדו ברכת התורה מברכת הוימון

אלא לרבים דכוין דלפניו מגו"ש ה' ה' ה"ו ברכת
הוימון וזהו להברכה האחרונה דאשר בחר בנו ולא

להקודמות וגם זה אינו אלא לפי שיטת הירושלמי דגמרינן
ברכה זו מגו"ש אבל לגמרא רילן גם זו מן התורה

וגמרא דברכות אפשות לומר ודאי מן התורה לכל הדעות רק
האחרונה אפשה לומר לפי הירושלמי שהוא דרבנן ביחוד :

ך ולפ"ו הדבר ברור שאם נסתפק אם בירך ברכות
התורה אם לאו החזיר ומברך כדון ספיקא דאורייתא

ויש מי שאומר שמברך כל הברכות [כר"ח] ויש מי
שאומר שלא בירך רק ברכה אחת דמן התורה ודאי

באחת מני ולכן יברך אשר בחר בנו דתש"ס קרי לה
מעולה שבברכות [שג"ח ס"ס] מיהו לפי מה שבררע

משמע דלש"ס רילן כולן מן התורה ומ"ס יש להקל
כדיעה זו דלמעטו בברכות עדיף וגם זה כשזכור קודם

אהבה רבה ראה נזכר אח"כ אהבה רבה פושרתו כמו
שיתבאר וכ"ש אם היה יוס של קריאת התורה יראה

לעלות תורה ויוצא מ"נ :

ך ברכת התורה גדולה מאד מאד וח"ל אמרו בגדה"ס
[פ"א.] ש"פני עון זה חרבה א"י ריבה הורו שאין

קדישת התורה חביבה אצלם ולמדוה רק כשארי חכמות
[ערוך ס"ס] והרי היא כלי חמדוה של הקב"ה ובה שמח

גם קודם בריאת שמים וארץ ואנחנו עמב"י אין לנו
בעולם דבר השיבות זולתה וכל התורה כולה שמחתי

יתברך כדכתיב שמן יתקן שמך ועל ידה אנו יוכים לחיי
העוה"ב וחיי העוה"ו ובשכינה נברא העולם ככתובי

אם לא בירוה יוכים ויליה חוקות שמים וארץ לא נאמר
ולכן יש לזהר בה מאד מאד ויכול לברך ברכת התורה
בין בעמידה בין בישיבה :

ת צריך לברך בין למקרא בין למשנה בין לגמרא בין
למדרש

היא שם ה' וברכת התורה לאחריה למדנו מברכה"ו ע"ש
וכתב הרמב"ן דטבל זה נבאר שברכה זו היא מן
התורה ואין ראוי למנותה מצוה אחת עם הקריאה כמו
שנקרא ביטורים אינו נמנה מצוה אחת עם הבאתו
וסיפור יצ"מ עם אכילת הפסח עכ"ל :

ב וכל הגדולים הציטו לדבריו שברכה זו היא מן התורה
[פ"ה ומג"א ומג"א סי' כ"ד] ותמהו על הרמב"ם שלא

מנה מצוה זו ובודאי מ"ל דברכה זו היא מדרבנן ככל
הברכות ונחקק לישב דעתו ולענ"ד אינו כן וגם הרמב"ם

ס"ל שהיא מן התורה כמבואר סה"ש שהבאנו וכן הוא
בירושלמי רפ"ו דברכות אלא דס"ל שזהו חלק מחלקי

המצוה דלימוד תורה ומצוה אחת היא ומה שהביא
הרמב"ן ראה ממקרא ביטורים והבאתו שהם שני מצות

וכן סיפור יצ"מ עם אכילת הפסח המיהני דהתם הם
בשני עתות ויש הפסק בין ול"ז משא"כ ברכת התורה

מחייב ללמוד קצת תיקף אחר הכרזה כמו שיתבאר
וא"כ מצוה אחת היא וזה שברכה"ו נחשבת למצוה

כפ"ע אף שחייבה תיקף אחר האכילה והו מפני שהאכילה
אינה מצוה אלא הכרז אבל לימוד התורה שהיא מצוה

הנה הברכה חלק מהמצוה וע' בסוף ענין כ"א שאין
הפסק בהם :

ג ויש מהגדולים שד"ק מירושלמי דשם דלימוד דרבים
היו הברכה מן התורה אבל בלימוד יחיד הברכה

היא דרבנן [מסנ"י סי' ס'] הירושלמי אחר שדרש
דברכה לפניה הוא מן התורה מקרא דכי שוכ"ו וברכה

דלאחריה מברכה"ו בבש"ם רילן אומר שם ר"ב בעי אלן ג'
קרויה שקורין במנחה בשבת ובשני וחמישי מה את עביד

לון בשלשה שאבלו באחת ואחד מברך לכולן או כג'
שאבלו זה בפ"ע וזה בפ"ע ואפילו האמצעי מברך לפניו

ולאחריו א"ר שמואל לא למדו ברכת התורה מברכה
הוימון אלא לרבים ואם דרבים אפילו בניו רבין עצמו

לא יברך א"ר אבא עשאוה כשאר כל מצוה של תורה
מה שאר מצות מעוטת ברכה אף זו מעונה ברכה עכ"ל

הירושלמי הרי להראי דחובא דייחוד אינו אלא דרבנן
כמו ברכות של כל המצות :

ד ואינו כן לענ"ד וכונה אחרת יש בהירושלמי דאל"כ
איך קאמר דברכת התורה למדנו מברכה הוימון

והרי אינו כן דברכה ראשונה למדנו מבי שם ה' אקרא
ואחרונה מברכה"ו ואטו יחיד אינו חייב בברכה"ו מן

התורה אך ביאור הענין כן הוא כשנבין מאי היא
ברכה דלאחריה שבגמרא ובירושלמי אטו אנן מברכין

לאחריה ועוד מה שייך בתורה לאחריה דקא מחייב
ללמוד המד' יום וילילה אם רק יש ביכולתו ואם נאמר

הכונה על קריאת התורה בעיבור ב"ה לומר כן שהרי
חשוב שם ב' או ג' בברכה לעסק ברא"ה הערב נא ואשר

בחר ואטו מברכניו זה כציבור ורק אשר בחר מברכניו
ועוד הלא הלכה כרורה היא דוה שאנו מברכין בקריאת

התורה אינו אלא מתקנת חכמים ולא משום כה"ל

למדרש והיינו מדרש המקראות כמכילתא וספרא וספרי [רש"י ברכות י"א:] ודע שיש להסתפק בלמוד דברי אנדה כמדרש רבה או הכמת הקבלה אם מחויב לברך ברכת התורה והנה בנמרא שם שם פלוגתא דרב הונא אמר דרק למקרא צריך לברך ור' יוחנן אמר דגם למשנה צריך לברך [וינסת הר"ף] ופירשו ר"י משום דהמשנה מפרשת מעמי המצות ור"א אמר דגם לנמרא צריך לברך משום שהחלמוד מפרש עיקרי הפסוקים [קמ"ו] והמסקנא דגם למדרש צריך לברך משום שבמדרש לומר ג"כ מהפסוקים מק"ו ומגו"ש ומהמדות שהתורה נדרשת בהם [סג] ולפ"ו משמע שאין החיוב רק בכתבים שמתפרשים דיני התורה אבל דברי אנדה או קבלה שאין עיקרם לדינים והלכות א"צ כרכה אבל אם נאמר המעם משום שהכל ניתנה למשה מסיני [הגר"ז] או משום דכולהו תורה מקרי [לבוש] פשיטא שבא אנדה וקבלה ניתנה למשה מסיני ומקורו תורה אבל מלשון תלמודי רבינו יונה לא משמע בן וצ"ע לדינא :

ב כתב רבינו הב"י בסעף ג' הכותב כדברי תורה אף ע"פ שאינו קורא צריך לברך עכ"ל ובסעף ד' כתב הסתירה כד"ת א"צ לברך עכ"ל וכתב רבינו הרמ"א וה"ה דיכול לפסוק דין כלא רגינו מעם לדבריו עכ"ל וכבר הקשו עליו דדבריו סותרים וא"ו דכיון דבהרהור א"צ לברך משום דקיי"ל הרהור לאו כדכבוד דמי א"כ כתיבה למה צריך לברך הא אין כאן רק הרהור [ט"ז] סק"ז והגר"ח סק"ח] ויש שהשיג על עיקר דין זה וס"ל דגם בהרהור יש מצוה בכתוב והגיה בו יוסם ולילה והגיון הוא כלב ככתוב והגיון לבי ולכן צריך לברך בהרהור [הגר"ח סק"ב] ובאמת הרב"ב בעצמו כספרו הגדול בברכה"כ רניש כזה דכריש הסימן הכיאי מהרד"א דכתובת צריך לברך ובסוף הסי' מביא בשם האגור דבהרהור א"צ לברך לציון כריש הסי' על דינו של הרד"א וז"ל וע' כמה שאכתוב לקמן בשם האגור עכ"ל הרי שהרניש שסותרים וא"ו וא"כ למה קבע שני הדינים כש"ע וצ"ע ; ונלע"ד רס"ל דרבינו רמ"א דאין שני דינים אלו סותרים וא"ו דגיה דוראי יש מצוה בהרהור תורה מט"ם עיקר מצות ת"ת היו לימוד בפה דררכה פעמים מצית בתנ"ך דהגיון הוא על דיבור פה כמו ולשוני תהנה צדקך פי צדק יהנה חכמה לא יהינן בנרוגם כי אמת יהנה חיבי ובמקום שהכונה על הלב כתיב שם לשון לב כמו והגיון לבי והגיה לבי תנוחתו ובמשלי [מ"ו] לב צדקה יהנה לענות כי שור יהנה לבם [סס כ"ד] וא"כ בתורה דכתיב והגיה בו יוסם ולילה וכן וכתורתו יהנה יוסם ולילה היינו כמה כיון שלא הוכיח לב וברכת התורה עצמה יוכיח שאומרים הערב. נא וכו' כפיט והפיה עמך וכו' וכן לעסק כדברי תורה היינו דיבור בפה ובכירוביו [ג"ד]. הקפידו אף על מי שלומד בלחש ודרשו ערוכה ככל ושמורה שתהא ערוכה כרמ"ח איברים שלך ע"ש ולכן לא נתקנה ברכת התורה על הרהור תורה רק על לימוד

יא ופשוט הוא דרוקא ככותב דרך לימודו אבל סופר המעתיק ד"ת ואינו שם לבו להבין הדברים א"צ לברך דאין זה לימוד כלל וכן הותב דברים של רשות אע"פ שבאמצע דבריו מביא פסוקים או איזה דרשת חז"ל מ"ם א"צ לברך כיון שעיקר כתיבתו לדבר הרשות [מנ"ח סק"ח] וכן כשמשב על שאלה אמר סותר כשר פסול כיון שאינו מפרש המעם היו בהרהור ולא יברך אע"פ שצוה גדולה היא וכן מהנהג :

יב ברכה ראשונה היא אקב"ו על דברי תורה בלומר לדבר וללמוד בתורה והאשכנזים טרסים לעסק כד"ת ועסק מקרי לעמול בה ויש מי שכתב שיש הפרש בפי' הכרכה בין הטפחאות דבשכמכרים על ד"ת הכונה גם על מעשי המצוה ולעסקו כד"ת הכונה רק על לימוד התורה [סס סק"ג] ותמיהני דהלא על מעשה המצוה יש לכל מצוה כרכה בפ"ע על כל מצוה ומצוה ועוד הראשונים לא כתבו שיש הפרש ביניהם כהכונה וכדואי דגם על ד"ת הכונה רק על לימוד התורה כמבואר מטה שאומרים אה"כ והערב נא וכו' כפיט דזהו רק על לימוד התורה :

יג אח"כ אומרים והערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך כפיט וכפיות עמך ב"ו ונהיה אנתו וצאצאינו בולט יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה כא"י המלמד תורה לעמו ישראל ויש גורמים וצאצאינו וצאצאי צאצאינו ואין צורך כזה דגם צאצאי הכונה יוצאי חלצינו לבמה דורות [סס] והנה להתוס' והרא"ש ברכה אחת היא עם לעסקו כד"ת ועם הברכה אנו מתפללים שגלמדת כמתיקות ולשמה ולאשר יש בה ענינים הרבה לכן פותחת בברוך ותחמת בברוך וטרסים והערב נא בוי"ו העיטורף דאדלעיל קאי אבל הרמב"ם ס"ל דברכה בפ"ע היא וגורם הערב נא כלא וי"ו ואה"כ מכרכים אשר כחד כט מכל העמים ונהן לנו את חוררתו כא"י נתן התורה ואומרים בלשון זהו נתן משום דבבל עת ובבל רגע חונן הקב"ה ונותן לאדם בינה להבין חוררתו ובפרט שחידוש תורה יש בכל יום חדשים ונמצא דלהרמב"ם ג' כריתת הן כנגד סקרא משנה נמרא ולתתוס' והרא"ש שני כריתת הן כנגד תורה שבכתב וכנגד תורה שבע"פ וכתב רבינו הרמ"א שטוב יותר לומר והערב נא בוי"ו וי"ם טבל לענות אמן אחר לעסקו כד"ת וכן עשה האר"י ו"ל [ענינא' וט"ו סק"ה] :

יד ענין ברכות אלו שמקורם מכרכים כמו שמכרכים על

ב

וברכת כהנים וגם משנת אלו דברים וכו' מפני הידושלמי
דבעי שלמוד על אחר וכו' עכ"ל וכ"כ הרא"ש
והמור ע"ש :

יח ורבינו הב"י בספר הגדול וכל הגדולים תפסו בבעת
התום' כן דבכרכת אהבה רבה אינה פוסרת אלא
כשלמד מיד אחר הכרכה ואו פוסרת אבל בכרכת התורה
א"צ כלל ללמוד מיד אחר הכרכה ופוסרת כל היום ואף
ע"כ דבכל מצוה צריך להיות מעשה המצוה סמוך
להכרכה ואם הפסיק בין הכרכה להמצוה צריך לחזור
ולכרך ברכת התורה שאני דכיון שחייב לעסק בה
תמיד כשפסק לא הוי הפסק מאחר שחייב ללמוד או
[כ"ז] כלומר דבתורה לא שייך הימח' הדעת שהיא חייב
לחזור ולכרך כשהפסק בין ברכה ללימוד [מנ"ל סק"ז]
וע"י סק"ז :

יט ועפ"י כתב רבינו הב"י במע"ף מ' י"א שאם הפסיק
בין ברכת התורה ללימודו אין בכך כלום והנכון
שלא להפסיק ביניהם וכן נהגו לומר פירשת ברכת כהנים
סמוך לברכת התורה עכ"ל כלומר אף שמדינא א"צ
מ"ם נטון שלא להפסיק ויכול לומר הכרכת כהנים גם
קודם אור היום ואע"כ דאין ברכת כהנים בגילה מ"ם
הא אינה אומרה שיש ברכת כהנים אלא משום ת"ת
[שם סק"ח] ולא כמי שיש שמצריך לומר זה באור היום
דוקא ועוד כתב רבינו הב"י ע"פ פ' זה במע"ף ו' דברכת
אהבת עולם פוסרת ברכת התורה אם למד מיד בל
הפסק עכ"ל ואו פוסרת הלמוד של כל היום [שם סק"י] :

כ אך ששאלו בעצמם שאלה גדולה בזה ואיך אומר
הירושלמי והוא ששנה על אחר דמשמע שיכול
להיות שלא ילמוד על אחר והא הכרכת לומד מיד אחר
אהבת עולם שאומר נ' פרושיות של ק"ש וכו' מפני שיש
בהם גם מצות ק"ש אינה ת"ת בתמיה ותירץ רק"ש
ותפלה לא חשיב לימוד לענין זה והתחטנים ותפלה לחוד
ות"ת לחוד [כ"ז וכו"י סק"ז] ועוד תירץ שיכול להיות
שלא ק"ש אחר אהבת עולם וכמו שהיה במקדש
באפ"ק דברכות [כ"ז] ועפ"י כתב במע"ף ח' דיש להסתפק
אם מני כקדא ק"ש סמוך לה מיד בלי הפסק ולכן יש
לייחד לכרך ברכת התורה קודם אהבת עולם עכ"ל :

כא ובאמת כל הדברים דחוקים כמבואר למעיין ואלולי
דבריהם היה נראה לומר דלא על ההפסק שבין
ברכה ללימוד טובב הולך דברי רבותינו בעלי התוספות
הווי מילתא דפשיטא החובה ללמוד מיד קצת גם אחר
כרכת התורה כככל המצות שצריכים להיות סמוכים
אחר הכרכת בלא הפסק ואם הפסיק צריך לחזור ולכרך
והפרש בין אהבה רבה לברכת התורה אינה אלא
דברכת התורה פוסרת על כל היום ואהבה רבה אינה
פוסרת רק מה שלמד מיד והווי שאומר הירושלמי והוא
ששנה על אחר כלומר דאינה פוסרת דק מה ששנה מיד
אחר

כל מצוה קודם עשייתה ואח"כ מברכים שיתן לו חכמה
ובינה ומתקנת ולב מפור לשמה מפני שבוה אינו רומה
ת"ת לכל המצות שכלל המצות עשייתה באיברים
נשמיים ומצוה זו מקורה בלב וכמוהו אם לא יבין מה
שלמד אין לימודו כלום ואם כוננו שלא לשמה אין
לימודו כלום ולכן צריך לכרך דרך בקשה שיעורו ה'
לדע תורתו וללמוד בה כראוי ואח"כ את מברכים
ברכת תורה על שבתו בט ונתן לנו תורתו הקדושה
והמדורה וגם כבר כתבנו שברכה זו היא במקום ברכה
שלאחריה כמ"ש במע"ף ה' ובקריאת התורה בציבור
מברכים מקום אשר בחר בנו וכו' ואח"כ אשר נתן לנו
וכו' דזה אינו משום ת"ת אלא מתקנה שחקנו כן כמ"ש
במע"ף ד' וחקנו ברבות אלו שהן ברכת הודאה כמ"ש
המור שיכין שברכה זו על מעמד הר סיני שהשמיענו
דבריו סמוך האש ונתן לנו כלי חסדתו והוא מעולה
שברכות ואחרי הקריאה אומרים וחי עולם נמע כתוכנו
שז"י עולם הוא רק בעד התורה והמצות שחננו השי"ת
והוא תורה שבע"פ עם התורה שבכתב :

מז ויש לי שאלה גדולה בשני ברכות אלו הא ברכות
קצרות הן וימה חותמין בכרוך ולא מצאתי מי
שעמד בזה ונ"ל דאע"כ דעתן התורה הוא מעין הפתיחה
מ"ם כונה אחרת בה דהפתיחה היא על מה שנתן לנו
התורה במעמד הר סיני והיא ברכה על העבר אבל
החתמה נתן התורה היא על נתינתו לנו בכל יום כמ"ש
במע"ף י"ג וכמצא שהיא כרכה אחרת אלא שקבעים
ביחד כעין פתיחה וחתמה :

מז אמרינן בכרכות [י"ח] : דאם לא למד עד אחר שקרא
ק"ש א"צ לכרך ברכת התורה שכבר נפטר באהבה
רבה שיש בה מעין ברכת התורה והן בלבנו ללמוד
וללמוד וכו' [י"ט] ואע"כ דעיקר הכרכה היא הפתיחה
והחתמה נ"ל דכאן נזכר בשניהם נתינת התורה דכיון
שאומרים אהבה רבה אהבתנו או אהבת עולם ומסיימין
הנותר כעמי ישראל באהבה והו ברכת התורה ממש
דאין לך אהבה רבה ואהבת עולם יותר מנתינת התורה :

יז וכתבו רבותינו בעלי התום' ח"ל בירושלמי יש הא
דאמרינן שכבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על
אחר פ' לאלתר שלמד מיד כאותו מקום ונשאל לה"י
כגון את שאין זגזג לומדים מיד אחר תפלת השחר שאנו
סרודים והולכים כך בלא לימוד עד אמצע היום או יותר
אמאי אין אנו מברכים ברכת התורה פעם אחרת כשאנו
מתחילים ללמוד והשיב ר"י וכו' דדוקא אהבה רבה דלא
הוי עיקר ברכה לברכת התורה אינו נפטר מברכת
התורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח הדעה
אבל ברכת אשר בחר בנו וברכת לעוסק בד"ת שהן
עיקר לברכת התורה פוסרת על היום וכו' שאינו מייאש
דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד והוי כמו יושב כל
היום בלא הפסק וכו' והצדקנים נהגו לומר פוסקים

אחר התפלה אבל כשהפסיק אפילו שנה מיד חייב לברך ברכת התורה כשישב ללמוד וזהו ששאלו ליה"ד רא"ב ככל פעם שיושבין ללמוד צריך לברך בה"ת דאינה סברי דאין חילוק בין אלהה רבה לבה"ת והשיב להם דזה אינו אלא באהבה רבה ולא בבה"ת עצמה [וזה שכתבו והגדפתיים וכו'] וגם אלו דברים וכו' מפני הירושלמי וכו' עכ"ל ה"פ שהם טעוים גם משניות מיד מפני דמ"ל לרק מה שטעוים על אחר פוערת בה"ס וכמוזמי שגם תר"י פירשו כן ע"ס אך לשון הרמ"ם משמע כשי הפירוסים ע"ס וכעין זה כתב הגאון אהע"ז רק באופן אחר ע"ס ולכן מה שאלו אומרים ליה"ד אחר בה"ס מעיקר דתון כן הוא וכן מתבאר מדברי הרמב"ם בפ"ה הל' י"א ע"ס ולדעת האהע"ז לריך מקרא משנה וגמ' או הלכה וע' בהג"א סק"ז :

דבר הפסק וכל שמברך בה"ת דעתו על מעל"ע בברכת השחר והוה שכתב כמעוף י"ב אף אם למד בלילה הלילה הלך אחר יום שעבר וא"צ לחזור לברך כל זמן שלא ישן עכ"ל כלומר דבכל מעל"ע צריך לברך בה"ת ורק כשהולך לישן בלילה נגמר המעל"ע והיינו שישקם משנתו בלילה אף אם עדיין לא נגמר מעל"ע בשלימות מומן ברכה דאתחיל מ"ם בקומו כשישב ללמוד צריך לברך בה"ת דעתו עד זמן קיסה כמו כל ברכות השחר ואם לא יישן כל הלילה אינו מברך עד אור הבוקר ויש שפי' בדבריו דאם לא יישן א"צ לברך כלל ותמחו עליו [עמג"א סק"א סתם כן והקטע עליו] אבל באמת אין כוונתו כן אלא כמ"ש ואין מרקדקין במעל"ע בפחות או יתר אלא שבכל יום יברך בה"ת או כשקם משיטתו אפי' בלילה או באור הבוקר וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ואם קם ממפתו ודעתו לישן עוד ג"ל דאם קם קודם חצות לא יברך ויברך בקומו פעם שנית ואם אחר חצות יברך וכן נראה רעות המקובלים דאחר חצות נחשב כיום [ע"ס סק"ב] אבל אם אין דעתו לישן עוד אזי מברך אף בקומו קודם חצות :

כד והוה שכתב רבינו הב"י כמעוף י"ג המשכים קודם אור היום ללמוד מברך בה"ת וא"צ לחזור ולברך כשילך לבה"ב עכ"ל והוה כמ"ש דכל שקם ממפתו נגמר המעל"ע וחייב לברך וכתב עוד בהשכים קודם אור היום מברך כל סדר הברכות תיז' מברכת הנתון לשכוי בינה ופרשת התמיד שימתין מלאומרום עד שאור היום עכ"ל דאין התמיד קרב בלילה וכ"כ המור ואם שמע קול תרנגול מברך לאחר חצות ברכת הנתון לשכוי וכו' וע"ס הקבלה גם בלא שמע קול תרנגול יוכל לברך ברכה זו אחר חצות לילה בקומו ממפתו [עמג"א וס"ס סק"ג] ויש נוהגים כן :

כה הגשים מברכות ברכות התורה ואף שאינו מצות על ת"ת וגם מק"ש פמורות מ"ם כיון שחייבות בתפלה וקבעו עליהן לחובה גם ק"ש ופסקו דומרה ושרת הים וגם יש מי שסובר שדינים שלהן חייבות ללמוד [סמ"ג] וכן נוהגות לברך על כל מ"ע שהיו"ן וכן בברכה"ו אוסרות ועל תורתין שלמרתו ולכן מכל מעמדים אלו רשאות לברך [ול"ל דכן הוא כונת סמ"ע סני' י"ד והמג"א סק"ד] וגר בזמן הקדמון מנכר ג"כ ברכת הסומסום דיוק"ן :

כב כתב המור בדרך בה"ת והתחיל ללמוד והפסיק א"צ לברך כל היום אם הוא רגיל תמיד לעסוק בתורה וכו' עכ"ז ומשמע דאם אינו רגיל צריך לברך וכן משמע מדברי רבינו הב"י כמעוף י"ג שכתב ואם הפסיק מללמוד ונתעסק בעסקים כיון שדעתו לחזור וללמוד לא הוי הפסק וה"ה לשינה ומרחץ ובית הכסא דלא הוי הפסק עכ"ל משמע ג"כ דרוקא כשדעתו לחזור וללמוד א"צ לברך [מג"א סק"ט] וכ"כ הרא"ש בתשו' ככל ד' ס"ב] ויש מי שכתב דלא בעינן דעתו ללמוד עוד [מ"ז סק"ת] ואינו כן לפי דעת המור וש"ע מיהו המנהג היה כן אמנם אחרי שהמנהג כן היה כל אחר בהתנה בשעת הברכה שיהא מספיק על כל המעל"ע אך בהפסק שינה ומרחץ ובה"כ דלא הוי הפסק צ"ע דכיון דאין יכול ללמוד או לא מהני דעתו כמו בתפילין [הגר"א סק"ט] ויש מי שכתב משום דיש כמה דינים במרחץ ובה"כ [לנור] ואין זה ענין לברכה"ת דוה א"צ ברכה [הגר"א סס] וצ"ל דת"ת לא דמי גם בזה לכל המצות דבכל המצות כיון שאין חובה עליו על כל היום שפיד הוי הפסק המקום שאינו יכול לקיים בה המצוה משא"כ ת"ת דחובה עליו כל היום וכל הלילה כשיש לו שעות ללמוד אין שום דבר מפסיק :

כג והוה שכתב רבינו הב"י כמעוף י"א שינת קבע כיום על מפתו הוי הפסק ו"א דלא הוי הפסק וכן נהגו עכ"ל ולכאורה העיקר כדעה ראשונה אמנם לפי הטעם שבארנו א"ש דכיון דהוא מוכרח ללמוד לא הוי שום

סימן מז שאומרים פרשת התמיד ופסקו מוסף שבת ור"ה . וכו' נ' סעיפים :

וכו' והברייתות השייכות לזה וסדר המערכה היינו אביי היה מסדר וכו' ואנא בבבא וגם רבון העולמים אתה צויתנו וכו' כמו שגדפס בסידורים וזהו ע"פ מאי דאמרין בסוף פגילה על פסקו דכמה אדע שמר הקב"ה לאברהם וגם בשיורב בה"מ קתני להם שומר קרבנות וכל זמן שקדאין בהם מעלה אני עליהם כאלו מקריבין לפני

א' אחר שגמר ברכת השחר וברכת התורה ועקרה ופ' תרומת הדין פ' הכיור וכן ברכת סקדש שמך בריבים שכל אלו יוכל לאומרום גם קודם אור היום כשיאיר היום יאמר פ' התמיד את קרבני לחמי וכו' וכמוציא יאמר פסקו ושום אותו על ירך וגו' ואח"כ יאמר אתה הוא וכו' את קצורת הסמים וכו' פרשת תקפורת ואחד עשר סמטנין

[מזכ] והמעם כדי לפרסם שהוא ר"ח וכענין זה שנינו בשנה שקלים שהיו נתונים איברי ר"ח למעלה במזבח כדי לפרסם שהוא ר"ח ע"ש והענין נ"ל דשבת וי"ט א"צ פירסום דעושים הבנה מע"ש וערב וי"ט ויש בהם איסור מלאכה משא"כ ר"ח צריך פירסום :

ב כתב רבינו הרמ"א דנהגו המדקדקים להתנועע בשעה שקורין בתורה דונמת התורה שנתנה ברתה וכן בשעה שמתפללים על שם כל עצמותי תאמרנה ונ"ל עכ"ל והתורה נקראת אש והאש תמיד מתנועע ובתפלת שמ"ע יש מתנועעים ויש שאינם מתנועעים ותלוי לפי מבעו דאם בהתנועע הכונה יותר טוב אצלו נכון להתנועע ויש אדם שכוונתו יותר ברורה כשעומד בשנה למכרי לא יתנועע והכל לשם שמם ובזוהר יש למה ישראל מתנועעים ע"ש בפניחם דף רי"ח : מעם נבדר בזה :

לפני קרבן ומחל אני על כל עונותיהם ע"ש ואח"כ אומרים משנת איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל מפני שבה כל כללי התורה שבע"פ ואיזהו מקומן עיקרא דקרבנותי' מי שמצריך לעמוד בשעת אמירה הקרבנות דהקרבנות קרבן אינו אלא בעמידה [מג"א] וכבר כתבנו בס' א' סעיף כ"ו שרבים חולקים בזה ע"ש :

ב בשבת אחר הקמורת יאמר פסוקי סוסף וביום השבת שני כבשים ונ"ל דקמורת קודמת למיספם אבל פ' בזיכין לא נהגו לאומרה ושום אחד מהפוסקים לא הוכיר זה ונ"ל המעם משום דבר"פ המיד נשמה איתא דבזיבין קריבין אחר חצות היום ע"ש לפיכך לא קבעה בתפלה כלל אבל בר"ח אין אומרים ובראשי הדשכס שהרי יקראו בתורה אבל באשכנז אומרים גם בר"ח

סימן מח שיכול לומר ק"ש ופסדו וקרבנות בע"פ. ובו ג' סעיפים :

הירושלמי כן ע"ש ועוד כתבו דזהו רק מצוה מן המובחר שלא לקרות בע"פ דברים שבכתב ואין איסור בדבר ועוד כתבו דדוקא להוציא אחרים י"ח אסור כמ"ש התום' בתמריא שהבאתי וכתבו עוד דא"כ הי"א אומר הש"ץ הלל ומוציא אחרים ותרצו ביון שאינו אלא שבה והוראה לית לן בה ע"ש בלומר דעיקר הקפידא הוא בתורה שהיא עיקר הלימוד וזהו גם כונת התום' בתמריא שכתבו דאין להקפיד רק על מה שכתוב בחומש מפני שזהו עיקר לימוד התורה והמדרכי בנימין שם כתב בשם ר"ה דכל דבר שרגיל בפי כל מותר להתור כתב ג"כ סברא זו ובשם הרא"ש כתב בספרת התום' דדוקא להוציא אחרים י"ח אסור ע"ש ורבינו הב"י כש"ע לא כתב רק ספרת המדרכי ע"ש ויש שכתבו דרבר שבחובה מותר לומר בע"פ [מ"ר] הו"כ צ"ל] וברמב"ם לא נמצא זה כלל ואילו מ"ל דכמו דדברים שבע"פ אסור לומר בכתב ועכ"ז התירו משום עת לעשות לה' כמו כן בדברים שכתב שאסור בע"פ ג"כ כן משום דא"א להיות אצל כל אחד ספר בעת ההפדות והזמרות והנה כתבנו כל דברי רבותינו בענין זה ולפ"י אין לחוש כל כך בענין זה כי יש לנו עמודים גדולים למסוך עליהם ולא ידעתי על מה שיש שהחמירו בזה [עמג"ל וס"ת] וסומא סותר לקרות בע"פ משום עת לעשות ה' [סס] ויש מי שכתב דלקרות הפרשה בע"פ בשעה שש"ץ קורא אני נזהר אבל אני מוחה לאחרים [סס דכ"ז] ולדברי רבותינו התום' והרא"ש דק"ש להוציא דברים י"ח אסור יודע שם חשש בזה שהרי הוא קורא לעצמו :

א איתא בנישין [ס' .] דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרה בע"פ ודריש לה מקרא ע"ש והנה אנחנו מתפללים בע"פ והרי בתפלה יש הרבה מזמורים וק"ש ושירת הים ועקירה וקרבנות ואין אנו אומרים אותם בע"פ אמנם כנגד זה מצינו ביזמא [ע' .] דובעשור שבושש הפקדום היה קורא אבה"ג בע"פ ביה"ב ובהענין [כ"ח .] לענין מעשרות שהיו אנשי מעמד קורין פרשיות דבראשת אמרינן דבשחרית ומוסף נכנסין לבה"כ וקורין [בספר] ובמנחה יחיד קורא אותה בע"פ [וכתב הרע"ב מפני עורח הסענית] א"ד יוסי וכי יחיד יכול לקרות ר"ח בע"פ בציבור אלא כולן נכנסין וקורין אותה בע"פ כקורין את שמע ע"ש :

ב ומבואר מלשון ר' יוסי דהאיסור הוא רק כשיחיד קורא בע"פ בציבור אבל כל אחד לעצמו מותר ולפ"י אצלינו שכל אחד אומר לעצמו בע"פ אלא איסור כלל ונראה שזהו כוונת התום' בתמורה [ו"ד] : שכתבו וא"ת היכי קאמרינן מזמורים בע"פ וי"ל דאין להקפיד רק על מה שכתוב בחומש אמנם קשה היכי קרינן ויושע וק"ש וי"ל שאין להקפיד אלא במקום שמוציא אחרים ידי חובתן עכ"ל וכונה אחת היא עם הך דתענית דאין יחיד יכול לקרות בע"פ בציבור כלומר משום שמוציא אחרים ידי חובתן וזה שהכה"ג היה קורא ע"פ י"ל ששם לא היה לצאת ידי חובתן שהרי לא נתחייבו בה כלל וכן מבואר בזהר ויקהל [ל' כ"ו] : דרק ברבים אסור כשקורא בתורה :

ג ובירושלמי דיומא שם אמרו דסידרו של יום מותר לומר בע"פ ע"ש והת"י ביומא שם כתבו ג"כ ע"פ

סימן נ מעם על משנת איזהו מקומן וברייתא דר"י. ובו ד' סעיפים :

מקומן וברייתא דר"י משום דאמרינן בקדושין [ל' .] שצריך

א מה שקבעו אחר פרשת התמיד והקמורת פרק איזהו

שצריך האדם ללמוד בכל יום מקרא משנה ונמרא ומקרא יש תרבה בתפלה ולמסנה קבען אייהו מקומן משום דכתיב ובכל מקום מוקמר ומונש לשמו וכי בכל מקום מקמירין אלו ת"ח שעוסקין בעבודה בכל מקום מעלה אפי עליהם כאלו מקריבין ומגישין דשמי [מנחות ק"י]: ובפרק זה נכללו כל הקרבנות וגם הוא כדא מחלוקת וברייתא דר"ג מרות מפני שזו עיקרי כלליות תורה שבע"פ ונשנית בתחלת תורת הכהנים בראש כל הקרבנות ומדרש תורה הוי כנמרא ולפיכך קבעוה אחר אייהו מקומן וצריך להבין מה שלומר דאל"כ אין זה לימוד וכבר נתבאר בסי' א' דבעולה ותודה ושלמים יאמר יהי רצון כאלו הקרבתי ע"ש:

ב יש מי שאומר שכבית האבל אין אומרים זה מפני מפני שהוא לימוד והאבל אסור בת"ה ואינו כן דכל שהוא סדר היום מותר וכיון שקבעו בסדר היום הוי ככל התפלה כמ"ש ביו"ד סי' שפ"ד:

ג ודע כי התפלה עד אחד שמע' נחלקה לר' חלוקת הראשונה עד ברוך שאמר והשניה עד יוצר אור והם פסקי דומרה והשלישית מוציא עד גאל ישראל ודביעית היא שמע' ומימיוס לענינים גבורים ונעלמים ויש הפרש בין נוסח אשכנז לנוסח ספרד דנוסח אשכנז אחר ברייתא דר"י אומרים מומדו שיר חטבת ואח"כ

ברוך שאמר ואח"כ הורו עד רוממו ועוד פסוקים מלוקטים כמו והוא רחום ה' צבאות ומוסור לתורה ואח"כ ח"י פסוקים מלוקטים מן יהי כבוד עד אשרי ואשרי עד סוף פסוקי דומרה ונמצא שזוהו וכל הפסוקים כלולים ג"כ בפסוקי דומרה שררי הם ג"כ דברי שבח והספרדים אומרים כל זה לבד מומדו לתורה קודם ברוך שאמר דס"ל דעיקר פסוקי דומרה הם מתהלה לדוד והמה מוקפים עוד פסוקי ה' מלך ונו' ולמצנח בנגינות ואלו ואלו דברי אלהים חיים וכל מקום ומקום לפי מנהגו ואל ישנה אדם מפני המחלוקת וגם הוי כלא תחטרו:

ד ופעם אמירת פסוקים אלו דמומדו שיר חטבת אמרו שלמה בשעה שהכניס הארון לבית קה"ק ולא נענה עד שהוכיח וכות דוד כדאיתא בשבת [ג']. ולפי שכל פסוקי דומרה הם פסוקי דוד המלך לפיכך הקדימו מקודם מומדו זה שבו נגלה צדקתו ולכן לא הבגיסו בתוך פסוקי דומרה [כ"ל] ופסוקי הדוד לה' קראו בשם איתא בסדר עולם שכל השנים שהיה הארון ביריעה תיקן דוד לומר מומדו זה ופסוקי ה' צבאות אבינו בירושלמי פ' אין עומדין דלעולם לא יהא זו ספיד מקראות אלו ע"ש וחי" פסוקי יהי כבוד כנגד ח"י ברכת דשמע' ולפיכך אפילו לפי מנהג הספרדים הכניסום בתוך פסוקי דומרה:

סימן נא דינים של פסוקי דומרה וברוך שאמר וישתבח . וכו' מ' מעיפים :

זיחד הללויה לכוף עם הללויה להתחלה בלא הספק ויש עינים כן ויש בזה ענינה הללויה ודומיהם לענינים גבוהים כידוע למצניס דיוקן:

ב תקנו ברכה פסוקי דומרה ואחריהם הברכה הקודמת היא ברוך שאמר וצריך לאומרו בניטון ובנגיעה כי הוא שיר נאה ונחמד וכתיב בספר היכלות שיש בו פ"ז חיבות ומימנו ראש כתרם פז [מור] ויש בו י"ג פעמים ברוך כנגד י"ג מרות להמשך ברכה מכל מדה ומדה ועוד משום דבפסוקי דומרה יש י"ג עניני שבח והיינו הורו ומוסדו לתורה ופסוקי יהי כבוד ואשרי והמשה מומרים דהללויה וברוך ה' לעולם אמן ואמן ויברך דוד וזרות ושרת הים הרי י"ג וכנגדם תקנו י"ג פעמים ברוך [כ"ל] ואומרים ברוך שאמר מעומד אפילו ביחוד ואומרים בפה עש ולא כפי וזוהומים בהשבתות התי"ו בחידיק [מנ"ל סק"ה] ואומרים ונגדלך ונשבחך ונפאריך ונמליכך ונכידי שמך מלכנו אלהיט ובמידורים דרפם ונזכיר שמך ונמליכך מלכנו ואיט כן דוה הנהגה ממי שהיה מבור להמליך ונמליכך למלכנו ושעה בזה דעיקר הנוסחאות הישנים כן היה כמ"ש [מעיוע עפ"ה דזכיות דה"ה אות י"ג] וכן הוא הנוסחא הספרדית וכן עיקר ונדגים לתפס ב' ציצת:

ג משונית ברכה זו דברך שאמר מכל הברכות וכל הברכות שפותחת בברוך ומסיימת בברוך אומרים בתחלה

א איתא בברכות [ל"ב]. לעולם יסדר אדם שבתו של מקום זאח"כ יתפלל מנזן כמשה דכתיב ואחרונה אל ה' ונו' ה' אלהים אתה החלות להראות ונו' את נדלך ואת ירך החוקה ונו' אעברה נא ולפיכך אנטו קודם ק"ש ותפלה מסדרים שבתו של מקום בפסוקי דומרה שאמר דהמע"ה במקום תהלים מן תהלה לדוד עד כל הנשכה שיש שם הלולים הרבה ואמרו בשבת יהא חלקי עם נומרי פסוקי דומרה בכל יום ואמרו כל האמרי תהלה לדוד ג"כ בכל יום מוכטח לו שהוא בן עוה"ב [זכרות ד':]: מפני שהוא על סדר א"ב ואיה ביה קרא דפותח את ירך והקדימו לזה שני פסוקי אשרי אשרי יושבי ביתך אשרי העם שכבה לו וגם כוסן הש"ס היה כן שהרי אמרו שם מפני זה לא נאמרה נו"ן באשרי ע"ש ולא אמרו בתהלה לדוד והפעם מפני שמפסק אשרי יושבי ביתך למדת שצריך לשהות מעט קודם התפלה [ס' ל"ב]. וה"פ אשרי יושבי ביתך ואח"כ עוד הללך סלה ואגב הפסוקים גם אשרי העם ונו' מפני שהוא שבת גדול לישראל כמבין ובסוף תהלה לדוד תהלה קרא דואנתו בברך ונו' הללויה כרי לשלשולי הללויה בתר הללויה [מור] משום דטולתו מומרים אלו מסיימים בהללויה ופותחים בהללויה ותהלה לדוד אינו מסיים בהללויה לכן הפסוקי זו מקרא זה כרי שגם הוא סיים בהללויה [לשון לשלשולי סעור גסר רע נאון מוציא שיאמרוס

לענין להפסיק ברבוי חול רמין לברכות קיש ולא לענינת אמר וכן אמר מהגים אבל ענת ברוך הוא וברוך שמו אמר כיון שאין זה מדינת כלל :

ו וכן מותר להפסיק באמצע פסוק דומה לברך ברכת אשר יצא וכן לענת מורים ודבנן בן לענת ברכה המוכרחת להשעה כמו שמע קול רעם וכיוצא בזה מותר לענת באמצע פסד"ו רק יראה לסיים הפסוק כי זה אפשר תמיד כמיוכ"ש אם לא היה לו מלות ותפילין יכול להניחם באמצע פסד"ו ולברך עליהם וכן מותר לענת שמע ישראל עם הציבור באמצע פסד"ו וכ"ש לעלות לחזרה ומה שעשאו המור והש"ע פסד"ו בברכות קיש זהו לעניני הרשת :

ו ומה נקרא בין הפרקים כפסד"ו מן הודו עד אמן חלל לה' נקרא אמצע הפרק ואחר החלל לה' נקרא בין הפרקים וכן מן הנו עד ענין ברוך אלהים היו באמצע הפרק וכן מן אל נקמת עד עד גאים ומן נפשט חתה עד יחלט לך ומן יהי שם עד על השמים כבוד ואח"כ עד תהלה לדוד בין פסוק לפסוק היו כיון הפרקים ותהלה לדוד עד שכתב פשוט הוא דבאמצע כל מומר היו באמצע הפרק וכסוף כל מומר היו בין הפרקים ובפסוקי ברוך ה' לעולם אמן ואמן הוויין ד' פסוקים אלו כפרק אחד וכיוצא רוד מליק עניינא אצל לשם תפארתך ומשם עד במים עיני הוד חר עניינא ומן וישע עד ה' ימלך הויין חר עניינא וכן כי לה' הפלובה הוה כל פסק ענין אחר :

ח נכון להפסיק בין אילנים לה' שמים עשה רנע או מעט יותר בין בין כי כל משום ריש פסוק בנייהם וכ"ף רכל הוא כדנש וכן בין העמים דאלילים ובין שמים לעשה שלא יבלע המסי"ו וכל האומר תהלה לדוד ג"פ מובטח לו שהוא בן העוה"כ כלומר שוכות זה יבריע הזכיות [ג"ו] ומובן הדבר שדוקא האומרה בטונה ולכן יזהר לטוין בה ולפחות מתייב כיון בפסוק פתח את ירך ואם לא כיון צריך לחזור ולאמרו פעם אחרת וכבר נתבאר שמשלימין בפסוק ואנחנו נברך וט' ותפילין פסוק כל הנשמה תהלה וט' מפני שהוא סוף ומירות וכן בשירת הים כופלין ה' ימלך מפני שהוא סוף שירה וא"צ לומר פסוקי כי בא שם פרעה אלא אומר כי לה' המלוכה וכו' [הסג"ל] יש שכתבו שיל' פסוק כי בא [כו"מ גסס סג"ל ז"ל] ובשמועו לעתה ה' אלהיך מורים אנחנו לך ובנשמת לובל קימה לפניך תשתדלה לא ישחה כלל דאין לשחוח אלא במקום שתקט חכמים יש נרגין לעמוד כיוצא רוד יבשרת הים וכי שכתבו ויש מי שכתב דוקא בישיבה ע"פ הקבלה [ג"ל גס"ו ז"ל ע"ל] ומצד הדיון אין שום קפידא לכר בשמ"ע מתייבים לעמוד וקדושה וקדוש וברכו וע"פ הווד מן ויצא אור עד תהלות לאל עליון דוקא בישיבה ונקרא כיוצא תהלה המיושב במבואר שם פרשת תרומה דף קל"ב בראש העמוד ובסופו ע"ש :

כתהלה הברכה ברוך אתה ה' אלהיך מלך העולם ואלי ברוך שאמר אומרים זה באמצע הברכה אצל האב הרחמן המהולל בפה עמו ולמה לא קבעה בראש כבבל הברכות ולכן גלע"ז דבאמת עיקר ברכת פסוק דומה מהחלת מן האב הרחמן המהולל ובהברכה לומר בן שהרי כל ברכה הוא מעין הענין שאנו מסבכין על זה והרי מן ברוך שאמר עד המהולל בפה עמו אין בה כלל מענין הילול ומירות ולפ"ו באמת הברכה מתחלת באמצע ורק המסיימו לזה הך ברוך שאמר עד ברוך שמו מפני שרצו אנשי כנה"ל להוכיח בראשית התפלה איך שהעולם נברא במאסרו של הקב"ה ואיך שבמבט מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית וזהו ברוך עושה בראשית ובנטוחא הספרדית הוא אחר ברוך אומר ועושה ברוך ויד ומקים מפני שאלו השנים הם על שעת הבריאה ועושה בראשית הוא על כל יום ורצו להוכיח שהוא סרחם על הארץ ועל הבריות ומשלם שכר טוב לעושי רצונם ושורא חי וקיים לכן הסמיכות לזה אבל עצם הברכה היא מהמהולל שמוטב ומפואר ובשרי רוד גדללך וכו' שהוה מענין פסוקי דמרה ולפ"ו י"ל דמותר להפסיק כשצריך מן ברוך שאמר עד ברוך אתה וכו' ולמעשה יש להתיישב :

ך כתב ריב"ז הבי' אם מים ברוך שאמר קודם שמים החזן עונה אחריו אמן ועל כלומר אבל מים עם החזן לא יענה אמן דהיי עונה אמן אחר ברכתו דאמר ב"ש כמי רמ"ו ומ"ל לרבינו הב"י דאע"ז הוה עונה על ברכת החזן מ"ם כיון שגם הוא מים הברכה הוה כעונה אחר עצמו ואין הסבא מסכמת לזה אך כבר הדה וכן [מג"ל סק"ג] וכתב עוד דאחי ישתבא יכיל לענת אמן על ברכת עצמו ועל כ"ל משום דשם יתבאר דבמקו הברכות יוכל לענת אמן גם על ברכת עצמו ומיהו יתבאר שם דאין המנהג כן ורק אחר בונה ירושלים שבברדה"ו ענין אמן סידו זה ודאי דאחר ישתבא כשמיים עם החזן יוכל לענת אמן [סג] וכל החזן מים ברכה אחרת ממה שמיים הוא אפילו לרבינו הב"י יוכל לענת אמן וכן המנהג פשוט [סג] :

ה צריך ליהוד מלהפסיק בדיבור מן ברוך שאמר עד סוף שמ"ע ואפילו לצורך מצוה אין להפסיק בין ברוך שאמר לישכתה וכן בין ישכתה ליוצר לא יפסיק ויתבאר במימין ג"ד וכתב ריב"ז הבית יוסף בסעף ה' בין המומרים האלו שאל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ובאמצע המזמור שואל מפני הדאיה ומשיב מפני הכבוד עב"ל וכו"כ המור ופירש"ה רמפני הדאיה והכבוד יתבאר במימין מ"ו ודימו פסוקי דומה לברכות קיש וא"כ גם לענת אמן אמר באמצע הפרק אבל כבונת להא"י ו"ל פסק דמותר לענת אמן [מג"ל סק"ג] ואפילו באמצע הברכה של ברוך שאמר מותר לענת אמן [סג] ונ"ל דגם המור וש"ע מורים בעניית אמן שר"י אמן לא פריע מכל השירות והשתדלות אלא דאינו קאמרי

אין לומר הוסיפה במרוצה כי אם מלה במלה ואם העולם הוסיף והוא רוצה להתפלל בציבור מוטב שידע משיאמי עומם במרוצה ועל זה אמרו טוב מעט בבונה מרובה שלא בטובה וכמ"ש במ"א א' וביחוד מוטב לתורה י"ל בנגינה של השירות עתידות ליכבול חרץ ממוסור לתורה וא"א מוטור לתורה בשבת ויו"ט וכל ימי הפסח וע"פ מפני שבה חמץ ואין תורה קריבה בהם וכן בערב יוה"כ יש מקומות שאין אומרים מפני שנאכלת ליום ולילה ובעיה"כ לא יוכל לאכול כדילה ויבא קדשים לבית הפסח וכן במ"ב יש מקומות שאומרים ויש שאין אומרים ופסקו והוא רחום שבהוד ובידי כבוד יש שמדלגים אותם בשבת ויר"ט ויש שאינם מדלגים וכן הפנהג שלט' [עמנ"א] סק"פ שמהם על מה שהמהל מחלק

פסוקים הם כל פסוקי דלח פסוקים משה לה פסוקים וע"פ מה שמר"ך וכלתת חז"ל בתענית [כ"ז:] אמרו זה לענין קריאת התורה משה ימים בחלמט פסוק ולא יקרא עוד ולכך זה ה"ו הפסק גדול עד שיטמור האני ויקרא ולח"ס ענין הוא לתם שכולם חומרים יחד זה רשית ספוק זה סוף וכן ביטלנו מתחיל החזן והקסל עונים אדו על ארץ ושמים ואין כאן הפסק ובקדשה נכח פסוקים קדוש אלא אמרו מקודם וקרא זה אל זה ולאמר לו שה"ן אמר והקסל עונים מיד קדוש וכו' אך בפס"ק דברכות ח"מר כל פרשה ללא פסק וכו' והרי פרשה קריאת נב' וסי' שמסיימן בחלמט פרשה ול"ל כיון דבשבת מסיימן לית לן נה חבל בשם סקציות על לעולם ע"ס ור"ק]:

סימן נב מי שבא אחר שהתחילו הציבור פסד"ו . ובו ח' סעיפים :

א ויש לשאול שאלה גדולה על מה קבעו בפסד"ו שירת הם אחרי המוטורים והרי תורה קודמת לנביאים וכ"ש לכתובים כדאמרינן בשלחי ר"ה לענין פסוקי מלכות זכרונות ושופרות ואולי שמפני זה כתב הרמב"ם בפ"ו מהפלה דין י"ג דקורין שירת דום אחר ישתבח וכו' בסוף כנוטח התפלה ע"ש וביאור דבריו י"ל דשירת הים אינו מפסוקי דמורה כלל אלא שקבעוה קודם ברכת יוצר אור לאיזה מעם הכמוס עממה אבל למנהיגי קשה ומצאתי שהוזהר כפ' תרומה [ד' קל"ח:] הקשה זה וי"ל כיון תושבחתא שירתא דימא וכו' ואי תימא וכו' אמאי אידי בחקנא כתייתא כתר שבתא דדור והא תורה שבתב וכו' ואקדימת לכתובים וכו' אלא מנ וכו' והאי תושבתא מעליא וכו' וכיון דא אידי סמך לצלותא דמישב וכו' עכ"ל כלומר דאדרכא מפני גודל מעלתה סמכה לק"ש וברכותיה שנקרא בלשון הוזהר צלותא דמישב במ"ש כפי' הקדם סוף סעיף ח' ע"ש :

הללו את ה' מן השמים ואם כבר התחילו הציבור יוצר ואין שהות לומר פסוקי דמורה אפילו בריחוק יקרא ק"ש וברכותיה עם הציבור ויתפלל עומם ואח"כ יקרא כל פסד"ו בלא ברכה שפנינים ולא של אחרים עכ"ל משום דברכות אלו לא נתקנו רק קודם התפלה כדי למדד שבחו של מקום ואח"כ יתפלל במ"ש בר"ם נ"א אבל בשבצר התפלל אין מקום לברך על השבח :

ד ומה נהדר כמה גדול בח תפלה בציבור שלא לברך שמקצרים בשירות ותשבחות של פסד"ו אלא אפילו מבטלין אותן לגמרי דכל כלא ברכה אינו כלום והו' שכתב שאח"כ יקרא כל פסד"ו אינו לזוהר שרירי רב גפרונאי נאון כתב הפסוק בשמו שרא יקרא אותן אח"כ כלל אלא שרבינו הב"י בספרו הגדול כתב דודאי כונתו בברכה רבלא ברכה הזאת שאמר כל חיים כולו ע"ש אלמא דלא לחי"בה קאמר אלא בקריאת מוטורים בעלמא ולפ"ז גם מי שמקצר בפסד"ו כמו שנתבאר לעיל יכול לאומנם אחר התפלה כקראת מוטורים בעלמא :

ב עיקר פסוקי דמורה לרש"י בשבת [ק"ח:] הויין שני מוטורים הללו את ה' מן השמים והללו אל כקדשו ע"ש וזהו דעת הסמ"ך והגמ"י ויש שכתבו דהעיקר הוא רק המוטור האחרון הללו אל בקדשו וזהו דעת רב נטרונאי שהביא הפסוק הרי"ף והרמב"ם כתבו מתהלה לזוד עד כל הנשמה ומשמע דלזודיה כולה שמו ופ"מ י"ל דגם הם מדים דבמקום שא"א לומר בלם כמו שנתבאר יש מהם שקודמים לאחרים :

ה אמנם דברי רבינו הב"י תמוהין דאך אפשר לומר שנתאן כונתו אכריתתו והא איזו מירר שבייך כר"ך שאמר וישתבח רק שקצר בפסד"ו ועל זה כתב ולא יאמר אחרת אחר התפלה כפי עיקר כמבואר בסוד הדי אין כונתו על הברכות שהרי כבר אמרם אלא כונתו על המוטורים עצמם שרא יקראם אחר התפלה מישהם שלא נתקנו רק קודם התפלה וכן ראינו כי שפסק בן דאפילו ההחיל מיוצד אור וכל אסר כלל פסד"ו קודם התפלה לא יאמרם אח"כ אפילו בלא ברכות וכו' אם אמר כר"ך שאמר וישתבח וקיצר בפסד"ו שלא ישלימם אחר התפלה כלל [כ"ח] דאחר התפלה לא יאמר לומר ומירות והן אסת שכשם רבינו יונה הביא הפסד שאם לא אסר פסד"ו כל עיקר יאמר אהזן אחר התפלה במסכתיון כר"ך

ג וי"ל רבינו הב"י אם בא לכהני' ומצא צבור כסוף פסוקי דמורה אומר כר"ך שאמר עד מהולה בתשבחות ואח"כ תהלה לזוד עד שעתה ועד עולם הללוה ואח"כ הללו את ה' מן השמים עד לבני ישראל עם קדומו הללוה ואחר כך הללו אל בקדשו עד כה הנשמה וי"ו ואח"כ ישתבח ואח"כ יוצר וק"ש וברכותיה ויתפלל ע"פ הציבור ואם אין שהות כל כך ידלג גם מוטור

אינם רק פסוקים מלוקטים עכ"ל אין בנתנו דאם יש לו שהות יותר מעל שני הללויות דלפ"ו והו"ו קודם לשאריו הללויות וא"א לומר בן אלא בנתנו ואם יש לו שהות יותר אחר שיאמר בל הללויות [מנ"ל] ולשונו דהוק וגם הסמ"ק כתב מפורש דהו"ו קודם מיהו דרינא העיקר כמ"ש בי בן המכניז דוב הפוסקים [מכנולר צמטיו"ט ולר"י] דע שפשוט הוא שאם בא לכהכ"נ ומצא הצבור באמצע פסד"ו ועד שנינו סלית ותפלין כבר יהיו אחר יוצר אור ויהיה קשה עניו להשיג גם אם יתחיל מיוצר אור פמור ויתפלה בפ"ע בסדר התפלה בשלימות מיהו אם רק יבזל להתחיל מיוצר אור מחויב להתחיל בי גזול כח הפלה בצבור כמ"ש :

¶ וכתב רבינו הרמ"א וכו' יאמר בל הברכות שמחויב לברך בבורך עכ"ל כלומר אם בא באמצע פסד"ו והתפלה עם הצבור כמו שנתבאר ועדיין לא בירך ברכת השחר יאמר בל ברכות השחר אחר התפלה אך שי שואמר שאם לא אמר ברכת המחיר נשמות וכו' לא יאמר אחר התפלה שכבר נפטר בברכת מחיה המתים [פרי"ח] וכן יש מי שכתב שאם לא ברך ברכת התורה לא יברך אחר התפלה שכבר נפטר בראה רבה אך דבר זה כבר נתבאר בסו' מ"ו ע"ש גם לענ"ד לא יברך הנותן לשכני ביתו אחרי שברך יוצר המאורות וגם ברכת מתיר אסורים לא ידעתי איך יברך הא הוכיחו במבבל חיים וצ"ע ולכן יורה שלא לכתב ליד כי ואם בן לידו כך ג"ל דספק ברכות דקלא ולא יאמר אותן ברכות שחשבו אחר התפלה :

בברך שאמר וישתבח כמו קודם התפלה ע"ש מיהו לא קי"ל בן ויש שרוצים לחלק בין לא אמרם כלל דאו אמרם בברכותיהן אחר התפלה ובין אמר מקצתן בברכותיהן דאו אין משלימן אחר התפלה כלל אפילו בלא ברכות [לגור ולהפריסה גם דעת הטור כן ע"ש] אך כבר נדחו דברים אלו [כמ"ס סו"י וכו"מ] ולדינא נראה דשכ ואל תעשה עדיף ובפרט ש"א שאיסור גדול הוא לאומרם אחר התפלה שבן כתבו כמה מהרראשונים [עב"ח טתכז כן בטס סמ"ג ולמנ"י וליוקמי פרטם ע"ס וכן נראה דעת חכמי הקבלה ודו"ק] :

¶ והנה כבר נתבאר שיאמר ברוך שאמר והשני הללויות ותהלה לרוד וישתבח ואם הוסיף קצר לא יאמר רק הללויה בתרא וכתב רבינו הרמ"א דאם גם לזה אין שהות יאמר רק ברוך שאמר ואשרי וישתבח ע"ש דבשעה דהרק יוצאין פסד"ו באשרי ללבד וכן הוא במהר דבש רב עמרם גאון ע"ש ולא הוכיחו מומד הדדה כלל מיהו מנהיגו לאומרו דלא שייך על זה שהות דברגעים ספורות אומרו וכן מומד הללו אל בקדשו אומרים קצרו הוא ואין שייך לומר בו ואין שרות לזה :

¶ ואם יש עוד זמן מרווח יאמר בל ההללויות ואם עוד יש זמן יאמר שירת הים נ"ב ואם עוד יש זמן יאמר גם ברוך ה' לעולם אמן ואמן ואם עוד יש זמן יאמר גם ויברך דוד ואם עוד יש זמן יאמר מן הודו עד רוממו ומדלג ומתחיל מן אשרי ודברי רבינו הרמ"א שכתב ואם יש לו שרות יותר יאמר הודו לה' קראו עד והוא רחום וידלג עד והוא רחום שקודם אשרי כי בנתיים

סימן נג דיני ש"ץ מי הוא הראוי לירד לפני התבה. ובו ל"ב סעיפים :

היי ג"ב שבת והיי מעין פסד"ו אבל שאר דבר מצוה אסור ולכן אם הביאו לו המלית והתפלין אצל ישתבח יגמור ישתבח ויניח המי"ת בברכה דלזה מותר להפסיק בין ישתבח ליוצר כמו שיתבאר בסו' נ"ד ודע דזהו ליחיד אבל אם הביאו לש"ץ המלית או התפלין אצל ישתבח הוא מוכרח להניחם מקודם ישתבח שהרי אח"כ צ"ל קדיש וברכו ושיפסיק בצבור פשיטא שא"א לעשות בן ולכן בהכרח שיפסיק בין פסד"ו לישתבח ויברך עליהם והיי במפני הדראה שבורן להפסיק אפילו באמצע הפרק כמ"ש בסו' מ"ו :

ג אם אין מנין ככהכ"נ וא"א לומר קדיש לא יאמר הש"ץ ישתבח עד שיבא מניין ויאמר ישתבח וקדיש דכל קדיש בהכרח לומר איהו דבר מקודם ויכול להמתין אפילו חצי שעה דקי"ל שהה כדי לנטור את כולה אם אין זה מפני ההכרח שהיה מוכרח להפסיק אינו חוזר לראש כמ"ש בסו' מ"ה והבא לא היה מוכרח לזה שדרי היה יכול לומר ישתבח אלא שלא רצה עד שיבא מניין ולפ"ו אם המקום אינו נקי שהיה מוכרח להפסיק ושהה כדי לנטור את כולה תזור לראש כמ"ש שם מיהו כפסקי דומת

א דע דבזמן הקדמון לא היה הש"ץ יורד לפני העמוד מיד בהתחלת התפלה כמו שהמנהג אצלינו אלא שברוך שאמר ובך פסד"ו היה כל אחר אומר על מקומו וכל הקהל אומר ישתבח עד חי העולמים והש"ץ יורד לפני התיבה ומתחיל ישתבח ולכן הוצר וש"ע קבעו דיני ש"ץ בסו' זה אחריו דיני פסד"ו וכל המ"ו תיבות שבישתבח מן שיר ושבתה עד ברכות והודאות ראוי לאומרם בנשימה אחת [מנ"ל] אם יש ביכולתו לומר בן שאין ראוי להפסיק בנשימה השנית אפילו בגנימה בעלמא והש"ץ יורד לפני התיבה ואומר ישתבח מעומד והעמידה היא לא מפני ישתבח אלא מפני הקדיש [ג"מ וכו' ומ"ו ונגנ"ל סק"ל] ופשוט הוא שאין להש"ץ לומר ישתבח אא"כ אמר ברוך שאמר ומקצת פסד"ו דאל"כ אסור לו לומר ישתבח שהיא ברכה אחרונה דפסד"ו ולפ"ו בברכה כשהש"ץ בא לכהכ"נ וצריך לומר ישתבח אצל העמוד מחויב לומר ברוך שאמר ואשרי עכ"פ אף אם הצבור ימתין קצת :

ב אסור להפסיק בין פסד"ו לישתבח אפילו לדבר מצוה לבר לענת אמן מותר כמ"ש בסו' ג"א סעיף ה' דאמן

דוסיה שהם מדרבנן יש לסמוך על דברי המקילים שם גם באונם :

ך וזהו לש"ץ אבל כל יחיד בפ"ע לא יפסיק בשתיקה ואמר ישאכה מיד אחר פסד"ו וכן בשבת כשהש"ץ מאריך בנשמת או בשכן עד כל יחיד ינסוד גם ברכת ישתבח ולא יפסיק בשתיקה דודאי לכהחלה אין להפסיק כלל אך הש"ץ מוכרח כשצריך ולא כן כל יחיד ויחיד וכן ישתבח לקדיש לא יפסיק לא הש"ץ ולא כל יחיד ונ"ל דאם הש"ץ מאריך בנשמתו והיחיד מים ברכת ישאכה יוכל לעיין בספרי וללמוד עד שגיע הש"ץ לקדיש :

ה כפי זה כתבו המור והש"ע דיני ש"ץ והנה בימי הקדמונים היה ש"ץ קבוע לימי החול ולשבתות וי"ט והיה טוב מאד לפי שידע הישב סדר התפלה ולא האריך ולא חטף בחמיפה והיה איש ירא אלהים ועבשין בניה"ר בכל מינהגיו אין לימות החול ש"ץ קבוע כלל רק כל אחר יורד לפני התיבה כל מי שדצה וביותר נשתרבב המנהג שמי שהוא אבל על אביו ואמא או יארציי"ט מתפלל לפני התיבה אפילו כשהוא ע"ה ואיט יודע בין מיטו לשמאלו ואינו יודע פירוש המלות ואינו ראוי לירד לפני התיבה והתפללות מתבלבלות דמות חטף וזה מרלנ והוא צלמות ולא סדרים אך נשתרבב זה עם סדרות שלפניו ואין בירינו למחות אך מפני עצם התפלה אין אנו נזקקין לש"ץ כיון שכולנו בקאים ואין אנו צריכים שהש"ץ יוציא אותנו ואנחנו מתפללים כל אחר בפ"ע :

ך כתיב נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ודרשו חו"ל בתענית [ו"ו:] זה ש"ץ שאינו הנון ויורד לפני התיבה ואיזה ש"ץ הנון שיהא ריקן מעבירות ושלא יצא עינו שם רע אפילו בילדותו ושפל ברוך ומרודה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ורגיל לקרות תורה נביאים וכתובים ואם אין מוצאין מי שיש בו כל המדות הללו יבחרו הישב שכצבור בחכמה ובמע"ט ואם היה כאן עם הארץ וכן וקולו נעים והעם נפצים בו וכן י"ל קנה המבין מה שאמר אך אין קולו נעים הקפנה אדם את ש"ץ כעוה"ר בעתים הללו ירד הרמון תקפה ובפרט בעניני חונות אין כבח למחות בידם והוא רחם ונ"ל :

ן זה שנתבאר שלא יצא עליו שם רע ודי לעיין לטטותו לכהחלה אבל אם יצא שם רע על ש"ץ אין מעבירין אותו ולא מפני קול בעלמא נעביר איש מהתמטותו א"כ הוא קלא רכא פסיק וידענו שלאו אייבים אפקותו לקלא בענין שעל קול כזה היינו חוששים באשת איש כסבוא"ר כאה"ע"י מ' י"א דאו מעבירין אותו ואפילו יחיד יכול לעכב ולהעבירו כשדערנו שכונתו לשמים [מג"א סק"ז ול"ל סמוכות כן מ"ש וד"ק] ובל שבוך העבירותו ועמר כך זמן רב תעה רוצים להחזירו רע כהתמנות מתחלה [סס] ואם יש מנהגים בעיר שככל הענינים של העיר סומכים עליהם ממילא שדם עיקרי הבעלי רעות גם לעיין

התמטות הש"ץ [סס] :

ה וכתב רבינו הרמ"א מי שעבר עבירה בשוגג כגון שהרג את הנפש בשוגג וחזר בתשובה מותר להיות ש"ץ אבל אם עשה במזיד לא רמ"ס יצא עליו שם רע קודם החשובה עכ"ל מלשון זה משמע דבמזיד אפילו פעם אחת ולא מהני החשובה לעיני התמטות לש"ץ ובשינוי מהני לפעם אחת ותימא דבשוגג אפי' בכמה פעמים למה יפסול דעל שוגג לא שייך שם רע כמובן וצ"ל דאין כונתו על פעם אחת דכפעם אחת אפילו במזיד כיון ששב מותר להיות ש"ץ רמ"ס ששב נהבטל השם רע ופסולו כמזיד אינו אלא כשעשה איזה פעמים ובשוגג גם ככה"ל כשר וכן משמע מדבריו בספרי רמ"א ע"ש וזה שכתב רמ"ס יצא עליו שם רע קודם החשובה ה"פ כיון שעשה איזה פעמים אף ששב בכל פעם מ"מ קודם החשובה יצא עליו שם רע בכל פעם ויש שכתבו דפסול ריצא עליו שם רע אינו אלא בתעניות ולא בשאר ימות השנה ולי נראה רש"ץ קבוע רכב השנה ערוף מלתענית [עמג"א סק"ח וד"ק] ודע דזה שכתב הרג את הנפש לאו וקא וה"ה עבירה אחרת [א"ר] ויש להסתפק בעבירות דרבנן כששב אם נקרא יצא עליו שם רע אם לא ונדאה דאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן :

ז עבר עבירה באונם וראי אין חשש בדבר [מג"א סס] וש"ץ שהיה גם שריב ויצאה טריפה מהחתה ודי אכור לו להיות ש"ץ ופרטי דין זה נכתבאר בי"ד סימן כ' ד"ש חילוק בין פעם אחת להרבה פעמים ונפלה צדיק בן צדיק מועיל יותר מתפלת צדיק בן רשע ויראו שהש"ץ לא יהיה מופש שיבין בעניני הצבור [סס] ש"ץ שיש בו מימן כגון שנפלו ודועותיו אז חתג כרגליו וכו' יצא בו כתב המהרש"ל שיכול להיות ש"ץ ואדרבא הקב"ה ששתמש בכלים שבורים אבל בוודא אמר איסר וכלים שבורים היינו שיהיה רכה ושפל רוח ולא מום ממש ע"ש [סס] ופסל"ה ממזי כשם מהר"מ מ"ד לנכ נכרז אלהים לא תמצו וכ"כ סל"ד :

י אין מסגין לש"ץ קבוע אלא מי שתמלא וקטו כלומר שיש לו זקן שזה נקרא איש כשנים אבל לא נפחות מכן שאין זה כבוד צבור כלומר שאינו מסביר עינים שיהיה שלוחם של הצבור נניד ודך בשנים ולכן אפילו ברצון הצבור אין ביכולתו להיות ש"ץ קבוע [ג"ה ו"ז] סק"ז ועמג"א סק"ג] ובהעניני צבור צדיק להיות זקן ממש [סס] אך בכל השנה לא קפדינן אוקנה רק בעיני שניע לבחורת איש ולכן אף אם אין לו זקן כגון שבטבע אין לו גידול זקן כיון שהגיע לכלל שנים שאחר כיוצא בו נחמלא וקטו רשאי להיות ש"ץ קבוע ואפילו יש ש"ץ אחר אלא שהוא נחמנה מהצבור או מהש"ץ להיות לו לעזור בעתים ודועים להתפלל ביין שבמנים איתו לרבר של קביעות צדיק נחמלא וקטו דקא [עמ"א סק"ד] :

והרי

כלל חפזותו והוא מי שבגדו קדושים ורוחצו מעלים לא יורד לפני התיבה וכן כשרגליו סטלים לא יורד לפני התיבה וסחראי שהש"ץ יהיה לו בגדים ארוכים ויכנס לבהכ"כ ראשון ויצא אחרון [מג"א סוף סק"ו בסס רמ"א] ובתכ רבינו הב"י בסעיף י"ד סומא יורד לפני התיבה ובכלד שלא יקרא בורה משום דברים שכתב אי אתה רשאי לאמרם בע"פ ולפי דברי הוהר שכתב בסעיף מ' לא נכון שפומא יורד לפני התיבה ואם סומא רשאי לעלות לתורה ויבאר בפי' קמ"א וחרש קשה לו לחיות שה"ץ :

מן שה"ץ קבוע יורד לפני התיבה מעצמו ולא ימתין עד שיאמר לו אבל שה"ץ שאינו קבוע צריך לסיב מעט קודם שירד לפני התיבה אך לא יסרב יותר מדאי שאין זה כבוד הצבור אלא פעם ראשונה מסרב ויבאר לו פעם שניה מכין עצמו כמו שצדק לעמוד ובפעם שלישית עומד ואם האומר לו שירד הוא ארס גדול אינו מסרב לו כלל ויורד מיד דאין מסרבין לגדול אך ברבר שיש בוה שררות יסרב מעט אפילו כשאומר לו אדם גדול דהסירוב הוא מפני שהראה דאולי אינו ראי לכך וזה הדרך אר"ץ [עמוס פסחים ספ"ז] לפעמים אף שה"ץ שאינו קבוע לא יסרב כגון שמעה שה"ץ או גשתק ונצרך להעמיד אחר תחתיו אותו שמעמירין תחתיו לא יסרב כלל כיון שהוא באמצע התפלה אלא נבין להפסיק דרבה [סג"ל סק"ד] הקסא מערכת י"א : שאמרם מידי דהוה שה"ץ דעמ"ק ע"ש סרי ליהוי דגס [י"ז] קבוע לר"ך המלכה ולע"ד נראה דל"ק דה"י פי' ונסיב רשותא אס יתפלל בע"ל כלומר אס אין אומרים לו שיתפלל לר"ך ליטול רשות דאולי אין סלבוז ורואים להתפלל עדיין אבל כשאומרים לו דהתפלל און לו לסרב כלל ורואים לנס דמדמי סס ליואמר חזקו ע"ג וסור נטעור מעלמו לא מתארים וזכור סור ור"ק] :

מן שני הכמים במשנה דמגילה [כ"ד:] האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור במגדל אינו עובר אף יחף לא יעבור והמעס דהיישין ששא מינות גורקה בו [גמ'] דהמינים היו מקפידין בוה ולכן אף שאפשר שהוא מפעם אחר אסר כן מ"ם חוששין ולא מיבעיא כשצויר בו ואומר הריני יורד בצבועים או במגדל דיש לחוש דמעינדא אסר משום מינות ואח"כ מפני יראת אנשים חזר בו אלא אפילו אינו חוזר בו וי"ל דכוותו משום צניעות או נקוט מ"ם לא יעבור [מ"ז סק"א] וכיון דחוששא בעלמא הוא לא היישין רק באותה תורה בלבד ואפילו גותן אח"כ אסתלא לרביה למה אסר כן מ"ם לא יורד באותה תפלה אבל אם אסר האסתלא ביחד עם מה שאסר אינו עובר בצבועין או במגדל אין בוה שום חשש ויורד בתפלה זו [ועמ"א סק"ו] סתכ מ"ם כיון ססלבוז מנקדים וכו' עכ"ל ל"ע סס לר"ך לוס בקסא סלבוז ותק בל"ז לא מטני לתמלא לח"כ ור"ק] :

י"א וזה נקביעות אבל באקראי לירד לפני התיבה מותר מיד שחביא שתי שערות וכפן שהיא בן י"ג שנים ויום אחר רשאי לירד לפני התיבה באקראי דפסתמא הביא שערות אא"כ ירענו שערדין לא הביא שערות דאן דיש קבוע וקודם י"ג שנה אין להזיזו לפני העמוד כלל ובהענין צבד בענין נחמלא קנו גם כשסתפלל באקראי [סס] וכן כ' שנה אפילו כשאין לו זקן מפנין אותו דאור דרכו להסתלואת קנו כשהוא בן כ' ואם היה לו זקן אפילו מעט אם הוא מבן י"ח ולמעלה קיינא ביה נחמלא קנו אבל בפראת מ"ח בענין שהיה לו הרבה שערות וקנו וקני שגרא בו סומני סרים וי"א שמתר למותרו כשהוא בן כ' ויש מי שספקיד למנה סרים לש"ץ קבוע [מג"א סק"א בסס רמ"א] :

יב כל זה הוא כשיש להשיג שה"ץ שנתמלא וקנו אבל אב אין כפן בו שראוי לדחות שרק בן י"ג ויש אחד בהכרח לפניה אותו דא"כ יתבטלו כלם מלשמיני קדושה וקדיש ובזמנ"ו רחוק שארע זקן וכבר נתבאר דקפן אינו יורד לפני התיבה ומ"ם כתב רבינו הב"י בסעיף י' דיש ללמד זכות על אותו מקומת שנהגים שהקפנים יורדים לפני התיבה להתפלל תפלה ערבית במצואי שבתח עכ"ל משום דאין בערבית חזרת התפלה והנהיגו בן מפני ההומוס שנתבאר ביו"ד סי' שע"ו שהקן הוא לנשמה להתפלל במצואי שבה לפני העמוד ומ"ם מיהו הגדולים בוהכמ"ש רבינו הב"י בספרו הגדול ע"ש וגם עתה לא ראינו המנהג הזה וי"ל רבינו הרמ"א דבמקומות שלא הגו כן אין לקפן לעבור לפני התיבה אפילו בתפלה ערבית אפילו הניע ביום השבת ל"ג שנים אין לו להתפלל ערבית של שבת דהרי עדיין אין לו י"ג שנה עכ"ל כלומר דערבית של שבת מתפללים מבעוד יום והוא נעשה בר מצוה בהחלת הלילה אבל כשמתפללים אחר צאת הכוכבים מותר דה דאמרינן בעלמא י"ג שנה ויום אחד הכונה י"ג שנים שלימים כלומר תיקף אחר י"ג נעשה גדול [מג"א סק"ג וס"ז סק"ז] :

יג מי שזיכה הקב"ה בקול געים ירגן להקב"ה ובשמחה של מצוה ולא ברברי רשות וכ"ש לשיר שירי ענכים ועונו גדול מגשא וש"ץ שסאריך בתפלתו כדי שישמעו קלו ערב אם הוא מחמת שמחה בלבו על שנותן תורה להשם ויחבר בעינים תבא עליו כרכה והוא שיהפלה בכובד ראש ועומד באימה וביראה אבל אם סכוין להשטיע קלו ושמה בקולו ה"ו מנונה ומ"ם כד שסאריך בתפלתו לא טוב עושה מפני מורה הצבור והרבה יש לדבר בעניני החאים בזה"ל ביהור"א אבל כמש שמצוה לומר וכו' ואסור לבפול התיבות :

יד אין ממנין לש"ץ מי שקרא לאלפ"ן עייני"ן ועייני"ן אפי"ן דהכרת עי"ן הוא בחוק ובועסק ויורד מהג"א אך במדינתנו אין בקיאים בוה וכן לא יקרא דהי"ן דהי"ן דהי"ן וכו' ומדינתנו אין בהרתן שה

כא אבל בוסה"ו שכל אחד מתפלל בפ"ע ובימי החול אין הש"ץ של העיר יורד כלל לפני התיבה ואף בשבתות מתפלל הש"ץ רק באקראי ורק ב"ר"ה ויה"כ והגלים מתפלל הש"ץ ועקרו הוא לענינה הדרבה מבני העיר אינם מתפללים כלל בבכ"ז שהש"ץ מתפלל בה החזן מחויב לומר התחן והכלה קודם החופה ולומר רוממות על ברית מילה ועוד התמטת כדצא בל"א פשימא שאין היחיד יכול לעכב ואף מיעוט הצבור אין ביטוליהם לעכב וכשרוב העיר רוצים ליק הש"ץ פלוני אין המיעוט יבטלים למחות בהם ומשלמים לו מקופת הקהל וגם אלו היחידים מחויבים לישא בעול אם לא שהמיעוט יבטלי שווא ש"ץ שאינה הניח ראו הרין פ"א (ובזה תפין דברי המג"א בסק"ד ומ"ש ברח"ש ס"ק זה וגם בכל המינוים יכול למחות ע"ש ז"ר דל"א כמתקנתו ולחן מורין כן וכן הוא דעת הלכות וגם מ"מ בסק"א דרוב הלבנו יבטלים למחות גם אחר שהסכימו ע"ש פטור הוא דז"ר דוקא כשנמלא עליו פסול או עדיין לא עשו עמו כפי או סוף לחזר זמן הכתב או כגולים לסקל לו עד זמנו וכמ"ס המסח"ס שם ויחיד אין יכול למחות בכל ענין וה"ק]

כב אין למנות ש"ץ ע"פ אלמות משרי העיר ואף ע"פ שרוב הצבור רצוים בו (ע"ז"י תע"ש צ"ח) ואסור לאדם להתפלל בלא רצון הצבור וכל מי שמתפלל בחזקה ודרך אלמות אין עונין אמן אחר ברכתיו אם יש בו יראת שמים יכרח מהמקום אם רואה אפילו רק יחידים שאין רוצים בו וכל מצוה שהוא במחלוקת אינה מצוה ולא יתקומם לעשות מצוה שאינה מוטלת עליה שהרי אכילת קדרים בוראי מצוה גדולה היא ומ"מ שנינו בלחם הפנים שהצנענים מושכים את ידיהם מהחלוקה אם מתקוממים בעד זה כדאיתא ביומא (ל"ט, א) ועל זה אמרו כל השם אירחותיו זוכה והואה בישע אלהים :

כג אם יש לשכור ש"ץ בשכר יש בחנם טוב יותר בשכר מבחנם דכל מצוה יותר טוב כשמוציאין עליה מעות ועוד דכשהוא בשכר ישמור עבודתו יותר ועוד דאין לא יעו אחר שאיני ראוי להתפלל לירד לפני התיבה אבל בחנם אין ניכר כל כך שהדבר שייך לו לבדו ושכר ש"ץ פורעים מקופת הקהל ואע"פ שבהקפזה יש של העשיר הרבה יותר בשול העני והש"ץ הוא מוציא שניהם בשהיה היה לשלם נ"כ משום מ"ה הא אין יד העני משנה כיד העשיר ובגהר"ה שוה ישת"ס יותר וזה פחות וכתב רבינו הרמ"א במעוף ב"נ ו"א שטבין חצי לפי מסנן וחצי לפי הנפשית וכן הוא מנהג הקהלות עכ"ל והוא דרך פשרה ואצ"ל ליכא מנהג זה ופורעים מקופת הצבור שצדקות המידות והכונה ממילא לפי מסנן כידוע (עמג"א סק"ל) וכן הוא אצ"ל בכל הההמטת לרבנים ודיינים ושמשם פורעין שצדקות מהקופה ההכנסות הוא לפי ערכו של כל אחד ואחד :

כד במקום שאין ש"ץ או אצ"ל בחול שאין ש"ץ מתפלל ומתפלל

י"ן נר [זמן קדמון] מתיר לו לזווח ש"ץ ויש שמונים אחת מזה מפני שאינו יכול לומר איהו אבתני וגדתי דבריהם דאברהם הוא אב לגרים כי אב המון טים נתחיד וכן מפורש בירושלמי ביכורים פ"א דכן הלכה ע"ש ומסד אינו כדאי להיות ש"ץ וגם חז"ל נ"ל שלא יהיה ש"ץ רכל שגודל באיטר אינו מורה להיות סניטר כמובן וכ"ש א"ל הש"ץ בעצמו עברו עבירי שאסור להעמיד לפני העמוד וכל המחזיק ביד ש"ץ כזה הוא תמא ומחטיא את הרבים ועונשו מרובה כזה ובבא ואין קמיטור נעשה סניטר [א"ל סי' ק"ג] :

יח כל ש"ץ צריך לעמוד לפני העמוד כעומד לפני המלך והמלית על ראשו וכן על כתפיו ולא יעשה תנועת משוננת ולא יביש לצדדים וכ"ש לאחוריו ולא ינהק ולא יפרק ולא ירוק לא בפה וב"ש ברוםם ואם בהרבה לו לעשות כן יעשה בחשאי ותחת מליחו ויקנה פיו וחטיט ואח"כ יתפלל ויראה שלא יצטרך לנקבו באמצע התפלה שאין זה כבוד הצבור ויכן א"ע מקודם לכל זה האמנם אם על כל זה מוכרח לצאת יעמיד אחר על מקומו ויוצא וכמו שהדין לפני העמוד כמו כן בקריאת הדרה :

יט בתנו רבותינו בעלי הש"ע במקעף י"ט דאפילו יחיד יכול לעכב ולומר איני רוצה שפלוני יהיה חזן אם לא שכבר הסכים עליו מתחלה ודוקא שיהיה לאדנו יחיד מעם הנון ע"פ שבעה טובי העיר אבל בלא"ה אין יכול למחות בש"ץ ואם הוא שונא יכול למחות בו קודם שהסכים עליו ומי שהוא שונא לש"ץ לא יעלה לס"ה כשקרא התוכחה עכ"ל והריהם צדיקים ביאר הדין מצינו שאחד יכול לעכב ואפילו מיעוט למה יכולים לעכב הא בכל התורה אוליין בתר רובא :

כ ומצאתי תשובה לזה באור ורוע הגדול [א' ק"ד] שכתב וררה מורי הר"ש שיחיד יכול לעכב חגונה ופשיט בכל ריינו"ם שהמיעוט מעכב על הרוב מלקבוע ש"ץ וכו' שכל ההמנהג להיות ש"ץ שלא מאנודה אחת אין רוח המים טוחה ממנו וכו' והוא"ו יוציא אותם ידי חובה והם אינם מסכימים להתפלו וכו' ואע"פ שיש בו כל מדות טובות בעיניו שיהיו העם מסכימים וכו' וחרע שהרי ישראל שהפריש קרבן חובתו וכא כהן והקריב לו ובעל הקרבן אינו חפץ בו וכי ס"ד שנתכפר לו וכו' וה"נ אין לש"ץ להתפלל אלא ברצון כולם עכ"ל ומה נתבאר דהו בוסן הקדמון שהצבור לא היו מתפללים כלל והש"ץ היה מוציאם ידי חובתם ולכן דימה לקרבן ולפ"ו שפיר אחד יכול לעכב ולומר אין ברצוני לעשותו לשליח בעדי ועכו"ל צ"ל מעם הנון דא"כ אין לדבר סוף ובע"כ צריך לקבל עליו וכן אם כבר הסכים עליו אינו יכול לחזור בו נ"כ ממעם זה דא"כ אין לדבר סוף וכן אם הוא שונא יכול לעכב עליו מקודם ולא אח"כ והש"ץ מחויב להוציא בהפלתו ולהסיר השנאה מלבו ועכ"ל וכשקרא התוכחה אם ירצה לא יעלה והוה ביאר דברי רבותינו בעלי הש"ע :

כן שהצנן ימלא מקום אביו ושכך התנו עמי בשאלה זו שם שמי שירצה יקח לעזור לו וקבלו אותו לש"ץ על כל ימי חייו ע"ש ורכיבו הרמ"א לא קבלו הובור מזה מאומה וצריך מעט :

כח וג"ל רכאמת דכרי הספרי אינו ענין כלל לשכירות ש"ץ ורב דהספרי לא דיבר רק בפרנסים שמעמידן אוחם לכבוד בעלמא אבל כשצבור שוכרים ש"ץ בשכירות מה שייך לומר שבנו קודם והרי יכולים לומר לך רצוננו ליתן מעות ולא לבגד ואמרי יש למעות חוקה והרי בפוסק מעות לחתנו ומת חתנו ונפלה ליבום שהתורה גורה בן ועכ"ז שנינו ברפ"ו דתוכות שכולו לומר לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשר ליתן ק"ו לעושים כתב עם ש"ץ או רב שישלמו לו כך וכך לשנה אדך ננוף אותם שישלם לבנו אף אם ממלא מקום אביו וכ"ש אם הכתב הוא לכך וכך שנים ולכן זיכה הרשב"א לש"ץ זה רק ממעט פנהג שלהם כמ"ש ולסיוע בעלמא הכי"א מספרי :

כט ולכן רבינו הרמ"א לא כתב דין זה שבנו קודם כשמת האב ורק בזה פסק כשמינו אותו לכל ימי חייו או אפילו במינורו לזמן אלא שכן מנהג העולם שאין מסלקין בכלות הזמן והיו בשכירות לעולם ומסילא היו כהתנו שבשיצטרך למויע בדרך בני אדם שמקוינים או יחלו לפרקים שיקח לו עוד כפי רצונו ועתה מסילא שבנו קודם כשראו לכך אבל כשמת ודאי אין הציבור מחייבים לקבל הבן אא"כ רוצים ובחורים בו עתה ולא מפני הירושה [עמ"ל סק"ל ודו"ק] :

ל ובהתמנות רבנות לבן המעט שנהגה לא שייך ירושה בתורה ולכן מציינו בחז"ל שמי שהיה ראש גולה לא היה בנו יורשו כמו שמצינו בהוגות בפ"א דאבות וכן בחכמי הנמרא כמו רב הונא היה ראש גולה ואחריו היה רב חסדא אף שלרב הונא היה בנו רב בר ר"ה והרבה כיוצא בזה וזה שההלל ואילך ירשו הנשיאות עשו בן תקנה להעמדת התורה מפני היררוס ומייעתו [עמ"ל ס"ס] מיהו אם באמת הבן ממלא מקום אביו ראוי לאנשי העיר להקימו על מקום אביו וכן ראוי לודע של אברהם :

לא כתב רבינו הכ"ה בסעף כ"ו קהל שנהנו למנות אנשים על צרכי הצבור לזמן ובהניע הזמן יצאו אלו ויבנסו אחרים החתירם בין לחזן בין לקופה של צדקה בין לשאר מטין הצרכין לצבור בין שנוטלין עליון שבר בין שאינם נוטלין אפילו לא קבעו להם זמן מסמך כפירושו מאחר שנהנו כך עכ"ל והשגחה הוא ריבנו הרמ"א כתב דיש מי שכתב דש"ץ יהפלה מהוך ספר המיוחד לצבור הודאי נכתב לשמו עכ"ל ועכשיו שמהפללין מסידורים הנדפסין לא שייך זה :

לב ודע דש"ץ שהוזכר בנמרא היה ממנהג כל צרכי העיר כמ"ש רש"י בחז"ל [כ"ד] וזהו מהפלל בכל יום שחרית ומנחה וערבית להוציא רבים י"ח ושם חזן מצייט

מתפלל מי שירצה לא יתפלל רק המרוצה לעם ולכן אף ע"פ שלענין קדיש קודם מי שמת לו אב ואם מ"מ לענין תפלה לפני העמוד אע"פ שנהגין האבילים ובעלי היראציי"ם להתפלל לפני העמוד ותקון גדול הוא לנשמת המת כשמתפלל כראוי מ"מ אין לו דין קדימה לענין זה וזהו שנהג רבינו הבית יוסף במעוף כ' אם אחד רוצה לומר תפלה בשביל אביו ואחד רוצה לומר בשביל אחר מי שירצה תקול שואמר התפלה הוא יאמר עכ"ל וכן במקומות שהמוהל דוחה האבל מלהתפלל אם הצבור רוצים יותר בהאבל יהפלה האבל ויראציי"ט קודם למוהל אם אצל הצבור שניהם שיים [מנ"ל סק"ד] ואצילתי אין המנהג שהמוהל יתפלל רק מנגן וכרות פסוק אחר פסוק :

כה צבור שבעצמם אינם יכולים להתפלל ובהכרח לשכור להם ש"ץ שיתפלל בכל יום והוציאם ידו חובתם מחייבים לשכור וכופים זה את זה לשכור ש"ץ ואפילו המיעוט כופים להרוב וכן כופין וא"ו לשכור להם רב להורות להם הוראה איתור והו"ד ושאר ענינים ואם צריכים לשני אלה ואין ידם משנת רק לדבר אחד אם הרב גדול בתורה והוא רב מובהק ובני בהוראה הרב קודם ואם לאו הש"ץ קודם כיון שבעצמן אין יכולין להתפלל ושוכרין ש"ץ שיתפלל בעדם בכל יום ואצילתי לא שייך כלל דין זה והרב המיר קודם [וזהו כוננו ס"ט כמ"י כ"ד] :

כו אין מסלקין חזן מאומנתו אא"כ מצאנו בו פסול ואו הוא פסול עד שישב בהשוכה והיה ניכר לכל ששב ואין מסלקין אותו משום רנון בעלמא כנון שיצא עליו קול שהלישן או נתפס עם כהות וכיוצא בזה אף חוששין להקול עד שיבואו עדים ויעידו ואם הקול חזק מאד יושיבו ב"ד על ככה לרודע מקור הקול [עמ"ל סק"ע] וש"ץ שהוא שו"ב לא יתפלל בכנדים ומסרחין כדרכי השוחטים ואם אינו רוצה להחליף בנדוי בשעת התפלה מעבירין אותו ואף גם בין הכריות לא ילך בכנדים הצואים וכן ש"ץ המנבל פיו או שר בשירי ענבים מוחין בו שלא יעשה בן ואם אינו שומע מעבירין אותו :

כז כתב רבינו הרמ"א בסעף כ"ה ש"ץ שהוקין ורוצה למנות בני לסיוע לפרקים אע"פ שאין קול בנו ערב כקודם אם ממלא מקומו כשאר דברים בנו קודם לכל אדם ואין הצבור יכולים למחות בידו עכ"ל ואיתא בספרי פ' שופטים למען יאריך ימים וגו' הוא ובניו בקרב ישראל הוא ובניו שאם מת בנו עומד תחתיו ואין לי אלא זה בלבד מניין לבן פרנס ישראל שבניהן עומדין תחתיהן ה"ל בקרב ישראל כל שהוא בקרב ישראל בני עומד תחתיו עכ"ל והכוונה כשבנו ממלא מקומו והנה דין זה של רבינו הרמ"א מהשוגת הרשב"א [כ"י ט'] והביא בסוף דבריו הספרי שהבאנו לסיוע ליה ועיקר תשכורתו היתה לפי שחיה המנהג במקומות אלו

מצינו במשניות על כמה ענינים כמשנה פ"ק דשבת [מ"ג] פי' הרע"כ חזן סלמד תעוקת ובמכות פ"ג [מ"ג] פי' שמש שליח כ"ד ובתמיד פ"ה [מ"ג] פי' ג"כ שמשין ע"ש והערוך בערך חזן פי' חזן שליח צבור והוא לשון חזה שצריך לראות היאך יקרא בתורה ועכשיו שם חזן

וא"כ אחת הם והוא רק פמנה להתפלל ולגנו באיזה שבתות ויו"ט ור"ה ויוה"כ וכל העם מתפלל כל אחד בפ"ע וא"כ שהם יוציאו אותנו ידי חובותינו לפיכך אין הרקרוק בהם כל כך ומ"מ וזה חובה שיתיה ירא אהיה ואם לאו תפלתו תעבה ומעורר קשרונים ר"ל :

סימן נד דינים השייכים לישתבח . ובו ד' סעיפים :

א ומה נתפשט מה שנהגו כהרבה מקומות לכרך חזלה או לקבול כבהכ"נ שיעשו לו דין בין ישתבח ליוצר רכל זה מקרי לצורך מצוה ולא"כ כשחזרו להתפלל יאמר הש"ץ מקצת פסוקי דומרה ויאמר קדיש עליהם דלעולם אין קדיש כלא ההלה שלפניו ולכן מתחיליו ערבות כלא קדיש וכן מי שלא היה לו ציצת או תפילין והביאו לו בין ישתבח לקדיש יכול להניחם ולברך עליהם אבל בין קדיש לברכו לא יפסיק בשום דבר וכ"ש שלא יפסיק לאחר שאמר הש"ץ ברכו קודם שמתחילין ברכת יוצר עב"ל :

א ישתבח אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכת ברוך שאמר כלומר שברוך שאמר היא הברכה שפני פסוקי דומרה וישתבח היא ברכה שלאחרי פסד"ו ולכן אין לומר ישתבח אא"כ אמר ברוך שאמר וקצת פסד"ו ומיום הברכה הוא חי העולמים ושם צריכים לענות אמן ולא אחר גדול ומהלל בהשכחות כפי טעם ספרי אף שנהלל סמימין במהולל כשתבחה מ"מ בישתבח נמשכת עד חי העולמים וצ"ל חי בציר"י ולא בפה"ח וכבר נתבאר כסימן נ"א סעיף ד' דאע"פ דרעת רבינו ב"י שאחר ישתבח יכול לענות אמן על ברכת עצמו כמו אחר בונה ירושלים כבהרמ"ו מ"מ אן לא ס"ל כן ואין המנהג כן ורק לענין זה עדיף דכשפסיק בשעה עם החזן יכול לענות אמן ע"ש :

ב כיאור הרברים שמפני שהם שני ענינים נהגו להפסיק בהם לדבר מצוה והיה מן הראוי שההפסק יהיה אחר אמירת קדיש שהרי הקדיש הולך עד הפסד"ו דאין קדיש כלא תפלה מקודם וא"כ איך אפשר להפסיק קודם קדיש וא"כ יאמר אח"כ קדיש כלא תפלה סמוכה לקדיש ומ"מ המנהג לעשות ההפסק קודם קדיש מטעם רבין הקבלה אמר להפסיק לגמרי בין קדיש לברכו וכן ברוב ליוצר וא"כ כהכרח להפסיק קודם קדיש ואי משום דא"כ על מה יאמר הקדיש ליה אומר רבאמא יאמר הש"ץ אח"כ מקצת פסד"ו ורק דוהו כומנם אבל כומני לא שמענו מעולם לעשות הפסק בין ישתבח לקדיש וכל עיובי ההפלה אצילנו או איה עשיית צדקה היו קודם קדיאת התורה וזה שכתבו דכשהביאו לו המלות והתפילין יניחם בין ישתבח לקדיש כבר בארנו כמי' ג"ג סעיף ב' לזה ליוצר אבל הש"ץ יניח קודם ישתבח ע"ש [ומ"מ המנ"ל צענו פריסת שטע אחר שמי'ע ואמר קדיש בתרא לל שמענו עתה המנהג הזה ובמקום שיש מנהג שפסוק שאין לומר שני קדישים סמוכים זל"ל צלי הפסק מזמורים ציונים ומנהג לקבל בקדישים כמו שיכתב ברש"י סי' נ"ח] :

ב אף ע"ג דפסקי דומרה ויוצר אור הם שני ענינים ואמרים קדיש כיניהם מ"מ אמור להפסיק כדברך בין ישתבח ליוצר מפני שכולם מסדר התפלה הם ובנין אחר הם והפוסקים הביאו מירושלמי דהמספר בין ישתבח ליוצר עבירה היא כידו וחזרו על עבירה זו שמעריב המלחמה כדי שלא תקבוצו עליו ואין זה ענין למה שיש נוהגים לומר בעש"ת שיר המעלות שמעמקים אחר ישתבח רזה נחשב כמסדר התפלה כמו דלהרמב"ם אומרים או ישיר אחר ישתבח כמ"ש כמי' ג"א והפסק לא מקרי רק דברי חול [והמנ"ל סק"צ גאלר ג"ע ולה ידענו למה] :

ג ומ"מ כיון דשני ענינים הם לא רמו לגמרי להפסק באמצע פסד"ו והיו שכתבו רבותינו בעלי הש"ע כמע"י ג' וז"ל ויש מי שאומר שלצרכי צבור או לפסק צדקה למי שבא להתפרנס מן הצדקה מותר להפסיק

סימן נה דיני קדיש ושלא להרבות בקדישים . ובו כ"ו סעיפים :

א את היכלי והגליתים וכו' וא"ל אליהו הנביא שנ' פעמים כיום יוצא בת קול כזה ולא עוד אלא שבשעה שישאל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יא שמיה רבה וכו' הקב"ה מנענע בראשו ואומר אשירי המלך שמקלסין אותו כביתו כך מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו טעל שלחן אברים ומפני גורל כעלתו תקעוהו כלשון ארמית מפני שבככל דיברו כלשון זה ולכן כדי שכולם יבינו חקט בלשון המרובר ועד

א הקדיש הוא שבה נחל ונרא שחקנו אנשי כנה"ג אחרי חרבין ביה ראשון והוא תפלה על חילול שמו והברך שחורבן כהמ"ס וחורבן אה"ק ופיוזר ישראל בארבע נפשות הארץ וא"ו התפללים שיהגדלו ויתקדש שמו יתב' כמו שאמר הנביא והרגדלתי והתקדשתי ונדעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' ואמר ה' יומי כריש ברכת שפעם אחת שמע בת קול שמהמהת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי

תקד יש מעמים כמסים בזה :

ב ואמרו חז"ל כשכתב [ק"ע:] כל העונה אמן היא שמייה רבה בכל בחו קודעין לו נוד דיעו ופוחחין לו שעדי נן ערו ובמסקרא במעשה דר"י בן אלישע אומר בשישראל נכנסים לבתי כנסיות ואומרים יהא שמייה רבה מברך וקול רם מנמלין גדות קשות [בתוס' ט"ז] וכשלהי סומא איתא דאמן יהא שמייה רבה אחר מעמבדו העולם ע"ש ולפיכך יש לזהר בזה מאד לענות בבונה ובקול רם :

ג יש מהמין בניי שמונים שמוצו להרכות בקרישים וכמה מועים הם וקרא אני עליהם תשחכנה אבני קדש וגי' ואין משמשין כשרבינו של מלך מלכו המלכים הקב"ה רק כפי מה שהרשה אותנו והמריבה בהם מולול בהדרת קדש וכבר כתב אחר מגדולי הפוסקים בס"י זה דכשם שצוב למעט בברכות כמו בן סוכ למעט בקרישים [כנה"ג] ואחר מיוחד מגדולי החסידים צעק מרה על זה [החסיד ד"ט בתמו' סי' קפ"ג הובא בנה"ט ס"א] וח"ל המרכים באמידת הקדישים כי ומתישים בח קדושת ה' הגדול והנרא ובו ע"ל וכן נבאר כמה קרישים י"ל בתפלות ופירשו של קדיש יתבאר בס"י נ"ז בס"ד :

ד הקדמונים לא אמרו רק שבעה קדישים ככל היום ג' בשחרית אחד אחר ישתבח והשני אחר התהני והשלישי אחד ובא לציון גואל ושנים במנחה אחד אחר אשרי והשני אחר התהני ושנים בערבית אחד קורם שמ"ע והשני אחר שמ"ע על שם שבע ביום האלתיך [רוקח] ואח"כ הוסיפו עוד ג' היינו בכל תפלה לאחר עלינו וכתבו שכל איש צריך לקיים בכל יום אנהיות צד"ק והיינו צד"ק אמנין ד' קדושות י' קדישים ק' ברכות [מג"א סי'] וחקקו קדיש לאחר עלינו מפני היתומים שלא יבולו כהתחיל לפני העמד וקרא לזה קדיש יתום וביום קריאת התורה עוד קדיש לאחר קריאת יוהר אין מקום לקדישים ועב"ז הוסיפו עוד אחד אחר שיר של יום מפני היתומים המרכבים אבל יותר מזה חלילה להוסיף וכוה מקיימים הדל השכינה הקדושה וח"י לומר הקריש במרוצה וחפזון וזה הדרך עמי הארץ אלא אמרוהו בבונה וכתבתוננו ולהצטער על גלות השכינה הקדושה :

ה כתב הרמב"ם בסדר התפלה בנטח הקדיש כל עשרה מישראל או יותר ששוקין בת"ח שבע"ש ואפילו במדרשת או בהנהגה כשהן מסיימין אומר אחר מהן קדיש בנטח זה וכו' והוא הנקרא קדיש רדכנן עב"ל ומבואר מדרב"י דרוקא עשרה שלומים ביחד יש רשות לומר קדיש זה לאפוקי אם פחות מעשרה לומרים וכ"ש אחר כשולמך ולפ"י יש לגזור באנשים כשיש להם יארצי"ם לומדים בעצמם איזה פרקי משניות ואומרים קריש ואסור לעשות כן ויש שכתבו שאין לומר קדיש אלא על רבני הגדה ולכן נהגו לומר איזה מאמר אנרי

אחר הלימוד כדי לומר קדיש רדכנן [מג"א סי' נ"ז סקצ"ז] ואם כי גם מדרבי הרמב"ם כפי המשנה סוף אבות נראה נ"ב בן ע"ש ס"מ מרביו שהבאנו להדיא לא נראה כן ואורבא על הגדה כתב אפילו כוסר ולא מיבעיא הלכות וע' בסעיף ט' :

ו כל דבר שבקדושה א"ל כפחות מעשרה מישראל זכרים ונדולים שהביאו שתי עשרות ובני חורין לאפוקי עברים ולכן לקדיש ולקרושה ולברכו כשאין עשרה לא יאמרו דעל כי עשרה שכינה שראי ובגמרא למרו זה מקרא בברכות [כ"א:] מונקדשתו בתוך בניי ע"ש ומ"מ אם התחילו לומר קדיש או קרושה בעשרה ויצאו מקצתן באמצע גומרין אותו הקדיש או הקרושה שהחול והוא שנשתיירו ששה שהן רוב מהעשרה וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' ד"מ"ט עכירה היא לצאת ועליות נאמר ועובי ה' יכלו אבך אם נשארו י' מותר לצאת עב"ל כומר דאם נשארו י' מותר לצאת כשמוכרם לצאת בנות לנקבו וביוצא בזה דכלא זה פשיטא דגם בנשארו י' אסור לצאת אלא דכלא נשארו י' בכל ענין אסור לצאת [כ"לע"ד] :

ז כלל גדול הוא ברין זה כשהיו עשרה ויצאו מקצתן באמצע רטורים ענין זה עם הקדיש השייך לזה ולא יותר כנון שבאמצע פסד"ו יצאו מקצתן גמרים עד ישתבח ואמר קדיש ולא יותר מפני שיוצר אור הוא ענין אחר יצאו מקצתן ביוצר אור גמרים עד שמ"ע ולא יותר יצאו מקצתן קורם שהתחיל חורת הש"ץ לא יחזור הש"ץ התפלה יצאו מקצתן לאחר שהתחיל חורת הש"ץ גמרים הקדושה וכל חורת הש"ץ עם הקדיש שלאחר שמ"ע אבל אשרי ובא לציון יאמר כל אחד בפ"ע יצאו מקצתן לאחר שהתחילו אשרי ובא לציון יאמר קדיש שלם אך בעליט אפילו יצאו מקצתן אחר שהתחילו עלינו לא יאמרו הקדיש שאחר עלינו ביון שאני אלא מנהג ובן הרין במנחה ומעריב והלל ומוספין וקריאת התורה הוא ענין בפ"ע [כ"מ"א בסעי' ג'] כתב וחס יאלו לאחר שהתחיל בקול רם וכו' יכולים להסלים וכו' ולומר הקדיש שלם ליון עכ"ל והוא תמוה שהי קדיש שלם הוא לאחר ובא ליון והפ"ח וסכס"ג השינו בזה ולי נראה דכוונתו על הסלי קדיש שלאחר שמ"ע אך ממילא יאמרנו שלם כיון שהקדיש שלם לא יאמר עוד כלל טוב שיחמוס מתקבל בקדיש זה ורוקן :

ח ונ"ל דבן הדין לענין קריאת התורה שאם יצאו מקצתן יגמרו וזבת היום כהקראים והמפסיד לא יברך ההפסדה עניינא אחריתא היא וממילא שגם בתורה לא יברך אך במנחה בת"צ יעלה המפסיד שהוא השלישי לתורה מפני שהוא ממנין הקראים אבל ההפסדה וברכותיה לא יברכו דהוא ענין בפ"ע [כ"לע"ד] וע' במג"א ר"ם קמ"ג וצ"ע ועא"ד שם :

ט וכשם שכשיצאו מקצתן משלימים התפלה עם הקדיש השייך לזה כמו בן אם התחילו בלא עשרה ובאמצע באו

ואינו מדבר ה"ו נשמה אבל כשמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר ריני כפקח לכל דבר ומצטרף ואין לשאל אחרי שאינו שומע מה שאומר הש"ץ או אינו מדבר בעצמו אך יצטרף לאמירה קדיש וקרושה ואין זה שאלה כלל דאינו מעבט מה שאין כולם עונים ושימעים כמו שיתבאר ודיושן מצטרף למנין וכן העומד באמצע התפלה מצטרף אף שאינו יכול להפסיק ולענות והמטע דעשרה בעיניו דאכל כיה עשרה שכינתא שריא וכשהשכינה כאן יכולין לומר כל דבר שנקדשה אף שלא הכל עונים:

יב וז"ל רבינו הב"י במעיק ר' ואם התחיל אחד מעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם או שהוא ישן אפילו הכי מצטרף עמהם עכ"ל והמטע כמו שבארנו יש מי שחולק על דך דישן וכו' דאינו מצטרף ולא דמי לעומד בתפלה שהרי יכול לשחוק ולשמע הקדיש והקדושה משא"כ בישן [מ"ג סק"ד] ועוד דהעומד בתפלה דרי הוא עוסק בצרכי שמים אבל הישן לשעתו הוא כבש בעלמא ולכן אנו מברכים המחזיר נשמות לפנינו סתים ואיך יצטרף ומ"ם יש שמקיימים דכריו [מנ"א ס"א] אבל וז"ל סק"ג מיהו יותר מאחד לא יצטרף [מנ"א ס"א] אבל העומדים בתפלה יוכלו לצרף עד ד' מיהו בישן ודאי לכתחלה יש להקיצו וגם על מי שעומד עדיין בתפלה כתב רבינו הב"י במעיק ר' וז"ל כשאחד מתפלל לבדו נכון שהאחרים ימתו מחמת קדיש עד שיגמור כדי שיזכר נה הוא עכ"ל אך אין מאריך דרכה לא ימתו עדיו וחולה כשהוא בדעתו מצטרף אחריו אם שרוב בחדר המתפללין ואם אינו בדעתו נ"ל שאין מצטרפין אחריו ואפילו למאן דמ"ל דישן מצטרף לא דמי לחולה דישן אפשר להקיצו משא"כ בחולה [וי"ט ל"א נ"א] מניחין ע': ע"ס וד"ק]:

יד לעולם מקרי קמן עד שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד ולאו דוקא יום אחד אפילו שעה אחת לאחר י"ג נעשה נדול ושיביא שריו שערות ומסתמא אמרינן שהביא י"ג חדשים ולפיכך מי ששולד בארז ונעשה בר מצוה בארז בשנת י"ג והיתה או שנת מעוברת לא נעשה בר מצוה עד ארז השני דאף ע"ג דק"ל דסתם ארז הוא ראשון וזה להגדר עד ארז וכיוצא בזה אבל במספר השנים לא נגזר בשנה מעוברת עד י"ג חדש ומ"ם אם נולד בשנה מעוברת בארז ראשון ושנת י"ג היתה נ"ב מעוברת נעשה בר מצוה בארז הראשון כן הסכימו רוב הפוסקים [ח"י סק"ג והפ"ה ומ"ג ס"ג] מינן ס' מ' וטעמי ס' מ' וטעמו דל"ה ואף שיש חולקים בזה [מנ"א סק"ו ע"ח] מ"ם העיקר כבוד הפוסקים ולכן פסק הלבוש לקמן מ' ח"פ"ה [וכן מנבאר מדברי ס"ט ע"ג י']:

מז לפעמים שני ילדים ששולדו אחד מקודם ואחד אחר"כ ובר מצוה נעשה מקודם מי ששולד מאוחר כגון שנער אחד

באו עד עשרה כגון שהתחילו ברוך שאמר בלא עשרה ויצל ישתכח באו עשרה אחרים קדיש כמ"ש כמ"י נ"ג וכן בערבית ויש מי שלמד מזה גם על דיבור שבהתחילו למדוד בלא עשרה ובאמצע באו עשרה שיאמרו קדיש [מ"ז סק"ג] הנה אם למדו בחדר מצות ודאי כן הוא אבל אם באו אחר שלמדו לא יאמרו קדיש [מנ"א ס' ס"ט סק"ד] ויש מי שטראה מדבריו דגם ככה"ג אמר קדיש [מ"ז ס"ט] ואינו כן ואינו דומה לישחבה דבשם עיקר התפלה כך נתקנה שהתפללו ב' ושיאמרו קדיש ולא בלימוד וכן יש מי שרצה לומר דכשהיה עשרה בברכ"ג אף שלא למדו כולם ואמר קדיש [ס"ט נ"ט ל"ח וכו"מ מנ"ו] ומדברי הרמב"ם להדיא לא נראה כן דאע"פ דקרושה עושים גם בשכ"ל יחד כמ"ש כמ"י ס"ט והו' מפני שכל יחיד נתייבב בכל יום כזה שהו' מעיקר תקנתא התפלה משא"כ קדיש עד הלימוד אינו כחובה אלא אם עשרה לומדים ביחד ורשו חכמים לומר קדיש דרבנן ולא בעיניו אחר וכמ"ש במעיק ר' בשם הרמב"ם:

יג כתבו רכותנו בעלי הש"ע במעיק ר' יש מתירין לומר דבר שנקדושה כתשעה וצירוף קמן יותר מכן שש ויודע למי מהפליגם ולא נראה דכירים לנהלל הפוסקים וה"ה דעבר ואשה אין מצטרפין ואפילו ע"י חושש שבירד אן לצרף מיהו יש נוהגין להקל בשעת הדחק עכ"ל והנה ברין זה היו פלוגתא דרבוחא שיש שרצו להתירו לצרף לעשרה ומ"ם גם המתירים לא נדקדקו לעשות מעשה כן [תוס' ברכות מ"ח ד"ס ולית כהנא בן טל ר"ח ע"ט] וגם דעת הרמב"ם כפ"ח מברכות כן הוא ע"ש וזה לשון רבוחינו בעלי התוספות שם מסקנא דמילתא אין עושין קמן בגוף לעשרה לימון ולתפלה עד שיביא שתי שערות עכ"ל וכ"כ הרא"ש וכן הוא כדוושלמי שם וכן הוא במדרש רבה בראשית [פ' ל"א ע"ט] וזה שכתבו שיש מקילין בשעת הדחק כתב הלבוש שלא ראה נוהגין להקל אף בשעת הדחק וכן אנו מורין הלכה למעשה [עמ"ל סק"ה וכבר תלקו עליו הח"י וטעמי כמ"ס נמה"ס]:

יד קמן שהגיע לשנת י"ג ויום אחד מצרפין אותו לכל דבר ואמרינן דסתמא הביא שערות דכדרבנן אמרינן חוקה זו ולא בדאורייתא כמבואר בכמה מקומות אך אם ידענו שלא הביא שערות אין מצרפין אותו עד שיביא שערות אך אם הוא סרים שטראי בו מימינו סרים כשהוא בן כ' או נעשה כגדול ואם לא נראו בו מימינו סרים עד שיעברו רוב שנתו והיינו כשהוא בן ל"ו שנה נעשה כגדול ולא מקודם [בש"ע טע"ו ס' כתב ואם נדלו לו סמים סרים קודם לכן דית כגדול עכ"ל ותמיהתי למה לא הסכים בן טעמים דכן מפורש ביצנות וכו"מ [מ"א].] וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מלכות והטור ות"ע אהע"ז ס' ק"ה]:

יב שומה ודאי אינו מצטרף וכן החרש שאינו שומע

צבור תוך הפתח הוא מצרפן עכ"ל כמו בברכה"ו לקמן סי' קצ"ה' והש"ץ מצרפן כאלו הם טולן בחדר אחד אפילו אין רואין אלו את אלו דשני הצדדים נמשכין אחר הש"ץ :

כ וכתב רבינו הב"י בסעיף י"ד מי ששומר אחוריו בהב"ע וכיניתם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבע ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה עכ"ל בן הכיאי בספרו הגדול בשם גאון ע"ש וס"ל דראיית הפנים בעיניו זה הוי ככל הנוף ואפשר כיוון דכל כי עשרה שכינתא שריא ועיקר השראת השכינה היא על הפנים כדכתיב כי קרן עור פניו ויש כי שכתב דאע"ג דעליות אינן מצטרפות להעומדים בבית מ"מ אם העליות אינן במחיצות נמורות אלא בללונסאות כאופן שרואין אלו שלמטה ואתן שלמעלה וקשה עליהם לירד למטה מצטרפיין זה עם זה ויש מנמנמין כזה (עמ"ל סקי"ז ו"ט) סקי"ו] ואולי בשעה הרחק יש למפוך ולהתיר מיהו זה וראי העומדים בעזרת נשים לא יצטרפו עם העומדים ככהב"ע אף שיש חלוטה מעורת נשים להכהב"ע ורואים אלו פניהם שר אלו כיון שמתחיצות נמורות הן הוויין שתי רשויות ולא דמי לעומד אחורי בהב"ע דמצטרף בראיית פנים דהתם אינו עומד בבית בפ"ע אלא בחצר או בדרוב ולכן חשיבין ליה כאלו עומד בבהב"ע אבל לא בעומד בבית בפ"ע [כלנע"ד וגם דהעומד אחורי דהב"ע אינו מלטרף לאלו אחד ולא יותר דכן משמע לן דהש"ע והכו ללא לוסף עלה כן נלע"ד דביטוי אלו] :

כא אמרינן בעירובין [כ"ז.] דחצר קמנה שנפרצה גדולה והיינו שכותלי הקמנה נפרצה בנידואה להגדולה ולא נשארו ניפוין להקמנה ולהגדולה נשארו ניפוין והעומד בהקמנה נראה כאלו הם חצר אחד הוויין שני חצירות אלו דיורי גדולה בקמנה ואין דיורי קמנה בגדולה כלומר דיורי הגדולה מושלין בהקמנה וטישכני אותה אצלן כאלו הן חצר אחת אבל הקמנה אינה מושבת את הגדולה אחריה והמעם כיון דבחד צד נראים כאחד ובחד צד נראים כשנים כמלה הקמנה אצל הגדולה לכל הדיונים שבתורה כמבואר שם :

כב ולפיכך גם לענין צירוף עשרה הדין כן והיינו שאם הצבור בגדולה והש"ץ בקמנה מצטרפין ולי"ו ויוצאין ידי חובתן דרואין כאלו גם הש"ץ בגדולה אבל צבור בקמנה והש"ץ בגדולה אין יוצאין ידי חובתן דהצבור אין יכולין להמשיך הש"ץ אחריהו כיון דהש"ץ הוא בגדולה והש"ץ אינו יכול להמשיך להצבור משום דאין הצבור נמשכים אחר היחיד כמו שנמשך היחיד אחר הצבור וכ"ש אם תשעה בגדולה ואחד בקמנה מצטרפין ויחיד בגדולה ותשעה בקמנה אין מצטרפין מהמעם שנתבאר וג"ל דאנב דין ש"ץ נקמו יחיד בקמנה וה"ה יותר מיוחד עד ארבע דאם ר' בקמנה וששה בגדולה מצטרפין והליפך אין מצטרפין דאין הרוב נגד אחר

אחד טולד בשנה מעוברת בכ"מ לארד ראשון והשני טולד בתחלת אדר שני ושנת י"ג אינה מעוברת ראלו היתה מעוברת היתה הראשון נעשה בר מצוה בכ"מ לראשון כמ"ש בסעיף הקדים אבל כשהשנה פשוטה זה שנולד בתחלת אדר השני נעשה בר מצוה בתחלת אדר וזה שנולד בכ"מ לראשון נעשה בר מצוה בכ"מ בו וסי שנולד בר"ח נעשה בר מצוה בר"ח ואין חילוק בין שהר"ח היה שנה בהולדתו ובכר מצוה או שלא היה שנה שאו היה יום א' ר"ח ועכשיו שני ימים או להיפך כגון כסלו ומכת שלפעמים המה יום אחד ולפעמים שני ימים וכן הסכימו הגדולים [מנ"ל סס וט"ל סקי"ג דסס תשו' סכ"ח] :

מז עבריון לכל התורה אינו מצטרף למנין עשרה אבל עבריון לעבודה אחת או שעבר על גזירת הצבור מצרפין אותו אמנם קלודו כפי המבואר ביו"ד סימן של"ד אין מצרפין אותו רבבר נתבאר שם דמרוחק אין מצרפין אותו לכל דבר שצריך עשרה ומ"מ מותר להתפלל בכהב"ע שהוא שם וא"צ להרחיק ממנו אא"כ החמירו עליו כפירושן כמו שנתבאר שם :

יז הא דאמרינן בפסחים [פ"ה:] דאפילו בחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים ה"פ דמי שעובר ברחוב אצל בהב"ע ושומע שהצבור אומרים קריש או קדושה וברכו צריך לעטות עמהם אם אין הפסק דבר מוטנף כינידא או עוברת כוכבים אמנם זה הכל כשיש עשרה במקום אחד והיינו בחדר אחד אבל לצרף עשרה משני מקומות אין מצטרפין ובהכרח לומר בן הוא אבל כי עשרה שכינתא שריא וזה לא שייך אלא שמקובצין במקום אחד דאל"כ הא לעולם יש עשרה בעיר ומה לי שני מקומות או עשרה מקומות אלא דצירוף העשרה צדיכים בולם להיות בחדר אחד וגם הש"ץ צריך להיות עמהם בחדר אחד ויש בזה פרטי דינים כפי שיתבאר בס"ד :

יח וכתב רבינו הב"י בסעיף י"ג העומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ דהיינו כשמוגד הרלת ממקום שפה פנימיה של עובי הרלת ולחוץ כלחוץ עכ"ל כלומר דמקום המישקוף שעד שפה פנימיה של הרלת הוי כלפנים כיון שהוא תמיד חוץ לדלת אבל אותו חתיכה מישקוף שהולת סותרת אותה היא תמיד בלחוץ גם בית שהרלת פתוחה אבל בשעת כשיש דאסקופה [כ"ג.] אמרינן פתח פתוח כלפנים ובאמת יש חולקים בזה וגם דעת רבינו הב"י בעצמו בספרו הגדול כן הוא אלא ישמא שהר"ו לא כתב גם ולפיכך פסק להמורא אבל האחרונים הביאו שנובלי המוסקים חוקקים בזה [מנ"ל סקי"ח ול"כ] ולכן יש להקל בזה אם ערבינו לכך לצרף האגפים העומדים תחת המישקוף כשהרלת פתוחה :

יט ננין ועליות אינן בכלל בית והעומד עליהם אינו מצטרף למנין עם אותן שבבית ופסקו הטור והש"ע סעיף ט"ו דאם מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים ושליח

הם י"א אנשים ושנים רוצים לצאת שבתין שניהם אחד במקום השלים המנין ומשלמין חציין לפי מסו' וחציין לפי נפשות ויש מי שאומר דבזה התשלומין הוא רק לפי נפשות שהרי כל אחד מחייב להעמיד איש במקומו ורק כשיש שמנה וצריכים לשבור שנים למניין בזה משלמים השמנה חציים לפי מסו' וחציים לפי נפשות מפני שהעניים יכולין לומר דמצרתי יכולים לילך להתפלל במקום אחר ולא כן העשירים שמתיראים להגיע רכושם צריכים לשלם יותר אבל כששנים נוסעים מכאן שיה העני עם העשיר [מג"א סק"ז] ואלו היוצאים מכאן צריכים לשלם חלקם גם בעד שכירת החון ואין חילוק בין רוצים לילך מכאן קודם ימים נראים או זמן רב מקודם דכל שלא יחזור לימים נראים מחויב להעמיד איש במקומו לישא בעול עם הנשואים והאטם לברוח פסוד למפרי כשאינו פושע בעצמו בכריחתו [מג"א סק"ז] ו"ל" סק"כ דפשיטת מקרי כחבל בחצירו או הזקן לו ממנו ע"ס דו"ק]:

כז אין כופין להשכיר להשלים מנין אלא בימים הנראים וכטו' שאין חרין כי אם אחד או שנים אלא א"כ מנהג קבוע ומבורסם בעיד לבוף להשכיר אפילו בחסרון נ' או ר' או יותר כפי המנהג וכשיש מנין בעיד ואין אחד מהם יכול להיות ש"ץ כופין זה את זה לשבור חזן וכן במקום שאין מנין חסיד בכהכ"נ שאין כולם באים להתפלל יכולים לבוף זה את זה במקום שירכאו חסיד מנין לכהכ"נ כדי שלא יתכבד התמיד אך אם יש כהכ"נ אחר בעד אין יכולין לבוף לבא דוקא לכהכ"נ זה והשיב מהר"ל על הישועים הצריכים לשבור מנין חזון ויש שם סביבות שנילים לבא לישועים ארו להתפלל מ"ם אין הישועים יכולים לבוף דבעלי הסביבות שישאו עמדם בעול מפני שיכולים לומר אנהנו יכולים לנסוע למקום אחר [מג"א סק"ז] ומ"ם נ"ל דלאו כללא הוא והכל לפי הענין ואצילנו המנהג הפשוט דכל בעלי הסביבה נושאים בעול היוצאים:

אחר המיעוט וכן מחצה למחצה אין מצטרפין ואם הש"ץ או החידים הם על ספת הגדולה והרוב בהקמנה מצטרפין [פריסה ו"ל]:

כח אבל אם הקמנה לא נפרצה כמלוכה להגדולה אין מצטרפין ו"ל' כלל לפיכך אין מצטרפין למנין משני חדרים וככהכ"נ צריכים כולם להיות בכהכ"נ ואם אחד עומד בעזרה והיינו כבית הבנייה או בחדר שאצל כהכ"נ אף שיש פתח מהחדר להכהכ"נ אין מצטרפין וכבר נתבאר דכל זה הוא לענין צירוף אבל כשיש מנין במקום אחד יכולים העומדים במקומות אחרים לעטף אמן וקדיש וקדושה וברכו ואם תתפללין עמדם נחשבים כמתפללים כצבור:

כד הביתה אף ע"פ שהיא נבזה ו' ורחבה ר' ויש לה מחיצות וחקקת רשות כפ"ע מ"ם לענין צירוף לעשרה כיון שהיא תשמיש כהכ"נ מצטרף העומד שם לעשרה דלענין זה היא מקום אחד שמש עם הבהכ"נ ונ"ל אפילו תשעה שבתים ואחד בכהכ"נ מצטרפין ולא דמי לגדולה וקמנה שנתבאר דהביטוי והבהכ"נ כחד ממש חשיבא לענין צירוף ואף ע"ל דלענין עמידה בפני ס"ח נחשבת ברשות אחרת כמ"ש ב"י"ד ס' רמ"ב לא דמי דהתם העמידה הוא מפני הכבוד של הס"ח ובשניכר חלוקת רשות נסתלק מעם הכבוד אבל לצירוף אחת הם ומ"ם יש מי שאומר דאם המחיצות מניעות עד התקרה וחלקת רשות בפ"ע ויש לחוש לדעה זו אין אין זה מצוי כלל ואפילו אם מצד אחד או משני צדדים מניעות לתקרה כיון שמשני צדדים אין מניעות כאחת הם:

כה עיר שאין בה אלא עשרה ואחד מהם רוצה לצאת ככל השנה כולה אין יכולין דמחות בו אבל בימים נראים יכולין דמחות בו שלא יצא או שעמיד אחר במקומו אבל כשיש עשרה בלעדיו אין יכולין למחות בו ואף שיכולין לומר דאולי יצא אחד מהם לנקבו או שסא יתלה ולא תשאר מנין דא"כ אין לדבר סוף [עט"ז] ואם

סימן נו פירוש הקדיש וכיצד היא עניית איש"ר, ובו מ' מעיפים:

מתחננים שיתגדל ויתקוש שם יו"ד ה"י ויהיה כל שם הוי' כשלימות כדכתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד וכדאיתא ספ"ד דפסחים וזהו שם יו"ד ה"י רבה שתרבה עוד הי"ו והה"י השנה:

כ בעלמא די כרא כרעותיה בעולם שברא כרצונו והכ"ה של כרעותיה רפה כדון כנ"ד כפ"ה דסמיך אהו"י וי"א שהכ"ה דנשה דכרעותיה קאי על יתגדל ויתקדש שזה יהיה כרצונו ולא קאי אדי ברא והוי דנ"ש כדון פסוק כידוע למדקדקים [הגר"ל] וראיה לפי זה מטעם על הכל יתגדל ויתקדש שאומרים בשבת ויו"ם כהוצאת הס"ת שאומרים שם כרצונו וכרצון כל יראוין וקאי על יתגדל ויתקדש וה"נ כן הוא [סס] וימליך מלכותיה

א כבר נתבאר נודל מעלתו ונודל קדושתו של הקדיש ברוש מ' הקודם וזה תקוותינו בעתיד כמו שאמר הנביא ותתגדלתי והתקדשתי ונדעתי וע' וידעו כי אני ה' שווה התכלית מהבריאה ופסוק זה נאמר על מלחמת גוג ומגוג שאז תחת אשר עד כה היה שמו יתב' מחולל בין עובדי כוכבים אבל אם יתגדל ויתקדש שמו הגדול חוד פירוש יהא שמו רבה דבארמית הוי זה כמו בעברית שמו הגדול והוא שם הוי"א דרשמה הם שני תיבות שם יו"ד ה"י משום דמיום שחרב בהמ"ק היו לעולם ששתמש בשתי אותיות שם יו"ד ה"י ואין השם שלם ואין הבטא שלם עד שימחה ורעו של עמלק כדכתיב כי יד על כס' מלחמת לה' בעמלק וזהו שאנו

ויתהלל שא"צ לומר רק ו' שבחים כנגד שבעה רקיעים וכן יתברך עד ויתעלה יש ו' תיבות והאומרים זה חושבים מן וישתבח והמנהג פשוט לאומרו וכתב רבינו הב"י שיש לבזוין בעניית הקריש כלומר שקדיש צריך כונה להבין מה שאומר ולשום לב לתפלה הקדושה הלזו ובלא כונה לאו כלום היא ומוטב שלא יאמרנה וכתב עוד שיענה בקול רם וישרוץ להשתהלל כדי לשמוע קריש ע"ש :

¶ בשהש"ץ אומר יתגדל ויתקדש שמה רבה עונין אמן וכן אחר ויקרב משיחיה לפי מנהג הספרדים עונין אמן וכן אחר בריך הוא עונין אמן ומנהג אשכנז לענות בריך הוא ואחר ואמרו אמן עונין אמן וכתב רבינו הרמ"א שלא יפסיק בין הוא ובין לעילא מן כל ברכתא ע"ש רס"ל דברוך הוא קאי על למטה כלומר בריך הוא לעילא מן כל ברכתא אבל השינוי על זה דברוך הוא קאי אדלעיו קודשא בריך הוא כמו שכתב"ק אומרים הקב"ה וכן מבואר מהרמב"ם שכתב אמן אחר בריך הוא וכן המנהג פשוט ולעילא הוא קאי על יתברך וישתבח שתברך למעלה מכל הברכות והשירות והתשבוחות שנאמר: מעולם והך ונתחמתא צריך ביאור וג"ל הדבוקה דהנהגה התחומים שנחמו הגבויאם ג"כ גדולות הן ולזה אומרים שיהיה למעלה מנתחמת הגבויאם וגם רז"ל אמרו כן דכל הגבויאם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעוה"ב עין לא ראתה וכו' ובעשיה' אומרים לעילא ולעילא ואו אומרים מכל ברכתא ולא מן כל ברכתא והמעט מפני שיש מספר כמה תיבות א"ש בקדיש ולכן בהתחום שיש תיבה אחת יש להחסיר תיבה אחת :

¶ כתבו המור והש"ע שיש חמשה כריעות בקדיש כשאומר יתגדל כורע וכן כיהא שמה רבה וביתברך ובברך הוא ובואמרו אמן וכתב המור בשם רב נחשון נאון דר"י כריעות הם לחובה ואחר של רשות אך הוא חשבו הכריעה החמישית אצל עושה שלום ע"ש יש שמנמנמן בכריעות אלו [הסג"א] משום דאין להוסיף על הכריעות שאמרו בחיים ונלע"ד דאינם כריעות ממש בכריעות של שמ"ע אלא לשחוח מעט וכן יש לעשות ולאחר שמים הקדיש פוסע נ' פסיעות ואח"כ אומר עושה שלום וכו' והמנהג לכרוע קצת כדברי רב נחשון שהבאנו :

¶ ודע שהעולם גדולים לומר חצי קדיש וקדיש שלם ויש מההפוך שמברכים דבאמת זהו חצי קדיש וסג"א הוא שבאמת גמר הקדיש הוא רק עד דאמרן בעלמא אלא שבמקום התפלה מוסיפין תפלת התקבל יהא שלמא רבה דמשום שהשלום הוא עמוד העולם לכך אחר גמר התפלה וצריכין לצאת לאויר העולם אנו מבקשים מהש"ת שיהיה שלום בתוכנו ומוסיפין עושה שלום בפרסומו וכו' אע"פ דחדא מילתא היא עם היא שלמא רבה נ"ל דזהו תפלה אחרת דמתחלה מבקשים שהא שלום

מלכותיה זהו תפלה כדרכיב והיה ה' למלך על כל הארץ ובטחם ספרד מוסיפין ויצטח פורקניה ויקרב משיחיה ויש גרסין קץ משיחיה אמנם באמירת וימליך מלכותיה ממילא דהוא ביאת המשיח כמובן :

¶ כחייכון וכו' בענלא ובזמן קריב זהו תפלה שנוכה לראות זה בחיינו וזה יהיה במהירות שפני שחבלי משיח קשים הם לסובלם לזה אנו מתפללים שתהיה זה במהירות זמן רענלא בארמית הוא כמו מהרה בעברית כדאיתא בברכות [י"ח:] ובזמן קריב כלומר שיהיה במהירות ובזמן קריב ואמרו אמן יהא שמה רכה וכו' שהש"ץ משיחיה שיהיה יענו אמן עוניים אמן כלומר הלוואי שיהיה כן ששמו הגדול יתברך לעולם ולעמי' לעלמי' כלומר אחרי שנוכה שיהגדל ויתקדש שמה רבה ישאר מבורך לעד ולעולמי עולמים ולא כביח הראשון והשני שאח"כ עוד נתחלל שמו יתברך אכל עתה ישאר לעד לעולם שמו הגדול מבורך ויש גרסין ומבורך זהו לפי ה"א רשמה הם שני תיבות והעיקר בפי' הראשון וזהו שכתב רבינו הרמ"א במע"ף ו' שלא יפסיק בין יהא שמה רכא למברך וכן מוכח בסוכה [ל"ע.] ויראה לי דאין טענה שלא להפסיק שאמר בנשימה אחת דלהדיא אמרין שם דלית כן בה אלא כוננו שלא יהיה כהפסק ענין ויאמר אח"כ מברך אלא שישמך ביהר [וכנס"א"ש] קטית סג"א סק"ג] וכבר נתבאר בר"ם ג"ה שצריך לענות איש"ר בכוונה ובקול רם ויתגדל הרל"ת הוא בציר"י וכן דל"ת של ויתקדש שמה רכא ספיק ה"א מברך בקמ"ץ תחת הכי"ת ופת"ח תחת הר"י"ש לעולם בקמ"ץ תחת העי"ן ולעלמי עמיא וי"א לעלמי בלא וי"ז והעיקר דומר בו"ז וכן מנהג העולם :

¶ עד כמה עונין איש"ר יש בזה דעת י"א שאין לענות רק עד עמיא וחזו דעת המור וכן משמע מהרמב"ם ע"ש ודעת המקובלים לענות גם יתברך והוה דעת רבינו הב"י שכתב במע"ף נ' העונים עד לעלמי עלמיא בלבד טועים הם כי אמר להפריד בין עלמיא ליתברך עב"ל ומקורו מהמדרש [ענ"ן] ושם הכונה בהפסק דיבור כמבואר למעיו"ן שם וס"מ נראה שגם בענייה א"ל להפסיק [צ"ז] וכן רבינו בחיי פ' שמות על פסוק ותעל שועתם אל האלהים וז"ל וצריך לחבר מלת עלמיא ליתברך ואין להפסיק בהם כלל כשם וכו' עכ"ל ויש שעונים עד דאמרין בעלמא [צ"ז] צטט דל"ח] ורוב העולם תפסו לעיקר כדברי רבינו הב"י שעונים עד יתברך וכן המנהג [והסג"א כתב עד עלמיא] מיהו כל זה אם הש"ץ אומר מלה גמלה במתינות אבל כשאומר במהירות ועד שהעונה עונה עד יתברך עומד הש"ץ בסוף הקדיש יאמר היחיד עד דאמרין בעלמא וכן ראיתי גור"ם :

¶ הרמב"ם כתב שאחר שאומר הש"ץ יה"כ עונין אמן וכתב המור שלא נהגו כן ע"ש וכ"ש לפי מנהגינו שעונים עד יתברך והוא לא שייך עניית אמן ואומרים יתברך וישתבח וכו' ויתעלה ויתהלל וי"א שאין לימו

סוף] ומ"מ כיון דמצית דעגזון מלך מאב קם בשמע דבר ה' כ"ש שעליט לעמוד [עס] וכדומה לי שהמנהג שהקדישים המוכרחים בתוך התפלה יש לעמוד ושאר קדישים אין הכרח לעמוד עוד כתב רמי שבא לכה"ג ושמע הקהל עונין קריש עונה עמיהם אע"פ שלא שמע שאמר ש"ץ יתגדל עכ"ל כלומר כשכא בעת שעונים הצבור איש"ר עונה עמיהם ופשוט הוא עוד כתב דבשמתחיל יתגדל י"לועתה יגדל נא בח וגו' עכ"ל ואין טהנין כן וכן יש אומרים פסוקים בתהקבל וביהא שלמא רבה ואין טהנין כן והאר"י ז"ל צוה שלא לאמרם [כמ"ט המ"ט בסק"ז ע"ט] :

שלום בינינו ואח"כ מכקשים שאף אם חלילה הפרוץ איזה מחלוקת יסייע לנו הקב"ה לעשות שלום כמו שהוא עשה שלום במדומיו בין שני ההפכים כמ"ש הטור עושה שלום במדומיו על שם המלאכים שהם אש ומים ואין אחד מכלה חבירו ע"ש ולזה אומרים אף שהגיע המחלוקת בשני דעות לשני הקדים מ"מ יסייעו לעשות שלום וזה שקראוין חצי קדיש הוא שם בעלמא :

פ וכתב רבינו הד"מ א"י שיש לעמוד כשעונין קדיש וכל דבר שבקדושה עכ"ל והמהר"ל לא ס"ל כן וכ"כ ככונת ובכתבי האר"י ז"ל שכל קדיש שחופפו סומד יעמד עד אחר איש"ר ובשוישב א"צ לעמוד [מנ"א]

סימן נו דיני ברכו וענייתו . ובו ב' סעיפים :

באמרת ברכו ולא בבריעות שבשמ"ע ונכון הוא ואפי' לפי מה שיתבאר בסימן קל"ט דלקרה"ת אין לברוע מ"מ בשעת התפלה ברוע וכן המנהג הפשוט יש מי שכתב שלא להפך פניו סמוך עד שיאמר ברוך וכו' [ט"ת] ולא ידעתי מעם לוח רבי בעת קרה"ת אין הדפיני פנים כמורה ומה בין ול"ז אלא דמסילא הוא כן דכיון שעוסד למורה למה יהפך פניו אבל סרינא ז"ל דאין עיכוב בזה [ומ"ט המנ"א בסק"א יתבאר במי' קל"ד שלטי כן ע"ט] :

ב אמר להפסיק בין קדיש לברכו ובין ברכו היצר אור ובן בערבית אף לדבר מצוה אמר להפסיק ומקום שגדע לעבד התפלה בשביל איהו דבר יעכבו קדם קדיש וכמ"ש במ"י ג"ד ואף גם כזה אין אצילת המנהג כן במ"ש שם ע"ש :

א לאחר קדיש אומר הש"ץ ברכו את ה' המבורך הצבור ענים ברוך ה' המבורך לעולם ועד וגם הש"ץ תויר ואמר ברוך ה' המבורך לעולם ועד [ולכאמנ"ס בפ"ג מתפלה אינו חוזר לומר ברוך וכו' וכן הוא דעת מהר"מ מר"ב] בדי לבלו עצמו בברכה שמקדם אמר ברט כלומר שהצבור לברכו ולכן סברך גם הוא להקב"ה וכמ"ש לקמ' במ"י קל"ט ואין עונין אמנ אחר הש"ץ כשחוד ואומר ברוך וכו' יש שעונים ומועים הם וכתב רבינו הד"מ א דנהו שש"ץ מאריך בברכו והצבור אומרים יתברך וישתבח וכו' בעוד שהוא מאריך בברכו עכ"ל והו' כשהש"ץ מאריך בנינו אבל בעת שאמר הדיעות אין לומר כלום ולכן אין אנו טהנין דומר זה כי אצילנו איט מאריך נגנן בברכו ודע שטהנין לברוע מעם

הלכות קריאת שמע

סימן נח דין זמן ק"ש ואם לא קראה בזמנה . וכו' כ"א סעיפים :

ואע"פ דאחרים אומרים שם דזמן ק"ש הוא משיראה את חבירו רחוק ד' אמות ויבירט ואמר רב הונא הלכה כאחרים מ"מ הא אב"י אמר אח"כ לתפילין כאחרים לק"ש כותיקין וכו' ע"ש והלכה כאב"י וגם שימת הרי"ף כן היא :

ב ושיטת ר"ת ורבינו תננאל בתום יומא [ג"ז:] דעיקר זמן ק"ש הוא מן התורה אחר נץ החמה כרמכח מיומא שם וקרא דירראך עם שמש קאי אק"ש דק"ש נמי הייט יראה והותיקין היו באמת מקדימין מעט קודם הזמן מפני שרצו להתחיל תפלה שמי"ע תיכף אחר הגן וגם אב"י הכי ס"ל וזה השאלת תפלה שמי"ע תיכף אחר הגן בעלמא הוא דהזמן הוא בשעת הגן אלא שהותיקין הקדימי קצת ואין חשש בזה שהרי ברעבד יוצאים ה"יכף אחר עמוד השחר ונמצא דלשיטה זו ולשיטת הרמב"ם ארדה

א כתב הרמב"ם בפ"א מק"ש דין י"א איהו היא זמנה ביום מצותה שיתחיל לקרותה קודם הגן החמה כדי שיגמר לקרות ולברך ברכה אחרינה עם הגן החמה ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש ואם איחד וקרא ק"ש אחר שתעלה השמש יצא ידי חובתו שעונתה עד סוף שלש שעות ביום למי שעבר ואיחר ומי שהקדים וקרא וק"ש אחר שיעלה עמוד השחר אע"פ שהשלים קודם שתגן החמה יצא ידי חובתו ובשעת הדחק בנזון שהיה משבים לצאת לדרך קורא לפתחלה משעלה עד ה"ש עכ"ל ולדבריו עיקר זמן ק"ש מן התורה מעט קודם שהאזן שיגמר הברכה אחרינה של ק"ש והוא ברכת נאל ישראל שמש עם הגן ככרי שיתחיל תפלה שמי"ע תיכף אחר הגן ככתוב ייראך עם שמש ואחלה קאי ובן עש דהותיקים כמבואר בברכות [פ'] :

איחדי לה לגמרי זמן ק"ש דאחרים ואין בן דעת רוב הפוסקים כמו שיתבאר :

ג' וז"ל המד מסימתי ומנה משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת מרחוק ד' אמות ויכירט ונמשך עד סוף ג' שעות ומצוה מן המוכרח לקרותה כוונתין שהיו מכוונין לקרותה מעט קודם הגץ החסה כדי שישפיע אותה וכירטתיה עם הגץ החסה ויפסק לה התפלה מיד בהגץ החסה וכ"כ הרמב"ם וכו' ומי שיוכל לעשות כן שברו מרובה סאד ומוכמח לו שהוא בן העוה"כ ולא יזק כל היום עכ"ל וזהו דעת התוס' והרא"ש ורוב הפוסקים והזמן הוא משיראה חבירו הרגיל עמו קצת מרחוק ד"א ויכירט דאלו רגעי עמו הרבה גם בלילה יכירטו ואם לא רגיל עמו כלל ודאי גם אח"כ לא יכירט אלא ברגיל קצת והבי איהא בירושלמי והזמן הזה הוא הרבה קודם לתנן וזה שכתב וכ"כ הרמב"ם לאו אכולי מילתא קאי אלא על מצות הוונתין [כ"ת] וכדעת המור פסקו רבותי בעלי הש"ע מפני שרוב הפוסקים סוברים כן :

ד' ויש להבין במאי פליגי כל הני הא כיון דברעבד יוצאים מעמוד השחר לפני שאחר עה"ש היו יום לכל העינים שבתורה וא"כ מגן שיעורים אחרים ולשיטת ר"ת ור"ח א"ש דבכל המצות תנן בספ"ב דמגילה דכל מצות שביום מצוהו ככתחלה הוינן ואם עשאן כעוה"ש כשר מפני שעיקר תוקף היום הוא בריחת השמש וגם על שיטת הרמב"ם ל"ק כל כך דכיון דעיקר התפלה הוא מהגין כוכבת ייראוך עם שמש ומצוה גדולה להסמיך נאוה לתפלה לכך מתחילין קודם הגץ כדי שיגמור עם הגץ כמ"ש אבל להמור ורוב הפוסקים דהשיעור הוא משיראה חבירו וכי' וכן כל שיעורי התנאים במשנה שם והם בין עמוד השחר להגץ מגלן :

ה' אמנם כיאור הענין בן הוא דמ"ע דק"ש לא דמי לכל המצות דכל המצות הטהרות ביום גורגתה כל היום וכל המצות הטהרות בלילה הטהות כל הלילה ולא יותר ובק"ש הברך משונה דק"ש דיום אינה טהרת אלא עד ג' שעות דיום ולא יותר וק"ש דלילה לא לכד שטהנת כל הלילה אלא אף גורגת גם על היום שלכן אמרו החכמים דלפעמים כשקרא אחר עמוד השחר יוצא בק"ש של לילה [ברכות ח' :] ובמ"ש לקמן בסו"ר ל"ה ומעמו של דבר דכיון דכתב התורה בק"ש ובשכבך ובקומך הקפידה תורה על זמן שכיבה ועל זמן קומה וכיון שיש בעולם הישנים גם לאחר עמוד השחר נחשבת בשל לילה אע"ג דעמוד השחר בכל דבר נחשב ליום וכן אמרו בגמרא שם משום דאיכא אינשי דגני כהאי שעתא ע"ש [ט' .] וגם לק"ש של יום נחשבה משום דאיכא אינשי דקימי ממטתם כהאי שעתא [ט"ז ח' :] אבל לאחר ג' שעות על היום אין דרך כלל לישן ואפילו בני מלכים קמים ממטתם בסוף ג' שעות לא קרינא עוד ובקומך ולפיכך ק"ש של

לילה נמשכת גם אחר הלילה עד גץ החמה דאו כולם קמים ממטתם אבל עד הגץ יש ששוכבים על מפתח וק"ש של יום אינה אלא עד ג' שעות דאו כל העולם קמים ממטתם וכוה פליגי תנאי על לכתחלה אימתי זמן שרוב העולם קמים ממטתם דליתוי קרינן ובקומך זה אומר בכח וזה אומר בכח והאן קי"ל ובאחרים דאו הוא הזמן דרוב העולם לקום ממטתם :

ו' וכוה מוכן מה שיש במצות ק"ש לכתחלה ודעבד דלכתחלה יקרא משעה שרואה חבירו בריחוק ד"א או שיעור אחר וברעבד עד ג' שעות משום דברואי לכתחלה צריך קיים ובקומך לרוב העולם אך ברעבד אם רק יש איזה אנשים שעתה קמים כמו בני מלכים יצא ואין לשאול למה לא נאמר דבל היום דוי ובקומך כמו דבל הלילה דוי ובשכבך כמו שבאמת דקשה כן רבינו הב"י בספרו הגדול דלא דמי דשכיבה שפיר מקרי כל זמן ששוכב אבל קומה אינה נכרת אלא בשקם אבל אח"כ לא מקרי קומה רק עמידה או ישיבה או הלך [מג"א סק"ו וט"ז סוף סק"ד] ולוה כתב רבינו הב"י בסעי' ב' דאם לא קרא ק"ש קודם הגץ החסה יש לו לתקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל עכ"ל והטעם משום דאו עכ"פ יותר יש קמים ממטתם בעולם מכפי מה שיש אח"כ :

ז' ויש ששאלו דכמו שיוצאין ק"ש של לילה לאחר עה"ש משום שיש אנשים ששוכבים עליו במטתן וקרינן ביה ובשכבך א"כ יש לצאת ק"ש של לילה עד ג' שעות על היום שחרי י"ש בני מלכים ששוכבין עדיין במטתן ויש מי שחורץ דהם שוכבים ואינם ישנים ולכן ובקומך שפיר קרינן ברו ולא ובשכבך [מג"א סק"ו צ"ס מלחמות] ויש מי שחורץ דבשלמא ק"ש דיום שפיר אולינן אחר ובקומך דבני מלכים אף דמיעומא גינתו כיון דהוי יום גמור אבל ק"ש דלילה דקרותה ביום לא אולינן אחר המיעומא של בני מלכים [צ"ס צ"ס רצ"א] משא"כ אחר עה"ש שדרבה עדיין ישנים במטתן ואין היום זורח עדיין שפיר מקרי ובשכבך :

ח' ולענ"ד נראה דאין התולה לשאלה זו שחרי יתבאר דכשקרא ק"ש של לילה אחר עה"ש לא יקרא או ק"ש של יום כמ"ש רבינו הב"י במעיק ד' וז"ל אם נאנס ולא קרא ק"ש ערבית עד שעלה עה"ש ביון שעדיין לא הגץ החסה קרא ק"ש ויוצא כה ידי חובת ק"ש של ערבית ואם היה אטם באותה שעה לצאת לדרך גדודי חיה ולמטים לא יקרא או ק"ש פעם שנית לצאת בה ידי חובת ק"ש של יום שמאחד שעשה לאותה שעה לילה אי אפשר לחזור ולעשותה יום עכ"ל ותהה מסילא אי אפשר בשום פנים לקרא ק"ש לאחר הגץ על חובת לילה דא"כ לא יהיה ביכולתו לקרות ק"ש של שחרית דמאחר דעשירת לילה איך תעשנו יום וכל הזמן שאחר הגץ במצב אחד הוא וכ"ש אם יקרא של ערבית בני שעות לא ישאר זמן כלל על של שחרית דאחר ג' שעות עבר

הרמב"ם כמ' המשנה בפ"א דברכות ע"ש וה שאמר כוונה ויקהל [ד' ק"ל"ה]: ראי אחוספי' שעתא כלילא אינן שעתא דסתוספא רימסא אינן ע"ש והו לענין הגן ערן שהקב"ה משחששעו שם עם הצדיקים בסכנאר שם ושם היום והלילה שיוין בשעה ודא לענין דיני התורה אצלו דאל"כ נאמר בחורף בע"ש שמתר' לעשות מלאכה עד אחר שעה ששית אחר חצות היום ובסוצאי שבת נאסור לעשות מלאכה עד אחר שעה ששית בתמיה וחלילה לומר בן [וכ"מ בתנ"א סי' א'] סק"ד וכו"כ ציד אפרים עס בשם המקובל מהר"ם שרעבי':

יב מיהו יש כזה שאלה דניה דודאי לכל דיני התורה כן הוא מ"ל לענין ק"ש רכתיב בה ובשכבך ובקמנך הלא השכיבה והקימה לא ישנתו בהתחברך היום או יתקצר כלומר בשחיים והלילה שיים היו ומי ק"ש עד אחר שעה תשיעית דרם ג' שעות על היום משם דכני מלכים ישנים עד ג' שעות וא"כ אמו בתקופת המזו שכיב היום הוא בתצי שעה שמינית יקומו או הבני מלכים ידרי דם ישנים עד אחר שעה תשיעית וא"כ ליהיו זמן ק"ש תמיד עד אחר שעה תשיעית שררי קרינן או ובקמנך וראיתי לאחר סן הגדולים שעלה ע"ד לומר כן [משכנ"י סי' ע"ו וכנה חלוני למספיקא ע"ס]:

יג אמנם כחמא לא זה שאלה כלל ודיני התורה לא ישנת לעולם כלומר לראות לפי מנהג המקום והדברים התלויים כיום ובלילה צותה לנו התורה שכל אחד במקום שהוא כשאלו יום ינהג דיני יום אף שבמקום אחר לילה וכשאלו לילה ינהג דיני לילה אף שבמקום אחר עדיין יום ועל זה נאמר שבת היא לה' ככל משבתים כלומר הקבלו השבת בכל מקום שאחם יושבים שכשבסקוטכם יום הששי הגיע הלילה אינליבם שבה אף שבמקום אחר עדיין הוא יום ששי ולהיפך בשבה בערב כשהוא לילה אינליבם חול אף שבמקום אחר עדיין הוא שבת וכן גבי ק"ש שהתורה אמרה ובשכבך ובקמנך אינו חלוי בכל ארם מתי שישכב ומתי שיקום אלא זמן שכיבה לרוב העולם וזמן קיסה לרוב העולם ושיערו חו"כ שבזמן הגן רוב העולם קמים ממטהם ויש שקמים מעמוד השחר וכני מלכים ישנים עד ג' שעות שהיא רביעית היום ואין סגחיים על מה שיש כמה ערים שבגן החם עדיין כולן ישנים וכיוצא בזה ולפ"ז הוי כאלו התורה אמרה שבגן החם הקרא ק"ש ועד רביעי היום הוה זמן ק"ש ואו סמילא דככל מקום ומקום לפי מה שעומד בכדור הארץ בששם הגן החם הוה זמן ק"ש וכששם יעבור רביעי היום עדיין זמן ק"ש כמו בשבת ולא משנחנין אם שם כבר עמדו או עדיין ישנים דלא לפי מנהג בני אדם נוחה התורה אלא נידה היא כך וכך העשה כיום ובלילה ומסילא שכל אחר מתי שהוא אצלו יום הוה מצות היום עניו ובלילה מצוח הלילה עליו:

יד יש מי שאומר דרביעי היום חשבינן מעמד השחר

עבר הזמן ואם נאמר ראו יקרא של שחרית קודם הגן ושל ערבית אחר הגן הא ודאי א"א להקדים זמן ק"ש של שחרית מערבית ראשש ולכן אין לשאלה זו מקום כלל [עמג"א סק"ו שכנה בשם המלחמות וז"ל ולענין ק"ש על שחרית אע"ג דלענין בוקר ולונה כל היום כיון דכתיב ובקומתו וכו' ועוד תפני שקבעו מ' לילת דכתיב ורחיקם אותו לתיכר קבעו זמנה מאכיד בין חללה וכו' ע"כ ולא אינן דלמו כתיב בוקר בק"ש ועוד דלגן קי"ל כחמרים ולא מאכיד בין חללה וכו' ולפי מה שזכרנו בסעיף ז' ח"ס בטענות ודוק]:

טז מי שהוא אטם כנון שצריך לצאת לדרך במקום נדודי חיה ולמטים שלא יוכר לעמוד ולא לבוין אפילו פרשה ראשונה ואפילו עד על לבכך ולא אפילו לפי שהכבוד כמי' סג' רעיקר הבונה הוא כפסוק ראשון מ"ם הא מחבאר שם הדרך עראי אסור לקרות וקדעת כה"ג בפור שם צריך כונה עד על לבכך וא"כ במקום מסוכן כוה כשילך והוא יהיה דרך עראי [עמג"א סק"ד] וכן אם השיירא העולם מחרה ולא ירצו להמתין לו כלל יכול לקרותה עם כרכותיה משיעלה עה"ש וגם יכול לומר ברכת יוצר אור וי"א שלא יאמר או יוצר אור [עס סק"ה] אבל אם אינו הולך במקום נדודי חיה ולמטים וגם אין בני השיירא נתפוס כל כך אפילו יוצא לדרך אחר שעלה עה"ש אינו קורא עד שניע זמנה ומ"ם כרעכד אם כבר קראה משעלה עה"ש אע"פ שלא היה אטם יצא ואם קראה בלא ברכות יחזור לקרותה בזמנה עם הכרכות וע' לקמן כמי' מ' וכן אם יש דבר תחין בעיר שמיטרחים לקרות ק"ש כמקדם אפשרי כנון שיש מת או ברית מילה או ביום הושענא רבה שמדברים בתחנונים יכולים לקרותה מיד אחר עה"ש וכן המתפללים באור בוקר כיום א' דשכועות [עס סק"ג]:

יז ג' שעות הם רביעי היום כשהיום והלילה שיים ובכל זמן משערים על רביעי היום וכשהיום ארוך מ"ז שעות דוה זמן ק"ש עד ר' שעות ובחורף כשהיום שגבה שעות היו זמן ק"ש רק שני שעות על היום ולפ"ז במדינתנו שהם לצד צפון העולם נגמר בקיץ זמן ק"ש בתצי שעה שמינה אף אם נחשיב סגן החמה כמבואר בהלכות ולכן יש לזהר בקיץ להתחיל בתפלה לא יאחר משיכה המורה שעות שבעה ויניעו לק"ש קודם חצי שמינה אבל בחורף נמשך הזמן ק"ש עד שעה עשירית ויותר מעט כמבואר בהלכות [והט"ו סק"א הביא מהר"י שנתחף סהיום קל' יט למחר ע"ס והיו בתדירות שלהם ודוק]:

יח זה שכתבנו דבכל זמן משערים רביעי היום וזהו הנקרא שעות זמניות כלומר שלעולם היום י"ב שעות והלילה י"ב שעות והשעות אינן שוות רק בימים שריום והלילה שיים אבל כשהיום ארוך יותר מן הלילה הוה שעה של יום גדלה משל לילה וכשהלילה ארוכה והרץ פן היום הוה שעה של לילה גדולה מן היום כן כתב

רבוט הקדוש לא קרא רק שמע ישראל [י"ג]: משום דע"פ דין היה פסור לנמרו שהרי אפילו העוסק בצרכי רבים פסור כמ"ש בסו"י ע"י כ"ש רבוט הקדוש שהיה מלמד תורה להתלמידים כמ"ש רש"י שם אלא דעכ"ו היה קורא פסוק ראשון משום דאין כזה הפסק ללימוד התורה וזה שבעמדה הוא רק פסוק ראשון משום דכו צריך כונה יתירא כמובן :

יך וזה שכתב רבוט הב"י בסו"י ס"ג מעוף ו' הקורא ק"ש לא ידמו בעיניו וכו' כפרשה ראשונה שהיא עיקר קבלת מלכות שמים עכ"ל אין ראיה שהשאר הם דרבנן דהא פירש המעם משום שהיא עיקר קבלת מלכות שמים כלומר ובה מטנה והוא כהשאר ועוד דבאמת הרמב"ם לא כתב כפרשה ראשונה ע"ש [כמ"ס סס המג"ל סק"י] והרי מבואר שם דהאומנין קורין בראש האילן וא"צ לירד ואי ס"ד ריש פירשיות דרבנן למה לא הקילו באומנים שלא יקראו כמו שהקילו בברכת המזב והמזבב בברכה"ו כמ"ש בסו"י קצ"א אלא ודאי דבק"ש כולן מן התורה אך זה יש לדחות דכיון דרשאי לעוסק במלאכה בפרק שני אין כזה ביטול מלאכה ועוד ראיה מדהצריכו חכמים לדקדק בהחיבות שבכל הפרשיות כמ"ש כס"מ ס"א ואי היה דרבנן לא הוה חש לדקדק כל כך כמו כל קריאת התורה שהוא מרובי חש ולא חשו כל כך כמו כק"ש ויותר חמיה לי דאיך אפשר לומר שאין כולם מן התורה דא"כ בריש פ"ב דתנן למה קרמה שמע וכו' ואי לוק שמע דאורייתא אי פרשה ראשונה מה צריך מעט לוק וכמ"ש על הרמב"ם פשיטא שאתה שמת התורה צריך להקריאה וכן למאן דמ"ל דשני פרשיות דאורייתא ולא פ' יציצת למה צריך מעט שם על הקרמת והיה אם שמע לויאמר ע"ש אלא ודאי שכולן מן התורה :

מן ק"ש הוא מ"ע מן התורה לקרותה פעמים בכל יום אחד כבוקר ואחר כערב והרמב"ם מנאה כמנין המצות והיה דעת רוב רבותינו ואף הסוברים דק"ש דרבנן מודים נ"כ שיש חיוב ומ"ע מן התורה לקרות בשבת ובקטן אלא דמ"ל דמן התורה יוצאים גם כשאר פרשיות של תורה [תרי"ג כמ"ג ומג"ל מימן ח'] ורבנן תקנו לקרות נ' פרשיות אלו מיהו אנו קי"ל דק"ש ממש דאורייתא וי"א דרק פסוק ראשון הוא מן התורה [כ"מ ומג"ל ר"ס יו"י] וי"א דפרשה ראשונה היא מן התורה [כ"מ ומג"ל ר"ס יו"י] וי"א דגם והיה אם שמע מן התורה [פ"ח כ"ס ס"ז] ומרש"י ריש ברכות משמע דרק פרשה ראשונה הוא מן התורה אבל מתום' ורא"ש שם משמע דכולן מן התורה ע"ש [ומ"מ לענין ספק חס קרא קורא כולן לכל פדעות ומבאר בסו"י ס"ז בס"ד]:

מן ומדברי הרמב"ם ריש הלכות ק"ש נ"ל דמ"ל דכולן היו מן התורה שהרי מקורם כתב מ"ע לקרות ק"ש פעמים כיום וקור"כ כתב וספר קורא נ' פרשיות אלו וכו' ומקדימין לקרות פ' שמע מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו והלמודו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו ואחריה והיה אם שמע מפני שיש בה ציווי על שאר כל המצות ואח"כ פרשה יציצת מפני שגם היא יש בה זכירה כל המצות וכו' ונ' פרשיות אלו על הסדר הוה זו היא הגקראית ק"ש עכ"ל ולכד ששפחוה לשמע שממע שכולן מן התורה עוד זאת דאם נאמר דרק פרשה ראשונה היא מן התורה או רק פסוק ראשון למה לו לומר מעט על הקרמת דראשון מן העני לימא משום דראשונה היא מדאורייתא וגם על השניה שקודמת ליציצת לימא משום שהשלישית היא דרבנן ועוד דידוע דרבו בכל חבורי הגדול שמבאר מהו דאורייתא ומהו דרבנן ואי היה ס"ל דאין טולן מן התורה ה"ל כבאר שוה היא דאורייתא וזו היא דרבנן אלא ודאי דמ"ל דכולן מן התורה והא

[מג"ל סק"ל] ולפ"ו כפדיניתו בקיץ יעבור זמן ק"ש אחר חצי שעה השביעית מפני שאצלינו בקיץ מעה"ש עד הגני היה זמן ארוך אך כנגד הארית גדולי הדור לדחות דבר זה והביאו ראיות ברורות דחשבנין מהנין [הג"ר"ל בסו"י מ"ט והנכ"ס נ"ס דלדורן] וכ"כ הלבוש לקמן סו"י ר"ל וכן אנו תופסין עיקר לדינא וכן נדרפס זמן ק"ש בתלוחות לפי חשבון נץ החמה והלאוי שנעמוד לפי חשבון זה ובקוה"ד שנעשה כהויתר בהעברת זמן ק"ש ובפרט בקיץ ועכ"פ כשדראה שיעבור הזמן יקרא ק"ש אף בלא הכרעות אף שאין זה חתקון חכמים לגמרי שהקנה דיקא עם הברכות מ"מ מן התורה יצא י"ח ואף שאין לו מומנים עתה התפילין יקרא בלא תפילין דלא אמרו חו"ל כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עתה שקר בעצמו [י"ד 7]: אלא כשיש לו תפילין עתה אבנ לא שיעבור זמן ק"ש מפני זה וכ"כ כמה גדולים [לכנס ומעיו"ט ועמ"ל] וכתבו שגם יקרא בברכותיה ע"ש :

יך שטו חכמים במשנה [סו"י] הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה שהרי הוא כאדם שקורא אחת מכל הפרשיות שבתורה ואע"פ שלא יצא ירו ק"ש יש לו קיבוץ השכר בעוסק בתורה [תס"י] ומפרש בגמרא מאי לא הפסיד לא הפסיד ברכות כלומר שכיול גם אחר זמן לברך יוצר אור והאכה רבה שלפני ק"ש ונאל ישראל שלאחר ק"ש מיהו כתבו הרשב"א והרא"ש בשם רב דאי נאון דהוה רק עד שעה רביעית עד שליש היום שהוא זמן חפלה אבל לאחר זמן חפלה אמור לומר הברכות ואם בריך דהי ברכה לבמה ועובר על לא תשא וכן פסקו המור והש"ע מעוף ו' אבל הרמב"ם ספ"א כתב דכל היום יכול לברך ע"ש ואינו מוכן דכיון דלא הפסיד קאי אברכות מיהו כאדם הקורא בתורה מה ענין ברכות לתורה ולהנאון ניהא דוה קאי על אחר שליש היום אבל לדרמב"ם קשה וצ"ע והקורא בזמנה עדיף מקורא בתורה [נמנה סס ודע שגמ"י הקשו אלעזר לא הפסיד ומ"ל לענין שיכול לקרות צ"ע ע"ש ועמ"ל דלא הנמנה מקשה ומתכן לענין הכרעות]:

י"ח דע שלשון המור בן הוא אע"פ שזמנה נמשך עד שעה שלישית אם נאגס ולא קרא יכול לקרותה עם ברכותיה כל שעה רביעית וכו' ע"כ ומשמע דלא החירו לו חכמים לקרות הברכות אלא דוקא כשנאגס אבל אם ברצונו עבר זמן ק"ש לא יברך ורבינו הב"י בספרו הגדול כתב דלא דוקא נקיט ע"ש ותמיהני הא הרמב"ם בפ"י המשנה כתב ג"כ וז"ל לא הפסיד הברכות וכו' וזה כמי ששכח וכו' עכ"ל וגם מלשונו בחבורו ספ"א משמע כן שכתב הקורא אחר ג' שעות ביום אע"פ שהיה אגס לא יצא י"ח ק"ש בבעותה וכו' עכ"ל ומה שהקשה רבינו הב"י שם על המור דמנ"ל לחלק בכך ע"ש לא ידעתי חרדי כל הקצת חכמים כן רחא וכ"ש במ"ע דאורייתא שעליה תקט חכמים הברכות ואף שהברכות לא שייכים לק"ש כמו שתבאר מ"ם סוף סוף כך תקט וברודאי לא תקנה רק אם קיים כדיון התורה ולא בשעבר זמן ק"ש ורק כנאגס התירו לו חכמים לקרותה גם אח"כ בברכותיה ולא בשעבר בשאט נפש וצ"ע :

ב דע בירושלמי פ"א דברכות [ה'ו] מביאר דבצבור אין לקרות ק"ש כלל לאחר זמן ק"ש והבי איתא דהם ר' יוסי ור' אחא נפקא לתעניתא אחר ציבורא ומקרי שמע כתר חלת שעין בעי רב אחא מחויי בידן א"ל ר' יהושע כבר קרא אותה בעותה כלום קדין אותה :

סימן נח דין ברכה ראשונה דיוצר אור. ובו מ"ז מעיפים :

אלא לעמוד בתפלה מתוך ד"ח אל מפני ההדיומות שלא יאמרו בענותה הן קורין אותה עכ"ל הרי שבצבור אסור לאחר זמן ק"ש ומצאתי לרבינו הב"י בספרו הגדול סי' מ"ז שהביא זה וכתב מרקאמר בעי למחויי ש"ם שלא מיחה ע"ש וזוהו הקדוק ק"ש במיבין ועד כתב שלא ישמעו לנו אף אם נמחה בידם ע"ש וזה דואי כן הוא כיוצא וקצת ראיה לתירוצו הראשון דרשם ספקום הביא בירושלמי דביומי דר' יוחנן הוה עברין כן ולא מיחה בידם ע"ש ואגבם אפילו אם נאמר כן הא משמע להריא דהוה רק כשכבר קרא אותה בעותה כמו שהשיב לו ר"י ואיך מצאנו דר"י ורנלני בכך מדינתו בימי הקדון והוא רחום יכפר עון וצ"ע :

כא לקמן בסו"ק יתבאר דבתפלה אם היה אגס שלא התפלל יתפלל שתיים בתפלה הסמוכה לה ולכן י"א דגם בק"ש אם לא קראה ביום סחגי תשלומין בערבתי ויקרא ראשונה לחובה והשניה להשלומין כשהיה אגס ביום וכן אם לא קרא בערבית יש לה תשלומים ביום ויש חוקקים רלא דמי לתפלה דדחמי היא ובכל עת יוכל לבקש רחמים משא"כ בק"ש דבעינן שכיבה וקומה ואיך יקרא לקומה בזמן שכיבה ולשכיבה בזמן קומה ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לחקן ופשיטא שהברכות לא יברך [סג"ז] ומעולם לא שמענו לדורות כדעת ראשונה :

א אנשי בנה"ג תקט לברך שני ברכות לפני ק"ש והם יוצר אור ואהבה רבה ואחת לאחר ק"ש נאל ישראל ובערבית שתיים לפניה ושתיים לאחריה דבערבית נחוסף ברכת השכיבה שבשחרית לא שייך וזהו ששנינו במשנה [ו"א]. בשחר מברך שתיים לפניה ואחת לאחרית ובערבית שתיים לפניה ושתיים לאחריה ואמרו בירושלמי על שם שבע כיום הללוך [כ"ט"ז] :

ב וכתב הרשב"א בחש"י סי' מ"ז דברכות של ק"ש אינם ברכות של ק"ש משם ככרכת התורה וכברכת המצות שא"כ היה לו לברך לקרא את שמע כמו שמברכים על קריאת התורה ועל קריאת המגילה אלא שברכותיהן נתקנו בפני עצמן אלא שתקנו לאמרים לפני ק"ש ולאחריה וכן הסבירו הגאונים ולפיכך כפי שקרא ק"ש בלא ברכותיה חזור ואומר ברכותיה בפ"ע וכו' עכ"ל ומיוד הקורא ק"ש בלא ברכותיה אח"כ קורא גם ק"ש עם הברכות כמבואר בירושלמי שהכאנו בסו"ק הקדום סעיף כ' וכן הוא המנהג הפשוט וכן מכתב סמ"ש בס"ם סי' ע"ש :

ג ברכה ראשונה יוצר אור וביורא חשך עשה שלום וביורא את הכל יבישעיה [מ"ה] כתוב כן ובשם סומא דקרא וביורא רע וקא רצו להוכיז דבר רע אלא לישנא מעליא דהכל [גמרא ו"א] : והבונה אחת היא וה"פ להוציא

סדעת המינים ששתי רשויות הן פועל טוב ופועל רע לזה אמר הנביא שאינו כן שהקב"ה ברא האור והחשך ולכן עושה שלום כינייהם כלומר דהאור שמר ערו והחשך שמר ערו ואין משיגין גבול ול"ו ואם כדעת המינים ח"ו איך לא היה בעל האור משיג גבול בעל החשך וכן בעל החשך איך לא ה' משיג גבול בעל האור אלא הוא יתב' ברא הרע ג"כ ולא היה תבלית בראו כדו שתהיה הבחירה ביד האדם כמו שבארנו בסו"ק א' ע"ש וזה שאמרים וביורא את הכל ג"כ על זאת הכונה שהוא יתברך ברא הכל :

ד ולמה לא שטל לשון חשך שגם הוא אינו משלה רוחו אדרבא כדי להוכיז מרת יום כלילה ומרת לילה ביום [גמרא ס"ג] כלומר רוחו העיקר הלוותו שאל אחר בראן היום והלילה האור והחשך ולכן בשחרית מוכיחין חשך דלילה ובערבית אמרים גלל אור מפני חשך וחשך מפני אור הכל לכוונה שבארנו :

ה ברכה שניה היא אהבה רבה או אהבת עולם וברכה שלאחריה אמת ויציב עד נאל ישראל ועודברג ראשונה אשרי בדרבו מקרב ערבים ושניה אהבת עולם ושל אחריה אמת ואמנה עד נאל ישראל ושניה השכיבט ויתבאר בסו"ק דל"ו והברכה ראשונה שלפני ק"ש בין בשחרית בין בערבית פותח בברוך וחוזם ככרוך ושניות אינן

אין פתוחה בברוך לפני שהן סמוכות לראשונה ואע"פ
 דסדר ברכות אין מעכבות מידו עיקר התקנה על הסדר תקנו
 וכן הברכות שלאחר ק"ש אין פתוחות בברוך לפני שהן
 סמוכות לראשונה רבך ברכה המסוכה לחבירתה הוחמת
 בברוך ואין פתוחות בברוך חזו בכרסות ארוכות אבל
 בברכות קצרות פתוחות בברוך ואין חתמות בברוך
 ולכן בברכת השתר ובקידוש והבדלה וז' ברכות של
 נשואין כולם פתוחות בברוך ורק בהן יש שחותרות
 בברוך ואין פתוחות בברוך כמו שיש תשיש ושמה תשמה
 ותבאר באהע"ז סי' ס"ב :

¶ ותבא דרמב"ם בפי' דין' ד כל הברכות האלו עם שאר
 כל הברכות הערכיות בפי כל ישראל עורא ובית דין
 תקטנו ואין אדם רשאי לפתוח מהם ולא להוסיף עליהם
 מקום שהתקינו לתתם בהם בברוך אינו רשאי שלא
 לחתום ומקום שהתקינו שלא לחתום אינו רשאי לחתום
 מקום שהתקינו שלא לפתוח בברוך אינו רשאי לפתוח
 מקום שהתקינו לפתוח אינו רשאי שלא לפתוח כלל של
 דבר המשנה ממטבע שמטבע חכמים בכרחה ה"ז מועה
 וחזרו ומברך במטבע וכל שלא אמר אמת ויצב בשחרית
 ואמת ואמונה דרביית לא יצא י"ח עכ"ל וזה שכתב
 המשנה ממטבע וכו' וחזרו וכו' כששינה בהפתיחה
 החתימה ולא כששינה באמצע איוה חיבות דאינו מעכב
 [טכ"מ ס"ח מגכות ס"ו] ומ"ם אמר לעשות כן ואיוה
 שטיי חיבות שיש בין נוסחא לטוסא לא חשיב שטיי
 וכעני הנוסחאות יש מקום ואלו ואלו דברי אלהים חיים
 והרי בפתיחות וחתימות לא נמצא שטיי בין הנוסחאות :

¶ וזה שכתב כל שלא אמר אמת ויצב בשחרית וכו' בן
 הוא נגמרא [י"ג]. ודרשו מקרא להגיד בבוך הסודך
 ואמונתך בלילות וברכת אמת ויצב הוא כולה על חסד
 שעשה עם אבותיו שהוציאם מצרים וכקע דגם הים
 והעבירם וברכת אמת ואמונה מדבר בה על העתידות
 שאנו מצפים שיקיים לנו בעמדתו ואמונתו וכו' ולשום
 נפשית בחיים ולהדריכנו על בטוחות וכו' כל אלה הנסים
 התרידים תייר [כ"ט] ועל שהגלות רוסה ללילה לכן

מוכרין זה בערביית ומ"ם מוכרין גם באמת ואמונה יצ"ם
 בדי להסמך זה להחתימה נאל ישראל [כ"מ] ועוד דלכן
 אומרים אמת ואמונה ערבית מפני שאנו מפקדין
 נשמותי בכל לילה בידו והוא מסוורה לנו טחה ונקייה
 [מ"ו] וזה שאמרו במדרש איבה חדשים לבקרים רבה
 אמונתך שאדם מאמין ומפקוד רחן בירו ומחורה בלי
 יניעה [מוס' טס] וזהו שאמרו חז"ל שאם לא אמר כן
 לא יצא י"ח כלומר אפילו אמר כל הברכה אלא שלא
 התחיל באמת ויצב או בערבית באמת ואמונה או
 שהחליף לומר בשחרית ואמונה ובערבית ויצב לא יצא
 די חובת הברכות [כ"מ] :

¶ כתב הרמב"ם שם בשחרית פתח ביוצר אור וסיים
 במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים

ביוצר אור יצא ובערב פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר
 אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא
 שכל הברכות הולכות אחר חתימתן [ומפרש מ"ם בגמרא
 י"ג]. מקרים פתח צולר וכו' כמסומן :

¶ אבל המור כתב אם סעה ואמר ברוך אתה ה' א"מ"ה
 אשר ברבתי מעיב ערבים ונזכר מיד ואמר יוצר אור
 וגם סיים כדון בא"י יוצר המאורות יצא אבל אם לא
 סיים כדון או שאמר ברוך וכו' יוצר אור ובורא חשך
 אשר ברבתי מעריב ערבים וגם סיים במעריב ערבים
 לא יצא אבל סיים בא"י יוצר המאורות יצא עכ"ל דעת
 המור דאמת שאמרו הכל דולך אחר החיותם ס"ם אם
 לא הזכיר כלל בפתיחה מעין החתימה אין זה ברכה
 כלל ולא יצא ולכן בשחרית כשהתחיל במעריב ערבים
 וסיים ביוצר המאורות לא יצא וזה שאמרו דבכה"ל
 יצא הייט שהזכיר יוצר אור נ"כ כגון שפתח ואמר
 ברוך אתה ה' אלהי מן העולם אשר ברבתי מעריב
 ערבים יוצר אור ובורא חשך וסיים ביוצר המאורות או
 שפתח בא"י א"מ"ה יוצר אור ובורא חשך אשר ברבתי
 מעריב ערבים וסיים ביוצר המאורות ג"כ יצא אף ע"פ
 שהפסיק באמצע ואם לא סיים יוצר המאורות אף ע"פ
 שפתח רק ביוצר אור לא יצא והי"ה בערבית להפוך והנה
 לשון המור צריך תקן וביאור וכבר מרחו בו המפרשים
 מידו לדינא כן כונתו וזהו דרך הרא"ש והרבה מראשונים
 דבעיני החימה כראוי וגם פתיחה מעין החתימה אלא
 דלא הייטו אם הפסיק בדברים שלא מענין הפתיחה
 והחתימה בין שהיה הפסק זה אצל ההתחלה ממש
 ובין שהתחיל כראוי ובאמצע הפסיק דהעיקר הוא
 כשהזכיר הענין בהפתיחה והחתימה יצא ואם לא
 הזכיר באחד מהן או בהפתיחה או בהחתימה
 לא יצא וכ"כ רבוה"ט בעלי הש"ע במעוף ב' ודין זה
 אינו אלא בברכות ארובות ולא בקצרות ויתכאד בסי'
 ר"ט ע"ש ואם לא אמר יוצר אור כראוי באופן שצריך
 לחזור ולברך ונזכר באמירת אהבה רבה לא יפסיק אלא
 יאמר יוצר אור אחר שמע' המדר ברכות אינו מעכב
 [מנ"ח סק"ח] :

¶ הא דאמרינן יוצר משרתים ואיש משרתו תקנו לומר
 כך משום דאמרינן בחגיגה [י"ג] : שבכל יום נבראים
 מלאכים מנהר דינור והו' יוצר משרתים אהרם הנבראים
 בכד יום ואשר משרתיו הם כמו מיכאל וגבריאל שמשמשים
 תמיד לפניו יתברך [סו ומוס' טס] בשפה ברורה
 ובנעימה קדושה וכו' יש גורסים הרלי"ת בחול"ם וארלעיל
 קאי כלומר ובנעימה קדושה ויש גורסים במלופ"ם
 וארלמטה קאי כלומר שענינם ביראה הקדושה [טכ"ו]
 וכן עונים ואומרים ביראה קדוש ויש גורסים ענינם
 באימה ואומרים ביראה וכתוב בפרע"ח שכן העיקר ע"ש :

¶ בקדושה שביוצר הוי פלוגתא דרבוותא שהרמב"ם
 שם כתב שהיחיד דוניה מפני שאין אומרים קדושה

במחצית אכל אם חזק מוכח לומר במחצית ולא לעטת אמן ראצלו אין האמן הכרח כיון שאימרו לכו ואיט יוצא בברכת הש"ץ וכן בשאר ברכות דשחרית וערבית וכן משמע במור ע"ש [חזו צילור זכרי סט"ע כסעוף ל' ע"ס דו"ק] :

י"ד וכהב רבינו הרמ"א בסעוף ל' ומידו אם לא אמרה רק שבעה מש"ץ יצא בברכות אלו הש"ץ מציא היחיד אע"פ שהוא בקי מיהו אין הש"ץ מציא היחיד בפחות מי עב"ל ביאור דבריו דאע"פ דאמרינן בשלהי ר"ה דהש"ץ אינו מציא את הבקי להתפלל בעצמו זה בתפלה דרחמי ניהו ולכן כל אחד מחויב לבקש רחמים בעצמו בשב"ל ואין הש"ץ מציא רק את העמי הארצים שאינם יודעים להתפלל בעצמן אבל בברכות אלו הש"ץ מציא גם את הבקי כמו בכל ברכת הנהנין או ברכות המצות שכשנשים צריכים לברך סת"ק אחד והשני שומע ועונה אמן ויוצא בזה די חובתו מיהו בזה עדיף משאר ברכות דצריך חזקא עשרה ספני שברכות אלו הם אחד קריש וגם יש בהם קדושה והם מסדר התפלה לפיכך בפחות מעשרה אינו מציאם [עמ"ל סק"ה סת"ק ממ"ד] צעט שצדקות וכתב דזכו צליתו בקו ול"ע דעט שצדקות גם הצקילין נפטרין כלמוכה להדיא מרש"י סוף ר"ה וכן משמע לל הסוגיא דעט ועוד לכל דין עט שצדקות השמימי סת"ק"ס וססור וסר"ן בנתיבא לל ס"ל סכר"ז ז' לחלק בין תפלה לברכות אלו ע"ש חלל כמה לחאטוים סוכרים כ"מ"ה סבית יוסף חצונו גדול ולכן עדיק לדינא כהרמ"א וזה סת"ק סבית יוסף סלח לעטת אמן אחר סת"ק צעמו יסרלל בחסכה מעטס ספסק בין סכרכה לק"ש ח"ן חט סוכרין קן מסוס דסכרכות לל קלי על ק"ש כמ"ס צעט סרסכ"ל וזכו סניין סת"ל לעיין כס"י ס"ח דעט מצולר סעונין אמן וכן סתנכ"ס דו"ק] :

רק בצבר ודעת הרא"ש וכמה מהראשונים שאמרו ספני שאין זה אלא סיפור דברים מה שהמלאכים אמרו וכעט של הרב"ם בחשו העיר על הרמב"ם שחור בו ג"כ בסוף ימיו ופסק שהיחיד אומר וכן הוא המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל וראיה לזה שהרי אנו אמרים זה מיושב וע"פ הורה רוקא מיושב ולא מעמד ונקראת תפלה מיושב כידוע ואם היא קדושה כקדושה של שם"ע אין נאמרה מיושב ורבינו הכי" כחכ שנכון שהיחיד יאמרה במעמים ויגון כקרא בתורה ע"ש ואין המנהג כן וכתב רבינו הרמ"א וכשעונין קדושה וזה אמרים אותה בקול רם עב"ל כלסר דאע"פ דהיי סיפור דברים ס"ס אמרים בקול רם וכשאמרים כי הוא לבדו פועל נבורות יש מוספים ואמרים כי הוא לבדו מרום יקדש פעל נבורות [ונכון סוף ד"ס צעט ע"ס דו"ק] לאל ברוך הל"מ דבקמ"ץ וכן למסך [פרע"ח] :

י"ב נהגין באשכנז לסיים כאור חדש על ציון חזיר וכו' ואין נהגין כן בספרד וב"כ רש"י שאין לחתום באור העתיד שאינו מעין התחימה משום דהברכה היא על אור המתרחש בכל יום ולא על אור העתיד אבל הרא"ש כתב דהיי שפיר מעין הפתיחה והתחימה דיוצר אור הויט אור שברא הקב"ה כששת ימי בראשית ולא היה העולם כראי להשתמש בו ונגזר לצדיקים לע"ל והייט דכתיב והלכו גוים לאורך כסבואר במדרש בראשית והייט גמי אור חדש שעתיד הקב"ה להחזירה לנו [סו"ן] ושפיר אמרינן עליה יוצר אור ויוצר המאורות שהרי כבר נבראה וכתב הסוד שכ"כ רב שרירא גאון שיש לאמרה ע"ש :

י"ג ברכת יוצר אומר עם הש"ץ בנחת ולא יסמוך על שמיעתו מש"ץ ורק יענה אמן משני מעמים חדא דבשלהי ר"ה אמרינן דהש"ץ אינו מציא רק את שאינו בקי ולא את הבקי ועוד אפילו אם נאמר שמוציא גם את הבקי כמו שיתבאר ס"ס אולי לא ישמע יפה ויחסר חיבתו בשמיעתו ולא יצא לפיכך טוב שיאמר בעצמו עם הש"ץ והש"ץ אומר בקול רם והוא יאמר בנחת ולא בקול רם דאם גם הוא יאמר בקול רם לא ישמעו קול הש"ץ דהרי קלי לא משמעתא וזה אי אפשר שהרי הש"ץ צריך להוציא את שאינם בקיאים ויאמר לסיים הברכה קדם הש"ץ כתי שובל לענות אמן על ברכת הש"ץ דבאמצע אסור להפסיק ונ"ל דהוה כשהש"ץ אומר

סימן ס ברכת אהבה ואם מצות צריכות כונה . ובו פ' מעיפים :

וכר"ף ראה שיש שיני טסחא סרגמרא לרד"ף דבג"מ נרטינן תניא נמי הכי אין אמרים אהבה עולם אלא אהבה רבה ובר"ף הגירסא תניא נמי הכי אין אמרים אהבה רבה אלא אהבת עולם ע"ש והסוד כתב בשם הגאונים אהבה רבה ותמידגי שהפסיקים לא הביאו נזיר"ה

א ברכה שניה היא אהבה רבה לפי טסח אשכנז ואהבת עולם לפי טסח ספרד ובגמרא [י"א] יש פלוגתא בזה וכתבו רבותינו כעלי התוספות דלכן הקני לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם ע"ש והוה טסח אשכנז והר"ף פסק אהבה עולם והמעין בגמרא

דבקדשים אמרין ספ"ד רוכחים לשם ששה דברים הובח נזבח וכו' ומשמע כריש וכו' והוא אמירה כפה ע"ש וזה ששם שיש כמה מינים בקרבנות לפיכך צ"ל לשם איה מין הוא וכן והנה בשם אמרין דמתמא גמי כשר דמתמן לשמן קאי ע"ש ואין לשאול דאי"ל למה צריכות מצות כונה וכו' ערפי מקדשים דגם מתמא כשר דאין זה דמיון דהתם הכהמה כבר הוקדשה לפיכך גם במתמא עומדת בקדושתה משא"כ כשארי דברים שהם צריכים עתה להתקדש כקדושת המצוה ואם לא יביין עתה לשם מצוה אינו כלום וכן מוכח מלשון רש"י שם שכתב במתמן לשמן עומדים הלכך כל כמה דלא עקר שמייה בהדיא היו לשמן עכ"ל הרי שכתב דלא עקר שמייה כלומר הקדושה הקדומת [ומה שהקטנה שם מתמא מוכח דסיס סבור לדמות חשש להקדש כדלמנין ריש קדושין דלאכר חטוי עלגמא כהקדש ומ"מ מתיך דללו גירושין עומדת]:

והנהגין לקבץ הציצת בעת שאומרים והביאו לשלום מארבע כנפות הארץ ויש נוהגים לישל רק השני ציצת שלפניו וכשמיניע להדאתם אותו עדין להסתכל בהציצת ועדין לנשק הציצת וכל אלו הרברים לחיוב מצוה ומרינא אינו מעכב:

ז והנה רבינו הכי" פסק המצוה צריכת כונה רכן דעת רוב הפוסקים והי שכתב במע"ף ה' אינו לכונת המצוה אלא ענין אחר והיינו לשום על לבו מה שאומר ולכן פסוק שמע ישראל שהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים צריך לשום על לבו דא"כ אין זה קבלת מלכות שמים כלל והוי כתפלה בלא כונה [מג"א סי' ס"ג סק"ז] ולכן אם לא כיון צריך לחזור ולאמרו ככונה כמ"ש בסי' ס"ג ע"ש אבל השאר אפילו לא כיון כיון שאמר התיבות כיון יצא והרי אף בתפלה אם לא כיון א"צ לחזור אף בכרכה ראשונה כמ"ש לקמן סי' ק"א ותפלה רחמי יגדו רודאי צריך כונה כ"ש בק"ש [עמ"א סק"ד שכתב שם סכ"מ דאפילו לא כיון ללאת רק בפסוק ראשון ילא והולכים לשיטתם דמדלתייתתא ילא ידי ק"ש בפסוק ראשון וכמ"ש בסי' ס"ג סק"ח ע"ש ומלה דרבך א"ל כונה כמ"ש בסק"ז ואין כן דגמ האחרונים כמ"ש בסי' כ"ח סעיף ט"ו ולדעתו שם בסעיף ט"ו כולן מן הסורה ע"ש דה"ק]:

ח לפי מה דקיי"ל מצות צריכות כונה יש ליהוד בכל מצוה לכיון לשם מצוה וא"צ לכיון לשם מצוה ו אלא סתם לשם מצוה רכן סבואר מרש"י ריש פ"ב דברכות שכתב מצות צריכות כונה שהוא מתכוין לשם מצוה ע"ש והכונה היא בלבד וא"צ אמירה כפה ואע"פ

סימן מא דין כמה צריך לדקדק בק"ש ולכוין. ובו י"ד מעיפים:

א צריך לקרות ק"ש בכונה כאימה ביראה ברתת ודע והרי סלך בשר ודם כששולח דבריו לסדינה וקרין דבריו כולם שומעים דבריו באימה ביראה ק"י מלפני סמ"ה הקב"ה וכל יום יהיה בעיניו כחדשים כדבר שלא שמע עדיין שהחכיבות גדולה עד לפאר ויכין כשעה שהוא קורא שמע לקבל עליו מלכות שמים למסור נפש ונפש: במסירת נפש על קדוש השם וזהו ובכל נפשך אפילו נטל את נפשך [ב"ח] ויצייד בעצמו אפילו יעש לו יסורים גדולים לא יחשבו בעיניו כלום ספני אהבתו יתב' כ"ע שסרף בשרו במפרקות של ברזל וקרא ק"ש וכמה קדוש עליון שבעת הרינתם ושריפתם צעק בקל שמע ישראל [וכתב בתשו' מסר"מ מ"ג סי' תקי"ח מלמד שנמ' חלם צדעתו למסור חל נפשו על ק"ש כל מיחה שטועים לו חוט מנניס כלל ורלוס וכו' ועוד רלוס מפי סיכלות וכו' ומעט שרף הוא סלון לך חלם בעולם חלם חיס טגע בלש של חיס לועק וכו' ולאו דווחיס קדושים חלונס לועקים כלום עכ"ל]:

ב אשר אנכי מצוה היום עני לבכך היוםם ימשוך על הקדש כלומר מצוה היום שכלל זים יהיו בעיניך כחדשים כאלו היום ציהיך ולא ימשך אולממה לאמר היום על לבכך דעה משמע היום ורא מחר אלא יפסיק רגע בין היום ובין על לבכך וכן הפעמים מרין כן שהיום הוא כמתמא שהוא מן המפסיקין וכמו שצריך להפסיק בין הגוס לבין על לבכך כמו כן בתחלת והיה אם שמע

ד כדאי יש כונת טראת בפסוק שמע ישראל אך בפשטיותה הוא כמו שפירש"י שמע ישראל ה' אלהיט כלומר שהוא אלהיט עתה ה' אחר עתיד להיות ה' אחר שנאמר כי או אהפוך אל עמים שפה שפיה בודה לקרא כלם בשם ה' [לפניו ג'] וגאמר ביום הווא ידעה ה' אתך

היום עני לבכך היוםם ימשוך על הקדש כלומר מצוה היום שכלל זים יהיו בעיניך כחדשים כאלו היום ציהיך ולא ימשך אולממה לאמר היום על לבכך דעה משמע היום ורא מחר אלא יפסיק רגע בין היום ובין על לבכך וכן הפעמים מרין כן שהיום הוא כמתמא שהוא מן המפסיקין וכמו שצריך להפסיק בין הגוס לבין על לבכך כמו כן בתחלת והיה אם שמע

אחד ושמו אחד [זכרון יוד] וזה כל תקונית שאו יתגורל ויחזקש שמו יתב' ולכן חיבה אחר פסוק זה אוסרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כלומר שאו יתגלה כבוד מלכותו בגלוי ולכן אוסרים בחשאי כי עתה אינו בארעילא מפני חטאינו לבר ביהויב' שאו אנו כמלאכים אוסרים בקול רם אבל בכך השנה אין העולם כדאי לאמרו בקול רם ובפסחים [ג'ו.] אמרו חז"ל רלכן אוסרים בחשאי ימפני שלא אמרו משה ויעקב אמרו ע"ש [ולגלג' ג"כ סגוס' כן דצינו יעקב סיו כולס לדקוס ולמנו בקול רם ולא כן ציני משה סגסו סעגל ועוד מעלס ודוק'] :

ת' וז"ל הרמב"ם בפ"א דין ד' הקורא ק"ש כשמסיים פסוק ראשון ואמר בלחש בשבמל"ו וכו' ולמה קורין כן מסורת היא בירוש' שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים קודם מיתתו ציווים וידום על יחוד השם ועל דרך ה' שהלך בה אברם ויזחק ושאל אתם ואמר להם בני שמא יש בכם פסלות מי שאינו עומד עמי בתודת השם וכו' ענו כולם אמרו שמע ישראל וכו' כלומר שמע ממנו אבינו ישראל ה' אלהינו ה' אחד פתח הוקן ואמר בשבמל"ו לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבה ששיבה בו הוקן אחר פסוק זה עכ"ל :

עשב בשרך ואכרתם מהרה על כככם הנקב פחול אהבם סארץ וכן כל אל"ף שאחר מ"ם זריק הפסק כגון ולמרתם אותם וקשרתם אתם ושמתם את זריאתם אותו ופרתם את ועשייתם את שלא יבלע האל"ף למצוי דודיק דהתינו יו"ן של תוכרו דלא לשחמע תשקרו ח"ו או תשכרו והיו כעבדים המשמשים את הרב ע"ם לקבל פרס וכן צריך להיות יו"ן של ויכרתם וכן יש לדקדק באות עי"ן בק"ש דלפי סמכא שלנו שיון העי"ן והאל"ף ובק"ש יש לדקדק להפרישם זה מזה וכן בין שו"ן שמאלית לתי"ו רפה ולכן בתיבת ועשייתם יש לדקדק הרבה להטעים העי"ן ולהפריש בין השו"ן להתי"ו וכן הסמ"ך לא יהיה רומה לתי"ו רפה וכן כתי"ת רפה יש להטעים שלא יתראה כפ"א רפה כמו ואהבת לבבך וכלל ותרבה כאלו ויטעים העי"ן של אשר נשבע :

ט' וכן יש לזהר בדגוש ורפה בתי"ן ובפ"ן ופא"ן ותי"ו שלא ירפה הדגוש ולא ידגוש הרפה וכן בשווא"ים יש נחים ונעים דבסוף תיבה תמיד ש"א נח וכן באמצע תיבה אחר תנועה קמנה ובראש התיבה תמיד ש"א נע וכן באמצע תיבה אחר תנועה גלגלה ושני שווא"ים רצופים הראשון נח והשני נע ויש כמה כללים בחכמת הקדוק וכן יזהר שלא יאמר על נע נח ועל נח נע ולא תי"ח צריך שיהא נח קצת ידיעה בדקדוק בדאמת גם בפסוק דסורה ובחפלה יש לדקדק לומר התיבות כהגותן וכן הקורא בתורה בנביאים ובכתובים יש לזהר בכל אלה אלא שבעניינותי בכל הדברים אין אנו מורגלים בזה מיהו בק"ש ודאי יש לדקדק הרבה לומר האותיות והתיבות בדקדוק וכתולדתן וכך אמרו חז"ל בברכות [מ"ו:] כל הקורא ק"ש בדקדוק באותיותיה מצנין לו נהנים דמפני שמתחמם לדקדק לכן מצנין לו גיהנם החם מאד :

ת' וז"ל הרמב"ם בפ"א דין ד' הקורא ק"ש כשמסיים פסוק ראשון ואמר בלחש בשבמל"ו וכו' ולמה קורין כן מסורת היא בירוש' שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים קודם מיתתו ציווים וידום על יחוד השם ועל דרך ה' שהלך בה אברם ויזחק ושאל אתם ואמר להם בני שמא יש בכם פסלות מי שאינו עומד עמי בתודת השם וכו' ענו כולם אמרו שמע ישראל וכו' כלומר שמע ממנו אבינו ישראל ה' אלהינו ה' אחד פתח הוקן ואמר בשבמל"ו לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבה ששיבה בו הוקן אחר פסוק זה עכ"ל :

י' וצריך לקרות ק"ש בהטעמים כמו שקורין בתורה אבל לא נהגו כן במדינת אלו ונראה הטעם משום דרררבה אנשים כשיקראו במעמים יתבבלו ולא יביטו פרוש המלות והננינה למי שלא הורגל בה מפסוד הכונה ומ"ם המדקדקים מחסירים בכך ובלבד שיכוונו גם בפרוש המלות וכשיאמר וקשרתם לאות על ידיך ימשמשם בתפילין של יד וכשיאמר והיו למוטפות בין עיניך ימשמשם בשל ראש ויש נושקין הוד ואיטו עיקר ויש נוהנים לקרות ק"ש בקול רם ויש קורין בלחש והכל לפי מבעד ריש שבקול רם מכוונין יותר ויש שבלחש מכוונין יותר אבל שמע ישראל הכל אוסרים בקול רם וכן המנהג הפשוט ואין לשנות וכשיאמר דפ' ציצת יקח הציצת גם כיד ימין וינשקם אויה פעמים לחבוב מצוה :

ך' ורע שיש מי שכתב בלשון זה אם לא אמר בשבמל"ו אין מחזירין אותו [ג"ח ט"ג] ולבוש כתב שאפילו אמרו ולא אמרו בכונה צריך לחזור עכ"ל [מג"א סק"י] ולי נראה דלא פליגי כלל הודאי אם לא אמרו והתחיל פירשתי ואהבת אין מחזירין אותו כיון שלא הוצרכה בתורה ואף אם ידעה לאומרה בין פרק לפרק אין לה שייכות עם כטובין והלבוש אומר שאם אמרה ולא אמרה בכונה ועדיין לא התחיל ואהבת צריך לחזור עוד פעם לאמר בכונה וכן נ"ל עיקר דלינא [ולפלג סלג מלמחי זס בלגוס כלל ע"ש] :

י"א בק"ש יש רמ"ה חיובת וברו להשלים רמ"ה כנגד איבריו של אדם סמים ש"ן ה' אדוהים אמת וחזק ואמר בקול רם ה' אלהיכם אמת וכוה כל אדם יוצא הואיל ושומע מש"ן ג' חיובת אלו ואם הצידי דרצה לאמרם ג"כ עם הש"ץ אין מוחזן בידי ואין לשאול בין דבק"ש

ז' יש להפסיק בפסוק שמע ישראל בין ישראל לה' ובין אלהינו לה' השני כרי שיהא נשמע כי ה' שהיא אלהינו הוא ה' אחד וכמ"ש בסעוף ד' ובלא הפסק לא יהיה לו משמעות זה כמובן ויש להטעים יפה הוי"ד של ישראל שלא תבלע למצוי ושלא יתראה כאל"ף וכן הו"ד של והיו שלא יתראה כמו כאל"ף והוא וגם יטעים הס"ם של שמע שיורגש העי"ן ויש להפסיק מעם בין אחד ככרוך שם וכו' כי עיקר קבלת מלכות שמים הוא בשמע ועל כן גם בברוך שם וכו' ג"כ קבלת מלכות שמים מעצמנו לכן צריך להפסיק מעם בין לעולם ועד לואהבת דהגם דגם ואהבת הוא מלכות שמים והו ע"י ציוי משא"כ שמע וברוך שם הם מעצמנו שמתעוררים לזה [מ"ז סק"ז] :

ח' צריך ליתן ריוח בין וזרה לאף דלא לשחמע וחרף וכן צריך ליתן ריוח בכל תיבה שמשייכות באות של תחלת תיבה שאחריה והייט בכל לבבך על לבבך בכל לבבכם

יב אסור לומר שמע שמע ב' פעמים דמחיו כשתי רשויות ח"ו בין שאומר התיבה שני פעמים שמע שמע ובין שכופל הפסוק שני פעמים ולפי' רש"י [ל"ג:] כופל הפסוק חמיר מפי ומשחקין אותו וכופל התיבה רק מצונה הוי ולא משחקין אותו ולתת' הוי להיפק דבכפולת תיבה משחקין אותו ובכפולת פסוק הוי מצונה עליו ולכן לדינא בשניה משחקין אותו ולכן אפילו לקרות תורה שני פעמים אינו כדאי ורק בק"ש שעל סמכו מותר לקרות כל הפרשה ולחזור ולקרותה כיון דכוונתו רק להשקיע בשניה מתוך ק"ש יש מי שאומר שגם בזה יש לזהר מלומר פסוק ראשון ב' פעמים ולכן יתחיל בפעם השני בן ואהבה :

יד ולכן האומרים באשמירה בסליחה שמע ישראל ואחר חפלת נעילה יהיה שלא יאמרו שמע ב' פעמים דגם בצבור אסור דלא כיש מי שמקיל בצבור [עגנ"א] סק"ט סה"ט על סה"ח צ"ח] ומ"מ אם לא קרא פסוק דשמע ישראל בכונה יחזור ויקראנו בלחש כיון שעושה מפני הכונה [ק"ז סק"ג] וזה שאומרים בשבט"ז ג' פעמים וז' פעמים ה' הוא האלהים אין חשש בזה ואדרבא מנהג כשר הוא להורות בשבט"ז רקיעים ה' הוא האלהים ובקרא מצונו שני פעמים ה' הוא האלהים כאלוהי כשנצח את נביאי הבעל ואינו דוסה לשמע ישראל שהוא עיקר קבלת מלכות שמים ואסור לכפול דמחיו כשתי רשויות ח"ו וי"א שיש לזהר ג"כ מלענות על ברכה ב' פעמים אמן ויש חולקים האם בקרא כתוב ואמרה האלה אמן אמן וודא שברך ורוממו ואלו [ועגנ"א סק"ג] ומרמב"ם פ"ב מבואר דלא דוקא בשמע דה"ה בכל התיבות ובכל הפסוקים אסור לומר שני פעמים ע"ש הריב"ז :

דבק"ש רמ"ה תיבות וכתובת אסור הוי רמ"ו וא"כ כשחזור ואומר ה' אלהיכם אמת הוי רמ"ש תיבות דר"ל דאמת השני אינו מן המנין דקאי אאיצו ונכון וגם אין לשאול איך אומר שני פעמים אמת הלא כל האומר אמת אמת משחקין אותו דבנמרא [י"ד:] הקפידו על זה דאין זה כשואמרים בלי הפסק תיבות אחרות אבל בהפסק לית לן בה וימרו יש מהגדולים שנאמת ס"ל דבפעם ראשון אינו מסיים אמת רק אני ה' אלהיכם ואח"כ אומר ה' אלהיכם אמת ולפי' הוי ממש רמ"ה תיבות ואינו אומר שני פעמים אמת [וחזו דעת רמ"ע מפלגו בס' ע"ת] וכן יש נהגים :

יב כתבו רבותינו בעלי הש"ע דאם הוא קורא ביחיד יכוין בכו"ו וי"ן שבאמת יציב ששולים צ' והם כנגד ג' שמות התיבה שכל שם עולה כ"ו וד' אותיותיו עולה ל' ויש עוד מעט אחר דבכר דמ"ו וי"ן עולין צ' והקריאה נחשבת א' הרי צ"א כמנין השם בקריאתו ובכתיבתו והוי כאלו אסור ה' אדני אמת ויש שכתבו דכל הקורא ק"ש ביחיד יאמר אל מלך נאמן שמע ישראל וכו' כי ג' התיבות אלו משלימין המנין של רמ"ה והוא במקום אמן שיש לענות אחר הכתור בעמי ישראל באהבה וכן נוהגין ק"ם כשקרא עם הצבור לא יאמר אל מלך נאמן רק יאמר אמן אחר הש"ץ כשמסיים הברכה וכן נוהגין ונכון הוא עכ"ל ויש מהגדולים שנמנמו מאד בהפסקת אל מלך נאמן אף ביחיד [עג"א סק"ד כ"ס מהרמ"ל] ואנו אין נוהגין לומר זה ויש שגם ביחיד חוזר ואומר ה' אלהיכם אמת ולא אדע על מה סמכו זה ומטוב לחזור ה' תיבות אלו אהבם מארץ מצרים שאין בהם שם וראיתי נוהגין בן :

סימן סב מי שלא דקדק בק"ש או לא השמיע לאזנו . וכו' ה' סעיפים :

הפרש בין אליף לעי"ן ובין ח"ית לכ"ף ובין סמ"ך לחי"ז רפיה ובין מ"ת לחי"ו דנושה יצאו ידי חובתן כיון שלשונם כן הו"ו והרי אנו רואים שהמדקקט בזה בא להם הפרש במורה רב ויעדין אין הפרש כראוי וביוחד בין אליף לעי"ן יש כמה הפכים ממש וכחירוף ונידוף ח"ו כמו בשמ"ע וטהר לבנו לעבדך באמת וכמו בק"ש השמרו לכם וע' וסרתם ועבדתם וע' דכשואמר כמו באל"ף הוי שמש ההיפוך ח"ו מ"מ כיון דמבטא שלטו בן הוא אין חשש בדבר ורחמנא ליבא בעי ורק המדקק במצות יראה לדקדק בזה הרבה וכן בכל התורה בשם עבודה דמחיו לפי מבטא שלטו כמי אכירה שכרו גדול כשמדקק בזה :

ג יכול לקרותה בכל לשון דתיוב שמע בכל לשון שאחה שמוע ויודר מרביי שיבש שבאוהו לשון וידקדק בו כמו בלה"ק ודוקא כשמבין הלשון וכן השלח בתפלה וברמ"ו כותבין בפ"ו דטמא וכן קידוש וברכה הגירות וברכת הפצות והלל ויש מי שאומר דבאלו אפילו אינו

א אע"פ שנתבאר שצריך לדקדק באותיותיה מ"מ אם קראה ולא דקדק בהן הדקדוקים שנתבארו יצא וא"צ לקרותה פעם אחת וכך שני חכמים במשנה [ק"ו.] קרא ולא דקדק באותיותיה יצא ופי' רש"י שלא דקדק לפרשן ויה בשפתו עכ"ל ואין הכונה שלא פירש התיבות והאורות כלל כגון שאמר חצי תיבות וכיוצא בזה הודאי בכר"ג לא יצא שאין זה קריאה כלל אלא כוונתו כמו שפירשו הרמב"ם והרע"ב בפי' המשניות שלא דקדק בהפרדת האותיות הדומות או שהניח הגע והגיע הגח וכיוצא בזה דבכה"ג יצא ופשוט הוא דמי שהוא נלענ לשון כמו שיש בני אדם שאין יכולין להפעים הרי"ש כראוי אין שאין יכולין לומר שי"ן ימנית או שאומרים מ"סל כרלי"ה וכיוצא בזה יצא כיון שמתברר לפי דיבורו ויחזר סוף אירא כבודא חתול על פסוק ודלנו עלי אהבה א"ל אחא עם הדרין שקורא לאהבה אינה כגון ואהבה ואיבת אסור הקב"ה ולנלנו עלי אהבה :

ב ופאה הפעם אני אומר דלפי מבטא שלטו שאין

מבין הלשון יצא [מגילת סק"ל] ורכינס חולקים בזה [עמ"ב] ובלשון הקדש יצא גם בק"ש גם כשאינו מבין הלשון כיון שידע עיקר ענין ק"ש ואין לך ע"ה שאינו יודע פירושו של שמע ישראל ושכל איש מישראל מחיוב לסמוך נפשו על קדושת השם וכמ"י קפ"ה נבאר עוד בזה בס"ד ע"ש :

ד ודע דזה דק"ש והפלה נאמרת בכל לשון ודאי והו' כשמעתיק ממש כל הנ' פרשיות וכל השם"ע להלשון האחר דא"כ אין זו ק"ש והפלה ויפ"ו אין דין זה אלא בוסן המשנה והגמרא שהיו יודעים כמוב' לשונינו והיו יכולים להעתיקו אבל עכשיו ידעו שכמה ספיקות יש לנו בפירוש המלות ונהלקו בו המפרשים כמו למזמנות א"ך נעתיקו וכן פסקו שמע ישראל שגם בפשטותו יש כמה פירושים וכן פי' ציצת יש שפירשו לשון הבטת ויש שפירשו לשון יוצא וכן הוצת פתול וכמה ביצא כאילו והרי עיקר שם הוי' אין אנו יודעים להעתיקו בראוי שיש מעתיקים אותו גצחו ויש מעתיקים אותו כל יכול ואין שום העתקה להיות והוה ויהיה שוה עצם שם הוי' ובהעתיקה שוה שם הוי' לשם אלהים וכן הורה אף בהעתיקה שניהם לשון כעם ובלה"ק הכולל נחל בנייהם ולפיכך בוסמ"ו אמור לקרות ק"ש והפלה וכל הברכות רק בלה"ק [וכן הורה נאנוני עולם זה כעשר שמונים שנה וכן עיקר לדינא :

ה לא יקרא ק"ש בלחש דצריך להשמיע לאונו מה שמוציא מפיו כשמשמיעהו של שמע ישראל שהוא לשון שמיעה מיהו כדעבד אם לא השמיע לאונו יצא ואינו סן המוכרח דעיקר פירושו של שמע הוא לשון הבנה וכמה שמע ישראל בתורה שהם לשון הבנה כמו שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן וכיצא בו ולכן אע"ג דגם שמיעה נכלל בלשון שמע מ"מ אמרו חז"ל דאינו מעבכ ברעבר וכך נפסקה הלכה בבבלי [ק"ו] : ובירושלמי פ"ב דברכות [א"ל ד'] ע"ש [ומזה דרטיק סס ככל לטון שאלת שומע תמוס דעתו הוא לטון הנכח] :

כדיבור דמי דכן פסקו החוס' והרא"ש כבכרות [כ'] : כרב חסדא דהרהר לאו כדיבור דמי וכן פסקו תלמידי רבינו יונה שם בשם הגאונים וכן פסקו סא"ט והראב"ד כמ' תמים דעים מ"ר"ם [לכד הירוש'י צ"ג ע"ה וסוף דעס יחולתם] ואפילו הרמב"ם שפסק כפ"א מברכות דיוצאין הברכות כהדרור מ"ס בק"ש ברור דמיהו דאין יוצאין כוה ודאי' דכבכרות כתבואם לא השמיע לאונו יצא בין שהוציא בשפתיו בין שבידך בלבו עכ"ל ובק"ש שכתבם לכבכרות כתב ואם לא השמיע לאונו יצא ע"ש ולא סיים בין שבידך בלבו ש"ם דבק"ש לא יצא והמעם נראה דבק"ש כתיב ודברת כם מיהו עכ"פ דעת כל רבותי' דלא יצא יוד ק"ש כהרהר וכן העיקר לדינא :

ז והוה פינת רבותינו בעלי הש"ע אם סחמת חז"ל או אגם וכי יצא כלומר דאע"ג דהרהר לאו כדיבור דמי פ"מ כשא"א כענין אחר יצא כוה בלמד רמוב משלא לקרות כלל דהכי אמרינן לרב חסדא דלכן בעל קרי סהרהר בלבו בדי שלא יהא כל העולם עומקין בו והוא יושב ובמל ע"ש וכודאי אם עבר האונס או החז"ל בתוך הוסן ק"ש יחוד ויקראנה כפיו אלא דלא שכיח וודי שכתבו אח"כ ויף לכתחלה יעשה כן אם הוא במקום שאינו נקי לנמרי וכו' כלומר דסשום דמקודם אמר יצא לשון דיעבד לזה אמר דאין כאן לכתחלה דיעבד והודאי גם כדעבד לא יצא כהרהר דמי שיכול לרבר אלוא אדחתם שאינם יכולים לרבר דאמינים בהם אפילו לכתחלה כיון שא"א בענין אחר ולכן גם במקום שאינו נקי לנמרי אמור מפני הספק לרבר כפה וכדירוד מודר וכן מי שצמא כלילה במצור שא"א לו ליטול ידיו ולקום ממטתו הוא משוקע כשינה והוי בלא אפשר וסודרת הברכה בלבו [פ"ו סק"ל] אבל במקום מסוגף לנמרי גם כהרהר אמור [כלנ"ל וכוזא מתוך קטיות סה"ל סק"ג] :

ח השומע ק"ש מפי חבירו לא יצא אע"פ שכוין להוציא [ר"ס הלשקד] דמצות ק"ש הוא הקריאה ולא השמיעה דכתיב ודברת כם [סס] ואפילו אם אינו בקי אין השני מוציא ואמנם כעשה כשהש"ץ קורא מוציא את שאינו בקי כדאימא שלוח ר"ה ויש מי שאומר דברכות ק"ש הש"ץ מוציא את מי שאינו בקי ולא ק"ש [ח"ל צ"ס חזקוניס"ס] ולא נראה כן [ח"ל] וצריך הש"ץ להשמיע קולו בשמע ישראל כד שישמע הצבור וימליכו שם שמים נידד :

י כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעף ד' אם סחמת חז"ל או אונס אחר קרא ק"ש בלבו יצא ויף לכתחלה יעשה כן אם הוא במקום שאינו נקי לנמרי ואינו יכול לנקותו משום אונס ירהר בלבו וכלכד הוא המקום ממנה לנמרי דאמור להרהר כד"ה במקום השטפת עכ"ל ביאר הדברים ג"ל דה"פ הודאי קי"ל להלכה דהרהר לאו

סימן סג. איך קורין ק"ש מעומד או מיושב וכשנדרים. וכו' מ' סעיפים :

א תנן בפ"א דברכות [י'] : כ"ש אומרים כערכ כל אדם ימה ויקרא ובכורך יעמר שנאמר ובשכרך ובקטך כלומר ררך שכיכה ודרך קיסה וכו"ה אומרים כל אדם קרא כדרכו שנאמר ועבדתך בדרך א"כ למה נאמר ובשכרך ובקטך כשהענה שבני אדם שכיכים וכשהענה

שכני אדם עומדים כלומר דאתי לזמן ק"ש א"ד סרפון אני הייתי כא בדרך והפתייה לקרות כדברי ב"ש ומכנתי בעצמי מפני הלימים אמרו לי כד הייתי לחוב בעצמך שעברת על דברי כ"ה :

ב ועפ"ז פסקו הפוסד והש"ע קורא אותה מולך או עומד

עומד או שוכב או רוכב על גבי בהמה או יושב וכו' ומי שרצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב ולקרואה מעומד נקרא עברייני עכ"ל ואע"ג דבכמה פלוגתא של ב"ש ובה"ב רב"ש מחמיר ובה"מ מיקל מ"מ הרוצה להחמיר כב"ש אין סחין בידו אך פלוגתא זו אינה דומה לכל הפלוגות הכלל הפלוגות גם בה"ה מורה שיש חומרא בדברי ב"ש ולכן מי שרצה להחמיר מידם לא יחמיר אבל במאן אין שם חומרא לדעת בה"ה כדברי ב"ש דלבה"ה הכל אחד בין עומד בין יושב וכיון שסחמיר הרי מורה ההלכה כב"ש ועוד רכיון דלבה"ה הוי הררש של ובשבבך ובקומך לזמן ק"ש וא"כ בשמחמיר כב"ש הדרידה אחי לשכיבה בערב וקרא לעמידה בבוך דוקא וא"כ יתבאר ע"י זה וזמן ק"ש ולכן נענש גם ר' מרפת :

ג והנה לפ"ו נראה דבין כשעומד אסור לו לישב ובין כשיושב אסור לו לעמוד והמור והש"ע לא הזכירו רק שלא לעמוד כשהוא יושב וראיתי מי שכתב דבאמת העומד פותר לישב רבוה לא נראה משום שמא אלא שרצונו לישב רישיבה טוב יותר לאדם מעמידה [א"ל כסס מ"ג] וקשה דא"כ למה נענש ר"ש הלא המירה יתיר מ"כ לאדם גם משיבה והאמת נראה דבשחרית דלכ"ש דוקא בעמידה בזה אסור לעמוד כשיושב ובבית דלכ"ש דוקא בישיבה רבוה אסור כשעומד לישב רמחיו רעבד כב"ש אבל להיפך בשחרית כשעומד פותר לישב ובבית כשיושב פותר לעמוד רבוה א"ל לחוש רעבד כב"ש דאורבא דהוי היפך מכו"ש ולכן המור וש"ע דסידי כשהוא כתבו דכשיושב אסור לעמוד וכן נראה עיקר לדינא [וכ"מ כנ"ח] ועוד נראה דדוקא כשעושה מפני הדין כדי לצאת ידי ב"ש יש איסור וכו"ש שאמר והמתו לקרות כדברי ב"ש אבל כשעושה בלא כונה כמו שיש אנשים שאינם במנוחה קמים ויושבים וחוזרים וקמים וחוזרים ויושבים אין קפידא וע"פ הוורר ק"ש בשחרית וברכתיה חזקא מיושב עד תהלות לאל עליון דאו יקום ויעמד וכן מבואר בפ"ע"ח ובכוחות ונקראת תפלה דמיושב :

פניו למעלה ובין שוכב על פניו ונבו למעלה והפנים שאין זה מדרך ארץ אבל כששוכב על צדו מדרך לקרות לתפילה וא"צ לעמוד אפילו כשאין לו מדרגה לעמוד וזהו דעת רוב הפוסקים אבל י"א דדוקא כששוכב כגור ויש לו מדרגה לעמוד כגון שצריך ללבוש בגדיו או כשואין לו מדרגה כזה כגון ששוכב בגדיו ובקל יכול לעמוד מחוייב לעמוד ולהו טפסה דעת רבינו הרמ"א ומיהו רוב הפוסקים אינם מוכרעים כן [וכ"כ המנ"ל והס"ז סק"ל] ומי שהוא בעל בשר הרכה ואינו יכול להתהפך על צדו ומוכרח לישב פרקין או שהוא חולה טפסה מעט לצדו וקרא ואם אינו יכול להפוך כלל פותר לקרא כך ואיש בריא אין לו לישב פרקין אף בלא ק"ש רק יפה מעט [גמרא] ונראה דפניו למעלה גריע מפניו למטה דבפניו למעלה יש חושש דמתחמם ונראה קרי דכן משמע שם בגמרא ורש"י ע"ש :

ד עיקר הכונה הוא בפסוק ראשון כמ"ש כמה פעמים וכשכמל"ז בכלל הלכך אם קרא ולא כיון לכו בפסוק ראשון לא יצא י"ח והוורר וקרא ואפילו לסאן דס"ל מצות א"צ כונה מורה בזה דהוה כותב המצוה אבל כותב דלכ צריך ובס"ש בס"מ ס' סעף ו' ע"ש ואין זה כאומר שמע שמע דמשתקין אותו כיון שעושה זה מפני שלא כיון בפעם הראשונה ועוד דבאמת צריך לומר פעם שני בלחש ועוד שיכול להסתחן מעט [ס"ז סק"ג] ואם נזכר שלא כיון כשמע עד שגמר ואהבת דוור לראש והוור וקרא פרשה ראשונה בשלימה [מנ"ל סק"ו] וכן אם לא נזכר עד אחר והיה אם שמע נ"כ חוור לראש וקרא פרשה ראשונה ולא השניה דברעבד אינו מעבב כשהקדים שניה לראשונה כמ"ש בס"י ס"ד ואם לא כיון בברוך שם כבוד מלכותו אם נזכר קודם שהתחיל ואהבת יחוד לאמרו בטובה ואם נזכר אח"כ א"צ לחוור וכבר בארנו בס"י ס"א סעף ו' ע"ש [המנ"ל סק"ו כתב כסס ס"מ כלל כיון בפסוק ראשון יקרא הפרשה ב"ש ע"ש ומשמע אפילו עדיין לא קרא הפרשה ול"ע] :

ה והנה אע"ג דקרא כדרכו בין עומד בין יושב בין הולך מ"מ כשהיה סוהך בדרך ורצה לקרות ק"ש יעמוד בפסוק ראשון דעושה זה כ"ז שיכול לכוין דעיקר הכונה הוא בפסוק ראשון ויש מצריכין לעמוד בכל פרשה ראשונה שלא יהא נקרא ועד ויש מי שרצה לומר דעומד בל הפרשה יש איסור דנראה כשעושה כב"ש [כ"ה] וחלקו עליו דכיון דכבר עומד מפני פסוק ראשון הו לא מיהו כב"ש [ס"ז סק"ג ונ"ל סק"ד] ופשיטא שבכיון שם כבר מלכותו צריך לעמוד [ס"ז] וגם הורכב על החמור צריך לעמוד אבל היושב בעמלה א"צ לעמוד דיושב במנוחה ויכול לכוין יפה [ס"ז] אבל הרוכב אינו יכול לכוין יפה כשהחמור הולך :

ו וכן עיקר הכונה הוא בפסוק ראשון לכן אם היה מתגבס מצערים אותו ומצערים אותו עד שקרא פסוק ראשון והוא עד סמס אבל כמאן ואילך אין מצערים אותו עד שקרא כשהוא עד סמס ואפילו קרא מתגבס יצא וכן אם היה לו אונס אחר שאינו יכול לקרות בבטנה יצא לבר פסוק ראשון וכבר כתבנו בס"י נ"ח סעף ט"ו דאפילו אם כל ה'ג' פרשות חיובין מן התורה מ"מ יש הפרש בטובה בין פסוק ראשון לכל הפרשות ובין פרשה ראשונה לשניה ע"ש במעוף י"ו :

ז וכן עיקר הכונה הוא בפסוק ראשון לכן אם היה מתגבס מצערים אותו ומצערים אותו עד שקרא פסוק ראשון והוא עד סמס אבל כמאן ואילך אין מצערים אותו עד שקרא כשהוא עד סמס ואפילו קרא מתגבס יצא וכן אם היה לו אונס אחר שאינו יכול לקרות בבטנה יצא לבר פסוק ראשון וכבר כתבנו בס"י נ"ח סעף ט"ו דאפילו אם כל ה'ג' פרשות חיובין מן התורה מ"מ יש הפרש בטובה בין פסוק ראשון לכל הפרשות ובין פרשה ראשונה לשניה ע"ש במעוף י"ו :

ח וכן עיקר הכונה הוא בפסוק ראשון לכן אם היה מתגבס מצערים אותו ומצערים אותו עד שקרא פסוק ראשון והוא עד סמס אבל כמאן ואילך אין מצערים אותו עד שקרא כשהוא עד סמס ואפילו קרא מתגבס יצא וכן אם היה לו אונס אחר שאינו יכול לקרות בבטנה יצא לבר פסוק ראשון וכבר כתבנו בס"י נ"ח סעף ט"ו דאפילו אם כל ה'ג' פרשות חיובין מן התורה מ"מ יש הפרש בטובה בין פסוק ראשון לכל הפרשות ובין פרשה ראשונה לשניה ע"ש במעוף י"ו :

ביומא [י"ט.] עשה אותם קבע ולפיכך הקורא ק"ש לא ידמו בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו בפרשה ראשונה שהיא קבלת מלכות שמים מפני שנראה כקורא ערוא ואפילו לדבר מצוה לא ידמו וכו' ומהרמב"ם משמע דגם בפרשה שניה אסור ע"ש ולכן אם היה עוסק במלאכה ורוצה לקרות ק"ש יתבטל ממלאכתו עד שיקרא פרשה ראשונה ולרעת הרמב"ם אפטר גם בשניה כן כמ"ש וכל זה שלא יהא כקורא ערוא :

ב דוקא לעשות המלאכה אסור אבל לירד ממקום מלאכתו אינו מחויב וכול לקרותה שם ולפיכך האומנין שעושין בראש האילן או בראש הבנין או במקום

סימן סד דין המועה בק"ש

א תנן [מ"ו.] הקורא למפרע לא יצא כלומר שקרא הפסוק השני קודם הראשון דכתיב והיו בהווייתן היא [מגילת יו"ד:] דוקא בהפסוקים אבל אם הקדים והיה אם שמע לשמע או ויאמר לשמע או לזהיה אם שמע יצא שהרי אינו סדודות כתורה זו אחר זו ולכן אע"ג חכמים תקנו לקרות שמע קודם ואח"כ והיה אם שמע ואח"כ ויאמר מ"ם אין זה מעכב כדעכד :

ב ויש כזה שאלה דכיון הדמם הוא משום והיו כמ"ש הינה בשמע וכוונה אם שמע דכתיב והיו אבל פרשה יציאת דלא כתיב בה והיו מגיל דלא יצא למפרע וכי תימא דבאמת כן הוא דאי"כ ה"ל להפסיקים לבאר כן ומסתמו משמע דאכל הני פרשיות קאי ועוד יש לשאול דלמאן דמ"ל דמן התורה יצא ירי ק"ש בפסוק ראשון או בפרשה ראשונה איהו אסור יש כשקרא למפרע ואם נאמר שדברכתי לא יצא אי"כ גם כשקרא ליעכב אך באמת מזה ראיה למה שכתבנו כמי"נ"ח סעיף מ"ו דכל הפרשיות הם מן התורה ע"ש וגם אין לשאול למה בכתיבת הפילין ומזוזות פסול שלא כסדרן גם בפרשיות כמ"ש ביש סי' ל"ב ולמה בקריאתן קאי קפדינן על הפרשיות ויש מהנדלוי"ם שהקשה ה"ן [פמ"ג] אך באמת לא דמי רבשם בלחוד חרא מצוה חרא דזו בלא זו אינו כיום לכך קפדינן על הסדר הכתוב בתורה אף שאינן סמוכות ול"ו בתורה אבל בקריאתן דכל פרשה הוא ענין כפי"ע ראשונה לקבכת עול מלכות שמים ושניה לעול מצוה לא חיישינן להו אם הקדים ול"ו וקם כחרא פרשה אין להקדים הפסוק המאוחר להקדים משום דכתיב והיו אבל בפרשת יציאת למה יעכב ואולי כיון דשני הפרשיות מן התורה מעכב תקנו רבנן גם בהשלישית וצ"ע :

אחר אינם צריכים לירד אלא קרוין בשעתדין שם ואפילו בעה"ב העוסק במלכות עצמו א"צ לירד ואע"ג דכתפלה צריך לירד כמ"ש במי' צ' זה מפני שהתפלה ארוכה ובכולה צריך כונה משא"כ בק"ש והכתף שנושא משויו על כתפיו יכול לקרות ק"ש כן דאין זה מכלכלו אבל לא יתחיל בשעה שטוען המשא עזיו וכעשה שמורידה מתחו מכתפו מפני שאו יש לו קצת טרדה ולא יוכל לבין דאין לכו מיושב עליו וגם אם התחיל קודם נראה שלא יטעון ולא יפרוק עד שיגמור כל הק"ש דמי מכריחו לזה ובהתפלה נראה דגם כשהמשא על כתפו אין לו להתפלל עד שפרוק משאו ודין שהיו ושכור בק"ש הו כמו בתפלה ויתכאר במי' צ"ט :

סימן סה דין המועה בק"ש

א קרא פרשה ומעה בה אם יודע היכן מעה בנן שקראה כולה אלא שדילג פסוק אחד באמצע חזור לראש אותו הפסוק אפילו אם הדילוג היה באמצע הפסוק מ"ם חזור לראש הפסוק ואומר משם ואילך עד סוף הפרשה ואם אינו יודע היכן מעה חזור לראש הפרשה ואם אינו יודע אם גם אמר שמע ישראל חזור לשמע ישראל ואם יודע שאמר שמע ישראל והספק משם ואילך מתחיל מואהבת או מבשכמל"ו אם ספק כיוו אם אסור ואף שכבר נתכאר דבספק בשכמל"ו א"צ לחזור והו כשכבירוד אמר ואהבת אבל בשצריך לחזור על ואהבת מפני הספק ממילא חזור גם על בשכמל"ו בשום נ"ש ספק :

ב וכן אם מעה בין פרשה לפרשה שיועד שמים פרשה אבל אינו יודע אם ראשונה אם שניה חזור לפרשה ראשונה ומתחיל והיה אם שמע ואם היה עומד כתיבות הרוכות בשני הפרשיות כמו וכתבתם וקשרתם וכו' שכתך כתיבך ואינו יודע אם בראשונה אם בשניה חוד לאותה שבראשונה ודוקא כשלא התחיל כלמען ירבו אבל אם התחיל כלמען ירבו בודאי יהיה מהשניה דמסתמא אסור כפי הרגלו וכו' אם יודע שהתחיל פרשה יציאת ודאי היא מהשניה וכן אם יודע כבירוד איהו תיבה שאמר חקת שאמר כל שלמעלה הימנה ואינו חוזר אלא מראש הפסוק של תיבה זו :

ג ולא לבד בק"ש בשעתה חוזר אלא אפילו בכרכותיה כששניה ממטבע שמעך חכמים ככל הכרכות חזר לראש הכרכה [מגילת ס"ח] אך זהו דוקא כששינה בפתיחה או כחתמה אבל אם הוסיף איהו תיבות באמצע הכרכה או פיתח איהו תיבות לית לן בה כיון שהפתיחה והתחומה היתה כראוי וכבר בארנו זה במי' נ"ט :

סימן סה אם קראה סירוגין או שמצא ציבור קוראין. ובו ו' סעיפים :

א דע דכשאדם עושה מצוה בנזון שקורא ק"ש או מתפלל או תוקע כשופר או קורא את המגילה והפסוק באמצע ושהו בההפסק כדי לגמור את טלה מבודר ברי"ה לענין תקיעות דאם שמע תשע תקיעות כיום ר"ח בתשע

א דע דכשאדם עושה מצוה בנזון שקורא ק"ש או מתפלל או תוקע כשופר או קורא את המגילה והפסוק

ה ולפי מה שנתבאר אין שום חשש כשטאריכים הצבור כפיוטים קודם שש"ע והחונים מנגנים ומאריכים באמצע ויזר אור ובאמצע ברכה אחרונה שלאחר ק"ש שמוננים בעזרת ויש הפסק באמצע הברכה עוד יותר מכדי לנמור את פולה ומ"ם אוי צריך לחזור לראש לא מיבעיא לשוטת הרי"ף והרמב"ם אלא אפילו לשוטת רוב רבותיו רבאונם תריא הכא לא מיחשב אונם שהרי בירו לנמור הברכות ובזריא לתחלה אין להפסיק בכל זונני אך אם עושה כן כדי להתפלל בצבור דהו ברעבר ואונם לא מקרי כמ"ם [והתוס' והמרדכי סוף ר"ה מסתעמנו על זה מטום דמס לא סבינו המילוט שכן זונם לרנן ע"ש והמנ"ל סק"א תכז דכונתם על לכתחלה ע"ש ולא משמע כן מדברייהם ועוד כיון שצריך להסתפלל בלבוז ואם על עיקר הדבר שפוטטים סוי הפסק זה ודאי תסיד דעכדל כיון שזכר חקונם אלף העיקר כמ"ם וקפוד לכו על עיקר הפיוטים ה"ה סוי הפסק וחד לראש וכן על הממתיים אך בלחמ לפמ"ם בברכות נחלק בין זונם ללח זונם ל"ק כלל ודוק] :

ך כשנכנס לכה"ג וישמע שצבור קורין ק"ש אפילו אם הוא כבר קרא מ"ם מחויב לחזר עם הציבור פסק של שמע ישראל שלא יראה כאינו רוצה לקבל עליו עול מלכות שמים עם חביריו וכן אם הוא כבר ב"ג שלומד או אומר תחנונים או שארי דברים שישאי לפסק ברם כשיגיע הציבור לשמע יפסק עונה עמדם ביחד אבל אם הוא עוסק במקום שאינו רשאי להפסיק כמו מברוך שאמר ואיך פסק רבינו הב"י כסעוף ב' שלא יפסק אלא בשעה שהציבור עונין שמע ישראל ואמר נינון זה על התיבות שעומר שם שהוא נראה כאלו קרא עמדם עכ"ל וי"א דמפסיק אפילו באמצע ברכת ק"ש לענת שמע ישראל עם הציבור [ג"ח ומנ"ל סק"ד] ואנו אין טהנין כן מירו בפסקי רוסדה דא"י יש להפסיק ודבינו הב"י הולך לשיטתו במ"י ג"א ראי' להפסיק בפס"ו בעניית אמן אבל כבר בארנו שם דאנו עונין אמן ע"פ האר"י ויל' ע"ש א"כ לא נרע עניית שמע ישראל מעניית אמן ודע שיש רוצים לחזר רכל רבר שהצבור אומרים כמו תהלה לחדו עונים עמדם [מנ"ל סק"ג] ואנו אין טהנין כן רק בשמע ישראל ובעלית כשאוברים ואנחנו כורעים צריך לברוע עמדם כמו במדיים משום דלא ליחחויו שכל העם כורעים והוא אינו כורע ויש טהנינים לומר גם ערית עם הציבור :

ז כתב רבינו הב"י כסעוף ג' קרא ק"ש ונכנס לכה"ג וכצא צבור שקדין ק"ש מיב שיקרא עמדם כל ק"ש ויקבל שבר כקרא בתורה עכ"ל כלומר אף ע"ג רסרינא אי' דק לומר עמדם פסק שמע ישראל במ"ם בעצמו מקדם מ"ם מיב שיקרא ק"ש בשלימות ולמה לא יעשה כן כיון שהוא כקרא בתורה וודו שכתב שם רבינו הרמ"א אבל אינו חייב רק בפסק ראשון כמו שנתבאר עכ"ל ודאי כמ"ש ואין מנהגי כן ורק עונים שמע ישראל :

כתשע שעות ביום יצא [ר"ה ל"ד] : וכן במגילה [א"ח] : לענין הפסק במגילה ובברכות [כ"ג] : בהיה עומר בתפלה התחיל להשתין ושהה כדי לנמור את כולה יש שם פלונתא ופסק הרי"ף בשם הגאון החורר לראש ולקמן שם גבי ק"ש פסק ראי' חורר לראש וכן במגילה ואמר אין חורר לראש ומ"ל דרק בתפלה ריש כה חומר שאמור להפסיק אפילו המלך שאל בשלמי חורר לראש ולא בשארי דברים וגם הרמב"ם ויל' פסק כן במ"ב מק"ש ראינו חורר וכפ"ד מתפרדה פסק שחורר ע"ש :

ב אמנם רבותיו בעלי הרוש דכל הדור שיש ינהיגם הוא באיזה אופן היה ההפסק אם ברצונו הפסיק והיה יכול לנמור אם היה רוצה אינו חורר לראש ולא מקרי הפסק כיון שהיה יכול לנמור אבל אם היה מוכרח להפסיק ע"פ הרין כמו כשהתחיל להשתין או הולך במבואות המטופות וכיוצא בזה חורר לראש בששהה כדי לנמור את כולה ודאי חייב הפסק כיון שהוכרח להפסיק ולששהה זו הכיבוד הרבה מרבותיו ודאי שכתב העור קראה מירוגין הרינו בחפסקות אפילו שהה כדי לנמור את כולה יוצא והוא שלא שיהא נתיים מחמת אונם שיעיכבו מלקרות אבל אם שהה מחמת אונם שלא היה המקום ראוי לקרות או אונם אחר אם הפסיק ושהה כדי לנמור את כולה כשתורר לקרות צריך להתחיל מראש עכ"ל וודו בשוטת התוס' וכן פסק רבינו הרמ"א כסעוף א' וכתב רבנו נהוג ומשערין ענין השוהה לפי הקרא ולא לפי רוב בני ארס עכ"ל ואיזה אונם שהוא מקרי אונם אף אם נפלו עניו לסמים ויש חולקים כמו שיתבאר כסעוף ד' :

ג אבל רבינו הב"י כתב קראה מירוגין הייתי שהתחיל לקרות והפסיק בין בשתיקה בין בריבוי חורר ונמרה אפילו שהה כדי לנמור את כולה יצא אפילו היה ההפסק מחמת אונם עכ"ל ולקמן במ"י ק"ד לענין תפלה פסק החורר לראש ע"ש רדולך בשוטת הרי"ף והרמב"ם דדוקא בתפלה חורר לראש ולא בק"ש ושארי מצות ולא חילקי בין שהתפסק כואונם וכין ברצונו אלא כן תפלה לשארי דברים ממעם שבארנו :

ד וטוראי להלכה אנו תופסים כרעת רוב רבותיו לחלק בין אונם ללא אונם וכאדנו רגם ליסמים מקרי אונם ודוקא כשהעיוטוב היה מחמת עצמו כגון שרצה להפסיק או הפסיק מחמת מריבה שודיה בירו שלא להפסיק זה לא מקרי אונם אבל כל שהעיוטוב מחמת אחרים מקרי אונם אמנם דעת הרמב"ד והמאור הוא דאונם לא מקרי אונ"ב לא היה יכול ע"פ רין להתפלל כגון שמשוהין או המקום שאינו נקי אבל שארי טיני ואוסין לא נחשב אונם כלל לענין זה ולכן דרינו בתפלה ליתולן לסמך ארעה הקדמת רגם ליסמים נחשב אונם כיון רלדעת הרי"ף והרמב"ם גם כלא זה צריך לחורר לראש בתפלה אבל בשארי דברים נקטינן כהראב"ד והמאור וגם בתום משמע כן [וכ"כ המנ"ל סק"ב] :

סימן סו באיזה מקום מותר להפסיק בק"ש ובברכותיה. וכו' ח"י מעיפים :

א תנן רפ"ב דברכות רבאמצע הפרק שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובין פרק לפרק שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם כלומר דכשעומד באמצע הברכה ריוצד או אראה רבה או באמצע פרשה רק"ש או באמצע ברכה שאחר ק"ש ועבר לפניו איש שמחויב לכבוד מ"מ אינו שואל בשלומו אלא אם זה האיש שאל בשלומו משיבו שלום אבך אם עבר לפניו איש שראוי לירא ממנו דאו מותר אפילו לשאול בשלומו וכ"ש להשיב אבל בין פרק לפרק כמו כן יוצד לאהבה רבה ובין אהבה לשמע ובין שמע לוהיה אם שמע ובין והיה לזיאמר שואל אפילו רק לאיש שמחויב לכבוד אבל להשיב מותר לכל אדם ויש פלגתא מי נקרא מפני הכבוד וכו' מפני היראה :

ב והנה רש"י פי' מפני הכבוד אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום ומפני היראה והו אדם שמתירא מפניו שלא ירהגו והרמב"ם בפ"י המשנה ובחבורו במפני היראה פי' כרש"י אך במפני הכבוד פי' איש שמחויב לכבוד כמו אביו או רבו ע"ש והרא"ש והרשב"א הקשו על פירושה דמפני היראה דאם יש חשש הריגה פשיטא ומאי קמ"ל הלא אין לך דבר עשיר בפני פקוח נפש ולכן במפני היראה פירשו כגון אביו או רבו שמחויב לירא ממנו ובמפני הכבוד פירשו אדם נכבד כרש"י וכ"כ הגור והש"ע סעיף א' ע"ש ורבינו הב"י הוסיף לכולל במפני היראה מי שהיא גדול ממנו בחכמה ע"ש והוא דבר המורה הרשב"א כתב טפורש דהו בכלל מפני הכבוד אם לא שכתבו לנדול הדור רכן כתב בתה"ד (סי' קל"ה) הנדול המופלג בחכמה צריך לירא ממנו [עמ"ל סק"ב] :

ג ויש מן הגדולים שהמכירו דוקא לרש"י והרמב"ם בפירושו דמפני היראה ואין הכונה שבדאי ידענו ואדרבא רחוק שיהרגנו מפני זה וכדמצינו מעשה בחסיד אחד עם ההגמון [ל"ג:] ע"ש אלא שקצת חשש רחוק יש ולכן באמת התירו לו אף להפסיק באמצע הפרק ואפילו לשאול בשלומו אבל בשביל אביו או רבו הוא רומא להפסיק באמצע הפרק וכדמצינו במדרש שיעקב דהא הפסיק כשפגע ביוסף מפני שקרא ק"ש ויוסף מלך היה ורק להשיב שלום מותר [ג"ח ומ"ו סק"א] ובפירושה דמפני הכבוד כולם הסכימו פירוש' [ומתהיני סהמפרטיס לא תתגורו טע חילוק בין רס"ו להרמב"ם במפני הכבוד ורק פל"ז נעטורר בזה ע"ש מיהו הסכימו כולם לפירוש'] :

ד ודע רוח שהותר להפסיק אפילו באמצע הפרק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד מיהו באמצע שמע ישראל או באמצע ברוך שם וכו' לא יפסיק בשם סגים אם לא שמתירא מחשש הדינה וי"א עוד דבכל אמצע פסוק לא יפסיק דבכל גומרו בלי קפידא ואם

פסק תמיד לחתלה הפסוק [עמ"ל סק"ג] וגם יש לדעת דבמקום שמתיר להפסיק מותר אפילו בלשון חול ובמקום שאסור אפילו בלה"ק [סס סק"א] ויש מן הגדולים שכתבו עוד דהאינהא לא ראינו מי שיקפיד עד זה כלל ולכן אין לנו אפילו להשיב שלום ואין דרכנו בכך אף לאביו או לרבו ואפילו בין הפרקים לא יפסיק [סס גמס החינוך] ואדרבא עתה נחשב לקלות מי שמפסיק והרי אנו רואים אפילו שר כשיבא לביח יהודי ומצאו מתפלל לא ידבר עמו וימתין עד שישיים תפלתו ולכן עתה כל מין הפסק אסור עד גמר התפלה וכן המנהג פשוט ואין לשנות וכששואלים שאלות אמיור והותר אצל המורה יכול לענות בין פרק לפרק אך כשהשואל הוא בר דעת ממתין עד שגמר התפלה וכן נכון לעשות אם לא כשהענין נחוץ לשעתו דאו מצוה לשאול גם באמצע התפלה והמורה מפסיק בין פרק לפרק ומשיב להשאל :

ה אם לא היה לו מלית ותפילין כשהתחיל להתפלל או שכח להניחם ובאמצע התפלה בא לו המלית והתפילין או נזכר עליהם פסק רבינו הב"י בסעיף ב' שיכול להפסיק בין הפרקים להניחם ויברך עליהם והטעם פשיט דכיון דלהניחן חייב ממיילא דסברך עליהן דלא גרע משואל מפני הכבוד והברכה היא כבוד המצוה ורבינו הרמ"א כתב וי"א שלא יברך עליהם עד אחר התפלה והכי נהוג לענין מלית עכ"ל כלומר ד"א ס"ל דכיון דיכול לברך אחר"כ למה לו להפסיק אכל אין זה מעט נכון ובעל דעה זה בעצמו חזר בו [ענ"ל גבלה"ב] מטעם שבארנו ורק לענין המלית יש לקיים דעה זו דכיון דמלית אינו חובה לתפלה אין מן הראוי שברכתו תדחה איסור ההפסק אבל תפילין שהם חובה בודאי ברכתם דוחה דהוי כמפני הכבוד [עמ"ל סק"ד ודו"ק] :

ו לקדוש ולקרושה ולברכו מפסיק אפילו באמצע הפסוק דאם מפני כבוד בשר ודם מפסיקים ק"ו כבוד שמים וזהו כמשיב לא בשואל דכיון שכולם משיבים להש"י שברחו של הקב"ה מוכרח גם הוא להשיב ולכן גם אם שמע קול רעם וברק מחויב לברך אף באמצע הפסוק מטעם שנכתבו [עמ"ל סק"ה] דהו"ו י"א כמשיב ולא בשואל וכן מפסיק למורים אבל לא יאמר רק מורים אנהו לך ולא יותר דהשאר אינו אלא תחנונים ולא יפסיק כשבילין וכן בקדוש לא יענה איש"י רק עד יתברך ושאריו אמנין שבקדוש לא יענה שאינו מעיקר הקדוש ורק אמן שאחר דאמין בעלמא יענה שהו מעיקר הקדוש וגם בקדושה י"א שלא יענה רק קדוש וברוך ולא ימלוך שאין זה מעיקר הקדושה וכן משמע בתוספתא וי"א שיענה גם ימרוך ואין הברעה בזה ויכול לעשות כרצונו מיהו והו דדאו נקדש או נקדושך או כתר לא יאמר כלל ורק יתחיל מקדוש וכן בשבת וי"א שמוסיפין

ישראל [מנ"ל סק"ז] ויראה לי דאם אין בתן אחר כבדכ"ג פשיטא שעולה וכן לוי אם אין לוי אחר ופשוט דהא דכל זה הוא כשעומד באמצע הפרק אבל בין פרק לפרק וראי יעלה וכן אם ביכולתו לנטור הפרק דרך הילוכו יעשה כן ובין גאולה לתפלה לא יעלה בכל האופנים ואנחנו טהנים להפסיק ולעלות כדעת גדולי האחרונים ויראה חיבה לידר אחר ברכה שניה ואף שהעלה טהה להמתין עד אחר קריאה של העולה אחריו ככאן שעומד באמצע הפרק ירד מיד וכבר נתבאר במ"ה ס"ה דאפילו הפסקי הפסק גדול שהיה יכול לעטרה כולה ס"מ אינו חוזר לראש אלא למקום שעומד בו דזה לא מקרי אונס ע"ש [מנ"ל סס] :

י כבר בארנו מה הן בין הפרקים ואלו הן בין ברכת יוצר לאהבה בין הן אהבה לשמע בין שמע לזהוה אם שמע בין והיה דיואמר אבל בין יואמר לאמת ויציב לא יפסיק שלא להפסיק בין ה' לאמת כדכתיב וזה' אלהים אמת אלא ימ"ם אמת ואו יהיה דיו כבאמצע הפרק ותמיהו למה לא הזכירו הפוסקים שביצור אחר קדושה דהו כחחלת היבכה במ"ש נ"ט לענין שחזר אינו מתחיל אלא משם מפעם הירושלמי דכאן הו כחחלת היבכה וא"כ ליהו דיו ככין פרק לפרק וצ"ל דרק לענין דינא דשם משחב כחחלת ברכה ולא לענין הפסקה דהאיה שחרי במשנה שנינו ואזו הו בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשניה משמע להראו דקדים זה ליבא בין הפרקים מירו מלשון הירושלמי פ' אין עומדין [סוף הל' ג'] משמע להראו דמלא ברוך הו משחב כחחלת ברכה ע"ש וצ"ע :

יא היחיד בשמים אמת והמתין על החזן עד שסיים אע"פ ששהה זמן מרובה מ"מ לא יתחיל אח"כ מן אמת אלא מן ויציב וכן בשמפסיק אחר אמת לדברים ששפסיקים באמצע הפרק כמו שנתבאר דא יתחיל אח"כ אמת אלא ויציב דשני פעמים אמת זה אחר זה אסור לומר ויש מי שרוצה לומר דגם ויציב יאמר עם אמת מפני שהוא נ"כ לשון אמת בארמית ואין המנהג כן [וענ"ל סק"ט] ודע דבעצרת חנו לומרים שני פעמים אמת אחת אחת הוא לחזן וכו' אחת אחת הוא לחזן וכו' ואין זה ככאי פעמים אחת כיון שיש הספק במינות לתרות עם וצ"ע זוהר ויקהל ד' רי"ז. י"ל ד' פעמים אחת וכן מנהג הספרדים והחזנים המענינים אחת אחת כמה פעמים עון גדול הוא :

יב. איתא בפסחים [ק"י:] בק"ש נאל ישראל שהוא על העבר ובחפלה נאל ישראל שהוא על העתיד וכבר חסדו הגדולים על מה שפסיקים הש"ץ במערכות של ירם מלך צדד ישראל ונאלו שרוא עבר הגמרא [מ"ז סק"ז] וכו' ומנ"ל ר"ס לר"ן ויש מי שחריץ דוקא גאולה דשחרית קאי רק על העבר אבל דערבות קאי גם לעתיד [מנ"ל סס] ויש מי שחריץ דגם גואל הוא לשון רזה וכל דזה משמש גם בעבר [מ"ז סס] ויש מי שאומר שפוג לומר

או בקל ממקודך וכמוסף בכבודו מלא עודם ממקומו וכו' ושמע ישראל לא יענה שאינם מעיקר הקדושה אך שמע ישראל נ"ל שיענה כיון שכולם מקבלים עליהם עול מלכות שמים ויענה עד אחר אמנם לדעת רבינו הב"י שהבאנו במ"ה ס"ה עוף ו' לא יפסיק ע"ש :

יג וכן בקריאת התורה כשהעולה אומר ברכו יענה ברוך ה' המבורך לעולם ועד אבל אמן לא יענה וכן כל מין אמן אסור לענות ואע"ג דכבוד שמים הוא לענות אמן ס"מ הא גם הוא עוסק בכבוד שמים ורק בדברים שיש בהם קדושת השם שאין נאמרים אלא בעשרה כמו קדיש וקדושה וברכו ומורים מחויב להפסיק ולהקדיש יתברך עם כולם ולא באמניו ומ"מ כתב רבינו הרמ"א כמעוף ג' וז"ל וכן בברכו ולא יאמר יתברך וישתבה וכו' וי"א דאמן שעונין אחר ברכת האל הקדוש ואחר שמע תפלה יש דיו דין קדושה ויובל לענות אותם כק"ש וכן עיקר ולכל הני מילי מפסיקים מק"ו כשאומר החתנים ע"כ בלומר תחנתים שאחר שמ"ע :

יד ולא נדע לט מה נשתנו שני אמניו אלו וי"א מפני שרם מוף ענין מוף ג' ראשונה ומוף ברכות אמצעות [מנ"ל ומ"ז] וכאמת גם על המבורך את עמו וכו' יענה אמן [סס] אבל אינו מרוב ומה ככך הא אין זה דבר שכדושה שנאמר דוקא בעשרה ונהי דאמן של האל הקדוש נכל לומר דכלל בקדושה מירו אמן של שמע תפלה וראו אינו ענין לקדושה וזה שהביאו מירושלמי פ' הפלת השחר דשני אמנים אלו יותר חובה לענות מ"מ אין זה ענין להפסקה במקום שאסור להפסיק ומדברי רבינו הרמ"א מובאר שיש לאלו דין קדושה ואינו מרוב כלל וכאמת רבינו הב"י בספרו הגדול חולק בזה ע"ש ונראה דמעמו לפי שזהו שבת כללי שהוא קדוש ושומע תפלת כל פה דמי קצת לקדושת השם ואינו דומה לכל אמנים שבברכות פרטיות [ודע שהמנ"ל בסק"ו כחז ועל ברכת הסורה עונה ברוך ה' וכו' וגם אמן עכ"ל ופי' בל"ש דזהו על אמן שלח ברוך ה' וכו' ותמיהו לחזן מבוחר צדס מקום שיש לענות אמן אחר ברוך ה' המבורך ונסיכנה שרמימי כן מפורש בצדוה קדמון וגם אין חט עונין אמן זה כלל ולכן נראה דכונן המנ"ל הוא אמן שלח נותן הסורה והמטם לכיון להפסיק בצביל ברוך ה' המבורך יכול להפסיק בימה גם בצביל אמן זה וסיגי לזה יש מוצאים ל"ב: הוחיל והסתר ללענתו הסתר לקירוו ע"ש ומ"מ גם זה ל"ע] :

יז בהן שהיה קרא ק"ש וקראוהו לעלות לתורה יש מי שאומר שפסיק ועולה ויש מי שאומר שאינו מפסיק ויעלה אחר במקומו ורבינו הב"י כמעוף ד' הבריע כדעה זו שהוא דעת הרשב"א ואינו מפסיק אבל מצדלי האחרונים כתבו דטהנים להפסיק [לבוש ומנ"ל סק"ח] דק לא יקרא עם הקרא וכו' שלא יאמר לעשות מי שביך [סס] ויש שהכריע דבק"ש לא יעלה אבל כברכת ק"ש יעלה [מ"ז סק"ט] ודע דהוא דוקא פהן הה"ה לוי

לומר ונאנו בלא וי"ו אחר הגימ'ל והוא לשון עבר [כ"ח טס] וכולם דחוקין ויש מהגדולים שהנהניו שהש"ץ מסיים גאל ישראל כבכל השנה וכן אנתו נוהגים ולמה לנו לנטו כפרצות דחוקות :

יג כתבו רבוותי בעלי התוספות בריש פ"ב דברכות דרבינו הם היה רגיל להמתין בעושה פלא כדי לענות קרישוקדושה עם הצבור ע"ש ומבואר דס"ל דבין גאולה לתפלה חמור מבאמצע הפרק והיו כתפלה ממש שאין להפסיק לשום דבר וכ"כ שם המדרכי בשם ראב"ה שאמור להפסיק לקדיש ולקדושה אחר גאל ישראל דשחרית ע"ש וכ"כ במהרי"ק [טורם מ"ג] וכ"כ בעל תוספות הרשן [מ"ג] וכן הכרע רבינו הב"י בספרו הגדול ע"ש אע"פ שהחוקק כתב שיש לענות קדיש וקדושה וברכו אחר גאל ישראל [וכתב מ"י טל"ח] מ"מ הלכה כרבים ולכן העומד שם לתפלה והוא רואה שהצבור יאמרו תיכף קדיש או קדושה או ברכו ימתין בשירה חדושה או בצור ישראל ושוב יותר להמתין בתהלות לאל עליון ששם עומרים ע"פ הוזהר רדע שצ"ל לכלך אל חי וקיים בקמ"ץ וכן תהלות לאל עליון הכמ"ד בקמ"ץ [פסעי"ח] :

יד ובענין עניית אמן של גאל ישראל יש מחלוקת הדמור כתב דגם כשכתפלה בעצמו עונה אמן ע"ש דס"ל דצריך לענות אמן אחר ברכת עצמו כשואר כסוף ענין ואנתו אין מנהגיו כן אלא אחר ברכת כונה ירושלים שבברכה"ו ולפ"ו היה גראה שלא לענות אמן אחר שמיים הש"ץ גאל ישראל וק"ו הוא מקדושה שאין מפסיקין כמ"ש וכן הוא דעת הוזהר שלא לענות אמן וכן פסק רבינו הב"י בסעיף ו' אבל רבינו הרמ"א כתב שם דו"א דענין אמן אחר הש"ץ וזא אחר ברכת עצמו וצ"ל דס"ל דוח עדיף מקדושה משום דחיונא דברכה עצמה היא דכשם שאומר הברכה כמו כן עונה אמן על ברכת הש"ץ כבכל הברכות וזה לא מקרי הפסק וס"מ מנהגינו אינו כן [וכ"כ ה"ר סק"י כי הרמ"ס מולק צום וכ"כ הטל"ס שאין לענות אמן אחר הש"ץ והמגיד הזסיר להצ"י טל"א לענות] :

טז ודע שיש מי שכתב בלשון זה והמדקדקים ממתינים בצור ישראל כדי לענות אמן ובסעיף ט' משמע שיש להמתין בשירה חדשה וג"ל דאם ירצה ויכל לבין לסיים עם הש"ץ ואו אינו מחויב לענות אמן עכ"ל [מג"א סק"י"א] והנה זה שכתב לסיים עם הש"ץ א"ש דאף ע"ג שבס"י ג"ש יש שחילק בזה וס"ל דאם סיים עם הש"ץ בשוה ענה אמן מ"מ באמן דגאל ישראל רדאי שלא יענה וגם ככל האמנים תופסין כן לדינא כמ"ש שם אמנם מה שכתב להמתין בצור ישראל או בשירה חדשה כדי לענות אמן דברים המותרים הם דהא באמצע הפרק אמור לענות אמן לבד אמן דהאל הקדוש ושומע תפלה כמו שנתבאר וזה שהביא מסעיף ט' וזו לענין קדיש וקדושה כמבואר בש"ע שם ולא לעניית אמן ולכן לוחא

להך דינא [ונס ה"ר סק"י וספמ"ג ממנו עליו ע"ג] ואולי בשבת וי"ט שיש דעה דס"ל דא"צ להסמך גאולה לתפלה כמ"ש לקמן מ"י קי"א אפשר יש להתיר לענות אמן אחר גאל ישראל אם סיים הברכה קודם הש"ץ אבל באמצע ודאי אמור ודע ריש מי שאומר דהתמנהג לענות קדושה הוא רק קודם שירה חדשה ולא אח"כ [ה"ר] ואינו יודע הפרש בזה ואולי לפי נוסח ספרד שאין אומרים צור ישראל אלא ונאמר נואלנו וגו' א"ש משום דאח"כ אין שום המשך כמובן אבל לנטח אשכנז שאומרים צור ישראל הרי יש עוד תפלה ואין הפרש בין קודם שירה חדשה לאח"כ :

טז כתב רבינו הב"י בסעיף ח' צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק לאחר שאמר גאל ישראל רק אם אירעו אונם שלא הנית תפילין ונדמנו לו בין גאולה לתפלה מניח או ולא יברך עליהם עד אחר שתפלה אבל מליח לא יניח או ואם עד שלא אמר גאל ישראל נודמט לו מליח ותפילין מניחם ולא יברך עליהם עד אחר תפלה עכ"ל ורבינו הרמ"א כתב על זה וי"א שקודם גאל ישראל יברך על התפילין והכי נהוג עכ"ל ודבריו המוהים דבסעיף ב' לענין בין הפרקים הביא ו"א שלא לברך על התפילין וכבאן בזמנע הפרק קודם גאל ישראל הביא ו"א שיברך והלבוש השיטט במנהג הגה"ה זו אמנם הכנה שכתב א"ש דשם כתב המנהג שגיל התפילין הוא על התפילין ויברך וכאן הוא בתפילין ונראה דס"ל דכל חיוב נמור שבא בשעת מעשה בחיוב מצדו כמו אמן של גאל ישראל וברכה של תפילין הבא כן בשעתו רדאי להפסיק אבל מ"מ מנהגינו אינו כן ואין מברכין על התפילין ולא אמן דגאל ישראל :

יז וכיצד משכחת לה שיתפלה בלא תפילין כגון שאירע לו אונם ויעבור זמן ק"ש מוכרת לקרות בלא תפילין וכשראה שיעבור זמן תפלה יתפלה גם בלא תפילין [מג"א סק"י צ"ב] ומי שאין לו תפילין בשעה שהצבור מתפילין מוטב שתפלה ביחודות כשוה"ל לו תפילין תפלה בתפילין עדיף מתפלה בצבור [טס] ובלבד שלא יעבור הזמן אבל על מליח אין להמתין כלל ויתפלה בצבור בלא תפילין וכבר נתבאר במ"י ט"ב מי שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה דבית לא יצא ידי חובת הברכות ונס הק"ש אינה כהודו בתקון חכמים ע"ש וכתב המור בשם הירושמי צריך להזכיר באמת ויציב יצ"ט ומלכות ומקדושת ים טוף ומכת בבורות ונראה דזו דעיוכונא וכן משמע מהרשב"א [ז"א ע"ג] וגם בערבית מוכיזין כל זה ויש להתיישב בזה אם כל אלו מעבבים בדיעבד :

יח כתב רבינו הרמ"א בסעיף י' מי שהוא אנט ורחוק ואין לו פנאי להתפלה מיד אחר ק"ש יקרא ק"ש עד אמת וימתין זמור שאר הברכה עד שתפלה שאו יאמר ויציב ונבנו וכו' ויתפלה כדי שיסמך גאולה תפלה עכ"ל

יוכל להתפלל כל התפלה ומתחיל שיעבור זמן ק"ש יקרא ק"ש בלא ברכות ואח"כ יקרא ק"ש עם הברכות והתפלל [וכו' ח"ט קצת כע"ל סק"ו וכו' ספמ"ג]:

ע"כ ביאר דבריו כטן שעמד להתפלל על דעת לנמד כל התפלה וכהגונו לק"ש גורמן לו אונס שמוכרח להפסיק בציצוב ולא אח"כ אבל יודע מקודם שלא

סימן סו דין ספק אם קרא ק"ש. וכו' ז' סעיפים:

שארין למדין מדיון זה על כל הדברים:

ד ובאמה בתשי' הרשב"א שם כתב רק שכך היתה התקנה בק"ש וכתב עוד שאפילו כרי' לו שקרא בסוף ראשון דקיים ק"ש דאורייתא לשיטתו מ"ם חוד וקוראה בברכותיו מטעם שכך היתה התקנה ע"ש אבל לא ידענו מנ"ל שכך היתה התקנה דבטורא איט מטואר זה וצ"ע [ולו' מן סקורא מנ"ל ומליך]:

ה בכך כתבנו במ"י נ"ח שיש מחלוקת כמה הוא חיוב של תורה בק"ש י"א פסקו אחר וי"א פרשה ראשונה וי"א שני פרשות ולדעתנו לדעת הרמב"ם טען הן מן התורה ע"ש וראיתי לאחד מגדולים שכתב דשניהם אמת דמן התורה כל הני' פרשות חייב לקרותם ולהיפך יוצא מן התורה בפסוק ראשון מירי דהוה אתלמוד תורה שחייב מן התורה ללמוד ואם לכך קצת ניום וקצת בליילה קיים והגיה' בו יומם ויילה ואם למד כל היום וכל הלילה מקיים ג"כ והגיה' בו יומם ויילה [למ"מ כ"ב סל' י"ג כספ' קרית ספר ע"ט] ומכאן נדולה היא דכ"ט שבת"ח כל מה שלומד יותר יש לו שכר יותר כמו כן בק"ש כולן מן התורה ומ"ם יצא כאחד מהם [ויטורן רמ"י ריש ברכות]:

ו הדבר פשוט דכל מה שנתבאר בספק קרא ק"ש שחודר וקוראה בברכותיה זהו כשעדיין זמן ק"ש אבל אם כבר עבר זמן ק"ש אינו וקוראה בברכותיה דהוה שאמרו הקורא מכאן ואילך לא הפסיק ברכות אינו ולא כשדאי לא קרא ולא בספק ופשיטא הוא:

ז וכירת יציאה מצרים בכל יום וכן בכל לילה היו מן התורה כמבואר בגמרא [כ"א]. ופשוט הוא דחייב להוכיח בפה ואינו יוצא ברהרוד דהוה קי"ל הרהרוד לאו בדיבור דמי ועוד דכ"ל וכו' הכתוב בתורה היפוש בפה וה"נ כן ומה שמוני המצות לא מנא וכירת יצי"ם בכלל המצות ג"ל משום דבתורה כתיב למען תזכור את יום צאתך וכו' ולא כתיב בלשון ציוי וכו' את יום וכו' אלא הוכירה היא גלל הדברים הקודמים שבפסוק שם ולכן אם כי מן התורה היא אינה נגבשת במסני' המצות ויראה לי שזהו התפרש ב"ח ליל פסח לכל הלילות דלכאורה כיון דגם בלילה חייבא דוכירת יצי"ם א"כ איזה הפרש יש אבל לפי מ"ש התפרש דשם הוה חיוב עצמי והוה מ"ע נמורה ומנאדה בכלל המצות ועוד הפרשים יש ומביאר במקום אחר [תיובת' דילמ' דיוס סוף כל סיוס ואם נזכר כנסת"ל מתכיר' ומיוצ' לילס עד ע"ה"ט ע"ג"ל סט"א"רין כו']:

א כתבו הרמב"ם בפ"כ והטור והש"ע ספק אם קרא ק"ש חוד וקורא ומברך לפניו ולאחריה אבל אם יודע שקראה אלא שמסופק אם בירך לפניו ולאחריה אינו חוד ומברך עכ"ל ביאר הדברים רק"ש דאורייתא ולכן בספק חוד וקורא כדיו ספיקא דאורייתא דחוטרא ולכן אף להמכרים דמן התורה אין חיובו אלא בפסוק ראשון או בפרשה ראשונה כמ"ש בר"ם ג"ח וכ"ש בברכות שהם לנמדי מדרבנן מ"ם כיון שמתחייב בעיקר חיובו מתחייב בכל שכן היתה התקנה [כסב"ל כס"ה ס' ט"ז] ועוד דכל שחיובו מן התורה בספק צריך לברך כמו יו"ט שני של נלוות ואע"ג דבכמה ספיקות של תורה אין מברכין כמו ספק מילה באנדרונינוס ובחקיעת שופר וביוצא באלו זהו מטעם דשם יש ספק בעיקר חיובו אבל הכא החיוב ברור אלא שהספק שמא כבר קיים ולכן כיון דמספק חודר וקורא קיראה בלה עם ברכותיה אבל כשהספק הוא רק בברכות אלו מברך דספיקא דרבנן לקורא וגם קצת חשש ברכה לבטלה יש כזה אבל כשהספק הוא גם בק"ש אין כאן חשש ברכה לבטלה דמדינא כן הוא כמ"ש:

ב ופשוט הוא דמיידי שיש כאן ספק על הכל על הק"ש ועל הברכות אבל אם הספק הוא רק על ק"ש והברכות ודאי קרא פשיטא שאומר הק"ש ולא הברכות והברכות אינם שייכים לק"ש במ"ש במ"י ג"ח אך די"ל דאם פשיטא ליה דאמר אמת ויציב גם ק"ש אינו חודר וקרא חודאי קרא גם ק"ש דסריכיה נקיט ואתי כמ"ש במימין ס"ד דכשפתח למען ירבו אמרינן דודאי אמר והיה אם שמע דסריכיה נקיט ע"ש וה"נ כן הוא ואם ברי לו שברכות שלפני ק"ש אמר והספק הוא מק"ש והברכות שלאחריהן קורא ק"ש והברכות שלאחריהן:

ג והנה מה לפי מה שנתבאר דכל ספק תורה שחייב לפני הספק חייב גם בהכרחה ולפ"ו אם ספק אצלו בגשולת ללב בסוכות וכתקיעת שופר ברה"ח דחודר ונמשל וחודר ותוקע צריך לברך והדי' קי"ל דאינו מברך [מג"ל ס' תפ"ס סק"ג כספ' סריב"ט] וכן הוא הר"ן בכל ספק מצוה דאורייתא שמספק חייב לעשייתה אבל אינו מברך ואינו למדין מיר"ט שני של נלוות שהוא חיוב תמיד וכן תקע חכמים ולא בספק מקרה שאינו חוב תמיד וכבר הבאתו בבאור וכו' ביר"ד ס' כ"ח סעיף י"א כשם הרא"ש ר"פ כמידי הדם ע"ש וראיתי לגדולים שמתרו ג"כ על סברא זו [סג"ל ו' וספמ"ג] אלא ודאי

סימן סח כיצד נוהגין באמירת פיומים. ובו ד' סעיפים :

והמנהגים שנהגו בנוסחות התפלה אין לשנות ממנהג המקום כי י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבמים וכל שבט יש לו שער ומנהג לבר מה שנוכר בנמצא שוה לכל [מג"א] וזה לשון הרושלמי כפ"ג דעירובין אע"פ ששלחנו לכם סדר תפלה לא חשנו ממנהג אבותינו [ספ] וכאמת בעיקרי הדברים כל הניסוחאות שוות כמנין הכרכות והפתחות והחתימות ונס באמצעות הכרכה אין הפרש רק כתיבות שאין בהם הפרש אם בה ואם כה כמו בכרכת אתה חונן שכאשכנו אומרים דעה כינה והשכל וכספרד אומרים הכמה כינה ודעת וכן ככל הכרכות כיוצא בזה ומה ככך ולכלנו תורה אחת ומשפט אחד וחפדה אחת ומי כעסך ישראל גוי אחר בארץ והלילה והם לעשות פירוד או לאמר שח"י יש פירוד בין ישראל והאימר כן הוא כמיל ובער :

ד ו"ל רבינו הרמ"א על מ"ש רבינו הכ"י יש מקומות שמפסיקין בכרכות ק"ש לומר פיוטין ונכון למנוע מלאמרם וכתב על זה ו"א דאין איסור דברך וכן נוהגים ככל הסקמות לאמרם והמיקל ואינו אומרם לא הפסיד ומ"ל לא יעסוק בשום דבר ואפילו בר"ת אמור להפסיק ולעסוק בד זמן שהצטרד אומר פיוטים כ"ש שאסור לדבר שיחה כמילה וס"מ מי שלומד ע"י הרהור שראוה כספר ומרהרה לית בה איסורא דהרהור לאו כדיובר דמי אלא שמתוך כך יבואו לדבר ויבואו לזיו הפסק ועל כן אין לאדם לפרוש עצמו מהצבור במקום שנהגו לאמרם ויאמר אותם עמהם עב"ל ויש נוהגים שלא לאמר אותם שקודם שמ"ע אבל הפייש שבחזרת הש"ץ אומרים וכן נכון לעשות. וליהרר שלא לבטל שום פיוט מהצבור כי ח"ו יעניש וכתב הב"ח שאחד מן הגדולים בימיו התחיל לבטל מלומר קרוב"ץ ולא הוציא שנתנו ע"ש וקרוב"ץ הוא ר"ת קול רנה וישועה באהלי צדיקים [המג"א סק"א סב"א ממנ"מ] שנתנו לומר פיוטים קודם מרכת וילך חזר ואח"כ יבקר ע"ש ונ"ל לנתן סוף ומ"ש המג"א מסי' כ"ד ל"ע דלך מקדי זס הפסק ע"ש וד"ק :

א נדבר הפיומים שנהגו לומר בכרכות יוצר אור וככרכות שאחר ק"ש אם כי יש מהגדולים שלא היה דעתם נוחה סוה מ"מ כבר רבו נאנוי עולם וקדושי עליון והרכיעו דהתיר וכבר נחלקו בזה רבינו יוסף טוב עם רבינו א"ל ועתה בידם להתיר [מג"א סק"א] ואין זה בכלל מה שנינו [י"א]. מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך דהוה לעיני כרכות קצרות שבלא חתימה וארוכות כחתימה וכמו שמסיים אח"כ מקום שאמרו לחתום וכו' ע"ש ואדרבא דתני התם אחת ארוכה ואחת קצרה ופיר"ת שה"פ בין ארוכה בין קצרה כלומר אם ברצונו להאריך כאמצע יבול להאריך ואם ברצונו לקצר באמצע יבול לקצר רק שלא ישנה מברכה החומה לאינה החומה וסאינה החומה לחתומה וכך מכוונר בתוספתא פ"ק דכרכות ו"ל הרמב"ם ולמה אמרו אחת ארוכה ואחת קצרה מקום שאמרו להאריך וכו' לחתום וכו' עב"ל :

ב וזה שאמרו חז"ל [ל"ד]. שלא ישאל צרכיו לא בני ראשונות ולא בני אחרונות כבר כתבו שם רבותינו בעלי התוספות בשם רב האי גאון ורבינו שניאור ז"ל כיחיד ולא כצבור ולכן אומרים כעשי"ת וזכרנו לחיים וזו כמין וכתוב ובספר ק"ים ומכריהם היו נאנוי עולם וקדושי עליון כר"א הקליר ורבינו שפעון הגדול ורוד"ק שרה עליהם וכתבו הקדמונים שצ"ש רבינו הקליר וז"ל וכו' ליהספה אש סביבותיו ומי לא יראה שעל כל דבריהם שרה קדושה ויראה והשתפכות הנפש והיפה רוחם של הכסלים האומרים שלישונם מטמנם הלא את רואים התפלות של הקלירי כר"ה ויח"כ ושל ונשם נוחים וקלים להבין וקדושה ומהרה חופשת עליהם וזה שעש כמה פיוטים כלשונות חדים ומסותרים עשו ככוונה לדעתו מפני שגילו בתם סודות נוראים ולכן הסתירו דבריהם הקדושים כדרכם בקדש :

ג האר"י ז"ל לא היה אומר פיוטים ופומונים אלא מה שפיררו הראשונים כגון הקלירי שנתקט ע"ד האמת

סימן סט דין פורם על שמע. ובו ט"ו סעיפים :

א ברכת דא"כ נראים כנפונים ח"י שאמר להם לברך ואינם מברכים לכך מברכים יוצר אור [כ"ז] ואיט מוכן הא ענו ברוך המכוין לעולם ועד מה שייך כנפונים הרי הרי גם בקריאת התורה כן הוא [נמ"א כד"מ] :

ב וזהו שכתב רבינו הכ"י כמעין א' אם יש בני אדם שהתפללו וכו' ביחוד וכו' עומד אחד מהם ואומר קדיש וזכרו וכרכה ראשונה וכו' עב"ל וכתב עליו רבינו הרמ"א ועכשו לא נהגו לומר כל כרכת יוצר אור אלא אומרים קדיש וזכרו והם עונים אחריו ברוך וכו' עב"ל ותו

א תנן במגילה [כ"ג:] אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה בפחות מעשרה ולפירש"י כפי מה שביאר הר"ן ה"פ כגון שהיו באן עשרה בני אדם שהתפללו כל אחד בפ"ע ביחודות ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה עומד אחד מהם ואומר קדיש וזכרו וכרכה ראשונה דיוצד והוה לשון פורסין כמו פרוסה כלומר מחצית הכרכות ואם האמר למח דתי ברכה זו הא כבר אמרו זה ביחודות וי"ל או מפני קדושת יוצר אם נאמר דאינו אומרה ביחוד כמו שיש סוכרין כן כמ"ש כמי' ג"מ או כיון שהש"ץ אומר להם ברטו כע"כ צריכין לברך איהו

והו' פתעם שבארנו ודע דקדוש קדיש צריכין דומר איהו מסוד דכבר נתבאר בס' נ"ז דאין ואמרים קדיש אם לא אמרו מקדם שם דבר :

והוא דתנן ואין עורכין לפני התיבה ג"כ אענין זה קאי דאחם שהתפללו ביחידות ואמרים קדיש וברכו ויוצד עומד אחד מרם ואומר אבות ונבויות וקדושה ואתה קדוש ולסה עושים כן כדי לומר קדושה שלא שמעו עדיין מפני שהתפללו ביחידות והו' שכתב רבינו הב"י לאחר שסיימו ברכת יוצר אור ואמר אבות ונבויות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא עובר לפני התיבה עכ"ל וזה שעושה הקדושה נומד כל השמ"ע במ"ש רבינו הרמ"א שם וז"ל מי שעובר לפני התיבה ואמר ג' ברכות הראשונות ישלים כל התפלה ולא יפסק אע"פ שכבר התפלל אבל האחרים יכלום להפסיק אח"כ וכ"ש אם לא התפלל הפרס והעובר לפני התיבה תחלה שישלים אע"פ שיצטרף לקרא אח"כ ק"ש ולא יסמוך נאולה לתפלה עכ"ל כלומר אף שעדיין לא התפלל יפרוס על שמע ויתפלל שם"ע ואח"כ יאמר אהבה רבה וק"ש ועזרת עד נאל ישראל והדבר חסוה למה יעשה כן יתפלל בסדר והמה יתהני בך בשמ"ע ויתפלל בקול רם ויאמרו קדושה [וכ"כ סמ"ג סק"י] :

והוא לשאול לפי זה למה פליגנו במשנה לתרתי בבי אין פורסין על שמע ואין יורדין לפני התיבה הא חדא מילתא היא שיעור לפני התיבה ופרס על שמע ואומר ג' ראשונות עומד קדושה אך כבמה הירושלמי שאל זה ותיריך דקמ"ל דשני דברים הם לענין אם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן דמשלימין ענין זה כמו שנתבאר דין זה בס' ג"ה ולכן פליגנו בתרתי להשמיענו דאם התחילו בעשרה בפרסות שמע ויצאו מקצתן נומדין הפרסו גם כלא עשרה אבל אין ואמרים קדושה דמילתא אחריתי היא :

והנהגה היא שפ"ו זה הביאו הטור והש"ע להלכה ס"מ מעולם לא נהגו כן ויש מהנדולים שהתדעם על זה דאחרי שכבר התפללו ביחידות פרס מינייהו חובת קדיש וקדושה כמו בנדרה"ו חובת זימן בשכרנו ברה"מ כל אחד בפ"ע [רד"ק ח"א סי' רמ"ח] ואינו רואה שם דמין ול"ו דתתם זימן לויכ בלא ברה"מ ולכן בלא ברה"מ ליכא זימן משא"כ קדיש וברכו גם כן בלא תפלה כמו בברכת התורה וגם קדושה אם ישמע כמה קרושות פחויב לעטת וא"כ למה לא יעשו כן וכאמת גם עתה עושין כן כמקצת דתייב שיש בכמה מקומות שקדם חזרת הש"ץ עומד אחד ואומר קדיש וברכו והו' מפני הבאים אחר ברכו [וכמ"ס סק"י נסק"ח] ובב"ו וה' אי"צ לעשות כן שהרי ישמעו ברכו בקריאת התורה וקרושים ג"כ הרבה ישמעו עוד אבל לעשות קדושה כשכולם התפללו אין המנהג בימינו ואני אומר המעם לא מפני שכבר פרס חובה מינייהו אלא מפני שהרמב"ם והגאונים מפרשים פי' אחר לנמרי במשנה זו כמו שהבאר ולפי

והנהגה רמי' שכתב דנענה במשנה דין זה כלל לפיכך לא נהגו כן [כנל"ג] :

והר"ן כתב דהגאונים פירשו משנה זו באופן אחר לנמרי ופורסין אינו לשון פרוסה אלא לשון התחלה וה"ל אין מהתחילין בברכות של ק"ש שיברך והאחר ויצאו אחרים בברכות של בעשרה משא"כ בשאר ברכות כגון קדוש והבדלה וכיוצא בהן שהיחיד ואמרה ותבירו יחידו שומעה ויוצא רשמע כעונה אבל כבאן עריך דוקא עשרה כין בק"ש וברכותיה וכן בתפלה וחר"ן הקשה עליהם דכשלהי ד"ה אמרינן דאין מוציאין אלא אה שאני כקי אבל הבקי אין מוציאין אפינו בעשרה ע"ש אך אין זה קשיא דהגאונים סוברים כמ"ש רבינו הרמ"א ס"ס ג"ס דאין זה דק בתפלה ולא בק"ש וברכותיה וכבר בארנו זה שם :

והנהגה רמי' שכתב דנענה רוב שלא התפללו יש בה דעות כמ"ש המור דר"ח טובר דצריך שבועה שלא שמעו וחלמידי רש"י כתבו בשם ראפילו בשביל אחד שלא שמע סותר ע"ש וזהו דעה רבינו הב"י שכתב וצריך לחזור אחר ששה שלא שמעו הדינו רוב העשרה ואם אינם נמצאים אפילו בשביל אחד שלא שמע ואמרים ואפי' מי ששמע יכול לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה בשביל אותו שלא שמע ומ"מ אם אותו שלא שמע כקי לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה סומב שיפרוס ויעבור לפני התיבה הוא משיפרוס ויעבור לפני התיבה אחר שכבר שמע עכ"ל :

והנהגה נהנינו עתה רמי' שבא לברכ"ו אחר התפלה בשמעינן ליוצר אור אם ירצה אומר קדיש וברכו והבך עונין ברוך וכו' ולא יחר ואח"כ בשמעינן למוס"ע אומר אבות ונבויות כקוד רם ואומר קדושה והכל עונין אחריו קדוש וברוך ומסוך ואח"כ אומר אתה קדוש והכל עונין אמנ ואח"כ סתפלל בלחש כל התפלה ומנהג זה אי"ש לכך הדעות דאפילו למי שמצריכים רוב שלא שמעו דוקא זה כשאומר גם בברכה יוצר אור ובשם"ע נומד השם"ע גם בשכבר התפלל כמ"ש אבל קדיש וברכו בלכר וכן הקדושה סתפלל זה שכתפלל עתה סתד לכל הדעות ויראה לי דזה שאומר קדושה כמ"ש לא יאמר לודו ורוד נעיד גולך לפי מנהג אשכנז רזה לא נהגין

נתקן אלא לש"ץ ולא ליחיד אלא יאמר אתה קרוש [כנ"ל נרוך] :

י דבר פשוט הוא דמי שהיה כבהכ"ג בשעת ברכו וקרושה אף שהמה לא התפללו עדיין או שעומדים בפסד"ו מ"מ אין פורסים בשבילים על שמע ויש מקומות שנהנו דמ"ס בהניעם לברכו פורסים בשבילים עד שמע או שהוא עצמו אומר קרוש וברכו בהניעו ליוצר אור ואין זה מנהג נכון ומימינו לא שמענו מנהג זה [זהו חליכת דברי סמנ"ח בשם הרמ"ע ומ"ס בשם הב"י והד"מ כבר נתבאר זה ע"ס ודו"ק] :

יא כתב רבינו הרמ"א י"א שפורסין בק"ש של ערבית כמו בשחרית ולא נהנו כן משום דליכא קרוש בערבית כמו בשחרית עכ"ל כלומר בערבית ליכא רק ברכו ולא חששו לברכו בלבד לפרום על שמע מפני זה מיהו ג"ל דהוה לפי הפריסה לברך גם הברכה ראשונה אבל לעשות ברכו בלבד יכולין גם בערבית ולמה יגרע ערבית משחרית וכן הוא המנהג הפשוט דמי שלא התפלל עדיין ערבית ויש עשרה שבכר התפללו עומד ואומר ברכו והכל עונים ברוך וכו' ולפי מנהג הספרדים שאומרים גם בערבית קרוש קודם ברכו ואומרים מקודם פסוקים לא יאמרו הקרוש אכ"כ יש עשרה שיאמרו עמו הפסוקים ודבר זה בארנו לעיל ס"ה סעיף ט' ע"ש [והמנ"ח סק"ד ממר"ך י' זעזע' הלימוד וס' בלרטי לדרך י' טילמנדו דוקא ולח' דמי לפורם על שמע דשחרית שזומר קרוש לטע' תקנת חכמים היתה כך ודו"ק] :

יב עוד כתב דאטור לחפסיק ברברים אלו בין נאולה לתפלה או בק"ש ובברכותיה ולכן אמרו לש"ץ להפסיק בין ק"ש לתפלה או בק"ש ובברכותיה כדי לפרום על שמע לאותן הבאין בבהכ"ג לאחר שהתפללו הקהל קרוש וברכו והתחיל בברכת יוצר אור אבל בברכת ערבית שהיא רשות יכול להפסיק להוציא אחרים ידי חובתן עכ"ל והוה הכל לפי שיטתם בפורם על שמע אבל לפי מנהגינו לא שייך זה כלל כמוכח :

יג עוד כתב ומ"מ איש אחר יכול לפרום על שמע או להתפלל ביו"ד כל התפלה אפילו באוהו בהכ"ג שבכר התפללו להוציא אחרים י"ח רק שלא יעמוד התון השני במקום שעמד הראשון דהוה נראה נגאי לראשונים דהוי כאלו לא יצאו הראשונים ידי חובתן ונ"ל דוקא

שעדיין הראשונים בבהכ"ג אלא שהשלימו סידורם אבל אם יצאו הראשונים ויכל לעמוד דהוה אף במקום שעמד הראשון עכ"ל ביאור הדברים דמפני שיש שרצו לומר בפרושה דמשה דאין פורסין על שמע דה"פ דכשכא אפילו עשרה בני אדם שעדיין לא התפללו פורסים על שמע בלבד ולא כל התפלה וגם מלשון רש"י דכאורה משמע כן ע"ש לזה אומר דאינו דכשש מנין למה לא יתפללו כל התפלה כמו הראשונים ורק שהתון לא יעמוד במקום הראשון ובמדינתנו אין מקפידים על זה ואפילו מחפלים כמה מנינים זה אחר זה עומד התון מכל המנינים במקום אחר לפני העמוד ואצילי לא שייך החשש שיאמרו שהראשונים לא יצאו י"ח מפני שירוע שהרבה מנינים מתפללים אלו מקדימים ואלו מאחרים וכיון שהמנהג כן סמילא דאין כאן נגאי וחשש אין לפקפק בזה כלל :

יד ודע שיש מי שכתב שאם הוציאו הראשונים ס"ח וקראו בה אין לשניים להוציא ס"ח פעם אחרת ולקרות בה עכ"ל [מנ"ח בשם משפטי סמואל] ואין שם הבנה לזה ויש מי שפרש דכוונתו דשמא יאמרו שס"ח אחרת היא ובראשונה היה פנים [פמ"נ] ודברים תמוהים הם לגזור נידרות ואולי הך פעם הוא מעות וצ"ל ס"ח אחרת כדי שלא להוציא לעו על הראשונה ויותר נלע"ד דה"פ דהנה ברכו וקרושה אמרים גם בשביל ששה שלא שמעו ואפ"ל בשביל יחיד כמו שנכתבאר אבל בקריאת התורה ג"ל ברור רכל דליכא עשרה שלא שמעו קה"ת אין לקרות בתורה ודוקא עניני תפלה שכל יחיד חייב בזה לכן עושין בעדו ברכו וקרושה שזהו מעניני תפלה אבל קה"ת אין עיקר החיוב רק בעשרה ולפ"ו ה"פ שאם הוציאו הראשונים ס"ח וקראו בה כלומר והשניים היו בעה מעשה אלא שלא התפללו עדיין וכך אין לשניים להוציא ס"ח פעם אחרת כשיחפלו בין ששמעו קה"ת ואין חיובה דוקא אחר התפלה וכן ג"ל להורות הלכה למעשה ואפילו יש מקצת שלא שמעו עד שיהיו עשרה שלא שמעו :

טז סומא אף ע"פ שלא ראה מאורות מסיפו פורים על שמע ומבכרד יוצר המאורות מפני שאף ע"פ שאינו רואה מ"מ נהנה על ידי המאורות שאחרים רואים ומורים לו הדרך אשר ילך בה וקמן לא יפרום על שמע [פ"ח] :

סימן ע' מי הם פטורים מק"ש. ובו ח' סעיפים :

א סק"ח] ומ"מ אם רוצות יכולות לברך ולקרות ק"ש כמו סוכה ולולב שפטורות ומבכות עליהן ונשי דידן עושות כן ותבא עליהן ברכה ובכרתות השחר חייבות סריגא שגם הן בכללה דברכות שעליהן נתקן כל ברכות השחר וברוך ואמר וישתבח אין חיוב עליהן ויכולות לומר ולמה לא יוכלו לומר לה' כמו שעשתה סרים וכל נשי ישראל בקריעת

א נשים ועבדים פטורים מק"ש מפני שהיא ס"ע שהומן נרמא דק"ש של יום אינו אלא עד ג' שעות ודלילה אף שנהגו כל הלילה מ"מ הא של לילה אינו יוצא ביום והוי וכן נרמא וכן פטורות מברכות ק"ש דהם נ"כ אין נרמא ואף שבתפלה חיובת כמ"ש במסין ק"ץ תפלה שאני דרחמי' הוא וכן בברכת הלבנה נשים פטורות [מנ"ח

בקרעת ים סוף :

ב והנה זהו ודאי דביחוד השם ונאכחו חייבות הנשים כאנשים וכאמת רבינו הכ"י בספרו הנדול הכיב בשם ספר אהל מועד דנשים חייבות בפסוק ראשון דידוד השם ע"ש וא"כ להפוסקים דס"ל דחייב ק"ש איט אלא פסוק ראשון א"כ מהו זה דפסוקות מק"ש ועוד דרבותי בעלי הש"ע כתבו דבזמן הראשון שיקבלו עליהן עול מלכות שמים ויקראו לפחות פסוק ראשון עכ"ל וקשה מאי ונכון הא הוכיח איכא אמנם דאין זה קושיא דנדי חייבות כזה ס"מ אינן מצוות לקרא פסוקים אלו אלא שמצוות לאהבה וכמסור נפשותיהן ע"כ ידוע שמי יחידך ועוד דאף אם צריכות לקרות פסוקים אלו אפ"ה חייבו כוסן ק"ש אך האמת שאינן חייבות בקריאת הפסוקים ולזה הי"טב אשר אמרו רבותי בעלי הש"ע ונכון ללמד אבל חייבא ליכא :

ג וקטנים פמורים נ"כ לר"ת דוקא כלא הגיעו לחינוך ולרש"י אפילו הגיעו לחינוך סמנים מפני שאיט מצוי אצלו כוסן ק"ש בערב וישן הוא בנזק ולפיכך לא הגילו הכמים על האב להנכם כבשאר מצות וראוי לנהוג כר"ת וכן אנו מדריכין הקטנים שיהללו בכל יום :

ד יש מי שאומר דנשים חייבות בזכירת יצ"ם ולפיכך חייבות לומר אמת ויציב ולסמוך נאולה לחפלה [מג"א סק"א] דחייב הזכרת יצ"ם הוא בכל היום כולו והלילה כולו וא"כ אין זה זמן נרמא ונשים חייבות ויש מי שחולק בזה ודרי שני יציבים הם כיום ובליילה ודיום איט נוהג בליילה דאם שכח להזכיר ביום איט מעיל דלילה לדיום וכן דלילה איט נוהג כיום ועדיין דרי מ"ע שהיו"ג ונשים פטורות [ט"ג ס"י י"ג] ובע"כ צ"ל בן דהא לרבנן דכן זומא בספ"ק דברכות אין חייבין בליילה בהזכרת יצ"ם ולירדהו ודאי נשים פטורות ואי ס"ד רלבן זומא חייבות ה"ל להש"ם להזכיר חילוק זה וכאמת חייבא דיצ"ם איט נמנה בכלל מ"ע כמ"ש כמ"ס ס"ז ע"ש ולא המילו עד נשים חייב זה דיצ"ם נכלל בפרשה יציצ והנשים פטורות מציצת ולכן המנהג והגמרא והפוסקים בשאמרו דנשים פטורות מק"ש ובק"ש נכלל גם יצ"ם ואי ס"ד דכזה חייבות ה"ל לפרש וסדפתמי דבריהם ש"ם דפטורות :

ה חתן הנשוא את בתולה פטור מק"ש כליילה הראשונה דלבו מרוד שמא לא ימצאנה בתולה והוי מירא דמצוה ופטור אבל הכונם את האלמנה חייב דליכא מדרת בתולים ומרדה דרשה כנון שנבעה ספנתו כים איט פוטר דסיבעי ליה ליחובי רעתא וחתן שלא בעל לילה הראשונה פטור עד ג' לילות ומשם ואילך לבו גם כלה וחייב בק"ש וי"א דרי לילות פטור [מ"ח] כנון שנשא קודם שקרא ק"ש של שחרית דהפטור הוא עד ג' ימים לבד יום הדופה [מג"א סק"ב] או אפשר ראפילו לא נשא קודם הרבנה לנשאין הוי מצוה ופוטר ממצוה אחרת

[ב"י וס"ז סק"א] ואם רצה להחמיר על עצמו ולקרות פסק הרא"ש כפ"ב דאינו רשאי דמיהו כידרא והר"י והרמב"ם פסקו דרשאי וכן יש מחלוקת אי גם בק"ש דשחרית פטור או רק בק"ש דערבית [עמ"פי"ט ס"ב] אמנם כל זה היה בימיהם שהיו מכוונין הרבה אבל עכשו שגם שאר בני אדם אין מכוונין כל כך גם החתן חייב בק"ש ואסור לו להחמיר ולא לקרות דמיהו כידרא כאלו חמיר מחכוין הרבה ועכשו א"א לו לכוין כל כך וכן המנהג פשוט ואין לשנות :

ו כתב הרמב"ם בפ"ב דין ה' היה עוסק בת"ת וזציע זמן ק"ש פוסק וקרא ומבדך לפניו ולאחריה היה עוסק בצרכי רבים לא יפסק אלא יגמור עסקתו ויקרא אם נשאר עת לקרות ומעטו דהא קי"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה ואין לך מצוה גדולה יותר מעוסק בצרכי רבים ואף ע"נ דת"ת גדולה מכל המצוות ולמה מספיק ודו דאל"כ לא יעשה שום מצוה לעולם והחירה גינה ללמוד ולעשות ועוד ראשו בשקרא ק"ש אין זה למד תורה [ט' ירושלמי ט"ג ס"א ס"ב] אבל בשארי מצות לא שייך זה ואפילו ישאר עת לעשות המצוה אח"כ מ"מ כיון שעוסק בה צריך לומרה אפילו יעבור זמן ק"ש וכן המלמד תורה להתלמידים והגיע זמן ק"ש לא יפסק רח"ת דרכים הוה מצוה באפי נפשה וכן מצינו ברביט הקדוש שלא הפסיק ורק העביר ידיו על עינו וקרא פסוק שמע ישראל כמבואר בכרבות [י"ג:] ע"ש :

ז אמנם כתבו הפוסקים כפטור העוסקים בצרכי רבים דהוי בדרות הקדמונים שעסקו בצרכי ציבור לשם שמים לנמרי ולא כוסמ"ו סיה לאוכללא הוא דהאינא נמו אם עוסקין עמהן אפילו בעד הצלה סמינם ואין מי שישתדל אלא הוא פטור מק"ש אף כשיעבור הזמן [כ"מ] ומג"א סק"ד] ולכן לא הכיאו זה רבינו הכ"י כש"ע סעיף ד' דהאינא חייב משום דגם האינא נלעמיס פטור ויש להבין לפי הענין :

ח עוד כתב שם הרמב"ם היה עוסק באכילה או שהיה כבדחין או עוסק בתספורת או מהפך בערות או עוסק כרין טמר ואח"כ קרא ק"ש ואם היה פתיירא שמא יעבור זמן קריאה ופסק וקרא ה"ז משובח עכ"ל והראב"ד חולק עליו וזה לשונו לא כי אלא מפסיק וקרא אע"פ שיש שהות לקרות מפני שהיא מן התורה ואם אין שהות אפילו להפלה דרבנן מפסיק עכ"ל והראיט המפרשים בפעם מחלוקתן אבל יותר נראה דלא מליני כלל דהרמב"ם מיירי בהתחיל בהיתר קודם שהגיע זמן ק"ש ולכן א"צ להפסיק אם לא שיעבור זמן ק"ש והראב"ד מיירי בהתחיל באיסור ולפיכך מתייב להפסיק [ג"ח] ותדע לך שבן הוא שהרי הרמב"ם כתב היה עוסק באכילה כו' ויא ס"ד שהתחיל לאתר שהגיע זמן ק"ש היאך התחיל לאכול והא רשע הוא לאכול קודם התפלה אלא ודאי דהתחיל לאכול כליילה ונמשך עד היום כמו כהתחלת וכיוצא בזה ונ"ל שהו סתת המור לקמן סימן

שכוננו על דבריו אלה והדאב"ר היה סבור שהרמב"ם
מיררו בהתחיל באיסור ולכן חלק עליו אבל באמת לא
פליגי וכן עיקר דרינא [גמ"ס סגמ"ל פסק"ו] ועי' מ"ש
לעיל פ"י ל"ח סעיף א' :

פ"ט שכתב ואם התחיל לאכול קודם שעלה עה"ש כתב
הרמב"ם שא"צ להפסיק ע"ש וכתבו המפרשים שנוסחא
מוטעת נודמנה לו דהמור בדברי הרמב"ם דלא נמצא
זה ברמב"ם אלא במנחה [ע"ש בני ובנ"ח] ונראה

סימן עא אבל והעוסקים במת פטורים מק"ש. ובו ד' סעיפים :

אינו מחשיך על התדאס חייב גם לעת ערב עכ"ל רבינו
הב"י בסעיף ב' ונראה ברור דה"ל דאם מוחשיך על
התחום פטור מכל המצות אף שעדיין יום הוא וחל עליו
אנינות אבל אם אינו מחשיך חייב בכל המצות עד הליכה
ולא מיירי כהתפלת ערבית דמו"ש דחמיר פטור אף
כשא"ט מחשיך וכן סבואר מדבריו במפור הגדול וכן
שמעו בדרישה ומלא תמיהני על המפרשים שרצו לפרש
הדברים גם על התפלת ערבית ר"ל אף החשיך צריך
להתפלל ערבית ונרחקו בזה [עכ"ל ומג"ל סק"ג וע"ז
סק"ד] וכן מפרשים בדברי המור ותמיהני וצ"ע ויו"ט
שני דינו כחול ויו"ט ראשון אם רוצה לקבור ע"י עכ"ם
נוהג אנינות ואם לאו אינו נוהג אנינות וביוד"ר שם
הארבנז בזה :

א כתב רבינו הב"י מי שמת לו מת שרוא חייב להתאכל
עליו אפילו אינו מוטל עליו לקבור פטור מק"ש
ומתפלה ואפילו אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות
אינו רשאי ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה
ורצה להחמיר על עצמו ולקרות אין מחויב בקדו עכ"ל
וכתב רבינו הרמ"א ועי' ביוד"ר ס' שם"א עכ"ל כלומר
דשם נתבאר שמוחין בידו ואסור להחמיר וכן הכריעו
גדולי האחרונים [ט"ז סק"ג ולבוש וצ"ח וכן וכבר
כארנו זה ביוד"ר שם סעיף י' והבאתו כן מירושלמי וכן
פורין הלכה למעשה וביוד"ר שם נתבאר הרבה דינים
באונן ע"ש :

ב וזמר בשמתחילין להשליך עפר על המת יקרא ק"ש
ויתפלל וכן עשה מדר"ל [מג"ל סק"ח] וזהו עד הצות
אבל לאחר הצות לא יתפלל ומברכות השחר המיד
פטור כיון שבשעת חיבתם היה פטור [סס] אבל בברכת
התורה חייב ותפילין לא יניח ביים ראשון ורובל אמר
בתפילין ביים ראשון כש"ש בסופן ל"ח נ"י ברכות שלא
עשני נ"י שלא עשני עבר שלא עשני אשה צריך נ"ב
כדרך כל היום ואין לומר קריש ער אחר הקבורה ויש
מי שאומר דכן על אביו יאמר קריש באנינותו קודם
הקבורה [ט"ז סק"ב] ויש מי שחולק בזה משום דקיום
הקבורה אין לומר קריש עליו [נקס"כ ביוד"ר ס' טע"ו]
ועי' בס' ק"י סעיף ג' מ"ש שם :

ג כר"א כחול אבל בשבת חייב כל היום עד הערב אם
מחשיך על התחום להתעסק בצרכי קבורה אבל אם

סימן עב דין נושאי המטה והמנחמים והמלוים. ובו ד' סעיפים :

יעבור וסן ק"ש אין מפסיקין רעוסק במצוה פטור סן
המצוה והרמב"ם בפ"ד כתב דאדם השוב מותר להוציא
סמך לק"ש דכן סבואר בברכות [י"ט.]. והמור והש"ע
השמיטו זה משום דבמונטי ליכא אדם השוב כזה שיהא
בדין אדם השוב אם ע"ז זה הוי קולא אין זה במונטי
[כ"ז סק"א] ואין חילוק בין זמן ק"ש של שחרית לשל
ערבית ויש מקילין בשל ערבית ובארנו ביוד"ר ס' שני"ח
סעיף ב' [וענג"ל סק"ב שכתב דאם הוא למך סגל המנחם
יקרא ק"ש מקודם ע"ש ואין המנחם כן לקובצין מקודם
כיון דגל סילגס זמנא] :

א נושאי המטה והלופיהן וחלופי חלופיהן בין אותם
שהם לפני המטה בין אותם שלאחר המטה אותם
שהמטה צריך להם גנון שיש חבורה נושאי המטה
יכולם הם מרחבנה והמה מנושאי המטה [וענג"ל סק"א]
פטורים מק"ש ושאר המלוין את המת לעמטה צורך
בהן חייבין ואע"ג דהלויית המת מצוה מ"ם אין נפטרין
מק"ש מפני זה ויראה לי ראפילו נושאי המטה אם אין
בהכרח שכולם ישאו ביחד אלו נושאין ואלו קורין ואח"כ
מחלופין כמו בחפירת הקבר שבס' הקורם ;

ב אין מוציאין את המת סמך לק"ש בשאין שחול
להוציאו ולקבור קודם שיגיע זמן ק"ש ואם התחילו
להוציאו אין מפסיקין כדי לקרות ונראה דאפילו אם

ג העם העוסקים בהספד בזמן שהמת סומל לפניהם
נשמעין

בשפחה גם כנאם מפני כבוד האכלים ומצות תנומתין הקלו לקרא גם דרך הילוכם [כ"ל] ואם אין ביכולתם לנמור אפילו פסקו ראשון לא יתחילו ודוקא אם יש שרות כיום לקרא אח"כ שלא יעבור זמנה אבל אם יעבור הזמן קדין מקדום ואח"כ ינמור האכלים והעמידים בשורה לנחמן הפנימים שיזאים פני האכל פמורים והחצונים שאינם רואים פני האכל הייכים וי"א דגם השורה המקפת שורה ראשנה מקריא רואה פני האכל [עמ"ל סק"ג] וכל זה הוא כשארע שהוציאו את המת סמוך לק"ש או כשכבר הגיע זמן ק"ש אבל לשתלה אין להוציאו סמוך לק"ש כמו שנתבאר וכ"ש כשכבר הגיע הזמן וכל זה כבוקר אבל אם הוציאו סמוך לערב ובחירתם געשה לילה א"צ לזה ויקראו ק"ש ויתפללו אח"כ כיון דכל הלילה זמנה וכמדומני שכן הוא המנהג [ככלע"ד]:

גשמיין אחד אחד וקדין ומתפללים אבל כולם לא יעשו כן שאין זה כבוד המת אך כשאין המת מוטל לפנידם הם קדין ומתפללים והאוננים יושבין ודומיין וכבוד כתב דהחונים המספידים פמורים ע"ש וה"פ אם כל הציבור התפללו אף שהחונים לא התפללו עריין לא יפסקו מהתספר מפני כבוד הציבור וכבוד המת וזהו רק כיום ראשון אבל מיום שני ואילך יפסקו [ט"ז סק"ג]:

ך קברו את המת וחזרו האכלים לקבל תנומתין וכל העם הולכין אחריהם מסקום הקבר למסקום ששומרים שם האכלים לעשות שורה לקבל תנומתין אם ירלים העם להתחיל ולנמור אפילו פסקו אחד קודם שיגיעו לשורה יתחילו ויקראו כמה שיוכלו ואם כיכולתם לנמור כלה ינמרו [עמ"ל סק"ג] ואף ע"פ שקראו פסק ראשון דרך הילוכם ונתבאר כמי' ס"ג דפסקו ראשון ורואי

סימן עג הישן עם בני ביתו איך יתנהג בק"ש. וכו' ה' סעיפים:

ידי חבתן [פ"ח] ויש ספקקין כזה [פמ"ג] ונראה עיקר כדעה ראשונה דלא מצינו שיהא צריך לחזור ולקרוא אלא בצדיך לנקבו דוכח רשעים תועבה אך במקום שריה בו צואה כמ"ש במימין ע"ז דרתי בזוין מפי אבל בזה דחששא בעלמא הוא חששא דהרהורא ורואי ר"א"צ לחזור ולקרוא ונ"ל עוד דאפילו בלבו רואה את הערה א"צ לחזור ולקרוא ולכן לא מצינו נתייב לזינים אלו כגמרא ובמסקום שיהא צריך לחזור ולקרוא או להתפלל ורואיה לזה דהא כנאם הרהור מותר בל"ת וכן בלבו רואה את הערה כמ"ש גדולי אחרונים [מג"ל סי' פ"ט סק"ג ופ"ח סי' ע"ט] משא"כ במקשות הסונונים וכ"ש כשצדיך לנקבו וכיון דהרדור מותר ממילא דכדעבד כשקרא ק"ש או התפלל א"צ לחזור [ככלע"ד]:

א שנים שהיו ישינים במלית אחת וכשר שגידם נוגעים זה כזה בלוטר ששינים ערומים ומכבדים כמלית אחת אמר להם לקרות ק"ש ולדבר ד"ת מפני שכשרם נוגעים זה כזה ויש הררור בין ששוכבים פנים כנגד פנים ובין ששוכבים אחר אחר כנגד אחר כל שיש גיעת הטפים ול"ו אמר ומה תקנחם שפסקו בנינים כמלית ממתינהם ולמטה עד סוף הגוף אבל ממתינהם ולמעלה ליכא חששא דכשם ליכא הרהור ע"י גיעת ול"ו נשכמספיקים מותר אפילו ששוכבים פנים כנגד פנים ואין לשאול את כלה"ה אמורים דכיון שהם ערומים הרי לבם רואה את הערה דו"כ כגון שהוציין בהמלית על לבם רמותר כמו שנתבאר במימין ע"ד ונראה פשוט דכל זה כשהטופים נוגעים ול"ו ראי כנינם נוגעים א"צ הפסקת מלית ויש מי שאומר דפנים כנגד פנים אפילו כנינם נוגעים צדיך הפסקת מלית כששוכבים כקרויב [פמ"ג] ולא ידעתי מעם דחומרא זו ואם שוכבים לכושים מותר בכל ענין:

ך אם היה ישן עם אשתו א"צ הפסקת מלית דאשתו כנפו ורניל בה וליכא הרהור וס"ה פנים כנגד פנים אמור כלא הפסקת מלית דככה"ג יש הרהור אלא יהפכו פניהם ואע"ג דנוגעים ול"ו כאחוריהם לית לן בה וכך אמרו חז"ל [כ"ד.] ענבות אין כהן מישים ערה וענבות מקרי גניעת אחורים ול"ו ואם אחד מרם מחויר פניו ואחר אינו מחויר זה שפחוד מותר וזה שאינו מחויר אפור וי"א דאשתו נ"כ דינו כאחד ואמור כלא הפסקת מלית אפילו בהחזרת פנים וכוון לחוש לדעה זו ופשוט דהא דגם כזה כענין הפסקת מלית על לבו שלא יהא לבו רואה את הערה והאשה א"צ לזה דכהן ליכא כהן רואות את הערה כמו שנתבאר במימין ע"ד:

ג יש מי שאומר דכדעבד כשקרא ק"ש אף כלא הפסקת מלית ופנים כנגד פנים ואף כאחד שלא באשתו יצאו וכן

ה ער כמה הם חשונים קמיים התנוק ער שיהיו לו י"ב שנים והתנוק ער שיהיה לה י"א שנים ואפילו הביאו שתי שערות מותר להשקות שערות זמן מלוחן לא כלום והיא כבשת י"ג לתנוק וי"ב לתנוק אם הביאו כ' שערות אמר כלא הפסק ואם לא הביאו כ' שערות מותר ומשנת י"ג ואילך ודינו כשגמרו הי"ג שנים לגמרי וכן

וכן כשנמנר י"ב להימקת אפילו לא הביאו שחי שעדות
אסור בן פסקו דמור הו"ע ונראה דזה דכת י"ב מזה
כשלא הביאה שעדות דהו עם אמה דעם אביה אסור לו
לשכב עמה בקירוב כשר כמבואר באה"ע פ"ב נ"א והבן

עם אביו ולכן אסור ובכאן לא מיידימ רק לענין
ק"ש אם נחשבין כערוות לענין ק"ש אם לא דכל שחי
גופין שוין בדינים אלו בין שחי זכרים בין שחי נקבות
[מ"ר ומתוך קושיה הגמ"ל סק"ז ע"פ סיטנ'] :

סימן עג דין לבו רואה את הערוה וכן שארי איברים . ובו ט"ז מעיפים :

ותפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל וכן בק"ש ויש בה
פרמי דינים ויתבארו כמי' ע"ו :

ה ובענין לבו רואה את הערוה יש פלונתא בנמרא
[כ"ד:] ופסקו רוב הפוסקים דאסור וביאור הרברים
בגין שהוא סלובש ואין ערותו מגולה ואין כאן משום לא
יראה כך ערות דבר אלא שכין הלב להערוה ליבא
חציצה ומקרי שהלב רואה את הערוה ואסור נ"כ והפעם
שכיון שהקפידה תורה שבמחנה שכינה לא יתראה ערוה
והלב הוא עיקר מחנה שכינה של האדם כשעה שמתפלל
וקרא ק"ש דמחשבת הקדושה היא בלב ולכן צריך להיות
הפסק בינה ובין הערוה וזהו מדרבנן וברעבד יצא י"ח
שהרי באמת אין כאן גילוי ערוה כלל ונ"ל דרענן ת"ת
אין קפידא בלבו רואה את הערוה ולא מצינו בנמרא
ובפוסקים דין זה דק לק"ש ותפלה ונראה דגם לכל
הברכות יש קפידא זו כיון שמוכיר שם שמים מפורש
היו בק"ש ותפלה וראיתו מי שכתב דבק"ש חזר וקרא
בשלוש ראה את הערוה [סידור דס"ח] ולענ"ד אינו כן
דלא מצינו חזרה רק בצוואה וערוה גלויה וכן משמע
בראשונים שלא הכירו זה [ועמ"ל סי' ע"א סק"ל שגלס
בפלוגתא דלוי עבד לא מהני ולא ידעמי מה ענין אל"ף] :

א בתיב כי תצא מחנה וכו' כי ה' אלהיך מתהלך בקרב
מתניך וכו' והיה מתניך קדוש ולא יראה בך ערות
דבר ומבואר דבכל מקום שיש קדושת השם כמו במחנה
המלחמה שהארון והשם המנוח שם היה בתוך המחנה
כמבואר בתוספתא דסוטה פ"ו על פסוק כי ה' אלהיך
מתהלך בקרב מתניך וזה השם שבארון וכן מבואר בסוטה
[מ"ז:] ונצטוו על שני דברים שהמחנה יהיה קדוש וכל
שהיה צריך לצאת לנקבו היה מוכרח לצאת מחוץ
למחנה כמפורש בתורה שם הרי דצוואה אסור להתראות
במקום קדוש והשנית שלא יתראה שום ערוה במקום
קדוש ואף אם נפרש ערות דבר על עבירות כמו שתרנום
אונקלוס מ"ם מרכינה הכתוב עבירה לשם ערוה ב"ש
דערוה אסורה להתראות :

ב וכיון דאפילו במחנה אסור הכתוב ק"ו להאיש העומד
ומתפלל או קורא ק"ש או מברך שמוכיר שם הקדוש
כמה פעמים ומכיון לבו לה' שצריך שהמקום שמביט
יהיה נקי משני דברים אלו מצוואה מערוה דכל סביביו
פשיטא דהוי כמחנה שכינה בעת מעשה ורבותינו ו"ל
בשבת [ק"ג.] דקרוי מלשון התורה דבפרט אחד חסור
צוואה מערוה דצוואה אסורה תורה והיה מתניך קדוש
וממילא דגם בהרהור תורה אסור אבל בערוה כתיב
דבר ש"מ דדיבור אסור תרהור מותר ע"ש וזהו יסוד
להרבה דינים שיתבארו בענין זה ובל מין לימוד תורה
הן שכתב הן שבע"פ הן מדרש הן זוהר הן שארי מפרי
קדוש אסור ללמדס כהיות אחד משני דברים אלו דכל
דברי תורה הם שמתויו הקדושים כידוע וקדינן בהו
והיה מתניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר :

ג למדת מה דבשעה שקורא ק"ש או מתפלל או מברך
או לומר תורה אסור להיות נגר עינוי איהו מין ערוה
גלויה בין של זכר בין של נקבה וזהו ודא יראה בך ערות
דבר כלומר בך במחנה שכינה שדך וכן יתראה ערוה
וב"ש בשערותו מגולה אף שאינו רואה אותה וכן אם מעצים
עיניו לבלי לראות ערות חבירו לא מהני דלכן בתיב לא
יראה בך ערות דבר ולא בתיב לא תראה ערות דבר
וה"פ לא יראה הוואה בך ערות דבר בשעה שה' אלהיך
מתהלך בקרב מתניך [רשב"א ברכות כ"ד.] גסס טראכ"ד] :

ו נמצינו למידים שמי ששוכב ערום אף אם יתכסה
במלת על כל גופו ועל ראשו אסור מפעם ראיתה
ערוה כלומר שאין הפסק בין עינוי להערוה ואפילו
יתכסה עד צוארו דאז יש הפסק בין עינוי לערוה מ"ם
אסור משום לבו רואה את הערוה וצריך לחצוץ בין לבו
לערוה וזהו שכתב רבינו הב"י בסעף א' לחוץ ישן ערום
במלתו צריך לחוץ במלתו על לבו ואז יקרא משום
דלבו רואה את הערוה אסור עכ"ל וממילא דכן הדין
בששוכב בחלוקו ונזפו מבטח דצריך הפסק בין לבו
לערוה [והס"י נקט לשון ערום ממש] ודגמלא סס מייתי
בכס"ג ע' צטור ודו"ל] :

ז פשוט הוא ברששוכב ערום אף אם יחצוץ על לבו
לא מהני כשכל גופו ערום מלבו ולמטה שדדי דהו
ראית ערוה ממש אבל אם מבטח מלבו ולמטה עד
סוף הגוף אף שכלבו ולמעלה דהו ערום ליה לן בה
לענין ק"ש ושאריו ברכות דאין כאן גילוי ערוה מלבו
ולמעלה ורק בתפלה צריך לבטח גם מלבו ולמעלה
דזהו כעומד לפני המלך ואינו מדרך ארץ וזהו שכתב
רבינו הב"י בסעף ו' היתה מלבו חצורה על מחניו
לכסותו סתמנו ולמטה אע"פ שסתמנו ולמעלה דהו
ערוה

ח והנה איסור זה הוא מדאורייתא אלא שאין לוקין עליו
מפני שדוא לאו שאין בו מעשה [פמ"ג גמ"ז ר"ס זס']
ובצוואה הוי עשה דוהיה מתניך קדוש [סס] ואיסורים אלו
חסדים משארי איסורים דיש בזה כיוון שמים כמובן

ערום מחד לקרות ק"ש אבל להתפלל אמר ער שיכסה
 לבו עכ"ל וגם מאחדיו כנגד לבו צריך להיות מכוסה
 מסתעם שבארנו [וכ"כ הט"ו סק"ט]:

ח כתב רבינו הרמ"א בסעף א' רה"ל אם לבו רואה
 ערות חבירו אמר עכ"ל וכ"כ המור וצריך ביאר
 ויש מי שפ"י בנזן ששנים עומדים במים ולב האחד אינו
 רואה ערות עצמו לפי שהוא מכוסה בכנף אלא שרואה
 ערות חבירו שאינו מכוסה ואסור לקרות ואף ע"ז שעיניו
 תיץ למים ומסתכל בחוץ ואינו רואין את הערוה אלא
 שלבו רואה ערות חבירו נמו אמר [ב"ח] והנה פ"י זה
 לא א"ש לפי מה שפסקו רבותינו בעלי הש"ע לקמן ס"ס
 ע"ה רעיצת עינים מהני בערות חבירו ע"ש וכ"ש בבה"צ
 שעיניו הויץ למים ומסתכל בחוץ ואמת שכשם יש חולקים
 על דין זה כמו שיתבאר שם מיהו עכ"פ כונת רבינו
 הרמ"א א"א לפרש שם לשיטתו כפ"י:

י ויש מי שפ"י בשאין הפסק בין לבו לערות חבירו
 [מג"א סק"ח] כגון שישנים תחת פליה א' ערומים ואין
 נגיעה וז"ל ועדות עצמו מכוסה בכנף וראשו תיץ לחלוק
 [פמ"צ] חק לבו רואה ערות חבירו אבל עיקר דין זה
 המור רמ"ל להתמיר כלבו רואה ערות חבירו והרי
 אסור זה הוא רבנן והריא משמע מרש"י [ל"ד]. ד"ה
 חלפלו וחתום [ד"ה ט"ס] ראין חשש כזה ע"ש [ודברי
 המערה זקנים אין חס עטס בדבריו ע"ש]:

י ולענין נראה כונה אחרת בדבריהם בהפסוק ברברי
 המור והש"ע לא נתבאר עינים אלו בפרשתם והיינו
 שעיניו רואה את הערוה הוי אסור תורה ולבו זה רבנן
 אלא המה קיצור ואמרו דלבו רואה את הערוה אמר
 ובה כללו הכל כמבואר למענין וכענין ראיית ערות
 חבירו לא חבירו כלל כפי זה ורק כפי ע"ה כתבו
 ראשד לקרות כנגד ערות אחרים וכן כבאן כללו בקצור
 רברים רין זה ואמרו רלבו רואה ערות חבירו אמר ואין
 סתם על לב ביחוד אלא כלומר ראם לבו כנגד ערות
 חבירו והיינו ששוכבים פנים כנגד פנים ערומים אף
 שכלבו יש הפסק מ"ם הרי ערות חבירו נלוי נגד פניו
 והו ענין הדין שנתבאר כפי ע"ג שצריך הפסק כנר בין
 שניהם ע"ש אבל אין כונתם שהם שמש חומה כשלב
 רואה ערות חבירו לרואה ערות עצמו:

יא איתא בסוכה [י'] העומר בבית ערום לא יוציא
 ראשו תיץ לחלוק ויקרא ק"ש רבין רבית לוי קביעות
 במל ראשו לגבי רובו הוי כראשו בבית והואה את
 הערוה ולא רמי למציא ראשו תיץ לחלוק וכן הדין
 כששוכב ערום ככילה והיינו קלעים הפרוטים סביב
 הסטה לא יוציא ראשו תיץ לכילה ויקרא ק"ש כשהבילה
 גבוה עשרה ורי מקום חשיבות בבית והוי כראשו בתוך
 הכילה אבל לא אינה נבה עשרה הוי כחלוק ויכול
 להוציא ראשו תיץ לכילה ולקרות ק"ש כן הוא בגמרא
 שם ולא הייש כאן הש"ס ללבו רואה את הערוה [תוס'
 ט] כלומר דלא מיידי בענין זה ויכול לעשות חציצה

יב הרחיק ערום כמים צלולים ורוצה לשתות אינו נחשב
 כגלוי ערוה כיון שערוותו כמים נחשב ככיסוי אך
 ראשו צריך לכסות באיזה כיסוי ראסור לברך כגלוי
 ראש וכיסוי כיר לא מהני לענין כרכה ולענין לבו רואה
 את הערוה אם לבו למעלה מן המים הוי המים הפסק
 בין לבו לערוה ואם רבו למטה מן המים צריך הפסק
 בנר על לבו שהרי הלכ והערוה בתוך המים והלכ רואה
 את הערוה וכך היה גורח ר"ח לכסות בכנף מרכו ולמטה
 כשהיה רחוק [ב"י] ודוקא בכנף אבל כירוי לא מהני
 וכל זה כמים צלולים אבל אם היו המים עכורים באופן
 שאין איבריו נראין בהם מותר לקרות והוא בתוכן
 המים עצמן הוי הפסק בין לבו לערוה וכתנאי שלא
 יהיו מרוחים רבסרוחים אמר לברך שום כרכה ובשורא
 יושב כמעין שקרקעיתו עפר יכול לעשות גם מצלולין
 עכודין שעוברין ברנליו ובבלי אם היו המים עכורים באופן
 לי שאם רחץ כבודות כמים והמים נתלכט מהבדית והו
 כעכורים ויש מי שחולק ואמר ראף כשלבנו למעלה מן
 המים לא מהני וצריך הפסק מלית על לבו [פמ"ח] ואינו
 מוכרח כלל [ועיינו בדבריו ולא מלאת בהם עטס כעיקר
 ע"ש]:

יג כתב רבינו הכ"י בסעף ב' רחוקא בכנף אבל כידים
 לא הוי כיסוי עכ"ל וכמו שבארנו ובסעף ג' כתב
 ראם הארם מחבק טפו כדודותיו ריינין ליה כהפסקה
 עכ"ל כלומר אע"פ רכיווי לא הוי כירוי זהו משום רדא
 שייך כיסוי כמין כמיטו אבל מצד הפסקה מהני גם במין
 כמיטו ולכן בחיבוק ידים סביב הנוף מקרי הפסק בין
 לבו לערוה [מג"א סק"ז וכ"י] ויש חולקים בזה רדא כיסוי
 דאי עריף מהפסקה וכיון רכביסוי אינו מועיל כ"ש
 בהפסקה [פמ"ח ובלש"ס סק"ח נסח כ"ס עיוול] דיעה
 ראשונה מ"ל רלאו והפסקה עריף מכיסוי אלא כלומר
 רכיון שיש רבר המפסק יהיה מה שיהיה שוב אין הלכ
 רואה אה הערוה אבל כיסוי אינו הפסק אלא שסכמה
 למטה מן הלב ואיך יכסה כבשרו את כשרו [וג"ל שזה
 כונת סק"ז ע"ש]:

יד הרבר המפסק בין לבו לערוה א"צ שהדבר יהיה
 קשור כמו הגורה אלא כיון שהבנר כלה למטה מן
 הלב הוי הפסק וכן אם הבנר מתחיל למטה מן הלב
 כמו מכנסים הוי הפסק כמו שיתבאר בסיומן צ"א ורק
 שהבנר

שחבנר יהיה מונח על בשרו אז על חלוקו :
 מ"ד לא קפדינן רק על לבו רואה את הערוה ממעט
 שנחבאר במעוף ה' אבל שארי איברים כשרואין
 את הערוה לא חיישני לרו דלבר העין והלב אין בהם
 חשיבות כמובן אבל כשאור מאיריו טנע בערוהו או
 בעדות חבירו אסור לקרות ק"ש או להתפלל ואפילו
 ידכותו שזעורה שוכנת עליהן כששוכב צריך להפסיק
 בכנר או להרחיק בעיניו שלא ינע הגיד בהן ויש מי
 שסחיר בבניו הקטנים כשטנע בערותן ויש אסרין וכן
 עיקר כן הקטמו הנדולים [צ"ו ומג"א סק"ט] :

מ"ז דע שבאשה ליכא דין לבת רואה את הערוה כיון
 שערוהה למפה ולפיכך כשהן לובשות חלוק מתרות
 לברך ולהתפלל אע"פ שאין הפסק בין לבן לערוותן
 שהרי לבן אינו רואות ערוותן ויש מי שחולק כזה [ב"ח]
 ואינו עיקר [ס"ז סק"ד] אבל כשהן ערומות אסור להן
 לברך ולהתפלל אא"כ ערוותן מוחות בקרקע או שישוכות
 על איות דבר רך דאו ערוותן ממוטת ואינן נראות ובאיש
 לא מהני זה מפני שערוותו בולמ אבל כשהן ערומות
 לנמרי יש בהן נילוי ערוה כמו באיש :

סימן עה דין שיער באשה ערוה וכן קול ועוד דינים . ובו י"א סעיפים :

א אע"ג רכאיש דא מקרי ערוה רק מקום הערוה ממש
 אבל כשאור בשר מכשרו מנלה לוח לן כה מ"ס
 באשה אינו כן ובמ"ש הרמב"ם בפ"ג דין מ"ו וז"ל וכל
 גוף האשה ערוה לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא
 יקרא ואפילו אשתי ואם היה מנלה מפה מנפה לא
 יקרא כנגדה עכ"ל ונראה דה"פ רבותסתכלות מנפה אסור
 לקרוה אפילו כשהגילוי הוא פחות ממפה ובלא הסתכלות
 סותר אבל בגילוי מפה אסור לקרות כנגדה אף כשאינו
 מסתכל בה ובכל זה אין חילוק בין אשתו לאחרת [וכ"מ
 גמרא כ"ד. דלהסתכל אסור אפילו במתו וממילא דכתיב
 אסור בק"ש ואפילו בלשמתן] :

ג גילוי ערוה מ"ס בשוק הנבוה מדרגל יש בו משום ערוה
 ולכן לא הביא זה רבינו הב"י מסור דהוה נ"כ ככלל
 מקומות המבוסס [וכ"כ סב"י וסדרי"ט ע"ט] ;
 ד וכתב רבינו הרמ"א דנראה מרכיבי הרא"ש דמפה
 באשה ערוה אפילו לאשה אחרת רק שבעצמה יכולה
 לקרות אע"פ שהיא ערומת כרלעל סי' ע"ד עכ"ל והנה
 הרשב"א כתב מפורש להופך דרק לאנשים היו ערוה
 משום הרהור ולא לנשים ולמה נרמזת אחרת מהיא עצמה
 ומהרא"ש שכתב ודוקא באחרת אבל בעצמה וכו' עכ"ל
 אין ראיה דע"כ הוא מה"ך שהרי מקום לא ריבר
 כלל באחרת וכצ"ל ודוקא לאחרים [קנר"ל סק"ג] וגם
 הלבוש לא העתק זה ע"ש ורואה לזה מהמור שלא
 הזכיר דבר זה וכן מובאר מרכיבו ברמ"ם ע"ש ויש מי
 שמפרש גם כן מרכיבי רבינו הרמ"א כונה אחרת רכונתו
 לחלוק על מ"ש בעצמו מקום ד"א רכאשה אחרת שלא
 באשתו אסור גם כפחות ממפה לזה אוסר רמחרא"ש
 נראה דמפה באשה ערוה גם לאחרת כלומר דאפילו
 באחרת אין איסור כפחות ממפה [א"ר סק"ח] ובאמת
 כן מתבאר מרכיבי הרא"ש ע"ש ולכן לדינא יש להקל
 כזה כדרכי"א :

ב וראיתי מי שכתב בכונת הרמב"ם דדוקא באשתו צריך
 מפה אבל באחרת אפילו כפחות ממפה אסור ושכ"כ
 בב"ב [לח"מ] ותמידני דהן אמת דכ"כ בהגה"מ שם
 וזהו שכתב רבינו הרמ"ם כמק"פ א' ד"א דוקא באשתו
 אבל באשה אחרת אפילו כפחות ממפה היו ערוה עכ"ל
 אבל דעת הרמב"ם אינו כן וגם בב"ב אין כן וז"ל הכתיב
 דאפילו אשתו כי מינלי מפה מינה אסור לקרות ק"ש
 כנגדה עכ"ל כלומר וכ"ש באחרת מידו עכ"פ בעינין מפה :

ה ויש להסתפק אם רשאה האשה לקרות ק"ש ולברך
 גנר מפה מנלה באיש במקום המונע דכמו שאסור
 לאיש באשה כמו כן אסור לאשה באיש או דילמא
 רבאיש שי"ך הרהור מפי מכאשה וכן משמע מהפוסקים
 שלא הזכירו דין זה וכן משמע בתוכות [ס"ד] : ע"ש :

ג וז"ל המור והש"ע מע"פ א' מפה מנלה באשה במקום
 שדרכה לכסותו אפילו היא אשתו אסור לקרות ק"ש
 כנגדה עכ"ל והנה ודאי גם דעת הרמב"ם כן הוא דמירי
 במקום שדרכה לכסותו מירו בהסתכלות נראה דפשטא
 דאפילו במקומות המגולים אסור ותנה גם מדבריהם
 מתבאר דכפחות ממפה ליכא איסור אפילו שלא באשתו
 כדעת הרמב"ם ורבינו הרמ"א כתב ד"א רכאחרת גם
 כפחות היו ערוה וכבר נאמר כזה ודע שהמור כתב
 וכן אם שוקה מנלה אסור לקרות כנגדה עכ"ל ויש
 שפירש בדבריו רכונתו רכשוק אסור גם כפחות ממפה
 ואפילו באשתו מפני שבשם הוא מקום הרהור יותר
 [ב"ח וט"ו סק"ח] ותמיד לפרש כן דא"כ לא הי"ל לסתום
 זה ויותר נראה כפ"ש הרשב"א בשם הרמב"ד על דין
 זה בגמרא שם דקמ"ל דגילוי שוק היו נ"כ ערוה כלומר
 דאף שיש מקומות שהולכות ויחפות וליכא ברגליה משום

ה כתבו רבותינו בעלי הש"ע במע"פ ב' שיער של אשה
 שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו אפילו אשתו אבל
 בתולות שדרכן לילך פרועות הראש סותר וה"ה השערות
 של נשים שדגילוי לצאת חוץ לצמתן וכ"ש שיער גברות
 אפילו ריכה לכסות עכ"ל וזה שנחבאר באה"ע סי' כ"א
 דגם פנייות לא ילכו בגילוי ראש וזה כבעולות כמו
 אלמנות וגרושות ולא בתולות [תמ"ח וב"ש ט"ז] ויש מי
 שכתב דאף בתולה לא תלך כששערותיה סתורות ולא
 קלועות [מג"א סק"ג] וי"א דבחצר מותרות כל הנשים גם
 הנשואות

איסור ולא כשמנגנוט על הבלי רבוה לא שייך תרחוד וערה :

מ כבר נתבאר דאסר לקרות ק"ש כנגד ערה ואפילו נגד ערות בן נח ואפילו נגד ערות קמן ויש סתורין כנגד ערות קמן כל זמן שאינו ראי לביאה היינו בן תשע שנים ויום אחד וכן עיקר לדינא ועל י"ד מיסן רס"ה שיש שאין אוהוין בכרות חתנו כשעת הברכה על המילה ויש שאוהוין ארברבא בזה לא שייך ערה שהרי עיקר לקיש' בקדושת המילה :

י ערה בעששות והיינו ככלי וזכיות אף ע"ג שהערה מכוסה ובצואה שרי בכח"ג מ"מ בערה אסר כיון שגראית ובערה כתיב ולא יראה בך ערות רבר ורדי נראית וכן כשהוא לבוש בגד רק שהערה נראית מתיכה או אשה הלובשת בנר רק שכשרה נראית מתיכה הוי בערה לניהו :

יא כתב רבינו הב"ב בסעף ג' היתה ערה כנגדו והחוד פניו מסנה או שעצם עיניו או שהוא בלילה או שהוא טומא מותר לקרות רבראיה תלי רחמנא הוא לא חיי לה עכ"ל ורבים חולקים עליו וס"ל רשום רבר לא מדגי רק החזרת פנים דפרושא ולא יראה אינו שרוא לא יראה אלא שלא יהא ראי להתראות וא"כ מאי מדגי עצמת עינים או לילה או טומא כיון שאחרים העומדים במקומו יכולים לראות וכן עיקר לדינא [ג"כ ופ"י סק"ג ומנ"ל סק"א] וכן מוכח בירושלמי וגם החזרת פנים אית מתייל אלל כשמהפך כל נופו לצד האחד [ק"ז ע"ס] וכבר בארנו בר"ם ע"ד דהרדור מותר גם נגד הערה ע"ש :

סימן עו להודר מצואה בשעת ק"ש . ובו כ"א מעיפים :

ג העבירו צואה לפניו כלומר שהוא קורא ק"ש ואחר נישא צואה לפניו ואף שהצואה עוברת מ"מ אסר רס"ף סוף ליכא סחנין קדוש וכן כשהצואה עוברת כנגד עינו מלפניו אסר לקרות אף כשהצואה רדוקה ד' אמות מכני ועריך להרחיק מלא עינו ואם הצואה מלאחריו רי שיתרחק ממנה ד' אמות ושלא יגיע לו ריח וכשהצואה מן הצדדין שלו ג"כ די בר' אמת כמלאחריו ולכן כשאדם עומד אצל המים וצואה שמה על פני המים ודה ג"כ הדין כמו שכתבאר [ג"כ ופ"י סק"א] ויש מי שרצה להקל מלפניו בר' אמת ואינו עיקר [מנ"ל כ"ס ג"כ ופ"י ע"ס אלל סק"ד מכוס לכ"ז דגס מלפניו די כד"ל] :

ד צואה במים או מתבטל אא"כ המים עכורים שאין הצואה ניכר בהם [ט"ז] ודוקא שאין כאן ריח רע ופי חודר כצואה עוברת רמי [מנ"ל כ"ה]. ואפילו עולה מן הגהר ראיין הרחיצה מועלת לו דהיי' כגוף של רעי ולכן יודר מלהפלה בבית שחורים מצוים בו ואסור לעשות שם שם שם ברכה ואסור להניח תפילין שם והלכי דר"ט

הנשואות לילך בגילוי ראש ועי' באהע"ו סימן קמ"ז ובזה נשא הוהיר מאר בזה [ע"ס סק"ד] והנשים הבאות ממקומות שאין הדין לנלותן למקום שדיכן לנלותן ואין רעתן לחוד מותרות לנלותן [ע"ס כ"ס אלסק"ג] :

ז ועתה בואו ונצווה על פרוצות רודינו בעוה"ד שה שנים רבות שנפרצו בנות ישראל בעון זה והולכות בגילוי הראש וכל מה שזעקו על זה הוא לא לעור ולא להזיעל ועתה פתחה המספחת שהנשואות הולכות בשערותן כמו הכתולות איי לט שעלתה מימינו כך מידו עכ"פ לדינא נראה שמותר לט להתפלל ולברך נגד ראשיהן המנוולות כיון שעתה רובן הולכות כך והוה כמקומות המנולים בנודה וכמ"ש הסררכי בשם ראב"ה בספ"ג ה"ל כל הרברים שהוכרזו לערה דוקא ברבר שאין נדילות להנלות אכל בתולה הרגילה בגיחו שיעד לא חיישינן רליכא הרדור עכ"ל וכיון שאצילי גם הנשואות כן ממילא רליכא הרדור [והרי"ף והרמ"ם סעמיטו לגמרי דין שיער וקול מחוס דמ"ל דללו לק"ש איתמר עכ"ל] :

ח יש לזוהר משמיעת קול זמר אשה בשעת ק"ש ואפילו באשתו דאלו שלא באשתו גם שלא בשעת ק"ש אסר דכן אמרו חז"ל שם קול באשה ערה אכל קול ריבדה מותר וכן קול הרגיל בו מותר כאשתו גם לק"ש חז"ל המדרכי שם בשם הר"א מפיין הלכן אסר לומר דבר שבקדושה בשמיעת קול שרי של אשה ובענותתו וכ' אין אנו נזהרים מללמד בשמיעת קול שרי של נשים ארמיות עכ"ל ונראה דדוקא כשמשוררות כפיהן הוה

א כבר נתבאר דצואה הוי בערה ואסור לקרות ק"ש ולהתפלל ולומר ברכות וללמוד במקום שיש צואה כנגדו וצואה חמירא מעודה דצואה גם בהרדור אסר כמ"ש ריש סימן ע"ד מיהו בהא קילא צואה מעודה דערה בעששית אסור לקרות כנגדה כמ"ש בס' הקודם אבל צואה בעששית מותר אע"פ רמתחויא מפני שהתורה בביטוי תלתה כרתיב ושבת וכסית את צאתך ודרי היא מכוסה ולכן אע"פ שרואה אותה דרך דפנותיה מותר :

ב וכן צואה בטומא מניח מגדלו עליה וקורא ק"ש החשיבה כמכוסה ואם אין הריח רע מנע אליו מותר אכל כשש ריח רע אסור ואפילו לדעה שבס' ע"פ דמחיצה מהני אף לריח רע ע"ש וזוה מחיצה ולא ניטוי בעלמא וכן דקא שהסגל לא יגע בהצואה ריכוין ההסגל הוה עע נוף הארם כשרהגל ננע בהצואה הוי כאלו הצואה על גופו ולכן יש לזוהר מאר היוצאין מבית הבמא ומסקימות שאינם נקיים לקחן הימב מנעליו קרם גניסחן לבת"ד להתפלל :

הרכים צריכין ליותר כזה מאד :

ה' היתה צוואה על בשרו ומכוסה בבגדיו או שהכניס ידו לכית הכסא דרך חור ואין מגיע לו הריח רע יש פלונתא בגמרא [כ"ט.]. רב הונא אמר מותר לקרות ק"ש דכתיב כל הנשמה החלה לי איברי הנשמה הפה והחוטם מהללים ולא שארי איברים ולא חיישינן בנקותן כיון שהצוואה מכוסה ורב חסדא אמר אמור גקרות דכתיב כל עצמותי האסרנה ה' מי כמוך ולכן כל האיברים בכלל להלול וצריכין להיות נקיים ופסקי ה"ף והרא"ש כרב הונא דמותר גקרות ק"ש וכן מתבאר מהרמב"ם בפ"ג דין י"א ע"ש אכל רבינו חננאל פסק כ"ר"ח דאמור ולכאורה הלכה כרבים ומותר לקרות :

י' אך רבינו הבי"ח כתב במעוף ד' אחר שהביא שני הרעות ד"א שלא היה המותר בצוואה על בשרו אלא במקום שהיא נכסית מאליה כלא מלבוש כגון אצילי ידיו ונכון לעשות כדברי המחמיר עכ"ל ומעם דעה זו משום דאין סברא כלל להתיר משם בצוואה על בשרו רפשיטא דאין כאן והיה מחניך קרוש ואף שמכוסה בבגדים מ"מ הרי על גופו והגוף ודאי לא גרע ממחנה עצמה ולא מהני לה כיסוי ולכן מפרשים דזהו במקום שא"א להתגלות כלל כמו בין אצילי ידיו ולכן קרינן ביה והיה מחניך קרוש :

ז' וגם הרמב"ם ז"ל נשמר מקשיא זו שכתב שם היתה נמישת צוואה על בשרו או ידיו מטונפת מבית הכסא ולא היה ריח דע כלל מפני קושטא או יבשותן מותר לקרות וכי' עכ"ל הרי שפי' נמישת צוואה כלומר לא צוואה משם אלא שאמי צוואה וכן לא נדים הבנים ידיו לכה"כ אלא ידיו מטונפת מבה"כ כלומר שקינת א"ע באיזה דבר ונשארו גם רשמי מינוף על היד וצ"ל דמיירי שאין לו מים דמקנה ידיו בצדור או ככותל כמ"ש בסיומן ד' ע"ש מיהו עכ"פ גם הרמב"ם לא התיר רק בכה"ג ובוה עצמו כתב אה"כ דכמה נאונים הורו שאמור לו לקרות אם היו ידיו מטונפת וכך ראי' לעשות עכ"ל :

ח' ולפ"ו בצוואה משם על בשרו ודאי אמור כדברשמי צוואה או במקום שמהכסה כמו בין אצילי ידיו וכיוצא בו ואין לו מים יבולים שמכונן על דעת רבותיו המותרים ואם יש צוואה על בגדיו כמו על חלוקו או מכנסים וכיוצא בהם והוא מכוסה בבגד אחר מותר לכל הרעות [גמ"ל סק"ו] ולא רמי לצוואה רבוקה בסגדלו דאמור ואפילו בניעיה בעלמא כמ"ש במעוף ב' מפני שמגדל הולכים ומתגלה הצוואה קצת דרך הלוכו משא"כ בשארי בגדים [ס"ס כמאור ותרי"ו] ועוד דהסגדל כמ"ל יוהר להגוף משארי בגדים ועוד דהסגדל הוי כגוף של דעי [ח"ל סק"ו] וכתב רבינו הרמ"א דשכבת זרע על בשרו כיון כצוואה עכ"ל ומסילא דאם יש משוועת על זרע על כשר אמור לקרות עד שיסירנה ואם יש רשמי זרע על בשרו או אפילו כמשעת של זרע אך הוא בין ויכותיו

שאינו מתגלה לעולם ואין לו מים יכול לקרות ק"ש ולהתפלל כמו שהוא ושכבת זרע על חלוקו והוא מכוסה מותר לו לקרות ק"ש ולהתפלל וללמד וכן הלכה מיהו דהי ודאי דאם יוכל יוכל לרחוץ המקום ולהסיר מזרע מכל וכל שכן הרבה יתול וכבוד שמים הוא אכל מדינת איש מעכב שכן הסכמת הגדולים כמו שבארנו כמ"ד [וס"ח מנהג מסודות קמח"ק] :

ז' צוואה במקומה והיינו בפי המבטת אמור לקרות ק"ש [יומא ל']. אך אם אינה נראית לחוץ מותר דלא ניתנה תורה למלאכי השרת [ס"ט] ריש בני אדם שגדחקין לנקביהו והצוואה עומדת בפי המבטת ואינו יכול להוציאה אך אם נראית מקצתה לחוץ כשהוא יושב אף ע"פ שכשעומר אינה נראית אמור [ס"ט] ולא רמי לצוואה על בשרו שמתיר לרוב הפוסקים כמ"ש במעוף ה' משום דבמקומה נפיש וזהמנה [גמ"ל ס"ט] :

י' ולכן מי שיש לו חלי המחרוים שקורין גילדערנעם ארע"ר וזב מסנו רם חמיר ואבב הרם יוצא מסנו ליהא מרוחה מעופשת ויש לזה ריח רע אמור ככל דבר שבקדושה כל זמן שהליחה הווי שורתת מסנו [גמ"ל סק"ח] ואפילו אם יעבור זמן ק"ש וזמן הפלה לא יקרא ולא יתפלל ולא יברך אך אם אין שם ריח רע אם הרם או הליחה יוצא דרך דחייה כסמירוגין יו' חקנה כרחיצת מים הוהמא אך אם שורתת ויורד חמיר מעצמה הוי כפי המבטת ואין לזה חקנה [ס"ט] ואמור לו להוכיר שם דבר שבקדושה עד שהפסק השניתה :

יא' היה לפניו מעט צוואה יכול למטלה ברזק שירוק בה ויקרא כנגדה ודוקא כשהרוק עבה ונתית' מים על גבי הצוואה לא מתנה ואי"כ הוי עבורים שאין הצוואה נראית מתוכם ולא רמי דעששית דכיסוי מעליא הוא [ס"ט סק"ט] ואפילו רוק עבה אין הביטול מעטיל אלא לפי שעה אבל במשך שעה הרוק נמוח ונבלע בה ולא מהני חוקד לאימורו :

יב' אמרו תול' [כ"ט.]. ספק צוואה בבית מותרת באשפה אמורה וצ"ל אפילו יש מקום דומר שהחוקק צוואה בבית כגון שידוע שהעקות הולכין שמה לנקביהו אלא שיש ספק אם תוציאו הצוואה אם לאו מותר הסתם בית חוקקה שמקלם מתנה ובע"כ צ"ל כן דאם לא החוקק צוואה בבית מה שייך ספק צוואה בבית או אפשר שאין להקל כל כך ואם רק ידוע שקמנים הולכים שמה צריך לדעת בבירור שהוציאו הצוואה משם ובאם לאו אמור לקרא ולהתפלל ולברך אלא שיש קמנים ואין ידוע שהולכים שמה דרבה"ל מקרי ספק צוואה בבית ומותרת :

יג' אמנם מדברי תלמידי רבינו יונה בפ"ג מגואר דאפי' בכה"ג אמור שכתבו על הא דאמרינן התפלל ומצאו צוואה במקומו הואיל אפי"ם שהתפלל אין תפלתו תפלה וצריך לחזור ולהתפלל וכתבו דמיירי במקום שמצויים שם קמנים והיה עליו חיוב לברוק המקום ע"ש הרי

ברכיו היה קרא ונתתפ כלומר שהתפ נפל אצל אחד שהתחיל לקרות וכן נלע"ד עיקר לריגא ;
 י"ח ספק צואה באשפה אסור משום דחוקת אשפה שיש שם צואה ולכן אסור לו לקרות ולהתפלל ולברך כנגד אשפה עד שיברוק ואפילו אם האשפה עצמה אין בה ריח רע אפילו יש ריח רע בהאשפה בלא"ה אסור וראיתי מי שכתב דאשפה אפילו בבית אסור [סג"ו] ולענין אינו כן דבהלכות [ו"ג], יש פלוגתא אם מפליין בנכות באשפה שבבית וקו"ל ביו"ד סי' א' דאין מפליין ופירש"י שם אין אדם עשוי להפיל נבדחו באשפה שבבית משום דמיסרת ואיכא ריח רע עכ"ל וא"כ כ"ש דאין מפליין צואת אדם שם שאין לך ריח רע יותר מצואת אדם ולכן נ"ל דאשפה שבענין זה בנמרא ופסקים הוא אשפה שבחצר דוקא ולא באשפה שבבית ;

י"ב וכן אם ידוע לו שיש צואה בבית אלא שאיט יודע אם הוא צואת אדם או צואת כלבים י"א דבבית מרתו ובאשפה אסור [מנ"א סק"י כסס רי"א] וי"א דאליגין בחד המצוי דתולין כמצוי בין להקל בין להחמיר כמ"ש ביו"ד סימן נ"ו [מנ"א] ובשנתקות מצוין יותר בכלבים גם בבית אסור וכשכלבים מצוים יותר גם באשפה מותר [סס] ויש שחמדין באשפה בכל ענין [פרי"ח] וכן כשידוע שיש צואה בבית אסור בכל ענין [סס] דבמקום שהחוק צואה וראי אסור לקרות עד שידוע בבירור שהם של כלבים וכן יש לדורות ופשטאם אם נתברר אח"כ ששל אדם הוא שחייב לחזור ולקרות ;

ב מי רגלים אינו כן דאפילו מקום שיש להתתפק שטא יש שם מי רגלים אפילו באשפה מותר והמעט דמן הדודה אינו אסור אלא כנגד המשחין בשעה שמשחין כדרכו אבל אחד שגפלו המי רגלים על הארץ מותר מן הדודה והמעט יתבאר בסימן ע"ז ורק מדרבנן אסור ובמפיקן לא נזיר ולכן כמי רגלים אפילו מצאן במקום שהיה ראוי להתתפק א"צ לחזור ולקרות ולהתפלל [ועמנ"א סק"ח] וגם בשעת מותר מן הסודרס מ"ל ;

כ"א ידאה לי דכשם שאסור לקרות ולהתפלל כנגד מי רגלים מדרבנן כמי כן אסור נגד כל דבר המאוס כמו הקאות שמקיא או הרבה מליחות האף וכיוצא וניש מליחות הרוקם המתועבים ולא ניעא ממי רגלים והבון לקראת אהר"ק ישראל ויש מי שמקל בזה ולא נ"ל ועוד נראה דאם קרא כנגד אשפה והלך לו ולא ברק אף שעשה ויצטר מ"מ א"צ לחזור ולקרות א"כ החוק בודאי שיש שם צואה [ויש גלא כחזן כן ע' בסע' ולי נחלס כמ"ס דתו"ק] ;

י"ד מפורש דאם דק יש קמנים בבית הוי ספק צואה שאסור ולדבריהם בהכרח לומר דהך דספק צואה בבית מדרתה מיירי שאין שם קמנים כלל וא"כ אינו טבין מה שייד כזה ספק צואה וצ"ע ;

י"ז ודברי הגמ' ושו"ע סתומים מזה שהם כתבו כלשון הש"ס ספק אם צואה בבית מותר לקרות דחוקת בית שאין בה צואה עכ"ל ואח"כ כתבו קרא במקום שראוי להתתפק בצואה ומצא אח"כ צריך לחזור ולקרות אבל אם אין המקום ראוי להתתפק בו א"צ לחזור ולקרות עכ"ל ולא ביארו נדרי המקום איך ומה ;

מ"ן אמנם ברברי הרמב"ם רואה אני שינוי גדול מלשון הש"ס שכתב בפ"ג רין ס"ז היה קורא ק"ש בבית ונתתפק לו אם יש שם צואה וכו' ה"ו מותר לקרות עכ"ל והדין השני דאם התפלל ומצא צואה במקומו דצריך לחזור ולהתפלל לא נמצא בו כלל דק בראש הפרק בשם כשכתב שאין קורין במרחץ ולא בבית הכסא כתב דכל מי שקרא במקום שאין קורין חוד וקורא ע"ש אבל כפרם זה כשמצא צואה במקומו לא הזכיר מאומה ;

מ"ז ויראה לי דגם להרמב"ם הוה ק"ל מה שדקדקנו דאך שייך ספק צואה בבית אם אין שם תנוקות וא"כ כיון דמותר לקרות אך אמרו דכשמצא צואה במקומו דצריך לחזור ולהתפלל ולכן מפרש שן וכך היא הצעה של שמועה דודאי אם קודם הק"ש והתפלה עלה על דעתו שיש כאן ספק צואה בנן שיש תנוקות וכיוצא בזה אמרו לו להתחיל עד שיברוק המקום ואם לא ברק ומצא צואה הוי פושע וחייב לחזור ולקרות ולהתפלל ודבר זה לא ה"ל לכאר בפרמיות דזה נכלל במה שכתב בריש הפרק דבמקומות המטונפים אסור לקרות ואם קרא חוד וקרא וממילא דאם יש ספק מינוף הוה בכל ספיקא דארייתא ואוליגין לחומרא ואין כזה שום חידוש ;

י"ז וזה שאמרו ספק צואה בבית מותר ענין אחר הוא והיינו שקודם הק"ש והתפלה לא עלה על דעתו שיש כאן ספק כלל בצואה ותחיל לקרות ובאמצע דקריאה עלה לו הספק בלבו מפני שיש שם תנוקות וכיוצא בזה אך כיון שנתחיל לקרות בהיתר וחוקת בית שאין שם צואה וכשהתנוקות יוצאין מוציאין משם שהרי באמת כן דרך רוב בני אדם ולפיכך התירו לו לנמנר ואז אפילו אם מצא אח"כ צואה אטם הוא ביון שלא עלה הספק על דעתו כלל ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ועד בזה לא אמרו שצריך לחזור ולקרות וזהו שדקדק הרמב"ם

סימן עז דיני מי רגלים . ובו ד' מעיפים :

תהיה לך ונוי ויצאת שמה חוץ ולא כתיב שחבסה מה שיצא ממך וכתיב ויתר תהיה לך ונוי וכסת את צאתך כאן קמנים לא בעי בימי כאן לגדולים בעי בימי ומדרבנן

א מן התורה אין אסור כמי רגלים לקרא ק"ש ולהתפלל ולברך אלא כנגד המשחין בשעה שמשחין כמ"ש במי הקודם וחול' [כ"ס]. דייקן לה סקרא כדכתיב ויד

ומדברנו אחר גם אחרי נפלים לארץ כשיש בהם טופח על מנת להספיד כלומר כשינוחו אווה דבר על המי רגלים יתלחקה כל כך עד שיכול להספיד דבר אחר כנגדו ב :

ב בלי שיש בה מי רגלים אסור לקרות ק"ש כנגדה אא"כ יתן מים כרכלי ואין חילוק בין שקדמי המים להמי רגלים או להיפך ולא אמרין דהשני שנפל קמא קמא כמיל ובלבר שלא תהא הכלי מיוחד למי רגלים דעביט של חרס המיוחד למי רגלים דית כמי רגלים עצמן ואסור לקרות ולהתפלל כנגדו ויתבאר בס"י פ"ו ופשוט הוא דמיידי שאין מרחוק מהמי רגלים דאלו יש מרחוק אסור בכל ענין אף כשתתן מים לתוכן :

ג וכמה שיעור המים רביעית לפעם אחת של מי רגלים ולשני פעמים שני רביעיות וכן לעולם ואין חילוק בין

והדא"ש דמה בכך דאף אם יקרא ב' פעמים אין זה רק כקורא בתורה ולכן בתפלה לא יסתין עד שיבטלו רשמא ישהה הרבה ויצטרך דחזור לראש ויטרנס ברכות שאינן צדיקות ולכן בתפלה ככל ענין מרחיק ד"א וקורא פיד וגם בק"ש יותר מזה ליעשות כן וב"ש אם עומד בברמת ק"ש דרתי כמה רחוק ומצויב כדחזיק ד"א או מילך דחזר אחר [עמ"ל סק"ג והדברים דמוקס וזמר מוז גם בק"ש להסמיך ור"ן] :

ד וכל זה בשלא נפלו המי רגלים על בגדיו אבל אם נפלו על בגדיו ככתובת ומבגמים ויש בהם טופח ע"מ להטפיד הדין כן הוא דאם הם מכוסים בגדיהם נקיים כגון שהבגד העליון שעליו נקי הוא מהמי רגלים יכול לקרות כן שהרי אפילו בצואה על בגדיו קי"ל דכשכוסה לית לן בה כמ"ש בסיוסן ע"ז סעיף ח' וב"ש כמי רגלים אבל אם אינם מכוסין כגון שאין עליו בגד עליון או שגם העליון נתלחקה בהמי רגלים צריך להסיר בגדיו והווי בק"ש אבל בתפלה שא"א להפסיק כל כך להפשיט בגדיו יכול להתפלל כמו שהוא אף שמגלים כיון שמן התורה מותר כמ"ש בס"י הקודם והאמור הוא דרבנן ובתפלה דחזרו כיון שא"א בענין אחר [כ"י ועמ"ל סק"א] :

סימן עח דין מי שנצרך להמיל מים כשעת קריאת שמע. ובו ה' סעיפים :

א גרמין בברכות [כ"ב:] ח"ד היה עומד בתפלה ומים שותחין על ברכיו כלומר שמשחין פוסק עד שיכלו המים וחזור ומתפלל ואם לא שהה כדי לנמור את כולה חזר למקום שפסק ואם שהה כדי לנמור את כולה חזר לראש וכבר בארנו בס"י מ"ה דלדחוי"ף והרמב"ם רק בתפלה קי"ל כן דחזור לראש אבל בק"ש אף אם שהה כדי לנמור את כולה אינו חוזר לראש והתוספות והרא"ש חולקים בזה וס"ל דאין חילוק בין תפלה לק"ש וכל שההפסק היה בהברכה שלא היה יכול לקרות חזר לראש גם בק"ש ורבינו הב"י פסק כשם כהר"ף והרמב"ם והמוד ורבינו הרמ"א פסקו כחוס' ורא"ש ע"ש :

ב ולכן כתב כאן המוד היה קורא והתחילו מי רגליו שותחין על ברכיו פוסק עד שיכול המים וכו' ואם שהה כדי לנמור כולה חזר לראש ואם לאו חזר למקום שפסק עכ"ל אבל רבינו הב"י כתב דאפילו שהה כדי לנמור כולה א"צ לחזור אלא למקום שפסק עכ"ל ורבינו הרמ"א כתב על זה וי"א דאם שהה כדי לנמור את כולה חזר לראש וכן עיקר ובמ"ש לעיל מי מ"ה ומשערין לפי הקורא עכ"ל :

ג המי רגלים כששתרו מטט אם הולך בלא מכנסים ונפלו על הארץ מרחיק מהם ר' אמוה או יצא לחרד אחר בין בק"ש בין בתפלה ואף שאין לילך ממקום למקום באמצע התפלה מ"מ כבאין בהברכה כן הוא ואף שלא ימלט שגם על ברכיו נפלו מעט מ"מ לא חיישינן ליה אף אם ברכיו לחות עדיין מהמי רגלים [פמ"ג וס"ן] ואם המקום הוא קרקע רכה שיכולים לבלע במהרה כאופן שלא יהיה בהם טופח ע"מ להטפיד הישות כיון להסתין עד שיבטלו ואין חוששין שמא ישהה בההמתנה עד כדי לנמור את כולה ויצטרך דחזור לראש לדעת הרמ"ם

ותדא"ש דמה בכך דאף אם יקרא ב' פעמים אין זה רק כקורא בתורה ולכן בתפלה לא יסתין עד שיבטלו רשמא ישהה הרבה ויצטרך דחזור לראש ויטרנס ברכות שאינן צדיקות ולכן בתפלה ככל ענין מרחיק ד"א וקורא פיד וגם בק"ש יותר מזה ליעשות כן וב"ש אם עומד בברמת ק"ש דרתי כמה רחוק ומצויב כדחזיק ד"א או מילך דחזר אחר [עמ"ל סק"ג והדברים דמוקס וזמר מוז גם בק"ש להסמיך ור"ן] :

ד וכל זה בשלא נפלו המי רגלים על בגדיו אבל אם נפלו על בגדיו ככתובת ומבגמים ויש בהם טופח ע"מ להטפיד הדין כן הוא דאם הם מכוסים בגדיהם נקיים כגון שהבגד העליון שעליו נקי הוא מהמי רגלים יכול לקרות כן שהרי אפילו בצואה על בגדיו קי"ל דכשכוסה לית לן בה כמ"ש בסיוסן ע"ז סעיף ח' וב"ש כמי רגלים אבל אם אינם מכוסין כגון שאין עליו בגד עליון או שגם העליון נתלחקה בהמי רגלים צריך להסיר בגדיו והווי בק"ש אבל בתפלה שא"א להפסיק כל כך להפשיט בגדיו יכול להתפלל כמו שהוא אף שמגלים כיון שמן התורה מותר כמ"ש בס"י הקודם והאמור הוא דרבנן ובתפלה דחזרו כיון שא"א בענין אחר [כ"י ועמ"ל סק"א] :

ותדא"ש דמה בכך דאף אם יקרא ב' פעמים אין זה רק כקורא בתורה ולכן בתפלה לא יסתין עד שיבטלו רשמא ישהה הרבה ויצטרך דחזור לראש ויטרנס ברכות שאינן צדיקות ולכן בתפלה ככל ענין מרחיק ד"א וקורא פיד וגם בק"ש יותר מזה ליעשות כן וב"ש אם עומד בברמת ק"ש דרתי כמה רחוק ומצויב כדחזיק ד"א או מילך דחזר אחר [עמ"ל סק"ג והדברים דמוקס וזמר מוז גם בק"ש להסמיך ור"ן] :

ד וכל זה בשלא נפלו המי רגלים על בגדיו אבל אם נפלו על בגדיו ככתובת ומבגמים ויש בהם טופח ע"מ להטפיד הדין כן הוא דאם הם מכוסים בגדיהם נקיים כגון שהבגד העליון שעליו נקי הוא מהמי רגלים יכול לקרות כן שהרי אפילו בצואה על בגדיו קי"ל דכשכוסה לית לן בה כמ"ש בסיוסן ע"ז סעיף ח' וב"ש כמי רגלים אבל אם אינם מכוסין כגון שאין עליו בגד עליון או שגם העליון נתלחקה בהמי רגלים צריך להסיר בגדיו והווי בק"ש אבל בתפלה שא"א להפסיק כל כך להפשיט בגדיו יכול להתפלל כמו שהוא אף שמגלים כיון שמן התורה מותר כמ"ש בס"י הקודם והאמור הוא דרבנן ובתפלה דחזרו כיון שא"א בענין אחר [כ"י ועמ"ל סק"א] :

ותדא"ש דמה בכך דאף אם יקרא ב' פעמים אין זה רק כקורא בתורה ולכן בתפלה לא יסתין עד שיבטלו רשמא ישהה הרבה ויצטרך דחזור לראש ויטרנס ברכות שאינן צדיקות ולכן בתפלה ככל ענין מרחיק ד"א וקורא פיד וגם בק"ש יותר מזה ליעשות כן וב"ש אם עומד בברמת ק"ש דרתי כמה רחוק ומצויב כדחזיק ד"א או מילך דחזר אחר [עמ"ל סק"ג והדברים דמוקס וזמר מוז גם בק"ש להסמיך ור"ן] :

ד וכל זה בשלא נפלו המי רגלים על בגדיו אבל אם נפלו על בגדיו ככתובת ומבגמים ויש בהם טופח ע"מ להטפיד הדין כן הוא דאם הם מכוסים בגדיהם נקיים כגון שהבגד העליון שעליו נקי הוא מהמי רגלים יכול לקרות כן שהרי אפילו בצואה על בגדיו קי"ל דכשכוסה לית לן בה כמ"ש בסיוסן ע"ז סעיף ח' וב"ש כמי רגלים אבל אם אינם מכוסין כגון שאין עליו בגד עליון או שגם העליון נתלחקה בהמי רגלים צריך להסיר בגדיו והווי בק"ש אבל בתפלה שא"א להפסיק כל כך להפשיט בגדיו יכול להתפלל כמו שהוא אף שמגלים כיון שמן התורה מותר כמ"ש בס"י הקודם והאמור הוא דרבנן ובתפלה דחזרו כיון שא"א בענין אחר [כ"י ועמ"ל סק"א] :

סימן עם מה יעשה כשנזדמן לו צואה באמצע הקריאה. ובו ה"י סעיפים :

אמת של הצואה עכ"ל כלומר אפילו אם הצואה היא מלאחרים של כל הציבור מ"מ היא יש מקצת בתוך ר"א ולא חשש רק להציבור אבל להש"ץ בעצמו אין שום חשש אע"פ שהם בחדר אחד והוא מהמקום שנתבאר והוא שכתב שיעור ר"א והוא במקום שכלה הריח וכן אם הצואה מפסקת בין הציבור להש"ץ אמור בכל ענין כמ"ש לעיל סי' נ"ה לענין עניית אמן ע"ש [מנ"ל סק"ג] ואף שעתה מתפלל כל יחיד בפ"ע מ"מ הא צריך לענות אמן על ברכות הש"ץ [ח"ל סק"ו] ולכן בפסקי דומרה שאינו מוציאם י"ח וגם אין כאן אמן מותר להש"ץ לאמר כשהצואה מאחוריו בהרחקה שנתבאר [עס ומנ"ל עס] ובמי רגלים כשיש בברכ"ג וכל הקהל רחוקים מרם ר"א מותר לו להש"ץ להתפלל [ס"ו סק"ג] :

¶ דאם לי דכפי מה שהבאר במ"פ ר"א אפילו צואה יבשה כחרס שאין בה ריח רע אמור א"כ לענין לאחריו ולצדדיו א"צ להרחיק רק ר"א אכל במלפניו אין חילוק בין רחוק מלא אחר ענינו מפני שראוי אהיה שב אין חילוק בין יש בה ריח לאין בה ריח וכן בש"ץ בבהכ"ג אם לכל הציבור הוי מלאחרים ומרחקים ר"א מותר לו להתפלל כמו במי רגלים שכארט :

¶ אפילו אם יש צואה בנית אלא שהוא במקום שחולק רשות בפ"ע כגון שהוא על מקום שגבוה י' ספחים ורחב ר' ספחים שודו גררו של רשות היחיד או שהוא במקום עמוק עשרה ר' ואין מגיע לו משם ריח רק מותר לקרות יש מי שמתיר אפילו אינו רחב ר' רק בגבה י' מני [מ"ז סק"ג] ואינו עיקר דגם המכניז רוב הגזרים דחזק נהיה י' ורחב ר' [ג"מ ומנ"ל ח"ל] וכן אם הצואה בחדר אחד אפילו ישב בצד הפתח ואין הריח מגיע אליו יכול לקרות אף שאין בינו ובין הצואה ר' אמת וכיון שהצואה ברשות אחרת קרינן ביה והיה מחניך קרוש :

¶ והנה לדעת הרא"ש כשהצואה ברשות אחרת מותר אפילו רואה אותה וכ"כ המור והש"ע בסעי' ג' והמקום דכצואה ליכא לאו דילא יראה כך ערית דבר רק עשה מחניך קרוש ובבאן מחנהו קרוש אבל הרשב"א ו"ל מוכר דברואה אמר דמ"ל דגם כצואה יש אמר דלא יראה והעיקר לדינא כדרא"ש [ג"כ] וכמ"ש כמיסן ע"ד סעיף ר' ע"ש ומ"מ יש לחוש לדעת הרשב"א והיינו להעצים ענינו או לחזור פניו רכוח גם הרשב"א מודה דעצמת עינים או כלילה מהני כיון שהיא ברשות אחרת [מנ"ל סק"ח] ויש מי שכתב לדרשב"א לא מהני עצמת עינים וליה [ח"ל סק"ח] ולכן מוב להחזיר פניו :

¶ וזו שכתבנו שלא יגיע ריח דע כן פסק הרמב"ם והטור דכריח לא מהני הפסקת רשות אבל יש מרבותנו שאפסוק דמהני דכי היכי דמהני לצואה עצמת כמו

א כתב רבינו הב"י היתה צואת אדם מאחוריו צריך להרחיק ר' אמות ממקום שכלה הריח אפילו אם יש לו חזיו שאינו מריח צריך להרחיק ר"א ממקום שכלה הריח למי שמריח ומלפניו צריך להרחיק מלא עיניו אפילו בלילה או שהוא סומא שאינו רואה אותה צריך להרחיק עד מקום שאין ביכולת לראות ביום ואם הוא מצדו דינו כמלאחריו עכ"ל ודעת הרמב"ם בפ"ג דא"צ מלאחריו להרחיק אלא ר' אמות ועד שכלה הריח אבל ר"א ממקום שכלה הריח א"צ ורוב הפוסקים חולקים עליו [וכוננו הרמב"ם בס"ל י"ב על לחמיו לחלו בלפניו ס"ל פסק בב"י ח' כמגל עיניו והד"ק] :

ב וזוה שפסק דצדדים הוי כלאחריו כן פסק הרמב"ם שם ברין ח' וכ"כ הסמ"ג ויש מי שחולק לומר דצדדיו כלפניו דמי כראשבתן נבי מלכ עקום במוכה [ג"כ] ואמר הרמב"ם מימי בא"פ להניחה לאחריו דאו הוי כלאחריו אבל במקום שאפשר הוי כלפניו וכמ"ש לקמן כמי פ"א [כ"מ עס ר' מנוח] ויש מי שכתב דצדדיו דלפניו הוי כלפניו ושלאחריו הוי כלאחריו כמו בכהנים לקמן סי' קכ"ח [מנ"ל סק"ג] :

ג והמנה בענין הרמיונות האלה דכלכל הוי משום הדר וכברנים הוי הטעם משום דלא חשיבא אפילו ברכות ע"ש אכל כבאן הטעם משום ראייה דמלפניו רואה בהכרח אבל מן הצדדיו אינו רואה בהכרח ועוד דבעיני תמלה אשבתן לענין ליבבור לפני המתפלל דצדדיו דינם כמלאחריו כמ"ש לקמן סי' ק"ב ולא דמי לסימן פ"א דהצואה בנית אפסוד ללא אפסוד רשאני היום שפסוד הצואה בנית ומוכרח לסוד במקום זה טוראי יותר מוב לסוד לאחריו ולמה לא יעשה כן אכל כבאן פידי שרואה את הצואה מהצדדיו וא"צ לסוד ממקום זה לכן אוקמיא ארינה דהוי כלאחריו [וגם ספר"מ וס"ל חולקים סליסם ע"ש ולכן כלע"ד העיקר לדינא כמ"ש] :

ד ודע רש"ירים אלו ד' אמות ומלא עיניו כמו שנתבאר אין חילוק בזה בין אם הצואה בחצר וברחוב ובשרה וקורא שם או שהוא קורא בבית ובאיתו החדר נמצא הצואה רי בהרחקות האלו ולא אמרינן כיון שהארס הצואה כחרד אחר דמי כולו כר' אמת רכוח נתלך תנאי בספ"ג דברכות ופסקו הרי"ף והרמב"ם והמור והש"ע כמ"פ פ"ו דלא אמרינן כל החדר הוי כר' אמת ע"ש ואף שהרי"צ גיאות פסק שם דהוי כר' אמת כמ"ש שם רבינו יונה בשם ר' רע"ה הוי יחידאה ע"ש וכאמת מי שרוצה לחשוש לעצמו לדעה זו מוכרח לצאת מחדר זה לנסרי או להוציא הצואה משם :

¶ והוה שכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' רש"ץ המתפלל בבהכ"ג או בבית יש שם צואה אפילו הוא לאחריו ורחוק ממנו צריך שחוק עד שיוציאה מאחד שמוציא רבים יד חיבתן וא"א שלא יהיה מן הציבור בתוך ד'

ועוף שא"צ להרחיק מהם אם אין בהם ריח רע מפני ריבויוין ויושנן כמו הובל המינת זמן רב במקום אחד רמעהל סרחון ואם יש בהם ריח רע ינין כצואת אדם בכל הפרטים שנחבארו :

יך צואת חמור הרכה לאחר שבא מהדרך וצואת החול וגמייה ונכלה מסרחת ריבנס כצואת אדם ראלו מהסמן ריחן רע וכן אפילו אם במקרה אין ריחן רע אסור כצואת אדם [מג"א סק"ג] ונראה דלכל הדינים דינס כצואת אדם והיינו לאחריו ורחוק ד"א ממקום שכלה הריח ומלפניו מלא עיניו וההולך בדרך אע"פ שרואה צואת בהמה כנגדו כתב רבינו הכ"ז בסעיף ה' דאם אין הריח כא לו אינו חושש למיעוט לתלותה בשל חמור ובסמוך לעיר ו"א שיש לחוש לפי שרוב בהמות המצויות שם הם חמורים במקום דשכחיו חמורים עכ"ל :

לז והנה יש מי שפירש דזה שכתב דאם אין הריח בא לו אינו חושש וכו' הכונה אפילו יש לו ריח רק שהריח אינו מגיע לו מותר ותקשה דהא צריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח [מג"א סק"ג] אמנם האמת דבטוהו הוא שא"צ לחשוש אולי יש לו ריח [ס"ס] דכן מבואר מט"ש דאינו חושש לתלותה בשל חמור אמנם כמור כתב שא"צ להרחיק רק עד מקום שיכלה הריח ע"ש ולפ"ו באמת אין דינס כצואת אדם ממש להרדוק ד"א ממקום שכלה הריח ולפ"ו אם אין הריח בא לו אף שיש לו ריח לא היישני לה [ס"ס] ומ"מ לדינא קשה לעבור על דברי רבינו הב"י [עא"ד סק"ד] :

מז בירושלמי אסור לקרות כנגד מי רגלים של חמור הבא מן הדרך וכנגד צואת הרנגולים אדומה כלומר כשהצואה אדומה וי"א שהתרנגולים אדומין שקורין ענגילא"ש הא"ן וי"א דהכונה על תרנגולים שבמדינת ארם שאוכלין שעורין וצואתן מסרחת [מג"א סק"ד] וי"א דכל בהמה חיה ועוף שיש לצואתן ריח רע אסור לקרות כנגדו וי"א דכל שאוכלין פת אסור לקרות כנגד צואתו כנגון הכלבים והחזירים וכל שאין דרכו בפת מותר [עמ"ז] והענגילא"ש הא"ן שכתבנו הוא אינדייק בלשונית ואין לו הוראה כהרוב בענין זה ובודאי נכון להחמיר אם רק הריח משוקן :

יז וכתב רבינו הב"י בסעיף ו' צואת תרנגולים ההולכים כבית דינה כצואת בהמה חיה ועוף [ומומר] אבל הליל שלהם יש בו סרחון דומה לצואת אדם עכ"ל וה"ה רפת כקר אסור לקרות בה כשיש בה הרכה צואת בהמה [ח"א] ויש שרוצים להקל בזה ואינו עיקר והרי אפילו נגד אשפה אסור לקרות כשריחה רע כראיאה כמבאר [כ"ס.] ובמור וש"ע סעיף ח' ובע"כ כשאין שם צואה דאלו יש שם צואת תיפוק ליה מחמת הצואה וא"כ לא נרע רפת כקר מאשפה [וכ"כ סמ"ג] :

יח ריח מצואה מקרי ריח רע שיש לו עיקר וריח מפיחות מקרי ריח רע שאין לו עיקר ואמרו כגמ' שם

כמו כן מהני לריח רע שלה [כ"א"ט ומ"ו] כגם רכני לרפת ולכאורה רעה זו אינה מוכנת הא סוף סוף איכא ריח רע ויראה לי דבגמרא דרבי כריח רע שאין לו עיקר שיתבאר דמותר בח"מ [ע' פרישה טקסא ג"כ כן ומיורנו למוק] ונראה דאפילו לרעה ראשונה א"צ הרחקת ר"א ממקום שכלה הריח [ס"ס] ואם הצואה היתה כחרד זה והציאות משם ועדיין ישנו להריח אסור לכל הרעות עד שיפסק הריח כיון שהצואה היתה כחרד זה [מג"א סק"ט] ומי שאינו מריח מותר [ס"ס] כיון דליחא לעיקר הצואה וכ"ש כשהיא בדרשות אחר דמותר למי שאיני מריח [דבריו הלכות ל"ע כמ"ט הפרישה] :

י חצר קמנה שנפרצה כמילואה לגדולה והגדולה עורפת עליה מן הצידים קמנה לא חשיבא כבית בפ"ע כיון שנפרצה כמילואה לגדולה אבל הגדולה כיון שכנתה עורפים על של קמנה מצד זה ומצד זה חשיבה כבית בפ"ע וכמ"ש במסין נ"ה לענין צירוף מנין ע"ש ולכן אם צואה כגדולה אסור לקרות כקמנה עד שירחיק בשיעורים שנתבארו והנה כשהצואה עם החרד כחרד אחד אבל כשהצואה כקמנה מותר לקרות כגדולה כלא הרחקה אם אין הריח רע כגיע אליו כל שדרך בני אדם להצטער מאותו הריח וזה לא אמרינן שהארם שהוא כגדולה ימשוך הצואה אחריו וכיון שהארס הוא משום הצואה אולתן כתר הצואה ולא אחר האדם כמו במסין נ"ה דאולתן אחר הרוב ולא אחר המיעוט [הסמ"א סק"י כתב לה"ה] שרי בכל ענין ע"ש וכל לפת"ש בסעיף ט' ח"ן הסיגר רק בתי"ט ע"ש ודו"ק :

יא ודע דאע"פ דלכאורה משמע בעירובין [ל"ב:] דכל הקמנה נחשבת כמקום הפתח של הגדולה וא"כ לא מהני הרחקת ר"א רכן הוא לענין שארי דינס שנתבארו שם וראיתי מי שהקשה כן על רבינו הב"י שכתב בסעי' ג' דהרחקה מהני כקמנה כשהצואה כגדולה וכמ"ש בסעי' הקודם אך באמת דברי רבינו הב"י צורקים דודאי פשטא דמיניא דעירובין כן הוא אך זהו למאן דמ"ל בספ"ג דברכות וכל הבית תוי כר' אמת אבל אין קו"ל דלא חשיבא כר"א וכמ"ש בסעיף ד' ולדעה זו תהפך הסוגיא דשם לענין הרחקה [עמ"ז טכאלר כתימא ול"ק כלל ולא משו להזכיר ס"ס כיון דמלוי כסלוגתא דו"ק] :

יב ודע דלפי מה שנתבאר בדרשות אחרת א"צ הרחקה לכן אם עומד בחפלה כנגד חזון פתוח חוצר עובר לפני החלון א"צ הרחקה ורק יעצים עיניו שלא יראוהו וגם לא יגיע לו ריח רע וכן בקידוש לבנה כשהחיר עובר לפניו צריך להפוך פניו או שיתרחק מלא עיניו וגם כשהפך פניו צריך הרחקה ר"א דפי חזר כצואה עוברת דמי כמ"ש במסין ע"ו :

יג צואת כלב וחזיר אם נתן בהם עורות טרחקים מהם כמו מצואת אדם דכשיש בהם עורות ריחן רע מאד ואם אין בהם עורות דינן כיון צואת שאר בהמה חיה

כלה עדיין רק אם הפיה בעצמו יש ריח רע אמר לו גם ללמד עד שיכלה הריח והמעם לפי שיחת רע שאין לו עיקר הוא מדרבנן הקילו מפני כיושל תורה כשהריח בא מאחר כמו שמרובגים כישכות דהני גנו והני גרמי [גמ]:

שם דקלא מריח שיש לו עיקר והיינו כשיצא הפחה מחבירו יש לזה ריח רע אמר לו לקוח ק"ש ולהתפלל ולברך עד שיכלה הריח וא"צ הרחקה ד"א ממקום שכלה ודיח בבצואה אך ללמוד מותר אפילו כשהדיח לא

סימן פ דין מי שאינו יכול להתאפק מלהפיה, ובו ד' סעיפים :

בלא טף נקי דלא אתי איסור הרבנן דחיי לחיוב דאדרייתא או לתפלה שהיא מצוה דרכים עכ"ל וזה כעין מ"ש כסעף הקודם וכאמת דברי הסוד וש"ע אינם סיכונים דנהו לתפלה מהני תשלומין אבל בק"ש הא יש דעות אי מהני תשלומין כמ"ש בס"ס נ"ח ע"ש [ל"ד] ויותר חסוה דבתש' הרא"ש לא הזכיר כלל ק"ש רק תפלה ע"ש [סג]:

א מי שאים יכול לשמור א"ע מלהפיה שבע"כ ספוח וא"א לו לגמור ק"ש ותפלה בלא הפחה מוטב שיטבר זמן ק"ש ותפלה ממה שיתפלל בלא טף נקי ואם עבר זמן תפלה אנוס הוא ומתפלל מנחה שנים ואם יראה לו שיכול להעמיד עצמו כשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבה לק"ש ומברך עליהם בן פסקי הסוד והש"ע ומקורו מתש"י הרא"ש [רס כלל ד' ע"ט]:

ד ולכן יש מן הגדולים שפסקו דבאמת רק תפלה לא יתפלל וכן פסקו דומרה לא יאמר שנתקו מחמת התבלה אבל ק"ש יאמר אף בלא טף נקי ותפלה היו כעומד לפני המלך משא"כ ק"ש ואף אם אין יכולתו להניח תפילין יקרא ק"ש בלא תפילין [הגר"ז] וגם הברכות של ק"ש יכול לומר ואם יכול להניח תפילין בין אהבה לק"ש יניח בברכה והמליח פשיטא שיכול להניח בברכה שהרי מותר דיכנס תפילת לבית הכנסא [ט"ז] וכן יש היררות וגם מה שנתבאר דאם יש לו חולי שסוה מפיח יתפלל ג"כ בראי דין ברוד ראה וכן הולכו [וגם המוס"ע סתבו מוסב שיעבור זמן ק"ש ותפלה ולא יתפלל וכו' כונתם רק לתפלה שהרי לא כתבו ולא יקרא ולא יתפלל חלל ולא יתפלל וזה סתבו שיעור זמן ק"ש ותפלה כלומר שלח יתפלל שיעבור זמן ק"ש ואף שיעבור זמן תפלה ודו"ק [ובגריכות הסמו לריך לנרך]:

ב ויש מי שכתב שאינו נראה בן הלכה [הגר"ח] יש מי שכתב כלשון זה אע"ג רבנמר לא אמרין אלא הנצרך לנביו אל יתפלל היינו משום דכעו למימר ואם התפלל תפלתו תועבה אבל אין ה"ג שבהפחה גמי מוטב שלא יתפלל עבשו מלהתפלל כגוף בלתי נקי וכו' וכל זה כשאידע לו מקרה מפני קלקול הקיבה ע"י איזה מאכל באופן שלערכ ודאי ויכל להתפלל כגוף נקי אבל אם יש לו חולי שמחמתו מפיח ככל עת יתפלל וכשתבא לו הרפחה ישתוק וימתן עד שיכלה הריח ואם ישהה כדי לגמור את כולה יחזור לראש [פרי"ח]:

ג ורכיני הרמ"א כתב בתש"י [סל"ח] מרלא אמר שיש איסור בדבר אלא מוטב לו להמתין מאחר שיש לו חקנה להתפלל במנחה שנים אומנם מי שהניח לכה ואם לא יתפלל ימסר מן התפלה לעולם מותר לו להתפלל

סימן פא דין צואת קמן אם צריך להרחיק, ובו ז' סעיפים :

מצואתו ומסימי רגיו וזה דעת רכיני הב"י במעף א' ע"ש ובספרו הגדול כיאר דעת רש"י אינו בן ולרש"י כענין שהוא בעצמו יכול לאכול דוקא ע"ש יש מי שאמר דגם דעת רש"י כן הוא [ט"ז] אבל כמה מהגדולים פסקו כרש"י וכתבו דכל הפוסקים ס"ל כן דבעינן שיכול בעצמו לאכול כוונת דגן בכא"פ וכתבו עוד דאפילו יכול לאכול אם זה כמה ימים שלא אכל כוונת דגן א"צ להרחיק מצואתו ומימי רגליו אע"ג דגדול אינו כן [ב"ח ומ"ח ולד' ופרי"ח] דגדול ודאי אין חילוק אם אכל או לא אבל אין כוונת דאכול לבין אינו יכול לאכול המבטלים צריך להרחיק במבואר כבמרא שם :

א גרמינן בפ"ג רסוכה קמן שיכול לאכול כוונת דגן מרחיקין מצואתו ומימי רגליו ד' אמות והוא שיכול לאכול כוונת בכדי אכילת פרס ובגדול אע"פ שאינו יכול לאכול בכדי אכילת פרס ופירש"י כל המשתה המינין קרוי דגן חמין ושעורין וכוסמין ושבותל שעל ושפין מרחיקין מצואתו משאכל כוונת מאלו ככל ענין אכילה וכו' עכ"ל כלומר בין שאכלן יבש בין שאכלן לחין או שריוין ומכושלין כמו כמאכל שעששין להנע שקורין פפ"א [מג"ח] והשיעור שיאכל כוונת פרס בכדי אכילת פרס ככוונת דגן ד' כציוס ולהרמב"ם ג' כציוס אבל אם הקמן צריך לשהות יותר מזה השיעור הרי הוא כאכול היום חצי וית' ולמחר חצי וית' שורה הלכה למשה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהיה ארוכה מזו [רש"י]:

ב ודע דמירושלמי פ"ג [הל' ס'] יש ראייה דרכיני הב"י שאמר שם תני קמן שהיא יכול לאכול כוונת דגן פורשין מצואתו וכו' בעון קומי ר' אבהו מפני מה פורשים מצואתו וכו' אמר לון מפני שמחבתותי רעות אמרין ליה ולא קמן הוא אמר לון ולא כתיב כי יצר לב

ב ו"א דאפילו הקמן הזה חלוש כמכע שאינו יכול לאכול כוונת דגן אבל הניע ככלל שאחרים כיוצא בו יטלין לאכול כוונת דגן בכדי אכילת פרס מרחיקין

ה כתבו המור והש"ע סעיף ב' היה קורא וראה צוואה כנגדו ילך כרי שירוקה מאחוריו ד' אמות ואם אי"א בנות שיש לפנו נהר או דבר אחר המעבב ילך כרי שיניחנה לצדדין ד' אמות עכ"ל וכבר בארנו בס' ע"פ סעיף ג' דע"ג דצדדין דינן בלאחריו מ"ם כבאן שמימיה למור מהסקום שעומד כיון שהצוואה כנגדו טוב יותר שירוקה לאחוריו מלצדדין אם אפשר לו :

ו דע שיש מי שהקשה מה שייך אי אפשר שירוקה מאחוריו יהפוך פניו [מג"א סק"ע] ונדחק בזה וכאמת לפי מה שבארנו ל"ק כלל דחכמים לא הפילו עליו שום צוירה בזה וה"פ היה קורא ק"ש והולך כדרך ורואה צוואה כנגדו ילך לו לדרבו עד שירוקה מאחוריו ואם אי"א ילך כרי שיניחנה לצדדין בלובר דאין להטיל עליו שחיור פנים ויעמוד מהליכתו אלא ילך לדרבו וישער שיניחנה לצדדין :

ז כשהפסיק עד שורקה מאחוריו או מצדדין אי"צ לחזור אלא למקום שפסק דכיון שלא היה בתוך ד' אמות שלו לא ה"ל לבדוק ואם שהה כדי לנטור את כולה חוזר לראש וכתב רבינו יונה אם היה במקום שהיה לו לתת אל לבו שיש שם צוואה צריך לחזור לראש עכ"ל והרשב"א חולק בזה והעיקר כדעת הרשב"א [צ"י] דבכנגדו לא החמירו כל כך ולכן לא אמרו חפלתו תועבה [סג] :

סימן פב דין צוואה יבשה . ובו ג' סעיפים :

א ורוקא פירך מהני אבל אם תשבר לשנים לא מהני [מג"א] ואפילו אין בה ריח רע כל זמן שאינה נפרכת אמורה [סג וצ"י] וכבר בארנו שיש חילוק בינה לבין צוואה שיש לה ריח לענין שא"צ להרחיק ממנה רק ד' אמות בס"ש בס' ע"פ סעיף ו' ובזמן הקור שהצוואה נקרשה כאבן כיון שאחר הקור תשוב לקדמותה אמורה בצוואה לחה [סג סק"ג] :

ב וזה שאמרו במי רגלים כל זמן שמפסיחין היינו שאפי' נבלעו הריבה בקדקע אם היו מרטיבין היד אמור לקרות כנגדם וי"א ריבין אמור רק במסמח ע"פ להמפיח כדומר בשמנויות דבר אחר עליה אותו דבר דעא שופח ויכול להמפיח אחרים ואם אין ליחות כל כך סותר לקרות כנגדן ויש לסמוך על זה כיון שהוא רק פדריבנן :

סימן פג דיני בית הכסא לענין ק"ש ותפלה . ובו י"א סעיפים :

א כשם שאמור לקרות כנגד צוואה כמו כן אמור לקרות כנגד בית הכסא ואפילו פיע סמני הצוואה כיון שהיה בתוכו צוואה מאוס הוא ונשאר באיסורו ולא קרינן ביה והיה מתניך קדוש אבל בבית הכסא חדש

לב האורס רע מאחוריו מעעריו כתיב וכו' עכ"ל ואינו סבן מה שאלו סמני מה פורשים מצוואת הלא ביאר מקדם סמני שיכול לאכול כיות דנן אלא ודאי כדברי רבינו הב"י דרק אם יכור לאכול אע"פ שלא אכל וממילא דאם הניש שניו שאחרים יכולים לאכול אף אם הוא אינו יכול לאכול מרחיקין מצוואתו וזה שאלו שפיר למה פורשין מצוואתו הלא הוא לא אכל או אינו יכול לאכול והשיב להם מפני שמחשבותיו רעות והוא על דרך שאמרו חז"ל בכוונה שם יוסף דעת יוסף מכוונ בלובר דכשהגיע לכלל זה כל מה שאוכל מסריח [ועפ"ר ח] :

ד יש מי שכתב דכיו"ד מי רסיה סעיף ה' משמע דמאז ישר להרחיק מצוואת אפילו בן ח' ימים [מג"א סק"ח] וכונתו ל"ש שם שיש נקיות הקטן מצוואתו קדם שיברך על המילה ע"ש ואין זה ראייה דהתם סמני שעסק בהקטן עצמו להבנישו לקדושה ודאי היחוד מצוה ודאי שהיה נקי ויפה ולא גרע מהדור מצוה בכל המצוות אבל איזה ענין הוא להמחפיל בבית או קורא ק"ש ויש שם קטן וכן משמע להריא כספרו הגדול של רבינו הב"י שם ע"ש יש מי שכתב שאין נכון לקרות ק"ש אצל תנוק דהתם תנוק מטמא באשפה [סג כסג רס"ג] ועוד שאין מקמינן לעמן צוואה כפי מבעת אפילו הוא מכוסה אכור כמ"ש בס' ע"י [סג] ולמעט זה כשלוש בהונת פותר מדי דהיה אצוואה מכוסה ולכן אם לכוש ככתונת ודואין שידיו נקיות אין שום חשש בזה :

א לענין צוואה כמה תהא לחה והיהה שכיבה צוואה אסיקנא כגמרא [כ"ט] אמר רבא הלכתא צוואה כתרס אמורה ומו רגלים כל זמן שמפסיחין והיכי דמי צוואה כתרס אסיקנא דאפילו אם היא יבשה כל כך שאם זירוקה נפרכת אמור עד שתפרך ע"י גלילה שיותר בקל נפרכת ע"י זריקה מעל ידי גלילה אבל כשהוא נפרכת על ידי גלילה או היא בעפר ומותר בן פסק המור הדמב"ם כתב בפ"ג דאם היתה יבשה יותר מחדים עד שאם זריקה תתפרך הרי הוא בעפר ומותר לקרות כנגדה עכ"ל וגם לדעת רבינו יונה יותר נפרכת בקל ע"י גלילה מעל ידי זריקה ורבינו הב"י פסק בדברי הרמב"ם דרבינו הרמ"א כתב שהעיקר כהמור [והמג"א] כתב דגם הרמב"ם דעמו לתומתא אלל דס"ל כה"ל דבגלילי נפרכת בקל מזריקת ע"ש :

א כשם שאמור לקרות כנגד צוואה כמו כן אמור לקרות כנגד בית הכסא ואפילו פיע סמני הצוואה כיון שהיה בתוכו צוואה מאוס הוא ונשאר באיסורו ולא קרינן ביה והיה מתניך קדוש אבל בבית הכסא חדש

שהמחיצות יהיה טובהן עשרה מפרס אך מפרש הש"ע חלק עליו וכתבו דודאי כל הבית הכסאות שבזמן הש"ס היה להם מחיצות כמ"ש החוספות במסכה [ל"ז:] וא"כ כשאמר דאמר נד בית הכסא היינו אפילו ביש לו מחיצות ופעם הרב רמזיזין עשעש לשם בית הכסא ריגן כהבות הכסא עצמו צריך מחיצה אחרת מחוץ למחיצות בית הכסא או שהמחיצה נעשרת לשם בית אלא שהסמיכי לו מצד האחד בית הכסא דאו מותר לקחת ולהתפלל ע"י מדרגה ו' [מ"ו] והנ"ל כמסופק ק"ת כה"ע"ן והנה אפילו לדעה זו במסילות האחד שישבים בהוואנאנען ומלפניו יש בית הכסא האחד סתלי הוואנאן משמש גם להבית הכסא ומותר במשימות להתפלל ולקרות ולברך כנגדו [סעי' גס ע"ו] מאד כס"ג והנ"ל גס נמוק דה"ן על ס"ג כמסופק סעי' כח' וסתמקל וראה שג"כ ישו נבואתו י' סכ"ל ע"ט] :

מועד לקרא ולהתפלל בתוכו אבל כנגדו ודאי מותר בחדש שלא היה בו צואה ער"ן וכן פסק הרמב"ם בפ"ו והרא"ש שם והמרדך והש"ע סעיף ב' ודעת הראב"ד דגם בתוכו מותר כיון שהוא ספק דרבנן ובכל התורה קי"ל הומונה לאו מיתהא הוא וכן משמע דעת הר"ף וס"מ קי"ל לאומר דכן הוא דעת רוב הפוסקים וגם בהדרגה אסור ויש מי שמקל בהדרגה [פנ"ק וענ"י] :

ב' ומשמע להדיא בנמצא שם דכנגד בית הכסא אסור מלא עינו וכן כנגד צואה ומלאחריו ד' אמות מסק"ס שכלה הריח וכו' ודאי אם במקרה הלך לצרכי שבתאבד ולא מהני מחיצות לבית הכסא אפילו בחצר גדול ונקי ובשיש בקצה החצר בית הכסא אין לעשות שום ברכה כשפניו נגד הבית הכסא וגם עצימת עינים לא מהני כמ"ש בר"ם ע"ט וכן יורה לא מהני כמ"ש שם מיהו בעיקר דין מחיצות יש לו רך אחרת כמו שיתבאר בס"ד בסעיף ו' :

ג' ודע דאין חילוק בהומונה לבית הכסא אם היתה כוננו לזמן או לשלם ובן בית הכסא שעשאו לזמן דינו כלעולם מיהו וכו' ודאי אם במקרה הלך לצרכי באיזה מקום ולא היתה כוננו לעשות שם בית הכסא אין על זה שם בית הכסא וכשישנו הצואה מותר בכל וכן אפילו בית הכסא ישן שנמלחו מכאן וביטולו כל בנינו וניקו המקום והשוו העפר באופן ששהה אינו ניכר כלל אם היה שם בית הכסא ג"כ מותר והרי גם כשמומה מיעיל שני מעשה לבטלה כשמומהתה הקודמת וכ"ש בזה [כנלנו"ן] :

ד' אמר בית זה לבית הכסא ואמר על בית אחד וגם זה היה דין הבית השני כיון והאשון והיו הומונה לבית הכסא וכנגדו מותר בתוכו אסור כמ"ש בסעיף א' ולא אמרינן כיון דהומונה נופה הוי רק ספק והראב"ד מותר לנמיר כמ"ש שם וא"כ נתי דאנן מחסרינן לענין ויכו מ"ס זהו בהומונה ראשונה שהזכיר בית הכסא אבל הבית האחר שתלחה בהראשונה ולא הזכיר עליה שם בית הכסא מותרת לנמיר לא אמרינן כן ודינה כראשונה אך אם לא אמר על הבית השני וגם זה אלא ובית זה אף שיותר יש לפרשו דכוננו ג"כ כן ובית זה יהיה ג"כ לבית הכסא דאם כוננו לתשמיש אחר למה הסמיכו לענין בית הכסא אמנם מ"ס בין שיש לפרש כן ברוחק הוה ספק אם הומוני לכך אם לא לפיכך אין קר"ן בו לכתחלה ואם קרא יצא משום דעיקרא דהומונה קלא הרבה [כנ"ל לפרס סוגיא נדלתיס ז' : והכני סקוט"ע סעיף ג' וד"ק] :

ה' ודע שרכיני הב"י כתב בסעיף א' דהאימר לקרות כנגד בית הכסא והו דוקא כשאין לו מחיצות אבל אם יש לו מחיצות אפילו יש בו צואה קרא כנגדו בסמך ואינו חושש אם רק אינו מניע לו ריח רע ע"ל והסמיכו לו הרכה פומקס [סלכנו וסכ"ת והממנו"ע] אך הציטו

ו' ולענ"ד נראה דרבי רבינו הכי צודקים ואפילו למ"ש התוס' דהיה להם מחיצות מ"ס מוכח להדיא ברש"י תמיד שלא היה להם דלת להפתח ואמרינן שם רב ספרא היה ידוב בבית הכסא אחר ר' אמא מד ליה וכו' ופ"י רש"י דלא היה להפתח דלת אלא זה היה מנוש אדם שצויה ליכנס שם היה נודד ואם היה שם אדם היה נותר כנגדו וכו' ע"ל ופ"י זה מוכרח דבית הכסא שחיה בו דלת היה נקרא בית הכסא של כבוד כרתנן במשנה דלת תמיד שכן היה בבית המקדש והל' המסנה ומחורה היתה שם ובית הכסא של כבוד זה היה כבודו מצאו נעיל יורע שיש שם אדם פתח בידוע שאין שם אדם ע"ש ולכן יש אצילני שקורין לבית הכסא בית הכבוד מפני שיש שם דלת אבל סתם בית הכסא לא היה בו דלת ולכן שפיר אמרו בנמרו ספ"ג וברכות דאסור לקרות בנגדו כלומר כנגד הפתח מפני שבשם הצואה נראית אבל כגון שלטו שפיר הוי מחיצה נמרה :

ז' ועוד יש ראיות ברורות שיש בתי כסאות שאין להם מחיצות כלל דאמרינן שלהי ברבות א"י עקיבא פעם אחת נבנתי אחר ר' יהושע לבית הכסא ולמדתו סמט ג' דברים שאין נפנין מצדו ומעריב אלא צפון תרום וכו' ע"ש והוה ודאי דאם היה יושב ר' יהושע בבית הכסא של מחיצות לא היה ניכר לראות דהו פשיטא שלא היה עמו בהמחיצות ועוד דאלו היה במחיצות נמדות הוי יכל לראות מקום המושב גם כשאיש שם כמו כשאלו דבהבחה לישב רק למקום אחד אלא ודאי שחיה בלא מחיצות והיה יכול לישב באיזה צד שירצה ועמד ר"ע מאחריו וראה אך יושב וגם אין לומר שהיו במחיצות בלא פתח דא"כ גם ככה"ל מקום הישיבה ניכרת לאיזה צד ועוד דא"כ היה צריך ר"ע לעמוד נגד פניו והו פשיטא שלא היה עשה כן אלא ודאי דעמד מאחריו וגם על זה אסרו לו עד כאן העזת פניך ברחב והש"ב והא"ח

הורה הוא וללמד אני צריך ע"ש :

בו ריח רע וגם אין משתנים בו חוץ לטמא אבל אם משתנים בהם לפעמים אסור להרדר בהם ב'ר"ת כ"ש לקרות ק"ש עכ"ל ומ"מ כנגדו מותר כד"ן מי רגלים [ק"ו] סק"ב ועט"ו סק"א דפשיטא ליה שם בכלל מהותו ואין שום ראייה ע"ש ודו"ק :

י עוד כתב בסעף ה' בני אדם שיש להם ספסל נקוב ונפנין עליו מותר לקרות ק"ש כנגדו כיון שאין הצואה על הנקב וגם אין הגוף תחת הנקב ועוד שהנקב מכוסה תמיד ברף עכ"ל ויש חולקים בזה וס"ל דספסל זה יש לו דין בית הכסא נסוד ומחויב להוציאו א"ל לכסותו סביב סביב וכן בבתי שיש בתוכם כסאות קמטים לצורך הילדים אם צאתן אסורה כפי מה שנתבאר בס"פ פ"א גם כסאות אלו דין בית הכסא יש להם ויש להוציאם או לכסותם [מנ"א סק"ב] וכן יש להורות :

יא כתב הרמב"ם ריש פ"ג אין קורין לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא אע"פ שאין בו צואה ולא בבית הקברות ולא בצד המת עצמו וכו' וכל מי שקרא במקום שאין קורין בו חוזר וקרא עכ"ל והראב"ד חולק על קרא בצד המת ע"ש ודב"ו הבית יוסף לעיל ס"ס ע"א פסק בהרמב"ם וכתב המעם דקנסדו חכמים ע"ש :

הוא ואפילו לפי לשון החומ' שהיו שם מחיצות ונאמר דמכל ד' רוחות היו י"ל שהיו מחיצות נמוכות מעט למעלה ממקום המושב ועיקר הענין כן הוא דוראי יש מחיצות להבית הכסא עצמו והיו מחיצות של מקום המושב שהם כצואה עצמה אבל המחיצות הנכונות סביב מקום המושב דינם כמחיצות הבית לענין כנגדו והדין שנתבאר באומר בית זה לבית הכסא הוא ג"כ לענין פנים הבית ועוד אני שואל דהא בזה מורים החולקים דכשיעשו מחיצה קודם מחיצת הבית הכסא מהני וא"כ גם מחיצות אלו הוי כקודם מחיצת הבית הכסא דעיקר מחיצת בית הכסא הם המחיצות של מקום המושב ולכן נלע"ד שביכולת למנוח על דברי רבינו הב"י והפוסקים שהסכימו לדבריו בבית הכסא שסביביו יש מחיצות מר' רוחותיו שכול לקרא כנגד המחיצות כשאנו מניע לו הריח רע [ויצטט שכתבו נסמלקו כל סמ"ל והמנ"א ע"ש סיטב ודו"ק] :

יב כתב רבינו הב"י בסעף ר' בית הכסא שהוא בחפירה ופיו ברחוק ד' אמות מן הנומא והוא עשוי במדרון בענין שהרעו מתגלגל ונופל מיד למרחוק וכן המי רגלים יורדין מיד לטמא כבתום דמי ומותר לקרות בו אם אין

סימן פד אם מותר לקרות במרחץ. ובו ג' סעיפים :

אז תחת קילא ובוהו קילא מביה הכסא משום דמרחץ לא מאים כל כך בבית הכסא אבל מרחץ ישן אע"פ שעתה אין בו אדם אסור [גמרא ס"ס] ויש מי שאומר דה"ה המקואות שהנשים מיבלות אסורות לברך שם ואינו כן וכבר נתבאר זה ב"ד ס"ו ר' ע"ש וכתב הרמב"ם ברחו"מ מותר לומר במרחץ והראב"ד חלק בזה והעיקר בהרמב"ם כיון שגם על אדם יכולים לומר תואר זה משא"כ שלום [כ"מ וע"ו] ואם רוצה לשתות במרחץ יברך בבית החצון ע"ש לשתות בבית הפנימי [עט"ו] :

אז תחת כשכת [י']. הנכנס לבית המרחץ מקום שבני אדם עומדין לבושין יש שם מקרא ותפלה וא"צ לומר שאילת שלום ומניח תפילין ואצ"ל שאינו חולץ מקום שבני אדם עומדים ערומים ולבושים יש שם שאילת שלום ואין שם מקרא ותפלה ואינו חולץ תפילין ואינו מניח לבתחלה מקום שבני אדם עומדים ערומים אין שם שאילת שלום ואצ"ל מקרא ותפלה וחולץ תפילין ואצ"ל שאינו מניח ע"ש דישלשה בתים היה להם במרחץ הפנימי שרוחצין שם והאמצעית שלובשין ופושטין שם והחצונה שאחר שלבשו ישבו שמה לטח מעט ולכן האמצעי מקצתו דינו כמרחץ ומקצתו דלא כמרחץ והחצונה לגמרי דלא כמרחץ אף שנקראת על שם המרחץ והפנימית דינה כבית הכסא ושאילת שלום רוי בשם ויש מקפידין לקרא איש ששמו שלום לכלי לקרות אותו בשמו במרחץ משום דשלום הוי שמו של הקב"ה כראמינו שם אבל בלשון לעו כגון סאלאם וכיוצא בו מותר [ומנ"א ב"ה] ויש מחירין לגמרי כיון דאינו מכיין אלא רק לשמו של האיש [ט"ו] ופשוט הוא דגם במבואות המטונפות אסור ליתן שלום :

ג אם שואל אדם איזה דין במרחץ אסור להשיב לו ואפילו לומר לו אין משיבין במרחץ ג"כ אסור ורק בבית האמצעי מותר לומר לו כן דאין משיבין במרחץ ובבית החצון יודה לו והוראה [עכ"ל מ"ד] ורק לאפוש מי מאיסודא מותר גם במרחץ [גמ"מ] כגון שרואה מי שירצה לעשות דבר האסור צ"ל לו שאסור לעשות כן ואין חילוק בין שאומר בלשון תול או כה"ק [ס"ס] ואסור להרדר ב'ר"ת במרחץ אך אם משנתו שגורה כפי ובע"כ מחשב בה אין כאן איסור [זכתיס ק"ב] וכן בבית הכסא [ס"ס ועכ"כ בס"פ פ"א] :

ב מרחץ חרש שעדיין לא רחצו בו מותר להתפלל

סימן פה במבואות המטונפות אסור לקרות. ובו ב' סעיפים :

יא קרא ק"ש ולא עד אלא שאם היה קרא וכו' פוסק ואם

אז תניא [כ"ד] היה מהלך במבואות המטונפות לא

של חול מותר לאמרם שם בלה"ק ונדרת חסידות להחמיר [ע"ש] וכן הובע"ט כגון רחום נאמן וכיוצא בהם מותר לאמרם שם אבל שמות שאין נמחקין אסור להזכיר ולהרהר וכן תנינן שלום אסור שם וכבר נתבאר דלאפרושי מאיסורא מותר אפילו בלה"ק ובעניני קדש וכן אם נכנס כלבו הרהר ערוה מותר להרהר בר"ת דהוי כמי לאפרושי מאיסורא [ע"ש] וכבר נתבאר בתי"ד דנגד ערוה מותר דהרד"ד [ע"ש] וכתב רבינו הרמ"א דנמקום שמותר להרהר בר"ת מותר לפסקו דין וכלכד שלא יאמר מעטו של דבר עכ"ל וכשאינו אומר בלשון הוראה אלא אומר לו עשה לי כך וכך מותר אף שיש ללמד דין סוח [ע"ש] ופי' שזוהא ערוה אסור לשמעו ברכה מאחר ואסור לו לענות אמן ועי' ביו"ד סי' א' [ע"ש] :

ואם לא פסק עליו הכתוב אומר וכו' כי דבר ה' כזה ואם פסק מה שפיר עליו הכתוב אומר וכדבר הוה תאריטו ימים וכשצוה משם גמיר היק"ש ואפילו שהה כדי לנמור את כולה פסק דכינוי הב"י דא"צ לחזור אלא למקום שפסק וזה שיטת הר"ף והרמב"ם דרק בתפלה צריך לחזור לראש כמ"ש בס"ה ורבינו הרמ"א כתב יט"א שצוה לראש כרעת התוף והרא"ש שנתבאר שם :

ב אפילו להרהר בר"ת אסור במקומות המצוינין ובמרחץ ובכית הבסא ומקום המטפת מקרי מקבילת שיש שם צוהה או מי רגלים ואפילו הלכות מרחץ אסור להרהר במרחץ וכן הלכות בית המטא בבית הבסא ולכן יחשיב שם חשבתותיו כדי שלא יבא לידי הרהר [גנ"ל] ודברים

סימן פו שצריך להרחיק מכל דבר שיש בו מרחון. ובו ג' סעיפים :

ומן הצוהה ד' אמות הרי שהשון לצוהה אבל רש"י פ' שם וכמה ירחיק מהן ממי רגלים ע"ש וכו"ל הרמב"ם בפ' המשוה ע"ש וכו"כ בחבורו פ"ג דין ח' ע"ש ויותר מזה דבפ"ב מק"ש דין ו' שכתב הך דינא דמיא דרעית ומי משרה ולא הזכיר הרחקה כלל ע"ש תר"ע לרינא :

ג דיע דהרמב"ם בפ"ד מתפלה דין ט' כתב הנדולי הרמב"ם לא היו מפללים בבית שיש בו שבר ולא בבית שיש בו מריים כעת עיפשו טפני שריחו רע וכו' עכ"ל ואין הבונה שריחו רע כמו ממינוף דא"כ מדינא אסור אלא הבונה דתוקף הריח מזה למי שאינו מודל קשה לסבול רוחה של שכרות וכו"כ רש"י בעירובין [פ"ה]. ע"ש ואינו דמיין לכל היתות הרעות שנתבאר:

א כשם שצריך להרחיק מצוהה ומי רגלים כמו כן צריך להרחיק מן מים מרוחים וממי משרה ששורין בהן פשתן או קנבוס וכן משרה של כובסין שמכבסין בהם בגדי קמנים שיש בהם צוהה וכן מתקאת שיש בהם ריח רע או ליושת סרוחה וכן במקום שיש שפכוני ככל העומד מוסן רב ומסריח צריך להרחיק מזה וכן מקאות הסרוחים אסור לאשה לנרך בהם ואם אחר המשך דבר סרוח סמוך דכוב"ג מחויב למקת משם ואף אם הוא קרם לכה"ל דהוי מילתא דאיסורא [ע"ש"ת] :

ב הטיעור מרחקת דברים אלו כתב המור דהוי כמו מצוהה מלפניו מלא עיניו ומלאחריו ד' אמות ממקום שכלה הריח ע"ש וכן משמע במשנה [כ"ג:] דתנו ולא יתבסא בהם הרעים ובמי המשרה וכו' וכמה ירחיק מהן

סימן פז הרחקה מכלים שמהזיקים בהם צוהה ומי רגלים. ובו ז' סעיפים :

כשעמ"ס אחרות נתנו בהם הצוהה והמי רגלים לפי שרם בולעים הרבה אבל שם תחכות ושל זככות ושל חרם מצוהה שקורין גליוור"ש וזה פאליוור"א שלטו מותר אם הם רדצים יפה ואין בהם ריח רע לפי שאינו בודעים הרבה ולא דבתה בהם הוזהמא ויש מי שאומר דלפי מה שכתבאר לקמן סי' ה"א דלכל זככות לא מהני הגעלה ה"ה דכבאן זככות דינו ככלי חרם [פ"ו סק"ג] ותמיהני מה ענין ל"ו והרי ענינו רואות שרם נקיים ש"ך מכלי מחבת כשרוחצין אותן וא"כ אינה איסור ש"ך בכאן וכדגעלה מעמא אחריוהא הוא דאמרינן דכליעת האיסור אינה מפלגת וגם כזה רבו התיולקס כמבואר שם אבל לפני הנהא הא חזינן דלית לה [וכ"כ בבבא"ע ובג"מ] א"כ חזקן והכריז' תולקן עליו וגם סל"ד תולקן עליו ע"ש ולכן מותר בפשימות ועוד כתב הס"ח בסק"ג דבתוס' מותר בשלר כלים כמאנע מוס ע"ש ולא מללתי זה בתוס' ועד דלפניו מכלי חרם כמק' טמאניס ומתקן :

א תניא בספ"ג גרף של רעו ועיבו של מי רגלים אסור לקרות ק"ש כנגדן ואף ע"פ שאין בהן כלום וגרף ועיבו שניהם של חרם הם אלא שיש צוהה קרי גרף ושל מי רגלים עיבו [רש"י] ומי רגלים עצמן עדי שמייל לחוכן מים ודקדקו רבוהיו מדלא תני תקנתא דהמלת מים בגרף ועיבו ש"ס דלא מהני ואי קשיא דהיכי אפשר שהכלי של מי רגלים יהיה חמור ממי רגלים עצמן ודאי כן הוא רחמי רגלים עצמן כשתעברו עם המים נבטלו אבל הכלים שהוזהמא נבלע בתוכן לא תעורבה הוזהמא בהמים ונשאר הוזהמא כשלימותה ולכן דיום משם מצוהה שמלפניו מרחיק מלא עיניו ומלאחריו ד' אמות ממקום שכלה הריח [קור] ואפילו אין חרם ריח רע אסור דהוה כבית הבסא שאין בו צוהה [גנ"ל סק"ל] כ"ס טרמ"ט] ונ"כ התיחקה מלפניו מלא עיניו ומלאחריו ד' אמות מהכלי :

ב דוקא כשהם של חרם דאז הוזהמא רבתה בהם

ג נרף ועבש של עין נראה דריגם ככלי חרס ושל אבנים
 הוה ככלי מתכות וכן של עצם דענינו רואה שהם
 נקיים ואינם כולעים ודמא הרבה ושל מיד ונפסים הוה
 ככלי חרס וכן יש כלי חרס הלבנים הרבה והם חלקים
 ומ"ט חרס ככלי חרם [כנלע"ו] :

ד נרף ועבש של חרס או של עין שפכא על פיו יש
 מתירין דהוה כמו כיסוי ויש אסרין דכיון שהוהמא
 בלוע כחטוב הוה כל הבלי כמו צואה וצריך לכסות אותה
 בדבר אחר אבל של מתכות אפילו אינו רחוק מכפנים
 מהני כפיה שהרי אין איסורי אלא מוחבי חוץ הכפיה
 ככיסוי וכן בכל אלו שדינן ככלי מתכות מהני כיסוי ואף
 בכלי זכוכית ואף שהוהמא נראית הא בצואה מהני
 כיסוי אף שנראית כמ"ש בס' ע"ו ואם כיסה על הגרף
 והעביט ורחק רע טרף מהם בין של חרם ורחוק ובין
 של מתכת ואינו רחוק צריך לדחיק ד' אמות מפסקם
 שכלה הריח אבל של מתכת ורחוק די עד שיתרחק עד
 מקום שכלה הריח [ד"ק] :

ה כתב אחד מהגדולים דבנון שירגיל הארם שיהיה לו
 עביש של מתכת או זכוכית והיה רחוק ונקי וישל
 לתוכו רביעית מים כשמששין בו ואו מותר לו לכרך
 אשר יצר וללמוד אצלו ואם הוא נקי שאין ממנו ריח
 רע די שירחצוהו מע"ש לע"ש [א"ד צטס טל"ו] :

ו מותר לקרות ק"ש בבית שיש בו צואה ומי רגלים או
 נרף ועבש כשהרחיק מהם השיעורים שנתבאר ולא

סימן פח בעלי קרי מותר בק"ש ובתפלה. ובו ד' סעיפים :

א החכמים נדו לבגלה שהעם מעצמן נהגו כן נתפשטה
 התקנה והחכמים הסכימו לזה משום ביטול תורה ושום
 ביטול פריה ורביה לפיכך גם עתה יכולין להתמיד
 במבילה זו ובלבד שלא יעבוד בשביל זה זמן ק"ש או
 תפלה בצבור והרמב"ם בחשו' העיד עד עצמו שמימי
 לא ביטל מבילה זו :

ב כתבו רבותינו בעלי התוספות שם דיש מפרשים דרק
 לתורה במלוא ולא להתפלה ור"י פ' דלא שנא ע"ש
 וכ"כ הרמב"ם והרא"ש וכל הפוסקים ויש מהגאונים
 שאמרו דנדו דבטלו למבילות מ"ס רחיצה בתשעה
 קבין צריך ורבותיה הפוסקים חלקו על זה כמ"ש המור
 דא"צ לא מבילה ולא רחיצה במ' קבין ומבילה זו אפילו
 בשאובין כראיתא פ"ה דמקואות ואפילו לפי תקנת עזרא
 אינו אלא בקרי גמור הוורה בחץ אבל ראה מים הלוקים
 א"צ מבילה גם לפי הדקנה [מג"א סק"ו] והשעה קבין
 הוא דוקא מג' כלים ולא יותר וכל יפסיק משפיעת
 הראשון עד שיהחיל כהשני וכן מהשני לשלישי
 [מ"ו סק"ו] :

ג כתב רבינו הרמ"א יש שכתבו שאין לאשה גדה ליכנס
 בימי דאייתה לכהנ"ג או להתפלל או להזכיר את
 השם

א כתב הרמב"ם סוף הל' ק"ש כל הממאין חיובין
 בק"ש ומברכין לפניה ולאחריה והן במזמאתן אע"פ
 שאפשר להן לעלות ממזמאתן בו ביום כגון הנוגנין
 בשרץ או בגדה וזכה וכיוצא בהן ועזרא וביה דית תקנו
 שלא יקרא בדברי תורה בעלי קרי לבדו והוציאוהו
 מכלל שאר הממאין עד שיטבול ולא פשמה הקנה זו
 בכל ישראל ולא היה כח ברוב הצבור לעמוד בה לפיכך
 במלה וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות ק"ש
 והן בעלי קריון לפי שאין ד"ה מקבלין מומאה שנאמר
 הלא כה דברי כאש נאום ה' מה אש אינו מקבל מומאה
 אף ד"ה אינו מקבל מומאה עכ"ל :

ב התעם שיערא תקן מבילה לב"ע ספני שבא מקלות
 ראש [מור] ועוד כרי שלא יהיו ת"ח מזינים אצל
 נשוחיהם בתרגולים [גמול' כ"ב]. ודבריו הרמב"ם נראה
 שלא החכמים ביטלוה אלא ממלחה נכפלה ספני שלא
 יכנו לעמוד בתקנה זו וכן משמע מלשון הגמרא שם
 דאמר גינע עלמא וכו' ואף ע"ג דאמר שם במלוח
 למבילותא י"ל שאחר שנהנו כן חיזוק חכמים דבר זה
 ולכן מציעו במשניות שנהנו בתקנה זו לפי שעדיין לא
 נבמלה וגם עכשיו יש מהדרים ששומרים למבול לקריון
 ואין זה בשבב על תקנת חכמים שצוה נבמלה דבאמת

סקר ימים נראים [מנ"א סק"ג] וכשהלכות יכולות גם להתפלל וכן אחר הלידה שנהגו הנשים לילך לברכה או בשעת נשיא בנה ובתה יכולות לילך להתפלל [סג] ואפילו נימי נחה מצוינת בדרך ברה"ט שחייבות מדאורייתא ובלבד שיהיו נקיבות מחדם ומפטרף [ע"ט] כמנ"א] ולא הביט בס"ת בשעת הנכה [ק"י] :

השם או לינע בספר וי"א שמותרת בכל וכן עיקר אבל הסנהג במדינות אלו כסבא הראשונה ובימי ליבון נהגו היתר ואפילו במקום שנהגו להחמיר מ"מ בימים נראים וכה"ג שרבים מתאספים לילך לכהנ"ג מותרות לילך לכהנ"ג כשארי נשים כי הוא להן עצמות גדול שהכל מתאספין והן יעמדו חוץ עכ"ל ומיום ראשון של סליחה

סליק הלכות ק"ש בס"ד.

הלכות תפלה

סימן פמ הלכות תפלה וזמנה. ובו ל"ב סעיפים :

אמצעיות דומה לעבר שמבקש פרם מרבו אחרות דומה לעבר שקבל הפים ונפטר והולך לו כלומר שנותן הודיה לרבו וכיון שחובה היא לפני בשר ודם לעשות בן ק"ץ לפני סמ"מ הקב"ה שמטעם זה גם אנשי כנה"ג תקנו כן וא"כ כשחייבה התורה בתפלה ממילא שחייבה גם בה :

א כתב הרמב"ם דיש הל' הפלה מ"ע להתפלל בכל יום שאמר ועבדכם את ה' אלהיכם מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמר חכמים איזו היא עבודה שכלל זו תפלה ואין מגיין התפלות מן התורה ואין טעמת התפלה מן התורה ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה ולפיכך נשים ועבדים חייבים בתפלה לפי שהוא מ"ע שלא הוסיף וסמאל אלא חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מהתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבתו של הקב"ה ואח"כ שאל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה בתחנה ואח"כ נותן שבח והודיה לה' על המוכנה שהשפיע לו כל אחר כפי עכ"ל הרמב"ם :

ך וגלעד' דאפילו להרמב"ן אין הכונה דעיקר חיובו דרבנן וכן התורה ליכא חיוב כלל להתפלל דאין זה מברא כלל אלא שאומר דאין זה נחשב כמגין המצות ודיעה ככל דיני דרבנן דספיין לקולא וזה אצלי כמ"ש דרמב"ן עצמו על שכותי שבת דזה דקו"ל דמקח ומסבר בשבת דרבנן אין הכונה דמן התורה מותר לישב בתחת בשבת דא"כ אין זה שבת והרי נחמיה צעק על זה שמחללין את השבת אלא הכונה דודאי האיסור מן התורה אלא שאינה נכנסת בסוגי המלאכות שיהא חיוב על זה מקילה אבל האיסור הוא מן התורה כן כתב הריטב"א בשם הרמב"ן :

ב והנה לדעת הרמב"ם הי' תפלה בכל יום מצות עשה כמו שביאר זה בספר המצות מצוה ה' ובספרי אמרו כן והרמב"ן חולק עליו שם וס"ל דתפלה היא מדרבנן כמפרסם בכל הש"ע התפלה דרבנן ולדעת הרמב"ם היא על טענת זמני התפלה וזה שאמרו ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל [כ"א]. והו"נ על התפלה הקבועה ועוד כיון דהספק הוא על תפלה אחת א"כ התפלל שני תפלות ויצא ידי חובתו מן התורה וכן בבעל קרי שאמרו שם שלא יתפלל היינו התפלה הקבועה אבל יש לו להתחנן לפני ה' בצרכיו בלי הזכרת שם הוי' ויצא י"ח מן התורה וכן כשאמרו נשים חייבות בתפלה לא על התפלה הקבועה אלא שמתחייבות להתחנן לפני ה' בתפלה ובתדעונים ועוד יתבאר כזה בס"ד בסיון ק"ז :

ה וכן אני אומר דאך אפשר דומר שלא נתפלל כלל לאבינו שבשמים והרי עבודה היא אחת משלשה עמדי העולם ועתה כעוה"ד שאין לנו מקדש לא נשאר לנו רק תפלה ואנחנו כעניו עבדים אל יד אדונינו איך אפשר שלא נתחנן לפניו יתב' בכל יום ועוד אני מביא דריה מהרמב"ן עצמן שכתב שם וז"ל ועיקר הבחיב ולעבדו בכל לבבכם מצות עשה שתהיה עבודתו לאל יתעלה בכל לבבנו כלומר כבודה רצויה וכו' בענין ואהבת וכו' שהמצוה היא לאהוב את השם ככל לב וכו' וכו' עכ"ל וא"כ ממילא שהתפלה ככלל זה שזו עבודה כבודה רצויה ואין צריך אהבת השם אם לא נתפלל אליו כלל ועוד ידוע שימתו של הרמב"ן דכרסת הדעה לפניה דהי מ"ע דאורייתא כמ"ש בריש סי' ס"ז ע"ש וז"ל הרמב"ן שם שצטטנו לדורות לשבח על המוכנה הגדולה שעשה לנו בתת ועדתו איתו וכו' עכ"ל וא"כ איך אפשר לומר שאין אנתנו מתייכים לדעת לשמו יתעלה על החסדים ועל הגמים שעושה לנו בכל

ג אמנם יש לשאול מנ"ל להרמב"ם החיוב התפלה מן התורה היא שמקורם יגיד שבזו של הקב"ה ואח"כ ישאל צרכיו ואח"כ יתן שבת והודיה מנ"ל הא לא למדנו זה רק מעבודתם ונו' ונ"ל מדאמרין [ל"ג]. לעולם יסדר אדם שבתו שם סקס ואח"כ יתפלל ולמדנו זה משה רבינו ע"ש א"כ ממילא כשצוהה התורה להתפלל ממילא שצוהה למדו מקורם שבתו של הקב"ה ומדאמרין שם [ל"ד]. ראשונת דומה לעבר שמסרה שבת וכו'

שבת ויו"ט ור"ח תקנו תפלה שלישית ונקראת תפלת מוסף ותפלה של שחר כנגד תמיד של שחר ותפלה מנחה כנגד תמיד של בין הערבים וכן תקנו עשרה אדם מהפלת תפלה אחת בלילה ונקראת תפלת ערבית כנגד איברי תמיד של בין הערבים שהן מתעכלין ותרובין כל הלילה כמו שנאמר היא העונה על מוקדה ונ' כל הלילה כמו שאמר דוד ערב ובקר וצהרים אשיחה ונ' וכמו דניאל שהתפלל נ' פעמים ביום כמ"ש ואין תפלת ערבית חובה בהפלה שחרית ומנחה כיון שאין לו קרבן כפ"ע ואעפ"כ הכל בו ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלות עליהם לחובה :

י וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה ביום תענית ציבור סמוך לשקיעת החמה כדי להוסיף תחנה ובקשה מפני התענית ונקראת תפלת נדלה בלומר נדלו שערי שמים כעד השמש ונסתרה [רמב"ם] ואנו אין מתפללין אותה רק ביוה"כ בלבד דקיי"ל [פסחים כ"ד:] אין תענית ציבור בח"ל ואפילו ג"כ אינו כתיב לענין נדילה [ס"ס] ונמצא בדבר יום יש ג' תפלות ובשבת ויו"ט ור"ח ר' וביה"ב ה' ועוד אמרו בגמרא [נדרות כ"ו:] דאברהם תקן תפלה שחרית ויצחק תקן תפלת מנחה ויעקב תקן תפלת ערבית וילפינן זה מקראי ע"ש וכן הוא בירושלמי ר"פ תפלה השחר וגם משמע שם תפלה היו חייב מן התורה מקרא דולעברו כרעת הרמב"ם ע"ש :

יא כתב רבינו הב"ח בסעיף א' וכן תפלת השחר מצותה שיתחיל עם הגניזת החמה וכדכתיב יראוך עם שמש ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח יצא ונמשך זמנה עד סוף ד' שעות שהוא שליש היום עכ"ל וכן הוא לשון תמיד שכתב זמן תפלת השחר מתחיל משעלה עה"ש והאיר פני המזרח וכו' ע"ש וכן הוא לשון הרא"ש בר"פ תח"ש וז"ל ותחלת זמנה יראה משעלה כרק השחר והאיר פני המזרח ע"ש מבואר מדבריהם דעמוד השחר הוא האיר פני המזרח וקודם זה הוי לילה וכו' רש"י רפ"ג דיומא וכו"כ אחד מהגדולים בפירושו למשניות ריש ברכות [הג"ח גמ"ח] וז"ל שם ר"ג אושר עד שיעלה עמוד השחר הוא האיר פני המזרח עכ"ל זה דמבואר ברפ"ג דיומא דהאיר כל המזרח הוא אחר עה"ש והו האיר כל המזרח שהוא התפשטות יום כמור אבל האיר המזרח סתם הוא עה"ש [ודעני הגמ"ח] סק"ג תמוסוס מלך ולעתה סך דיומא סלוי סמזת ע"ש ואינו כן דמלך מלך סלוי סלוי סס עד סלוי כל סמזת ואינו ענין לכוף וגם סקסס סמ"כ על סמ"כ ס"ל מילין סג"ח סס ע"ש וד"ק] :

יב אבל במדרש רבה כראשון [פ' ל'] איתא א"ר חנינא משעלה עמוד השחר עד האיר המזרח ד' מילין ומהאיר המזרח עד שהגין החמה ד' מילין ע"ש ומאמר זה איתא גם בירושלמי רפ"ג דיומא ורפ"ק דברכות ובירושלמי אמרו לשון איילת השחר ע"ש [והג"ח גמ"ח] שם כתב דע"ס' אינה איילת השחר וכוננו לבירושלמי ככל

עת ובכל שעה ואין לא נבקש רחמיו בכל יום על בירואינו ועל פרנסתנו הוי לך חיוב גדול מזה אלא ודאי כמ"ש שיש חיוב מן התורה להתפלל בכל יום אלא שאינה נכנסת כמנין המצות :

י ויותר מזה נלע"ד לדעת הרמב"ן שאינה נחשבת בין פרטי המצות לפי שהוא נכוח מעל נכוח שהתפלה הוי בעומד לפני המלך ומדבר עמו פנים בפנים כביכור ולבן היא דוקא מעומד כאימה ודאה ובה אנו מקדישים קדושתו יתברך בחזרת הש"ן כמלאכי מעלה וזו"ל קראוהו דברים העומרים ברומם של עולם ושמהתפלות נעשו כדרי כבוד לו יתברך כמבואר במדרשים והיא כיללת את כל המצות כחוט השדרה המקיים את כל נטפו של אדם והוא אינו נכנס ככלל הרמ"ח איברים ושם"ה נידם מפני שאינו פתוי אלא הוא כמלי כמו כן ענין התפלה אינה נכנסת בפרטי המצות מפני שהתפלה הוא ענין כללי וכן הוא ע"פ חכמת הנסתר [וכן מוז' לז וכנ"ד] :

י וידו המע"ה אמר ערב ובוקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי ואמר הבן תפלה וצוה קמורת לפניך הרי שהתפלה חשובה כקמורת ודניא דצדיק גם כהויתו בגדולה היה מתפלל נ' פעמים ביום כדכתיב וימנין תלהא ביומא הוא ברך על ברכותיו ומצלי ומורי קדם אלה' ומטר נפשו על התפלה שפניה זה השליכו אותו לטב האריות ולא להנם מרחו אנשי כנ"ג שהיו בנייה במה נביאים וק"ך וקנים והמה סידרו לו סדר התפלה ברוח קדושתם וכל תיבה ותיבה עומד ברומם של עולם והלילה לנו לשנת מניסיהם אף בקש"י וכו"ש לאולם הפוקדים ששינו נטח התפלה מלה"ק ללשון לע"ו ואין להם חלק באלה ישראל ותרורתו הקדושה וגאותה כמבלותם דאין יעני אינש בנייה כרוותונו לשנות כמה שיסרו אבות העולם ק"ך וקנים ומהם כמה נביאים הגי זכריה ומלאכי עזרא ונחמיה וירובבל ויהושע בן יהוצרק הכהן הגדול כמ"ש הסמ"ג במצוה י"ט ע"ש וכן הרמב"ם שם והשנים הקמנים שכן נטח אשכנז לטוב ספרד אין זה שינו דשניהם נתקבלו ומראש ומקדם והרי כולם שים כמנין הברכות ובעיקרי הענינים ואלו ואלו דברי אלהים חיים וכבר כתבנו בזה כפי"ס מ"ח ע"ש :

יח ותקנו ג' ראשונות שבה לה' וג' אחרונות הודיה ואמצעיות שבהן שאלת כל הצרכים שבעולם כמ"ש הרמב"ם שם שרם כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן עכ"ל והמדקדק בהתפלות הקרושות הן ימצא בה ענינים נפלאים גם ע"פ הפשט וכו"ש שבדואי רמזו בכל ברכה וברכה ענינים העומדים ברומם של עולם ולא להנם אמרו החכמים תפלה צורך נכוח הוא :

יח ותקנו שתייה מנין התפלות כמנין הקרבות שתי תפלות בכל יום כנגד שני תמידים של שחר ותמיד של בין הערבים וכל יום שיש בו קרבן מוסף כמו

צפרא דמריי פב כרי שיתן לב שהוא אסור להתעבב כדבריו אחרים כלה עד שיחפלו עב"ל ;

יז ואין דבריו מובנים במה שכתב סקודס ואפילו זה אינו מותר אלא וכו' אבל וכו' יקשה הא באינו הולך להקביל פניו גם שלום מותר בדמסיק בעצמו ואין לו מדר דתבב זה לדעת הי"א דא"ב מותר הוא לנמרי וה"ל לומר בקצור דלהשכים לפתחו אסור אפילו לומר צפרא דמריי פב וכפנעו בדרך ו"א שמתר לומר לו אפילו שלום ו"א דרק צפרא וכו' וראיתי מי שפירש דה"ק דאפילו זה אינו מותר אלא כשהולך לראות איזה עסק ואנב זה הולך לפתח חבירו דמותר לומר לו צפרא וכו' אבל שלום ככה"ל אסור [שם סק"ז] כלומר דאפילו לדעה המתרת ליתן שלום בפנעו בדרך מ"מ ככה"ל אסור ולענין אינו במשכב כן דא"ב עיקר דבריו חסר מן הספר ועוד כיון דסוף סוף מקרים לפתחו מה לי אם הלך לזה או הלך לעסק ועוד תמיהני דאיך מותר לילך לעסק קודם התפלה הא לקמן יתבאר שאסור לעשות שום עסק קודם התפלה וצ"ל :

יח ונלע"ד דה"פ דלכאורה לפי רשנן הש"ם משמע דהאיסור הוא רק משום שלום אבל להקרים לפתח חבירו אין איסור וכאמת יש מי שסובר כן שיכול להקדים לפתח חבירו ולומר לו צפרא דמריי פב [מ"ז] כשם דכתי פרוכילנא] ורבינו הב"י מ"ל דלהקדים לפתחו אסור גם כלא שם אמירה דכן פסק הר"י [ע"ז] דזה שכתב שם דאסור להקדים אפילו באמירת צפרא וכו' אין הבונה דבלא אמירה מותר דא"ל לומר כן דהא אמירת צפרא וכו' אינו כלום אלא אורחא דמילתא כן הוא אבל עיקר האיסור הוא להקדים לפתח חבירו ושיעור דברי רבינו הב"י כן הוא ואפילו זה אינו מותר אלא כשהוצרך ללכת לראות איזה עסק כלומר איזה ענין והוא דבר מצוה ואין בונינו לעסק ממש וכן מביאר סקודס הדין [ע"ז] אבל אם אינו הולך אלא להקביל פניו אפילו זה הלשון אסור כלומר אפילו זה הלשון דאינו כלום מ"מ אסור משום דקבלת פניו עצמו אסור וכדולך לאיזה עסק ופנעו מותר גם באמירת שלום לדעה ראשונה שאח"כ אלא דלא מיירי מזה ולא זה בא להשמיענו והעיקר בא להשמיענו שיש איסור בהקבלת פנים בלבד וכן יש להורות :

יט ודע דזה שכתב רבינו הב"י דאחר הברכות אין לחוש כל כך אין כוונתו לאמירת שלום אלא לענין כריעה [ט"ז סק"ג] או באמירת שלום כשאין סקודס לפתחו אבל במקדים לפתחו להראות מוכח כנמרא שם דאסור באמירת שמו [מ"ח סק"ח] וכן להקדים לפתחו כלכד ולומר צפרא דמריי פב נ"ב מותר והו' שדקדק לומר אין לחוש כל כך כלומר דאם אין שני הרברים מקדים לפתחו ואמירת שלום מותר אבל בשני הרברים אסור ודע דכל מקום דאסור באמירת שלום אסור אפילו ברגיל להקדים לו שלום ועוד נ"ל דאפילו דה"א דגם בשק

אכל תמימי טה כמנחה ליתא עי"ש וכו' סת"כ סס דסי"ט סך ע"ש וחלילי דמ"ל מולחמתינן כ"ס וי"ן בפסקים ל"ד . דמנע"ש עד סוף ד' מילין ולכירושלי וסומדנס סוי ח' מילין ס"ח דס"ס"ש שלטו אינו מותר כן ולעני"ד ח"ט כן ופרטנו בזה סיבת ר"ח שיחבולו כסומ"ס כהחזירונו לור ליטריס על סס"י לר"ח ס"י ספ"ל ע"ש ודו"ק] :

יג שני חכמים במשנה [רפ"ד] הפלת השחר עד חצות ר"י אומר עד ר' שעות ואיפסקא הלכתא כנמרא כר"י וכתב הר"ף ואף ע"ג דליתא לדרבנן דאמרי עד חצות הובא דמעה וצ"ל לאחר ר' שעות שבר חפלה יהבי ליה שבר חפלה בומנה לא יהבי ליה עב"ל וכו' הרמב"ם כפ"ג מחפלה ולשון המור כן הוא ואם עבר ולא התפלל עד ר' שעות יתפלל עד חצות אע"פ שאין לו שבר בחפלה בומנה שבר חפלה מיהא איכא עב"ל וכן הוא לשון רבינו הב"י כמע"ף א' אלא שהוא כתב ואם מעה או עבר וכו' ע"ש וכתב רבינו הרמ"א ואחר חצות אסור להתפלל תפלת שחרית עב"ל [ולשון סרמב"ם כהכית יוסף ע"ס] :

יד ואע"ג דהר"ף והרמב"ם לא הזכירו עד חצות מ"מ כונתם כן כיון דממעטא דרבנן אתו עלה והם לא אמרו רק עד חצות ולאחר חצות הדין כן דאם עבר במידה אין לו שום חשולומין ואם מעה או נאנס מתפלל במנחה שתיים ויתבאר כמ"י ק"ח והר"ף לא הזכיר זה משום דלא מיירי עדיין בדין זה ולכן הרמב"ם והש"ע דמישי מעה או עבר משום דבעבר לא שייך דין זה ורבינו הרמ"א שכתב דאחר חצות לא יתפלל כוונתו אעבר ולא אשנה וסמך אדלקמן ועוד דבשם מתפלל מנחה מקודם כמ"ש שם וכן הוא מסקנת הגדולים [מ"ח סק"ט וע"ז סק"ח] וכן יש להורות :

מז כיון שרגיע זמן תפלה והיינו מעה"ש [שם סק"י] אסור לאדם להקדים לפתח חבירו ליתן לו שלום משום דשמו של הקב"ה שלום וכך אמרו בהכרות [י"ד]. כל הנותן לחבירו שלום קודם שיחפלו כאלו עשאו במה כלומר שהתפלה היא במקום קרבן וה"ל שמקבל פני חבירו קודם שמקבל פני שכניה בתפלה כמו הרולך להקריב בבמה ומניח מקדש ה' [מסרס"ח] וכתב המור דהוקא במשכים לפתחו אבל אם פנע בו יכול ליתן לו שלום עב"ל :

מח ולשון רבינו הב"י כמע"ף ב' כן הוא כיון שהגיע וכו' אבל מותר לומר לו צפרא דמרא מב ואפילו זה אינו מותר אלא כשהוצרך ללכת לראות איזה עסק אבל אם אינו הולך אלא להקביל פניו קודם תפלה אפי' זה הלשון אסור וכן אסור לכרוע לו כשמשכים לפתחו ו"א דכריעה אסדה אפילו בלא משכים לפתחו ואם התחיל לברך הברכות אח"כ אין לחוש כל כך ואם אינו משכים לפתחו אלא שפנע בו בדרך מותר ליתן לו שלום ו"א שאפילו במצא חבירו בשוק לא יאמר לו אלא

בשם אפור באמירות שלום זה כשואא מתחיל כישלום אבל אם הכירו אמר לו שלום כגון שהתפלל כוהר לו להשיב שלום המשיב קיל מהתרגלה כדמכח בנמי ע"ש :

ב איתא בנמרא [י"ד]. אמר לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו ופירש"י צדק תפלה שמצדיקו לכבודו ותרד וישם פעמיו לרדכי חפציו עכ"ל ועוד אמרו שם דכל המתפלל ואח"כ יוצא לדרך הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר צדק לפניו יהלך וכו' ונירסת לדרך ה' והרא"ש גם כמיטרא ראשונה אמר לו לאדם ליצא לדרך קודם שיתפלל ע"ש והמור והש"ע מצי"ג כתבו שני הדברים וז"ל אמר לו היתעסק בצרכיו או לילך לדרך עד שיתפלל תפלת י"ח ע"ש ובראי כן הוא דאפילו לניוסא שלנו הלא גם דרך בכלל חפציו ופשמא דקרא הוישם לדרך פעמיו הוא על דרך ולשון הרמב"ם בפ"ד דין ב' בן העזא אמר לו לאדם שימעות כלום או שיעשה מלאכה מאחר שעלה עה"ש עד שיתפלל תפלת שחרית וכו' ולא יצא בדרך קודם שיתפלל עכ"ל ונראה נירסתו בנמרא כהר"ף א"ן מלאכה למד מקרא דואתו השלכת אחרי גיך רמנה וליפני איסור מעימה כמו שהבאר וגם מלאכה הוי בן שמשליך מלאכה שמים אחרי גיזו ועוסק במלאכתו וגם מבוזר בנמרא [ס':] שתפלה צריך להיות מסוכה למטה ופירש"י התוס' שאסור לעשות מלאכה קודם התפלה ע"ש ופשוט הוא דלא דוקא מלאכה אלא היה כל מין עסק דאיהו הפרשי יש בן א"י :

כא ובספר חר"ד [סי"ח] שאלו סמנו על האנשים שמתפללים עד ברוך שאמר והולכין לעסקיהם ואח"כ מתפללים אם מותר לעשות בן והשיב שאסור דכונה הנמרא הוא על תפלה שמ"ע וכמ"ש הרמב"ם והמור והש"ע סיים שם בתשובתו שראה מי שעושים בן ואינו לפי דין הש"ס ועפ"י כתב רבינו הר"ם"א דיש מקילין לאחר שאמרו מקצת כריסת קרבן שאמרו ברוך שאמר ומכ להחמיר בזה עכ"ל ואינו מוכן מי האם הריש מקילין ואם בוטו על איהו אנשים שמקילים בזה א"ב לא ה"ל למד וטוב להחמיר דמשמע דהוא חסרא בעלמא והרי מעיקר דרין כן הוא כמ"ש חת"ד וכן ה"ל לומר ויש מקילין וכו' ואין להקל בזה וצ"ע ובאמת הלבוש כתב כן ע"ש וכן עיקר לרינא :

כב ופשוט הוא דדוקא חפציו אמר אבל חפציו שמים מתירים ולא מיבעיא לאסוף צדקה או מצוה אחרת אלא אפילו רבין צרבי שבה בע"ש וצרבי יו"ט ביו"ט דמפעם זה אמרו במגילה [כ"ג]. דביו"ט מאחרין לבא לבה"ב"ן וכן מפרש במסכת פורים [פ"ה] וכו' גדולי האחרונים [פ"ח ו"ט] וכן בלצאת לדרך לרבי מע"ש מותר גם קודם התפלה ויש מתירין גם לדבר הרשעה אם אין השירא רצונה להסתין [מג"א סק"ו] וכו"ל ביוצא קודם אור היום דמותר בכל ענין [ט"ו סק"ג] :

כג אמר לאכול או לשותת קודם התפלה וכן אמר חז"ל [י':] לא חאכרו על הדם לא האכלו קודם שתתפללו על דמכם וכל האוכל ושחה ואח"כ מתפלל עליו הכותב אומר ואותו השלכת אחרי גיך אל חקרי גיך אלא נאך אמר הקב"ה לאחר שנתנאה זה קיבל עליו מלכות שמים וכתבו המור והש"ע דמים מותר לשותת קודם התפלה דמים לא שייך גאווה וטורח בן בחול ובין כשבת ויו"ט דאע"ג דקודם קידוש אמר למעום מ"ם קודם התפלה כא חייל עזי עדיין חובת קידוש וכן עשה הרא"ש למעשה כמ"ש המור וכ"כ בהגמ"י ועוד גדולים ופעמם דביון שדרשו חז"ל נאך כא שייך זה במים דאין באן גאווה אבל מדברי הרמב"ם שכתב אמר למעום משמע דשים מעימה אמר אבל רוב רכוחי לא ס"ל כן וכן המנהג הפשוט ליצרת מים חמים עם עשב שקורין מ"י קודם התפלה וע"פ רוב מועיל לנקות בידוע ויש שאסרו לשתות עם צוקע"ר ואינו יודע הפעם דאמו שם אכילה יש בזה ודרי אינה אלא להמעים את החמין קצת ויש שהתירו לשתות עם צוקר כשהצוקער בפיו אבל להמילה בהחמים ולעשות מים מתוקים אמר [עבא"ש"ע סק"ח ומ"ב] ואינו עיקר אבל עם חלב ג"ל דנאסור דחכב משביע ועוד דכא מרק דדם נעבר ונעשה חלב ושייך בזה קודם שתתפללו על דמכם והעולם נוהגים היתר גם בחלב לפי שאינו בא אלא להמקים המים וגם קאו"א מותר לשתות ע"ג דנראה דקאו"א משביע מ"ם כתבו גדולים מותר [מ"ט כאל"ש"ס] ויש להסתפק אם מותר לשתות מימי פעלצ"ן או לימינא"ד כשאינו שחה לרפואה דרפואה פשימא שמותר כמו שיתבאר ונראה שאין חילוק בין סתם מים למים אלו :

כד ומכ רבינו הב"י דאוכלין ומשקין לרפואה מותר עכ"ל ואין כוונתו בחולה נסור דמילתא דפשימא הוא אפילו אין בו סכנה אלא דכוונה ללוקח לרפואה והוא אינו חולה כלל בדרך בקו מיתושים או אפילו אין זו מיתוש אלא אלא כרי חקוק עצמו כמו כימי האכ"ב שלקודין רפואות חקוק הגוף והגידים ואם יש ברפואות האלו אפילו מיני אכילה ושחה גמורים מותר דביון שעושה זה לרפואה אין בזה משום גאווה ואפילו יוכל לעשותה אחר התפלה מותר ולכן מי שיש לו חולשת חלב יכול לאכול קודם התפלה לרפואה [עמג"א סק"ב ומ"ח ומ"ב] :

כה כתב הרמב"ם בפ"ה הנסא והרענ הרי הם בכלל התולים אם יש בו יבולת לבוין דעתו יהפול ואם לאו או יהפול עד שיאכל וישחה עכ"ל ומשמע דאסור לו להפיל עד שיאכל וישחה אבל רבינו הב"י בסע"ף ד' כתב אם רצה לא יתפלל עד שיאכל וישחה ע"ש וביאר מעטו בספרו הגדול משום דבלא"ה אין אנו סמוכין כל כך לפיכך אין מחוין בידו אם יצא להתפלל קודם שיאכל וישחה ע"ש ופשוט הוא שהו באופן שלא תתיק

היוק כבדויותו כשלא יאכל היכף אבל אם יש חשש נזק להגוף פשיטא שאסור לו להתפלל עד שיאכל וישנה דכתוב ושמרתם לגפשתויכם :

כז כתב המור ואם התחיל לאכול קודם עה"ש כתב הרמב"ם וז"ל שא"צ להפסיק וא"א זל כתב בשם ה"י שצריך להפסיק עב"ל ועפ"י בתב רבינו עב"י בסעי' ה' דאם התחיל לאכול קודם עה"ש צריך להפסיק וי"א שא"צ להפסיק עכ"ל ודעתו העיקרית שצריך להפסיק וכתב בספרו הגדול דמ"ש הגור בשם הרמב"ם שא"צ להפסיק טעות הוא שלא כתב זה בשחרית רק במנחה מפרשי המור אבל לענ"ד אינו כן וכוננו על מ"ש הרמב"ם בפ"ב מק"ש היה עוסק באכילה וכו' טור ואח"כ קורא ק"ש והראב"ד השיג עליו דכיון דק"ש דאורייתא צריך להפסיק אפילו יש שרות לקרא אח"כ והתפלה דרבנן לא יפסק אא"כ לא יאמר על ההתלה ע"ש וכבר בהבטו בס"ס ע' דלא פליגי כלל דהראב"ד מיירי בהתחיל באיסור והרמב"ם מיירי בהתחיל בהיתר קודם אור חיים [וכ"כ סס ה"כ] ונמצא דשפיר קאמר הטור דאם התחיל קודם עה"ש דרעת הרמב"ם שא"צ להפסיק שהרי אפילו בק"ש דעתו כן וכ"ש לתפלה וכן הוא דעת הראב"ד והרשב"א א"כ היו רוב רעות להיחר וכן המנהג בחתונות בימי הקיץ שאוכלין על היום ולדעת הרא"ש בכל ענין צריך להפסיק ולא דמי למנחה דאין מפסיקין דבשחרית אסמכוה אקרא דלא תאכלו על הדם ולדעה זו בחתונות לא יתחילו המשתה אם אין יטולים לעוסה עד עה"ש ואפשר דבסעודה מצוה אין לחוש [ואולי זכו טוה"ט המנ"ל בסק"ד שכתב טעמו מוכרח ע"ס הור"ק] וכן הוא המנהג הפשוט ולדעת ה"א אפילו התחיל אחר עה"ש אין להפסיק לתפלה רק לק"ש ויקרא ק"ש ויאכל וכתחמיל קודם עה"ש גם לק"ש א"צ להפסיק [עמ"כ סק"ד וסקנ"ו] ומ"ל בט"ס הרה"ו דלפניו ק"ס במלות לין לנעוים כלום קודם שמתפלל ע"ש זהו לקדושי עליון ולא מדינה ולף גם כזה יש חולקין כמ"ס בט"ת סק"ל בט"ס כצ"ו יש מהלק לחלוטא אסור ושמיא מותר כמ"ס הכה"ט סקנ"ו ולדינה העיקר כמ"ס:]

י"ז [דע דכינוי הב"י כמעיקר ה' כתב דלמד לאחרים מותר כיון דהשעה עוברת דאם לא ימרו עכשי והבטלו ע"ש וגלע"ד דלאו דוקא הוא דסתמא דמילתא כן הוא אבל ודאי דבכך ענין מותר שדרי הרמ"א והרא"ש חולקים לגמרי [וק"ל העיקר דבכך מניל שר"י דבכך כן דילמא אב"ה בנימון ה"ס מתמיר על עלמנו ולכפר אלא ה"ס מותר מדינה ל"ה ה"ס מתמיר לבלתי ללמוד וגם כצ"י כתב שר"י ז"ל ה"ס טוהג כן ואין להקשות על רש"י מה"ל דאין עומדין להתפלל אלא מתוך חלטה פסוקה כדליתא [ס"ס ל"א]. דזכו דבר קלר וליכא חשש השמטה ולא בלימוד ארוך ועתה טעמים ללמוד בכל חוסך כדעת הטו"ס והרמ"א וגם הרמב"ם ל"ה ה"ס זכו מזה דבר:]

כח אע"פ דהגן בשבת [ט':] לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל ולא יבטל למרחץ וכו' מ"מ כתבו הרמב"ם בפ"ו והש"ע סעיף ז' דמותר להסתפר וליכנס למרחץ סמוך לשחרית שלא יבטל אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי עב"ל וממילא דכל מה ששנינו שם ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין דלבר אכילה מותר בהם :

כט אע"פ שעיקר מצוהה עם הגן החמה מ"מ סי שהוא אנוס נטין שצריך לצאת לדרך בהשכמה יכול להתפלל משעלה עה"ש ויחזין מלקרות ק"ש עד שיגיע ומט והיינו משיכיר את חבירו הרניק עמו קצת ברחוק ד"א ויכיריט במ"ש במ"י ג"ח ודא אפילו יכול להתעכב בכיתו עד זמן זה שא"ו יקרא ק"ש ויחפלא אלא מוכרח לצאת מקודם לכן והתפל כבוד מיר אחר עה"ש ויך לו ולכשיניע זמן ק"ש יקרא בדרך ובאופן שאפשר לו לעמוד בפסוק ראשון ולבין בו במ"ש שם ואע"פ שלא יסמוך נאולה לתפלה באופן זה מ"מ הכי עדיף שפי שיתפלל בכיתו מועמד ולא ללסמוך נאולה לתפלה טמה שיתפלל בכיתו מועמד מהלך ויסמוך נאולה לתפלה כן פסקו הפזר והש"ע מ"ס זה :

ל ואע"פ דבמ"י ג"ח עתבאר דבשעת הרחק יכול לקרות ק"ש מעה"ש וא"כ יקרא ויתפלל קודם יציאתו לדרך אך זהו כשרבדך לא יהיה לו באפשרי לקרות אף פסוק אחר בביתו בעמדה אם יצוה שישאף למקום נגדו חיות ולסמים אבל כגאן יוצא לדרך שאינה של סכנה ולכן ק"ש מוטב לקרות בדרך בזמנה ויעמוד בפסוק ראשון אבל הפלה דדוקא מעומד כל התפלה וזה א"א די בדרך התיירו לו להתפלל שלא בזמן העיקרי אך שחפכד מעומד בכיתו ואף שלא יסמוך נאולה לתפלה [ב"י וב"ח]:

לא ואין המנהג שלטי כן [מנ"ל סקנ"ו] ואפשר משום דבזה יש פלוגתא בגמרא [ג']. וגם בגמרא שם יש דלא חיונה דעבדי הכי ומכירא הכי באיךד תנא שילך לדרך ובדרך ויקרא ק"ש ויתפלל ויסמוך נאולה לתפלה ואע"פ שיתפלל בשנינו מולך מ"ס ככה"ג מוב יותר דיסמוך נאולה לתפלה ועד רש"י פי' הפסוק התפלה מעומד

כז דרעת רש"י בברכות [ס':] אפילו ללמוד אסור משנהיע זמן תפלה והתו"ס והרא"ש חולקים עליו בזה וכתב הרא"ש דאפילו לרש"י אין האיסור אלא בשלומד בבית מדרשו ומתפלל בשם ואיט הולך לכה"ג להתפלל רבוה יש לחוש שפא ישירד במשנתו ויעבור זמן ק"ש ותפלה אבל בשוהלך להתפלל לכה"ג או לכה"מ"י שלא במקום שלומד מותר וכן אם הוא מלמד לאחרים אפילו מתפלל בשם מותר דה"ל דרכים עריפא וכ"ש כשהשעה עוברת דאם לא ילמדו עכשיו יתבטלו סלמדם דזכותה הרבים דבר גדול הוא והרי רבינו הקדוש למד לתלמידיו וכשהגיע עת ק"ש היה מעביר דיוו על עיניו וקורא רק פסוק שמע ישראל

ואף בלא תפילין אם א"א לו להניח הפיוז ולכשיגיע למלון יקרא ק"ש כברכותיה ויהפלה ואף שאין לקרוא ק"ש בלא תפילין מ"מ במקום שא"א שאני :

לב איהא כנמרא שם דרב אשי בשבתא אדילנא היה מיר הדרשה באור הבקר והתפלל בשעת הדרשה מיושב וכל העם נשמעים ומהפליין אחר אחר ולא היה מאחר הדרשה עד אחר התפלה ע"ש והוה בימיהם שעקרי הדינים היו למלמים כשבתא דרנלא והוה מוכיחים את העם וכל מעשיהם לש"ש והאודנא לא שייך רין זה : [גמ"א עס]

סימן צ מקום הראוי לתפלה ותפלה בצבור ושיהא המקום נקי. ובו ל"א סעיפים :

כרשות בפ"ע ורוקא שיהא מוקף מחיצות או שיהוה בו ד"א על ד"א אבל בלא"ה אסור ונראה דאפילו אינו מוקף מחיצות רק משני צדדים נ"כ סותר שהרי נראה במקום בפ"ע :

ד האומנין עושין מלאכה אצל בעה"ב יכולין להתפלל בראש אילן וזה ובראש אילן תאנה ואין בזה משום לא יעמוד על נבי מקום נבואה והתפלל דכיון שעלו לעשות מלאכתם היו כמו שעלו לעליה אבל בשארי אילנות צריכים לירד ולהתפלל והטעם שנשנתו זית ותאנה מכל האילנות מפני שיש להם ענפים הרבה יותר משאר אילנות ויש מורה גדול בעליהם ובריותם ויתבטלו ממלאכתם ולפיכך אמרו חכמים שיתפללו שם [ט"ז]. אבל שארי אילנות דליכא ביטול ירדו והבנה"ב צריך לירד אפילו מראש היות והתאנה דהא אינו משעבד לאחרים והרי הוא בישות עצמו וכשהקילו אצל הפועלים לא הקילו אלא מפני שישול מלאכת אחרים ובבנה"ב לא שייך זה וכן באומנים שלט כשעושין מלאכה על הגנות או על שארי מקומות הגבוהים שאינם חולקים רשות בפ"ע ויש בו מורה לדרת ולעלות אם הוא פועל מותר לו לעמוד שם ולהתפלל ואם הוא בעה"ב צריך לירד ואם חילק רשות בפ"ע כגון שהמקום רחב ד"א על ד"א או שמקף מחיצות בכל ענין מותר ושיעור ד' אמות הוא ג' ארשין של מדינותיו רומיא והוה סאווען שוהו מדה ידוע :

ה אמרו חז"ל ס"פ און עומדין אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות שנאמר וכיון פתיחין ליה בעייליהו נגד ירושלים ופי' רש"י רחוקות נרמין לו שיכוין לבו שזוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע עכ"ל ואע"ג דהמתפלל צריך שיהיו עיניו למטה כמ"ש במיטן צ"ה מ"מ על דרך העברה אם יסתכל כלפי שמים ויבנע לבבו [צ"ט עס] ולפ"ז צריך שיהיו החלונות לצד שמתפלל ולכן הביא רביה מקרא דנניאל שאצלו היו פתוחים חלונות לצד ירושלים מפני שהתפלל כנגד ירושלים ; ן ולרש"י צ"ל דהא דכתיב נגד ירושלים אין הכונה רק שיוכר ירושלים אלא שיסתכל כלפי שמים אבל מלשון הרמב"ם

מעומד עדיף כדי שיכוין כראוי והאירנא אין מכוונים כראוי ולכן טוב יותר להתפלל בדרך [עס] ורע ריושב בקרון והקרון מהלך חשיב כמהלך לענין זה [נגמל] וכן בספינה ופשוט הוא דאם יתעכב בביתו עד שיכיר חבריו ברחוק ד"א יקרא ק"ש ויתפלל [עס] ואין לשאול הא נתבאר בסעיף ב' שאסור לצאת לדרך קודם התפלה אך כבר נתבאר בסעיף כ"ב דלדבר מצוה מותר או שהשיירא אין רצונה להמתין או יש לו אונס אחר שמזכיר לצאת ועוד הוא דבר פשוט אם הוא בדרך ורואה שיעבור וכן ק"ש יקרא ק"ש כשהוא מהלך ויעמוד בפסוק ראשון

א כתב הרמב"ם ברפ"ה שמנה דברים צריך להתפלל להזהר בהן ולעשותן ואם היה דחוק או נאנס או שעבר ולא עשה אותן אינן מעכבים ואלו הן עמידה ונכח המקדש ותקון הגוף והקו המלבושים ותקון המקום והשויות הקול והכריעה והשתחויה עכ"ל ומדבריו נמדתו דכל דינים אלו אינם מעכבין כדעבר ואפילו התפלל מיושב במוד והיה יכו לעמוד ושלא לצד מורה מ"מ א"צ לחזור ולהתפלל ובמיטן זה יתבאר תקון המקום והתקון הגוף :

ב תקון המקום כיצד כך אמרו חכמים [י] : לא יעמוד אדם לא על נבי כסא ולא על גבי שרפתך ולא במקום נבואה ויתפלל לפי שאין נבחות ומה המקום שנאמר ממעמקים קראתיך ה' וכתוב תפלה לעני בני יענטוף ושנינו בתוספתא דברכות [פ"ג] דאם היה יקן או חולה מותר וכן אם צריך להשמיע לרבים ואם יעמוד במקום נמוך לא ישמעו הצבור מורה לו לעמוד במקום גבוה וכתב הרמב"ם דשיעור גובה הוא ג' טפחים דכפחות מזה לא מקרי גובה דכל פחות מג' כארעא מסיכתא היא ויש מי שאומר דעל כלי כמו מטה כסא וספסל אסור אף באינם גבוהים נ"ש מטעמא אחרינא משום דהמקום קצר וספחד שלא יפול ולא יוכל לבוין וזוהו דעת רבינו הרמ"א שכתב כן ע"ש ויש חולקים בזה [צ"ח ע"ז וכו' דעת המנ"א] ועכשוו יש באיזה בתי בנסיות שהמקום שעומד בו הש"ץ הוא נמוך מכל רצפת הבהכ"ל על שם ממעמקים קראתיך ה' ואולי הוה לשון יורד לפני התיבה שבבל הש"ם [מנ"א סק"ג אבל סב"י כס"י ק"ג פי' כסא סב"י בן חניב דיווד לפני התיבה פירושו סיווד ממקומו לילך לפני התיבה ע"ס] :

ג מקום נבואה שאסרו זהו כשאנו רשות בפ"ע כגון שאין בו ד"א אמות על ד"א אבל כשיש בו ד"א על ד"א הוה רשות בפ"ע ואפילו אין לו מחיצות מסיב והרי הוא בעליה ומותר לעמוד עליו וכן אם היה מוקף מחיצות אף שאין בו ד"א על ד"א הוה כרשות בפ"ע ומותר להתפלל בו שאין נוכחו כיון שחלק רשות ולכן אם המתפלל שומד על הבימה מותר שהרי הוא

הרמב"ם לא נראה כן שבתה כפ"ה דין ו' וצריך לפתח תלוטת או פתחים כנגד ירושלים כדי להתפלת כנגדן שנאמר וכוין פתחיו וכו' עכ"ל כמאר בהלכות הוא וק מפני ירושלים ואולי דהכל אחד דכשתוכל כלפי שמים כנגד ירושלים יותר יכוין ולבו נכנס וכן משמע מדברי תלמידי רבינו יונה שכתבו וז"ל אפשר לומר שהמעם מפני שצ"י ראיית האור תחישב דעתו יותר יוכל לכוין כראוי אי נמי רוצה ליסוד שהיו החלונות פתוחים כנגד הבורח כראויא בקרא נגד ירושלים מפני שעל ההבטחה הואת יכוין בתפלתו כנגד המקום יותר ותהיה תפלתו רצויה וסקובלת עכ"ל :

י אסרו חו"ל [י"ו:] כל המתפלל אחורי כהב"נ נקרא רשע שנאמר סביב רשעים יהלכון ולא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי כנישתא אבל מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה יש מפרשים שאחורי כהב"נ נקרא צד מערב שבו הפתח ולכן כי לא מהדר אפיה לבי כנישתא ואחוריו לכהב"נ נקרא רשע שנראה כפופר שכל העם משתחים למורה והוא משתחוה למערב ומיחי כשתי רשייות ח"ו אבל כשמהדר אפיה לבי כנישתא הרי גם הוא משתחוה למורה ואם היה אחורי כותל מורה יחיד דוקא אחוריו לכהב"נ כדי שישתחוה למורה ואין קפידא כמה שמחודר אחוריו לכהב"נ דאין זה ס"ת :

יא אבל יש מפרשים דוקא כן שעומד אחורי כותל מורה ואסור לו להחזיר אחוריו לכהב"נ אף שישתחוה למורה ככל הצבור אלא יחזיר פניו לכהב"נ וישתחוה למערב דעקר הקפידא הוא על אחוריו לכהב"נ אבל כמה שמשתחוה למערב אלא קפידא כיון דמשתחוה נגד כותל כהב"נ ולפ"י אסור בכל ניוני לעמוד לצד מורה דאם יהפוך פניו לצד מורה אסור לפי השני ואם יהפוך פניו לצד מערב אסור לפי הראשון ולצאת רשעי הדעות אין חידוש אלא לעמוד בצד מערב ולהחזיר פניו לכהב"נ ובצד צפון ודרום ודאי דאין חשש דפונה פניו למורה ואחוריו למערב ככל הצבור ואפילו כשעומד בחוץ מקרי שמתפלל עם הצבור ומיזה מצוה מן המוכרח להתפלל ככהב"נ עצמו ודע דהעמידה לצד מורה שאסור באחוריו לכהב"נ לפי השני זה כשעומד ברחוב אבל כשיש כנין לפני כותל המורה שהכותל המזרחית משמשת גם להבנין אפילו לפי זה ישתחוה העומד בהבנין לצד מורה אף שאחוריו להכותל המזרחית של הבהב"נ שאיני ניבד שמתחזיר אחוריו לכהב"נ כיון שעומד ברשת כפ"י :

יב אסור לעבוד חוץ לכהב"נ אצל פתח כהב"נ בשעה שהצבור מתפללין והפתח פתוח דנראה כזה כפירק עול שעובר אצל הפתח בשעת התפלה ואיני נכנס ודוקא כשאין כהב"נ אחר בעיר אבל כשיש כהב"נ אחר אין חשש דהרואה יאמר שתולך לכהב"נ האחר ולא דוקא כהב"נ אחר אלא אם רק יש מקום אחר שהצבור מתפללין יכול לעבור וכן ג"ל דאם מתפללין כהב"נ שני מנינים או יותר זה אחר זה נ"ל מותר להרואה יאמר שכבר התפלל או התפלל אח"כ וכן אם נושא משי על ראשו או על גופו או רוכב על סוס או נוסע בקרון וכל כיוצא בזה

הרמב"ם לא נראה כן שבתה כפ"ה דין ו' וצריך לפתח תלוטת או פתחים כנגד ירושלים כדי להתפלת כנגדן שנאמר וכוין פתחיו וכו' עכ"ל כמאר בהלכות הוא וק מפני ירושלים ואולי דהכל אחד דכשתוכל כלפי שמים כנגד ירושלים יותר יכוין ולבו נכנס וכן משמע מדברי תלמידי רבינו יונה שכתבו וז"ל אפשר לומר שהמעם מפני שצ"י ראיית האור תחישב דעתו יותר יוכל לכוין כראוי אי נמי רוצה ליסוד שהיו החלונות פתוחים כנגד הבורח כראויא בקרא נגד ירושלים מפני שעל ההבטחה הואת יכוין בתפלתו כנגד המקום יותר ותהיה תפלתו רצויה וסקובלת עכ"ל :

יג מיהו עכ"פ נראה לכלל הפירושים צריך להתפלל כנגד החלונות דוקא ולא דאמיט שן שדקדק בזה ואדרבא ע"פ רוב בחידים להתפלל כותל שלא כנגד החלון וסקום הרכ בכל מקום אצל אה"ק שאין שם חלון דכנגד החלון יש בלבול הדעת מההולכים לפני החלון ונלע"ד דמזערים סיברים מדלא אמר הש"ס כנגד החלון אלא כביה שיש שם חלונות משמע דהקפידא היה רק שהיו חלונות כהבית אבל לא שיתפלק דוקא כנגד החלון ודברי רבותינו שאמרו כדי שיהכל יכול להיות גם אם אינו עומד כנגד החלון ממש וכן כמאר מלשון הוהר פקודי [ד' רנ"א] שכתב וז"ל ועד דא כל כהב"נ דליה ביה חלונות לאו אתר לצלוא ביה דהא כהב"נ דלהא לקבל כהב"נ דלעיקא דאיית ביה תריסר חלונות עלאין וה"נ התתא וכו' עכ"ל הרי שלא הקפיד רק שהיו בו חלונות ושהיו י"ב חלונות וכן התנהג לרקדק ב"ב חלונות כשאפשר ומצוה לשמוע דברי הוהר וכו' רבינו הבי' בסעף ד' שמוכ' שריה"ב חלונות ע"ש [עמנ"א סק"ד] ולא ידעתי למה לא כתב דברי הט"י שכתבנו :

יד לא יתפלל אלא כביה ולא במקום פרוץ כמו בשדה ובכקעה אה"כ הוא בדרך וכשיש שם אילנות טוב ש עומד בין האילנות ובית שאין בו חלונות טוב יותר במקום פרוץ וכן לא יתפלל בחצר והמעם דכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת בלך ולבו נשבר ואם בבית יש מטפות או חזירים יתפלל בחצר במקום נקי דלחד תירוש בתום ס"פ אין עומדין אין אסור אלא במקום שיש חשש שפיסקודו עוברי דרכים [וה"פ סה"ב] דחה תירולם אך סק"ז סק"ז והמנ"א סק"י יטבו פמוז טעם ע"ש רק מוזהר ממנו לא כן ע"ש :

יז כשהולך בדרך לא יכנס לחורבה להתפלל מפני החשד שלא יאמרו שיש לו שם זונה ומפני המפלת שלא תפול ויוק ומפני המוקיין ואם התורבה עומדת בשדה ליכא חשד דוונה שאינה מצויה בשדה ואם היא תורבה בריאה וחזקה אין בה חשש מפלת ואם שני בני אדם נכנסין בה ליכא למחשש מוקיין דקיי"ל שלאחד נראה המזק ומזק לשנים נראה ואיני מוקי ולשלושה לא נראה כלל אם לא במקום שידוע שרנדיין שם מוקיין וה"ה

לו להקדים תפלתו לתפלת צבור אפילו בכה"ג ואם
 היא חולה או אינם אחר יכול להקדים נם בכה"ג [סס]
 והטעם דמתחלו מוכיח עליו מפני מה הוא מקדים וכן
 אונסו מוכיח משא"כ חלישת הלב אינה ניכר לכל :
מן בנת הרמב"ם ריש פ"ח תפלה הצבור נשמעת חמור
 ואפילו היו בהם חוטאים אין הקב"ה מואם בתפלתן
 של רבים לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור
 ולא יתפלל ביחוד כל זמן שיכול להתפלל עם הצבור
 ולעולם ישכים ארם עצמו ועירובי לכה"ג שאין תפלתו
 נשמעת בכל עת אלא בכה"ג וכל מי שיש לו ברה"ג
 בעירו ואינו נבנם לרחפ"ל בו נקרא שכן רע דבהיב כה
 אמר ה' על כל שכני הרעים וגו' הגני נתשם מעל
 ארמתיס וגורם גלות לו ולבניו כן אמרו חז"ל בברכות [ה']
 והוא מרה בננר מדה הוא לא רצה לילך הליכה קרובה
 ילך הליכה רחוקה ואם יש שני בחי כנסיות בעיר יש
 יותר שבר להוולך להרחוקה רש"למים לו שבר פסיעות
 [מוקטס כ"ג]. ובמקום שיש יותר אנשים היה מצוה ביותר
 ברוב עם הדרת מלך סיהו אם שם מדברים בעת
 התפלה מוטב יותר להתפלל במנין קמן במקום שאין
 מרברים [עצמא"ט סק"ח צסס ה'ד"ט] הלוטש צבית
 האכורים ולתנו לו רשות פעס אחד להתפלל עם הצבור לא
 יחמין המטוס ויתפלל מיד ע"ט וכן עירק והס"ל הקסס
 עליו ולתנו קוטיל ע"ט ודק"ן :

מן מצוה לרוץ לכה"ג בדוה מראה שעושה המצוה
 בחשק ורצון נמרץ וכן לכל דבר מצוה שנאמר
 נרדפה לרעת את ה' ולא ירוץ אלא עד פתח בה"ג
 דמשבנם לכה"ג לא ירוץ דאין זה מדרך ארץ אלא
 ילך באימה ויראה כהולך לפני המלך ואפילו בשבת
 ויו"ט מצוה לרוץ בהליכתו לכה"ג ואף שאסור לשבת
 פסיעה גסה בשבת וגם בחול טטלת אחר מת"ק מסאור
 עינוי מ"ט לרבר מצוה מותר ושומר מצוה לא ידע דבר
 רע ולהיפך ביציאתו מכה"ג לא ירוץ וגם לא ילך פסיעה
 נסה דמחוי ששמח שצאתו ושדיחתו בכה"ג היתה עליו
 כמשוי אלא ילך לאט להראות שקשה עליו פרידתו
 מכה"ג ואם הולך ע"ט לחזור לכה"ג יכול לרוץ דניכר
 לכל שרץ בדי דחזור מרה וכן כשווצא מכה"ג לכה"ג
 מצוה לרוץ דקדושת בה"ם נחלה מקדושת בה"ג
 [מגילס כ"ג]. :

ין מותר לרוץ בכה"ג אף ע"ג דבמקדש אסור לרוץ
 אף בוחמ"ז מ"ט בכה"ג מותר במי מעל דבמקדש
 אסור ברבותיב של בעלך וגו' ובכה"ג מותר [בככות
 ס"ג]: ודוקא שלא בשעת תפלה אבל בשעת תפלה לא
 ירוק וביצר יעשה אם נודמן לו רוק יתבאר בס' צ"ו ויש
 מי שאומר דבמו שיתבאר שם הליטוט ולפניו אסור לרוק
 אלא לשמאלו או מאחוריו ה"ג שלא בשעת תפלה כן
 [מג"א סק"ג צסס ח"א] ולא משמע כן מסתימת לשון הש"ס
 והפוסקים מיהו זהו ודאי שירוק בנחת לא למרוחק דרך
 גאות והרוק דוריס ברנלו או מכסו בחול או בנגי וזהו

בוה מותר להכל לראין שהוא מרוד בזה וכן אם הולך
 עם אינו יהודי רואין שהוא מרוד עמו וכן אם לבוש
 עליו תפילין מותר דאין לחשוש בפריקת עד ביון שנטשא
 עליו תפילין וג"ל דה"ה מלות ויותר נראה דאפילו רק
 נושא תפילת והתפילין בידו מותר דהא חוינן שאינו
 מפורקי עול וכן אם יש שני פהחים לכה"ג מותר
 שאמרו שכנסם דרך הפתח האחר וג"ל דוקא כשהם
 בשני רוחות אבל ברוח אחת הא רואין שאינו נבנם נם
 בפתח השני [ורליס לזס תקטת כ"ג. ע"ט ודק"ן] ואמרו
 [ס"א]. אחורי עבוס"א אחרוי ברה"ג וכו' :

ג התפלה הייותר מקובלת והמצוה היותר נהול הוא
 להתפלל בכה"ג עם הצבור דרבותיב הן אל כביר
 לא ימאס וזכות הרבים קאר ואין מווינן כל כך למעלה
 על תפלת צבור כמו על תפלת יחיד ואם א"א לו לילך
 לכה"ג אם ביכולת בקל לאסוף מנין בביתו שאין עליו
 טרחא בזה כל כך ואין על האנשים טרחא כל כך
 [עננ"א סק"ז צסס מ"ג] יעשה בן ואם בזה יש טרח
 ומתפלל ביחידות בביתו מ"מ יהדר להתפלל באותו עת
 שהצבור מתפללין וכן בנה"ררים ביושבים ואין להם מנין
 נבון שיחפלו בעת שמתפללים הצבור בעיר אם לא
 שהצבור מאחרין מאר מוטב שלא להביט על זה ולהתפלל
 בוטנו ביחודות ואם ביכולתו להתפלל בהנין החמה מדי
 טוב ומה יעוים ופשיטא דכשהצבור מתפללים מעריב
 מצעור יום והוא משהלל בביתו שלא ישנוח על הצבור
 ויתפלל בזמנו ובן כל ביוצא בזה וכן מצוה להתפלל
 בבית הבנסת אף בשאחר תפלת הצבור ומהתפלל
 ביחידות התפלה שבבית הבנסת יותר נשמעת ממה
 שבביתו דשם יש קדושה רבה [ע"י ירושלמי רפ"ט ו"ע]
 וזה שאמרו שיהדר להתפלל בהעת שהצבור מתפללין
 וזה כשמתפללין אותה תפלה דוקא מקרי זה ג"ב מתפלל
 עם הצבור אבל אם הוא מתפלל שחרית והצבור מוסף
 או להיפך לא מקרי מתפלל עם הצבור [סס ומה טנסתפק
 המג"א דדברי הסו"ם לא ידעתי למע דשטיטע דהמתפלל
 צביתו נשעת תפלת לצור חין זה דמיון למתפלל עם הצבור
 ממש שהרי חין מלטרף עמסס כלל ומחוי דומקס דהמג"א
 לזוקמס זה בענין רימתח דוקא ו"ע :

יד בשעומד עם הצבור אסור לו להקדים תפלתו לתפלת
 הצבור ואפילו רוצה לצאת חוץ לכה"ג ויא"כ השעה
 עוברת ואין הצבור מתפללים לפי שמארכיין בפיומים
 או לסיבה אחרת וגם זה מוטב יותר שילך לביתו ויתפלל
 אא"כ השעה רחוקה רעד שילך לביתו יעבור הזמן דאו
 יתפלל בכה"ג בפ"ע קודם הצבור [ב"ח] ויא"כ אפילו
 יש שרות לילך לביתו יכול להתפלל בכה"ג [מג"א סק"ח
 צסס תר"י] דלא אסרו להתפלל בכה"ג קודם הצבור
 אלא בשמתפללין בוטן הק"ש והתפלה ולא בשמאחרין
 הזמן דע דארם שיש לו חלישות הלב יכול להתפלל
 בביתו קודם הצבור תמיד אף בשמתפללין בוטנם משם
 שאינו יכול להסתיין שצריך לאכול אבל בכה"ג אסור

בבל יום בוקר וערב להתפלל בצבור וישעור מיל הוא פרסה חס"ת שקרוין וייראסם ופשטא שלא ישכים אדם לילך בדרך לרבר הרשת מעיר שיש שם בכה"ג ואפילו ילך קדם אור הבוקר וזה שאין אנו נהרדין בזה משום שאט הולכין בדרך לפרנסתנו ונחשב זה לרבר מצוה שהרי מצוה לפרנס אשתו וזרעו דאשתו חובה לפרנסה ובניו ובנותיו אמרו חז"ל דעל זה נאמר עושי צדקה בכל עת [כתובות ל'. וק"מ במ"ק רפ"ג ע"ט] ועוד דזהו דוקא בשכחל לבא למחוז חפצו מבע"י כמ"ש בש"ע מעי"י :

בא והמעם בזה דתפלה בצבור אף ע"פ שהיא דרבנן מצוה גדולה היא דלכד תפלה בצבור עוד יש בה קדושה וקדושי וברבו שהרי מותר לשחרר עבד בדי להתפלל בעשרה כמבואר ביו"ד סי' רמ"ז אך זה באדם שאינו עוסק בתורה בקביעות רק שקבע עתים לתורה אבל ת"ח הלומד תמיד ת"ת גדולה מכל המצות ואם יהיה לו עו"י ביטול הרבה מתורה יתפלל ביחודת ויעסוק בתורה ומ"מ לא יגדיל הת"ח עצמו בכך מפני עמי הארץ שלא תקל בעיניהם ענין תפלה בצבור ולכן אין לת"ח לעסוק בתורה בשעה שהצבור אמרים מלחוח ותחנונים ות"ח שיכול לאסוף לביתו עשרה להתפלל בצבור מוטב שיעשה כן מילוך לבהב"ג כשיהיה לו עו"י ביטול תורה אבל ביחודת לא יתפלל בעיר אף שיתבטל קצת עו"י דאם יעשה כן יהיה טרם להתליש מצוה ונ בעיני הבריות :

בב ואם יש בעיר בהב"ג ובהמ"ד שלומרים בו והוא ת"ח ולומד בבה"מ מצוה יותר שיחפול בהמ"ד במקום שלומד משיחפול בבהב"ג זה אי בבהמ"ד זה ולא פעם בזה ופעם דכתיב איהו ה שערי ציון אכל משבנות יעקב ושערי ציון רם שערים המצינים בהלכה וקו"ל וקדושת בהמ"ד גדולה מקדושת בהב"ג ולכן זהו עדיף מהמעלה דכתיב עם וזהו לת"ח אבל מי שאינו ת"ח טוב יותר שיחפול בבהב"ג תרא משום רוב עם ועוד דהוא המקום המיוחד לתפלה ומעלת בהמ"ד אינו אלא לת"ח [ני"ג] :

בג לעולם יקבע אדם מקום קבוע לתפלתו והיית שיחפול תמיד במקום אחד בלומר הן קענין הבית שיחפול תמיד בבהב"ג זה אי בבהמ"ד זה ולא פעם בזה ופעם בזה והן במקום המיוחד באותו הבית שמתפלל יחפול תמיד במקום מיוחד ולא פעם במדור ופעם בדרום וכיוצא בזה וגם כשיחפול בביתו יתפלל תמיד במקום אחד וכל ד' אמות הוי במקום אחד ש"א לא לצמצם ואברם אבינו קבע מקום לתפלתו ודכתיב אל המקום אשר עמד שם ועי' ולכן לא ישנה מקומו אלא לצורך גדול או כשמוכרח לעשות כן ויש מראשונים שאמרו דבהב"ג אין חילוק באיזה מקום בין דכולו הוא מקום תפלה [מ"ר פ"א] ובירושלמי פ"ד דברכות מבואר לא כן דרסוקן שם א"ר תנחום צריך אדם ליחד לו מקום בבהב"ג דכתיב ויהי

חוב גדול בכל מקום כד' שהאחר לא יאמס בה כדאמרין בתנינה [ס'.] כי האלוים יביא במשפט על כל נעמס זה הרוקק בפני חבירו ונמסא בה ע"ש וכתבו מגולה שלא יחך ללעום לקר"ץ קודם שילך לבהב"ג ובעי"ב ובערב מ"ב אסור שלא ישאר המתקוות בפיו ובשבלע הרוק יבלע המתקוות ביו"ב ומ"ב [ובלענת רוק מותר במ"ב ויו"ב כמ"ס סמנ"א מ"ס תקס"ו דלח ככ"ע ע"ט] :

יד לעולם ישבים אדם לבא לבהב"ג כרי שהוא מעשרה ראשונים ואז אפילו באי אה"ב נטיל שכר כנגד כולם [מ"ז] והמעם דכיון דאכל בי עשרה שכינתא שריא ושכינה קרמה ואה"י [י'.] וכיון שעל ידו באה השכינה כרי הוא לקבל שכר כנגד כל הבאים אחריו ודוקא שחפול עמהם וכזוהר שטמע שבל העשרה יבואו בבא אחת ואפילו מי שאינו ביכולת להיות מעשרה ראשונים מפני מורח הנקיות וכיוצא בזה מ"ס יהדר לבוא במקום האפשרי שיכול דכל הבא קודם קרוב יותר ליניקת הקדושה מהבאים אה"ב [עטע"ז] :

יז אם נשאר אדם יחודי בבהב"ג אחר התפלה בערבית או אפילו בשחרית כשהבהב"ג הוא חוץ לעיר ואם ישאר יחודי יפחד ויתבלבל בתפלתו יש חוב על האחר הנמצא בשם שלא ילך מבהב"ג עד אחר תפלתו של זה אף שהוא גמר תפלתו דכמי שחויב אדם לעשות גמ"ח במצוה כן חייב לעשות גמ"ח בטפו ואין קך גמ"ח יחד עזה שחבירו לא יתפחד ולא יהבלבל בתפלתו ואם המתין אמרו חז"ל [י'.] שיקום בו מה דכתיב בישעיה [מ"ח] ויהי כגדר שלומך ועדקתך כגלי הים ויהי כחול זרועך ועי' ולכן לא יאריך המתפלל בתחנונים אלא יתפחד דתפלה הקבועה כדבד ואם מאריך בתחנונים אינו מחויב להמתין עליו ויש מחמירין אפילו בבהב"ג שבעיר ובשחרית משום דלבו של אדם ענוסה עליו כשנשאר יחודי ויש שכתב דכל זה הוא בשהמתפלל בא יחד עם הצבור אלא שאירע לו אונם והוכרח להתפלל אחר הצבור דאז יש חוב להמתין אבל אם בא בשעה שהצבור עומדים לגמר תפלתם אין החוב להמתין עליו שהרי גילה ברעתו שאינו מתירא לישאר יחודי [מנ"א סקל"ס נסס מ"י] וכן משמע מלשון הש"ס שם שאמר שנים שנכנסו להתפלל ע"ש ומ"ס דר"י ז"ל הוה ממתין גם בכה"ג [סס] שהרי לא גרע משאר גמ"ח :

כ התולך בדרך והגיע למלון מבעוד יום ורוצה ללון שם אם יש לפניו בדרך שצריך לילך במרחק ד' מילין מקום שמתפללין בעשרה ויכול כבא שם בעוד יום ושלא יהא צריך ללכת יחודי בלילה צריך לילך לשם להתפלל בצבור ויותר מ' מילין לא דמרחיקוהו חכמים אף שצריך לילך בדרך הזה אבל כשצריך לחזור לאחוריו או לצדיקן אינו מחויב לילך אלא עד מיל ולא עד בכלל וכן הדר בישוב תוך מיל למקום שמתפללין בעשרה חייב לילך

כח הבגדים המצויירים אע"פ שאינם כולמות אין נכון להתפלל כנגדן שלא יבלבלו אותו ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כוהל מצוייר יעלים עיניו וכן בטהויל בה"כ אסור לצייר ציורים כנגד פני המתפללים אלא יהיו למעלה מקומת בני אדם וחייו למעלה מן אמות שורו קומת איש וכן אין לצייר ציורים כמדרוס שמתפללין בהן שלא תתבטל הכוונה ודברים שמצוייר עליהם דברי תפלות אפילו לישיב עליהם בבגדי"ג אסור ואפילו בכיחו יתרחק א"ע מדם וככלל נכון לבטל כל הציורים של חיות ועופות וכ"ש ציורי אדם שעושים על כהלי"ג בחי כנסיות ובכלל יש להתרחק מכל הציורים גם בבית ואמת שהתפלה היותר נאותה שתהיה כותב חלקה ולא יהיה כנגדו שם דבר גדול וקמן ומכבדן בפתח בהכ"ג שהגדול יכנס תחלה [בככות מ"ז]. :

כט לעולם אל יתפלל אדם לא בצד רבו שוה נראה כאלו הוא שוה לרבו ולא אחודי רבו שגם זה סחיזי ביוהרא [כ"ט כ"ז]:] ועוד דגראה כאלו משתדלה לרבו [מוס' סס] ולא לפני רבו דזהו ודאי ביוזן שמתחיר אחריו לרבו אלא ירחיק מטנו ד' אמות דזהו ברשות אחרת גאפילו לפני מורה ויש מי שאסור דלאחריו צריך ד' אמות וג' פסיעות [פמ"ג] משום ד"א הטעם דלאחריו אסור כדי שלא יצטער רבו כשיגמור תפלתו והוא לא יגמור עריון שלא יהא ביכולה רבו לפסוע הג' פסיעות משום דאסור לעבור בפני המתפלל וסכרא זו איהא בירושלמי ולכן צריך הרחקת ר"א וג' פסיעות :

ל וכל זה הוא ברבו מובהק או גדול הדור דרית כרבו מובהק כמ"ש ביו"ד סי' רמ"ב אבל ברבו שאיט מובהק או תלמיד חבר מורה להתפלל בצידו ולפניו ולאחריו ויש אומרי לפניו [מג"א סקל"ט] וכן עיקר רזהו ביוזן מפי וכתב רבינו הרמ"א בסעיף כ"ד ד"א דכל זה לא מייירי אלא להתפלל ביחיד אבל בצבור אם כך הוא סדר וישבתן אין לחוש אם מתפלל לפניו או לאחריו ואע"פ שמוכח החמיר המנהג דהקל עכ"ל ונכון להחמיר למעשה [עי' לבוש וז"ל] ועל הבימה מורה :

לא כל מקום שאין קורין בו ק"ש אין מתפללין בו וכשם שבמרחיקין מצואה ומי רגלים וריח רע ומן המת ומראיית העירה לק"ש כך מרחיקין לתפלה וכן בכל דבר קדושה ולימוד תורה צריך להרחיק ואם היה עומד בחפלה והשחין חטק בבגדי"ג ישתק ער שיביאו מים להטיל במי רגלים ואפילו בשבת סותר להטיל מים או יהלך לפניו ד"א או לצרין או יצא מבגדי"ג ויגמור תפלתו ויותר מובן לצאת מבגדי"ג למקום אחר ולא להפסיק בשחיקה דשמא ישהה כדי שיגמור את כוזה ויפטרך לחזור לראש אבל בריבד לא יפסיק בשום פנים ואם א"א לצאת במקום אחר וגם אין מים יכול לסמוך על הרשב"א דמתור להתפלל במי רגלים כשעומד כבר בתפלה

והי דוד בא ער הראש אשר ישתחוה שם השתחוה לא נאמר אלא ישתחוה שהיה תדיר משתחוה שם וכן פסקו הגמור והש"ע סעיף י"ט :

כד איתא בבבב"ב [מ'] לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל ופרש"י כשיכנס לבהכ"ג לא ישיב סמוך לפתח דגראה עליו כמשי ויהא מוכין לצאת עכ"ל ושיעור שני פתחים הוא ח' אמות ובירושלמי פ' אין עומדין יליף לה מרבתיב לשקוד על דלתתי שני דלתות ולמטעם זה אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח אין כוזה כלום שהרי ניכר לכל שיושב על מקומו המיוחד לו וכו"מ לפי מעם הירושלמי שמשע דצריך לעולם שני דלתות [עכ"י ומג"א סקל"ס] וגראה דמזה הטעם נהגו לעשות בית קורם הבהכ"ג שקורין פ"ד הוי"ו והוא בעין בית שעד כדי שיכנס דרך שני דלתות :

כה ויש מפרשים דהו דק כשהפתח פתוח לדה"ר דהטעם דוא שאז יביט לתוך ולא יוכל לבין בתפלתו [עור צכס ס"ס] ולפ"ז אם אינו פתוח לדה"ר אין נכך כלום ויש מפרשים דקאי על שהיות הזמן כלומר שאז יסדר להתפלל מיד שיכנס אלא ישהא שיעור שני פתחים וזה הפירוש כתב הרא"ש ונכון לחוש לכל הפירושים ולכן אם יש בית קורם הבהכ"ג כמ"ש ומקומו מיוחד אצל הפתח ואינו פתוח לדה"ר ושהה שיעור שני פתחים מורה לכל הדעות :

כו צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר שנאמר ויסב חוקיה פניו אל הקיר ויתפלל [ס'] ולא מקרי חציצה אלא דבר שגבוה ו' שפחים ורוחב ד' שפחים אבל בפחות מזה לית לן בה ובעלי חיים ג"ב אינם חוצצין וכן אדם אינו חוצץ ורבינו הרמ"א פסק דאדם אינו חוצץ ובע"ח חוצצין אמנם י"א שאין להתפלל אחריו שום אדם וטוב לחוש לדבריו דמחיו כמשתדלה לו וכן בעלי חיים ומה שבגדי"ג מתפללים זה אחריו זה משום ד"א בענין אחר וגראה לכל שדרך המתפללים כן הוא :

כז וכן דבר העומד בקביעות כמו ארון וחיבה אינם חוצצים דהם ככותל עצמו אבל משה חוצצת [מוס' סס] וי"א דמטות שלנו שהם לשכיבה אינם חוצצין מפני שעומדים חמיד על מקום אחד [כ"ג] וי"א שחוצצין [כ"ח] ואינו מוכרח [עמג"א סקל"ו] וכך שצורך תפלה אינו חוצץ לפיכך המטענע"ד שמינו עליו המידור אינו חוצץ [מ"ו] סק"ס] ויש מי שמגמגם כוזה [מג"א סס] ונראה דלפ"ש הרמב"ם בחש' דהטעם הוא שאז יביט אנה ואנה ומטעם זה אסור שם כשתלויים בגדי צבעונים על הכותל שלא יביט בהם ויהבלבל בתפלתו [עכ"י] אין שום חשש בהקטענע"ד ועוד דאמו דבר זה הוא לעיכובא ואין זה אלא למצוה מן המבוכהר [מ"ו] סס] והעצה לזה דהעצים עיניו [סס] ולא יביט אנה ואנה ולכן כהקטענע"ד אין שום חשש וגם בחש' הרשב"א [סל"ו] משמע דכל שהוא צורך התפלה והבהכ"ג לא הו חציצה ע"ש ;

בוה מוריד דין על עצמו אלא יניח ידיו ועיניו כפותין
 [סג"ז] ואין טכעו בני אדם שיום בזה ויש שקשה עליהם
 להתפלל באופן זה אלא מניחים הידים על הסמנענע"ד
 או על הרף הרבוק בכוהל ואין כלל קבוע בזה וכל א'
 יעשה כפי מה שמיצב לו להתפלל באופן זה ולא יהפלה
 בכתי ידים [סלמטז"ך] :

העם יש לחבק הידים בשעה התפלה כעבדא קמי מאריה
 ובעת שלום יש להתקשט בכננים נאים להתפלל עכ"ל
 וכבר כתבנו מה וחובוק ידים הוא שחובק אצבעות ידיו
 זה בשל זה כאדם ששוכר אצבעותיו כשמצמער ויש
 מרחמם שיהיו עושים כן גם בעת שלום [רבא בשמ"י].
 ומ"מ יש ליהרר שלא לחבוק אצבעותיו בעת שלום כי

סימן צ"ב הכנת הגוף ונקיות גופו ורחיצתו . ובו י"ג סעיפים :

הרמב"ם והמור וש"ע וכן נ"ד עיקר לדינא :
 ד וכל הנצרך לנקביו אסור אפילו בדה"ת כל זמן שגופו
 משוקע מן הנקבים ומחויב להסיר כיוון וניעור קודם
 התפלה וכן כל דבר המורדו יסור קודם התפלה וכן אם
 פניו יוריו מלוכלכים יסור הלכלוך קודם התפלה ויסור
 הלכמוך מחוטמו וינקה עיניו ואזניו וכן אם שערות ראשו
 מבלבלים יחוף בידיו שיהיו כתקנן כעומד לפני המלך :

א הכנת הגוף כיצד היה צריך לנקביו בין לקטנים בין
 לגדולים אך יתפלל משום שנאמר הבין לקראת
 אלהיך ישראל וגאמר שמור רגלך כאשר תלך אל בית
 האלהים שטור נקבין בשעה שאחה עומד בתפלה לפני
 [כ"ג:] ואם התפלל תפלתו תעובה כשהוצרך לגדולים
 וצריך לחזור ולהתפלל [סס] אבל בקטנים תפלתו תפלה
 [מג"א סק"ח] דבקטנים אין זוחמא כל כך ואפילו יעבור
 זמן ק"ש אסור לו להתפלל כשנצרך לנקביו הגדולים
 ובקטנים לא שייך העברת זמן דרגעים ספורות הן אבל
 לגדולים היציאה קשה לכמה בני אדם ומוכרח לשהות :

ה ואם כאמצע התפלה נתעורר לו תאוה לצרכי פסק
 רכינו הבי' בסעף ב' דיעמיד עצמו עד שיגמור ולא
 יפסיק ואם בשעת ק"ש וברכותיה נתעורר בין לקטנים בין
 לגדולים קרא בדרבו ואם רצה להרחיק ולהגיל מים
 עושה עכ"ל וכתב רבינו הרמ"א דחוקא שאינו מתאוה
 כל כך דאית ביה משום כל תשקצו אבל בלא"ה יותר
 טוב להפסיק עכ"ל וביאר פסקו כספור ד"ם משום
 דבתשו' הרשב"א [ס' קל"ח] פסק שא"צ להפסיק וכתה"ר
 [סנ"ז] פסק דאסור וצריך לחלק כך ע"ש ויש מי שכתב
 דודאי פליגי ובצבור ודאי יש לסמוך על הרשב"א משים
 דגדוק כבוד הכריות ואף התה"ד מודה בזה אך גם
 כשמתפלל ביחודות יש לסמוך על הרשב"א [מג"א סק"ז]
 דכיון דהתחיל בהיתר א"צ להפסיק [ומ"ם סנ"ח] דסוף
 איסור לרבען ע"ס ל"ט דהיי דכל תשקצו הוה לרבען מ"מ
 להסתכל או לקרות ל"ל דלסור מן הסודו וי"ל דמ"ס ולסמיל
 מים ס"ה לגדולים וק"ו סוף] :

ב אימתי אמרו דצריך לחזור ולהתפלל כשלא היה יכול
 להעמיד עצמו עד שיעור פרסה דהיינו שעה וי"ב
 מינוטין דעד זמן זה היה מוכרח להוציא הפסולה והתפלל
 בזהמתי הגמרה אבל אם היה יכול להעמיד עצמו
 שיעור זה כדעבד תפלתו תפלה אבך לבתחלה לא
 יתפלל עד שיבדוק עצמו יפה יפה מקום כן כתבו
 הרמב"ם בפ"ד והמור והש"ע סעיף א' אבל רש"י הרי"ף
 שם כתבו דביכול להעמיד עצמו עד פרסה מותר לו
 להתפלל לבתחלה ודחו הפוסקים לנקביו אל והפלה [ל"ט ומר"י
 וז"י] שהרי להדיא שנינו הנצרך לנקביו אל והפלה ויש
 מי שמחלק בין כשיעבור הזמן לכשלא יעבור [צ"ח] וכן
 יש מי שכתב דכשיעבור הזמן יוכל לסמוך על הרי"ף
 ורש"י [מג"א סק"ח] דאם שאפשר לדינא יש להורות כן
 מ"מ בלע"ד ולא פליגי כלל לדינא :

ז ואני תמה על כל אלה הדברים דבתה"ד הוא ענין
 אחר על מה שאמרו דאם בקש להתעמש מלמטה
 מרחיק ד"א ומעמש וממתין עד שיכבה הריח ויהבאר כפי'
 ק"ג וכוה כתב התה"ד שלא ראה טהגין כן וכתב הפעם
 דבצבור יש לו גנאי לעשות כן וגדול כבוד הכריות
 ורוחה איסור כל תשקצו ואיזה ענין הוא הוצרך לנקביו
 וצריך לצאת לנמרי מבהכ"ג רמשים זה התייר הרשב"א
 לנמור תפלתו מפני שהתחיל בהיתר ורבינו הרמ"א כפי'
 ק"ג הביא דברי התה"ד אלו אבל אין לו שיעות במי
 שהוצרך לנקביו שצריך לצאת לנמרי מבהכ"ג וצע"ג
 ועי' בסעף הבא :

ג דהנה זהו מילתא דפשיטא דאם כשיבדוק עצמו עתה
 יצא סמני הפסולת שמחויב לבדוק א"ע א"פ שיכול
 לשהות עד פרסה ויותר ועל זה שנינו הנצרך לנקביו
 אל יתפלל בדומר עד שיבדוק עצמו וזהו שסיימו עד
 שיבדוק וכו' וגם רש"י והרי"ף בע"כ יודו כזה ואיך אפשר
 לומר דלא כן הוא ואמנם רש"י והרי"ף כונתם לענין
 אחר דהנה ידוע שיש סמכעו בני אדם שקשה להם
 היציאה ושום בדיקה איט מועיל וכוה שפיר אמרו דאם
 אינו יכול להעמיד א"ע עד פרסה כדומר שידוע שבמשך
 זה סוכרח להוציא הפסולת אף שעתה אין ביכולתו אל
 יתפלל ואם התפלל תפלתו תעובה וצריך לחזור ולהתפלל
 אבל כשיכול להעמיד א"ע עד פרסה יוכל להתפלל עתה
 לבתחלה כיון שאין ביכולתו עתה ואם השאל מנין יודע
 זה אין זו שאלה כלל דכל אדם סמיר וכוה יודו גם

ז ועוד יש להתפלא על הרשב"א דכשלא בתפלה אסור
 להפסיק אבל בק"ש וברכותיה למה לא יפסיק וכי גרע
 ממשיב מפני הכבוד וצ"ל דמ"ל דהיתר נמור הוא כיון
 שהתחיל בהיתר ולא דמי לעשוש דסימן ק"ג שצריך
 להפסיק

הראש א"צ נמילה אך אם חכך בראיו צריך נמילה ואם נמל כינה בידיו צריך נמילה אבל פרעוש נ"ל דא"צ נמילה דאינה מאוסה כל כך כבינה אא"כ הינה אבל פשפש שקרין וואנ"ץ היה דבר המאוס וצריך נמילה וחיתך בנקטו או במאות לאו כלום הוא :

יא וכתב רבינו הרמ"א בעמ"ק ו' דלכן אמור ליגע במקומות אלו בשעה שעומדים בתפלה או עוסקים בתורה וכן בעזאת האויו והאף כי אם ע"י בנר עב"ל ומשמע מדבריו רבצאות האף צריך נמילה כשינע בידיו ולא ראיות נזהרין בזה ונ"ל דלצואת האף והאויו א"צ מים אלא נקיון כוחל וקורה וכל מה שנתבאר וכמדומה לי שכן המנהג ויש מי שחולק בזה למנוי [הגר"ל סקנ"ז ומו"ק] והררוד מותר כשינע במקומות המטונפים [הגר"ע ח"א] מלאשן הס"ע משמע דוקא במקום שיש ציט או מלמולו וישע לרד נמילה ע"ש בעמ"ק ז' :

יב אמרין במגילה [כ"ז:] המשתין לא יתפלל עד שישרא ר' אמות משום ניצוצות וכן הוא במור וש"ע סעיף ח' ופירש"י משום ניצוצות וכל מה שניצו בנדידו בנצוצות שכאמתו עב"ל ונראה דה"פ בלעה שכליה להשתין לא ילך עדיין מקום שהשתין עד כדי הילוך ר"א משום דנצוצות מטמפנין עדיין בתוך שיעור זה ופ"ו גם בלא תפלה יש לחוש דהא צריך לברך אשר יצר ואולי דמטום ברכה אחת לא חששו כל כך וכן משמע מלשון הלבוש שכתב דה"ל כמתפלל נגד הנצוצות ע"ש וממילא דאף אם לא עשה כן מחויב דהמתין שיעור זה עד שיבלעו בכסותו [כ"ל] :

יג המתפלל לא ישתין עד שישרא כשיעור ר"א דכל וכן זה שיעור תפלתו בפיו ויהררה בה בעת שישתין וה"ה העוסק בתורה ומלשן הש"ס והפוסקים שבהבו שכל ר"א תפלתו שנורה בפיו ורחושו מרחשן שפתותיו משמע דקפדי רק אדיבור ווא"כ אפשר דבתורה אין להקפיד דאין ר"ת שטורים על פיו כמו תפלה וצ"ע למה לא חשו גם על הררוד ומתד להשתין במקום שהתפלל כשהתפלל בחצר או בשדה ומסדה חסידות שלא ישתין שם [נמנח סס] וכן הרובק לא יתפלל עד שישרא ר"א שלא יהא נראה שיקק על מה שיאמר אח"כ וב"ש כשהתפלל לא ירוק עד שישרא ר"א והוקא שרקק לרצונו אבל אם נודמו ל רוק ומוכרח לרוק כמו ביחה ונעיה מותר שהכל האים שמוכרח לרוק ויטב ליתן צדקה קודם תפלה ויש שכתבו ליתן כשיגיע לויברך דוד וכו' [כמונ] כמ"ח טלח וימתין ולא ירוק במקום סניסה דס עוף כענה שזכס עדיין ניכר ולתפא כשכס ל' : רוחן אלס פניו וידיו לכבוד קונו :

להפסיק אף בתפלה דזה לא מקרי הפסק אלא שמתרחק קצת ממקומו אבל בנקביו שמוכרח לצאת לבית הכסא הוה הפסק גמור ומה דאיה כרורה למה שכתבו בסעי' הקודם דר"ע שזה תה"ד אינו ענין כלל לכאן :

יד צריך לרחוץ ידיו במים קודם תפלה אם יש לו מים בבאן ואם אין לו צריך לחזור אחריהם עד פרסה והני מילי כשהוא הולך בדרך ויש לפניו בדרך שצריך לילך מים עד פרסה אבל אם צריך לחזור לאחוריו עד מל חוזר ויותר מטיל אינו חוזר וכן כשיושב בביתו צריך לפרות עד מיל וכל זה כשלא יעבור זמן התפלה אבל אם מתירא שיעבור זמן תפלה א"צ לחזור אחר מים ככל ענין אלא ינקה ידיו בצרוד או בעפר או בכל מדי דמני ולדעת הר"א אפילו ככה"ג צריך לחזור אחר מים לתפלה דרק בק"ש די בצרוד וכו' [מ"ו סק"א] :

טו ואימתי הצריכוהו מים כשרדיו מולכלות מרכרים שצריכים נמילה או שנגעו במקום מטונף אבל אם אינו יודע להם שום לכלוך וכבוקר הרי נמל ידיו ואף ע"פ שהסיה דעתו מאו מ"מ א"צ ליטול ידיו ולא לנקותן שסתם ידים כשרות לתפלה כמו שבשרות לשארי כרכות וכן כמנחה אם נמל ידיו לסעודה ואינו יודע שם לכלוך א"צ נמילה ונקיו למנחה וזהו דעת הטור בשם ר"א וכן הוא דעת הר"ן אבל י"א דהיסח הדעת פוסק לתפלה הוא דמתם ידים עסקיות הן וכורא ינוע במקום המיטופת וזהו דעת הרמב"ם והרא"ש וכן עיקר [הגר"ז] ואע"ג דלשארי כרכות לא חישיבין להם ידים לא דמי לתפלה שיש בה הרבה כרכות והוא כעומד לפני המלך אצטג אף לפי דעה זו אינו מחויב למרות אחר מים כשאין לו על מקומו כיון שאינו יודע להם לכלוך אלא ינקה בצרוד או בעפר או בקורה וכחל זה מועיל להיסח הדעת דמעמא דהיסח הדעת הוא שמא דבוק ברם מעט ידעה או צואה וכשמשפשף באלו הדברים יתקנתו וכן הדין כשעומד בתפלה ונזכר שנגע במקום מטונף ובתפלה א"א לילך ממקומו ינקה בדברים אלו וזהו כשעומד בשמ"ע אבל בפסד"ו או בק"ש וכרכותיה יכול לילך ליטול ידיו במים אם יש מים בבתי"ב אבל לילך למקום אחר גם באלו די בנקיון דברים אלו [כ"ל ועמ"ג סק"ג] ובעוסק בתורה תמיד די בנקיון דברים אלו [סס סק"א] :

יז מקום מטונף מקרי מקומה המטוסין באדם וביד עד העלבוניו"ן מקרי מטולה ובצואר עד החזה ומשם ואילך מקרי שבוטה וכשנגע שם צריך ליטול ידיו וב"ש במקומות שבוטף המטוסים לנמינו ובנגיעה בשערות

סימן צג שצריך לשהות קודם תפלה ובו ח' סעיפים :

כונה חוזר ומתפלל בכונה מצא דעתו משבושח ולכו מרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו לפיכך הבא

א כתב הרמב"ם בפרק ד' דין מ"ו כונה הטב כיצד כל הפנה שאינה בטונה אינה תפלה ואם התפלל בלא

אם יכור להתעכב עד שלא יאשרו עשרה אנשים בבית הכנסת מה טוב בכדי שהוא לא יהיה בהגורמים סילוק השכינה שהרי נהעכב עד שלא נשארה שיעור השראת השכינה דשכינה אינה שורה בנחמה מעשרה ע"ש והנה זה ודאי אין כל אדם יכול לעשות כן מיהו בזה ודאי צריך ליותר שאם יש עשרה בעצמם שלא יצא הוא הראשון מהעשרה דבזה ודאי מבטל השראת השכינה :

ה שנו חכמים במשנה [ג'] אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש כלומר בהלכנה ואימה ולזה נעיל השתייה קודם התפלה ליתכונן בגדולתו של הקב"ה ובשפלות עצמו ולא יעמוד בתפלה מתוך שחוק וקלות ראש ולא מתוך רברים במילים ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה של מצוה כלומר דאף מי שאינו יכול לעמוד מתוך כבוד ראש מיהו עכ"פ לא יעמוד מתוך שחוק וקלות ראש ומדברים במילים ומכעס :

ך וז"ל דביני הב"י בסעוף ב' דא יעמוד להתפלל וכו' אלא מתוך שמחה כגון דברי תחנונים של תורה כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך לתהלה לרוד שכתוב בו רצון יראוי יעשה שומר את כל אוהביו עכ"ל ובכאן הכונה על תפלת שמ"ע ולכן בשחרות מסמכין גאולה לתפלה הוי שמחה גאולת מצרים ובמנחה שאומרים מקודם אשרי יש שמחה דרצון יראוי יעשה וכן מבורר מלשון המזמור שכתב אין עומדין וכו' אלא מתוך שמחה ולכך נהגו לומר אשרי ושמרו קודם תפלה כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי שמחה של מצוה וכו' עכ"ל וכן אמרו חז"ל אין עומדין להתפלל לא מתוך דין ולא מתוך הלכה שלא יחא לבו מרוד בה אלא מתוך הלכה פסקה וכתב רבינו הרמ"א דהיינו נמי כמו מתוך שמחה כי פקודי ה' ישרים משמחי לב עכ"ל ואין זה סתירה להקודם דבאין הכונה על כל כלל התפלה ולא על שמ"ע ומ"מ אם עסק בפלפול קודם התפלה לא יניח ספני זה מלהתפלל עם הציבור או כשהגיע זמן התפלה דחששא בעלמא הוא ובפרט האידנא שבלא"ה אין מכונים כל כך [מנ"א סק"ג] :

ז כתב רבינו הב"י בעיקר ד' העוסק בצרכי ציבור בעוסק בתורה דמי פ' לענין לעמוד מתוכו להתפלל שגם זה שמחה היא לו שעוסק בצרכי ציבור ויש מפרשים דהיינו לענין דא"צ לפסוק להתפלל עכ"ל משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה וכן משמע בירושלמי ודוקא צרכי ציבור שאין בה מירדא אבל כשיש בה מירדא אין עומדין מזהבה להתפלל כמו מתוך הלכה שאינה פסקה [סס סק"ד] וכשעוסק בצרכי ציבור ועבר זמן תפלה א"צ להתפלל במנחה שחיים ביון שלא התחייב בה בעת מעשה דעוסק במצוה פטור מן המצוה [סס סק"ס וע"ש וזו"ד סומן שמי"א ונח"ל ולא כתי"ו סס ולקמן ד"ס ק"ח] :

ח נבואו לכהב"צ יאמר ואני ברוב חסדיך אבא ביתך

מן הדרך והוא עיף או מיצר אכור לו להתפלל עד שתתישב רעתו אמרו חכמים ישהה ג' ימים עד שינוח ותתקדר רעתו ואח"כ יתפלל עכ"ל וזה בעירובין [ס"ה]. ע"ש ומה שלא הביא מאי דאיתא שם שמיאל לא מצלי בכיתא דאית ביה שיכורי ר"פ לא מצלי בשיתא דאית ביה הרסנא ע"ש דמ"ל ראונה חש לזה ואין זה דין קבוע לרבים לאפוקי נבא מן הדרך אמרינן שם אמר ר"א הבא מן הדרך אל יהלל ג' ימים והוא דין פסוק לכל בני אדם :

ב והנה המזמור הביא זה לקמן סימן צ"ח וכתב בשם הר"ם דעכשו אין אנו נודרין בכל זה מפני שאין אנו מכוונין כל כך בתפלה עכ"ל וכ"כ רבינו הכ"י שם סעוף ב' וגם רבינו הרמ"א בסו"י ק"א סעוף א' כתב רהאיירנא אין חזרין בשביל חסרון כונה שאף בחורה קרוב הוא שלא יכין א"כ למה לחזור ע"ש וכ"כ שם המזמור ע"ש :

ג עוד כתב שם הרמב"ם כיצד היא הכונה שפנה את לבו מכל המחשבות ויראה הוא עצמו כאלו עומד לפני השכינה לפיכך צריך לישב מעט קודם התפלה כדי לכון את לבו ואח"כ יתפלל בנחת ובתחנונים ולא יעשה תפלתו כמו שהיה נושא משא ומשליכו והודק לו לפיכך צריך לישב מעט אחר התפלה ואחר כך יפטר חסידים הראשונים היו שהיון שעה אחת קודם תפלה ושעה אחת לאחר התפלה ומאריכין בתפלה שעה אחת עכ"ל וה"פ דאע"ג דהם האריכו בשהייה מקודם שעה שלימה שהיא אחר מב"ה במעל"ע וגם אחר התפלה כן מ"מ אין להמיל על כולם שיעשו בן ולכן די במעט זמן קודם התפלה ומעט אחר התפלה ונראה דדי בשיעור הילוך שמהגה אמתו וזוהי פירשו דשני פתחים בסמין צ' סעוף כ"ה לפי' האחרון ע"ש ולא מצינו סי שחילק בזה :

ד וגם המזמור כתב וז"ל ובנאו להתפלל ישרא מעט וכו' אבל רבינו הב"י כתב בסעוף א' ישהה שעה אחת קודם שקום להתפלל כדי שיכין לבו למקום ושעה אחת אחר התפלה וכו' עכ"ל והוא נגד הרמב"ם והמזמור שלא הצריכו לנו שעה אך נהגו ג"ל משום דשם שעה כולל גם מעט גם הרבה לפיכך לא חש בזה ודרבו לקצר אבל אין כונתו לשעה ממש [עמג"ל סק"א ולפנ"ט א"ש] ויש מי שמצריך דוקא שישב וישהה רע"י ישיבה מהיישב יותר בכונת התפלה ואין לישאל כיון דדין זה הוא מפני הכונה וא"כ לפי דברי המזמור וש"ע דעתה אין מכוונים על למה צריכים לשהות דאין זה שאלה דרדאי אנו מצווים לעשות כל מצדקי שאפשר לבא לירי כונה ואם לא יועיל הוי לא ייק וא"א לפשר עצמינו מזה ודע דבכאן אין הכונה על תפלת שמ"ע שהרי שהיון הרבה עד שמ"ע בפסרו"ו ובק"ש וברכותיה אלא הכונה על כל שדה התפלה והענין מהשהייה הוא שתיקה והתבוננות בלב להכין לפני מי הוא מכין עצמו להתפלל וכתב בסדר היום דאחר התפלה כשצריך לצאת

שעיניו סטרוח כל התפלה מן כרוך שאמר עד עלינו דעציפת עינים מועיל מאד לכונה ויש שנהגים בן ועיקר שיהיה כונתו לשמים ואוחז העומדים בתפלה ומראין עצמן כעייפים עליהם הכתוב אומר ולא אותו קראת יעקב כי יענית כי ישראל [א"ל צ"ע צ"ע ש"סנ"ג] :

[ז"א] אבל אשתחוה אל היכל קדש ביראתך לא יאמר אא"כ מעומף תפלוין [ס"ט] ויש מחפלים סתוף המידוד כדי שיכוין יותר וכ"כ בספר הכוונות אך באמת הכל לפי מה שהוא אדם [מנ"א סק"צ] ידע אנשים שבתוך המידוד אין להם כונה וכע"פ יש להם כונה ואשרי מי

סימן צד שצריך לכוין פניו בעת שמ"ע בנגד א"י. וכו' כ"ג סעיפים :

יצפין ואיך עושים המתפללים לצד מורה או לצד מערב אלא שיחזיר פניו בצידוד לדרום או לצפון אלמא דצידוד מהני וה"נ כן [ע"ג] זה שכתב לרוח משאר דוחות אין הכונה בכל הדוחות שהרי העומד לצד מערב לא יוכל לצדד ראשו למזרח וכן סטרוח למערב דאין זה צידוד אלא הפיכת פנים ורק כונתו על צפון ודרום כמ"ש בספרו הגדול [ט"ו סק"ח] ודע דהסתכלל ברוח אחרת ממה שצריך להתפלל ונזכר באמצע התפלה דאין להסתק ולהחזיר עצמו למקום שצריך ויכול לצדד פניו לאותו רוח אם אפשר לו לעשות כן כמ"ש [ס"ט] :

א בהשמה רברים שחשכנו כריש סימן צ' חשכנו טבח הקדש וכך שנו חכמים [ל'] היה עומד כח"ל יכוין לבו בנגד א"י שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם היה עומד כמ"י יכוין כנגד ירושלים והתפללו אל ה' ה' ה' ה' העיר היה עומד בירושלים יכוין כנגד בית המקדש שנאמר והתפללו אל הבית הזה [דס"י ז' ו'] היה עומד בבקמ"י יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים שנאמר והתפללו אל המקום הזה וכו' נמצא העומד במזרח מחזיר פניו למערב במערב מחזיר פניו למזרח כדרום מחזיר פניו לצפון בצפון מחזיר פניו לדרום נמצאו כל ישראל מכוונים לכס למקום אחד והיו דכתיב ככנרל דוד צוארך בנולו לתלפיות חל שכל פיות פנין בו וטומא וכו' שאינו יכוין את הרוחה יכוין את לבו לאביו שבשמים דאין זה לעיכובא אם לא התפלל כנגד ירושלים וכן הוישב בקרן ובספינה א"י לו להתפלל לצד ירושלים שבקהרן והספינה אינם הולכים לצד זה ויכוין לכאיו שבשמים ועוד יתבאר כזה :

ד כתבו התוספות והרא"ש והמרדכי [ס"ט] והגור דאנטי שמתפללין למזרח מפני שאט במערבה של א"י וכ"כ רבינו הרמ"א בסעיף ב' וז"ל ואנו שמחזירין פנינו למזרח מפני שאנו יושבים במערבה של א"י ונמצא פנינו לא"י עכ"ל והנה רבוזית הראשונים שהיו בצרפת ואשבנו א"ש שמדינות אלו עומדות ממש במערבה של א"י אבל רבינו הרמ"א שהיה בפולין וכן סודינתי רוס"א שעומדות בצפון העולם א"כ אהני נגד מערבת צפונת של א"י וכשאנו עומדים לצד מזרח אינו ממש בנגד א"י וכבר נהערונו הגדולים בזה [ל"ג וטעו"ע ס"ט וט"ו] ומנ"א] וכתבו דבאמת כשכונין הבהכ"נ יעמדו כותל מזרחית שבו הארון הקדש טמה לצד מזרחית דרומית ראו יהיה סבוין כנגד א"י וירושלים אך אין כידניו לבנות כרצונתי כי הבנינים נעשים ע"פ רשוין הסמטלה :

ב ויש להבין מהו לשון יכוין את לבו ה' את צדך החזיר פניו נגד שם כמו שאומר אה"כ נמצא העומד במזרח מחזיר פניו למערב וכו' וצ"ל דה"ק דאינו די בחזרה פנים בלבד אלא שיכוין לבו לאותו מקום הקדוש ומה נ"ל דיצא לו לרבינו הב"י שכתב בסעיף א' היה עומד כח"ל יחזיר פניו כנגד א"י יוכיין גם לירושלים ולמקדש ולבית קה"ק וכן בעומד כמ"י מחזיר פניו כנגד ירושלים ויכוין גם למקדש ולקה"ק והעומד בירושלים מחזיר פניו למקדש ומכוין גם נגד קה"ק ע"ש והוא שתלמידו רבינו יונה ולכאורה מנ"ל לומר כן אלא דרייקו לשון כונת הלב וממילא רבוין דצריך לכוין המקום המקדש א"כ ממילא דצריך לכוין המקומות היותר מקדשים ועוד אסור שם דאם היה עומד אחורי הכפורת כלומר במערב של בהמ"ק אחורי קה"ק מחזיר פניו לכפורת [ונסעיף ס' יתבאר בלשון יכוין וכו' ע"ט אה"ר] :

ה ולפ"י המסקן היותר נאות לזה הוא כדן מזרחית דרומית וכן כל העומדים בצד הארון הקדש לצד כותל צפוני יכוילם לעמוד למזרח ולצדד לצד דרום אבל העומדים בצד אה"ק לצד כותל דרומי א"א להם לצדד לצד דרום דא"כ יהיה אחוריהם אל אה"ק וכתבתי שיעמדו כשזה למזרח אך בעת הכריעות יצדדו ראשם לצד דרום וכן עשה אחד מהגדולים [מנעי"ט ס"ט] :

ג וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' אם חתפלל לרוח משאר דוחות יצדד פניו לצד א"י אם הוא כח"ל ולירושלים אם הוא כמ"י ולמקדש אם הוא בירושלים עכ"ל ויבאר דבריו בספרו הגדול שיש מקומות שמתפללין לצפון ולדרום וכן הדין אנו צריכין להתפלל למזרח מפני שאנחנו במערבה של א"י כמו שתבאר והם אינם רוצים לשנות מנהגם כתבו העצה שיצדד פניו לצד א"י למזרח וראיה ממה שאמרו חז"ל הרוצה להחכים ידרים להעשר

ו והנה כלל ישראל אין עושים כן ובינים לצד מזרח ועומדים לצד מזרח לנפרי בידוע וז"ל ללמד וכתב שעושים כדן הינה כב"ב [כ"ה]. אמרין דר"ע ס"ל כדריה במערב ובן ריב"ל וצריך להתפלל רק לצד מערב וכן ר' אבהו סוכ' כן ע"ש ור' אושעיא ור' ישמעאל ורב ששת ס"ל שכינה בכל מקום ויכול להתפלל לאיזה רוח שירצה ע"ש וכתבו רבוזינו בעלי התוספות שם ובכרכתו [ל'] והרא"ש שם והמודר במסין זה דכל הגי' תנאי

מ"ם נמייה קלה יש למערב כמובן ולא נרע מהחזרת פנים כיוון דהעיקר הוא כונת הלב לא"י וכיון שאנו עומדים למרח ומכוונין לכן לא"י ונטים לא"י גם כן שהרי אין אנו עומדין בקצה צפון אלא בצפון הסמוך למערב וכמילא דבשעומדים לצד מרח יש נטייה למערב העולם ששם א"י עומדת :

י וכתב דבינו הרמ"א אין עישין מקום הארון וצד התפלה נגד זריחה השמש ממש כי זהו דרך המינים רק מכוונים נגד אמצע היום ומי שרוצה לקיים מאמרם [ג"כ סס] הרוצה להעשיר יצפון או להחכים ידרים מ"ם יצדד פניו למזרח עכ"ל יש מי שפ"ה דה"פ דכיון דמדינתנו נוטים לצפון העולם ומעולם השמש אינה עולה אצלנו באמצע המזרח אלא לצד דרום ואם נעמיד הארון וכותל המזרחית ממש נגד הזריחה הרי לא תהיה והתפלה לצד מזרח אלא לצד דרום אלא יבוינו כפי הליך השמש באמצע היום דאו היא בין דרום לצפון באמצע ותהיה הכותל במזרח כמ"ש [מעיו"ט סס גד"מ פות כ"ח] ולפ"ו הוה הליך ממש בסעוף ד' דאנו צריכים להעמיד נגד מזרחית דרומית ובאמת חלקו עליו בזה [טע"ז סק"ב ונג"א סק"ד ומעיו"ט סס ול"ז סק"ג שכולם סכמינו להלכות להעמיד במזרחית לדומית] :

יא ואני תמה על זה דאמר רבינו הרמ"א לא ידע זה ומי כמורה חכם בחכמות כמו שאנו רואים בספרו הורת העולה ועוד דא"כ למה לו לומר מפני שהו דרך המינים אלא כ"ל ביור דאדרבא דקמ"ל דאף ע"נ דלפי נטיית מדינתנו היה לו להעמיד כנגד הזריחה דאו תהיה במזרחית כמ"ש בין שהמינים מסדקים בזה להשתחות כנגד הזריחה אין לנו קעושת כן ועלינו להעמיד כנגד אמצע המזרח אף שלא יהיה ממש כנגד א"י וזה ראיה לדברינו בסעוף פ' וכן מסיים רמי שרוצה לדקדק בהרוצה להעשיר וכו' יצדד פניו למזרח כלומר דביצודו פנים די ולכן אין לו לדקדק להעמיד כנגד א"י ממש וכדברינו בסעוף ט' [הגאון ר"פ הסג"ג עליו דמרש"י מבואר דהלידוד לדרום ע"ש חבל הסג"ג כתב דהלידוד למזרח והרמ"א בכונה כתב כן כלומר ללא צעיון עמידה למזרח ממש חלל ילדוד בעלמא ולכן ח"ש מנהג שלנו ודוק'] :

יב הארון הקדש קובעים במזרח ואפילו קבעוהו בצד אחד מ"ם יתפללו למזרח [מג"א סק"ג גסס כנה"ג] ולכן יהרו שרא לקובעו במערב דא"כ יהיה אחוריים אל ההיכל ולפי מ"ש הנחרים לצדד לדרום כמ"ש בסעוף ד' אין להעמיד גם בצפון מטעם זה אלא בדרום אך מעום לא דאינו כן ותמיד מעמידים את הארון הקדש בכותל מרח [עג"ח שגראה מדבריו לדברי הרמ"א הם כהלכות וכו"מ במתח"ש סק"ד ע"ש וסוף תמוה כמבואר ממעיו"ט וכו"מ כמ"ס סק"ג] :

יג אם האה"ק עומד לצד צפון או לצד דרום וכל הציבור מתפללים לאותו צד ואחד רוצה להתפלל למזרח

תנאי ואמוראי לא ס"ל כהך ברייתא שחייב להתפלל נגד ירושלים ע"ש וא"כ הדבר המה כיון דכל הני פליגי עליה איך פסקינן כהך ברייתא וכתבו דשם בב"ב סובר ד' הנינא כהך ברייתא דא"ל לרבי יאשיהו אתון דיהביהו בצפונה דא"י אורימו ע"ש וגם זה הימא לפמוק כחידו נגד רבים ויותר מזה המה דאיך אפשר דכל הני הנאי ואמוראי לא ס"ל כן הלא שלמה בתפלתו אמר דהתפללו אל דרך ארצם דרך העיר אשר בחרת בה והתפללו אל הבית הזה ודינאל התפלל נגד ירושלים :

יד ונראה דהענין כן הוא דבב"ב שם פרכינן ע"י ריב"ל דאמר שכינה במערב ואירו אמר דלעולם ידרים ומתריץ דמצד אצדודי ופירש"י רעומך במערב ומצדד לצד דרום והסמ"ג בעשין [י"ע] פ"י להיפך ע"ש הימב ומבואר מזה דזה שאמרו להתפלל בצד זה או כנגד מקום זה די ביצודו בעלמא ולא בעינן שיהא כל גופו ופניו פונין לשם ולפ"ו א"י אומר דכולדו תנאי ואמוראי דב"ב לא פליגי על הך דברכות וכו"הו ס"ל שצריך לכיון נגד א"י ונגד ירושלים והסוברים דשכינה במערב ס"ל כ"כ דמצדד אצדודי כלומר דהמדינות העומדים במזרח א"י ודרומו ובצפון יוכלו להתפלל לצד מערב והדרומים והצפונים יתפללו לצד מערב ויצדודו לדרום או לצפון או להיפך להתפלל לצד דרום או צפון ולצדד למערב והמדינות שלצד מערב כמו שלט דבהבחה שלא לפטה למערב דא"כ אחוריהם יהיה לצד א"י מודים שא"א להם להתפלל למערב והם על רוב העולם דיברו והסוברים שכינה בכל מקום ויכול להתפלל לאיזה רוח שירצה מודים שחייב לצדד פניו לצד א"י או להתפלל לצד א"י ויכול לצדד פניו לאיזה רוח שירצה :

טו ונמצא לפ"ו דהעמידה נגד א"י וירושלים אין הכונה נגד ממש אלא קצת נטייה לשם ואני אומר דמטעם זה שנוי בכרייתא יכוין את לבו כנגד א"י כנגד ירושלים ולמה לא אמר יעמוד כנגד א"י אלא משום דזה א"א בכל מקום ודי באצדודי בעלמא כדמסיים מחזיר פניו כלומר דבהחזרת פנים די וכשנדקדק בתפלת שלמה והתפללו אלך דרך ארצם והתפללו דרך העיר אשר בחרת ועוד דכתוב והתפללו אל המקום הזה כמבואר במלכים [ח] ולמה לא כתיב כאן דרך המקום הזה כמו בדרך ארצם ודרך העיר אך המעם כ"ל דהתפללו אל המקום הזה מידי שם בעמדו בירושלים ויכול לכיון ממש למקום המקדש אבל דרך ארצם מידי שם כאשר ינלו בעלות ודרך העיר מידי שם בהמתפללים ככא א"י ע"ש והדבר מובן דבכל העולם א"א להתפלל נגד א"י ממש דרוחב העולם הוא הרבה גדול מא"י וכן כל א"י גדול הרבה מירושלים ולכן אמר דרך ארצם כלומר איוו נטייה לשם ויכוין לבו [וזכו טעם טעם על מ"ש בסעוף ג'] ;

טז ולפ"ו שא"צ עמידה ממש נגד א"י א"ש המנהג שלנו שאנו עומדים לצד מזרח אף שאנחנו בצפונה מערבית

למזרח לא יעשה כן רא"ב לא ישתחוו כולם לצד אחר ומיחיו כשתי רשויות אלא יתפלל לצד שהצבור מתפללין יצטרע עצמו קצת למזרח [וכ"מ נכ"י] אך אם הוא מתפלל לברו שם שלא בשעה שהציבור מתפללין יכול להתפלל כנגד כותל מזרח דאו לא מיחיו כשתי רשויות :

יד ורע שלמי רברי הגדולים שבסעוף ר' שאצלי עריך להעמיד כותל מזרחית במזרחית דרוסית מפני שאנו כמערכת צפונית של א"י ג"כ אין כל המקומות שיון כהעמדה זו הנה תלוי כפי נטיית נקודת אמצע מזרח של המקום הנה כנגד ירושלים ונקודה זו היא מקום יציאת השמש למקום הנה בתקופת ניסן ותשרי והוא מקום פנישת נגלל משה היום במקום הזה כאופקה שאו היום והלילה שוין והמרגיות היותר צפוניות גם בתקופת אלו אין היום והלילה שוים לכן צריך לדעת מתי היום והלילה שוים במקום הנה וכנגדה יעמידו הכותל המזרחית והאה"ק [עס"ע סל הגר"ז סעי' ג'] :

טז היה רובב על החסור א"צ ליד ולהתפלל אפילו אם יש לו מי שיחפץ חסורו אלא כתפלל דרך הלוכו מפני שבשרד לא תהיה רעתו מיושבת עליו ואם כיכולתו להחזיר פניו לא"י מה טוב הוה כיכולתו לעשות גם ברכבו על החסור וכן אם נדבה רוחו לידר מעל החסור ולהתפלל יורע שיעתו היתה מיושבת תבא עליו ברכה וכן הדין ברובב על סוף אף דהסיס רץ הרבה ותגרום לו העדר בונה מ"מ לא המריחותו לידר מרינא ויתפלל כשורא דוכב :

מז וכן אם יושב כקרון או כמפינה אם יכול לעמוד בתוך הקרון והמפינה כגון שהקרון והמפינה הולכים כאם ויעמיד והם הולכים צריך לעמוד ראף ע"ג דהם דולכים מ"מ לענין הפלה נחשבת אצלו כעמידה [עמ"ז סק"ד] ואם אינו יכול לעמוד כגון שהולכים במרוצה ויפיר כשיעמיד יושב במקומו ומתפלל ויחזיר פניו לא"י אם אפשר לו ולא המריחותו חכמים להעמיד העגלה או המפינה אע"פ שברשותו הם יכולים לעמוד ואם רצונו בעצמו להעמידם תבא עליו ברכה :

כ יש לפעמים שיושב בבית והוא בריא ומותר לו להתפלל מיושב כגון שיושבין אצלו כותים מכאן ומכאן ומתוידא כשיעמוד ויתפלל יגובו ממנו חפציו או יפסיקוהו בחלפתו מוטב שיחפול מיושב ולא יעמוד לפי שלא תהא רעתו מיושבת עליו ויכרע מיושב ואף ע"פ שצריך ליפסע ג' פסיעות לאור התפלה בבאן פסוד כיון דא"א כסובין ולפיכך הנוסע במסילת הברזל אף שבשם אפשר לעמוד מ"מ אם יושבים אצלו אנשים שאינם מהגנים וחושש שיטלו חפציו מותר לו להתפלל מיושב :

כא יש לידר שלא למסוך עצמו לעמוד או לחבירו או על המסענעו"ד בשעת הפלה דעמידה שע"י סמיכה לא מקרי עמידה אלא ישיבה ותפלת שמ"ע צריכה עמידה ולכן סמיכה קצת שאף אם יגמל אותו דבר יוכל לעמוד מורה ויש מי שאומר הטעם משום דצריך לעמוד באימה ויראה ולפ"י גם בכה"ג אמר א"י לא שהוא אחר חלוש ומטרח למסוך דאו בכל גונו שרי ובחומ"ם סימן י"ז משמע דעמידה ע"י סמיכה לא מקרי ישיבה וכן משמע בירושלמי ספ"ו דסוטה ויש מי שכתב דכל ברבנן חשיב סמיכה כעמידה והפלה מרובנן י"ל דמותר למסוך [תכ"ז בהגהותיו לט"ז בחומ"ם ס"ז וכו"מ בתשו' ריב"ז סימן רס"ו וע"י לקמן סימן קמ"ח ובתנ"ח ס"ס סק"ב שלא כהך כן וז"ל וז"ק] :

כב כתב רבינו הב"י בסעוף ט' מי שהוכרח להתפלל מיושב כשיכול צריך לחזור ולהתפלל משמד וא"צ להוסיף בה רבר עכ"ל ומעתה לא שמענו כן שהתפללים בודך

יד ורע שלמי רברי הגדולים שבסעוף ר' שאצלי עריך להעמיד כותל מזרחית במזרחית דרוסית מפני שאנו כמערכת צפונית של א"י ג"כ אין כל המקומות שיון כהעמדה זו הנה תלוי כפי נטיית נקודת אמצע מזרח של המקום הנה כנגד ירושלים ונקודה זו היא מקום יציאת השמש למקום הנה בתקופת ניסן ותשרי והוא מקום פנישת נגלל משה היום במקום הזה כאופקה שאו היום והלילה שוין והמרגיות היותר צפוניות גם בתקופת אלו אין היום והלילה שוים לכן צריך לדעת מתי היום והלילה שוים במקום הנה וכנגדה יעמידו הכותל המזרחית והאה"ק [עס"ע סל הגר"ז סעי' ג'] :

טז היה רובב על החסור א"צ ליד ולהתפלל אפילו אם יש לו מי שיחפץ חסורו אלא כתפלל דרך הלוכו מפני שבשרד לא תהיה רעתו מיושבת עליו ואם כיכולתו להחזיר פניו לא"י מה טוב הוה כיכולתו לעשות גם ברכבו על החסור וכן אם נדבה רוחו לידר מעל החסור ולהתפלל יורע שיעתו היתה מיושבת תבא עליו ברכה וכן הדין ברובב על סוף אף דהסיס רץ הרבה ותגרום לו העדר בונה מ"מ לא המריחותו לידר מרינא ויתפלל כשורא דוכב :

מז וכן אם יושב כקרון או כמפינה אם יכול לעמוד בתוך הקרון והמפינה כגון שהקרון והמפינה הולכים כאם ויעמיד והם הולכים צריך לעמוד ראף ע"ג דהם דולכים מ"מ לענין הפלה נחשבת אצלו כעמידה [עמ"ז סק"ד] ואם אינו יכול לעמוד כגון שהולכים במרוצה ויפיר כשיעמיד יושב במקומו ומתפלל ויחזיר פניו לא"י אם אפשר לו ולא המריחותו חכמים להעמיד העגלה או המפינה אע"פ שברשותו הם יכולים לעמוד ואם רצונו בעצמו להעמידם תבא עליו ברכה :

כ יש לפעמים שיושב בבית והוא בריא ומותר לו להתפלל מיושב כגון שיושבין אצלו כותים מכאן ומכאן ומתוידא כשיעמוד ויתפלל יגובו ממנו חפציו או יפסיקוהו בחלפתו מוטב שיחפול מיושב ולא יעמוד לפי שלא תהא רעתו מיושבת עליו ויכרע מיושב ואף ע"פ שצריך ליפסע ג' פסיעות לאור התפלה בבאן פסוד כיון דא"א כסובין ולפיכך הנוסע במסילת הברזל אף שבשם אפשר לעמוד מ"מ אם יושבים אצלו אנשים שאינם מהגנים וחושש שיטלו חפציו מותר לו להתפלל מיושב :

כא יש לידר שלא למסוך עצמו לעמוד או לחבירו או על המסענעו"ד בשעת הפלה דעמידה שע"י סמיכה לא מקרי עמידה אלא ישיבה ותפלת שמ"ע צריכה עמידה ולכן סמיכה קצת שאף אם יגמל אותו דבר יוכל לעמוד מורה ויש מי שאומר הטעם משום דצריך לעמוד באימה ויראה ולפ"י גם בכה"ג אמר א"י לא שהוא אחר חלוש ומטרח למסוך דאו בכל גונו שרי ובחומ"ם סימן י"ז משמע דעמידה ע"י סמיכה לא מקרי ישיבה וכן משמע בירושלמי ספ"ו דסוטה ויש מי שכתב דכל ברבנן חשיב סמיכה כעמידה והפלה מרובנן י"ל דמותר למסוך [תכ"ז בהגהותיו לט"ז בחומ"ם ס"ז וכו"מ בתשו' ריב"ז סימן רס"ו וע"י לקמן סימן קמ"ח ובתנ"ח ס"ס סק"ב שלא כהך כן וז"ל וז"ק] :

כב כתב רבינו הב"י בסעוף ט' מי שהוכרח להתפלל מיושב כשיכול צריך לחזור ולהתפלל משמד וא"צ להוסיף בה רבר עכ"ל ומעתה לא שמענו כן שהתפללים בודך

כפי וגו' ולא להתפלל במצרים לפי שהיא מליאה גילולים ואם א"א לו לעשות כן יתפלל בבית בקרן וזוהי שלא יבלבלוהו בני הבית ואין נחוש לגילולים ואם א"א לו להתפלל מן הדרך וגם בבית לא ימצא קרן וזוהי שלא יבלבלוהו מוטב לו להתפלל בדרך כשהתלך כיון שאז יכול לכיון יותר ומ"מ אם יודע שבהמלון ימצא מקום להתפלל בחצר או כינה וכוצא בזה מוטב שיחפלא בשם בעמידה משיתפלל בדרך כשהוא סהלך [מג"א סק"ג]:

בדרך מיושב ויחורו להתפלל מעומד והסכימו הגדולים שאין לעשות כן אם לא שרוצה להתפלל בהורה נרבה [מ"ז סק"ס ומג"א סק"ז] והאידנא אין כדאי להתפלל נרבה [פמ"ג] שאין אנו מכוונים כראוי :
כג מי שבא בדרך והיה סמוך למזון ויש שם גילולים אם יכול להתפלל מן הדרך ולהתפלל מעומד במקום שלא יפסוקו עוברי דרכים מוטב שיחפלא שם משיתפלל בבית כזה שהרי מרע"ה אמר כצאתי את העיר אפרוש

סימן צה שצריך לכיון רגליו אצל זה בשמ"ע. ובו ה' סעיפים :

א ולבו למעלה למקדש של מעלה המכוון כנגד מקדש של מטה [סס] והוא שנתבאר בסי' הקודם שצריך שיכוין את לבו כנגד א"י וירושלים ובתמ"ק וסתור פניו לשם והיה שכתבו המור והש"ע צריך שיכוף ראשו מעט שיהיו עיניו למטה לארץ ויחשוב כאלו עומד בבהמ"ק ובלבו יכוין למעלה לשמים עכ"ל וז"ל רבינו יונה עיניו למטה ולבו למעלה כלומר שיחשוב בלבו כאלו עומד בשמים ויסיר מלבו כל תענוגי עוה"ז וכו' ולאחר שיגיע לזו המחשבה יחשוב ג"כ כאלו הוא עומד בבהמ"ק שהוא למטה שע"ז זה תהיה תפלתו יותר רצויה לפני המקום [תמ"ז פ"ה דלכות] ואשרי האדם המגיע למדרגה זו וצריך להעצים עיניו בשעת תפלה שמ"ע ואז יזכה להארה פני השכינה קודם מיתתו [כנס"ג]:

א איתא בכרכות [י'] : המתפלל צריך שיכוין את רגליו זו אצל זו שנאמר ורגליהם רגל ישרה ששני הרגלים קראן רגל אחד [תמ"ו] וכיון שבהמלאכים כן רכן ברפלה שאנו כמדרבים לפני המלך צריכין לעשות כן וכן בקדושה שאנו מקדישים כמלאכים ג"כ צריכין לכיון הרגלים וגם יש שכברכו טהנין כן :

ב המור הביא ירושלמי רהעומד כתפלה צריך לכיון רגליו ר' לוי ה' סימן חד אמר כמלאכי השרת דכתיב ורגליהם רגל ישרה וחד אמר ככהנים דכתיב לא תעלה במעלות שהיו הכהנים הולכין עקב בצד גורל כאלו רגליהם שוין זה אצל זה עכ"ל ותמרו המפרשים למה הביא זה הירושלמי כיון שבש"ס רילן אומר כמלאכים [ענ"ז] וז"ל ופירשה [ומ"ז] וקע"ד נראה רכונת המור כן היא האחת דכניסתו לבהמ"ק ילך עקב בצד גורל כמו הכהנים כשהלכו דרוגן התפלה היא במקום קרוב והשנית רמי שאינו יכול לרדק רגליו זו בזה מפני איזה כאב או סיבה אחרת לכל הפחות יעמיד עקב רגלו האחת בצד גורלו של השנית ונהוי רקוי"ל כמעט להרמות למלאכים מ"מ כשא"א באופן זה יתרמו א"ע לכהנים וכן ג"ל עיקר לדינא :

ה וכתב הרמב"ם בפרק ה' מניח ידיו על לבו כפתיח [קסזורים] הימנית על השמאלית ועומד כעבד לפני רבו כאימה ביראה ובפחד ולא יניח ידיו על חלציו מפני שהוא דרך יוהרא עכ"ל וז"ל המור והש"ע ואין זה ענין למ"ש בסי' צ"א רכשיש צער בעולם יש לחבוק ידיו ולא כן בשעת שלום ע"ש רבשם הוא ענין אחר כאדם ששוכר אצבעותיו אבל בכאן הנחה כעלמא הימנית על השמאלית כעומד לפני המלך דרך הכניעה וקדוה בזה הכניעת היצירה שהוא בצד שמאל [מ"ז סק"ג] אמרו והו הבל כמנהג המקומות אשר עבדים עומדים לפני אדוניהם [מג"א סק"ב] ויש שכתבו בשמניח הימנית על השמאלית יהיה הפרק האמצעי משתי זרועותיו נגד פני המתפלל [סס כנס סל"ז ז"ל] ויש שכתבו לכוף האגודל בתוך פיסת היד [סס כנס סל"ז] ויש לחשוב בלבו רוממותו ויברך ושפלות האדם ויחשוב בלבו מה אני דל ונבזה בא לבקש מאת ממה"ם הקב"ה ובשעת תפלה יתן עיניו למטה וקודם שמ"ע יתן עיניו לחלוטת שבכחול [צ"ח] ובתפלה מיושב ישב ג"כ בהכניעה ויברך ארץ ושב לכיון רגליו גם בשעה שאומר קדושה עם הש"ץ וכן לעמוד כך עד אחר ברכת האל הקדוש [ה"ז] ולא ינבחה ראשו ויכניס למעלה כמבוי על הגג והעושה כן המלאכים מלעניים עליו [מג"א סק"ה כנס ס"ח] :

ג כתב רבינו הרמ"א בשם הרוקח וכשעומד להתפלל ילך רפניו ג' פסיעות דרך קידוב והגשה לדרב שצריך לעשות עשה' וכן המנהג רומז לרב דמצינו בתנ"ך ג' פעמים הנשחל לתפלה ויגש אברהם ויגש יתירה ויגש אליהו [יזקת] ויש מי שכתב דבשעומד על מקומו א"צ לחזור לאחוריו ג' פסיעות כדי לילך לפניו [ה"ז] ואין המנהג כן וכן נכון לעשות כי כל דבר של קדושה צריך הבנה והזמנה והמדרג"ל כשהגיע לתהלות לאל עליון היה עתה לעמוד ובמנחה כשהש"ץ מתחיל קריש וכן בערבית :

ד אמרו חז"ל ביבמות [ק"ס] : המתפלל צריך שיהן עיניו למטה ולבו למעלה עיניו למטה דכתיב והיו עיני ולבי שם כל הימים ופרש"י כלפי א"י משום דשכינה התם קיימא עכ"ל כלומר רפסוק זה אמרו שלמה לאחר שכנה את הבהמ"ק ולא נאמר ולאחר החורבן סידק שכינתו בשמים דאינו כן כדאיתא בירושלמי על פסוק זה דאף אחר החורבן לא זזה שכינה ממקמה [מכס"ט]

סימן צו שימנע מעצמו כל המדרות כרי שיכוין. וכו' ב' מעיפים :

א איתא בברכות [כ"ג:] לא יאחז אדם מפילין בידו וס"ה בורעו ויהפלו מפני דעתו מיושבת עליו בתפלה שהרי לכו תמיד עליהן שלא יפלו מידו [כ"ט] ואיתא שם דגם סבין ומעות וקערה וכבר אמר לאחוז בשעת תפלה מפני שדואג עליהם שלא יפול המכין ויזקק והמעות יאברו והקערה תשפך והכבר תטמא [ס"ג] ומשמע דרוקא רבר שיש עבירה בנפילתן כמו ס"ה וחפילין או דבר שיש נזק לנופו בנפילתו כמו סבין או היוק סמון כמעות וקערה וכבר אבל רבר שאין שום חשש בנפילתן כמו חומים ומספחות מותר אבל יש מי שאומר דלכתחלה אמור לחפוש שום דבר בידו בשעת שמ"ע [נ"ח] ובודאי כן הוא אלא דהגמרא חשבה בזה שיש איסור נמור שהמירדא מרובה מאלא לכתחלה אין לחפוש שם רבר כידו ויש מי שאומר דכל אלו שחשב הש"ס אם הפסן בידו צריך לחזור ולהתפלל [נ"ח] ודברים המודים הם אפילו לפי זמן הש"ס שהיו חוזרים כשביל חסרון כוונה [ט"ו סק"ו ו"ל] וכן מתבאר מדברי

ב אמרין בסוכה [מ"ח:] דלולב כסוכות מותר לאחוז בידו בשעת התפלה ואע"פ שאם יפול יכול להיות שיתפסל ולבו מדרד בזה מ"מ כיון שהאחיזה בידו היא מצוה בומנה אינו נמדרד בשבילו וזוהו לשדע שאתר מתוכו דכיון שאחוזו לצורך תפלה זו פשיטא דלא גרע מלובל דמשום דלקוחתו מצוה לא מריר כ"ש מצוה השיך לעצם התפלה למי שרגלו להתפלל רק מן הסידור וצריך לאחוז קודם שמ"ע אבל בתוך השמ"ע לא יחזיר אחריו בעמרו בשמ"ע אך אם היה מוכן מקודם כמקום שמתפלל אז מותר ליטלו אף באמצע שמ"ע וכבר בארנו בס"ס צ"ג דקענין להתפלל מן הסידור או להתפלל בע"פ תלוי לפי טבעי בני אדם ע"ש :

ב ויחזקו ויהפלו מפני דעתו מיושבת עליו בתפלה שהרי לכו תמיד עליהן שלא יפלו מידו [כ"ט] ואיתא שם דגם סבין ומעות וקערה וכבר אמר לאחוז בשעת תפלה מפני שדואג עליהם שלא יפול המכין ויזקק והמעות יאברו והקערה תשפך והכבר תטמא [ס"ג] ומשמע דרוקא רבר שיש עבירה בנפילתן כמו ס"ה וחפילין או דבר שיש נזק לנופו בנפילתו כמו סבין או היוק סמון כמעות וקערה וכבר אבל רבר שאין שום חשש בנפילתן כמו חומים ומספחות מותר אבל יש מי שאומר דלכתחלה אמור לחפוש שום דבר בידו בשעת שמ"ע [נ"ח] ובודאי כן הוא אלא דהגמרא חשבה בזה שיש איסור נמור שהמירדא מרובה מאלא לכתחלה אין לחפוש שם רבר כידו ויש מי שאומר דכל אלו שחשב הש"ס אם הפסן בידו צריך לחזור ולהתפלל [נ"ח] ודברים המודים הם אפילו לפי זמן הש"ס שהיו חוזרים כשביל חסרון כוונה [ט"ו סק"ו ו"ל] וכן מתבאר מדברי

סימן צז שלא ירוק ולא ינהק ולא יפהק בתפלה. וכו' ז' מעיפים :

לנהק כמאנן א"ע לבלי לנהק מפני שאין זה סדרך ארץ והש"ס והפוסקים שאמרו דלאונס מותר ודאי כן הוא דאם האונס גדול ומכרח כנהק יניה ירו על פיו וינהק ורבינו הב"י לא הוכיר זה משום דע"פ רוב יטרין לאנן א"ע וכן יש להתיר :

ב ובשם שהעומד לפני המלך לא יעזו פניו לרוק כמו כן אמר לרוק בשמ"ע ויבלע הרוק בפיו ואם א"א לו שלא לרוק כמו כיתו וגיעו אם אפשר לו להבליע הרוק בכסותו כמו כנגד התחתון או שיש לו סודר שמקנה בו האף והרוק ירוק בו אבל כנגד העליון שיתראה הרוק אין לו להבליעו ואם הוא איסטניס ודעתו קצה עליו לעשות כן זורק הרוק לאחוריו והרמב"ם כתב זורקו בידו לאחוריו ומשמע שרוק ביד ויזרקנו לאחוריו ולא יחזיר הראש לאחוריו אבל המור וחש"ע סעיף ב' כתבו זורקו לאחוריו כלומר שיחזיר הראש וירוק ובספרו הגרול הקשה על פירושו של הרמב"ם דכיון דאסטניס היא שאינו יכול להבליעו בכסותו אין יטלו בידיו ולזה כתב דכוונת הרמב"ם הוא ג"כ ע"י סודר וכשאין בידו סודר יזרקנו כן ע"ש ולא אמין ודאי כן הוא דליקת הרוק בידו על גרע ולזורקו אין כזה אסטניסות משא"כ הבלעה בכסות שהרוק יהיה שם בודאי אין הדעה סובלת כשהוא אסטניס והחוש מעיד כן וצ"ע ולכן נלע"ד לחוש דדברי הרמב"ם ולרוק ביד ויזרקנו לאחוריו ופושט הוא דכמו שרזין ברוק כן הוא בצואת האף ואף שנתבאר בס"ס צ"ב דהנגע בצואת האף צריך נפילה הא בארנו שם דרי כמקנה כותל ע"ש

א כיון שצריך לעמוד בתפלה כעומד לפני המלך לכן אמור לו לנהק ולפהק באמצע התפלה וניהוק מקרי כשמוציא נפחה מפיו בקול וטריח ריח המאכל שאכל או ריח המשקה ששתה ובלשוני קורין לזה גרעכצ"ן ופיהוק הוא שפותח פיו הרבה ומציא רוח קל כהאדם העומד משינתו וקורין לזה גנענעצ"ן והאיסור הוא כשעושה זה לרצונו ולא כשהוא אונס ורק בניהוק לא שייך אונס שיכור להעמיד עצמו כידוע אבל פיהוק הוא מוכרח לעשת כשגודסן לו ולכן יניה ירו על פיו שלא תהראה פתיחת פיו וזהו ספני ההכרח אבל שלא בשעת הכרח לא יניה ירו סמוך לפיו והיינו על סנטרו והוא לחי התחתון בשעת התפלה דהו דרך נסות הרוח ומה שמקצה חונים עושים כן אין עושים זה מפני נאווה אלא לבסומי קלא ולכן דרכם גם לפרוש ידיהם למעלה ולמטה ולצדדים מפני שדרך הנגינה כן הוא ולכן גם פותחים פיהם הרבה ועושים תנועה משטת דא"א לרם באופן אחר :

ב ודע דזה שכתבנו דבניהוק ליכא אונס כן דקדקתי מלשון רבינו הב"י במע"ף א' שכתב לא ינהק ולא יפהק ואם צריך לפרק סתוק אונס וכו' ע"ש ומדלא הוכיר ניהוק ג"כ משמע דבניהוק ליכא אונס אבל מלשון הרמב"ם בפ"ד ומלשון המור לא משמע כן וכן מבוואר מלשון הגמרא [כ"ד:] שעל שניהם אוסר דאונס מותר ע"ש אמנם הדיוט מעיד כרבינו הב"י דבניהוק יכול האדם לאטם עצמו ולכן נ"ל לדרינא ודאי כן הוא דצריך לאנן א"ע שדרי את רואים כשיושבין במסיבה וצריך

דכירו שלמי פרק ג' מבואר להדיא פדברי המור ע"ש אלא ודאי דהרמב"ם ג"כ לא פליג בזה ולא חש להאריך בכך משום דרוב פעמים ביכולתו לרוק לאחריו :

ו ואם כינה עוקצתו בבשרו בשעת התפלה מותר לו להסירה ע"י בגד כדי שלא יתבטל מכוונתו ע"י הצעד ואם הוא על הנגד לא ינע בה ודוקא בשעת התפלה לא יטלנה בידו אבל שלא בשעה התפלה יטלנה בידו ויורקנה בבה"כ ואף ע"כ דצריך נטילה יכול לנקות ידו בכותל [מנ"א סק"ז] ולכן אם אירע שנטלה בידו בשעת תפלה ינקת ידו כהכותל ואם נפל טליתו ממנו בעת התפלה אם נשמט ממקומו שלא נפל כולו אפילו נפל רובו יבול למשמש בו ולהחזירו אבל אם נפל כולו אינו יכול ליטלו ולחזור ולהתעמף בו דהוי הפסק אלא יגמור התפלה בלא הטלית ויראה לו דה"ה כשנפלו תפיליו מראשו ומידו לא יפסק ויגמור התפלה בלעדס דאסור להפסיק בתפלה ולכן אם רק נרדשו תפיליו יכול לחוקם כמו בטלית כשלא נפל כולו דאין ההפסק ניכר בזה כל כך :

ו הטשא משוי על כתפיו פחות מד' קבין מפשילו לאחריו ומתפלל ד' קבין מניחו על נבי קרקע ומתפלל ויראה לו דהוי כשמתירא להניח על הקרקע מפני חשש גניבה או שמוכרח להתפלל דרך הלובן כמ"ש בס' צ"ד ראו התירו לו בפחות מד' קבין להפשילו לאחריו אבל כשביכולתו להניח על הקרקע או באיזה מקום ויכור להתפלל מעומד בלא המשא מחויב לעשות כן גם בפחות מד' קבין וכן להחזיק מקלו בידו בשעה התפלה נ"ל דאסור ואם חושש מפני גניבה יניחט לפניו וישגיח עעיו ובתתי עינים יוכל להתפלל כשמניחים יפה :

סימן צה צריך לבוון פי' המלות בתפלה . ובו ז' סעיפים :

ויאמר כל פעם רב מהור ברא לי אלהים ורוח נבון חדש בקרבי ואם יבא לו מחשבה בתוך התפלה ישתוק מעט ויהרהר הפסק הוה [א"ל] וישתוק עד שהתבטל המחשבה ויחשוב כרברים המכניעים את הלב ומכוונים את הלב לאביו שבשמים ולא יחשוב בדברים שיש בהם קלות ראש ויחשוב קודם התפלה מיוממות האל יתעלה ובשפלות האדם ויסיר כל העונני העוה"ו מלבו ואסור לאדם לנשק בנוי הקטנים בבה"כ כדי לקבוע בלבו שאין אהבת כהאבת המקום ברוך הוא [מ"ש הגנ"א גסס ס' הן תתג בעלמו דהוה הפסקן] :

ו ידוע לידועי חן ישיש בוטה רמות ונשכנות בתפלה ואנשי כנה"ג שהיו כולם צדיקי יסודי שלם וחכמים גדולים וברובם כמה נביאים רמוו בתהפלה דברים העומדים ברומו של עולם ויחודים טראים אך לאו כל מוחא סביל דא ומי שאיט צדיק גמור ופליש מהבלי עוה"ו או שאינו חכם נזוד כנלה ונמטר מרוב שלא יבין

ע"ש וזה שהתירו לו לרוק כשמוכרח לכך מפני שיותר טוב הוא שתפלל בנקיות משיצטער ויהיה לו כבול בתפלתו [מ"י] וכן מבואר בירושלמי דע התחננים שאחר התפלה הם כהתפלה לענין רוק כר זמן שלא פסע ה"ג פסיעות דכל זמן שלא פסע ה"ג כעומד לפני המלך [מנ"א סק"ב] :

ו במור כתב וזרקו לאחריו או לשמאלו אבל לא לפניו ולא לימיט מבואר מזה דאחריו ושמאלו שוין אבל רבינו הרמ"א כתב דאם א"א לזרוק לאחריו וזרקו לשמאלו אבל לא לימינו וכ"ש לפניו שאסור עכ"ל שכן כתבו תלמידי ר"י דשמאלו עדיף מאחריו ושאלו בזה דאין כתבו בכאן דימינו עדיף משמאלו הוא לקמן כס' קכ"ג כתבו לענין ג' פסיעות דמתחלה נתון שלום לשמאלו שהוא ימיט של הקב"ה ואח"כ לימינו הרי דשמאל עדיף ותרצו דבשם עומד לפני השכינה ודאי שמאל עדיף מפני שהוא כנגד ימינו של הקב"ה אבל כאן כשרוקק אין לדוט כעומד לפני השכינה דאין רוקקין בפני השכינה הלכך ימינו עדיף [מנ"א גד"נ] ויש מהרצים מפני שמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה ולכן בעמרו בתפלה לא חשבינן שמאלו לימין השכינה רהשכינה הוא למעלה סכננדו ופיכך ימיט עדיף משא"כ בשם שמרוקק עצמו ממקום תפלתו וכרע גנד השכינה בודאי שטתן שלום מקודם לימין השכינה שוהו שמאלו [ג' גסס לבון] :

ו ודע דהרמב"ם לא הזכיר רק וזרקו לאחריו בלבד וכתב רבינו הב"י בספרו הגדול דמשמע מדבריו דלא התירו רק לאחריו וכן הלכה ע"ש ולכן לא כתב גם בש"ע רק וזרקו לאחריו ולא אבין דמה יעשה אם א"א לו לרוק מאחריו כגון שעומדים אנשים מאחריו ועוד

א צריך להכין מחשבת רבו דהפלה כדכתוב הכין לבם הקשיב אונדך שיכוין פי' המלות מה שמציא בשפתיו ויחשוב כאלו שכינה כנגדו ויסיר כל המחשבות המורדות אורו עד שתשאיר מחשבתו זכה וכוונתו ברורה בתפלתו ויחשוב בלבו אלו היה צריך לסדר דבריו לפני מלך בשר ודם כמה היה מסדר דבריו ומכוין יפה יפה לבלתי הכשל בדבריו והיה מסיר בע"כ כל מחשבות אחרות שלא יחשוב בהם כלל כ"ש בעמרו לפני ממו"מ הקב"ה שהוא חוקר כל המחשבות והוא חוקר לב ובוהן כליות וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומתכונים בתפלתם עד שהיו מניעים להתפשמות הגשמות ולהתגברות כח השכלי עד שהיו קרובים למעלה הנבואה ועכשיו בעוה"ר הלאו שגכוין פי' המלות ולהשתתף לפני יוצרית בתפלתו :

ב יש מי שכתב טעלה להעביר מחשבות ורות בתפלה שקודם התפלה יעביר ג' פעמים ער מצחו יד ימיט

יש לו מקום קבוע לשחיטתו ומתן רמז על המוכח ושלא יחזק דבר ביט לקיר חומיא דקרבן שהחציצה פוסלת ביט לכלי שעובר בה וגם ביט לקרקע [מור] החציצה פוסלת בשעומד שלא על הרצפה [טע"ז סק"ג] וכמו שהעומד במקלט היה עומד באימה ודואה כמו כן בתפלה שחיה במקום קרבן וראוי שיהיה לו מלבושים נאים לתפלה כמו בגדי כהונה, אלא שאין זה ביטולה כל אדם נכבדו על זה ומי שיכול לעשה כן שהוא עשיר דאי צריך להדר על זה ומ"מ טוב שיהיו לו מבגדים מיוחדת לתפלה כמסע נקיות כשהמבגדים שלו מלוכלכים וגם מנעלים נקיים ראוי שיהיה לו לתפלה והבין לקראת אלהיך ישראל :

¶ ואחר כל הכוונות אל יחשוב אדם ברעתו שראוי הוא שיעשה הקב"ה בנקשותיו כיון שכיוונתו בהפלתו ארדבא עי"ז מוכירים ועונתיו של אדם שעת ידי כך מפשפשיש בבעשיו לומר זה בוטח בזכותיו כי זכותו הקב"ה על האדם לא יספר מרוב אלא יחשוב שיעשה הקב"ה נחסרו ויאמר בלבו מי אני דל ונבזה בא לבקש מאת משה"ס הקב"ה אם לא מרוב חסדו שהוא יתברך מתנהג בהם עם בריותיו ואז יקבל תפלתו :

¶ וכך אמרו חז"ל [ל"ד.] שלש ראשונות רומה לעבר שמסדר שבת לרבו אמצעות דומה לעבר שמבקש פרס מרבו ג' אחרונות דומה לעבר שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו ישיש עצמו בעני דהמטה אחר תפלה לעני כי יעמוק וכשמגיע לעזר דלים ישתף עצמו בצער השכינה שהוא דלה ועניה בזמן הזה וכשיגיע לתהלות לאל עליון ועמוד להבין עצמו לתפלה וקודם צור ישראל יחזיר עצמו לאחריו ג' פסיעות ויחוד למקומו והתפלל בעינים מנודות כמנהג :

מותר להתפלל . ובו מ' סעיפים :

משא"כ לפי מעמו של הרמב"ם לא היה לו לחזור ולהתפלל שהיו אין את חוזרין במשיל חסרין כונה כמ"ש :

ג ונלע"ד שדבר גדול השמיענו הרמב"ם בענין התפלה והנה בעירובין [ס"ט.] במצוה דמיידיגן בשכור שלא הגיע לשכרותו של לומ דבמני זה אמרו שם רשבור מקרו מקח וממכרו ממד ורק אסור בתפלה וא"כ יש לו קצה דעת דמה"ס אמרו שם יכולני לפסוד כל העולם מדין תפלה כפני שאנו שכורת ולא מיי"ז ופ"ז למה באמת להתפלל בין שאנחנו בשכורים ועוד למה לא הביאו הפוסקים מאמר זה אלא ודאי דממעס חסרון כונה הוא כדברי הדמב"ם וא"כ למה באמת הפלתו תועבה :

¶ איכנס הענין כן הוא דהנה כבר נהבאר דהתפלה הוא כעומד לפני הבלך ופ"ז צריך להבין עצמו על טנה נאותה לעמוד לפני משה"ס הקב"ה ונכ"ז אם בעמדו בתפלה

יכין רק פי המלות ולהבין הרברים כבונת הלב [מנ"א] ואינא כוהר בשלח כל בר נש דאתא ליחדא שמא קדישא ולא אהכוין ביה כנבא ורעותא ודחילו בנין דיתברבון ביה עליא ותתאי רמו ליה צימאה נבוא וכו' ודקב"ה קרי כי תבוא לדואה פני מי בקש זאת מידכם עב"ל ולכן ויהר מיה [ס"ט] :

¶ לא התפלל במקום שיש דבר שמבטל כונתו ולא בשעה המבטלה כונתו וכך אמרו בעירובין [ס"ט.] כל שאין דעתו מיושבת אר התפלל ר"ח ביום שהיה כועס לא היה מתפלל והכא מן הדרך אל התפלל ג' ימים ר"א אומר אף המצר כיומר ששרוי בצער שמואל לא היה מצלי בכיתא דאית ביה שיכרא מפני הריח שמודרו ר"פ לא היה מצלי בבירא דאית ביה הרסנא פי' הניס מסוגנין בקמה וציר ושומן שלהם מפני ריחו החזק אמנם כהבו המור והש"ע שאין אנו נוהגין עתה בכל זה מפני שאין אנו מכונין כל כך ורק יוהר דהתפלל דרך תחנונים בעני המבקש בפתח ובנחת ושלא תראה עליו כמסא ומבקש ליפטר ממנה כיומר אף ע"פ שאומרה בלשון תחנונים אם אינו מחשב כמו שצריך דבר וכו' לבקש מלפני המלך אלא שמחפול רק מפני החיוב לצאת ידי חובתו וליפסוד מעליו אינה תפלה מקובלת [עננ"א סק"ז] :

ה התפלה היא במקום הקרבן ולכן צריך ליהר שתהא דומתה הקרבן כבונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו שחשבת פינול פוסלת בקדשים ומעומד דומיא דעבודה רכל עבודת קדשים הוא בעמידה דכתיב לעמוד לשרה [נחמ"ג:] והשויות הרגלים ככהנים בשעת העבודה [מור] ועוד דוהו דומת המלאכים כמ"ש בסימן צ"ה ע"ש וקפיעת מקום כמו הקרבנות שכל מין קרבן

סימן צמ דין שתוי ושכור אם

א כתב הרמב"ם בפ"ד דין י"ז שכור אל התפלל מפני שאין לו כונה ואם התפלל הפלתו תועבה לפיכך תוור ומתפלל כשיתרוקן משכרותו שהיו אל התפלל ואם התפלל הפלתו הפלה איזה שכור זה שאינו יכול לדבר לפני המלך שהיו יכול לדבר בפני המלך ואינו מהשבש אעפ"כ הואיל ושתה דביעית י"ז אל התפלל עד שיסור ייט מעליו עב"ל :

ב ויש לידקק בדבריו ראם עיקר הטעם דשכור אסור להתפלל מפני שאין לו כונה לפה הפלתו תועבה אמו המתפלל בלא כונה תפלתו תועבה ח"ו והלא לדידן אין חוזרין בשביל חסרון כונה כמ"ש במ"ה הקודם ועוד דבכרכוה [ל"א:] אמרו דשכור המתפלל באלו עובר נוכבים ע"ש וכי המתפלל בלא כונה עומד במדרגה זו ח"ו ובאמת הטור והש"ע לא כתבו לשון זה ולירידו הטעם דהו דבר המאוס כמו ציאה ולפיכך תפלתו תועבה ובאלו וכו' ולפיכך גם לדידן צריך לחזור ולהתפלל

ובן ברהמ"ו יכול לברך אף כשהוא שבור [ועוד יתבאר
זה בס' ק"ח] :

ז כתבו המור והש"ע פס"ף ב' דרך מיל ושינה כל שהוא
מפיגן את היין וה"ם כששתה רביעית אבל אם שתה
יותר כל שכן ששנה [מעט] ששברו ודרך מורדו
וה"ם כמהלך ברגליו אבל רוכב ודא דרך מפיגה היין
עכ"ל והמור הביא זה סבה"ג והקשו כל הגדולים
דבעירובין [ס"ז:] מוכרח להדיא דברוכב צריך ג' מילין
ע"ש ורבי' רבים נאמרו בזה ולענין הלכה ברביעית
די כמיל ויותר מרביעית יש להצריך ג' מילין [א"י וכ"מ
במג"א סק"ה] והר"ף והרא"ש לא הוכירו כלל החילוק
שבין רכוב למהלך ונ"ל דמ"ל דלמסקנת הש"ם בעירובין
שם א"צ לחלק בין רכוב למהלך ע"ש [וכ"כ הק"י טס
ודברי הט"ו סק"ג סתב דמ"ל ללא מהני רכוב מיל סמויה
דל"כ פס"ט טסה לטס לפתח כן וכן סתמנ"ם כפ"א
מביאם מקדש לא הזכיר חילוק זה וימנא סתמנ"ם לא
כתב כלל דין זה כה' תפלה ואולי מ"ל דוקא לענין ביה"ט
מקדש ומחלל עבודה וחייב מיהא ליריד לקדק בדרך אבל
בתפלה כל שגראס לו ססר יינו מעליו מותר להסתפלל דה"ן:]
ך כתב רבינו הב"י בסעיף ג' כל אחד שהוא שרי' מי
ליה לפי מה שמרניש בנפש שיפיג ינו עכ"ל ובמפרו
הגדול הביא זה בשם הנאונים ואינו מוכן מאי קמ"ל
ונ"ל ברור דכוונת דבבאן לא נתחייב לחלק בין שתה
רביעית לשתה יותר ובין שינה כל שהוא לשינה הרבה
ובין דרך מיל ויותר או פחות וזה שאמרו חז"ל כן זהו
דוקא לענין התרת נדרים בעירובין שם שהוא לאו
דאורייתא וכן לענין ביאה מקדש שיש בזה חיוב מיתה
אבל בתפלה א"צ לקדק בזה אלא כל שנראה לו שפג
יינו מותר לו להתפלל ולפ"ו מוכן דעה הרמב"ם בפרק
ד' מתפלה שהשיטתו בל זה וכמ"ש בסעיף הקודם [הס"ע
כתבונו טי קדיטס ל"ע] :

ז וכתב רבינו הרמ"א דלכן אין נזהרין בייטת שלט
שאין חוקין שמתפללין איע"פ ששתה רביעית ויותר
וכ"ש כשהמפלג מתוך סידור שבידו שאין חוששין
לשכרות מעט עכ"ל ועוד הרוב יגונה שלנו מעירובין
במים רבים ועוד דבעינן ששתה הרביעית ככתב אחת
[מג"א סק"ה] וזה אינו מצוי כל כך ועוד דאם שתה
בתוך המזון יין שכתוך המזון אינו משבר וי"א דגם לפני
המזון אינו משבר [עכ"ל סי' תע"ג] ומ"מ לענין הוראה
אין להורות אף אם שתה בתוך הסעודה [סס] וביו"ט
זיכול להתפלל מנהא אע"פ ששתה קצת דא"א להמרין
עד שיפיג יינו וכ"ש האידנא דבלא"ה אין מכוונין כל כך
[סס סק"ו] ופשוט הוא דכל המשקין המשברין דינם
כיון ופשוטא דיי"ש משבר הרבה ויש ליהרר בכך :

בתפלה נתבלבלה כונתו לא ניתנה תורה למלאכי השרת
יפה יוכר לעשות ולכן אין אתי חזרוין בשביל חסרון
כונה אבל השמר עצמו מקודם להתפלל בלא כונה אין
לך הענה גדולה מע ואין משקין יותר מזה ליכנס לפלמין
של מלך בבלבול הדעה ולכן תפלתו תועבה וצריך
לחזור ולהתפלל ולזה אמרו דבמה"ו יכולנו לפטור מרין
תפלה כלומר ממה שאין אתי מכוני' כראוי מפני שאנחנו
כשכורים ואוי' דמזה יצא להפוסקים שאין אתי חזרוין
בשביל חסרון כונה כיון שאנחנו כשכורים וכל זה בשעת
התפלה אבל ההכנה מקודם צריך להיות כראוי ולזה
אמרו שבור כל שאיני יכול לרכב בפני המלך ואיך
אתה נכנס בפלמין של מלך והוה הענה גדולה ומשוקין
הוא בעיני המלך ולכן צריך לחזור ולהתפלל ולזה אמרו
כאלו עובד כוכבים כלומר שמראה שעבודתו לפניו
יתברך אינה חשובה בעיניו כלל כמו וכו' :

ה ומה יצא לנו מוסר גדול לאותם אנשים הבאים מרחוב
לכהב"ג בלי שום דרך ארץ ובלי שום הכנה קצת
איוה רנעים חופפים ומתפללים ואינם יודעים בין ימינם
לשמאלם בומ"א כל אדם חייב להרבות רנעים אחרים כל
חד וחד לפום דרנא דיליה ולכן אתי הולכים קודם התפלה
ג' פסיעות לאחור וחזרוין במכין עצמו ליכנס לפלמין
של מלך וזא אח"כ נתבלבלה כונתו אין הקב"ה בא
בטרונא עם בריותיו ולכן לא הביאו הפוסקים המאמר
שיכולים אומ"ו לפטור מרין תפלה משום דאין הפרוש
שלא להתפלל כלל ח"י אלא מרין התפלה שאין אתי
מכוני' כראוי וזה הביאו באמת שאין אתי חזרוין
בשביל חסרון כונה [ועוד מוכן בגמרא שאלמו טסה חינו
מתפלל בשכרותו סכו גדול מאלו וסוגרין לרות ממנו ע"ש
וקסה למס סוף כן אלא משום דכזה עלמנו מורה שצריך
לפטור כעומד לפני המלך ועסה חינו יכול בשכרותו ולכן
סכרו מרוב:] :

ו זה שהיה שבור ועד שפג שכרותו סמנו עבר זמן
תפלה והפלל שחים בתפלה שלאחריה ואף ע"ג דזה
אינו אלא כשוניג או נאנס ולא במזיד כמו שיתבאר
בסימן ק"ח הכא דיינינן ליה כשאנו שלא נזרר יפה
ואפ"י התחיל לשנות אחר שרביע זמן תפלה זו אם היה
סבור שיהיה לו שהות אח"כ מקרי אונס [מג"א סק"ג]
ויש מי שאמר דבתחילת ששתת אחריו הגיע זמן תפלה
מקרי מויד [עט"ו] ולענין ג' נראה להכריע דבשהיה של
מצוה כמו סעודת מצוה וכיוצא וכמעשה דיוני דרבנן
בבבא [ט'] אז אפילו התחילו אחר הגעת הזמן ומשתה
של רשות אינו נקרא שונג ואנוס אח"כ התחילו קורם
הגעת הזמן ודע דרין ק"ש כדיון תפלה אבל שארי ברכות

סימן ק דין שצריך לסדר תפלה שאינה תדירה. ובו ג' סעיפים :

א כתב הרמב"ם ש"ד הפלות הפרקים כגון תפלת מוסף
והתפלל

א כתב הרמב"ם ש"ד הפלות הפרקים כגון תפלת מוסף
והתפלל

וּתְהַפֵּל כְּדִי שֶׁלֹא יִכְשַׁל בְּהַ עֲבֹל הוּא כְּשֶׁלְחֵי ר"ה
 יְהוּדֵי כְּתֹב דְּלִדְעַת וְהָא"ש א"צ בְּר"ח רַק בְּרִגְלִים ע"ש
 וְכִתְבוּ הַמְּפָרְשִׁים דַּאִין הִכְרַח [עֲבֹל וְכ"ו] וְיִטְרוּ מִדְּש"י
 שֶׁם מִשְׁטַע כְּהַמּוֹר ע"ש וְרִבֵּינוּ הִבֵּי כְּתֹב הַתְּפִלָּה שֶׁל
 מַעֲדוֹת וְשֶׁל ר"ה וְכו' וְנִדְאָה דְּמַה"ר הוּא וְצ"ל וְשֶׁךְ ר"ח
 וְכֵן הוּא בְּלִבּוֹשׁ ;

ב וְהֵנָּה לַפ"ו הָא אֵיבָא בְּשַׁחְרִית נ"כ תְּפִלַּת פְּרָקִים
 וְהֵיטֵב יַעֲלֶה וְיִבֵּא וְלִמָּה כְּתֹבוּ רַק תְּפִלַּת מוֹסֵף ו"ל
 מִשּׁוּם הַתְּפִלָּה קִצְרָה הוּא וְעוֹד מִשּׁוּם שְׁאוּמֵר אוֹתָהּ הִרְבֵּה
 פְּעֻמִּים בְּר"ח כְּגַ' הַתְּפִלּוֹת וּבְבִרְהַס"ו וְכִתְבוּ רִבֵּינוּ הַרְמ"א
 דִּיאָ דְּדוּקָא בְּשַׁמְהַפְלִינְךָ כַּע"פ אַבְל בְּשַׁמְהַפְלִינְךָ מִתּוֹךְ
 הַסִּדוּר מִיֵּדֵד דְּהָא רִוּאָה מִתְּ שַׁמְהַפְלֵל וְכֵן נוֹהֲגִין עֲבֹל
 וְיֵשׁ מִמְּנַמְטִין בּוֹה וְאִינוּ עֵיךְ [עַמ"ז] :

סימן קא שצריך לבוין בכל הכרכות. ובו ט' סעיפים :

הכרכות שיש בהן קי"ג תיבות כמו שיש בתפלה חנה
 וכן יש בתורה קי"ג פעמים דב לרמוז שצריך בהם
 כונת הלב ע"ש ועוד דמוף הכרכות הם עיקרי ההודאות :

ד כַּנְמָרָא [ל"א]. לְמַדּוּ מִקְרָא תְּפִלַּת חֲנָה דְּכִרְוִיב וְחֲנָה
 הִיא מְדַבְּרַת עַל לְבָבָה וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע רַק שְׁפָתֶיהָ
 גְּעוּת מִבְּאֵן לְמַתְּפֵל שְׁצָרִיךְ שִׁיחֲוֹךְ בִּשְׁפָתֶיהָ כְּלוֹמֵר
 שִׂיאֲמַר הַיְדוּבוֹת כְּתֻקִּים וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע מִבְּאֵן שֶׁלֹא
 יִשְׁמִיעַ קוֹלוֹ בְּתַפְלֹתָהּ וְחֲנָיָה הַמְּשַׁמְעֵה קוֹלוֹ בְּתַפְלֹתָהּ ה"ו
 מִקְטַנִּי אֲמַנְהָ כְּלוֹל ח"ו אִין הַקְּב"ל אִין שְׁמַע בְּלִחַשׁ
 הַמְּנַבִּיחַ קוֹלוֹ בְּתַפְלֹתָהּ ה"ו מִנְּבִיאֵי הַשָּׁרֵךְ דְּכִתְוִיב בְּהו
 קְרָאוּ בְּקוֹל גְּדוֹל וּמִקְרָא דְּמַדְּבַרַת עַל לְבָבָה לְסַדֵּי
 דְּהַמְּהַפֵּל צָרִיךְ לְבוֹין לְבוֹ בְּכִרְוִיב תְּכִין לְבַם תְּקֻשְׁבִי
 אוֹיָךְ אַבְל הַמְּהַפֵּל בְּהַרְדוֹר הֵלֵב בְּלִבְדָּה לֹא יִצָּא דְּקִי"ל
 הַרְדוֹר לֹאֹו כְּרִיבּוֹר דְּמִי וְהוּא שְׁתַּרְתֵּי בְּסִימֵן צ"ד לְחִוְלָה
 שִׁיְהַרְדֵּד בְּלִבּוֹ וְהוּ מִפְּנֵי שְׁאִינוּ יוֹכֵל לְדַבֵּר וְאֵע"ג תְּפִלַּת
 לְמַדְנֵי מִן וְלַעֲבָדוֹ בְּכָד לְכַבֵּם זֶהוּ לְעִינֵי שְׁצָרִיךְ כּוֹנֵת
 הֵלֵב אַבְל בְּהַרְדוֹר הֵלֵב בְּלִבְדָּה לֹא יִצָּא כִּלְל [עַמ"ז]
 סק"ב וז"ל :

ה כִּינִין שֶׁלֹא יִשְׁמִיעַ לְאִינוּ יֵשׁ מַחְלוּקַת י"א דַּאִפִּילוּ
 לְאִינוּ לֹא יִשְׁמִיעַ וְכֵן מְפֹרֵשׁ בְּתוֹסְפָתָא [פ"ג] וְהִבֵּי
 אִיחָא שֶׁם יוֹכֵל יִשְׁמִיעַ קוֹלוֹ לְאִינוּ פִּירֵשׁ בְּחֵנָה הוּא
 מְדַבְּרַת עַד לְבָבָה וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע עֲבֹל אַבְל הַרְמ"ב'ס
 כְּתֹב בַּפ"ה מוֹחֵךְ הַרְבִּים בְּשַׁפְתוֹ וְיִשְׁמִיעַ לְאִינוּ בְּלִחַשׁ
 וְלֹא יִשְׁמִיעַ קוֹלוֹ עֲבֹל וְכ"כ הַמּוֹר וְכ"כ הַרְשֵׁב"א וְכֵן
 הוּא בִּירוּשָׁלַיִם [פ"ג] שְׁאוּמֵר שֶׁם הַמְּהַפֵּל וְלֹא הַשְּׁמִיעַ
 לְאִינוּ יִצָּא עֲבֹל הִרֵי רַק בְּרַעֲבֵד יִצָּא וְכֵן פִּסְקֵי דְּבוֹחֵיט
 כְּעִלֵי הַש"ע בְּסַעֲפֵי ב' דְּצָרִיךְ דְּהַשְּׁמִיעַ לְאִינוּ וְכֵן עֵיךְ
 לְדִינָא [וְהַתּוֹסְפָתָא] ו"ל כַּמ"ס ס'כ"ח דְּה"ס יוֹכֵל דְּלַגַּל
 הַשְּׁמִיעַ לֹא יֵלֵךְ וְיֵלֵךְ וְיֵלֵךְ דְּהַכּוֹסֵה שֶׁלֹא יִשְׁמִיעַ לְאִינוּ צְקוֹל
 רַק צִלְחָס כַּמ"ס הַרְמ"ב'ס וְכַנְמָרָא הִבֵּי מִהַזְקֵר דְּמַשְׁמַע
 כְּהַתּוֹסְפָתָא וְהוּא בְּיוֹקֵסֵל שְׁאוּמֵר אִי הִסִּיף לְלוֹתָהּ לְמַשְׁמַע
 לְאִדְנִים

א הַמְּהַפֵּל צָרִיךְ שִׁיבּוֹין בְּכֹל הַכְּרִכּוֹת וְאִם אִינוּ יוֹכֵל
 לְבוֹין בְּכּוֹלֵם לְפָחוֹת יִבּוֹין כְּאִבוֹה [ספ"ס] מִשּׁוּם
 דְּבִרְכָה וְזוֹ מַתְּחַלָּה בְּבוֹרֵךְ וּמְסִימָה בְּבוֹרֵךְ וְכִמְהָ שְׁמֹת
 נִכְרָו כֵּה אֲדִהִיט וְאֵלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הוּא סְמוּכָה לְגַל
 יִשְׂרָאֵל [מַסְרַס"ל] וְגַם כֵּה עֲצֻמָּה נּוֹבֵרַת הַגְּאוּלָּה וּמְבִיאָה
 טָאֵל וְכו' וְהוּ שְׁאִמְרוּ בְּכַנְמָרָא [ל']. לְעוֹלָם יִמּוֹר אֲרַם
 עֲצֻמוֹ אִם יוֹכֵל לְבוֹין יְהַפֵּל וְאִם לֹאֹו אֵל יְהַפֵּל קָא
 ג"כ אֲמַנְתָּ [עוֹר] וְאִם יִשְׁעֵךְ שְׁבִאֲבוֹה יוֹכֵל לְבוֹין אָף
 שְׁבִאֲחֲדוֹת לֹא יוֹכֵל לְבוֹין יְהַפֵּל וְאִם גַּם כְּאִבוֹה לֹא יוֹכֵל
 לְבוֹין אֵל יְהַפֵּל [וְגַם זְנוּת נ' לְכּוֹת יֵס צְבִרְכֵס א'] :

ב וְכֵינֵן דְּעֵיךְ הַכּוֹנֵת הוּא כְּאִבוֹה לְבֵן כְּתִבֵי הַמּוֹר
 וְהַש"ע דָּאִם לֹא כִיִן כְּאִבוֹה אָף ע"פ שְׁבוֹין בְּכֹל
 הַתְּפִלָּה צָרִיךְ לְחוֹדֵר וְלִהַתְּפֵל וְרִבֵּינוּ הַרְמ"א כְּתֹב
 דְּהַאִידְנָא אִין אִנוּ חוֹרוֹין בְּשִׁבְלֵי חִסְרוֹן כּוֹנֵת שְׁאָף
 כְּחוֹרָה קְרוֹיב הוּא שֶׁלֹא יִבּוֹין א"ב לְמָה יְחַזּוֹר עֲבֹל וְמָה
 שְׁפַסְקֵי בְּסִימֵן ס"ג דָּאִם לֹא כִיִן בְּשַׁמְעֵי יִשְׂרָאֵל חִזּוֹר וְהוּ
 מִפְּנֵי שְׁאִינוּ דָּאִם פִּסּוֹק אַחַד וּבִנְקֵל לְבוֹין וְכַמ"ש שֶׁם
 וּמ"ס נ"ל הוּא אוֹיָךְ דְּעֻמּוֹ מְקוֹדֵם שֶׁלֹא יוֹכֵר לְבוֹין
 כְּאִבוֹה גַּם הַאִידְנָא לֹא יְתַפֵּל אָךְ תְּמַרְיֵה לְמָה לֹא הִבִּיאֹו
 כִּש"ע רִין זֶה כִּלְל וּבְשַׁמְטָא הַרְמ"ב'ס שֶׁלֹא הִבִּיאֹו זֶה
 א"ש מִשּׁוּם דְּכַבֵּר פִּסְק בַּפ"ד כְּפִי דִינָא דְּנִמְרָא דְּעִירוֹבִין
 שֶׁהִבְאִיט בְּסִימֵן צ"ח מְמִילָא נְכִלְל גַּם שְׁאִמְרָה זֶה אַבְל
 הַש"ע שְׁפַסְקֵי שֶׁם דְּעֻבְשׁוֹ אִין נְהַרְשִׁי בְּכֹל זֶה כַּמ"ש שֶׁם
 לְמָה לֹא הִבִּיאֹו זֶה אֵלֹא וְדִיאֵי צ"ל דְּרִאִיְהוּ ס"ל דְּגַם
 כַּמְאִמֵר זֶה א"א לֵט דְּדַקְקָה וְלַפ"ו הַאִידְנָא לִיתָהּ לְהַךְ
 דִּינָא וְנִסְמוּךְ עַל מַאֲרַם דִּיכּוֹלְנֵי לְפַסּוֹר וְכו' וְצ"ע :

ג גַּם בְּמִדּוּרִים יֵשׁ לְיוֹהֵר טָאֵר בְּבוֹנֵה דְּהִיּוּ הוֹרָאָה
 לַהֲקַב"ה וְיוֹתֵר יֵשׁ לְיוֹהֵר בְּשַׁחְבוֹי שֶׁל הַקְּדוּשׁ ב"ה
 וּבְהוֹרָאוֹתָיו מִבְּתַפְלָה [ג"ח טַסַס סַמ"ק] וְהַמּוֹר כְּתֹב בְּשֶׁם
 רִבֵּינוּ אֵי עוֹדֵר שִׁדְנֵל אֲרַם עֲצֻמוֹ לְבוֹין בְּחַיְטוֹשׁוֹת כֹּל

לאזוניה דבר נט לית מאן לזית לה לניאל עכ"ל וכבר כתב המג"א בסק"ג דסכונה טלחר לה ישמע ע"ש ואפילו אם אלעמו קאי סכונה טלח ישמע קול רק בלחש וכמ"ס ודוק]:
 וכל זה הוא כשיכול לבין פירוש התפלה גם כשאומרים בדחש אבל אם אינו יכול לבין בלחש כמו שיש בני אדם שכשגדברים בלחש אין נכנסין הדברים בלכם מותר לו להגביה קולו קצת כיון שא"ל או בענין אחר וה"ס בינו לבין עצמו אבל בעיבור אסור דאחי למיטרד ציבורא כלומר שלא יבלבל בקולו לאחרים ולכן אם מנביה קולו קצת עד שאין בזה בלבול להציבור מותר גם בעיבור ולפעמים יש דאפילו יוכל לבין בלחש מותר לו להגביה קולו כגון שמתפלל בביתו ובית אינם יודעים בעצמם סדר התפלה מותר לו להגביה קולו קצת כדי שילמדו ממנו בני ביתו איך להתפלל כיון דלרבר מצוה קעביד דית לן בה וכו' איתא בירושלמי [דפ"ד] והובא במור ע"ש [וסק"ג] ח"ל דבנימו אף שיכול לבין בלחש מ"מ אם בקול מכוין וזמן מועד אף שלא מטוס בני ביתו ע"ש]:

מ בריש פ"ג דמוטה תנן דתפלה נאמרת בכל לשון כלומר מי שבא לבקש רחמים ובקשות מלפניו יתברך יכול לבקש באיזה לשון שירצה וכן איתא המעם בנפרא שם [ל"ג]. תפלה רחמי הוא וכל היכא דבעי מצוי ע"ש והדיו שכתב אחר שבנה את הבמה"ק אמר בתפלתו וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וכו' מאריך החזקה וגו' והתפלל אל הבית הזה איה תשמע וגו' [מלכים ה'] והוא ודאי לא התפלל בלח"ק ומיהו כתב הר"ף ברפ"ב דברכות דהו צבור אבל ביחיד לא יתפלל אלא בלח"ק ע"ש וכן מפורש בסוטה שם דפר"ך שם ותפלה בכל לשון והאמר ר"י לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית או הללאכים נוקקין לו ומת"ן כאן ביחיד כאן בצבור ע"ש וי"א דאף יחיד יכול לשאול בכל לשון ורק ללשון ארמי אינם נוקקין המלאכים והמענין שם בנפרא יראה להדיא דלא קאי אתפלה הקבועה שקבעו אנשי כנה"ג דמי יעני פניו לשנות דברים העומדים ברומו של עולם ללשון לעו והעושה כן אינו אלא מעשה רשע ככל וכפי מה שבארנו בס"י ס"ב סעיף ד' וי"א כלל להתקין כהונן ע"ש והש"ס מיידי בתחיתו תפלות ותחנונים שאומרים בצבור לפעמים כמו סליחות ויוצרות וכיוצא בהם והו שכתב רבינו הב"י בסעיף ד' וי"א דה"מ כששואל צרכיו כגון שהתפלל על חולה או על שום צער שיש לו בביתו אבל תפלה הקבועה לצבור אפילו יחיד יכול לאמרה בכל לשון עכ"ל אין כוונתו על תפלה שפ"ע אלא על סליחות וכיוצא בהן שנתפשטו לאמרו בצבור אבל תפלות הקבועות לחול ולשבתות ויו"ט ור"ה ויום הכיפורים חיללה וחילולה לשנותא אפילו שיש כל שהוא וכן עיקר לריוט וכך פסקו גדולי הדור בדורות שלפנינו [כמבואר בס' ח"ס דברי יצירת] ובסימן קפ"ה נבאר עוד בזה בס"ד :

ז כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ג' וי"א שבר"ה ויה"כ מותר להשמיע קולו בתפלתו אפילו בצבור וכן נותנין ומ"מ יוהרו שלא להגביה קולם יותר מדאי עכ"ל והנה המרדכי ביומא ביומא המעם שעושין כן כדי שילמדו זא"ז ולהטעות לא חיישינן שהרי מצוים בידם מחזורים ומיודים ע"ש ועתה לא שייך שילמדו זא"ז וכל אחד יודע וא"כ לא היה לו להתפלל בקול רם אך יש עוד טעם מפני שהם ימי תשובה מישמעים קולם כדי לבין יותר ועוד כיון שאינם בקיאים בהם אם יתפללו בלחש לא יכינו כראוי [עכ"ל] ומ"מ רבים וגדולים לא נהה דעתם מזה וגם ע"פ הוזהר לא נכון לעשות כן יותר טוב להתפלל בלחש אם רק יכול לבין [מג"א סק"ד] וכן נהנו הרבה גדולים והאר"י ו"ל לא היה משמע קולו אף בפסד"ז ורק בשבת הרים קולו טעם [סג] :

ח מה שהעולם אומרים סליחות ופיוטים בקול רם אין קפידא ודוקא בתפלת שם"ע יש קפידא שהוא כעומד לפני המלך אבל שארי תפלות ותחנונים דית לן בה ואדרבא כדי לעורר הלכות הוא טוב יותר כמ"ס הרמב"ן

סימן קב שלא לישב ולא לעבור

א כתב רבינו הב"י אסור לישב בתוך ד' אמות של סתפול בין מלפניו בין סן הצדדים ערוך להרחיק ד' אמות עכ"ל ומבואר דלאחריו מותר וב"ב הלבוש ע"ש אבל רבינו הרמ"א כתב בין מלאחריו ע"ש ודע דכמה טעות הדפוס נפל בענין זה והנה הלפניו כתיב במור בין מקפניו בין מלאחריו ע"ש והבינו הרמ"א בספרו ד"מ הקשה עליו למה לא כתב לאחריו כמו הרא"ש בפה [סימן ס'] שכתב לאחריו ומהו דכריע דלאחריו נמי

ב ודבר המזה הוא דברור הוא דמעות זה נפל גם כרא"ש כמו במור כפי הנדמא שלפניו שהרי בקצור פסקי הרא"ש לא כתוב מלאחריו ע"ש וגם המעיו"ט כתב שם דאין ברא"ש הנדמא לאחריו ע"ש ועוד דאם היה כרא"ש הנדמא לאחריו לא היה נמנע רבינו הבית יוסף להגבירו

לחזיקו בפסו מדרבו מרדכו ואדרכא הוא כתב שדברי המד
 הם כדברי החי' והרא'ש והמדרכי ע"ש ש"ם דלפני
 בטלם לא היה כתוב מאחריו [ונם כב"י: כל סה"ד שכתוב
 בו לאחריו ולא דלמי למח' כמ"ס וד"ק] ובתום [ל"א]:
 היה כתוב לאחריו ונסתק ע"ש ורבינו הרמ"א עצמו שם
 הביא בשם י"א שאין הנידמא ברא"ש לאחריו ע"ש
 דנאמח ענין השכינה נראה דלא שייך רק בפני המתפלל
 ולא לאחריו דה"ל כשפוסט ג' פסיעות הולך לאחריו
 מפני כבוד השכינה ומי שגודרין לו רוק ורוק לאחריו
 [ויזרח תנוס ונח סהקפו בעלמס דהר"ם נתן סיון כזה
 דעלום י"ב ולא נס לאחריו הכי מ"ז והמיוזנים שנלחמו
 כזה רחוקים מלשעמט לדינא עד"ג: ונ"ח וע"ז ומנ"ל ונל"ד
 שהסומך כזה על הכ"י והלכס לא הספיד ומ"ס גד"מ כסס
 הסוכר ונעלר לקמן כס"ד בסעיף י"ב וה"ק]:

ז יש מי שאומר דאם היושב בצד המתפלל הוא אדם
 חלוש מותר דהכל רואים ששפני חודשמו מוכרח לישב
 ואי קשאי מי מדרחו לישב בדרך ד' אמותו ל"ק כלל
 כגון שאין מקום אחר לישב ולמלא' זה הכסא או הפסל
 דחוף לד' אמת אין כיטולוהו ופשוט הוא דאם יכול
 לפסלו לחוף לד' אמותיו שד המתפלל שמוחייב לעשות
 כן [ובזה ח"ס קצות הט"ו סק"ד] זה שכתב דעלי זקן סיה
 דכריו תמוסס דהא מעשה דתנח סיהס מ' ענה מקודס
 וכבר תנוסו עליו כזה]:

ח ולשון הש"ס [ל"א]: אסור לישב בתוך ד"א של תפלה
 וסוה ריקו המור והש"ע דהקא כסוה בא לישב אחר
 שהראשון התחיל להתפלל אבל אם היושב ישב כבר
 ועמד זה בצדו להתפלל א"צ לקום שהרי זה לא כנבולו
 ואינו נראה כאלו אינו רוצה לקבל סלכות שמים למעם
 המור וגם אין זה העדר הכבוד לפי העעם שבאינו בסעיף
 ד' ואדרכא זה שהתפלל עשה קצה שלא כהניגן שבא
 להתפלל אצל האדם היושב ולכן מרה חסדות הוא דקום
 אפילו בבח"ג כדי לתרום כפסול מחבירו שעשה שלא
 כהוגן [סג"ז] אבל מרינא סוהר:

ט וי"א דהוה קוקא כביתו אבל במקומות המיוחדים
 לתפלה כמו בבח"ג אפילו היושב ישב כבר מחויב
 לעמוד [ב"ח ומנ"ל סק"ד] רביון שהם מקומות המיוחדים
 לתפלה לא שייך לומר שעשה זה שלא כהוגן כבה
 שעמך דהתפלל אצל היושב דלאו כל כמיניה שד היושב
 לבסל את זה מלהתפלל במקום זה ומסילא שוה מחויב
 לעמוד ואפילו יש לו מקום מיוחד בבח"ג ויושב עליו
 צריך לעמוד אך זה ודאי בישראל דא"צ לקום אף דרעת
 המור דתורה אינה פוסרה העמידה מ"ט בבח"ג רהוא
 קרים לישב דא"צ לעמוד ואפילו מרה חסידות ליכא:

י ויש להסתפק אם ראובן עומד בפסוקי דמרה ושמעון
 ישב אצלו וגמצא דבניה שראובן עומד בתפלה כבר
 ישב שמעון אם מקרי זה הרוישוב קרים ומותר או דילמא
 המתפלל קרים שהרי היושב ידע שהיה יתפלל שמ"ע
 ומקרי מתפלל קרים וצריך לעמוד ונעז הסכרא נראה
 דמותר שהרי אין כאן היתר כבוד וגם לא מחיו העדר
 קבלת סלכות שמים כיון שאיננו קורם שהתחיל
 להתפלל שמ"ע:

יא אמרו חז"ל [כ"ז] דאסור לעבור בפני המתפלל
 בתוך

ב וכתבו כל רבותינו בשם הגאונים דרוקא כיושב כאל
 אסור אבל אם עוסק בדברים שהם מתקוני התפילה
 ואפילו בפרק איתרו מקומן א"צ להרחיק רביון שנהגו
 לאימרו הוה כתקוני תפלה ומותר לו לישב וכתב המור
 העוסק בתורה אסור ואף ע"י דתורה תמירא מתפלה
 מ"ס כהי אית כן רעעמא דאסור לישב בתוך ד"א מפני
 שגראה כאלו חבירו מקבל עליו מלכות שמים והוא אינו
 סקבל ולכן כעניני תפלה כשעוסק שפיר הוה כנס הוא
 סקבל עליו מלכות שמים ולא בתורה ע"ש ורבינו הכ"י
 בספרו הגדול כתב דתורה עדיפא וגם זה מלכות שמים
 ולכן כתב כש"ע ר"ח ר"ע כעוסק בתורה מותר ע"ש
 ורוקא כשלומד בפיו ולא בהרתור [ג"ז ומנ"ל]:

ך אבל עיקר טעם המור תמוה דא"כ בק"ש שהוא עיקר
 קבלת סלכות שמים הוא אסור להשני לישב אצלו
 בתוך ד"א ועוד דא"כ מאי מהני חוף לד' אמות [ס"ז
 סק"ג] ועוד רוח שייך בציבור ולא בכאמת נראה
 המעם דמקום זה הוא קדוש כל זמן שהוא מתפלל ומקומו
 של אדם הוא ד' אמות וצריך לנהוג בו כבוד ולכן
 כיווישב כגשל אסור אבל כשמתפלל או לומד הרי עוסק
 בדרכי קדושה [ס"ז] וכן פסק הלבוש בדקווסק בדת' מותר
 לישב ע"ש [נע"ז סק"ג]:

ד וכתב רבינו הכ"י בסעיף א' דיש מי שאומר דרוקא
 מן הצד אבל כנדרו אפילו כמלא עינו אסור [ליס"ג]
 ואפי' עוסק בק"ש עכ"ל ולענ"ד אינו מוכן שהרי החי' ו
 והרא"ש והר"ם והמדרכי והסמ"ג והרשב"א כולם כתבו
 בשם הגאונים רבעוסק בתפלה [ובמורה] מותר ואי מ"ד
 דלפניו אסור איך לא ביארו זה וליהן מכשול לפני
 המעינים וגם המור לא ביאר זה ובספרו הגדול הביא
 זה בשם ספר אהר מועד ע"ש ולכאורה היא דעה
 'חוראה ויראה' אי שוה כונה הלביש שכתב על זה מפני
 שגראה כשמתחנה לו עכ"ל וכוננו דודאי אין חילוק בין
 לפניו ובין מן הצדדין אלא דנגזו סמיש וראי סמועד
 נראה כשמתחנה לאדם ודבר זה לא נצרך לכאר אבל

בתוך ד' אמותיו מכנגד פניו ולישן הגמרא אסור לעבור כנגד המחפלין ורקרקו טוה רבותינו דרוקא מפניו אסור אבל בצדיהם מותר לעבור דהמעם הוא מפני שבעברו לפניו ותבטל כוונתו [ח"י] ובצדדיו לא יבטל כוונתו וכן בריחוק ר"א אפילו מפניו לא יתבטל כוונתו ופשוט הוא רבעמידה בעלמא אין איסור ראיין בזה ביטול כונה אך זהו אם כבר עמד שם אבל לבא לעמוד שם הרי בע"כ עובר קצת לפניו ובבבבל כוונתו [כ"כ ח"י] סק"ה ומננ"ל סק"ו מגזאר דלעבור בלדו לא ילך הללם ממקום עמידתו בתפלה דכל שרואה אותו ס"ל כנגד פניו ע"ס ואין המגמג כן וגם ח"י הסגן עליו דודאי כל שאינו נגד פניו ממש אין כלן ביטול טוה ומ"ש בש"ט לעבור ולעמוד אין סכנסה דלפניו אסור לעמוד אלא לעבור ולעמוד אסור אבל העומד מקודם מותר ובח"י נדחק בזה ונראה כמ"ס דו"ק"י [וגם כשאומר שגם ישראל אין לעבור לפניו]:

יב ודע שבתו כשם הוזהר בפ' חיי שרה [ד' קל"ג]. דאפ' לעבור אסור בכל הצדדיו וז"ל הוזהר ומאן דצלי אסור למעבר ד' אמות סמוך לו ואוקמה להני ד' אמות לכל ספר בר' לקמיה וכו' עכ"ל ומהו כתבו [מנ"ל סק"ה וח"י סק"ח] דהוזהר אסור בכל צד וקשה בעיני לומר שהוזהר ירחוק על הגמרא במקום שאין מהלוקה בגמרא ועוד למה לו לומר בר' לקמיה ולדבריהם פירושו

סימן קג מי שנודמן לו רוח מלמטה או עימוש בתפלה. וכו' ד' סעיפים :

א איתא בגמרא [כ"ד:] היה עומד בתפלה ונתעמיש שהוציא רוח מלמטה מסתין עד שיבלה הרוח וחוזר ומתפלל והיכן חוזר אם לא שהה כרי לגמור את כולה מראש עד סוף חזרו למקום שפסק ואם שהה כרי לגמור את כולה להר"ף והרמב"ם המיר חוזר לראש כמ"ס בסיומן ס"ה ע"ש ומהר"ם והרא"ש והמור והש"ע אם לא בלה הרוח עד כרי שיעור זה חוזר לראש ואם הרוח בלה מקודם ברממת זה לא שכיח שיהיה כל כך [וזהו קונת המנ"ל סק"ה וח"י] אלא שהשהה מרצונו עד כרי לגמור את כולה אינו חוזר לראש כמ"ס שם דכל שהיה מותרת להתרין מצד הרין חוזר לראש ואם ברצונו המתין חזר למקום שפסק [כ"ח וכן המנ"ל אינו חולק בזה כמ"ס המנ"ל ע"י פמ"ג]:

ב הרגיש באמצע התפלה שצריך להוציא רוח מלמטה צריך לאטם עצמו שיהיה יפוח עד אחר התפלה ואין בזה משום בג השקצו דזה אינו אלא במשהה נקביו ולא בשמשהה הרוח [כ"י בשס תה"ל] ועוד דאפילו אם יש בזה משום בל השקצו אינו אלא איסור דרבנן ולא גזרו בכח"ל דאיכא הפסק בתפלה ויוליהו [ע"י מנ"ל סק"ד] וכ"ש כעשיא הפילין דאיכא איסורא רבה להפיק בתפילין והוה כשיכול לאטם עצמו ולהשחות :

ג אבל אין יוכל לאטם עצמו ולהשחות ומכרח

לכד לקמיה עוד אסור מכל הצדדיו וירחק הוא וע"ק דא"כ גם לאחריו אסור וזה פשיטא דאין סברא כלל דהא אפילו לישב מותר להמור והבית יוסף כמ"ש ועוד דבכל מקום שהוזהר אימר ואוקמה מצינו זה באיזה מקום ולכן ג"ל דארורבא גם הוזהר מזה לצדדיו ולזה אומר ואוקמה כלומר רחמיש הש"ס אמרו כן וה"פ ואוקמה להני ר"א כלומר דאיקמי איסור זה דר"א דלכך ספר מותר בר' לקמיה אסור ולישנא קלילא הוא כדרך הירושלמי :

יג אם השלים תפלתו והיה אדם אחר מתפלל אחריו אסור לו לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור מי שאחריו את תפלתו שאם יפסוע הרי הוא כעובר כנגד המתפלל וצריך לזקק בזה אפילו אם האחרון התחיל להתפלל אחריו מאחר שכבר התחיל ויראה לי דאם המתפלל סיים כבר שפ"ע אלא שמאריך בתחנונים אין אסור לעבור לפניו דבזה לא חיישינן לבלבול תפלתו ובפרט אם צריך לכך כגון לפסוע הפסיעות ועוד ג"ל דהרב שס"ם התפלה והש"י ממתין עליו כנהוג מותר לו לפסוע אף שיש מי שמתפלל אחריו משום מירחא דציבורא ויש מי שרוצה לומר דכיון שהמעם הוא מפניו לבלבול תפלת המתפלל לכן אם משלשל במליתו על פניו מותר לעבור לפניו ולא נהירא כלל וכלל ואם יש לפני המתפלל דבר שגבוה י"ט ורחוב ד' הוי הפסק :

סימן קד מי שנודמן לו רוח מלמטה או עימוש בתפלה. וכו' ד' סעיפים :

להפיק אמרו חז"ל [סג] שהולך לאחריו ד' אמות ומצויא הרוח ודוקא לאחריו כדי להרחיק עצמו מן השכינה העומדת כנגדו [לכנס] ואפילו לצדדיו נראה שאסור דלא מינכרא ההרחקה כל כך וגם פשוט הוא דאם הוא בתפלה שחרית שמחייבו להסיר מקודם התפילין ואחר שהפיק עומד במקומו וממתין עד שיבלה הרוח ואומר רבון העולמים יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפהינו וכלימתינו חרפה וכלימה בחיינו רימה ותולעה במותינו [ר"ף] וחזרו למקומו וחזרו למקום שפסק ואם שהה כרי לגמור את כולה נתבאר בסעיף א' ודוקא חזרו למקומו אבל לא יגמור תפלתו במקום שהפיק שהרי כבר קבעה השכינה מקומה שם [לכנס] ונ"ל דאם סילק תפיליו יגמור בלא תפילין ולא יפסק באמצע התפלה ולהניחן [וזה שכתבנו נכונים כששתמו על צרכיו ציטונו ע"ה שלא ללחוב לומר הרבון משום דהסס חייב ציטונו בלא צדק קודם התפלה משא"כ כשפסקה אנוס הוא כ"כ תר"י ועוד חלוי בזה הוא גנאי עפי מפני הריח הריח דו"ק"י]:

ד כתבו הקדמונים מה שהאריא לא נהנו כן משום דאולי לא הצריכו זה אלא למתפלל בכוונה אבל בבבב"ג הוי ביוון גדול להרחיק ממקומו ולכן עומד במקומו ומפוח וממילא שגם הרבון לא יאמר דכשאינו מרחיק

עושים לו נחת רוח סלמעה דהעיסוש סלמעה חענט
לני ודע דבעימיש סלמעה אין חילוק בין הרהר בקול
לשלא בקול [מנ"א סק"ו וול"ר סק"ז] וזה סלמעה הוי
סימן רע מפני שפרחוקים אורו סתפלו אבל סלמעה
אין כאן הפסק ויש בזה העונות וע' לעיל ס' פ' :

סחיק אין ניכר בושחו וכלימחו [מנ"א סק"ו] ומפתין
עד שכלה הירח וכן מהרגין ג"ל דהתפילין חייב להניח
דא"א לדחיד ההפחה בהן ואמרו חז"ל [כ"ד] : המהעמש
בתפלתו סלמעה סימן רע לו סלמעה שקרין ניסין
סימן יפה לו דכשם שעושים לו נחת רוח סלמעה כך

סימן קד שאסור להפסיק בתפלה ובו י"ד סעיפים :

דציבורא א"א להתיר וכ"ש לילך ולכן ג"ל דאסור בכך
הני ובשתנוק בובה ומבלבלו היחוק בתפלתו ומן השמים
יעורוהו ומשום מרחא דציבורא יקצר ולא יאריך אבל
לא להפסיק ברמזים וכ"ש בהילוך :

א אף ע"נ דבאמצע ק"ש מותר להפסיק מפני היראה
והכבוד כמ"ש בסיומן ס"ו מ"ם בתפלה שמ"ע אינו
כן דכיון דהוי כעומד לפני המלך אסור לו להפסיק
אפילו מפני הפסד ממון וכ"ש מפני היראה והכבוד
שהרי העומד לפני מלך כשר ודם אם יפסיק באמצע
דיבורו עם המלך יתחייב ראשו למלכה וק"ו בעמרו
לפני ספרה"ם הקב"ה ולא הוצר להפסיק אלא במקום
חשש שבטת נפשות שאין לך דבר עומד בפני פתח
נפש ודין דתפלה כדון פסוק שמע ישראל שתבאר שם
שאסור להפסיק אלא במקום חשש סכנה נפשית :

ה ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק בפני שאיט
נשך ברוב הפעמים [רמב"ם כפי' סתמנה] אבל עקרב
פוסק שהוא נשך ברוב הפעמים והוא מועד יותר להזיק
מהנחש ונחש נמי אם ראה שהוא בעום ומוכן להזיק
פוסק וכהב רבינו הרמ"א בסעיף ג' דאפילו בסתם נחש
יטול לילך למקום אחר כדי שימול הנחש מרגלו עכ"ל
כחסר לא יפסיק כדיבור לומר לאחר ליטלו ממנו או
שבצעמו יתעסק להניף רגלו וליטלו דהוה הפסק גדול
אבך בהירוק מועט כדי שישל מותר ויש מי שאומר
ממעט דהלוך לא חשיב הפסק [מנ"א סק"ג כסס הר"י]
ואין הכונה ולא חשיב הפסק דודאי הלוך הוי הפסק
[כמ"ס סמ"ז סק"א] אלא הכונה דאין זה הפסק
כדיבור ומעשה והתירו הפסק זה דאע"נ דברוב פעמים
אינו מיוק מ"ם חששא דסכנה יש במקצת ולכן
התירו הפסק דהלוך ויראה לי דדוקא עד עקבו
אבל אם הנחש על גופו יכול בעצמו להשליכו
כידיו אבל בעקבו כע"ז צריך להניף הרגל ויש בזה
הפסק מעשה ויש להסתפק אם רוקא כשעקבו מלוכש
לא התירו לו להפסיק אבל כשעקבו ערום מותר דהסכנה
קרובה או דילמא דגם ככה"ז אין סכנה וצ"ע ובמדינתו
אינן מצוים נחשים שמיין סוקרין כלל ויש מקומות מצוין
נחשים ואמרים שאיין סוקרין כלל וכל שיש ספק בזה
ספק נפשית להקל :

ב והוה ששטו חכמים כסשנה דאפילו המלך שואל בשלומו
לא יפסיק אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק
ואמרו בגמרא [ל"ב] : לא שנו אלא למלכי ישראל אבל
למלכי האומות פוסק שמא יהרגנו וכן אמר הבא עליו
באמצע התפלה פוסק ממעט זה ומתחייב להפסיק כדכתיב
ושמרתם דנפשיהם וזה שמצינו בגמרא שם מעשה בחסיד
אחד שהרגמון שאלו באמצע התפלה ולא הפסיק ובידו
היה להורגו במכונא שם זהו מפני שזיהה במחש שהרגמון
יקבל חשבתו ולא יהרגנו כמו שהיה כן באמת [עמ"ל
סק"א] ויותר מזה מצינו בר' יוחנן כירושלמי שם שהיה
שופק בתורה ולא הפסיק והצו לפגוע בו ולא פגעו בו
ע"ש ויש להסתפק אם ליכא חשש היראה אלא חשש
יחסים והיינו שיבה אוחו אם מותר לו להפסיק וצ"ע :

ז והיה מהפלת כדורך ויראה כהמה או קרון כנגדו
והוא מהפלת בעמידה ולא דרך הלכות מ"ם בהכרח
לו להסתן מן הדרך ולא יפסיק כדיבור וכתב רבינו הב"י
בסעיף ב' אבל בענין אחר אין לצאת ממקומו עד שינסוד
תפלתו אא"כ הוא בתחנונים של אחר התפלה עכ"ל
ויש להבין מהו ענין אחר אם לדבר הרשעה הא אפילו
בתחנונים אין לו לעקר במקומו עד אחר שיפגע ג'
פסיעות כמ"ש בסיומן קכ"ו ואם מוכרח לעקר ממקומו
כגון שנעשה במקום זה ר"ח רע הלא גם כאמצע
התפלה עקב א"ע ממקומו כמ"ש בס"ס צ' ע"ש :

ח ואפילו במקום שמוכרח להפסיק כמ"ש מ"ם אם אפשר
לו לקצר יקצר והיינו שאמר תחלת הברכה וסופה
קודם שיגיע אליו ויקצר כן בכל הכרכות או אם אפשר
לו שיטה מן הדרך יטה ולא יפסיק כדיבור וההליכה
לא חשיבה הפסק כדיבור ואם א"א לו בכל אה ויש חשש
סכנה יפסיק כדיבור :

ך ולא רק הפסק אסור בתפלה והפסק הילוך
אלא אפילו רמזיה בעלמא אסור בתפלה ויש מי
שמריר כשהטק בובה ומבלבלו בתפלתו לרמו לו כידיו
שלא יכבה ואם אינו מועיל ירחיק א"ע ממנו וכן העומד
בהפלה ומרניש שהש"ץ ממרין עליו מותר לו לרמו
כידיו שלא יסתין משום מירחא דציבורא [ג"ת] ואינו המה
מאד על זה ודרי אף בפרשה ראשונה של ק"ש אסור
לרמו כמ"ש בסיומן ס"ג וכ"ש במקום שמע ישראל וק"ו
בש"ע דאפילו אם נאטר שהוא צורך התפלה או מירחא

ז אמנם ביאור דבריו בן הוא דבגמרא [ג"ל] איהא אמרו
עליו על ר"ע דבצבור היה מקצר ובשהתפלל לבדו היה
אדם

אדם מניחו בזית זה ומצוא בזית אחרת מפני ריבוי כריעות והשהחית כלומר כשהיה משתחוה בפיסוף יום ודגלים ממילא שנעקר ממקומו [פ"ר] והקשו רבויתו הא אסור להוסיף בהשתחויות ותרצו רוח עשה בתחטנים שאחר התפלה ראל"ב הא אסור לעקר ממקומו [ל"ט ונ"ו] והתוס' תרצו שם רבאמצע ברכה מותר להרכות בהשתחוות ע"ש וצ"ל הא דלא חששו לעקירתו ממקומו דכיון דאין זה ממש עקרה דרך הלך אלא דרך השתחויות לא חשבו עקרה ממקומו

ה וזה דברי רבינו הב"ר בענין אחר אפילו לדבר מצוה אין לו לצאת ממקומו באמצע התפלה אלא בתחטנים שאחר התפלה אבל לדבר הרשות אסור קודם הפסיעות ויראה לי דרוקא מצוה נמורה אבל אם מכבדים אותו כפחותת אה"ק וכוונתו בזה או אפילו קראים אותו לעלות לתורה לא ילך בלא הפסיעות יקצר בתחטנים ויעלה אחר שיפסע ה"י פסיעות רצויה בזה שיהיו זמן ואפילו בכל דבר מצוה יכול לעשות כן ורבינו הב"ר לא קאמר אלא דאין בזה אסור כהך דר"ע וכוונתו בזה ולא ס"ל כרתום' דר"ע עשה זה באמצע הכרכות אלא כהרא"ש ותר"י אבל בשאר דבר מצוה שיוכל לפסוע מיד ולקצר בתחטנים מחוייב לעשות כן גלעד' [ועתנ"ח סק"ג ואל"י סק"ג ודו"ק] והחוטם כיו"כ העוקרים עצמם ממקומם לבורעים לא נכון לעשות כן וזו"ליו לתוס' מותר כמ"ם בטענין הקדוש ודו"ק:

יב עוד כתב אם שח בתפלה ריבו לענין חורה כרין ההפסקות האמורות בס"י זה עב"ל כלומר אם שח שיחה מועמת חוץ לראש הברכה אפילו לא שהה רק רגע ואם שהה כדי לגמור כל התפלה חוץ לראש התפלה ונ' ראשונה כהרא חשיבא וכן האחרונת וזה בשח כאונס או בשנג' ואם שח במיזר ו"א יהיה כאונס ושנג' וחד דינא אית להו [לנוס וע"ז סק"ג וסג"ח כסס רש"ח] וזהו דעת רבינו הבית יוסף ו"א דבמזר בכל ענין חוץ לראש [ג"ח ונ"ח סק"ג וכן' מסתפק ליה ע"ש] ואם שח בין ברכה לברכה ולא שהה כדי לגמור את כולה אין כאן תקון ועומר תפלתו ואם שח באמצע הברכה והתחיל למקום שפסק או שהה כדי לגמור את כולה ולא חזר ונבר הפלתו כן שעשה עשה ואין צריך להתפלל מחדש ואינו דומה לפי ששבח יעלה יובא גמר התפלה דחייב לחזור ולהתפלל דהתם לא התפלל מה שהיה חייב להתפלל אבל כאן התפלל כל מה שצריך אלא שהפסקו וכוין דגמר [א"ר סק"ח] ויש מי שאומר דריתו כביעלה יובא וצריך לחזור ולהתפלל [ט"ז סוף ס"ק ג'] ונראה עיקר כדעה ראשונה :

יג אסור להפסיק באמצע התפלה אפילו לקדוש ולקרושה ולברכו אלא ישחוק עד שיאמר הש"ץ יתברך בקדוש ובקרושה עד ימרוך ויברכו עד שיעט הצבור ברוך ה' וכו' וז"ל רש"י ז"ל בסוכה [ל"ח:] אם שמע וכוין לבו לשמוע אע"פ שלא ענה יצא וכן למהפללין בצבור ושי"ץ אומר קדושה או יהא שמייה רבה ישחוק בהתפלה וישמעו בכונה והרי הן כעונין וכשנפטר הקדושה יחזרו להשתחו' וכן יסד רבינו עב"ל ואין לשאול דא"כ למה אסור הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור שמתפללין אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו שי"ץ לקדושה או כמורים התפלל ואם לאו אל יתפלל כמו שהבאר בסיומן ק"ש ולמה לא יתפלל הלא יכול לשחוק ולשמוע אלא ודאי אם היה שוחק היתה שמיעתו הפסקת הפלתו ומיהו שמא אע"ג דשומע כעונה מ"ם עונה ערף ומצוה מן המובהר כן כתבו שם רבויתו בעלי החוסמות ובכרכות [כ"א:] כתבו דר"ח ור"י חילקים בזה דכיון דשומע כעונה הוי הפסק כשישוחק ומ"ם נהגו העם לשחוק ולשמוע וגדול

אדם מניחו בזית זה ומצוא בזית אחרת מפני ריבוי כריעות והשהחית כלומר כשהיה משתחוה בפיסוף יום ודגלים ממילא שנעקר ממקומו [פ"ר] והקשו רבויתו הא אסור להוסיף בהשתחויות ותרצו רוח עשה בתחטנים שאחר התפלה ראל"ב הא אסור לעקר ממקומו [ל"ט ונ"ו] והתוס' תרצו שם רבאמצע ברכה מותר להרכות בהשתחוות ע"ש וצ"ל הא דלא חששו לעקירתו ממקומו דכיון דאין זה ממש עקרה דרך הלך אלא דרך השתחויות לא חשבו עקרה ממקומו

ה וזה דברי רבינו הב"ר בענין אחר אפילו לדבר מצוה אין לו לצאת ממקומו באמצע התפלה אלא בתחטנים שאחר התפלה אבל לדבר הרשות אסור קודם הפסיעות ויראה לי דרוקא מצוה נמורה אבל אם מכבדים אותו כפחותת אה"ק וכוונתו בזה או אפילו קראים אותו לעלות לתורה לא ילך בלא הפסיעות יקצר בתחטנים ויעלה אחר שיפסע ה"י פסיעות רצויה בזה שיהיו זמן ואפילו בכל דבר מצוה יכול לעשות כן ורבינו הב"ר לא קאמר אלא דאין בזה אסור כהך דר"ע וכוונתו בזה ולא ס"ל כרתום' דר"ע עשה זה באמצע הכרכות אלא כהרא"ש ותר"י אבל בשאר דבר מצוה שיוכל לפסוע מיד ולקצר בתחטנים מחוייב לעשות כן גלעד' [ועתנ"ח סק"ג ואל"י סק"ג ודו"ק] והחוטם כיו"כ העוקרים עצמם ממקומם לבורעים לא נכון לעשות כן וזו"ליו לתוס' מותר כמ"ם בטענין הקדוש ודו"ק:

יד אם ראה שח כנגדו פוסק שמתחילין משרו חם נ' אמות וממועד מלא עיניו ואם שורדים שבמקום הוה מתחוקים שאינם מוסיקים אינו פוסק וכן אם בא איוה חיה מזקת כנגדו פוסק וכ"ש כלב שופה וכוונתו בזה ויש להבין לפי הענין :

י כהב רבינו הכ"י בטענין ה' בכל מקום שפוסק אם שהה כדי לגמור את כולה חוץ לראש ואם לאו חוץ להתלת הכרכה שפסק כה ואם פסק כנ' ראשונה חוץ לראש ואם באחרונה חוץ לרצה עב"ל וכבר נתבאר בסיומן ס"ה דרבינו הב"י ס"ל כהר"ף והרמב"ם בהתפלה תמיד חוץ לראש כששהה כדי לגמור את כולה ורבינו הרמ"א ס"ל כרתום' והרא"ש רכששהה ברצון אינו חוץ לראש וכששהה באונס חוץ לראש ולכן לא הגיה כאן כלום מישום כראן הרי שהה באונס שהוכרח להשתחו' מפני האנס או מפני העקרב או מפני השור כמו שנתבאר וזה שפסק שחזור לתחלת הכרכה שמעה בה משום דאמצע ברכה לאו כלום הוא וכן נ' ראשונה כהר ברכה חשיבין וכן נ' אחרונה והרי גם בברכות יל ק"ש חוץ לתחלת הברכה כמ"ש בס"י נ"ט ע"ש [וכ"כ ה"ח סק"ב דלא כס"מ דס"ל להחוטם' כהן' לוינו חוץ לראש ע"ש:]

יא עוד כתב הא דאמרינן אם שהה כדי לגמור את כולה בקרא משערינן עב"ל כלומר בהמתפלל משערינן דאם לפי תפלתו היה ההפסק כדי שיוכל הוא להתפלל מראש

בתפלה אך כוונתו משום דלעיל סימן ס"ז הביאו בק"ש שני דעות וי"א שספסיק דזה אומר דהתפלה הכל פסידים שאינו מפקיך ודע דאם הפסיק לקדשה וקדיש וברכו וענה כפה היו הפסק ודינו כמו שהפסיק לדבר הרשות ולהסוכרים דבמסוד חזר לראש הי"ן כן [עמ"ל סק"ל] ואמר שמיים י"ח ברכות יכול להפסיק לכל אלה הדברים ויאמר יהיו לרצון ויפסע הפסיעות ויעלה לתורה אבל עניית קדושה וקדיש וברכו א"צ לפסוע וגם כל האמנים יוכל לענות :

המנהג עכ"ל והרא"ש נ"כ חקר בזה והסכים לדש"י ובה"נ והמור הביא שני הדעות ולא הרביע ודיבט יונה כתב שם דדבר שהלוי בעמדי עולם אין לו כח להרביע כוונתו ודעבד כמר עבד וכמר עבד ובלבד שיטון לבו לשמים עכ"ל ורבינו הב"י בסעף ז' פסק בפשימות כדש"י וכן המנהג הפשוט :

י' יתב רבינו הרמ"א היה עומד בתפלה וקראוהו לעלות לס"ת אינו פוסק עכ"ל ואין בזה שום רבותא שצ"י אפילו בק"ש אינו פוסק כמ"ש בסיומן קה"ה כ"ש

סימן קה דין המתנה בין תפלה לתפלה . ובו ג' מעיפים :

א איהא בנמרא [ל'] כמה ישהה בין תפלה לתפלה כלומר דלפעמים צריך להתפלל שתי תפלות זו אחר זו כגון אדם שמעך ודוזה להתפלל שנית וכן בין תפלה שחריה להתפלה המוספיך [מוס'] כשאינו אומר אשרי בנחיים [מ"י] או ששכח להתפלל ומשלימה כגון תפלה שלאחריה ומחולל שהיה וזו [מור] כמה ישהה בין זל"י חד אמר כדי שתחזיק דעתו עליו שהיה דעתו כיושבה לערוך דבריו בלשון חתנה [רס"י] בדכתיב ואהחזן אל ה' [גמרת] וחד אמר כדי שתתחולל דעתו עליו לשון חילוי בדכתיב ויחל משה ע"ש :

ב והרמב"ם בפ"י דין פסק כדי שתחזיק דעתו עליו ע"ש אלא דרש"י ז"ל פ"י דלא פליגי ובלישנא בעלמא פליגי ע"ש והתוספות כתבו על כדו שרתחולל מפרש בירושלמי דהיינו כשיק"ך ר"י אומר עכ"ל ובירושלמי לא נזכר כלל שמוהו אלו שהחזיקו שרתחולל ויהי איהא שם [פ"ד ה"ו] דאמר ר"י אני ראייתא את ר' ינאי עובד ומתפלל וכו' ומהלך ד' אמות ובהפלה של מוסף ע"ש ומלשון זה משמע דוקא שילך ר"א אבל המור והש"ע

ג ופשוט הוא דהמתנה הוא אחרי שיפסע ג' פסיעות לאחוריו ואין לשאול דא"כ גם בלא זה מוכרח להתחין כדי שיהיה ד"א עד שישוב למקומו כמו שהבאר בסו' קכ"ג דבאן מיירי כשדוזה להתפלל במקום שפסע ואינו רוצה לחזור למקומו [מ"א] והקפידא הוא רק בתפלה שש"ע אבל בשאר תפלות יכול לדחולל זו אחר זו כדו אפ"ק כמה תפלות [קס] אמנם לפי מהרגיע לומר אשרי בין שחריה למוסף וקריאת התורה רבי יש הפסק גדול ואפילו אמרת אשרי בלבד היו יוהר סבדי הילוך ד"א :

ב והרמב"ם בפ"י דין פסק כדי שתחזיק דעתו עליו ע"ש אלא דרש"י ז"ל פ"י דלא פליגי ובלישנא בעלמא פליגי ע"ש והתוספות כתבו על כדו שרתחולל מפרש בירושלמי דהיינו כשיק"ך ר"י אומר עכ"ל ובירושלמי לא נזכר כלל שמוהו אלו שהחזיקו שרתחולל ויהי איהא שם [פ"ד ה"ו] דאמר ר"י אני ראייתא את ר' ינאי עובד ומתפלל וכו' ומהלך ד' אמות ובהפלה של מוסף ע"ש ומלשון זה משמע דוקא שילך ר"א אבל המור והש"ע

סימן קו מי הם הפטורים מתפלה . ובו י"ב מעיפים .

הב"י בסעף א' וס"ל דראיה שאין למטה צורך בדם ררי הם ככלל המלוים ואולי גם המור נקים לשון הש"ס אבל לדינא מודה דכל המלוים אפ"ק וכו' תלמודי רבינו יונה וינה הירושלמי דאיהם שלאחר המטה לעולם אין למטה צורך בהן ע"ש וא"כ אינו אלא מלוים [אך] אינו לא מלאתי זה בירושלמי :

א כל הפטורים מק"ש מפני שעסקין במצוה או במטרה מצוה והעוסקין במת פטורים מן התפלה ובפרט אחר יש בתפלה יותר פטור מק"ש כמו ששנו חכמים במשנה רפ"ג טשא"י המטה וכו' את שלפני המטה צורך בהם פטורים ואת שלאחר המטה צורך בהם חייבים ואלו ואלו פטורים מן התפלה והמעט דלהסוכרים תפלה דרבנן המעט פשוט דק"ש דאורייתא ותפלה דרבנן ולהסוכרים תפלה דאורייתא מפני שבתפלה צורך מעומד ר"י להם פנאי ליה משא"כ ק"ש יאמרו בתרובין לכד פסוק ראשון [תרי"ז] :

ג ופשוט הוא דהפטורים מן התפלה פטורים אפי' יעבור וכן התפלה וגם בתפלה שלאחריה לא יצטרכי להתפלל שתי תפלות כיון שהיו פטורים בעה חובת הראשונה ויראה לי עוד דאפילו הוא עדין קדם חצות היום אם עבר שליש היום לא יתפלל עוד ואף שנתבאר בסיומן פ"ט דעד חצות היום יהיו ליה שבר תפלה ע"ש וזה כשעשה טעונו שנתה אין עבר ולא התפלל במוט כמביאר י"ב אבל בכאן שמדינא פטור כומנו איך נטיל עליו להתפלל אחר היום ואמנם אם התפלל עד חצות

ב ודע דמלשון המור משמע דדוקא אותם שאין למטה צורך בהן וס"מ הם שייכים לנושאי המטה אבל המלוים את המטה שאין להם שייכות כלל לנשיאת המטה חייבים בתפלה [כ"י] אבל הרמב"ם כתב בספ"ז דכל המלוים את המטה פטורים מתפלה ע"ש וכן פסק רבינו

אפשר שיקבל שכר כמו תפלה שלא בזמנה או אפשר שאסור להתפלל כיון שפמור היה בשעת חוכה ולא דמי לק"ש דהוי כקורא בתורה אבל יש מן הפוסקים שכתבו בפשימות דער חיות חייב בתפלה [מנ"ל בסיומן ע"ל סק"ל וכן כתבו גם בסתפ"ק ב' וז"ע] :

ד ויש בזה שאלה לפי המעט השני שבסעיף א' למה לא תתיר לו להתפלל בדרך הלבוט כמו שהתירו להולך בדרך בסיומן צ"ד ויש מי שתיירץ רבשעה שהולך הו"ל עסק במצוה ופמור וס"מ בק"ש חייב משום דבקר יכול לקרות [מנ"ל סק"ל] ואין זה מספיק בסובן ונ"ל דנאמת תפלה אינה אלא מעומד ורק בדרך התירו לו הכמים מהמעט שנבאר שם וזהו הכל במי שמחוייב בה ולא במי שפמור בה וא"ל לנו להקן לו תפלה שלא בעיקר דינא התפלה שהיא דוקא בעמדה :

ה נשים ועבדים אע"פ שפמורים טק"ש חייבים בתפלה וכתב הרמב"ם רפ"א המעט משום דהוי ס"ע שלא הזמן גרמא בלומר דס"ל ההפלה הוי ס"ע דאורייתא וטראוריהא אין לה זמן קבוע ולכן הוי ס"ע שאין הוי' וליפוך אע"ג דרבנן קבעו זמני התפלה והסמכה אקרא ערב ובקר וצהרים אשיחה כמ"ש ב"ר"ם פ"ט מ"מ פשיטא שלא באו להקל על התורה לפמור נשים ועבדים מצוה זו וזהו שאמרו במשנה [כ'] : נשים ועבדים חייבים בתפלה ופריך בנמרא פשיטא ומתיר מהו תימא הואיל וכתבו בה ערב ובקר ונ"ל כמ"ע שהוי' דמי קמ"ל בלומר קמ"ל דכיון דהוי התורה אין לה זמן קבוע חייבות וכדברי הרמב"ם כתב גם הר"ף ע"ש [נר"י] ו"ל מנחם גיטתא זו שכתב ה"ג דרחמי טיטו וז"ל פשיטא דהא לאו דאורייתא הוא עכ"ל דס"ל כהרמב"ן שצ"ל דה"ס ס"ע תפלה דרבנן אבל הר"ף והרמב"ם גורסות פשיטא ולא גרסי דרחמי טיטו וזהו צדור בס"ד וראיתי לגדולים שדחקו לפי שם להרמב"ם סך דרחמי טיטו וצדור הוא שלא גרסו כלל ודו"ק] :

ך ושיבת רש"י ותוס' והרמב"ן דתפלה דרבנן ולבארה בין דעיקר דרבנן וקבועה כוונתם הוי הזמן גרמא לזה גרסו בנמרא משום דרחמי גינה ולפי' רש"י שם לא שייך כלל בדרבנן לחלק בין זמן גרמא לאין הוסי' גרמא והתוס' שם כתבו דגם בדרבנן יש לחלק כמו שפמרו נשים מהלל מפני שהוי' אע"ג דהיה דרבנן [כוסה ל"ח] . אמנם מהלל התפלה דרחמי גינה תקנה אף לנשים :

ף והגה זהו ודאי דרש"י נשים חייבות בני תפלות כיום כאנשים שהרי לדירה אין חילוק בדרבנן בין זמן גרמא לאין זמן גרמא וגם לתוס' כן הוא שררי לדירה אמרת הנמרא מפורש כן דאע"ג דזמן גרמא מ"מ כיון דרחמי גינה חייבונה דרבנן אף בזמן גרמא וממילא דחייבות כאנשים אבל להר"ף והרמב"ם דלא גרסי מעט דרחמי אלא חייבין מן התורה מפני דאין הזמן גרמא ממילא דאין חייבין אלא פעם אחת כיום ובאיהו נמח

שהוא דאין לומר דאחרי שהקנו חכמים ג' פעמים כיום וכומנן דל חיוב זה גם עליון דא"כ מאי פריך פשיטא הא מובא קמ"ל אלא ודאי במ"ש [והמנ"ל סק"ז קינר בזה דודאי להרמב"ם כן הוא אבל לרש"י ותוספות ודאי חייבות בכל התפלות כאלפים ובזמן ות"י כתבו דע"פ שם לה זמן קבוע אפ"ה כיון שאמרו הולאי שיתפלל אדם כל היום כולו כליין חזמן גרמא דויננין לה ולפירך נשים חייבות אי נמי מפני שהוא דרחמי עכ"ל ולא ידענא פעם הראשון למאי נריך דרש"י ותוס' הא מפורש הפעם מסום דרחמי טיטו ולהר"ף והרמב"ם ל"ק כלל וז"ל דס"ל דהיא דרבנן ולפנייהם לא היה הנידוסה דרחמי טיטו והוא ק"ל הא הוי' וס"ל כחוס' דגם בדרבנן שייך זמ"ג ולפי' חלקו שני מירוליס ולמירון ראשון י"ל דנשים לא נחייבו רק פעם ביום כמו להרמב"ם והלבוט כתב פעם אחר לגמרי ע"ש וזה ודאי תימא שחייב רחמי גרמא רש"י ותוס' דרחמי טיטו וגם צ"ע ג' יש טעם זה וכן ביטולמו ע"ש ולפי' צדוקה יש ליישב מה שכתב שלנו חזקן וזירות בכל הג' תפלות לשיטת רש"י ותוס' ולהר"ף והרמב"ם א"ש ודו"ק] :

ח וקמנים חייבים לחנכם בתפלות אם הגיעו לחינוך דלהרמב"ם דתפלה דאורייתא פשיטא דהוי ככל הבנות שחייב לחנכן והחייב מוסר על האב ואפילו להסבורים דתפלה דרבנן ס"מ כיון דרחמי הוא המילו חכמים על האב להנייל בנדולים ומ"מ לענין איסור לאכול קודם התפלה לא נהיג בהו ויאכילם קודם התפלה דשמיא ויחשו ויבואו לידו סכנה ועוד דרבנן שאינו עצם איסור אלא תלוי בזמן לא שייך בזה חינוך ולכן מותרים לאכול גם קודם קיוויש כמו שיתבאר בסיומן דס"ט ויאכילם כדירי :

ט שני חכמים במשנה [שבת ע' :] מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה ואוקמא בנמרא במירוי בעוסק בתורה הריר וההפרש בין ק"ש לתפלה מפרש שם בירושלמי ג' מעטים האחר דק"ש דאורייתא ותפלה דרבנן והאומר כן כ"ל בהרמב"ן דתפלה דרבנן והשני ספני שיק"ש זמנה קבוע מן הדירה ותפלה אין זמנה קבוע והאומר כן ס"ל בהרמב"ם דתפלה מן התורה אלא שאין זמנה קבוע ובהכרח לומר כן דאי ס"ל דהיה דרבנן הא מרבנן זמנה קבוע והשלישי דק"ש א"צ בונה רק בפסוק ראשון ותפלה צריך בונה ע"ש וגם הוא סובר דהיה דאורייתא ונמצא מפלוקת דבתונו יש בירושלמי [והמנ"ל בסיומן י"ד הקשה על הרמב"ם ממשנה זו ע"ש ולא רחמי סידולמו סזה סמוכתי לפרש כמ"ש ודו"ק] :

י איהא בנמרא שם דרא דעוסקין בתורה אין מפסיקין לתפלה אינן אלא בנן ר"ש כן ויחייב וחביריו שתורתן אומנתן ולא הפסיקו אף רגע איכל בנן אונו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה כשיעבור זמן התפלה דאי לא יעבור הזמן גם או מהיהם ללמוד [צ"י בשם הר"ן והמחזיק] ורשב"י וחביריו אפילו כשיעבור הזמן אסור להפסיק [סג] ובק"ש

עושה מצאכה כלל והיה עוסק בתורה בשעת תפלתו אינו עוסק שמצות ת"ת גדולה ממצות תפלה עכ"ל והוא תימא שהרי בנמרא אמר ר' יוחנן לא שני אלא כיון דשבי' וחביריו אבל אנו מפסיקין וכו' ובמ"ש המדר וש"ע וביון דר' יוחנן הפסיק כ"ש אחת ור' פשיטא שהיתה תורת האמנות ואין כתב דמי' שתררתו אמרשזו אינו פוסק האם נתחבר דגולום מר"י וצ"ע :

יב ונראה שהרמב"ם גרשש מה שאמר כיון רשבי' וחביריו לא מיירי מצד טרל מעלתם ושקדוהם אלא מפני שלא עשו שום מלאכה להתפרנס וכיון שאיני מפסיק לפרנסה אינו מפסיק גם לתפלה אבל שש"י הנאים ואמוראים היה להם איהו פרנסה כמפורסם בש"ס ולכן מפסיקין ולפ"י גם האידנא מי שאין לו שום מלאכה נ"ב כא יפסיק ודע שחביריו משמע דרק בתדע וז"ל התפלה מפסיק והוה כשימת רש"י שבתבטו שאסור ללמוד קודם תפלה ואפ"י דכותו שעבור הומו וצ"ע [לא תקנו ברכה על התפלה ענ"ג ססק"ד] :

ובק"ש חייבים גם לקרא אותה עם הברכות שלפניה ושל אחריה [מנ"א סק"ד] דאע"ג דהם דרבנן מ"מ כיון שנתחייבו בק"ש נתחייבו גם בברכותיה ואח"כ פוסקין ולומדים ולא יתפללו [סס] וזה שבתבטו דכשלא יעבור הזמן גם אנו מותרים ללמוד והו לשימת רוב הפוסקים שחייבים על רש"י שאסור ללמוד קודם התפלה כמ"ש בס"י פ"ט סעיף כ"ו ע"ש ויש נחבאר דכשמלמד לאחרים א"צ להפסיק לא קק"ש ולא להתפלל דת"ת דרבים נחול מאד וכן עשה רבינו הקדוש שהיה מעביר ידיו על עינו וקרא רק פסיק שמע ישראל והיה מהדר ללמד הלכה שיש בה יציאת מצרים וי"ג : [ואחר הכימוד טמר הק"ש [מנ"א סק"ה] ודע דאפילו לשימת רש"י אם התחיל ללמד לא יפסיק אם אין השעה עוברת וישאר עדיין זמן לקרא ק"ש ולהתפלל [סס סק"ט] :

יא ודע שדברי הרמב"ם בענין זה תמידים מאד שבתב כפ"י דין ח' מי שהיה עוסק בת"ת והגיע זמן התפלה פוסק ומתפלל ואם היתה תורתו אומנתו ואינו

סימן קז דין המסופק אם התפלל ודין תפלת נדבה. וכו' ו"נ סעיפים :

פעם שני ע"י חידוש אינו מבואר בנמרא וזה שמבאר שם דציבור לא עדיף מיוחד והו דבלא חידוש גם בציבור אסור אבל שהיא מותר גם ביחיד בלא חידוש לא שמיענו ומלשון הבה"ט משמע להדיא דרק בציבור מותר ע"י חידוש ע"ש אבל לא כן דעת רבותינו כמו שהתבאר וכן משמע מוס"פ שם דע"י חידוש גם ביחיד מותר אף בודאי התפלל ע"ש :

ג והוה דעת רב האי גאון שהביאו הרא"ש ורמ"י שם והמדר דס"ל דזה שאמר ר"י הלואי שיתפלל כל היום כולו הוא ע"י חידוש וזה שאסרו מלהתפלל יחד ס"ל פעמים ביום והו שלא ע"י חידוש ואין חילוק בין בציבור ובין ביחידות והו בודאי התפלל צריך חידוש אבל כספק התפלל א"צ חידוש דכיון שצריך לחזור ולהתפלל על הפסק אין לך חידוש נחול אחר מזה [סר"ז] ונמצא דדענין ספק התפלל הנה דעת הגאון כדעת רש"י ובהנה אך בודאי התפלל אם מותר ע"י חידוש להתפלל עוד ביחיד לא נתברר לנו דעת רש"י [גוס כשה"ל חפצר לדחוק כדברי הגאון ללא דוקא קאמר בציבור והזקק ע"ל] ועי' בסוף ה' :

ד והרמב"ם ו"ל דעתי שיה לדעות הקדומות בודאי התפלל דע"י חידוש מותר לו לחזור ולהתפלל אצטם כספק התפלל חלק על הדעות הקדומות ואצטו אלו ודאי לספק כמו שהתבאר ו"ל כפ"א דין ט' שהלכות אלו אין מוחזין שיהן אבל כוסיפין עליהם אם רינה אדם להתפלל כל היום כולו הוישות בידו וכך איתן התפלות שיוסיף כמו מקריב נדבות לפיכך צריך שיחדש דבר בכל ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכות ואם חידש אפילו בברכה אחת דיו כדי להדקיע שהיא נדבה ולא

א כבר ידוע שאנשי כנה"ג תקנו לנו נ' תפלות בכל יום ואמרו [ל"א. ה] יכול יהפיל אדם כל היום כולו ת"ל כדנאל וזמנין הלחא וכו' ע"ש ולזה אמרו [כ"א. ה] היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה ועוד אמרו שם ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל והמש"נ התפלה דרבנן וספקא לקלא ואפילו לרמב"ם התפלה דאורייתא מ"מ אין לה נוסחא ידוע ולא זמן קבוע ורק פעם אחת ביום וכל זה הוא מדרבנן ובמ"ש זה בר"ם פ"ט אמנם ר' יוחנן אמר שם ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו ופירשו רש"י ותוס' ובה"נ דהלכה כר' יוחנן כספק התפלל אבל בודאי התפלל הלכה שפוסק אפילו באמצע ברכה וכן דעת כמה מהפוסקים ואע"ג דבדר' יוחנן כלל ספק התפלל בתבו מרקבע הש"ם דבריו על ספק התפלל מסתבא כנה"ג מיירי ועוד ג"ל משום דבירושלמי [כ"ד ס"ד] מפורש כן שאומר שם בעון קמי' ר' יוחנן ספק התפלל ספק לא התפלל אמר לן ולואי שיתפללין כל היום למה ישאין תפלה מפסדת עכ"ל הרי להדיא דאספק קאי [וס"פ הלואי שסייעו יתולס לתפלת כל היום אלא שחסור לנו יותר מנ' פעמים כמ"ס יכול יתפלל כל היום וכו' וא"כ הכו דלא לסוכיף עלה דזכו דוקא בודאי התפלל אבל כספק נחלי להתפלל כ"כ ה"מ ע"ש] :

ב ודע שהמאמר דבגובר שהתפלל פוסק אמרו שמואל ואיהו אבד עוד מאמר שם בנמרא התפלל ובגוס לכה"נ ימצא ציבור שמתפללים אם יכול לחדש בה דבר יחודו ויתפלל ואם לאו אל יחזור ויתפלל ומפרש בנמרא דאפילו יחיד לגבי ציבור אסור לו בלא חידוש להתפלל שני פעמים ואם יחידד לעצמו מותר לו להתפלל

חובה ושלש ראשונות ושלש אחרונות לעולם אין מסיפין בהם ולא פוחתין בהם ואין משנים בהם דבר עכ"ל :

ך' ובפ"י דין ו' כתב מי שנמתק לו אם התפלל או לא התפלל אינו חוזר ומתפלל אלא"כ ההפלה תפלה זו על דעת שהיא נרבה שאם רצה יחיד להתפלל כל היום תפלה נרבה מתפלל עכ"ל וכוונתו שיחדש בה דבר כמו בפ"א שהרי כתב ע"ד שהיא נרבה ובפ"א ביאר הנרבה צריך חידוש ולא חש ככאן לכאור זה ומטעם על מה שכתב שם והולך בשומת הר"ף ר"י יוחנן שאמר ולואי שיהפלה וכו' לא מיירי כודאי בלבד או כספק בלבד אלא בכל ענין כן הוא וכאמת גם בדברי הגאון לא נזכר זה אלא דרכינו יונה פסק כן בדפוס א"צ חידוש ואיגרו לא ס"ר כן אלא בכל ענין צריך חידוש וע"ד נרבה :

ן עור כתב הרמב"ם שם בפ"י מי שהיה עומד בתפלה וגזר שבכר התפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה עכ"ל ואין להקשות למה יפסוק וימרגה לנרבה ויחדש בה דבר דכבר ביאר הר"ף שם מטעם דכבר התחילה לשם חובה והוי במקריבי שני תמידים ע"ש והוה שסוים הרמב"ם שם דאם היה הפלת ערבית אינו פוסק שלא התפלל אותה מתחלה אלא ע"ד שאינה חובה עכ"ל בלומר דקו"ל תפלה ערבית רשות והראב"ד לא נהה דעתו בזה וכתב אין כאן נחת רוח עכ"ל וכוונתו דהא שם קבלט עליו תפלת ערבית לחובה [כ"מ] ואיגרו אשנה ודרי הרמב"ם עצמו לא חילק בכל הדברים שנזכרו בין ערבית לשארית הפלית מפני שאנו קבלט לחובה אלא שלענין זה לפסוק באמצע התפלה מוקמינן אעיקר דינא ונ"ל דטוונתו שע"פ יחדש בה דבר דנהי דשניהם רשות מ"מ הא בשניה צריך לחדש איזה דבר דכא ליהוי הפלות שוות [כנגע"ל ולאס כי יס לתקן מ"מ נראה כן ודו"ק] :

ן ודע דהר"ף ו"ל לא הובד כלל דצריך לחדש בה דבר וס"ל דגם כלא חידוש יכול להתפלל נרבה ואף ע"נ דאחר כך הביא הר"ף הך דמצא צבור שמתפללין אם יכול לחדש וכו' מ"מ לא משמע דקאי גם ארונים הקדומים וראיה לזה מדברי המור שכתב ואם אינו יודע לחדש דבר וגם ברי לו שהתפלל ורוצה להתפלל אדעתא דנרבה להדי"ף יכול להתפלל וכו' ולהגאון אין להתפלל נרבה בלא חידוש וכו"כ א"א וכו' עכ"ל ודעת הרמב"ם בה כדעת הגאון כמו שזכרנו ודעת הראב"ד בפ"א כהר"ף דא"צ חידוש ע"ש :

ח כתב הרמב"ם שם בפ"א אין הציבור מתפללין תפלת נרבה לפי שאין הציבור מביאין קרבן נרבה ולא יתפלל אפילו יחד מוסף שנים אחת חובה היום ואחת נרבה לפי שאין מנזבחים קרבן מוסף ויש מן הגאונים מי שחזרה שאסור להתפלל תפלת נרבה בשבתות וי"ט כפי שאין מקריבין בהם נרבה אלא תרבה בלבד עכ"ל

והראב"ד כתב דמסעם אחר אין להתפלל שני תפלות בשבת וי"ט מפני שכל תפלה יהירה אינה אלא לבקש רחמים והרחמים ובהפלות שבת וי"ט ליבא רק שבתות והודאות וכל כיון האי המותר היה נרבה כמשה וכן נרבות יוצר וערבינות ונרבות פירות ונרבות המצות אסור לכופלו וע"ש ומש הרמב"ם דאין ציבור מביאין נרבה אע"נ דמביאין עולות נרבות בעת שהמוזב היה במל וזה נקרא קיץ המזבח לא שכיחא כולי האי דרובא דרובא לא היה המזבח במל [מג"ל סק"ה] ועוד דקראי דקרבנות נרבה כחיד כתיבי ולא בציבור ומ"מ היחיד המתפלל תפלת נרבה יכול להתפללה בצבור [א"ר] :

מ ויש לי שאלה בזה דאם התפלה השניה היא במקום נרבה א"כ איך מתפללין במנחה תפלת נרבה הא לאחר שהתפלל מנחת חובה הוי כהקריב מנחת חובה והיינו תמיד של בין הערבים והוי אחר תמיד של בין הערבים אסור להקריב עוד קרבן העליה השלם כל הקרבנות כולם [פסחים נ"ח:] ונ"ל ליישב כיון דאין האיסור אחר תמיד של בין הערבים רק שחיטה וזיקה אכל הקטרה מותר שהרי מקשרדין כל הלילה ולכן כנגדן מתפלל נרבה והרי תפלת ערבית חקט כנגד הקטרת א"ביון ופרדין כרהניא רפ"ד ע"ש :

י רבינו הב"י פסק בהרמב"ם לבר כספק התפלה פוסק דלא וחזיה וו"ל כסע"ף א' א' הוא מוסק אם התפלל חוזר ומתפלל ו"צ לחדש שם דבר וכו' עכ"ל ולרמב"ם הא צריך להתפללה לשם נרבה וע"י חידוש ובהב דרשב"ב א צריך להחנה אם לא ההפלתית תהא לחובתי ואם התפללתי תהא לנדבתי [מג"ל סק"ה ונ"י] ותמיהני דא"כ הרי צריך לחדש בה דבר דאין נרבה בלא חידוש דעת הרמב"ם והרבה מן הפוסקים כמ"ש והרשב"א אפשר דס"ל כהר"ף והראב"ד דלא בעי חידוש כמ"ש כסע"ף ו' וצ"ע ודע שיש מי שאומר דבערבית א"צ להתפלל כספק התפלה ספק לא התפלל תפלת ערבית רשות [ס"מ] ולא משמע כן מכל הפוסקים ואודבה הא הרמב"ם סקל יותר בערבית כמ"ש כסע"ף ו' :

י"א ובענין לחדש דבר בתפלתו כבר הכאט מהרמב"ם דלכתחלה יחדש ככל נרבה וכוונתו די בכרבה אחת וכו"כ המור רק שכתב דבשומע תפלה לא מהני החידוש מפני שהיא נרבה כללית ויכול לשאול כל מה שירצה ודא מיהו חידושא כל כך ע"ש וכל הפוסקים לא הביאו זה והרא"ש ו"ל הקשה מה שייך שאין יכול לחדש דבר מי הוא אשר לא יכול לחדש דבר ולכן פ"י דבעינן שיחדש אצלו דבר בקשה הן כפרנסה הן בשארי ענינים ורבינו הרמ"א הביא זה כסע"ף כ' ע"ש ורבינו הב"י כספרו הגדול הקשה על זה שהרי הרבה יש שאין יכולים לחדש דבר שהמה אנשים פשוטים ויותר תיבא דבברכות [כ"ט:] מבווא דהריא דפיתושא דאזנו יכול לחדש

לחדש היינו שאין ביכולתו להוסיף ע"ש [מג"ל סקדו] :
 יב ונ"ל דרבוי הרא"ש צדוקים רהנה המור וש"ע סעיף
 ר' כתבו הרוצה להתפלל תפלת נדבה צריך שיהא
 סביר א"ע והיר ודיו ואמיר ברעו שזכר לכוון בתפלתו
 מראש ועד סוף אבל אם אינו יכול לכוין יפה קרינן ביה
 למה לי רוב זכרובים והוא שזכר לכוין בני תפלות
 הקבועות ליום עב"ל והוה מהשי' הרא"ש ע"ש וא"כ
 אדם כזה פשיטא שאינו איש פשום אלא ת"ח הוהיר
 ווריו ואיש כזה פשיטא שביכולתו לחדש דבר משא"כ
 נברמת שם דמיירי בכלל ישראל פשיטא שיש הרכה

עדה שאין יודעים לחדש דבר וס"פ מסה שנתבאר יש
 להרחיק עצמו בנות"ו מלהתפלל תפלת נדבה כי אין אנו
 ודירים ודוירים ובאמת לא ראינו מעולם מי שעשה כן :
 יג וס"פ כמסק התפלל פסק לא להתפלל גם האירנא
 צריך להאר ולהתפלל שדרי לפי רוב הפסקים סעיף
 הדין צריך להאר ולהתפלל ולא נברמת נדבה שהרי
 א"צ לחדש בה דבר בפסק רבינו הב"י כמ"ק בסעיף י'
 ואף שכתבנו שם ולהרשב"א צריך להתנות נראה שאינו
 לדעת רוב הפסקים וכן יש להירות [ואמ"ל פסק גם כזה
 דלמן להתפלל ולנ"י] :

סימן קח רין מי שלא התפלל במעות או באונס או במזיד. ובו כ"א סעיפים :

א כתב הרמב"ם בפ"ג דין ח' כל מי שעבר עליו זמן
 תפלה ולא התפלל במזיד אין לו תקנה ואינו משלם
 אבל בשוגג או שהיה אונס או מרוד משלם אותה תפלה
 בזמן תפלה המסובה לה ומקדים תפלה שבזמנה ואחריה
 מתפלל את התשלומין ביצר מעה ולא התפלל שחרית
 ועבר חצי היום יתפלל מנחה שתיים ראשונה תפלת מנחה
 והשניה השלומי שחרית מעה ולא התפלל מנחה עד
 ששקעה החמה יתפלל ערבית שתיים ראשונה ערבית
 והשניה תשלומי מנחה מעה ולא התפלל ערבית עד
 שקעה עה"ש מתפלל שחרית שתיים ראשונה שחרית
 והשניה תשלומי ערבית מעה ולא התפלל לא הפכה זו
 ולא תפלה המסובה לה אינו משלם אלא אחרונה כלכד
 ביצר מעה ולא התפלל לא שחרית ולא מנחה מתפלל
 ערבית שתיים ראשונה ערבית והשניה השלומי מנחה
 אבל שחרית אין לה תשלומין שכבר עבר זמנה וכן
 בשאריו תפלות עב"ל [וכל זה סוף ברפ"ד] :

המור וש"ע סעיף ד' אין תשלומין אלא לתפלה המסובה
 כלכד שאם מעה ולא התפלל שחרית דא מנחה מתפלל
 ערבית שתיים האחרונה לתשלומי מנחה אבל שחרית אין
 לה תשלומין וכן בשאריו תפלות עב"ל ואע"פ שהבה"ג
 כתב דמהני תשלומין לשני תפלות כמ"ש המור בשמו
 וס"פ הכריעו להלכה דלא בוותיה מירו עב"פ יש תלקים
 על דין זה ועל כל זה כתב רבינו הב"י בסעיף ה' ה'
 דאע"פ שאין תשלומין אלא לתפלה המסובה לאותה
 תפלה ותפלות אחרות שהפסיד אין להם תשלומין מ"מ
 אם רצה להתפלל אותה נדבה ושיחידש בה שום דבר
 הרשות בידו ונכון לעשות כן עב"ל והשתא ק"ו הרברים
 דאם בשגג ולדעת הבה"ג מהני תשלומין עכ"ל פסק
 וצריך חידוש ב"ש במש"כ דצריך חידוש וכבר הקשו
 עליו זה [ב"מ וסג"ל סק"ח] :

ד ונ"ל ברעת רבינו הג"י כשנדרק מנ"ל להגאון דבמזיד
 יוכל להתפלל תפלת הרשת ויש מי שהקשה עליו כן
 [ב"מ צימון לנ"ד] והנראה שכן דרק הגאון מלשון
 הש"ס שם שאומר מעות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש
 של שחרית או ק"ש של ערבית או תפלה וכו' ע"ש
 ומדמה תפלה לק"ש ובק"ש פשיטא שיכול לקרות קריאה
 דרשות ולא היא אלא כקורא בתורה וא"כ ה"ז בתפלה
 וביון שמפורש בנמרא שיצד להתפלל רשות א"כ לא
 דמי לתפלת נדבה וא"צ חידוש משא"כ בתפלה שאינה
 מסוכה שלא נזכרה כלל בנמרא לשימטו ואינה אלא
 תפלת נדבה לפיכך צריכה חידוש :

ה ומה נקרא אונס לאו רוקא איננס נמור אלא אפילו
 לא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל מפני שהיה
 סבור שעדיין ישאר לו זמן אחר אותו עסק שהיה מתעסק
 בו ובין כה וכה עברה לו השעה וכן מי שהיה מרוד
 בצורך ממנו שלא יבא לידי הפסד וע"י כך הפסיד
 מלהתפלל כעון שהיה אצל ארון הרבוע המצוי ומשך
 עמו בדברים עד שעבר הזמן והוא סבור שעוד לא
 יעבור הזמן או שעסק במסחרו להניח הסחורות על
 מקומם ומבור שיסאר לו שעות להתפלל אחר שינמך
 ויותר מזה אפילו ישב במל היצע זמן התפלה והיה
 יוכל

ב והנה זה שכתב דבמזיד אין לו תקנה כתבו הרא"ש
 והרשב"א שם בשם הגאון וז"ל ביטל במזיד מעות
 לא יוכל לתקן ולזה היה אלא שכר רחמי רשות בעלמא
 הוא אבל שכר מצוה לית ליה וכתבו דמדברי הגאון
 מוכח דאם רוצה לקוור ולהתפלל בתפלה הבאה שני
 תפלות הראשונה לחובה והשניה לתשלומין שביטל
 רשאי ויש לו שכר תפלת רחמי דרשות ע"ש וכן פסק
 המור והש"ע סעיף ו' והתפרש בינה וכן מעה דבמעה
 חייב בתשלומין ויש לו שכר מצוה ובהייר אינה אלא
 רשות ולזה קראו הש"ס שם מעוה לא יוכל לתקן
 כלומר דהמצוה נאכר ממנו וכתבו עוד דא"צ לחדש בה
 דבר אע"ג דרשות בעלמא היא מ"מ אינה חוסה לתפלת
 נדבה דכע חידוש כמ"ש כמי הקודם דכיון רבאן מהתפלל
 אותה בתפלה המסובה לה ובמעה כה"ג היה ראוי
 להתפלל בלא חידוש ולכן אפילו במזיד חוסה למענה
 בפרט זה [ב"י ומ"ז סק"ב] :

ג אבל דכריהם חסויהם רהנה הרמב"ם והמור והש"ע
 פסקו דלא מהני תשלומין רק לתפלה המסובה וז"ל

יכול להתפלל ונתעצל ואמר עוד יש זמן להתפלל ואחר כך נשכח סמטני מי צריך להתפלל מקרי ג"כ אוינם דשכחה היו אוינם [מג"א סק"א] וכן כשישב לשתות בדפינו שלא ישתבר ונשתכר ועבר הזמן היו אוינם כללו של רבר שלכד מויד נמור היו בכלל שזג או אוינם או מופעה ומשלים בתפלה הסמוכה כמ"ש :

וכן הרין בכל מקום שצריך להתפלל תפלה לתשלומין עכ"ל יש מי שאומר המעט משיום דהחוב הוא תריר וקודם לתשלומין שאינו תריר [לזכר] וא"א לומר כן דתירי אינו לעיובא [מעיון] כדמוכח במנחות [מ"ט]. יש מי שאומר דעמו לחקנה כדי שלא יבא כההלה להתפלל בלא זשנו ולכן עשה שהיה לעיובא להתפלל החובה החקה וממילא שלא יבא לפשיעה זו [סס] וגם זה אינו מוכן דאיפא נמצא נזירה זו ועוד דהזינח במויד אבל אם עשה זה כשנג לא שייך נזירה זו ודיכינו הכ"י לא חילק בזה [וכ"כ הפמ"ג] אלא ודאי ראין עולה תפלת תשלומין קודם תפלה חובה ונ"ל הזמ"ע דכיון דתפלה הוה כעומד לפני המלך הרי בהכרח לשלם חובתו ההוה תיכף ומיד ואם לאו הרי הוא כמורד במלכות ואח"כ יבקש שלם אשר לא עמד לפניו יתכבד מקודם ואך יבקש מחילה על הוה ומורד עתה בעמדו לפניו [ועל"ד שנקט נס הוא מעט והגלג"ד כתבתי :

רבינו הרמ"א בספרו ד"מ כתב דרק אם התבין בראשונה לשם תשלומין וישנה לחובתו לא יצא וצריך להתפלל התשלומין אח"כ יש מי שאומר דכונה בלב אינו מעבב אח"כ יש נילוי דעת בפה כגון שהתפלל הראשונה בלא אשרי והשניה כאשרי דמוכח שהוא לשם מנחה או אפשר דבעינן בתפלה עצמה נילוי דעת כמו שיהכאר בענין הברלה כמוצאי שבת [מג"א סק"ג] ולי נראה עיקר כדברי רבינו הרמ"א דא"כ לא משבחת דה הך דינא אלא במציאות דחזקה כמו במ"ש וכה"ג ולא משמע כן מהפוסקים ובאמת לפי המעט שבארתי דהוה כעומד לפני המלך א"ש דהרי הקב"ה יודע מחשבות וממילא כשאנו מחשב לשם חובתו הרי הוא כמורד במלכות לפי הסכרא שכתבנו [ומ"ש סמנ"א רחמי מהס"ד דכסבדיל כשניסה יאל אף שכיון להיפך אינה רחמי כלל דהתם נראה כן להדיא שכיון ברה"טנס לשם מוצה מדסבדיל כה והטעות הוה כשניסה שכיון כה ג"כ לשם מוצה כמבואר מלשנו ע"ש סיטב דל"כ למע לא כהב סמנ"ד דין זה לפני תפלות שנות שכול ודק"ן :

כשלא התפלל מנחה ומתפלל ערבית שתיים יתפלל ערבית כדרכו ק"ש וברכותיה וש"ע ואח"כ ישנה כדי הילוך ד' אמות ויתפלל לתשלומין מנחה ורבינו הרמ"א כתב בסעף ק"ש שאמר אשרי קודם השניה אבל יש שהזהירו שלא לומר אשרי ערבית ואפי' אחר מנחה אין דעת חכמי המקובלים נוחה לומר אשרי וכן מביאר ביו"ט ומה שכיו"ב אומרים אשרי בנעילה דיו"ב הוה עת רצון כל היום [מג"א סק"ג] ולכן יאמר מזמור אחר ואין זה מעבב כלל כמ"ש דרק כששונה ד' אמות יכול להתפלל ופשוט הוא דאם מקודם התפלל ש"ע ואח"כ התפלל ק"ש וברכותיה וש"ע הרי נילה דעתו שהקדים תשלומין לחובה וצריך להתפלל אחרת לתשלומין ויראה לי שאיני נאמן לומר שכיון כראשונה לחובה

וכתב רבינו הרמ"א בסעף ה' מיהו לכתחלה לא יעבור זמן הפדה משיום הפסד ממון עכ"ל לכאורה נראה כגונתו דאפילו בהפסד ברור לא יעבור זמן הפלה וא"א לומר כן שהרי אפילו במ"ע דאורייתא וזמנה עוברת כמו אחרונ כסוכות שמחויב להוציא ממון עליה ועכ"ל אינו כחויב הפד ממון הרבה [מוס' ז"ק ט' :] וכמו שיתבאר בס' הרנ"ז ורבינו הב"י שם בספרו הגדול המה על מי שאמר שצריך להוציא על זה עישור נכסיו ע"ש ק"י בתפלה שאפילו לדעת הרמב"ם מן התורה אינה אלא פעם אחת ביום כמ"ש ריש סי' פ"ש שאינו מתיב לאבר ממון רב כשיבילה ומה גם שיש לה תשלומין בתפלה הסמוכה ונהי דסדת חסירות היא זו וקדוש יאמר לו אבל ע"פ עיקר הרין א"א לומר כן :

ולכן נלע"ד ברור דבנחתו בחשש הפסד ממון ולא בהפסד ברור וכן מביאר ממקור הרין בתה"ד [סימן ס'] כאחד שהלך אל הפקידים לסייעו לנכות חובותיו ונבקש לדבר עמהם הרבה ע"ש וכזה כתב דלכתחלה אין לבטל ואין להפסד ממון דאפילו כתיבה זמן תורה לחוד וזמן הפלה לחוד ותנן הוה מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה וכו' עכ"ל והוה לחשש הפסד ממון ולא להפסד ברור [כללע"ד] :

ידוע שזכרון הקדמון הוה מתפללים ערבית בעוד היום נדול ומעשה באחד שלא התפלל ערבית מנחה ובא לבה"ג סמוך לערבית וירד לפני החיבה והתפלל ערבית ולכאורה הוה כהיור ולא התפלל מנחה ומ"מ אינו כן שהרי עדיין לא עבר היום וזמן מנחה הוא ואף ע"ג דכיון שעשאו לילה א"א לו להתפלל מנחה כמ"ש בסמ"ל שאין לו להניח תפילין לאחר מעריב אף שעדיין הוא יום מפני שכבר עשאו לילה והוה תרתי דסתרי לא רמי דתפילין ליתא בלילה כדל ושפיר הוה תרתי דסתרי אבל תפלה מנחה הא אותא בלילה בתשלומין ולכן אין זה תרתי דסתרי ולכן ר"ן זה דומה למיוד [מג"א סק"י] וחסו כונתו] ופשוט הוא דאם היה שכור שמתר להתפלל ערבית קודם מנחה דודאי הוה שזג ולכן יתפלל עוד פעם לתשלומין מנחה ואם אמר בערבית יעלה ויבא מפני שמתר הוא ר"ן יאמר גם בתפלה השני לתשלומין [סס] אף שמתפללה בעוד יום שהרי כבר עשאו לילה :

וזה שכתב שמתפלל ראשונה חובה ושניה לתשלומין כתב רבינו הב"י בסעף א' דאם היפך לא יצא ידי תפלה שהיא תשלומין וצריך לחזור ולהתפלל אותה

לחובה דאם כדבריו למה אמר ק"ש וברכותיה על השנה :
יב וכשלא התפלל ערבית ומהתפלל שחרית שהים פשוט
 היא דאחר שמו"ע אחר החנון יהפך השנה לתשלומין
 ואם ידעה יכול להתפלל אחר אשרי ובא קציון ואם
 התפלל שמו"ע קודם התפלה ויאמר כו' ההפלה כל סדר
 התפלה עם השמו"ע היה נילה ברעהו שהתפלל על
 תשלומין קודם שירד לחזור ולהתפלל וכמו"ש ובשלא
 התפלל שחרית ומהתפלל מנחה שתיים יאמר אשרי קודם
 הראשונה ואח"כ אומר החנון או מזמור אחר או ישרה
 ד"א ומה שמו"ע יותר לומר איזה מזמור כדי לעמוד
 בתפלה מרוב דת"ו ונ"ל דבמנחה אם התפלל ראשונה
 בלא אשרי והשניה באשרי אין הכרח לומר שכיון
 הראשונה לתשלומין ואם אומר שכיונה לחובה נאמן
 דמאשרי אין הכרח כל כך ולא דמי למ"ש מקורם :

אפילו דר"י אף אם במיד לא התפלל עד ד' שעות מ"מ
 יהפך עד חצות ובארטו זה שם בסעיף י"ג ע"ש וא"כ
 להתפלה השלמה דמרני עד חצות וכ"ש בתפלה ערבית
 דעיקר זמנה כל הלילה אלא שכדי להרחיק מן העבידה
 היה להתחלה עד חצות והשלמה כדתני ריש ברכות
 ויהבאר כמימן ר"ה וק"ו להשלמה (והנהי כנר"י ג"ע)
 שלו סעיף ז' יותר תמוס שפסק דנכדי הכ"י דלא לא
 להתפלל מיד אחר תפלת חובה אסור לו להתפלל התשלומין
 ע"ש ומ"ל ה"ל וסרי מקור דקין סוף מהרשב"א וכו' כהב
 זה לענין להתפלל מחובה מקודם כמ"ס והערתו זק"ס הסם
 דכוננו לענין שהיה שעה אחר חצות ע"ש וגם ז"ל תמוס
 כמ"ס ולענ"ד נראה ברור לדינא כמ"ס דה"ק :

מן אין השלומין התפלת מוסף כשעבר היום ולא
 התפלל דהואך יקרא הקרבנות וכבר עבר זמן מוסף
 ועבר זמנו במל קרבנו אבל שארי תפלות רחמי נגידו
 [מג"א סק"ע] ואע"ג דכשיהתפלל בלילה להשלומין הלא
 יהפלה של חול כמו שהבאר ולא יזכיר הקרבנות כלל
 מ"מ לא שייך לתשלומי קרבן שכבר עבר זמנו [מ"ג סק"ד]
 ונראה דאפילו מוסף של ר"ה שיש בה רחמי טובא
 מלכות וזכרות ושפורה מ"מ אינו בתשלומין דעיקר
 מוסף הוא לקרבנות וגם עיקרי תפלות אלו אינם שייכים
 דק לר"ה ודומים לקרבן מוסף שעבר זמנו ובמל קרבנו :

יג וכבר נהבאר דאין השלומין אלא בתפלה הסמוכה
 וכהב רבינו הב"י בסעיף ג' דא דמשלים התפלה
 שהפכיר דוקא בזמן תפלה אבל בשעה שאין זמן תפלה
 לא עכ"ל ולא ארע סת' אינו זמן תפלה דער חצות הא
 יכול להתפלל שחרית ומחצות עד הלילה היו זמן מנחה
 וכל הלילה היו זמן ערבית ודוחק לומר דכוננו על החצי
 שעה מן חצות שאין להתפלל בו עדיין מנחה ובאמת
 מקור דין זה הוא מהרשב"א כמ"ס בספרו הגדול וס"ל
 כשיטה בנ"ה דאפילו להרכבה תפלות מהני תשלומין וזהו
 אומר דאלו תפלות יתפלל בזמן תפלה כלומר שיהפלה
 של חובה ואח"כ יושלים ע"ש ובמבואר מלשנו שכתב
 ופירו דוקא בזמן תפלה שכיון שהוא זמן תפלה והוא
 עוסק בהפלתו חזר ומשלים מה שמתע בהפלתו דאל"כ
 מאי התפלל שתיים דקאמר לימא מעה ולא התפלל
 שחרית קודם חצות חזר ומתפלל לאחר חצות מעה ולא
 התפלל מנחה יהפלה כל הלילה וכו' עכ"ל וא"כ רבינו
 הב"י שכבר פסק שצריך להתפלל החובה מקודם כל דין
 זה אך לומר יצ"ע :

יד ונראה דאם נזכר אחר תפלת חובתו ששכח התפלה
 הקודמת יכול להתפלל תפלה שניה לתשלומין ופ"ו
 יש להסתפק כשהתפלל שחרית ואחרי שליש היום נזכר
 שלא התפלל ערבית אם יכול להתפלה שרדי אינה זמן
 תפלה של שחרית ואם נאמר בן טוכל לישב דברי רבינו
 הב"י בפשיטות דהוה כוננו במה שכתב דוקא בזמן תפלה
 וכו' כלומר דלא מהני תשלומין לערבית רק עד שליש
 היום אבל לא משמע בן מכל התפוסקים ולהריא נראה
 דלענין זה נחשב עד חצות זמן תפלת שחרית ולמעשה
 צ"ע בדין זה וראיתי לנרדולים דרשימא דרו דאחר שריש
 היום אין השלמת תפלת ערבית [מנ"צ ויה"ת] ויש כו
 שדוצה לומר דגם השלמת תפלת ערבית אלא עד
 חצות הלילה וכל אלה דברים תמוהים הם בעיני שהרי
 כבר נהבאר בר"ס פ"ט דאע"ג דקיי"ל בר"י דזמן תפלה
 עד ד' שעות מ"מ כיון דלדבנן עד חצות לכתחלה ולכן

יז לפעמים תפלת השלמה הוי תפלה אחרת מהתפלה
 שמשלים בערה ומעיל כיצד כך אמרו חז"ל [כפ"ד]
 מעה ולא התפלל מנחה בע"ש מתפלל שכתב שתיים שר
 שבת והוי ראשונה חובה והשניה להשלמה והמעט
 ספני שבך נאמרה עיקרה של הלכה שבע תפלה זו
 סחויב בתפלה הבאה שהי תפלות השייך לזמן הבאה
 וכמילא כיון שחלה עליו קדושת שבת מחויב בכל
 תפלתו להזכיר של שבת אך כזה אפשר דאם לא הזכיר
 של

שהוא חייב לשלם וא"כ יש להסתפק להיפך במקום שלא ירוח מאוסה בתפלת ההשלמה כגון שלא אמר יעלה ויבא ברא"ח במנחה וצריך להתפלל ערבית שתיים בלא יעלה ויבא וא"כ מה ישתכר הלא התפלל בלא יעזי או כגון שמעיה במנחה של שבת והתפלל א"ח ברכות של חול שהדיון שצריך לחזור ולהתפלל של שבת ונוכח במו"ש וצריך להתפלל שתיים של חול ומה יהיה הלא כבר התפלל תפלה זו ולכן יש מרכותו דס"ל דבכה"ג א"צ לחזור ולהתפלל [תוס' בשם ר"י רס"ד] אבל יש מרכותיו שפסקו דצריך לחזור ולהתפלל כיוסם דמה שהתפלל הוה כאלו אינו מפני שלא התפלל כדיון ולא כן כשמתפלל כוה הוי כדיון [סס] וכן פסקו גרולי הפוסקים והטור והש"ע סעיף י"א ע"ש ופשוט הוא דאם ירוח בתפלתו כגון שגם בלילה ר"ח או שמעה במנחה כו"ש ראשון או שחכ מל ומטר או משיב הרוח דגם לדעה ראשונה יחזור והתפלל ודע דאף ע"ז הלכה כדעה אחרונה מ"מ פסקו שיכוין להתפלל בהרפת נדבה ואין הפסק כוה כדי לצאת ידי דעה ראשונה אבל א"צ לחדש בה דבר מפני שהעיקר כדעה אחרונה :

כא כתב רבינו הב"י בסעיף י"ב הטועה ומזכיר מאדע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה לא הוי הפסק עכ"ל וכתב רבינו הרמ"א מיהו אם נזכר שמעה פוסק אפילו באמצע הברכה עכ"ל כלומר כגון שמעה והתפלל בחול של שבת או של ימים פוסק באמצע הברכה ורבים מהגדולים חלקו על דין זה של רבינו הב"י דהוא למד לו מהר דאמריו עם הברכה בשתייה יצא אע"ז דלא הו"ל להזכיר הברכה בשניה מ"מ יצא הרי חזינו דלא הוי הפסק אבל אין זה דמיון דהתם זמן הברכה הוא משא"כ כשזכור דבר שאינו שייך לאותו היום ודאי הוי הפסק כמו שח סיחה כמילה וחזור ומהתפלל [ק"ז ופ"ח וסג"ח ונס"ג] ועוד גרוע משיחה במילה דהוי רק הפסק בעלמא משא"כ כאן דעושה יוס זה כהיום אחר [וכס' כתיב דברי סג"ח ודו"ק] ושוב שיחזור והתפלל בתורת נדבה ואין צריך לחדש בה דבר [הג"ח] כמ"ש בסעיף הקודם :

בתפלתו עם הצבור . ובו י"ג מעיפים :

הלשון במודים לומר בשכנסם אחר קרישה והמפרשים נחנקו מאד בטנתו וכתבו דלא דוקא נקיב [עצ"ה ופריסה] :
ב ולענ"ד נראה דהטור הוכיח כוה דלכאורה הך מימרא דמודים תמוה דבשלמא בקרישה אכור לו להתפלל כדי שלא יפטר הקדושה דכיווד אכור לומר קדושה והגם שיכול לשחק ולהטועו כמ"ש במימן ק"ד מ"מ אין זו כאמריה ועוד דאין הכל מודים בתורת זה כמ"ש שם אבל במודים מה בכך אם יתפלל הא יכול לשחות עם הצבור במקום שעומד בתפלה כמו שבאמת ר"ת היה עושה כן במבואר בתוס' שם ואי משום מודים

דרבנן

של שבת בשניה יצא כיון דמוף סוף היא לחשלומוין של חול [מנ"ח סקי"ב] ויש חולקין כוה [מ"ז] והעיקר כדעה ראשונה [מ"ז ונס"ג] :

יה וכן אם לא התפלל מנחה בער"ח מתפלל בערבית שתיים ומזכיר יעלה ויבא כשתייהן ואם לא הזכיר בשתייהן יצא בערבית ר"ח א"צ לחזור ולהתפלל כששכח יעלה ויבא וכן אם הזכיר בראשונה ולא בשניה אבל אם הזכיר בשניה ולא בראשונה צריך לחזור ולהתפלל משום דבה גלי אדעתיה שרתפלל הראשונה להשלומוין והקדימה לחובה ולא יצא ויש להסתפק כמי שלא התפלל ערבית ברא"ח והתפלל שחרית שתיים ולא הזכיר יעלה ויבא בשניה מי נימא כיון דבערבית אם לא אמר יעלה ויבא אין מחזירין אותו גם כאן אין מחזירין אותו או אפשר כיון דהטעם דאין מחזירין אותו בערבית משום דאין מקדשין החדש במילה והאידנא יממא הוא וחביב לחזור ולהתפלל וכן עיקר לדינא [מנ"ח סס] ויש חולקים בדיונים אלו וס"ל רשבת לא דמי לר"ח [לבוש] וגם יש חולקים וס"ל דבלא התפלל ערבית ברא"ח והתפלל בשחרית שתיים ולא הזכיר יעזי בשניה דאין מחזירין אותו [כנס"ג] אמנם העיקר לדינא כמ"ש :

יז מעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במו"ש שתיים של חול ומבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה ולא דמי לשבת ור"ח שהחייב להזכירם בכל התפלות של יום משא"כ הברכה בחונן הדעת שאינה אלא פעם אחת ולפיכך בשניה שהיא לחשלומוין למה יזכיר אמנם אם הזכיר בשתייהן או לא הזכיר בשתייהן יצא אבל אם לא הברכה בראשונה והברכה בשניה שניה עלתה לו לשם זיבתו וראשונה לא עלתה לו דכיון דבראשונה לא הברכה ובשניה הברכה גלי אדעתיה שהקדים תשלומוין לחובה ונתבאר דלא מהני מיהו אם אומר כבדוד דבנתנו בראשונה לשם חובה אלא שמעה ולא הברכה נאמן וא"צ לחזור ולהתפלל [כנ"ל ועמ"ח סקי"ז ומ"ז סקי' ודו"ק] :

כ וכיון שצריך להתפלל תפלת החשלומוין כפי נוסח תפלה של חובה אף ע"פ שאינה כפי נוסח התפלה

סימן קמ"א איך יתנהג היחיד לבוין

א כתב המור הנבנם לכהנ"ז ומצא ציבור מתפללים אם יכול להתחיל ולנמור קודם שיגיע ש"ץ לקרישה יתפלל ואם לאו אל יתפלל לפי שצריך לומר קדושה עם הציבור ואם נבנם אחר קדושה אם יכול להתחיל ולנמור קודם שיגיע ש"ץ למודים יתפלל ואם לאו אר יתפלל לפי שצריך לשחות עם הציבור במודים שכן הוא נראה כמפר למי שהציבור משתחיים לו עכ"ל וכן הוא בש"ע סעיף א' חס' שני מיסרות בברכות [כ"ח א:] אחד על קדושה וחזור על מודים וכגמרא גם במודים אהא הלשון דעבנם לכהנ"ז ומצא ציבור שמתפללין ע"ש והמור שינה

דרכו לא מצינו לזה עיקר שפניו זה לא תפלה כמ"ש
 הרו"ם שם שלא מצינו בנב" עיקר למורים ררבנן ע"ש :
 ] האמנם ומיאו הרברים כן הוא הנכנס לבהב"ג ומצא
 ציבור מתפללים לענין קדושה אפילו הציבור מתפללים
 בלחש ומצה גדולה להתפלל עם הציבור ע"ש אם לא
 יוכל לנמור עד קדושה מתייב להמתין לעולם קדושה
 אף שאח"כ יתפלל ביחידות אבל מטום מורים חלילה
 לבטל תפלה בציבור מפני זה התפלה בציבור עדיף
 ממורים אך במורים הפי' הציבור מתפללים כלומר
 עוסקים בהפלה אבל הוא בא לבהב"ג אחר קדושה
 ולפיכך כיון דגם עתה יתפלל ביחידות מוכח לו להמתין
 עד אחר מורים ומה יפסיד בזה דהא אין זמנה עוברת
 דאלו יעבור הזמן גם על קדושה א"צ להמתין וחד
 שדרק המור לומר במורים שבא אחר קדושה :

ד ודע הרמב"ם בפ"י לא כתב רק חזן קדושה ודין
 מורים לא הוכיח כלל ע"ש וטראה דס"כ רהני רתי
 מיכרות פליגי אהרדי ומאן דאמר קדושה אינו מודה
 במורים ופסק כמותו וזכ"כ סלח"מ ונ"ל שזו מעמו של
 המתי"ל שהיה נוהג להתחיל אף שלא ימים קודם
 מורים כמ"ש רבינו הרמ"א בספרו ר"ם ע"ש ומה לתרצו
 דאולי היה הזמן עובר ע"ש ומי לא יראה הרוחק הזה
 וידוע שהקדמונים היו מתפללים כבוקר אבל ברוך אצ"ל
 שתפס דעת הרמב"ם לעיקר ותמיהני על המור וש"ע
 שלא הביאו דעת הרמב"ם כלל והנה גדולי האחרונים
 תפסו דרין מורים כדון קדושה ולע"ד ברוד דאחרי כן
 אפילו לדעת המור והש"ע וכ"ש לדעת הרמב"ם ויראה
 לי דגם ר"ת סובר כהרמב"ם שהרי יהו"ם כתבו שם בזה"ל
 ור"ת היה דגל כשהיה מתפלל ביחיד כשהתחן מניע
 למורים היה כורע עם הקהל בלא אמירה כלל עכ"ל
 וקשה ואין התחיל להתפלל קודם מורים אלא ודאי
 דס"ל כהרמב"ם רלית הלכתא כמימרא מרדים וכמדומני
 שכן גם המנהג עתה :

ה והנה לפי מה שנתבאר רקדושה וזחה תפלה בצבור
 א"כ אוהם בני אדם המאריכים בתפלה שמ"ע באופן
 שאפילו יתחילו עם הציבור לא יסיימו קודם הקדושה
 איך מצאו ירידם ודגליהם והא זהו נגד הנמרא והיה
 להם להמתין עד אחר הקדושה ומעולם לא שמענו ולא
 ראינו מי שיעשה בן זמנה גדולי' עולם המאריכים בתפלה
 עד אחר הקדושה ואולי שפסני זה הנהגה ברוב התפלות
 ישראל להמתין על הרב בחזרת הש"ץ כדי שלא יבטל
 בזה אמנם אין זה מספיק ונ"ל שזה לא אמרו חו"ל אלא
 באדם שאינו מאריך בתפלה אלא שבא אחר שכבר
 הציבור התחילו להתפלל דאדם כזה ימתין עד אחר
 קדושה ויתפלל ביחידות אבל מי שדרבו להאריך בתפלתו
 ומתפלל המיד עם הציבור אין מברא שעולם נבטלו
 מתפלת ציבור אלא מהפלה עם הציבור ואם הציבור
 עונין קדושה ישתק כמבואר בספרו ק"ד :

ע"ש וכוון שנתבאר שאין לו להפלה אם לא ינמור
 קודם קדושה כמ"ש שאין לו לעמוד בתפלה כשלא יסיים
 קודם קריש והיינו קודם איש"ר וזה שכתב רבינו הב"י
 במע"ף א' קודם שיניע ש"ץ לקדושה או לקריש ע"ש
 יש מי שכתב שזה לא שייך רק בערבית [מג"ל סק"ז]
 ובזמנו בהרין [שבע"ע הנכנס לבהב"ג ומצא צבור
 מתפללין כלומר שמתפללין שמ"ע סמייל רבשחרית
 ובמנחה אין לו להפלה מפני הקדושה שקודם לקריש
 חק בערבית שכתב לה בשבא לבהב"ג והציבור עומדים
 בשמ"ע לא יעמוד עמרה אם לא ינמור קודם איש"ר
 אבל בעיקר דין זה שמתכתב נה גם בשחרית ובמנחה
 כשבא בעת חזרת הש"ץ אחר מורים לא יתפלל שמ"ע
 אם לא יסיים קודם קריש שאחר תהנין ומינה אפשר
 וכל חיישינן בקריש זה שהרי יש עוד קריש שלם אחר
 ובא לציון אבל בערבית אף שיש עוד קריש יהו"ם אחר
 עליו אינו עיקר בהקדיש שאחר ההפלה לפ"ז גם במנחה
 לא יתפלל כשלא יסיים קודם קריש שלם שאחר התפלה :

ז ודאיתו מי שכתב דלקדיש צריך להמתין לפי שאין לו
 קצבה ורק הקדושים שמעלינו ואילך אינם בכלל זה
 [מג"ל סק"ז] ולפ"ז יתחדשו לנו דינים הרבה שלא יעמוד
 להפלה בעת אמירה ובא לציון אע"פ ששמע הצי קריש
 שאחר תהנין וכן כ"ח בשאומרים הלל לא יעמוד
 בתפלה אם לא יסיים קודם הקריש שאלל הלל אף
 שישמע עוד קדושים וכן כל בינצא בזה ובמורסה שאין
 המנהג כן ואדרכא נלע"ד דאם רק לפניו קריש אחד כן
 ההפלה שישמע עוד דיו ולפי הסברא כיון שאין לו
 קצבה דיו באחר וברבו דיו נ"כ כקדושה ואם כבר שמע
 ברבו או קדושה או ידע שישמע אח"כ א"צ להמתין
 [סס] ולדבריו גם קריש דיע כן ופשוט הוא רבשעת
 קריאת התורה לא יעמוד להתפלל שהרי צריך לשמוע
 קה"ת יש שם כמה ברבו ואמנים וקריש שאחר קה"ת
 וטראה ברור דגם קודם הקריאה לא יעמוד להתפלל אם
 לא יסיים קודם הקריאה ואפילו אם עומד בפס"ו או
 בברכות ק"ש ימתין וישבע קה"ת ויענה ברבו ואיש"ר
 ולא האמנם :

ח מי שבא לבהב"ג במנחה אחר קדושה ואם יתפלל
 לא יאמר מורים ואיש"ר ימתן עד אחר קריש שלם
 אמנם אם יעבור הזמן או שלא יוכל להתפלל ערבית
 עם הציבור יש מי שאומר התפלה צבור עדיפא ויתפלל
 מיד [סס קכ"ב] ויש מי שחילק בזה ומ"ל קריש עדיף
 מתפלה צבור [ל"ט סק"ז] וכן עיקר שהרי לענין קדושה
 נתבאר דעדיף מתפלה ציבור וכ"ש איש"ר הנזוהה
 מקדושה כמ"ש ואף ע"ג שישמע קריש בערבית מ"ם
 במנחה לא ישמע ואפילו למה שבארט דרי בקריש אחד
 מיהו עכ"פ צריך לכל תפלה קריש אחד ופשוט הוא
 דאיש"ר עדיף מוכא ממורים ולכן אם שכתפלל מיד
 לא יאמר מורים אבל עד הקריש יסיים ואם ימתין ק"ד

אחר קריש יעבור זמן תפלה או לא יתפלל ערבית בצבור יתפלל מיד [סס] וגם כשבא סמוך לקדושה ימתין עד אחר קדושה ומזו יתפלל ימתין עד אחר אמן הראה הקדוש כיצד שיהבאר [וקדים עדיף מקדושה]:

ש"ץ להתפלל בקול רם ויהפיל עמי בלחש מלה במלה עד שיגיע ש"ץ לקדושה ועונה קדושה עם הצבור ומהפיל שאר תפלה לעצמו עכ"ל ואומר עם הש"ץ נקיש או נקדישך ולעומתם ברוך יאמרו וברכרו קדישך כהוב לומר ולרוד ורוד נניד נניד וכו' [גמ' סק"י] וזה שאחר הקדושה מתפלל בפ"ע והו כשיכול לפנים קודם שיגיע הש"ץ לשומע תפלה [סס] ואם לאו יתפלל עם הש"ץ מרה במלה עד סוף התפלה רבוה הוה כעונה אמן נ"ב בין שמיים הברכה עם הש"ץ וכשיגיע ש"ץ למורים ישחה עמו ביחד וכן בסוף הברכה ואם ירצה יכול שהוא יגיע לסוף הברכה בעת שהש"ץ מניע למורים ואם מתפלל בשוה עם הש"ץ עד סופה יש להסדק אם יאמר עם הש"ץ כרכנו כרכנו המושלש דאע"ג זיהענית כתבו הפוסקים שלא יאמר עם הש"ץ בראש עניניו בין נוהל לרופא אלא בשיטת תפלה כחידו' [סס] כנס מקרי"ל ומק"מ] והו מפני שהוא ברכה בשם ולא תקנה ליחיד אבל ברכנו הו' בקשה בעיקרא ולע"ר שיכול לאומרה עם הש"ץ:

יב ורע שרין וה של הרמב"ם כתבוהו המור וש"ע סעיף ב' אלא שכתבוהו כלשון אחר ע"ש וכתב על זה רבינו הרמ"א וז"ל אבל לכתחלה לא יתחיל עד אחר שאמר קדושה והאל הקדוש אלא שאם הוצרך להתחיל מבח שהשעה עוברת או כדי לסמוך נאולה לתפלה דינא הכי עכ"ל ודברים תמוהים הם שהרי הרמב"ם כתב לכתחלה לעשות כן וכ"כ הסמ"ג ויש מי שנדחק בלשון המור לפרש כן [פרישה] ואינו כן ואיך לא היה מזכיר דברי הרמב"ם יעוד למה לא יעשה כן הרי אומר הקדושה עם הש"ץ [ומלאמי טה"ר] הקשה [זה] וברור אצלי שאיזה טעות נפל כאן דהנה בש"ע הגדפם עם הא"ר כתוב הגה"ה הו בסעיף א' ומשום דבשם אין ליה שייכות כתב ששייך למעיק ב' [וכ"כ הכאה"ע] ולי נראה ברור דאע"פ ג' קאי על מה שכתב הסחבר הכשעומד בתפלה והצבור אומרים כהו דישתוק ולא יענה עמיה על זה כתב סמ"א סק"ט שכתב דלר"ך לסמוך ולשמעו ע"ש ומימא סא אומר עם סס"ך הכל על סעיף ג' א"ש ועי' פמ"ג ודבריו תמוהים ודמוקים וז"ל [ק]:

כתב רבינו הרמ"א דאמן הראה הקדוש ודשומע תפלה דינן בקריש וקדושה עכ"ל והו כיוזשמי רבינו הב"י לא חש לה מפני ש"א יוזכר בש"ם רילן וגם הרמב"ם והמור לא הביאורו וגם ה"ה"ס והרא"ש שם הזכירו זה לענין אחר ע"ש ואין ראיה שפסקו כמותו ורק כהכו שיש לזוהר באמנים אל ע"ש והנה באמן הראה הקדוש אין ג"מ לדינא וממילא כשממתין על הקדושה ימתין עדי רנעים ספורות עד אחר הברכה וגם באמן דשומע תפלה ג"ל דאין ג"מ שהרי הוא סמוך למורים ואף שמשלש משמע דר"י בקדושה קדושה דערפי ממורים מ"מ ג"ל ללא דוקא קאמר ורק משום דהמחבר מייירי בקריש וקדושה כתב כן ובפרט דרביס הולקים לנמרי בזה [וכ"כ מלכות] ובאמת כל אמן מוציא לענה ואם רק אין השעה עוברת טוב להמתין עד אחר חזרת הש"ץ ולענות אמן על כל ברכה וברכה [עס"ג] כנס רמ"ע] ומי שבא בעה שהצבור עונים איש"ר יענה עמיהם אף ע"פ שלא היה כהתחלה וכן בקדושה [סס] ויש מי שאומר יתחיל ביהא שמיה רבה ורא יאמר אמן יהא וכו' וכן כשמפסיק לאיש"ר לא יתחיל ממש דאמן קאי על הקורם [גמ"א סק"ב] ותמימי דנהו דקאי על הקורם כמ"ש בסו' ג"י מ"מ גם על להכא שייך לומר אמן כמו שמיצנו במלכים ובירמיה אמן כה יאמר ה' וא"כ למה לא יתחיל באמן וכן המנהג הפשוט:

במודים יכול להתפלל לכתחלה אם רק יגיע בעת מורים לאחר מן הברכות ששוחין בהם רכיון דשוחה עם הצבור שוב לא נראה ככופר וכבר נחבאר במימן ס"ז דינן נאולה להתפלה אסור להפסיק אפילו לקריש ולקדושה ולכן ימתין כשירה חרשה כמ"ש שם אמנם אם בכתורת הלשון אמר עד נאל ישראל וממילא שמיכרח להתחיל בתפלה מה יעשה כשיגיע ש"ץ לקדושה ישתוק וכן לקריש כמ"ש במימן ק"ד וכשיגיע ש"ץ למורים והוא עומד באמצע איזה ברכה ישחה עמיהם אבל כשעומד בתוף ברכה או בתחלת ברכה לא ישחה שאין שוחין בתחלת ברכה או בסופה אלא במקום שנתקו חכמים והיינו באבות ובמורים ואע"פ שאינו שוחה אלא כדי שלא לראות ככופר ובאמת יש מי שהולק בזה [עב"א] אמנם הכונה שרבר זה בקל לעשות שיתחיל בהברכה ויעמוד באמצע כי כרנע אחת יעשה זאת [כנ"ל]:

יג כתב הרמב"ם ספ"י הנכנס לברכה"ג ומצא צבור שמתפללין בלחש אם יכול להתחיל ולנמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה יתפלל ואם לאו ימתין עד שיתחיל

יג יחיד העומד בתפלה וכשהגיע למקום קדושה אומרים הצבור קדושת ובה לציון או דיוצר אור לא יאמר עמיהם דאין הקדושות שוות וכתב רבינו הב"י נראה דה"ה אם הוא עומד בשחרית והצבור אומרים קדישת כתר במוסף אינו אומר עמיהם קדושה אלא ישתוק ויכוין למה שאומרים לשומע כעונה אך לכתחלה לא יתחיל כמ"ש בסעיף הקודם אמנם רבינו הרמ"א כתב דהיחיד יכול לענות עמיהם דשניהם קדושת השמ"ע וקדושתן שוה וכן נ"ל עיקר עכ"ל וכן המנהג הפשוט: שט

סימן קי דיני תפלת הבינו ותפלת הדרך והפועלים. ובו י"ז סעיפים :

הלך זה כשרוצה להתפלל השמ"ע בתקנה שהיא ארוכה ואם יעמוד יהיה לו כלכל ולכן התירו לו להתפלל בהקטן אבל אם ירצה להתפלל הבינו והוא קצרה מחויב הקא להתפלל מעומד ודע שאמרו חולי שם שאין מתפללין הבינו לא במצואי שבתות וי"ט מפני שצריך לומר הבדלה בחוגן הרעש וכן לא כינות הגשמים מפני שצריך לומר של ומטר ואע"פ שגם אלו יש לכלולם בהבינו בזמן מ"ט חיישין דילמא אתי לאמרודי [גמרא] כלומר פיון שהיא הפלה אקראי ואם לפרקינן נם בתא יעשה שישים יתכלכל ויאחא כגמרא שם דאמרודי לא שייך רק בטל ומטר מפני שהיא באמצע הבינו אבל הברדה יכול לכלול ולא יתכלכל מפני שהיא בתחלתו ונשאר בגמרא בקשיא למה לא יכלל אותה ע"ש וכתב הרשב"א בשם הגאון דכל היכא דלא אמר הש"ס תיובתא לא נדחה הדין וכן הלכה [הסקנ"ד ע"ג עב"י וזכ"ח ועג"ח סק"ו ועג"ד ל"ק כלל דודאי לשמואל שאומר כן ס"ל דגם צ"ה אתי לאתקווי ח"ך הש"ס אומר לרנ ציני צלמי ימות הגשמים ולמה לא אמר גם מו"ט משום דס"ל דבסדלה לא שייך דקדוה אצל שמואל לא ס"ל כן ומדע ט"ס מחלוקת בסדלה דקדוהי סהדי צירושלמי ט"ס אומר צלמ"ט על ימות הגשמים ציללנה ע"ס וח"כ לא ס"ל סדלה דקדוהי גס בכל ומטר וחזן יומתא ח"ס גס שמואל ור"ב ציני חולקין בסדלה והלכה כשמואל וצירושלמי ט"ס אומר דבברכת הבינו כדמסיים ג' אמרוטת יאמר ברוך ה' כי שמע קול תחתי ע"ס:]

¶ ודע שיש מי שאומר דכשהשעה עוברת ותפלת הבינו [מנ"ח סק"ח בשם כהנ"ג] וסוה נראה דס"ל דאם התחיל בתפלה קודם נגד הוסיף של תפלה ונמשכה עד אחר הוסיף לא מקרי שהתפלל בומגד דהא ודאי כותבי שעתה עדיין לא עבר הוסיף דא"כ מאי ג"ס וכן ס"ל שיתפלל הבינו ויסיים ברוך הוסיף אבל כל הו"ח ברכות יסיים אחר הוסיף ודע"ד נראה מר"ס ברכות [ז' דל"ט טלמלי] דהזכין אחר ההתחלה ואם התחיל בוסן תפלה מקרי תפלה בומגד אע"פ שסמיים לאחר הוסיף ע"ש :

¶ אם התפלל תפלת הבינו שלא בשעת הרחק י"א ויצא [ע"ט] וי"א רלא יצא [ח"ד] וג"ל עיקר כדעה ראשונה שהרי כבר נתבאר דהא דליים אביי אמאן רמצי' הבינו זהו שלא בשעת הרחק ואי ס"ד רלא יצא לא שייך קלה כזה וה"ל לומר דלא יצא אלא דאי ויצא אלא שלא עשה כהנין ופיכך קללו אמנם בומגד לא שמענו מעולם מי שיתפלל הבינו והמעם פשים דבשלמא בימיהם שהיו מכוונים הרבה בתפלה תקנו הבינו פפעמים כשלא יוכל לכוין אבל האידנא כלא"ה אין אט מכווין כל כך כמ"ש כמה פעמים א"כ למה לנו הבינו [ומסקנ"ד] ה"ס להכניל לא"ח גמוליס לענותהס להתפלל כהנין:]

א שני חכמים במשנה [כ"ח:] ר"ג אומר בכל יום יום מתפלל אדם שמונה עשרה ר' יודיש אומר מעין י"ח ר"ע אומר אם שטרה הפלתו בפיו מתפלל י"ח ואם לאו מעין י"ח והלכה כר"ע [כמנ"ס ור"ב צ"פ סמסנה] ומפרש בגמרא מהו מעין י"ח זה תפלת הבינו שאומר ג' ראשונות וג' אחרונות ואמנם ברכות האמצעיות כוללן בברכה אחת בנוסחא זו הבינו ה' אלהינו לדעת הדוכן ומד את לבבינו ליראתך ותסלה לנו להיות גאולים ורחוקי ממכאובינו ודשנו בנאות ארצך ונפוצותינו מארבע תקבץ והתועים על רעתך ישפמו ועד ודששים תגייף ידך וישמחו אדקים בבנין עירך ונתקן היכלך ובצמצית קרן לרוד ועברך ובקעריכת נר לכן יש משתך מרס נקרא אותה תענה ברוך אחת ה' שמע תפלה ע"ש רבוה נכללו כל ברכות האמצעיות כמו שפירשו"ו תר"י ע"ש :

ב הנה בגמרא שם איתא לייט עלה אביי אמאן דמצי'ו הבינו וכתבו הסמ"ג והגמ"ר [פ"ב] דהוה לסי שמרגיל עצמו לעשה המיד כן בלא שום אונס עב"ל והר"ף כתב וקאמרי רבנן הני מילי בשעת הרחק אבל שלא בשעת הרחק אין מתפלל הבינו עב"ל וז"ל הרמב"ם דיש פ"ב בכל תפלה שבכל יום מתפלל אדם י"ט ברכות אלו על הסדר ב"א כשצטור דעתו מוכנת ולשונו חמור לקרות אבל אם היה מטרוד ורחק או שקצרה לשונו מלהתפלל תפלת ג' ראשונות וברכה אחת מעין כל האמצעיות וג' אחרונות ויצא י"ח וזו הברכה שרקנו וכו' הבינו וכו' עב"ל ולרבויו מה שאמר ר"ע אם שגורה וכו' ואם לאו ותפלת מעין י"ח הך לאו ה"פ או שאינה שגורה בפיו מחמת קצירת לשונו או מחמת מידה ורחקות :

ג המפר כתב וה"ט בשעת הרחק כנין שהוא בדרך וכוצא בו וכשיבא לביתו א"צ לחזור ולהתפלל פעם אחרת אכ"ר שלא בשעת הרחק אין לומר אהו עב"ל וזה הוכיח שקצרה לשונו מהתפלל אף ע"פ דיעקר פ"י המשנה כן הוא ג"ל משום דהאידנא שהטמחא אי בכל הסידורים לא שייך לומר שקצרה לשונו מהתפלל ורק בוסן הש"ס שהיו מתפללים בע"פ שייך לומר שאין שטרה בפיו ולא בוסמ"ו שמתפללין במידורים וגם רבינו הבי"א לא הוכיח זה ע"ש אלא שכתבה בלשון אחר וה"ל במע"י א' בשעת הרחק כנין שהוא בדרך או שהיה עומד במקום שהוא מטרוד וירא שיפסקוהו או שלא יוכל להתפלל בכונה תפלה ארוכה מתפלל וכו' וצריך לאמרה מעומד וכו' עב"ל וזה שכתב וירא שיפסקוהו קאי אהר"ך כלומר שעוברי דרכים שיפסקוהו וזה שכתב או שלא יוכל להתפלל בבגה קאי אומר בכתום שהוא מטרוד :

ד זה שכתב שצריך לאמרה מעומד כלומר אף ע"פ דבפ"י צ"ד נתבאר דמחלק התירו לו להתפלל כשהוא

והחזירנו לביתו לשלום ע"ש ובמדר ליבא גירסא זו אך בסופו נרמז כי אהה שמע תפלה עפ"י ישראל ברחמים ובראשו טרם אלהיו ואלהיו אבותינו ע"ש ופלא שברמב"ם לא נמצא כל דין תפלה הדרך וכבר העיד כזה רבנו הגב"י בספרו הגדול ע"ש ואע"פ שבספ"י מביא בכתב תפלת הנבנים לדרך והוציא מדרך הסבואר בר"ש הרואה וכתב שם וכשם שהוציאנו לשלום כך תולמינו לשלום ותציעדנו וכו' ע"ש כפי נוסחה תפלת הדרך וי"ל שכיון לכולם כהפלה אחת וגם כוונתו שיחזרו בשמיע תפלה אף שלא ביאר כן [עכ"ל סימן ק"ל] מ"מ הא יש כמה דינים במסרא בזה כמו שיתבאר ולמה לא ביארם וצ"ע :

י צריך לאומרה בלשון רבים שתולמינו וכן כולם ואף שהולך יחיד מ"מ הרבה עובדי דרכים יש ויותר טוב לכלול א"ע רבים. שהתפלה נשמעת ביותר ויש מי שכתב רהונני הני ואמר בלשון יחיד [מג"ל סק"י] ויש חולק בזה [הגה"ב] ומצוה לעסק בתורה בדרך אבל לא יענין בהלכה דילמא אתי לאמרוי [מסעי' י.] אבל ביושב בעולה יכול לענין בהלכה ולא יאכל בדרך יותר משי' דעבון מפני קלקול המעינים [סס] ולעולם יכנס אדם בבי טוב ויוצא בבי טוב ולא בלידה [יוס' פסאס] ומעידו כשא"ת הדרך יחידו יצאה מזה :

גם בלידה [מוס' פס' ועמ"ל סק"י] י"ב יכול לומר תפלת הדרך גם כשהוא מהלך ואם אפשר לו יעמוד כשאימרה ולא ילך ומוב לאמרה בעמידה מבישיבה אמנם אם היה חובב על כהמה לא הטיחיו לירד ממנה ואמרה בעת שרוכב מהו אם אפשר לו יעמד בהמה דרכו כמלך דמי וכן כשיושב בקרון ויאמר הטיחיו לירד ואמרה בשיבתו בקרון ואם נקל להעמיד הסוסים נכון לעשה כן והנוסעים בעגלות של מסילות הברזל יאמר בעמידה כי בשם נקל לעמוד וכן כנסעו בספינות גדולות ופשט הוא רצ"ל תפלת הדרך בנסעו על הים או בנדרות או במסילות הברזל ואם ירצה להוסיף שם עוד תחנה ובקשות הרשות בידו אבל תפלת הדרך שבנמ' מחויב לומר בכל מין נסיעה שהוא :

יב א"צ לומר אותה רק פעם אחת ביום אך בכל יום שהוא בדרך חייב לאמר אותה בנסיעה ראשונה שעל היום ולא עוד אלא אפילו אם היה דעתו לזון שם ואח"כ נתישב לעבור דהלן או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת רכיון שהיה דעתו לזון נגמרה התפלה שאמר בבוקר ואחר כך כשנמלך צריך לאמרה מחוץ וחזרום בחוץ בשם אבל כשעומד לתח באיזה מקום באמצע היום על מנת לילך משם דהלן באותו יום א"צ לאמרה ואם ירצה לאמרה בלי חתימה בכל נסיעה של יום יכול לאמרה דבלא חתימה אינו כלום אבל פעם אחד ביום מחויב לומר בתחמה ויש טועים שלא לאמרה בכל יום בתחמה ע"ש מה שנתפס באיזה

ז מדינת דמרא [פ"ז.] הפועלים העושים מלאכה אצל בעה"ב אם רק טחן להם מזונות ולא שכירות ממון מתפללים כל ה"ח ברכות ואם משלם להם מתפללין הבינו ואפילו באין נוהג להם מטון מ"מ אין יורדין לפני העמוד ואין נושאין כפידם אם הם כהנים במקומות שעולין לדוכן בכל יום ושמע מזה שמחויבים הוכף לאחר קדושה לשוב למלאכה דאל"כ מאי ג"מ כירידתם לפני החיבה וברוכים כיון ששם בלא זה יהיו עד אחד התפלה ויש להסתפק אם עתה מזונות גם לאשתו ובניו אם היה בטל שבר אם לאו וכן הנהיג אם עתה להם שבר ולא מזונות והשבר אינו מספיק רק למוזנותיו אם היה בטל שבר אם לאו וכן זה הוא בשכר יום אבל כשעושה בקבלות אין ג"מ להבע"ב ויתפלל בשלימות ככל ישראל וכתבו רבה"ט דהאידנא אין דרך להקפיד בכך ובכל ענין מתפלל בשלימות דמסתמא אדעהא דרבי משבירין א"ע ויש להסתפק אם האידנא עושה הנאי עם הפועל שלא יתפלל אלא הבינו אם מועיל אם לאו דלכאורה מהני אבל י"ל דכאן כד כסנייה לאפקועיה מתפללו נגד המנהג אמנם אם מותר לפועל בזה"ל לילך בבה"ג דהתפלל הלוי במנהג המקום [מג"ל סק"י] אם לא התנ כפירוש :

ח תנו רבנן [ק"ט:] המהלך במקום נדחי חיות ולממים מתפלל תפלה קצרה זכרי עמך מרובין ודעהם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ויכל נזיה וגויה די מחסורה בא"י שומע תפלה וא"צ לא ג' ראשונות ולא ג' אחרונות ולא דמי להבינו שיוצא בה ידי התפלה אבל כד אינו יוצא ידי תפלה כשיועיל ליישוב והתקרה דתנו מהפחד חזור ומתפלל כל השמ"ע ואם לא התפלל דתנו כאלו שבו להתפלל לגמרי כמ"ש בסימן ק"ח תפלה קצרה זו אינה פושרת מצות התפלה ולכן התירו לו להתפללה בשדה מהלך ורק אם רצה לעמוד עומד ואם השאל דא"כ למה יתפללה כלל הלא יתפלל על מקומו שינח על התפלה ג"ל הדששו חז"ל דאולי לא ינעו על מקומו כל זמן התפלה ולכן אמרו שעכ"פ יתפלל תפלה זו ועוד ג"ל דאפילו הגיע על מקומו אחר ד' שעות יתפלל כל התפלה עד חצות אמנם אם בא אחד חצות נפטר בכך וא"צ להתפלל מנחה שנים ודע ברמ"ף הגירסא אחר זו מחסורה והשוב בעיניך עשה ע"ש וכן הוא ברא"ש וברמב"ם ובמדר ע"ש [עמ"ל סק"ה שכתב דבמהלך גלא"ס לריך לחזור ולהתפלל כמ"ס כסיון ל"ד עכ"ל ותמימיטי סהמ"ל עמ"ל שם סק"ל חולק על זה ע"ש] :

ט כל היוצא בדרך מתפלל תפלת הדרך [ק"ט:] וכך היא נוסחה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתולמינו לשלום ותציעדני לשלום והסמכנו לשלום והצילנו מב"ב כל איוב ואורב בדרך ותשלח ברכה במעשה ידיו ותתנו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי בא"י ששמע תפלה וברמ"ף הגירסא אחר והסמכנו לשלום

בפרסה דאשנה ופרסה הוא ד' מיל וכמדת מדינתו
חסיא הפרסה הוא ד' וייראמ"ן [הואל לדרך עוב שטול
רשות מת"ח שבעיר ויאמר לו לך לגסום ולא כגסום ולא
ילך בדרך צלה מזוונות וצלה משילין וסידור וספר ללמוד]:

מז איתא בנמרא [כ"ח]: בכניסתו לכהמ"ד אמר יהו
רצון מלפניך ה' אלהי שלא תארע דבר תפלה על
ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בני חברי ולא אמר
על פמא טהור ולא על טהור פמא ודא יבשלו חבירי
דבר הלכה ואשחח בהם עב"ל כדומר שהם ישמחו
כשיחזרוני מן המטות וכן אני חלקם ובוציאתי אמר טורה
אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי כהמ"ד ולא
שמת חלקי מיושבי קרתות שאני משכים והם משכימים
אני משכים לר"ה והם משכימים לדברים במילים אני
עמל והם עמלים אני עמל וסקבל שכר והם עמלים ואין
מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העוה"ב
והם רצים לכאר שחת ע"ש ועכשיו לא נהט כזה וטראה
משום דעכשיו הלוטדים בכהמ"ד אינם מרים הוראות
והרב המורה יושב בביתו והאר"י ו"ל היה אומרה בכל
בוקר והיה אומר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה
גל עיני ואבישה נפלאות מותרתך :

יז אמנם גם בני שישב ביחידות ובפרט כשהוא מורה
הוראות כתבו שגבון שיאמר יהו רצון מלפניך ה'
אלהי ואלהי אבותי שתאמר עיני במאור תורתך ותצילני
סבל מבשל ומעותן הן בריתי אימר ותהיה הן בר"מ הן
כהוראה הן בלימוד הן עיני ואבישה נפלאות מותרתך
ומה ששנינו כבר העמידנו על האמת ואל הצל מפי
דבר אמת עד מאד כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה
[ק"ז סק"ח] ותפלת מודה אני יאמר בכל ערב העוסק
בתורה כל היום [מג"א סק"י]:

באיות סידור בן ופעות גדול הוא ונדפס בטעות :
יג אמר אותה אחר שהחזיק בדרך ולא יאמרנה בתוך
עיובורה של עיר [מג"א סק"ד] יש מי שכתב שלא
יאמרנה בהרף תחום העיר ודבר המודה הוא וכן יש מי
שכתב דכשרק הכין א"ע לצאת אף שעדיין לא יצא
יכול לומר תה"ד [עמ"ז] וגם זה הוא הנורא [וכרתי
סגולת מפ"ק דסוריות וכוננו ל' ד' ע"ש אינה כלום ומה
ענין זל"י דכסס זולתין אחר ערלתו ואלהבא מעירובין ל"ב .
יש ראים מפורשת דכל זמן שלא עקר מביטו לא מקרי
החזיק בדרך אך אם עקר מביטו אף איזה פסיונות מקרי
החזיק בדרך ע"ש תלמוד שם שנקיט עד דגמית דלגא ופי'
רש"י דהו"ל החזיק בדרך ע"כ ולכן כסהלך מביטו ולאמר
מיד תפלה בדרך [ולא]:

יד כתב המור ומה שאינה פוהרת בברוך פי' ר"י לפי
שאינה אלא תפלה בעלמא שמתפלל להקב"ה
שילובנו לשלום אינה כברכת הנהנין ולא כברכות
שחקנו על שם המאורע אלא בקשת רחמים ופגני שיש
בה אריכות דברים חותמין בה בברוך והר"ם מרומנוכורג
בשהיה יוצא לדרך בבוקר היה אומרה אחר ברבות
השחר כדי להסמיכה לכרכת טמל חסרים וכו' ותהיה
ברכה הסמיכה לחבורתה ע"ש וממילא שהיה אומר גם
הברכות בדרך ואפיו בשתהוך באמצע היום יכול
להסמיכה לאחרת בטון לאכול או לשתות דבר ויסמכנה
להכרכה אחרונה או שישתין ויסמכנה לאשר יצר והתכם
עיניו בראשו :

טז אין לאמר תה"ד א"ב יש לו לילך פרסה דפחת
מפרסה לא נקרא דרך א"ב הוא מקום סכנה דאז
גם בפחות מזה יש לאומרה ואם לא אמרה מיד בציאתו
מן העיר יכול לאמר אותה כל זמן שהוא בדרך אך
שלא יהיה פחות מפרסה למקום שרוצה קטח שם ומשם
ואילך יאמר אותה בלא ברכה ולכתחלה יותר לאמרה

סימן קיא דין סמיכת נאולה לתפלה . ובו ד' מעיפים :

וכן אנו נוהגין וכמ"ש בסימן ס"ו דאפילו קדיש וקדושה
וברכו אין לעטת בין נאולה לתפלה וממתיין בשירה
חדשה במבואר שם וכתב המור ריש נוהגים לימר פסקים
קודם כגון שומע תפלה ערוך כל בשר יבואו בי שם
ה' אקרא הבו טורל לאלהינו ואין לאומרן דהיי הפסק
אבל ה' שפתי הפתח ופי' ניד תהלתך לא דהי הפסק
דכיון דהקטנו רבין בתפלה בנאולה אריכתא דמי' [מג"א]
אבל במוסף ומנחה יוכל לימר קודם ה' שפתי תפתח
אם ירצה ולא אח"כ :

ג וכתב רבינו הרמ"א ד"א דהא דצריך למסוך נאולה
לתפלה והו' דוקא בדהל או ביה"ם אבל בשבת א"צ
ושבו להחמיר אם לא שצריך לכך עב"ל ומעט דעה זו
דכיון דילפינן זה סיענך ה' ביום צרה ושבת לא יום
צרה הוא וביה"ם דהי ככתול משם דנהנין בו כרתנן
בפ"ק

א סאך צריכין ליהוד בסמיכת נאולה לתפלה והיינו
שלא יפסיק בשם רבר בין נאל ישראל לשמ"ע
ואמרו חו"ל [מ']: כל הווסך נאולה לתפלה אינו נוזק
כל היום כולו ובירושלמי [פ"ח סוף ס"ח] חיכף לנאולה
תפלה שנאמר יהו לרצין וגו' ונאלי היינו נאולה וממך
ליה יעקב ה' ביום צרה והיינו תפלה וכל התוכף נאולה
לתפלה אין השמן מקטרנ באותו היום וכל מי שאינו
סומך נאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך
שכא ודפק על פתחו של מלך יצא המלך לידע מה
הוא מבקש ומצאו שהפליג אף הוא מפליג ע"ש :

ב וכתב המור אבל אמר אחר נאל ישראל לא דהי
הפסק וכן פסק רבינו הרמ"א אבל רבינו הב"י פסק
שלא לעטת אמר אחר נאל ישראל וכן הוא ע"פ הנהיר

לרצון וגו' ואע"ג דדא מצינו איסור בש"ץ כשיפסיק בין תפלה בלחש לתפלה בקול מ"מ נכון שלא להפסיק ואף שום פסוק לא יאמר וז"ל ה' שפתי וגו' [עמג"ל ס"ד] ואם עד שלא קרא ק"ש מצא ציבור מתפללין לא יתפלל עמהם אלא מתפלל על הסדר כרי שיטמוך נאולה לתפלה רעדיף מתפלה צבור וזה בשחרית אבל בערבית אינו כן כמו שיתבאר במימן רל"ו בס"ד ;

נ"פ"ק דר"ה בפסח נרונים על התבואה בעצרת על פירות האילן וכו' אבל רבים וגדולים הסכימו דרך קרא ריענך אינו אלא סמך לזה אבך סמיכת גאולה לתפלה הוי מעיקר דין תפלה וכן נוהג גם בשבת וכן המנהג ורק בערבית קילא מבשחרית ויתבאר במימן רל"ו בס"ד ; ד' הש"ץ כשצריך לחזור התפלה בקול ר"מ יאמר מקודם ה' שפתי הפתח וגו' וגם בסוף יאמר בלחש יהיו

סימן קיב שלא יפסיק בג' ראשונות ובג' אחרונות . וכו' ה' סעיפים :

ישית ידו על עיניו ואח"כ נתיקם ויעקב בטה על דברו אמרו משען ומבטח לצדיקים כשכנה שלמה בהמ"ק אמרו בונה ירושלים כשעברו ישראל בים סוף ואמרו שירה אמרו מצמיח קרן ישעה כשנאנחו ישראל ויועקו ושבע ה' נאקתם אמרו שומע תפלה וכשירדה שכינה במשכן אמרו המחזיר שכינתו לציון כשהכניס שלמה הארון ונענה ונתן הודאה אמרו המוב שמך ולך נאה כהודות וכשנכנסו ישראל לארץ ונתתיקם להם ונתתי שלום בארץ אמרו המברך את עמו ישראל בשלום [סב"י סב"א ז"ל מסבולי הלקע ונמל"ח ע"ט] ;

ד' כתב הטור בס"י קי"ב בשם אחיו רבינו יחיאל דחסדי אשכנז היו מניין כל התיבות שכלל ברכה וברכה מ"ח ברכות בברכה ראשונה מ"ב תיבות בשניה נ"א תיבות [זכו עס מצינו הרוח ומוריד הגשם] בשלישית י"ד ברכיעית י"ז בחמישית מ"ו ובששית ובשביעית לא מנה מספר התיבות אבל בספר פרי עץ חיים להאר"י ז"ל [ד' ס'] מנה י"ב התיבות וכתב החספר שזה כהמור ע"ש וכתב דבששית ב' תיבות ובשביעית י"ז ע"ש [ובצרכה לראשונה כתב מ"ח וזכו עס פסוק ס' שפתי תפתח] ובשמינית כתבו הטור והרפ"ע ב"ו תיבות ובתשיעית ל' תיבות ובעשירית ב' ובי"א לא מנה הטור ובפרע"ח כתב ב"ד תיבות ובי"ב שהיא ברכת ולמלשינים כתבו ב"מ תיבות ובי"ג מ"ב תיבות ובי"ד ובמ"ו ב' שהיא שמע קולינו לא מנה הטור ובפרע"ח כתב ל"ה תיבות ובי"ז וי"ח וי"ט ג"ב לא מנה הטור ובפרע"ח כתב בי"ז ל"ד ובי"ח פ"ו ובי"ט גם בפרע"ח אינו מבוואר ע"ש והנה הטור כתב על כל זה רמזים וכונות פשוטות ובפרע"ח כתב בהן פירוט ונתיקם ונתיקם ע"ש ;

ה' והנה אם בי אין אחיך יורע עד מה והלואי שנטונו פי' המלות כפשוטן מ"מ יש לכל איש ישראלי להבין גודל ערך תפלת שם"ע שהרי שמענו הצדיק היה משיורי כנה"ג ברתן פליט אבות ונודל מעלתו מפורסם בש"ס כמבואר ביומא [ל"ט:] ובריש תמיד ועל אחת כמה וכמה אנושי כנה"ג עצמן וק"ו הנביאים שביניהם ואם הם עמלו ברוח קדשם למדד התפלה כמה כוונות נוראות יש בהם וכל תיבה ותיבה עומד ביומנו של עולם ולכן אשרי האיש אשר יתפלל בשום לב להדברים הקדושים תהמה ;

א' אף ע"ג דבברכות האמצעיות יכול כל אחד להוסיף איהו בקשה בשצריך אבל בג' ראשונות וג' אחרונות אסור להוסיף דראשונות דומות לעבד שמספר שבת לפני רבו וכיון שמסדר שבחיו יתברך איך יפסיק בבקשה השיך לעצמו וכן האחרונות שנתן הדיה לרבו ואיך יפסיק בבקשות אמנם זהו צרכי יחיד אבל צרכי ציבור יותר ולכן אומרים יעלה יובא בעבודה ובעש"ת אומרים וברנו לחיים ומי כמוד וכתוב ובספר וכו' ובר"ה ויוה"כ מאריכים בווכן תן פהרך וכו' והציבור חביבין לפני הקב"ה מאד ולהם ניהן רשות להפסיק ולא ליחיד וכתב רבינו הבי"ד דאין לומר פיוטים ולא קרוב"ץ ולא רמי למה שתקנו אנשי כנה"ג בכל הני שחשבתו שכתב יפה אבל רבינו הרמ"א כתב דיש שחזירי הויאל וצרכי רבים הם וכן נוהגים בכל מקום לאומרים עכ"ל וכן המנהג פשוט ואין לשנות וכבר כתבנו במימן ס"ח שאחד מן הגדולים ביטל הפיוטים בטקומו ולא הוציא שנתו [ג"מ סט] ;

ב' אמרינו במגילה [י"ז:] מאה ועשרים קנים ובהם כמה נביאים תקנו שם"ע ברכות על הסדר ואיהא באגרה מאי על הסדר זה סדר עולם ש"יח ברכות של תפלה מעולם היו מתוקנת זו אחר זו ביון שבאו אנשי כנה"ג בללוס ותקנום סדרן כשצדל אברהם מאור כשרים פתחו מלאכי השרת ומצאו מנין אברהם בשנעקד יצחק אמרו מחיה המתים בשבא יעקב ופגע בשערי רחמים והקדיש שמו של הקב"ה אמרו האל הקדוש כשלמד נבריא את יוסף ע' לשון אמרו חונן הרועת כשראובן שב בתשובה כמעשה חמה אמרו הרועה בתשובה בשעשה יהודה מעשה חסד ואמר הוציאה ותשרף ואמר צדקה ממני ונסלח לו אותו עון אמרו חנון המרבה למלוח בשאמר הקב"ה במצרים לישראל וגאלתי אתכם אמרו טאל ישראל כשריפא רפאל את אברהם אמרו רופא חולי עמו ישראל בשורע יצחק ומצא מאה שערים אמרו מברך השנים בשבא יעקב במצרים ונתקבצו השבטים עם יוסף אמרו מקבץ נרחי עמו ישראל ;

ג' כשאמר הקב"ה למשה ואלה המשפטים אמרו מלך אוהב צדקה ומשפט כשטבעו המצרים בים סוף אמרו שובר אייכים ומבגיע ודים כשאמר הקב"ה ליעקב ויוסף

סימן קיג דיני הכרעות ב"ח ברכות. וכו' פ' מעיפים :

ישחה אם לא אומרים לו שלא ישחה אמנם בשוחה מעצמו שם אין מוחין כידו רבין דכאמצע הברכה לא שייך כלל השתחוואה דאין השתחוואה אלא או בראשיתו או באחריתו וגם במתני מלך בשך דם כן הוא ולפיכך זה המשתחוה באמצע אין כאן לא חשש עקירת תקנת חו"ל ולא חשש יוהרא [ובזה ממוך קוצת הס"י סק"ב וגם מס שגמגס סמג"ל סק"ח ח"ט ודו"ק] ולפיכך אותן אנשים הרגילים לשוח ב"ח וכוה"כ בתפלת השם"ע יזהרו לוקוף בכל שחן כרבות וגם במקום שמחוייב לשוח יקוף מקודם מעט ואח"כ ישוח כרי שיהא נראה ששוחה בשביל חיוב חו"ל ובהשם יקוף ואח"כ אם ירצה ישוח לו [כמב בעמ"ז אות א'] לכוין בכריעה רלמטה בלוח יודל של סס הוי' ובלוח חל"ץ של סס חל' ובכניס האפודים שלמית ובכניסית הסלמיות ובכריעיות סלמיות מסמנות ע"ש ואין להאריך בענינים כאלו והכאיים כבוד ה' יודעים סלמס כוונות כסתרות] :

ה אמרו חו"ל [ג"ד:] הכורע בהודאה של הלל כשאומר בשאומר נודה לך וכו' ובהודאה של הלל כשאומר הודו לה' כי טוב ה"ו מננה שאין לברוע אלא במקום שחקנו חכמים יוש בזה שאלה דא"כ איך אנחנו כורעים באסירתו ואנחנו כורעים ובר"ה יוה"כ נופלים על פניהם וכן בעבודת יוה"כ אמנם ביאר הרבדים כן הוא דודאי במקום שאין שם תקנת חו"ל כלל אין שום חשש בדבר כמ"ש בענין הכרעות באמצע הברכה במעוף הקודם ולכן יש שבורעים גם באסירת ברכו ובקדיש :

ו הענין כן הוא דכאמת לשון ברכה או הודאה אינו מלשון השתחוואה כלל אלא מלשון החוקת סיבה והלול זה שתקנו חכמים ד' כריעות בשם"ע ידעו על מה הקנו ולכן הכורע בהודאה של ברהמ"ו או בהודאה של הלל ה"ו מננה כדומר ששכלת הוא זה וכן כשאומר בגשמה כי לך לכדך אנחנו מודים או בייברך חד ועתה ה' אליהו אנחנו מודים לך ה"ו סכלות וגם בגשמת כוכל קמה לפניך תשתחוה ה' רק סיפור דברים אבל מי שבורע באיזה מקומות של שבחים או התננים או מחמה איזה מעט שגראה לו שישתחוה באיזה המקום או מחמת המנהג כמו הכרעות שבקדיש או ככרבו או שנתלהב לבו בתפלה ה"ו משנכח ואינו כמסורע על תקנת חכמים שהרי אין חו"ל שם תקנה בזה [הנ"ל] והוה שאסרו על ר"ע שבשהיה מתפלל בינו לבין עצמו היה מרבה בכריעה השתחוית וכשאומר ואנחנו כורעים יפה עושים שבורעים וכן בעבודת יוה"כ לומר שהיית עושים ככהמ"ק טוב ויפה לעשות כן [סס] אמנם כל הכרעות האלו נבון לברוע מעט לכד ב"ח יוה"כ שאנו נופלים על פנינו לזכרון בית מקדשתי :

ז המתפלל צריך לברוע עד שיהפקקו כל תוליות שבשדרה פ'

א ברכה ראשונה אבות ומיני שאומרים אכהו שנאמר הנו לה' בני אלים [מנילס י"ז:] והכירו לפניו אילי הארץ [קס"י] ומיני שאומרים נבדורת שנא' הנו לה' כבוד ועז ומיני שאומרים קדושת שנאמר הנו לה' כבוד שמו השתחו לה' בהדרת קדש ופתיחים באלוהי אברהם דאמר ר"ג מאי דכתיב ואעשך לעי גדול והו שאומרים אלהי אברהם ואבירך והו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך והו שאומרים אלהי יעקב ויכל יהיו חותמין ככולן ה"ל והיה ברכה כך חותמין שאומרים מנן אברהם וכו' ככולן [פסחים ק"ז:] וזה שאומרים אלהי על כל אחד מפני שכל אחד מהאבות היה כדאי לעצמו שעליו יקרא שם ה' כס כלל ישראל שאומרים אלהי ישראל [ומס סלון] לומרים וללסי ישראל אלהי ואלהי יעקב שמעתי מפני שכלתו בנימי' י"ג וכן סלומכות שרס רבקה רחל ללא בנימי' י"ג ויבדת הס כ"ו כמספר סס הו' וזא שאלומ הכתוב לולי ה' שיהס לנו ויאמר כל ישראל ודו"ק] יוש בה מ"ב תיבות [מור] ועם פסוק ה' שפתי יש מ"ח [פרע"ח] :

ב ברכה זו פותחת בברוך מפני שהיא ראשונה ואע"ג דמסובה לגאל ישראל מ"מ בתפלה היא הראשונה וחתמת בברוך מפני שהיא ארוכה שיש בה כמה ענינים משבחו יתברך ושאר הכרעות חותמין בברוך ואין פותחין בברוך כדי ברכה המסובה לחבירתה ואע"ג דקו"ל כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה [בנכות מ:] ולמה אין בפתחתה מלך העולם אך אלהי אברהם הוי כמו מלכות דאברהם אבינו המליך אה הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו [מוס'] ועוד דהא הגדול הגבור והטורא הוי כמו' מלכות כדאמרין ב"ח [ל"ב:] דשמע ישראל הוי מלכות [מור] :

ג וכשאומר ברוך אתה ישחה הדניא [ספ"ס דברכות] אלו ברכות שאדם שוחה בהן תחלה וסוף באבות ובהודאה וכשאומר ברוך אתה ישחה וכשאומר ה' יוקוף דכתיב ה' יוקף כופים [י"ג] ואם בא לשחות בסוף כל ברכה וברבה מלמדן אותו שלא ישחה שלא יבוא לעקור תקנת חכמים שלא יאמר כל אחד אשחה במקום שארצה [מור] ורק הנה"ג היה שוחה בתחלת כל ברכה והמלך בין שרדע שוב אינו יוקף שנאמר ויהי ככלות שלמך להתפלל וע' קם מלפני ה' מברוע על ברכיו [סס] דכל מה שהאדם יותר גדול צריך להראות יותר הכנעה לפני הקב"ה ולכן תתם בני אדם כשבורעים יותר ממה שחקנו חכמים סראים בעצמן כאלו הם אנשים גדולים וצדיקין יותר הכנעה ומחיו כיוהרא [מוס' סס] :

ד וכתבו הנסור והש"ע דדוקא בתחלתה ובסופה מלמדן אותו שלא ישחה אבל באמצעו יכול לשחות כלומר ואין מוחין בידו ואף ע"ג דהו ודאי אם בא לשאל אם

לא בתוך התפלה הקבועה יכול לומר כמו שירצה ולא
 אומרם מפני שצריך אותם בענין בקשרו והחנותו ולא
 כדי להזכיר שבחיו יתברך משא"ב בתפלה הקבועה
 שנמדרה לשבחיו יתברך שהרי הבקשות מתחילין מאותה
 חזון ומ"ם גם שם לא ירבה בשבחים בין שעומד בתפלה
 ולרעת הרמב"ם אמור בכל ענין מפני שלרעתו שבחי
 השי"ת אמור לומר על צד החיוב אלא על צד השלילה
 כמ"ש בספר המורה ולרעת המקובלים אינו כן והעיקר
 לריגא כרעה ראשונה ומ"ם טוב למי שירצה לומר
 שבחים יאמרן בפסוקים שזוהר מותר גם לרעת הרמב"ם
 ז"ל ואמור לומר בתחנינים על טוב ויכר שמך שהרי
 חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על המובה
 ואמור לומר כשם שהגיעו רחמיך עד קן צפור שאמרת
 שבה חשלת את האם כמו כן יגיעו רחמיך אלינו רמזיות
 הקב"ה נזירות הן ולא מצד רחמים בלבד ואטו מצויים
 לקיים נזירות מלך :

מ מה שאמרים וזכר חסדי אבות ומביא גואל וכו'
 פי' המור דה"פ שאף אם תמה וכת אבות יביא
 הנאולה למען שמו יתברך ע"ש ועוד נ"ל מה שאמרים
 למען שמו באהבה ע"פ מה דאיתא במדרש רות כתוב
 אחד אמר למענכם למענכם אני עושה וברוח אחד
 אומר למעני למעני אעשה כאן בוסן שישראל עושין
 רצונו יהיה למענם וכאן בוסן שאין עושין רצונו יהיה
 למען שמו יתברך ולא למענינו והו' שאומר שאפילו
 הנאולה תהיה למען שמו ולא למענינו מ"ם תהיה
 באהבה וחיבה :

פי' שהיו בולטין הקשרים שבפרקי חוליותיו [מור] ולא
 יכרע באמצע מתניו וראשו וקוף אלא גם ראשו
 יכוף כאגמון ומ"ם לא ישחה כל כך עד שיהא פיו כנגד
 החזון של מכנסיים דמחיו כיוודא כששחה יותר מדאי
 וזהו באדם בריא אבל קצת חולה או זקן שקשה עליו
 לשהות עד שיתפקקו חוליותיו כיון שהרכין ראשו דיו
 שהרי ניכר שחפצו לכוונו אלא ששחה עליו וכשהוא
 בורע יכרע במהירות בפעם אחת וכשזוקף זוקף בנחת
 ראשו תחלה ואח"כ נופו שלא תהא עליו כמשא וכבר
 נהבאר הכשרוע בורע בברוך וע"פ זוהר כשאמר
 ברוך יכרע בברכיו וכשאמר אהה ישחה [מנ"א סק"ד]
 וזוקף בשם ואם בשעת התפלה בעת שצריך לשחות בא
 בנגוד עבודה טובים לא ישחה כלל דלא להתחיל
 כשהתחיל אף שלבו לשמים ויתפלל בלא שחיה [עמג"א
 סק"ה סקססה מיו"כ סהיו כרעיס כמעט את הסס ע"ש
 תמיהנו לסס תפחד סס המפחד סו כרעיס ומה ענין
 זל"ו אך בלמת הך דמ"ס ה' זוקף כפופים אינו לנעיובת
 כמ"ס המנ"א כסימן קכ"ב סק"ב ודלויה ממלך וכס"ג ורמז
 בעלמא הוא] :

ה אמור להוסיף על תארי השי"ת יותר מהאל הגדול
 הגבור והנורא לפי שבשארם יותר מראתקו רבנן
 נראה כאלו סיים כל שבחיו ומי יכול להשמיע כל התלתו
 ונג אלו השלשה תארים אם לא שאמרן משה רבינו
 בתורה ובאו אנשי כנה"ג ותקנום בתפלה בלא היינו אומרים
 אותם ולפיכך לא יתחיל ע"ד דברי הלכאים והו' דוקא
 בתפלת שמ"ע אבל בתחנינים או בקשות שמבקש בעצמי

סימן קיר ברכה שניה ודיני הזכרת רוח ונשם ומל. ובו י"ד מעיפים :

עיקר פירושים ולכן בהזכרת הגבורות אומרים נשם
 שקמעהל הם עיקר הגבורות ובשאלה שמבקשים ותן
 מל ומטר על פני האדמה קבעו לומר מטר ונראה שאם
 אמר מטר בהזכרה ונשם בשאלה יצא וא"צ לחזור אלא
 שמשנה מלשון חכמים :

ג הזכרה לא דמי לשאלה דשאלה כל מרינה ומרינה
 שואלת לפי עת הנשמים שלה כמו שיתבאר בסימן
 קי"ו אבל הזכרה כל העולם מוזכרים ביום אחד דבשטא
 שאלה שמבקשין מהקב"ה ותן מל ומטר ממילא דכל
 אחד מבקש בוסן שצריך לה אבל הזכרה דא רק
 שמוזכרין גבורותיו של הקב"ה כולם מוזכרים בהוסן
 שניכר גבורותיו של הקב"ה והיינו בעה שהגיע זמן
 נשמים בא"י ואו בולטו מוזכרים והו' ביום אחרון של
 חג המסכות והוא שמיני עזרת מפני שאו זמן נשמים
 בא"י ואף ע"נ דהשאלה גם בא"י מתחיל בג' מרחשון
 כמ"ש שם והו' מפני כדי שיגיעו העולין רגלים למקומם
 [סס ו'י:] ויש בברכה זו נ"א חיבות [מור ופרע"ח] :

ד במוסף שמי"ע מתחילין להזכיר ומזכירין כל ימות
 החורף עד יום א' של פסח במוסף ולמה אין מתחילין
 בערבית

א ברבה שניה אהה גבור וחזימתה מחיה המתים שחיות
 המתים הם מהגבורות היוות גדולות שכעוה"ו וממכו
 בה הזכרת גבורות נשמים ואמרים מחיה מתים
 אהה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם רנשמים
 יורדים נ"כ בגבורה [ריש מענין] ושניהם לא נמטרו
 לשלוח [סס] בלומר ששניהם הם למעלה מן השבע
 ושניהם חיים לעולם וכך אמרו חז"ל [סס] מרוך ששקולה
 כתחיות המתים לפיכך קבעוה בתחיות המתים והו'
 שסמכו רוח לגשם לאו משום האמירת משיב הרוח מעכב
 אלא משום דע"פ רוב הרוחות מביאים העננים וטרם
 ירד הגשם לפיכך סמטנו ולז"ו :

ב ויש בזה שאלה למה בהזכרה אומרים נשם ובשאלה
 אמרים מטר ונ"ל הנשם מקרי כשיורדים מן השמים
 כשהם למעלה כדכתיב אם ימלאו העבים נשם ובמטל
 כתיב ויכלא הגשם מן השמים ומטר תמיר סמוך לארץ
 בדכתיב מטר ארצכם ומטר לא נתך ארצה ובאיוב
 כתיב הנותן מטר על פני ארץ ולכן כתיב [סס ל"ז]
 ונשם מטר ונשם מטרות עוזו דמקורם הוא נשם ואח"כ
 מטר ואף שיש במקרא כיוצאים מן הכלל מ"ם הוא

[כנס ומנ"א סק"ט] ועוד דאין אפטר להכריז שלא יאמרו משיב רוח והא ברוחות אין קפירא כמ"ש [מ"ז סק"ט] ובלא הכרזה כבר נהכר ש"א ולהבין שיאמרו מרודי המל הא כאשכנז אין אומרים כמו שנתבאר וכן בהכרח לומר בלחש ובספרד היה נראה לכאורה שהשמש יכריז מרודי המל ולא ידעתי אם מנהגם כן הוא ומדברי המור בשם הראב"ד מנאר מסבירין שכתב אמר להזכיר עד שיכריז ש"ץ משיב רוח ומרודי הגשם אי מרודי המל עכ"ל :

הא אמר מרודי הגשם בימות החמה מחזירין אותו רכיון שיש זמן בימות החמה שהגשמים קשים לעולם כמו בזמן הקציר ולכן כל ימות החמה מחזירין אותו [מ"ז סק"י] ועוד שלא יעשו אטות אטות שזה יזכיר וזה לא יזכיר ולהיכן הוא הווד לראש הברכה לאתא גבור וווד כשלא סיים מחיה המתים אבל סיים הווד לראש התפלה דנ' ברכות ראשונה כחדא רמין וידאה לי שצריך לומר עוד פעם הפסוק ה' שפי תפתח דכין דהקטנו רבנן לומר קודם התפלה ואמירתו הקודמת כבר נפסק בהברכות והם בטילים ולכן צ"ל מחדש ואפילו במדינת שצריכים נשמים בימות החמה מחזירין אותו כשהזכיר גשם או גשם וטר דהקא כשאלה יש ג"מ ולא בהוכרה כמ"ש [וכמ"ל כחך עלא לומר עוד ס' עפתי תפתח ולי"ע] :

ובימות הגשמים כשלא הזכיר גשם מחזירין אותו והגי טילי כשלא הזכיר מל אבל אם הזכיר מל אין מחזירין אותו ולפי"ו יפה מנהג ספרד שמוכרין מל בימות החמה ולכן בימי הגשמים אף שלא יזכיר גשם מ"מ דרי יזכיר מל כפי הרגלו ואפילו במדינת שא"צ גשם בימות הגשמים מ"מ מחזירין אותו דבהוכרה אין ג"מ בין מדינה למדינה רק בשאלה כמ"ש ויע"ז רבשאלה אין יוצאים בגמ' במקום ספר זהו מפני שאו צריכים שני הדברים גם מל גם ספר משא"כ בהוכרה בעלמא שחקטו איצ תחית המתים מפני שהגשמים חיים לעולם וגם מל חיים לעולם וגם שייך לתחית המתים שעי"י המל יחיו המתים ולפיכך יצא במס' [עט"ז ס' קי"ג] ועוד רשאה צריך לשאל על דבר שלפעמים נעצר ומל לא מעצור ולא שייך בקשה על זה ולכן לא יצא במל משא"כ בהוכרה שהוא רק שבח להקב"ה יש שבח במל כמו בגשם ולכן יצא במל [מנ"א סק"י] :

וזה שאמרט כשלא הזכיר גשם ומחזירין אותו וזה דוקא כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שלאחריה ואו חודי לראש התפלה אבל אם גזר קודם שסיים הברכה יאמר במקום שזכר ואף שמטובה למחיה מתים אתה רב דהישע ועתה יאמר אחר מרודי אחרים וכוחה מ"מ סוף סוף היא בברכת תחיה המתים שעיקרה הוא בתחיה ואפילו סיים ברכת מחיה המתים אם רק לא התחיל אתה קודש יאמר בשם משיב רוח ומרודי הגשם אתה קדוש וכו' ודין זה כתבו תרא"ש והמרדכי

בערבית שמעו מפני שאין כולם בבה"ג וזה יזכיר חת לא יזכיר ויהיה אגודות אגודות והכי אמרין בירושלמי שם וגם בשחרית א"א להזכיר מפני שאין מחזירין אא"כ מכריזין קודם התפלה כמו שנתבאר וכשחרית א"א להפסיק בהכרזה בין גאולה לתפלה [מנ"א סק"ל] ומהו הטעם גם בהפסקה מפסקינין כמוסף כמו בתפלה דלהווי שוות ופירסום ברכים ועד כמוסף כל העולם בבה"ג [עט"ז סק"ג] :

ה ואמר להזכיר גשם עד שישמעו כולם הכרזה לזה או שהש"ץ בעמדו בתפלה בלחש יאמר משיב רוח כקל רם אמנם לפ"ו גם בשחרית היה ביטולת לעשות כן אלא שאין מרדך ארץ לעשות כן וגם כל העולם אינם עדיין בבה"ג לכך טוב יותר שהשמש יכריז אחר חצי קריש משיב רוח ומרודי הגשם וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ולכן אין ליחיד להקדים תפלת מוסף קודם הציבור אמנם גם היחיד המתפלל בביתו אף שלא שמע ההכרזה יאמר משיב רוח ויזכין להתפלל בעת שהציבור מתפללין דא"א באופן אחר [עט"ז סק"ד ומנ"א סק"ב] ומזכין מה שזכרתי לזו ודוק] ואפילו הוא חולה או אטם אמור לו להקדים תפלתו לתפלת הציבור אבל אם יודע שהכריזו אפילו הוא לא שמע מוכיר ומסמם זה הבא בבה"ג בעת שהציבור מתפללין מוסף מתפלל עמהם ומזכיר אף שהוא לא שמע :

ו אמרו חכמים [ס"ג.] דבטל ורוחות לא חיית חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מוכיר ולכן בספרד אומרים מרודי המל בימות החמה ובאשכנז אין אומרים וזה שאמרים משיב רוח משום גשם הוא כמ"ש דרוח שייך לגשם ואם לא אמרו אינו מעכב וזה שאמרים בשאלה והן מל ומטר לברכה והו אנכ מסר דמבקשים שדיה גם מל של ברכה דיש מל שאינה של ברכה [גמרא] מידו אם אמר רק ותן מטר ולא אמר מל אינו מעכב ולכן אם אמר משיב רוח בימות החמה בלא מרודי הגשם או שבימות הגשמים לא אמר רק מרודי הגשם אין מחזירין אותו וכן במל לפי מנהג ספרד אם אמרו בימות הגשמים בהוכרה אי לא אמרו בשאלה אי לא אמרו בהוכרה בימות החמה אין מחזירין אותו ובני אשכנז אין מוכרין בלל בהוכרה מל לא בימות החמה ולא בימות הגשמים רק בשאלה ובספרד כשלא הזכיר מל בימות החמה אפילו לא סיים עדיין הברכה אינו חוד להזכיר כיון שאין בזה חיוב כלל [מנ"א סק"ד] וה"ה ברוחות בימות הגשמים הודא דנא אית להו :

ז וכתב רבינו הר"מ במע"ף נ' י"א שש"ץ פוסק מלהזכיר בתפלת מוסף וי"ט הראשון של פסח אבל הציבור מוכרין ואין פוסקין עד מנחה ששמעו כבר מש"ץ שפסק בתפלה כמוסף וכן ענהו עכ"ל ביאור הדברים רבש"ע מכריז השמש משיב רוח ומרודי הגשם אבל בהפסקה א"א להכריז שלא יאמרו הנראה כסמאנין בגשמים

התפלה ויש מי שהקשה רבינו הב"י סוחר א"ע למה שכתב במימן ק"ד דגם בשח במוד דינו כמו באננס ובארנו זה שם בסעיף י"ב [ג"מ] אמנם ל"ק כלל דרק בשח במוד פסק כן שהתפלל בתקוט אלא שהפסיק בשיחה משא"כ בבאן שלא אמר אלהי דבר בתקן כחמים במוד תפלתו כולה תועבה וצריך להתפלל תפלה אחרת לגמרי וי"כ בחדושי סנסוס זענול :

יג אם נסתפק בימות החמה אם אמר מוריד הגשם וצריך לחזור או לא אמר והתפלל כהוגן או שהסתפק בימות הגשמים אם לא אמר מוריד הגשם וצריך לחזור או אמר והתפלל כהוגן וזו בשאכנו אבל בספרד אין ג"ס בימות הגשמים לאפילו אם לא אמר מוריד הגשם הא אמר מוריד הגשם ויצא בזה כמ"ש בסעיף מ' וכל שלשים יום בחוקת שלא התפלל כהוגן מפני שמורגל לומר כפי הזמן הקודם ולאחר ל' יום בחוקת שאמר כהוגן מפני שכבר הורגל בזה וכן פסק הירושלמי בפ"ק דתענית :

יד כתב רבינו בסעיף מ' אם [ביום ראשון של פסח] אומר אלה נכור עד מוריד הגש' צ' פעמים כנגד ל' יום שאומר אותו ל' פעמים בכל יום ומשם ואילך אם אינו זוכר אם הזכיר גשם הרי הוא בחוקת שלא הזכיר גשם ואי"צ לחזור עכ"ל וזהו למנהג ספרד ולמנהג אשכנז כתב רבינו הרמ"א וכן לדין אם אמר עד מכלכל חיים בלא משיב הרוח ומוריד הגשם שבימות הגשמים וכן אם אמר בשמיני עזרת צ' פעמים ס' אלה נכור עד מוריד הגשם אם נסתפק אח"כ אם הזכיר אם לא חזקה שהזכירו עכ"ל ואף שכל' יום יש יותר מצ' תפלות מוספי שבת ור"ח מ"ם כוננת הירושלמי שאמר ל' יום הם על חסם ימים שאין בהם רק ג' תפלות והנה דין זה הוא מדר"ם מרוטנבורג שהביאו הרא"ש והשור והקשו עליו דאינו רומה השגירה בפיו כשמרגילו עצמו ל' יום מכשאומר בפעם אחת צ' פעמים ועוד קושיות [ע"ז] ובי"ח וט"ז ומג"ח] ולי נראה דיעלה מצא ותלה בזה דבאמת התסתכל כראוי ודאי שאומר בתקוט אלא שהרבה פעמים נשכח אח"כ אם אמר כראוי אם לאו וממילא לפי הדין צריך לחזור ובאמת הדבר קשה מאד כי קרוב יותר שאמר בתקוט ולכן עשה כן כדי שיהיה לו במה יופטר א"ע ע"פ הדין איך שהוא ואם הוא ש"ץ יכול לפטור א"ע בש"י יום שהרי התפלל גם בקול רם אך בערבית ליכא חזרה וליכא רק ע"ה תפלות וצריך עוד חמשה ימים כמובן [ומקיים אמונתו ליטעי עפר ולפין זכיו"ד א"ל וזכו כמו ליעזובן קיומי ס'] ובברכת אלה קדוש יש י"ד תיבות [קול ופטר"ח] :

יש תענית והמוד כאן בשם אבי העזרי ויש חולקים ומ"ל דכל שמים הברכה חוזר לראש אך רבינו הב"י הבריע כדעה ראשונה ולא הביא בש"ע דעת החולקת כלל [ע"ז] וכן הדין במל ומטר בשאלה כשלא התחיל תקע בשופר יאמר שם ותן מל ומטר [סס] ואע"ז דעתה נשאריו בלא ברכה י"ל ודאי על ברוך אתה ה' מתייה המהים משיב הרוח ובי' וכלו חתם גם בזה [לבוט] ולא שייך על זה לומר אין חותמין בשמים הדודה חדא מיחא היא [סס] ולפ"י אין דין זה רק אם תיכף כשאמר מתייה המהים אמר משיב הרוח וכן במל ומטר [א"ל] וט"ז סק"ז [כ"ז] ולא משמע כן [ט"ו] ולי נראה ודאי משמע כן שהרי אינו מפסיק; ובין ברכה לברכה וממילא אם נזכר בסוף הברכה הוי מיד [ולפין לשאלו למה לא תלקנו בסעיף ח' זין סיים ללא סיים דגם שחזר ולא סיים לו להזכיר וזכרנו לחזור לראש ולא יזכיר משא"כ בלא הזכיר מה ע"כ להזכיר יזכיר בתקוט אחר מהזכרתי] :

יא כלל גדול הוא דשלשה ברכות הראשונות חשובות כאחת ובכל מקום שמעו בהם חוזר לראש בין שהוא יחיד בין שהוא צבור ודוקא בברכים המעכבים כמו בהזכרת גשם בימות החמה או לא הזכיר בימות הגשמים או בעש"ת כשלא אמר המלך הקדוש או בשאריו החימות הברכות כגון שלא אמר מן אבריהם או שלא אמר מתייה המהים אבל איזה מעות באמצע הברכות שהוספו מעט או גרע מעט אינו מעכב וכמה מקומות חלוקות בנוסחי התפלה [מג"א סק"ז] וזה לא מקרי משנה ממטבע ששבו חכמים ומ"ם אם אמר אחת מהברכות במטבע קצרה לגמרי כברכות הפירות והמצות ודאי מקרי משנה וצריך לחזור [סס] ויש להסתפק בברכת האל הקדוש כשהתם באמצע השנה המלך הקדוש אי הרי שני או אפשר דהמלך עדיף ויצא ומלשון רש"י בברכות [י"ג:] שכתב המעט דהמלך הקדוש בעש"ת לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוח את העולם ע"ש וזה דא שייך בכל השנה וא"כ הוה דובר שיקרי וצריך לחזור [ע"י] סימן ק"מ ול"ע] :

יב כתב רבינו הב"י בסעיף ז' בכל מקום שאנו אומרים חוזר לברכה שמעו בה ה"ם שמעו בשונג אבל במוד ומתכוין חוזר לראש עכ"ל וכ"כ המוד בשם אבי העזרי ע"ש כלומר כגון שאמר מוריד הגשם בימות החמה ולא סיים הברכה שאמרת חוזר לראש הברכה וזו בשונג ולא במוד וכן בברכה האמצעיות הדין במעוה שחוזר לברכה זו או בג' אחרונות חוזר לרצה וזה הכל בשונג אבל במוד הוי כלא התפלל כלל וחוזר לראש

סימן קמו ברכה רביעית וחמישית וששית ושביעית. ובו ד' סעיפים :

יעקב ומספר ליה וידעו תיעי רוח בינה [מגילת י"ז:] ויש בה י"ז תיבות [קול ופטר"ח] כמנין תיבות שפסוק ואתה תדבר

א ברכה רביעית אלה חונן ולמה אומרים אותה אחר קדושה רביעית בישעיה [פ"ט] והקדיש את קדוש

ג ברכה ששית מלח לנו ושיבא לתשובה דכתיב וישוב אל ה' וירחםנו ואל אלהינו כי ירבה למלוח [מגילת סס] ומה שרקנו לומר אבינו בשני ברכות אלו מפני שהאב חייב ללמד לבנו תורה לכן אומרים השנינו אבינו לתורתך ובסלח לנו מעוררים רחמים שיהם עלינו כדרכו אב על בנו וירבה לנו למלוח ענותנו [עור] ויש בה כ' תיבות [סעיף ח'] :

ד ברכה שביעית דאה נא בענינו כן דוא הלשון במזר ולא מנה מספר התיבות בברכה זו אבל במספר פרי עץ חיים מנחה כמ"ש בס' ק"ג וכתב שהיא י"ז תיבות ולפ"ז צ"ל ראה בענינו ולא ראה נא וכן דעת מהרש"ל בתשו' [סימן ס"ד] ויש מי שכתב לומר דוקא ראה נא [מג"ח] ולא ידעתי מי הוא שיכול להבריע הריפך מרעה האר"י ז"ל והמהרש"ל מסייע לו ומה ראו לומר נאולה בשביעית מתוך שאנו עתידין ליגאל בשביעית קבועה בשביעית [מגילת סס] :

תדבר אל כל חבמי לב [סס] ומשם שמונה האדם מן הכרמה הוא הבינה והשכל לפיכך קבועה ראש להאמצעות ואם אין בינה אין תפלה [סס] ומכרילין בה כמ"ש ויו"ט שזוהו דבר חכמה להבריך בין דבר לדבר [סס] כלומר ההברכה בענינו דוחקות כמו בין קדש לחול הוי חכמה רבה ועיקר הבקשה לבקש מהש"י שיהיו לו דעת למאוס ברע ולבחור בנטיב [ל"ח] ועי' מ"ש כסימן רצ"ד :

ב ברכה חמישית השיבנו ולמה אומרים אותה אחר בינה שהבינה מביאה לירי תשובה דכתיב השמן לב העם הוה ונ' פן יראה בעיניו ונ' ולבבו כיון ששב ורפא לו [מגילת סס] ויש בה ט"ז תיבות כנגד ט"ז התיבות שבפסוק יעזוב רשע דרכו [עור ופתיח] וגדולה תשובה שמענת עד כסא הכבוד וכן הארץ לרקיע ת"ק שנה וכן כל אייר שבין רקיע לרקיע ונמצא ז' רקיעים וששה איירים ביניהם ואייר שמן הארץ עד רקיע הראשון ואייר שמן רקיע השביעי עד כסא הכבוד הרי ט"ז [סס] והברכה מתחלת בה"א ומסיימת בה"א כנגד עשרת ימי תשובה [סס] :

סימן קמז ברכה שמינית שהיא רפאנו , וכו' ב' סעיפים :

רפאנו ה' וארפא ותרצו דודו בקורא הפסוק או מרננו ולא האומרים דרך הפלי ויין כוונת הציבור לאמר הפסוק יכולין לשנתן כפי הצורך [עור כסס למ"ס] ועוד דודו דוקא כאומר כל המוסר אבל באומר פסוקים מלוקמים בתוך התפלות אף שבין לזה הפסוק מ"ס כיון שאינו אומר המוסר בשלימות רשאי לשנת [סס כסס רבינו יונה] ולזה הסכים הרא"ש ז"ל ולכן בפסוקים שבהבדלה לחיורין הראשון אסור לשנתן ולחירון השני מותר [ט"ז] וכן בשאר עינים כיוצא בזה וצ"ל רפא חולי עמו ישראל הלמ"ד שר חולי בצידו" [עמ"ק] :

א ברכה שמינית רפאנו ומה ראו לומר רפאה בשמינית מתוך שגילה בשמיני וצריכה רפואה לפיכך קבועה בשמינית [מגילת ז"ז] ויש בה כ"ז תיבות כנגד כ"ז פסוקים שבפרשת מילה וכנגד כ"ו תיבות שבפסוק ויאמר אם שמע תשמע עד כי אני ה' רפאך [עור] ויש כ"ז אותיות בפסוק כי חיים הם למוצאיהם והכל בשדו טרפא [סס] :

ב הרי"ף ז"ל בספ"ד רמנלה הביא תוספתא שאין לשנת מלשון הכתוב ולפ"ז הקשו דאין את אומרים רפאנו ה' וטרפא בלשון רבים הא בירמיה כתיב לשון יחיד

סימן קיז ברכה תשיעית ברכת השנים , וכו' ט' סעיפים :

עולי רגלים שיבואו לביתם [מג"ס ז' .] ואף ע"ג דלפ"ז כוונה"ו היה להם לשאול מיר אחר התנ מ"ס לא נשתנה הרקנה ויש בנמרא [ד'] עוד מעם משים הפירות המונחים בשדות עד ז' מרחשון ואין לבקש או נשמים כדי שלא ירקבו הפירות [ערו"ן פ"ק דתענית זכ"ל] והרי"ף לא הביא מעם זה ומעמו נ"ל כדי שלא יאמר דאם אין פירות בשדה יתחילו מיד דאינו בן דלא פלוג רבנן בהקבאת [ומה שכתב סך דעולו תגלים משום דקטעס אז הוא במצאע סך וסבא סממנס עולתנס דלכרזו חבל אז קטעס בשביל זה חלא מנסו שמתקנס ללו נשתמית] :

ג ובבב"ל שהיא ארץ מצולה וא"צ כל כך לנשמים מתחילין לשאול מטר בערבית של יום מ' אחר תקופת תשרי ויום התקופה הוא בבבל הם אפילו אם התקופה נטפלת בחצי יום או אח"כ רק שירא קצת קדם

א ברכה תשיעית היא ברכת השנים וקבועה בהשעית כנגד מפקיע שעדים שאמרה דוד בהשעית שובר דוד רשע ואמפקיעו שערים קאי [מגילת ז"ז] : ואע"ג דלפנינו הוא כמומר י' אמנם חול קבלו דאשרי האיש ולמה רגשו חרא פרשה היא [בבב"ל ז'] ויש בה ל' תיבות כנגד כ"ג תיבות שבפסוק יפתח ה' לך וגו' ושבעה שבפסוק פתח את ירך [עור] ויש אומרים ושבענו משובך וכן כתב הרא"ש בתשו' וי"א ושבענו משובה וקאי על הארץ ויש שבער אומרים משובה ובדרך מטיבך וזה המכתיב המקובלים [כמ"ס הסל"ס בציורון] :

ב בא"י מתחילין לומר ותן מל ומטר מילין ז' מרחשון מפני שהיא ארץ הרים ובקיעה לכן צריכה מטר תיקף אחר התנ וזה שאין עולאן מיר אחר התנ בשביל

קודם הלידה ולדונאם אם התקופה ביום א' מתחלה השאלה כהפלה ערבית בשלישי בערב השייך ליום ד' ויש בהמשך השבוע שני ימים שלימים בין התקופה להשאלה יום ב' ויום ג' [ולכן הפס"ח מקול צמנריב הרהטון חס טעל סמל וזמנר כיון שליוס וממלול גס צמנריס חס סקקופס סיחס ח"כ הסכ"ג ז' ז'ני זמכיס לזס ע"ס והטמס מכניז חסר מלי קקיס טל וממנר כלי טידעו כולס וסס לל סכריו לל טיכב] :

ד ואנן בני חו"ל בחר בני כבל גרריגן כמו ככל הרגלים ואף ע"ג דלכאורה אין זה ענין לדינים וכבר כתב הרמב"ם כפי המשנה בתענית שם הדרבנן תלוי במדינות בהזמן שצריכין למטר וא"כ ברוב מדינות אייראפא שורעין אחר הפסח היה לנו לומר מל ומסר כקוץ והרי בחורף אין אנו צריכים למטר כלל וכבר האריך הרא"ש בהשו" כזה ולא רמי ליחזרים הצריכים למטר שאומרים בשומע הפלה כמו שהיבאר רלאו יחזרים אנו אלא מדינות גדולות מ"מ כתב הרא"ש בעצמו שלא נהקבלו דבריו כלל ע"ש וכאנו יצא בת קול לעשות ככני בכל וכן מכואר מדרכי הרמב"ם בחיבורו בפ"ב שלא כתב כמ"ש בפי' המשנה ע"ש וכך סתמו רבהיגו בעלי הש"ע וכן הלכה וכל המפקפק בזה ראוי לענוש ועד מתי שואגין עד עיו"ם הראשון של פסח ומשם ואילך פוסקין מלשאל [ממג"א סק"ב] :

ה אם שאל מסר בימות החמה מחזירין אותו בין שאמר מל ובין שלא אמר [ג"ו] וכיצד דין חזרתו אם עקר רגליו חוזר לראש התפלה ואם לא עקר רגליו חוזר לבדך עליו ואפילו אם נזכר קודם שמיים הכרכה מ"מ חוזר לראש הכרכה ואינו רומה ללא אמר שאומרו במקום שעומד כמ"ש בסי' קי"ד לענין הזכרה ע"ש בסוף סעיף י' וכן אם לא שאל מסר בימות הגשמים אע"פ שאמר מל מחזירין אותו ובוה אינו רומה להזכרה שיוצאין במל כמ"ש שם דלענין הזכרת נכורותיו של הקב"ה מני במל שהם חיים לעולם והמתים יחיו במל כמ"ש שם משא"כ בשאלה דבלא מסר ח"ו כל התבואות מקולקלים לא בני כרא מסר אבל אם שאל מסר ולא שאל מל אינו מעכב ואין מחזירין אותו :

ו וכיצד יעשה כששכח לומר מסר אם נזכר מיד בתוך הברכה או מיד לאחר הברכה קודם שהתחיל תקע בשופר יאמר שם ותן מל ומסר על פני האדמה כמ"ש בהזכרה בסי' קי"ד ואם נזכר לאחר שהתחיל תקע בשופר יאמרנה בשומע תפלה ובוה עדיפא מהזכרה הזכרה לא שייך בתפלת כפשה משא"כ השאלה יכול לומר שם ותן מל ומסר עד פני האדמה כי אתה שומע וכו' שהרי כן הנהקשה יכול לבקש שם כמו שהבאר בסי' קי"ט ואפילו היה יום התענית שצריך לומר שם ענגו יקדימנה מקודם ענגו דמסר מעכב וענגו אינו מעכב בשלא אמר אך אם לא נזכר עד אחר שומע תפלה אם עדיין לא התנדל רצה יאמר שם ותן מל ומסר על פני האדמה

כמו אחר ברכת השנים ואם התחיל רצה חוזר לבדך עליו כד"א כשלא עקר רגליו אבל עקר רגליו חוזר לראש התפלה ועקר רגליו לאו דוקא אלא כשנזכר כל התפלה והיינו המבדק וכו' ויהיו לרצון אף שעדיין לא עקר רגליו הוה כעקר חוזר לראש אטמנס כשאימר התחננים אחר התפלה כמו אלהו נצור וכדומה אם עדיין לא נמר התחננים מקרי לא עקר רגליו ואם נמרס הוי כעקר ואם רגיל לימר גם אחר התחננים יהיו לרצון לא מקרי עקר עד שיאמר היהיו לרצון שאחר התחננים [מג"א בסיומן מל"ב סק"ב ע"ג דו"ק] [עמ"ל כלל כ"ד סעיף ט"ו טכנס עקר ממנס דוקא ול"ע] :

ז כתב רבינו הב"ב בסעיף ב' יחזרים הצריכים למטר בימות החמה אין שואלין אותו בברכת השנים אלא בשומע תפלה ואפילו עיר גדולה כגוה או ארץ אחת בכללה כמו ספרד בכללה או אשכנז בכללה כיחידים דמי בשומע הפלה ומיהו אם בארץ אחת כולה הצריכה מסר בימות החמה טעה היחיד ושאל מסר בברכת השנים אם רוצה חוזר ומתפלל בתורת גרבה בלא שאלה בברכת השנים אבל אינו מחויב לחזור כלל עכ"ל ולפי' היה נראה דגם להדיק כמו במדינתנו בחורף שאין אנו צריכין למטר אם לא הזכיר מל ומסר ד"כ א"צ לחזור כמו בקיץ כשאמר כמ"ש דהסכרא אחת היא וגם להתפלל בתורת גרבה אנו מרחיקין מיה מפני העדר כוונתנו כמ"ש רבינו האב"ד בסיומן ק"ו ע"ש :

ח אבל לא ראיתי להב"ד מן הגדולים שאמר כן וכל מקצת הרגלים כתבו סתמא שבימות הגשמים אם לא אמר מ"מ צריך לחזור והם כתבו על מדינתנו ובכל המדינות שלנו א"צ מסר בחורף כלל ואילו ס"ל לחלק דדוקא באמר מ"מ בעת שצריכין לנו אינו חוזר ולא כשלא אמר בעת שאין אנו צריכים כיון דלפי ההלכה צריכין דומר מחויב לחזור וענ"ד אין שם חילוק בזה ואינו מעולם לא הוריתי הוראה זו וגם להיפך לא הוריתי וכך מקובלני מלחזתי שברור שלפנינו היה אחד מגדולי הדור שלא רצה להורות הוראה זו ודע שזה בתנו הגדולים דככל מקום שצריך לחזור אם יבול לשמוע התפלה מהש"ץ מראש עד סוף יצא בזה ויזהר אז שלא להפסיק בשום שיחה וגם לא יענה ברוך הוא וברוך שמו ורק יענה אמן בלבד וצ"ע בכך זה [עמג"א סק"ד טכנס דבשעת טקלור חס אמנר קו"מ בימות סתמס ודלוי לריך לחזור] :

ט ודע שיש מן הגדולים שהורו דגם בשעת עצירה נשמים אצלו בימות החמה שכתבנו בשאל בשומע תפלה מ"מ לא יאמרו ותן מל ומסר רק ירכו בתחננים בפסוקים ומזמורים של מסר וכתב שגם גדולים ענגשו על זה [ג"מ והסניאוי ממג"א סק"ג] אבל יש חולקים בזה [מ"ז סק"ב] וכן המנהג הפשוט אצלו ובכך נרפס בסידורים הפלה לעצירת גשמים שומע תפלה ויש בה ותן מל ומסר ואין לפקפק בזה ורק יורהו שלא לומר תפלה

תפלה זו רק בעצירה נשמים הרבה שוחאים שהתבואה מקלקלה ולא בעצירה מעטת וגם כהנו שם כפזת

מבזרים ית מדה ואמרים פסוקים של ספר [מגילת סס] וזה לא נהגו במדינתנו :

סימן קיח שארי ברכות עד רצה . ובו ו' סעיפים :

א ברכה עשירית היא תקע בשופר גדול והגאולה תהיה ע"י הקיעה שופר כדרכו והיה כיום הוצא ירקע בשופר גדול ונו' ולמה קבעו ברכה זו אחר ברכת השנים דכתיב ביחוקאל [ל"ו] כענין הגאולה ואהם הדי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשא לעמי ישראל כי קרבו לבא ופניתי אליכם וגו' ויש בה כ' היבות [קור ופרע"ח] כנגד פסוק וכוים שמחרכם ונו' ותקעתם בחצוצרות ונו' שיש בו נ"ב כ' חיבות [קור ס"ס קי"ח] וברכה י"א היא ברכה השיבה דכיון שנתקבצו גלויות נעשה דין ברשעים כדרכו וצורף כבוד מיניך ואשיבה שופריך כבראשונה [מגילה סס] ויש בו כ"ב חיבות כנגד י"ב היבות שבפסוק ואשיבה וכנגד י"ב חיבות שבפסוק וארשודך לי לעולם [פרע"ח דף ט' :] :

אחת דעם מנפד"ך יש כ"ז אותיות [קור ופרע"ח] ועל בי בברכה זו אין הנוסחאות שוות בחסידותים מפני שיש המניחים לכן אהוב הנוסחא זו היא ולמלשינים אל תהי תקיה וכל המנינים וכל הודים כרנע יאכוו וכל אויביך מהרה יכרתו והודים מהרה תעקר ותשבר ותמטר ותבניע במהרה בימינו בא"י שבר אויבים ומבניע ודים וכן מצאתיה בספר ישן :

ד ברכה י"ג על הצדיקים דאחר עקירת המלשינים יתרוכם קרן הצדיקים כדכתיב וכל קרני רשעים אנדע תרוטמנה קרנות צדיק [מגילה סס] ויש בברכה זו ס"ב חיבות [קור ופרע"ח] ולפ"ו א"צ חומר יהבו נא רחמיך אלא יהבו רחמיך וכן אין לומר פליטת בית סיפריהם אלא פליטת פופרייהם וכך הוא בסידורים סחייקים ולפ"ו דם מ"ב חיבות דעם שני היבות אלו הדי הם מד [ומ"צ חיבות] הם ענד שם מ"ב שבו נכרה העולם כמי"ט סה"פ רפ"ב להניגה ובצניל הצדיקים נכרה העולם כן כמזב בצרע"ח סס ובקור כמזב למזס מפסוקים ע"ט :

ב תהימה ברכה זו מלך אהב צדקה ומשפט ובעשיות המלך המשפט ואיתו כפס"ק דברכות דלעיוכבא דוא ואם לא אמר מחזיין אורו ואם עקר נרלו חוד לראש התפלה ואם לאו חודי להשיבה ומ"ם כתב רבינו הרמ"א וז"ל מדה אם אמר מלך אורכ צדקה ומשפט א"צ לחוד ולא אמרו שחודר אלא כמקום שכל השנה אומרים האל אהב צדקה ומשפט ועי' לקמן סי' תקפ"ב עכ"ל ויש מי שחולק בזה דאפילו לטעם זה בכל השנה הצדקה עיקר ובעשיות המשפט עיקר ואין להוכיח צדקה [ק"ו סק"ב] אבך רבים הסכימו לזה [מגילת וצ"ח תל"ס ומק"מ] מידו עכ"פ משמע דאף אם העיקר לומר האל אהב צדקה ומשפט מ"ם אנו אומרים מלך אהב צדקה ומשפט וא"כ יש לפשוט הספק שנתפסקו במימן קי"ד סעיף י"א אם אמר בכל השנה המלך הקדוש אם צריך לחזור וכאורה משמע דא"צ לחזור והלא כמ"ש למעלה שם או אפשר לחלק וצ"ע [ובנ"מ] הניח דעתו [זכ] :

ה ברכה י"ד וירושלים עירך דהינן מתחמס קרן הצדיקים של ברכה הקדמת בירושלים שנאמר שאלו שלום ירושלים ישליו אהוביו כלומר והצדיקים שרם אהבו יתברך יחי בשלחה [מגילה סס] ויש בה כ"ד חיבות כנגד כ"ד אותיות שבפסוק בונה ירושלים ה' ונו' ולפ"ו אין לומר וכסא דוד ענרך מהרה לחוכה חבין דא"כ הי"ל כ"ה חיבות אלא וכסא דוד מהרה וכו' [וכמספר הזה סוף נסור ובפלט"ח סס] והברכה ה"ו היא את צמח דוד ותקטה אחר בונה ירושלים שבין שנבניה ירושלים בא דוד שנאמר [הסע נ'] אחר ישובו בני"ו ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם [מגילה סס] ויש בה כ' היבות כמ בפסוק כי נרם ה' את ציון [סס] :

ו ברכה ה"ז שמע קולנו וכמנוה לאת צמח דוד דכיון שבא דוד באת תפלה שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפלותי [מגילה סס] ויש בברכה זו ל"ה חיבות וסימןך הלה' תגמלו ואת ורם כמנין תחיבות שיש במזמור תהדה לדוד מן שמעה ה' צדק עי' ומתי כל יעבר פי [פרע"ח סס] ויתר הברכות יתבארו במימן ק"ב כמ"ד :

ז והברכה ה"ח היא ולמלשינים וקבעוה אחרי ברכת המשפט שבין שנעשה משפט כלו המלשינים דאחר ואשיבה שופריך כבראשונה כתיב ושבר פושעים חמאים יחדיו יכלו [מגילה סס] וכולל ורים עמדם [סס] דאח"כ כתיב ועוובי ה' יכלו ודם דם הוידים שצודים כנגד הקב"ה ודם דם המלשינים והמינים והודים ויש בברכה זו כ"ט חיבות כנגד תורה שבכתב ותורה שבע"פ וכ"ו

סימן קיט דין מי שרוצה להוסיף בקשה בתפלה . ובו ו' סעיפים :

בברכת רפאנו היה צריך פרנסה מבקשה בברכת השנים וכן בטולם כנון שרוצה לבקש מה שאמין לבו לתורה יבקש באתה חונן שיעזר לי בתשובתי יבקש בהשיבו שימזיל

א אם רצה להוסיף איהו דבר בקשה יכול להוסיף בכל ברכות האמצעיות בכל אחת מענינה כיצד היה לו חולה בתוך ביתו או במשפחתו יכול לבקש עליו רחמים

שימחול לו על המאוי ובקש במלה לנו וכיוצא בזה אמנם בשמע קולנו יכול לבקש כל דבר שירצה כי היא כללית ולא פרטיות והיא כוללת כל הבקשות ולא יהחיל בבקשתו בראש הברכה אלא יהחיל בהברכה העיקר הוא המטבע שמטבע חכמים וקודם שיאמר חתימת הברכה יבקש בקשתו ויראה ששים בבקשתו במעין חתימה וכשמבקש רחמים על החולה אם סמקש בפני החולה א"צ להזכיר שמו אלא יאמר ילח נא רפואה להחולי הוה כמו שאמר נושה רבינו אל נא רפא נא לה [ברכות לד.] אבל שלא בפניו צריך להזכיר שמו ושם אביו או שם אמו לברך בהפלתו על מי מבקש רחמים כי ההפלה צריך להיות ברורה [ערס"י מענית י"ד: ד"ס ובצומע מפלה סתתם דכל הסקפות רק בצומע מפלה סתתם ע"ש וסוף תימנה גדולה ולג"ג]:

ב שבת רבינו הב"י רינים אלו בשם רבינו יונה ולא כתב סתמא כדרכו מפני שבחיבורו הגדול כתב דהרמב"ם והרא"ש ליה להו הני כללי ולדודיה בכל ענין מותר והלכה כמותם רק ששטוב לחוש לדברי רבינו יונה ע"ש ולכן כתבם בשמו להודיע שיכולים לעשות שלא כדבריו מעיקר הדין :

ד עור כתב בפעוץ ב' יש מי שאומר שכוסיף בכרכה לצורך יחוד לא יאריך עכ"ל אבל אחר התפלה רשאי להאריך [מג"א] ואם לצורך אדם גדול יכולין הצבור להאריך אפילו באמצע הברכה ובשחלה פתרי"ל אמרו הצבור סליחות דכיון דצרכים לתודת מרכים רמי [סס] נראה שאמרו הסליחות בברכת סלח לנו כמו שהיה דרכם כן באמרה סליחות :

ה ברכות האמצעיות אינן כג' ראשונה וכולהו כחדא חשיבא ואם טעה באחת מהן תודי לראש והאמצעיות אינן כאחת וזיהו על הסדר בעינן כלומר שלא יקדים המאוחרת להמוקדמת לפיכך אם טעה באחת מהן במה שצריך לחזור או לא אמר איזה ברכה כלל שדילגה ונזכר אחר שאמר ברבות אחרת חוזר להברכה שמה שדילגה ואומר ששם ולהלן על הסדר ואפילו אותן שאמרן חוזר ואומרן אבל א"צ לחזור להתחילן לאהר הנין וזוהו כששגג או היה מומעה אבל אם בסוד דילג איזה ברכה או לא אמרה בתקנת חכמים הוה כלא התפלל כלל וחוזר לראש התפלה כמ"ש בסמן קי"ד [מג"א סק"ס] :

ו ש"ץ ששכח ולא אמר עננו בין גואל לרופא והתחיל רפאנו אם עדיין לא סיים הברכה חוזר לעננו ומתפלל כסדר אמנם אם סיים הברכה הוא יחזור לענני יצטרך לוטר עוד פעם ברכת רפאנו שהרי צריך להתפלל על הסדר כמו שנבאר ובאמה עננו אינו מעכב וא"א לשנת בעדה עור ברכה וברכה לבטלה היא ולא יאמרנה עתה כלל ויאמרנה בשומע תפלה כיחוד ויוכל להרום בא"י העונה בעה צרה ושומע תפלה אך בשומע תפלה בלבד די כי זה כולל הכל כמובן [מג"א סק"ז] וכן אם לא היו עשרה מהענינים ככהכ"ל ולא אמר עננו ואחר רפאנו באו יעשה ג"כ כן [סס] ואם שכח לאומרה גם בשומע תפלה יאמרה ברכה בפ"ע אחר ששם שלום רבה לא שייך סדר כשאומרה אחר ההפלה לגמרי [סס] ומ"מ אם אמרה קודם ראה בעיני נראה שצריך לחזור ולאומרה אחר ראה בעיניו בתקן חכמים [סס] כיון שעומד עדיין בתוך התפלה ויש מי שחולק וס"ל שא"צ לחזור ולאומרה אחר ראה בעיניו וגם כשאומרה אחר שיש שלום לא יחיהם בשם אלא ברוך שומע תפלה [יש מהלכות סתתנו כן] ולרש"י יאמר עננו בברכה באמצע הברכות ובס"י תק"ט

ז ודע דזה דבר פשוט שלא התירו חז"ל להוסיף בשמ"ע אלא במקרה כשצריך לזה אבל להוסיף תפלה קבועה המדידה בשמ"ע הוא העוה ויורה וחוצא כלפי אנשי כנה"ג ועל זה יודה כל ה"ח וכל אשר יראה ה' בקרבו ובכ"ן יש לצעוק על המדפיסים שהופכו כסידורים בשמע קולנו תפלה קבועה אגא ה' המאני וכו' אתה הוא הן ומפרנס וכו' ורבים מעמי הארץ אומרים זה המיד ככל תפלת י"ח ולכי עליו דיו על המעשה הוה ושפעתו שכבר הרעיש על זה אחד מגדולי הדור ברור שלפניו אלא שבעה"ד אימסר אימא בירא דמפשיאו והמדפיסים עושים כרצונם ואין בידינו לפחות וזה שהביאו מזהר שמוכ לשאול על מוטהו המיד אפילו הוא עשיר או להתודות על המאוי [מג"א סק"ח] והו ודאי כן דוא אבל לא לעשות נסחא קבוע בתוך הפלות אנשי כנה"ג ואם ירצה יכול לומר אותם אחר ההפלה ואחר יהיו לרצון ומו ימחא בידו וכבר אמרו בגמרא דאחר התפלה יכול לוטר אפילו כסדר של יוה"כ :

ח וכהנ רבינו הב"י דלרבינו יונה כשמוסיף בברכה מעין אותה ברכה אם מוסיף אותה בשכיל כל ישראל אומר אותה בלשון רבים ולא בלשון יחיד ולא יוסיף אלא כמוף הברכה ולא באמצע ואם שואל צרכיו ממש כגון שיש לו חולה בתוך ביתו או שהוא צריך לפרנסה יכול לשאול אפילו באמצע דברבו והוא שישאל בלשון יחיד ולא בלשון רבים ובברכת שומע תפלה וכן בסוף ההפלה בין קודם יהיו לרצון בין אחריו יכול לשאול בין בלשון יחיד בין בלשון רבים בין צרכיו ממש בין צרכי רבים עכ"ל ויש מי שאומר דלרבינו יונה אפילו בשומע תפלה אמר לוטר בלשון רבים [מג"א צטס ב"ח] ומ"מ הציבור מותרים אפילו באמצע ברכה [סס צטס ב"י] ולכן נוהגים בבתי כנסיות הישנים שבאמצע סלח לנו אומרים כל הסליחות ביום שאומרים סליחות ודע שזה

סימן קב דיני שלש ברכות אחרונות . ובו ב' סעיפים :

מיכאל [כן רלויה] וענין הקרבות הנשמה היא שהנשמה משנים כל כך הענוג בתהרבותם לאור של מעלה ממש והוא הענוג שאין לו שיעור ומדה והוא לשון קרבן לשון ההקרבת והדרכים עתיקים וזה שסמכו ברכת רצה לשמע הפלה שבין שבאת תפלה באת עבודה דהתיב ושמתים כבית תפלה עולותיהם וזבחייהם לרצון על זבחי כי ביתו ביה תפלה יקרא וכו' [מגילה י"ח] ולכן אומרים אח"כ מודים שבין שבאת עבודה באת תורה דהתיב זבח תודה ויכרנוני [סס] ומסכו ברכת כהנים אחר מודים דהתיב וישא אהרן את ידיו אל העם יברכם וירד מעשה החמאת וכו' אלמא דברכת כהנים היא אחר עבודה ועבודה והודאה חרא מילתא היא רגם הודאה היה עבודה [סס] וממילא ביין דברכת כהנים מסיים בשלום ולכן אומרים שיש שלום והוא תורף דג' ברכות אחרונות [ועוד קעס יתבאר] :

ב כתב רבינו הב"י אומרים רצה בכל התפלות ודלא כאותם שנהגים שלא לומר במנחה עכ"ל ביאור דבריו דהסוד כתב בשם הגאונים שלא היו אומרים רצה רק בשעת הדוכן דאו הכהנים עוקרין לדוכן כמ"ש בסמ"ק קב"ח ובמנחה שאין דוכן הוה מתחילין ואשי ישראל וכבר חמה הסוד בזה ע"ש ולזה כתב דאנו אומרים רצה בכל התפלות :

סימן קבא דיני מודים . ובו ג' סעיפים :

עד שיצא הרזק מפיו [מנ"א] דאם ידוק בשעה ששוחה הרי נראה כאלו ח"ו ידוק על זה וכל האומר מודים מודים משתקין אותו דנראה ח"ו בשתי רשויות אלא יאמר מודים פעם אחת בלבד ובכלל יש למנוע שלא לומר תיבה אחת שצ' פעמים השגא לפני מלך כשר ודם אין עושין כן לפני משה"ם הקב"ה לא כל שכן :
ג כתב רבינו מיה"י יחיד אין לו לומר ברכת כהנים עכ"ל וכתב על זה רבינו הרמ"א וכן עיקר וכן נ"ל לנהוג אבל המנהג הפשוט אינו כן רק אפילו יחיד אומר אותו כל זמן שראוי לנשיאת כפים ואינו נראה עכ"ל ובימינו אלה מעולם לא שמענו זאת שהיחיד יאמר ברכת כהנים מיהו מזה יש ללמוד עכ"פ רמי שמתפלל עם הש"ץ מלה כמלה שאמנהגה עם הש"ץ ביחוד ובבית האהל אין אומרים ברכת כהנים וכן המנהג הפשוט ואין לשנות הגם שיש מפקפקין בזה :

א שלש ברכות אחרונות דגם כשלש ראשונות רבאית חשיבי ואם מעה באחת מהן חידד לתחתן לרצה והם ברכה י"ז י"ח י"ט דאע"ג דמתקריא שמנה עשרה אך ברכת המינים הוסיפו אח"כ בלבד ושמואל הקטן תקנה והברכה ה"ז היא רצה ויש בה ל"ד היותה כנגד פסוקים המתחילין אבא ביתך בעולות עד אשר עשה לנפשי [פרע"ח ד' ס"א] . וכבר אמרו חז"ל בברכות [ל"ד] . דשלש אחרונות דומות לעבר שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו ולכן קודם הליכתו נוהג לרבו הודאה ומבקשו שישים שלום בנינו שזו עיקר הברכה וקודם זה מכבש שיתרצה בתפלתו ובקרבנותיו והוא ואשי ישראל כדכתיב בקרבנות דייקרא אשה ריח ניחח לה' וכן בפרשת התמיד ואף רעהו אין קרבן אך התפלה במקום קרבן [מזרי] הל"ז ה"ט ואשי ישראל והפלתם שהיא במקום האשים חקבל ברצון וקאי אשי ישראל אלממה [ב"י] ויש לפרש פשט דקאי אלמעלה והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ול"ק כלל ובמדרש יש שמיכאל שר הגדול מקריב נשמותיהם של צדיקים על מזבח של מעלה ולזה הקטן ואשי ישראל [מזרי זמ"ס] ללבו מנחות] דמיכאל הוא כה"ג למעלה כשם שאהרן היה כה"ג למטה ומדוע זה בשמיני למילואים שאו נהמנה אהרן לכה"ג ואו נהמנה גם מיכאל למעלה לכה"ג דהתיב שם כי היום ה' נראה אליכם ונראה הם אותיות אהרן ואליכם הם אותיות

א כבר כתבנו מעם סמיכת מודים לברכת רצה ויש בברכת מודים פ"ו תיבות וכן כמזמור למנצח על מות לכן עד הגירו בעמים לעולותיו יש פ"ו תיבות [פרע"ח סס] דהתיב שם אודה ה' בכל לבי אספרה כל נפלאותיך וכן ברכה זו הודאה ואומרים ועל נפלאותיך וטובותיך וכו' ומספר זה כנימי' אלהים לומר שכל ההודאה היא רק לאלהים לבד ואף כוונן שאין אנו מרגישין נפלאות מ"ם יש בכל עת נפלאות כמו דהתיב הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו שאין בעל הגם מכיר בגסו כמו שדרשו במדרש על פסוק לעושה נפלאות גדולות לברו והוה כי לעולם חסדו ולכן אומרים בברכת מודים ועל גמך שבעל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך ששכל עת וכו' :

ב שוחין במודים בתהלת הברכה ובסוף הברכה כשאומר בא"י הטוב שמך וכו' ואם נודמן לו רק לא ישחה

סימן קבב ברכת שים שלום ודינים שבין ובו ה' סעיפים :

א כתב הסוד ברכה י"ט שים שלום ותקנה אחר ברכת

כהנים וכתוב ושם את שמי על בני"י ואני אברכם וברכת

שוב לקצר וזמר עושה שלום אמנם אם לא קצר יכול להפסיק כמו בברכות של ק"ש ואינה כהפלה י"ח ממש וכבר כתבנו דאפילו אמן סתם יכול לענות והפסקה דובר אחד אסור רחא עדיין לא עקר רגליו מיהו עכ"ל כונת רבינו הבי"ה הוא אף כשאמר יהיו לרצון קודם דהתנונים [ועמ"ל סק"ג שכתב ולס' אף כהנהגה לפסוק יאמר מיד יהיו לרצון ויענה עכ"ל תמימי שעתוק זה מדברי הרמ"א גד"מ וכה הרמ"א לא ס"ל כן כמו שכתבנו וס"ל ס"ל דהו מוכרח לומר יהיו לרצון קודם התנונים ול"ש ודו"ק]:

ה אמנם רבינו הרמ"א על הא דאית מפסיק לקדיש ולקדושה בין שמו"ע ליהו לרצון כתב על זה וז"ל דוקא במקום שנוהגים לומר יהו לרצון מיד אחר התפלה אבל במקום שנוהגים לומר התנונים קודם יהיו לרצון מפסיק ג"כ לקדיש ולקדושה ובמקומות אלו נוהגים להפסיק באלוהי נצור קדם יהו לרצון ולכן מפסיקם ג"כ לקדיש ולקדושה וברט"א עכ"ל והנה כמה מהגדולים צעקו עליו כהרובא דאין אפשר שלא לומר יהו לרצון מיד אחר שמו"ע [ס"ז וז"ל וז"ל ומג"ל סק"א ומא"ד]:

י וכדאי הצדק אדם שזה הדרך המבדל ומי שירצה יכול לאמרה גם אחד התנונים אך רבינו הרמ"א אוהב ישראל היה ולאשר כי כן היה המנהג בימיו לא רצה לעשותם כעובדים על ריגו נגמרא וגם בומנט שמעתי שרוב המון ישראל אין אוסרים יהו לרצון עד אחר אלוהי נצור ולכן בברכה לישב הרוב והנה המעיין במשך יראה להריא דגם הוא ס"ל כן שלא לומר יהיו לרצון עד אחר התנונים שהרי כתב ולאחר שסיים י"ח ברכות קודם אלוהי נצור ויכול לענות קדיש וכו' עכ"ל יש מי שכתב דכוונתו לאחר שסיים י"ח ברכות ולאחר שאמר יהו לרצון [ב"ח] ולברך ההוהק דהמור דדתי לפרש ולא לסתום עוד קשה דא"כ מאי קמ"ל והגם שלרבינו הבי"ה רצונו זה וזה מפני שהקדים לומר דאית פוסק קודם יהו לרצון אבל המור לא הזכיר כלל מזה והו"ו לקמן כסימן זה כתב המור אחר עשה למען שמך יהו לרצון ע"ש ואי ס"ד דגם מקודם אמר זה למה צריך אח"כ ונהי שכתבנו שיכול לומר מ"ס הא חוכה ליכא ומה לנו להביא מהמור מהגמרא [י"ז]. מפורש כן שאומר שם מר בריה דרכינא כי היה מסיים צלותיה אמר הבי"ה אלוהי נצור לשוני מרע וכו' וקדקל מהשבתם יהו לרצון וכו' ע"ש הרי להריא דהיהו לרצון הוא אחר אלוהי נצור ואולי רמשהו זה בחנה בתפלה דאלוהי נצור מכל התפלות שבגמרא משום דבה מפורש שהיהו לרצון דהא אח"כ:

י והענין כן הוא כשנדקדק דהמור כתב כשם רב עמרם גאון וז"ל מכאן ואילך אחר ה"ח ברכות אסור לספר בשבתו של מקום דכתיב מי ימלא וגו' אבל אי בעי למיסר בתר צלותיה מלכתו וכו' אלוהי עד שאר נוצרתי וכו' אלוהי

של הקב"ה היא שלום דכתיב ה' עו לעמי יתן ה' יברך את עמו בשלום עכ"ל והניא בסוף מס' דרך ארץ בפרק גדול השלום שהתפלה מסיימת בשלום ומספר התיבות שבברכה זו לא מנה לא המור ולא כפרע"ש ויש בה ג"כ תיבות והואמרים חיים חן חסד ורחמים ישי נד תיבות [וי"ל עשה כנגד הפסוק ורזו לנגד את עממי וגו' עד ושלום ע"ש ויש בהם כ"ג תיבות אך פסוק זה הוא גדס"י [א' י"ב] וכל דוד גדס"י הוא מלא וי"ח והו"ו נ"ד תיבות וז"ל שני הטעמים ודו"ק]:

כ כתב רבינו הבי"ה אם בא להפסיק ולענות קדיש וקדושה בין י"ח ליהו לרצון אינו פוסק שהיהו לרצון בכלל התפלה הוא אכל בין יהו לרצון לשאר התנונים שפיר דמי עכ"ל ואין שום רבותא בזה דאמו התנונים חובת התפלה הם אלא דקמ"ל כגון אנו שאומרים תמיד תחנה אחת והיינו אלוהי נצור והיה מקום לומר שקבלנו עליו כחובה ה"ח ברכות ואין להפסיק בה קמ"ל שמונה להפסיק כדי לענות קדיש וכו' ונראה דאף אמן מותר לענות דאע"ג דברכה לה לברכות של ק"ש כמו שהבאר מ"ס לאו דוקא דהא [עמ"ל סק"א] ודכרו ל"ע דלפמ"ש ח"ש במקום פנים ולא ידעתי טעמו ודו"ק [ומה שכתבתי לפי זה יבאנו בסטעף ג']:

ג ואח"כ כתב ומהו היגיו לומר התנונים אחר התפלה אם התחיל השי"ת למדד התפלה והגיע לקדיש או לקדושה מקצו ועולה ואם לאו קצר יכול להפסיק בדרך שמפסיק בברכה של ק"ש אפילו באמצע עכ"ל ביאר דכרוי כן הוא רדאי מצוה חובה לומר יהו לרצון חובה אחר המברך את עמו ישראל בשלום שהרי חז"ל תקנו לומר מקודם ה' שפתי וכו' ולכסוף יהו לרצון וכשם שאסור להפסיק בין ה' שפתי לברכה הראשונה כמו בין אסור להפסיק בין ברכה האחרונה לבין יהו לרצון וזכאמ"ל כן צריך לנהוג כן להחין כל הל"ח ומי שדושה לומר עוד פעם יהו לרצון אחר התנונים יכול לומר וכן יש שנוהגין כן [וכ"כ הטב"א סק"א בהס' כ"ח ול"ח]:

ד והוה שכתב אח"כ בפעוף כ' וז"ל אין גבון לומר תנונים קודם יהו לרצון אלא אחר סיום י"ח יאמר מיד יהו לרצון ואם בא לחזור ולאמרו פעם אחרת אחר התנונים רישות בירו עכ"ל האמנם ענין התנונים חלו רמי שאית עושה אותם קבע לאמרה תמיד או שפעם אומר תחנה זו ולפעמים אחרת שהרי בגמרא יש הרבה תנונים שכל אחד היה אומר אחר התפלה ואם נהג כן מותר ההפסק שם לגמרי אמנם מי שנוהג לומר תחנה אחת תמיד ושייה עליו כחובה כמו אחרו שתפסות תפלת אלוהי נצור תמיד והיא כחובה עליו ולכן נהי דאינה ממש כשמו"ע מידו דין אמצע התפלה יש לה וזהו שאומר רבינו הבי"ה ומיהו היגיו לומר וכו' כלומר בקביעות תחנה אחת ושייה עליה כחובה אף אם אמר מקודם יהו לרצון מ"ס אינה בהפסקה ולכן יותר

אלו נצוד עד צויר וטואלי עכ"ל ויש להבין דאי אחר
 יהיו לרצון לימא מאי רבעי ואי משום שעדיין לא פסק
 הא הדיא אמרין בגמרא דאחר התפלה אפילו כסדר
 יח"כ אומר ועוד מאי האי שכתב עד צויר וטואלי אלא
 ודאי זהו עיקר הרבנותא אף שעדיין לא אמר היהיו
 לרצון מ"ם יוכל לומר התענים ודקדוקו זה מן הגמרא
 שם שאמרה דבר בתר צלותיה אמר הכי ובר אמר
 הכי ע"ש ומאי רבותא הא כל אחד יוכל למרד לו
 התענים אלא והא קמ"ל דמר בתר צלותיה אמר הכי
 קודם יהו לרצון וסר אמר הכי קודם יהו לרצון ולכן
 להאריך הרבה אסור מפני שמאד יתרחק היהיו לרצון
 מן הי"ח ברבות אף תפלה קצרה סותר ולכן אומר בעל
 הגמרא דמר אבר תפלה קצרה זו ולכן אמר זו ולכן
 סותר גם לומר קדיש וקדושה :

א וטעמא דמילתא דיהיו לרצון אינו דומה כה' שפתי
 תפתח רשם בתחלת התפלה כשאומר ופי יגיד ותהלתך
 שפתי מתייב לומר תהייתו חו"ל מה שחנך אבל בגמ'
 התפלה אלא שמבטש שיקובל ברוצח מה שנתפלל מה
 איכפת לנו אם יבקש עוד איזה בקשה והרי גם באמצע
 תפלה בברכות האמצעיות יוכל לבקש מה שצריך וק"ו
 בסוף התפלה וברור הוא שהוא רעת המרד והגאונים
 וכתבו שצ"ל אחר אלוהו נצוד עשה למען שכתב עשה
 למען ימינך עשה למען קדושתך עשה למען ותרתיך
 דאיתא באגדה כל הרגילו לומר דברים אלו זוכה ומקבל
 פני שכינה ואנו נהגים דחוסף פסקו למען יחלצון ידיך
 הישעיה ימינך וענני ועוד נהגים לומר פסקו המתחיל
 באזה של שמו ומסיים באזה של שמו ומ"ם לא יאריך
 הרבה בתחנונים :

סימן קכג דיני הפסיעות והבריעות בסוף התפלה . ובו ה' סעיפים :

א כשנצטר כל תפלתו כוונתו ופוסק לאחריו נ' פסיעות
 בכריעה אחת כעבר הנפטר מרבו שמשחתוה והולך
 לאחריו יותר מנ' פסיעות לא ילך דמיתו כיהורא
 [כ"ז] ולמה נ' פסיעות אמרו הגאונים מפני שבשארם
 עומד בתפלה עומד במקום קדושה ושכינה למעלה
 מראש וכשנפטר מתפלתו פוסק לאחריו לצאת למקום
 חול ונמצא במדרש שבשעת סתן תורה נתרחקו ישראל
 מרד סיני נ' מילין ומשה רבינו נכנס בני מחיצות לפני
 הקב"ה חשך ענן וערפל וכשיצא יצא דרך נ' מחיצות
 אלו וכן הברון כשכלה העבודה על המזבח ההבש
 שהיה בהם נ"ב נ' פסיעות [סס] והפסיעות יהיה עקב
 בצד גדל ואיחא במדרש שחר מוב שיעקור רגל שמאל
 תחלה [סס] :

ב ואחר שפסק בעודו כוונת קודם שיוקף כשיאמר עשה
 שלום בפרוסין והפך פניו לצד שמאלו שהוא ימין
 השכינה והמתפלל רואה השכינה כנגדו והוא שמאל
 ימין השכינה וכשאומר רואה יעשה שלום עלינו
 והפך פניו לצד ימין וכשאומר ועל כל ישראל משהיה
 לפניו כעבר הנפטר מרבו ונתן לומר יהו ציון מלפניך
 וכו' שיבנה בהם"ק וכו' משום דהתפלה היא במקום
 קרבן ולזה מבקשים שוכנה המקדש ונקריב הקרינות
 בפועל משם ועוד יש מעם רח"ל אמרו [פנסהדקן ל"ו] :
 וכשבר איזה פסיעות וכה נבדנדנד כהחריב את הבהם"ק
 ולזה אנו מבקשים להופך שבשכר פסיעותו נוכה לבנינו
 ומסיימים ותן חלקנו בתורתך דכן סיים התנא באבות
 זהו פסוק משום דאז נוכה לאור הרורה נ"כ הרבה
 יותר מעתה ע"פ האור של בהם"ק מהשאלת השכינה
 ויש מסיימים גם בפקוק ושם נעכרך וכו' :

ד יש נהגים להקדיש שבכפוש הפסיעות לא יעבור אדם
 ביט לכן מקס שהתפלל ומקס הררב מפני ש"א רצוץ
 ששה פסיעות משום דפסיעה לא מקרי רק כשעוקף שני
 רגליו וכן נהגו רבמי צדפת ויש להם סמך מרבייב
 בתחלת יחזקאל בחזוה שבמרכבה והגליהם רגל ישרה
 רגליהם תרי רגל חד דהו"ו ואח"כ כתיב וכה רגליהם
 ככה רגל ותי' הוי נ"כ תלה ולכן חושבים הג' פסיעות
 שהיווד למקסו בעת הקדושה לצירוף הג' ראשונות תפ"ז
 אין להיות הפסק ביניהם [עכ"ז] אך יש מי שנוג
 שבראותו שאחר יפסק סמוך לשוב למקומו ומעוה והוא
 דוח שלא ישוב למקומו הוי דינא דגמרא תה שלא להיות
 הפסק אינו אלא היחוד בעלמא ולכן לא יעשו לא והם
 הפסיק לו הפסיק וגם יש נהגים שבשומר התפלה
 ותפוע

ב ואחר שפסק בעודו כוונת קודם שיוקף כשיאמר עשה
 שלום בפרוסין והפך פניו לצד שמאלו שהוא ימין
 השכינה והמתפלל רואה השכינה כנגדו והוא שמאל
 ימין השכינה וכשאומר רואה יעשה שלום עלינו
 והפך פניו לצד ימין וכשאומר ועל כל ישראל משהיה
 לפניו כעבר הנפטר מרבו ונתן לומר יהו ציון מלפניך
 וכו' שיבנה בהם"ק וכו' משום דהתפלה היא במקום
 קרבן ולזה מבקשים שוכנה המקדש ונקריב הקרינות
 בפועל משם ועוד יש מעם רח"ל אמרו [פנסהדקן ל"ו] :
 וכשבר איזה פסיעות וכה נבדנדנד כהחריב את הבהם"ק
 ולזה אנו מבקשים להופך שבשכר פסיעותו נוכה לבנינו
 ומסיימים ותן חלקנו בתורתך דכן סיים התנא באבות
 זהו פסוק משום דאז נוכה לאור הרורה נ"כ הרבה
 יותר מעתה ע"פ האור של בהם"ק מהשאלת השכינה
 ויש מסיימים גם בפקוק ושם נעכרך וכו' :
 ג ובמקום שכלו הג' פסיעות יעמוד שם ורא יחזור חזקף
 למקומו ואם עשה כן נח לו שלא התפלל כלל וכנס'
 אמרו על זה שזוא ככלב שב על קיאו [יומא ל"ג] :

יחשדהו שדילג בתפלה [לנזק] :

וְזָכַר כְּתִבְתּוֹ דְכַשְׁמוּעַ עֹקֵר רָגַל שְׂמַאל חֲתֻלָּה וַיֵּשׁ מִי שְׂרֻזָּה לִמְרָד הַמַּעַם כְּדִי לְהִרְאוֹת שִׁקְשָׁה עֲלוֹי לִפְטֵר קַחְתֻּפְלָה וּלְפָי אִימְרָ רָגַל עֹקֵר שְׂמַאלוֹ שְׂהוּא יִמִּין דְעִלְמָ [תנ"ל סק"ו] אַבְל כְּבֵר כְּתִבְתּוֹ הַמַּעַם מִשּׁוּם דְוִהוּ יִמִּין הַשְׂכִּינָה [סס ג"ז סק"ו] וּלְפָי גַם אִימְרָ כֵן יַעֲשֶׂה וְהַפְסִיעוֹת הֵם עֹקֵב כְּצַד גִּדּוּל וְלֹא יַעֲשֶׂה פְסִיעוֹת גִּסְתָּה יוֹתֵר מִזֶּה דְמִיחֻזֵּי כְבוֹרָה וְגו' פְסִיעוֹת הֵן בְּתַחֲלָה הַשְּׂמַאלִית וְאַח"כּ הַיְמִינִית בְּעֵקֵב הַשְּׂמַאלִית וְאַח"כּ הַשְּׂמַאלִית בְּעֵקֵב הַיְמִינִית וַיֵּשׁ עוֹשִׂים כֵּן עֹקְרִים הַשְּׂמַאלִית וְאַח"כּ מַעֲמִידִים הַיְמִינִית אֲצֵל הַשְּׂמַאלִית וְחֻזּוֹרִים וְעֹקְרִים הַשְּׂמַאלִית וּמַעֲמִידִים אֶת הַיְמִינִית אֲצֵלָה וְכֵן בְּשִׁלִּישִׁית וְכֹזֶה הוּא כְּשֶׁשָּׂה פְסִיעוֹת [מַנְיִוּוֹת ג'ל"ח ספ"ה לֹאֵת ס"ז וּבְצַנְגָּל סק"י הַבִּיזָה זֶס בְּלִשׁוֹן לְמוֹק ע"ט] :

הָ וְכֵן תִּכְבָּר רְהַמּוּסָף עַל ג' פְסִיעוֹת הֵי יוֹדֵרָא שְׂרָאָה שְׁחֹלֵק כְּבֵד לְשְׂכִינָה יוֹתֵר מִשְׂאֵרֵי בְנֵי אָדָם [ג"ז] וְגַם הַשִּׁי"ץ צָרִיךְ לַפְסוֹעַ כְּשֶׁמְתַפְלֵל בְּלַחֵשׁ אֲמָנָם כְּשִׁיחֹרֵר הַתְּפִלָּה בְּקוֹל רֵם א"צ לְחֹזֵר וּלְפָסוֹעַ ג' פְסִיעוֹת וְסוּמָךְ עַל הַקְדִּישׁ שְׂאֵחַר וְכֹא לְצִיּוֹן שְׂפִסְפִיעַ בְּעוֹשֶׂה שְׁלוֹם וְאִף שִׁישׁ הַפֶּסֶק מ"ם כּוֹלְתוֹ צוֹרֵךְ תְּפִלָּה יְנִיחֵהוּ [מג"א סק"ח] וּמ"ם אִם רָגִיל לַפְסוֹעַ אִין מוֹחִין בִּידֵי [סס] וְכֵן אִם לֹא הִתְפַּלֵּל בְּלַחֵשׁ רַק בְּקוֹל רֵם פּוֹסַע ג' פְסִיעוֹת תִּיכַף אַחֲרַי הַתְּפִלָּה בְּקוֹל רַק וְכִשְׁיחֹרֵר שִׁי"ץ הַתְּפִלָּה יִאֲמַר פְּסוּק ה' שְׂפָרֵי הַפֶּתַח אֲבָה אֵינִי אֲבֹרָה בְּסוּף הַתְּפִלָּה הַיְהוּ לְרִצּוֹן דְסוּמָךְ עַל מָה שְׂאֵמֵר הַתְּקַבֵּל אַחֲרַי הַתְּפִלָּה וַיֵּשׁ לְרִצּוֹן לומר גַּם הַיְהוּ לְרִצּוֹן [סס כֶּסֶס ט"ה] וְכֵן הַמַּהְגֵּי אֲצִלְתּוֹ [וְעַטֵּס הַט"ז ק"ק לְמוֹק] :

ועניית אמן. ובו י"ז סעיפים :

דְהַמְבִּין יוֹצֵא בְשִׂמְעִיהָ וְמִי שְׂאֵינִי מְבִין יֹאמֵר מְלָה בְמִלָּה עִם הַשִּׁי"ץ וְאוֹ יוֹצֵא אַע"פ שְׂאֵינִי יוֹדַע פִּי הַמְּלוֹת כְּמֵה הַמְתַפְלֵל לְעִצְמוֹ שְׂאֵינִי מְבִין בְּלִה"ק יוֹצֵא דְרוֹקָא כְּשֶׁמְתַפְלֵל בְּכַשְׂמֵן אַחֲרַי צָרִיךְ לְהִבִּין הַלְשׁוֹן כְּמ"ש בְּמִסְמָן ס"ב וְהִנֵּה בְכַשְׂמֵן קצ"ג מְכֹאֵר שְׂרֵשֵׁי חֹלֵק כּוֹזֵה וְס"ל דְגִשִׁים יוֹצֵאוֹת בְּשִׂמְעִיהָ אִף בְּקִדּוּשׁ שְׂהוּא דְאוֹרִייתָא אִף שְׂאֵינִי מְבִינָתָּה וְכַתְּבוּ שֵׁם הַפְּרָשִׁים שְׂהִנְגוּ כְּרִשִׁי עֲשֶׂה [ב"ח; וּמַג"א סס סק"ג] וְאִ"כּ פְּשִׁטָּא דְבַתְּפִלָּה יוֹצֵא מִי שְׂאֵינִי וְאִפְשָׁר לומר דְבוֹה חֲמִירָה תְּפִלָּה יוֹתֵר שְׂהִרֵי בְּקִדּוּשׁ וְכַבְרָהּ"וּ וְכַבֵּל הַבְּרִכוֹת אַחֲרַי יוֹצֵא בְּבִרְכַת חִבְדוֹ כְּשֶׁהוּא אֵינִי יוֹדַע כְּדֹאִיתָא בְּגִמְרָא סוּפֵר מְבִרְךְ וְבוֹר יוֹצֵא וְבַתְּפִלָּה אֵינִי כֵן דְרוֹקָא בְּתַפְלָה שִׁי"ץ יוֹצֵאִים כְּמ"ש הַמְּטוֹר קָמֵן סִימָן הַקָּצִ"ד בְּשֵׁם רַבִּין גְּאוֹת מִשִׁם הַתְּפִלָּה תְּהִנְגָּה בְּלַחֵשׁ וְשִׁכַךְ שִׁדְר רַב שְׂרִירָא גְּאוֹן שְׂאִין רִשְׁוֹה לְמַתְפַּלֵּל דְהַשְׂמִיעַ קוֹלוֹ וְלוֹהֲרִיעַ אֶת שְׂאֵינִי בְּקִי עַד שִׁדְר לִפְנֵי הַתִּיכָה עַב"ל אֲמָנָם יֵשׁ חוֹלְקִים כּוֹזֵה הַר"ן שְׁלוֹה ר"ה וְהַמְּרַדְכֵי וְהַגָּא [עט"ו] וְאִפְּלִי לְרַעֲתָה הַגְּאוֹן וְרִי"צ מ"ם נִרְאֶה דְהַשִּׁי"ץ מוֹצֵא אֶת כּוֹלָם בְּשִׂמְעִיהָ הַדְרִי

וּפּוֹסַע וְהַשִּׁי"ץ תַּחֲחִיל הַקְדוּשָׁה מִמְּהַר לְשׁוֹב לַמְקוֹמוֹ וְגַם זֶה לֹא נ"ל הַגַּם שְׂנִיכֵר שְׂכַחְתָּה הַקְדוּשָׁה חִיזֵר מ"ם אִין לְבַטֵּל דִּינָא דְגִמְרָא מִפְּנֵי זֶה וְסוּמָךְ שְׂאֵימֵר הַקְדוּשָׁה בְּמִקּוֹם שְׂפִסְפִיעַ וְלֹא יִחֹזֵר מִיד וְלִכֵּל הַפְּחוֹת יִמְחִין כְּדִי הַיּוֹדֵךְ דִּיאַ עוֹדֵד שִׁכּוֹל לְעַמּוּד עַד שְׂנִיעַ עַל הַשִּׁי"ץ קְרוּשׁ דְשֵׁם מַתְחִיל הַקְדוּשָׁה הַעִיקְרִית :

הָ וַיֵּשׁ לְהַסְתַּף אִם יוֹצֵאִין בְּהַפְסִיעוֹת כְּשִׂפּוֹסַע לְצַדְרִין מִשִׁם דְלַפְסִיעִים מֵאֲחֻרָיו דְחֹק הַמְּקוֹם וְאוֹלֵי גַם לְצַדְרִין הוּוֹה כְּנַפְטֵר מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְאִין רֵאִיָּה מִמָּה שְׂאֵמֵרוֹ לְאֲחֻרָיו דְרֵאִיָּה מִתְּמָא כֵּן הוּוֹה אַבְל כֹּאִי אֲפִשָׁר גַּם לְצַדְרִין שְׂפִיר דְמִי וְג"ל רֵאִיָּה לֹזֶה מִהָא דְאִמְרִין כּוּיָמָא [ג"ז]. וְכֵן כְּהִנֵּס בְּעוֹבְדוֹתָם וְכו' לֹא הוּוֹה מַתְּחִירִין פְּנִיָּה וְהוֹלְכִין אֲלָא מַצְדְּרִין פְּנִיָּה וְהוֹלְכִין וְכֵן תְּלִמִיד הַנְּפִטֵר מִרְבוּ וְכו' מַצְדֵר פְּנִי וְהוֹדֵךְ ע"ש וְכֵן אֵינִי טְרַה בְּמִקְסוּמוֹת שִׁישׁ דְחַק גִּדּוּל מֵאֲחֻרָיִים :

וְכַתֵּב רַבִּינֵי הַרְמ"א בְּמַעֲרָף ב' וְהַשִּׁי"ץ יַעֲמוּד כְּדִי הַיּוֹדֵךְ ד' אֲמוֹת קוֹדֵם שִׁיחֹזֵר לַמְקוֹמוֹ וְלְהַתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֵם וְכֵן יוֹדֵד הַמְתַפְלֵל יַעֲמוּד בְּמִקּוֹם שְׂכּוֹל פְּסִיעוֹתָיו כְּשִׁיעוֹר זֶה קוֹדֵם שִׁיחֹזֵר לַמְקוֹמוֹ וְיחִיד שְׂמַתְפַּלֵּל בְּצִיבוֹר וְסִיִּים תְּפַלְטוּ קוֹדֵם שִׁי"ץ אֲפִרָה לְחֹזֵר פְּנִי לְצִיבוֹר עַד שִׁסִּיִּים שִׁי"ץ תְּפַלְטוּ עַב"ל וְכַשִּׁיִּים הַשִּׁי"ץ מוֹתֵר לְחֹזֵר פְּנִי גַם קוֹדֵם שֶׁהַתְּחִיל הַשִּׁי"ץ לְהַתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֵם וַיֵּשׁ מַחְמִירִין בִּיחִיד הַמְתַפְלֵל שְׂלֹא יִחֹזֵר עַד כְּדִי שִׁיעוֹר שְׂאֵם הוּוֹה בְּצִיבוֹר הַתְּפִלָּה הַשִּׁי"ץ אֲמִיר קְרוּשָׁה דְרַק הַשִּׁי"ץ תְּחִירוֹ בְּד' אֲמוֹת מִפְּנֵי מִירְחָא דְצִיבוֹרָא וְרַק בֵּין הַתְּפִלָּה לְהַתְפַּלָּה תְּחִירוֹ כְּשִׁיעוֹר זֶה בְּמִסְמָן ק"ה [ג"ח וּמַג"א סק"ח] וּבְמַעַם אִימְרָ חוֹרַת פְּנִים כְּבֵר כְּתִבְתּוֹ מַעַם עוֹדֵר יֵשׁ מַעַם כְּדִי שְׂלֹא

סימן קכד דיני חזרת הש"ץ

א מהקנת אנשי כנה"ג שלאחר שסיימו הציבור תפלתן חוזר הש"ץ ומתפלל בקול רם כל התפלה ותנן בשלהי ר"ה כשם שש"ץ חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ר"ג אומר ש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתן והלכה כחכמים ובגמרא שם שאל ר"ג להכמים א"ל למה ש"ץ יורד לפני התיבה אמרו לו להוציא את שאינו בקי להתפלל אבל הבקי אינו יוצא בתפלה ש"ץ וזהו שכתבו הטור והש"ע ולאחר שסיימו הציבור תפלתן יחזור ש"ץ התפלה שאם יש מי שאינו יודע להתפלל יכוין לקמה שהוא אומר יוצא בו וצריך אותו שיוצא בתפלה ש"ץ לכוין לכל מה שאומר ש"ץ מראש ועד סוף ואינו מפסיק ואינו משיח ופוסע ג' פסיעות לאחוריו כאדם שמתפלל לעצמו עכ"ל :

ב דע שהמפרשים פירשו דהך אינו בקי הוא שאינו בקי להתפלל אבל מ"ם מבין הוא מה שהש"ץ אומר דאל"כ לא שייך לומר יכוין [ב"י ומ"ז סק"א וּמַג"א סק"ב] ואינו מוכן דא"כ מה יעשה מי שאינו מוכן ג"כ ונראה בכונתם שעשוהו כמ"ש רקמן מיסן קצ"ג בברהמ"ו

לא ינסך ראי אציבור קאי מאי תקנתם עתה ופ"י נראה רס"ל רגם הנסך צדיך בתוך הוסיף ודלא כמ"ש לעיל סימן ק"י פניף ה' ע"ש אבל באמת יותר נראה רכונתו שהש"ץ לא יוכל להתחיל תוך הוסיף אבל על הנסך אין לחוש כמ"ש שם :

ז וזה שכתב ומוכח שאחר יענה אמן פשיטא שאין זה מרינא שהרי גם הש"ץ אינו מתפלל רק פעם אחת ואין כאן ברכה לבטלה אלא טוב בעלמא קאמר שלא תהא תפלה בלא אמן ולפ"ו טוב יותר המנהג שלטו שהש"ץ מתפלל עד לאחר האל הקדוש בקול דם והבל עונין ג' אמינין ואח"כ מתפללין הציבור בלחש [וב"כ המעטיוט] ולעיל סימן ק"ט סעיף ב' כתב רבינו הב"י ביחוד שיחפול עם הש"ץ כל התפלה ע"ש ואולי בציבור קשה קעשות כן ובאמת אם ירצו יעשו כן ולקמן סימן רל"ב רבינו הרמ"א מסתם לה סתומי שכתב שיחפולו הציבור עם הש"ץ ע"ש ריהורי משמע הכי ומשמע הכי [וכזה ח"ס"מ מס' שו"ע סתומים כזה ורבי הכני' סת"ס לוינס מונכס כלל ודו"ק] :

ח וכבר כתבנו ראפילו אם הצבור טולם בקיאים בתפלה מ"ם יתפלל הש"ץ חזרת הש"ץ בקול רם והש"ץ מתחיל בשרוכ הציבור שיימו תפלתם אמנם אם רוב הציבור חומפים נכון לעשות הדמתינו על מי שמתחיל מלה במלה לא ארוך ולא קצר ולכן כתיב מקומת מסוינים על הרב והוא מסתמא לא יאריך מפני שרר הציבור ואם יש אנשים מאריכים בתפלתם לא ימצין עליהם אפילו היו חשובי העיד וגם אם דרב סאידר הרבה עליו לצוות שלא ימתינו עליו וכן בהתחלה התפלה כשהגיע הוסיף ויש מנין שם לא ימתינו על השאר שלא באו עדיין אפילו הם מהחשובים וכלל הרבנים רפירחא רציבורא גדול מאד ולכן אם הרב חלה במעטו והוסיף לצאת באמצע התפלה או בשעת קריאת התורה אין הציבור מתחייבים עליו וכן בשלא בא בזמן התפלה לבהכ"ג מפני איוה סיבה לא ימתינו עליו [מ"ס סג"א סק"י צכס מ"ה קשה לעשות כן ומעולם לא שמענו כזה ולמה יבטיחו לפני המלעטנים ואין זה צושה וכבר נתבאר ציטוט פ"י שלחן להקדיש מהמלעטנים] :

י כשהש"ץ חוזר התפלה כל הקהל יש להם לשווק ולכוין למה שאומר הש"ץ ולענות אמן ואם אין תשעה סכוונים לברכותיו קרוב לחיות ברכותיו לבטלה שהרי תפלה בעצור הוא בעשרה ואחר סד"ש וכן לא ארם יעשה עצמו כאלו אין תשעה בלערו ויכוין לברכות הש"ץ ומי שאינו שומע שאזוני אשמים אינו מעיל להשעיה אף שמינין מצטרף רבעינין שמעיה דוקא [מ"ז סק"ז] ואין ללמוד לא לומר תהלים בעת חזרת הש"ץ אף אם עונה אמן בסוף כל ברכה ומי ששוחש כן יש לנעור בו [עמ"ג סק"ח] ו"א שכל העם יעמוד בעת חזרת הש"ץ וכן יש לנעורו אא"כ אינו כבריאותו דאז מוכר לו לישב

וכן ערען כל ידא ח' :

הדי לא נרעו מעם שבשריה שהש"ץ מוציאם אף בלא שמייעה כמבואר שם וכ"ש הנך :

י ודע דהמור כתב עור מעם על חזרת הש"ץ משם קדושה ע"ש וגראה שהיה יוכל לומר גם משום ברכת כהנים רא"א בלא ששש אחרונות ויש להכין רא"כ ר"ג כששאל לחכמים למה ש"ץ יורד לפני התיבה מאי ק"ל הא מוכרח לזה מפני הקדושה ומפני ברכת כהנים וגם חכמים למה הוצרכו להשיבו כרי לרצוא את שאינו בקי ונלע"ד רדבר גדול השמייעט בזה והנהגה שאלו מדרמב"ם ו"ל בהכ"ג שכולם בקיאים למה צריך חזרה הש"ץ והשיכם רבין רחכמים הקנוה היו תקנה קבועה ואין חילוק בין יש בקיאים בין אין בקיאים [וכזה כב"י] ומ"ם יש להכין ואך הקט להתפלל בתנן כשא"צ לה אף הוא הרבר רמקצת חזרת הש"ץ בהכרח גם בלא מעם ראין בקיאים והיינו ג' ראשונות לקדושה [ענ"ה] ונ' אחרונות לברכת כהנים אך מפני אינו בקי הוכרחו לתקן שהש"ץ יחזור כל התפלה וכוין שחגנו ממידא נשאר הקנרת גם כשכולם בקיאים רבין רג' ראשונות ונ' אחרונות חובה כלא"ה ולכן תקנו לנסוך כל האמצעות לכלי לחלק בתקנה ושפרד קאמר הרמב"ם :

ך ואין לשאול ערתינו למה יתפלל הש"ץ שני פעמים לא יתפלל בלחש כלל ואי משום דיעקר תפלה היא בלחש הלא כמו שמוציא אחרים בקול רם מפני שא"א בענין אחר יוציא גם את עצמו ולמה יתפלל בחנם אך דגם זה א"ש רב"ה שם שאילו חכמים לר"ג לרברך למה צבור מתפללין והשיכם כרי שהש"ץ יסיר תפלתו כלומר אע"ג דאמרינן שכל לרסדר תפלה א"צ רק בשל פרקים כמ"ש בסיון ק' והו להתפלל בפ"ע אבל להתפלל לפני הציבור ראיכא אימתא רציבורא מוכרח הש"ץ לסדר התפלה מקדם בלחש כרי שההא תפלתו שגורה בפיו בהתפלל לפני הציבור ועתה ק"ו הרברים דאם לר"ג התירו שכל הציבור יתפללו ממעם זה אף שאינם ערוכים ק"ו לחכמים שהתירו לש"ץ בלבד ממעם זה [וכזה מתוך כל דקדוקי סג"א כס"ג ודו"ק] :

ה ש"ץ שנכנס לבהכ"ג ומציא שהצבור התפלל בלחש והוא צריך לעמוד לפני התיבה בלחש וא"צ לחזור ולהתפלל בלחש רבין דלאחרים מוציא כ"ש לעצמו ואע"ג דיעקר תפלה הוא בלחש למי שיכול להתפלל מ"ם כיון שהוא מוכרח להתפלל בקול רם ממילא רצוא יוד תפלה :

ו וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' וכן אם הוא שעת הרחוק ומתידיא שיעבור וכן תפלה יוכל להתפלל מיד בקול רם והצבור מתפללין עמו מלה במלה בלחש עד לאחר האל הקדוש ומכח שיהיה אחר שיענה אחר אחר ברכת הש"ץ עכ"ל ויש שפירש דהו שכתב שיעבור וכן תפלה בנותנו שלא יוכל לנסוך כל ה"ח ברכות תוך זמן תפלה [עמ"ג סק"י] ובראי בנותנו על הש"ץ שהוא

י כתב הטור בשם הרא"ש שאביו הנהיג שעל כל ברכה שאדם שמע יאמר ברוך הוא וברוך שמו שהרי אפי' כשמוכרין צדיק כשד' ודס צדיק דברכו כ"ש צדיק של עולם יתברך ויתעלה וזהו שאמר משה בי שם ה' אקרא הבו גורל לאלהינו ע"ש ופשוט הוא דהו' כסתר ברכות שאין העונה צריך לצאת בה אבל כשצריך לצאת בה כמו ברכות של קידוש והברלה ושל תקיעת שופר ושל מקרא מגילה אמר לענת דהוי הפסק ומט"ס זה יש הרבה מן הגדולים שאין דעתם נוחה מזה מפני ההמון שאינם יודעים זה וסוברים שחויב הוא על כל ברכה לענות כ"ה וב"ש ואינם יוצאים בברכות חובה מפני שעונים גם כאלו ובעיקר המעם לא אכין דמה ש"ך שצריך דברכו הלא המברך בעצמו מברכו שאומר ברוך אתה ה' ועוד ד"כ בכל התפלה כשמוכרדים שם ה' נאמר כ"ה וב"ש וצ"ע :

יא ויענו אמן אחר כל ברכה וזהו חובה על כל מי ששמע הברכה לענות אמן בין אדם שיצאו ידו התפלה ובין אותם שלא יצאו ידו תפלה ומי שלא ענה אמן עבירה גדולה בידו ואמן יש בו ג' כוונות האדה הלוואי כמו אמן כה יאמר ה' והשנית לשון אמונה והוי כל ברכות התפלה כמו מחיה המתים יכוין שאני מאמין בתחיית המתים וכמנן אברתם יכוין לשון אמת כלומר אמת שאתה מנן אברתם וכן בהאל הקדוש וכן בכל ברכת הנהנין וברכות המצות וכן בתחלת ברכות האמצעיות ובברכת נוואל ישראל אמת שאתה נוואל ישראל ואני מאמין אמונה שלימה כזה וכן בשאר ברכות ואמן של ברכת השחר ופסדו וברכות ק"ש כולן לשון אמת הן ובקדישים צריך לכוין כפי' הראשון כמו יהי רצון שיתגדל שמו יתב' וכן יהא סמיה רבה ובברכות חלו עיקר האמונה ולכן ילמוד בניו הקטנים שיהיו לענות אמן ומיד שהתקטע עונה אמן יש לו חלק לעה"ב וכל העונה אמן בכפר כמו פורתין לו שערי בניע [סכת קי"ע] ומספרו יוכיח כמספר שני השמות הוי' ואדני' [ויס' מלוניס' בשילוב ודו"ק] :

יב ולא ישיח שיחת חולין בשעה שש"ך חודר התפלה ואם שח גדול עוט מנשא ונוערתו בו ואף כד"ה אמר לדבר דומן הורה לחוד וזמן הפלה לחוד אמנם הרב היושב על כסא הוראה כששואלין ממנו שאלה בעת חזרת הש"ך מותר ומחויב לענה ולא ימתין עד אחר התפלה ראולי וכן השאלה נחוצה אמנם בעה"ד נפרץ הדבר לדבר בעת חזרת הש"ך וא"א למחות ונג' יש מהלומדים המחללים שם שמים ומדברים ואשרי הנזהר מה ויש בזה חידול ה' בפני האומות כירוע :

יג לא יענה אמן המופה דהיינו כאלו האל"ף נקודה בחתף שב"א וכן שלא ימרו ויחמוף לענות אותו קדם שטיים המברך וכן לא יענה אמן קמופה דהיינו שמחטר קריאת הע"ך שאינה מוציאה בפה שתחה גיכרת

ונם לא יפסיק באמצע המלה שלא ימשיכה יותר מדאי ונג' אפרו חז"ל בברכות [מ"ז] שלא ירוק ברכה מפיו כלומר שלא יענה כמו בהיסח הדעת ולא יענה אמן קצרה אלא ארוכה קצת כדי שיאמר אל ימך נאמן שהוא ראשי תיבות של אמן דרובי אמנים כוונתם על אמונה כמ"ש ונג' לא יאריך בה יותר מדאי לפי שאין קריאת התיבה נשמעה יפה כשמאריכין בה יותר מדאי ואם יש קצת מהעונים שמאריכין יותר מדאי א"צ הש"ך להמתין עליהם מלהתחיל בברכה אחרת לבר אמנים בברכה שרבים יוצאים בה י"ח כמו מקרא מגילה ושופר וכן ברכת כהנים וקידוש ותברלה צריך להמתין מלהתחיל באחרת עד שיגיעו כולם [מנ"א סקנ"ו] ומיד כשש"ך מסיים הברכה יענה אמן ובקדיש כשש"ך מאריך בנינו בוואמר אמן לא ימתנו ויענו מיד [סס סק"ד] :

יד אמרו חז"ל בברכות שם שלא יענה אמן יהומה ופירשו רש"י תוס' דפירושו כשאני שומע הברכה מפי הש"ך ונג' אינו יודע איזה ברכה סיים אמר לו לענת אמן כיון שאני יודע על איזה ברכה עונה כיתומה שאין לה אב אבל כשיודע איזה ברכה אמר אף ע"פ שלא שמעה מהש"ך יכול לענות והוי דאמרינן כסוכה [כ"א] : עובאלכסנדראי של מצרים הוי מניפין בסודרין כשש"ך סיים הברכה וענו כולם אמן אף אותם שלא שמעו דמפני גודל הברכה ל' היה מניע קולו של הש"ך להעומדים מרחוק ומכל מקום היו יודעים באיזה ברכה עומד הש"ך :

טו אמנם כסוכה שם כתבו תוס' בשם רב נסים נאון דההפוש בן הוא דהו' שאמרו אמן יתוסה והו' בברכה שהשומע מחויב לצאת בה י"ח והך דאלכסנדראי מירי כשבכל אחד התפלה לעצמו וא"צ לצאת בברכות הש"ך או בקריאת התורה ראו יכולים לענות אף כשלא שמעו הברכה מהש"ך וכן מבוואר להדיא בירושלמי ס"פ אלו דברים שאומר שם איזו היא אמן יתוסה הן דחייב ברכה ולא ידע מה הוא עונה ע"ש ודניא שני התירוצים יכול להיות שאין מבחישין וא"ו דכברכה שצריך לצאת מחויב לשמועה מפי המברך וברכה שאינו חייב בה א"צ לשמועה מהו צריך לדעת באיזה ברכה הש"ך עומד וכן הלכה וכן פסק רבינו הרמ"א בסעף ח' ע"ש :

טז ולפ"ו אם נכחד האדם סתפלל סיים ש"ך ברכה וקודם ובקעה עניית אמן מפי הציבור סיים תפלתו ויודע איזה ברכה אמר הש"ך אע"פ שלא שמעה יכול לענות אמן דנג' אמן הוה מסין הברכה ולכן נחשב עניית אמן של הציבור כאלו הש"ך סיים עתה ברכתו וכן הדין בקדיש וקרישה וברכו אע"פ שלא שמע מפי הש"ך אלא עניית הציבור עונה עתה כהו' לא נחשב כברכה שנתחייב בה שצריך דוקא לשמועה מפי הש"ך דלא מקרי דבר שנתחייב בה אלא ברבר שיכול לאומרה גם ביחוד ואלו הדברים אינם אלא כציבור [מנ"א סק"מ] כן פסק רבינו הרמ"א בסעף י"א ואין להקשות כמ"ש

רבינו

זה פשיטא שלא יענה כדוך הוא זכורך שמו אלא אפי' אמר נ"כ אני מסתפק רכיזן דהוה כאדו גם הוא מסתפל אוך יענה ומ"ם נראה שיענה אמר שהדי הש"ץ מוציא את שאיט בקי ומ"ם שנה, אמר דהוה לא מקרי הפסק שהדי י"ש ברבות שעיני אחר ברבות עצמו כמבואר בגמרא ואנן לא נהנינן רק בברכה"ו ככונה ירושלים מידו עכ"פ לא מקרי הפסק אבל מדיים דרבנן ודאי לא יאמר וכשהש"ץ אומר מדיים בלחש ואיט שומע ואמרנה בעצמו עד התיבות שאיט שומע בהש"ץ וכן אם איט בטוח שישמע מראש ועד סוף מוסב שיחוד וחפלה בעצמו ודע ש"א רבשחיסר ברכה שלימה לא מהני שמייעוהו ש"ץ [ענין] סק"ס] אבל כבר הכריעו רבינו הב"י בספרו הגדול שאין חילוק בזה וי"ם נ"ד דאם שבת יעלה ויבא והתחיל מדיים יחזור לצה"ל ואפי' יעלה ויבא ויסיים תפלתו ולא יסמך על הש"ץ בבה"ל ודאיתו מי שאיט אומר בן תא נ"ל :

רבינו הרמ"א לקמן סימן קכ"ט דאם הציבור לא שמעו מפי המבדק ברבו אע"פ ששמעו הש"ץ שענה ברוך וכו' מ"ם לא יענה ברוך רק אמר דשאנו החם שבל הצטר לא שמעו ועוד דהתם יחד מברך אבל בברכו שכתפלה שהש"ץ אומר רוב הציבור שומעים ולכן גם היחיד שלא שמע מהש"ץ ברכו רק מהציבור שעט ברוך ה' וכו' יכול גם הוא לענות עמדם ברוך ה' המבורך לעולם ועד [ומהם קשה להעני' כמי' ג"ו סק"א] ע"כ צרכו של תפלה פסק בן ע"ט ולהקדים מבואר בלח שאיט בן ומתיסתי על ההלכותים שלא העירו זה דו"ק] :

י"ז כתב רבינו הכ"י בסעיף א' מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא ברו"ח או בתורה"פ או בכל דבר שצריך לחזור בשבילו יסיין דעתו וישמע שש"ץ כל י"ח ברבות מראש ועד סוף כג"ס שחפלה לעצמו ולא יפסק ולא ישח ופוסע נ' פסיעות לאחוריו רכיזן שכבר התפלל אלא ששכח ולא הזכיר אע"פ שהוא בקי ש"ץ מוציא עכ"ל

סימן קכה דיני קדושה . וכו' ד' סעיפים :

צ"א מצאנו הפסוק וכבר בארנו כ"ס נ"א דקדושה הוין חס"ט ע"ש :

ג' ויש לישא העינים למרום בשעה שאומרים קדושה אך עיניו יהיו עצמות ודבר זה הכיאו המור בשם ספר היכלות שכך צוה הקב"ה ללמד אהבו לישא עינינו למרום באמירת קדושה וכן אמר הקב"ה שאין לי הנאה בעולם באותה שעה שעניניהם נשאוהו כעיני ועיני כעיניהם ובאותה שעה אני אחזו בבסא כבודי כדמות יעקב ומחבקה ומנשקה ומוכיד וזותם ומסחר גאולתם ע"ש וכן מנענעים נטפן וטשאין את עקבי הדגלים מעל הארץ וכך איתא במדרש תנחומא על קרא דכבשתים יעופף שמבאן הקבו רשף על רגליו בשעה שאומרים קדוש קדוש קדוש וכן בברוך בבוד ה' ממקומו ובימלך יעוף על רגליו [מנ"א צ"ס שלי"ס] ונ"ל דכל הני קדוש יאמרן בעופפה אחת [ונראה שז"ו. שכתב המנ"א ללא כחותם סקטליס ודולגיס ע"ס צ"ב צ"ב] ואלו כוונתו צקפילה לגמרי מעל הארץ :

ד' לא יענו הציבור קדוש עד שסיים הש"ץ וקרא וא"ו ואמר ומ"ם אם ענה בעת שאמר וקרא יצא ויש מי שאמר דלא יצא [עש"ס סק"ג] והיעקר כדעה הראשונה ופשוט הוא דמה שמיסיפין בשבת או בקול וכו' סמקסוך וכו' וכן במוסף אינם מעיקר הקדושה ובמקום שאמור להפסיק לא יאמר זה וצ"ל כדבר האמור כשידי עונך ה"א של האמור בקמ"ץ [מנ"א] ויהרר הש"ץ לסיים לעומרם ברוך הציבור וכו' וכדבריו קדוש כתוב לאמר קדם שעינים הציבור כרוך וימלך [ס"ס] וכתב רבינו הר"ם דמי שכבר אמר קדושה וכו' לברכה"ל בשעה קדושה חודר ועונה עם הציבור קדושה ע"ש ואפילו הרבת פעמים דלא כמי שרוצה לומר דאין אומר קדושה

א' ג' קדושות יש כסדר התפלה קדושת יוצר שאנו מספרים אוך שהמלאכים מקדשים שמו ויתברך וקדושת וכו' לציון נתקנה שמוס לימוד כדאיתא בלהי סוטה ודבאר במ" קל"ב והקדושה העיקרית היא כתפלה י"ח בברכת אלה קדוש וזהו שאנחנו מקדשים שמו ויתברך ולכן אנו מחויבים לעמוד בקדושה זו וברגלים מכוונת כמו בתפלה ממש משא"כ בני קדושות האחרות ומעיקר הקדושה היה לנו לומר מ"ד אחר שסיים הש"ץ מזה המינים קדוש קדוש ע"ו אלא שאין קדושה בלא הזמנה ולכן מקדם הש"ץ מוסיין אורוה לומר קדוש וזהו אמר מקדם נקדישך ונעריצך או נקדש את שמך חדי הבנה והזמנה למד קדוש כמו שקדם איש"ר שהוא עיקר הקדיש אמר הש"ץ קדם ויתגדל ויתקדש שהוא ג"כ הבנה והזמנה :

ב' והנה רבינו הב"י כתב אין הציבור אומרים עם הש"ץ נקדישך אלא שותקין ומכוונין למה שש"ץ אומר עד שמויע לקדושה ואז עונים הציבור קדוש עכ"ל והוה מנעם שבארנו שהש"ץ מניעם ומזמנים לומר קדוש וכשם שאין הציבור אומרים ויתגדל ויתקדש אלא מתחילין מיהא שמויה רכה כמו בן בקדושה הציבור צריכין להתחיל מן קדוש ולא לומר נקדישך וכן יש עדיין במקצת מקומות המנחג בן אכל בכל מדינהויה אומרים הציבור נ"כ נקדישך או נקדש ואין קפידא בזה ואנחנו כולנו מוסינים עצמינו לקדושה ולפ"ז היה לנו לומר גם לעומרם ברוך יאמרו וכן ודברך קדישך וכו' וזה אינו נהנימם [עכ"ל ומ"א] וי"ל דכל קדוש הקדושה אט מוסינים עצמינו אכל בתוך הקדושה אין רצוננו להפסיק בהכנת הקדושה ודי בהש"ץ לכדו [ולאן לשאלו על מה שמתחילים בקדוש שהיא

בתוך בני"ג והאר"י וז"ל הוהיר מאד על זה ודע דהספרדים גם הש"ץ אומר אתה קדוש והיאשכנח טהרים שאומר לדוד ודוד נגיד וכו' וכו' ד"ח העושה קדושה כנהוג אצלינו יאמר קדוש דלדוד ודוד לא נתקן רק לש"ץ בציבור :

רק פעם אחת [עכ"ל] וכבר נתבאר שצריך לכוין רגליו בשעה שאומר הקדושה עם הש"ץ והאר"י וז"ל הוהיר מאד על זה ואסור לרבה באמצע הקדושה כמו בהפלה וצריך לכוין בקדושה לקדש שמו 'התברך ששורה עליו קדושה מלמעלה ויכוין לקיים בזה המ"ע של ונקדשתי

סימן קכו דין ש"ץ שמעתי. וכו' ז' מעיפים :

הברכה וכוה חלוק ברכה זו מאלו השנים והירושלמי מיירי בסוף ברכה וכוה כולם שוים ונ"ס ד"ח יורה לזה ויש להתיישב ככל זה :

ב האמנם אני מתפלל בעיקרי הדברים דאין ענין הירושלמי ננוע כלל לברכי הש"ם ד"ח והכי אתא שם [הל' ג'] לכל אין מחזירין אותו חוץ ממי שלא אמר מחיה המתים ומבניע זדים וכוונה ירושלים וכו' ע"ש ולא מיירי כלל מסילוק אלא לענין אם כבר אמר להלן אין מחזירין אותו מפני טורח הציבור לכד בנ' ברכות אלו ואיזה ענין הוא לש"ם ד"ח והטור כתב על הירושלמי לשון מסלקין והוא תמוה ואולי שכן היה לפני הניסא מידו עכ"ל מהירושלמי הוה מבוואר דאם ד"ח אהת מהכרבת ובעת מעשה לא הרנישו הציבור והתפלל להלן אין מחזירין אותו מפני טורח ציבור וכ"ש אם נמר הפלתו ואנן לא קי"ל כן כמו שיתבאר בסעיף ה' [ומלמדי שנס הרשע"ל הניח גילסא זו סלפינו ועכ"ל וכו' סכתנו דנס בזה לא קי"ל כהירושלמי כמו שיתבאר בס"ד] :

ד ש"ץ שמעה באתה מהברכות ואין דעתו מיושבת לחזור למקומו אף כשמזכירין אותו מפני בהיותו ומוכרח אחר לעמוד על מקומו יעמוד אחר תחתיו מיד בלי סירוב כמ"ש בסימן ג' ומהיכן מתדלף אם היה המעות בנ' ראשונות או בנ' אחרונות חוד לראש דכבר נתבאר רנ' ראשונות כהרא שכיבו וכן האחרונות מתחיל ברצה אכמנ אם מעה באמצעות חוד להתחיל הברכה שמעה זה ומשם מתפלל על הסדר אף אם המועה אמר איזה ברכות להלן :

ך וז"ל המור וש"ע סעיף ג' כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל ש"ץ חוזר ומתפלל אם מעה כמותו כשמתפלל בקול רם חוץ משחרית של ר"ח שאם שכח ש"ץ ולא הזכיר יעלה ויבא עד שהשלים הפלתו אין מחזירין אותו מפני טורח ציבור שהרי תפלת המוספין לפני שהוא מזכיר בה ר"ח אבל אם נזכר קודם שישלים הפלתו חוזר לרצה ואין בזה טורח ציבור עכ"ל וכתב רבינו הרמ"א ד"ח דאם מעה בשחרית של שבת ויו"ט דינו כמו בר"ח והכי נהוג עכ"ל וכוה נ"כ המעם משם שבמוספין יזכור של שבת ובאמה כתב המור דאין מעם לחלק בין ר"ח לשבת ויו"ט ורבינו הב"י בספרו הגדול כתב המעם מפני דבשבת ויו"ט ליכא ביטול מלאכה לא חששו למרח הציבור ע"ש וקשה דאדרבא מצינו שהקילו בשבת

א ש"ץ שמעה באחת מהברכות שדלנה בשננה או מההילות וכשמזכירין אותו יודע לחזור למקומו אין מסלקין אותו אפילו מתפלה זו ואפילו מעה בשמים ושלוש ויותר אבל אם ד"ח ברכת ולמלשינים מסלקין אותו מיד מתפלה זו דחיישינן שמא מינת נדקה בו ולכן אף שחששא בעלמא הוא ואין מסלקין אותו מלהיות ש"ץ לעולם מ"ם בהפלה זו אין מזכירין אותו ויורד מהתיבה ויעלה אחר אא"כ מעצמו הור ומכר ואמרה וכן אם התחיל זו ונתקל בה ומעה מזכירין אותו רבוה ניכר דשלא מחמת מינות הוא אבל בלא זה מסלקין אותו מתפלה זו כיון דאין לו הפסד בכך ואף שיש לו בושה מזה היה לו ליהדר וכל זה בשוגג ומוטעה אבל אם במויד ד"ח ברכה אחת אפילו איזו שהיא מסלקין אותו שלא יהיה ש"ץ לעולם דאין לך אפקודותא גדולה מזו עד שישב בתשובה שלימה רנ"כ בולמלשינים במעה לומר טוף הברכה בלא תחלתה נ"כ מזכירין אותו [מנ"א סק"א ומדכריו משמע שגלויס נוסחאות יש ולכופרים ע"ש] :

ב ודע דבירושלמי פ' אין עומדין אומר דעד שני ברכות דומה בדין לומלשינים ברכת מחיה המתים משום דחיישינן שבא הוא בופר בחתמ"מ ובבונה ירושלים שמא אינו מאמין בביות המשיח ובש"ם ד"ח לא נזכר זה והטור הביא זה הירושלמי ותמה רבינו הב"י בספרו הגדול למה הביאה כיון שזוהי נגד הש"ם ולענין גראה דודאי אם באנו לחשוש פשימא שיש נם באלו חששות והחילוקים שכתבו המפרשים דחוקים כמבוארים למעין ופשימא ליה להטור דנס הש"ם שלנו אין חולק על זה והא דאתא בנמרא [כ"ט.]. רק ברכה זו משום דבאמת אין זו מיסרא בפ"ע בנמרא אם אלא כמעשה שהיה בשמואל הקטן ששכחה ועל זה פריך הש"ם כמה לא העלתו ע"ש ובאלו הברכות לא מיירי שם אבל ודאי דלדינא אין חילוק מידו לענין היתות המתים בלא"ה א"ש דהא מחיה מתים ברחמים רבים אינה בתחלת הברכה וא"כ ממי"ע אם פתח באתה נכוד הלא נם בולמלשינים אין מסלקין אותו כמו שנתבאר ואם לא פתח באתה נכוד הלא אין זה שייך להיתות המתים והירושלמי או"ל לא מ"ל חילוק בין התחיל בה ללא התחיל בה ולהן הירושלמי משמע דהויא קפיד אסוף ברכה דוקא ע"ש וא"כ ממילא לא מ"ל כש"ם ד"ח ואולי דעת המור דהש"ם ד"ח מיירי בתחלת

זה אינו מובן דלפ"ו אם נזכר קודם סוף התפלה חוזר לראש אף שהתפלל כל השמ"ע פעם שנית ואין לך שורח ציבור יותר מזו ואין סברא כלל [ועתמ"ל סק"ה ול"ע] ולענ"ד נראה להיפך דה"ל אם מעה בג' ראשונות ונזכר שם ששעה חוזר לראש דאין כאן מורה כל כך שעדיין הוא בראש התפלה אבל אם נזכר אח"כ לא יחזור אמנם המור הביא דברי הרמב"ם בנוסחא מושרת וז"ל כתב הרמב"ם וכו' ואם מעה כאותה שהתפלל בקול רם חיד לעולם כמו היחיד עכ"ל ע"ש ולא הזכיר כלל הפרש בין נ' ראשונות לכל התפלה וזה שכתב חידר לעולם זהו לכך שחרית דר"ח וכמ"ש שם הרמב"ם בעצמו וכמ"ש לעיל ונלע"ד למעשה אם מעה בני ראשונות ונזכר אח"כ יש למסך על נידת המור ועד פירושוני לפי נידתא שלט ואינו חוד :

ו דוע שיש מי שאומר רכמו שנתבאר בשחרית דר"ח כשהש"ץ לא אמר יעו"י יסמך אמוסף כמו כן יחיד נמי יסמך אמוסף ולא נרע דעבד לוחיד מלבנתלה רביים [מנ"ל סק"ו בט"ט למ"ע] והיינו אפילו בשתפלל ביחידות דאי בצבור גם כלאו מעמא דמוסף יכול לישמע מהש"ץ כמ"ש כמי' קב"ר ויש לכמך על זה בדעבד [ס"ס] וגם כמה שנתבאר דש"ץ ששעה ונכנס אחר תתניו שמתחיל מתחלה הברכה ו"א דבשבת ויר"ח במוסף שהנוסחא ארובה וטעה בומפני חטאת שא"צ לחזור ; אתה בחרתנו דעיקר הברכה הוא קרינות ומספ"ן וחתימתה ויכול להתחיל באמצע ומפני חטאת וכאמצע תבנת שבת :

בשבת וירא יחד בתפלה מכר"ח שהרי מפני המורח לא התקינו שהתפללו י"ח ברכות בשבת וי"ט כמ"ש כפי רמ"ח [מנ"ל סק"ד] ועוד מה ענין שורח ציבור לכישר מלאכה ואולי הטעם הוא רכמו רבוחל סחורין ואין סומכין שאמר תפלה זו במנהג מפני שיש הפסק וסן נזכר בין שחרית למנחה כמ"ש הפוסקים [עכ"ל] כמו כן בשבת וי"ט שהקריאות ארבות ועולים מוכים ויש גם כן מפתיר והמורה ונדרים ונדרות כנהניו והיה הפסק מוכה כמו כיון שחרית למנחה מירו עכ"פ דינים אלו אינם לפי הירושלמי שהבאנו במעוף נ' [וזכו הכל ע"פ זרייתא דס"ד טעה ולא הזכיר וכו' וזכ"ב טו כפי' בה"צ שהביא רמ"י וזכו כו' הרי"ף והמה ח"ט נוסחא במוספים אין מחזיקין עכ"ל חבל לפיכך' דלחיד קאי מפני שכולו לשומעא מש"ץ יש לקיים שיעט הירושלמי ע"ס מיהו לטלס קיי"ל כהטור וס"ע וזו היא גם שיעט הרמב"ם והרי"ף והכל"ט] :

ו כתב הרמב"ם בפ"ו דין ב' אבל אם מעה ש"ץ כשהתפלל בלחש אני אומר שאינו חוזר ומתפלל פעם שנית מפני שורח ציבור אלא סומך על התפלה שמתפלל בקול רם והוא שלא מעה בני ראשונות שאם מעה ברה לעולם חוזר כמו שהיחיד חוזר עכ"ל כן הוא הנוסחא שרפנו וכוה כתב גם רבינו הכ"י כמעיף ד' ואינו מוכן איהו הפרש יש בין נ' ראשונות לכל התפלה בענין זה [למ"מ] והלבוש כתב רזה כשנזכר קודם ששים הפלחו ע"ש וגם

דרבנן. ובו ד' סעיפים :

דין י"ב שבשם ביאר דיני כריעות ועוד דאך אפשר לומר כן שהרי שם כתב מפורש דשחיה מעש אינו אלא כרעבד ע"ש והכא כתב לבתלה [וגם סק"ח כחכ דקן חמתים זס קלי וגם דברי הס"ז סק"ח תמוסו ע"ט] :

מימן קבו דין מודים

א וכשיניע ש"ץ למודים שוחין עמו הצבור דנרסינן בירושלמי כפ"ק דברכות [ס"ג ה'] הכל שוחין עם ש"ץ כהודאה וכתב הרמב"ם בפ"ה דין ד' וז"ל ובשיניע ש"ץ למודים וברוע כל העם שוחין מעם וכו' ישחו יותר מדאי ע"ש משום דס"ל דכריעות נמרות הל רק ד' באבות החלה וסוף ומודים תחלה וסוף וחז"ל הקפידו שלא לברוע במקום שלא אמרו הכמים כמ"ש כמי' קב"נ וכש"ם שלט במוטה [מ']. דבשם הוזכר הך דמודים זה ולא נזכר שם שצריכין לברוע ורק בירושלמי והפעם דכיון שהש"ץ אומר כקול מודים אנהנו קך ממילא שצריכין הציבור ג"כ להודאות הכנעה ולהוה כתב הרמב"ם לשחות מעט ובירושלמי שם אומר ג"כ ובלכד שלא ישח יותר מדאי ומפרש הרמב"ם דרק אמורים קאי :

ב מודים זה נקרא מודים דרבנן ונראה משם דטסתו הוא מכמה אמראים כמבואר במוטה שם ובירושלמי שם יש כמה נוסחאות אחרות וגם מסיים בשם בא"י אל ההודאות ע"ש אבל אנו טהנין לומר כש"ם דהל"ן וכלא שם לכסף ובבר ידועה הנוסחא במחזירים ויש מי שאומר שצריך לשחות גם במוף וכתב רבינו הכ"י שמוכ לחוש לרעה זו וריכיו הרמ"א כתב ש"א שצ"ל הכל כשחיה אחת וכן המנהג עכ"ל ואצילטי לא הכל טרדין כן רב שירידא נאון כתב יש מי שחוזרי ובורעין שסמימן ויש ססיימן בוקיפה ורבותא לא מיחו לא ליה ולא לזה [צ"י] ובירושלמי יש ר' זעירא היה סמוך לקרובת כדי שיהא שחה עמו תחלה וסוף ונראה דהל"פ שהיה אומר מודים זה באריות קצת כדי שסיים בשוה עם הש"ץ וישחה גם במוף עם הש"ץ ולכן יכולים לנהוג כזה אם כה ואם כה :

ב והמור השני עליו ואינו מוכן השגתו ע"ש [ועמ"ל סק"ח שמתם ג"כ] ורבינו הכ"י כש"ע השמיט הך דשוחין מעט ולא כתב הך דולא ישחו יותר מדאי וז"ל דאולי למעטמה בספרו הנדוד לוונטו שישהה כככל הבריעות ועל כל הבריעות אמר שלא ישחו יותר מדאי ע"ש ומאד תמה דא"כ למה כתבו כאן ולא כפ"ה

אבל אנו מסיימים בלצד ימין כרי להגביר הימין על השמאל ואין אומרים זה במנחה בעת שאנו רואי לנשיאות כפים וכתב רבינו הרמ"א דנהג לומר בשחרית שים שלום וכן כל זמן שאומר אלהיו וכו' (כמו בתענית במנחה) אבל בלאו הכי [מנחה ומעריב] שלום רב ויש מתחילין לומר שים שלום במנחה של שבת הואיל וכתוב ביה כי באור פנך נתת לנו ה' אלהינו תורת חיים שהיא התורה שקרוין במנחה בשבת עכ"ל ובסידור האר"י ז"ל תמיד שים שלום וכן נהגים הספרדים [ועטם הלאשכנזים דבאור פניך חין לאומים במנחה ומעריב סוף שעת הדין ולפ"ז נצטת ויו"ט ור"ח סוף נכון לומר גם במנחה ומעריב שים שלום וכן ע"ס ועיו"ט במנחה שלו סוף זמן רלון וזו"ק] [ומשמע לבדיט האכל לאומים ללשטו שקרי לא סזכרו זה וע"פ].

בספרד ובכל ארצות ישמעאל נושאים הכהנים כפיהם ככל יום בשחרית ולכן כתב רבינו הבי"א אם אין שם כהנים אומר ש"ש אדהנו ואלהי אבותינו ברכת כבדכה המשלשה וכו' ער ואני אברכם ואין הציבור עונין אחריו אמרן אלא כן יהי רצון עכ"ל ואצלינו בכל יום כן הוא שאין אנו נושאים כפים רק ביו"ט כמ"ש בס"י קב"ח ואין אנו נוהגין לומר רק עד שלום ופסוק ושמו את שמי אין אומרים וכבדכה ב"ח הראשון בפת"ח וענייני כן י"י הוא רק בסוף ואצלינו המנהג לומר אחר כל ברכה בין פסוק לפסוק ומוסיפין לומר בכות אברכם בכות יצחק בכות יעקב וכשואמר יברכך י"ה ראשו לצד ימין שלו וישמך לצד שמאל יאר וגו' לצד ימין ויחונך לצד שמאל יאר וגו' לצד ימין וישם לך צר שמאל ובשמשים שלום לצד ימין וכן המנהג אצלינו ויש מי שכתב יברכך לימין יאר כלפי ההיכל והייט כנגדו פניו אליך ויחונך לשמאל [מג"א]

סימן קכח כל דיני נשיאת כפים . וכו' ע"ב סעיפים :

אומר למדנו ברכה לישראל מפי כהנים מפי נבחרת לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם היה אומר כהנים מברכים לישראל והקב"ה מסכים על ידם וברכה לכהנים יליף ר"ע מואבדכה מברכך וודו שאמר ריב"ל בסומה שם כל בהן שמברך מחברך ושאינו מברך אינו מתברך שנאמר ואברכה מברכך ע"ש והוה אליבא דר"ע ובהן שחיסר חיובה אחת לא קיים המצוה וברכתו לבטלה שהרי כתוב בה תברכו לעינטוב :

ד וכל כהן שאינו עולה לזבח אין בו א' מהרברים המעבכים שיחבאר לפנינו עובר בני עשה בה תברכו אומר להם ושמו את שמי [סס] ולאו דוקא הוא כמ"ש הרמב"ם סוף הל' תפלה ז"ל אע"פ שביטל מ"ע אחת ה"ו בעובר על ג' עשה ע"ש וכ"כ רבינו הב"י כמעוף ב' ע"ש ודע שיש מי שכתב שגם על הישרא ים מ"ע שיחברך [ס"ט נסס מדליס] ולאו דוקא דוא דהיכן מצינו מ"ע וזו אלא כלומר חיוב יש עדין להתברך מכהנים ואם אינו חושש לזה הוה כבועט בכרתותיו של הקב"ה וראוי לעונש :

ה כתב רבינו הרמ"א באהע"ז סימן נ' דמי שבא ואמר כהן אני נאמן לישא כפיו ע"ש והקשו עליו דאפי' המקול בזה לא הקיל אלא לענין לקרות בתורה ראשון שלא נתקן אלא מפני דרכי שלום אבל בנשיאת כפים שיש חיוב עשה בישראל הנושא כפיו כראותא בכרתות [כ"ד]. רבתיב בה תברכו אתם ולא זר ולא הכא מכלל עשה עשה ודאי דאינו נאמן על עצמו [מג"א ריש סי'] אמנם כבר בארנו באהע"ז שם סעיף ה' דרבניו צודקין והא מדון תורה כל אדם נאמן על שלו אפילו בדבר שיש בו חוקת אימור כמ"ש ביו"ד סימן קכ"ו והיה לו להיות נאמן גם בתרומה דאורייתא אלא משום דתתרומה מעלין ליוחסין וכיוצא בזהנה עשו הרבה מעלות ולכן

א מ"ע על הבהנים לברך את ישראל שנאמר בה תברכו את בני ישראל וחיוב זה הוא תמידו גם בומה"ז והרמב"ם הריש הלכות תפלה מנה כמנין המצות ע"ש וכזמן המקדש כ"ז מברכה אחר הקמדת הקמדות ואחר הקמדת האיברים של המיד כמ"ש הרמב"ם בפ"ו מהמדין וכרתנן ברפ"ז רחמיו [ועומס' זכרות י"א : ד"ס וזכ"כ וע"פ וז"ל קס"ד סוף וזו"ק] ודבר זה מבואר בתורה בשמיני למלוואים דתיב וישא אהרן את ידיו אל העם וירבים וירד מעשות החטאת וגו' כלומר דבזה נגמרה העבודה אלמא רלאחר נמר כל עשיית הקרבן הוא זמן דברכה כהנים וכך מפורש כת"כ שם וכ"כ רש"י בסומה [ל"ח : ד"ה וירד] :

ב וזהו במקדש ובגבולין וכן בומה"ז כשעת נמר התפלה שהיא במקום קרבן ותפלה נגמרה בשמע תפלה ששם הוא נמר הכקשות ולכן אומרים רצה בעמך ישראל ובתפלתם ולכן החיוב לעקור רגליהם למקום הרובן ברצה כסו שיחבאר וזה שקבעוה לברך קודם שים שלום משום דברכה כהנים מסיימת בשלום וגם שם הוא נמר התפלה לכן מסכה לשם וגם צריכין לעמוד על החזק עד אחר ברכת המברך את עמו ישראל בשלום כדי שתגמר כל התפלה בשלמות ואח"כ יורדים בדרך שירד אהרן כנגמר העבודה [כנלע"ד בטעמים חלן] :

ג מנין שהקב"ה מתאוה לברכה כהנים שנאמר ושמו את שמי על בניי ואני אברכם [סומס סס] שהרי תלה התשוב הדבר בהן להיות ברכה זו שיבת שמו על עמו ולא עשאה לצורך ישראל אלא לצורך המקום [רס"י] ובפירושה דאנו אברכם חלקו התנאים בחולין [מ"ט]. ר' ישמעאל אומר למדנו ברכה לישראל מפי כהנים לכהנים עצמן לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר כהנים מברכין לישראל והקב"ה מברך לכהנים ר"ע

גם כחמלה דרבנן לא האמינו והוה בזמן הש"ס שהיה עדיין תרומה דרבנן לישוחס לישוחס משא"כ עתה אין שם חשש בזה ועוד הארכת שם ב"ד ו

אחא בשבת [ק"ח]: אמר ר' יוסי מימי לא עברתי על דברי חבירי וידע אני בעצמי שאיני כהן ואם אמרו לי חבירי עלה לדוכן הייתי עולה וכתבו התנ"י לא ידע ר"י מה איסור יש בזה העולה לחוכן אם לא משום ברכה לבטלה שלכהנים אמרה תורה בדרך את ישראל עכ"ל והמרו דבים דהא יש איסור עשה כמו שנהבאר ובפשימו הכוונה בן דהא דר"י לא בירך דלמה יעשה בן לעשות ברכה לבטלה בשביל רצון חביריו וא"כ העולה בדרך בלא אמירה איזה איסור יש בזה ובי אמר לעמוד בין הכהנים [מהרש"ל ועמ"ל סק"ח שפי' נ"כ כן בדברי סגמרא ולא ידעתי דא"כ למה לא ניחא ליה לפרש גם בתוס' כן ודברי ספ"ו סק"ב שכתב דעל סוד אין עליו חיוז אבל גם ליסור אין בלבו ונ"כ סגמ"ל גם ומאד תמוז דא"כ מאי מביעי ליה בכתובות אם לא משמין מנשיאות כפים ליוחסין כיון דלכאף ליה דכחוטה על זה ולבד זה לפיכך לא משמע כן והמהור בדברי מהרש"ל ומ"ס סגמ"ל לתקן סך ולכתובת דחוק]:

אמר לו לעלות או ליטול ידיו וכן אם עלה פעם אחת ביום זה שוב אינו עובר אפילו אמרו לו עלה ככל פרטי דינים אלו ותבארנו לפניך והמסד כתב בשם הר"פ דגם אם הוא כהן יחידי אינו עובר דכתיב אמר להם והמסד חילק עליו דעל אהרן ובניו קאי ואמרו לכל אחד ואחד משמע ע"ש ורבים הקשו עליו דלדריא מבואר כן בגמרא שם דלאחד אינו קורא כהנים משום דאמרי משמע לשנים והרצו כדונק [עב"י וז"ל ותי"ן] ולעג"ד נראה דל"ק כלל דהן אפת ללשנים משמע מ"ס לא עיכבה התירה ליחיד שלא יברך ואדרבה תיבה עליו בדרך אלא שהש"י אין קורא כהנים והוה שאומר המור דאמרו להם לכל אחד ואחד כדמור דתובת הברכה על כל אחד ואחד וא"כ אמרו לו לעלות ולא עלה עובר בעשה ובאסת נטל למר דגם הר"פ סובר כן אלא דהר"פ ה"ק דיחידו אינו עובר דכתיב אמר להם כלומר ודרשינן מינה דלאחד אין הש"י קורא כהנים וכיון שהש"י לא קרא כהנים אינו עובר כמ"ש והוא לא מיידי אם הציבור אמרו לו לעלות והמסד בע"כ מיידי בכה"נ [כנלמ"ד]:

כתב רבינו הב"י בפע"ק ד' כשהכתיב אינם רוצים לעלות לדוכן אינם צריכים לשתות הי"ג מבה"נ אלא בשעה שקרא החון כהנים אבל כ"י שלא יאמרו שחם פטמים נתנו שלא ליכנס לבה"נ עד שינמרו ברכת כהנים עכ"ל ביאור הדברים שאינם רוצים מפני שאין להם כח דבלא"ה למה יבטלו מצוה בידים ומצינו בירושלמי ס"פ אין עומדין ר' יהא בר הוה ליה תיה חזק רישיה וקאי אחדי ועמוד ר"א נפיק ליה לברא בלומר ר' יודא היה קישר ראשו כסמין שהוא הש כח ולא יחשדוהו ועומד בבה"כ אחרי העמוד ובראי שבעת קריאת הש"י כהנים לא היה כולל בכה"נ דאל"כ היו עובר בעשה אלא אומן הברכה קאי ור"א לא היה סומך גם על זה ויצא מבה"נ עד אחר ברכת כהנים ופ"י פסק רבינו הב"י כר"א ונראה דגם אם עושה סימן כר"י יצא והסרידי כתב ביצא קודם שיתחיל הש"י רצה כ"י שלא יחשדוהו כלא יעקר ברצה ונכון הוא ונ"ל דאם עושה סימן מותר ורק בקריאה כהנים מותר קריאת ופשימ הוא שאם אמרו לו לעלות לדוכן אפילו אם האיסור הוא מדרבנן יטול לחיות בכה"נ בקריאת הש"י כהנים ואיני עובר בעשה כיון שאיני נמנע מצד עצמי אלא החכמים מנעוהו ויש כח בידם לעשות כן ודלא כיש מי שחולק בזה [מ"ל סק"ד ע"ס]:

אין נשיאת כפים בפחות מעשרה והכהנים מן המניין לפי דמם הם ככלל הברכה [מ"ן] ואין לשאול למה זו חסמה לדבר שבקדושה הלא היא רק ברכה ככלל הברכות דאינו כן וכיון דכתיב ואני אברכם א"כ צריך השראת השכינה ואין שכינה שורה בפחות מעשרה ולכן היא חסמה לדבר שבקדושה שאינה אלא בעשרה מעטם זה וכבר נתבאר דכל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בעשה אם אין בו מדברים המעכבים אותו מלברך יש בזה הפרש דאם הדבר מעכבו מעכבו לגמרי אמרו לו לברך ואם הדבר מעכבו רק פשוט מלברך ואם רצה מברך כמו שיתבאר הפרטים במימן זה רק פשוט מעשה אבל איסור אין בזה [מ"ן סק"ג] ומ"ס נכון שיצא מבה"נ [ע"ס]:

יש לפעמים שאפילו אין בו כלל מדברים המעכבים והפוסקים אותו ומ"ס אינו עובר בעשה כגון שלא היה בכה"נ כשקרא הש"י כהנים או שלא עקר ברצה

אין נשיאת כפים בפחות מעשרה והכהנים מן המניין לפי דמם הם ככלל הברכה [מ"ן] ואין לשאול למה זו חסמה לדבר שבקדושה הלא היא רק ברכה ככלל הברכות דאינו כן וכיון דכתיב ואני אברכם א"כ צריך השראת השכינה ואין שכינה שורה בפחות מעשרה ולכן היא חסמה לדבר שבקדושה שאינה אלא בעשרה מעטם זה וכבר נתבאר דכל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בעשה אם אין בו מדברים המעכבים אותו מלברך יש בזה הפרש דאם הדבר מעכבו מעכבו לגמרי אמרו לו לברך ואם הדבר מעכבו רק פשוט מלברך ואם רצה מברך כמו שיתבאר הפרטים במימן זה רק פשוט מעשה אבל איסור אין בזה [מ"ן סק"ג] ומ"ס נכון שיצא מבה"נ [ע"ס]:

ואין חשש זה מ"מ לא פלוג כחקנתא והוי כדכר שנאמר כמנין שאמור לעולם עד שיבואו גדולים מהמתקנים ויבטלו ופשימא שאט כחמורים לנבי רבן יוחנן ב"ו :

יב הנהגה זו היא דארי סגנדל ומנעל שאיט של עור מותר שהרי לנבי ת"ב ויהו"כ לא מקור מנעל ומיהו אם גם בהם יש קישורי רצועות נראה דאסור דויל בתר פעמא אבל באין בהן רצועות פשימא דרשי אע"ג דלנבי מנעל אסור רלא פלוג רבנן מ"מ אהך קא גירו והנה בהגהה מיימוני סוף הל' תפלה כתב דכתי שוקיים מותר וכמ"ש ופשימא דכוותמם בשל עור דאל"כ גם כמנעל שרי ולפ"י יש להתפלא על רבינו הרמ"א בסעיף ה' שכתב על היתר רבתי שוקיים ריש מחמירים אם הם של עור ונהני דוקל בקצת מקומות עכ"ל ואיך אפשר לומר כן הדלא לא בשל עור גם מנעל מותר וצ"ל דכוותנהו בברי שוקיים שיש בהם קשורים דככה"ג במנעל אסור כמ"ש וככתי שוקיים מותר רלא על אלו קשורים גודי שדם בהרגל [ענ"י] ולכן בשל עור רבוה דומים למנעל אסור גם בקישורים כדל [ובכור זשזו כונת סגנ"ל בסק"ס ע"ט] ויש מי שכתב בשרי בגד ומחפה עור מותר בכל ענין [ט"ס] ולענ"ד נראה דהוי רב כשאין לו קישורים דאו גם מנעל כזה מותר אבל בקישורים אסור כמ"ש דויל בתר מעמא [ומ"ט סגנ"ס יחפסו ללו דוקל] :

דרך הכתנים להבין עצמן לדוכן וכשצריכין לנקבים הולכים מקדם וטמלים ידיהן בעצמן שלא עד מנה לעלות לדוכן לדוכן הלויים יוצקים על ידיהם וא"כ ממילא כיון שאין ידיו צריכים שפלה א"ע לברך עתה מפני הספק כמ"ש ואי שמום שלא בירך מקורם ענמי"ה הלא ברכות אינן מעכבות ובספרד שמכרדס ככל יום יש בהם שיטוי מנהגים ואינם יודעים לנו וכתבו שכמצרים בשחרית אין נוסלין ובמסוף נומדין [צ"י ומג"ל] [ומה דקדק סגנ"ל בסק"ט למה כתב סב"י וצריך ענמי"ה פשימא כתב סג"ל בסק"י דקמנו דלם לל סיה לו מים צבוקר וספק צלזור וצריך על נקיות ידים דלזו אל"ל לברך אח"כ על נקילת ידים ולזו כשעולה לדוכן מברך ענמי"ה :

מז המנהג הפשוט שהלויים יוצקים מים ע"י הבהנים ע"פ הוזהר פ' נשא מפני שהלויים נקראו ג"כ קדש ועוד אפשר לומר לדוכן בית מקדשני שאו היו הלויים משמשים בשמירת המקדש תחת ממשלת הבהנים ומכן משמשים גם עתה להבהנים ואם אין לוי בבאב"ג יוצקים הכבדים פמרי רחם והיינו כבוד לאמו שגם הם קדושים ולוי ת"ה לא יצוק ע"י בהן ע"ה ויש שהזוירו על זה מאד לכלי לבנות תורתו ומיהו האירא א"א לעמוד בזה כי יכול לבא לידי מחלוקת והכל לשם שמים והנה רבינו הכ"י כתב בסעיף ו' שגם הלוי צריך ליטול ידיו מקדם ומעמו נראה כדאמרינן בעלמא יבא מהזר ויכפר על המהור אבל רבינו הרמ"א כתב דלא גהנו הלויים ליטול ידיהם תחלה רק סמכו על נטילתן שחרית עכ"ל וכן המנהג הפשוט ופשוט הוא דצריך מים הכשרים לנמי" בכל דיני נמי"ה דאביהל ובכלי ואין להתיר ליתן מיני ריחות במים דבעינן מים שלא גשחו מברייחן כמ"ש במימן ק"ם [מג"ל סק"ח] :

מז יראו הבהנים ליטול ידיהם קודם רצה רבין שהתחיל הש"ץ רצה צריכים כל הבהנים לעקר ממקומן לעלות לדוכן ואם לא יגיע שם עד שיסיים ש"ץ רצה שפיר רמי אבל אם לא עקר ברצה שוב לא יעלה ואפילו היה אטום כגון שהיה מתפלל ומ"מ אם יעלה לא ירד [ט"ס סק"י] ועקרת רגליו מבייתו לכהב"ג לא השיבא עקירה אא"כ סמוכה ביתו לכהב"ג [ט"ס] וגיל דכדעבד אם עקר רגליו ברצה ליטול ידיו מקרי ג"כ עקירה רחלא עוקר א"ע ממקומו לעלות לדוכן ע"י רחיצת ידיו :

יז כשעוקרים הבהנים רגליהן לעלות לדוכן אומרים יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שהתא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה ולא יהא את מכשול ועון מעשה ועד עולם ומאריכין בהפלה זו עד שיכלה אמן כי הודאא ספי הציבור ולשון המבוא שם כי עקר כרעייה מאי אמר יהי רצון וכו' ופירשו רש"י ותוס' דאמר זה עק מקום הדוכן והרמב"ם והמור והש"ע כתבו הלשון שכתבת דבתיבתו יתחילו לומר את הדתי רצון

יג איתא כמותה [ל"ט.] כל בהן שלא נמל ידיו לא ישא את כפיו שואמר שאי יריבם קדש וברכו את ה' ופי' רש"י שלא נמל ידיו קודם נשיאות כפים ומבואר דלאו משום מומאת ידים הוא ואם ידיו מותרות נמי"ה שחרית א"צ ליטול ידיו אלא גזה"כ הוא וכ"כ התוס' ע"ש ופשוט הוא דצריך לברך ענ"י וכ"כ המור וז"ל הרמב"ם בפמ"ו מהפלה מומאת הידים כיצד כהן שלא נמל את ידיו לא ישא את כפיו אלא נטל את ידיו עד הפרק בדרך שמקשיין לעבודה ואח"כ מברך וכו' עכ"ל ונראה דמחשש מומאת הוא דוקא ואם ידיו נקיות א"צ והרי גם כעבורה כהמ"ק פסק כפ"ה מביאת מקדש דמקדש פנים אחת בסקר ועובר בזה כל היום וכל הלילה [צ"י] ולכן מספק א"צ לברך ענמי"ה וכן המנהג :

יד וז"ל רבינו הב"י בסעיף ו' אף ע"פ שנטלו הבהנים ידיהם שחרית תזריים וטמלים ידיהם עד הפרק שהוא חיבור הוד ותזוע וכו' ואם נמל הבהן ידיו שחרית ויברך ענמי"ה לא יחזור לברך כשנטמל ידיו לנשיאת כפים עכ"ל והמעט מפני שפיקא דדינא כמ"ש מיהו זהו ודאי דאם קודם נשיאת כפים הוצרך לנקיטו ונומל ידיו ודאי מברך ענ"י נהא השתא במלה לה ענמי"ה דשחרית מיהו לא גהנו כן [מג"ל סק"ט] ואין שום מעט בזה ויש מי שכתב דהמור יחיד בזה מה שמצריך לברך ענ"י [א"י סק"ג] ולא נראה כלל דכיון דבגמרא אמרו ששחויב בנמי"ה ממילא שצריכה ברכה ולי נראה מעט אחר בזה משום

הלשון במשנה דכלים פ"ו דכין שיש בו כיה קיבל והתרנוס פ"ו על שאי ידעים קדש מולו ידיכון כהניא על דוכן קדישא ולכן צריבים לעמוד שם ואם הכהנים מרובים יעמדו בערדי הווכן ככוהל מורה וכן הוא המנהג הפשוט בכל המדינות ולכן לא יעמד הכהן על מקומו שעומד המד שחזרי צדיק לעקור ממקומו כמ"ש בסעיף ט"ו וכמה בהג"מ אינם יודעים דין זה ולכן מחויבים להודיעם שלא יעשו כן :

כ בגמרא אינו מבואר להדיא אם הברכה שמברכים הבהנים אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך אה עמו ישראל באהבה שמברכים כשפניהם אל ההיכל או כשפניהם אל הציבור והרמב"ם בספ"ד כתב מפורש שמברכים כשפניהם אל ההיכל ואחר הביכה מחזירים פניהם אל הציבור ע"ש אבל המדור והש"ע סעיף י"א כתבו דמתחלה מחזירים פניהם כלפי העם ואח"כ מברכים וכן המנהג אצלנו ויש שאחילים הברכה כשפניהם כלפי ההיכל ובאמצע הברכה מחזירים פניהם כלפי העם [פ"ח] וזה ודאי תמוה והמנהג הפשוט כרבוני המדור והש"ע :

כא וזה שאמרום באהבה פירשו ע"פ הוורה רכל כהן דלא רחם לעמא או עמא לא מרחמין ליה לא ישא את כפיו [מנ"א סק"ח] ולפ"ו יקבל הכהן בעת מעשה לארוב את הציבור וכן הציבור כן לאתוב את הבהנים וכל אחר מן הכהנים מברך ברכה זו ולא שיהא אחר מברך וכולם יענו אמן ואע"ל דבכל הברכות יורד מוכ שאחד יברך ויוציא את הרבים יוד חובתו משום ברוב עם הדרה מלך כדאיתא בברכות [ל"ג]. הבא לא אפשר כרי שלא יתבלבלו [וזכו כוונת המנ"א בסק"ח] :

כב הבהנים מנביהים ידירם כנגד בתפוחיהם ומנביהין יד ימניה קצת למעלה מן השמאלית ושישבים ידיהם וחולקין אצבעותיהן והמעם שינבה יד ימנית למעלה דכתוב וישא אהרן את ידיו והכתוב ירו ללמד שאחת למעלה מהשנית והוא יר ימין כרי לגבר הימין שהוא חסד על השמאל שהוא גבורה ומכוונים לעשות כשני הידים ה' אורים והיינו בין כ' אצבעות לב' אצבעות ובין אצבע טנדל ובין טנדל לטנדל בין כ' אצבעות בשתי ידים ב' אורים ובין אצבע לנילול יאתת בין טנדל לטנדל דכתוב מציין מן החתכים מן ה' חתכים ופורשים כפיהם כרי שיהא תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים ואע"פ שמגביה קצת הימנית מ"מ צריך ליהדר שיניה אצבע הימין על השמאל שלא יתפרדו זה מזה כרי שלא יהיה יותר מן ה' חתכים [מנ"א סק"ח] ויש רששיין שם ה"ו כאצבעותיהם [סס] ויש שם שדי [כ"ז] וזה צריך והירות יתורה ולא הכל בקאים בזה ולכן מונעים מזה ואין לו רק המבואר במדור וש"ע :

כג ומתחילים הבהנים לומר יברכך בלא קריאת הש"ע דבתיבה ראשונה ליכא למטעם ואח"כ מקריא אותם

רצון ואצלנו המנהג דאחר מרים אומרים זה והמעם נראה מפני שאנו אין נושאים בפיס רק ביו"מ ואומרים תפלה הערב ובר"ה היו"כ יש עוד תפלה אכינו מלכנו ובר דחמך וכו' ואם יתחילו מד כעמדם על הדוכן יסימו הרבה קודם ברכת הודאה ולכן מתחילין אח"כ ועוד דמדיים היו הפסק [עמ"א סק"ב] ובמדיהם אמרו המורים דרך הליכות [סס] וענין ברכה זו ג"ל דכיון שניורת מלך היא לברך את ישראל ע"י הבהנים א"כ אם הבהנים יש להם מעשים רעים אינם כדאים שבאמצעותיהם תושפע הברכה לזה מתפללים שהיא ברכה שלימה בלי מבושל ועין פניהם ואל יעכב חטא ועין את תפלינו :

יד כשעולים על הרוכן עומדים פניהם כלפי ההיכל ואחוריהם כלפי העם ואצבעותיהם כפופים לחוף כפיהם דלא כמו בשעת הברכה עד ששמים הש"ע ברכת הטוב שמך וכו' והציבור עונין אמן והש"ע אימר בקול כהנים ואו מחזירין פניהם כלפי העם ואחוריהם כנגד ההיכל דכך צוה הקב"ה כה הברכו פנים כנגד פנים אמרו להם כדאם האימר לחבירו [סוסה ל"א]. וכמה חביבים ישראל לפני הקב"ה שהרשה לכהנים לעמוד אחוריהם כלפי היכל בשביל ברכות ישראל והש"ע לא יאמר כלל אלהינו ואלהו אבותינו ברכנו וכו' כי אין לו ענין לברכה כהנים ואפילו אהרן הנהיגם לאמרו יהרו לומר בלחש כושניע וכהנים אמרו בלחש בקול ועם קושרך כאמור בלחש שכן נוהגין במדינה אלו ויש משלתי ציבור מועים שאומרים בקול אלהינו וכו' ויש להוהרים על זה וכן מוכח להדיא בסוסה [ל"ט] : שאמר שם אין הקורא דשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הציבור הרי שקריאת כהנים סמוך ממש להברכה ואין הש"ע קורא כהנים רק דשנים דכתוב אמור להם אבל אם היה רק כהן אחד עולה מעצמו ומחזיר פניו ומברך דליחיד נמו חייבה הוורה לברך כמ"ש בסעיף ט' אך כיון שאין הש"ע קורא לו ממולא דלא עבר בעשה אם לא עלה אצ"כ אחרים אמרו לא עלה וי"א דביחיד רק טובה מדרבנן [מוס' מנחות מ"ד]. אבל דעת המדור אינו כן כמ"ש שם [וגם הסוס' לא כתבו בפסיקות כן ומלרצא כתבו דלכל הפחות חייב מדרבנן ועמ"א סק"ט ודו"ק] :

יז ברוב המקומות ידוע שהאין הקדש במדור והכהנים מחזירים פניהם למערב ואם האה"ק בדרום או בצפון יש מי שאומר שיחזירו פניהם לצד הש"ע ולא למערב [מנ"א סק"ט] ויש מקומות שאין מקפידין על זה [סס] וכאמת לא אכין הלא התורה הוורה פנים של רוב הציבור וא"כ הדבר פשוט שבמקום שרוב הציבור עומדים לשם יחזירו פניהם דע שעיקר עמידת הבהנים הוא אצל ארון הקדש והוה מקום הרוכן וכמו ככהמ"ק שעמדו במקום מיוחד על הדוכן פירושו מקום מיוחד כמו איצטא כמ"ש הרע"ב פ"ב דמדות ומה

ברכת כהנים ונ"ל דגם בלא בגדי כהונה כשר שאין זה מעבודת הקרבן וראיה שהר על עמידה צריך לימוד כמ"ש בסעף כ"ד ואולי דפדרש זה עצמו נילף דצריך בגדי כהונה מדאקשיה רחמנא לשירות וצ"ע בזה ודע דהרמב"ם בפ"ו מהמדין כתב שמקום הדיוק היה עד מעלות האלים ע"ש ואולי מפרש מה ששנינו במדרש פ"ב [מ"ו] ראב"י אומר מעלה היתה וכוזה אמה והדיוק נתון עליה וכה נ' מעלות וכו' וזה דוכן של ליום אבל הר"ש והרע"כ פירשו ששם כרכו הבהנים ע"ש :

כז ואחר שעלו על ההוכן מנכיהן ידוהן למעלה מעל ראשיהן חוץ מכה"ג שאינו מנכיה ידיו למעלה מן היצין מפני השם התיבות בי ופושטין איבעיותיהן ואיש אחר מקריא אותם מלא כמלה כמו בנבולין וההפרש הוא דבנבולין עונין אחר כל פסוק כמו "ובמקדש און עונין אמן והבי הנו כבוטה" [ל"ו] : ברכת כהנים במקדש ברכה אחת ובמדינה שלש ברכות ולכן אומרים הג' פסוקים בלי העסק ובשמיים שלום עונין כל העם כרוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם דכן מפרש בחמיה [ט"ו] קומי וזכרו את ה' אלהיכם מן השלם ועד העולם וכך היו עונין על כל ברכה וברכה [ס"ט מ'] : ולא אמן [והעטס טאין עונין אמן במקדש כתב מהרש"א שם מפני שאמן הוא לירוף שני השמות הוי' ואלהי לפיכך זה טיין צנבולין טאין קוראים ששם ככתבו ולא במקדש ע"ש וק"ל דל"כ אחרי מות המלך יעטו אמן ולעגל"ג דאמן הוא מחזק הברכה שיוצד השפע דרך צית אלהים וזה טעם השמים אצל העומדים ומברכים שם כבר ירדה השפע מהמקור ודו"ק] :

כח הבהנים מפרשים השם בכתבו ביו"ד ק' וי"ו ק' וכתב הרמב"ם שזהו שם המפורש האמור בכ"מ ובמדינה אומרים בנינוי בא"ף דל"ת ומשמת בשמעון הצדיק פסקו הבהנים מדברך כלשם בכתבו אפילו במקדש מפני לקול הדורות שלא ילמדו אותו אדם שאינו כראי וחכמים הראשונים לא היו מלמדים שם אלא לתלמידים וכוונתם הרגונים אלא פעם אחת לשבעה שנים דהתתור הוא גדולה לישמו הנכבד והנורא כן כתב הרמב"ם שם וזה מכוון בקדושתן [ע"א]. ע"ש :

כט אין הש"ץ קורא כהנים עד שיכלה אמן מפי כל הציבור שענין אחר ברכת מורים ואע"פ שבמימן קב"ד נהבאר שא"צ להמתין עק המאריכים באמן מ"מ ברכת כהנים שאני שרהי כולם מחויבים לשמוע [ט"ו] קט"ו] ואין הבהנים רשאים להתחיל בברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן עד שיכלה דיבור קריאת כהנים מפי הש"ץ והבהנים אחר שברכו ברכה זו אינם רשאים להתחיל יברכך או הש"ץ כשמקריא עד שיכלה מפי כל הציבור אמן שעונים אצל ברכת אשר קדשנו וכו' וכן אינם רשאים להתחיל בכל תיבה עד שישלים המקריא קריאתו

ש"ץ מלה במלה והם עונים אחריו על כל מלה עד שסיימו פסוק יברכך והציבור עונים אמן וכן ביאר מקריא הש"ץ והציבור עונין אמן אחר ויחונך וכן כישא עד שלום ועונים הציבור אמן ואח"כ מתחיל ש"ץ שים שלום וזו הבהנים מחויבים פניהם לעבר ואומרים רבון העולמים עשני מה שגורת עלינו עשה אתה מה שהכמתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ויאריכו בתפלה זו עד שישלים ש"ץ שים שלום ושענו הציבור אמן על שניהם ואם אינם יכולים להאריך כל כך יאמרו אדיר במרום כמ"ש לקמן סימן ק"ל ובר"ה ויה"ב שמאריכין בהיום תאמצנו וכו' לא יתחילו לומר רבון עד לבסוף כדי שסיימו עם הקהל באחד וכוה שכתבו שיתברך אומרים מעצמם כתב רבינו הר"מ בסעף י"ג ד"ה שגם יברכך מקריא אותם ש"ץ תחלה וכן נוהגין בכל מדינות אלו ע"ה משום דיש עוד טעמים נפתרים עד מה שהש"ץ מקריא אותם :

כד אין מברכין אלא בלה"ק ולא בלשון לעז ולעיוכא הוא דאפילו בדעבד לא יצאו דכתיב כה תברכו כלומר בלה"ק ובקמדיה דוקא דכתיב לשירתו ולברך בשמו מה שירות בעמידה דכתיב לעמוד לשרת אף ברכה בעמידה ובנשיאת כפים דוקא כלומר בהרמת כפים דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ובקול רם דכתיב אמור להם כדאם שמדבר לשבתו והיינו שיהיה קול ביטוני לא גדול מאד ולא קמן ואין הבהנים רשאים להחזיר פניהם עד שיתחיל ש"ץ שים שלום ואינם רשאים לבקר איבעיותיהם עד שיהיו פניהם ועומדים שם ואינם רשאים לעקר משם עד שסיים ש"ץ שים שלום והמעם כתבו בסעף כ' ויש מי שאומר שצריכים להמתין עד שסיימו הציבור לענות אמן אחר המברך וכו' וכן המנהג ונהגו רומר לברכים יישר בוחכם והם משיבים כרוך תהיה :

כה כשמחזירין פניהם אל העם יחזירו דרך מימן והיינו כשעמד למורח יחזיר פניו דרך ררם ואח"כ כשמחזירין פניהם אל ההיכל ועמדו למערב יחזירו דרך צפון וכלל כוונתו דכל פניות שאתה פונה יהיה דרך ימין וכשוודין מן הדוכן ירדו לאחוריהם תחלמך הנפטר מרבו שיהיו פניהם אל אה"ק בירידתם ובשינעלו מעליהם ינעלו כמטפחת על ידוהן ואם נעלו בידיהם ימנו ידוהם שהרי עוד להם להתפלל קצה :

כו ניצד היתה ברכת כהנים במקדש הבהנים אחר שהשלימו עבודת תמיד של שחר כמ"ש בכעף א' היו עולין לדוכן ומקם הדוכן הוא בין עזרת ישראל לעזרת כהנים והיתה שם מעלה בגובה אמה ונמשכת על כל אורך העזרה ועליה נתון איצטבא בגובה אמה וחיצי ועולין עליה בני מעלות של חיצי אמה וזהו מקום הדיוק שעמנו שם הבהנים בכנדי כהונה וברכו

קריאתו והש"ץ לא יתחיל התיבה שאחר תיבה זו עד שכל הבהנים יסיימו התיבה הקודמת ואין הציבור עוזב עד שיתכלה ברכה מפי הבהנים והש"ץ לא יתחיל בפסוק אחר עד שישתקו כולם והבהנים לא יאמרו וישמך עד שסיימו הציבור רבש"ע וכן ויהתך ושלוש :

לכתב רבינו הרמ"א בסעף י"ח שלא יתחילו הבהנים רבון שאחר ברכת הבהנים עד שיכלה אמן ספי הציבור עכ"ל והוא תימא דהא מקדם שנתבאר שלא יאמרו עד שיתחיל הש"ץ שם שלום [כ"ח] ואו מחוירים פניהם ואמרים רבון כמ"ש בסעף כ"ג והוא מאוחר לאמן שעונים הציבור ויש מי שאומר דהמקריא א"צ באמת להסתיו על כל הציבור ולכן הש"ץ יכול להתחיל בשם שלום קודם שכולם עוזבין אמן [מנ"א סקל"ח] ולא משמע כן [א"ל ס"ק ל"ז] ולענין טראה דכאמת הבהנים יכולים לומר הרבון קודם שאומר הש"ץ שם שלום רמה ענין ול"ו והעיקוב הוא רק מפני האמן וזה שכתבו מקדם עד שיתחיל שם שלום סימנא בעלמא הוא דמסתמא אין הש"ץ מתחיל שם שלום עד שיכלה האמן והוא בקי בזה ולזה קמ"ל כאן דהעיקוב הוא רק מפני האמן של הציבור שעונים על שלום :

לכתב רבינו בכ"ב בסעף י"ט אין הש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכה של הבהנים עכ"ל וזהו משנה בברכות [לד.] העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הבהנים מפני המירוץ ופי' רש"י שלא תמרוץ דעתו ויסעה שרא יוכל לכחך להתחיל בברכה שלאחריו וכ"כ הרמב"ם בפרק י"ד וסוה דקדקו התוס' דאמן לא היה הפסק סולא קאמר המעם מפני הפסק ע"ש משום דאמנים אלו רשאי צורך תפלה ולפי' אם מובטח לו שלא יתבלבל רשאי לענות אמן כמו ברין שיתבאר וכן גפורש כמדרש רבה פ' כי תבא אבל א"כ למה לא ביארו זה הפוסקים ולכן י"א דאין למידון הלכה מפי מדרש דוקא ברין דלקמן שלא יתבלבל ברכת הבהנים לגמרי סמכין אהא שלא יתבלבל ולא בשביל ענייתו אמן [כ"ח ות"י"ט סס] ולפי' יש מי שאומר דאחר ברכה ראשונה של הבהנים והיינו אחר ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן יכול לענות רבש"ע התחיל לכתב מירוף [ט"ז סוף קיד'] וי"א דקו"ל כהמדרש דאם מובטח יכול לענות כל האמנים שבברכת הבהנים [מנ"א סק"ט ופר"ח] ואין המנהג כן ואורי מפני שאין אצלינו שיהא מובטח בזה דכאמת קשה לדחות דברי המדרש ומה שייך בזה אין למידון וכי' הלא אין סתירה בגמרא על זה וכל בהן מברך ולא לצאת בברכת האחר דברכת הבהנים כל אחד בעצמו מחויב יברך :

שבעצמו קרא כהנים אינו עובר מפני שברצו לא אמר לו כלום ויש מי שכתב שיש שנהנים אף כשיש כהנים אחרים כיון שהוא כהן עומד אצל איש אחר ישראל ששמע כל חזרת הש"ץ ומקריא את הבהנים ואמר גם שם שלום ומסיים הברכה והש"ץ אומר קריש [כ"ח] אבל אינו הולך ליטול דיו [מנ"א סקל"ח] ויש מקומות שדורך גם ליטול דיו [סס] וגי' דלפי מנהגים אלו לא שייך לחלק בין מובטח שיחזור לחפלתו ללא מובטח כיון שהאחר מסיים כל התפלה אבל כל עיקרי מנהגים אלו תמורהם ולהראי משמע מכל הפוסקים דבשיש כהנים אחרים לא מביעיא שאינו נומל דיו אלא אפילו אינו אומר עם הבהנים אלא הוא מקריא אותם ולא יעמד אחר להקרות אותם [וכ"כ הסג"א סס] וכן עיקר לדעת :

לכאמנ אם אין שם כהן אלא הוא ולמען לא התבטל נשיאות כפים לגמרי לכן אם יש ישראל אחר ששמע כל חזרת הש"ץ יעקור הש"ץ א"ע ממקומו קצת קודם רצה וישב למקומו ויאמר עד הטוב ששך הישראל יקריא אותו והוא יעדה לחזן והישראל יאמר עד הסכרך וכי' יורד ממקומו ואומר קריש שלם אבל ליטול דיו א"צ כיון שעומד בתפלה דריו נקוה יסמוך אנט"י שחרית ואם אין אחר ששמע חזרת הש"ץ כשלימות בזה שגני בברכות שם דאם אינו מובטח שלא יתבלבל לא ישא כפיו ותתבטל הנשיאת כפים אמנם אם מובטח שיחזור לתפלתו בלא מירוף דעת כיון שאין שם כהן אלא הוא ישא את כפיו כדי שלא תתבטל נשיאת כפים לגמרי וכיצה יעשה יעקור חגליו מעט בעתהה וישוב למקומו ויאמר רצה עד המנוח שכן וכי' ועלה לדוכן ואחר יקריא אותו ואחר שלום ירד מהדוכן ויגבור שם שלום [כ"ג] ועמנ"א סקל"ג שכתב כסס סג"ח דאפילו יש אחר ששמע והאחר אומר גם שם שלום מ"מ כענין שיהא מובטח להזור לתפלתו ואינו מוכן כלל וגם הסג"א הסיג עניו ע"ש ועמ"ז סקט"ו והעיקר כמ"ש ודו"ק :

לכתב רבינו הבי' בסעף כ"ב משתדלין שיהא המקרא ישראל וכשזחזחן כהן יעמוד ישראל אצלו ויקרא כהנים ויקריא אותם ויהיו עומד וישרק עכ"ל וזהו מדרבי הרמב"ם פרק י"ד ונתן מעט מדרכיב אסור להם הרי שישראל צריך להקריא להבהנים ולפי' בזה שנתבאר רביש כהנים אחרים לא ישא את כפיו אבל מ"מ גם אינו מקריא אלא עומד וישתק ודלא כמ"ש בסעף י"ב שבעצמו קרא כהנים ע"ש דזה אין לו לעשות ועכ"ז משתדלין לכהתלה שיהא המקרא ישראל כלומר שיהא הש"ץ ישראל [מנ"א סקל"ד] כדי שלא נצטרך שאחר יקריא ולא הש"ץ אבל הלבוש כתב דגם זה לא לעיכובא ויכול הש"ץ הכהן להיות מקריא ג"כ ע"ש דהמקרא דאמר להם אינו אלא אסמכתא בעלמא שיהא דוקא סג"ל ישראל והרי בסמטה [ל"ח.] יש מי שסובר דוקא להיפך שיהא

לכאמנ אם אין שם כהנים אחרים לא ישא את כפיו ולא יאמרו לו קודם רצה לענות או לישא כפיו דאם אמרו לו מחויב לעלות שלא יעבור בעשה אבל אחר רצה לית לן בה כמו שנתבאר ולכן אף

ולשמוע הברכה [ע"ז סק"ב שזולה לישב דברי סב"ל
בטעם לחוק מאל ע"ס]:

לח איתא בסוטה [ל"ח]: בה"ג שכולם כהנים אם יש
יותר מעשרה אותם היתירים מעשרה ירכבו ועשרה
עונין 'אחריהם אמן ואף ע"ג דבישראלים לא קפדינן
שדוקא עשרה יעני אמן זהו ממעם דהמצוה לכהנים
לברך את ישראל ודי באחד כיון שנעשה המצוה
כתקונה אבל כשגם השומעים כהנים צדיקים עכ"פ יו"ד
שומעים דאכל י"ד עשרה שבניהא שריא ולא בפחות
ואי ליכא רק ע"ג כהנים כולם מברכים ולמי מברכים
לאחיהם שבשרות ומי הם העונים אמן אמרינן בירושלמי
פ"ה דברכות דהנשים והטף עונים אמן אחריהם ולמה
לא אמרינן שמברכים להנשים והטף ששרי גם הם בכלל
ברכה כדאמרינן בסוטה שם ג"ל משום דבעלי הנשים
ואבות הטף מסתמא שומעים הברכות באיזה מקום
ומתברכים וממילא דכל בני ביתם מתברכים דאמי
הברכה על האיש לכדו ואם לא יראה ברכה באשתו
ובפרי בטנו אין לך קללה יותר מזה כמובן כדכתיב
אשתך כגפן ופריה בניך כשתיילי והים נהה כי כן יברך
גבר ירא ה' ולכן אמרו רק לעם שבשרות [ע"ז סק"ב
מנ"א סק"ז ולדבריו ו"ל' בפסטיקות]:

למ בשעה שהכהנים מברכים לא יאמרו העם פסוקים
אלא שותקים ושומעים ועונין אמן דכלום יש עובר
שמברכין אותו ואינו מואיין כן פסק בגמרא שם וע"ה
שאנו אומרים הרבש"ע על ביטול חלום רע זהו מפני
שיש סכנה בדבר התירו [ע"ז סק"ז] ועוד דבאמת אנו
אומרים זה בעת שהכהנים מנגנים וגם פסוקים יכול או
לומר כמ"ש רבינו הרמ"א בסעיף ב"ו וז"ל ועכשיו
שהכהנים מאריבים בנגונים הרבה הנהו לומר ניב פסוקים
וכמ"ש לעיל סימן ג"ז לענין ברכו אך יותר טוב שלא
לאומרן עכ"ל ויכול לאומרם בשעה שהש"ץ מקריא
התיבה [מנ"א סק"ט] אך זהו בשמאריך קצת בהמשבת
התיבה בנגינה אבל בלא"ה אין פגאי [ע"ז סק"ה] ואנו
אין נוהגין לאמרן כלל ויותר טוב רשות ולכוין לקבל
שפע הברכה כיון דאיפסקא הלכתא שלא לאמרן למה
לנו כזה:

מ בהן לא יוסיף על הברכות ולא יאמר הואיל והקב"ה
נותן לי רשות לברך אוסיף משלי כגון ה' אליה
אבתיכם יוסיף עליכם וכיוצא בזה ואסור לו לעשות כן
ואם עשה כן עובר על כל הוסיף שהרי כתיב בה הברכו
ולא יותר וק"ו שאסור לחסר דהוא חסר עובר על כל
תגרעו ומ"מ כהן שנשא כפיו ואח"כ הולך לכה"ג אחר
ומצא צבור שלא הגיעו עדיין לברכת כהנים יבוא לישא
את כפיו פעם אחרת ואינו עובר על כל תוסף דכל
תוסף אינו שייך אלא בתוסף על עצם המצוה אבל לא
בעושה המצוה כמה פעמים וכמו נשילת לולב שיכול
לישול הלולב הרבה פעמים ביום ומ"מ אם לא בידך
אינו עובר בעשה כיון שכבר בידך פעם אחת ומו
שיצא

שהא המקרא כהן ודריש אמור להם משלהם ע"ש ונר
דלא קי"ל כן מ"מ דרשא דאמור להם הוא רק שיקריאו
אותם אבל מי יהיה המקריא אין קפידא וכמומני שגם
המנהג כן הוא [ע"ז סק"ז] שכתב לפסקא דקרא סוף
שסקריאו יהיה וסוף ולדבריו תמוסין לז"ח היכי פליג
ל"ח טס לומר דוקא להיפך שהיא המקריא כהן ע"ס]:

לה אין הבהנים רשאים לנגן בברכת כהנים שנים או
לששה יגוונים משום דאיכא למיחש למירוף הרעת
ואין לנגן אלא נגון אחד מתחלה ועד סוף כן כתב
רבינו הב"י במעיוף כ"א וקצת משמע מזה דעכ"פ נגון
אחד ינגנו ולכאורה למה לא ישתוקו לגמרי ואזני רמזה
יבואו לידי התעוררות והתלהבות לברך בכונה עד דרך
והיה כנגן המנגן והתי עליו רוח ה' ומנהג ישראל תורה:

לו וכשעה שהכהנים מברכים העם לא יביטו ולא יסוחו
דעתם אלא יהיו עיניהם כלפי מטה בדרך שעומדין
בתפלה והעם יכוונו להברכות ויהיו פניהם כנגד פני
הכהנים ולא יסתכלו בהם ואין המעם משום דכל המסתכל
בכהנים בשעת הדיבור עניו כדאיתא בחגיגה [ט"ז].
ודוח רק בומן המקדש כמבואר שם אלא המעם שלא
יסוהו דעתו ועוד כדי לעשות בזה זכר למקדש [מנ"א
סק"ט] וט"ז סק"ט] וגם הבהנים עצמם לא יסתכלו
בידיהם מהמעמדים שנחבארו ולכן נהגו לישלש המצית
הרבה על פניהם וידיהם חוץ למצית ויש מקומות שנהגו
שדיהם בפניהם מן המצית כדי שהם לא יוכלו להסתכל
בהם והם גם לא יוכלו להסתכל שהמציא מפיל הידים
וכן המנהג הפשוט באצילי:

לז בה תברכו פנים כנגד פנים דכתיב אמור להם כאדם
האומר לחבירו [סוטה ל"ח]. לפיכך אמרו חכמים
דעם שאחורי כהנים אינם בכלל ברכה שהרי אינם פנים
כנגד פנים ולא דוקא שיעמדו ממש כנגד פניהם אלא
אפילו מהצדדין כיון שפנים כנגד פנים כלומר הבהנים
פניהם כרעם מערב והישראק פניהם כלפי מזרח ודוקא
צדדין שרפניהן ולא צדדין שלאחריהן והיינו כשעשו קו
יהיו אחורי הבהנים ולכן המנהג שכל העם הולכין מבחול
מזרח להלן מפני שהא"ק בולט הרבה והבהנים עומדים
לפני הארון ולכן אותם שבמזרח יהיו בצדדים שאחורי
כהנים ויש מי שכתב דכשעומד על מקומו המיוחד לו
אי"צ לסור התי כאנוס [כ"ח] אבל זהו רק כשהעם רב
ודחוקים אבל כשיש מקום פניו למה לא יסור לקיים
ברוך [מנ"א סק"ז] אבל אותן העומדין בחצר יכולין
לעמוד שם כשפניהם כלפי הבהנים והמחזיר אינה
מפסקת דאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין
ישראל לאביהם שבשמים [עירובין י"ג: תוס' ד"ה תשעה]
ויותר מזה אפילו עם שבשרות הם בכלל הברכה כיון
דאנוסים הם כיון דמרודים במלאכתן ואינם יכולים לבא
הרי הם בכלל הברכה אבל מי שאינו אנוס מחויב לבא

שגם יריהם תחת המלית כמו שהמנהג אצלנו או אין חשש גם כשמין בידיו אבל במקום שאין מנהג לעשות כן אפילו רוצים עתה לעשות כן אינו מעיל דוה עשיית יגרום התחבלות מפני השמיני שעושים [מנ"ל מקמ"ה] אבל מה שהעם מכמים פניהם במליתיהם אינו מותר דכמה בחורים איכא שאין להם מלית ועוד ההשומעים פעמים מללים פניהם משא"כ הבהנים ולכן לא מתייז זה [עמ"ל סק"ח] שהקטן זה ולפמ"ל ליק מידיו :

מד ויש בזה שאלה דמשמע להדיא דרק משום התחבלות נזרו רבנן ומדינא מותר בעל מום לעלות לדוכן ולמה לא יפסול מדינא כמו שפסול לעבודה בהמ"ק דהא איתקש ברכה לשירות כמ"ש [מ"ז סק"ח] וההשבה בזה פשוט דבברכת כהנים כתיב דבר אל אהרן ואל בניו אף בעלי מומין במשמע כמו שפי' רש"י בפרשת אמור ע"ש [סג] ועוד דאין זה שאלה כלל דבעל מום כתיב בפ' אמור אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב ופי' הרי שפירשה התורה מפורש דרק בהקדמה אמור ולבר כל זה דבר זה מפורש בגמרא בהענית [כ"ז]. אי פ' כהן משרת בעל מום לא אף מברך וכו' הא איתקש לגיור וכתבו התוס' דמכאן מביאר דבעל מום מותר בנשיאת כפים ע"ש וברח"ם שלחי מנחות [ופלג שח"פ סביוו] ע"ש מתענית לעמידה סקמיו ולא לדבר חמ"ע ע"ש ולא נחלף זה כלל במענית וכבר הרגישו ע"ש בגליון ע"ג :

מה וכן אם היו ידיו צבועות אצט"ס ופאה והם מיני צבעים שא"ל לחסרון ע"י רחיצה לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בהם אבל ידיו שחורות מפיח התערובים יכול לרוחצן ואם רוב העיר מלאכתן בכך ישא את כפיו דלא יסתכלו מפני שמדינלים בכך וכן אם היה רגיל בעירו מותר [כ"ז] וכן במקומות שהיודים מסתות תחת המלית כמ"ש וכן מי שאינו יודע לחתוך האהותיו כגון שקרא דאלפ"ן עיינין ולעיינין אלפ"ן והחי"ן ההי"ן וכיוצא בזה במקום שטורם מדברים כראוי לא ישא את כפיו מפני שאינו אומר הכרכות כראוי והוה בימידם ובמדינתם אבל אצלנו הכל קרוין לאל"ף כמו ע"י ועי"ן כמו אל"ף ואפילו כהן שאינו יכול לומר שיש"ן נמנית כמו שגובלת סובלת אין חשש אצ"ל דהרבה יש במורה ואין זה שיטי גדול כהאות [עמ"ל סק"ג] :

כז תנן במגילה [כ"ז] : דקמן אינו נושא את כפיו ובסוכה ספ"ג אמרו דקמן נשא לישא כפיו חלקין לו תרומה ומשמע דקמן נשא כפיו ובספ"ק החלין אמרו דאפילו גדול כל שלא נחמלא וקנו אינו נושא כפיו ע"ש וכתבו התוס' והרא"ש שם דגם חילוקים יש דקמן שלא הביא שרי שערות אינו נושא כפיו כלל כשהוא כבוד אבל עם כהנים אחרים נושא כפיו וזהו תך דסוכה ודמגילה ובשהבוא ש"ש יורל לישא כפיו גם כשהוא כבוד אך זהו באקראי אבל לישא כפיו בקביעות אינו אא"כ נחמלא וקנו והיינו תך החלין דשם מיירי בעניני ש"ן

שירא מברכ"ג שלא יציאו עליו לעו ובכל שנחבאר ושהבאיו שלא יעלו לדוכן יצאו מכהכ"ג [מ"ז סק"ו] :

מא כהן העומר בתפלה אם יש שם כהנים אחרים לא יפסיק ואם אין שם אף כהן אחד וזלחו יפסיק ויעלה לדוכן ואע"ג דלדבר אחר אמרו להפסיק בתפלה נשיאת כפים שאינו שהיא מ"ע וכיון שזולתו לא תתקיים המצוה מחויב להפסיק ואם אפרו לו לעלות לדוכן אפי' יש שם כהנים אחרים צריך להפסיק שלא יעבור בעשה וכן כהן שלא התפלל עדיין ומצא ציבור מסתכלין ועומדין אצל נשיאת כפים יעלה לדוכן ואח"כ יתפלל שאין התפלה מעכבתו ואם רואה שיעבור זמן התפלה ילך חוץ לכהכ"ג ויתפלל ואם אמרו לו לעלות מותרין לעלות שלא יעבור בעשה [מנ"ל סקמ"ח] דהוה דאורייתא ותפלה דרבנן וכן אם אין כהן בלעדו מחויב לעלות אף שיעבור זמן תפלה ואם רואה שיעבור זמן ק"ש יאמר פסוק ראשון ויעלה לדוכן אע"פ שיש עוד כהנים [כ"א] :

מב יש דברים שרבנן נזרו בכהנים שלא יעלו לדוכן כגון שיש לו מום בפניו או בידיו שהם מקומות הנגלים מאד והיינו שידיו בוהקיות מנומרים בבקדות דקות או עקומות או עקשוות והיינו כפופות לצדיהן או שאיני יכול לחלק אצבעותיו ומום בפניו ג"כ כשפניו טשונים משארי בני אדם אמרו חכמים שלא יעלה לדוכן מפני שהעם מסתכלין בו ולא ישמעו הכרכות ומוטב שיצאו מכהכ"ג מלבטל העם מצוה ואפי' אמרו לו לעלות אינו עולה ואינו עובר בעשה ששרוי אינו עולה מצד הקנת כהמים ויש בהם גיור כהמים לעשות כן וכן מצד שיש לו מומין ברגליו במקום שהולכין יחיפין בלא בתי שוקיים וכן מי שרירי יורד על זקנו או עינו דולפות דמעט או סומא אפילו באחד מעיניו לא ישא את כפיו וכל אלו אם הם רגילים בעירם שמכירים אורחם יעלו לדוכן רכיוון שרגליו בהם לא יסתכלו בהם מצד מומן שאין זה חדש אצלם ואפילו הוא סומא בשני עיניו יכול לעלות לדוכן והרי הוא ככל הבהנים וכל ששהה לי יום בעיר מקרי רגיל בעירו ודוקא בעירו אבל אם הולך באקראי לעיר אחרת אפילו חצה שם לי יום מקרי רגיל רגיל הכאורח הוא אצלם ומסתכלין בו ולא חשיב רגיל אלא כשכא לדור שם בקביעות דאו בלי יום מקרי רגיל ולא דוקא לדור כה לעולם אלא כלומר ישיבה קבועה לזמן כגון שכא להיות שם מלמד או סופר או משרת או אומנת לשנה או אפילו חצי שנה מקרי רגיל בעירו בשנשתיחה לי יום [והכ"ח מתייר אפילו בלוקראי] :

מג וכל זה הוא במקומות שדייהם ופניהם של הבהנים מגולות בשעת הדוכן דאו יש חשש שיסתכלו בו אבל אם מנהג המקום שרבהנים ישלשלו המלית על פניהם או אין חשש התחבלות כמומין בפניו ואם המנהג

הוזהר פרשה נשא ברעיא מהימנא [ד' קמ"ה:] וז"ל הוזהר משום דלית שכינהא שריא במאן דלא אינוסיב וכו' ובגין כך כתיב דבר אל אהרן ואל בניו וכו' עב"ל ולכאורה דברים תמורה הם דמנ"ל לומר כן ועוד שהקשו על זה ודרי רק כה"ג ביה"כ היה אסור לעשות עבודתו בלא אשה [מג"א סק"ד] ולדבריו א"ש ולזה רמזו הוזהר ב"ש ובגין כך כתיב דבר אל אהרן ואל בניו וכו' כלומר דבעינן דומיא דאהרן ובניו שהיה להם נשים וגם שמחה ילפינן משם דכתיב וירא כל העם וירטו ובוה יש ליתן גם מעם נכון במה שאין אנו נושאין כפים רק ביר"ט מפני שאו זמן שמחה משום דכתיב כה תברכו ובעינן דומיא דאהרן ובניו באותו היום שנשאו כפיהם בשמיני למילואים שהיתה או שמחה שלמה :

ב ודע שעל מה שכתב רבינו הב"י קמן שלא הביא ש"ס אינו נשא כפיו כתב אחד ממפרשי הש"ע [מג"א סקמ"ח] וז"ל משמע אפילו הוא בן י"ג אסור ולכן צריך לדקדק בדבר שלא יבא יודי ברכה לבטלה עב"ל ומשמע מלשון זה שאין סומכין על השנים כבכל דיני דאורייתא דלא אטרין חוקה שהביא סימנין והוא תימא דמאי ברכה לבטלה איכא הא אפילו קמן נושא את כפיו עם שארי כהנים וכל הברכות מברך הקמן ועוד דלדעת התוס' אין בברכה לבטלה רק אסור דרבנן [מג"א ספ"ו לע"ז] וכדרכה הא סמכין עד חוקה שהביא סימנים ולכן העיקר לדניא רכשבא לשנת י"ג יום אחר מחוקינן ליה כגדול דענין נשיאת כפים בסתמא [ח"ר סק"ח] אא"כ ידענו בבירור שלא הביא סימנים [עממ"ס שד"ק לפרט] גם בדברי המג"א כן אכלן לא תמטע על זוג ספרמ"ג לא תפס כן כדונתו ע"ש ולדינא העיקר כמ"ש הא"ר ודו"ק :

ג כתב הרמב"ם בפס"ד דין ו' כהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברים המוגעים נשיאת כפים אף ע"פ שאינו חכם ואינו מדרקד במצות או שהיו הבריות מרגינין אחריו או שלא היה משאו ומתנו בצדק ה"ו נשא את כפיו ואין מונעין אותו לפי שזו מ"ע על כל כהן וכהן שראוי לנשיאת כפים ואין אומרים לאדם רשע הוסף רשע והמנע קאי על המצות ואל תמחה ותאמר מה תועיד ברכת הדיוש זה שאין קיבול הברכה תלוי בכהנים אלא בהקב"ה שנאמר ושמו את שמי על בני' ואני אברכם הכהנים עושים מצות שנצטוו בה והקב"ה ברחמיו מברך את ישראל כחפצו עב"ל וזה כר"ע בחולין [מ"ט]. דואני אברכם קאי על ישראל שהקב"ה מברכם ע"ש ויותר מזה איתא בירושלמי פ"ה דגיטין [ה"ט] וז"ל שלא תאמר איש פלוני מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכנו אמר הקב"ה ומי מברכך [הסל] לא אני מברכך שנאמר ושמו וכו' ע"ש :

בב אבל הרמב"ם שם מפרם כתב כהן שהרג את הנפש אף ע"פ שעשה תשובה לא ישא את כפיו שנאמר **דינים**

ש"ץ קבוע וכך פסק רבינו הב"י בסעיף ל"ד וכתב דנחמלא וקנו מקרי כשהגיעו שונו לפרק זה אע"פ שלא נחמלא עדיין ע"ש :

מז ודברי הרמב"ם בזה צ"ע שכתב בפס"ד דין ה' השנים כיצד כהן נער לא ישא את כפיו עד שיתמלא וקנו ולהדיא משמע דקודם לכן אינו נושא כפיו כלל שדרי חשכה בין כל הפסולין והן אמת גם המור כתב כן וז"ל קמן או אפילו גדול שלא נחמלא וקנו אינו נושא כפיו אמנם המור מטוים וה"מ הוא לברו אבל עם אחרים משידע לישא כפיו נושא עמהן עב"ל ורפ"ו יפרש הך דחולין כשהוא לברו וכן הך דמגילה והך דטובה עם אחרים ואין לשאול אהך דמגילה מאי איריא קמן אפי' גדול נמי כל שירא נחמלא וקנו דוראי כן הוא אך במגילה לא מייירא כהן דנשיאת כפים אלא ברתי קמן וקחשיב גם הך דנשיאת כפים אבל על הרמב"ם קשה ויש מי שכתב דגם הרמב"ם ס"ל חילוק זה [צ"ח] ודרי דתימא דא"כ למה לא הוהיר ויש מי שכתב דהרמב"ם פ"י הך דטובה דרק אם יודע לפרום כפיו חולקין לו תרומה ולישא כפיו אינו רשאי [לח"מ] וזה דרוק יותר אמנם דחנם טרחו בדבריו דהרמב"ם היתה לו גירסא אחרת בטובה כמבואר מדבריו ספ"ב מתרומות דחשיב בין עשרה שאין חולקין לתן תרומה קמן שאינו יודע לשמור חוקו ע"ש וכן הוא בתוספתא פ"א להגנה ע"ש ולא קאי כלל על נשיאת כפים אלא שאינו יודע לשמור הגהנתו בדרך בר דעת [עכ"מ סס ספ"ו] לטמור חוקו הוא על נחמלא כפיו ודבר תמוס הוא] :

מח ואין לחתומה בין שיטת הרמב"ם דכשלא נחמלא וקנו אינו נושא כפים כלל ובין לשיטת המור דראוי שלא לברו ובין להתוס' והרא"ש וראינו וכול בתמידות לעלות לדוכן לברו ואם אין אחר במלה נשיאות כפים מג"ל לחו"ל לומר כן והא גדול חייב בכל המצות דנ"ל דליפינן זה כיון דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו כה תברכו וכו' ואהרן ובניו נחמלאו וקנו ולכן מדין תורה פטור לגמרי כפי שיטת הרמב"ם ולהמור כשיש עמהם אחרים הלא חובה על אחרים ולשיטת התוס' והרא"ש לא מרמינן לאהרן ולבניו רק אם היה בתמידות באהרן ובניו [כלנ"ד] וגמ"ו סק"ז"א שכתב דלכן לא נביא המור חילוק דלקראי מפני שהם באשכנז שאין נושאין כפיהם רק צו"ש והסל הוה חקראי ע"ש ודבריו תמוסים דלטו מפני זה אין להקטור לכתוב לזמן הספקדים ועוד דבעיקר הדבר אינו כן שהרי הרא"ש ברה לספרד עס כל צינו כידוע והעיקר כמ"ס דהמור אינו נחמק דזה ודך דמגילה לתו דוקא קמן אלא משום דמיינו שם כמילי דקמן וכ"כ הלח"מ ע"ש ועוד דהרי המור לא חזיקו כלל מנהג זה ודו"ק] :

מח ולפ"ז אני אומר במה שכתבו ברחמיה בעלי הש"ע ס"ס זה כהן אע"פ שהוא פנוי נושא את כפיו וי"א דאינו נושא כפיו דהשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה והמברך יש לו לחיות בשמחה עב"ל והביאו זה בשם

גה דע דשאר י משקים לכר יין בעבודה אסור בלאו
 אבל אין בה מיהה כביין ולפ"ו בנשיאת כפים
 כשהוא שהיו משאר משקים כמו מיי"ש ומי דבש ושכר
 י"א דאסור כמו בעבודה [מ"ו ע"ס] כיון דהיקש נמור
 הוא אמנם בהענית [כ"ו]. מפורש דאסמכתא בעלמא
 הוא ע"ש ולכן באמת כתב רבינו יוחנן [סוכה כ"ג']
 דשכור דוקא כשהגיע לשכרותו של לום לא ישא כפיו
 עכ"ל וכונתו לשאר משקין [פרי"ס] וביאור דבריו
 דבהענית שם ילפינן איסור יין בנשיאת כפים מגזיר ע"ש
 וגזיר הא מותר לגמרי בשאר משקין ובעבודה נ"ב ליבא
 מיהה בשאר משקין ולכן בנשיאת כפים מותר לגמרי
 ורק בהגיע לשכרותו של לום דאו מפור מכל המצות
 ולכן אין לו לישא כפיו [והוה כוונת מג"א סק"ג] סידר
 רבינו הכ"י בפפרו הגדול כתב אף ע"נ דגם איהו מ"ל
 דאסמכתא בעלמא הוא מ"ם דעתו דגם כהן הגיע
 לשכרותו של לום אסור לעלות לדוכן ולא גרע תפלה
 שנתבאר במימין צ"מ דגם בלא הגיע לשכרותו של לום
 אסור לו להתפלל וכן נראה עיקר דלינא [ומג"א ע"ס
 חלק על סב"י ולא נתבאר לי דבריו ע"ס ודוק] :

גז כבר נתבאר דשאר עבירות אין מונעין לנשיאת כפים
 ויש מי שאומר דוהי רוקא בשעשה תשכה [מג"א
 סק"ז צ"ס נלמ"ח] ודברים תמיהים הם דלהדיא מבואר
 מדברי הרמב"ם והירושלמי שהבאנו דאפילו דא רשע
 עתה מ"ם יכול לעלות לנשיאת כפים ואין לפקפק בזה
 כי אין שם פקד בזה :

גח דבר פשוט הוא דחלל לא ישא את כפיו דיצא
 מקדושת כהונה אבל כהן כשר שבא על נשים
 מאיסורי כהונה לא חילל את עצמו מכהונה דרועו מחלל
 ולא את עצמו ומ"ם תנן בכבוהות [מ"ה:] הנישא נשים
 בעבירה פסול עד שידור הנאה והרם לענין עבודת
 בהמ"ק מיירי ולענין נשיאת כפים אינו מבואר איך הדין
 והרמב"ם והמור לא הזכירו זה כלל ואמנם רבינו הכ"י
 בסעיף מ"י כתב כהן שנשא נרשע לא ישא כפיו ואין
 נהגין בו קדושה אפילו לקרות בתורה ראשון ואפילו
 נירשה או מיהה פסול עד שידור הנאה על דעת רבים
 מהגשם שהוא אסור בהם עכ"ל וביאר המעם בספרו
 הגדול דבין שקגסורו חכמים לעבודה פשיטא שפסול
 מדרבנן לכל דיני כהונה עד שידור הנאה ע"ד רבים
 וכ"כ הרשב"א בחשו"י ע"ש ובודאי כן הוא דני"ל דלענין
 זה חסור בזמ"ה מבוזמן הכית דבוזמן הכית אולי היה
 די לקנסו שלא יעבור כוונת"ק אבל בזמ"ה אם לא
 נקטם אותו כנשיאת כפים ובעליית ראשון לתורה כמה
 נקטם אותו וזה הלא ראינו משהנה דכבודות דחכמים
 ע"ש שיקבאו אותו :

גח ובכבודות שם תנן דכהן המטמא למתים פסול
 לעבודה עד שיקבל עליו שלא למטא עוד למתים
 ובהו לא הצריכו חז"ל שידור הנאה ורק באיסורי ביאה
 שיצדו תוקפו הצריכו שידור הנאה ולא בעבודה שאין
 לה

דייבם דמים מלאו ובפרשכם את כפיכם מעלים עיני
 מכם וכהן שעבר כוכבים בין בודוין ובין בשגגה בין באונם
 אע"פ שעשה תשובה אינו נושא את כפיו לעולם שנאמר
 לא יעלו כהני הכמות ונ"ל וברכה בעבודה היא שנאמר
 לשרתו ולברך בשמו וכן כתן שהמיר לכוכבים אע"פ
 שחזר בו אינו נושא את כפיו לעולם ויבאר העבירות אין
 מונעין עכ"ל והך דהר"ג הנפש הוא בברכות [ג"כ:]
 והך דכוכבים הוא שלהי מנחות והך דהר"ג את הנפש
 סידר להירושלמי ופסק כש"ם דילן ויש מי שאומר
 דהירושלמי מיירי רק בחשוד דשפיכות דמים [צ"י] אמנם
 רש"י פסק דכשנב יוכל לעלות לדוכן [טור] וכתב רבינו
 הר"א בסעיף ל"ה שיש להקד על בעלי תשובה שלא
 לנעול דלת כפניהם והכי נהגין עכ"ל וכ"כ רבינו הכ"י
 בסעיף ל"ו נבי נהפך ד"א שאם עשה תשובה נושא
 כפיו וכן עיקר ע"ש וכ"כ דאם נאנם לדברי הכל מותר
 לישא כפיו עכ"ל והימא נהי דלא פסק כהרמב"ם אבל
 איך כתב לדברי הכל מותר הוא הרמב"ם אסור
 [ונכנס צ"כ נחמק צוה] :

גח מל טתק ומת נושא את כפיו שהרי הוא כיון למציה
 ועוד שסא היה מת בלא"ה ועוד דשסא היה נפל
 ועוד דשסא הרוח כלבלתו ומצינו סב"א וכו' בגימין [ע"י:]
 לענין גלות כשהר"ג בשונג ולא מת סיד ע"ש וה"ל לענין
 זה במילה וכן כשהר"ג בשונג ולא מת סיד [מג"א סק"ג]
 וכן אפילו העם מרננים אחריו שופך דמים ביון
 דלא נתבדר הרב מותר לו לישא את כפיו ומיהו אין
 יודע שהאמת בן הוא ששפך דמים לא ישא את כפיו
 אך בעשה תשובה יש להקל שלא לנעול דלת כמ"ש
 ועל שמתו אחיו מחמת מילה י"א שפסול לנשיאת
 כפים כמו לעבודת קרבנות [צ"ח] וי"א שכשר [מג"א
 סק"ד] דלא לכל מילי איהקש ואולי אף ערל כבוד
 כשר [ע"ס] דשאר עבירות אין מעכבות ומיהו למעשה
 קשה להקל דנראה דהיקש נמור הוא לעבודה וכן דעת
 גדולי אחרונים [מ"ו סק"ס ולי"ד סק"ס ונכנס:] :

גח כתב הרמב"ם בפמ"ו דין ד' מי ששתה רביעית יין
 בבת אחת אינו נושא את כפיו עד שיסיר ייט מעליו
 לפי שהוקשה ברכה לעבודה שתה רביעית יין כשתה
 פעמים או שתנן לתובה מעט מים מותר ואם שתה יותר
 מרביעית אע"פ שזרה מונג אע"פ ששתה בכמה פעמים
 לא ישא את כפיו עד שיסיר את ייט מעליו ובמה הוא
 רביעית אצבעיים על אצבעיים כרום אצבעיים וחצי
 אצבע וחומש אצבע בגודל וזהו האצבע שמושחין בו
 בכל התורה כלה והוא אגודל והוא הנקרא ביהן יד
 עכ"ל וגם אפילו ישתה יין מותר דרעיין אינו יין יפה
 פסול כמו בעבודה [מג"א סוף סק"ס] וי"א דזה שהוקשה
 ברכה לעבודה הוי אסמכתא בעלמא [צ"י] וי"א דהיקש
 נמור הוא [מ"ו סק"ס] ונ"ם לענין שאר משקים כמו
 שיהבאר :

שיצא מבהכ"נ קודם הדוכן מידו אם קראוהו מחיוב לעלות או כשהיה בבהכ"נ בשעה שאמר הש"ץ כהנים וגם בשבת יצא מבהכ"נ וי"א דבשבת יעלה לדוכן ויקיים העשה [פ"ח] ונראה דאם אין שם כהן אלא הוא ודאי דצריך לעלות [עמ"ג] סקס"ס וז"ע ונס סלשן גמגמס ע"ט :

כב אמנם רבינו הרמ"א כתב בסעיף מ"ג רי"א דכל זמן האבלות אפילו עד י"ב חדש על אביו ועל אמו אינו נושא כפיו וכן נוהגין במדינת אלו עכ"ל ועל שארי קרובים עד ל' ובדואר המזה מנהג זה וה"ל בכלל כל המנהג שנהגו במדינתנו שלא לעלות לדוכן כל השנה כמו שהבאר ואין לזה טעם נכון רק כמה שבארנו בסעיף מ"ט ע"פ דברי הוזהר ע"ש וכתב רבינו הב"י בסעיף מ"ד כהן אע"פ שהוא פגוי נושא את כפיו ורבינו הרמ"א כתב ד"א דאינו נושא כפיו דהשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה והמברך יש לו להיות בשמחה והגו שנושא כפיו אע"פ שאינו נשוי וס"מ הריצה שלא לישא כפיו אין מוחין בידו רק שלא יהא בבהכ"נ בשעה שקורין כהנים או אומרים להם ליטול ידוים עכ"ל דבקרא אתם לעלות או שהיו בשעת אמירת כהנים עוברים בעשה כשלא יעלו וגם זהו מהדברים החמורים ובארנו שם בסעיף מ"ט האמנם אצלנו המנהג שהבחורים הכהנים עולים לדוכן ובפרט שאצלינו היא מצוה חביבה רק ביו"ט ובכזו הוא מאד :

כג כתב רבינו הרמ"א נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאין כפיהן אלא ביו"ט כמש"ש שאו שרויים בשמחת יו"ט ומזב לב הוא יברך משא"כ בשאר ימים אפילו בשבתות השנה שמרורים בהרהורים על מחיתם ועל ביטול מלאכתם ואפילו ביו"ט אין נושאין כפים אלא בתפלת מוסף שיצאים או מבהכ"נ וישמחו בשמחה יו"ט וכל שחרית ומוסף שאין נושאין בו כפים אומר הש"ץ אלהינו ואלהי אבותינו בדלעיל מימן קב"ו ויה"כ נושאים בו כפים כמו ביו"ט [אף שאין בו שמחה דלכילה וזמנים] ויש מקומות שנושאים בו כפים כנעילה ויש מקומות אפילו בשחרית עכ"ל וזהו מפני עמם קדושת היום הקדוש הזה :

כד והנה ודאי אין שום טעם נכון למנהגינו לבטל מ"ע דברכת כהנים כל השנה כולה וכתבו דמנהג נרוע הוא אבל מה נעשה וכאלו בת קול יצא שלא להניח לנו לישא כפים בכל השנה כולה ומקובלני ששני גדולי הדור בדורות שלפנינו כל אחד במקומו רצה להנהיג נשיאת כפים בכל יום וכשהגבילו יום המוגבל לזה נתבלבל הענין ולא עלה להם ואמרו שרואים כי מן השמים נגורה כן ומצד הרין י"ל ע"פ מ"ש בסעיף מ"ט ע"פ הוזהר דבענין שמחה דימאי דאחריו ובניו בשמיני למילואים ולזה נאמר כה תברכו ואמנם זה שהיה מנהג מקדם דיו"ט שחל בשבת לא היו נושאים כפיהם כבר נתבטל בימינו כי אין במנהג זה טעם ורוח כמו שהאריכו מפרש

לה תקיפת היצר וכיון שוהו מטעם קנס לכן גם כהן כהן רבינו הב"י בסעיף מ"א נמסא למת שאינו משבעה סתי מצוה פסול מן הדוכן ומכל מעלות הבהונה עד שישבו ויקבל שלא ימנא עוד כמרים עכ"ל ותביהני דמלשונו משמע דאם נמסא רק פעם אחד פסול ומלשונו המושג שהבאנו שמוע דוקא כשרגיל למסא א"ע ולא כשימנא א"ע פעם אחד ששרי שניו המטמא למהם ולא המטמא למת וכן משמע להדיא מלשון הרמב"ם בפ"ו מביאת מקדש וכן על נשים כהן כהן שיהיה נושא נשים בעבירה משמע שרגיל לעשה כן אבל אם עשה פעם אחת מנרשה ודיו וזע"נ כי נע"ד העיקר לדינא כמ"ש :

כה ובהו שכתב שירוש' ע"ד רבים וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מביאת מקדש ע"ש ובודאי לפי סוגית הש"ס בכבודות שם ובגמיון [ל"ו] לא הוצרך לזה רק אם א"צ לפרט את הנדר דאז חיישין שמא ילך אצל חכם ויהייר את הנדר ולכן צריך ע"ד רבים דאין לזה הרהר אבל אגן דקיייל ביו"ד מימן רכ"ח דצריך לפרט את הנדר א"צ ע"ד רבים ודברים רבים נאמרו בזה [עמ"ג] סקל"ט וז"ל כה"ע סימן ל"ו וז"ל ולי נראה פשוט הודאי כל מאי דמצינן לאחמורי עליה מחמירינן ובגמרא הוא להיפך דפריך על המשנה דמדירין אותו וניחוש שמא יתיר אצל חכם ומשני דצריך לפרט וכי' ופריך הניחא וכי' ומשני דמדירין ע"ד רבים כלומר דאז לכ"ע מועיל אבל אינו מבואר דלמ"ד צריך לפרט את הנדר א"צ ע"ד רבים ולמה לא נעשה החיזוק היותר שיכול להיות :

כו כתב רבינו הרמ"א בסעיף מ"א ד"א דמי שיש לו בת שנתיקפה לכוכבים או שזינתה אין מחוייבין עוד לקדשו כי אביה היה מחללה עכ"ל וכתבו דעיקר חובתו הוא משום זנות דהיה לו שמירה שלא תתיחד עם אדם כמו שאמרו בכתובות [מ"ס] . ראו גדולים שנידלהם לפיכך סקלין אותה על פהח בית אביה ע"ש וכתבו דכשנתחלה ודאי זינתה דבשאר עבירות מה יכיר האב לעשות [מ"א סקס"ב ול"ר] ונס כתבו דוזה רק לענין לחלוק זו כבוד לפתוח ראשון בתורה או במסיבה אבל עולה הוא לנשיאת כפים [סס ומ"ז סקל"ו] ולפ"ז לא ידעתי למה כתבה בס"י זה ובאמת כמפורסם דרכי משה כתב דין זה בסיומן קל"ה לענין קריאת התורה וכן במקור הדיו כמורכב סנהדרין פ"ו מפורש זה לענין קריאת התורה ונ"ל שבש"ע בשעת העתיקה בס"י זה ובמקומו בסיומן קל"ה וכבר כתבנו דחלל אינו נושא כפיו ואפילו חלל דרבנן כגון שנשא אביו חלוצה דהוה דרבנן ופרמי דין חלל נתבאר באה"ע סימן ו' ע"ש :

כז אגן אסור לא לישא כפיו דהא אסור בעבודה ונשיאת כפים היא עבודה [מג"א סקס"ז] ועוד דהא פטור מכל מצות האמורות בתורה ואבל בימי אבלו והיינו הך ז' לא מצינו שפטור ממצוה זו ולכן מוב

אבל מותר למכור אותו בעבד עברי כתב רמזה משמע דשירות כהן מותר וקשה מזה הירושלמי דהמשתמש בכהונה מעל ונשאר בקושיא על"ש ותימא מאי קא קיל הא מזה הירושלמי עצמו מוכח דמותר שררי ר"ז שימש לפנייה והסמ"נ כמ"ע פ"ג בדין עבד עברי תירץ זה וז"ל הסמ"נ מכאן יש להוכיח דאע"ל דאמר בירושלמי דברכות המשתמש בכהונה מעל מ"מ כשבר מותר להשתעבד בו עכ"ל ואיני סובן אמר העבד עברי נטל שכר והלא נמכר בניגותו ובמדרכי ניומן בהגות הביא (טע"ו סקל"ט) מעשה כהן שיצק מים ע"י רבינו חם והקשה הלמד אחד הא שנינו בירושלמי בומה"ז דק"י"ל בכהונה ה"ז מעל והשיב ר"ת אין קדושה בומה"ז דק"י"ל בגדיהם עליהם קדושה עליהם ואי לא לא והקשה התלמיד אי"כ כל מיני קדושה לא לעבדו להו ושחק ר"ת והשיב רבינו פטר דנתי שיש בו קדושה יכול למחול כדאמרין אין עבד כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום ואי לאו האי טעמא היה יכול להשתעבד בו עכ"ל ותשובתו של ר"ת אינה מוכנת כלל ואיך אמר שאין קדושה בומה"ז והרי מעשה דירושלמי היה בוסן הזה בומה"ז האמוראים :

סח האמנם בידי הרבדים כן הוא דהתורה קודשה את הכהנים לעבודת בהמ"ק וקראן קדושים כדכתיב קדושים יהיו לאלהים וכו' כי את אשר ה' הם מקריבים והיו קדש וכו' וגם עליו צוה הקב"ה שנקדש אותם בכתוב וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדוש יהיה לך וכו' והו ציוו שאנחנו נקדש אותם וצריך ביאוד דבשלמא הקב"ה שקדושם שיעבדו במקדש ושלא ישאו כזנים גרושת וזנות שפיר אבל אנהג האם ביריע להקדישם אך פירוש הוא שאתה תכבדת דבר של קדש וכוה אמרו חכמים בניגון (נ"ט) וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון ולימול מנה יפה ראשון בלומד שיהא סביב עליך ולפ"ו הדבר ברור דבמה שהקב"ה קודשם אין כח בידם לטמא ולאו בדעתם הדבר תלוי דנזירת מלך היא אבל כמה שעליו לקדשם בלומד דכבודם הלא בידם למחול שררי אפילו הרב שמחל על כבודו בכודו מחול ולכן בכל דבר יכול למחול וכן בקריאת התורה לברך ראשון חקת חכמים שאיני יכול למחול מפני דרבי שלום יתבאר כפי קליה ודע דשם מעילה לאו דוקא בחיוב קרבן מעילה וכל עבירה נקראת מעילה בכתוב וימעלו בה' אלהי אבותם ואוקלסו חרותם על מעילה לשון שקר ע"ש וכן כתיב למעל מעל בה' על דבר פועד ולהרוא שנית במעילה (י"ח.) אין מעילה אלא שנינו וכן הוא אמר איש איש כי תשמה אשורו ומעלה לו מעל וכו' הוא אמר וימעלו וכו' ע"ש דכל שעושה דבר נגד התורה נקרא מעל וכוה א"ש הרב כמי שנבאר בס"ד :

סח דר' ועירא כששימש לרבב"ח ולד"ח כרצונו המוב לא היה לאבזו של רבב"ח מה להרעם אך כשרבב"ח

טפשי הש"ע בזה (נ"ז סקל"ז ומנ"ח סקע"ו) ובעל קרי מתר בנישואת כפיים (נ"ז) והמחמיר לטבול תע"ב אמנם בא"י ובמנזרים ובכ"ז איזא נושאים הבהנים כפיהם בכל יום :

סז אלו מקומות שהכהנים פניהם כהם לדרום ולצפון כלומר שנוטים פניהם לשהם כדי שיהרשפש הברכה לכל הצדדים (א"י) ואלו הן יברכך וישמרך אליך ויחנך אליך לך שלום וכתב רבינו הרמ"א במעוף מ"ה ונהנין שמאריכין בניגון אלו התיבות כי כל אחת מהן היא סוף ברכה כמ"ע עכ"ל כלומר דבכרתם כהנים יש ששה ברכות כמו שפי' רש"י בחומש ואלו הן יברכך ברכה אחת וישמרך שניה אליך והיא סוף ברכה דיאר שלישיית ויחנך רביעיית אליך דישא הוא סוף ברכה דישא והיא חמישיית ולך שלום ששית ולכן גם יברכך מקרי סוף ברכה כיון שהיא ברכה כמ"ע ואלך דיהנך היא סוף ברכה דיאר ואלך דישא היא סוף ברכה דישא ולך שלום ברכה אחת היא (ומיוסד קושיא מנ"ח סקע"ב) ואומרים הרבש"ע במ"ש בסמ"ק ק"ל ואמריה אומרים זה בשעה שמאריכים הכהנים בניגונים בסופי הפסוקים וישמרך ויחנך שלום אך לא בעת אמירות התיבות אלא כשהשי"ן מסיים וישמרך בניגונים והעולם אומרים רבש"ע וכשמסיימים אומרים הכהנים וישמרך וכן כיוחנך וכן בשלום והמקריא והיינו הש"ן לא יאמר רבש"ע האסור לו להפסיק אלא עומד ושחק (עמ"ג סקע"ג) ולשמענו מדבריו שספקים זמננים כגון סוכה עמ"ג בסופו ולכן כן הלכות אללינו (גם) חס מקריא חסר לא יאמר רב"ן :

סח כתב רבינו הרמ"א בסוף סי' זה אסור להשתמש בכהן אפי' בומה"ז דרוה כמזעל בהקדש אם לא מחל על כך עכ"ל ולכאורה אינו סובן דאם היה כמזעל בהקדש מאי מהני מחילה ולכן יש לו דבאר דין זה שנתחבמו בו ראשונים ואחרונים ומקור הדין מירושלמי ע"ה דברכות (ס"ה) והכי איתא שם דרבב"ח ור' תנא יזו יושבין ואוכלין ור' ועירא עומד ומשמש עליהם ודישט להם כוס ושמן ביד אחת ובי' אומרים שם שנטיל השמן בימינו והכוס בשמאלו וא"ל רבב"ח ר"ז האם ידך השנית קמוע שאתה הכאתן בידך האחת וכעם אביו של רבב"ח עליו וא"ל לא דייך שאתה יושב והוא עומד ומשמש ועוד ר"ז כהן ואמר שמואל המשתמש בכהונה מעל אלא שעוד אתה כבוה ארת לכן גורני שאתה תעמוד ור"ז יושב ואחה תשמש לו ומנין שהמשתמש בכהונה מעל אמר ר"א בשם שמואל דכתיב בעורא (מ') בשמסר להבנינים בסף וזהו כלים לבהמ"ק אמר עזרא אתה קודש לה' והכלים קודש מה כלים המשתמש בהם מעל אף המשתמש בכהנים מעל עכ"ל הירושלמי ויש לדקדק דאם בן למה שחק אביו של רבב"ח עד שביזוה וזא מיתה בו מה שר"ז שימש לפנייהם :

סח ובנהמ"י. פ"ג מעבדים כהן דאין עבד כהן נרצע

כשרב"ח גער בו שלא שימש כהוגן ופגע ככבודו ונמצא כאלו מוכרח לשמש ולכן כעם אביו וא"ל לא דייך שאתה יושב והוא עומד ומשמש כלומר שחולק לך כבוד ועוד שהוא כהן ומחל על כבוד כהונתו אלא שעוד אתה מכה אותו ונמצא שאהה מכריחו לשמשו והמשמש ככהונה מעל כלומר המשמש שלא ברצון הכהן עובר עבירה שמשנה קדושת שמים שהתורה צוהה וקדשתו ואתה מכה אותו ואמר שמואל מדאמר עזרא אחם קדש והכלים קדש מה כלים המשמש בהם שלא ברשות מעל אף כהנים המשמש בהם שלא ברשות מעל כלומר עובר עבירה :

עב ולפ"ו הדין ברור דכהן ברצונו יכול לשימש ולשרת כרצונו ודלא כמו שאומר רבשלא יגיע להכהן הנאה אסור ולא מהני מחילתו [ט"ז סוף סקל"ט] וכבר השיטתו [א"ר סק"ו ובלא"ט סק"ג] וכן לא נראה לענ"ד מי שכתב שבכהן ע"ה מותר להשתמש [מל"מ ס"ז] דאמרי התורה חילקה בין ע"ה לת"ח והרי מבואר לקמן מימן קל"ה דהמנהג הפשוט דאפילו כהן ע"ה קודם לקרות לפני חפס גדול ישראל ע"ש וכן יש שכתב להקל משום דהאידנא ליכא מיוחסי כהונה וחלילה לומר כן ולהטיל דופי בקדושת כהנים וכבר צווחו על זה בכרוכיא [טכ"ז ס"ט כ"ו] ועיקרא דדינא כן הוא דשלא ברצון הכהן אסור להשתמש בו וברצונו מותר ונ"ל דגם כהן בכהן אסור להשתמש או אפשר דקדשתו הוא רק על ישראל וכל מה שחשבו חז"ל בוקדשתו לפתוח ראשון וכו' לא שייך מכהן לכהן וצ"ע לדינא וגם יש להסתפק אם מותר להשתמש בכהן בעל סימ כיון דלא חזי לעבודה ולא קרינן ביה כי את לחס אלהיך הוא מקריב וכן נראה ע"ק :

ע ולפ"ו שפיר מוקשה בעל הנהמ"י שררי מוכרין עבר עברי מפני גניבתו והוה המכירה בע"כ במובן והרי המשמש בכהונה שלא ברצונו מעל אמנם הסמ"ג תירץ רבשכר מותר להשתמש בו כלומר דהא אם השכיר עצמו לרצונו מותר שררי מוחל על כבודו וא"כ לא תהא סמנה רצון התורה מרצונו דהתורה השכיבה אותו כדי שישלם גניבתו והוא מוכרח לקבל ע"י רצון התורה שאמר רוצה אני וכופין אותו עד שאמר רוצה אני כבגטין וקרבתות כידוע :

עא ור"ת ס"ל כן דעיקר קדושתם הוא בשעה שנושאים בגדי כהונה ולהדיא אמרין בזכחים [ר"י:] וחגרת אחם אבנט וגו' והיתה להם כהונה לחוקת עלים בזמן שבגדיהן עליהן כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם אך לפ"ו למה אמרו קדשתו לפתוח ראשון וכו' והא אין בגדיהם עליהם ולכן ס"ל לר"ת דבזמן שבגדיהן עליהן אין קדושתן בידן ואין יכולין למחול

סימן קבט באיזה תפלות נושאים כפים. ובו ג' סעיפים :

נושאים כפים במנחה מפני שמרבים בתחנונים והוא ג"כ סמוך לשקיעה וכתב דבאשכנז אין נוהגים כן ע"ש ואצלינו בלא"ה לבד ממוסד אין נושאים כפים [ומזה נראה שהיו מתפללין מנחה בכל יום כמה שעות קודם הלילה מפני שהיו רגילים ללכת אחר מנחה כ"כ סג"ח סק"ג בשם סר"ן וכן בתענית סיו מתפללין סמוך לשקיעה] וכתב רבינו הרמ"א ולכן אומרים ביום הכיפורים במנחה אלהינו וכו' ברבנו וכו' אף ע"ג דאין ראוי לנשיאת כפים מ"מ הואיל ואם עלה לא ירד מקרי קצת ראוי וכן נוהגים במדינת אלו אע"פ שיש חולקים עכ"ל וכ"ש בכל תענית שאומרים אלהינו שהרי ראוי לנשיאת כפים ומנהגיו כשואמרים אלהינו אומרים שם שלום ולא שלום רב ומ"מ המתענין עד הצות ואח"כ מתפללין מנחה גדולה אין המנהג לומר אלהינו ואומרים שלום רב ואע"ג דלפי הסמ"ע דאם עלה לא ירד הוה אז ג"כ כיון שלא אכלו ולא שרתו מ"מ אין המנהג כן [עמג"א סק"ח] :

א אין נשיאות כפים אלא בשחרית ומוסף ונעילה ביום שיש בו תפלת נעילה כמו ביה"ב וכן הענית ציבור בזמן שהיו נוהגין להתפלל בו תפלת נעילה כמו בזמן המשנה אבל אין בה נשיאת כפים מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם ושמה שהו הכהנים יין ושכור אסור בנשיאת כפים ואפילו כיום תענית אין נושאים כפיהן במנחה גזירה מנחת ת"צ אצמו מנחה כל יום :

ב בר"א בתעניות שמתפללין בו מנחה ונעילה אבל תענית שאין בו נעילה כגון מ"ב ו"ז בחמו ועשרה בטבת וכן כל תענית צבור אצלינו הואיל ותפלת מנחה שלהם סמוך לשקיעה החמה הרי נראית כנעילה ואינה מתחלפת במנחה של כל יום ולפיכך יש בה נשיאת כפים וכהן שעבר ועלה להוכן במנחה של יום הכיפורים הואין והרבר ידוע שאין שם שכרות ה"ז נושא כפיו ואין מודידיו אותו מפני החשד שלא יאמרו פסול היה לפיכך הודידוהו כן כתב הרמב"ם בלא מתלה ע"ש וכו' המור והש"ע ובשם בה"ג כתב המור דביה"ב

סימן קל רבש"ע שאומרים בשעת נשיאת כפים, ובו נ' מעיפים :

פירש ואי לא בלומר כשמיימו הרבש"ע והבהנים עדיין לא סיימו יאמר גם זה [מ"ו ומנ"ח] ואינו מדוקדק לפ"ו לשון ואי לא ויש מי שפ"ו ואי לא בלומר שאין לו כח לומר אריכות של הרבש"ע יאמר אדיר בטרם [ח"ד] בטס אגודס :

ודע דהמנהג שלנו שאחר שמתחילין הבהנים פניהם אומרים אדיר בטרם ואין זה עולה לפי טסחהינו בנמרא אלא המנהג בניו ע"פ נוסחת רי"ף והרא"ש דגרסי הכי וכד מהררי כהני אפיהו לימא וכו' ע"ש וגם המנהג שלנו שכולם אומרים הרבש"ע גם מי שלא חלם מפני שאין אנו עולין לדוכן רק ביו"ט ואם לא עתה הרי לא יאמר לעולם ואולי מ"ל דתפלה זה מועיל גם בלא יום החלום וכתב רבינו הרמ"א דבמקום שאין עדיין לדוכן יאמר כל זה בשעה שהש"ץ אומר שים שלום ויסיים כהדי ש"ץ שיענו הקהל אמן עב"ל ואם ראה שלא יוכל לסיים עם הש"ץ יתחיל בשעה שהש"ץ אומר יברכך [מנ"ח] אבל לא יאמר בן בכל יום [מ"ו] :

א אמרו ח"ל בברכות [מ"ה] : מאן דחוי חלמא ולא ידע מאי חוי ניקום קמי כהני בשעה שעולים לדוכן ונימא הכי רבש"ע אני שך וחלומתי שלך חלום חלמתי ואינו יודע מה הוא [ויסי ללון מלפניך ה' חלסי וחלסי חבתיו סהיו כל חלומותי עליו למנוח] [בנמרח ליכא זה] בין שחלמתי על עצמי וכו' עד לטובה ואנחנו מסיימים והשמרני [כנגד וישמך] ותחגני [כנגד וימך] ותרגני [כנגד שלום] ומשמע מזה דדוקא כשאינו יודע החלום מועיל זה אבל כשיועד צריך דוקא הטבת חלום [וכ"כ המהרש"ח] ויראה לסיים כשהיה עם הבהנים כדי כשהצבור יענו אמן יעלה גם על תפלתו דאמן מועיל מאד שהקובל תפלתו כמאמרם ו"ל גדול העונה אמן יותר וכו' :

ב בנמרא איתא ואי לא לימא הכי אדיר במיום וכו' יהי רצון שתשים עלינו ועל כל עמך ביה ישראל וכו' שלום והיה ג"ל לפרש ואי לא בלומר שלא תפיק לומר הרבש"ע עד שהחזירו הבהנים פניהם יאמר אדיר בטרם [רג"ל שלום כיון המעיו"ט ע"ס] אבל מפרשי הש"ע

סימן קלא דין נפילת אפים, וכו' ח"י מעיפים :

בה [מנ"ח סק"ח] וכמה מהדוחק הוא זה אמנם טונתו בן הוא דאין הטובה לנדר איסור דאין שייך איסור כיון שהוא רק רשות אמנם רבינו הב"י הולך לשיטתו כמפורסם הגדול שכתב בשם הרשב"א דאין שייך איסורו משה ר"א לא היתה מניחתו ליפול אלא שהיה נכנס עמו כדברים ואז לא היה מועיל נפילת אפים שלו לפעול [עצ"ו וס"ו סק"ח] וללא כפי' הריב"ם טעמיה המנ"ח כס סהיה טובה מליפול ע"ס] והיה שאומר רבינו הב"י אין לדבר וכו' בלומר דאם ידבר לא יניע לו תועלת התפלה מנפילת אפים :

ד עיקר נפילת אפים היא בפישוט ידים ורגלים בפנים שמתחילתה על הארץ בדרך שאנו עושין ביוה"כ וי"ל הרמב"ם ס"ח מתפלה השתחויה כיצד וכו' ויה"כ לא"ץ ונזיל על פניו ארצה ובהחנן ככל החתומים שיצאה כדעיה האמורה בכ"ם על כרבים קודה על אפים השתחויה זה פישוט ידים ורגלים עד שינמצא כושר על פניו ארצה כשהוא עושה נפילה פנים אחר הפלה יש מי שהוא עושה קודה ויש מי שהוא עושה השתחויה ואסור לעשות השתחויה על אבנים אלא ככהמ"ק ואין אדם חושב רשאי ליפול על פניו אא"כ הוא יודע בעצמו שהוא צדיק בירושע אבל משה פניו מעט ואינו כובש אותו בקרקע וכו' עב"ל והמעט שאמר רשאי ליפול על פניו אא"כ הוא צדיק בירושע שפי' רש"י [מגילה כ"ב,] מתבאר כדי שלא יתבוה אם לא יהיה נענה תיכף וכן מבואר מהר"ף והרמב"ם וכן משמע מירושלמי בפ"ב התענית שאומר דדוקא כציבור אין לו לעשות כן אבל ביחודות

א ולאחר שיסיים ש"ץ חזרת התפלה נפלים על פניהם ומתחננים וענין נפילת אפים הוא כדי שיסוד התפלה בנ' סדרים תחלה תפלה דמיושב וליינו עד שמ"ע ואח"כ הפלה דמנומך ואח"כ נפילת אפים כמו שעשה משה רבינו ברכיבו ואשכ בחד וכתוב ואנכי עמדתי בחד וכו' ואתנפל לפני ה' [טור] ולכן אומרים אח"כ ואנחת לא נדע מה נעשה בלומר התפללנו בכל אופן היכולת ויותר מזה לא נדע מה נעשה ורק עדיך עינינו [כ"מ בטור ע"ס] :

ב כתב המור בשם רב נמרונאי נאון נפילת אפים רשות היא ולא חובה ע"ש ולכן בנגל במבלין איתא מפני כמה דברים כמו שתבאר ונ"ל דעשיו שכל ישראל הנו בזה שוינה עליהו חובה אם מעט ואם הרבה וגם מצונו בנמרא דעם כי היא רשות מ"ם עניינה גדול מאד ומן השמים ממהרים לענות על נפילת אפים דאמרין כס"פ הוה בענין הנורו של עכנאי שר"א היה לו קפידא על ר"ג הנשוא ואשתו של ר"א היתה אחותו של ר"ג וקא הניחתו בכל יום ליפול על אפיו ופעם אחת לא השניחה ונפל על פניו ומיד נענש ר"ג ע"ש הרי מפורש דאין זה חובה דאלו היתה חובה לא היה ציית לה וגם מפורש דכחה גדול התיכף ומיד נתקבלה הפלתו :

ג וכתב רבינו הב"י אין לדבר בין הפלה לנפילת אפים עב"ל דדקדקו בזה דהא כמיטן נ"א מפורש דרק עד אחר שמ"ע אסור לדבר ע"ש והרצו דדוקא לתפסק ולעסק בענין אחר אסור אבל שיחה בעלמא לית לן

ימינו תחבקי וכן הוא בבראשית רבה [סס] ותב
 רבינו הרמ"א בסעיף א' והעיקר להמטר בשחרית שיש
 לו תבלין בשמאלו על צד ימין משום כבוד תפילין
 ובערבית או כשאין לו תפילין בשמאלו יטה על צד
 שמאל עכ"ל ויש מי שכתב שגם בשחרית תפילין יפול
 על השמאל אלא שיטה ראשו לצד ימין ובמנחה יטה
 לצד שמאל וטעמינו כיביתו הרמ"א וכן הסכימו האחרונים
 [ט"ז ומנ"ל סק"ג] וכשפול לא יפול על בשר הוד אלא
 על בגד דיד לא חשיב ביטוי כמ"ש בסימן צ"א [סס
 קכ"ג] והש"י יטה בראשו לצד התיבה [סס סק"ג] ולא
 לצדדין וכן מי שיושב בנגד הארון יטה כנגדו [סס]
 להבי שפיר מפי דמיוני במשתחוה כלפי אה"ג וא"צ
 ליפול דוקא במקום שהתפלל דמותר להתפלל במקום זה
 וליפול תחנן במקום אחר :

ח במזרח כתב לומר בשעת נפילת אפים רבון כל העולמים
 וארוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא רחם
 עלינו שאנחנו עבדך ומעשה ידי בשר ודם מה אתה מה
 חיינו וכו' מה נאמר לפניך ה' אלהינו כי אנחנו העייט
 והרשענו ואין לנו כהן לעשות חובותינו ולא כה"ג וכו'
 ולא מוכח וכו' ולכן יר"ם שהתאם תפלינו מקובלת
 ותחשב לפניך וכו' ובכשישם באלו הדרכים אותם על
 גבי המזבח ותרצנו עכ"ל ועוד יש שם הפלה אחרת
 מירושלמי ע"ש אבל מנהגינו לומר מזמור רחום וחנון
 שמאיתו וכו' עד יבושו רגע ויש אומרים מקודם פסוק
 ויאתר דוד אל נד צד לי סאר וגו' ואז תהגין לאמרו
 ומנהג ספרד לומר מזמור לדוד אלהי ה' נפש אשא
 וכן הוא בוודי ויבין למסור נפש והודיר דאם לא כיון
 מילוי אלא בכבא רחוקא גרם עליה לאסתלקא מעלמא
 עד לא ממו יומין ע"ש ולכן נמנעו מלאמרו באשכנז
 [מנ"ל ססק"א] :

ט ולאחר שיגביה ראשו אחר נפילת אפים יתחנן מעט
 כל מקום ומקום לפי מנהגו ואנחנו מנהגינו לומר
 שומר ישראל וכו' עד והושיענו ואח"כ אומרים ואנחנו
 לא נדע מה נעשה וכתבו שנוכל לומר ואנחנו לא נדע
 בישיבה ומה נעשה בעמידה ובקול דם [מנ"ל סק"ד]
 כסס של"ה והמעט נ"ל ע"פ מ"ש בסעיף א' הרהפילנו
 בכל אופן היכולת בישיבה ובעמידה ובנפילה ולכן עתה
 פרמיום ליה האל האל נבלנו וישבנו ועמדנו ומה נעשה עוד
 ולתה רק עינינו וכוזו רחמך ואח"כ אומד הש"י
 חצי קדוש ואח"כ אומרים אשרי למנצח עינך וכו' לציון
 ויתבאר בסימן קל"ב וכתב רבינו הרמ"א בסוף סעיף א'
 דאפילו בימים שאין אומרים תחנן אומרים למנצח מלכד
 בר"ח ותפלה ופורים וע"פ ועיו"כ וכו' וכו' וכן הוא
 אל אך אפים שפונים וחישי שיתבאר כפי קל"ד אבל
 מנהג הספרדים דלמנצח שיה לתחנן וכוים שא"א תחנן
 אין אומרים גם למנצח :

י כתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' י"א דאין נפילת אפים
 אלא במקום שיש ארון וס"ת בתוכו אבל בלא"ה
 אומרים

ביחודות מותר ע"ש ולמעט זה א"ש דביתוד ליכא חשש
 זה שאין הכל יודעין והוה המעט שאמרו שם בגמרא
 דאביי ורבא כדנפלו על אפיהו אצלו אצלו בלומר
 המו על צדיהן מעט כמו שהמנהג אצלינו ולא נפלו
 על הקרקע ולפי' אנחנו בודאי אינו בראים ליפול כפנינו
 על הקרקע וכן המנהג הפשוט :

ה ולכן הרמב"ם ב"פ בסדר התפלה כתב ברין ה'
 דאחר שישלים כל התפלה ישב ויפול על פניו ויטה
 מעט הוא וכל הציבור ויהתן והוא נופך ויושב וינביה
 ראשו הווא ושאר העם מתחנן מעט בקול רם מיושב
 עכ"ל בלומר שאחר ההתחנן אומרים דבר מה כמו
 אצלינו שומר ישראל או ואנחנו לא נדע ומבוואר מדברי
 דתחנן הוא רק מיושב ואפילו הש"י כמו שכתב והוא
 נופל ויושב ואין בן המנהג אצלינו הש"י מטה על צדו
 מעומד אצל העמוד וכ"כ רבינו הב"י בסעיף ב' נפילת
 אפים מיושב ולא מעומד עכ"ל וביאר בספרו הגדול ש"פ
 הקבכה היא לעיובא ולכן אפילו סיים תפלתו עתה
 ועומד במקום שכלו הפסיעות לא יפול שם מעומד אלא
 ישב שם ואם שם א"א לישוב ממתיך כדו הילוך ד"א
 וחודר למקומו ויושב [מנ"ל סק"ה] אבל הריב"ש והמהרי"ל
 בהבו שאין קפידא ויכול ליפול מעומד [סס] ואנחנו אף
 שהפסיק כדעה ראשונה מ"מ כמה פעמים אירע לנו
 שא"א לישוב כנון שהבירו עומד בתפלה בתוך ד' אמותיו
 ואמור לישוב מדינא דנמרא כמבואר בסימן ק"ה וחלילה
 לעבור דינא דנמרא מפני זה ווא נופלין מעומד [וסל"ט]
 וסוסי כתבו דהך דלכזי ורבה מללו חללוני אינו מוטעם
 שאדם מחזק אינו רשאי וכו' אלא מוטעם דלע"ז למן הסוסי
 ליכא חיובי כפיסלה על רלפת לחניס רק כפיסוטו יודים
 וכגלים מ"מ מדרכנן חסור נס כפתס נפילס על רלפת לחניס
 ע"ש ולפי"ז גם צביתו חסור ונ"ל לציפתס דסיקלתי ססתי
 הוא טלא כרלפת לחניס] :

י על איהו יך נופלים כתב המור בשם גאון דארם חשוב
 צריך ליפול בצד שמאל והמעט כתבו שיש היו מרביצין
 התמיד כששוחטים אותו על שמאלו [צ"י כסס סלכ"ג]
 ועוד מעט משום דהסיבת שמאל שמייה הסיבה שהוא
 הסיבת בני חורין ובאוהו צד שנראה כבן חורין צריך
 ליבעד לפני המקום [סס כסס רב ה"א] וסימן לדבר שמאלו
 תחת לראשי [סס] ועוד מעט בשמאלו כשינה בימינו
 בדכתיב ה' צלך על יד ימין וכתבו שויתי ה' לנגדי
 תמיד נמצא כשהוא מומה עד שמאלו פניו כלפי שינה
 ואם יטה על צד ימין יהיה הויפק ולא יתכן לעשות בן
 [סס כסס סל"ג] :

ז והמור כתב דבאשכנז נוהגין להמטר על צד ימין והכי
 אי' במדרש על קרא דימינו תחבקי עכ"ל וכו' הריקין
 אנו אין הימין כי השכינה בנגד האדם ובשמוטה על
 ימינו והשכינה כנגדו שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקי
 עכ"ל [צ"י] וכו' הריב"ש בתשובה בשם רש"י בשם
 רבותיו שראוי שהיה ההטייה לצד ימין מדכתיב וכו'

ואם כיון דיהיב לטובות ולא מתחלה ר"ח פיון עד אחר שבועות עכ"ל ויש מקומות שאין נופלין אחר שבועות ו' ימים מפני שיש קהינתו תשלומין כל שבועה [מנ"א סק"ח] ופסק שני לא חשבו והוא פלא ומנהג הספרדים שלא ליפול בו ויש נוהגים שלא ליפול מן אחד טובות עד אחר ר"ח מרחשוון מפני שרוב ימי החדש היה באר נפילת אפים ואינו עיקר דעו של"ג בעומר יש לזווד מאד ומעשה בגדול אחד שהיה רגיל כל יום לומר נחם בתפלה ואמרה גם כל"ג בעומר ונגעש [מנ"א סק"ח] כסס כוונת] דעו דמדברו רבותינו בעלי הש"ע מביאר דבמנחה שלפני מ"ו באב וט"ו בשבט ול"ג בעומר ופזרים צפלים שהרי כתבו מפורש רק ער ר"ח וחונכה ומנהגו אינו כן כידוע :

י"ג עוד כתבו בסעיף ד' נהגו שלא ליפול על פניהם לא בבית האבל ולא בבית החתן ולא כבהב"צ ביום מילה כשיש חתן ודוקא שהמילה או החתן באותו בהב"צ אבל אם אין המילה בבהב"צ אף ע"פ שהוא בבהב"צ האחרת אומרים תחנון וביום המילה שא"א תחנון דוקא כשחריה שמילין או התעק אבל במנחה אינ"פ שמתפללין אצל החנוק הנמול אומרים תחנון משא"כ בחתן שאין אומרים תחנון כל היום כשמתפללין אצל החתן ולא מקרי חתן אלא ביום שנכנס לחופה עכ"ל :

י"ד יש מי שאומר הטעם באבל משום דכתיב והפכתי חניכס לאבל [צ"ח] ואינו מבין דנהי דררשינן מבין דאבלות ו' הויא דרגל אבל לענין זה מה שייך דומיא דרגל ואדרבא לא הוי הופך מרגל ונראה הטעם שלא להגביר מדת הדין בבית שכבר הדין מתוח כנגדו [ול"כ הלכות] וכן לא יאמרו שם שום הנהגה ולא מוסור יענך ה' ביום צרה [מנ"א סק"ח] ולא והוא רחום בכו"ה וכל זה לא יאמרו לא האבלים ולא המתפללים שם כל שבועות ימי אבלות והמתפללים שם כשיכנסו משם לביתם יאמרו והוא רחום [ט"ז סק"ט] אבל נפילת אפים לא יאמרו בכיורם [כ"ח] דאין זה רק סיד אחר התפלה והלל לא יאמרו בבית האבל [מנ"א סס] ויש מי שאומר דבחטונה יאמרו שם מפני שבחטונה חובה משא"כ ר"ח אינו אלא סנהג [סס כסס התניא] ויש מי שאומר דגם בחטונה לא יאמרו [סס כסס מהר"ל] והנכון שהאבלים לא יאמרו כלל והמתפללים שם יאמרו כבואם לביתם [סס] וזהו בחטונה ובר"ח א"צ כיון שאינו אלא סנהג ופסקו ואינו ואת כרייה בואא לציון יאמרו בבית האבל [סס] אף שבמ"ב אין אומרים אותו זהו מפני שכל ישראל אסורים ללמוד וסליחות יכולים לומר בבית האבל אבל לא ודויו ותחנונים [מהה"ס סס] וזהו הכל בשיש אבל שם אבל המתפללים במקום שמת אדם ואין שם אבל יאמרו חל וכן האבל כשיושב בבהב"צ אף שייך כל זה ובמל לנבי בהב"צ דאין שייך לקרא שם בית האבל כמפורש רק הוא בעצמו לא יאמר [ובית האבל אף שהמת מת במקום אחר מ"מ נראה דהוי צית האבל] :

ובבית

אמרים תהיה בלא ביסוי פנים וכן נוהגין וחרז בחב"ג הפתח לבהב"צ או בשעה שהצבור מתפללין או אפילו יחד בביתו אומר תחנה בנפילת אפים עכ"ל הדין הוא הוא מרובק וכתב סימן לדבר בהירושע במלחמה העי ויפול על פניו לפני ארון ה' [ט"ז סק"ה] סקססה מפלגה נכבסה דכתיב ויכנו לפני ה' וימנוהו ויפול על פניו לפני ארון ה' [ט"ז סק"ה] בספרו הגדול כתב דאם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה עכ"ל ונ"ל הכוונתו דהא עיקר ההנפלות למדנו ממשנה רבינו דכתיב ואתנפל ושם לא היה ארון ואי משום שבהר סיני היה עיקר השראת הקדושה תא בכל מקום שהאדם מתפלל לפי הטקום קדוש וכשמתפלל שכינה כנגדו והוא בעומד לפני המלך כאשר נתבאר כמה פעמים ועוד דברא"ש מגילה שם פסק דייחוד בביתו מותר ליפול פניו עד הקרקע ובביתו מסתמא ליכא ס"ח [ט"ז סס] ומ"מ מהנהגה הפשוט כדריקא וכפסק רבינו הרמ"א ובחצר בהב"צ הפתוח לבהב"צ בשעה שהפתח פתוח נופלין בחצר ולא בשעה שהפתח נעול ובעורת נשים נופלין [מנ"א סק"ז] וכן החדרים הקטנים שסביבות חתי כנסיות ובתי מדרשות דינו כבהב"צ ובה"מ לענין זה וזה שכתב דאפילו יחד בביתו בשעה שהצבור מתפללין נופל על פניו יש מי שפ' דהוי דוקא בשעה שהציבור אומרים תחנון [סס סק"ח] ויש מי שפ' דרק בזמן התפלה של ציבור יכול ליפול [ט"ז סק"ז] וכ"ש בשמתפללין במנין בביתו בשעת ומן תפלת הציבור נופלים שם גם כלא ס"ח [סס] וכן נראה עיקר ככוונת רבינו הרמ"א אם כי אין מהנהג כן : י"א אין נפילת אפים בלילה ולכן בערבית ליכא נפילת אפים שכן מקובל לחכמים כי נפילת אפים רמו למדת הלילה ואין נופלין על פניהן וקרוב הדבר לקצץ בנשיעות [צ"ח] אך בימי הסליחות באשמורת מותר ליפול מפני שהוא קרוב ליום [סס] ואחר חצות לילה ומן רחמים אבל בתחלת הלילה תגבורת הדינים [מנ"א סק"ט] ומיורא אם נמשך התחנון מהמנחה עד בין השמשות אין לחוש כל זמן שבריתן אינו ודאי לילה [ט"ז סק"ח] :

י"ב כתב הרס"ם בספ"ה מנהג פשוט בכל ישראל שאין נופלין על פניהם בשבת ויו"ט ור"ח וחגיגה ופזרים ולא במנחה של ערבי שבתות ויו"ט ולא בערבית שבכל יום ויש יחידים שנופלים בערבית וביוה"כ נופלים על פניהם בכל תפלה והפלה מפני שהוא יום תהנה ובקשה ותענית עכ"ל ואנחנו לא ידענו ולא שמענו מנהג זה לומר תחנון ביוה"כ וגם יחידים שפילו בערבית וכתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ו' נהגו שלא ליפול על פניהם במ"ו באב ולא במ"ו בשבת ולא ב"ח ר"ח ולא במנחה שלפניו ולא בחטונה ו"א גם במנחה שלפניו וכן נוהגין ובפרדים אין נופלים על פניהם ובל"ג בעומר אין נופלים וכן בערב יוה"כ וכן בערב ר"ה אפילו שחירת ומנהג פשוט שלא ליפול על פניהם בכל חרש ניסן ולא במ"ב

וכיון שעברו ו' ימי המשחה אף שהחופה היתה לעת ערב מ"ם אומרים בשמיני בבוקר תחנון וכל מקום שאין אומרים תחנון בחול אין אומרים כשבת אב הרהמים וצדקתך צדק ואם היה חתן ביום התענית או מילה ביום התענית מתפללים סליחות ואומרים יודיו ואבינו מלכנו רק תחנון וגם והוא רהום או אומרים [והדין הכמ"ח בסעיף ה' אין להס זוס חסום כמ"ש המג"א בסק"ג וע"כ בסק"ד ממנהג קטניות וחלון ידוע חללינו מנהג זה] :

יח כתבו רבותינו בעלי הש"ע בס"ם זה אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו כשמתפלל על הציבור אא"כ הוא בטהו שיענה כיהושע בן נון וכן אסור לכל אדם ליפול על פניו בפישוט דים ורגלים אפילו אין שם אבן משכית אבל אם גומה קצת על צד מותר אם אין שם אבן משכית וכן יעשו כשנשפלים על פניהם ביה"כ אם יציעו שם עשבים כרי להפסיק בין הקרקע ובן נוהגים עב"ל והנה זה שכתבו כשמתפלל על הציבור יש מי שפי' דרוקא בפני הציבור [מ"ז סק"ג] וכמ"ש בסעיף ד' והלשון לא משמע בן ונ"ל דכוונתו דרק כשמתפלל על הציבור אפילו בביתו חיישנין ללוות שפתים בשלא יענה ובאמת יש שדך מפרשים הירושלמי שהבאנו שם [לראב"ד בסס"ה פס']. הראשון ע"ש] וזה שכתבו דבפישוט ידים והגלים אסור אפילו בלא אבן משכית כלומר אפילו רצפה שלא סאבנים אין זה לא שימת הרמב"ם ולא שימת הרא"ש כמו שבארנו בסעיף ה' והיא דעה הירודתה שהביא הריב"ש כמ"ש רבינו אב"ד בספרו הגדול ומה בזה ע"ש והמיהתי שחשש רבינו הרמ"א לזה וזה שכתבו אם יציעו שם עשבים צ"ל או יציעו [מ"ז סק"ג] וה"פ דברא עשבים או כיסוי אחד יש להטות ובעשבים א"צ להטות [וכ"כ המג"א סק"ב ומדכריו מזכיר דבר"ס בעליו ח"כ נפילה על הקרקע בסניו ע"ש והמנהג לעשות כמו ביום הכיפורים] :

יז ובבית החתן לא יאמרו תחנון שאין לעורר מרת הדין ביום שמחתו ואו אפילו כששבו לביתם אין צריבין לומר וזוא רהום [מ"ז סק"י] וכן במילה מפני שהיו פטורים מפני השמחה ולא דמי דבית האכל דלא סיפטר פטורי אלא מפני שאין לעורר שם דינים כמ"ש וזה שכתבו דגם כשהחתן או המילה בבה"ג כולם פטורים וזה שכתבו למה באבל אין בן כמ"ש דמי דלא רבאבל הפטור הוא מפני המת ואע"פ שמת במקום אחר מ"ס ביה האבל פטורו מפני ענין המת ומה שייך זה להרה"ג משא"כ החתן והמילה הפטור מחמת עצמם ולכן בכל מקום שהם הרי הם שם ונתפשטה השמחה על כולם [מ"ל] :

יח ודע דעיקר שמחת החתן הוא בשבעה ימי המשחה וזה שכתבו דלא מקרי חתן אלא ביום שנכנס לחופה אין כוונתם על להבא אלא על העבר כלומר דלכאורה מקרי חתן מומן הבנתו לחופה שהרי מצינו בכתובות [מ' .] שהיו אומרים שהשמחה במעונו מומן האירוסין או מבי רבו שערי וכו' ע"ש והיהו אומר דגם לענין התנון בן כיון שאין זה אלא רשות לוח קמ"ל דרק ביום החופה בלבד ולא קודם [ומיושב קודם סוף סק"ג] וגם מ"ש שלא יבא לכה"ג נדה ע"ש ודו"ק] ומבואר מדבריהם שכל יום החופה אפילו בשחרית פטורים מתחנון ובמילה במנהג צ"ל תחנון כמ"ש ויש מי שאומר שא"צ לומר [מג"א סק"א וצ"ח בסס רס"ל] והנכון שאם הסעודה אחר מצחה שלא לומר תחנון ואם הסעודה היתה קודם מצחה אינו נכנס וכמו שכתבנו שכן המנהג ועוד מנהגנו שאפילו המילה אינה בבה"כ אם רק בבה"כ מתפלל אבי הבן או המוהל או הסנדק אין אומרים תחנון [ולמעט שם מנהג שלא לומר תחנון בכל העיר כשיש מילה בעיר ומזבח זה בעמ"ז ע"ש] :

יח ודע דשבעה ימים של חתן אינו במעלה מעשה לשעה

סימן קלב דיני אשרי ובה לציון וקדושה שבו. ובו ה' סעיפים :

מטה וכשם שבקדושה אומרים מלא כל הארץ כבודו כלומר אף שהוא קדוש ומובדל מ"ם מלא כל הארץ כבודו כמו בן באשרי שעם כל גודל גדולתו הוא חנון ורחום וטוב לכל ורחימו על כל מעשיו ועינוי כל אליו ידברו והוא נותן דהם את אכלם בעתו פותח וגו' על דרך שאמרו במקום שאתה מצוא גדולתו שם אתה מצוא ענותותו וכו' :

ב ועוד מעם באשרי לפי שהכנו מוזן והנפש בק"ש ותפלה ומסית ותפילין ויחוד השם והאבהתו לכן מבקשים עתה שישפיע לנו בחסדו מוזן הגוף שיתן לנו את אכלנו בעתו שיומין לכל איש ואיש די פרנסתו וזהו פותח את ידך והשני פסוקים שמוסיפים קודם תהלה לדוד ואחר אחר תהלה לדוד והיהו אשרי יושבי ביתך אשרי העם שככה לו ופסוק ואנחנו גברך וגו' לפי שבפסוק

א ואחר חצי קדיש יאמרו ואשרי ולמנצח יענך ובא לציון ואתה קדוש וכו' והמעם מאשרי משום דאמרין ריש ברכיה כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום מינחה לו שהוא בן העוה"ב ולכן תקנו בשחרית שני פעמים אחד קודם התפלה ואחד לאחר התפלה ובמנהג פעם אחת קודם התפלה דבשם בששחרית יש שני קדישות לבד קדושה דיוגד שאינו אלא סיפור איך המלאכים אומרים קדושה ולכן יש יגני פעמים אשרי בשחרית ובמנהג יש קדושה אחת תקנו פעם אחת אשרי ובערבית ליכא קדושה לא תקנו כלל דגם באשרי יש קדושתו של הקב"ה כדכתיב וכו' וממך בכל יום אברכיך גדול ה' דוד לדוד הדר כבוד הודך ועונו נוראותיך להורות שהוא יתברך מרומם עד כל ברכיה ותהלה שהוא ענין קדיש קדוש כלומר קדוש ומובדל מכל ברואי מעלה וק"י מברואי

שהיה לה כעס עם אמה תעלה אמה למעלה ובשעת לידתה היתה צווחת מלמטה והיתה אמה שומעת קולה מלמעלה והיתה אף היא צווחת כנגדה וכו' אע"פ שאני בכעס עליה אני יכול לכוול צווחתה צדק בתה צדק אמה עכ"ל וזכין שיעקר המעיל להצלת הצרות לשחף כבודו יהברך כצערנו וגם בנסרא אמרו כן כל המשתף שם שמים בצעריו טפילין לו פרנסתו [גרוסות ס"ג]. ולכן כשהקללה רבהה כט והתפלל לו יתברך אט משתפים שמו הגדול יתברך כצעריו כלומר שלו יתברך מניע צער כביכול שהלא מלא כל הארץ כבודו ועתה אין כבודו ניכר בלל ומצטערין על העדר לימוד התורה שזוה כל שמחתו יתברך ולזה אומרים ה' ימלוך לעולם ועד כלומר מהי תגלה מלכותו יתברך ואומרים יתגדל אמן יהי"ש שזה כולו כתי על גלות תשכינה וכוה הקב"ה כביכול מצווח כנגדו ומסיר טמט הקללה ומשפיע לט פרנסתו :

וְמַקְרִימִין מְקוֹדֵם דְּרוּחָהּ קְדוּשָׁה יוֹשֵׁב תְּהֵלוֹחַ יִשְׂרָאֵל מְלוֹמֵר אַע"ג שֶׁאֵתָה קְדוּשָׁה מ"ם אֵתָה יוֹשֵׁב וּמְצַפֵּה לְתַהֲלוֹת יִשְׂרָאֵל וְכֵן כָּל מָה שֶׁאֵנוּ סוֹמְפִין בְּתַפְלָה וּבִשְׂבָחוֹת וְהַלְלוֹת נִיחָא לָךְ כְּבִיבּוֹל וְהוּא הַקְרָמָה עַל שֶׁאֵנוּ מְכַיֵּין עֲצָמֵינוּ לְמַד קְדוּשָׁה פֶּעַם שְׁלִישִׁית שֶׁלְבָאֵרָה אֵין זֶה פֶּסֶד אֲרֵץ לְשֹׁנֵי וְלִשְׁלֵשׁ דְּבַר אַחַד ג' פְּעָמִים לֹא אִימְרִים שְׂרָוּא יִתְבָּרַךְ רְצוּת וְכֹה שְׂכַתְרָגְמִין הַקְדוּשָׁה כְּדִי שֶׁהַכֵּל יִכְוֵן מִפְּנֵי שְׂהוּוּ מְדַבְרִים לְשׁוֹן הַתְרַם כְּכָל עוֹדֵי שֵׁן מְעַמִּים גְּבוּהִים כּוֹה יוֹשׁ מִי שְׂכַתֵּה הַתְרַמִּים יֵאמְרוּ כִּלְשׁ יוֹשׁ מִי שֶׁאֵינוּ חוֹשֵׁשׁ לֹא [פריע"ט ד' ע"ג. מוהי לך סיה חושט וכו'] :

וְאֵחָ"כּ אֹמְרִים ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהּ וְגו' שְׂמֵרָה זֹאת לְעוֹלָם לִיצֵר וְגו' מִשֵּׁם דְּפִסּוֹק זֶה אֲמָרוּ דוּד כְּסוֹף תַּפְלָה בְּרַה"י [א' כ"ט] וְהַעֲיִין בֵּן הוּא הַכֵּל עַל דֶּרֶךְ הַקְרָם דְּמָה שְׂרַבְתָּה לֵנוּ הַקְלָלָה הוּא מְסִיבָה עוֹנֹתֵינוּ לֹא מְבַקְשִׁים שִׁשְׁמֹד לֵנוּ מַד הַקְדוּשָׁה שְׁעִשִׁינוּ לְכוֹף כּוֹה יִצְרִי וְלִהְבִּין לְכִינֵי לְעוֹבְדוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ וְעַל הַעוֹטָה שְׁעִבְרוּ וְהוּא דְרוּם יִכַּפֵּר עֵין וְגו' כִּי אֵתָה ה' טוֹב וּפְלֵא וְגו' וְאֵחָ"כּ אֹמְרִים צְדָקְתְּךָ צִדְקָה וְגו' וְהוּא כֵינֵן הַצְדָקָה הֵינֵן עֲלֵינוּ עַל גּוֹרֵל הַקְלָלָה מוֹמֵן הַיְהוּרֵבן וְאֵחָ"כּ אֵנוּ מְתַנַּחֲמִים וְאִימְרִים תֵּתֵן אֲמֵת לַיעֲקֹב וְגו' כְּלוֹמֵר מְבוֹחִים אֵנוּ שֶׁתֵּתֵן הַחֶסֶד שֶׁהַבְּהִמָּה לְאִבְרָהִם עֲלֵינוּ וְהָאֲמֵת שֶׁהַבְּהִמָּה לַיעֲקֹב וְיַעֲקֹב שִׁיךְ אֲמֵת מִפְּנֵי שֶׁכִּבְרָה הַכְּמִיָּה לְאִבְרָהִם וְעַלֵּיו יִתְבָּרַךְ לֹאֲמֵר דְּבָרוּ וְאֵחָ"כּ אֹמְרִים בְּרוּךְ הוּא יוֹם יוֹם יַעֲמֵם לֵנוּ כְּלוֹמֵר הֵנוּ בְּצִפְסֵי הַלְעִיד לְגִדּוֹל טוֹב אַךְ יוֹם עֵתָה מוֹכְמָחִים אֲנֵהוּ שֶׁהָיוּ לֵנוּ כְּכֹל יוֹם פְּרִנְסָתֵנוּ וְאֹמְרִים הֵינֵן ג' פְּסוּקִים ה' צְבָאוֹת עֲמֵנוּ ה' צְבָאוֹת אֲשֵׁר ה' הוֹשִׁיעָה מִשּׁוֹם דְּבִירוֹשְׁלֵמי פ"ה דְּבִרְבוֹת אֲמָרוּ שְׁלֵעוֹס לֵנוּ יוֹם מְבַט פְּסוּקִים אֵלּוּ וְאֵחָ"כּ נִתְּנִים לִו תַּב' שֶׁכֵּן וְהוֹדִיָּה שְׂבָרָאנוּ לְכַבּוֹדוֹ וְתֵן לֵנוּ תוֹרַת אֵמֶת וְאֵחָ"כּ כְּתַפְלִילִים עַל זֶה שֶׁנִּשְׁמָד חוֹקֵךְ וְנֹכַח וְכו' וְאֵחָר כֵּן אֹמְרִים פְּסוּקִים שֶׁל בְּתוֹן לַחֲקֵי בְּפִרְסָתֵנוּ שֶׁנִּכְמַח

שֶׁנִּפְסְקֵי דְמוֹרָה הוֹסְפִינָם מִמֵּעַם שְׂבָאֲרֵי בְרִישׁ מ' ג"א ע"ש לְפִיכָן סוֹמְפִין גַּם כְּאֵן לְהַשְׁתִּיחַם וְל"ו :

וְכֵינֵן שֶׁאֵנוּ מְבַקְשִׁים פְּרִנְסָתֵנוּ כֵּן אֹמְרִים מְסוֹד יַעֲנֵךְ מִיָּם צָרָה וְכֵמוּ שֶׁאֲמָרוּ כְּשִׁלְוֵה בְּרוּחַ לְמָה כְּתִיב יִשְׁנֹכֵךְ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְלֹא אֲבֹרָהּ וְיִצְחָק מְכַאֵן לְבַעַל הַקְרָה שִׁכְנָם בְּעוֹבֵיָה שֶׁל קוֹרָה וְפִי רַש"י אֵם גַּם לְמַלְאֵל הַקְרָה מִמְקוֹם לְמִקוֹם כְּלוֹמֵר יַעֲקֹב שָׁכַל הַכְּנִים שְׁלוּ וּפְרָחַ בְּגִידוֹלִים יִבְקֵשׁ עֵרִיָּה רַחֲמִים עַכ"ל דִּיעֲקֹב הִיָּה מִי צָעַר נִידוֹל בְּנִים וּפְרָחַ לְפִרְנָסָם וְהִגִּיעַ לוֹ צְרוּת רְבוּת מְעוֹשׂוּ וּמְלָכֵן וְהַקְב"ה תְּלַצּוּ מְכוֹלִם כְּמוֹ כֵּן יִתְלַצּוּ מְצוּרֹתֵינוּ וּבְמַדְרַשׁ שׁוֹחַד טוֹב אֲמָרוּ עַל פְּסוּקֵי זֶה אֲמַר הַקְב"ה בְּשַׁעַת שְׂמֵעָתָה צָרָה לְיִשְׂרָאֵל הִיָּה מְבַקְשִׁים אוֹתִי וְכו' אֵין עוֹנָה אוֹתָם וְאֵנְכִי עִם בְּצֵדָה וְלֹא מְסִימִים הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאוֹנוּ וְכִי בְּרַאשֵׁי תִיכּוֹת שֶׁל ג' תִּיכּוֹת אֵלּוּ אוֹתִיוֹת ק"יב כְּמַסַּר הו"י אֲדַנִּי אֲהִי שֶׁהֵם עֵיקְרֵי שְׂמוֹתֵינוּ יִתְבָּרַךְ שֶׁהֵם הַשְּׁעִתֵינוּ וְלִכֵּן אֹמְרִים מְקוֹדֵם אֵלָה בְּרַכְבּ וְגו' וְאֲנֵהוּ בְּשֵׁם וְגו' כְּלוֹמֵר כּוֹלֵם יֵשׁ לָהֶם פְּרִנְסָה מְצַד הַמְּבַע וְאֲנֵהוּ רַק בְּשֵׁמוֹ יִתְבָּרַךְ נִכְמַח כִּי מְצַד הַמְּבַע מִיּוֹם שֶׁנִּחְרַב בְּהַמ"ק אֵט כְּתוּרִים בְּאִיר וְעוֹד אֵיחָא שֶׁם כְּמַדְרַשׁ דְּמוֹדוּר זֶה אֲמָרוּ דוּד אַחַר י"ח מוֹדוּרִים וְכֵמוֹ כֵּן אֵנוּ אֹמְרִים אוֹתֵי אַחַד י"ח בְּרִבוֹת [וּבְמַסְתְּרִים שֶׁלֵנוּ כּוֹה מְזַמֵּר כ' אֵךְ לִשְׁכִי כֹאֵט וְלִמַּס רַגְסוֹ לְמַגְו חו"ל שְׂחַד סוּח'] :

וְאֵחָ"כּ אֹמְרִים וְכֹה לְצִיוֹן גּוֹאֵל כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲמַר יִשְׁעִיָה הַנְּבִיא [ל"ט] כִּי יִבָּא בְּנֵהר צַר וְכֹה לְצִיוֹן גּוֹאֵל וְגַם אֲנֵהוּ אַחַר יַעֲנֵךְ מִיָּם צָרָה אֹמְרִים וְכֹה לְצִיוֹן גּוֹאֵל יֵאֵחָ"כּ אֹמְרִים פְּסוֹק וְאֵין זֹאת בְּרִוְיָה וְגו' שֶׁנֵּם יִשְׁעִיָה אֲמָרוּ אַחַר פְּסוֹק דּוּכָא לְצִיוֹן גּוֹאֵל כְּלוֹמֵר שֶׁלֵּא תַפְחַד שְׂמִרֹב הַצְרוּת תִּשְׂתַּבַּח תוֹרַת מִיִּשְׂרָאֵל לֹא כֵן דְּלֹא יִכּוֹשׁ מִפְּדֵי יו"י זֶה רֵאִיט בְּחוּשׁ שֶׁאֲחַר חוֹרְבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָרִמִּים נִדְרוּ עֲלֵינוּ נִידוֹת קִשּׁוֹת וְזִרְעוֹת וְאוֹ אֲרַכָּא נִתְחַקָּה תוֹרַת בְּזִמֵּן הַתְנַאִים וְהַאֲמוּרָאִים וְכו' :

וְאֵחָ"כּ אֹמְרִים וְאֵתָה קְדוּשָׁה וְהוּוּ קְדוּשָׁה דְּסוֹדְרָא שֶׁאֲמָרוּ בְּסוֹף סוּטָה דְּמִיּוֹם שֶׁחָרַב בְּהַמ"ק אֵין יוֹם שֶׁאֵין בוֹ קְלָלָה וְכֵל יוֹם קָלְלוּ מְרֹבָה כְּחִבְרוּ כְּשֶׁנִּאֲמַר בְּבוֹקֵר הָאֲמַר מִי יִתֵּן עֵרֶב וְגו' וְאֵלּוּ עֲלֵמָא אֲמַאי כֹּא מְקוֹם אֲקוּדוּשָׁה דְּסוֹדְרָא וְאֲמָנוּ יֵאֵ שְׂמִיָה רַבָּה וְכו' וְפִי רַש"י סוֹד קְדוּשָׁה שֶׁחֲקֵנוּ שִׁיְהוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹמְקֵין כְּתוּרַת בְּדַבְרֵי מוֹעֵם שֶׁאֲמַר קְרִיאָתוֹ הִרְגֵמוּ הֵן כְּעוֹמְקֵין כְּתוּרָה וְכו' וִישׁ כְּאֵן קְדוּשַׁת הַשֵּׁם וְת"ת חוֹבִיב הוּא וְכֵן יֵהָא שְׂמִיָה רַבָּה וְכו' עַכ"ל וְאֵינוּ מְבִין מַה שִׁיךְ זֶה לְכִיטוֹל הַקְלָלָה אֲמַנֵּם ג'לֵּי דִהַעֲיִין כֵּן הוּא דִהֵנָּה בְּמַדְרַשׁ שֶׁהַכְּאֵט בְּסַעֲפֵי ג' אוֹמֵר יַעֲנֵךְ ה' כִּיּוֹם צָרָה זֶה שֶׁאֲמַר הַכְּתוּב יִקְרָאוּ בְּעַמּוֹ אֲנִי בְּצֵרָה אֲבֵר הַקְב"ה בְּשַׁעַת שְׂמֵעָתָה צָרָה לְיִשְׂרָאֵל הֵם מְבַקְשִׁים אוֹתִי יִתְהַפּוּ כְּבוֹדֵי עִמָּם בְּאוֹתָהּ שַׁעַת אֵין עוֹנָה אוֹתָם שֶׁנִּאֲמַר יִקְרָאוּ וְאֵעֲנֵנוּ אוֹתֵנוּ כִּי עֲמֹ אֲנִי בְּצֵרָה מִשָּׁל לְאִשָּׁה שׁוֹכְרָה

זומס לקדושת השמ"ע ואנחנו פלסנו ע"פ פסקותם והצללים כבוד ה' יכווננו יותר ודו"ק :

ח וכתבו רבותינו בעלי הש"ע מתרגמין קדושה ובה לציון ועדיך ליוהר בו מאד לאומרו בכונה ולענון אם היחיד אומרה דינה כדון קדושה שבוצר ועי' לעיל סי' נ"ט [והוכרע להסתר] ובקדושה שבתרגום יחיד אומרה ולא שנים ואין לאומרה בקול רם ואסור לצאת מבהכ"ז קודם קדושה דסידרא עב"ל דכל שהוא בלשון תרגום אין לאומרו ברכים [מ"ז] בטס הזוהר] ויש בזה מעט ע"פ סוד וסימנך שנים מקרא ואחד תרגום וכשעושים הכרות יעשו קודם אשרי ולא בין אשרי ובה לציון [מנ"א ומ"ט] סימנך צבואו לבהכ"ז בטסם סליכו ואלומרי קדושה דסידרא יאמר לעמס ע"פ אין וננהינו כך כיון דלנו תישיסם להלכס סימנך אומרה כמו בקדושה ליוצר והלכסם והננ"א כתבו כחן מנהגי קדישם ודיקסם ואללנו כולס אומריס צידד ונוי קודם לתפלת העמוד ולחזה דיני קדיס נחבאר בס"י צו"ד ס"ס טע"ו ע"פ] [כלל דקוב לומר חשתי וכל"ז צוסיכ] :

בה' והוא ישלח לנו עזרתו מקדש ומסימין בפסוק ה' חפץ למען צדקך יגדיל תורה ויאדיר וי'ל דהוה לשני כיוונת האחת דהנה ספני קוצר פרנסתנו אט מטרדים על המחיה ועל הכלכלה ואין לנו פנאי לעסוק בתורה אבל עלינו לדעת כי חפץ ה' להגדיל תורה ולהאדירה על כן הגם שאנו הולכין מיר לעסוק בפרנסה אך עלינו לזכור שזוה עיקר רצונו יתברך להגדיל תורה ולהאדירה ולכן יגדל בנוו לת"ת ויחזיק ידי לומרי תורה וזה חיוב אף על המטרדים בפרנסתם ובונה שניה הוא על מה שכתוב בישעיה [מ"ב] אחר פסוק זה והוא עם בזו ושפי וגו' מי נתן למשיחה יעקב וגו' זו חסאנו לו וגו' וה"פ דהנה אנחנו מטרעמים על שפלותנו לזה אמר חביא להא' תכלית הכרואה שיגדיל תורה ויאדיר וזו חסאנו לו שלא ועשית כן ועשית ההיפך ולכן הוא עם בזו ושפיו וכו' אלא שלא תקנו לוטר פסוקים אלו כרי שלא לסיים התפלה ברבר רע אבל הכוונה י"ל כן כמ"ש ומעט עלינו ושיר של יום יתבאר בסיומן קל"ג כי גם המור ביארם שם ע"ש וכה נגמר סדר התפלה [עוד יש מוונת גבוהות ומנומ בקדושה דסידרא דבלטס הכוונת אינה

סימן קל"ג עלינו ושיר של יום וברכו בתרא . ובו ה' סעיפים :

א אחר ובה לציון אומר הש"ץ קדיש התקבל שנמרה התפלה אמום נהגנו לומר אח"כ השבח הגדול של עלינו לשבח שאמרו הקדמונים שיהושע בן נון תקט בכבישת יריחו והאר"י י"ל הוהירו לאמרו אחר כל תפלה ובקל ועמוטד וכשפתחה ומשחתה הואנחנו כורעים וגם רבינו הרמ"א וב"ש הקודם שיוהר לאמרו בכונה ויפסיק מעט קודם ואנחנו כורעים [דלל לשתמע לקלי על הקודס ח"ן] ואומרים קדיש ותום אחר עלינו ואפילו אין יהום בבכה"ל יאמר אוהו מי שאין לו אב ואם ואפילו מי שיש לו אב ואם יכול לומר אם אינם מקפידים עב"ל דהקדיש הזה יש לו עיקר להשלים ד' קדישים בשחרית ובאמירת עלינו תחזוק האמונה אצלנו וכי אין ישום כח מבלערו יתברך והתקוה לחקן עולם במלכות שדי [ע"ב] ויש אומרים וכסא כבוד בשמים ממעל וי"א ומושב יקר וכתב המור שבן הנוטחא בספר היכלות ע"ש ומ"מ אני אומרים וכסא כבודו ממעט הורעו אצלנו :

ב ואח"כ אומרים שיר של יום לזכר שיר הלויס בבית המקדש ובמנחה לא נהגו לאמרו אף ע"פ שגם בתמיד של בין הערבים היו אומרים שיר בכהמ"ק ומשנה מפורשת היא בשלהי ר"ה שפעם אחת נתקלקלו הלויס בשיר ועל בין הערבים קאי ע"ש מ"מ כיון שהוא זכר בעלמא דיו בשחרית ובר"ה [ל"א]. מפרש מעמים על כל שיר של יום מה שכל אחד שיר ליום זה ע"ש ובמס' סופרים [פ"ח] מביא משנה זו דהשיר שהיו הלויס אומרים בבית המקדש שבסוף מסכת תמיד ומסיים שכל

ג ודע דלויס שיש מוסף היו הלויס אומרים שיר דשחרית אחר תמיד של שחר ולמוסף היה שירים אחרים כמבואר במסכת סופרים שם דר"ח וליו"ט ומן הדין לומר בשבת ויו"ט ור"ח השיר של יום דשחרית אחר תפלה שחרית וכן מנהג הספרדים וגבון הוא ואנחנו לא נהגנו כן שאומרים אחר מוסף וגם שירי מוסף לא נהגנו לומר כלל והוא פלא והספרדים אומרים בר"ח ברכי נפשי שרוא שיר של מוסף ר"ח וביו"ט גם הם אין אומרים ולא ידעתי למה וגם תמיה לו שבמסוף שבת מבואר בר"ה שם שהיו אומרים שיר מפרשת האזיט ובמסכת סופרים לא קחשיב לה וגם אותם האומרים ביו"ט שירי מוסף וכבר נרפסו במחזורים ולמה בשבת אין מי שיאמרו ועצ"ל :

ד מנהג ספרד לומר אחר ובה לציון מזמור תפלה לדוד המה ה' אונך והוא מזמור [פ"א] ואחר כך אומרים הושיענו וגו' שיר של יום ואחר כך אומרים אין באלהינו זכר פטום הקמורת וכו' תנא דבי אליהו כל השונה הלכות וכו' אמר רבי אליעזר אמר ר"ח תלמידי חכמים טרבים שלום וכו' ואומרים קדיש דרבנן מפני מאסרם סוף סוטה שהבאנו בס' הקודם שאומר הש"ס

ומ"מ מי שחומר ס"ו מצוה ומטוס מסדון אחד מסממנים יש נהנו למנות על האלכנטות ולא יקטע עוד כמובן ומ"ה ודלו נכון שאלמס וכ"כ המג"א סק"ט שהמקדקים נהנו לחומרה בכל יום ע"ש ומס שאלריך במק"ד בדבר שיר של מנהג אין להאריך בזה דאין ספק בזה וסאנן במ"ש ד"וק]:

ה כתבו רבותינו בעלי הש"ע בשבת ויום טוב אין אוטרים ברכו אחר קדיש ביהרא אפילו במקום שנהנו לאמרו בימת החול שסא לא היו יחידים בבית הכנסת בשאמרו ביהו מכל מקום בשבת ויום טוב אין לאמרו דהכל באים לבית הכנסת קודם ברכו עכ"ל והמנהג הזה אין ידוע אצלנו ואין אנו אוטרים זה לא בחול ולא בשבת ויום טוב:

הש"ס שם אמרן יהא שמייה רבה דאנדהא ואחר כך עלינו ומנהגם נכון וטוב וכ"כ בפרי עין חיים אך רבינו הרמ"א כתב בסימן קל"ב וי"ל יש שכתבו לומר פתום הקמורה מתוך הכתב ולא בע"פ כשום שהאמירה במקום הקמורה וחיישינן שמא ידלג אחד מסממניה ואמרינן שהיא חייב מיתה אם חסר אחת מסממניה ולכך נהנו שלא לאמרו בחול שממדרין למלאכתם וחיישינן שמא ידלג וכשיצא מביה הכנסת אומר ה' נהני וגו' ומשהחיה ויצא עכ"ל ומרדכי"ל עשה נ' השתחוואות וכשיצא מביה הכנסת לא יצא ואחריו להיכל אלא מצדד [מג"א] וכשהבימה מפסקת ליה לן בה כיון שרשות אחר מפסיק בין ההיכל ובין הפתח [ולכן בלשכנו לא נהנו לומר אין כלהיטו ופתוס הקמורת מטעם שכתב הרמ"א

סימן קלד סדר והוא רחום בב' וה'. ובו ד' מעיפים :

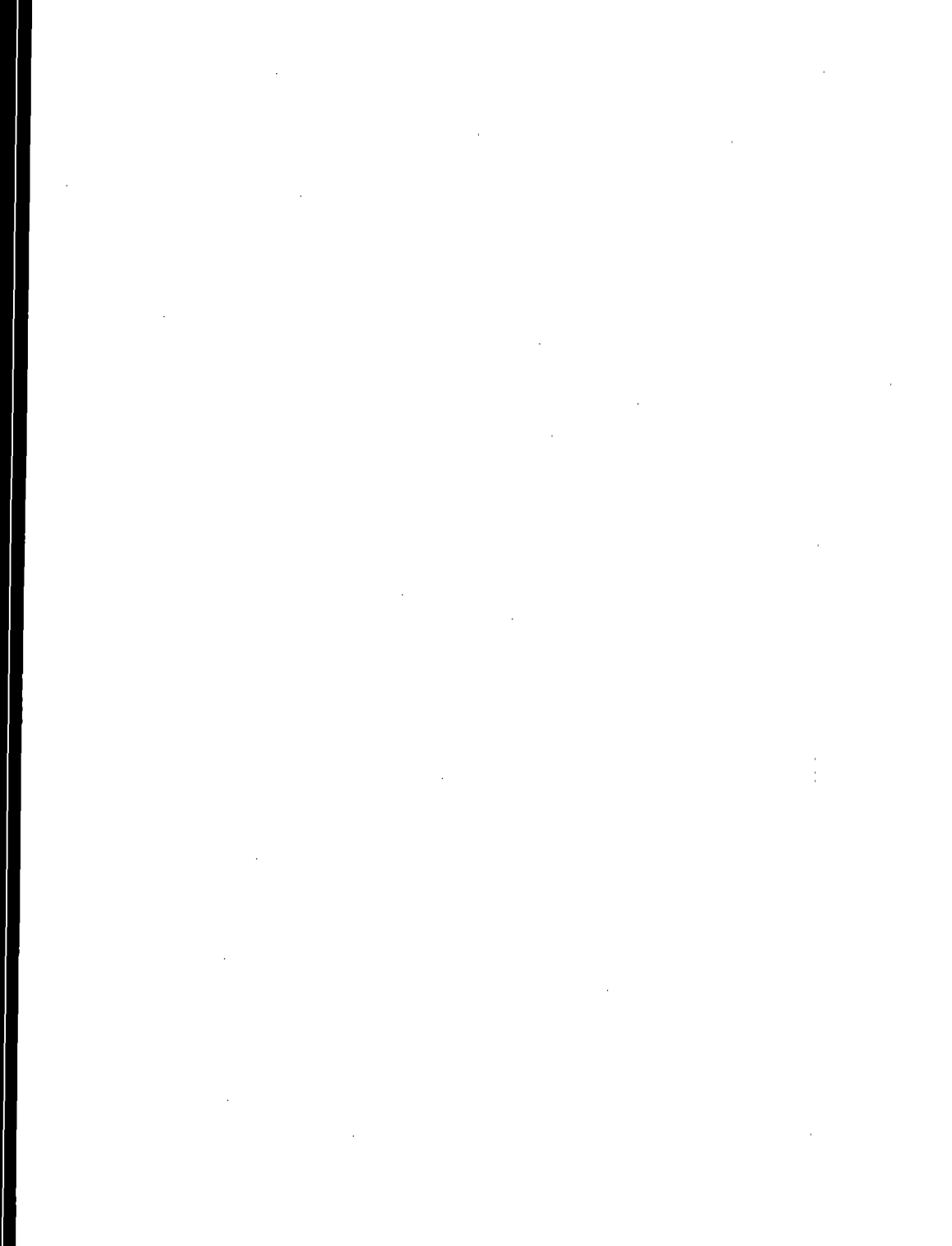
א בשני חמישי נהנים להוסיף תחנונים מפני שדם ימי רצון שמשנה רבינו בלוחות אחרונות שנהרצה לו הקב"ה עלה בחמישי וירד בשני כמבואר במדרשים [טור] ועוד שהם ימי דין דב"ד של משה ושל מעלה וישבין אז ברין [שבת קכ"ט]: דטול מארים משמש באלו הימים שני פעמים ביום [סס] וסול מארים מורה על מרת הדין ולכן גם קורין בתורה בב' וה' שלשה קריאות והוא מתקנת עזרא [ב"ק ס"ג]. כדי להגין על העולם שלא תתרב מפני מרת הדין התורה מנת ומצלת :

ב ולפיכך אוטרים והוא רחום באריכות כנדרם במידורים וכתבו הקדמונים שנתקן ע"י נ' וקנים על ידי גם שנעשה להם שהצילן הקב"ה סן האש שלא שלם בהם בששרפן הנמוך אחר וכתב רבינו הבית יוסף שאמרים אורו בקול רם ואם לא אמרו מעובד עובר על התקנה ונקרא פירץ נדר עכ"ל אבל רבינו הרמ"א כתב דמעובד טרדין לאמרו אבל אמרים אותו בלחש וכו' עכ"ל מפני שנתקן כנגד הפלת שמי"ע [מג"א] וכן המנהג וכתב עוד דנהנים להתעטות בהם כלומר בשטורים איה העניתיים נודין על ב' וה' וכן בה"ב אחר פסח וסוטה ויש טרדין לומר וידוי אשמנו ואל ארך אפים אתה וכו' וי"ל סדוק ולאחר והוא רחום אמרים התנון וה' אלהי ישראל שוב וכו' הבט וכו' ויום וכו' ושומר ישראל וכו' ואל ארך אפים אוטרים אחר קדיש ואמרים אותו מעומר מפני שיש בו חמאנו והוא כעין וידוי ודוקא מעומר [סס] :

ד כשמציאין הס"ת אוטרים ויהי כנסע האדון כריך שמייה מזהר ויקהל וגדלו אמר הש"י כנגד ההיכל וכבניה הס"ת מעט וכרוע ואוטרים לך ה' הגדולה אב דרחמים וכו' ובשבת ויום טוב אוטר שאנן ישראל אחר אלהינו כנגד היצבור ויחור פניו אל ההיכל ואמר גדלו על הכל והגדל ויתקדש וכו' ויש להחזיק התורה בצד ימינו והולך לצד צפון עם התורה והראשון העלה לתורה אמר כריך שנתן חזרה וגו' ואחם הרבקים וגו' [ועמ"ל סק"ו] ועי' בספן קס"א סעיף י' מ"ש שם :

מליק הלכות תפלה.

סימן קלה סדר קריאת התורה בב' וה'. ובו ל"ב סעיפים:

הטעמים שנתבארו ומספר השלשה כנגד תורה נביאים וכתובים וכנגד כהנים לויים וישראלים (נמ' סס) ומספר הפסוקים לא פחות מעשרה כנגד עשרת הדברות וכנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם (סס) ועוד יש מעמים בנמ' שם ושנים קורים כל אחד נ' פסוקים ואחד קורא ד' ומי הוא הקורא ד' יתבאר בס' קל"ז:

ד' וכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' ואם היו שני חתנים בבהכ"נ והם ישראלים מותר להוסיף לקרות ד' לדלידהו היו כיו"ט שמונת' להוסיף ונראה דה"ה לעניין שני בעלי ברית דיו"ט שלהם הוא עכ"ל דבר זה כתבו המדרכי בשם ריב"א והנהמ"א בשם ריצב"א אבל מנחם לא שמענו כי שיעשה כן וכי' האחרונים (לנכס ומנ"א וע"י) ועוד שהרי נס ביו"ט אין מנהגינו להוסיף ומ"מ נלע"ד דבמקום שיכול לבא לידי מחלוקת נוכל לסמוך על דברי רבותינו אלה ולקראו שניהם הרביעי יקרא מה שקרא השלישי אמנם כפי המנהג אחר עולה לתורה ואחד להנבה וכן בחיובים אחרים (הע"ז) סק"כ התיק להקטות על הריב"א והרמ"א לזוה דמיון יש רגל דיחיד לרגל דרכים וגם משום דיכול מלאכה ע"ס ותמינהו דה"ק במקום שיש הכרח ודבר עמקרה והליכור מומלים יש מקום לומר דלזן זה כעבור על תקון חמנים דסס הרטו (לזו ככה"ג ודוק):

ה' מקום שמפסיקין שם בשבת שחרית והיינו בנגד הסדרה שם מתחילין במנחה והיינו מהסדרה רשבת הבא ושונין אותה בשני ומשלשין אותה בחמישי ולמה לא תקנו שבשני יקראו פרשה שנייה ובחמישי פרשה שלישית משום דכיון דפרשה זו אינה עולה בחשבון כלל שהרי בשבת הכא יתחילו מראש הסדרה וא"כ למה נמריחם לקרא חדשות ודיו בפרשה ראשונה למנחה ולב' וה' ופלוגתא דתנאי היא בשלהי מנילה ובנמ' איפקא הלכתא אן והמעס נראה כמ"ש ולפ"י נלע"ד דאע"ג דבשבת אם מעו וקראו סדרה אחרת דוודאי חזוין וקורין הסדרה הזמנית מ"מ במנחה ובב' וה' כשמעו וקראו פרשה אחרת מסדרה זו או מאחרת א"צ לחזור ולקרות דכיון דאינה עולה לקריאת הצבור שבת הבא יקראו מחדש ולא נתקן אלא כדי שלא יהיו נ' ימים בלא תורה ומשום יושבי קרנות ולכן בכל מה שקראו יצאו ידי חובתן ואפילו אם נוכרו באמצע הקריאה נלע"ד דמה שקראו קראו והמותר יקרא בתבא שנגרד ליום לקרות ואם רילג פסוק אחד יתבאר בס' קל"ז:

י' כתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' דאם כמלו שבת אחת קריאת הפרשה בעבור לשבת הבא קורין אותה פרשה עם הפרשה השייכה לאותו שבת עכ"ל וה"ה אם הניחו באמצע קורין לשבת הבא ממקום שהניחו

א' כתב הרמב"ם ברפ"ב מתפלה משה רבינו תיקן להם לישראל שהיו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא יהיו נ' ימים בלא שמיעת תורה ועורא תיקן שיהו קורין בו במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי נ' בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים עכ"ל כלומר דעל שבת שחרית תיקן משה רבינו מה לקרות והיינו כל סדרה בשבתו ושכנה קרואים אבל על ב' וה' לא תיקן כמה קרואים וכמה פסוקים והיה די בקורא אחד ופסוק אחד ובא עורא ותיקן המספר וכל זה מבואר בב"ק (פ"ג') ופי' ריושבי קרנות פירש"י יושבי חנויות שלא קראו בב' וה' ע"ש ותיקן לפניהם קריאה יתירה אף שקראו בשחרית ויש מפרשים כדי שלא ילכו וישתכרו על הקרנות דאז הוא זמן שכרות ולכן תיקן קריאה כזו שיכואו לבהכ"נ וזהו שאומרים פסוק ואני תפלתי לך ד' עת רצון בשבת במנחה משום דמקודם כתיב וישוהו כי יושבי שער ונגינות שותי שכר ואמר דוד הן יושבין ומשתכרין על הקרנות ואני בא לבהכ"נ ומתפלל לפניך שהיא עת רצון שאף אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה (ע"מ סס):

ב' וכן תיקן משה רבינו קריאת התורה למועדים ור"ח וחיה"מ כדתנן בפ"ד דמנילה (ל"א') בפסח קורין יכו' שנאמר וידבר משה את מועדי ד' אל בני ישראל ויהיו קורין כל אחד ואחד בזמנו וכך שנינו בירושלמי שם והביאום שם הרי"ף והרא"ש משה תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה בשבתות וי"ט ור"ח וחוש"מ שנאמר וידבר משה וכו' והירושלמי הוסיף שבתות שאינו במשנה וקריאות דמ"כ ות"צ נתקנו אח"כ ממילא ונ"ב בנזירות משה רבינו כיון שתיקן לקראו כל דבר בזמנו והפטרת נוכרו במשנה דמנילה שם ונראה שאשוי כנה"ג תקנו זה וממילא דצריך לקרות איוה פסוקים גם בתורה כדי שלא יקרא נביאים בלא תורה וקריאת התורה דמפטיר ברנלים ובר"ה ויהי"כ לא נוכר בנמ' והנאונים הקנות לקרות במוספין מפנחס אבל קריאת המפטיר של ר"ח שחל בשבת ושל ארבע פרשיות הוכרו במשנה שם ונראה שהיו ג"כ מתקנות אנשי כנה"ג ופרשה זכור היו דאורייתא וי"א דגם פרשה פרה היו דאורייתא ויתבאר במקומן בס"ד (כ"ה) כפי' רמ"ד כחז' שטעמיהו היהו פ"י גזירה שגורו של לקרות כחורה ע"ס):

ג' וכמה קרואים עולים בב' וה' ובשבת במנחה שלשת אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן משום ביטול מלאכה ורצו חכמים להטריח עליהם יותר מדאי מפני שיהיו רגילים לדרוש כל היום (רש"י מגילה כ"א') ועוד שהרי כבר קראו בבוקר וכן אין מפטירין כנביא מפני

שהניחו עם הסדרה השייך לאותו שבת ויש מי שאומר דאם באותו שבת שבטלו היו שני סדרות מחוברים דאין קורין אותם לשבת הבא משום דלא מצינו שיקראו ג' סדרות בבת אחת (מנ"א סק"ד) ולפ"ו ה"ה דאם בשבת הבא יהיו שני סדרות דנ"כ אין קורין ודברים שמתוהים הם דהא כיון דחובה היא להשלים מה שלא קראו מה לי תרי מה לי תלת ואפילו אם לא קראו כמה שבתות נראה שחובה להשלים כולם וכן ראיתי מי שפסק בן הלכה (א"י סק"ב והניא כן גם ממנהג מנהגים) וכן יש מי שאומר דאם בטלו הסדרה שבסוף ספר לא יקראו בשבת הבא עם הסדרה של הספר השני מפני שהרכיביו צריך לקרות משני הסדרות וא"א לחבר משני ספרים קריאה אחת (מנ"א ס"ט) ותמוה הוא דאטו לעיכובא הוא שיהא אחד מחבר השני סדרות ועוד איזה אימור יש בזה אם יחברום והעיקר נראה דבכל אופן החיוב להשלים בשבת הבא ונראה דרק בשבת הבא יכולים להשלים אבל אם ירצו להשלימה באמצע השבוע א"א דלא נתקן שבעה קרואים רק בשבת ושיקראו כשני או בחמישי בנ' קרואים ביחד עם הפרשה לא תהיה כתקנת חכמים מיהו זה וודאי אם ביכולתם לקרותה בשבת במנחה יקראו או שבעה קרואים ויצרפו בזה גם הפרשה הבאה (נ"ל):

ז וכל זה הוא בשבת אבל כב' ו': כשביטלו הקריאה או בשבת במנחה נראה דא"צ להשלימה שהיו יקראו בשבת הבא ויש מי שאומר שאם ביטלו ביום ב' יקראו ביום ג' כדי שלא ילכו ג' ימים בלא תורה (א"י נפש גליון מנ"א) ולא נהירא כלל לקרות בתורה ולברך ברכות ביום שלא תקנו חכמים ויש מי שחולק מטעם אחר דלא נתקן זה אלא בשבת שחרית כדי שלא תתבטל קריאת הסדרה לגמרי (א"י ס"ט) וכן בר"ה ויו"ט ות"צ בשנתבטלה הקריאה א"צ לקרותה ביום אחר וכן יש להורות וכן בשבת שחרית כשקראו כל הסדרה אלא שהמפסיד וההפסדה נתבטל מאיזה סיבה א"צ להשלימה דלא נתקנה אלא לסדרה זו ולא לאחרת ועוד ג"ל דכשלא קראו הסדרה ומשלימין אותה לשבת הבא שאז צריך המפסיד לומר שני ההפסדות כיון שקראו הסדרה שלה:

ה ומי המה הג' קרואים כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל ומשנה היא בנישין (נ"ט) וכירושלמי שם יש פלוגתא דרשב"י אומר שזוהו מן התורה דכתיב ויתנה אל הכהנים בני לוי והדר וא"ל כל זקני ישראל וויכ"ל ס"ל שזוהו מדרבנן ובש"ס שלנו משמע להריא דהוי דאורייתא ע"ש וזה ששנינו במשנה שזוהו מפני דרכי שלום פירשו כנמרא דה"ק דאע"ג דבכל מיני כבוד שאנו מחוייבים ליתן לכהן כמו לברך ראשון בסעודה וליטול מנה יפה ראשון כדכתיב וקדשתו כלומר שאנו מחוייבים לכבדו יכול

למחול כמו שבארנו זה בס"ם קכ"ח ע"ש והייתי אומר דגם זה יכול למחול שלא יקראוהו ראשון לתורה קמ"ל דתקנו חכמים מפני דרכי שלום שלא יבא הדבר לידי מחלוקת שלא היא כיכולתו למחול:

מ וזהו שכתב רבינו בנ"י במעוף ד' המנהג הפשוט שאפילו כהן ע"ה קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל והוא שהכהן יודע לקרות שאם אינו יודע לקרות היאך יברך על התורה מיהו אם יוכל לקרות עם הש"ץ מלה במלה סגי בכך כדלקמן סי' קל"ט עכ"ל ועכשיו לא נהגו כלל לרקוד בזה ובכל ענין קורין להכהן קודם (מנ"א סק"ט) וכונתו רבינו הכ"י שאפילו אם הכהן מוחל לא מהני ואע"פ שבספרו הגדול ביאר איזה דיעות מהגאונים דבמחילה מותר מ"מ מסיק שם בעצמו שאין המנהג כן ואפילו מחילה לא מהני וכן הוא המנהג הפשוט בכל המקומות (וכ"כ הט"ז סוף סק"ג) ויש עתה מקומות שאינם בני תורה ונתפשטה הספחת ביניהם שאין משגיחין על הכהנים כלל וקוראים ישראל במקום כהן אף שיש שם כמה כהנים וגם אין מבקשים מחילתם אף שאינו מועיל כמ"ש וראוי לעונש גדול וכבר ראיתי בעיני זאת וצווחתי עליהם עד שקבלו שלא לעשות כן וכמעט היה הדבר לפלא בעיניהם:

י ודע דבגמ' שם מכואר דלא כשבתות וי"ט דשכיחי רבים שבחכ"נ בזה תקנו שרק יכול הכהן למחול אבל בב' וה' יכול למחול וכ"כ הרא"ש והמור אמנם התום' כתבו שם דהאינא שכיחי בשני ובחמישי כמו בשבת ויו"ט וכ"כ הרע"ב ולכן אמרו וזהו דעת רבותינו בעלי הש"ע שלא הביאו זה כלל ומ"מ תמיהני כיון שהרא"ש והמור ס"ל כן למע לא הביאו דעתם כלל וצ"ע ועוד איתא בגמ' דרב קרי במקום הכהן וכן רב הונא ואפילו בשבת ויו"ט משום שהיו ראשי גולה וכל ישראל כפופים להם ולכן האינא לא שייך זה ואפילו הרמב"ם שכתב"ה המנהג כתב דחלילה להקדים כהן ע"ה לישראל ת"ח דס"ל דדין קדימת כהן אינו אלא בשוין במעלה אבל כהן ע"ה הא אמרו ממור ת"ח קודם לכהן ע"ה מ"מ בחיבורו לא כתב כן וכתב שהמנהג להקדים אפילו כהן ע"ה מת"ח מופלג בחכמה וטעם המנהג דס"ל דהא דת"ח קודם והו לשאריו דברים אבל בעליית התורה שתקנו חכמים שכהן יקרא ראשון אין חילוק בזה (נ"י) וכדברי הרמב"ם בפ"ה המשנה כתב גם הרע"ב ועכ"ל כתב דהמנהג אינו כן ע"ש אע"ג דס"ל דגם בעליית התורה ת"ח קודם וצ"ל מעם אחר והיינו דבדורות האחרונים יבא לירי מחלוקת מדיון זה שזה אימר אני גדול מכך וממילא דעתה יש טעם המשנה דדרכי שלום (תוי"ט) ולפ"ו האינא אין שום היתר להקדים ישראל לכהן אף במחילת הכהן אא"כ רצונם לצאת מבהכ"נ קודם קריאת התורה דאו בהכרח לקרא לישראל:

הראש והטור וממילא דזוה רק נסיון אצל כשהישראל גדל קורא ישראל ואחריו לוי אצל חזן המנהג כן וזוה תפסנו דיפה רמזאנה שאין הלוי עולה אחר הישראל (דוק):

יד אם הם"ת פתוח והכהן קורא ק"ש אינו רשאי להפסיק וקוראין ישראל במקומו ק"ש ומתנינים עליו מפני כבוד הצבור (מג"א סק"י) וזה שנתבאר לעיל סי' ס"ז שהכהן מפסיק וזה כשקראוהו אבל לכתחלה לא יקראו אותו ואין כאן משום פגמו כיון שהוא עוסק כק"ש ובברכותיה אבל כפסוקי דומרה מותר לקרות אותו לכתחלה (ע"ס סק"י) וכתב רבינו הרמ"א דה"ה בתענית שאחר פסח וסוכות שקורין ויחל אם אין הכהן מתענה קורין לישראל ושוב שיצא הכהן מבהכ"נ עכ"ל כלומר דמצד ראי' איצ' לצאת כיון שאינו שייך לקריאה זו כלל אלא ששוב שיצא משום דלאו כ"ע ירעי שאינו מתענה ויוכל לבא לידי פגם וה"ה בכל ת"צ כשהכהן אינו מתענה אלא דאורחא דמילתא כולי עלמא מתעניין ונ"ל דשום חיבור אין ליתן למי שאינו מתענה כמו הגכה וגלילה הוצאה והכנסה ודע דיש אומרים דבת"צ כיון שחוכת היום היא הקריאה כס"ת ביכולת לעלות גם מי שאינו מתענה ולענ"ד אינו כן ויתבאר בס"ד כפי תקפו":

מן אם נכנס כהן לכהנ"ג אחר שהישראל התחיל לברך ברכת התורה אינו פוסק אבל אם רק עלה או אפילו אמר ברכו את ד' המבורך יניח לכהן לברך הברכה דברכו לא הוי התחלה עד שיאמר ברוך אתה ד' ונ"ל דהכהן איצ' לומר עוד פעם ברכו אלא מתחיל ברוך וכו' וכיון שהישראל עלה לכן יעמוד שם עד שיקראו הכהן והלוי ואח"כ יקראו אותו דאל"כ הוי בזיון לו ונ"ל דאם הישראל אינו מקפיד על זה יכול לירד ויקראו אחר:

מן אם אין לוי כבהכ"נ אין קורין לישראל במקום הלוי וגם כהן אחר לא יקראו אלא אותו הכהן עולה במקום לוי וגומר ברכה אחרונה ואח"כ מתחיל ברכו וקורא מה שעל הלוי לקרות ומברך ברכה אחרונה ואין כזה חשש בברכות שא"צ כיון דברכות אלו נתקנו מפני קריאת התורה וכל העולים מברכים א"כ בכל פעם שעולה צריך לברך ופעמא דמילתא דאם יקראו כהן אחר יאמרו שהראשון היה פגום וכן דאם יקראו ישראל יאמרו שאינו כהן שדרי קראו אחריו ישראל דלאו כ"ע ירעי שאין כאן לוי וכן לא יקראו לוי אחד לוי דיש לחוש לפגם השני ג"כ שיאמרו שאינו לוי אבל בכהן אחר כהן ליכא חשש פגם להשני דממ"נ אם הוא פגום שאינו כהן הרי גם לוי אינו אבל בלוי אחר לוי על שניהם שישאלים הם (ע"פ"י סק"ח ומג"א סק"י"ב ודוק):

ין אם היו כהן ולוי כבהכ"נ וסברו שאין שם לוי וקרא הכהן קריאה שנייה אם אמר רק ברכו וראו

יא אמרינן שם בנימין נקמינן אם אין שם כהן נתפרדה החכילה ויש בזה ג' פירושים פי' אחד פירש"י שאין הלוי קורא כלל וכ"כ הרמב"ם כפי"כ ונ"ל כמעט ש' דבר דלכאורה התורה כיון שקומתה כהן ללוי ולוי לישראל א"כ כשאין כהן יקדם לוי לישראל לזה קמ"ל דאינו כן דאימתי קידשה התורה להלוי שיקדם להישראל כשיש כהן אבל כשאין כהן אין יחוסו כלום וזהו דלמדנו מקרא הכהנים בני לוי כלומר אימתי הם בני לוי שיקדמו לישראל כשיש כהן ולפ"ן היה לנו לומר להיפך דרשאי להיות גם אחר הישראל וקמ"ל דגם זה אינו דעכ"פ הרי הוא קדוש יותר מישראל ואינו ברין שהישראל יקדמו וממילא דאינו עולה כלל וכי תמא יעלה ראשון ואח"כ יעלה ישראל ולא משום דין קדימה דו"ל דאם יעלה ראשון יאמרו דמדון תורה קדים להישראל והתורה הקפידה דחייב קדימתו אינו אלא עולה כהן והלכך נשאר הלוי קרה מכאן ומכאן אינו כולל (ע"פ"י סק"ז שחפ"ט ט"ט ט' טירוטס ונלמ"ט י"ג):

יב והפי' השני כתב ג"כ רש"י נתפרדה חכילה שאין סדר לדבר ומי שירצה יקדים כלומר התורה לא קידשה את הלוי רק במקום שיש כהן אבל כלא כהן הרי הוא כישאל וא"כ אין קפידא ואין קדימה ויכולים לעשות כרצונם כמו ישראל וישראל דמי שירצה יקדים והפי' השלישי כתב הרא"ש דאם הישראל גדול ממנו הישראל קודם ואח"כ עולה הלוי ואם הלוי גדול או אפילו הם שווין הלוי קודם (וגם כונת הטוס' כן ע"ש) ונראה דס"ל וירודאי גם בלא הכהן לוי לו יותר קדושה מהישראל דכתיב בעת החיא הכדיל את שכמ הלוי הרי דמעצמו קדוש ולכן בשוין הוא קודם להישראל ורק בזה אינו כנעולה כאשר כהיות הכהן דאלו הכהן קדים אף שהישראל גדול ממנו אא"כ הוא גדול הודו כמו שנתבאר וממילא דאם הלוי מקדים להישראל גם כשהישראל גדול ממנו אבל כשאין כהן אם רק הישראל גדול קצת כמעלה יותר ממנו מקדימו:

יג והנה רבינו הבי' במע"ף ו' כתב דאם אין כהן בבהכ"נ קורא ישראל במקום כהן ולא יעלה אחריו לוי עכ"ל וזהו כפי' הראשון ורבינו הרמ"א כתב על זה אבל ראשון יוכל לעלות וכו' עכ"ל ויש מי שאומר דס"ל דגם לפי' הראשון כן הוא אמת סק"י) ואינו כן דזהו רק לפי' השלישי ומה שלא כתב בלשון י"א משום דלפי' לשון המחבר אין הכרח שאינו כן וכן דרכו ככ"מ ולפ"ן או הלכה למעשה הראשון יעלה אבל אחר הישראל לא יעלה וכן המנהג הפשוט ובשקראין אותו קוראין במקום כהן שלא יפעו לומר שזהו כהן (גם הט"ז במק"ז פוסק כן וכתב דלא כהמג"א שזהו גם לפי' ראשון אך מה שחפ"ט ט"ז דזוה לפי' שני ונמקתו חולק רמ"א תמינה עליו דזוה ממ"ט סי' השלישי שהוא פי'

חכהן השני ג"כ לקרות אחריו ואח"כ ישראל ואח"כ כהן וכן לעולם (מג"א סק"ד) והלבוש פ"י דגם כפעם השני צריך לקרות כהן לוי וישראל וכן אח"כ ע"ש וגם אחר ממפרישי הש"ע פ"י (ס) וכן אם אין לוי או קורא חכהן השני שני פעמים ואחריו ישראל (ס) ודברים תמוהים הם (גם ה"ט"ו עס והפרישה והא"ר סק"כ כתבו ג"כ כמ"ש וגם מסקת הכ"י כן ורק מקודם הניח כן כסס האשכול וכ"כ הא"ר עס שמסקת הכ"י אינו כן עיין עס ודו"ק) :

כא וכתב על זה רבינו הרמ"א דלכן מותר להעלות ג"כ למפסיר בכה"ג ואם קורא מפסיר מהם אין לחוש לפגמו דרדי לא מזכיר שמו עכ"ל ואינו מובן מאי קמ"ל דאם כשבעה קרואים מותר בהפסק ישראל כ"ש במפסיר ואולי לריוקא אתי ולחומרא כלומר דרווקא כהפסק ישראל מותר ובשקרא לשלישי ישראל ולרביעי כהן ולחמישי ישראל ולששי כהן ולשביעי ישראל דאו מותר לקרא כהן למפסיר אבל אם קרא לחמישי ולששי ישראלים ולשביעי כהן אסור לקרות מפסיר לכהן ואח"כ אומר דאם קורא מפסיר סתם אין לחוש לפגמו כלומר לענין מה שכתב המחבר דצריך החזן לומר אע"פ שהוא כהן כדי להוציאו מפגם כמ"ש כסע"ף הקודם לזה אומר בדמפסיר א"צ בשקרא יעמוד המפסיר בלי הזכרת שמו שכן היה המנהג אצלם בדלא הזכרת שמו אין כאן חשש פגם :

כב עוד כתב וי"א דאין לקרות כהן או לוי למניין שבעה אבל לאחר שנשלם המניין יכולים לקרות בהן או לוי וכן נוהגין במדינות א"י ומיחו במקום צורך ודחק יש לסמוך אסברא ראשונה עכ"ל כלומר לקרות כהן או לוי גם בתוך השבעה קרואים בהפסק ישראל האמנם עתה אין מנהגינו לקרות לכהן או לוי אף לאחר הו' קרואים רק לאחרון ומפסיר ויכולים לקרות כהן לאחרון וכהן למפסיר וכן המנהג הפשוט אצלינו ואין זה כקורא כהן אחר בהן כיון שמפסיקו בקדיש וכן נוהגים בשמחת תורה בחתן תורה וחתן בראשית ומפסיר לקרא לכולם כהנים או ליום מפני שהם עניינים נפרדים וקוראין כל אחת בס"ת אחרת (א"ב) אבל בתענית אין לקרות כהן או לוי למפסיר כיון שהוא ממניין הקרואים (מג"א סק"ט) ואפילו אין כאן ישראל היודע להפסיר מקרין אותו (ס) וגם המנהג הפשוט כשיש חתנים או חכרות וצ"ע וצרכים לעלויות רבות לכמה כהנים ולכמה ליום קרין ו' קרואים במקצת הסדרה ואח"כ מתחילין כהן לוי וחמשה ישראליים במקצת המדרה וכן עוד להלן עד תום כל הסדרה והאחרון עולה כהן או לוי כמ"ש ויזהרו שלא יצטרכו לקרות פרשה אחת שני פעמים כי חכמי הקבלה מקפידים מאד בזה אמנם אין נוהרים בזה ויש מהפוסקים שהתירו הדבר ואשרי הנוהר בזה ומ"מ אין למחות בירי העושים כן: בכת

את הלוי יניח מקומו ויעלה הלוי אבל אם התחיל הכרכה אין מפסיקין אותו ואף שיש פגם להלוי מ"מ בהכרח שיגמור שלא תהא בריתו לבטלה ועוד דיותר יתלו כפי האמת שלא ירעו שהלוי כאן משום דהוה מילתא דתמיה שאחד יקרא שני פעמים זה אחר זה וממילא שיחקירו על זה ויתודעו שכן הוא (כ"ל עס הרשב"א עכ"ל המג"א סק"א ע"ש ודו"ק) : יח כתב רבינו הכ"י סע"ף מ' וכן לא יעלו ב' ליום זה אחר זה כדי שלא יאמרו שאחד מהם פגום עכ"ל ובגמ' שם איתא משום פגם שניהם ע"ש וה"פ דלכאורה הן אמת שצויה התורה להקדים כהן ללוי ולוי לישראל אבל למה לא יעלה לוי אחר לוי לזה אמרו משום פגם שלא יאמרו השני אינו לוי אלא ישראל מפני שהעם מורגלים לקרות כהן לוי ישראל או יאמרו שהראשון פגום ומעו בו ולכן קראו אחריו לוי אמת וזה שאמרו בגמ' מפני פגם שניהם הכוונה או פגם הראשון או פגם השני ועיר שכולה ליום או כולה כהנים יתבאר כסע"ף כ"ו :

יז כתב רבינו הכ"י בסע"ף י' נהגו לקרות כהן אחר כהן בהפסק ישראל בנייהם ואומר החזן בשקורא לשני אע"פ שהוא כהן וכיוצא בזה נוהגים בלוי אחר לוי עכ"ל ביאור הדברים דאע"ג דאין לקרות כהן אחר כהן ולוי אחר לוי והו' כשעדיין לא קראו כהן לוי ישראל אבל אם קראו לית לו בה דכן כתב הטור כשם רב עמרם דבתר דקרי כהן לוי ישראל קרי מאן דבעי ואי בעי כהן למיתני (פעס עני) ומקרי שפיר דמי עכ"ל ומיהו גם אח"כ לא יקראו כהן אחר כהן אם לא כהפסק ישראל בנייהם וזה ביאר הטור מקודם וי"ל ויש מקומות שנוהגים לקרות הריבה כהנים בהפסק ישראל בנייהם ואין חוששין שיאמרו הראשון פגום הוא כיון שקראו ישראל אחריו וכ"כ רב עמרם וכו' עכ"ל הרי מבואר דהמנהג זה רב עמרם מילתא היא והיינו שאחר שקראו כהן לוי ישראל יכולים לקרות כמה כהנים שירצו אך כהנאי שיפסיק ישראל בנייהם וה"ה בליום כן הוא :

כ וברור הדבר שגם כוננת רבינו הכ"י כן הוא כמו שבארנו ואין שום חשש לא על הכהן הראשון ולא על האחרון ועל הראשון לא יאמרו פגום הוא כיון שקראו לוי לישראל אחריו בתקנו חכמים ועל האחרון ג"כ אין חשש פגימה אא"כ לא עשו כהסדר שתקנו חכמים אבל כשעשאו למה יחושו (ט"ו סק"ט) וזה שאנו מצריכים הפסק ישראל בנייהם כדי שלא יהיה נגד הגמ' שאמרה בתן אחר כהן לא יקרא (כ"י) ועוד דבאמת ממעם זה קאמר רבינו הכ"י שיאמר הש"ץ אע"פ שהוא כהן והגם שא"צ גם לזה ממעם שכתבנו מ"מ להעדפה בעלמא עושים גם היוכר זה וכן הרין בלוי אחר לוי ואם לא היה שם לוי כלל והכהן הראשון קרא שני פעמים אחריו ישראל יכול

שיאמרו עליו שהוא פגום וחלקו עליו שחבל יודעים כיוון שהוא שי"ץ א"א שהוא בעצמו ילך ככל פעם וכע"כ צריך לקרות גם אחרים (לגט) ופשיטא במקום שמוכרים המצות שאין לו רשות לקרא רק למי שקנה (ט"ז סק"י) וכן אם הקונה כהן יכול לכבד כהן אחר והכל יודעים שכן דרך הקונים לכבד לאחרים (סג) ויש מי שרצה לומר דאם הסגן הוא כהן אין לו לצוות לקרא לכהן אחר ואינו כן שהרי גם זה ידוע שהוא מוכרח לקרות לאחרים ג"כ (עמ"ס סק"ט):

כן כתב רבינו הב"י בסעיף י"ב עיר שכוזה כהנים אם יש ישראל אחד ביניהם אותו ישראל קורא ראשון מפני דרכי שלום עכ"ל וכן מכוון כירושלמי גיטין פ"ה על משנה זו דכהן קורא ראשון ותמהו בזה דכירושלמי אומר מפורש דהוה למאן דמ"ל דכל עיקר דין דכהן קורא ראשון הוי מדרבנן ע"ש והא כבר נתבאר בסעיף ח' דהש"ס דילן ס"ל דהוי דאורייתא (עכ"י ומג"א סק"כ) ונ"ל דא"ש אפילו אי הוה דאורייתא דכבר נתבאר שם דפן התורה יכול הכהן למחול אלא דרבנן תקנו שלא יכול למחול ולכן בבה"ג נבולים למחול מפני שבוה יהיה דרכי שלום וזהו כוונת רבינו הב"י ואם באמת אין רצונם בכך יעלה הכהן ראשון (ועכ"י שכתב כגס מהרי"ק דהת"ס' והמרדכי פונקס דהוי דרבנן ולא ידעתי מקומו וכמרדכי מפורש דהוי דאורייתא ע"ס):

כז ופשוט הוא דאם יש שם גם לוי אחד יקראו כהן לוי ישראל ואח"כ יקראו הכהנים זה אחר זה (ט"ז סק"א) וכן דעת המג"א סק"כ דלא כהלכות דכיון שיש לקיים מקורם הסדר כתקון חכמים למה לא נקיים וכן הדבר פשוט דהכהנים כשקוראים זה אחר זה יקרא החשוב חשוב קודם ואם יש שם שני לויים ושני ישראלים יקראו שני פעמים כהן לוי ישראל והאחרון יהיה כהן (סג):

כח וז"ל רבינו הב"י בסעיף י"ב וכל שאין ישראל בהם כדי סיפוקם או שאין שם ישראל כלל קורא כהן אחר כהן שאין שם משום שגם שהכל יודעים שאין שם אלא כהנים וה"ה לעיר שכילה לויים עכ"ל וזה שכתב שאם אין בהם ישראל כדי סיפוקן קורא כהן אחר כהן אין כוונתו שהישראלים לא יקראו כלל דאין שום מעע בזה אלא דה"ק דכמה ישראלים שלא יפסיקו להו' קרואים יקרא כהן אחר כהן כגון שיש ג' ישראלים יקרא כהן ראשון ואחריו לוי כשיש לוי ואם אין לוי יקרא הכהן עוד פעם ואח"כ יקראו ה' ישראל והשני והשביעי יהיו כהנים ויש גם ביכולת לקרא רביעי כהן וחמישי ישראל וששי כהן ושביעי ישראל ויותר מיכ לקרא ששי ישראל ושביעי כהן כמו שנתבאר דהאחרון יכול להיות כהן בפשיטות וזה שכתב כהן אחר כהן אין לציייר

כג כתב אחר ממפרשי הש"ע (מג"א סק"ז) אם המנהג לקנות במעות מי שיקרא ראשון בהתחלת התורה בבראשית ואם קנה אותו ישראל מזה הכהן על כבודו ויוצא מבהכ"ג ופעם אחת לא רצה הכהן לצאת מבהכ"ג ומותר לכפותו ע"י שלטון לצאת מבהכ"ג כדי שלא יתבטל המנהג וכבוד התורה עכ"ל ואח"כ כתב דיש מי שכתב דאפילו לא יצא יקרא הישראל ומידו משלון מהרי"ק לא משמע בן עכ"ל והנה דבר זה נתן מכשול רב לפני עמי הארץ כאשר ראיתי בימי חורפי שעיי"מולולים בכבוד הכהנים ואוסרים שצריכים הכנסה לבהכ"ג ומכונים הכהנים שלא לקרא אותם ראשון אוי לאזנים שכן שומעות ועינים שכן ראוות ותולים א"ע כהדין שנתבאר :

כד ובאמת לא מצאו ידיהם ורגליהם המקור דין זה הוא מהרי"ק (טורט ט') שהיה מנהג קבוע בכל המקומות שבשבת בראשית אחד מן הצבור מתגרב מעות לצורך מאור הבה"ג לכל השנה כדי שיקרא ראשון בהתחלת התורה והיה המנהג שאם יש כהן הראוי לכך היה הוא קונה אותה וכאם לאו היה יוצא מבהכ"ג והיה זה מינהג קבוע מימים ימימה והיה בזה כבוד התורה והיה שבעד עלייה לפתיחת התורה היו מתגורבים מכום רב עד שהספיק למאור בהכ"ג על כל השנה ופעם אחת אירע שהיה כהן עיקש ולא רצה לא לקנות ולא לצאת ובקשו אותו לבהכ"ג אחר ששם יעלה ראשון ולא יפסיד בכאן הצדקה הגדולה הזאת ולא יוריד כבוד התורה שיש בזה וכן זה לא רצה ופסק מהרי"ק שיפה עשו שהכריחו אותו ע"י השלטון לצאת מבהכ"ג והאריך בזה דכיון שבשם היה זה מנהג קבוע ברצון הכהנים ובמנהג הזה יש כבוד התורה והכנסה מרובה להספיק מאור לכל השנה וגם רצו לקראו ראשון בבהכ"ג אחר בוודאי כהן כזה אינו מתכהנים הישרים ולא כל כמיניה לבטל מנהג קבוע והאריך בזה ע"ש וא"כ אין למירין מדבר זה שהיה מנהג קבוע פעם אחת בשנת לכבוד התורה ולשמן המאור והכהן היה עקש ולכן ויתרו ייתרו בכבוד הכתובה ואין למירין ממעשה זה (וכן מג"א סק"ו) נמקם שגהו שחכם העיר קורא ה"ג מלות אפילו הוא כהן יכול לקרות פלטי עכ"ל מעולם לא שמענו מנהג זה):

כה יש מי שאומר שאם קורא החון כהן או לוי ואינו שם ובהכרח לקרות לכהן אחר לא יקרא להאחר כשמו משום פגמו של ראשון אלא אותו אחר יעלה מעצמו אמנם אם הכהן שקראוהו מתפלל בבהכ"ג יכולים לקרא להאחר בשמו דאין כאן פגם דהראשון שהכל רואים שהוא עומד ומתפלל (סג סק"ז) וכן הוא המנהג וכתב רבינו הרמ"א בסעיף י"א שי"ץ שהוא כהן יכול לקרות כהן אחר לתורה עכ"ל כלומר שיש מנדולי הקדמונים שאסר לעשות כן מפני פגמו של השי"ץ

שרי כוונתם בין שמכינים הס"ת קודם ובין שמכינים אותה בעת הקריאה ואע"ג דבירושלמי שם הביאו הס"ת רק מפני חשיבות לכר י"ל כה"ג שאני שהוא יחיד לכך ישראל וכן ראש הגולה במבואר שם אבל סתם חשוב צריך אונס לזה אבל באמת י"א דכחרא מינייהו מני או אונס כגון חולה ויושב בבית האמורים וכיוצא בהם או חשוב (סס נטס א"ז וכ"כ גד"מ אות י') ומלשון הירושלמי משמע בן שאומר בכל אתר אתר אמר הולכים אחר התורה והכא מוליכים תורה אצלו אלא ע"י שהם גדולים התורה נתעלה בהם עכ"ל הרי להריא דמירוי במקום שיכולים לילך אל התורה דאל"כ לא שייך הולכים אחר התורה ולכן המורה בן אין מוניחין אותו ובפ' זכור מותר להביא ס"ת לכל הדעות וג"ל דה"ה לכל ד' פרשות :

לב ועוד אמרו דהוה רק כשמכינים התורה מכהב"ג בשעת הקריאה ואח"כ מחזירין אותה לכהב"ג אבל אם מביאים אותה מקודם ומניחין אותה בארון או כתיבה שיש לה מקום מיוחד על איזה זמן לית לן בה והמנהג לדרקק שיקראו בה ג' פעמים דהוה מקרי כקביעות ואין בזיון במה ששלמלה מביה"כ אבל בפחות מג' פעמים שלמלה לצורך עראי ויש בזיון אף אם הביאיה מקודם ומכל מה שנתבאר מבואר דלא יפה עושים רבים מחמון העם כר"ה ויוה"כ וש"ת שקודם הקריאה נוטלין ס"ת מכהב"ג לקרא במקום אחר ואחר הקריאה מחזירין אותה לכהב"ג וכונתם כדי לעלות לתורה בימים המקודשים האלה אבל יצא שברם בהפסדים לעבוד עבירה בימים המקודשים ולא לחוש לכבוד התורה ולכן ראוי למחות בהם ולגזור שלא יעשו כן והשומע תבא עליו ברכת טוב :

סימן קלו סדר הקראים משלישי ואילך . ובו ג' סעיפים :

עולה רק שלישי אם אינו כהן או לוי והספרדים מחזיקים ששי לחשיבות יותר שכן הוא ע"פ הוהדר והדבר מובן שא"א לנו לנהוג כריון הגמ' שאין לנו פרנסים בעוה"ר ואין לנו ת"ח ששואלים דבר הלכה בכל מקום ואומרה וכ"ש בשמכרין העלויות מי שקונה עולה ומ"מ אם אחד קונה כל העלויות ומכבד לאחרים יראה שהיה לפי הכבוד ושלא יהיה בזיון התורה ומכבדים גם העשירים בהעלויות מפני שנותנים הנכסות לכהב"ג ומצוה גדולה לבטל מה שמוחוק כפי ההמון שעלייה זו פחותה מאד וכדומה ומי שיכול לנהוג בעצמו לעלות לתורה בהעלויה שמחזיקים אותה לפחיתות היה מצוה רבה דבעוה"ר הריבה מחלוקת בא מזה ד' ירחם ובאמת אין לך שמות גדול מזה שהכל תורה אחת וברכה אחת ואין זה אלא

לציר שהיה בהכרח רק כשאין כאן יותר משני ישראלים וכלל הדברים נתבאר לכאין כרירה קורא כהן אחר כהן ולוי אחר לוי וכיש ברירה צריך להפסיק ישראל ביניהם ולכן יראו את אשר לפניהם (ו'טע על המג"א סוף סק"כ שכתב וחס"כ יעלו הישראלים טולס וחס"כ כהנים ע"ט ולמה לא נפקים בישראל בין כהן לבתן וכן עיקר לדינא וזו"ק) :

כמ במי' רפ"ב יתבאר שאע"ג שמדינא קמן עולה למניין שבעה מ"מ לדין שכל העולים מברכין אין קורין לקמן במניין שבעה הקראים לכר מפטיר ע"ש וממילא דה"ה בב' וח' ושבת במנחה אין הקמן עולה במניין הג' וכן בר"ח ויו"ט אינו עולה ואף גם בת"צ למפטיר אינו עולה כיון שהמפטיר במניין הקראים וכן כיוה"כ במנחה ואם סומא רשאי לעלות לתורה יתבאר במי' קל"ט בס"ר :

ל כתבו רבותינו בעלי הש"ע במעיקר י"ד בני אדם החבושים בבית האמורים אין מביאין אצלם ס"ת אפילו בר"ה ויוה"כ והיינו דווקא בשעת הקריאה אבל אם מכינים לו ס"ת יום או יומיים קודם מותר ואם הוא אדם חשוב בכל עניין שרי עכ"ל ביאור הדברים דאין מכבוד התורה לשלמלה ממקום אחר אם לא בשביל אדם חשוב ולכן אם אינם חשובים אין לשלמל בעדם אפילו כשהם אנוסים ואין ביכולתם לבא לכהב"ג כמו בני אדם החבושים בבית האמורים וכיוצא בזה אבל בשביל אדם חשוב מותר אף בלא אונס והוה שכתבו ואם הוא אדם חשוב בכל עניין שרי כלומר אף אם אינו אנוס רהכי משמע להריא בירושלמי פ"ו דיומא דממעם זה הביאו להכה"ג ס"ת ע"ש אף שלא היה אנוס :

לא ויש שפירש דתרת"י בעינן אונס ואדם חשוב (מג"א סק"ג) ולפ"ז צ"ל דהוה שכתבו בכל עניין

א בנימין (פ' :) מבואר דאחרי כהן ולוי קורין ישראלים ומי שקודם במעלה קודם בעלויות לתורה וכן אמרו חז"ל דאחר לוי קורין הת"ח הממונים על הצבור ואחריהם ת"ח הראויים למנותם פרנסים על הצבור והיינו ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר ואחריהם בני ת"ח שאבותיהם ממונים על הצבור משום כבוד אבותיהם ואח"כ ראשי כנסיות וכל העם ונראה מדלא אמרו גם בני ת"ח הראויים למנותם ש"מ רבשכיל כבוד האבות אינו אלא דווקא כשהם כבר ממונים ורחו בשבת ויו"ט ור"ה ויוה"כ :

ב ומבואר מזה דבעצם העלויות אין יתרון מזה לזה ועכשו מחזיקין שלישי וששי להעלויות היותר גדולים והאשכנזים מחזיקים לשלישי ורב הקהלה

ערוך הלכות קריאת התורה מומן קלו השלח

ומראשונים רק ממה שהנהגו וספר"ל מפראג תיקן דהחתן ביום התונתו או כשבת שאחר התונתו קודם לכל ואח"כ נער כר מצוה ואח"כ שושבינים ואח"כ מנרק ואח"כ מודה ואח"כ אבי הבן ואח"כ יאר צייט (ח"ד) והנשוא בתולה קודם לנושא אלמנה ואלמנה לחלוצה וחלוצה לנרושה (כנה"ג) ואצילנו מנהגים אחרים ויתבאר בסי' רפ"ב (גם המנ"ה ביאר סס) :

אלא מעשה שמן כדאיתא במדרש שאינו מתנדה אלא כישראל (עמ"ה סכת שמעמדי הקלה קודמין לכל כשאין עם ת"ח מופלג והחמרון גדול הנכור עולה ונצמקס ענהו שהפרנס עולה אינו רשאי לחמול לאחר ע"ש וכל זה לא שייך אצילנו כמובן ודו"ק) :

ג מי המה חיוכים ומי קודם אין בזה דינים מנ"מ

סימן קלו כמה פסוקים צריך לקרות ואם דילג פסוק. ובו מ' מעיפים :

ג ודע דרש"י ז"ל כתב במגילה שם וז"ל ואם יש להם ריוח כפרשה קורא כל אחד בכל ד' פסוקים כולן משוכחים עכ"ל ואינו מבין זה הלא כחל הסדרות יש ריוח דכל מדרה ארובה הרבה ועוד דלמה באמת לא תקנו חכמים בן אלא וודאי משום מירחא דציבורא וא"כ איך יקרא כל אחד ד' פסוקים ונ"ל דכוונת רש"י לתמוה אמנהג שלנו דהנה בפ' בראשית שהלוי קורא רק ג' פסוקים והכהן קורא ד' והישראל ה' א"ש דשם יש פתוחות וא"א אין באופן אחר ושיקרא אחד שני פרשיות חשו משום מירחא דציבורא אבל בנח שהכהן קורא ח' פסוקים והלוי והישראל קוראין כל אחד ג' למה נעשה כן וכן כלך לך הבהן קורא ג' והלוי יש פתוחות ושם אין הפסק פתוחה או מתוה למה נעשה כן וכן יש לדקדק בכמה פרשיות ולזה אומר רש"י דבמקום שיש ריוח טוב שכל אחד יקרא ד' פסוקים אבל מה נעשה שאין המנהג כן ועוד יש לנו להקשות על מהנהגו בפ' וילך שאין קוראין רק מ' פסוקים שהישראל מסיים אבל כל זקני ישראל ואין שם עשרה פסוקים וחדשים מקרוב נדפס כאמת במידורים השלישי עד לרשתה ואין המנהג כן ואולי מפני שמדרה קמנה היא ועד לרשתה יהיה ד' פרשיות וכמעט חצי סדרה ואין נכון לעשות כן כיוון שבשבת יקראו אותה עוד פעם לכן נדונה כפרשת ויבא עמלק דמקרי מליק עניינא וצ"ע (ולפיכך יש בזה מקומות מנהג תמוה כגם שמתניין הישראל ללן מנן מהין הכהן וס"י פסוקים הנהגה וז"ל לזה וכן כנהגתך יש מתניין אחר והיו לי הלויים וז"ל לזה ע"ש) :

א כבר נתבאר בר"ס קל"ה שמתקנת עזרא שלא לקרא פחות מעשרה פסוקים בב' וה' ושבת במנחה לתלתא נכרי מטעמים שנתבאר שם ופסוק וידבר נ"כ עולה חן המניין ואע"פ שאין בו דבר פרמי במ"מ תורה היא ואם חיסר אות אחת ממנה כל התורה פסולה ואע"פ דבפורים שאנו קורין ויכא עמלק ואין בו אלא מ' פסוקים שאני התם דנגמר העניין ולהתחיל מקודם מעניין אחר לא רצו חכמים ולבד זה יש מעם בירושלמי לפי שעשה מעשה קמוע כלומר שהמון ועמלק רצו לקמע כח ישראל לפיכך פרשתו קמוע (הפעם הראשון כתבו חוס' כמנהג כ"ה : וטעם השני הביאו הב"י והט"ו מירושלמי וטרח הט"ו בה ספק"ה ע"ש ותמיהני לזה מלחתי תירון זה בירושלמי וחדנה בירושלמי פ' הקורא ה"י מנאר חוס' דמריך והרי פרשת עמלק ומתמן טיח היא טיח פדורו טל יום ע"ש וצ"ע) :

ב וכיון שיש עשרה פסוקים לתלתא נכרי ממילא שלאחד יגיע ד' פסוקים ואמרו חכמים שאין קפידא מי יקרא ד' ויכולים לעשות כמו שרצו והטעם מפני שלכל אחד יש מעלה דהראשון הרי הוא ראשון והשלישי משום דמעלין בקודש והאמצעי משום דבמנוחה היתה האמצעית חשובה יותר ולכן לא רצו חכמים לקבוע שדווקא הראשון יקרא ד' כמו שקבעו בעיקר עלייה לתורה שבחן קורא ראשון ואפשר דומר הטעם שלא רצו בזה דרוקא כשאחר קורא אותם צריך לחלוף כבוד הדראשון אבל הקריאה בתורה העולים כעצמם קוראין שכך היה בזמן הגמ' לא חשו חכמים לקבוע בזה כיון שיש מעטים בזה וגם עתה שקורא קורא אין ביכולתנו לשנות מטעם שלכל אחד יש מעלה כמ"ש (ואולי זהו טעם המהר"ל שציטט המנ"ה סק"ה דעכשיו שהחזן קורא לא יקרא להחמט ד' שלל לביים החמרון או הראשון עכ"ל ונתקשו כוונתו הפמ"ג והמהר"ש ודבריהם תמוהים ע"ש ולענ"ד הוא סה"ד וז"ל שלל לביים הראשון כלומר כמו בעלם הקריאה שאראשון יותר מנוכד והב"ה הקשה מנ"ל הו' ולפמ"ג א"ס כטוב טעם והפריטה הא"ר גירסא אחרת מהמהר"ל ונ"כ אין טעם ע"ש ולענ"ד נראה כמ"ס ודו"ק) :

ד אם דילג פסוק אחד בב' וה' ושבת במנחה וכן במעדים אם קרא עשרה פסוקים בלא פסוק המדולג אינו חוזר כיון שישנה קריאה זו בשבת ואם לאו חוזר ואפשר דבתשעה מני כיון שיש ג' פסוקים לכל אחד מן העולין אבל במס' סופרים פ"א משמע דבעינן עשרה דווקא כיון שכן היתה התקנה (עמ"ה סק"ד) וכו"ו עינן מ"י פסוקים כיון שיש חמשה קרואים אבל בשבת שהחית בכל עניין חוזר וקורא אפילו גמר שבעה קרואים בלא פסוק זה ואפילו אחר שהחזיר את התורה ואמר קריש ואפילו אחר שהתפלל

ערוך

הלכות קריאת התורה סימן קלו

השאלה

דבי על הדבר ואמר לא קריתם הפרשה ודומה כאלו לא קרינו שלא אמרנו אלא ברמז בעלמא וחזרו ופתחו והתחילו בראש הפרשה והקורא כוונת לפניה ולאחריה מטעם רבי ונמרו כל הפרשה עד תמטא עד הערב עכ"ל והוא בקצרה בש"ע סעיף ה' ונ"ל דרוקא משום שפסק בהנר הנר בתוכו דעדיין שקרי דיני מחדת הפרה לא נתבארו עדיין דלחילן כתיב הנונע כמת הוא יתחמא ונ"ל אבל אם סיים מים חיים אל כלי אף שלא נמר כל הפרשה א"צ לחזור ולקרוא דכן מצאנו מלשוננו שכתב שלא אמרנו אלא ברמז בעלמא כלומר שעיקרי דיני מחדת מי חמאת עדיין לא נתבארו (ועמ"ג סק"ח) ופשיטא דמשום דילוג פסוק אינו חוזר (סע) וכן כל כה"ל כמו כפ' חודש או כרנלים וכן נבאן אם רק כוונת ברכה אחרונה ונזכרו מיד א"צ ברכה ראשונה ולא להתחיל מראש הפרשה אלא משלים הקריאה ומכרז ברכה אחרונה (ס"ז סק"ה) ויש מי שחולק כזה (ע"ר) ואינו מוכרח :

מוסף לפי שפסוק זה נשאר בלי קריאה וכלי ברכה ולכן פותחין הס"ת ואחר מברך לפניו וקורא פסוק זה עם עוד שני פסוקים ומכרז לאחיה וכן הוא במ"ס סופרים שם ונראה דהב' פסוקים שמוסיף על פסוק זה יהי' אחר פסוק זה אך אם פסוק זה שדילוג הוא קודם פרשה פתוחה או מתחלה כע"כ יתחיל שני פסוקים קודם לו :

ה' וכן אם אחד מהקראים לא קרא רק שני פסוקים וכיכר לאחריה הוי כמו שלא קרא וברכותיו לכמלה וצריך לקרות עוד פעם אלו שני הפסוקים עם עוד פסוק אחד וכשכתב יכול אחר לעלות ולקרוא אבל כב' וה' ומנחה כשכתב יעלה זה עצמו שלא יהא נראה כמוסיף על נ' קראים וכשכתב אפילו קראו כבר ו' קראים אינו מועיל מפני שאלו השני פסוקים הוי כלא נקראו ולא נתברכו ואם נזכרו תיכף אחר שביכר ברכה האחרונה ועדיין לא קראו אחר א"צ ברכה לפניה אלא שזו האחרונה היתה לכמלה וקורין לו עוד פסוק אחד ומכרז לאחריה (ט"ז סק"ד) ורק אם נזכרו אחד שעלה אחר או צריך שני ברכות במ"ש (עמ"ג סק"ח דנשנת ור"ט לא יקרא הוה עתה אלף אחר ע"ש ולא משמע כן וגם הא"ר סק"ז חולק עליו ע"ש אך מה שהא"ר חולק גם על הס"י וס"ל דאף אם נזכרו תיכף לריך ברכה גם לפניה ע"ש נלמד דהעיקר כהס"י וזו"ק) :

ח ומעשה כיום שכתב א' דהוה"מ סוכות שהיה להמפטר לקרא וכיום השני וביום השלישי ולא קרא רק וביום השני וכבר נגלל הס"ת ופסק אחד מהגדולים שיקרא וביום השלישי כלא ברכה מלפניה ומלאחריה (תשו' ר"מ מלובלין סי' פ"ה) ויש חולקים בזה מטעם דאנן בקיאנין בעיבורא דידחא ועיקר הקריאה הוא וביום השלישי (תנ"א סק"ו וז"ל סק"י) ויש שהמכסים לדיעה דאשונה (עכ"ל סק"ד) ונראה דמסק ברכות להקל אע"פ שהסכרא נראה כרעת החולקים מ"מ כיון שאין זה שבת שחרית שקורין הסדרה אין כוח הששא כל כך :

י ואם לא קראו רק מ' פסוקים אע"ג דלכתלה צריך י' מ"מ כדיעבד כיון שקראו נ' פסוקים לכל אחד א"צ לחזור ולקרוא ולא גרע הך כדיעבד מפרשה ויבא עמלק דלכתלה קורין מ' ולא דמי לדילוג שכתבנו דצריך לחזור ולקרוא דדילוג הוי פגם וכתב רבינו הב"י בסעיף ד' אבל אם קראו פחות מנ"ב צדיכין לחזור ולקרוא עכ"ל ויש מי שפ"י הפעם משום שאינו מגיע נ' פסוקים לכל אחד ולפ"ז אם קראו ג' פסוקים כגון שפסוק אחד קראו שנים מהקראים יצאו (מ"ג סק"ט) ותמיהני דא"כ מה שייך זה לפחות מנ"ב פסוקים ואין לומר דבכה"ל כולם צריכים לחזור ולקרוא דמניין לומר כן כיון דלדיעה זו אין העיכוב רק מפחות מנ"ב א"כ א"צ לחזור ולקרוא רק מי שלא קרא נ' פסוקים ולכן נלע"ד דהכוונה דקריאה פחות מנ"ב פסוקים לאו שמה קריאה כלל כיון שלא נעשה כהתקנה ולכן אם עדיין לא סילקו התורה ולא אמרו קריש ישלים השלישי עד ג' פסוקים אף שביכר לאחריה ואם כבר סילקו או אמרו קריש צריכים כולם לחזור ולקרוא (וגם הא"ר סק"ח חולק עליו ותמיהני על הנ"ל ע"ל דהא דכרי הלכות שכתב מפורט כן ע"ש ומ"מ הנ"ל ממעלות אין למידן מקריאה שאינה תמידית רק כזמן המקלס וזו"ק) :

יא כתב הכלבו מעשה בחזן אחד שקרא כפ' פרה ופסק להגר הנר בתוכו ונגלל ס"ת וישב במקומו והקפיד

סימן קלח שלא יתחיל בפתות מג' פסוקים סמוך לפרשה ולא יסיים בפתות מזה. וכו' ד' עיפיים :

כחומ"ם ו' ע"ג דכספריס שלנו ויחל הוא ד' פסוקים מפרשה וגם והקרתם הוא ג' פסוקים מפרשה ו' ע"ג אצלם היה משני פסוקים פסוק אחד וכמ"ס בקדושין ל' ע"ג והס"ת חזן בה הפסק פסוקים וזהו רק כחומ"ם הנדפסים ואין לקלוט כזה) :

ג אם טעה וסיים ב' פסוקים אחר פרשה או סמוך לפרשה וכבר בירך ברכה אחרונה א"צ לחזור ולקרות (ח"י סק"ג) ודווקא כשלא קרא רק שני פסוקים שעבר על עיקר תקנתא דעורא צריך לחזור ולקרות אבל בזה שאינה אלא משום חשש אמירה א"צ ומ"מ העולה אח"כ יתחיל מראש הפרשה או מנ' פסוקים קודם הנמר של הפרשה (מג"א סק"ג נסח אגודה) ויש מי שאומר דגם זה א"צ (ח"י ס"ג וגם הנ"ל כס"ק ז' כהן כן ע"ס) ולא ידעתי למה כיון שאפשר בזה לתקן ואי משום דלכתחלה אין לקרות מה שקרא הראשון מ"מ הרי אין שום איסור בזה וכל מה שיכולין לצאת חששת חז"ל למה לא נעשה כן (ולחיינו מינה מנחת ע"ס ודו"ק) :

ד גם המפטיר לא יתחיל ב' פסוקים אחר פרשה אף שהכל יודעים שהוא אינו קורא רק מה שקרא כבר (ס"ג סק"ג) ולכן פרשה שיש בה ה' פסוקים בסוף סדרה יקרא המפטיר כל החמשה פסוקים אף שא"צ רק ג' פסוקים ויש מי שכתב שמתור לו להתחיל אחר הב' פסוקים (ע"י סק"ג) ואינו צריך וכן המנהג הפשוט ואין לשנות (דהנ"ל כהן כן עמ"ג ס"ג) ויכוין שיתחיל תמיד כדבר טוב ויסיים כדבר טוב כדכתיב אל תעמוד כדבר רע וטובת עובדי כוכבים אינה טובה וכן רעתם אינה רעה ובטעה שקורא הברכות לא יכוין בפרטיות לאחד וכ"ש בעקלות ומי שהוא בטא לא יקרא לו הפרשה עורת או שבור ומי שהוא חשוד על העריות לא יקרא לו פרשת עריות ודווקא חשוד בעלמא אבל אם ברור הוא שבא על העריות אם לא שב בתשובה ראוי לקרא לו כרי שתיבטיח ויעשה תשובה (ח"י) ואין להפסיק במ"ב מסעות שבאלה מסעי (ס"ג) :

סימן קלמ סדר קריאת התורה וברכותיה. וכו' י"ז עיפיים :

א לא יאמר הטור והש"ע הקורא הפרשה צריך לסדר אותה תחלה פעמיים ושלש בינו לבין עצמו כהג"ה דר"ע שקראו אותו לתורה ולא רצה לעלות לפי שלא סדר אותה תחלה יודיש ליה מקרא או ראה ויספרה הבינה וגם חקרה עכ"ל ומעשה דר"ע הוא במדרש פ' כי תשא וז"ל המדרש שם ריש פרשה מ' צריך אדם וכו' בשעה שהוא מבקש לאמרם בצבור

א אמרו חז"ל במגילה (כ"ז י) דהקורא בתורה לא ישייר בפרשה פחות מג' פסוקים כלומר שלא יסיים בפתות מג' פסוקים סמוך לפתוחה או למתנה והמעט מפני היוצאים או מכה"ג שלא ישמעו כמה יקרא העולה אחריו ויאמרו שהקורא אחריו לא קרא רק שני פסוקים עד הפרשה ואע"ג שאינו נכון לצאת בעת קריאת התורה מ"מ חששו מפני שבין גברא לגברא ומה לצאת אם צריך לכך כמו לנכביו וביוצא בזה ולמה יאמרו כן מפני שיאמרו למה לא קרא הקורם עד סוף הפרשה אלא וודאי שהניחה להעולה אחריו ואי ס"ד דהעולה אחריו יקרא מפרשה האחרת וז"ל להקורם לקרות עד סוף הפרשה (כ"מ מע"ז סק"ג ע"ג) ומה שנרשם בחומשים שלישי וכו' אין זה פרשה :

ב וכן לא יסיים הקורא פחות מג' פסוקים מראש הפרשה אע"ג שקרא הרבה מהפרשה הקודמת והמעט משום הנכנסין אחר שיתחיל לקרות העולה אחריו וישמעו שמתחיל ב' פסוקים אחר פרשה ויאמרו שהקורם לא קרא עד שני פסוקים אלו דאי ס"ד שקרא מהפרשה הקודמת א"כ בוודאי קרא ממנה ג' פסוקים שהרי אין משיריין ב' פסוקים סמוך לפרשה כמ"ס כסע"ף א' וא"כ למה היה לו לקרות עוד שני פסוקים מפרשה זו אלא וודאי שלא קרא אלא אותן השני פסוקים אבל כשמסיים אצל פרשה אע"ג דהפרשה שאחריה אינה רק ב' פסוקים מ"מ אין בזה חששא שיאמרו היוצאין שהבא אחריו לא יקרא רק השני פסוקים של פרשה קמנה זו דמי יכריחם לומר כן הלא אין רואין שינוי כלל ביון פסוקים אצל פרשה (ע"ז ס"ג) ועוד דבע"כ בזה ליכא חששא שהרי כפ' פקודי הרבה פרשיות בסופה שהן רק של שני פסוקים וגם יש שם פרשה של פסוק אחד ע"ש וא"כ בעניין אחר ולכן לא שייך בזה חששא וכן הוא המנהג והפשוט (ודע שהתוס' וכמה מהראשונים שהקשו על מה שאלו מתחילין בת"ל מוילג שהוא שני פסוקים מפרשה וכן והקרתם

ה' וכתב רבינו הכ"י בסעיף ג' דנהנו דש"ץ כשרוצה
 מברך קריאה בלי נשילת רשות משום דהוי כאלו
 משעה שמינורה לש"ץ הקרואים על כך עכ"ל וכתב
 על זה רבינו הרמ"א דבמדינות אלו אין נוהגין בן
 ואין החזן עולה רק כשהסגן אומר לו לעלות אבל
 אין קוראין לו בשמו כשאר העולים שקורין אותם
 בשמם פלוני בר פלוני עכ"ל דבמדינת רבינו הבי"ט
 הש"ץ קורא מדעתו לבל הקרואים ומסילא דהוי כאלו
 נתנו לו רשות לעלות מעצמו דאל"כ מי יקראנו
 אכל כאלו המדינות אין הש"ץ קורא אלא למי
 שיאמר לו הסגן שיקראנו ולכן הסגן קורא גם לו רק
 בשמו לא שירי שקראנו כיון שעומד אצל הס"ת ולא
 שירי לומר יעמוד שהרי כבר עומד כאן אלא אומר
 לו שהוא יהיה מן העולים (כנ"ל הטעם מד"מ אות א'
 והג"ר סק"ה):

ן עיד כתב דמי שאביו עבריון לבל התורה כולה
 קורין אותו בשם אבי אביו אבל לא בשמו לבר
 שלא לביישו ברבים ודווקא שלא עלה מימיו בשם
 אביו אבל אם הוא גדול ודיוגל באותה העיר לעלות
 בשם אביו ואח"כ נתחבך קורין אותו בשם אביו כמו
 שהורגל שלא לביישו ברבים וכן אם איכא למיחש כמו
 לאיבת הנהפך ואסופי ושתיקי קורין אותו בשם אבי
 אמו ואם אינו ידוע קורין אותו בשם אברהם כמו לנר
 עכ"ל והנה שתיקי היה שמכירין אמו ולא אביו אבל
 אסופי גם אמו אין מכירין כדתנן בר"פ עשרה יוחסין
 ואי"כ מניין יודעין שם אבי אמו ואמנם משבחת לה
 גם באסופי כמבואר באהע"ז סי' ד' סעיף ל"ב ע"ש
 (טע"ז סק"ה עמ"ש לכתוב נשם אבי אמו משום נט ע"ש
 ז"ע דל"כ גם נשם אבי אביו ונשם אברהם יש להוסיף וכבר
 הקשה כן הא"ר סק"ד הל"ל אין חשש בזה דהר"ב חוקר נשעת
 הנוט ועממח"ש סק"ב ופרמ"ג סק"ה ונכ"ש אהע"ז סי' קכ"ט
 סק"ט וסק"ט ונכ"ש ע"ש סק"ז ודו"ק):

ך דבינו הכ"י בסעיף ד' פסק דסומא אינו קורא לפי
 שאסור לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב
 עכ"ל והבינו הרמ"א כתב דעכשיו קורא סומא בתורה
 כמו שאנו מקרים בתורה לע"ה עכ"ל וכתב זה בשם
 מהרי"ל כלומר דכן המנהג אף שדעתו אינו כן כמ"ש
 בספרו ד"מ ע"ש וכן הכריעו גדולי אחרונים וכתבו
 דכבר נהנו לקרות סומא כפני גדולי עולם ולא מיהו
 (כ"ה ומג"ה סק"ד וע"ז נמי קמ"ה סק"ג ופ"ר סק"ה)
 מטעם דכיון דהאינא קורא הש"ץ ולא העולה בעצמו
 אין חשש בזה אך עכ"פ בעינן שיקרא התיבות אחר
 הש"ץ (עמ"ה ס"ט) ואין תימא שזה מברך ואינו יכול
 לקרות ואיך יקרא אחר בעדו דשנינו בתוספתא
 דמגילה ובירושלמי (פ"ג) מעשה בר"מ שקרא מיושב
 ונתנה לאחר וברוך עליה ופריך וכי זה קורא וזה
 מברך א"ר ירמיה מכאן שהשומע בקורא (ט"ז ס"ט)
 אבל

ב ולפ"ז יש לתמוה על הפור וש"ך שכתבו פעמיים
 ושלש והרי מהמרדש מבואר דצריך ד' פעמים
 ונ"ל משום דבמרדש בראשית (פ' כ"ד) איתא או ראה
 ויספרה רבנן ור' אחא רבנן אמרין כל דיבור ודיבור
 שהיה יוצא מפי הקב"ה למשה היה אומרו שני
 פעמים בבלו ואח"כ היה אומר למשה מ"ט או ראה
 ויספרה חד וכו' ור"א אמר ד' וכו' עכ"ל והמרדש
 דכי תשא אומר ר' אחא ופסקו כרבנן והוה בזמן
 הש"ס שהעולה היה קורא ועכשיו שהש"ץ קורא
 מחויב לחזור הפרשה שני פעמים מקודם אפילו אם
 הוא בקי וכשקרא בע"ש שנים מקרא יצא בזה ויש
 מי שכתב שמצוה שנים העולה יסדר (נכ"ה ט"ז נשם
 כנה"ג) ואין מעם לזה שהרי אומר בלחש אחר הש"ץ
 וגם אין המנהג בן:

ג כתב רבינו הבי"ט בסעיף ב' מי שאינו יודע לקרות
 צריך למחות כידו שלא יעלה לס"ת ואם צריכים
 לזה שאינו יודע לקרות לפי שהוא כהן או לוי ואין
 שם אחר זולתו אם כשיקרא לו ש"ץ מלה במלה יודע
 לאומרה ולקרותה מן הכתב יכול לעלות ואם לאו
 לא יעלה עכ"ל והנה זהו וודאי יודוע לקרות א"צ
 רק בזמן הש"ס שהעולה בעצמו קורא אבל בזמנינו
 למע צריך שיהא ביכולתו בעצמו לקרות מיהו שיהא
 ביכולתו לאמר אחר הש"ץ מלה במלה וודאי שצריך
 גם עתה דאל"כ הוי ברכתו לבטלה ולדעת רבינו
 הכ"י צריך שיהא יכול לקרא מתוך הכתב והולך
 לשימתו כסעיף ד' דסומא אינו קורא לפי שאסור
 לקרות שלא מן הכתב אבל רבינו הרמ"א שם
 שהביא משם מהרי"ל דעכשיו קורא סומא ממילא
 דא"צ שיהא יכול לקרות מתוך הכתב מיהו אחר
 הש"ץ וודאי שצריך שיהא יכול לקרוה וכמ"ש רבינו
 הבי"ט לקמן סי' קמ"א סעיף ב' דהעולה צריך לקרות
 בלחש עם הש"ץ דאל"כ הוי ברכתו לבטלה דאיך
 יברך על מה שאחר יקרא אבל כבר כתבו גדולי
 עולם דאפילו ע"ה נמור שאינו יכול לקרות גם
 אחר הש"ץ מ"מ עולה התורה דשומע כעונה ויכול
 לברך (פ"ז ס"ט סק"ג ונה"ג) וגם רבינו הבי"ט בעצמו
 בספרו הגדול שם כתב ע"פ זוהר ויקהל דבוה שומע
 כעונה ע"ש וכן הוא המנהג הפשוט ברוב תפוצות
 ישראל:

ך אין לעלות התורה בעצמו עד שיאמרו לו עלה
 ולכן המנהג שהש"ץ אומר יעמוד פלוני בן פלוני
 ולמי שקראו הש"ץ מחויב לעלות מיד ואם אינו
 עולה גורם לו קיצור ימים וכן אמרו בברכות (ג"ה')
 ג' דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם ואחד מהם
 מי שנותנים לו ס"ת לברך ואינו מברך ע"ש ועכשיו
 זהו נתינת הס"ת שקורין אותו יעמוד וכו' ואפילו
 הנבאי שהוא ראש הכנסת או החזן לא יעלו מעצמן
 עד שיאמרו להם לקרות:

אבל אין מזה ראיה כלל דהתם המברך ראוי לקרות
אבל הסומא אינו ראוי וכדאמרין בעלמא בל הראוי
לביילה אין בילה מעכבת בו :

ה ויש לי תמיד רבה בעניין זה על רבינו הב"י
כספרו הגדול כס"א קמ"א שכתב כשם ספר
האשכול ו"ל דהוא דתנן ב"מ הקורא את המנילה
סומא אינו קורא בתורה היינו לומר דאינו קורא ע"פ
אבל אוקמי אינש אחרינא וכו' עכ"ל והרי אינה משנה
כשום מקום ואדרבא כך שנינו שם (כ"ד') פותח
פורס את שמע אבל אינו קורא בתורה וכו' סומא
פורס את שמע וכו' ע"ש ולא הוזכר בסומא קריאת
התורה כלל ואדרבא יש לדקדק להיפך מדנבי פותח
תני לה ונבי סומא לא תני לה ש"מ דמותר אך
אפשר דא"צ לשנות זה בסומא ביון שאינו יכול לראות
וכודאי שכן היתה הנידום אצלם כמשנה וכן מצאתי
בריי"ף נירסא זו מיהו המנחם הפשוט שסומא עולה
לתורה (ומה שקשינו הו' אינו ראוי לקרות י"ל לפמ"ש
המ"י ביומא ע"י' דוה דדקדים שכתבתי מי אמה רשאי לומר
כפ"פ אינו אלא למונה מן המזכיר ולא לכוונת ע"ש וה"כ
סומא דא"צ בעניין אחר מותר לתתלה וכוה ניהא דהא מלני
רב יוסף ורב ששת שאמרו ההגדה כמבואר בפסחים קע"ו :
ועס יש הרבה פסוקים וכבר בלחנו בעניין זה לעיל סי'
מ"ט ע"ש) :

כל אחד מהקוראים מברך לפניו ולאחריה ואין זה
שייך לברכת התורה דברכות אלו נתקנו משום
כבוד התורה ואפילו בדרך ברכת התורה ותיכף קראוהו
לעלות לתורה מברך כדרכו ואין לומר כיון שעתה
בדרך ברכת אשר בחר בנו לעצמו איך יחזור ויברך
תיכף ברכה עצמה זו בלי הפסק בנתיים דאין חשש
בזה ביון שעושה בתקון חכמים ועוד רבאמת יפסיק
בפסוקים או במשנה דאלו דברים שאומרים אחר ברכת
התורה ואף אם אין פנאי מ"מ דרך הליכו יכול לומר
איהו פסוק (מנ"א קק"א) כמו יברך שהוא פסוק
קצר אמנם אם קראוהו לעלות לתורה קודם שיברך
ברכת התורה לעצמו כבר נפטר מלברך ברכת אשר
בחר בנו דלא נרע ממי שנפטר באהבה רבה כמ"ש
בסי' מ"ו ולא יברך רק לעסוק וזה עירב נא ואע"ג
דלפ"ו הקדים אשר בחר מברכות אלו ובברכת התורה
אינו כן מ"מ אין חשש בזה :

י הברכה ראשונה על התורה היא אשר בחר בנו וכו'
שהיא מְצוּיָה שבברכות (ברכות י"א) לפי שיש בה
הודאה למקום ושבח לישראל ולתורה (רש"י) וברכה
אחרונה אשר נתן וכו' וזו היא תורה שבכתב וחיי
עולם נטע בתוכינו זו היא תורה שבע"פ שעיקר לימוד
התורה היא תורה שבע"פ ולא כרת הקב"ה ברית עם
ישראל אלא כשביל תורה שבע"פ (עינין ס') : וברכה
זו נאה לאומרה לאחר הקריאה דעל מה אנו זוכין
לחיי עולם הרי כשביל לימוד התורה ולכן לאחר

הלימוד שהיא הקריאה נאח כרכה זו (ואם היפך וזיך
לפניה אשר נתן ולאחריה אשר בחר יאל מנ"א קק"ה) :

יא בזמן המשנה לא היו כל העולים מברכים אלא
הראשון היה מברך לפניו והאחרון לאחריה וכל
העולים היו קוראים בלא כרכה ויצאו כולם בברכת
הראשון והאחרון שהרי כולם עניין אחד הם וכך שנינו
במשנה רפ"ג למנילה וחכמי הנ"מ תקנו שכל אחד
מהעולים יברך לפניו ולאחריה נעוה משום הנבנים
כאמצע הקריאה יאמרו שאין כרכה בתורה לפניו
וכשום היוצאים שלא יאמרו אין כרכה לאחריה מפני
שראו כמה עולים שלא ברכו (מנילה כ"א) : ויראה לי
שלא הוצרכנו למעם זה אלא בזמן שהעולה קורא
בעצמו אבל כפי המנהג אצלינו שהש"ץ קורא בתורה
שכל העולים יברכו דאל"כ במה ניכר שעולים לתורה :

יב העולה לתורה פותח התורה ורואה הפסוק שצריך
לקרות ומברך בשויה פתוחה וכשלהי מנילה
פליגי בזה תנאי דר"מ סוכר דרואה ונולל הס"ת ומברך
ואחר הברכה פותחה וקורא והמעם דאם יברך כשהיא
פתוחה יאמרו שהברכות בתובות בתורה ור"י אומר
פותח ורואה ומברך כשהיא פתוחה ולא חיישינן לשמא
יאמרו ברכות בתובות בתורה ואיפסקא הלכתא כנ"מ
שם בר"י דפותח ורואה ומברך וכך פסקו הרמב"ם
בפי"ב מתפלה והמור והש"ך ע"ף ד' וכן נהניע
אבל רבותינו בעלי התוס' שם כתבו דלכתחלה יגלו
ע"ש ונראה דס"ל דגם ד"י מודה דזה עדיף מפי
לגוללה אלא דס"ל דא"צ לכך (וכ"כ הנ"מ) ויש מי
שנוהג כן ולא ידעתי אם נכון לעשות כן אחרי שמכל
הפוסקים לא נראה כן ואינהו ס"ל דלר"י דווקא יברך
בשויה פתוחה דכיון שצריך לקרותה איך יסתמנה
ולכן פסקו כולם דאחר הקריאה יגלגנה ויברך מפני
שכשנברך הקריאה צריך לסתום אותה עד שיעלה
אחר ויפתחנה (ובפ"ט ד' ע"ג : נהג ג"כ כהתום
ועמנ"א קק"ו וע"ז סק"ד ונ"ה וא"ר קק"ו וכולם הסכימו
כפסק הטו"ע ומ"ש הט"ו שהתום ממלקים כין זמנא לזמנינו
ע"ש לא ידעתי מי הכריחו לזה ועמסם הוא כמו שכתבתי
(וכ"כ הנ"מ) :

יג וכתב רבינו הרמ"א דבשעה שמברך ברכה ראשונה
יהפוך פניו אל הצד שלא יהא נראה כמברך מן
התורה ונ"ל דיהפוך פניו לצד שבאלו עכ"ל דצד
שמאל הוא ימינו של הקב"ה כמ"ש בסי' קכ"ג (מנ"א
סק"א) ואינו יודע איהו לשם דרשם היא בתפלה
והוי כעומד לפני המלך אבל בכל מקום ימין חשוב
יותר ולענ"ד נראה הטעם מפני שהקורא עומד בשמאלו
כידוע ולכן פונה אליו וראיתי נוהגים שבברכה
אחרונה מהפך פניו לצד ימינו ונכון הוא אבל יש
מהנדולים שהתפרעו על עיקר דין זה וכתבו דא"כ
למה

חוק ואמץ ומהו נהגו לומר למסיים ספר חוק חוק ונתחוק ויש רוצים שיאמרו חוק ג' פעמים שהם במספר משה ונכון הוא :

מזן כתב רבינו הב"י בסעיף ה' נהגו לבקות הכתב בסודר בין גברא לגברא עכ"ל כלומר דזה שנתבאר דאחר הקריאה נולל התורה נהגו שלא לגלול רק מניחים אותה פתוחה ופורסים המעיל של הס"ת על הכתב עד שאחר עולה אבל אנחנו לא נהגנו כן וכמ"ש רבינו הרמ"א דכמדינות אלו נהגו שתהא מגוללה בין גברא לגברא וכן עיקר עכ"ל :

יז העולה אומר ברכו והכרות בקול רם והאומר בלחש טועה הוא שהרי אין לאומרם רק בעשרה ובשעשרה אינם שומעים ואין עונין אמן היו ברכתו בלבטלה (ב"י) וה"ה לקדיש וברכו שבתפלה (מנ"א סק"י) ויש מרבותינו שפסקו דאם בירך בלחש צריך לחזור ולברך בקול רם כדי שישמעו העם ויענו ברוך ד' המבורך וכו' (הר"י) ורבינו הב"י בסעיף ו' הביא דיעה זו ונ"ל דאפילו לדיעה שנתבאר בס"י קכ"ד שיכול לענות אמן אף בלא שמיעת הברכה אם רק ידע איזה ברכה היא מ"מ ברכו בהכרח לשמוע מפי המברך ואחר שענו העם ברוך ה' המבורך וכו' תיור המברך ואומר ברוך ד' וכו' כדי לכלול את עצמו בכלל המברכים שהרי מקום אמר ברכו שאחרים יברכו וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ו' דאם לא שמעו הצבור את המברך כשאמר ברכו אע"פ ששמעו החזן עונה ברוך וכו' לא יענו עמו אלא יענו אמן על דברי החזן עכ"ל וכבר בארנו בס"י קכ"ד סעיף מ"ז דבברכו שבתפלה אינו כן וכשם אם רוב הצבור שמעו ברכו מפי המברך או גם היחיד שלא שמע כששומע הצבור עונים ברוך וכו' יכול לענות עמהם ברוך וכו' ועמ"ש בס"י נ"ו :

סימן קמ דיני הפסק בבה"ת ואם בירך על מקום אחר בתורה. ובו ט' סעיפים :

מתחיל כמו הראשון ויברך לפניו וממילא כשיברך אחר"כ לאחריה קאי הברכה גם על הפסוקים הקודמים שהרי קראן ואפילו בומה"ל שהש"ץ קורא מ"מ הכל אחד שהרי קורא במקום העולה והוי כאלו העולה קראן (ת"י) נפ"ס דנרכות) ואפילו לא שהה כדי לנמור הפרשה צריך לעשות כן (מנ"א סק"ז) ואע"פ שבזמן המשנה כל הקוראים סמכו על ברכת הראשון והאחרון זהו מפני שהיתה כונתם כן משא"כ עתה שכולם מברכים אין אחד מתכוין לצאת בברכת האחר ולכן כל פרשה צריכה ברכה תחלה ומסוף (סע) :

ב אבל הרמב"ם בפ"ב מתפלה דין ו' כתב קרא ונשתתק יעמוד אחר תחתיו ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק ומברך בסוף עכ"ל ומבואר מרבירי שהברכה שלפניה סומך על הקודם ומה שצריך לקרות

למה אומר ר"ם לסתומה כדי שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה היה לו לומר להפך פנים (ס"ז סע וכ"ס וכו') ולענ"ד נראה שאין זה סתומה וי"ל דר"ם ס"ל דאינו די בהיכר זה ור"י ס"ל דדי בזה ומה שלא היכיר זה לפי שיכול לעשות איזה היכר אחר ויש מהגדולים שהיה מביט חוץ לפ"ת ולא יביט בהכתב (ס"ד נסע כה"ג) :

יך יש נוהגים לברוע בברכת התורה ויש שהתרעמו על זה שאין לשחות אלא כמה שתקנו חכמים (מעיי"ט ספ"ה דרכות) ויש שכתבו שכן עשו הקדמונים שאין זה אלא מפני כבוד התורה (מנ"א סק"ז נסע הס"ד) וכ"כ ברוקח (ס"י) ש"ט ורמ"ע ס' רנ"ו) ומ"מ לא נהגנו כן ויוענע התורה בעת שאומר ונתן לנו את תורתו וכן בברכה האחרונה כשאומר אשר נתן לנו תורת אמת (מנ"א סק"ב) להורות שזו היא תורתנו ומוכן שאין זה לעיכובא אלא מהנא בעלמא והיכא ברהוג נהוג והגענעו הוא הגבחה קצת ע"י העמודים שאוחזן בידיו :

מז צריך לאחוז בעמודי הס"ת בשעת ברכה ובשעת קריאתה וסמכו זה על מה שנאמר ביהושע לא ימוש ספר התורה הזה מפיך דמשמע שתופסה בידו ולאחר הקריאה ינשקה ואנחנו נוהגים לנשקה ע"י מלית או ע"י מפה קודם הברכה ולאחר הקריאה להראות חביבותה אצלינו ויש נוהגים שקודם הברכה יאחזו בשני העמודים ובשעת הברכה יסיר ידו השמאלית כדי להגביר הימין (סע סק"ג נסע כוונות) ויש נוהגים שבשעת הברכה יאחזו בשתי ידיו ביריעות הס"ת ע"י מפה או ע"י מלית ואחר הברכה יסלק השמאל (סע נסע כתבים) ובשנודמן לו רוק ירוק ואח"כ ינשק ולא להיפך (סע) ודע דבקרא דלא ימוש בתיב

סימן קמ דיני הפסק בבה"ת ואם בירך

א איתא בירושלמי פ"ה דברכות (ה"ג) היה קורא בתורה ונשתתק זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון אם אמר את מקום שפסק הראשונים נתברכו לפניו ולא נתברכו לאחריהן והאחרונים נתברכו לאחריהן ולא נתברכו לפניהן ובתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש שתהא כולה תמימה עכ"ל הירושלמי והביאו הר"ף ספ"ג דמגילה והמור בס"י זה ופירשו כל הראשונים דה"פ שזה השני העולה מברך לפניו ומתחיל ממקום שהתחיל הראשון וקורא עד סוף הפרשה ומברך לאחריה דאם לא בן אלא יתחיל ממקום שפסק הראשון ובלא ברכה נמצא שהפסוקים שקרא הראשון אין עליהם ברכה לאחריהן ועל מה שיקרא השני אין עליהם ברכה לפניו וכי תימא יתחיל ממקום שפסק הראשון ויברך לפניו אבתי הפסוקים הראשונים לא נתברכו לאחריהם הלכך

ולהורות שהאחרון הוא העיקר (לריש ס"ס ר"ז) :

ו וכך העלו להלכה גדולי אחרונים דאם הראו לו בעמוד זה או אפילו בעמוד אחר באתו עניין שיכול לקרות ויהינן שהראו לו בכמה פסוקים אחר הפסוק שצריך לקרות א"צ לברך שהרי היתה דעתו בהברכה לקרות כאן ובאמת יקרא כאן אלא שתחיל מקורם מעט (כ"מ נס"י סק"ד ומג"א סק"ד) והרי גם בפירות כן הוא אם היתה כוונתו על כמה פירות לאכלם ונמל אחת וביודק עליה ונאבדה לוקח אחרת בלא ברכה כמו שיתבאר כפי ר"י אמנם אם הראו לו למעלה ממקום קריאתו ששם כבר קראו או אפילו למטה ממקום קריאתו אלא הרבה רחוק ממקום קריאתו באופן שכוודאי לא עלתה על דעתו לקרא עד שם צריך לברך וע' בסעיף ט' :

ז וי"א דגם אם הראוהו למעלה ממקום קריאתו כיון שהראו לו כסדרה זו א"צ לברך שהרי רשאי לקרות מה שקרא הקודם כמ"ש בסי' קל"ז ע"ש (מג"א ס"ט) ודברים תמוהים הם דמה עניין זל"ז הא פשיטא שלא היתה דעתו על מקום זה בלל ולכן העיקר דבכה"ג צריך לברך וכן הסכימו הגדולים (א"ר סק"ה וזרישה נס"י ר"ן וכו"מ נס"י סק"ד שכתב דווקא אם היה נחשט שיקראו לו פרשה זו ע"ש) (ומ"ש המג"א סק"ה ט' ס"ס תרפ"ד דליון ע"ש) :

ח עוד יש מי שאומר דכל זה הוא דווקא כשתיכף אחר הברכה ראו שמעו אבל אם התחיל לקרות איזה פסוקים ואח"כ ראו שמעו א"צ לברך דהפסק אינו מויק כמ"ש ואי משום שלא היה דעתו על מקום זה רומה למי שאכל פרי וביודק עליה והביאו לו מאותו המין דא"צ לברך (מג"א ס"ט) ויש מי שחולק בזה ומ"ל דצריך לברך (א"ר ס"ט) וכן נראה עיקר דהא גם בפירות אם מפורש היה דעתו שלא לאכול עוד ונמלך לאכול הרי צריך לברך והוא הרי נמלך נמוד הוא דהא לא היה דעתו כלל אמקום זה ואין לנו לפסור אותו מברכה רק כשהראו לו למטה ממקום קריאתו לא רחוק הרבה ממקום קריאתו וכמ"ש בסעיף ו' וכן יש להורות ויראה לי דכשחוזר ומברך חוזר רק מהברכה אבל ברכו לא יאמר עוד פעם כמ"ש בסעיף ד' :

ט ודע דאני תמיה על עיקר דין זה שהסכימו כל הגדולים דכשהראו לו קצת למטה ממקום זה דא"צ לברך כמ"ש והא הירושלמי מקפיד שצריך דווקא שכל הפסוקים יתברכו כמ"ש בסעיף א' וא"כ ה"נ נהי שכל דכוונתו היתה על מקום זה גם כן מכל מקום הא על כל פנים דעל אלו הפסוקים שעד מקום זה לא היתה כוונתו כלל בברכתו ואם כן לא נתברכו אלו הפסוקים וצ"ע :

לקרות הפסוקים שקרא הראשון כדי להראות שקריאה אחת הן ואם יתחיל ממקום שפסק הראשון יתראו כשתי קריאות ונמצא שהפסוקים הראשונים לא נתברכו לאחרים והאחרונים לא נתברכו לפניהם והוה כוונת הירושלמי כלומר דלכן מוכרח להתחיל מקודם ולא לעניין הברכה (נ"י) :

י כתב רבינו הב"י בסעיף ב' העומד לקרות בתורה וכירך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקים ופסק ודיבר דברי תורה או דברי חול לא הוי הפסק וא"צ לחזור ולברך עכ"ל כלומר אע"פ דבגשתתק ועמד אחר צריך לברך מלפניה לדעת רוב הפוסקים כמו שנתבאר והו מפני שהראשון לא נתכוין בברכתו על מה שאחר יקרא לפי מנהגינו שכל אחד מברך אבל הוא עצמו שהפסוק הרי כיון על מה שיקרא גם אחר ההפסק ואי משום ההפסק עצמו אינו כלום כמו הפסק בסעודה שא"צ לחזור ולברך המוציא מפני שנתכוין על כל הסעודה וכן בברכות ק"ש כשנפסק באמצע א"צ לחזור מראש וה"נ כן הוא :

יא ומיהו משמע מלשון רבינו הב"י דווקא כשקרא מעט אחר הברכה כיון שקרא נ' פסוקים או פחות עכ"פ לא היה הפסק בין ברכה לקריאה אבל אם תיכף אחר הברכה הפסיק צריך לברך מחדש דבכל הברכות כן הוא ואע"פ דבברכת התורה של שחרית נתבאר כפי"ז דלא הוי הפסק זהו מעט שנתבאר שם משום דכל היום הוי חיובא עליה ולא שייך בזה הפסק משא"כ בברכה שעל התורה שאינה אלא לקריאת פרשה זו וכ"כ אחד מהגדולים (א"ר סק"ז) ועוד דגם בשם שם חולקים כמ"ש שם ומ"מ נ"ל דא"צ לשנות רק הברכה אבל ברכו א"צ לומר עוד שהרי כבר קיימו דבריו שאמר ברכו והצבור ענו ברוך ד' וכו' :

יב כתב רבינו הב"י בסעיף ג' העולה לקרות בתורה והראו לו מקום שצריך לקרות וכירך על התורה והתחיל לקרות או לא התחיל לקרות והזכירוהו שפרשה אחרת צריך לקרות ונלל הס"ת למקום שצריך לקרות בו וי"א שא"צ לחזור ולברך וי"א שצריך עכ"ל וקיצר בזה מאד והמצריכין לברך הטעם פשוט כיון שלא היתה כוונתו כלל על מקום זה הוי כמו שבידק על פרי זו ונפלה מידו לאיבוד והוכרח לישול אחרת שלא היתה כוונתו כלל לאוכלה דצריך לברך ברכה אחרת כמו שיתבאר כפי"ז וה"נ כן הוא ואותן שאין מצריכין לברך מוכרים כיון דכל התורה מונחת לפנינו חלה הברכה על כל התורה והוא דוחק (ענ"י) ודעת רבינו הב"י כ"י"א השני שצריך לברך כמבואר בספרו הגדול ולכן כתב שני הדיעות בלשון י"א

סימן קמא הקורא צריך לקרות בעמידה ודין המקריא. ובו י"ב סעיפים:

הקדמון אבל אצלנו אין העולה קורא רק הש"ץ וכתבו הרא"ש והטור המעם שנחנו בן לפי שאין הכל בקיאים במעמי הקריאה ואין הצבור יוצאין בקריאתו והוא בעיניו כבוד ואם לא יקראוהו יבואו לרדי מחלוקת ולכן המנהג בלא פלוג שלכולם קורא הש"ץ וא"כ הש"ץ הוא במקום הקורא ועתה אם גם העולה לא יקרא הוי ברכתו כלבטלה ולכן כתבו דגם העולה יקרא עם הש"ץ כלחש דהא דתרי קלי לא משתמעו היינו כששניהם מרכיבין בקול אבל אם השני מדבר כלחש לית לן בה ויקרא בלחש עד שלא ישמע לאזניו אמנם אם גם משמיע לאזניו אין חשש כזה כמו בתפלה דתקנו בלחש ועכ"ו אם משמיע לאזניו אין מונעין אותו מזה כמ"ש בס"י ק"א:

ה מיהו עכ"פ מדברי הטור והש"ע נתבאר דהעולה מוכרח לקרא אחר הקורא בלחש ואם לאו הוה כנרכה לבטלה ורבינו הב"י כמפרו הנדול כתב ד"ל דאף אם לא קרא כלל הוי שומע כעונה וכן מוכח להדיא מירושלמי דמגילה פ"ג דפריך וכו' זה קורא וזה מברך ומתריץ שהשומע דקורא וכו' הבאנו זה בס"י קל"ט סעיף ו' ע"ש ומ"מ וודאי יותר טוב שהקורא יאמר בלחש מיהו אם לא אמר בנון שהוא ע"ה שגם זה אינו יכול יבולס לסמוך על הירושלמי הזה (הט"ו סק"ג כ"ד זה ראה לסומא וכתבנו על לסומא אין ראי' וגם בירושלמי י"ל שהעולה קרא בלחש וזה שאמר שומע קורא כלומר קורא לפני הציבור שהציבור אין שומעים מהעולה ומלשון הרא"ש והטור משמע להדיא דאם העולה שותק לגמרי הוה נרכה לבטלה וכן אהנהו טוה"ס:

י יש מקומות שנוהגים שכל עולה קורא בדיון הגמ' וכדי שלא לבזיז מי שאינו יודע המעמים מעמידין מקריא אצל העולה והמקריא אומר כל תיבה ותיבה תחלה ואח"כ אומרה הקורא והוה מנהג בני רומניא (כ"י) ויש סמך לזה מרש"י בשבת (י"ב: דל"ה ראשי) שכתב שמסייע את שבעה הקוראים בנקודות ומעמים כלחש ע"ש ואין זה שני קולות דהוה כששניהם אומרים בבת אחת אבל הכא כשהמקריא אומר שותק העולה ואח"כ אומר העולה והמקריא שותק וכן כל תיבה ותיבה (כ"י) ומלשון רש"י שבאר דכיון דהמקריא אומר בלחש לית לן בה ולכן יש ליהדר נם עתה שראיתי מקומות פשוטים שאין בהם גם אחד שיוודע לקרות ואחד מביט בחומש וקורא לפני הקורא שקורא בתורה וזה אי אפשר שיהי' שותק בשעה שזה אומר ועל כל תיבה ותיבה יעשו כן דהוה מהנמננות ולא יציינו ולכן לכל הפחות שהאומר מתוך החומש יאמר בלחש אל הקורא בתורה:

ז בירושלמי מגילה שם אומר דכשם שניתנה התורה ע"י מרכיב כלומר ע"י משה רבינו כמו כן בשעת

הקורא בתורה צריך לקרותה מעומד דהוא ובמנילה (כ"י) ילפינן זה מדכתיב ואתה פה עומד עמדי כביכול אף הקב"ה בעמידה בשויהו מלמד את התורה למשה רבינו ויברושלמי שם אמר כשם שניתנה כאימה ויראה כך אנו צריכין לנתנה גם כאיכה ויראה ע"ש דבמעמד דאין מיני כל ישראל היו עומדים ומשה עמם כדכתיב אנכי עומד בין ד' וביניכם (ע"פ) ויברושלמי שם מסתפק אם זהו מפני כבוד התורה או מפני כבוד הצבור ואמר שם דלכאורה נראה שוהו מפני כבוד הצבור דאל"כ אפילו לנתנה לבין עצמו נחייבו לעמוד ומתריץ דאפילו אם מפני כבוד התורה לא חייבוהו לעמוד רק בצבור ולא בינו לבין עצמו דאם אתה מצריכו לעמוד יתעצל ולא ילמוד כלל ע"ש ויש מי שאומר שאפילו בדריעבד לא יוצא (כ"ה) וחלקו עליו דוודאי כדריעבד יצא (מ"ה סק"ה ופר"מ וז"ה) וראיה לזה מהירושלמי דהא זהו וודאי דאם המעם מפני כבוד הצבור א"צ לחזור ולקרות וא"כ ה"ה אם המעם מפני כבוד התורה דאל"כ היה לו להירושלמי לחלק בכך:

ב דבר פשוט הוא דגם העולה לתורה צריך לעמוד דהא הקורא קורא במקומו מיהו כל העם א"צ לעמוד וכך פסקו הראשונים אמנם יש מהררים לעמוד וכוודאי נכון הוא שהרי במעמד הר סיני כולנו עמדנו ועוד דהא מיומת משה יודע ר"ג הוקן למדו תורה בעמידה (מגילה ט"ז) והיינו דתנן שלהי סוטה דמשמת ר"ג הוקן כמלה כבוד התורה והמרכיב כתב שכן נתג מהר"ם וגם עתה היריאים עושים כן וכבוד התורה הוא אבל בין נברא לנברא אין קפידא כלל (כ"ה) ועוד יתבאר בזה בס"י קמ"ו סעיף ח' ע"ש:

ג וגם לסמוך על איזה דבר אסור דהכי אמרינן בנבחים (ט"ו): דעמידה ע"י מביכה לא הוי עמידה ולכן צריכין שניהם העולה והקורא לעמוד ממש ואם לא יכלו להסתכל בהתורה מפני ריחוק הראייה יוכלו לכוף ראשם לחס"ת אבל לא יסמוכו על שום דבר לא על הכותל ולא על השולחן ולא על עמוד אא"כ הם כערי כשר דאו מותרין לסמוך קצת וכמה הוא קצת עד שאם ינמל אותו דבר לא יפול (מ"ה סק"ג) ואע"ג דבכ"מ ריש סי' י"ו לענין עדים נתבאר דעמידה ע"י מביכה מקרי עמידה שאני התם דעמידה דשם אינו לעיכובא אבל כאן אע"ג דבדריעבד א"צ לחזור כמ"ש מ"מ לכתחלה הוי לעיכובא מפני כבוד התורה וגם זהו קצת כקלות ראש בקריאת התורה (כ"ה) סק"ג וזהו מיוסג קושיא הגמ"ל סק"ג ועס"ז סק"ה):

ד שנים אין קורין בתורה דתרי קלי לא משתמעו ולכן אם הקורא הוא העולה בעצמו יקרא הוא לבדו והש"ץ העומד אצלו ישותק לגמרי וכך היה בזמן

קריאת התורה צריך להיות ע"י סרסור ולכן אצילנו שהש"ץ הוא הקורא הרי הש"ץ הוא הסרסור וכונניהם שהעולה היה קורא הצריכו שהש"ץ יעמוד אצלו ואם הש"ץ רוצה בעצמו לעלות ולקרוא צריך שיעמוד אחר אצלו ואצילנו מדקדקים שמשני צדדי העולה יעמדו והיינו הקורא מצד אחד והסגן מצד השני הכן היה בשעת מתן תורה הקב"ה ומשה וישראל וכ"כ הלבוש ע"ש :

אין הציבור רשאים לענות אמן עד שתכלה ברכת מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שתכלה אמן מפי כל הציבור ואף המאריכין באמן צריך להמתין עליהם כמו בברכת כהנים שבארנו בסו"ת קכ"ח סעיף כ"ט שאינו דומה למ"ש בסו"ת קכ"ד שא"צ להמתין על המאריכין באמן מטעם דברכת כהנים כולם חייבים לשמוע ע"ש וה"נ בקריאת התורה כולם חייבים לשמוע ומדינא יבוליס לקרות שני אחים זה אחר זה והכן אחר האב או להיפך אלא שנהנו למנוע מזה משום עין הרע ואפילו האחד הוא השביעי והשני מפטיר נ"כ חוששין לזה והווקא בשבת שהמפטיר קורא בזה הס"ת שכולם קראו אבל ביו"ט וכן בשבת ר"ח והנוכה וד' פרשיות שהמפטיר בס"ת אחרת לא חששו לעין הרע וכ"ש באחרון והנבה שאין חשש בזה ומאן דלא קפיד יכול לעשות כמו שירצה (ובמחמ"ס ט"ס שני ס"ת נ"כ אין חשש) :

העולה על הבימה לעלות לתורה ילך במקומו בדרך הקצרה לו ובשירד ילך לצד האחר בדרך הארוכה לו להורות קשקה עליו הפטירה מהס"ת ולכן כאשר הבימה עומד באמצע הבהכ"נ העומדים בצד דרום ילכו לצד דרום בעלייתן ובשירדו ירדו דרך

אין להעולה לס"ת לירר מהבימה אחר קריאתו כ"ז זמן שאחר לא עלה עדיין שלא להניח הס"ת בלא עולה ויש ממתנינים עד אחר שהעולה האחר אומר ברכו וכו' ואצילנו המנהג הפשוט שעומד עד אחר שקרא הבא אחריו ואז יורר בין זכרא לזכרא דעתה יש לו שהות לכא למקומו קודם שיברך העולה שאחר האחריו :

צריך הקורא לזיזר מאד בקרי וכתוב לקרות כפי הקרי שזהו הלכה למשה מסיני שתיא כתוב כך ונקרית כך אע"פ שקרא אותה כע"פ דכך נצטוונו מפי משה מפי הנבורה וכתב רבינו הב"י בסעיף ה' דמעשה באחר שקרא כמו שהיא כתובה ובשם היה הקרי לא כפי הכתיב והיה זה בפני גדולי הריו הר"י אבורה והר"א וואלאני ובנו הר"ש וואלאני והתרו בו שקרא כפי המסורת שקבלנו מסיני ולא רצה וקללהו והרחיקוהו ותורידו אותו מהתיבה ע"ש :

סימן קמב דין מי שמעה בקריאתו וכשאין כאן מי שיוודע לקרות. ובו ה' סעיפים :

תמיהים מהירושלמי שהבאנו והראיה מהמדרש יותר תמיה דמדרש זה הוא בשיר השירים על פסוק הביאני אל בית היון וז"ל המדרש א"ר אחא ע"ה שקורא לאהבה איבה אמר הקב"ה ודילוננו עלי אהבה א"ר ישאבר תנוק שקורא וכו' לאהרן הרן וכו' ולנלוננו עלי אהבה עכ"ל הרי דמיידי בתנוק וע"ה הקוראים בפני עצמם ולא בקריאה כציבור ועוד מה ראייה משם בשם אין יבוליס לומר כהונן אבל הקורא למה לא יאמר כהונן ומה שייך בזה הלכנת פנים וא"כ נס בתפלה כשמעה לא נתווירונו מטעם הלכנת פנים (והכ"ח כתב שאנו נוהגים כהנהיג ולא כהמכ"ס ע"ש וכמדומני שנהגים כהמכ"ס אך לפי מה שנתאר בס"ד א"ס) :

בזו"ל המור כתב בעל המנהיג אם מעה הקורא או החון המקריא אותו טוב שלא להניח עליו על שנתנו כרבים שלא להלכין פניו דאע"פ שמעה בה יצא ידי קריאה דאימת במדרש שאם קרא לאהרן הרן יצא והרמב"ם ז"ל כתב וכו' עכ"ל ודברי המנהיג

א כתב הרמב"ם בפ"ב דין ו' קרא וימעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו עד שיקראנה בדקדוק עכ"ל וכן פסק רבינו הב"י ובירושלמי מגילה רפ"ד אומר אע"נ דאין התרנום מעבכ טעה מחזירין אותו ע"ש וק"ו הדברים דאם בתרנום מחזירין המעות כ"ש בתורה עצמה ועוד שם (ה"ג ה') טעה בין תיבה לתיבה מחזירין אותו (כמו כנס כנס) א"ל ר' ירמיה לר' ועורא ועכרין כן (לניישו נרבים) א"ל ועדיין את לזו (כלומר את מטוסק בזה) אפילו טעה בין אם לואם מחזירין אותו ע"ש הרי מפורש להדיא בהרמב"ם (עכ"ל) :

בזו"ל המור כתב בעל המנהיג אם מעה הקורא או החון המקריא אותו טוב שלא להניח עליו על שנתנו כרבים שלא להלכין פניו דאע"פ שמעה בה יצא ידי קריאה דאימת במדרש שאם קרא לאהרן הרן יצא והרמב"ם ז"ל כתב וכו' עכ"ל ודברי המנהיג

בזו"ל המור כתב בעל המנהיג אם מעה הקורא או החון המקריא אותו טוב שלא להניח עליו על שנתנו כרבים שלא להלכין פניו דאע"פ שמעה בה יצא ידי קריאה דאימת במדרש שאם קרא לאהרן הרן יצא והרמב"ם ז"ל כתב וכו' עכ"ל ודברי המנהיג

התיבה דבשינוי תיבה אף במקום שלא נשתנה העניין כמו כבש לבש בחייו או כוונתו על נקודות כשמשנתה העניין כמו חלב חלב המחוייר אותו אבל במקום שלא נשתנה העניין אין מחוייר אותו (עמ"ל וכו' וז"ל וז"ק) ודע דבכל זה אין חילוק בין שהקורא עצמו קורא ובין כשהש"ץ קורא שהרי עומד במקום הקורא וכן פסק רבינו הרמ"א דלא ביש מי שמחלק בכך (עמ"ל):

ה וכל זה בדיעבד אבל לכתחלה החיוב על הקורא לקרא במעמים ובדקדוק כדת וכהלכה שלא יניח הנע ולא יניע הנח וישמור דגושים ורפויים וכ"כ רבינו הב"י כספרו הגדול וכתב דכל זה יש שורש גדול למעלה ע"ש ומ"מ כתב בסעיף ב' דישב שיש שם מניין ואין מי שיודע לקרות בתורה כהלכתה בדקדוק ובמעמים אפ"ה יקראו בתורה בברכה כהלכתה ומפטרין בנביא עכ"ל כיון דא"א בעניין אחר וכיצד יעשו אחד מביט בחומש ולחש באוני הקורא בס"ת והקורא קורא בקול אחריו בהס"ת דבאין ברירה שאני:

בס"ת ועוד דינים. ובו ח' סעיפים:

בכפרים שאין להם ס"ת כשר אין מברכין על החומשים ויקראו בו בלא ברכה כדי שלא תשתכח תורת קריאה וקורא הש"ץ כל הסדרה וכולם שומעים אבל חלילה לברך על זה (עמ"ל סק"ב) ויש מי שמתיר על חומש שלם שנכתב כדון ס"ת בקלף וגלילה ונכתב לשמה ולא גהירא (ה"א) מתיר בחלקיו מפני שזה רק מפני כבוד ליכור) ובמקום שיש ס"ת ואין שם ש"ץ בקי בנגינה בע"פ יש נוהגים שהש"ץ קורא מן החומש שכתובים בו נקודות ומעמים והעולה קורא אחריו מן הס"ת הכשר ואם העולים גם זה אין יכולים שאינם יכולים לקרות בנגון ומעמים אפילו כשמקרין אותם וכן לפי מנהג שלנו שאין העולים קוראים רק הקורא קורא עומד הש"ץ אצל הס"ת ואהר אצל החומש ומשמיע להש"ץ והש"ץ קורא מתוך הס"ת וכמ"ש בס"ס הקודם עיין שם:

ג אם נמצא מעות במ"ת באמצע הקריאה כיצד יעשו והנה הרשב"א והרא"ש והמור ביו"ד סי' רע"ט פסקו שצריכין לקרות מחדש בס"ת אחרת ומה שקראו בהפסולה הוי בלא קראו כלל וכן נראה להדיא מדברי הרמב"ם בה"ס ס"ת וז"ל הרא"ש בתשו' (כלל ג' דין ח') ועל ס"ת שנמצא בה מעות דע כיון שפסול הוא הקריאה שקראו לאו בלום הוא ונמצא שנים הברכה שברכו אינה ברכה וכו' עכ"ל וכ"כ הרשב"א בתשו' (סי' רכ"ז) וז"ל כל שצריך לחזור ולקרות חוזר ומברך שהרי המצוה לקרות במ"ת כשר והברכה שולח הראשון היתה לבטלה וכו' עכ"ל אלא שבקריאה שקראו בס"ת הפסול אנו סומכים על דברי הרמב"ם בתשו' (סי' י"ט) שפסק

במעמים אין מחויירין אותו וזהו כוונת המנהגין ומביא ראייה מאהרן הרן כלומר מדאמרינן במדרש באלו שקורין בפני עצמם אפילו בשינוי תיבות חביב לפני הקב"ה כ"ש בקרא בתורה בטעה במעמים וכוונת הרמב"ם הוא על שינוי תיבות וראיה לזה מדברי התה"ד (סי' קפ"ב) שכתב ראיתי כמה פעמים לפני רבתי ושאר גדולים שמעו הקוראים בדקדוקי מעמים וגם בפתח קמץ מגול וצירי ואע"פ שגערו בהם קצת מ"מ לא החזירום עכ"ל הרי מפורש כמ"ש:

ד ודע דשינוי בנקודות אינו אלא במקום שלא נשתנה העניין כמו שמים בקמץ שמים בפתח או ארץ בקמץ או ארץ בשני סגולין וכיוצא בהם אבל במקום שהעניין נשתנה כמו חלב בקמץ וחלב בצירי וכיוצא בזה וודאי מחויירין אותו וזהו שכתב רבינו הרמ"א ודווקא בשינוי שמשנתה ע"ז זה העניין אבל אם מעה בנגינת הפעם או בניקוד אין מחויירין אותו אבל גוערין בו עכ"ל וז"ל דה"פ דאין כוונתו על שינוי

סימן קמג דין אם נמצא מעות

א אין קורין בתורה בפחות מעשרה ישראלים גדולים ובני חורין לאפקי עבדים ואפילו חציו עבד וחציו בן חורין דקיי"ל דכופין את רבו להוציאו לחירות מ"מ כל כמה דלא שחררו אינו מצטרף (ה"א סק"ב) ואם התחילו בעשרת יוצאו מקצתן גומרים כל הקוראים כפי החיוב ולא יותר כמו בפלה בסי' ג"ה אבל אין קוראין למפטר שוהו מילתא אחרתא (ש"ס סק"ב) ויש מי שאומר שהשביעי הוא המפטר ויאמר הברכות עם ההפטר (עמ"ל סק"ב) ובירושלמי מגילה פ"ד (ה"ד) משמע להדיא כדיעה ראשונה שאומר שם אין קורין בתורה פחות מ' התחילו וכו' גומר אין מפטרין בנביא פחות מ' התחילו וכו' גומר ועל כולם הוא אומר ועוזבי ד' יכלו עכ"ל הרי להדיא דאין מפטרין עד שיהיו עשרה בהתחלת המפטר ומיהו נ"ל דאם המפטר קרא בתורה בעשרה ואחר כך יצאו יחידים מותר המפטר לומר ברכות של המפטר שהרי קריאתו בתורה וודאי הוי התחלה:

ב אין קורין אלא בס"ת שלימה וכשרה ואם כתוב כל חומש לבדו אפילו נכתב בגלילה ועל קלף כס"ת אין קורין בו עד שיהיו כל החמשה חומשים תפורים ביחד והיינו כל הס"ת בשלימות וכך אמרו בנישין (סי' י') אין קורין בחומשין בציבור מפני כבוד הציבור וחומשים שלנו אפילו כשכולם ביחד אין בהם קיושת הס"ת ואין קורין בהם ולא מיבעיא הנדפסים על נייר אלא אפילו הנכתבים על קלף כיון שלא נכתבו בקדושת ס"ת אין קורין בהם וכל דיני ס"ת מבוארים ביו"ד מן סי' דע"א עד סי' דע"ז ואפילו

שפסק שמכריזין על ס"ת פסולה ושכן נהגו גאונים
עולם וכ"כ הלכנו בשם גאוני גרבונא (כ"ד ס"ט) ותפסנו
דבריהם על העבר על מה שקראו ולא על מה שנצרך
עוד לקרות וכיצד יעשו ורבו הדעות בזה :

שקרא מלפניו ובין מפטיר ביו"ט וכיוצא בו שקורא
עניין אחר :

ן אין מוציאין ס"ת אחרת אא"כ בטעות ברור אפילו
אין שינוי בפירושו כמו כבש כבש רחבו רחבה
שיכולין לקרות רחבה בחולם והוה כמו רחבו או
מגרשיהם מגרשיהן וכן כל כיוצא בזה מוציאין אחרת
כיון שהטעות ברור אבל אם הטעות בחסירות ויתירות
אין להוציא אחר שאין ספרי התורה שלנו מדויקים
כל כך שנאמר שהאחר יהיה יותר כשר כן פסק רבינו
הרמ"א וה"פ אפילו אם בכאן הטעות של החסר יותר
ברור מ"מ מי ייסר שהאחרת שנוציא אין כה איזה
טעות מחסרות ויתירות ולכן אע"ג דהוה פסול ברור
ומחוייבים אחר שבת לתקנה מ"מ כיון דכזה אין אנו
כמוחים בהאחרת בהכרח לסמוך על הנאונים המתירים
לקרות בה ברברי הרמב"ם בתשו' שהבאנו (וכ"כ המג"א
סק"ז ומ"ט מהל"ט במגריהם מנרטיהן דה"ט להוציא אחרת
כבר השיג עליו נס החכ"ט סי' כ"ד :

ן עור כתבו הגדולים דאם מצאו פסול באמצע הקריאה
ואין ס"ת אחרת יבולים להשלים שבעה קריאים
בס"ת זו ולסמוך על הגאונים המקילים כמ"ש (ס"ז
סק"ג ומג"א סק"ח כ"ט מהר"ם מלגנין ע"ט) ויותר מזה
כתב רבינו הרמ"א דבשעת הדחק שאין לציבור רק
הס"ת הפסולה ואין שם מי שיוכל לתקנו י"א דיש
לקרות בו בציבור ולברך עליו ויש פוסלין ואם חומש
אחד שלם בלא טעות יש להקל לקרות באותו חומש
אע"פ שיש מעלה באחרים עכ"ל ולמעשה נקטינן כחיש
פוסלים ובחומש אחד וכו' יש להקל בשעת הדחק
שכן כתב הר"ן גביטין (ס"ו) דכיון דהמעם מפני
כבוד הציבור יש להקל בשעת הדחק וגם זה כתב
להלכה ולא למעשה ע"ש ולכן בשעת הדחק יש להקל
באקראי ולא בתמידיות (כ"ל וכ"מ דעת המג"א נסק"ט):

ך דעת רבינו הב"י בסעיף ד' דמוציאין ס"ת אחרת
ומתחילין ממקום שנמצא הטעות ומשלימין
הקוראים על אותם שקראו במוטעה וזהו כשנמצא
הטעות אחר הברכה אחרונה של אחד מהקוראים
ובזה לית מאן דפליג אמנם אם נמצא הטעות באמצע
הקריאה אין חילוק בין שקרא כבר ג' פסוקים או לא
קרא עדיין פוסק בשם בלא ברכה אחרונה ומתחיל
כהכשר במקום שפסק בהפסול ואינו מברך לפניה
דכזה סומך על הברכה של הפסול ורבינו הרמ"א
מסכים עמו כשעדיין לא קרא ג' פסוקים אבל כשכבר
קרא ג' פסוקים ואפשר להפסיק שם כגון שאינן ב'
פסוקים סמוך לפרשה פוסק שם ומברך אחריה
ומשלימין המניין בס"ת האחר שמוציאין ומ"מ לא
כתב זה בלשון מחלוקת על רבינו הב"י אלא כמפרש
דבריו משום דברברי רבינו הב"י לא נזכר מפורש
דגם כשקרא ג' פסוקים אינו מברך לאחריה ולכן לא
כתבה בלשון פלוגתא וכך דרכו בכמה מקומות (ומיוסד
בזה קוסיית הט"ו סק"א) וכבר בארנו זה ביו"ד סי' רע"ט :

ן כתב רבינו הב"י בסעיף ה' בהכ"נ שאין להם מי
שיודע לקרות אלא אחד יברך ויקרא קצת פסוקים
ויברך לאחריהם ויחזור לברך תחלה וקורא קצת
פסוקים ומכרך לאחריהם וכן יעשה כמה פעמים
כמספר העולים של אותו היום עכ"ל ונראה דרין זה
לא שייך בוטנינו שאין העולים קוראים בעצמם אלא
הש"ץ קורא דבכה"נ חלא כולם יכולים לעלות לתורה
וזה שיועד לקרות יהיה הוא הקורא וכן נוהגים :

ן אבל הרבה דחו דברים אלו לגמרי דאין אפשר
שלא לברך על הכשריה מלפניה ולסמוך על הברכה
של הפסולה הא אפילו מכשירה לכשירה צריך ברכה
אחרת כיון שלא היתה כוונתו בשעת הברכה על
ס"ת אחרת כלל (כ"ט ומג"א סק"ד) ולכן פסקו כמ"ש
המרדכי שמברך קראה ג' פסוקים תמיד על הפסולה
והיינו שאם כבר קרא ג' פסוקים מברך ואם עדיין לא
קרא ג' פסוקים קורא בהפסולה עד ג' פסוקים ואומר
הטעות בע"פ ומברך ברכה אחרונה ונוטלים הכשירה
ומשלימים הקוראים וכן אף אם כבר קרא ג' פסוקים
אלא שאין יכול להפסיק שם מפני שהם שני פסוקים
סמוך לפרשה קורא בפסולה עד הפרשה ומברך ברכה
אחרונה כמ"ש וכך נהגו כל גאוני עולם וכך אנו
נוהגים וכן עיקר לדינא וכבר בארנו זה ביו"ד שם
ושם בארנו איך הדין בנמצא טעות במפטיר ע"ש שיש
חילוק בין מפטיר שבכל השבתות שהוא קורא מה

מימן קמנד שלא לדלג בתורה מעניין לעניין ודיני ההפטרות. ובו ז' סעיפים :

א תנן במנילה (כ"ד) מדלנין בנביא ואין מדלנין
בתורה כלומר מדלנין בנביא ממקום למקום שקורא
בנביא זה איזה פסוקים וכנביא אחר איזה פסוקים
אבל בתורה אמר לדלג שהשומע אין לבו מיושב
לשמוע כשהקורא דולג ממקום למקום ואימתי אין
ולמח

א תנן במנילה (כ"ד) מדלנין בנביא ואין מדלנין
בתורה כלומר מדלנין בנביא ממקום למקום שקורא
בנביא זה איזה פסוקים וכנביא אחר איזה פסוקים
אבל בתורה אמר לדלג שהשומע אין לבו מיושב
לשמוע כשהקורא דולג ממקום למקום ואימתי אין
ולמח

כמו שבת ר"ח וחנוכה וד' פרשיות וצ"ל רמזום דלענין נביאים יש גם אצלינו דילוגים ריש הפטרת המורכבים מכמה מקומות כמו בשבת שובה שקורין מהושע ומיזאל וממכיה וכן כמה הפטרת יש בכה"ג ולכן מסייל כתבו גם דין ס"ת אע"ג דלא שייך האירנא :

ה כתב רבינו הב"י בסעיף ב' נוהגין בשבת שיש בו חתן לומר אחר הפטרת השבוע שנים או שלשה פסוקים מהפטרת שוש אשיש וכשחל ר"ח בשבת וביום א' אחר שמפטרין ההפטרה של שבת ר"ח אומרים פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטרת ויאמר לו יהונתן סחר חדש ואין למחות בידם עב"ל ואע"ג שמדלגין מנביא לנביא בשני עניינים מ"מ אין למחות ולכתוב הטעם משום דעתה אין משהיה הרבה שנכתבו בקונטרסין (כ"י וט"ו סק"ג) ותמיחני דהא מנביא לנביא גם בכה"ג אסור ועוד רזהו למפרע דהפטרת שבת ר"ח הוא סוף ישעיה ושל סחר חדש הוא בשמואל והלבוש כתב הטעם דבהתך בשוש אשיש הוא בעין זמר בעלמא ולית לן כח רבך דשבת ר"ח באמת לא הזכיר כלל ע"ש וזהו מטעם שכתבנו ואולי משום דכיון דאין אומרים רק שני פסוקים לא היישינן לה ואצלינו באמת אין המנהג גלג המפטרת חתן שוש אשיש ג' אינם נוהגים בכל המדינות שלנו והספרדים ייב נוהגין כן ויש שם שנהגו גם לקרא בתורה לחתן בפרשה ואברהם וכן ובמדינותינו אין יודע זה כלל :

ן אמרו חז"ל ביומא (פ"ט י) דאין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור כלומר דאין כבוד הציבור להסתין עד שיגללו הס"ת על המקום שצריך לקרות בו היום וזה מוטל על השמש או על הקורא לגללה מקום התפלה ולהכינה אל המקום שצריך לקרות בו היום ורבים אין נוהרין ברין זה ונצרך להזהירם כי אין יודעים שיש איסור בזה וכתב רבינו הב"י בסעיף ג' דאם אין להם אלא ס"ת אחת והם צריכים לקרות בשני עניינים גוללין וידחה כבוד הציבור עכ"ל. וכן המנהג הפשוט ברנגלים או שבת ר"ח וחנוכה וד' פרשיות שצריבים שני ס"ת ואין להם אלא אחד גוללים כיון דרא"ל בעניין אחר ואע"ג דבמקדש היה הכה"ג קורא בע"פ מטעם זה כראיתא ביומא שם וזה מפני שהיו כל ישראל ומירחא מילתא ומאן מחיל אבל כל ציבור וציבור בפ"ע אגן סהדי שמהילים על כבודם ועל כבודם וניחא דהו להמתין עד שיגללו על מקום הקריאה ושיקרא המפטרין בס"ת ולא בע"פ (מג"א סק"ז) :

ז כתב רבינו הב"י בסעיף ד' אין קורין לאדם אחד בשני ס"ת משום פגמו של ראשון (על יאמרו שבראשונה פסולה לפיכך קרא באחרת) אבל שלשה גברי בשלשה ספרים כגון ר"ח טבת שחל להיות בשבת ליכא

ולמה לא חששו בנביא לבלבול דעת השומעים מפני שבנביא ליכא דינים לא חששו לזה משא"כ בתורה ריש דינים חששו שלא יבא לקלקול ע"י הבלבול :

ב זה שאמרנו דבנביא מדלגין אפילו מנביא לנביא והו בעניין אחד אבל בשני עניינים אין מדלגין מנביא לנביא ובאותו נביא מדלגין אפילו מעניין לעניין ובתורה אפילו כחושם אחד אין מדלגין מעניין לעניין ונראה מטעם החילוק שבין אותו נביא לנביא אחר משום דכל נביא יש לו סגנון לשון כפ"ע דאין שני נביאים מתנבאין בסגנון אחד ולכן מנביא לנביא בשני עניינים דהענין נשתנה וגם הלשון נשתנה הבלבול גדול ולא ישמעו כלל אבל כשהשני בדבר אחד כמו בעניין ולא בלשון וזהו באותו נביא או בלשון ולא בעניין כגון מנביא לנביא באותו עניין אין הבלבול גדול כל כך ולמה תרין עשר כחד נביא דמי ומדלגין בהן אפילו מנביא לנביא ובשני עניינים והטעם מפני שהם קטנים בכמות והורגלו ללמדם יחד ואין בהם בלבול משיניי הלשון כמו בנביא אחד :

ג אפילו במקום שמותר לדלג לא ידלג למפרע והיינו מסופו לתחלתו אלא מתחלתו לסופו ולא דווקא תחלתו וסופו אלא העיקר לחזור לאחוריו אסור שאין זה דרך הכבוד ויש מי שמתיר באותו נביא לדלג למפרע רק מנביא לנביא לא ידלג למפרע אפילו בתרי עשר (זהו דעת הנ"י כמ"ס המג"א סק"ד) וכל דילוג שהתירו בנביא אינו מותר אלא שלא ישהה הקורא הרבה בדילוגו בעניין שיעמדו הציבור בשתיקה כגון בימיחם שעמד אחד על הקורא ותרנמ לעם כל פסוק ופסוק בלשון תרגום לא ישהה בדילוגו יותר מאמירת התרגמן ואצלינו דליכא מתורגמן מפני שאין זה תועלת אצלינו כיון שאין אנו מכירים בלשון תרגום צריך להיות ההפסק קטן קאר והיינו כשכהובים בקונטרסים שיכול לעשות סימן ולחפש מהר (ס"ק ק"ג) :

ד ודע דאע"ג דלכה"ג ביה"כ התירו לו לקרות ובעשור שבחושם הפקודים בע"פ כמבואר בפ"ז דיומא מ"מ לנו אסור לעשות כן לפי שאסור לקרות שלא מן הכתב אפילו תיבה אחת ובעה"ג שהתירו מבואר בגמ' מפני שלא היה אפשר בעניין אחר ע"ש (פמג"א סק"ז) ותמיחני על המור והש"ע שכתבו דין זה דאין מדלגין בתורה הא חך דינא לא משכחת לה כלל בומה"ן שהרי כל הקריאות מסודר אצלינו ואיפא נדלג ואי משום המפטרים של רגלים שהם במקום אחר וכן שארי מפטורים שהם בעניין אחר כמו שבת ר"ח שבת חנוכה וארבע פרשיות הא תרתי גברי ויגרו דילוג אינו אלא כחד גברא דאל"כ באמת אין קבעו חז"ל כן ואי משום חדד עניינא ודא דא יש מפטרים שאינם כחד עניינא עם הקריאה

ערוך הלכות קריאת התורה סימן קמה קמו השלח

יכול לעלות שני פעמים וה"ה שיכול לעלות בראשונה ובשלישית דכיון שהפסיק בשנייה ליכא פגם והוה שאומר נ' נברוי אורחא דמילתא קאמר (מנ"א סק"ג) ויש מי שמגמגמ כזה (מ"ר סק"ד) ובכלל אין לעשות כן שאחד יעלה שני פעמים אלא בשעת הרחק (ס"ט) וכחבו דהמרה"ל עלה ללוי וגם למפסיד ואולי היה מזכיר לזה מאיזה טעם :

ליכא משום פגם עכ"ל והוה ביומא שם ומוז למדנו שאיש אחד יכול לעלות לתורה שני פעמים ואין זה ברכה לבטלה דכיון שהברכה היא בשביל כבודה של תורה לכן בכל פעם שעולה מברך כמו כהן הקריא שני פעמים בשאין לוי כמ"ש בס"י קל"ה ורק בשני ס"ת אין לאדם אחד לעלות ואפילו בשני עניינים כדי שלא יאמרו שהראשונה היתה פגומה אבל בס"ת אחת

סימן קמה דיני מתורגמן שהיה בזמן הקדמון. וכו' ב' סעיפים :

לתרגם ע"י קמן וכן משמע ביומא (כ' ז) ועוד משמע שם דאם אירע שהנדול היה מתורגמן לקמן יגמור ולא יעלה באמצע אחר הקמן מהראשון לתרגם דמעלין בקדש ולא מזידין ע"ש ועכשיו לא נהגו לתרגם כי אין תועלת כיון שאין אנו יודעין לשון ארמית וכי תימא נתרגם בלשון לעז שלנו דיי"ד תרגום שאני שנתקן ברוח הקדש (טור) ומוז מוסר השכל נגד החדשים האומרים בשנים מקרא ואחד תרגום דלאו דווקא תרגום עיזד יתבאר בזה בס"י רפ"ה בס"ד ואין תימא היך ביכולתינו לבטל התורגמן שתקנו מקודם משום דגם בימיהם לא בכל המקומות היו מתורגמנים כמבואר כמנילה (כ"ג ז) ע"ש והפור הניא ירושלמי ממה דאנן חמין רבנן נפקין לתעניתא וקראו ולא מתרגמין דהא אמרה שאין התרגום מעכב עכ"ל והוה בירושלמי מנילה רפ"ד ואומר שם עוד ואע"ג דאין התרגום מעכב מ"מ אם טעה מחזירין אותו ע"ש :

א בימי חכמי הגמ' היו רגילין לתרגם כל פסוק שבתורה מפני שריבירו בלשון ארמי ותרגמו כדי שייכינו העם פי' התורה ואין הקורא רשאי לקרא לתורגמן יותר מפסוק אחד אלא קורא לו פסוק ומתרגמו ואח"כ קורא עוד פסוק ומתרגמו וכן לעולם ונראה הטעם כדי שלא יתבלבלו ויכינו היטב ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה פסוק מפי הקורא ולא הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי המתרגם והקורא אינו רשאי לסיע למתרגם שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה ואין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם ולא המתרגם יותר מהקורא דכתיב משה ידבר והאלקים יענו בקול בקולו של משה (כרכות מ"ב י' ועיין כר"ף פירוטו וחס' ט"ט) וזה טעם השטתו כנרכות שיאמרו כמותות כתורה כפי' קל"ט משום דמתרגום י"ס יותר משם מפני שהו"א פי' התורה מנ"א סק"ג :

ב הקמן במעלה מתרגם ע"י גדול ואין כבוד לגדול

סימן קמו שאמור לדבר בשעת הקריאה. וכו' ח' סעיפים :

לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר בנחמיה (ח') בשפתח עזרא את ספר התורה לקרות בו לפני בני"י כתיב ובפתחו עמדו כל העם ואין עומדין אלא שתיקה שנאמר באיוב (ל"ג) כי עמדו לא ענו עוד עיני כתיב שם בנחמיה והלויים מבינים את העם והעם על עמדם כלומר שותקים ואפילו להורות הוראה על איזה שאלה אסור כן בסג הר"ף בס"ק דברכות (מנ"א סק"ד) ויש מי שכתב דהוראה לפי שעה מותר (ד"מ נטס רי"ז) וג"ל דהרב יראה לפי ענין השאלה אם היא נחוצה ושיב ואם לאו ירמוז להשוואל שימתין וכן אנו נוהגים דלפעמים באה שאלה טמעות שנמצא בס"ת באיזה מניין דההכרה להשיב תיכף או שאלה ע"ד חולי פשיטא שיש להשיב מיד אבל סתם שאלות יכול השואל להמתין עד בין גברא לגברא :

ג ודע שזה שאמרה הגמ' כיון שנפתח ס"ת אסור לדבר הכונה משעה שמתחילין לקרא וכ"כ הרמב"ם בפ"כ ויש מי שרוצה לומר דמשעה שנפתחה גם קודם קריאתה אסור (עמ"א סק"ג) ואינו כן דלהדיא פירש"י

א אמרינן בברכות (ח' ז) מאי דכתיב ועוזבי ד' יבולו זה המניח ס"ת כשהוא פתוחה ויוצא כלומר לא מביעניא בעת הקריאה דאסור אלא אפילו בין פסוק לפסוק בעת שמתרגם המתרגם כפי המנהג שבנימיהם ג"כ אסור שהרי הס"ת פתוחה ומיד יקראנה אבל בין גברא לגברא שאו אינה פתוחה אלא גוללין אותה או פורסין עליה מפה כמ"ש בס"י קל"ט או מותר לצאת אם צריך לצאת לצורך גדול (מנ"א סק"ה) ואונס נמור (מ"ר נטס טלודה וסק"ג) ומבואר דבאמצע הקריאה אפילו ככה"ג אסור ואע"ג דאונס רחמנא פטריה מ"מ כל כמה שיכול לאנוס עצמו מחויב לאנוס עצמו ולא לצאת ויש להסתפק אם צריך לנקבו דעובר על כל השקצו אם דינו כאמצע פסוק או ק"ש וברכותיה יוצא או דינו בתפלה שגומר תפלתו ונל"ע ד' רדינו בתפלה דגדול כבוד התורה ככבוד השכינה וכמאמרם ז"ל הלאוי אחוי עזבו ותורתו שמרו וצריך להמתין עד שיגמור העולה אם רק ביכולתו להשהות עצמו :

ב אמרינן בסוטה (ל"ט י') כיון שנפתח ס"ת אסור

פירש"י שם כיוון שהתחיל לקרות ע"ש וכן פסקו הגדולים (מעי"ט וז"ר סק"ג) ודע דרבינו הב"י כתב דאסור לספר אפילו בין גברא לגברא ויש מתירין בין גברא לגברא ובפרט האידנא שמאריכין במי שבידך (כ"ח ומנ"ה) ובאמת גם כוונת רבינו הב"י הוא מטעם דאתי האלמושי (א"ר) ולכן עניין קרי מותר ובכל זה אין חילוק בין שבכר קרא שנים מקרא ואחד תרנום או לא (כ"ג) :

ד ודע דבכרכות שם אמרינן רב ששת מהדר אפיה ונרים אמר אנן בדידן ואינהו כדידהו והקשו רבותינו מסופה שם שאסור להתעסק בעת קריאת התורה אפילו בדבר הלכה ותירץ הבה"ג בהל' צרכי ציבור וז"ל וה"ם דאיכא עשרה דצייתי לס"ת אבל ליכא עשרה דצייתי לא עכ"ל ובדרכ ששת היו עשרה בלעדו והר"ף בפ"ד דמגילה הביא זה וכתב תירוצ' אחר דשאני ר"ש תורתו אומנתו ע"ש ורבותינו בעלי התוס' תרצו דבכול רם אסור כדי שלא לבלבל השומעים ור"ש למד בלחש ע"ש והרמב"ם בפ"ב מתפלה דין ט' כתב דמי שתורתו אומנתו מותר ללמוד בשעת קריאת התורה ע"ש והוה כהר"ף והטור הביא כל התירוצים :

ה ותלמידי רבינו יונה כתבו בכרכות שם דשאני ר"ש שהיה סני גהור ופטור מקריאת התורה דרברים שבכתב אסור לאומרם בע"פ אבל כל אדם אסור ובשם רבם כתבו דמי שמכין עצמו קודם הקריאה ללמוד ומחזיר פניו להראות כי מסלק עצמו מקריאת התורה ורוצה ללמוד מותר ע"ש ורבינו הכ"ז בסעיף ב' הביא כל הדיעות בשם י"א ולענ"ד נראה דכל רבותינו לא פליגי דודאי אם לא נשארו עשרה שישמעו קריאת התורה בכל עניין אסור וכן בקול רם בכל עניין אסור ורק בלחש ומי שתורתו אומנתו ומכין א"ע לכך קודם הקריאה מותר ובוודאי אצלינו

סימן קמו דיני הגלילה וההגבה ואסור

א אסור לאחוז ס"ת ערום בלא מטפחת וכן אמרו חז"ל בשבת (י"ד) האוחז ס"ת ערום אבר אותה מצוה שעסק בה אם גמל בה או גלג אותה לא יקבל שכר על הלימוד או על הגלילה ע"ש ומטעם זה אמרינן גבי י"ה דבר בשבת (י"ד) ידיים שנגעו בס"ת פוסלין את התרומה וגזרו על זה כדי שישמרו א"ע מליגע בתורה בידיו בלא מפה אמנם אח"כ גזרו על כל הידים שיפסלו את התרומה והוה מגזירת י"ה דבר וממילא דגם ידיים שנגעו בספר נכלל בכלל גזירה זו ולא גזיעו מטתם ידים וב"כ הרמב"ם בפ"י המשניות בידים (פ"ג מ"ג) דבהתחדש הגזירה דסתם ידים עזבו העניין הראשון ע"ש :

בכל עניין אסור שלא ילמדו ממנו עמי הארץ להקל בקריאת התורה אם לא מי ששמע כבר קריאת התורה ויישב מן הצד ללמוד דהכל רואין שזה כבר שמע קריאת התורה :

ג ולכך זה לא נתברר לנו לכל תירוצים אלו לשון אגן בדידן ואינהו כדידהו ובילדותי שמעתי שאחד מהגדולים פי' דר"ש מהדר אפיה ונרים בעת שהמתרגם תירגם הפסוק ואמר אנן בדידן דאנן לא צריכין להתרגום ואינהו בדידהו שאינם יודעים הפירוש צריכין להתרגם אבל בעת הקריאה אסור ומימינו לא ראינו ולא שמענו שאפילו היותר גדול בתורה ילמוד בשעת קריאת התורה אא"כ כבר שמע וכמ"ש :

ד וכתב רבינו הב"י דלקרות שנים מקרא ואחד תרנום בשעת קריאת התורה מותר כיון שעסוק באותו עניין ויש מחמירין שלא לסייע להקורא מתוך החומש ויש שכתב דנכון לקרות בלחש עם הש"ץ דבוה יותר טוב לכיון (מנ"ה סק"ה) ועוד כתב רבינו הב"י דכל זה אינו עניין לפרשת זכור ופרשת פרה שהם בעשרה מדאורייתא שצריך לכונן ולשמע מפי הקורא והנכון שבכל הפרשיות ראוי למוקדק במעשיו (כ"ז) לכיון דעתו ולשמע מפי הקורא ואסור לספר כשהמפטיר קורא בנבאי עד שישלים כמו בס"ת עכ"ל :

ה כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ד' א"צ לעמוד מעומד בעת שקוראין בתורה ויש מחמירין ועומדין וכן עשה מהר"ם עכ"ל וכבר כתבנו מזה בס' קמ"א סעיף ב' ע"ש וא"צ לעמוד בפני הס"ת אלא בשעה שהולכת אבל כשמונחת על הבימה אפילו העומדים שם א"צ לעמוד (מנ"ה סק"ו) וכן גברא לגברא פשיטא שמותר לישב (ס"ג) אבל בעת שהקורא אומר ברכו ועונין ברוך וכו' צריכין לעמוד דככל דבר שבקדושה צריבין לעמוד על רגליהם (ט"ז סק"ה) :

לאחוז ס"ת בידיו ערום. ובו י"ז מעיפים :

ב דבר פשוט ומובן בשכל דיש חילוק בין גזירה ראשונה לשנייה דגזירה שנייה דסתם ידיים פוסלין את התרומה והטעם משום ידיים עסקניות הם ושמת גגעו במקום שאינו נקי ולפ"ו אם נגעו בתרומה מיד אחר נט"מ התרומה שחורה אבל בגזירה ראשונה דהטעם כדי שלא יגעו בס"ת מה לי קודם נט"מ או אחר נט"מ דבין כך ובין כך אסור ליגע בס"ת בלא הפסק מפה וב"כ רבותינו בעלי התוס' בשבת שם (ד"ה כיון ע"ט) אמנם מלשון הרמב"ם שהכאנו דעובו העניין הראשון משמע דאחר הגזירה השנייה דסתם ידים גם בידים שנגעו בספר אין המומאה רק כשנגע בלא נט"מ דאל"כ הרי לא עזבו העניין הראשון :

(כללענ"ד והמנ"א סק"א טרח כזה וכתב לדברי התוס' סותרים זל"ז וכוונת הרמ"א הוא על הנדפסין וז"ש וטוב להחמיר הוא מילתא ויתירחא ע"ש ולדברינו א"ש הכל ודוק) :

ן דוע דלאחזן בעמודי ס"ת בירדיו בלא מספחת נחלקו הגדולים בזה ריש מותרים מטעם דהם רק תשמישי קדושה (פ"ו סק"א ופ"ח ונו"כ ס"ו) ויש אוסרים (כ"ח ומנ"א) ועיקר מטעם דכיון דהגן בידים שם דבטמאין את הידים א"כ אסור ליגע בהם ערום ותמיהני דאין שום עניין ול"ז דא"כ יהא אסור ליגע בתפילין ורצועות והעיקר בהמתירים וכן המנהג ואין שום פקפוק בזה בלל (המנ"א הולך לשיטתו בסק"א דהתוס' כשנת סוכרים תלתי זה כזה ולדבריהם כאלמא אסור ליגע בתפילין ומוזוות וחלוקים עם תוס' תנייה שם וכבר דברנו דבריהם כסע"ו ד'ומ"ש המנ"א דעיקר הטעם דמטמאות הידים שלא יאחזו אותם ערום ע"ש תמיהני דודלתי גזירה ראשונה היתה כן ורק על ס"ת לכדה ועל הגוילים אכל אח"כ גזרו על כל הספרים ועל תפילין ומוזוות ועל כל הדנוק להספרים טומאת ידים כ"ח דבר מטעם שהיו מלנישים תרומה אלל כתבי קדש ולא מטעם אחיוה טרוס כמבאר בשנת שם ומה ענין זל"ז ודוק) :

ז בגזירה דר"ח דבר גזרו על כל כתבי הקדש ועל תפילין ומוזוות ורצועות ותיקי הספרים כשמוחברין לספר כמו הדפין שקשורין בהם הספרים ונקראו ספרים הכל מטמא לתרומה כשגיעו בה וכמבאר בדברי הרמב"ם כפ"ט מאבות המיזמאות ומעם הגזירה היתה מפני שהיו מניחים אוכלים דתרומה אצל כל מה שחשבו מפני שאמרו זה קודש וזה קודש יגורו זה אצל זה והיו כאים עכברים לאכול האוכלין והפסידו הספרים וכל מה שחשבו ולכן כדי להרחיק זה מזה גזרו שכל אלו כשיגיעו בתרומה נפסלה התרומה וידים שנגעו בכל אלו יפסלו את התרומה ומוכן דעתה אין לנו תרומה ולא שייך גזירה זו דעל חולין לא גזרו ומותר ליגע בידים בכל אלו לבר מ"ת מיהו זהו מילתא דפשיטא דכשיודע שידיו מטונפות אסור ליגע בכל דבר שבקדושה ואפילו בהנדפסים דלא הותר רק סתם ידים אבל כל כשודאי אינם נקיים וכל ישראל גוהרים מזה וכשנצרך לטלטל איהו ספר בעת שאין ידיו נקיות יטלטל ע"י מספחת :

ח אמרינן בשלהי מנילה עשרו שקראו בתירה הגדול שבהם גולל ס"ת והגוללו נוטל שבר כנגד כולם וי"א דווקא הגדול שבקראים וי"א הגדול שבכה"ג אפילו אינו מהקוראים (ר"ן ס"ז) ושני הדיעות הכיאה הטרור בשם העיבור ע"ש ורבינו הבי"ב כפי"א א' תפס כפי"א ראשון וז"ל גזרו שבאותם שקראו בתורה גולל ורגילים לקנותו ברמים יקרים לחכב המצוה עכ"ל ואינו מוכן למה שבר הגולל גדול כל כך לפה יוגדל מה עשה ובאמת אחר מהראשונים כתב ר"ל קאי על הגלידה שלאחר הקריאה אלא על הגלידה שקודם הקריאה

ג ונ"ל שהוה טעם המדרכי שהביא רבינו הבי"ב בספר הגדול שכתב דאם נטל ידיו ולא הסיח דעתו מותר לאחזו ערום (הכינוה המנ"א) ובאמת רבינו הרמ"א בספרו ד"מ חולק בזה ע"ש (שם) ולבאורה דברי המדרכי תמוהין דאיהו טעם יש כפי אך כפי דברי הרמב"ם א"ש רוח נתיחה אחר הגזירה השנייה משום לא פלוג רבינו הרמ"א הולך בשיטת התוס' ובאמת מדברי הרמב"ם בחבורו פ"י מס"ת דין ו' משמע נ"כ כן שכתב אסור לאחזו ס"ת ערום ע"ש ולא חילק בין לפני נטיחה לאחר נטיחה וכן עיקר לדנא ולכן לא הכיאו רבינו הבי"ב דבר זה בש"ע :

ד וכתב רבינו הרמ"א וי"א דה"ה שאר כתבי קדש אסור לאחזו ערום בלא מספחת ולא נהנו כן ומבד להחמיר אם לא נטל ידיו ובס"ת אפילו ככה"ג אסור עכ"ל וצריך ביאור והנה דעת הי"א היא בהתוס' שבת שם וז"ל האוחזו ס"ת ערום קצת משבע דלאו דווקא ס"ת דהא כל כתבי הקדש תנן כמ"ס ידים פ"ג דמטמאין את הידים עכ"ל ואין כוונתם דמשום דמטמאין הידים אסור לאחזו ערום דהא גם תפילין ורצועות הגן התם דמטמאין את הידים ומותר לאחזו כמ"ש התוס' בחגיגה (כ"ד:) ע"ש אלא דה"פ דהולכין לשיטתם דס"ת יש איסור גם סמוך לנטיחה כגזירה ראשונה וא"כ הא דתנן כל כתבי הקדש מטמאין הידים הוא אפילו כסמוך לנטיחה ומדכ"ל ס"ת עם כל כתבי הקדש ש"מ גדולהו שוין בזה ואי ס"ד דכל כתבי קדש מותר לאחזו ערום ואין טומאתו רק בגזירה השנייה דר"ח דבר שגזרו על ידים ועל ספרים שיטמאו את הידים מטעמים שנתבאר שם אי"כ סמוך לנטיחה לא ליטמאו ופשוט הוא דשאר ספרים הכוונה על נביאים וכתובים הכתובים על קלף כמו ס"ת ולא על ספרים הנדפסים :

ה והוה דעת הי"א ורבינו הרמ"א קאמר ולא נהנו כן כלומר דאפילו נביאים וכתובים הנכתבים על קלף אוחזין בידים וכמו שמהנה אצלינו ומעם המנהג בהמדרכי שהבאנו וכפי' המשנה להרמב"ם דגזירה ראשונה עובד וי"א כ"ח הא דתנן כל כתבי הקדש מטמאין את הידים זהו בידים שאינן ווראי נקיות ומטעם גזירה דר"ח דפוסל התרומה והאינא ליכא תרומה ולא שייך גזירה זו ורק בס"ת נשאר האיסור מפני האיסור לאחזוהו ערום דהגם דגזירה ראשונה עובד והו לענין החומרא דסמוך לנטיחה דמילתא דלא שביחא היא שיגע מיד סמוך לנטיחה כמ"ש התוס' שם ע"ש אבל עצה האיסור דלא יאחזו בס"ת ערום כדקאי קאי דמי יכול לכטל זה ולזה אומר רבינו הרמ"א דטוב להחמיר אם לא נטל ידיו ובס"ת אפילו ככה"ג אסור כלומר אפילו כנסל דריו והולך לשיטתו דבס"ת אסור אף סמוך לנטיחה כמ"ש כפי"א ג' אבל מ"ס גם כשאר ספרים בלא נטל ידיו יש להחמיר מטעם שיטת התוס'

לוח הביא מהרי"ל בתשו' מהא דאמרינן במנחות (כ"ג) על העצים וכו' אשר על המזבח מה מוכח שלא נשתמש בו הדיוט אף עצים וכו' ותניא בתוספתא פ"ב המילה כלים שנעשו מתחלתו להדיוט אין עושין אותן לגבוה עכ"ל ומשמע מזה דאפילו בעשייה בעלמא ולא נשתמשו בו דריון אמר אע"ג דהומנה בעלמא הוא ואולי דחומרת בהמ"ק שאני (מנ"א סק"ה) מיהו זה וודאי אם עשו שינוי שתפרו אותו באופן אחר וביוצא כזה וודאי מותר (ס"ה) וראיה מהכבוד שעשו ממראות הצובאות (ס"ה) וכן חז' ונוס' ומכנת וכמו שהתנדבו לבדק הבית (פ"ד סק"ד) אלא מפני שעשו שינוי ואף דבעצי המזבח לא מהני שינוי אין למידון ממוכח (ס"ה) ועוד דהרי הקרנות עצמן קריבים מבהמות נשתמשו להדיוט אלא לפי שעושין שינוי בשחיטתן ויש שכתב שאין איסור נמור כדבר אלא שבששואלין אומרים להם אל תעשו מדבר שנשתמש להדיוט ואם הביאו ליה לן כה ואפילו בלא שינוי (ס"ה וכו' מהמ"ז) דממקדש אין למידון ויש מי שכתב שדאפילו אם באת להחמיר אינו אלא בתשמישי קדושה אבל לא בתשמישי רתשמיש וכו' קנ"ד תבאר מהו תשמיש דתשמיש (ט"ו ניו"ד סי' רס"ג) :

יב יכול מי שירצה לקנות להושיט המעילים לגולל ואין הגולל יכול למחות בו כי אע"פ שקנה הגלילה לא קנה ליקח המעילים וכן כל כיוצא בזה וכן במקומות שנוהגים לקנות הוצאה והכנסה אין הש"ץ יכול למחות בו אין זה שייך לחזנים (מ"ה סק"ה) ואצלינו השמש מכבד ככל פעם לוח הוצאה ולוח הכנסה לוח הנכה ולוח גלילה ואין לאדם ליטול מעצמו שום כיבוד דאין זה כבוד התורה :

יג הגולל ס"ת יעמידנו כנגד התפר כלומר שהתפר יהיה בין שני העמודים והיינו קצה היריעות ולא אמצע יריעה והטעם דאם אולי ישנה המשתב העמודים תקרע תקרע כהתפר שבנקל לתקן ולא תקרע באמצע היריעה שא"א לתקן בקל וכשגולל גולל המטפחת מביב הס"ת כמה פעמים אבל לא יגלול הס"ת מביב המטפחת דהוה דרך בויון ויש מקומות שכל ס"ת עומדת בתיוק בפ"ע ולכן בעת הגלילה ויוציאה מהתיוק ולא יגללנה בעודה בהתיוק דכח"ל נוחה לתקן להקרע והגולל ס"ת כשהוא בתוך התיוק הוא טועה :

יד איתא בנמ' שלהי מגילה הגולל ס"ת גוללו מבחוץ ואין גוללו מבפנים וכשהוא מהדקן מהדקן מבפנים ואינו מהדקן מבחוץ ופירש"י הגולל ס"ת מעניין לעניין והוא יחיד וס"ת מוכח לו על כרכיו גוללו מבחוץ העמוד שהוא חוצה לו גוללו ויגול מצד חוץ לצד פנים שאם יאחוו עמוד הפנים ויגול לצד החוץ יתפשט החיצון ויפול לארץ וכשהוא מהדקן בשנמו

מלגולל

הקריאה שמעמיד הס"ת על מקום הקריאה וא"כ הוא המציא הקריאות לקרות בהן לכך שכרו גדול (ס"ג נס"י וכו' וכו' נכ"ס ע"כ) אבל המור והש"ע וכל הפוסקים לא תפסו כן וא"כ לפי ששכרו גדול כל כך ואפשר שזו היא מנהג שתהיה הס"ת פתוחה אחר הקריאה והוה כבוד לס"ת :

טז אבל מדברי הרמב"ם בפ"ב מתפלה דין י"ח למדתי פ' אחר כזה וז"ל הרמב"ם וכל מי שהוא גדול כחכמה קודם לקרות והאחרון שגולל ס"ת נוטל שבר כנגד הכל לפיכך עולה ומשלים אפילו גדול שביצבור עב"ל ולפ"ו האחרון הוא הגולל וזה שאמרה הגמ' הגדול גולל ונוטל שבר כנגד כולם ה"פ הגדול יכול לעלות אחרון ולגלול ואע"ג שביוון הוא להיות אחרון שבקריאים ונוטל שבר כנגד כולם משום דרוכה בשני מצות מצות קריאה ומצות גלילה והמיהני על המור וש"ע שלא הביאו דבריו כלל ודע שאני מתפלא על מנהג שלנו שמכבדים איש נכבד להנבחה התורה והגולל הוא אדם קמון והרי מנמ' כמזכיר דעיקר שבר הוא הגלילה ולכן כאמת במדינתנו כבתי מדרשות של חסידים מנבחים התורה וחוזרים ומניחים אותה על הכימה וגוללים בעצמן וחוזרים וגוללים אותה וישב על ספסל ואיש פשוט כורך המפה ומלביש המעיל וכבוד הוא שמעם זה עושים כן ומנהג האשכנזים תמיה ואפשר לומר דהנכה שמראים הס"ת לעם וכולם עומדים מפני כבוד התורה והו יותר גדול מהגלילה אבל בזמן הש"ס לא היה הנכה אחר הקריאה אלא קודם הקריאה וכן מנהג ספרד גם היום וכבר כתבנו זה בס' קל"ד ע"ש ולכן אצלם הגלילה הוא העיקר ולא כן אצלינו :

יז כתב רבינו הרמ"א י"א אם המעיל בצד אחר פשתן ובצד אחד משי צריך להפך המשי לצד הספר ולגלול ולא נהנו כן עכ"ל וטעם המנהג פשוט דהא עיקר כבודה של תורה הוא לעיני הרואים וא"כ אדרבא צריך להיות המשי לצד חוץ ובוה תתרכה כבוד התורה ולכן כאמת יש מי שאומר דהמפה שכורבין בה הס"ת צריך להיות המשי לצד הס"ת שהדי היא אינה נראית לעינינו המעיל מולבש עליה והמעיל צריך להיות המשי לצד חוץ (מ"ה סק"ד נס"י מנוה) וכן נכון לעשות ויותר טוב ששני הצדדים מהמפה יהיה בשוה (פ"ד סק"ג) מיהו כזה צריכים תמיד לזוהר שהצד שהיה אצל הס"ת יהיה תמיד אצל הס"ת ולא להפכה שהרי בקרשי המשכן היו סימנים שהצד שעומד למעלה לא יתהפך למטה (ס"ה נס"י מנוה) ואין לגלול ס"ת במפה קרוע אא"כ אין לו אחרת וגם ככה"ל יראה לתקנה ועל זה נאמר הקריבוהו נא לפחתך וגו' :

יח עור כתב שם לעשות מפה לס"ת מברכים ושינים שנעשו בהם דבר אחר לצורך הדיוט עב"ל וכמך

הפשוט ואע"פ דכירושלמי יומא פ"ז איתא דר' יוסי היה מפקיד לחונא דכנישתא וכו' כד אינון תרתי תהא מיכל חדא ומייתא חדא ע"ש וכבר הקשו זה כולם ולא העלו תירוץ נכון (עד"מ ומנ"א וק"ע סע כירושלמי ופ"מ כירושלמי סוטה פ"ז ה"ז) ולענ"ד ברור שאין הפי' כירושלמי כן דשם מיירי לעניין הכה"ג שהיה קורא ובעשור בע"פ וקו"ל לעיל סי' קמ"ד דאצילני בשצרכיני לקרא בשני ס"ת ואין להציבור רק ס"ת אחת נוללין אותה כציבור ולא דמי לכה"ג ע"ש וז"ל הירושלמי שם ר' יוסי מפקיד לחונא דכנישתא דכבלאי כד דהיא חדא אורייתא תהא נייל לה להדי פרוכתא כד אינון תרתי תהא מיכל חדא ומייתא חדא עכ"ל וה"פ שצורה לו הדין שנתבאר דכשנצרך לקרות בשני מקומות בס"ת אם לא יהיה להם רק ס"ת אחת תגלול אותה אצל הפרוכת כציבור ודלא ככה"ג שקרא בע"פ וכמ"ש בס"ת קמ"ד אבל כשהיה לך שני ס"ת לז' תקרא באחת ולגלול כציבור אלא אחד קריאה הראשונה תולכנה מן הצד ותקה השנייה מיד המחויק בה ולקרות בה וכמנהיגו ולא מיירי ככל בעניין ליקח אורם מן האה"ק אלא כמ"ש ונהנין לומר קדיש על שני הס"ת ששניהם יונחו על השלחן וכשיש ג' ס"ת מניחין כולם בשעת קדיש (מנ"א סק"ג) ונהנינים הנערים לנגש הס"ת בעת הילוכה כדי להרנילן בחביבות התורה (עמ"א סק"א שדקדק למניין הכתא כ' ס"ת כחת מאין עובין מצות חיליות חלילית גיל דכנאן לא טייך זה הדלל מילתא היא כדלמדין כפסחים ק"ג: הגלה וקידוש חדא מילתא היא ולא דמי לגמי תנוקות במילה דהא גם נחתה היו קוראין אס' אין שני ס"ת ומטעם זה לא דמי לכל הקד דטוטה דכנאן לא נתרבה הקריאה ומה שאין קוראין נחתה כפסחים סע שמטעם חדא מיל"א אומרן על כוס אחד מעטס דאין גוללין ס"ת כציבור ודו"ק):

סימן קמח שלא יפשיט ש"ץ התיבה. ובו סעיף אחד:

ונטולים הס"ת ליתנו בבית שמשחמר בו לא יפשיט התיבה בפני הציבור שמורה ציבור הוא להתעבב בשם עם הספר הורה בלא מוליד ספר תורה והעם יוצא אחריו ואחר כך גם ומפשיט התיבה על כן לשוני:

סימן קמט שהציבור לא יצאו מכהכ"ג עד שיציעו הס"ת. ובו ג' סעיפים:

אמרו בסוטה (ל"ט): אין הציבור רשאים לצאת עד שינטל ס"ת ויניח במקומו וכן הוא לשון הפוסקים וכתב רבינו הרמ"א מיהו אם אינם יוצאים רק יחיד לית לן בה עכ"ל בלומר אחד אחד ובלבד שלא יצאו רובן (מנ"א סק"ג) ואני תמה מאד ועל זה דנהי ריש מי שאומר כן (עכ"ל נסע תר"י) מ"מ הא רש"י פי' להדיא

מגלול ובא להרקי יאחו בפנימי ויהדק על החצון כרי שלא יכסה הכתב כדוריעותיו שמוצה להראות את הכתב אל העם וכו' עכ"ל:

מז אבל המור פי' כשהספר עומד לפניו יהפוך הכתב אליו ויתחיל לגלול מבחיץ ואחר שנמר הגלילה יהדק סוף המפתח מכתפיים שכשיבא לקרות בו ימצא ההירוק מכתפיים ולא יצטרך להפך הספר לצד ההירוק עכ"ל וזהו פי' התום' והרא"ש וכו"כ רבינו הרמ"א והוסף לומר דנראה דמיירי כשאחד עושה כל הגלילה אבל עכשיו שנהנים שאחד מנביה ואחד גולל יהיה הכתב נגד המנביה וכן נוהגים כי הוא עיקר הגלול והאוחז הס"ת עכ"ל ודע דגם הנכה וגלילה מצוה לדאות דכרוב עם הדרת מלך ולא ילך מכהכ"ג קודם ההנכה והגלילה אמ"ב הולך למצוה אחרת (א"ר סק"ה וכ"מ נפ"י דיומא ע"ט):

מז אין המפסיר מתחיל הכרבות עד שינמרו לגלול הס"ת כדרי שלא יהא הגולל מרוד ויהיה כיכולתו לשמוע הכרבות וההפסרה אבל כב' וה' שאומרים יהי רצון אחר הקריאה א"צ להמתין על הגולל שאינו אלא מנהג בעלמא ויש ביטול מלאכה (מנ"א סק"י) מיהו בת"צ במנחה המפסיר לא יתחיל עד שינמור הגלילה (עמ"א סק"א סתם דהנהגה עדיפא מנליה וגלילה עדיפא מהטעם המעלים עמ"ס כספי"ג ודו"ק):

יז כתבו דבותינו בעלי הש"ע בסעיף ח' ביום שיש שני ספרי תורה לא יפתחו השנייה ולא יסירו המפה עד שיגלילו הראשון ואין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השנייה על השלחן שלא יסחור דעתן מן המצות ומצויאין שני הספרים כאחת ותופסין בשנייה עד אחד שקראו בראשונה עכ"ל וכן המנהג

א גרסינן בסוטה (ל"ט): אין הש"ץ רשאי להפשיט התיבה כציבור כל זמן שהם ככהכ"ג ופירש"י שהיו רגילין להביא ס"ת אחת שהוא משחמר בו לכהכ"ג ופורשים כנדרים נאים סביב התיבה (הנימה) ומניחים אותה על התיבה ובשיוצאים משם

א בס"י קל"ג נתבאר שאין לאדם לצאת מכהכ"ג עד אחד אשרי ובא לציון והנה לפי מנהגינו מכניסין התורה קודם אשרי ובא לציון אבל מנהג ספרד להכניס התורה לארון ביום קריאת התורה אחר קדיש שלם של אשרי ובא לציון ולכן אמרו לאדם ל-את מכהכ"ג עד אחד שיחזירו הס"ת להארון וכך

בפתח האחד קודם שתצא הס"ת בפתח השני ובלבד שאח"כ ילכו אחר הס"ת וילווחו עד המקום שמצניעין אותו שם :

ג וכתב רבינו הרמ"א ומקומות שמצניעין אותו בהיכל שהוא הארון כבהכ"נ מצוה לכל מי שעוברת לפניו ללוותו עד לפני הארון שמכניסין אותו שם וכן הנולל ילך אחר הס"ת עד לפני הארון שמכניסין אותו שם ועומד שם עד שיכניסו הס"ת למקומה וכן נוהגים במנזריהם הס"ת כי הוא עיקר הנולל במ"ש במי' קמ"ו ויש שכתבו שבאים התנוקות לנשק התורה כדי לחנכם ולזרזן במצות וכן נוהגין עכ"ל ויש שכתבו דגם כשמוציאין התורה מהארון ילוה אותה עד הבימה (מנ"א סק"ג) ויש אדרבא נמנעין עצמן מזה משום דמחויי כיוהרא שמראה עצמו שהוא כדאי להיות ממלווי התורה משא"כ בחורה כשהולכין מהבימה אחר הס"ת הלא בהכרח לילך אחריה ולא מחויי כיוהרא ולפ"ז נראה דכל אחד יכול לעשות כרצונו ובלבד שתהא כוונתו לשמים :

להריא לא כן וז"ל רש"י שם ולא יצא האדם בפתח לפני ס"ת עכ"ל ומהנמ' עצמה שם ככל המוניא מוכח להדיא דכל יחיד ויחיד הוא בכלל ציבור שהרי אמרינן שם אין הציבור רשאי לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הנהנים אין הציבור רשאי לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הקורא ע"ש ועל כל יחיד ויחיד קאי וה"נ כן הוא ולכן נלע"ד דעל כל יחיד יש איסור זה (וגם תר"י לא אמרו זה אלא מפני שאין נזהרים בזה עכ"ל ושם אחד מהראשונים לא אמר זה וראייתו מנחת) :

ב וזהו במקומות שמצניעים הס"ת באה"ק כבהכ"נ עצמה כמו אצלינו אמנם בזמן הקדמון היו מקומות שהיו מצניעין הס"ת בבית אחר כמ"ש במי' הקודם דאז הדין כן הוא דאם אין לבהכ"נ אלא פתח אחד צריכין להתעכב עד שיצא הס"ת וילכו אחריו למקום שמצניעים אותו שם ורמז לזה אחרי ד' אלקיכם תלכו (גמ' טז) ואם יש לבהכ"נ שני פתחים יכולים לצאת

מליק הלכות קריאת התורה

הלכות בית הכנסת

סימן קן חיוב לבנות בהכ"נ ושידיה גבוה מכל הבתים. ובו ט' מעיפים :

ישלם כך ומקום זה ישלם כך וקצבת המקומות יעשו ע"פ כ"ד אם לא יוכלו להשתוות כיניהם וכן על תקון בהכ"נ ישלמו לפי המקומות וכן הוא המנהג הפשוט אצלינו דמקומות המזרחיים משלמין יותר וכל אחד משלם לפי ערך מקומו וככל דבר חילוקי דיעות כבהכ"נ כנון אם למכור העלויות אם לאו או כשכירות ש"ץ או כשאר הנהגות הוצאות בהכ"נ ואין יכולין להשתוות בדיעות יממכו על הב"ד והם יפסקו כפי הדין ובח"מ סי' קס"ג בארנו עוד בעניינים אלו ע"ש ולעיל סי' ג"ה נתבאר כשאר מניין תמיד כבהכ"נ כופין זא"י כקנסות שיהיו תמיד עשרה ובמקום שיש מעט מישראל אין כופין לשבור להשלים מניין רק בימים נוראים ע"ש :

ג איתא בשבת (י"א.) כל עיר שנתתיה נבוחים מבהכ"נ לסוף חרבה שנאמר לרומם את בית ה' אלהינו ולהעמיד ירבותיה ובתוספתא פ"ג דמנילה תניא אין כוונין כהכ"נ אלא כנוכחה של עיר שנאמר בראש הומיות תקרא כלומר לבנותה במקום שהארץ נבחה ואז אף אם עצם הבניין לא יהיה גבוה כל כך מ"מ כיון שעומד על מקום גבוה ממילא עולה בנבחה על כל בתי חעיר וכתבו השור והש"ע דדווקא בתים שמשתמשים

א כופין בני העיר זה את זה לבנות בהכ"נ ולקנות להם תורה נביאים וכתובים וכומה"ו כופין זא"י לקנות משניות וגמ' וארבע ש"ע ועוד ספרים המזרחיים וכבר בארנו זה בח"מ סי' קס"ג ע"ש וז"ל דאפילו יש להם מקום להתפלל במניין ששוכרים בית להתפלל מ"מ אם מצדם מורה שביכולתם לבנות בהכ"נ יכולים לבנות זא"י אבל כשיש להם בהכ"נ אחד אין יכולים לבנות זא"י לבנות עוד בהכ"נ אף שהראשון צר להם דכל אחד יכול לומר לדידי די זה הבהכ"נ ואם הבהכ"נ צריך תקון ההכרחי כמו שדולף נשמים או נתקלקלו הכותלים וכיוצא בזה יכולים לבנות זא"י שיתנו מעות לתקנו אבל בשכיל יפוי בעלמא נ"ל דאין יכולין לבנות זא"י ואם זה אומר שהוא הברחית וזה אומר שאינו הברחית תלוי בראיית עיני כ"ד (כנלע"ד בדעייס אלו) :

ב ראיתי מי שכתב דלענין נבייה לבניין בהכ"נ נוכין לפי ממון ולא לפי נפשות וכששוכרין מקום לתפלה נוכין לפי נפשות (כנה"ג וע"ת) ויש מי שאומר דהציו לפי ממון וחציו לפי נפשות (א"ר סק"ה) ולפי מנהג מדינתנו ששוכרין מקומות לא שייך זה כלל דעושים קצבה לכל המקומות ומי שרוצה במקום זה

שמשמששים שם אבל ברניות ומגדלים העשויים לנוי בעלמא ולא להשתמש שם מותר והכי איתא בגמ' שם :

ד ומה מבואר דאין הטעם מפני הכבוד בלבד כלומר שתהא הבהכ"נ גבוה מכל הבניינים שבעיר דא"כ למה הותרו ברניות ומגדלים אלא הטעם הוא כדי שהשתמש על גג ביתו לא יעמוד למערה מנגנו של הבהכ"נ ולוה אמרו כל עיר שנגותיה גבוהים וכו' משום דאצלם היו הגנים שוים והיו משתמשים על הגנים ולכן באמה בגנים שלנו כתבו הטור והש"ע דנגן שהוא משופע ואינו ראוי להשמש משערין עד המקום שהוא ראוי להשמש דהיינו שאם יש עלייה תחת הנג לא תהא גבוה יותר מכהכ"נ עכ"ל ולפ"ו מבואר דאין להשתמש בעליית בהכ"נ ויתבאר בסי' קנ"א (הגהת הע"ו סק"ה ז"ע) :

ה ונלע"ד דלהרמב"ם דעת אחרת בזה וז"ל ברפי"א מהפלה כשבונין בהכ"נ אין בונין אלא בנבחה של עיר ומנכיהין אותה עד שתהא נכוח מכל הצרות העיר עכ"ל ושינה מלשון נגות לחצרות וגם השמיט הך היתר דברניות ומגדלים שבגמ' ולשון הנמ' כך הוא וה"מ בבתיים אבל בקשקשי ואברורי לית לן בה ורש"י פ"י קשקשי ואברורי ברניות ומגדלים וכו' הרא"ש ומה הותר בגנין שלנו ובנדון זו דרכו הטור והש"ע אבל הרמב"ם נ"ל שמפרש כפי' הערוך (עין אכבוד) דאברורי הוא חומת העיר וכלשון פרסי הוא קשקשי וא"כ אין זה מבנייני העיר אלא היקף החומה ששביב העיר ולכן השמיט זה משום דזה לא שייך אצלונו כמיון אבל כל בנין אסור והטעם מפני הכבוד בלבד שיהא גבוה יותר מכל הבניינים שכעיר ולכן כתב חצרות העיר ולא נגות שיהא הטעם מפני השמיט ולפ"ו גם בגנין שלנו אסור והסיחני על הפוסקים שלא הרישו בזה :

ו ומי שהגביה ביתו יותר מכהכ"נ י"א שבופין אותו להשפילו מיהו מפירש"י משמע דדווקא לכתחלה צריך למנוע אבל בדיעבד אין כופין להשפילו (כ"י זכ"ה) וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' דאם עשה בניין גבוה יותר בקרן אחד מהבהכ"נ מני בכך עכ"ל כלומר דאפילו אם הגובה אינו על כל הבהכ"נ אלא בצד אחד מותר דדווקא בניין ממש כגן או עלייה אבל לתחוב עמוד בעלמא אינו מועיל כלום (מנ"א סק"ג) ונ"ל דמטעם זה רובי בתי כנסיות שלנו עושים אותו גבוה הרבה באמצע ולא על כל הבהכ"נ ודע דכתבי מדרשים ליכא דין זה וכן המנהג דהבהכ"נ עושים גבוה הרבה ולא בהכ"ד ואע"ל דקיי"ל דקדושת בהכ"ד גדולה מקדושת בהכ"נ (כריכ"ל מנילה כ"י) מ"מ לענין זה בהכ"נ שהוא מקום תפלה לכל העיר חמור מפי' דההנשה נראית יותר בבהכ"נ מבהכ"ד והכתוב אומר וקבצתים בבית תפלתי (מ"ט הרמ"א נעמי' ז' דבשעת

הדק או שאין מניחים לנכות בהכ"י כדיו מותר להפלת ככתב אפ"ס סדרין בעלייה על גזיו ועלכך שינהנו בעלייה שעלו בניקות עכ"ל וזה יתבאר נכו' כפי' קי"א סעיף י"ז ועמנ"א סק"ב וד"ר דעכ"פ שיש נתיב אחרים נבואים אין זוהרים בזה (ז"ע) :

ז כח"מ סי' קנ"ד נתבאר דהבונה כנגד חלון של חבירו צריך להרחיק ד' אמות שלא יאפיל עליו ע"ש ובד' אמות די אבל הבונה כנגד חלון בהכ"נ או בהכ"ד אין מספיק לו בהרחקת ד' אמות לפי שהוא צריך אור גדול וצריך להרחיק הרבה כפי שי שאר האור כמקדס דלא גריעא מאבסדרה שצריכה אור רב (ג"כ ז' ו') ודווקא כשהחיוקין הצבור בהחלונות (מנ"א סק"ד) ויחיד יכול לפתוח חלונותיו לחצר בהכ"נ כיון שהיא מקום נתיבה לרבים היו כמבוי מופלש שאין בו היוק ראייה כמ"ש כח"מ שם אבל הציבור אין להם לפתוח חלונות לחצר של יחיד ואם חצר בהכ"נ אינו מקום גלוי לרבים ומשתמשים בו לפעמים תשמיש צנוע יכולים גם הם לפתוח בהיחיד שבא לפתוח חלונותיו לשם (שם נכס משו' רמ"א) וצריכין ליוהר בשרשוני לפתוח חלונות שלא ישאר לו חוקה בזה וימחה אותם מלבנות בפני חלונותיו כשיצטרך לזה והוא באמת אין לו חוקה רק שעתה אין יכולין לפתוח וכשיצטרך לבנות שם יכולין להאפיל לו החלונות (שם) ויכתבו זה בפננים לזכרון :

ח תניא בתוספתא פ"ג דמנילה אין פותחין פתחי בתי כנסיות אלא למרחק שבין מצויה להיכל שפתחו למורה וכו' והטעם מפני שרם היו מתפללים למערב והיתה הפתח במזרח כדי שבהכנסם ישתחוו לעומת הארון שהוא כמערב וממילא לדידן שאנו מתפללים לצד מזרח מפני שאנו עומדים כמערכה של א"י כמ"ש בסי' צ"ד צריך להיות הפתח כמערב כן כתבו הראשונים וכן המנהג הפשוט ואין לשנות וזהו שכתב רבינו הב"י בסעיף ה' אין פותחין פתח בהכ"נ אלא כנגד הארון וכו' עכ"ל (וענ"י שכתב נכס הנהמ"י וכן לפון ודרוס ע"ש ד"ל הכוונה ג"כ כן שהתפללים ללד דרוס יפתחו ללפון וכן להיפך ומלבוש ומריעה ממשע שאינו לעיכובא ע"ש ז"ע) :

ט כתב הרמב"ם בפ"א מהפלה דין ג' מעמידין הבימה באמצע הבית כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי אשר אמר לדין דברי כבושין כדי שישמעו כולם וכן פסק רבינו הרמ"א בסעיף ה' וחדשים מקרוב באו לשנות מנהגי ישראל לעשות הבימה מן הצד ועונשם מרובה שכלי מעם ודעת משנין מנהג קדום שגם השכל מוכיח עליו והם כמו להכעיס רוצים לשנות ועל"פ הוודה אין לעשות יותר משהה מדרגות להבימה והש"ן מתפלל כנגד ההיכל ואין

ואין לישב בין הבימה ובין ההיכל כשאחוריו כלפי ההיכל ומדר הישיבה בבהכ"נ כתב הטור ע"פ הוספתא דהוקנים ויושבים פניהם כלפי העם ושאר העם כולם

סימן קנא דיני קדושת בבהכ"נ. ובו י"ז סעיפים :

א פסוק שאתה קורא בו או ישא מעט שהישיבה ג"כ מצוה שנאמר אשרי יושבי ביתך ואח"כ יקרא למי שצריך ושיעור הישיבה כדי הילוך שני פתחים כמ"ש בס' צ' ולא דווקא ישיבה וה"ה עמידה (כ"ח) רישיבה הוא לשון עכבה כדכתיב כימים אשר ישבתם אך תכיון לשם מצות ישיבת בבהכ"נ ובהמ"ד ונראה דבהכ"נ מותר גם ליכנס מפני החמה והצינה או מפני הגשמים אף שנראה שנכנס מפני זה מ"מ כיון שלומד פסוק או הלכה לא מינכר כל כך שנכנס מפני הגשמים והחמה והצינה :

ה ויש לתמוה על מה שעכשיו מקילים לרבר בבהכ"נ ובבהמ"ד אחר התפלה כמה דברים של חול ועשה כהיתר ונ"ל דס"ל כשימת הרמב"ן שיתבאר דבתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויות אפילו ביישובן לרבר שמוכרחין לכך ואנחנו חושבים זה להכרח כל אחר לפי ענינו מיהו והו ודאי עשן שם עלים מרורים בנהוג ולהעלות שם עשן ודאי אימור גמור יש בזה ואין לך קלות ראש גדול מזה ולא הותרה רק להיושבים ולומדים שם כל היום או חצי היום דוהו כאכול אצלם ולכן מותר להם בבהמ"ד ולא בבהכ"נ ושאר כל אדם אימור גמור הוא ולזה לא מהני תנאי ולכן ראוי לנעור בהעושים כן :

ו ואין ישינים בבהכ"נ אפילו שינת עראי אבל בבהמ"ד מותר למי שלומד שם ולצורך בבהכ"נ מותר לאכול ולישן בתוכן רק לא להכניס ממה לשם (מנ"א סק"ד) וממעם זה ישינים בליל יוה"כ בבהכ"נ כדי לשמור הגרות שלא יארע סיבה וגם הישינים שם אומרים הרבה תהילים ושירות ותשבחות וכן לצורך מצוה מותר כמו במוסד הקדמון שהיו נכנסים לעיבוד השנה לבהכ"נ ולא היו הולכים לבתיהם כלל יכולים לאכול ולישן שם אך הם היו עולים רק בפת וקטניות וכן כשעושים סיום על מסכתא וכו"ש על יותר יכולים לאכול מעט בבהמ"ד דוהו מעורת מצוה ולקבוע שם מעורת גדולה נראה שאינו כדאי ואין לעשות כן רק בדוחק גדול וזהו דווקא במעורת מצוה של ת"ת ולא של מצוה אחרת כמעורת לילה או פרויו הבן או התוגה אסור דאין להיות שייכות לבהמ"ד :

ז ומה ששנינו בקדושת בתי מדרשות אין אלא של רבים כמו בבהכ"נ אבל יחיד הקובע חדר בביתו למדרש ולצרכו שילמוד שם אין בזה קדושת בהמ"ד ואין שום ספק בזה שהדי תחלת בניינו היתה לבית בעלמא

א בתי כנסיות ובתי מדרשות יש בהם קדושה גדולה כיון שמתפללין בהם ולומדין בהן תורה והמה מעין קדושת המקדש כמו שדרשו חז"ל במגילה (כ"ט') ואחי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות ובמ"מ וכו' ומאי דכתיב ד' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובמ"מ ע"ש ואפילו בשעת חורבנן יש בהם קדושה דכתיב והשימותי את מקדשיכם קדושתן אף כשהן שוממין (משנה ט"ז כ"ח') ולפיכך בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה במילה והאריו"ל היה נזהר מאד שלא לדבר בבהכ"נ רק דברי תפלה ואפילו דברי מוסר לא דיבר פן ימשך ממנו דברי חול (מנ"א סק"ג) :

ב ואין אוכלין ואין שותין בהן אפילו אכילה ושתיה עראי ולא מתקשטין בהם ולא מטיילין בהם ולא נכנסים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ות"ח ותלמידיהם מותרין לאכול בהם מרוחק וי"א דבהמ"ד אפילו שלא מדוחק שרי כיון שיושבין שם רוב היום ללמוד א"כ יהיה בזה ביטול תורה כשיצרכו לילך משם ולאכול אבל ליכנס מפני המטר או מפני חום וקור גם לת"ח אסור א"כ נצרך ללמוד שם או בבהכ"נ להתפלל (ס"א סק"ג) ויאתא בירושלמי דת"ח מותר להתאכסן בבהמ"ד (ט"ז) וכן משמע בפסחים (ק') לכאורה דאורחים יכולין לאכול בבהכ"נ אמנם באמת כתבו שם התוס' דקאי אחרדים הסמוכים לבהכ"נ ע"ש (ע"ט) ס"א ודכרו תמוהין וגם הרמב"ן לא כתב רק משום תנאי ע"ש) :

ג ואין מחשבין בהם חשבונות א"כ הם של מצוה כגון חשבון קופה של צדקה ופריון שביום וכיוצא בהם ואין מספידים בהם אלא לארם גדול או ישא שייך ההספד לאדם גדול מבני העיר שבני העיר כולם מתקבצים ובאים להספידו כגון שמת אחד מבני בית של הגדול שלכבודו כולם באים על ההספד (ערש"י מגילה כ"ח : ע"ה) הספד של רביט על ת"ח שמת וכו' וא"כ מהי כתיב הכ"ס הכי דמי הספידא לרביט וחולי מללא קתני על ת"ח שמת ש"מ דלמינא לאחד מכותו מפני כבודו ע"ש ודוק) :

ד ומה יעשה האדם כשצריך לכנוס לבהכ"נ או לבהמ"ד כגון לקרא אדם משם וכיוצא בזה יכנס ויקרא מעט מקרא או אזהרה הלכה ואח"כ יקראנו כדי שלא יאמר נראה שנכנס לצרכו ואם אינו יודע לא לקרות ולא לשנות יאמר לאחר מהתנוקות קרא לי

וכן נוהגים בהם כבוד לכבוד הרצפה ולרבוץ במים שלא יעלה המבט ולנקות את הכתלים ונוהגים להרליק בהם נרות לכבוד (ומ"ט המג"ע נסק"ו נסס ס"ח דהר"י היה מכבד נוקמו לפני אה"ק ע"ש הוא דבר תמוה לזולז נוקמו ורבים אין דעתם נוטה מזה) :

י"א אפילו לאחר שחברו עדיין הן בקדושתן וכשם שנוהגים בהם כבוד בישוּבן כך נוהגין בחורבנם בין בארץ בין בח"ל לכד כיבוד וריבוץ לא שייך בחורבנם וכך שנינו כמשנה דמגילה (כ"ח י) בהכ"נ שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלים וכו' ואין שומחין על נגו פירות ואין עישין אותו קפנדריא שנאמר והשימותי את מקדשיכם קרושתם אף כשהן שוממין עליו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש כדי שיראו העם ותעיר רוחם וישתדלו לבנותה ולפ"ז אם א"צ לבנותה א"צ לשנאי במקום אחר ואין כדעתם לבנות עוד א"צ לתלוש העשבים אלא יעשו גדר סביב המקום שלא יעשו במקום דברים מגונים וגם יכולים למוכרה כפי הפרטים שיתבארו בסו' קנ"ג (ט"ז סק"ג) ואיתא בירושלמי פ"ד דמגילה (כ"ג) דר"י היה מקלל את הנשים שהיו שומחין בגריהן לייבש על אויר בהמ"ד ומשמע שם דאמשנה קאי ואפילו בחורבנן אסור ע"ש וכ"ש לכבש שם בגדים דודאי אסור :

י"ב כתב רבינו הב"י בסעיף י"א אם בשעת בניין כרה"ג התנו עליו להשתמש בו מותר להשתמש בו בחורבנו אבל ביישובו לא מהני תנאה ואפילו בחורבנו לתשמיש מגונה בנון וזיעה וחשבונות של רבים לא מהני תנאה כד"א בבתי כנסיות של ח"ל אבל בבתי כנסיות של א"י לא מהני תנאה עכ"ל והתנאי הוא דווקא כשהתנו בפירוש אבל בסתמא לא אמרינן על תנאי הן עשויות בבתי כנסיות של ח"ל ודווקא בכבל היה כן מנהגם שכל בניינם היה על תנאי בסתמא ולא בשאר ארצות שבח"ל (מג"ע סק"ב) וגם הא דבחורבנו מהני תנאי והו כשאר דעתם לבנותו אבל כשדעתם לבנותו לא מהני (ס"ג סק"ג) ויש מי שחולק בזה (א"י סק"ח) וגם יש מגממנים על החילוק שבין כבל לשאר ארצות (ס"ג סק"ו) ואם התנה להתפלל בו עד זמן פלוני ואח"כ לא יתפלו בו כלל רשאי להשתמש משם ואילך כל תשמיש שירצה אפילו כולו קיים כיון שהקדישו מפורש לזמן (ס"ג נסס כ"ח כס"י ק"ג) :

י"ג והנה זהו שימת התום והרא"ש והסור וש"ע דהא דאמרינן שם שם דעל תנאי עשויות אפילו התנו כפירוש על זמן בניינו לא מהני רק על לאחר חורבנו כמ"ש אבל שימת הרמב"ן והר"ן הוא דנס בבניינו מועיל תנאי לדבר ההכרחי כגון שעניים יאכלו ויישנו שם וכן לכל צרכי עניים לפי שעה והוה שאסור בפסחים (ק"י) דקידוש שבכה"נ מועיל להני דאכלי

בבי

בעלמא וגם עתה שייחר חדר זה ללימודו לא כיון להקדישו כלל בקדושת בה"מ וא"צ תנאי מפורש על זה דסתמא כן הוא :

ד ואין עושין אותן קפנדריא והיינו כשהיה להם שני פתחים אסור לקצר דבריהם וילצאת דרך פתח האחר כדי לקצר הדרך שהיה אסור ליכנס כתנם לכהכ"נ ולבהמ"ד ואין יכנס ויצא רק כדי לקצר הדרך ולכן אם לא נכנס תחלה כדי לקצר רכבו אלא שהיה צריך ליכנס לדבר מצוה יכול לצאת דרך פתח האחר אע"ג דמקצר רכבו בזה וכ"ש כשנכנס להתפלל דמותר ליצא דרך פתח האחר ומצוה נמי איכא כדכתיב הבא דרך שער צפון יצא דרך שער נגב (טור) וכן אם קודם בניין בהכ"נ היתה הדרך עובר לן מותר גם אח"כ וג"ל דרווקא בהכ"נ עצמו אבל כן עובר דרך פתח בהכ"נ כדי לקצר הדרך מותר ומעשים בכל יום ויוכחו וכן דרך פרוזורו של הבהכ"נ מותר לקצר :

ט מותר ליכנס לבהכ"נ במקלו ובתרמילו ובפגרתו והם מיני כיסים גדולים ואע"ג דבהמ"ק היה אסור ליכנס בהם שאני בהמ"ק דקדושה יתרא אית ביה מידי דהוה אמנעל שאסור ג"כ בבהמ"ק ומותר בהם (נרכות ס"ב) : וכן לרוק היה אסור בבהמ"ק ומותר בהם דאין אסור בהם ששרכו של אדם לעשות בלתי (ס"ג) ויש מבריתא שימעאל שהולכים לבהכ"נ בלא מנעל ואינו מנהג יפה ומירושמעאלים למרו כן ויש לבטלו ורק כשירוק ישפשפנו כרגליו שדבר מאוס הוא ואין ראוי שיתראה דבר מאוס במקומות הקדש ובשבת ישים המנעל עליו עד שיתמעך (א"י סק"ב) ואם יש שם חול או תבן או נמי שירוק אינו נראה בשם ירוק לשם ורקיקה מותר אף אחר התפלה (כ"ה) שכן דרך בני אדם לעשות בביתם כן וכ"ש בתוך התפלה דאם לא ירוק יהיה לו בלבול בתפלתו והאדו"ל היה נזהר סרקיקה (מג"ע סק"ט) דגופו הקדוש היה יכול לעמוד בזה משא"כ לדידן :

י כתב רבינו הב"י בסעיף ו' ויש אומרים ליכנס בו בסכין ארוך או בראש מגולה עכ"ל ואינו מוכן מה ענין זל"ז ועוד דבראש מגולה אסור ונראה כמי שאומר דכצ"ל בסכין ארוך ובראש מגולה כלומר כשעצם הסכין מגולה שאינו כמים דכשהוא כמים מותר (א"י סק"י) ולכן דווקא סכין ארוך דקצר יכול לשמן אותו תחת בגדיו או בכיסו (ע"ט) עמ"ס נה) ושעם האיסור לפי שהברזל מקצר ימיו של אדם ותורה ותפלה מאריכין ימיו של אדם אינו בדין שיתראה דמקצר במקום קדוש הלזה ואסור לשחוט בבהכ"נ או בבתי"ד וכן אין ליכנס במים שעל רגליו וראוי לקנחם קודם כניסתו וכן המנעלים שיהיו נקיים וראוי שלא יהיה עליו ועל בגדיו שום כלכלך

אלא אולי ראוי לעשות זכרון במקדש מעט כמו בקדושת
 החיבל (וכ"מ מלשון מהרי"ק סביב הכ"י ע"ט):
מזן אמנם אתפלא להיפך דנהי דקדושה ליכא בנגין
 מ"מ הא בסי' ק"ן נתבאר דהאיסור שלא יהא כל
 הנגין גבוה מבהכ"נ הוא מטעם שהם השתמשו על
 הנגים ולכן פסקו דאצילנו שיהיו משתמשים על הנגים
 אין הקפידא אלא עד מקום הראוי לתשמישים כמ"ש
 שם בסעיף ד' וא"כ הרי אסור להשתמש בכל העיר
 במקום גבוה מבהכ"נ וא"כ פשיטא שעל גג בהכ"נ
 עצמו אסור להשתמש וא"כ איזה ספק יש בזה ונהי
 דלשיטת הרמב"ם שבארנו שם בסעיף ה' אין המעם
 משום תשמיש אבל הא לא הביאו דעתו כלל ע"ש
 וצע"ג (וכדוק י"ל דדווקא כשישתמשו בכל העיר נקביעות
 יש ביוון ולא נבכה"נ עמ"ה לפקדים כשישתמשו ומ"מ לא
 נראה כן ודו"ק):

יז וכתב רבינו הרמ"א וכל זה דווקא בבהכ"נ קבוע
 שנבנה מתחלה לכך אבל בית שייחדו לאחר שנבנה
 לבהכ"נ מותר לשכב עליו עכ"ל דכיון שלא נבנה
 מתחלה לבהכ"נ מהני ביה תנאי אפילו בישובו (מג"א
 סק"י) ומ"מ שומר נפשו ירחק מזה (ס"ט) ויש מי
 שאומר דכ"ש אם בשעה שנבנה בהכ"נ בנה בית
 דירה למעלה ממנה דשרוי גדול לא הוקף שכלל
 למעלה ורק תשמיש של ביוון גדול כמינוף וכיוצא
 בו אסור (ע"ז סק"ד) ואני תמה מאד בזה דנ"ל
 דבכה"ג וודאי אסור מטעם דאסור להשתמש בקביעות
 במקום שהוא יותר גבוה מבהכ"נ כמ"ש וכמו שנתבאר
 בסי' ק"ן (דכרי הע"ז תמוהם מלד וכתב שהוא נעלמן
 נעם על זה ע"ש ולכן פשיטא שאסור ולא דמי לדניו של
 הרמ"א שטענה לא נתקדם בקדושת ככה"ג וא"כ לתנאי
 שכתבנו והוא רק בית שמתפללים בו אצל כל שיש שם ככה"ג
 עליו פשיטא שאסור לדור למעלה מהכה"ג ודו"ק):

סימן קנב שלא לסתור בהכ"נ ובהמ"ד. ובו ה' סעיפים:

א מפני דאולי לא ניהא להו לכולי עלמא אבל לבנות
 אחרת חדשה וודאי ניהא להו (מג"א סק"ב):

ב י"א דאפילו יש שתי בתי כנסיות בעיר או יותר
 אסור לסתור אחת מהן עד שיבנו אחרת במקומה
 (ס"ט סק"א) וי"א דבכה"ג מותר והמעם דזה לא חיישינן
 שיארע אונם עד שלא יבנוהו לעולם דרוח החשש
 שאינו מצוי אלא החשש שמא יארע אונם וימשיכו
 הבניין ומן דבני בניו לא יהיה להם מקום
 להתפלל ולכן כשיש בהכ"נ אחר בעיר שיש מקום
 להתפלל לית לן בה (ע"ז סק"א ו"מ ו"ד סק"א) וביוון
 שרוב הפוסקים סוברים כן יש להקל בכה"ג (דברש"א
 ור"ן ונקמ"י מפורש להיתר ככה"ג רק הכ"י כמנ זלהתום'
 והטור אינו כן והאריכו לנאר דגם זלהתום' יזהטור כן (הוא):
 ואסרנין

כבו כנישתא אבל התום' והרא"ש פירשו שם דהוה
 בהחרדים שאצל בהכ"נ כמ"ש בסעיף ה':
יך ודע דרמב"ם לא נמצא דין זה לגמרי ויראה לי
 שהיה מפרש פי' אחר דבאמת מאי שייך תנאי
 כנגד דיני קדושתן דכל זמן שהן בקדושתן הרי בהכרח
 שתהא קדושתן עליהן כמו המקדיש דבר לבדק הבית
 ויתנה שהוא יכול להשתמש בו הרי בוודאי מעל
 ובוודאי לא מהני בין בבנינים בין בחורבנן דמי יכול
 להפקיע הקדושה שכנגד הדין אלא מפרש על תנאי
 שהוא ביכולה למוכרן למהרי"ט כמו שיתבאר בסי'
 קנ"ג וזה ביאר בפ"א שם וזהו מותר שעושים תנאי
 להפקיע קדושתן לגמרי דהוה כמקדיש לזמן אבל כל
 זמן שמשתמשים בו לגבוה בע"ב חל עליו כל דיני
 הקדושה לעולם (עמ"ה סק"ד סק"ה על ה"א דנכניינו
 לא מועיל מח"י מסי' קי"ד דלפילו לארון מועיל מח"י ותימן
 דזוקק ע"ש ולענ"ד נראה ע"פ הסנה"ש שכתבנו דהס' לפתלה
 אינו מקדיש זה להס"ת והוי כמו שעומדת הס"ת כארון של
 חול דהא אינו מוכה לעשות ארון אצל כהכ"נ מוכה הוא ונע"כ
 כיון שמתפללים שם הוה ככה"ג וקדושתה עליה ואינו מועיל
 תנאי כנתינה ודו"ק) (ועמ"ש כסי' ל"ג סעיף ד'):

מזן כתב רבינו הב"י בסעיף י"ב יש ליהדר מלהשתמש
 בעליות שעל גבי בהכ"נ תשמיש קבוע של גנאי
 כגון לשכב שם ושאר תשמישים יש להסתפק אם
 מותר להשתמש שם עכ"ל והספק הוא אם נתקדשו
 נגין ועליות כקדושת בהכ"ג דבבהמ"ק אמרינן בפסחים
 (פ"ה): דרהל העזרה נגין ועליות לא נתקדשו ובהיכל
 נתקדש ע"ש (כ"י) ולכאורה משמע שם להדיא דמן הדין
 כל קדושה של בית לא נתפשט על הנגין ועל העליות
 ובהיכל מפורש בקרא שקדשו העליות ע"ש וא"כ
 איזה ספק יש בזה ונראה דלאי מעיקר דינא קא מסתפקי

א אין סותרין בהכ"נ כדי לבנות אחרת במקומו או
 במקום אחר ולא מיבעיא אם אין הסתירה כדי
 לבנות אחרת כגון שבונה בהכ"נ אחר במקום אחר
 מעצים ואבנים חדשים דפשיטא שאין סותרין את הישן
 עד שיבנו החדש אלא אפילו צריך לסתור את הישן
 תחלה כדי לבנות אחרת במקומו אי נמי שבונה
 במקום אחר אך צריך לסתור את זו כדי ליטול
 עצים ואבנים ממנה לבנות האחרת מ"מ אסור (כ"ח)
 דחיישינן שמא יארע להם אונם שלא יבנו האחר אלא
 בונים אחר תחלה ואח"כ סותרים הישן ואפילו לא
 רצו לסתור כולו רק לסתור מתיצה אחד להרחיבו
 נמי דינא הכי שבנין תחלה הכותל החדשה ואח"כ
 סותרין הישנה ודבר זה מותר אפילו בכרכים ואע"ג
 דמכירה לגמרי אסור בכרכים כמ"ש בסי' קנ"ג וזהו

בארנו זה בסעיף א' ועוד קמ"ל דאפילו כבר התחיל לבנות החרש ועומד במצע הבניין אמור (ח"ר ומג"ל סק"ה אך מה שכתב חבד ליתר צדקה זהו נכסף להס' צדקה אחר וכמ"ס בסעיף ב' והמ"א חסס בו כוונה אחרת ואינו כן כמ"ס ודוק):

ה' עוד כתב ראסור לסתור דבר מבהכ"נ אא"כ עושה ע"מ לבנות עב"ל ביאור דבריו דאיתא בספרי פ' ראה מניין לנותין אבן מן ההיכל מן העורה מן המובח שהוא כמ"ס ח"ל לא תעשון כן לה' אלהיכם וכיון דהבהכ"נ הוא מקדש מעט אמור לנתון ולסתור איוה דבר המחובר שבו אמנם אם כוונתו לסתור ע"מ לבנות ובסתירה זו מתקן מותר שהרי אין זו סתירה ויש שאומרים לעשות קצת נומא בכוולת לתחוב העץ או הברזל של הרף (פ"ז סי' קנ"א סק"ג) ויש מתירים (ח"ר סק"ז) שכל שאינו דרך השחתה מותר כמ"ס הרמב"ם בפ"א מבית הבחירה אף בהבהכ"נ וכ"ש בהבהכ"נ וכן עיקר וכן הסגה הפשוט והבהכ"נ ובהמ"ד דין אחד להם בכל דיני סי' זה (וממנות כ"ג מוכח דגם הלואה אסור):

ג' ואמרינן בגמ' (ריס ג"כ) דאיסור זה אינו אלא כשאין בו תיוהא בהישן אבל כי חוינין בו תיוהא בכל עניניו שרי כלומר דרווקא כשישן הוא חזק עדיין ואין בו חשש נזק דאז אמור לסתורו עד שיבנו החרש אבל אם חרבו יסודותיו או נפו כתליו ליפול או שיש סכנה בהנג או בהקורות סותרין אותו מיד רק מתחילין לבנות החרש ביום ובליילה אם אפשר ומטהרין בבניינו שלא יתמשך הרבה ובגמ' שם איתא כמעשה ככה"נ שהבנים אחר מן החכמים מטתו לשם כדי שימחרו בבניינו (ועמ"א סק"ד להזכיר סמוך לזה) ע"ס ואינו מוכרח כמ"ס הא"י סק"ד ללורך צדקה הא נס צדקה"נ מותר וגם מ"ס נסק"ה גנדי הכ"ה הולך לשיטתו נסק"א ואינו כן כמ"ס בסעיף ב' וגם כוונת הכ"ה אינו כמ"ס ח"ל כשהלדס עומד בחלמט הבניין וכבר העיר זה המהר"ש ע"ס):

ד' כתב רבינו הרמ"א ראסור ליקח אבנים מבהכ"נ הישנה כדי לבנות חדשה עב"ל כלומר דוה שנתבאר שאסור לסתור בהכ"נ הישנה והו אפילו כשצריך האבנים בשביל בניין בהכ"נ החדש וכבר

סימן קנב אם מותר למכור בהכ"נ ואם רשאים לשנות מקדושה לקדושה ועוד דינים. ובו מ"ו סעיפים:

שאלה גדולה כיון דהבהכ"נ הוא קדוש באיוה דרך תפקע קדושתו והא בגדרים (כ"ט) פרוץ הוה"ס כפשיטות קדושה שבהן להיכן הלכה (אין לומר רהו כקדושת בך הבית דמהיך פדיון והפדיון נכנס בקדושה וההקדש יצא לחולין וה"ג המעות נכנסין לקדושה והבהכ"נ לחולין דא"כ היאך רשאים ליתנו במתנה וכי הקדש נפדה על ההנאה הקודמת:

א' קדושת בהמ"ד גדולה מקדושת בהכ"נ דבהבהכ"ד לומדים תורה ובבהכ"נ מתפללים ותורה גדולה מתפלה ולכן מותר לעשות מבהכ"נ בהמ"ד ואסור לעשות מבהכ"ד בהכ"נ דמעלין בקדש ולא מורידין וזה שמותר לעשות מבהכ"נ בית מדרש והו דרווקא בהמ"ד של רבים אבל בית מדרש ליחיד אמור דאין בו קדושה כמו בשל רבים ויש מי שמסתפק בזה (מג"א סק"א) ואין ספק דודאי אמור (ח"ר סק"א) ונ"ל ראה לזה ממנילה (ג'): שאומר שם דת"ת דיחיד קיל מעבודה ע"ש וכ"ש מתפלה שהיא במקום עבודה ועוד נ"ל דאע"י דבמכירה יתבאר לקמן דשל כרכים אמור למכור מ"מ לעשות מבהכ"נ בהמ"ד מותר אפילו בכרכים דבמכירה הוי המעט רילמא לא ניחא להו לעלמא אבל להעלות לקדושה הגדולה מקדושתה לכ"ע ניחא להו ואע"ג דגם שם עושים בהמעות קדושה מעולה כמו שיתבאר מ"מ הבהכ"נ עצמו מיהא יוצא לחולין מה שאין כן כאן דהבניין עצמו נתעלה בקדושתו:

ג' והראשונים ז"ל נתעוררו בחקירה זו ותיירץ הרמב"ן ז"ל דבהכ"נ וכל דרמי לה אין בה עצם קדושה אלא ענין אותה כשתמישי מצוה כמו סוכה שופר ולולב ועיצית דכל זמן שצותן נהנין בהן כבוד כדבר של קדושה ואחר מצוותן נשתלקת קדושתן ולכן בהכ"נ כשיפסקו מלהתפלל בו בטלה קדושתו ורק חכמים נתנו בו גדרים וחילוקים בין שמכרו רק אנשי העיר בלא ז' טובי העיר או כשמתכרס ע"י זמ"ה כמו שיתבאר והר"ן ז"ל תירץ דכל הקדושות האלו הם מדרבנן דרבנן שצונו עליו קדושה אמרו פרשים בזה ובוה ראו לאסור ובוה ראו להתיר כפי הדינים שיתבארו (ר"ן פ' גני העיר):

ב' נמי' זה יתבאר שרשאים בני העיר למכור בהכ"נ או שאר דבר קדושה להדיוט שישתמש בה לרירה ובלבד שבהמעות עשו איוה קדושה הגדולה מקדושה זו ולעשות בזה קדושה שוה לקדושה זו יש מחלוקת כמו שיתבאר וגם יתבאר שרשאים ליתנם במתנה משום דבודאי קבלו מובה מזה המקבל המתנה דאל"כ לא היו נותנין לו במתנה ויש בכלליות העניין הוה

ד' ומדברי הרמב"ם נ"ל תירוצו אחר בזה וכבר כתבנו בס' קנ"א סעיף י"ד דהרמב"ם שולקת הר דבתי כנסיות של כול על תנאי עשויות ובארנו שם שמפרש על תנאי שכשירצו יהיה ביכולת למוכרם ע"ש ויפ"ו יכול להיות שהקדושה הוא מן התורה כפשטא דלישאנא

דלישנא דנמרא שם (כ"ז) שקורא להבכ"נ מקום מקדש כמו המקדש וכמו שדרשו ואהי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות והכי משמע להריא בירושלמי שם שאומר עד כדון כשבנייה לשם הבכ"נ בנייה להש חצר והקדושה מהו ע"ש הרי שקרא לזה המקדש ורוחץ לומר ההכונה הוא מצוה או מדרבנן וזה שאומר בתי כנסיות של בגל על תנאי וכו' ה"פ משום דיש חילוק בין הבכ"נ של כפרים לכרכין כמו שיתבאר ולזה אומר דבבבל אפילו בכרכין על תנאי עשוין לפי שעשוין אותה על דעת הגדול שבעיר וכמו שאמר רב אשי (כ"ז) האי בי כנישתא דמתא מחסיא וכו' כיון דאדעתא ידידי וכו' אי בעינא מובנינא לה וה"ל זה שאמר דין דבתי כנסיות של בגל וכו' (כ"ח) בימיו בכל בגל היה כן ודין זה כתבו הרמב"ם (שם כ"ח) מתפלל דין ו"ט ע"ש ולא חזקיר לא של בגל ולא של מתא מחסיא משום דאלו המקומות היה רק בימיתם כן אבל עיקר המעט להרמב"ם דכל הבכ"נ מסתמא בונין על תנאי זה שיהיה ביכולת למוכרן וליתנן והוה כהקדש לזמן וחילקו רבנן בזה בפרטי דינים כמו שיתבאר בס"ד והכל מפני דרוה כמו שהתנו כך ויש ראייה לזה מלשון הרמב"ם שם כשמחלק בין כפרים לכרכים כמו שיתבאר בסעיף מ"ז:

¶ שנינו במשנה דרפ"ד דמנילה בני העיר שמכרו הבכ"נ יכולים ליקח ברמיה תיבה דרתינו היכל שמניחים בו ס"ת והוה הארון הקדש דקדושתו גדולה מבכ"נ לפי שהס"ת מונחת שם וה"ה השלחן שעל הבימה הא"ה ס"ת מונח עליו בלי הפסק מפה קדושתו כקדושת האה"ק אבל אם בלא הפסק מפה מניחין עליו ס"ת אין קדושתו רק כקדושת הבכ"נ וכן הבימה עצמה אין קדושתה רק כקדושת הבכ"נ כמו שיתבאר בס"י קנ"ד:

¶ מכרו תיבה ויכולים לקנות בדמיו מטפחת של ס"ת שהיא קדושה יותר מפני שהס"ת מלוכש בה או נכרכת בה והמפה והמעיל שוין בקדושתן מכרו מטפחת לוקחין בדמיו ספרים והיוני תומשין שנכתבו על קלף כס"ת וכן לוקחין נביאים וכתובים הנכתבין על קלף ראינתו קדושי יותר מהמטפחות אע"פ דמשמשי ל"ת והס"ת קדוש יותר מ"פ עצם הקדושה חסיר מתשמישי קדושה אף שאותה קדושה גדולה ממנה מכרו ספרים או נו"כ לוקחין בריביתן ס"ת אבל איפכא לא כלומר מכר ס"ת אסור ליקח ספרים ונו"כ מכר ספרים ונו"כ אסור ליקח מטפחת מכר מטפחת אסור ליקח תיבה מכר תיבה אסור ליקח הבכ"נ ונביאים גדולים מכתובים וי"א דכי הדדי ניהו כמ"ש כו"ד ס' רפ"ב ע"ש וקדושת תומשים גדולה מנו"כ כמ"ש שם וכל זה בכתובים על קלף כהכשר ס"ת אבל הגרמפסין קדושתן קלה וכולן קדושתן שוה כמו

כתב רבינו הב"י בסעיף ד' אם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה יש אסורים ויש מתירים ע"כ והנה על ס"ת יודאי דליכא חילוקי דיעות דלכתחלה פשיטא שאסור למכורה כדי לקנות אחרת כמ"ש ביו"ד ס' ע"ד ובגמ' שם הוי בעיא דלא איפשטא ואסור ובדיעבד פשיטא שמותר לקנות ס"ת אחרת דמה יקנה הלא אין קדושה למעלה מקדושת ס"ת ורק המחלוקת היא בשארי דברים וי"א דכל הרברים דינם כס"ת ואין כאן מחלוקת דלכתחלה אסור ובדיעבד מותר (כ"ח ודליפה) ואין ראייה דנהי דלכתחלה וודאי כן הוא דאסור למכור מ"מ בדיעבד לא דמי לס"ת שאין קדושה אחרת למעלה ממנה אבל בשארי דברים הא יכול לקנות קדושה שלמעלה ממנה ובוה יש מחלוקת וכן מדוייק לשון רבינו הב"י דאדיעבד קאי אבל לכתחלה הכל מודים שאסור (ולחנם השינו עליו הדריסה והכ"ח ונס קוסית ה"ק מ"ז ע"ס תמוה דהתם לכתחלה וכן מייירי נדיעבד וכ"כ הא"ר סק"ז גס מ"ט המנ"א סק"ד דבדיעבד אסור לא ידעתי מני"ל הא י"א מחלוקת בזה ודכתיב הכ"י בריים ודוק):

¶ אמנם מלשון הרמב"ם פ"א מבואר דגם לכתחלה מותר למכור הבכ"נ כדי לקנות הבכ"נ אחר שכתב בני הכפר ורצו למכור הבכ"נ שלהם או לבנות ברמיה בהכ"נ אחרת וכו' ע"ש הרי דמתיר לכתחלה למכור כדי לקנות קדושה כיוצא בה וכן בכל הדברים ורק בס"ת יש איסור לכתחלה משום דיש קצת בויון לעשות מסחר בס"ת אבל בכל הדברים מותר לכתחלה למכור כדי לקנות אחרת כיוצא בה וכן המנהג אצלינו למכור ספרים ולקנות אחרים ורבים הסכימו שכן הוא דעת הרמב"ם (תו"ש ע"ס וי"א ע"ס וכ"כ המנ"א ע"ס ורק מ"ט לחלק בין ס"ת מפני שאין יכולין להפקיע מקדושתה חומר טפי ע"כ אין לזה טעם ולא רבנא מטעם זה עדיפא כמובן ועיקר הענין כמ"ס והעולם כרהש שנספד דעת הרמב"ם ליעקר ודוק):

כתב רבינו הב"י בסעיף ה' אם נבו מעות לבנות הבכ"נ או בהמ"ד או לקנות תיבה או מטפחת או ס"ת ורצו לשנותן לחזורך מה שגבו אותן אין משנין אלא מקדושה קלה לחזורך אבל אם עשו בהם הדבר שגבו

אכיו לרכא במנילה סס עטמא דהתנו הוּלָּא הַתְּנוּ לָא לִימָא דמיירי כהנ"ג ע"ס ולא אכין דהא הכרייתא חמשה זוכן כמותריהן קאי והמטה הוּלָּא מיירי כהנ"ג ע"ס וזו"ק):

יג ודע שזה שנתבאר בנבו מעות שיכולין לעשות בהמתר מה שירצו י"א דאפילו לדבר הרשות מותר (מנ"א סק"ז) ורק מה שהוא לצרכי ציבור (ה"ר סק"ט) ויש מי שכתב דרק לקרובה קלה מותר ולא לדבר הרשות (פ"ז סס) והעיקר כריעה ראשונה ראל"ב מהו הלשון לכל מה שירצו (וקצתת הס"ו תירץ הא"ר ע"ס וכן מוכרח מלפון הש"ס ע"ס וזו"ק):

יד וכתב רבינו הרמ"א ואם קנו בדמים אלו שגבו עצים ואבנים חלה קדושת הדמים על העצים והאבנים ואסור לשנותן רק לקרובה חמורה ואם הביאו עצים ואבנים לצורך בניין כהכ"נ אם באו ליד נבאי אסור לשנותן רק לקרובה חמורה וקודם שכתבו ליד נבאי מותר לשנותן אבל מ"מ לא יוכלו לחזור בו עכ"ל ביאור דבריו דאע"ג דהסתדרב עצים ואבנים קודם שבאו ליד נבאי מותר לשנותן כמבואר ביו"ד סי' רנ"ג מ"ג אם באו ע"י נכית מעות שבאו ליד נבאי כמ"ש וקנו העצים והאבנים במעות אלו יש עליהם דין המעות אף קודם שבאו ליד נבאי ואח"כ אומר דאם הביאו עצים ואבנים נדכה לבניין בהכ"נ אם באו ליד נבאי אסור לשנותן רק לקרובה חמורה ורק זמ"ה מותרים לשנות כמו שיתבאר וקודם שבאו ליד נבאי מותר לשנות כלומר ללוותן ולייתן אחרים תהיהם (מנ"א סק"ח) וזהו שכתב אבל מ"מ לא יוכל לחזור בו כלומר מפאת נדבתו דהוה כנדר (עט"ו סק"ג והולך לטיפתו ולפמ"ט ט"ז):

טז וכיון שנתבאר דמוכרין דברים אלו בשביל קרובה חמורה ממנה כ"ש שמוכרין אותם כדי ללמוד תורה ולהספיק תלמידים (גט"ס) ואפילו ס"ת כי מה תועלת יהיה בהם ובס"ת אם לא יוכלו ויתירה מעלת הלומד ממעלת התורה עצמה (סס) וכל העולם לא נברא אלא בשביל לימוד התורה וכן מוכרין ס"ת להשיא יתומים בדמים ובכר נזכר זה בריש אהע"ז וי"א שם דווקא יתומים ולא יתומות מפני שהנשים לא נצטוו על מצות פו"ד (מ"ח ס"ז וע"ס כנ"ש) ואינו כן דארבא מציוו בכתובות (ה"א ס"ו) דיתומה קורמת ליתום בנשואין וכ"כ הלבוש בבא"ר דרבי לישבת יצרה בולם נצטוו וחרפת היתומה נדולה חרפת היתום והבי קי"ל (וב"כ המנ"א והא"ר סק"ג וכ"כ בתש"ו ר"מ אלשקר):

מז איתא במנילה שם דהא דבהכ"נ נמכר זהו דווקא של כפרים אבל בהכ"נ של כרבים כיון דמעלמא אתו ליה לא מצי מזכני ליה דהו"ל דרבים רהכל בעליהן ואין בני העיר בעלים להם (פ"י) והנה לשיטת הרמב"ן והר"ן שהבאנו בסעיף ג' דאין בבהכ"נ קדושת

שגבו אותם בשבילו משנין המותר לכל מה שירצו עכ"ל וזהו קילא מעות מנוף הקרובה דבנוף הקרובה אסור אפילו מהמתר מעות לשנות וכבנו מעות מותר לשנות המותר ובהיתר המותר מפורש במנילה (כ"ז י') וכלשונו כתבו הרמב"ם והטור נ"כ ע"ש וכבר תמה אחר מהראשונים למה אסור לשנות המעות והא קי"ל חומנה לאו מילתא היא ואפילו בנו כהכ"נ כל זמן שלא התפללו בו מותר לשנותו כמו שיתבאר וב"ש מעות שאפילו חומנה אין כאן (והוי כמו לארעי כ"י נכס רמ"ד):

י ויש מי שתירץ דבאמת לאו משום דחל קרובה על המעות אלא ממעם נדר וגם כדון שיתבאר ג"כ כן שיכולין לשנותו מירו צדיבין לבנות בהכ"נ אחר לקיים הנדר וגם כאן רשאיין לשנות מעות אלו רק שיתנו ממון אחר (פ"ז סק"ב) וז"ל לומר בן דא"ב למה מותר לשנותן לקרובה חמורה מזה הא נדרו לקלה ויש מי שאומר דבחמורה ווראי ניהא להו (פמ"ג) ואינו בן רכיון שנדרו על מצוה זו אסור לשנות לאחרת אפילו נדולה הימנה ודבר זה מפורש במשנה דמנחות (ק"ו): דבאותה המין אם נדר להביא קמן והביא נדול היה פלוניתא אם יצא אבל ממין אחר לא יצא אפילו בנדול מזה וכן מתבאר מהרמב"ם פמ"ו ממעה"ק ע"ש:

יא ויש מי שתירץ דכיון דבני העיר נתנו על רבר מצוה זו אסור לשנותן שלא מדעתן ורק הציבור רשאיין לשנותם כיון שעל דעתם נתנו (מנ"א סק"ה) והיינו זמ"ה במעמד אנשי העיר (מה"ט) וצ"ל פ"ז כשמשנין לקרובה חמורה מו לא מקרי שנינו ויש מי שתירץ דנבו מעות הוי מעשה ולא חומנה (ס"ד יו"ד ט"ו רי"ט) דכיון שנתנו המעות ליד נבאי הוה כמעשה ואע"ג דבניין בהכ"נ הוי ווראי מעשה ומ"מ מותר לשנות זהו מפני שבנותם כן שכל זמן שלא יתפללו בה לא חלה הקרובה משא"כ במעות (ה"ר סק"ח ומתין ניה קצתת המנ"א סס וגם מה שהסקה מסנהדרין ממת מ"ח: ל"ק כלל דהסם מיירי כנותר ע"ש ולכי תדוק זהו סס תירץ הכ"י והכ"ס שכתבו טכיון שכלו ליד נבאי אסור לשנות והפ"ז סס התפלל כוה ע"ס ול"ק כלל דכוונתם דע"י זה הוי כמעשה וסגרה זו כמנו התוס' כמנהדרין מ"ח ד"ה מותר ע"ס וכאן עדיף וזו"ק):

יב עור כתב רבינו הכ"י דאם בשבנו המעות התנו לעשות חפצם ממותר הדמים אפילו קנו ומכרו וחזרו וקנו קרובה במקצת הדמים מותר להוריד המותר אבל אם לא התנו בשבנו אלא בשמכרו התנו אסור להורידם עכ"ל ביאור דבריו ואם קנו בעד כל המעות ומכרו וחזרו וקנו במקצת המעות אפילו התנו בשעת המכירה לא מהני דהקרובה חלה על כל המעות מקנייה ראשונה ורק אם בעת הבנייה התנו מהני אפילו בכה"ג (הגר"א והא"ר הקשו על זה דל"כ מאי פריך

קדושה אלא תשמיש מצוה או קדושה דרבנן אינו מובן מה ראו חכמים לחלק בין של כפרים לשל כרכים ונצרך לדחוק ולפי מה שבארנו בסעיף ד' בשו"ת הרמב"ם דהקדושה הוא מן התורה והא דמותר למכור משום דלכתחלה אנשי העיר בונין על תנאי זה ואע"ג דלא התנו כמו שהתנו דמי דבני העיר מעלים על הדעת המיד אולי יצטרפו למוכרו ולפ"ו החילוק בין כפרים לכרכים א"ש בטוב מעם דבכרכים לא בהם בלבד תלוי ומה מועיל תנאם והרבים שבעולם וודאי אינו על דעתם תנאי זה דמה להם ולצרכי העיר וכן מדרו"ק לשון הרמב"ם בדין זה בפני"א דין ט"ז וז"ל בד"א וכו' של כפרים שלא עשו אותה אלא על דעתן לבד וכו' אבל של כרכין הואיל ועל דעת כל העולם נעשה וכו' נעשה של כל ישראל ואין מוכרין אותו לעולם עכ"ל כלומר דמה כהני התנאי ש"ל אנשי העיר שררי אינם כלל הבעלים שלהם וכל ישראל לא שייך שיתכוונו לתנאי זה:

עשוי ויכול להוציאם לחולין והוה בוש"ה במעמד אנשי העיר :

יז ונס בשל כרכים שאמרנו שאמור למכור אפילו כנאו משלהם כתב רבינו הב"ה בסעיף ז' אבל של כרכים וכו' אינו נמכר אח"כ תלו אותו בדעת היחיד שאז יעשה בו היחיד מה שירצה בהסכמת הציבור וה"ה לכל דברי קדושה שהוזכרו כאן דכולהו נירידי בתר בהכ"נ עכ"ל כלומר שבשעת הבניין תלו אותו בדעת היחיד דאז יכול לעשות מה שירצה והנה אין רבותא כלל כזה דפשימא דתנאי מתחלתו מהני ומאי קמ"ל ולמה צ"ל שתלו אותו בדעת היחיד דהא בתנאי מפורש גם כלא זה מהני ועוד דאם מפורש תלאו בדעת היחיד למה צריך הסכמת הציבור אמנם העניין כן הוא שלא היה תנאי מפורש אלא שתלאו כל הבניין בדעת היחיד שהוא יבנה על דעתו והוא יהיה המתעסק בהוצאות הבניין דבזה הוי כאלו נתנו לו רשות לעשות בו אח"כ מה שירצה אף למוכרו ולהוציא הדמים לדבר הרשות (וכ"מ גט"ו סק"ו) ולכן צריך לזה הסכמת הציבור דסוף דינא כתחלת דינא דכשם שבתחלה היתה הסכמת הציבור עליו כן מה שיעשה בו אח"כ צריך הסכמת הציבור :

יח ויש מי שאומר דזהו דווקא כשבנאוהו משלהם דאז הוי כתנאי אבל אם בנאוהו ממעות של אחרים שאינן מאותה העיר מהני מאי שהני דעתם בלבד דילמא לאחריהם לא ניהא להו בכך (מג"א סק"ב) ומכא נכונה היא אבל א"כ למה לא ביארו זה וגם לשון רבינו הב"ה שכתב אפילו בנו משלהם אינו נמכר אח"כ תלו בדעת היחיד וכו' ומשמע דכ"ש בשל אחרים דאינו נמכר ועלה קאי חך דתלאו בדעת היחיד ולכן נלע"ד דגם אם בנאוהו משל אחרים אם בעת קיבוץ הנדבות אמרו שתלאו כל הבניין בפלוני כולם נתנו על דעת בן אבל אם לא אמרו אמרו למוכרו אף אם רק מקצת דמים היה משל אחרים בדין כרך (ואולי גס קמ"א יורה לזה) :

כא וכן כל דברי קדושה שנתבארו כולם דינם בן דיש חילוק בין כפרים לכרכים ובכפרים כשמוכרו זמ"ה בהסכם העיר מותר להשתמש בדמים וכן כל כלי בהכ"נ וספסלים ויריעות (מג"א סק"ו) ויריעות שפורסין על הארון הם כארון עצמו (סג) מיהו לא כל הקדושות שוות לעניין עצמם דבהכ"נ עצמו הרי נמכר אף לתשמיש חול וכן כל תשמישי מצוה כשנמכרים מותר להשתמש בהם דברי חול כמו שיתבאר אבל תשמיש קדושה כמו הארון והפרוכת וכיוצא בהם נשארים בקדושתן גם כשימכרו אותם ונמכרים רק שהלוקח ישתמש בהם לקדושה דומיא דמ"ת ויתבאר בס"י קנ"ד (סג סק"ד) :

כב דבר פשוט הוא דזה שהתנו מבירת בהכ"נ בכפרים זהו כשיש להם בהכ"נ אחר להתפלל

יז ודע שאין חילוק באיזה מעות נבנה דבכפרים אפילו נבנה מנדבות של העולם מותרים למוכרו דאדעתא דידהו נתנו הנדבות ובכרכים אפילו בנו משל העיר אין יכולים למוכרו דכיון דבכרך נבנה כל בהכ"נ אדעתא שמכל העולם יבואו להתפלל בו היה לכל ישראל חלק בזה מיהו אפילו בכרך אם בנו יחידים לעצמם בתכ"נ יכולים למכור כמו בכפר (ט"ו סק"ו) וזה מפורש בגמ' שם בהכ"נ של מרמשים שהיה בירושלים ומכרותו ע"ש דכיון שהוא מיוחד רק לבעלי מלאכות או למיעוט ציבור שייך להם לבדם ודווקא בהכ"נ של כלל העיר בכרך אינו נמכר ובכפר גם ככה"ג נמכר :

יח וכבר נתבאר הדמעות של הבהכ"נ הנמכר נשארים בקדושתן ואסור לשנותן רק לקדושה חמורה ואינם רשאים להורידן מקדושתן אך זהו דווקא כשמוכרו בני העיר שלא מדעת ז' טובי העיר או שמובי העיר מכרו שלא במעמד אנשי העיר אבל אם מכרו זמ"ה במעמד אנשי העיר רשאים להוציא המעות לכל מה שירצו אפילו לדבר הרשות דהמעות יוצאים לגמרי לחולין ולהרמב"ן והר"ן צ"ל המעם דבך תקנו חכמים ולהרמב"ם נראה המעם משום דלכתחלה היתה דעת בני העיר כן דאם המכר יהיה בזמ"ה במעמד כל העיר יצאו לגמרי לחולין והיה בהקדושו על תנאי זה וזה שכתבנו שצריך במעמד כל העיר ראו דווקא אלא שיהא בהסכם כל העיר ולכן אם זמ"ה מכרוהו כפירסום מקרי במעמד אנשי העיר אף שלא אמרו כלום ורק אם לא מיחו בידם ולכן אם מקצת אנשי העיר מיחו בידם לא יצאו המעות לחולין וכן אם קבלו עליהם אנשי העיר בעת המכירה שכל מה שיעשה יחיד פלוני בהמעות הרשות בידו מה שעשה

בו אונאה אף במטמלים שיש בכל מקום אונאה (ט"ז סק"ח) ומעמו של דבר דעיקר מעמי הכרות הוא שמא יתאנו והרי גם במתנה מותרים ליתן (סג) ועוד דהכרות לא שייך רק אם מנבים לאחרים ולא כשאנו מוכרים דבר של עצמינו (מ"א סק"ח כ"ט הר"ן ע"ט) והטעם דאין בזה אונאה במטמלים צ"ל משום דהוה כבעה"ב המוכר כליו שאין בהם אונאה במכואר בח"ס ט"ו רכ"ו אבל דבר שאסור לשנותו ומטילא שאין ביכולתם ליתנה במתנה צריך הכרוה דכל בלא הכרוה הוי כולול במקח (סג סק"ג) ומטילא דיש לזה אונאה במטמלין כבכל המטמלין דאלו ברקע בכל מקום אין אונאה דאין אונאה לרקעות וי"א דבמטמלין יש אונאה גם בדבר שמוותרין לשנותו אם לא שירעו לכתחלה ששוה יותר או פחות אבל דבר שאסור לשנותו יש אונאה אפילו ברקעות דדינם כשליח דבכל שהוא מכרו בטל אף ברקע כמבואר בח"ס שם (סג וז"ר סק"ט):

כז דבר ידוע דבכל תשמישי קדושה ותשמישי מצוה קיי"ל הוסיפה לאו מילתא היא עד שזומין כפה ויעשה מעשה לפיכך אם בנו בהכ"נ כל זמן שלא התפללו בו אין עליו קדושת בהכ"נ ואפילו כנו לשם בית בעלמא אם הקדישוהו אח"כ לבהכ"נ יש עליו דין בהכ"נ ואינו קדוש עד שיתפללו בו אמנם אם התפללו בו אפילו יחידים אפילו אורחים לפי שעה כיון שהתפללו בו והיה מיוחד להפלה קדוש ואם הקדישוהו לפי שעה הכל כפי מה שאמרו רתנאי בכל דבר מהני ולענין המעות אם בנוהו ממעות שהתנדבו לבהכ"נ אסור לשנותו כמו שנתבאר (מ"א סק"א) מיהו יחיד שהתנדב וננה בהכ"נ משלו ועל קרקע שלו או של אחרים נהי רלא קדוש עד שיתפללו בו ס"מ אינו יכול לחזור בו דהוי כנדר כמו שיתבאר במעוף ל"ו (סג):

כח אנשי הכפר כשמוכרים בהכ"נ כמו שיתבאר יכולין למוכרו ממכר עולם והקונה אותו יכול לעשות בו כל מה שירצה לבר ד' דברים אסור לו לעשותה ולהיינו מרחץ ובזרסקי וזית המבילה וזית הכסא ואם מכרוהו זמ"ה במעמד אנשי העיר יכול הקונה לעשות אפילו אלו הארבעה דברים דבכה"נ פקעה הקדושה לנמרי בין מן הבהכ"נ ובין מן המעות והמוכר יכול לעשות בתמעות כל מה שירצה וכן בכל דברי קדושת שנתבאר לבר ס"ח אפרים דבע"כ נשאו בקדושתן (לכנס) אך בתמעות יכול המוכר גם באלו לעשות כל מה שירצה (סג) כיון דנמכרו בזמ"ה במעמד וכו':

כח כתב רבינו הב"י בעמ"ק י' י"א דיתיד בשלו אפילו ס"ח מותר למכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה בל שלא הקדישו לקרות ברבים ויש מי שאומר אא"כ ללמוד תורה לא יושא אשה עכ"ל דיעה ראשונה היא

בו דאל"כ הא אפילו למותרו תירו לבנות אחי אסור עד שיבנו אחר מקודם כמ"ש במ"י קנ"ב אם לא שרוצים למוכרו לקנות בהרמים בהכ"נ אחר ובנונא דליכא למיחש לפשיעותא דאו מותר ובכרכים בכל נווני אסור (סג סק"י) ויש מי שרוצה לומר דזה שהותר בכפרים למכור כשיש להם בהכ"נ אחר הכוונה שבנאו עכשיו אחרת אבל אם לא בנאו עכשיו אף שיש להם שני בהכ"נ אסור למכור אחר דהא אפילו למתור אחד אסור כמ"ש במ"י קנ"ב וכ"ש למכור (סג סק"ז) ודברים תפוחים הם וכל הסוגיא דמגילה ובכל הראשונים לא שמענו כן והא דלסתור אסור ווראי כן הוא דכשהוצרכו למכירתו התירו אבל כשרק רוצים למתור ולבנות אחרת חששו שמא לא יבנו ומה ענין ול"ן (ולפיכך מ"ש כסק"ז דלקנות קדושה אחרת תמורה מותר אפילו בחין להם בהכ"נ אחר ג"כ תמורה וכבר חלק עליו בזה הא"ר סק"ח ע"ט וז"ל ביו"ד ר"ט וז"ל ר"כ וגם מ"ש המג"א דסק"ג ג"ע ומ"ש מש"ך וט"ו סג זה כפדיון כנזרים דווקא כמ"ש הש"ך שם או כננו לנזר כהכ"נ כמ"ש הט"ו סג אבל למכור בהכ"נ כשכל קדושה תמורה כשאין להם בהכ"נ אחר וזלתי לא שמענו ודוק):

כג ובשל כרכים ווראי אפילו בנאו אחרת אסור למכור הראשונה מפני שלא בהם בלבד הדבר תלוי אמנם לענין דין מתירה שנתבאר במ"י קנ"ב אין חילוק בין כפרים לכרכים כיון שרוצים לבנות אחר במקומו א"כ מה איכפת להו להרחוקים אך העצים והאבנים והקרקע בקדושתיהו קיימי ואסור להשתמש בהם אלא למכרם ושמוא יש אחר במקו העולם דלא נהיא ליה שתפקע קדושתן (מ"א סק"ז) ויש מי שמתיר (סג כ"ט מ"א) ויש להחמיר (הא"ר סק"ח) הכרע כהמ"ב להיתר וחולק על המג"א ע"ט):

כד יש מי שכתב דכ"ר לא מקרי אלא עיר שהמוחרים מתקבצים שם תדיר לסחורה או מצד מיכה אחרת מתקבצין שם תדיר כמו ערי הפלך וכיוצא בזה אבל מה שרבים עוברים דרך שם בלי ישיבה קבועה בעיר לא מקרי כ"ר דהו להעוברים ושבים דבהכ"נ של עיר זו וכל דבר דלם שלא בנאו ארעא דב"ע מקרי לענין זה כפר ויכולין למוכרו (מ"א סק"ז כ"ט מ"א) וכן נראה מצד הסברא ולפ"י מעשים עתה בזמ"ה בהכ"נ שנדונו ככ"ר לענין זה ויחיד שבנה בהכ"נ ומסרה לציבור דינה בכל בתי כנסיות שבעיר שאין להחיד שום דיעה במכירתו אבל אם שייך לעצמו בח שום כח אין לו מכר כי אם ע"פ שניהם והיינו ע"פ דעת הציבור וע"פ דעתו או דעת יורשו כשמת ואם קודם מיתתו נתן כל בחו להציבור א"צ דעת יורשו וע' במעוף ל"ט:

כה כל דבר שנתקדשה שנמכר ומותר לשנותו נמכר בלא אחריות אף בקרקעות שצריכות הכרוה ואין

במעמד אנשי העיר ובכרכים אסור (מג"א סק"ג) והמעם נתבאר בסעיף נ' וסעיף ד' ולינתה בתנה לעיר רחוקה שבוודאי לא היה להם הנאה מהם ודאי אסור (שם סק"ג) וכן עצים ולבנים מבחכ"נ ישן שמתירו בותר שנתבאר במ"א ק"ב נ"ב מותר למוכרם ולינתם בתנה ככהכ"נ עצמו:

לא וכשם שמוכר"נ במכר ומתנה כמו כן מותרים להחליף הבהכ"נ או העצים והאבנים באחרת שתתפוס האחרת תחתה בקדושת בהכ"נ וכן העצים והאבנים והבהכ"נ הזה יצא לחולין וכן העצים והאבנים דמה לי מכר ומה לי חליפין ואף שהתירו לכל דברים אלו מ"מ לא התירו להשאילן או להשכירן או למשכנם לעשות בהם ענייני תולין והמעם דלא התירו רק שזכר אחר תתפוס בקדושתם כמעות המכירה או החליפין אבל כשאלה ושכירות ומשכון לא נתפס דבר אחר בקדושתן שהרי הם עצמן בקדושתיהו קיימי לאחר כלות זמן השאלה והשכירות והמשכון אי"כ תצא לחולין בלא דבר וזה אסור ומה שהתירו מתנה מפני המוכרה הקודמת הדוה כחליפין ואסור אפילו בומ"ה ובמעמד אנשי העיר ואע"נ דבכה"נ גם המעות יוצאין לחולין כמ"ש בסעיף י"ח מ"מ בשעת המכירה נתפסין בקדושתן אך אח"כ יש כח לומ"ה במעמד העיר להוציאם לחולין משא"כ ככאן (שם סק"ג) ואפילו אם נאמר דגם ככאן דמי השכירות יעלו בקדושתן מ"מ אסור כיון שהם עצמם נשארין בקדושתן אי"א שאררת תתפוס תחתיה (וכו) מוזן לטון המור וס"ע סעיף י"ח סתתנו סעדין נסארין בקדושתן שאין כאן ד"ש שתחול וכו' ע"ל והמה כמו תתי דמתי ולדכריו א"ס ודוק):

לב ודע דכל מה שנתבאר דהיתר המכירה אינו בכרכים זהו הכל כשמוכרים להוציאה לחולין דכיון דמפקיעין קדושתה ממילא צריך דבר אחר שתחול על זה הקדושה וחסכם כולם ולכן ברכין אסור כמו שנתבאר אבל מוכרין בהכ"נ לאחרים ושיהיה בהכ"נ בקדושתה וא"צ כלל דבר אחר שיתול קדושתה עליה (מג"א סק"ג ודלא ככ"ה) ודבר זה מותר אפילו בכרכין רק לדעת התוס' (רפ"ד ד"ה אוגוה) מרבים ליחיד אסור ע"ש וצ"ל המעם דהויר מכבודו אבל רוב הפוסקים חולקים בזה וס"ל דאפילו מרבים ליחיד כ"נ שאין מפקיעין קדושתה וזהו דעת רבינו הרמ"א בסוף סעיף י"א שכתב ודוקא בדרך שמורידן מקדושתן אבל מותר להשאל אפילו ס"ת לקרות בה אפילו משל רבים ליחיד ע"ל וכ"ש בהכ"נ וכהמ"ד ושארי תשמישי קודש שכולל להשאילן ולהשכירם ולמשכנם וכן למוכרם שישארו אצף הקונה בקדושתם ואפילו בכרכין ויחיד שהתנבך דבר קדושה אם מסרו לציבור הוא של ציבור ואם לאו או שהמתנה הוא שלע"ע משתמשים בו הציבור ובשיריצה נוסל ומוכרו

היא דעת הרא"ש והמור וס"ל דזה שאמרו חז"ל אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה וכן כל סוגיא דמניגה זהו הכל בשל ציבור או יחיד שמסר לציבור אבל כל יחיד בשלו בשעושה אפילו הקדושה היותר גדולה כמו ס"ת מתחלה דעתו על זה שכשיצטרך ימכרנה וישתמש בהמעות וכן כשכנה בהכ"נ או בהמ"ד רק לעצמו יכול המיד למוכרם או לשנותם מפני דמעיקרא ארעתא דהכי עבדינהו ולא דמי למ"ש בסוף סעיף כ"ו דעכ"פ נדר הוא זהו כשלא התפללו בו עדיין כלל או לא למדו בו כלל אבל בכאן הא התפללו ולמדו וקיים נדרו שפיר יכול לעשות בו כחפצו כל זמן שלא מסרו לרבים והיש מי שאוסר הוא דעת הרמב"ם בפ"י מס"ת שכתב אין מוכרין ס"ת וכו' ולא חולק בין יחיד לרבים ואני תמה על זה והרי גם הרא"ש והמור כתבו כן בה"י ס"ת ביו"ד סי' ע"ד ע"ש ועכ"ל חילקו כאן בין יחיד לרבים ומה ריאה שרמב"ם חולק על זה ולעני"ד היה נראה לומר דכס"ת מיירי בס"ת האחת שתוכה על כל איש כמבואר שם ולכן גם יחיד אסור למוכרה משא"כ כאן מיירי בס"ת אחרת דהאיסור הוא מצד קדושתה בזה אנו מחלקים בין יחיד ושע"ש לעצמו לבין מוכרה לציבור ואין כאן מחלוקת כלל וצ"ע מיהו לדינא נראה שגם רבינו הבי"ת תפס כריעה ראשונה וכ"כ אחד מהגדולים (א"י סק"ג וכ"ה המ"א נד"מ שהמנהג כהמתירין ע"ש):

כמ ויש מי שהקשה על דין זה מ"ש בח"מ סי' רמ"ח כמי שאמר נכסי לפלוני אם ס"ת הוי בכלל נכסי כיון שאסור למוכרה וזהו גמ' בכ"ב (ק"ג) וביחיד מיירי דאם הקדישה לרבים הרי אינו יכול למוכרה ונדרק לומר דמיירי שנתנה לרבים שיקראו בה אבל לא מסרה להם לנמרי לבכה"נ ג"כ אינו רשאי למוכרה ותמה על מנהג העולם שנוהגים למכור גם ככה"נ (מג"א סק"ג) ולפ"ש כלל דשם מיירי מס"ת יחידית שמחוייב לכותכה ולכן אסור למוכרה והעולם שנהגו היתר בזה משום דס"פ כדעת הרא"ש ביו"ד שם דראינא מצוה בספרים ולא בס"ת ע"ש וביו"ד שם בארנו עוד בזה ע"ש אמנם זהו ודאי דהמוכרה אינו רואה סימן בריכה בהמעות כמ"ש ביו"ד שם (ודע דלפ"ש סס ביו"ד דאיסור המכירה הוא רק משום נזיון ס"ת סתה נמכרת כשאר תשמיש ולכן אטילו קשים לו כמה ס"ת אין למוכרה כמ"ס סס אין זה ענין כלל לדינא שס"י זה וס"כ אין ריאה מהרמב"ם כלל ודוק):

ל וכשם שמוכר למכור בהכ"נ של כפרים כמו כן התירו ליתנה במתנה והמקבל מתנה יכול לעשות בה כל חפצו כמו במכירה והמעם דאי לאו דהוה להו הנאה מינה בענייני בהכ"נ לא הוי יחבי ליה מתנה ולפיכך הדר זהו המתנה כמכר וצריך לזה זמ"ה

ומוכרו הולכין אחר המנהג ודבר זה נתבאר ביו"ד סי' רנ"ט ועיין לקמן סי' קנ"ד :

ל"ג כתב אחד מהגדולים (מנ"א סס כס"ט מ"ג) אם בנו כהכ"נ חרשה ומתרו הישנה ע"פ זמ"ה במעמד וכו' פקעה הקדושה מהישנה וחלה על החרשה ורשאים לעשות בהישנה כל מה שירצו ולא גרע ממתנה אבל כדא"ה אין כח אפילו כזמ"ה במעמד וכו' לעשות בהן דבר חול שאין כאן דבר אחר שתחול קדושתה עליו וכן משמע בתוספתא וכו' עכ"ל וזה שנתבאר ביו"ד סי' רנ"ט דמנורה של כהכ"נ כיכולת ביד זמ"ה וכו' לשנותה לדבר הרשות מ"מ לא דמי לכהכ"נ שעיקרה עשוי לימור בה דבר שבקדושה א"א שתפקע קדושתה בלא כלום (מנ"א) אבל כתשו' הרא"ש (כלל ה') כתב שיש כח ביד זמ"ה לעשות מכהכ"נ בית דירה כמו במנורה וצ"ע הוי"א תפקע קדושתה בכדי וצ"ל דבונת הרא"ש הוא כשכנו אחרת במקומה דחלה עליה הקדושה (ס"ט) ומאד תמוה הירוש' זה דלהדיא מבואר בתשו' הרא"ש ששנו עליות לכהמ"ד ואח"כ נתיישבו שילמודו ככהכ"נ שבשם והשכירו העליות לדירות ע"ש והשיב הרא"ש דזמ"ה וכו' יכולים לשנות לדבר הרשות ואין כאן חליפין על הקדושה שתחול על דבר אחר ולבדו זה המוה מאד דהרא"ש הביא מהא דזמ"ה יכולים למכור אף לדבר הרשות והא מפורש בגמ' שם דלהשכיר אסור וכמ"ש המור והשע' והרא"ש בעצמו במגילה שם הביא זה וכתב המעט דאין על מה לחול קדושה ולכן נלע"ד דאין למדין מתשו' זו וצ"ע"ג (והעיקר לדינא לחסור וגם מנ"ה המנ"א כס"ט הנמק"י הלא לא קיי"ל כהמק"י כמ"ס המהמ"ט וממיהני על המהמ"ט והפמ"ג והא"ר טלא טעירו כזה) :

ל"ד כתב רבינו הב"י כמעוף י"ב מי שיש לו הנאי עם הקהל שלא ויכול לבנות בהכ"נ כי אם הוא וורעו אינו יכול למכור זכותו לאחר עכ"ל וכתבו דהוה דווקא כשביכדו אותו כזה אבל אם קנה זכות זה קנאו לכל זכות ככל הקניינים (ע"ז סק"א וז"ל סק"ד) ולא משמע כן במקור הדין במדבני פ' החובל שהמעשה היתה שירשו זכות זה ובקשו הירשים למכור זכות זה ופסק שאין כיכולתם ע"ש ואי ס"ד שביכדו אביהם כזה איהו ירשהו היא והאמת דאפילו בשקנה זכות זה מ"מ אנו סהדי דע"מ כן הקנו לו שלא ומכור לאחר בלי רשיונם דאולי ימכור לשאינו הגון (והס"ז) ענינו כתב זמ"מ כדור הוא שלא ימכור אלא למי שהגון כמוהו לדעתה דהכי הקנו לו זכות זה עכ"ל וא"כ להק הולך לומר שביכדו כזה וכונתו הכ"נ ג"כ כן שאינו יכול למכור בלי רשיונו) :

ל"ה כתב הרמב"ם בפ"ח ממתנות עניים דין י"א נבו מעות לבניין בהכ"נ ובא להם דבר מצוה מוציאין בה המעות קנו אבנים וקורות לא ימכרום לדבר מצוה

אלא לפדיון שבויים אע"פ שהביאו האבנים וגררום ואת הקורות ופסלום והתקינו הכל לבניין כהכ"נ מוכרין הכל לפדיון שבויים בלבד אבל אם בנו ונמרו לא ימכרו בהכ"נ אלא ינכו לפדיון מן הציבור עכ"ל והעתיקו רבינו הב"י כמ"י זה מעוף י"ג וכבר נתבאר דין זה ביו"ד סי' רנ"כ ע"ש ובאמת שם מקומו בדיני צדקה דאינו עניין לקדושת כהכ"נ שבמ"י זה שהרי לעיל נתבאר דכשגבו מעות לבניין כהכ"נ אסור לשנותם אלא דכאן המעט משום דפדיון שבויים גדולה מכל המצות ולכן ע"פ זמ"ה במעמד אנשי העיר יכולים לשנותם לפדיון שבויים וכן הוא ביו"ד שם וזה מבואר בגמ' ריש ב"ב וכגמ' אינו מבואר רק שיתנו המעות לפדיון שבויים והרמב"ם שכתב גם למצוה אחרת רשאין להוציא המעות צ"ל דכן היתה גירמתו בגמ' וגם צ"ל דכוונתו לזכות מצוה אלו על מצוה זו ואח"כ ישלמו הארזים תחתיהם לבניין כהכ"נ וכמ"ש כמעוף י' מיהו רבינו הב"י כספרו הגדול ביו"ד שם כתב דאפילו למצוה אחרת רשאים לשנותו בהסכסם זמ"ה וכו' וצ"ל דהוה ע"י זמ"ה לעיל מיירי בלא זמ"ה וכמ"ש כמעוף י"א וזה שכתבו דאם בנו ונמרו לא ימכרו לאו שיש איסור בזה אלא דאין דרך למכור דירתו של אדם ולכן אפילו קודם שהתפללו שם אין למכור (מנ"א ס"א וסק"ג ומ"ט כסק"ג דהמחמ"ס הגירסא בנו יגמורו ע"ש לפנינו הגירסא כמנ"א כמו כס"ט מיהו לדינא ודו"ק כי הוא דאפילו עדיין לא נגמר הבניין לא ימכרו ממעט ללא גרע מדירתו של אדם מבואר בגמ' ודו"ק) (ולמהמ"א ס"א לחמקת הס"ז סק"ג) :

ל"ו כתב רבינו הב"י כמעוף י"ד ראובן שאמר קרקע זו אני נושא לבנות עליה בהכ"נ ולא רצו העכו"ם להניחם לבנות בהכ"נ והציבור אומרים לבנות עליה בית לת"ת וראובן אומר אדעתא דהכי לא נדרתי לא מצוי ראובן הדר ביה ואם ראובן לא היה דר שם היו יכולין לשנותה ואם הוא מבני אותה העיר אינם רשאים לשנותה אם הוא עומד וצווח אא"כ יש שם חבר עיר דכל מה דאתי אדעתא דידיה אתי עכ"ל ביאר דבריו דאם ראובן רוצה לחזור בו לנטרי ממה שהקדיש לבהכ"נ ממעט דאדעתא דהכי לא נדרתי אינו יכול כיון שלא אמר בשעת שהקדיש הקרקע ע"מ שיניחו לבנותה מיד ואף שאמר לבנות עליה בהכ"נ יכול להיות שבכמשך הזמן יניחו אך לענין לשנותה לת"ת אם ראובן אינו דר שם הרי נתן על דעת אנשי העיר ופשימא שרשאים לשנותה לקדושת חמורה אך אם הוא מנשי חעיר אנו סהדי דכוונתו היתה שגם בלא דעתו לא ישנו ולכן כשעומד וצווח אין לשנות אף לקדושה חמורה אמנם כשיש חבר עיר אנו סהדי דבעת שהקדיש הקדיש על דעתו של החבר עיר לגמרי ועתה רוצה לחזור בו ואינו יכול וכתב

ב בסי' רכ"ד ביו"ד נתבאר כיון דהשותף יכול לאסור חלקו על חבריו לכן בבהכ"נ שכולם שותפים בו יכול לאסור חלקו על אחר וזהו מדינא אבל תקנת הקדמונים היתה שאין אדם יכול לאסור חלקו מבהכ"נ ולא מהספרים ואם אסר אינו כולם דהפקר כ"ד הפקר ותקנו כך מפני המחלוקת הדפעתם יכעוס זה על זה ויאסור עליו ומחר יעשה כה עשה ואין לדבר סוף וכיס של צדקה שאחד אסר מה שבתוכו על אחר אין איסורו כלום מדינא דכיון שנתן לכיס של צדקה אינו כשלו וכן מעות מעשר אינו יכול לאסור דאינו כשלו כמבואר בנדרים (פ"ג) ע"ש הימב (מ"א סקל"ח) :

בא ביו"ד ס' רכ"א נתבאר דהמשאיל בית לחבריו אינו יכול לאסרה עליו כל זמן השאילה והשואל יכול לאסור דכל זמן השאלה נחשבת בשל שואל ע"ש לפיכך מי שהשאיל ביתו לבהכ"נ אם השאיל לזמן אינו יכול תוך הזמן לא לאסור על כולם ולא על אחד מהם ואם לא קבע זמן אלא השאיל סתם או שעבר הזמן יכול לאסור על כולם אבל על אחד מהם או מקצתן אינו יכול לאסור דכיון דלדוכן מתרצה שתהיה בשאלה א"כ אינה כשלו שיהיה ביכולתו לאסור על ידידים אמנם אם התנה מתחלה שכל זמן שירצה למחות ומה שירצה ימחה או שלא השאיל להם בפירוש אלא הנחה ליכנס לביתו הרשות בידו למחות כמו שירצה אבל להיפך אם הוא השאיל ביתו לבהכ"נ והיו בו זמן רב ואח"כ רוצים הציבור לשנותו למקום אחר אין ראשי לעשות כן כדאמרינן בגימין (פ"י) מערבין בבית יש לשנות דרכי שלום שלא יאכזרו בני ביתו חשודים הם ולכן סרו מעליהם ואפילו יש קצת מעם מה שרוצים לסור משם אין נכון לעשות בן (מ"א סק"מ) א"כ בנו בהכ"נ של קביעות דאו הכל רואים המעט וכן כל כיוצא בזה (ומ"א המנ"א סיכול לומר אין לזנוי לילך למרחוק ע"ש לא חזין דמחא איכפת להו בזה וכי ע"ז יכוף אותם אלף העיקר העטס משום ששדא כמ"ע) :

בב כתב רבינו הב"י בסעיף י"ח יש מי שאומר שכלי הקדש של כסף שנהגו להביאם תמיד בבהכ"נ כהגים אין [הבעלים] יכולין להוציא לחולין ולמכרם והציבור יכולים לתפוס שישארו בחוקת הקדש אחר מיתת המקדיש עב"ל ועבשו המנהג פשוט שנשארים ברשות הבעלים וא"כ אפילו בסתמא הוי כאלו התנו עליהם (מ"א סק"ג) ודבריו רבינו הב"י תמוהים שהרי אח"כ בסעיף כ' כתב להיפך וז"ל יש מי שאומר שס"ת שהוחק שהיה של אבותיו של ראובן אין הציבור יכולים להחזיק בו עכ"ל ועתה ק"ו הדברים דאם ס"ת שקדושה הרבה ועומדת תמיד בבהכ"נ עכ"ז אם רק הוחק שהיה של אבותיו אין יכולים להחזיק בו ק"ו בבלי כסף שתמיד הם בביתו ורק

לז וכתב רבינו הרמ"א דשבעה טובי העיר דינם כחבר עיר עב"ל ותמינהי דבשלמא חבר עיר כולם נותנים על דעתו לברו אבל זמ"ה הא צריכים להסכם אנשי העיר כמו שנתבאר והרי הוא מאנשי העיר ומוחה (גם הא"י הקפה כעין זה ע"ש ופסק שלא כהרמ"א מסק"ח) ולהיפך יש מי שהקשה (מ"א סקל"ו) דהא ביו"ד ס' רנ"ט נתבאר דצדקות שהתנדבו לצורך בהכ"נ יכולים לשנות לצורך בהמ"ד אפילו אם הבעלים מעכבים ע"ש וכאן פסקו דהבעלים מעכבים (ומ"א המנ"א דנז"ד מיירי שזין כעלים מני העיר ע"ש והדוק מנז"ר וגם דברי הלבוש כאן תמוהים ע"ש ונז"ר סק"ז תמה עליו ג"כ) :

לח ונ"ל ברור דדברי רבותינו בעלי הש"ע צודקים והענין בן הוא דכבר נתבאר דלהעלות לקדושה חמורה א"צ זמ"ה ורק לקדושה קלה או לדברי חול צריך זמ"ה וכל אדם כשמקדיש דבר נחזי כמו מעות או קרקע וודאי נגד כל אנשי העיר נגד כל יחיד ויחיד אינו מבטל דעתו אבל נגד חבר עיר או נגד זמ"ה והסכם כל העיר וודאי מבטל דעתו מסתמא א"כ פירש בשעת ההקדש דאינו מבטל דעתו נגד ולפ"ז א"ש הכל דמקודם כתבו שבלא דעתו לשנות אפילו לקדושה חמורה אבל כשיש חבר עיר או זמ"ה בהסכם כל העיר בוודאי מקודם היתה כוונתו כן שנגד זמ"ה בהסכם כל העיר התבטל דעתו והוא כאחד משאר אנשי העיר שאינו מסכים לזמ"ה וכל העיר לאו דווקא דהכוונה רוב העיר ואף שאומר עתה שכן היתה כוונתו אינו נאמן וביו"ד מיירי ע"פ זמ"ה ולא חש להאריך שם מפני שעיקרי הדינים הם בכאן וביו"ד שם סעיף ו' כתבנו אופן אחר בזה כגון שאינו מבהכ"נ זה שהתנדב לה (זכיה יש לקיים דברי המנ"א שהנלו תך יותר נראה כמו שכתתי דמיו"ר ע"ז זמ"ה ודו"ק) :

למ דבר פשוט הוא דבכרמים לא מהני זמ"ה דאיך יועילו לעיר אחרת שהרי המעט של איסור כרכים הוא מפני שכל העולם יש להם חלק בזה כמו שנתבאר א"כ מה יועילו זמ"ה של עיר זו ועוד שהרי לזמ"ה צריכים הסכם אנשי העיר ואין כאן הסכם מכל הערים ומ"מ כתבו הגדולים דהאינדא יכולים זמ"ה למכור אפילו בכרכים כמו בפברים (מ"א סקל"ו) נספ מ"כ וכ"י נספ מרדכי יסן ע"ש) וזהו כשבנאוהו משלהם (ס) וכן עשה מעשה אחד מן הגדולים למכור קרקע של בהכ"נ כשראו שזמן הנמנע לבנות שם מפני האנשים ומכרו בזמ"ה אף שהיתה בכרך ונבנית מאחריים מפני דבוראי ונחא להו לכל ישראל בזה (שם נספ מהר"ס לונלין צנהכ"נ דק' לוקאוו) ודבר זה יש להבין לפי העת והזמן וא"א לבאר הכל בכתב ועוד דלעיל סעיף כ"ד בארנו דרין כרך שבגמ' מעמים הם בזה"ל ע"ש :

מצוה ולא מקרי וזנה אלא איסור ערוה אבל אלו הפניות הקרישות שמקרישות רבד מותר לקבל מהן עכ"ל ואיסור ערוה מקרי גם חיובי לאיין ושפחה וכוותיה ויש מי שאומר רבותיה בפעם ראשונה לא מקריא וזנה (עמ"ס סקמ"ה) ולפ"ו לרעת הרמב"ם בריש הלי' אישות רכל פניה שנתיוחה לזנות עובר בלאו אין נבון מ"ש רבינו הרמ"א אך הוא הולך בשיטת החולקים על הרמב"ם ובארנו זה באהע"ז סי' ב"ו עיין שם ורע רשימי מותר באתנן כשנשתנה הרבר כמה שתנן לה וכן אם בא עליה ואח"כ נתן לה אין זה אתנן ואין איסור אלא אם נתן לה ואח"כ בא עליה ואם היא נתנה לו מותר ועוד יש בזה ובמחיר כלב דינים הרבה ונתבאר ברמב"ם פ"ר מאיסורי מזבח (ועמ"ס סקמ"ז סה"ר"ך כוה) :

מ"ו כבר נתבאר בסעיף מ"א ראיין לשנות הבית שהתפללו בו לבית אחר וה"ה לכל מה שארם החזיק במצוה אפילו פעם אחת אם החזיק בה דרך חזקה אין נטמלין הימנו וכן אם זכה בעניין של כבוד אין נטמלין הימנו ויש מי שאומר ראם זכה במצוה כמה שנים ומת בנו ממלא מקומו וזכה ג"כ במצוה זו (ע"ת סקמ"ז נס"כ נה"ג) ודימה זה לרתמנות רהבן קורם ורבר תמוה הוא דראו זהו כבוד בעלמא וכסודוסה שגם המנהג אינו כן :

מ"ז ואלהם שהיו רגיל במצוה בגון גלילה או שאר מצוה ואירעו אוגס או עוני ונתנו הקהל המצוה לאחר ואח"כ העשיר ורוצה שיחזירו לו המצוה פסק רבינו הב"י בסעיף ב"כ ראם כשעה שנתנו המצוה לאחר היה סיפק בירו לתת מה שהיה נתן בכל שנה ולא הפך בה ונתרעה הוא עם שאר הציבור לתת לאחר איבר וכוותו אבל אם כשנתנה לשני לא היה סיפק ביר הראשון לתת מה שהיה נתן ועתה שיש בירו רוצה לזכות במצוות ולחזור וליתן מה שהיה נתן תחלה חוזר למצותו עכ"ל ואין משנין אפילו מע"ה לת"ח ומדבריו למדנו שאם הראשון היה בדרך כמה שנים ונתנו הציבור לאחר כשיבא הראשון חוזר וזוכה בה כיון שאנוס היה אמנם אם יש ראייה שנתייאש מזה אבר חוקתו (עמ"ס סקמ"ט) :

ורק במועדים מביאין לכהכ"נ שאין הציבור יכולין להחזיק בהם (וכא"ל סקמ"ב עמד נזח ותיזך נדומק ע"ס) :

מ"ח והנה שני דינים אלו הם ממנהי"ק (סי' מ"י וסי' קס"א) ועיינתי שם ואין כאן סתירה רבכלי כסף מיירי שהציבור מעני שנתנום אבותיהם לחלוטין לכהכ"נ והיפך שהחזיק שותיה של אבותיו שמעולם לא מסרה לכהכ"נ וכתב רחוקה שהחזיק אינה חזקה דהרי נתנה לקרות בה ולא שתיה שלהם וערים אינו מועיל רכולם נוגעים ברבר ע"ש וכן צ"ל בכוננת הש"ע ולכן מה שהביאו האדרינים (מ"ו מקמ"ו ועמ"ס) הרמורש"ל בתשו' (סי' מ"ז) חולק ברין הס"ת שפסק רלא לבר שאין חיושיין נאמנים אלא אף הוא עצמו לא היה נאמן לומר לא מסרתיה לציבור ע"ש ראיין כאן מחלוקת הוראיי כמתמא עליו לברר שלא מסרה לחלוטין לציבור והמהרי"ק מיירי שירוע שלא מסרה לחלוטין וכן יש להורות ראם ירוע שלא מסרה לציבור אין להציבור חזקה וכשאינו ירוע עליו להביא ראייה ואם לא הביא הפסיד :

מ"ח עור כתב בסעיף י"ג יש מי שאומר שאם נמצא אחר מיתת אדם כתב כתוב שהקריש כלים ואין עליו עדים ולא מסרו להקהל אפ"ה היו הקרש עכ"ל ואע"ג דכח"מ סי' רנ"ה מכואר רגם לעניין הקרש אמרינו שלא להשביע א"ע אומר כן מ"ס כתיבה שאני זכין משמע להוציא ממנה רמע"ש ספ"ר ע"ש ואף שבח"מ סי' פ"א סעיף י"ו נתבאר דבכתיבה לעצמו אמרינן שלא להשביע ע"ש זהו להרוש ולא להקרש כדמוכח במשנה דמע"ש (ומתוך קושיה העמ"ס סקמ"ד) :

מ"ח כתב רבינו הב"י בסעיף כ"א אין לקנות מעילים שנשתמש בהם היום לתשמיש קרושה עכ"ל ודווקא בלא שינוי אבל ע"י שינוי שתפרו אותם באופן אחר כמה שהיה וכיוצא בזה מותר וכבר בארנו כזה לעיל סי' קמ"ו סעיף י"א ע"ש וכתב רבינו הרמ"א אסור לעשות מאתנן וזנה או סחיר כלב דבר של מצוה בגון כהכ"נ או ס"ת ודווקא מאתנן עצמה אבל אם נתנו לה מעות מאתנן מותר לקנות בהן דבר

סימן קנ"ד דיני תשמישי קדושה גזרות בהכ"נ. ובו ח"י סעיפים :

א' בומן הש"ס היו נהגים שכתענית היו מתקבצים ברחוב של עיר והיו מתפללין שם ומ"ס אמרו חז"ל ברפ"ד רמב"ל שאין בה קדושה כלל לפי שאין זה קביעות אלא דרך אקראי ועפ"ו כתבו המור והש"ע רכן הדין בכתיים והצרות שמתקבצים בהם להתפלל באקראי אין בהם שום קדושה ע"ש ועפ"ו כתב רבינו הב"י בסעיף ב' דהשוכרים בית ומתפללין

בו אין לו רין בהכ"נ עכ"ל ורקק ברבריו לומר אין לו דין בהכ"נ ולא כתב אין בו שום קדושה כמקורם רחבא לאו משום אקראי הוא שהרי שוכרים לזמן לשנה או יותר אלא העם ראיין ככתם לעשות לכהכ"נ קבוע כמ"ש הלבוש חז"ל שרדי הגוף אינו קניו להם והיום או למחר יקחנה המשכיר וכו' ע"ש ולזה כתב ראיין לו רין בהכ"נ כלומר קדושת בהכ"נ ריני

בהב"נ הדבר שמניחין בה דבר של קדושה בעצמו כמו הארון הקודש או המטפחת שכורכין סביב הס"ת והמעיל שלמבוישין אותה על הס"ת או שהס"ת מונח עליה בלי הפסק דבר או שהדבר מונח על הס"ת ואפילו אינו מונח עליה רק לכבוד בעלמא כמו בזמן הקדמון שהיו מניחים קרשים דקים ויפים על הספרים והיו מניחים מכסה של משי או של דבר אחר על הקרשים והיו רק לכבוד בעלמא אבל מ"מ סוף סוף המכסה מונחת על הקדושה הוי תשמיש קדושה ואסור אבל המכסה שעל המכסה של הקרשים שהוא עשוי רק לשמור את המכסה הוי תשמיש דתשמיש וכן כל ביוצא בזה וכן תפוחי כסף וזהב שעושים לס"ת לנוי ומשימים אותם על הס"ת הוי תשמיש קדושה ובמ"ש כיו"ד סי' רפ"ב והעצים או עצם שעושים כמין יד להראות להקרא מקום הקריאה של חובת היום כהם אף קדושת בהב"נ שאינן לא לנוי ולא למלבוש רק לסימן בעלמא ולכן אין עושים מהבלונסאות שתולים בהם הפרכת היר הלוח שאין מורידין אותם מקדושתן והיר מקרי ירידה נגדם ונראה דהוה אם אין תולין היר על הס"ת אבל אצלינו שתולין אותה על הס"ת לנוי י"ל דהיא נקראת תשמיש קדושה וגדולה מקדושת הבלונסאות :

¶ כתב רבינו הרמ"א בסמ"ק א' י"א דלא מקרי ארון קדש אלא אם הוא כמין ארון שנינו עשוי רק לכבוד התורה אבל ארון הבנוי בחומה שנעשה לשמירה לא מקרי תשמיש קדושה וכ"ש אם הספרים מתקלקלים בו דמותר ליטול משם עכ"ל כלומר ויהיה על זה רק דין קדושת בהב"נ דכיון שלא היה ראוי מעיקרא לא חלה על זה הקדושה דאין זה תשמיש קדושה אלא מיוק קדושה (מ"ג סק"ג) והוי כהקדש במעות וה"ה הארון הבנוי ככותל של עץ דהוי כהדר בעלמא (ס"ג סק"ג) ונראה דאפילו אם חיברו דפים של עץ במסמורות בתוך הכותל החלול העשוי כמין ארה"ק כפול לגבי הכותל ואין לו רק קדושת בהב"נ אבל אם בנו כמין תיבה מכחין והכניסו התיבה בתוך חלל הכותל יש להתיבה דין אה"ק והוא תשמיש קדושה :

¶ הערות של בהב"נ אין להם דין קדושת בהב"נ אפילו מתפללין בהם כאקראי אבל אם מתפללין שם תמיד יש עליה קדושת בהב"נ וכן בהב"נ של נשים יש עליה קדושת כבה"נ כיון שהנשים מתפללות שם ודבר פשוט שהחצר סביב כהב"נ או גן שמסביב כהב"נ או פרדס או איצטבאות סביב כהב"נ אין בהם שום קדושה אפילו פתוחים לבהב"נ ומ"מ לא ישתמשו שם דבר של בזיון וכן אסור לכם מטפחות של ס"ת כמי רנלים מפני הכבוד :

¶ כל תשמיש קדושה שנתבלו ונתקלקלו אין לשורפן כדכתיב לא תעשון כן לדי' אלקיכם (מ"ג סק"ט) וכ"ש

ורדינו בהב"נ אין עליו אבל מ"מ קדוש לשעתו שאין לעשות שם דבר בזיון (בבב"ד והפ"ג תפס דהטעם משום אקראי ונתקשה בדברי הלכות ט"ט ואינו כן וזהו גם כוונת הר"י חביב שכ"י ובס"י סק"ה ודו"ק) (גם מ"ט הט"ו והר"י חביב שיתנהגו למעלה ככתובים שעל מקום התפלה נקיות לפמ"ש הרמ"א כ"ס ק"ה א"ן זה רק כבהב"נ קבוע והט"ו כתב שם שאין התפלה עולה למעלה כשהמקום למעלה אינו נקי ע"ש ומדת חסידות היא ורואי ליוהר כזה) :

ב גרסינן במבילה (כ"ו) : תנו רבנן תשמישי מצוה נזרקין לאחר שנעשית מצותן תשמישי קדושה נגנזין ואלו הן תשמישי מצוה סוכה לולב שופר ציצית וכבר נתבאר זה לעיל סי' ב"א ע"ש ואלו הן תשמישי קדושה דלוקמין (ש"ק או ארנו) של ספרים תפילין ומוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן ומדקרי לרצועות תשמיש קדושה ולא קדושה עצמה ש"מ דקשר של יד של ראש שיש בהן יו"ד ורל"ת אינם אותיות נמורות ולא הוי הלכה למשה מסיני (תוס' ע"ב) והקשר על רש"י דס"ל דהם הלכה למשה מסיני ע"ש וצ"ל לרש"י דקאי על כל הרצועה שלא במקום הקשר ועוד אפילו קאי אכולו מ"מ יותר מגנזיה א"א והרי גם ס"ת שנפסלה אין תקנה רק כגנזיה :

ג הוילון שתולין לפני החיבל יש בהן קדושה וצריך לגנוז כן הוא בגמ' שם וכמור וש"ע סיף ג' ובסעיף ו' כתב רבינו הרמ"א דפרכת שאנחנו תולין לפני הארון אין לו קדושת ארון רק קדושת בהב"נ עכ"ל ואין זה סתירה דודאי כן הוא שהרי אינו אלא תשמיש דתשמיש כלומר הארון משמש להס"ת והפרכת משמש להארון אמנם בגמ' ביארו משום דכימייהו הוי רנילים לפרום הפרכת על השלחן ולהניח עליה הס"ת לפיכך היא תשמיש קדושה משא"כ בזמנינו ותימה על הסוד וש"ע שלא פירשו זה אבל מ"מ כוונתם נ"כ כן דכן מבואר בגמ' (וכ"י הט"ו סק"ג ומ"ג סק"ג) :

ד ספרים שאכלום תולעים או מפחות הספרים שאכלום וקרוכים לרקבון מעונים גנזיה (שנת' ז') ובלשון המשנה נקראת סקק ספרים ע"ש וכמא שנותנין עליו ס"ת אם לפעמים מניחים הס"ת על הכסא בלא מטפחת יש להכסא דין תשמיש קדושה ואם לאו הוא תשמיש דתשמיש ואין עליו רק קדושת בהב"נ ולכן הבימה אין עליה רק קדושת בהב"נ וכן השלחן שהס"ת מונח עליו כיון שאצלינו לא יניחה בלא מטפחת אין על השלחן רק קדושת בהב"נ והמטפחת הוי תשמיש קדושה וכן הפרכת והכפורת והבלונסאות והברזילים שהפרכת תלוי עליהם אין עליהם רק קדושת בהב"נ וכן המעלות שעולים בהם אל האה"ק וכל הבניין שבשם וכן העמוד :

ה וכלל נדול צריך לדעת מה נקרא תשמיש קדושה ומה נקרא תשמיש דתשמיש ואין על זה רק קדושת

י כתבו רבותינו בעלי הש"ע במע"ף ח' וארון וכל מה שעושים ל"ת מועיף בהם תנאי להשתמש בהם שאר תשמיש אפילו החול ליהנות בכמה הנאות מדברי קדושה כגון מטפחות של ספרים ושלחן שבכהכ"ג ומעילים של ס"ת וכתבו המעם משום שכיין שנהנו כן וא"א ליוהר לב ב"ד מתנה עליהם מעיקרא כדי שלא יבואו בני אדם לידי תקלה ואע"פ דלא התנו באלו התנו דמי עכ"ל ואע"פ דלנבי בהכ"ג עצמו לא מהני תנאי רק בחורבנם לרוב הפוסקים כמ"ש בסי' קנ"ג שאני התם דכיון דמתפללים שם ואומרים דברים שבקדושה תמיד בע"כ נעשה קדוש משא"כ בתשמיש קדושה כשאין אנו מייחדים אותם כלל לבתחלה לתשמיש קדושה בלבד לא ירדה עליהם מעולם קדושת תשמיש קדושה (י"ג):

יא אמנם הך דאם לא התנו כמי שהתנו דמי בוודאי דוחק לומר כן וכן מבואר במקור הדין בתה"ד (סי' רע"ג) שגדחק ליישב מנהג העולם (ענין) ובאמת יש דברים שבהכרח לומר כן שהרי אנו רואים שמעמידים ס"ת פסולים כאה"ק ומניחים שם יריעות ומדינא הא אמר ובע"כ צ"ל שהיו באלו התנו וכן במקומות שעושים חופות מפורכות ואיסור גמור הוא כמ"ש ובהכרח צ"ל שהיו כאלו התנו וכן ראינו שבשמחת הורה הערים כשנשארים דגלים בנהוג קושרים להם הדגלים במפות של ס"ת ובע"כ צ"ל כאלו התנו אך הדרך היותר טובה שבעת העשייה יאכרו מפורש שעל תנאי עושים שיהיה ראוי להשתמש בהם (מג"א סק"י) ולכן ניתא מה שנהגים ביום הו"ר שלוקחין כל הס"ת על הכימה ונעמדוין נר באה"ק ואיסור גמור הוא וכבר צווחו ע"ז זה (ס"ז סק"י) וכן מה לימניחין ספרים באה"ק (ס"ט ומג"א סק"ד) ובהכרח צ"ל שהיו כאלו התנו (ומ"ש סק"ז) שם דלחן שעושים לומר אין זו קדושה פשוט הוא ומ"ש המג"א שם לענין הנחת ספר על גבי ספר נחבצר ביו"ד סי' רפ"ב ומה שעושים המג"א על כורכי ספרים שעושים מכתבי הקדש לפני ככר צוהונו בזה ויש שמהירים ויש שגין מהירים ולכך לנעור בהם והנס שהג"ר סק"י חפס וכות בזה הורה כנגמו שדחק הוא ע"ש וזו"ו דוחק ח"ל איסור גמור):

וכ"ש כתבי קודש שאסור לשורפן וכ"כ הרמב"ם במ' המצות (ל"ט ס"ה) דהמאבד כתבי הקדש עובר בלאו ולכן ס"ת שבלה אמרו חו"ל שם דמניחין אותו בכלי חרס ונניחין אותו בקבר לת"ח אפילו אינו לומר רק משניות ולא נמ' מקרי ת"ח לעניין זה והמעם דכלי חרס מפני שמתקיימת ימים רבים וכן תפילין ומוזות ומטפחות ס"ת שבלו יכולים לעשות מהם תכריכין למת מצוה וזו היא נתינתן ומת מצוה הכוונה עני שאין לו תכריכין וכן נראה דהארון והשלחן שנתכלו מותר לעשות מהן ארון לת"ח דהרי המטפחות קדושתן כקדושת הארון ואין חילוק בין זל"ג (כ"ג) ונראה לענ"ד דנס זה שאמרו לננו ס"ת שבלה בקרקע בכלי חרס אצל קבר של ת"ח אינו חובה דוודאי אם יש לו מקום מוצנע לנגנוו בביתו בתיבה וכיוצא בה או בכהכ"ג דעדיף מפי מבקרקע אלא שאם אין לו מקום להצניעה בכבוד התירו לו בקרקע כמ"ש ויש מי שכתב דזוה חובה בדיוקא (עמ"ג) וקשה לומר כן (וזה ע"כ כתוב על מטפחות יעולים וכו' קאי נס על ס"ת דנמרה וכו' סי' רפ"ב שהקדומו דין ס"ת לא כמנו לשון זה ע"ש):

יב כבר נתבאר דאין מורדין מקדושה חמורה הקדושה קלה ואפילו בקדושה שוה אם האחת בקביעות והשנית שלא בקביעות מקרי הורדה לפיכך אמרו חו"ל דאין עושין מתיבה כסא לס"ת לפי שבתובה עומדת תמיד ועל הכסא הוי רק בשעת הקריאה ואם על הכסא אין מניחים אותה רק ע"י מטפחת בלא"ה אמר שהרי קדושתה קלה כמ"ש בסעף ד' אבל מותר לעשות מתיבה גדולה תיבה קטנה וכן מותר לעשות מכסא גדול כסא קטן דהכל קדושה אחת ותשמיש אחד ואסור לעשות מכסא שרפף לכסא שהוא כסא קטן העומדת תחת כסא הגדול ואין בה קדושה כבכסא הגדול ונראה שהוא לתמיכת הדגלים וכן מותר לעשות מוילון גדול וילון קטן או לעשות ממנו כים לס"ת שזוה ערייה כמובן אבל לעשות ממנו כים לחימש אסור שהיו הורדה מקדושה וזה בוילון שבזמן הגמ' כמ"ש בסעף ג' אבל בשלש מותר דשדנו אינו אלא תשמיש דתשמיש כמ"ש שם ונראה דתשמיש דתשמיש דקדושה חמורה מותר לעשותו תשמיש קדושה קלה ומפה של ס"ת אסור לכרוך הפפורת או נביאים וכתובים ומפה שפורסין על השלחן של הקריאה אסור לפורסה על העמוד (מג"א סק"ג) ומפות שפורסין על הס"ת יכולין לתלותן על כותלי בהכ"ג וכן כלי כסף שמשוימין על הס"ת יכולין להניחן על עמודים של בהכ"ג (ה"ר סק"י) ומותר לעשות מפורכות מפה על השלחן שהס"ת מונח עליו (ע"ש סק"ה) ופרוכת שלנו מותר אפילו לעשותה מפה על העמוד (ס"ט) אבל אסור לעשות ממנה חופה (ס"ט):

יב ויש להביא ראיה לדין רבותינו מירושלמי מילה (פ"ג ה"ה) שאומר ר' ירמיה אול לנוואלנא חמתין יהבין בכושא בגו ארונא (ומניס חספ כה"ק) אתא שאיל לר' אמי א"ל אני אוסר לכך התנו עליו מבתחלה עכ"ל ובוודאי לא היה ידוע שהתנו דאם היה ידוע לא היה ר"י תמה בזה אלא ר"א א"ל דכיון שנהנו כן סתמא היה דעתם מתחלה לכך ואע"פ דלא התנו כמו שהתנו דמי עוד איתא שם כל בלי בהכ"ג ככהכ"ג כגון ספסלא וקלשורא וכו' ע"ש והנה עינינו הרואות ששואלים ספסלי ושולחנות של בהכ"ג ומנורות

ומנורות לבית השמחה ודרי איסור נמור הוא אלא וודאי צ"ל הדיו כאלו התנו מעיקרא כיון שהמנהג כן :

י"ג והנה רבינו הב"י כתב בסעיף י' הנהניס להניח עמרות ס"ת בראש הקורא בסיום התורה אין מוחין כידם אבל המניחין אותם בראשי חתנים דעלמא כוחין כידם עכ"ל ופשיטא שאם התנו בפירוש דמותר אלא שאומר דלהניח בראש הקורא מסתמא התנו על זה כיון שהוא לכבוד התורה אבל על ראשי חתנים דעלמא שהן צרכי הרוים מסתמא לא התנו (מ"א סק"י) אמנם מירושלמי שהבאנו מוכח דאם המנהג כן אמרינן דגם על צרכי הרוים התנו דהא דתם התירו הפץ הדיוס באה"ק וכן מביאר מהמנהג הפשוט ששואלין כלי בהכ"נ לבתי שמחות כמ"ש :

י"ד עוד כתב בסעיף מ' המתנדבים ס"ת ומניחים מטפחות בבכ"נ מותר להשתמש בהן כל ספר וספר שלדעת כן הוקדשו אבל המניחים בביתם ואח"כ מקדישים כיון שעל דעת אותו ספר נעשה ונשתמש בו אותו ספר אמור להניחו במ"ת אחר ויש מתירין וכן נוהגין עבשי משום לב ב"ד מתנה עליהם לנהוג כך עכ"ל וכן המנהג הפשוט שלוקחין המפה והמעיל פעמים לספר זה פעמים לספר אחר דדעת המקדיש ג"כ כן ואינו מקפיד אם ישימה על ס"ת אחרת ולכתלה הקדיש על תנאי זה :

מ"ז ביו"ד מ' קל"ט נתבאר דנרות של כוכבים שביבן השמש נתכבלו מאיסורן ומותרים להדיוס אבל לדבר מצוה מאוס הוא ואסור ולכן אם השמש שלהן מכרן או נתנן לישראל אסור להדליקן בבכ"נ וכן עברין נמור שעובד כוכבים או מחלל שבת בפרהסיא שנתן שעה או נרות לבכ"נ אסור להדליקן דדמי לקרבן שאין מקבלין ממנו (מ"א סק"י) ומ"מ י"א דבית שעבדו בו כוכבים מותר אח"כ להתפלל בתוכו דמחובר שאינו לענין דבית הוא תלוש ולבסוף חיברו דהוא כתלוש לענין כוכבים מ"מ כיון שלא עברו עצם הבית יש להקל במחובר כזה (ס"מ סק"י) ופשיטא כשהיה מקודם בהכ"נ ואח"כ העמידו בו כוכבים שאינו נאסר אפילו בהיותה שם כיון שהיא באה בגבול הכהכ"נ (ס"ג) וכן עכבר שנמצא בשמן של בהכ"נ אם הוא מאוס אסור להדליקו בבכ"נ משום הקריבוהו נא לפחתך ואפילו כשמותר להדיוס כגון שיש ששים כנגד העכבר וי"א דאם יש ס' ומותר להדיוס מותר גם להדליק בו בבכ"נ (ט"ז סק"י) וכן מביאר בתח"ב ה"רשב"א (עמ"ג סק"ט) דכיון שיש ס' אינו מאוס (וכל דבר של כוכבים אסור להשתמש בבהכ"נ וכל דבר מצוה) :

מ"ז מדינא אסור לקרות לאור נר של בהכ"נ רק דברי קדש ולא דברי חול וכ"ש שאין מדליקין נר של

הדיוס מנר של בהכ"נ ויש מי שאומר דהני מילי בעוד שדולקין למצותו אבל כשצריך לכבותו מותר וכתב רבינו הרמ"א בסעיף י"ד וי"ל מיהו לא נהגו ליהדר בכך ומדליקין בהן נר שהוא לצורך גדול ואפשר ג"כ שרעת כ"ד מתנה בכך וכן בכל הדברים שנהגו להקל בדברים כאלו אולי הוא מהאי טעמא עכ"ל וכתבו שזה שנהגו להדליק נר במי"ש לילך לביתו הושבין זה לדבר מצוה (ט"ז סק"י) ויש מי שכתב לחלק בין מי שנדר נר לבהכ"נ דאסור להדליק ממנה נר להבדלה ובין כשהגביר קונה נרות דבזה אמרינן לכ ב"ד מתנה ומותר (מ"א ס"ג סק"כ) והנרות העומדים לפני המנורה וודאי אסור (ס"ג) וכ"ש בנרות שלפני העמוד ודע דהאידידן אין נותרין בזה כלל וקורין מכתבים בפני נרות שלפני המנורה ולפני העמוד ומדליקין ממנה להעשוי הטבא"ק וכל צרכי הדיוס אף שאינן לצורך גדול כלל וצ"ל כיון שנהגו כן כל אחד כשנותן נרות נותן על דעת כן שישתמש בו הדיוס ואין איש שם על לב בזמניו ליהדר בזה ואשרי הנהיר בזה ונר של הבדלה אין בה קדושה (ס"ג) :

י"ז וכתב רבינו הב"י בסעיף ט"ז בני כרך שקנו ס"ת והתנו שאם יצא אחד מהברך שהנשארים יתנו לו חלקו והוקרו הספרים אם יצא אחד מהם אין נותנין לו אלא מה שנתן כלכד עכ"ל ואע"ג דבכל השותפות אם היה תנאי כזה היו צריכין לשלם לו כפי השווי עתה אך בזה אמרינן דמסתמא לא היתה הכוונה לעשות שומא או אלא התנו לדבר ידוע כמה שנתן או ולמעט זה ה"ה אם הוולו צריך לשלם ביוקר כמקדס אמנם יש עוד טעם דהדבר מוטל בפסק איך היתה כוונתם וכיון דהספד נשאר אצלם בוודאי והוא צריך להוציא מהם ממון יכולים לומר אייתו ראייה שכונתניו היתה לשלם כפי המקח הוזה עתה ולפ"ז גם בחול א"צ ליתן לו רק כפי המקח הוזה מפני שישלם לומר לו להיפך אייתו ראייה שכונתניו היתה לשלם לך כפי המקח שהיה או והממעה"ה (לג"ט ע"ט תש"י מיימוני מטעמים סי' י"ג) ולפ"ז אם היה התנאי שהוא יתן להם דמיהן ויטול הס"ת נקרא הוא המוחזק ואם אפילו נתרצה אח"כ שהוא יטול הדמים ותשאר הס"ת אצלן לא נקראו הם מוחזקים ממעט זה כיון שיש בידו למלקן (מ"א סק"ג) :

י"ח יש מי שכתב שאם מצא דבר בחצר בהכ"נ וזה בו ולא אמרינן שהחצר יקנה להקדש דחצר קונה ממעט יד ואין יד להקדש (ס"ג נספ' הגדה) וצ"ע דהא קי"ל בח"מ דהקדשות דהאידידא בין לעניים בין לבהכ"נ או לס"ת אין להם יד להקדש שכן דין הדיוס ע"ש אמנם דעת רב האי נאון בס' מקח וממכר לעניין אמירה לגבוה כמסירה להדיוס דגם הקדשות שלנו דינם כהקדש בדיק הבית והבאנו דבריו בח"מ ס"ס

ערוך הלכות בית הכנסת סימן קנז קנה השלחן כא 41

מ"י יחיד והיחיד שמעבב ואינו רוצה שיהיה לאחרים חלק בהמצוה יענש (ס"ח) ויש מי שפסק שבשמוברין מצות ואחד נותן מעט והשני הרבה חזרו בו השני מחוייב הראשון לקבלה כפי מקומו שנתן (י"ג) ואין המנהג בן (מנ"א ס"ט) ואע"פ דבהקדש היה בן בדתנן פ"ז דערבין אין למדין צדקה מהקדש (פמ"א) :

מ"י ע"ש אמנם בלא"ה זכה המוציא והוא מקום שהרבים מצויים שם דהמוציא שם הרי הוא שלו כמ"ש בח"מ סי' ר"ם ע"ש (ו"ט) למה לכו עממא דלוי יד להקדש וי"ט) ופסק הרשב"א בתשו' שמוי שזכר דבר לכה"ג או לשאר דבר מצוה יכול לכתוב שמו עליו (ס"ט) אך יחדיו טוב שכל מצוה תיעשה ע"י רבים

סימן קנה מצוה לילך מבהב"ג לכהמ"ד ללמוד תורה. וכו' ב' מעיפים :

ב ואף אם בהכרח לו לצאת לרבר נחוץ למאד ילמוד פסוק אחד או הלכה אחת וקודם שילך לכה"מ יכול לאכול פת שחרית אם הוא רגיל בו וטוב שירגיל בו וחז"ל אמרו שפת שחרית מביא הרבה בריאות לנוף ואמרו (כ"מ ק"ז) : פ"ג מחלות תלויין במרה וכולן פת שחרית במטלתן וי"ג דברים נאמרו בפת שחרית מצלת מן החמה ומן הצינה וכו' ושיתין רהיטי רהיט ולא מסו לגברא דמצפרא ברך ואמרו דבנן השבם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה ובתיב ועברתם את ד' אלקיכם זו ק"ש ותפלה וברך את לחמך ואת מימך זו פת במלח וקיתון של מים מבאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך (ו"ט) דפת שחרית אינה אלא כתבואה הרחוקה מן הישוב וכו' יפה כתב הגמ"א שהסומע שמת וקעה דקאי על סומא כשכת מ"י : וקעה לומר על סיתא ע"ש דכן הוא להדיא כשכת (ס"ט) :

א נרמזין סוף ברכות כל היוצא מבהב"ג ונבנס לכהמ"ד ועוסק בתורה זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון ולכן אחר התפלה יקבע עת קבוע ללמוד תורה ולא יעביר העת אף אם הוא סבור להרויח הרבה ויאמין בה' שיתן לו שכרו ולא יפסיד ע"י תורה וכל מה שנגזר עליו להרויח ירויח ואין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת (סנה"ל ו') וכשמבנימין את האדם לריון שואליו לו נשאת ונתת באמונה קבעת את התורה וכתב (שנת ג"א י) ואף מי שאינו יודע ללמוד ילך לכהמ"ד ושבר הליכה בידו או יקבע לו מקום וילמוד מעט במה שיוודע ויחשוב בענייניו לראות ולברוק במה שעושה ואם יש בזה צד עבירה באמונה וע"י התורה יבנם בלבו יראת שמים והתורה היא עץ החיים ובלעדי התורה אין דבר טוב בעולם והכל הבר ורעות רוח :

סליק הלכות בית הכנסת

הלכות משא ומתן

סימן קנז סדר משא ומתן וקצת מהלכות דיעות. וכו' י"ז מעיפים :

ב ומ"מ לא יעשה מלאכתו עיקר ותורתו עראי אלא יעשה תורתו קבוע ומלאכתו עראי וזה היה יתקיים בידו ויראה לי דהוה בת"ח שעיקר עסקו בתורה כמבואר ביו"ד סי' רמ"ו אבל כבע"ב סתם לא שייך זה ועל סתם בע"ב אין מוסל חיוב רק לקבוע עתים לתורה ואותם שואלים ביום הדין קבעת עתים לתורה דלת"ח שעיקר עסקו בתורה לא שייך לומר קבעת עתים שהרי החיוב עליו ללמוד תמיד כל היום וכל הליילה לכד מה שמוכרח לפרנסתו וכמ"ש ביו"ד שם ;
ג משא ומתן באמונה אין הבוונה שלא יגנוב ולא יגזול או לעשות מדות ומשקלות שקרים דרכים אלו אין נבנסין בכלל זה דהקושה בן הוא רשע נמור ואמור לגנוב או לגזול או לאנות בין ליהודי בין לאינו יהודי ומן התורה עוברים בלאו על נגיבת וגזילת אינו יהודי כמו על של יהודי כמ"ש דרמב"ם בפ"א

א אה"כ ילך לעסקיו דכל תורה שאין עמה מלאכה סופה במילה וגוררת עון בי העניות מעבירין את האדם על רעתו ועל רעת קונו ומי שיש לו אומנות דבר טוב הוא וכך אמרו חז"ל בקידושין (כ"ט) שחייב אדם ללמד את בנו אומנות וכל שאינו מלמדו אומנות באלו מלמדו למסות וכמה מועים בזה לאמר שהאומנות הוא דבר של ביוון שהרי במה תנאים ואמוראים שהיו בעלי מלאכות ואיתא במדרש רבה בראשית (פ"ט"ד) חביבה היא המלאכה מזכות אבות שזכות אבות הצייה מסון ומלאכה הצייה נפשות שנאמר לולי אלקי אבי אברהם וכו' כי עתה ריקם שלחתי את עניי ואת יגיע כפי ראה אלקים ויוכח אמש בלומר שלא הרגו לבן ליעקב בנהו בו ומעלה גדולה היא למי שמתפרנס ממעשה ידיו שנאמר יגיע כפך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב שכולו טוב ;

כפ"א מנביה ובמוד וש"ע ח"מ ס' שמי"ח אלא הכוונה שיהא הן שלו צדק ולאו שלו צדק ובשאומר שמחורה זו עולה לו כך וכך ושהיא טובה לא ישקר אף בכל שהוא ושיהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות וריבירו בנחת ולא יצעוק ולא יחרף ולא יבעוס וסוף הרבר שגם ממחרו הולך בשם טוב ופרנסתו מוזמנת לו והבל מאמינים לו והכופה בד' חסר יסוכבנו ;

ד' מנדר משא ומתן באמונה שלא ישבע לא שבועה קלה ולא שבועה חמורה ער שיוחזק אצל הבל בדיבורו בלבד ויזהר מאד שלא להוכיר שם שמים לבטלה שבכל מקום שהוכרת השם מצויה בחנם מיתה מצויה ויזהר מלישבע אפילו באמת ואלף עיירות היו לינאי המלך וכולם נחרבו בשביל עון שבועת אמת שהיו רגילים בה הרבה (מדג' איכה) ויזהר מלעשות שותפות עם ערבי שמא יתחייב לו שבועה וישבע שבועתו ועובר משום לא ישמע על פיך ויש מקילין בומה"ו מפני שאין נשבעים בכוכבים כי בוונתם לעושה שמים שאין אלא שמשתפים שם שמים ורבר אחר ולא מצינו שיש כזה משום ולפני עור לא תתן מכשול שהרי אינם מזהרים על השיתוף לנבי שבועה ולישא וליתן עמם בלא שותפות לכ"ע מותר בלא יום איריהן ודינים אלו נתבאר ביו"ד ס' קמ"ו וקמ"ח ע"ש ;

ה' דיעות בני אדם ומדותיהן שונות זה מזה יש מי שהיה רגון ויש מי שהיה רך הלב יש בעל נאיה ויש שהתעו שפלה יש אכזרי ויש רחמן יש ביולי ויש פורן והדרך הישרה לאחוז במידת החיצוע בני הקצות לא טובות ורק בנאות ראוי להתרחק עד הקצה האחרון מפני שהיא מאוסה מאד ועל זה שנינו באבות מאד מאד הוי שפל רוח ואל יאמר האדם מה לי לעשות אחרי שמטבעי כן הוא שהיה האדם מוכרח בשכלו להתגבר על טבעו וזה כל חובת האיש הישראלי ואמרו חכמים לעולם ירננו אדם יצ"ט על יצה"ר ובתיב והלכת בדרכיו מה הוא רחום אף אתה היה רחום מה אתה חנון היה חנון וירגלו טבעו לדרך התורה והמצוה וירבה בשתיקה ואל ירבר רק בד"ת ובדבריו מצוה ובצרכי עסקיו ובדברים המוכרחים ; מ"ע להרבך בחכמים ותלמידיהם כרו ללמוד ממשעיהם ועל זה נאמר וכו תרבך שכל המרבך בחכמים כאלו מתרבך בשבינה לפיכך צריך אדם להשתדל לשיאש בת ת"ח ושיאש בתו לת"ח ולאכול ולשתות עם ת"ח ולעשות פרקמטיא לת"ח (כמו קי"ח) ; וכך אמרו באבות והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם ;

ז' מצוה לאחוז את כל אחד מישראל בנפשו שנאמר ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לביטח בשבחו ולחוס על מצונו כמו שרוצה בכבודו עצמו וחס על ממון עצמו והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק

ח' הרואה חבירו שחטא או שהולך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך וצריך להוכיחו בנינו לבין עצמו ויירב לו בנחת ולשון רבה אם קיבל ממנו מוטב ואם לאו ויכוחנו פעם שנייה ושלישית וכן תמיד חייב להוכיחו עד שינוח בו (מג"ג וכו') נערכין י"ז ; והרמב"ם כפ"ו מריעות פסק עד הכאה (כרנ סג) ובל שאפשר למחות בידו ואינו מוחה הוא נתפס על אלו שיכול למחות בידם ואפילו יש ספק אצלו אם יקבלו דבריו צריך להוכיחם אבל אם יודע וודאי שלא יקבלו דבריו פמור מלהוכיחם ומוטב שישתוק וז"ל הסמ"ג מ"ע י"א ואם כרוו לו למוכיה שלא יקבלו ממנו והעוברין שונגין טוב לו לשתוק כדאמרין וכו' הגח להם לישראל מוטב שיהיו שונגין וכו' אבל אם העוברין מוידן וברור לו שלא יקבלו אע"פ שפמור מעונש וכו' מ"מ מהעשה דהוכח תוכיח לא מיפטר וכו' ואני אומר כי אף במוידן צריך לשתוק כדאמרין ביבמות (ס"ה) ; כשם שחובה על האדם לומר רבר הנשמע כך חובה לומר דבר שאינו נשמע שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך עכ"ל הסמ"ג ודיעה ראשונה היא דעת רבינו אליעזר ממיין בס' יריאים וכו"ש עתה שבעה"ד נתיכח האפקודות ואין שייך כלל תוכחה ואין להתווכח עם פוקר ישראל דפקר מפי במאמרם. ז"ל בסנהדרין (ל"ח) ;

י המוכיח את חבירו לא ידבר לו קשות עד שיכילימו שנאמר ולא תשא עליו חטא כך אמרו חכמים יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו חטא

וכך וכך שמעתי עליו ואמר דברים של ננאי על זה אימרו יכרת ה' כל שפתו חלקות עב"ל ולהרמב"ם לה"ד תמור מרכילות ולהראב"ד בהשנות להיפך ע"ש ובירושלמי אמרינן דמותר לומוט על בעלי מחלוקת ויליף ממעשה דצדוק ובה"ש שבע במרד אדוניוהו (ס"ג) וכ"ש על פוקרי התורה:

יך אמרו חז"ל דלה"ד שקול כנגד נ' עבירות עכו"ם ועבירות ושפיכות דמים (ש"ת ע"ז): וכאלו כיפר בעיקר (ס"ג) ושלושה לה"ד הורגת האומרו והמקבלו וזה שאמרו עליו והמקבלו יותר מ' האומרו אכן אלו רואה דברים ניכרים ראוי לו לחוש לזה (הגה"מ) א"ת ד' וכ"מ (נ"מ) ויש דברים שהם אבק לה"ד לא לה"ד נמור כיצד כנון שאומר מי יאמר לפלוני שיהיה כמות שהוא עתה או שאומר שתקו מפלוני שאינו רוצה להודיע מה אירע ומה היה וכיוצא בדברים הללו וכל המספר במוצת חבירו בפני שונאיו ה"ו אבק לה"ד שזה נורם להם שיספרו בננותו וכן המספר לה"ד דרך שחוק וקלות ראש ואין כוננתו על עצם לה"ד על זה אמר שלמה כמלהלה יורה זיקים ואמר משחק אני ונ' דסוף סוף הוא לה"ד ועונו גדול מאד וכן המספר לה"ד דרך רמאות וכאלו מספר לתומי כמו שאינו יודע אבל בותן לבות ד' ולפניו נלוי מחשבתו המטמה (לרע"ט) אין לספר בקופת חבירו אף שלא בפני שונאיו והיטוי יותר מדאי):

מז אין חילוק בין לה"ד בין שאמר בפניו או שלא בפניו אם הדברים האלו נשמעו איש מפי איש להיזק לחבירו בגופו או בממונו ואפילו להצד לו בלבד או להפחידו בלא נזק ה"ו לה"ד ואם נאמרו דברים אלו בפני נ' כבר נשמע הדבר ונודע ואם סיפר הדבר אחד מן השלושה פעם אחרת אין בו משום לה"ד והוא שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר וכל אלו הם בעלי לה"ד שאסור לדור בשכונתם וכ"ש לישוב עמם ולשמע דבריהם ולא נחתם נזר דין על אבותינו במדבר א"ל על לה"ד בלבד כן כתב הרמב"ם שם וזה שכתב דכשנאמר בפני נ' שוב אין בו לה"ד וזה בסתם אבל כשהמספר בפני הנ' אמר שלא תספרו דברים הללו שאמרתי וסיפר אחד מהם יש בו משום לה"ד (הגה"מ) ובפ"ק דיומא אמרינן מניין לאומר דבר לחבירו שהוא בכל יאמר עד שיאמר לו לך אמור ח"ל מאהל מועד לאמר כלומר לך אמור להם:

מז כתיב לא תקום ולא תמור את בני עמך ולמדנו שהנזקם מחבירו עובר כל"ת וכן הנוסח ואע"פ שאין בזה מלקות מפני שאין בזה מעשה מ"מ דיעה רעה היא עד מאד אלא ראי' לו לאדם להיות מעביר ע"י מדותיו על כל דברי העולם שכל ענייני העולם אצל המבינים הם הכל והבאי ואינן כדאי לנזקם עליהן

חמא מכאן שאסור לאדם להבליס את ישראל וכ"ש ברבים ואע"פ שאין לזקין עליו זה עון גדול הוא וכך אמרו חכמים המלכין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב לפיכך צריך להזהר שלא יבייש פני אדם ברבים בין גדול בין קטן ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו אפילו כשהוא רגיל בו (כ"מ ל"ח): ועל עון זה יורדין לגיהנם ואינם עולים (ס"ג) בד"א בדברים שבין אדם לחבירו אבל בדברים שמים אם לא שב באתר מכלימין אותו ונפרמנים אותו ומחריפים אותו בפניו ומבזין אותו ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כדרך שעשו כל הנביאים בישראל:

יא ומי שחמא עליו חבירו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום מפני שהיה החוטא הדין ביותר או שהיתה דעתו משובשת ומחל לו בלבו ולא שטמו ולא הוכיחו ה"ו מדת חסידות לא הקפידה תורה אלא על המשמטה כן כתב הרמב"ם שם:

יב חייב אדם להזהר ביהומים ואלמנות מפני שנפגשם שפלה ורוחם נמוכה אע"פ שהן בעלי ממון אע"פ שהן אלמנות ויתומים ולו עשיר מזהרים אנו עליהם שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון ולא ידבר אליהן רק רכות וינהוג בהם מנהג כבוד ולא יכאיב נופם בעבודה ועצמו בדברים קשים ויהום על ממונם יותר מממון עצמו וכל המקניטין או המכעיסין או הכאיב לבן או דדה בהם או אכז ממנום ה"ו עובר כל"ת וכ"ש המכה אותם או מקללן ולא ו"ו אע"פ שאין לזקין עליו הרי ענשו מפורש בתורה וחרה אפי' והרנתי אתכם בחרב ברית ברותה להם שכל זמן שהם צועקין הם נענים שנאמר שמעו אשמע צעקתו בד"א בזמן שענינה אותם לצורך עצמו אבל אם עניה אותם כדי ללמדם תורה או אומנות או להוליכין בדרך ישרה ה"ו מותר ואע"פ כי ינהלם גם בזה בנחת וכרחמים ואחד יתום מאב ואחד יתום מאם ועד אימתי נקרא יתומים לעניין זה עד שלא יהיו צריכין לאדם גדול להשען עליו ולהטפל בהן אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו ועצמו ככל הגדולים (רמב"ם ס"ג):

יג כתב הרמב"ם בפ"ו מדיעות המרגל בחבירו עובר כל"ת שנאמר לא תלך רכיל בעמך ואע"פ שאין לזקין על לאו זה עון גדול הוא ונורם להרונן נפשות רבות מישראל לכן נמסך לו ולא תעמוד על דם רעך צא ולמד מה אירע לדויגא אדומי איהו רכיל זה שמועין דברים והולך מזה לזה ואומר כך וכך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אע"פ שהוא אומר אמת ה"ו מחריב את העולם ויש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה והוא אמת הרע והוא המספר בננותו חבירו אע"פ שאומר אמת אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו אכל בעל לה"ד זה שיושב ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו אבותיו

ערוך הלכות משא ומתן סימן קנו קנח השלחה

העולם אלא ילך בדרך התורה שעליה נאמר וכל הניבוטרה שלום:

יז יש מדות רבות טובות ורעות וא"א לפורמן ומי שרוצה לילך בדרך התורה יפנה להטובות ולא להרעות ויוותר על מדותיו וכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו והנעלבים ואינם עולבים עליהם נאמר ואוהביו כצאת השמש בנבורתו וכשארם שואל ממנו עצה יתן לו עצה נכונה ולא יסיהו מדרך הישר בהעסק ששואלו ועל זה נאמר ולפני עור ונו' ואיתא במדרש אם אין לאדם מצוה קבועה לדורות מה הנאה יש לו:

עליהן כיצד היא הנקיטה א"ל חבירו השאילני קרדומך ולא השאילו למה היה הוא צריך לשאול מחבירו וא"ל חבירו איני משאילך כדרך שאתה לא השאלתני ה"ו נוקם ועובר בל"ת אלא יתן לו בלב שלם ולא יזכיר לו כלל ועל זה אמר דוד אם גמלתי שולמי רע ונו' ומה היא נטירה שמשאיל לו רק שאומר לו אינני כמותך שלא רצית להשאיל לי אלא אני משאיל לך נ"ב עובר בלאו שהרי נותר השנאה ומה יוכל לבא לנקימה אלא ימחה הדבר מלבו לנמרי והתורה העמידתנו על דיעות נכונות יפות וברורות ולכלי לילך אחר עצת היציר"ר שמכלכל

מליק הלכות משא ומתן

הלכות נטילת ידיים

סימן קנז זמן סעודה. וכו' ב' סעיפים:

יבטל מלימודו ימתין עד שעה ששית ויאכל בתחילתה או בסופה כמ"ש ב"ח"ט ס"י ה' סעי' י"א ע"ש ולא יאחר יותר דהוי כוורק אבן לחמת אם לא מעים מדי בצפרא (עמנ"א ד"ס לפנות קודם סעודה ואם אינו יכול ילך ד"ס י' אמות או י' פעמים ד"א ולא להכין תכסיל מיום אל יום ע"ס ואין מזהירין בזה ולהכין דבר לנקות הידים כסגנונים כגלג ע"ס):

א אסור לאכול ולשתות דרך וולל וסובא שנאמר בננו זה וולל וסובא והרמב"ם חשיב לה בל"ת נטירה במניין המצות ס' קצ"ה אלא יאכל בדרך ארץ ולא יאכל בשוק ולא מעומד ועוד יתבאר בזה בס' ק"ע כמ"ד:

ב שעה רביעית משעה שקם ממטתו היו זמן סעודה לכל אדם ואם הוא ת"ח ועוסק בלימודו כדי שלא

סימן קנח דיני נטילת ידיים לסעודה. וכו' ח"י סעיפים:

טומאה (רס"י) וזהו עניין הקדושה וההיפך מטומאה דכך רצון הקב"ה שנתנהג בנקיות ובקדושה וטהרה דנקיות סביא לידי טהרה וטהרה מביא לידי פרישות וקדושה ואע"ג דאמרו זה לענין ניגוב הידים מ"ם פשיטא שלעיקר נטילה וודאי הוי כלחם ממא ידיים עסקניות הן ועוד יש לגמ"י ממך מן התורה מקרא דוידיו לא שמשך במים כדאיתא בחולין שם (ונוה מוכן מ"ס עס נט"י משום סרך תרומה ועוד משום מלוה לשמוע ד"ה ופי' התוס' משום נקיות ע"ס ואינו מוכן כלל ולשמ"ס א"ס לדברי החמ"ס הם כנרכות מוהתקדשתם וי"ל גם כוונת התוס' כן ודו"ק):

ג וצריך ליותר סאר בנט"י וכל המולול בנט"י בא לידי עניות (שנת ס"ב:) ונעקר מן העולם (סוטה ד':) ובמס' ערו"ת פ"ה תנן שהיה אחד שפקפק בנט"י וקללוהו ומת בקללתו וכל העובר על ד"ח חייב מיתה ולא השילו חיוב נפ"י אלא על פת שמכרכין עליו המוציא אפילו אינו יודע להם שום טומאה ומכרך אשר קדשנו וכו' על נפ"י רציון דחכמים תקנו זה

א חכמים תקנו ליטול הידים במים כשרוצה לאכול לחם ברתנן בחגיגה (י"ז): נטילין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה ומפרש בנפ"י לחולין באכילה ולתרומה אף בגניעה משום דסתם ידים הוי שניות לטומאה ושני עושה שלישי בתרומה וגזרו על אכילה דחולין משום סרך תרומה (חולין ק"ו:) דאם לא ירגילו ליטול ידים בחולין אתו למיסרך גם בתרומה לבלי ליטול ידים ולא החמירו בנניעה דחולין דריינו אם נרגיל עצמינו באכילה דחולין ואע"ג דאין לנו תרומה בזמנ"ז מ"ם מהרה יבנה בהמ"ק ויהיה לנו תרומה ונדע ליותר בה (לכונן):

ב והאמת דלאו מטעם זה בלבד נזרו אלא דדרשינן זה מקרא דוהתקדשתם אלו מים ראשונים (ברכות ספ"ח) ועניין הקדושה הוא כדאמרינן בסוטה (ד':) כל האוכל פת בלא ניגוב ידים באלו אוכל לחם ממא שנאמר ויאמר ה' ככה יאכלו נפ"י את לחמם ממא ונו' דבלא ניגוב ידים הידים מאוסים ודבר מאוס הוי בטומאה כדכתיב כבה ונו' אלמא דדבר מיאוס קרוי

הר"ם מרומנבורג וממסע זה מקילים האידנא בזה (והלכות כתב לדיעה זו לדיעה אלא משום נקיות ולכריז תמוהים ללכדיה כחכו התום' ללזו משום נקיות וכמ"ס הטור בס"י ע"ג דהאידיג ליכא דין ע"ג ודכרי רי"ז עכ"ל אטעיייה להלכות שכתב ע"מ שאינו אלא משום נקיות ע"מ סק"ד ק"ט וכל"ל שאינו משום נקיות וידוע שספרי הרי"ז מליהס עעות וכהנחות הלכות הדברים כתקום ע"ג וגם נס"ז סק"י י"ט עעות זה דר"ו):

ה' כשחייבו ליטול במיובלו במשקה אפילו אין ידיו גוגעות במקום המשקה דחיישינן שמא יגעו ואפילו אינו מסבל רק ראש הירק או ראש הפירי ועל כל מין מיובל במשקה יטול בלא ברכה מפני חילוקי הדיעות שנתבארו ויש מן הנדולים שהאריכו לבאר הדעיקר כדיעה הראשונה שזהו דעת הגאונים והרמב"ם וצריך לברך (הגר"א סק"ג) ואין המנהג בן דגם אותם הנהגים במיובלו במשקה מ"מ מעולם לא שמענו שיברכו עמ"י ומסק ברכות להקל ומה גם בדבר שרוב העולם אין נוהגין בזה כלל:

י' משקין הם רק שבעה משקין ולא יותר ואלו הן יין דבש שמן חלב מל דם מים וסימנך י"ד שח"ם ד"ם אבל שארי מיני לחלוחית כשומן וזיעה ומי פירות אינם בכלל משקין דרק שבעה משקין אלו מבשירין ומסמאין כדתנן כמס' מבשירין פ"י (מ"ד) ומשקין אלו כל זמן שהן לחין עד שיהא בהן מופץ ע"מ להמליח נקראין לחין ואין פחות מזה כיבישין א"צ נמילה ודע דבש הוא רק דבש דבורים כשלאו אבל דבש תמרים הם מי פירות ולא משקה וכן דבש צירעים וגינים לא היו משקה ודם שחשבו לא שייך כאן כלל שהרי אסור לאכול דם ודם דגים והגבים לא היו משקה אלא משום דבמשכירין חשיב לה חשובוהו הפוסקים גם בבאן כשיגרא דלישאנא דמשנה שם ופשוט הוא דחומץ הוא בכלל יין ואם עשה ממים הוא בכלל מים וכן שכר שלנו הוא בכלל מים וכן יי"ש הוא בכלל מים ואף גם החוק שקורין ספיר"ם הוא בכלל מים ושמעתי מי שרוצה לומר דזיעה בעלמא הוא ואינו בן דהרבה מים נכנס בהם וכן בכל המשקאות הנמצאים במרתפים שייך מיובלו במשקה:

י"ג השותה משקין א"צ ליטול ידיו כיון ששותין ע"י כלי ואפילו מכל אצבעו במשקין ומוציא א"צ נמילה (מנ"ס סק"ה נסס רנ"ז) דלא גזרו בדבר שאין דרך בני אדם לעשות כן וממסע זה גם הסובל דבר מאכל במשקה במה שאין דרך בני אדם למובלו במשקה א"צ נמ"י דבמלה דעתו אצל כל אדם (ס"ג) אבל דבר שדרך למובלו במשקה אף אם מובלו ע"י מזוג או כף צריך נמ"י דלא פלוג רבנן (נא"פ סק"ג נסס נה"ג) מיהו זהו ודאי דדבר שדרכו לאכול בכף כמו מרק או במזוג כמו דגים ובשר א"צ נמילה דוחו כשותה

שייך לומר וצונו מקרא דלא תסור וגם אשר קרשנו שייך לומר כיון דמפכו זה אקרא דוהתקדשתם אבל לפת שאין מברכין עליו המוציא כגון לחמניות או פת הבאה בכימין והם מיני גלוסקאות וריקוקין שמברכין עליהם מוונתין א"צ נמ"י ואם קבע מעודתו עליהם דסברך המוציא צריך נמ"י וברכה ויש שמסתפקים בזה ואין בזה שום ספק וכ"כ הרשב"א בתה"ב וכן מכואר מלשון הרמב"ם רפ"ו דברכות שכתב כל האוכל פת שמברך עליו המוציא צריך נמ"י וכן הסכימו מפרשי הש"ע (ק"י ומנ"ס סק"ג) וכן יש להורות ליטול ידיו ובברכה ולמה לא תקנו באלו מפני שלא תקנו אלא על אכילה של קביעות שיש בזה המוציא וכרה"מ וניכרת הקדושה אבל לא במה שברכתו מוונת שהאכילה היא דרך עראי והברכה האחרונה קצרה ואין הקדושה ניכרת בזה כל כך ולכן גם על פחות מכזית א"צ נמ"י מפני שאין בזה ברה"מ ויש מי שאומר שגם על פחות מכביצה פת א"צ נמ"י ממסע דכל טומאת אוכלין הוי כביצה ולכן יטול ידיו ולא יברך אבל רוב רבותינו לא מ"ל כן דכיון דחייב בברה"מ ובמהמוציא לא פלוג רבנן ויכול ידיו ויברך (כ"מ נמנ"ס סק"ג) אבל י"א דהוה רק בתרומה (הגר"א סק"ו) ומסק ברכות להקל ויש מי שרוצה לומר שגם בפחות מכזית יטול בלא ברכה (א"ר סק"ד) כיון דצריך לברך המוציא וכדמומה שהעולם לא תפסו כן ועל פחות מכזית אין נמ"י (וכמ"ס המנ"ס סק"ד דכל ספי"ג נש"ע הוא מנוסחא מוטעת ואין מולק בזה):

י"ד אסרינן בפסחים (קט"ו) כל שמיובלו במשקה צריך נמ"י ויש שפירשו הטעם דכמו דבפת גזרו משום סרך תרומה דשני עושה שלישי בתרומה ובמשקין קי"ל דכל הפוסל את התרומה מסמא משקין להיות תחלה אפילו בחולין וא"ב בשלא יטול ידיו יממא הודים להמשקין להיות תחלה והמשקין יטמא להאוכל דראשון עושה שני בחולין (ת"י נכרות פ"ח) ולפ"ז צריך ברכה כמו בפה אבל התום' כתבו בפסחים שם דנמילה זו אינה משום קדושה ונקיות כבפת אלא משום שלא יטמא המשקין ויהא אסור לשתותו ולפסול גופו וכו' ולפי זה נראה דאין לברך על אותה נמילה כיון דליכא הכא מצוה לשמוע ד"ה וכו' עכ"ל כלומר דבאמת משום טומאה וטהרה לא שייך אצלו דאמו אנן נוהגין מטומאה ועיקר חיוב דנמ"י הוא מוהתקדשתם וזה אינו אלא בפת באכילה קבועה כמ"ש ומעמא דסרך תרומה הוא טעם נוסף וכיון דבזה לא שייך הך דוהתקדשתם לא שייך ברכה וכמה מראשונים הסוברים כן ולדיעה זו אין חיוב כלל בזמנ"ה ליטול ידיו ליטובלו במשקה וזה אינו רק בזמן הקדמון שאכלו כמרתה וכ"כ להדיא הטור לקמן בס"י תע"ג בשם

י ויש להסתפק במיני מרקחת שהכוונה לשם הרושב כגון סחוטין הפירות ומטגנין הרושב כנופת שקרין צוקער וכולן מי פירות הן ורק שררף לערב מעט מים בעת הרקיקה וכן אפילו כשמטגנין עיש הפירות והן שרימין כחו מיני קאנפאטורין שלנו שיש בהם הרבה רוטב מ"מ העיקר הוא הנופת רק שמעט מים מעורב שם וכן כל מיני קיוחות אנו עושים עתה כנופת ולא בדבש והם מי פירות רק שמעורבים בהם מעט מים אם צריכים נטילה ונראה ד"צ נטילה דכיון שיש רוב מי פירות נגד המים כשילים המים לגבי מי פירות ודבר זה מפורש בבכורות (כ"ז) בסוגיא דהלוקח ציר ע"ש וזה ששנינו במכשירין (פ"ו מ"ג) דציר מהור שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא אוקמהו בבכורות שם (כ"ג:) דגם מקודם היה מחצה על מחצה ע"ש ודברי הרמב"ם פ"ט מטומאת אוכלין דין ד' שפי' המשנה כפשטא כבר תמרו עליו בזה ע"ש מיהו לדינא הוא כמ"ש וא"צ נטילה למרקחת שלנו אא"כ נטגנו בדבש וכן עיקר לדינא.

יא כתב רבינו הב"ח במעיק ה' בשר צלוי יש מי שנראה מדבריו א"ע שהמוהל מיפח עליו דינו כפירות ותבשיל מחמים והם נגובים דינו כפירות עכ"ל ביאור דבריו דקיידי בצלוי שצולין על שפוד על האש ולכן המוהל היוצא מהבשר עצמו דינו כמי פירות וא"ע"פ שוואיא הורחה במים מ"מ מכתמי נתיבשה מחמים תיכף קודם בישולה ותבשיל מחמים והם נגובים פשיטא שא"צ נטילה וי"א דאפילו יש מים מופחים על הבשר ועל החמים א"צ נטילה שלא נזרו אלא על מה שטובלין במשקה ולא מה שיש על המאכל משקה טופח (יש"ש פ"ח דמולין סי' י"ח) שכיבו שנתבשל מקרי אוכל (מג"א סק"י נסס מהרי"ט) וחלקו על זה שהרי הרשב"א כתב (נתיב"ב) דפירות ובשר ודגים שיש בהם משקה או טובלין במשקה צריך נט"י (פ"ו סק"ט) ואין זה ראייה דהוה כשלא נתבשל אבל כשנתבשל שם מאכל עליו וכן משמע ברש"י ברכות (כ"ז י' ד"ה אין לני) שכתב משקין תבשיל טופח על הירדים אין תורת משקין עליו אלא תורת אוכל עכ"ל (ומ"ש המג"א סק"י דהוה כשקט של עלמו ע"ש לא ידעתי מ"מ לומר כן אך ממנה רפ"ג דטהרות מצנאר דהוה משקה ע"ש אך לפ"מ"ש הי"ש אף דמקבל טומאה מ"מ לא נזרו בזה ודו"ק):

יב הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח דמראה שמחמיר יותר מדברי חכמים והחכמים לא נזרו על פירות רק על פה מפני שתחומת פירות דבנן ואף אם היו דאורייתא כדמשמע מדברי הרמב"ם פ"א מתרומות מ"מ הם אכילת עראי ולא נזרו רק על אכילת קבע כמ"ש ודווקא כשנוטלין מתורת חיוב אבל אם נוטלין משום נקיות בעלמא ובפרט כשירע שאין ידיו נקיות שפיר דמי וכן השו"ת א"צ ליטול אפילו ידו

כשוחה ואותם ששוקעים פירות במים כדי לנקותם מעפר או משאר דבר מיאום ואוכלם בעוד המים לה עליהם צריך נט"י (ע"ת סק"ד) אבל אי מקנחם אפילו יש עדיין קצת לחלוות עליהם א"צ נט"י (ומ"ש הט"ו) שק"י נדבש י"ט):

יג מי ביצים הם מי פירות וכן שומן של בהמות ועופות ומים שהגליר שנינו בתוספתא דטהרות דאינו משקה (הניאה הר"ס פ"ג דטהרות מ"ב) חזרו ונימוחו הוי משקה (סע) השלג אינו משקה הישב עליו למשקין הוה משקה (נדג י"ז) ונראה דהוה כשלא נמוחה דאלו נמוחה הרי הם מים גמורים וכתב הרמב"ם בפ"א מטומאת אוכלין דין י"ט השמן הקרוש אינו אוכל ולא משקה חשב עליו כשהוא קרוש בין לאוכל בין למשקה במלה דעתו חלב שקרש לא אוכל ולא משקה חשב עליו במלה דעתו אם חשב למשקין ע"ש וכן יין ודבש הדין כן ובשנימוחו חזרו להיות משקין חלב שבקיבה ושכחל אינו משקה (סע) ומהו למדנו דחמאה אינה משקה אא"כ נימוחה והאוכל דבר כחמאה א"צ נט"י אפילו מהו כדיו ואין חילוק בקרוש בין שנקרשו ע"י בישול בין ע"י צינה אבל אם נתעבו רק מעט ועדיין הם ניגרים ויש בהם טופח להטפוח הוי משקה וצריך נט"י (מג"א סק"ז):

יד מיני מרקחת שמטגנין בדבש כמו איי"ן נימאכ"ן וטוינלא"ך ופירועמק"ם וכיוצא בהם י"א דלא הוי משקה מדתניא בתוספתא דטהרות דבש הזב מכורתו מטמא טומאת משקין הישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין וא"כ דבש המרקחת כיון שעומד לאכילה לא מקרי משקה (מג"א) ושהו טעות דהוה בדבש הזב מאילו וחישב בשעת הויבה אבל הדבש שרדו מכורת תניא שם דמטמא טומאת משקין ואינו מועיל מה שיחשב לאוכלין דאין מחשבה מוציא מידי מעשה ואע"ג שטיגנו והוה מעשה ומוציא ממחשבה והו ככלים אבל באוכלים עד שיפסל מאכילת כל (ט"ו סק"ז) ולענ"ד אע"ג דאמת הוא בדברי הדיעה אחרונה מ"מ לדינא העיקר כדיעה ראשונה דוראי משום עצם הדבש הוי משקה אבל הא אמרינן בשבת (קמ"י:) דמשקה הבא לאוכל אוכל הוא וביומא (פ:) כל אכשורי אוכלא אוכלא ע"ש והבא הרי בא אוכל ולהכשיר את האוכל וא"צ נטילה ואין לחלק ולומר משום דהתם לא היה עליו מקודם שם משקה קודם שבא להאוכל ולכן כשבא להאוכל נעשה אוכל אבל בנאם היתה עליהם שם משקה מקודם דאינו כן דגם בכאן אמרינן כן דעתה בעת שאנו מחייבים אותו בנטייה מפני המשקין כבר נתערב עם האוכל והכשיר את האוכל ואין החיוב אא"כ נתן עתה דבר מאכל לתוך משקה (ומ"ש המג"א סק"ז) דכנקשו אפילו חזרו ונימוחו אינם משקין ע"ש והו דעת התוס' מכל הרמב"ם לא פסק כן מ"מ:

של על נמילת ידים הם עני כלומר שזה מציל מן עניות (לכנס) ואע"פ ששיעורם כרביעית יסול בשפע דאמר ר"ח אלא משאי מלא חפני מיא ויהבי לי מלא חפני מיביתא (שנת ס"ג) כלומר שהמיל על ידיו הרבה מים ונתנו לו הרבה עושר של השמים ואותם בני אדם המולולים ומפקקים על דברי חז"ל סופם לאבדון ואין להם חלק לעוה"ב ועליהם צווח הנביא הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שהרי כנמ"י יש נקיות גדולה ומ"מ לרוע יצרם המנוול ימאסו כמצוה העדינה הלון ויאכלו כמנוף ידים אוי להם ולנפשותם: וכן כשנטמל ידיו יקח הכלי בימינו ויתנה לשמאלו וישול יד ימין תחלה דבכל מקום חולקין כבוד לימין ועוד יש מעם בזה (עמ"ל ר"ס ז) ולפי מה דקיי"ל דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן היה צריך לברך ברכת ענט"י קודם הנמילה ומ"מ לא נהנו כן ומברכים אחר הנמילה וכן עיקר לדינא משום דברוב פעמים אין ידיו נקיות וא"א לברך כלל ולכן לפרקים אף כשידיו נקיות לא פליגי ועוד דגם כשמברך אחר הנמילה הוי עובר לעשייתן ומברך קודם שמשפשף ידיו זה כוח שכן רד"ב בני אדם והוי כקודם עשיית המצוה וכ"ש אם נטמל כפי ראשונה פחות מדביעית דעדיין לא נטהרו עד אחרי מים השניים כמו שיתבאר ומברך קודם השניים והוי עובר לעשייתן ואפילו מברך לנמיר אחר הנמילה ביון שמברך קודם הנינוב היה עובר לעשייתן רגם הנינוב מעכב כמו שאמרו ריש סוטה דכל האוכל בלא נינוב ידים כאלו אוכל לחם ממא:

וְלֹכֵן יוֹדֵר לִנְנֵבם הַיָּמִיב וְעֵיקֵר דִּין זֶה הוּא מִצַּד טוֹמְאָת הַמַּיִם כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר וְכַשְׁנוֹמֵל בְּפִעַם הָרֵאשׁוֹן הִרְבָּה מַיִם אֵינֵן מְמַאֵת וְכֵן הַטּוֹבֵל בְּנֶהַר אַבְל מ"מ לֹא רְאִינוּ מַעֲוֵלִם לֵאכּוֹל בִּירֵים לַחֹת וּמְכוּעֵר הוּא וְלֹכֵן נִחְשָׁב גַּם הַנִּינוּב מִן הַמַּצּוּה וְכַשְׁמִבְרֵךְ קוֹדֵם נִינוּב הוּוֹ עוֹבֵר לַעֲשִׂייתָ וְכֵן הַמְנַהֵג הַפְּשׁוּם וְאֵין לַשְׁנֹת (וּמְחוּז דְקִדּוּק הַט"ו כַּסְק"ג) וְאֵם שֶׁבֶל לְבָרֵךְ קוֹדֵם הַנִּינוּב יִבְרַךְ גַּם אַח"כ כְּמוֹ בַּמִּבְיָלָה שֶׁמְבָרֵכֵת אַחַר הַמִּבְיָלָה כְּמִבְאֵר בִּיּוֹד מִי ר' וִישׁ מִי שְׁאוּמֵר דְאַחַר הַנִּינוּב לֹא יִבְרַךְ (ט"ז סְק"ג) כְּמוֹ בְּרִמּוּצֵי שְׂאִינֵי מִבְּרֵךְ כְּשׁוֹמֵר מַעֲוֹתֵיהֶם בְּמ"ש בְּמִי קַס"ו וְהוּא דְמִי דְהֵרַם הִיהָ רְאִי לְבָרֵךְ קוֹדֵם הַמַּצּוּיָה וְהוּוֹ נִרְאָה וְנִדְחָה דְאֵינוֹ חוֹזֵר וְנִרְאָה מִשְׂא"כ הַכָּא כְּרִיב נְמִילוֹת לֹא הִיהָ רְאִי מְקוּדֵם לְבָרֵךְ וְהוּוֹ דִּיחּוּי מְעִיקֵרָא וְקִי"ל כְּכֹל הַש"ס דְלֹאֵן שְׂמִיָּה דִּיחּוּי וְכֵן הַכְּסִימֵו גְּדוּלֵי אַחֲרוֹנִים שִׁיבְרָךְ אַח"כ (מ"ג סְק"ג) וְהִ"ר סְק"ג) וְכֵן עֵיקֵר לְדִינָא אַבְל אַחַר בְּרֵכַת הַמַּצּוּיָה אֵינוֹ מִבְּרֵךְ עֲנִי' (ס) דְהוּוֹ בְּכָבֵד עֵבֵר זְמַנָּה בִּיּוֹן שֶׁהַתְּחִיל כְּעֲנִיין אַחַר (וְלֹא יַעֲבֵד יְדֵי בְּהַלּוֹק אוֹ בְּגַדּוֹ עֲשָׂה לְסִכְחָה וְכַתֵּב בְּגִבְרֵי שֶׁסֵּם מִיד אַחַר כְּהַרְמִי הִכִּיאוֹ לְפָנָיו דְכֵר עֲטִיבֵלוֹ בְּמַקְשֵׁי ח"ס נְס"י):

המטביל

ידו אחת ביון ששותה ע"י בלי תמיד לא נזרו בזה ואפילו נטמל בידיו מים מנהר מקרה היא ולא נזרו בבה"נ (עמ"ל סק"ה) וכן כשמכשלים מיני עיסה כמים א"צ נמילה כי אוכלין אותן בכף (פ"ז סק"ט) ונ"ל דאפילו אם נטמל בידיו ביון רהוי מילתא דלא שכיחא לא נזרו בה רבנן וכשמטבגין עיסה בחמאה שאוכלין בידים אם יש עליהם חמאה לחה שיש בהם טופח ע"מ להמפיח צריך נמילה ואם לאו א"צ נמילה ואם טיננו בשומן ככל עניין א"צ נמ"י שהם מי פירות (פ"ז ס) וכן כשר ממרק אין דרך לאכול רק ע"י מולג וא"צ נמילה וכן תפוחי אדמה שבתבשילו וכשאוכלם בחמאה נמוחה צריך נמ"י:

יג נמל ידיו לרבר שמיכולי משקה ואח"כ נתיישב לאכול לחם או שנטמל ידיו שלא לאכילה כלל כגון שהיו מלוכלכות ואחר הנמילה הנינוב נתיישב לאכול לחם תלוי בריועות שיתבארו בס"י קנ"ט אם צריך כוונה לנמ"י לאכילת פת אם לאו דאם צריך כוונה ווראי צריך לחזור ולנטול בכרבה ואם א"צ כוונה א"צ לחזור ולנטול כלל אם לא הסיח רעתו מהנמילה הקודמת ודעתם של רבותינו בעלי הש"ע לקמן נוטים דא"צ כוונה ולכן בכאן יסול ולא יברך ונמצא אכילתו עתה בלא ברכה דתחלה ווראי לא בירך ונס עתה לא יברך ואין לומר יברך עתה על הנמילה הקודמת דהא קיי"ל דגם לאחר נינוב מברך עניי א"א לומר דהוה כנמילה שכיון שלש פת אבל בכאן כנמילה ראשונה הא לא ביון לנמ"י דפת (מ"ג סק"ג) ולכן אינו מברך כלל וברכות אינן מעכבות ואם ננע באמצע אכילתו במקומות הממוגפים כגופו חוזר ויסול ידיו ויברך עניי וכ"ש כשיצא לנקיבו באמצע הסעודה דצריך לחזור ולנטול ולברך ענט"י:

יד כספ"ק דעירובין תנן רבמחנה מלחמה פטרו מנמ"י משום דהוי מקום סכנה ואף שיש מים תוך ד' מילין א"צ לילך וה"ה להולכי מדבריות או שהיה בדרך במקום סכנה ואין לו מים פטור מנמ"י וכן מי שיושב בבית האמורים ואין לו מים דיכול לאכול בלי נמ"י ואף שמצינו בר"ע כשיושב בבית האמורים לא רצה לאכול בלא נמ"י (עירובין כ"א:) מחמת היה עצמו היה מרדינא פטור ונראה דא"צ לברוך ידיו כמפה ולא"ל רבין דפטרוהו רבנן פטור לנמירי ויש מי שאומר שצריך לברוך ידיו כמפה (א"ר סק"ד כספ"ק מ"ט) ולא משמע כן מלשון המשנה דביון דהתן שפמרום הו"ל לומר היתרום ע"י ספה כמו כנמ"י התיירו ספה לאכול הרומה (חולין ק"ז:) ויתא בירושלמי שם דבשם שהתירו בהליכתן למחנה כמו כן בחזירתן ע"ש:

מן כבר נתבאר שמאר צריך ליהרר כנמ"י הנעקר מן העולם ובה לירי עניות וסימנך דראשי תיבות

ואף במטביל יש בו משום מיאום אם דעתו קצה עליו וצריך לנכח (ש) אבל רבינו הב"י במע"י י"ג פסק דשופך רביעית ככת אחת על שתי ידיו או רביעית על כל יד היו כמטביל ע"ש ונדולו אחרונים לא פסקו כן כמ"ש וכיצד מברך במטבילה יתבאר בס"מ קנ"ט:

יה המטביל דיוי יכול מדינא לאכול בלא ניוב בלא נממא הידים ולכאורה נם בשופך רביעית בבת אחת על ידיו נ"כ הא לא נממא המים ומ"מ כתבו דאינו כן דהניוב הוא תקון הכמים ותקנו בכל עניין רק בנטילה ולא במטבילה (רש"י זכ"ה וע"י ומנ"א סק"ח)

סימן קנמ באיזה כלי נוטלין לידים וכיצד נוטלין. וכו' ל"מ סעיפים :

דכלים שהמשניות ידועים לכל ופתח בהשיעור הראשון כמו בנדה ואף שלא הזכיר כאן כלי חרס סתמא בפירושו שברך זה ידוע ששיעור כונם משקה אינו אלא בכ"ח והוא שכתב הרמב"ם דכלי שנשברה שבירה המפזרת פסולה לנמ" ויראה לי שזהו גם דעת הסמ"ק שהביא הטור וז"ל כתב בסמ"ק שאם ייחדו לותים תורת כלי עליו ומותר ליטול ממנו אם יחזיק רביעית עד שניקב כמוציא זית עכ"ל והוא ממש שיטת הרמב"ם והטור השיגו עליו בזה"ל ואפשר לחלק דווקא לעניין טומאה מועיל יחוד לותים אבל לעניין נטילה ששיעורה בכונם משקה כיון שניקב בזה השיעור אינו חשוב עוד ככלי עכ"ל דהטור הזה פשיטא ליה דשיעורא בכונם משקה אמר רבא על כל הכלים א"כ אינו עניין לטומאה אבל לשיטת הרמב"ם תלוי זה בזה ובע"כ צ"ל כמו שבארנו בס"ד :

ד' אבל הסמ"ג בה' נטילת ידים כתב אמר רבא כלי שניקב בכונם משקה אין נוטלין ממנו הידים שאין שם כלי עליו ואפילו ניקב למעלה מרביעית ובתב מורי שהיה נוהג ר"י כן אפילו בכלי שטף אע"פ ששיעור זה לא הזכיר אלא בכלי חרס עכ"ל וכ"כ התוספות בנדה שם וז"ל ואף גב דבכולי שמעתין לא הזכיר כונם משקה אלא בכלי חרס וכו' ולא בכלי עץ מ"מ הא דאמר רבא בחולין כלי שניקב בכונם משקה אין נוטלין ממנו לידים יש להחמיר בכל הכלים וכו' כיון שלא הזכיר כלי חרס אלא כלי סתם עכ"ל ואין הכוונה חומרא בעלמא אלא מעוקר דינא ומעמם נ"ל דכל הכלים כשייחדו למים בטל מהם שם כלי בניקב בכונם משקה והרי בכלי חרס עצמו הרין כן דכשייחדו לותים צריך נקב כמוציא זית ולכן הא דבכלי עץ צריך כמוציא רמון משום דסתמייהו עומדין לכך אבל בייחדו למים די בכונם משקה וראיה לזה ושהו דהרי נם בכלי מתכות שנינו שם דכשייחדו לין לוחם היה מהרתן כשש נקב שהיין והשמן זב מהן ע"ש ועוד דלשיטת הרמב"ם והסמ"ק אין נדון בכלי אדמה וכו' שאין מקבלין טומאה דבהן לא שייך שישברו בכדי מהרתן מטומאה שהרי אין מקבלים טומאה לעולם אלא ודאי דכל שמשתמשים בה לנמ" כמל שם כלי מעליה בכונם משקה ולהרמב"ם והסמ"ק נ"כ צ"ל כן בכלים אלו דברידהו ליכא שיעורא אחרינא ועיין במע"ף י"א : מירה

א' אין נוטלין לידים אלא בכלי שלם וילפינן ממי חטאת דכענין כלי כדכתוב מים חיים אל כלי וקדושו ידים ורגלים בעינן נ"כ כלי כביור וכיוצא בו ועוד דשולחנו של אדם במקום מובח (זלתי הגינה) וכמו שקורם עבודת המזבח היה צריך לקרש ידיו מן הכיור כמו כן קורם אכילתו יקרש ידיו ע"י כלי ותנן במס' ידים (פ"א מ"ג) בכל הכלים נוטלים לידים אפילו בכלי גללים בכלי אבנים בכלי אדמה ואף דלטומאה אינם נחשבים כלים לקבל טומאה מ"מ הא כלים הם ומה לנו אם מקבלים טומאה או אינם מקבלים :

ב' ודע דלענין נקב בכלי אי פוסלת וכמה הוא הנקב שיפסול יש מבוכה בין הפוסקים ולכן בהכרח לבאר הרין ממקורו נרמינן בחולין (ק"ז) אמר רבא כלי שניקב בכונם משקה אין נוטלין ממנו לידים ואם נאמר המעם כיוון דבטלה לה מתורת כלי לעניין טומאה דנקב בזה נדון הכלי כמו שנראה מדברי הרמב"ם בפ"ו מברכות דין י"א שכתב ובלים שנשברו שבירה המפזרת אותן מידי טומאה אין נותנין להם לידים מפני שהן שברי כלים עכ"ל ולא הזכיר כלל כונם משקה וגם בדיון דצנור שבגמ' שם שהוזכר כונם משקה ויתבאר בסעיף כ"ט והרמב"ם כתב לה שם בדיון י"ד השמיט נ"כ כונם משקה ע"ש ונראה להדיא דס"ל דמעמא דרבא משום דנקב זה נטהר מטומאה דהוי כשבר כלי וא"כ אין דין זה רק בכלי חרס המיוחד למשקין כדאמר רבא בעצמו כשכתב (ז"ה) : חמש מדות בכלי חרס ניקב ככונם משקה מהור מלקדש בו מי חטאת ועדיין כלי הוא להכשר ויעים וכו' ע"ש ומה שהזכיר כונם משקה משום דהיא מדריגה ראשונה של ביטול כלי כמו שפרש"י בנדה (מ"ט י) שאומר שם נ"כ כלי חרס שיעורו בכונם משקה ופירש"י שזהו פהות של שיעורים המכבלין אותו מהיות כלי עכ"ל (והע"ג דגמטרא הוי כמזילת נסקה ק"ך זהו סדר גלי לנתלה ע"ש) :

ג' וז"ל אין דין זה רק בכלי חרס המיוחד למשקין אבל אם מייחדת לאיכולין שיעור הנקב כמוציא זית כמבואר שם וכן אם היא כלי שיעורה כמוציא רמון כדתנן בכלים ריש פ"י"ו ואם היא כלי מתכות יש שיעורים אחרים כמבואר שם פ"י"ד וברמב"ם פ"יא מכלים ורבא סמך על השיעורים שנתבאר במשניות

ה מידה לשני שימות אלו וודאי דאין חילוק בין כשנוטל על ידיו מהכלי דרך פיו העליון ובין כשנוטל דרך הנקב אף שנשא רביעית מהנקב ולמטה כיוון הדמקם משום דהוי שברי כלי א"כ בכל עניין אסור ליטול ממנו לידים וראיה ברורה לדבר זה מהמ"ג שכתב שם וז"ל ואם הכלי ניקב מצדו פחות מכונס משקה ומחזיק רביעית למטה מן הנקב ובאין המים דרך הנקב על ידיו מהזרות אפס הנוטל מן המים העוברים חוץ לנקב ונופלין דרך שפת הכלי פסולות וכו' דמן הנקב ואילך אין תורת כלי עליו אלא למטה מן הנקב יש תורת כלי עליו מאחר שלא ניקב ככונס משקה עכ"ל הרי מפורש דנקב ככונס משקה כל הכלי פסולה ובפחות מכונס משקה מה שלמעלה מן הנקב אין תורת כלי עליו ומה שלמטה יש תורת כלי ועירך ליטול דרך הנקב ולהרמ"ג פשיטא שכן הוא שהרי כתב להדיא דנשברה המטהרת אין נוטלין לידים מפני שהן שברי כלים עכ"ל ופשיטא שבשבר כלי פסול ליטול לידים מאיה מקום שהוא אך בפחות מכונס משקה לא נמצא בפוסקים חומרת המ"ג :

ו אמנם הרא"ש והמור"ש כתב דרך אחרת כזה דהרא"ש בחזקתו שם כתב כלי שניקב ומחזיק רביעית למטה מן הנקב מותר ליטול דרך הנקב אבל לא דרך פיו ולמעלה מן הנקב לא חשיב כלי עכ"ל וז"ל המור"ש אף ניקב ככונס משקה וכו' כגל מתורת כלי ואין נוטלין ממנו לידים ואפילו אם הוא מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה וז"ל שנוטל דרך פיו למעלה דמה שממנו מן הנקב ולמעלה אינו חשוב ככלי ונמצא שאין המים באים על ידו מהכלי אבל אם נוטל דרך הנקב שרי כיון שמחזיק רביעית ממנו ולמטה וכתוב בסמ"ק וכו' ואפשר לחלק וכו' עכ"ל ודעתם דלאו בדיני מומאה ומהרה תליא מילתא שהרי נוטלין גם בכלים שאין מקבלין מומאה אלא דהכי פסיקא לרבא דכל כלי שניקב ככונס משקה לא חשיבא כלי לענין נט"י כיון דהמים יוצא בשפע דרך הנקב כשהוא ככונס משקה שהוא הרבה יותר ממוציא משקה ולכן כנוטל דרך הנקב שכיך דמי כיון שיש רביעית מהנקב ולמטה דל החלק העליון מכאן וממילא מוכח מדבריהם דבניקב בפחות מככונס משקה מותר ליטול גם דרך פיו מפני שהוא נחשבת כלי עדיין מפני שהמים אין יורדין בהם בשפע (ולכן הינו הטור על הסמ"ק לדעתו אין מלוי נטומאה ומהרה) :

לא מקריא כלי כשיש בה נקב ככונס משקה ואסור ליטול ממנה דרך פיה אבל דרך הנקב מותר וכוזה מקילים נגד הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק דאלו לדידהו בכלי חרס המיוחד למשקים נפסלה כל הכלי בנקב ככונס משקה ואסור ליטול אף דרך הנקב אבל לתרא"ש והמור"ש :

ו דעת הרשב"א בתורת הבית (צ"ח ו' ע"ג נ"א) אינה מובנת לכאורה שכתב וכלי שנשבר אע"פ שמקבל רביעית למטה מן השבר כתוב בספר התרומה שאסור ליטול ממנו דכל שלמעלה מן השבר אין תורת כלי עליו ושבר כלי הוא ומ"מ אם דרך השבר ניגרין המים על ידו מסתברא שהיא מותרת דהו"ל ככרזא ומסתברא דאפילו נשבר כל שלא מיהר מחמת שבידתו עדיין כלי הוא ואין מחלקין את הכלי לשנים וכל שמקבל רביעית ואין שברו גדול כל כך שמהרני מטומאתו מותר ליטול ממנו לידים עכ"ל :

ז והנה רברוי סתומים ונלע"ד דה"פ דמקודם הביא דברי ספר התרומה דכל כדעת הרא"ש דכל מה שלמטה מן השבר יש עליו תורת כלי אם יש שם רביעית ויכול לשפוך דרך השבר ומה שלמעלה הוי שבר כלי ומ"ש דהו"ל ככרזא אין הכוונה שמש ככרזא דהברזא עשוי מתחלתו כן אבל הכא שבר הוא אלא דה"פ דלא גרע מושפך דרך נקב הברזא דל חלק העליון מכאן ולא הוכיח שיעור הנקב דאדברוי רבא קאי דהנקב ככונס משקה ולא חש לכרזא זה מפורש כיון דס"ל דאין זה עניין לטומאה ומהרה כדעת הרא"ש סמילא דהנקב הוא ככונס משקה דהמים יוצאים בו בקילוח ואין זה כלי לנט"י וזהו דעת ספר התרומה :

י ואח"כ כתב הרשב"א ומסתברא וכו' כלומר שחולק על ספר התרומה בתרתי חדא לקולא במה שסובר סה"ת דבכל שבר נפסלה הכלי לנט"י אומר לא כן דכל שלא מיהר מחמת שבידתו עדיין כלי הוא כלומר וכשרה לנט"י ובדעת הרשב"ם והסמ"ק ואח"כ אומר דאין מחלקין את הכלי לשנים כלומר כזה פליג לחומרא והיינו דלסה"ת החלק התחתון כשיש בו רביעית ויכול ליטול מן השבר תמיד כשר ואידו ס"ל דאין מחלקין לשנים כלומר דאם רק יש בשבר כדי לטהרו ממומתו נפסלה כל הכלי כדעת הסמ"ג שהבאנו (כנ"ג ז' ככונס) :

יא ונמצא לפי מה שבררנו הרמב"ם והסמ"ק והרשב"א בחדא שיטתא קיימי דכלי לא נפסלה בנקב אא"כ נטהרה מטומאתה בנקב מזה ושיעור ככונס משקה אינו אלא בכלי חרס המיוחד למשקים אבל כשאינו מיוחד למשקים אלא לאוכלים וכן כלי עץ וכלי מתכות וכלי עצם וכלי זכוכית המיוחדים לאוכלים אין הנקב פוסק רק אם הוא גדול כוית וכן כלי נללים

על תמימה יפה בעץ או בברזל שחאה מתקיימת אמנם הרא"ש בפירושו שם כתב מפורש להיפך וז"ל אכל מן הצד מקדשים במים שלמה מן הנקב ואפילו לא פקקה במפרטו וכו' עכ"ל וכן משמע מהרא"ש ע"ש אבל הרמב"ם פסק כמ"ש (והט"ו סק"א הביא משנה זו וכתב דנט"ו תמירא טפי ע"ש ודבריו תמוהין ותמיהני למה לא הביאו דברי הרא"ש ולדינא יש לסמוך על המקילין כמ"ס התה"ד כפי קס"א דנט"ו הולכין אחרי המקילין ע"ש ודוק):

יד כמה הוא נקב דבונם רישקה אם ישימו אותו על מים יכנסו המים דרך הנקב והוא גדול מנקב שהמים יוצאים בו דזהו אפילו בנקב קטן מאד ואין שום פסול בנקב כזה לרוב הפוסקים ואפילו הנקב בשוליו הכלי מותר לבר להסמ"ג אסור כמ"ש וכן יש סימן אחר לכונס משקה והיינו שהמים יוצאים ממנו מ"ף אחר מ"ף בידוע שהוא כונס משקה (גיה מ"ע): ויש מי שאומר שאם נסדקה על פני כולה מלמעלה למטה אף שאין הנקב בכונס משקה אלא כמוציא משקה פסולה לנט"ו משום דנטהרה עי"ז מטומאתה (ב"ה) והנהגה אם נטהרה מטומאתה ככה"ג וודאי דפסולה לנט"ו אבל אינו מבואר בשום מקום דין זה (ט"ו קס"א) ואדרבא כפ"ה דבלים משנה י"א מוכח דסדק נקב חר דנא אית יהו ע"ש וכל סדק שבמשניות הוה הפסק מרובה בין זל"ז כמבואר בפ"ש דכלים משנה ז' דתנן נסדק מן התנור לפרידה שיעורו מלא פי מרדע וכן בריש פ"א דהאלות בבית שנסדק דלכל הפחות הוא כחוש המטילות ע"ש ובשלהי שבת הוה סדק במטח ע"ש הלכך יתאם ליתא להאי דיוא:

מן ולכן כל מין כלי שיש בה נקב אם אין בו ככונס משקה מותר ליטול בו לנט"ו וכן אלו יש בו פגימה מלמעלה או סדק אפילו על פני כולה או המים אין יכולים ליכנס דרך הפגימה או דרך הסדק מותר ליטול בו וכן אם הנקב או הפגם או הסדק גדול הרבה עד שיכול ליטול דריו דרך הנקב או דרך הפגם או דרך הסדק ונשאר עדיין מהם ולמטה רביעית מותר ליטול בו לנט"ו לדעת הרא"ש והטור וכה"ת ולרבותינו בעלי הש"ע וכן אם סתם הנקב או הפגם או הסדק באווה דבר שהוא מותר ליתור אף דרך פיו לדעת הרמב"ם וכמה מהגדולים במ"ש בסעיף י"ג ולדעת הרא"ש אינו כן כמ"ש וכבר כתבנו דבנט"ו יש לסמוך על המקילין:

מן תנן במס' ידים פ"א (מ"ג) אין נוהנין לידים לא ברפנות הכלים ולא בשריו המחץ ולא במנופת החבית ופרשו הר"ש והרא"ש והרע"ב דרפנות הכלים ישולי המחץ היו שכרי כלים ומנופת החבית הוי הפסול משום דלאו להשתמש בתוכה עבידא אלא כיומי לחבית ע"ש ולפ"ו אפילו הן מחזיקין רביעית ועימרים

גללים המיוחדים למשקין דינם ככונס משקה ובשמיזורים לאוכלים דינם כבית ואע"ג דלא מקבלי טומאה מ"מ לענין נט"ו אין לשנותם משארי כלים ונגד זה מחמירין כשיש נקב המותר פסולה כל הכלי אפילו החלק שמן הנקב ולמטה:

יב ודעת הרא"ש והטור וסה"ת ממש להיפך דאין תלוי בטומאה וטהרה אלא ככל כלי פוסל נקב בכונס משקה ונגד זה מקילים דהחלק התחתון כשיש בו רביעית ויכול ליטול מן הנקב תמיד כשר אף אם נטהרה הכלי מטומאתה והסמ"ג תופס חומרות שניהם דבכל כלי פוסל נקב בכונס משקה והוה גם דעת התוס' בנדה שם ועוד החמיר הסמ"ג כדעת הרמב"ם דבכונס משקה גם חלק התחתון פסול והחמיר יותר מהרמב"ם דלהרמב"ם והסמ"ג והרשב"א אין זה רק בכ"ח המיוחד למשקין ולהסמ"ג בכל הכלים הדין כן ורק בנקב של מוציא משקה הותר החלק התחתון אבל לכל רבותיו בנקב שהוא פחות מכונס משקה כשר לגמרי גם החלק העליון ודע שחמור בסוף העניין הביא גם דברי הרמב"ם ע"ש ונראה דדעתו דבזה מודה להרמב"ם דאם נטהרה מטומאתה בנקב כזה פסולה לגמרי ורבותינו בעלי הש"ע כתבו לגמרי כדברי הרא"ש והטור ולא הביאו כלל דברי הרמב"ם ולא דברי שארי הפוסקים וצ"ע (ועתה מסוס דג"י נספרו הגדול נסתך הרבה דלכרי הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ג ע"ש ונס הט"ו קס"א הדין הרבה ודבריו אינם מונכסין כאשר תמה הפס"מ והלב"ש טרם לייסגו כדומק גדול והמג"א סק"ג הביא דברי הרשב"א וסבר דהרשב"א מפרש דברי סה"ת ע"ש ולפ"ו אינו כן רק לדינא הכיני כמ"ס נט"ו ונס כתב דכלי שנטהרה מטומאתה פסולה נס ליטול דרך הנקב ע"ש ונודלו כן הוא כיון דנס היורד ס"ל כן אף שמהר"ש וסה"ת לא נראה כן מ"מ לדינא העיקר כן הוא ודוק):

יג ודע דבמס' פרה פ"ה משנה ז' לענין קידוש מי חטאת תנן ניקבה מלמטין ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה פסולין וכו' ע"ש וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מפרה אדומה דין ז' וז"ל היה נקוב מן הצד ופקקו ה"ו כשר למלאות לו ולקדש ולהוות ממנו עכ"ל והשתא ק"ו הדברים דאם כקידוש מי חטאת דאורייתא דכתיב מפורש מים חיים אל כלי כשר ככה"ג ק"ו בנט"ו דרבנן ותמיהני מה שאלחם מן הפוסקים לא הזכיר זה וכו"כ אחר מהגדולים על משנה זו וז"ל שמעינן מהא שמונה ליטול לידים בכלי המנוקב מן הצד וכו' ויביא למימר דהבא כשהמים למטה מן הנקב אבל מה שלמעלה לא השיב כלי דא"ב וכו' (הנ"ל נא"ד) וכ"כ אחר ממפרשי הש"ע (מנ"א סק"ו) וז"ל ואם כלי שלם וניקב ותחב בו דבר אחר מהני וכו' הדין שחמור השיב שפיר כלי עכ"ל אלא שלא חילק בין מלמטה בין מן הצד ונראה דכוונתו

היו למעלה מ"ט היה כל אחד מהדרים מוקף מביב מכיב ומטילא שהמים מחזיק שם או שהכליטות לא היו למעלה מהביור אלא כשוה עם הביור ומטילא שהמים מחזיק שם זהו כיאור הרכרים :

כ ולפ"י בכלים שלנו כשאין בליטה עולה למעלה מן הכלי מותר ליטול ידיו דרך הכליטה אבל כשכולסת למעלה אין ליטול דרך שם אבל שלא דרך הכליטה מותר ובלי מתכות העשוי להטם בה חמים שקורין סאמעווא"ר שיש למטה דר שמשם שופכין החמין דרך ברזא שברר שקורין קרא"ן וכן כלי גדולה שקורין האנ"ט פא"ם ששופכין שם הרבה מים ולמטה יש דרים וכשרוצים ליטול מהם מנביהים הדרים למעלה ונשפך המים דרך שם וכשממלקים מותר ליטול דרך שם אך יזהר שבכל שפיכה יעלה הדר ויורידנה כדי שיבוא המים מכחו כמו שיתבאר וכן בהדר של הסאמעווא"ר יעשה כן ודרך הדר של הצאנ"ק העומד על הסאמעווא"ר יכול ליטול דרך הדר שבו וכן דרך ברזא שנחכית אך ככל שפיכה יטול הברזא ושימנה בחורה כדי שיבוא המים מכה אדם כמ"ש וזוה נבין לכל מיני כלים :

כא כבר נתבאר דבכל הכלים נוטלין ילדים אמנם דווקא במה שדרך ליטול בהם מים לאפוקי שק קופה ולכדים וחינו כוכעים או בעגלים של לכדים שקורין פילמ"ץ אפילו תיקן השק לשכת בלא סמיכה ופתח בזפת עד שהם מקבלים משקין אין נוטלין מהם ילדים לפי שאינן עשויין לקבל משקין וכן הלכדים אע"פ שהם קשים ואין חמים זכ מהן מ"ט הרי אינם עשויים לקבל מים וכתב רבינו הב"י במעיק ד' רס"ט ע"י הרחק מותרים דעוברי דרכים רגילים לשתות בהם עב"ל אבל יש חולקים רבם ע"י הרחק לא מהני (יש"ט) והטמך על רבינו הב"י לא הפסיד (פ"ד סק"ה) וזהו רק בכוכעים של לכדים דלפעמים שותים בהם מים אבל לא בשק וקופה וכלים של עור היו ככל הכלים ונוטלין מהם ילדים שהרי נודות של עור הרכה משתמשין בהן למשקין ככתוב ותפתח את נוד החלב ותשקהו אך בנפ"י בענין כלי שתעמוד בלי תמיכה והנודות הם כמים בעלמא אלא שבעת שרוצים לתת בהם משקין נוחטין אותם ואין זה כשר לנפ"י ולכן חמת וכפישה שהם נאדות של עור שתקנן ועשה להן בית מושב שיוכלו לעמוד בלי תמיכה נוטלין מהן ילדים :

כב וזה שנחבאר שהכלי שנוטלין ממנה ילדים צריכה לעמוד בלי תמיכה זהו כפתם כלים אבל יש מיני כלים שעשויים לכתחלה שאינו יכול לעמוד בלי תמיכה ועיקר תשמישם ע"י סמיכה נוטלין מהם ילדים כיון שעיקר תשמישן כן הוא וחשוב שפיר כלי לפיכך הלאנ"ט פא"ם שלנו שהדרים הם מתחתיו ואינו עומד על

ועומדים שלא מסומכין פסולים לנפ"י (מ"ט סק"ג) והמעם מפני שאין נקראים כלים ונמ לקידוש מי חמאת פסולים כדתנן כפ"ה דפרה (ס) ותניא בתוספתא שם שולי כלי עצם וכלי זכוכית וכלי עץ אין נוטלין מהן ילדים קנקן ושפן ועשאן כלין נוטלין מהן עב"ל וה"פ דרש"י כלי היה שברי כלי אמנם אם קינקסן ושפן וזהו כמו במשנה דכלים פ"ל דתנן שולי קערה וכו' שהתקינן לתשמיש מהורין קידססן או שפן בשופין מטמאים כלומר דיחוד בעלמא שייחדן לתשמיש לא מהני ואין מקבלין מומאה דהוי שבר כלי רק אם קירמטסן שתקנם ע"י מעשה ועשאן חלקים או שפן בכלי של צורפי ברזל נעשית כלי וה"ל לענין נפ"י אם לא עשה כה מעשה אין ליטול בה ואם עשה בה מעשה מותר ליטול בה (ובתוספתא י"ט עברי כ"ט סמחויק רביעית מותר ליטול ילדים והוא תמיה) :

יז רבינו הב"י במפרו הגדול הלך כזה בדרך אחרת דמ"ל דפסולי הרפנות והשולים והמנופה והו מטעם שאין כיכולתם ליטול שלא מסומכים ועפ"ז כתב במעיק נ' כלי שמחזיק רביעית כשסומכים אותו ואם לא יסמכוהו ישפכו המים ולא יאשר כו רביעית אינה כלי לפיכך מנופה של חכית שהיא חדה ואינה מקבלת רביעית שלא מסומכת אין נוטלים ממנה ואם הרחיבה לממטה עד שהיא מקבלת רביעית כשהיא יושבת שלא מסומכת נוטלים ממנה עב"ל והנה הידין דין אמת אך מה שכתב דפסול מנופה הוי משום שאינה מקבלת רביעית שלא מסומכת אינו כן דה"ה אפילו יושבת שלא מסומכת פסולה עד שיעשה בה תקן כמ"ש ויחוד בעלמא לא מהני (מ"ט סק"ד והכ"י הולך נטיטת הסור) :

יח יש מי שאומר שאין ליטול ידים מהקנקן שקורין ניסאק"ן דרך הדר שכולט כי לא נעשה לקבלה (ט"ה) ותמיהו בזה דהא הביור היו הכהנים מקדשים יריהם ורגליהם מן הביור דרך רדי הביור (מ"ט סק"ד) ותרצו דכביור היו עשויים במין שפופרת שמקבלים מים אבל כשעשויה במין צנור הפתוח למעלה והם כמו חצי עגולה לא (ס) אי נמי דכביור לא היו הכליטות נבה מנוף הכלי אלא היו בולטין בצדדין גשות אבל כשכולט למעלה לא (פ"ד סק"ו) והנה הרברים סתומים ונצרך לכאר :

יט ונ"ל כיאור הרכרים כן הוא דאין הכוינה שצריך שבעת קבלת המים יכניסו המים דרך שם שהרי דרך כל רדי הכלים אין מכניסים מים וכן ר' רחצו הכהנים יריהם מן רדי הביור אלא דה"פ שצריך שבשם צריך שיחזיקו המים לאפוקי באותן כלים שקורין קאנע"ן יצא במקצת הכלי בליטה למעלה מנוף הכלי ובאותה הבליטה לא יחזיקו המים כנראה בחוש ולזה אמרו דכביור לא היה כן אי אף שהדרים

כששופך על השנייה יצא לדעת המיקל דאל"כ הרי נסמא המים וממא היר השנייה ודינים אלו א"א לכאדם פה שאין בסי' זה מקומם ויתבאר בסי' קס"ב בס"פ וע"ש בסעיף כ"ג :

כז ולכך שצריך כלי עוד צריכין שיבוא המים מכת גותן כלומר מכת אדם הגותן ולא מביעיא אם מטביל ידיו בכלי, דלא מהני כדכתיב בכיור ורחצו אהרן ובניו ממנו ולא בתוכו (זכמים כ"א *) ואע"ג דבמ' סאה מהני מבילה לידים כמו שיתבאר והו' במקוה שבתקיע הכשרה למבילת הגוף ק"ו למ"י אבל בכלי לא מהני מבילה רק נמילה מהכלי וע"י בח אדם אבל בלא בח אדם כגון שע"י איזה סיבה היטתה החבית ונשפכו ממנה המים ונתן ידיו תחת הקילוח לא עשה כלום כיון שלא באו המים מכת אדם אך איזה אדם לא קפדינן והכי תנן בספ"ק דבי"ט הבל בשרים ליתן לידים אפילו חרש שומה וקמ"ן וה"ה ע"י אשה וכתי' ואם צריך דווקא מין אדם או גם משארי בעלי חיים כגון הקוף שעושה כמעשה אדם יש שם פלוגתא דחכמים מכשירין ור' יוסף פוסל ונחלקין הפוסקים יש שפוסקים בחכמים ויש כר' יוסף ונראים דברי המכשירים ואף דבשחיטה פסול שאני שחיטה דהוי דאורייתא ומ"מ לכתחלה יש להחמיר ויש מי שחושש להחמיר ע"י כותי ונדה ולדינא אינו כן דבלא"ה כולנו נמשאים והנזר מזה הוא רק מדת חסידות וכן יש שחוששים ע"י חרש שומה וקמ"ן פחות מכן שש ולדינא העיקר כמ"ש (עט"ז סק"ז ומג"א סק"כ) ובסעיף ל"ב יתבאר שי"ש מי שמתיר בטבילת ידים בכלי :

כח וכיון שצריך שיבוא המים מכת אדם לפיכך אדם שדולה מים מן היאור או מבאר שהוא מעיין ושופך המים לתוך הצנור שלפניו ומן הצנור נמשכים המים להשקות שדות אינו מותר ליתן ידיו לתוך הצנור קודם ביאת המים ובביאת המים נשפכו על ידיו מפני שכבר פסק כח האדם השופך ונמצא שמים אלו אינם באים מכת אדם והוה דווקא כשנותן ידיו בצנור רחוק ממקום השפיכה להצנור אבל אם משים ידיו קרוב לבקום השפיכה אע"פ שאינו משים אותם תחת השפיכה ממש עלתה לו נמילה דכל זמן שהם קרובים למקום השפיכה עדיין נמילו הם באים :

כט והוה כשהמים באים על ידיו אבל אם הטביל ידיו לתוך הצנור בכל ענין לא עלתה לו נמילה מפני שהם שאובים והכלי מחובר לקרקע ובמחובר לא מהני כלי ואפילו אינה מחוברת יש פוסלים כמו שיתבאר והני טילי כשהדולה שופך לתוך הצנור עצמה אבל אם נותן אותם חוץ לצנור וממשיך אותם לצנור והטביל בו ידיו מהירות דאפילו לגבי מקוה קי"ל כיו"ד ס' ר"א דשאובים שהמשיכו אותם בשרים ואפילו

על הארץ או על הספסל אלא מרביקים אותו במסמרות אל הכותל והוא תלוי באויר נוטלין ממנו לידים כיון שכן הוא עיקר תשמישו :

כג וכן מה שצרכנו שלא יהיה שום נקב בהכלי אם הוא כלי שתחלת עשייתה לנקבים כמ"ש הרמב"ם פ"ח מכלים וז"ל מיצויה אע"פ שהוא נקוב ומוציא פרוטות מתטמא שהרי המים מתכנסין בצדדין והן עשוין לקבלה עכ"ל ומשנה היא בכלים ולפיכך כלי שהוא מלא נקבים מתחתיו ופיו צר למעלה וכשמניח אדם אצבעו עליו אין המים יוצאים וכשמסירו המים יוצאים מותר ליטול ממנו אע"פ שאינו מחויב כלום ביון שעשוי לקבלה כענין זה והוה עיקר תשמישו נקרא כלי וב"ש כלי שיש לו בראו למטה כמו ההאנ"ס פ"א"ס שלנו אף שיש בו נקבים גדולים שהברות שותמן הואיל שמתחלה עשוי לקבלה ע"י כך נוטלין מהם לידים וכן שלם וניקב ותחב בו איזה דבר לסותמו בסתימה תמידיות מהני דכיון דסתמו מקרי כלי (מג"א סק"ו) ועיין בסימן קס"ב סעיף כ"ב :

כד יש מי שכתב שיש כלים שגדול שקורין ניסקא"ן שנותנין אותן בסעודה ליטול מהן לידים ויש כמותן כלים נקב גדול למעלה סמוך לפיהם ועושים זה לנוי ומ"מ אין להקל ליטול דרך פיו של הכלי אלא דרך הנקב ולא דמי לכלי מלא נקבים שבארנו דמותר ליטול מהם לידים דהכלי הנקבים קדים משא"כ בנקב גדול כזה אף שעשוי לנוי סוף סוף נקב גדול הוא ופוסל מה שלמעלה ממנו (ט"ז סק"ו) ואף גם בהנקבים הדקים יש חולקים אלא דמ"מ אנו סומכים להותר בלאו אבל לא בנקב גדול ולכן ג"ל בלייק"א שלנו שממשיכין בהם משקין מחבית שיש נקבים גדולים בשני הצדדים אסור ליטול מהן לידים כיון שגם מעבר השני הנקב גדול ולא דמי לשיטרום שנתבאר וכן יש להורות למעשה :

כה ביון שצריך נמילה מכלי רווקא מובן שאסור לראובן ליטול מים בחפניו ולשפכם על ידי שמעון שהרי המים שעל ידי שמעון לא באו מכלי ולא עוד אלא אפילו אם שמעון עצמו יטול ירו אחת מהכלי ויטול בחפניו של יד זו וישפוך על ידו האחרת אין הנמילה עולה על ידו האחרת אע"פ שבידו הראשונה הגיעו המים מכלי שצריך ליטול השנייה עוד פעם אמנם יש מנדולי רבותינו שחתירו ככה"נ דכיון שיש נמילה מכלי למים אלו שבידו האחת רשאי הנמיל המים על השנייה מחפינו של ידו הראשונה ונהגו וישל כסברא זו אבל העיקר כסברא הראשונה ולכן יש להחמיר לכתחלה אמנם צריך לזהר גם לדעת המיקל שהמים שבידו האחת לא יהיו מטמים והיינו שישפוך עליה רביעית בבת אחת וישפוך על כל היד על הכף ועל הגב ואז

ואפילו להאומרים במקוה ט"מ בנמ"י הרבנן לכ"ע מהני :

כמ ואפילו כדולה ונותן לתוך הצנור עצמו אם הדלי ששואב בו נקוב לאחריו כככונם משקה ובעוד ששופך דרך פיו להצנור מלמח מאחריו ליאור או למעיין מטביל בו את הידים ומתורות דחשיבי כאלו המטבילים בהיאור דנצוק זה מחבר הכלי היאור וחשיבי מים שבצנור מחוברים למימי היאור ואע"ג דנצוק כזה לא חשיב חיבור לעניין מטבילה עד שיהא בנקב כשפופרת הנוד כמבואר ביו"ד סי' ר"א מ"מ לעניין נט"י יש להקל ויש חולקים בזה וסי"ל דנמ בנמ"י לא חשיב חיבור נצוק כזה ובודאי שלכתחלה יש להתמיר אך באין לו כלי יש להקל בנמ"י כדיעות המקילים :

אם היתה אחר ברכת המוציא (א"ר סק"ג) וגם מקודם לא יברך ויש מי שאומר שיברך מקודם על הטבילה (מנ"א סק"ט) ולא נראה אלא אח"כ יברך אם הוא עדיין קודם ברכת המוציא וכן נראה עיקר ויש מי שאומר שאף המתיר לא התיר אלא כשיש מ' סאה בכלי (כ"ט נכס הגמ"ר) ואינו כן דא"כ למה לי קרא לאיסור בביור הא ליכא שם מ' סאה ובודאי אמור (ע"ז סק"י ע"ש) ואין זה דקדוק דל"ל דלתי למטעי אף כשיש מ' סאה כביור מ"מ דעת רוב הפוסקים דמתיר שהיא הנהג' ככל ענין התיר והי"ש פסק דנמ כשעת הדחק אין לסמוך על המתיר ע"ש ונכ"ז סק"א) :

לג חבית שיגיש בה מים ואין לו כלי וגם אין אדם אחר שיגביה לו החבית לשפוך דל ידיו אם היא קמנה יניחנה בידו ונמל ממנה לידים והיינו שמנענע בברכיו בכל קלוח וקלוח (מנ"א סק"ז) והוה כח גברא דמה לי שנותן בידיו או משה בברכיו ואם גדולה היא והיא מוטה בארץ והמים מקלחים ממנה שלא ע"י נלגולו אלא שנתגלגלה מאליה ונתן ידו תחת הקלוח ולא עלתה לו נטילה ואם היתה כרוא בנקב והסירה וקיבל המים על ידיו חשיב כרוא נברא ובלבד שבכל קילוח וקילוח יוציא הכרוא ויחזירנה ויחזור ויוציאנה דרך הקילוח הראשון חשיב כח נברא ויש מי שאומר דכל השפיכה מקרי כח נברא (י"ט) ואינו עיקר (מנ"א סק"ג) ומ"מ אם המה חבית מליאה מים והלך וישב לו והחבית שופכת מים כל היום מפני המייתו ונמל ידיו ממנה עלתה לו נטילה דזה חשיב כח נברא ולא דמי להסרת הכרוא שצריך להסיר בכל קילוח דהוה מפני שכל עשה מעשה בנוף המים אלא בהסרת הכרוא אבל בהיטוי חבית שעשה מעשה בנוף המים חשיב כל הקילוח כח נברא וגם לא דמי למה שבארנו בסעיף כ"ז בצנור דלא חשיב כח נברא דהתם מפני שהוא רחוק ממקום שכתו עושה משא"כ כאן ולכן כשיש לו חבית גדולה ואין לו כלי אם היא מליאה מים ישנה על צידה וישים הידים תחת הנקב ויבואו עליו המים ויציא בזה ידי נט"י :

לד בחנינה (י"ח) מבואר דא"צ בוונה לנמ"י דחולין רק לתרומה וכן מבואר בחולין (כ"ט) ומ"מ הרשב"א בתה"כ החמיר בזה מהא דתניא בתוספתא הנוטל מתכוין והנותן אין מתכוין הנותן מתכוין והנוטל אין מתכוין ידיו מהירות משמע להדיא דאחד מהם צריך לבוין הנוטל או הנותן על ידיו וצ"ל דבחנינה ובחולין מיידינן לעניין נגיעה ולא לעניין אכילה אבל כל הפוסקים לא כתבו כן ולא חשו להתוספתא כיון שבנב"ד הדין או שזוה לתרומה ומ"מ רבותינו בעלי הש"ע בסעיף י"ג חששו לכתחלה לדברי הרשב"א וז"ל וכתחלה יכוין הנוטל לנטילה המכשרת לאכילה וכוונת נותן נמי מועיל אפילו לכתחלה

ל כתב רבינו הרמ"א בסעיף ז' אין ליטול ידיו מאתם אבנים הקבועים לכותל ועשה להם בית קיבול וברוא אבל אם היו כלים תחלה וחיברן לכותל נוטלין ממנו עכ"ל ביאור הדברים המחובר לאו שם כלי עלה רק בתלוש ולבסוף חיברו בנזן שהיתה כלי מתחלה יש להקל בנמ"י דמיחשבא כתלוש ויש מי שמקיל בכל עניין (ע"ז סק"ח) והעיקר כרבינו הרמ"א כיון שלא היה עניו שם כלי כלל בתלוש א"כ הוה מחובר נמור ולא מהני ממנו כח נטילה ע"י ברוא ולא מטבילה בתוכו אף שיש בו מ' סאה כיון שאמור למטבילה (פרמ"ג) ואפשר דמטבילה יש להקל בשיש בו מ' סאה לעניין נמ"י (ט"ז) :

לז המים שמושבים ע"י קנים חלולים למרחוק כמו רע"ד קאמט"י ליטול מן הקנים עצמם וודאי אמור דאין באין מכה אדם שרוקנים הם מעצם המים שהאדם עושה בו אבל מותר למבול ידיו בהתיבה של אבנים העומדים לפני הקנים הוהו כאלו מחוברים לנהר או להמעין בשעה שהקנים שוטפים מים והוה נצוק דחשיבין חיבור לעניין נמ"י כמ"ש אבל כשנשפך הקילוח מן הקנים אמור למבול בו הידים דאו אינו מחובר עם המים של הנהר והמעין (ע"ת וד"ה) וליטול מן הפלוספיין וודאי אמור שאינם כלי (נב"ה"ס סק"ח) :

לב אם הכנים ידיו בכלי של מים ושכשך ידיו בהם אם הכלי מחובר לקרקע וודאי לא עלתה לו נטילה דכמחובר וודאי ליכא על זה שם נטילה אלא מטבילה ומטבילה ליכא בשאובין ואפילו יש שם מ' סאה אמנם אם הכלי תלושה שאינה מחוברת לקרקע י"א שעלתה לו נטילה דרך כביור דרשינן ממנו ולא כתוכו כמ"ש בסעיף כ"ו אבל בנמ"י הרבנן הוה זה מין נטילה וי"א שלא עלתה לו וכמ"ש שם והעיקר לדינא לאיסור שבן דעת רוב הפוסקים ומ"מ בשעת הדחק יבול לסמוך על המתיר בנמ"י ורבנן ואם אח"כ יודמנו לו מים עם כלי יטול ידיו ובלא יברך

לכתחלה אפילו שלא ביון הנוטל כלל עכ"ל וזהו ע"פ התוספתא שהבאנו ויש מי שחשש לדעת הרשב"א אף בדיעבד (מנ"א סק"ה) וצ"ע (וזמן לשלול דאם ח"ל כוונה למה פסקנו כפי ק"ח כנעל ידיו לטובו בנשקה צריך נט"י אחרים לסעודה לז"ק כלל דכתיבון לדבר אחר גרע טפי מסתמא ודו"ק) :

לה המביל ידיו כמי מעין אפילו אין בו מ' מאה עלתה לו מטיילה דמעין פטור בכל שהוא אפילו לגופו וב"ש בנמ"י ובלבד שיתכנס בהמים כל ידיו בבת אחת ואם המבילן כמי מקוה דהיינו מי גשמים ו"א שצריך מ' מאה כמו במבילת הגוף ו"א שדינו כמו במעיון ומעצם דכיון דמן התורה ממבילין כלים כמקוה כשיש רביעית מים אלא דרבנן במלוה והצריכו מ' מאה גם לכלים במכואר ביו"ד מ' ר"א ולכן בנמ"י דרבנן סמכין גם לכתחלה וכן עיקר לדינא ורק לכתחלה יש להחמיר ולכן המהלך בדרך ואין לו כלי יכול למבול ידיו ברקע של גשמים או בעוקה קמנה של גשמים ובלבד שישני ידיו ותכנס בהמים ומ"מ צריך שיהיו המים אשבורן כלומר שיעמרו במקום אחד ולא ויחליץ דמקוה פסולה בוהלין וכתב רבינו הבי"ד בסעוף מ"ו מי גשמים שהם ויחליץ כלומר שנמשכים והולכים שאינם מכונסים ויש בהם מ' מאה יש להסתפק אם מובל בהם ידיו עכ"ל משום דווחלין פסולין אפילו למבילת כלים :

לך כתב הרמב"ם בפ"ו מברכות דין ה' כל הצריך נמ"י והמביל ידיו כמי מקוה א"צ דבר אחר ואם המבילן בהמים שאין בהם שעור מקוה או בהמים שאובין שבקרקע אף עשה כלום שאין המים שאובין מטהרין הירים אלא בנמילה עכ"ל והנה באין שיעור מקוה נתבאר בסעוף הקודם שחלקו עליו ודינו כמעין וגם בזה שפוסל בהמים שאובין שבקרקע שחלק עליו

הראב"ד ופסק דבמ' מאה שאובין בקרקע כיון שבעלי קריין מובילין כהן כמו ששנינו במקואות פ"ח כשרין גם לנמ"י במבילה ושאובה שהמשיכה כולה גם להרמב"ם ממבילין בו הירים :

לז נמצא כתוב בלשון זה בשלג יש איסרים ויש מתירים והר"ד אבגור לא רצה ליטול בשלג אפילו בשעת הדחק עכ"ל והכוונה לזיוק שלג על ידו אחת ואח"כ על השנייה ולשפשפם עד שימחו כמים אבל למבול ידיו בערימת שלג שיש בה מ' מאה פשימא שמוטר שהרי אפילו למבילת כל הגוף הרכה מתירים כמ"ש ביו"ד שם וב"ש לנמ"י (ט"ז סק"כ) ועמ"ש בס"י ק"ם סעוף מ"ו :

לח לא יטול מהנהר מים בידו אחת ויתן על השנית לפי שאין כאן לא נמילה ולא מבילה דנמילה הוא מכלי וכאן ליכא כלי אבל ידו אחת במבילה וידו אחת בנמילה ע"י כלי מותר וידיו מהורות והמטביל יריו א"צ להמביל שתי פעמים דזה א"צ רק בנמילה כששופך פחות מכל הרביעית כמו שיתבאר בס"י קס"ב אבל לא כששופך רביעית וב"ש במבילה וגם א"צ נינוב ולא הגבהת ידים דזהו הכל כשהמים טמאים כמ"ש שם :

למ המטביל ידיו אינו מברך על מבילת ידים אלא ענ"י דרך היתה עיקר התקנה נמילה אלא שיש בכלל מאתים מנה דק"ו למבילה ולכן הברכה היא כעיקר התקנה ו"א דמברך על מבילת ידים וכן עיקר דאך יאמר נמילה והוא אינו נוטל ויש מי שהכריע דאם מבל בהמים הכשרים לנמ"י מברך ענ"י ואם פסולים לנמילה כפי מה שיתבאר בס"י הכא מברך על מבילת ידים (מנ"א סק"ה) ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד ומיהו בידו אחת בנמילה וידו אחת במבילה וודאי מברך ענ"י (טז סק"ג) :

סימן קס איזה מים כשרים לנמ"י ואיזה פסולים. ובו כ"ד סעיפים :

א שינוי מראה פוסל במקוה שלימה כמבואר ביו"ד סי' ר"א (ג"כ) אלא שהולך לשימתו וכבר בארנו שם שחלוקים עליו :

ב אמנם בזה שכתב בשינוי מראה בין מחמת דבר שנפל לתוכן בין מחמת מקומן אע"ג דבמשהנה ידיים פ"א לא תנן אלא נפל לתוכן דיו קוטום וקנקנתים ונשתנו מראיהן פסולין ע"ש מ"מ ס"ל להרמב"ם דמחמת מקומן הוה כמו ע"י דבר שנפל לתוכן כיון שהמיכה היא לא מחמת עצם המים ואם נשתנו מחמת עצמן כגון שעמדו ימים רבים ונעשו ירוקים לא פסל הרמב"ם שהרי אפילו כמי חמטא תנן בספ"ח דפרה המים שנשתנו ושינויין מחמת עצמן כשרים וק"ו לנמ"י דרבנן :

א כתב הרמב"ם בפ"ו מברכות דין ו' ארבעה דברים פוסלין את המים שינוי מראה ונילוו ועשיית מלאכה בהן והפסד טמנוע את הברכה מלשנות מהן כיצד מים שנשתנו מראיתן בין בכלים בין בקרקעות בין מחמת דבר שנפל לתוכן בין מחמת מקומן הרי אלו פסולין וכן אם נתגלו גילוי האיסור משהיה נפסול בנמ"י עכ"ל והנה על גילוי כתב הטור דהאידנא דאין חוששין לגילוי כשרים אף למילה עכ"ל ובאמת ידוע לנו כלל עניין גילוי ביון שאין נחשים מצויים בינינו ובמ"ש ביו"ד סי' קמ"ז וכן מה שכתב בין בקרקעות וודאי כוונתו על שאובין שבקרקעות והו"ך לשימתו שבארנו בס"ם הקודם דמים שאובים שבקרקע אף כשיש בהם מ' מאה אף למבול הירים בהם דבמקום שמוטר למבול הירים אין שינוי מראה פוסל דאין

המים כשרים (מנ"א סק"ד) ונחתום שמדיה ידיו כמים שאמרנו דכשרים זהו כשחפן מהם מים כחפנינו למוח פני הנלוסקאות או המכיל ידיו ופח פני הנלוסקאות דהשתא המים שצריך נמלן והשאר שבכ"ל לא נעשה בהם מלאכה אבל אם רחץ ידיו כמים שבכ"ל פסולות דהא עשה ככולם מלאכה (פ"ז סק"ג) ויש מראשונים שמכשירים גם ככה"נ (כ"י נספ סה"ת) והמעם דס"ל דזה לא מקרי מלאכה כלל אבל לא בן שימת הרמב"ם והמור והש"ע (פ"ז ס"ט) ובן אם הדיו כהן ירקות פסולים כשצריך להדחתם אבל אם היו נקיים כשרים (מנ"א סק"ה) דהוי ככלים נקיים אמנם אם שרה כהן הירקות שלא יכמושו וודאי מקרי מלאכה ופסולים (ס"ט) וה"ה אם נתן בהם כלים כימות החמה שנתבקעו ובמים יתכווצו דהמים פסולים (ס"ט) אבל נתן בהם דנים חיים שלא ימותו לא מקרי מלאכה (ס"ט) דאין המים פועלים בהם כלל אלא מצילים אותם ממותה ואפילו מתו שם כשרים (פ"ז סק"ו):

¶ ודע שרבינו הרמ"א כתב בסוף סעיף ב' וז"ל וה"ה מים שהנחתום מדיח ידיו בהם מן הכצק הדבוק כידיו עכ"ל ולפי סידור הדברים אכשרות קאי ע"ש אבל אין זה לפי שימת הרמב"ם אלא לפי שימת יש מראשונים שכתבנו כמעוף הקורם וכאמת נחלקו על רבינו הרמ"א בזה (פ"ז סק"ד ויש"ש וז"ל) ועוד דה"ל לכתוב וי"א דהא להריא חולק על רבינו הכ"י שכתב המעם דהנשאים לא נעשו מהם מלאכה ע"ש וממילא דבהדריח ידיו בתוכם הרי נעשה ככולם מלאכה וצריך להמלאכה ויותר נ"ל דמעות נפל בהדפוס והנהה זו צריך להיות מקורם קצת על מ"ש רבינו הכ"י ואם המכיל בהם הנחתום הנלוסקין פסולים עכ"ל על זה קאמר וה"ה מים שהנחתום מדיח ידיו בהם וכו' בלומר ופסולים והכי קי"ל (ואף שקטית ה"ט"ו ממיס שלפני הגמס אינו קטוא כל כך ע"ש מ"מ האמת הוא דלפן זה לניסח הקודמת):

¶ איתא בנימין (נ"ג): שיש כלים שעושים כתוכם סימנים למשקל הכשר ונותנים בהם מים ובשר וכשהמים עולים למימן זה הוי המשקל כך ובשעולים לסימן זה הוי המשקל כך מקרי עשה בהם מלאכה ע"ש ויש מי שכתב שאם נתן לתוך המים דבר שהוא לריח טוב מקרי עשה בהם מלאכה ופסולים (מנ"א סק"ה נספ ג"ה) ודבר תמוה הוא לפסול בכך דהוי המעם דעשה בהם מלאכה פסולין משום דהוי כשופכין והכא הרי נתכוין להשכיחן בכך והשכיחן ועוד יש ראיות להכשירן (פמנ"א ס"ט) ולכן לדינא וודאי הם כשרים (ס"ט) ועי' סוף סעי' י"ז:

¶ ודע דבפי מה שנתבאר בעינן משקל בתוך המים מקרי נעשה בהם מלאכה ופסולות ויש לתמוה על מנהג העולם שמעמידים ככלי המים בקבוקות שכר או מיני מים שלא יתחממו ועב"ז נוספין סתם לידים

ג' ולפ"ז תמוהים מאד דכרי המור והש"ע סעיף א' שכתבו מים שנשתנו מראיהם בין מחמת עצמן בין מחמת דבר אחר שנפל לתוכן בין מחמת מקומן פסולים עכ"ל ומנ"ל לפסול כנשתנו מחמת עצמן וכבר הקשו זה המפרשים (ה"ט' והמנ"א והנ"ח) ופסקו דכשרים ע"ש ולענ"ד העיקר בהמור והש"ע רידוע שהמים העומדים ככלי ימים רבים עד שנשתנו כמראיתן לירקון כשיחפשו בשם ימצאו שם הרבה זכוכים ותולעים וע"י זה נשתנו מראיתן ונמצא שכל השנינו מחמת דבר אחר הוא אלא שכלשון בני אדם קרו לה נשתנו מחמת עצמן וראיה לדבר זה ממשנה דפרה שם שהכאנו דנשתנו מחמת עצמן כשרים וברי"ש פ"ט דפרה תנן בצלוהית של מי חמאת נפל לתוכה שקצין ורמשים ונתבקעו או שנשתנו מראיהן פסולים אלמא דדרך המים להשתנות ע"י רמשים וא"כ למה לא תני לה כספ"ח אלא וודאי רשם דמייירו כרמעין ואין דרכן להשתנות ע"י רמשים כידוע כחוש אבל בצלוהית דרך המים להשתנות על ידיהן ועוד ראיה מחולין (ק"י) דשאל רב קשה אינו לאמימר פדיתו אחזותא א"ל אין ע"ש וקשה איך שאלה היא הא משנה מפורשת היא כפ"ח וידים כמ"ש ותרצו תו"ס' והרא"ש דכמשנה י"ל דמייירו לתרומה ע"ש ואינו מובן כלל דהא כל הדינים שכשהם הם לחלוין ולהמור והש"ע א"ש כפשימות דכמשנה מייירי ע"ל דבר אחר ע"י דיו קומום וכו' כמ"ש והוא שאל על חזותא מחמת עצמן וא"ל דקפדינן והמעם כמ"ש ולכן נ"ל להלכה ולמעשה בהמור והש"ע דאפילו מחמת עצמן פסולים דבאמת אין זה מחמת עצמן וכמ"ש:

ד עשיית מלאכה ביצד תנן כידים שם עשה בהם מלאכה או ששרה בהן פתו פסולים הדיח בהם את הכלים או שמיחה בהם את המדות פסולים הדיח בהם כלים חרשים או מורחים כשרים ע"ש עוד שנינו שם המים שהנחתום ממכיל בהן את הנלוסקאות פסולין וכשהוא מדיח ידיו בהן כשרים ע"ש וה"פ עשה בהם מלאכה מה שצריך להמלאכה כגון שצינן בהם משקין (פ"ה ס"ט) או שרה פיתו או הדיח כלים שצריכין הרחה או קינה המדות שנוכק שם המשקין או המכיל נלוסקאות שכל אלו צריך לזה מקרי מלאכה והוה כמי שופכין ופסולים לנמ"י אבל הדיח כלים מורחים או חדשים שא"צ להמלאכה כלל כשרים דזה לא מקרי מלאכה והנחתום שהדיח ידיו בהן אף שצריך לזה מ"מ הא המים שצריך נמלן מהכיל וכו' השאר לא נעשה מלאכה (רמב"ם) וע' בסעיף ח':

ה ושרה בהן פתו פסולים אפילו לא נתכוין לכך אלא שנפל שם הפת ונשרה (פ"ז סק"ג) אם צריך לשריית הפת וכו"ש אם נתכוין לשרות ככלי זה ונפל ככלי זה דפסולין אבל אם נפל הפת ומיד לקחו מן

שנתן אח"כ וי"ל גם כוונת הרמב"ם בן אמנם גם כרביעית מצומצם תמיהו החום' על חומרא זו וכתבו (נד"ה לרביעיית) דלאו לעניין נמי' איתמר אלא לעניין טבילת כליים ע"ש ונראה שוהו דעת כל הפוסקים שלא הכיאו דין זה כלל ואף לרש"י והרמב"ם הוי מילתא דלא שכיחא שיהא רביעית מצומצם מיהו לדינא קיי"ל דמים פסולים שנתערבו כמים כשרים פחות ממחצה נבטלו ומותרין לנמי' ופשוט הוא דרווקא כשלא נשתנו מראיהן (עכ"י נד"ה וכמנ"ל סק"ז ודוק):

יב אין המלאכה פוסלת אלא במים שאינם בין שהם בכלי בין שהם בקרקע בפחות ממ' סאה אבל לא במי סקה או מעיין בעורן מחוברים ויש מי שכתב דרק לעניין מלאכה חלוק מקוה ומעיין מכלים אבל לעניין שינוי מראה או שנפסלו משתיית בהמה גם בהם פסולין (ע"ז סק"ז) והם דברים תמיהים ודכוין שכשרים לטבילת הנוף כ"ש לנמי' וביוד"ס סי' ר"א נתבאר דרברים אלו אין פוסלין במקוה שלימה ע"ש (גם הפמ"ג נדחק בלדבריו ע"ס):

יג חמי האור נוטלין מהם לידים ואע"ג דלמים אחרונים לא חוי כמו שכתבאר בס' קפ"א והו' מטעם דאחר האכילה הידים מלאים וזהמא והחמין מפעפעין אותן כמ"ש שם אבל למים ראשונים מותר ואפילו היד סולדת בהן ויש אוסרין ביד סולדת ובנמי' (חולין ק"ז) יש שני לשונות כזה והו' הכל בחמי האור אבל בחמי מבריה והיינו בחמין היווד מן ההרים אין נוטלין בהם הידים והטעם מפני שהם מרים ואין ראויין לשתיית הכלב אבל אם המצא תמצא מים חיים נובעין שהן ראויין לשתיית הכלב נוטלין מהן לידים ולכן במי הים אין נוטלין לידים שהרי אין ראויין לשתיית הכלב ומיהו יש מי שכתב דכשמתחין אותן ראויין לשתיית הכלב ונטלין מהן לידים (מנ"ל סק"ז נכ"ס רד"ב) ואמנם רבינו יונה בפ"ח דברכות כתב דבעינן שיהא אדם ראוי לשתותן ע"י הדחק ע"ש והרמב"ם בפ"ו כתב שתיית בהמה ובנמי' הסומך על דעת המקיל לא הפסיד:

יד לפיכך חמי מבריה יכול להטביל בהם את הידים כשיש בהם מ' סאה דלטבילת נופו אינם פסולים וב"ש דחוי לטבילת ידים אכל ליטול מהם בכלל לא מפני שאין ראויין לשתייה ורש"י בחולין (ק"ז) פי' הטעם דבי תקון רבנן לאו בחמין תקון והני גריעי מחמי האור שלא היתה להן שעת הכושר עכ"ל ולפי' אפילו הם מים מתוקים אמרו ליטול מהם לנמי' ולא במ"ש כסעוף הקודם מיהו הרמב"ם והרשב"א וכל הפוסקים כתבו הטעם משום שאין ראויים לשתייה וזה שכתבנו דצריך מ' סאה לטבילת הידים והו' בשאין הסעיין במקומו דבמקומו א"צ מ' סאה דמעייין מטרה

וג"ל דס"ל כמ"ש אחד מן הגדולים דצינור אינו פוסל רק כשהעמידן חמין שיצטננו בהמים אבל אם העמידן צוננים כדי שלא יתחממו לא מקרי נעשה בהם מלאכה וכשרים (ב"ר סק"ז נכ"ס ע"ת ודמ"א ע"ס) ודע דיש מי שכתב שאם הבק הכלי במים לראות אם היא שלימה או שבורה הם פסולים (ע"ת נכ"ס נכ"י) ולענ"ד אינו כן דאין זה מלאכה דהא הכלי עשויה למים ובדקה אם ראויה היא אם אינה ראויה ואין זה מלאכה צדדית:

טז מים שלפני הנפח אע"פ שלא נשתנו מראיתן פסולים מפני שבידוע שנעשה בהם מלאכה דהיינו שכיבה בהם הברזל החם ומים שלפני הספר שבשעה שמספר לאחרים שעורותיהם משתמש בהמים אם נשתנו מראיהם פסולים ואם לאו כשרים והו' תוספתא בידים וכל הראשונים הביאוה ולא פירשוה מה עושה הספר בהמים ולפי העניין נראה דלוקח רק מקצת מים בחפניו מהכלי ולפיכך השאר כשר שלא נעשה בהם מלאכה והו' כנחתום שהיריח ידיו סוף סעיף ד':

יז מים ששתו מהם תרנגולים או שהכלב לקק מהן יש מי שחושש לפסול מטעם דתנן במי חמאת דכל עוף ששתתה מהם פוסלת המים לכד מיונה מפני שכל העופות מנבחים פיהם ונוטלים מיפין מפיהם לתוך המים (פי"ט מ"ג) וכן תנן התם שרתתה מהם בהמה או פרה פסולין מטעם זה והאין דבריו נראין דהתם לאו מטעם מלאכה נפסלו דאין זה מלאכה אלא משום דלא הוה מים חיים אל כלי (תוס' חולין ט' :) ואפילו אי משום מלאכה הא נבטלו אלו המיפות המעשים בתוך המים של הכלי (ע"ז סק"ה) ועוד ובי נלמוד מכל החומרות שיש במי חמאת לנמי' (כ"י) אלא העיקר לדינא דכשרים המים בכל מי ששתה מהן בין בהמה בין חיה בין עופות מיהו בשתיית כלב וחזיר נכון להחמיר דנמאסו המים וה"ל כשופכין (מנ"ל סק"ז) והביאו זה מתוספתא (סג) ואני לא מצאתי זה בתוספתא:

יח כתב הרמב"ם בפ"יא דמקואות דין מ' כלי שהיה בו רביעית מים כשרים לנמי' ונתן לתוכו מעט מים פסולים לנמי' הרי אלו כשרין (דנקלו נרוב) נטל מן הכלי בשיעור שנתן ונשארה רביעית בלבד בשהיתה ה"ו פסולה מפני שהמים הפסולים השלימו שיעור הרביעית עכ"ל וכתב זה ע"פ סוגיא דובחים (כ"ז) ע"ש וכן פירש"י שם (נד"ה למעוטי) אלא שכתב דהו' רק ברביעית בצמצום דלא חשיב שיעורא וזמא כי האו לבמליניהו ע"ש והוכרח לזה דאל"כ הוא דבר תמיה שהרי אפילו באיסורים אמרינן כיוון שנבטלו נבטלו וב"ש בנמי' דקיל דהוי דרבנן ולכן פי' דרק ברביעית מצומצם הדין כן אבל כשהיה יותר מרביעית ונפל שם מעט מים פסולים בטלו אפילו נטל מה

בדבר חשוב כיון שנשתנה לשכח מהעצם הפירי עד שקובע ברכה לעצמו ולכן אין לעשות כן לכתחלה ונס נראה דבכל המשקין יש בל' תשחית א"כ בשעת הדחק כשאין מים רשאי ליטול במי פירות ואם אין לו גם מים פירות ויין יש לו בהכרח ליטול ידיו כהן וכ"ש מותר ליטול ידיו בשעת הדחק בשכר או במי דבש שקורין מע"ר שהם מבשלין ועיקרן מים ואין לומר דא"כ הא נשתנה מראה המים די"ל כיון דנשתנה לעילויא לית לן בה (מנ"א סק"ט וקושינו ז"ע דוולמי יש ג' הלוקות וז"ל) וי"א דרק ביין לבן מותר ליטול ולא באדום ורוב דיעות נגזרות להתיר (ומ"ס הס"ג נסק"י ככר הסיני עליו ה"א"ר סק"ד):

י"ח וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ו מברכות ר"ן מ' שבתוך הדינים שכתב שם באיסור ביוון אוכלים כתב ואין נטילין ידיהן ביין בין חי בין מוגז וכן אין מפסידין שאר אוכלין ומשקין ררך ביוני ובעימה עכ"ל והוה וודאי דליטול ידיים במשקין חי דרך ביוון דלשתותם בראם הקב"ה ולא לשופכן אבל מעצם דין נמ"י מותר ולכן אם אין מים מותר שאינו עושה מפני הביוון אלא מפני ההכרח:

י"ט כל ספק בידים מהור כדין ספקא דרבנן דלגולא ולכן מים שיש לו ספק אם נעשה בהם מלאכה אם לאו או שנמלך ידיו ונסתפק אם היה בהם כשיעור והיינו רביעי' אם לאו או אם הם ממאים או מהורים או ספק אם נמל ידיו אם לאו הולכין להקל ונמ"י יש מי שאומר דאע"ג דמעיקר דינא וודאי כן הוא מ"מ אם יש לו מים אומרים לו קום ונטול יורך בלא ברכה כדי שלא תבא לידי עניות (לנוס) והוה כשיש לו ספק אם היתה עיקר הנטילה כראוי אבל כשהיתה עיקר הנטילה כראוי והספק נולד את"כ אם נמטאו ידיו אם לאו או שנסתפק אם הסיה דעתו אם לאו או אם נגע במקום המנופת אם לאו וכיוצא באלו א"צ לחזור וליטול אפילו לחומרא מפני שמעמידין אותן על חוקתן (עמנ"א סק"ג סמנה פנה על היס"ט דהא היס"ט הדעת פוסל ע"ס וקושינו תמוה דהא יש כוה עגלו ספק אם הסיה דעתו דליי כוובלי הסיוו דעתו פטיטא דלרין ליטול כמ"ס כסוי קס"ד ע"ס וז"ל):

כ כתב רבינו הרמ"א במעוף י"א מי שלא נמל ידיו ונגע במים לא נפסלו אותם מים לנטילה ולא מקרי מים ממאים אבל אמור לרחוץ ידיו במים שנמל בהם חבירו כבר עכ"ל ביאור דבריו דאע"ג דבס"י קמ"ב יתבאר דכשנמל ידו אחת ונגעה בחבירתה ממאה וא"כ לכאורה כ"ש בשנגע בהמים קודם נטילה ואינו כן דרק בשעת הנטילה כשממרה הירים שיך מומאה או כפי הפרמים שיתבארו שם משא"כ קודם הנטילה לא נזרו רבנן וכל זמן שהמים בכלי לא נפסלו וראיה לזה דהא נתבאר במעוף ד' דכשהנתתם מדיח ידיו במים מותר ליטול מהם הידים והוה משנה מפורשת

בכל שזוא וזה שצריך מ' סאה היינו אם המשיך אותן בארץ דרך הדין חוץ למקומו וההריון הוא בקרקע והפסיקן מהמעיון הנובע דאו צריך מ' סאה ואע"ג דבס"י קנ"ט מעיף ל"ה הבאנו ד"א דגם במקרה א"צ מ' סאה מ"מ חמי מבריה גריעני מפי והכל מודים שצריך מ' סאה דווקא (עט"ו ועמנ"א סק"י) ואפילו אם חריץ וה מוכרך ההמעיין הנובע חס שמחוברין מים במים מ"מ ס"ל לרש"י והרשב"א דאין ממבילין בהם את הידים כשאין בהם מ' סאה משום דנזרינן שמא יקחם בכלי ורבינו יונה חולק עליהם וס"ל דא"צ מ' סאה כיון שהוא מעיין אמנם כשיש בהחריץ מ' סאה גם לרש"י ורשב"א ממבילין (כ"י):

מ"ג ולכן מים מלווחים או סרוחים או מדים שאין הכלב יכול לשתות מהן פסולים לנמ"י אע"פ שבשרים למי מקוה למבילה ומים עכורים ע"י ט"ט שנתערב בהם אם הכלב יכול לשתות מהם כשרים בין לנמ"י בין למקוה ואם אינו יכול לשתות מהם פסולים לשניהם אף למקוה דוה נריע ממים המרים ששם מים עליהם אבל המעורב במים אין שם מים עליהם ועיין ביו"ד ס' ר"א שנתבארו בפרט זה כמה דינים:

מ"ד נוסלים לידים בכל דבר שתחלתו מן המים כגון תולעים אדומין אם ריסקן עד שנעשו כמו מים וכן שני דג בשריסקן והשגל והברד והכפור והגליד והיינו מים שנקפו מקור שקורין אי"ו כתב רבינו הב"י במעוף י"ב דאם ריסקן עד שנעשו מים נטילין מהן ומובלין בהם אם יש בהם כשיעור עכ"ל ומשמע דבלא ריסקן אין נטילין הידים בהם ולעיל בס"י קנ"ט מעיף ל"ו כתבנו דלטבול ידיו בערמת שלג של מ' סאה וודאי מותר וי"ל דגם רבינו הכ"י מוכר כן וזה שהצריך ריסקן היינו כנטילה על הידים או בטבילה כשאין כאן מ' סאה וביו"ד ס' ר"א כתב דבשעת הדחק יש להתיר להמביל ידיו בשלג מ' סאה עכ"ל במפרו הגדול שם ולכן י"ל דהכא מיירי שלא בשעת הדחק ויש להקל לרינא כמ"ש שם (וכ"כ המנ"א סקט"ו):

י"ז י"א שאין נמ"י אלא במים בלבד ולא בשארי משקין ולא במי פירות לפי שעשו נמ"י בעניין הטבילה שאינה אלא במים בלבד וכן כתיב וידיו לא שפף במים והוה דעת הראב"ד ונס הראש"י ס"ל כן בפ"ו דברכות (ס' ל"ה) והביא ראיה שהרי אפילו מים שנשתנו מראיתם פסולים לנמ"י כ"ש שארי משקין ודעת רש"י שם (ג':) דנטילין לידים במי פירות ובשארי משקין ויש לחלק בין אלו למים שנשתנו מראיתם דבמים נשתנו שמהם אבל הם לא נשתנו (עמ"ס ס"ט) ודעת הרשב"א דאע"ג דמצד הנמ"י כשרים הם מ"מ אין ליטול ידים ביין בין שנתן לתוכן מים ובין שלא נתן לתוכן מים שלא לזולל

מפורשת כמ"ש שם והנחתום הא לא נטל ידיו לאכילה ועכ"ז המים כשרים הם ולכן אפילו היוצא מבית הכסא וטובל ידיו בכלי של מים ונטל בחפצו קצת מים ושפכן לחוץ לא נטמאו שאר המים שבכלי (ס"ט) מפני שזהו קודם נטילה מיהו אם לא נטל בחפצו אלא שמטל ידיו בבבלי ונשארו שם המים הרי נטמאו כל המים (ט"ז סק"ט) ואע"ג דאינם לנטילה מ"מ סוף סוף נטמאו בשעת רחיצתם מטומאת בית הכסא והיו כנטילה (ע"ז סק"ט) שמסתפק בזה מ"מ לא הכריע להקל ע"כ) וזהו שמסוים רבינו הרמ"א אבל וכו' כלומר שלא תימא כמו שקודם נטילה אין טומאה כמו כן לאחר נטילה דאינו כן דמי נטילה כבר נטמאו ואיך יחזרו להכשירם ואפילו נטל בהרבה מים מ"מ שם טומאה עליהם ואסור לרחוץ בהם עור פעם (ו"ט) שנטל חצירו אורחא דמלתא ניקט וכו"ה מי נטילת ענמו ופסוק (הו) :

כג ודע שדרכי הרמב"ם בעניין זה תמוהים שכתב בפ"ד דין י' נטילין ד'וה' לא בצד זה או זה על גבי זה בשטיפה אחת ובלבד שירפו ידוהן כדי שיבואו בהם המים ויהיה באותה השטיפה רביעית לכל אחד ואחד עכ"ל והוא תמוה כמה שמצריך רביעית לכל אחד היפך המשנה אמנם הרמב"ם הולך לשיטתו בפרושו למשנה ובהקדמתו לשם דמים הראשונים אינם פוזותים מרביעית לכל אחד ואחד ומשנה זו היא במים השניים שהקילו ומחוייב והוה רק להרומה אבל בחולין א"צ מים שניים כלל ולכן השמים כאן בהל' כרכות לגמרי דין זה וכתב דין זה בהל' מקוואות פי"א לעניין תרומה ע"ש והטור והש"ע לא הביאו דעתו כלל לפי שהוא יחיד בפ"ו זה ואין להחמיר בנמ"י לחוש לחומרא זו ומ"מ המנהג הפשוט כדבריו ואין נטילין שנים מרביעית אחת :

כד צריך שיהא רביעית מכוונם במקום אחד ובבלי אחת שאם נטל משמינית וחזר ונטל משמינית ידיו נטמאות כשהיו ומחוייב לנגבם ולחזור ולנטל מרביעית דאם לא ינגבם לא יועיל הנטילה פעם שניה שיהטמאו המים מהירים כמ"ש בס"י סק"ב ורביעית שאמרו בין לנטל שני ידיו בין לנטל ידו אחת בלבד ובין לידיו של קמן בקומה ובין לידיו של גדול דלא פלוג רבנן ואם נטלו שני בני אדם זה ידו אחת וזה ידו אחת ואח"כ חזר השני ונטל ידו השנית הרי הן כג' בני אדם מפני שידו השנית נחשבת עתה כאדם אחר אחריו שלא נטל מתחלה אלא ידו אחת ולפיכך אם היה מתחלה בכלי חצי לוג ידיו מהורות ואם לאו ידו השנית מהורה מעט שכתבנו שאין נטילין בפחות מחצי לוג לג' בני אדם מטעם שאין לא יצמצמו כמ"ש בסעיף כ"א ואין חילוק בין יד אחת לשתי ידים :

סימן קמא דיני חציצה

בנמ"י . וכו' ה' סעיפים :

בנמ"י לחולין ע"ש דכל דתקון רבנן בעין דאורייתא תקון והא דתניא בתוספתא דמקוואות (פ"ד) דלחולין אין

מפורשת כמ"ש שם והנחתום הא לא נטל ידיו לאכילה ועכ"ז המים כשרים הם ולכן אפילו היוצא מבית הכסא וטובל ידיו בכלי של מים ונטל בחפצו קצת מים ושפכן לחוץ לא נטמאו שאר המים שבכלי (ס"ט) מפני שזהו קודם נטילה מיהו אם לא נטל בחפצו אלא שמטל ידיו בבבלי ונשארו שם המים הרי נטמאו כל המים (ט"ז סק"ט) ואע"ג דאינם לנטילה מ"מ סוף סוף נטמאו בשעת רחיצתם מטומאת בית הכסא והיו כנטילה (ע"ז סק"ט) שמסתפק בזה מ"מ לא הכריע להקל ע"כ) וזהו שמסוים רבינו הרמ"א אבל וכו' כלומר שלא תימא כמו שקודם נטילה אין טומאה כמו כן לאחר נטילה דאינו כן דמי נטילה כבר נטמאו ואיך יחזרו להכשירם ואפילו נטל בהרבה מים מ"מ שם טומאה עליהם ואסור לרחוץ בהם עור פעם (ו"ט) שנטל חצירו אורחא דמלתא ניקט וכו"ה מי נטילת ענמו ופסוק (הו) :

כא תגן בריש מס' ידים מי רביעית נותנין לידים לאחד אף לשנים מחצי לוג לג' או לד' מלוג לה' ל"ו ולמאה כלומר גומא קתני והכוונה כל זמן שמספיקים המים לשפוך על כל אחד (טור) וה"פ חכמים תקנו שדווקא מרביעית מים יטלו לידים ובפחות מרביעית לאו כלום הוא וזהו אף לאחד אמנם גם לשנים מספיק רביעית כשהראשון שפך רק החצי דכך שיערו חכמים רביעית מי להידים ולכן השני נטל במחצה רביעית לפי שיהיה לו באו משוויי מהרה (חולין ק"ז) והנה לפי שיעור זה היה די לג' ברביעית ומחצה אלא כיון דנפישו גברי חיישינן שמא לא ידקדקו יפה ליטול עד הפרק ולכן אמרו מחצית לוג ומיהו כדריעבד אי איבא רביעית ומחצה והראשון נטל חצי רביעית הא וירדא דיועיל רביעית להשנים רק אם הראשון נטל יותר מחצי רביעית לא תספיק הנשאר רק לאחד (ר"ט"ג סט) :

כב אמנם יש בזה מחלוקת רי"א שצריכים כולם ליטול בבת אחת וי"א אפילו בזה אחר זה וי"ל רבינו הב"י סוף י"ג צריך שיהי' במים רביעית והני מילי לאחר אבל לשנים שבאו ליטול כאחד האחרון א"צ ואפילו בזה אחר זה ובלבד שלא יפסיק הקילוח כיצד היה רביעית מים בכלי פשט אחד ידיו ואחד יוצק על ידיו ובא שני ופשט ידיו למטה ממנו סמוך ליד הראשון וקילוח יורד על ידו של ראשון ולידו של שני שלמטה ממנה ידי שניהם מהורות אע"פ שפוחת שיעור הרביעית כשהם סגועים לידיו של שני ידיו מהורות מפני שבאים משוויי מהרה ויש מתירים

א צריך ליותר בנמ"י מחציצה וכך איתא בנמ"י (חולין ק"ו) : שכל דבר שחוצץ במבילה לגוף חוצץ

התוס' דזה שאומרים שצואה ופיסם שתחת הצפורן חוצצת מעות הוא דאינו חוצץ אלא מיס של יוצרים או של בנאים שנדבק יפה כמו בצק אבל סתם מיס או צואה שאינם מהודקות ומסריחות וכל שעה אדם נוסלה אין חוצצין כלל עב"ל (הנילו הנ"י כיו"ד סע) ואולי העולם סומכים על דיעה זו אבל העיקר בסברא הראשונה שהיא דעת רוב הפוסקים ועכשווי רוב המון עם לא נהגו לנקר מפני שאין מקפידים כלל :

ד צפורן שפירשה קצת צריך לחתכו והוא חוצץ כמ"ש כיו"ד שם ויש כזה פרמי דינים ומבואר שם וכללו של דבר כל דבר מהקפיד עליו חוצץ ושאינו מקפיד אינו חוצץ היה זה דרכו להקפיד והוא אין דרכו להקפיד או שהמקפיד עליו חוצץ והוא שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ וכן יש מי שמלאכתו להיות צבע והיו ידיו צבועות אין הצבע חוצץ על ידיו אע"פ שיש על ידיו ממשות מהצבע ואם לא היה צבע והיו ידיו צבועות ויש ממשות מהצבע וודאי חוצץ וכן הדיו היבש חוצץ והלח אינו חוצץ ומי שכונתו תריר אצלו אינו חוצץ אף יבש (מנ"א ק"ח) וכן אם הוא מבח ומוכר שומן אין חוצץ אצלו דם ושומן שעל ידו ודבר זה בעיא בוכחים (ז"ה) : ואולינן לקולא בנפ"י (סע) ולאחר שאינו רניל בכך חוצץ אע"פ שהוא אינו מקפיד (גנר"י) ביון שרוב בני אדם שאינם מבחים מקפידים :

ה מיס הנורות ופיס היוצרים שהם נדבקים ביותר ומונעים המים מלצא תחתיהם וכן שארי מיני מיס שנדבקים ביותר חוצצין אפילו כנגד הבשר מפני שרוב בני אדם מקפידין על זה ואע"פ שהוא אינו מקפיד חוצץ אמ"כ הוא דבר מועט לנמרי דאין מקפידין בזה והנשים שדרכן לצבוע יריהם לנוי וכיוצא בזה אין אותו צבע חוצץ וכל זה כמיעוט היר אבל ברוב היר ככל עניין חוצץ כדבר שיש בו ממש ריר היוצא מן המכה ונתייבש ונעשה נלד אם אינו מקפיד עליו להסירו או שמצטער להסירו מקרי אינו מקפיד ואינו חוצץ ואע"פ שכמבילה החמרנו כיו"ד שם מכל מקום בנפ"י הקילו :

ו מבעת כשהיא מהודקת הרבה על האצבע חוצצת ואם היא רפויה אינה חוצצת מפני שהמים באים תחתיה ודווקא כששופך רביעית בכת אחת דאל"כ נממא המבעת מהמים כמו שיתבאר בס' קס"ב ולכתחלה יש להסיר המבעת אף כשהיא רפויה שאין אנו בקיאים מה נקרא רפויה וכדבר שאין מורח למה נבנם בספק ואם היתה דחוקה וארוקה על האצבע גם כדיעבר חוצץ בד"א בזמן שדרכו להסירה לפרקים כגון שיש בו אבן טוב שמקפיד להסירו כשרוחץ והאשה אפילו אין בה אבן טוב דרבה להקפיד להסירו בעת לישה שלא יתמנה ולכן באשה ככל עניין חוצץ כשהוא מהודק

אין חוצצין והו כנגיעה דחולין כשנעשו על מרתת תרומה (ה"ס סע) והנה כל דיני חציצה נתבאר כיו"ד ס' קצ"ח אמנם ביותר יש ליהרר בנפ"י כדבר המצוי מאד והיינו שתחת הצפרנים יהיו ידיו נקיות כגון צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר כגון שהצפורן גדול ועולה למעלה מבשר האצבע דצואה שכנגד הבשר אינו חוצץ דאורחיה ככך ואין אדם מקפיד על זה אבל אם יש בצק תחת הצפורן אף כנגד הבשר חוצץ דלא אורחיה ככך והאדם מקפיד על זה ולפ"ו אם ידוע שאינו מקפיד אינו חוצץ :

ב והלכוש כתב המעם משום דצואה שכנגד הבשר אינו מהודק ונכנסין שם המים אבל בצק מהודק הרבה ואין המים נכנסים שם ע"ש ודבריו תמוהים ובי"ד שם כתב כעצמו כמ"ש דממעס קפידא הוא ע"ש בסע"ף י"ח וכן מבואר מדברי המור שכתב על צואה שלא כנגד הבשר ואם אינו מקפיד אינו חוצץ ע"ש ואמת שהרשב"א בתה"כ כתב על זה שני המעמים מפני שאינה מהודקת יפה ונס אינו מקפיד מיהו עיקר מעם הוא מפני הקפדה ובשכתבו מעם הידוך כתבו על מיס הין ע"ש וכן רמיהו שעל כשרו חוצץ כשיכול להסיר הרמיהו (ט"ו סק"ג) וכן מיס הין ופיס היוצרים חוצץ והוה כשחוצץ ברובו אבל כמיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ וברוב היד אע"פ שאינו מקפיד חוצץ (מנ"א סק"ג) ואין לשאול הא אף כמיעוטו נתבאר בס' קס"ב דאם נמצא דבר על היר דממא די"ל דהו כדבר שאינו כמל לגבי היר אבל כאן כמל לגבי היר (סע סק"ד) וכן אם שפך רביעית על היר לא שייך כלל מומאה כמו שיתבאר שם (סע) :

ג וכתב רבינו הרמ"א דמשום הכי לא נהגו לנקר מיס שתחת הצפרנים לנטילה משום דהוי כמיעוטו שאינו מקפיד כי אין מקפידים על זה לנטילה אבל אם היה מקפיד היה חוצץ וצריך לנקר וכן עיקר ואפשר שנהגו להקל בחציצה לעניין נטילה כי י"א שאין שייך חציצה לנטילה אבל העיקר בסברא הראשונה עב"ל כלומר העולם לא נהגו לנקר המיט שתחת הצפרנים שכנגד הבשר משום שאין מקפידים בזה ואם באמת מקפיר אע"פ שאחרים אין מקפידים צריך לנקר אבל שלא כנגד הבשר וודאי דרך להקפיד במיט וצריך לנקר ואע"פ שהוא אינו מקפיד כמ"ש כיו"ד ס' קצ"ח (סע סק"ג) וכשבת אמור לנקר מאיסור ממחך כמבואר בס' ש"ב ולכן ירחצם במים (סע) ואח"כ אומר ואפשר שנהגו להקל בחציצה לעניין נטילה כלומר דמקודם קאמר המעם שנהגו להקל מפני שאינם מקפידים ועתה אומר שאפשר שנהגו להקל אפילו כמה שמקפידים ממעם דמ"ל דלא שייך חציצה כלל בנפ"י ואין הכוונה כפשוטו דודאי יש חציצה ללא דה"פ דהרשב"א כחולין שם כתב בשם

ערוך הלכות נטילת ידים מימן קסא קסב השלשה

דעת רוב הפוסקים וכ"כ ת"ר"י בפ"ח ברכות שרעת רש"י כן הוא עד סוף האצבעות ע"ש (6) מהרוקם לא יראה כן כמ"ט :

ה וגם מדברי המב"ם פ"ו משמע כן שכתב נפ"י עד הפרק ולא ביאר איזה פרק מסתמא כוונתו הפרק האחרון וכן פ"ו בהגמ"י ע"ש אמנם כשם הרי"ף כתב הרא"ש שמחמיר עד סוף פיסת היד כמקום שמחוכר לזרוע וכתב שחומרא יתירה היא וגם הטור כתב כן ע"ש ובאמת לפנינו בהרי"ף לא מוכח שם מידי אמנם גירסת הראשונים בהרי"ף לחולין עד הפקק והיינו עד סוף קשרי האצבעות ובתרומה עד הפרק והיינו חיבור חיד והזרוע ולכן בסוף שאומר לחומרא כחולין כבתרומה ממילא דהוי עד חיבור היד והזרוע (מ"ג) וכן כתב בשם הלכות א"י (ס) וכזוהר עקב (ד' רע"ב) : מפורש כהראב"ד דעד גמר האצבעות שאומר שם נפ"י עד פרקא י"ד פרקין ע"ש ובכל אצבע ג' פרקין וכגודל שני פרקים והיינו י"ד וכך הוא עיקר הדין והעולם נוהגים ליטול כל היד כדעת הרי"ף ויתנה כתחלה שלא יהא חובה עליו לעשות כן תמיד ואולי לא יהיה לו מים כל כך (ומלדי מלי רביעית ליד ג"כ ראה להראב"ד דעל כל היד אף יספיק מלי רביעית) :

סימן קסב הגבוהה ושפשוף הידים בנטילה. ובו כ"ט סעיפים :

לפרק אל תוך הפרק הרי מימא אלו את אלו לפיכך יגביהו ולא ישפילן ;
 ג ואין לשאול דא"כ למה לו להגביה ידיו ישפילם מתחלה ועד סוף השתא לא יבואו המים חוץ לפרק כמובן דר"ל דודאי כן הוא והוה שכתב רבינו הרמ"א בסעי' א' וז"ל וה"ה אם משפילן מתחלת הנטילה ועד סופה רשפי דמי רמי רם שיותר שלא יגביה תחלה ראשי אצבעותיו ואח"כ ישפילם דאו יצאו המים חוץ לפרק ויחורו ויטמאו את הידים עכ"ל ודקדק לומר ראשי אצבעותיו וכן מקודם על מה שכתב המחבר הנזכר אף להגביה ידיו כתב דהיינו ראשי אצבעותיו ע"ש ועצמו דכיון דקיי"ל לרוב הדיעות דהנפ"י הוא רק עד סוף חיתוך האצבעות כמ"ש בס"ה הקודם א"כ עד הפרק מקרי עד סוף האצבעות והמים הראשונים אם ירדו לפיסת היד וחורו על האצבעות מקרי שיצאו מן חוץ לפרק אל תוך הפרק הכוונה עד חיתוך אצבעות וחוץ לפרק משם ולהלן והיינו על פיסת היד :

ד אבל מצאתי לרבותינו הראשונים שלא אמרו כן ואינהו ס"ל דעד חיבור היד והזרוע מקרי עד הפרק דאע"ג דנטילה לא תקנו דק עד חיתוך האצבעות

מהורק ובאיש בלא אבן טוב אין דרכו להקפיד להסירו ואם יודע שדרכו להקפיד להסירו לפרקים גם באיש חוצץ אלא ש"ל דהא המבעת הוא בסוף הפרק השלישי של האצבע והא דא"צ נטילה רק השני פרקים הראשונים כמו שיתכאר וממילא דלא שייך בשם חציצה אך באמת אנתנו אין תופסים כדיעה זו וצ"ע :

ז עד כמה צריך ליטול הידים לרש"י חיוב הנטילה הוא רק שני פרקי האצבעות והיינו עד אמצע האצבעות ולא יותר (חולין ק"ו) ; דכיון שזוהו משום סרך תרומה דיו אם יטול כחלקי האצבעות הנוגעים כהמאכל (ס) וגם הרוקח (ס"ז ע"כ) כתב כן וז"ל וטבעות באצבע הנשים אינו חוצץ כי הוא למעלה מפרק אמצעי של אצבע. ואמרינן כחולין עד כאן לחולין פ"י פרק אמצעי של אצבע ואם היה צריך כל היד הוי חציצה עכ"ל וד"ת בתום שם פ"י עד פרק ראשון ע"ש והראב"ד והרא"ש כתבו שנטילה הוא כל ג' פרקי אצבעות והיינו עד חיבורי האצבעות עם פיסת היד וגם לרש"י וד"ת אפשר לומר דלמסקנא דסוגיא שם שאמרו עד כאן בין לחולין בין לתרומה לחומרא והוה כל ג' הפרקים כמבואר שם א"כ לפי המסקנא ס"ל כהראב"ד והרא"ש והוה

א אמרינן בסוטה ((ד' ט')) מים הראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה ומימן לזכר וינטלם וינשאם והמעט שלא יבואו המים שחוץ לפרק ויטמאו את הידים דתנן במס' ידים (פ"ג) הידים מטמאים ומטהרים עד הפרק כיצד נטל הראשונים עד הפרק והשניים חוץ לפרק וחורו ליד מהורה נטל הראשונים והשניים חוץ לפרק וחורו ליד מטהר וכתב הטור דה"פ דדין נטילה שאדם שופך מן הכלי שני פעמים על ידו הראשונים מטמאים והשניים מטהרין את הראשונים וטומאתן וטהרתן דווקא עד הפרק הלכך כשנטל ראשונים ושניים חוץ לפרק אל מיהרו שניים את הראשונים מה שיצא מהן חוץ לפרק ואם השפיל ידיו וחורו הראשונים שחוץ לפרק וירדו על ידיו מטמאים לכן צריך להגביה אצבעותיו למעלה עכ"ל :

ב וככל הדברים שאין הידים מטמאות משקין אלא עד הפרק אבל משקין שנגעו חוץ לפרק מהורין וכן אין המים השניים מטהרים את הראשונים אלא בעודן בתוך הפרק אבל נפלו עליה חוץ לפרק אין מטהרין אותן וזה ששינוי נטל שניהם חוץ לפרק וחורו ליד מטמאים הכוונה שנמלך בתוך הפרק ויצאו חוץ לפרק לפיכך המים הראשונים המטמאים לא מיהרן השניים שאין מטהרין חוץ לפרק ונשארו המים שם בטומאתן ואם אח"כ משפילן ויצאו המים מן חוץ

שם מים טמאים כלל א"צ להנביה ידיו וכן המטביל ידיו במקוה א"צ להנביה ידיו כן אין כאן מים טמאים כלל ואף שיש חולקים בזה (כ"ז) מ"מ כן הבריע רבינו ב"י להלכה כיוון דבתוספתא מפורש שזהו מדינא אבל על כל זה ראוי להנביה הידים בכל ענין כיוון דבגמ' אסמכיה אקרא כמ"ש ויש שאומרים פסוק דשאו ידיכם קדש בעת הנבחה ידים ואנו אין נוהגין כן כרי שלא להפסיק בין נטילה לברכה אבל מ"מ הנושא ידיו תבא עליו ברכה וכן הוהידו חכמי הקבלה ולמה לא נעשה כן בדבר שאין בו לא מורח ולא הפסד וכן אנו נוהגים (ולגרמני"ס ג"כ כן הוא כמ"ס כסע' י') :

ח וכתב רבינו הרמ"א ד"א דאם שופך על ידיו נ' פעמים א"צ ליוהר בכל זה וכן נהגו להקל עכ"ל והמעם רבנ' פעמים ודאי כבר יצאו מים הראשונים לגמרי (מנ"ס סק"ג) ואין לשאול דהראשונים יטמאו להשניים והשניים להשלישים (נס) דבאמת יש כאן שאלה גדולה דאיך אנו אומרים שהשניים מטמאים הראשונים דממ"נ אם המים הראשונים טמאים למה לא יטמאו השניים אמנם הראב"ד בס' תמים דיעים שם ביאר הרב ר"ל שיעקב טומאת הידים לא טומאה ודואת היא אלא טימאת לבלוך מפני מעע ויעה וצואה או שהרג טאכולת ונזרו על אותו לבלוך כאלו נגעו בטומאה ועשו איהם שניות לפסול התרומה במגען ושלא לאכול בהן אלא ע"י הדחה וכו' וזהו השניים מטמאים את הראשונים כלומר מרחיחן המים הממושטשין מהלבלוך שעל היד וכו' עכ"ל ולפ"ל כל הדברים הם תקון חכמים וברביעית בכת אחת הידים מנוקים לגמרי וכן בג' פעמים יצאו הראשונים כמ"ש :

ז ובוה מוכן למה תקנו חכמים ליטול שני פעמים הידים בהרביעית למה לא יטול בפעם אחת אלא משום דבשני פעמים יסור הלבלוך מהידים יותר מרביעית בפעם אחת ומ"מ אם נטל הרביעית בפעם אחת לא מודקין ליה למים שניים ולכתחלה תקנו בינני פעמים :

י והנה כבר כתבנו בס"י ק"ם סעיף כ"ג דשימט הרמב"ם הוא דצריך ליטול רביעית בפעם אחת וא"צ כלל מים שניים בחולין רק לתרומה ע"ש ולפ"ן א"צ הנבחה ידים אבל הרמב"ם לא ס"ל כן שהרי כתב בפ"י מברכות דין מ"ו מים הראשונים צריך שגיביה ידיו למעלה עד שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזור ויטמאו את הידים וצ"ל דלא חש להתוספתא שבתבנו כיון דבגמ' פליגי עלה ולא ס"ל כהרשב"א דהגמ' הוא שלא אליבא דהרש"א כמ"ש בסעי' ה' וס"ל דמי נטילה כשיצאו חוץ למקים נטילה נטמאו ורוב הפוסקים לא ס"ל כן ולא הובא כלל דעתו במור וש"ע :

והנה

האצבעות מ"מ לענין טומאת וטהרת המים הוא עד חיבור היד והזרוע וז"ל הראב"ד בס' תמים דעים (ס' י"ט) וז"ל כי מיהו שגורו טומאת ידים לא נזרו אלא עד הפרק עליון מקום שהזרוע והיד מתחברין ועד כאן היה קידוש ידים במקדש וכו' מים ראשונים הצריכים נטילה עד הפרק פ"י עד פיסת היד מקום שהאצבעות כלות עכ"ל וביאור הדברים דאע"ג דפיסת היד אינו בגמ' החולין מ"מ כיון דבקידוש ידים במקדש היא בכלל הנטילה ולכן לענין טומאה וטהרת המים הם בכלל תוך הפרק וכ"כ הרא"ה בבדק הבית בדיוני נמ"י להרשב"א בתה"ב (שער כ"ו) וכל היד היא כגזירה זו של טומאה עד חיבור קנה הזרוע ומ"מ לא תקנו נטילה אלא עד הפרק וכו' עכ"ל והנה בדברי הראב"ד ובמדומני שנים הרא"ש והמור הלכו בשיטה זו :

ח האמנם הרשב"א ז"ל יש לו דרך אחרת בזה כמו שביאר בתשו' (ח"י ס' ר"ס) דהך דטומאה אינו להלכה ולכן לא כתב לה כלל בספרו תה"ב בדיוני נמ"י דזה שאומר בסימטה שצריך שגיביה ידיו למעלה והו מפני שסובר דנמ"י אינו אלא עד גמר האצבעות ולכן המים שיחזורו מפיסת היד לא האצבעות יטמאו המים אבל אם צריך נטילה עד חיבור היד עם הזרוע ליכא כלל דין זה מפני שהמים שירדו על הזרוע אין בהם נדר טומאה כלל ואף אם יחזרו על היד לא יטמאו ורוב הפוסקים אין סוברים כן רבינו דר"ם באים מהיר אל הזרוע כשיחזורים יטמאו המים ועיין מ"מ בסעיף י' להש"ת הרמב"ם :

ן והנה הרשב"א סובר בגמ' כהר"ף דצריך ליטול עד חיבור היד והזרוע כמ"ש בתה"ב שם ותמיהני על רבינו הב"י שכתב ג"כ כהרשב"א וז"ל בסעיף א' הנוטל צריך להנביה ידיו למעלה שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזור ויטמאו את הידים והיינו כשאינו נוטל כל היד עד מקום חיבור היד עם הזרוע אבל אם נוטל עד שם א"צ להנביה ידיו עכ"ל וזהו תימא דכיון דס"ל דהך דטומאה הוא אליבא דהלכתא א"כ מנ"ל שיש חיזוק בזה וכתמא כתב רבינו הרמ"א דיש חולקים בזה ע"ש ובאמת לא ראינו לראשונים שחלקו בזה אך רבינו הב"י סיבך דיש להקל בגמ' (והנה"א כ"ס כ"ס) בסוף דבריו תמה על הר"ף סק"ל כהשפלת ידים מתחלה עד סוף טלחין זה לפי דעת הרשב"א ע"ש ותמיהני על תמיהתו ודו"ל כן הוא דהרמ"א לא ס"ל כהרשב"א והרשב"א ימיד בזה כמיתתו שכתבנו והנה נס הי"ס"ס כמ"ל ל"י סוגר דנס כהשפלת ים להקמיר ע"ש וכן לנו נעשת הוצאת נטיילת ידים והיעקב כהרמ"א (ה) :

ן ואם שפך על ידיו או על ידו האחת רביעית בכת אחת א"צ מים שניים כלל דהרביעית מטמא לגמרי וכך שנינו בתוספתא דידים (פ"א) ומטילא כיון דאין

יא והנה כל הפוסקים וזכורו בנמ"י לסעודה מים ראשונים ושניים ולא יותר ובמדרכי פ' אלו דברים כתב שנטילה שחיה צריך ג' פעמים ונמ"י לסעודה ב'. פעמים ומים אחרונים פעם אחת וסימנך ולחשוף מים מזבא אבל המור כתב בשם הסמ"ג דבר חדש צריך ג' פעמים וז"ל מה שמזכיר מים ראשונים ושניים היינו דרוקא כמים שבאים למהר אבל מלבד אלו צריך ליתן עליהם פעם אחרת כדי להסיר מהן הלכלוך וכל דבר שחוצץ ואותן לא הוזכר במשנה לכך צריך ליתן עליהם ג' פעמים אחר להסיר הלכלוך ושתי פעמים לטהרם עכ"ל וממילא כשידיו נקיות בלי לכלוך וחוצץ די בשני פעמים (כ"ג) וכך מהם רבינו הב"י בש"ע סעיף ב' וז"ל הנוטל ידיו שופך עליהם קצת מהרביעית להסיר מהם הלכלוך וכל דבר שחוצץ ואח"כ שופך עליהם פעם שנייה וגם אלו המים הם מטמאים ואח"כ שופך עליהם פעם שלישית לטהר המים שעל גבי הידים ואם אין בידים לכלוך ודבר שחוצץ שופך על שתי ידיו רביעית בפעם אחת וא"צ מים שניים עכ"ל ורבינו הרמ"א כתב על זה וה"ה אם היו לו מים רבים (הרבה יותר מרביעית) דרוחץ תחלה מעט כדי להסיר הלכלוך ואח"כ שופך רביעית כאחד וא"צ מים שניים עכ"ל (וכס"ע כתיב טלמיט והכל טהר ודק):

יב ותמיהו על דברותינו בעלי הש"ע שחששו בנמ"י לריעה יחידאי שהרי כל הפוסקים כתבו להדיא ששופך פעם אחת ושופך פעם שנייה ועל פוסקי הלכות לא שייך לומר שלא חשו להזכיר המים הקודמים כדי להעביר הלכלוך ועוד יש שכתבו מפורש דהראשונים הם להעביר הלכלוך ואף גם המור שהביא דברי הסמ"ג ז"ל ללא להלכה הביאו שהרי הרא"ש אומר מפורש שתי פעמים אלא שהביאו כדרכו להביא כל הדיעות אבל לקבוע כן להלכה הוא דבר תימא ועוד דהוא חומרא דתי לדי קולא דלדברי הסמ"ג כשנוטל מרביעית לא תהיה חצי רביעית לכל נטילה רק שליש רביעית ואולי לא תשמוץ כל חלק מהיד שצריכה נטילה וגם אין המנהג כן וצ"ע ומ"מ כיון שפסקו כן יש לזהר בזה אך בשופך רביעית בפעם אחת א"צ יותר כלל:

יג כתב הרשב"א בתה"ב (סג) אם שפך על ידו שטיפה אחת גדולה ויש בה כדי שתי שטיפות ה"ו עולה לשתיים וא"צ שתי שטיפות אבל אם נטל על שתי ידיו שטיפה אחת גדולה אינה טהורה א"כ יש בו רביעית ובלא"ה לא מהני אפילו באו משוירי טהרה עכ"ל ויש שמצריכים אפילו ברביעית שטיפה שנייה (מג"א סק"ג כסס הרמ"ב) ודעת הרמב"ם כבר בארנו דס"ל דבחולין אין צריך כלל שטיפה שנייה רק לתרומה:

יד כתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' הנוטל ידיו צריך לשפשפש זה בזה עכ"ל וכתב המור אפילו אם שפך על כל יד רביעית ע"ש ולכן אפילו כשבייל בנהר צריך שפשוף שהרי רביעית הוא כמבילה (ט"ו סק"ד) ובתוספתא מפורש כן הנוטל ידיו צריך לשפשף ע"ש ולא נחבא לנו טעם שפשוף וראיתי באמת מי שלטה כזה שפשוף זה למה אי משום טהרה כבר נטהרו הידים ועוד אם עדיין לא נטהרו אך וטהרו משפשוף זה ומה יועיל השפשוף ואי כדי לנקות מלכלוך וזהו דבר הוסר משם (לריטה) ובאמת יש מרביתנו שפירשו דהך שפשוף הוא ניגוב (הר"ש ספ"ג דידים מ"ז) ויש מי שכתב שיותר לשפשף (כ"ה) כלומר משום דנוטל ידו אחת אמור לשפשף בחבירתה כמו שיתבאר קאמר כאן בנוטל שתי ידיו דיותר לשפשף וכן הרמב"ם כתב בפ"י המשנה דצריך לשפשף וכן במזרח מלשון הרא"ש והמור ומהראב"ד אך הרמב"ם כתב דין שפשוף בחבורו בפ"א ממקואות בתרומה ובפ"ו דברכות לא הזכיר רק ניגוב ונראה דטעם השפשוף הוא שחששו שמא מ"מ נשאר קצת וזהמא קשה שהמים לא העבירים ישפשוף זו בזו וממילא שתעבור והרמב"ם ס"ל דחששא זו הוי רק בתרומה והראב"ד והרא"ש והמור ס"ל דגם בחולין חששו לזה וכן המנהג לשפשף מיהו ווראי אם לא שפשוף לא עיכב וי"א דהשפשוף הוא אחר שפיכה ראשונה (מג"א סק"ט) ולא נהנו כן:

טז נטל מקצת ידו וחזר והוסיף ונטל הנשאר מידו הרי ידו טמאה כמו שהיתה דאין נטילה לחצאין אמנם אם יש עדיין על מקצת היד שנטל מהתחלה טיפה ע"מ להטפוח ה"ו מדורה דמופה לחצאין הוי חיבור בנמ"י והוי כאלו נטל היד בפעם אחת וגם זה בדיעבד אבל לכתחלה אסור לעשות כן (מג"א סק"ה) ויש שחששו אפילו בדיעבד (כ"ה וע"י סק"ה) אך הרמב"ם בפ"א דמקואות פסק כן ע"ש ופשוטא שיש לסמוך עליו בדיעבד ואפילו לפי המחמירים מ"מ בכלי שפיו צד מותר ליטול ואף שאינו שופך על כל היד בבת אחת מ"מ כיון שאין בו הפסק לא מקרי נוטל חצי יד ואח"כ חצי השנייה דהוה כשהפסיק ביניהם ולא כשנב בלי הפסק (ט"ו סג) ויש מי שמתמיר גם כזה (עמ"ג סק"ה) ואין זה אלא מן המתמיהין (ט"ו) ואין בזה שום צד חומרא:

טז וזה שאסור ליטול הידים לחצאין והוה במים הראשונים אבל בהשניים נוטל מקצת ידיו ומגבסם ואח"כ נוטל חצי השנייה וטעם החילוק פשוט דהראשונים הם מים מטמאים שנמטמו כן הוי ותקנו שהמים השניים וטהרום ולא תקנו רק אם הראשונים נשפכו בבת אחת אבל כשנטלם לחצאין או אין השניים מטהרים אלא אדרבא נטמאו מן הראשונים

כ אמנם בנגיעה מיד אחת להשנייה בעוד שלא נמל השנייה אין חילוק בין רביעית לפחות מרביעית ובין נפילה אחת לשני נפילות דאף אם ישפוך רביעית על כל יד ושני פעמים מ"מ בנגעו ביד לחה בידו השנייה אחת כמו שנתבאר והראב"ד בהשנות פ"א מקוואות חולק בזה וס' דגם השנים אינן מותרות לחצאין ע"ש ודעתו נראה כמו שאין במהרת הגוף טבילה לחצאין כמו בן בנמ"י ודע דלחצאין מקרי חצי האצבעות אבל אם שפך על כל האצבעות ואח"כ על פיסת היד לא מקרי לחצאין כיון שא"צ נפילה בשם כלל ולרוב הפוסקים כמ"ש בס"ס קס"א (והרמב"ם שקבע דין זה במקוואות ולא בכרכות אולי דעתו דזוה רק לתרומה וז"ל וכל הפוסקים כתבו זה כנט"י שלנו) :

כא ולכן יטול על כל יד רביעית או שני פעמים ואחר שנטל שני ידיו ישפשפם זה בזה ולא קודם וכבר נתבאר שהנטל מרביעית ושופך כל הרביעית א"צ מים שניים (וכס"ע סוף פט"ו ד' כתוב לכך ר"ך לזוהר כשטפן מים שלשים שסם שניים לנד מהלשונים שלא יגע יד בחכיתה עד שטפן נס זה על השנייה וכו' כוונתו לפמ"ש מקודם לר"ך ג' פעמים כמ"ס כס"ע) י"א ממילא דהשליש הם השניים וקודם השליש לא יגע יד בחכיתה) :

כב י"א דאע"ג שנתבאר דיד הנטולה בשנגעה ביד השנייה נטמאת ולבארה צריכה נינוב כמו בנגיעה בכל דבר מומאה שאין המים האחרים מטהרים מומאה צדדית שבאו על המים מ"מ בזה א"צ נינוב אלא שופך עוד מים על היד ונטהרת (יס"ע ומג"א סק"י) והמעט דכיון שכבר היו טהורים לנמרי אע"ג שנטמאת מיד האחרת מהני המים האחרים וממילא דכן הדין אם אחר נגע בידו דא"צ נינוב אלא שופך עוד פעם על הידים ונטהרו ואע"פ שלא מצינו בראשונים קולא זו מ"מ בנמ"י יש לסמוך להקל (ומ"ס המג"א ככלי שניק כסוליו וזוהו כהאנטע"ס שלנו כבר נתבאר כס"י קנ"ט סעיף כ"ע ופיטעא שהגיעה אז בידו לית לן בה טוהר דיד נפילתה ודו"ק) :

כג מתוך מה שכתבנו יתבאר לך דהא דהגן בפ"ב יודים דהיד נטמאת בשפשוף חבירתה וזה כשנטל ידו אחת ונגע בהאחרת קודם נפילתה אבל אם רצה ליטול בחדלה שני ידיו כאחת נוטל דשתיהן נחשבות כיד אחת ואינם מטמאות זו את זו ואפילו ד' או ה' שהניחו ידיהם זה בצד זה או זה על נב זה בהפסק קצה שהמים יכנסו תחת ידי כל אחר ואחר כיד אחת חשיבו אינם מטמאות וא"ו וכן אחר שנטל ביד יד בפ"ע שהי פעמים או רביעית בפעם אחת רשאי ליגע זו בזו וכן זה בזה אחר שנמלו כולם ידיהם רשאים ליגע זה בזה גם קודם נינוב ואם מוהר ליטול מים בחפניו ולהטיל על היד השנייה נתבאר במ"י קנ"ט סעיף כ"ה ע"ש :

הראשונים ואפילו בנמל רביעית בבת אחת ואפילו נמל על חצי היד רביעית ועל חצייה השנייה רביעית מ"מ לא תקנו לחצאין (כ"מ גניטין ע"י) אבל בהשניים שלמהר באו אין נ"מ דהשניים אינם חובה כלל כשנטל רביעית בבת אחת כמו שנתבאר והראב"ד בהשנות פ"א מקוואות חולק בזה וס' דגם השנים אינן מותרות לחצאין ע"ש ודעתו נראה כמו שאין במהרת הגוף טבילה לחצאין כמו בן בנמ"י ודע דלחצאין מקרי חצי האצבעות אבל אם שפך על כל האצבעות ואח"כ על פיסת היד לא מקרי לחצאין כיון שא"צ נפילה בשם כלל ולרוב הפוסקים כמ"ש בס"ס קס"א (והרמב"ם שקבע דין זה במקוואות ולא בכרכות אולי דעתו דזוה רק לתרומה וז"ל וכל הפוסקים כתבו זה כנט"י שלנו) :

יד כששופך על ידו האחת יותר שלא יגע בחבירתה קודם שיטול עליה דאם יגע בה לא עלתה לו נפילה אפילו שפך באחרונה על שתי ידיו לפי שהמים ששפך על ידו הראשונה נטמאו וכשנגע בידו האחרת טמאה וכן המים שבידו הראשונה נטמאו מהשנייה ואין המים השניים מטהרין אלא המים שנטמאו מחמת היד עצמה ולא הבאים מהידו האחרת וכשארע לו שנגע בהשנייה יגנבם ויחזור ויטול כדיו וכן אם איש אחד נגע בידיו אחר הנפילה קודם הנינוב והאחר לא נמל ידיו עדיין מימא האחר את ידיו של הראשון וצריך לנגבן ולחזור וליטול אבל אם האחר נמל ידיו אין חשש בנגיעתו שהרי שניהם מטהרים הם ועי' בסעיף כ"ב דא"צ נינוב :

יח הלכך הנטול ידיו הדרך היותר טובה שאחר יתן על ידיו ולא בעצמו דבעצמו יש לחוש דכשינביה היד ויצאו מים חוץ לפרק ואח"כ בהכרח להשפילה כדי ליתן על ידו השנייה יחורו מחוץ לפרק אל תוך הפרק ויטמאו אותה וכן יש לחוש שמא יחויק באוון הכלי ביד הלחה האוון מידו ולחה ואם חזר ונגע בהאוון נטמא היד מהאוון ולזה לא מהני נפילה אא"כ נגבה מקודם כמ"ש שש"ש מומאת מים שממקום אחר אין השניים מטהרים ואם מוכרח ליטול בעצמו יחויק בשפת הכלי ויטול על שתי ידיו כאחת שיחויק בשפת הכלי בראשי אצבעותיו :

יט וחששות אלו אינם בנמול מרביעית דברביעית לויכא מים מטמאים ואין חששא בשיחורו מחוץ לפרק אל תוך הפרק וגם בנגיעת אוון הכלי לויכא חשש שהרי לא יטמא הכלי וה"ה אם שפך כבר שני שפיכות על היד הראשונה נ"כ לויכא חששות אלו שהרי כבר מטהרו המים הראשונים ולפיכך אין אנו נוהרים ליטול ע"י אחר או לאחוז בראש האצבעות בשפת הכלי לפי שאנו שופכים רביעית על כל יד וכן דרכינו לשפוך שני פעמים על יד ראשונה ואח"כ על השנייה ואין לנו חששות אלו כמ"ש :

להדיא בדבריו דבינו שמשון בפי' המשנה שם שהביא התוספתא ופירשה כן ע"ש וגם רבינו הב"י בסעיף ח' הלך בדרך זה והוא שמסיים בזה"ל אע"ג דכל כמה דלא שפשף סטהרים בשפשוף השתא דחור ונגע גרע עכ"ל והוא מר"ש שם וה"פ דאע"ג דכל כמה דלא שפשף בראש ובכחול סטהרים בשפשוף אחר המים השניים כשמשפשף ידיו זו כוונת מ"מ כשחור ונגע באלו המים שנפלו על מקום אחר גרע טפי והדברים החוקים ויש שפירשו להיפך דמיירי בשלא הטיל מים שניים כלל ולכן המים ממימים אמנם השפשוף עומד במקום השניים דע"י שפשוף די בראשונים בלבד (לגוס ומג"א סק"ז) וזה וודאי תמוה וא"א לומר כן כלל והוא היפך מעיקרי דינו נמי" (וכבר דמה הט"ס ע"ד דברים אלו ונעטר על הלכות שכתב כן ע"ש גם דברי המג"א בסק"ד טפי) בראש ככוס שבראש ע"ש וכונתו דל"כ לר"ך בל"ה נעילה אחרת מפני נגיעה בבראש ודבריו תמוהים לדווקא כשחוק בראש לר"ך נט"י ולא כנגיעה כעלמא וכ"כ הא"ר סק"ז וגם הפמ"ג תמה בזה וכן מפורט לעיל סי' ד' ע"ס) :

כז יש מי שכתב אם קנה במפה כדרך המקנהון אפילו חור ונגע מהור (מעיי"ט גד"ה אות פ"ה) כלומר אף במקום שהמים שבראש ובכחול טמא מ"מ במפה טהור כיון שהוא דרך קינוח (כ"כ ס"ס) ויש מי שחולק בזה (מג"א ססק"ז) ויש מי שכתב דנבלעו המים במפה ולא שייך שם נגיעה אחר ניוגוב (ע"י סק"ז) והנה זהו שכנתא אחר המים הראשונים אבל אחר השניים וכ"ש כששפך רביעית בפעם אחת דאין שום מומחה במים שבמפה אף אם לא נבלעו המים ולכן אין אנו שומרים עצמינו לכלי ליגע בהמפה (המעיי"ט והמג"א מיירי בראשונים כפי שיטת הקודמת ע"ש והט"ז הגם שלשיטתו מיירי בהשניים מ"מ פשיטא דנמפה דהוי כי אורחיה אינו דומה לראש וכו' וברביעית הכל מודים ודו"ק) :

כח כששופך מים ראשונים על ידיו צריך ליותר שלא ישאר על ידו צרור או קיסם או דבר אחר מפני שהמים השניים אינם מטהרין רק המים שעל היד ולא על דבר אחר כמו שנתבאר וא"כ יממא המים שעל הצרור את המים שעל היד ולא תיהני להו מהרה עד שינגבם ויחורו ויטילו אותם ואם שופך רביעית כאחת א"צ ליותר בכל זה כי אין כאן מים טמאים ויש מי שאומר שגם שלג וברד שאינו מרוסק הוי כצרור (מג"א סק"ז) וכן דבר שבריייתו מן המים (ס"ס) וחומר איתרה היא וכן פסק רבינו הב"י בספרו הגדול דכל שבריייתו מן המים אינם חוצצין כרשב"ג דמ"ל כן במשנה יודים פ"ב משנה ב' דכן משמע להדיא בנכחים (כ"כ) והלכתא כרשב"ג ע"י ובימות החורף מצוי זה שנשאר מעט נליל על הידים :

כד ונגיעת יד ליד מותר דווקא או אחר נטילת רביעית בפעם אחת או אחר מים השניים כששפך על שתי הידים בבת אחת או זו אחר זו אבל אם שפך מים הראשונים על יד אחת וכן על השנייה ונמלך קודם הטלת מים השניים ודיבק ידיו זו לזו ושפך על שתיהן כאחת המים השניים לא עשה כלום וידיו טמאות כשהיו וגם המים שעל הידים נטמאו שהרי המים הראשונים שבכל יד טמאים הם וכל אחת מטמא חבירתה וגם המים שעל יד חבירתה והמים השניים אינם מטהרים את הראשונים כיון שנטמאת סחמת חבירתה אלא אדרכא גם השניים נטמאו בהם וצריך לנגב ידיו וליטול פעם אחרת וכ"ש צריך ליותר כשעל יד אחת הטיל שני פעמים ועל השנית פעם אחת שלא יגעו זו בזו וכל זה כשלא הטיל רביעית בפעם אחת וזה שכתב רבינו הב"י בסעיף ז' אם שפשף ידיו זו בזו יזהר שלא יגע חוץ במקום שנפלו בו מים מפני שהם מטמאות זא"ז עכ"ל כוונתו כשנטל ידיו רק עד גמר האצבעות ואז יזהר לכלי ליגע ביד לחה על כף היד שלא תטמא ממנה דאע"ג דררוב הפוסקים אינה ברהיזה מ"מ לענין טומאה הוי יד אבל כשנטל עד חיבור היד והזרוע לא שייך נגיעה חוץ ממקום המים שמשם ואילך אינו מקום של טומאה כמ"ש בסעיף ד' (וכ"כ נה"ר סק"ז) :

כה תנן במס' ידים פ"ב נטל לידו אחת ושפשהפה בחברתה טמאה בראשו או בכותל מהורה כלומר אע"ג דהוי השנייה קודם נטילתה מטמאת את היד הרהוצה בעודה לחה כמ"ש בסעיף כ"ג מ"מ שאר מקום מהונף אינו מטמא ולכן אם נגע ביהוד הלחה בראשו מהורה וכן דבר אחר אינו מטמא את היד הלחה ולכן נגע בכותל מהורה והכוונה העיקרית דטמאה אינה אלא אם הידים קודם רחיצתן ותניא בתוספתא שם דמ"מ אם אחר הניגוב נגע בהמים שבאו מידו לראש שם דמ"מ לא לכותל מטמא שאותן מים מטמאין הן והזרין ומטמאין היד שנגע בהן והוה כשלא נטל המים השניים וגם לא נטל מרביעית דאלו נטל השניים או מרביעית ונגע בראש או בכותל הרי אין שם מים מטמאין אלא שנגע מנפילה ראשונה ושלא ברביעית והוא אה"כ נטל מים שניים ואז אם נגע בהמים שבראש ובכותל שהם מראשונים ממילא דנטמאו ידיו אפילו נגע בהם אחר הניגוב וכ"ש קודם ניוגוב :

כו ודע דכמו שכתבנו כן היה נלע"ד לפרש דברי התוספתא שהבאנו דלפ"ו משתוים הרינינו כמו שנתבאר בכל סי' זה דאמנם יש שפירשו דאפילו אם נגע בראש ובכותל אחר המים השניים מ"מ כיון דלא נטל רביעית בפעם אחת גם המים השניים טמאים כשנפלו על מקום אחר (פ"ז סק"ז) וכן משמע

ואם שופך רביעית כאחת לית לן בה שהרי לא נטמאו המים ולכן אין אנו נוהרין מכלי לשפוך על מקום הרטייה מפני ששופכין רביעית כאחת ודע דאע"ג דמים אחרונים אין נטילין על נבי קרקע כמ"ש בס"י קפ"א והו' מפני שרות רעה שורה עליהם כמ"ש שם אבל מים ראשונים נטלים בין בכלי בין על נבי קרקע וע' בס"י הבא סעיף כ':

סימן קסג דין מי שאין לו מים ודין המאכיל לאחרים. ובו ג' סעיפים:

וכן מי שהולך בחבורה ומתיירא לישראל יחידי ג"כ יש למנוח על הרמב"ם וכן מי שיש לו סכה על היד וקשה לו ליטול לגמרי גם שלא במקום הסכה יכול ליכרך ידיו במפה ולאכול ואם ידו אחת כריאה יטול ידו האחת והשנייה יכרוך במפה ולא יכרך ענפי' וכן אם יש לו מים שאינם בשרים לנמי' ואין לו מים אחרים יטול בלא כרכה (נח"ט נ"ט כה"ג) וכן לאכול ע"י כף או מזלג אסור וכן בדבר שמיכולו במשקה:

ג עוד איתא שם בחולין דהמאכיל לאחרים אף שהוא נוגע בהפת מ"ם א"צ נמי' ולהיפך האוכל אף שהמאכילו נתון הפת לתוך פיו מ"ם צריך נמי' ובכרכה וכן האוכל ע"י מזלג ואסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום ולפני עור לא תתן מכשול ואפילו הפת הוא שלו מ"ם לא יסייע לו לקרבו אליו (עמ"ג ה') וכ"ש ליתן לו פת דאסור אמנם כשיש ספק אם יטול ידיו מותר ליתן לו ויאמר לו לך ונטול ידיך (ה"ה) ואם אינו ציית לו אין עליו חטא דמה יוכל לעשות לו והוא הרשע עונו ישא:

סימן קסד אה יכול להתנות בנטילה. ובו ה' סעיפים:

כפיו או גם כשמחשב בלבו התנאי נ"כ די ומצאתי מי שמסתפק בזה (ב"ח כ"ס ק"ח) ויש מי שאומר דדי כמחשבה (ה"ר) אבל ראיתי שהביאו בשם שבולי לקט ובשם תנאי דצריך שיאמר בנטילה זו אהיה מותר לאכול כל היום (ס"ט) וכן נ"ל עיקר דאל"כ אין זה היכר כלל שנמל ידיו לסעודה ודע דמלשון הנ"מ שאמרה כל היום כולו לא מהני התנאי רק עד הלילה והגם ש"ל דהכוונה ע"ד זמן שינה דאיהו חילוק יש בזה בין יום ללילה מ"ם כיון דקולא גדולה היא דיינו על כל היום ולא יותר:

ב כשעושה התנאי יוהר שלא יסיח דעתו מהם ולא יטנפם כנוח שנושא בתי ידים וכיוצא בזה ויש מי ששאל דאם אינו מסוה דעתו למה צריך תנאי ומזה הוכיח דבעינן כוונה לנמי' (מ"א ח"כ) ואינה דאיה כלל דאפילו אם א"צ כוונה הא עכ"פ בעינן שיחא ניכר שוהו נמי' לאכילה כמ"ש בסעיף א' ואם יסיח דעתו

כמ' אע"ג דצריך ליטול כל היד ואם נמל להצאין לא עלתה לו נטילה כמו שנתכאר מ"ם מי שיש לו סכה או כאב באצבעו או בכמה אצבעות וקשה לו ליטול שם יטול שאר היד ומהור דבכה"ג לא תקינו רבנן דליעכב ואם יש לו רטייה על מקום הסכה יוהר שלא יגיעו המים על הרטייה דאם יגיעו המים שם לא ימהרו לעולם כמ"ש בצרור או קיטם

א אמרינן בחולין (ק"ו): התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי מהרות ופירש"י דלאוכלי תרומה התירו לברוך ידיו במפה ולאכול פת בלא נמי' משום דאוכלי תרומה ורזיזין הן ויוהרו שלא יגעו בידיהם אל הפת אבל אוכלי מהרות כלומר האוכלין חילין בטהרה לא התירו זה ע"ש וכן הוא דעת הרמב"ם שפסק כן כפ"ח מאבות המומאות ע"ש ומ"ל דדווקא לשומרי מהרות לא הקילו בזה אבל לסתם חולין מותר ולכן פסק הרמב"ם כפ"ו מברכות שיכול ללוט ידיו במפה ולאכול פת:

ב אבל כל הראשונים חולקים עליו ומ"ל דבחולין לא התירו זה כלל אא"כ הוא בדרך ואין להשיג קים בדרך הליכו ד' מילין ולאחריו מיל דאן התירו לו זה ולא באופן אחר וכך פסקו המור והש"ע והכי קי"ל והיושב בביתו צריך ליכך ד' מילין ושומרי ננות ופרדמים א"צ ליכך רק כן משמע בירושלמי ואם יש ספק אם ימצא מים תוך ד' מילין או תוך מיל יש למנוח על הרמב"ם ולאכול ע"י מפה (מ"ה)

א אמרינן בחולין (ק"ו): נוטל אדם את שתי ידיו שחרית ומתנה עליהן כל היום כולו שיהא יכול לאכול בלי נמי' ובלכך שזוהר מלטנפם ומלטמם (כ"ט) ודווקא כשהתנה מפורש שנמילה זו יעלה לו לכל היום לאכילתו אבל לא התנה לא מהני אף אם שמר ידיו והטעם נראה דלא מיבעיא אם צריך כוונה לנמי' אלא אפילו למה דקי"ל לרוב הפוסקים דא"צ כוונה כמ"ש בס"י קנ"ט סעיף ל"ד ע"ש מ"ם בלא תנאי הוה כאוכל בלי נמי' דהא רבנן תקנו נמי' לאכילה אף כשיודע שידיו מהרות כמ"ש בריש סי' קנ"ח ע"ש וא"כ איך יאכל בלא נטילה מפני שידיו מהרות אבל כשהתנה שפיר הוי נמי' לסעודה והיינו שבשחרית היתה כוונתו לסעודה ואע"ג דבסתם נמי' צריך שתהא חטמילה סמוך לסעודה מ"ם בזה הקילו רבנן מירד עכ"פ א"צ נמי' להסעודה אבל בלא כוונה לאו בלום הוא ויש להסתפק אם צריך להתנות דווקא

דעתו ונמשך זמן רב מנטילתו הרי אין לזה היכר כלל וראיה לזה שהרי רכינו הכ"י פסק בסי' קנ"ט סעיף י"ג דאין כוונה מעכב ורק להתחלה ראוי לכיוון ע"ש ומ"מ פסק כאן שלא יסיה דעתו וגם הרמב"ם והטור כתבו שלא יסיה דעתו והם לא ביארו בשום מקום דצריך כוונה ואורכא מדברי הרמב"ם באה"מ ובהל' מקוואות פ"ט מכואר דכל לחולין לא בעי כוונה ;

ג' נגמ' יש שני לשונות בלשון אחד דאפילו שלא בשעת הדחק יכול להתנות וכלשון אחד דרווקא בשעת הדחק והטור הכיא פלוגתא בזה ע"ש ורכינו הכ"י הכריע דאפילו שלא בשעת הדחק אבל כמה גדולי אחרונים פסקו דרק בשעת הדחק מהני כנון שנוסע בדרך ואינו בכל להשיג סים וביוצא כוח (ע"ט) ומנ"א וז"ל והרכה מהראשונים שפסקו כן (ע"ט) ויותר מזה כתב אחד מהגדולים דהאידינא נהוג עלמא שלא להתנות כלל (עט נשט נה"ג) וכאמת לא שמענו בימינו מי שיעשה כן ומ"מ בשעת הדחק כנון שנוסע עם כותים וקשה עליו למצוא סים יכול לעשות כן ; ד ואפילו כשהתנה אם ואח"כ בעת האכילה נודרמנו לו מים לא יסמוך על התנאי ויטול ידיו ולא יברך וכתב הטור דהתנאי לא מהני רק בשחרית ע"ש ויש מי שרוצה לומר משום דבשחרית מכרכבי ענמ"י ויש בזה קצת ספק לסעודה (נ"ח) אבל דעת רבינו הרמ"א אינו כן שכתב ודא דמהני תנאי דיוקא בנטילה שאינה צורך אכילה דומיא דנטילת שחרית אבל אם נוטל לצורך אכילה לא מהני תנאי באותה נטילה

סימן קסח העושה צרכיו ורוצה לאכול

א' מי שעשה צרכיו בין קמנים בין גדולים ורוצה לאכול שאלו לדש"י אם צריך ליטול ב' פעמים והשיב ששאל לרבינו יעקב כן יקר ואמר שצריך ליטול ב' נטילות הראשונה אשר יצר והשנייה ענמ"י אבל אני סבורא לי דנטילה אחת עולה לכאן ולכאן עכ"ל ומעמו של רבינו יעקב הוא מפני הכרכות דאם יברך תחלה ענמ"י ואח"כ אשר יצר יהיה הפסק בין הנטילה לבמוציא ואם יברך תחלה אשר יצר ואחר כך על נטילת ידים יהי' הפסק בין הנטילה לברכת על נטילת ידים ורש"י מ"ל דלא היה הפסק דכיון דצריך לשני הכרכות לא שייך הפסק כמו יקנה"ן דמפסיק בין ברכת היין להשתיה ואינו הפסק כמו כן ברכות אלו ויכול להקדים איהו שירצה ושני נטילות אין יעתו גוחה דאחרי שכבר ידיו נקיות איך יטול ויברך ענמ"י וקרוך זה לברכה לבטלה ויש שכתבו שהראשונה לא יטול כדיו נטילה או שיגע בנתים במקום המטונף (מנ"א סק"ג) והטור והש"ע כתבו דאם אינו רוצה ליטול אלא פעם אחת לאחר ששפך פעם אחת על ידיו ומשפשף

יברך אשר יצר ואח"כ בשעת ניגוב יברך ענמ"י ;
 ב' והנה בשני נטילות יש כמה עיקולי ופשוטי כמו שהאריכו המפרשים להתקונים שנתבאר ולא כ"ע בקיאי בזה והדרך היותר נכונה כרש"י ז"ל ויותר נכון להקדים ברכת ענמ"י לאשר יצר ואשר יצר לא היה הפסק בין נמ"י להמוציא דלא ניע מנביל לתורי דלא היה הפסק והרי זהו ודאי דאם נצרך לנקביו באמצע הסעודה דמכרך תחלה ענמ"י ואח"כ אשר יצר דשם ליכא המוציא (עט סק"א) והרי כברכת אשר יצר בעצמה יש מי שסובר שמקודם יברך ענמ"י מקודם כמ"ש הטור בסי' ז' ואכ"כ איהו חששא יש אם נעשה כן וכן אנתנו נהגים ונכפרם שהוא דבר המצוי מאד מפני שיש שהוהירו לברוך עצמו קודם אכילה (ע"ג וסד"י וז"ל) ולכן העושה כן ילך לבטח דרכו ומה גם שרש"י פסק כן אבל אם היה צריך לברך ברכה אחרונה כמו בירא נפשות או ברכה מעין ג' ויצא לנקביו כשרוחץ ידיו יברך מקודם אשר יצר ואח"כ הכרבה אחרונה דאשר יצר סק"י תרד נגדה ונס

בשעת הדחק יכול להתנות וכלשון אחד דרווקא בשעת הדחק והטור הכיא פלוגתא בזה ע"ש ורכינו הכ"י הכריע דאפילו שלא בשעת הדחק אבל כמה גדולי אחרונים פסקו דרק בשעת הדחק מהני כנון שנוסע בדרך ואינו בכל להשיג סים וביוצא כוח (ע"ט) ומנ"א וז"ל והרכה מהראשונים שפסקו כן (ע"ט) ויותר מזה כתב אחד מהגדולים דהאידינא נהוג עלמא שלא להתנות כלל (עט נשט נה"ג) וכאמת לא שמענו בימינו מי שיעשה כן ומ"מ בשעת הדחק כנון שנוסע עם כותים וקשה עליו למצוא סים יכול לעשות כן ; ד ואפילו כשהתנה אם ואח"כ בעת האכילה נודרמנו לו מים לא יסמוך על התנאי ויטול ידיו ולא יברך וכתב הטור דהתנאי לא מהני רק בשחרית ע"ש ויש מי שרוצה לומר משום דבשחרית מכרכבי ענמ"י ויש בזה קצת ספק לסעודה (נ"ח) אבל דעת רבינו הרמ"א אינו כן שכתב ודא דמהני תנאי דיוקא בנטילה שאינה צורך אכילה דומיא דנטילת שחרית אבל אם נוטל לצורך אכילה לא מהני תנאי באותה נטילה

א' מי שעשה צרכיו בין קמנים בין גדולים ורוצה לאכול שאלו לדש"י אם צריך ליטול ב' פעמים והשיב ששאל לרבינו יעקב כן יקר ואמר שצריך ליטול ב' נטילות הראשונה אשר יצר והשנייה ענמ"י אבל אני סבורא לי דנטילה אחת עולה לכאן ולכאן עכ"ל ומעמו של רבינו יעקב הוא מפני הכרכות דאם יברך תחלה ענמ"י ואח"כ אשר יצר יהיה הפסק בין הנטילה לבמוציא ואם יברך תחלה אשר יצר ואחר כך על נטילת ידים יהי' הפסק בין הנטילה לברכת על נטילת ידים ורש"י מ"ל דלא היה הפסק דכיון דצריך לשני הכרכות לא שייך הפסק כמו יקנה"ן דמפסיק בין ברכת היין להשתיה ואינו הפסק כמו כן ברכות אלו ויכול להקדים איהו שירצה ושני נטילות אין יעתו גוחה דאחרי שכבר ידיו נקיות איך יטול ויברך ענמ"י וקרוך זה לברכה לבטלה ויש שכתבו שהראשונה לא יטול כדיו נטילה או שיגע בנתים במקום המטונף (מנ"א סק"ג) והטור והש"ע כתבו דאם אינו רוצה ליטול אלא פעם אחת לאחר ששפך פעם אחת על ידיו ומשפשף

לישב ולהמתין (כ"ח) וכן המנהג עתה שהגדול נוטל ידיו מקודם :

ד עור איתא שם סדר הסיכה כיצד בזמן שהן ב' מסות (שישיבתם יהיה על המטה) גדול מיסב בראש ושני לו למטה הימנו היו ג' גדול מיסב בראש ושני לו למעלה הימנו ושלישי לו למטה הימנו וגרסינן בב"ב (נ"ו): (ש"ח) שלחן של ת"ח כיצד שני שלישים גדיל ושליש גלאי שעליה קערות ובוטות וה"פ שני שלישי מהשלחן לצד האוכלים מכוסה כמפה לקנה פיהם ילתת הפת והמאכלים ושליש החיצון מגולה להניח עליו קערות ובוטות ע"ש ומפרש שם באויה צד יהיה המבטת שבשלחן ובשולחנות שלנו ליכא מבעות וא"צ לכאר זה ועוד אמרינן שם משה של ת"ח כיצד כל שאין תחתיה אלא סנדליו כימות החמה ומנעלים כימות הגשמים ושל עם הארץ דומה לאוצר כלום שמשעה הכל תחת המטה ואין לעשות בן דאובלין ומשקין שתחת המטה רוח רעה שורה עליהן (פסמים ק"ג) ונתבאר זה ביו"ד סי' קמ"ז ע"ש :

וגם אין לה שיעור דמכרך תחלה אשר יצר ואח"כ מכרך ברה"מ :

ג ואם רכים מסוכים כסעודה הגדול נוטל ידיו תחלה תהניא מים ראשונים מתחילין מן הגדול (ברכות מו): ופריך ישב גדול וישמור ידיו עד שימלו כולן ומתריך לאלתר מיתנו תכא קמיה ואוכל ולפ"ן נראה דאם הגדול צריך להמתין בהמוציא עד שימלו כולן כמו בשבת שלחם משנה הוא רק לפני הכענה"כ דצריך להמתין עד שימלו כולן כדי שיציא ידיו חובתן כלחם משנה אין מדרך ארץ שהגדול ימתין על כולם ולכן כאמת הרא"ש היה נוטל ידיו באחרונה כמ"ש השור כמ"י קמ"ו ורכיבו הכ"י כמ"י זה (ומ"ש גלא להפסיק וכ"י לא שייך כלן דו"ק) ויש מי שחולק על הרא"ש ומ"ל דגם עתה מתחילין מן הגדול וכן משמע מהרמב"ם פ"א מברכות שכתב דין זה (מהפ"ג) משום דמתאם דהש"ס אומר שם כן גם אחר התירוצי שכתבנו ש"מ דבכל עניין צריך הגדול ליטול תחלה אף שצריך

סליק הלכות נטילת ידים

הלכות בציעת הפת

סימן קסו דין הפסקה בין נטילה לבציעה. וכו' ב' מעיפים :

דמוכרח לאכול ולכן אפילו אם הוצה ליטול ידיו ולעשות קידוש ג"כ מותר (סג) ובירושלמי (פא"ד ה"ב) משמע כדיעה ראשונה ע"ש :

ב וכתב רבינו הרמ"א (ה"א) שחת כדו הילוך כ"ב אמה מקרי הפסק עכ"ל והוה מדברי התוס' בסוטה (ג' ע') ש' שלמדו זה מתיכף לסמיכה שחיפה שאמרו בזבחים (ג' ע') דבאשם מצורע לא היה אפשר להיות זה מפני שאמרו למצורע לעמוד שם והיה עומד כרחוק כ"ב אמות ע"ש וזוה מוכח דשיעור כזה לא מקרי תיכף ואפשר גם כפחות מזה לא מקרי תיכף אלא דשיעור זה וודאי אינו תיכף וכן משמע בזבחים שם (עמ"ג סק"ג וממוזן קאיתו כ"כ הנ"ע) וכודאי כן הוא כמבין תיכף לנאו"ל תפלה והאמת דהכל לפי העניין וכדבר שיש צורך לא שייך הפסק כגון שמקום הנמילה רחוק ממקום האבילה אף יותר מכ"ב אמה לא מקרי הפסק כיון שזה מוכרח להעניין והפסק לא מקרי אלא כששורה וא"צ לשהות והוה כיונה למוג הרמ"א ותדע לך שבן הוא שררי כמ"י הקידם נתבאר שהגדול נוטל ידיו תחלה וממתין בהמוציא על כל המסובין וישרה הרבה אלא וודאי כל מה ששייך להעניין לא מקרי הפסק כלל וראיתי מי שמקפיד שתהא

א אחרי גינוב ידים היטב וכך מיד כרכת המוציא ולא יפסיק הרבה אפילו בשתיקה וכ"ש כדיובר ואפילו לדבר ד"ל אמור דחכי אמרינן בברכות (מ"ב) תיכף לגמ"י מעודה אמנם יש מרבתינו שאמרו שא"צ ליהרר מלהפסיק בשתיקה הרבה בין נמ"י להמוציא ובלכך שלא יסיה דעתו דזה שאמרו תיכף לגמ"י כרבה קאי של אמים אחרונים דווקא וזה שאמרו תיכף לגמ"י מעודה הוונה שם שלא יפסיק כמעשה אחרת או כדיובר שזה מביא לידו היסח הדעת אבל הפסק בשתיקה מותר וכתב השור שזהו דעת הר"ף והרמב"ם ג"כ ודעת רבינו הכ"י נוטה לזה שכתב וי"א שא"צ ליהרר מלהפסיק בין נטילה להמוציא וי"א שצריך ליהרר וטוב ליהרר עכ"ל הרי כתב רק שמוכח ליהרר אבל עיקר דעתו שא"צ ליהרר אב"ל לדבר וודאי אמור אא"כ לצורך הסעודה כמו להביא מלח כמו שיתבאר (ט"ו) וכ"ש לעשות איהו מעשה כמו למוג הבוס בחמין וכיוצא בזה אמר (מ"ג) ויש מחלקין באיסור הפסק בין חול לשבת דבחול אין להפסיק דשמא יסיה דעתו וילך לו ולא יאכל כלל ולכן גם להפסיק בשתיקה אינו נכון ובשבת מותר משום

ערוך הלכות בציעת הפת סימן קסו קסז השלחן

רועי בין נטילה להמוציא וחלילה לעשות כן (עמ"ס א"ר נכתב נס"כ לענין ליטול אחרון ע"ש סק"ז ואני תמה מאי נ"מ בין גדול לקטן אטו הקטן רשאי להספיק אף לפני"ש אין הספק כלל כמה שצריך ודו"ק) :

שתהא מקום הנטילה סמוך להשלחן ממעם זה ואינו עיקר כלל והעיקר כפ"ש ויכול להיות הנטילה רחוק ממקום האכילה וכן עיקר לדניא (ולדנינו א"ש כל מה שנמננו בזה ודו"ק) ויש שכתבו שמוטר לומר מומר ד'

סימן קסז דיני בציעת המוציא ומי הכובע ועוד דינים. וכו' ל"ב סעיפים :

ג מצוה מן המובחר לברך על הפת כשהיא שלימה ולא לפורסה תחלה ואח"כ לברך עליה אם הביאי לפניו שלימה וגם אם פורס על פרוסה צריך לברך כשהיא פרוסה שלימה ולא יפרים עליה עד אחר הברכה וצריך שתכלה כל הברכה בעודה שלימה או הפרושה בשלימות ואם יש עוד על השלחן מסובים שעונים אחריו אמן לא יבצע עד שיכלה עניית אמן מפי רוב העונים ודיוקא כשרם ווצאים בברכתו דאו גם עניית אמן הוא מכלל הברכה אבל אם אין יוצאים בברכתו א"צ להמתין על עניית אמן והנה אם לא יתחיל לחתוך כלל או שיתחיל לחתוך בעת הברכה יש בזה מחלוקת כמו שיתבאר בס"ד :

ד לשון הגמ' בברכות (ל"ט) : והלכתא מברך ואח"כ בוצע ולשון הרמב"ם בפ"ו משלים הברכה ואח"כ בוצע אבל התוס' והרא"ש כתבו דהכוונה שלא יפרוש הפרושה מן הפת עד אחר הברכה ע"ש וז"ל המור ויחתוך פרוסת הבציעה ויניחנה מחוברת לפת ויתחיל לברך ואחר שיסוים הברכה יפרידנה כדי שתכלה הברכה בעוד הפת שלם עכ"ל ומעמם דאם יתחיל לחתוך אחר הברכה יהיה הפסק גדול בין ברכת המוציא להאכילה (טור) :

ה ואיזה שיעור יניח מחובר ביאר רבינו הב"י וז"ל וצריך לחתוך מעט שאם יאחזו בפרושה יעלה שאר הככר עמו שאל"כ חשיב כפרושה ויניחנה מחוברת לפת ויתחיל לברך ואחר שסיים הברכה יפרידנה כדי שתכלה הברכה בעוד שהפת שלם עכ"ל ומיהו בשבת לא יתחיל לחתוך כלל עד אחר הברכה כדי שיהיה על לחם משנה ואע"ג דכשמחובר בעניין זה עדיין מקרי לחם שלם מ"מ חיישינן שמא יחתוך יותר משיעור זה קודם גמר הברכה או שמא יחתכה לגמרי קודם גמר הברכה ונמצא שלא בירך על לחם משנה וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ונ"ל דפת דק שכרבע נחתך גם בחול יגמור הברכה קודם ובעת גמר הברכה יתכף יחתכנה או ישברנה דבפת דק לא שייך מקצת כידוע (ומ"מ נשנת אס עשה כמו בחול אינו מויק) :

ו לא יבצע פרוסה קמנה מאד להמוציא דמיהו כצר עין ולא פרוסה יותר מכביצה מפני שנראה כרבעתן ואין זה מדרך ארץ והוה כחול אבל בשבת מצוה לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה ולא נראה כרבעתן כיון שבכל יום אינו עושה כן (גמ' ס"ז לפרש"י

א איתא בסנהדרין (ק"ג) : רצריך לעשות המוציא על הפת ממקום דקרים בישראל ופירש"י ממקום שנקרמין פניה של פת בתנור והיינו מלמעלה או סביבו וכו' ולא ממצעתו לישנא אחרינא מהיבא דקרים בישראל ממקום דקרים לאפת והיינו דך לישנא אחרינא מהיבא דגמיר בישראל ממקום שהלחם אפוי הרבה וכו' וראשון נראה עכ"ל והרמב"ם בפ"ו דברכות כתב ואינו בוצע אלא ממקום שבישל יפה יפה עכ"ל וזהו כלשון אחרון והטור כתב ג"כ כן והוסף ממקום היפה שבפת במקום שנאפה היטב עכ"ל וכ"כ רבינו הב"י בהרמב"ם ולכל הפירושים בפת שלנו הוא מלמעלה שבשם יפה ונאפה היטב ונאפה מהר וכן אם בוצע על חתיכה יבצע כן ולא מהרך שבאמצע ורבינו הרמ"א כתב ויש לבצוע בצד הפת בפת ירדן ויחתוך מעט מצד העליון והתחתון עכ"ל משום דיש סוכרים שמתחתיו מתחיל מקודם להתבשל ויש מוספים שזהו כנגד הצד שמתבקע אך לא בכל הלחמים כן הוא ובפת שלנו אנו יוצאים לכל הריעות ורק לא יבצע על הרך אא"כ אין לו שניים ובפת עיגול שלנו שקרוין בייני"ל או פת דק שקרוין קוכונ"ם כל המקומות שוים (ע"ז ומג"א סק"ז וכמ"ס) :

ב כמשנה דברכות (כ') : כבעל קרי תנן דמברך לאחר המזון משום דברהמ"ו הוי מן התורה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ואינו מברך ברכת המוציא משום דהיא דרבנן ככל הברכות שתקנו רבנן ואע"ג דלעניין פת יש ק"ו דאם כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש (ס"ז ל"ה) וק"ו ניתן לירושלמי אמנם לאו ק"ו נמור הוא (מו"ס ס"ז) משום דיו"ל אררבה דכשהוא שבע היא כברכת תורה משא"כ לפניו וחז"ל אמרו שם דאמור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה וכל הנהגה בלא ברכה כאלו נהנה מקרשי שמים דכתיב לד' הארץ ומלואה אבל משיבירך רשאי ליהנות כדכתיב השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם (ס"ז) וחז"ל תקנו כל ברכה מעין העניין לפרי האדמה כפה"א לפרי העץ כפה"ע וכד מיון מפני חשיבותו ששומט הלב שנאמר ויון ישמח לבב אנוש תקנו ברכה כפה"ע כפה"ג וכן על הלחם תקנו ג"כ ברכה כפה"ע מפני חשיבותו שסועד הלב כדכתיב ולחם לבב אנוש יסעד תקנו לברך המוציא :

שתוציא נלוסקאות ולכן לשון המוציא עדיף מפי דכולל גם להבא (ע"י אות ד') ולי נראה כפי"ש מקודם דבכוונה כיוון ללשון הוה שהוא כולל העבר והעתיד שהרי לשון המוציא לך מים מצור ונו' הוא עבר והוה שהרי בעת שאמר משה זה היה יוצא מים מן המלע ולכן הדראות שהקב"ה אינו מסיר השנתתו אף רנע מהעולם והוא מוציא להם לעולם ונס בעת האפייה השנתת הקב"ה שיאפה הלחם אלא מפני שהיא תמידית קראוה שבע והטבע עצמו היא אלקית השנתת אלקות אלא מפני שהיא תמידית אין לנו התפעלות מזה אבל להתכתובו הם ניסים תמידיים והוה ענין שיהי ה' לנגדי תמיד כלומר שכל דבר שאני רואה הוא רק ה' כלכדו ואין עוד ויתן דיוח בין לחם ובין מן שלא לערב האותיות ואם רבים מסובים ורוצים לצאת בכרבת הבוצע יכוונו לבם לשמוע הכרבה ויענו אמן והמברך יכוין לאמן שאומרים אמנם אצלינו כל אחד מברך המוציא לעצמו ומ"מ יש חיוב אמן לענות על כרבת חבירו ונס קודם כרבת שלו יכול לענות אמן ואין זה הפסק אבל אחר הכרבה לא יענה אמן אף כששומע שגם אחר מברך המוציא כדי שלא יתראה כעונה אמן אחר ברכת עצמו כפי"ש במי"א ע"ש כמע"ף ד' שכן פסק רבינו הבי"ב:

ב ירושלמי ספ"ק דחלה איתא עשר מצות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסה לא תחרוש בשוד החסור יחדיו ולא תרע כלאים לא תחוסם שוד כד"ש לקט שכחה ופאה תרומה ומעשר דרשות ומעשר שני וחלה (ל"ט ק"א י"ג נ"ח) ר' יצחק בר אבא לטיבב הוא פשט עשר אצבעותיו ע"ש ולכן כתב רבינו הבי"ב כמע"ף ד' יתן שתי ידיו על הפת כשעת כרבת ש"י בהן י אצבעות ננגד י מצות התלויות בפת ולכך יש י תיבות בכרבת המוציא וי תיבות בפסוק נצטיח חציר לכהמה וי תיבות בפסוק עיני כל אליך ישברו וי תיבות בפסוק ארץ חמה ושוערה וי תיבות בפסוק ויתן לך עכ"ל ואם יש לו בית יד צריך להסירו וכשיאמר השם ינביה הפת וכשבת ינביה שיתיהן (מנ"א סק"י) ויזהר שלא לערב המוציא קודם שיתפוס הלחם בידו דכל כרבת צריך סמוך לעשייתו ממש כפי"ש בלולב במי"א תרנ"א ע"ש וה שמתכרים המוציא לחם מן הארץ ולא מן האדמה כמו בכרבת בורא פרי האדמה משום דברקא חביב נפשי בתיב להוציא לחם מן הארץ ועוד יש מעמים בזה (כתב הא"ח סק"ה כ"ס ג"ה סיכוי בכרבת השלחן יותר משארי כרבות כי המאכל והמסחה מביא את האדם לידו נסות הטבע יצריך להתכונן למשך לנו לתאוות הש"י ולא ללד תאוות מאכל ומסחה עכ"ל וכתב המנ"א סק"ב דהמרי"ל היה חותך סביב הפת כעין טבעת והלחם הניחה מחובבת ויהי פורס הלחם למעלה וכעונה דקה הניח מ' אצבעותיו למעלה וכ' גדלין למטה וניכר

לפירש"י) וכן בחול כשאוכל עם בני ביתו או עם אורחים והמה יוצאים בכרבתו והבעה"כ נותן להם מפורסמו מצוה לחתוך פרוסה גדולה כדי שתספיק ליתן מהפרוסה לכל אחד מן המסובין ולא מהלחם הנשאר ממנה ושיעור פרוסה זו לאיש אחד ו"א שצריך להיות כזית ויאכלנו כולו בבת אחת (מנ"א סק"ו) וי"א שא"צ כזית (ס"ט) שהרי אפילו כל שהוא ראוי לכרבה ודי כהצי זית וכן נהגים (הג"ח) ובחלם שלנו המנהג הפשוט שחותכין מכל הלחם חלק גדול ומטנו חותכין כדי שיעור להמוציא דלפי גודל הכמות של הככרי לחם שלנו כמעט שא"א בעניין אחר אך בלחמים קטנים יעשה, כמו שנתבאר :

ז כל כרבת הנהגה צריך להיות בלשון עבר שהרי כבר נכתב דבר זה וזה שמכריכים לשון בורא כמו בורא מיני מזונות בורא פה"ע בורא פה"א מפני שבורא הוי ג"כ לשון עבר כדכתיב בורא השמים לעושה אורים גדולים שאנחנו מחוייבים לתפוס לשון הכתוב בכל מה דאפשר ונ"ל דהכתוב חס זה שהוא כולל גם לשון הוה מפני שהקב"ה מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית וכן בורא ככל עת וככל שעה שהשנתתו אינו נפסק אפילו רנע אחת ולכן אומרים לשון שכולל הכל דעל דבר זה שאוכל הוא לשון עבר ועוד הוא לשון הוה כלומר שגם בעת כרנע זו בורא ולכן גם בכרבת שהכל צ"ל נהיה במבול"ל שהוא לשון בינוני כמו בורא (מנ"א סי' ר"ד סק"ד ו"כ כמע"ף וממח"ס) ויש רוצים לומר נהיה היוד בקמ"ץ (עמ"א סק"ח) שהוא לשון עבר גמור ואינו עיקר והעיקר לומר כסגו"ל היו"ד :

ח וכברכת המוציא יש עיון ונגמ' (ל"ח) אמרו דמוציא ורואי משמע לשעבר כמו שאמר בלעם אל מוציאם ממצרים ומעל יצאו ובהמוציא יש פלוגתא דיש שמוכר דגם המוציא משמע לשעבר כדכתיב המוציא לך מים מצור החלמיש ויש מוכר דלהבא משמע כדכתיב בורא המוציא אותכם מסתות סבלות מצרים והוא הכתבה שיוציא אותנו ומ"מ פתח בגמ' והלכתא המוציא ומשמע שם הרמזים כדי להראות שגם לשון המוציא הוא עבר ע"ש וכאמת אינו מוכן דבכל מקום יש לברור הלשון היותר ברור אך כיוצא בזה מצינו בפ"ק דפסחים בכרבת על ביעור חמץ ע"ש ובירושלמי אמרו כדי שלא לערב האותיות כלומר דהעולם מסיים במ"מ ואם יאמר מוציא יתערבו השני מטי"ן זה בזה ואע"ג דלחם מן ג"כ מסויים השני מטי"ן זה משום דברקא חביב להוציא לחם מן הארץ וי"א לשנות לשון הכתוב משא"כ בהמוציא (תוס' ס"ט) ואין הדברים מספיקים כמוכר וראיתי מי שכתב בשנדקדק על לשון המוציא לחם מן הארץ אמו כן הארץ יוצא לחם והכוונה לרמוז על לעתיד לבא

וזיך ופרס עכ"ל ולא אכין למה רק כעונה דקה עשה כן ואלוי לאו דווקא):

י איתא בגמ' (מ' א') אין הנוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או ליפתן לפני כל אחד ואחד רבא איקלע לבי ר"ג אפיקו ליה ריפתא ואכל מיד ולא המתין עד שיביאו לו מלח או ליפתן ושאלו לו למה עשה כן והשיב לית דין צריך בישת ופרש"י לשון עיכוב כמו כושש רכבו כלומר פת נקויה היא זו וא"צ לפתן עכ"ל ועפ"ן כתבו הסווד והש"ע סעיף ה' לא יבצע עד שיביאו לפניו מלח או לפתן ללפת בו פרוסת הבציעה ואם היא נקויה או שהיא מתוכלת כתבלין או במלח בעין שלנו או שנתכוין לאכול פת חריבה א"צ להמתין עכ"ל והסווד לא הזכיר שנתכוין לאכול פת חריבה ע"ש והרמב"ם כפ"ל לא הזכיר אלא זה כמו שנבאר ויש הפרש גדול ביניהם:

יא וז"ל הרמב"ם אין הנוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או ליפתן לפני כל אחד ואחד אא"כ נתכוונו לאכול פת חריבה עכ"ל ורבינו הב"י כתב הכל ולפענ"י א"א לומר כן דהמרקק בלשון הסווד שכתב מלח או ליפתן ללפת בו פרוסת הבציעה נראה להדיא דלא מיירי על הלפת של כל הסעודה אלא על דבר פרוסת המוציא משום כבודה דאם היא פת קיבר צריך לטכולה במלח או כליפתן ואם היא פת נקויה או מתובל בתכלין או במלח יש בו מעט טוב גם בלא מלח וליפתן וזהו על דרך פירש"י ותוספות ע"ש אבל הרמב"ם לא הזכיר ללפת בו פרוסת הבציעה אלא עד שיביאו מלח או ליפתן כלומר מה שרוצה לאכול בהסעודה אם אוכל רק פת במלח דיו להביא מלח או רוצה לאכול אויה ליפתן צריכין להביא לפניו הליפתן והמעט דכיון דברכת המוציא פוטרת גם הלפת של כ"ג הסעודה צריכין שהיה לפניו בעת המוציא ולא משום דצריך לכבד פרוסת המוציא בהם ולכן לא הזכיר הרמב"ם לחלק בין פת קיבר לפת יפה לדאו בזה תלוי אלא הזכיר שאם רצונם לאכול רק פת חריבה א"צ להמתין ויפרש בגמ' מה שאמר רבא לית דין צריך כושש כלומר אעצמו קאי שא"צ להמתין מפני שאין רצונו לאכול רק פת חריבה וא"כ רבינו הכ"י שהלך כשיטת הסווד לא ה"ל להזכיר בה שנתכווין לאכול פת חריבה כיון דזהו משום כבוד פרוסת המוציא ולא ראיתי מי שהעיר בזה וצ"ע ולפי מה שבארנו בכונת הרמב"ם צריך לעמוד התכשיל הראשון על השלחן בשעת ברכת המוציא:

יב וכתב רבינו הרמ"א דמ"מ מצוה להביא על כל שלחן מלח קודם שיבצע כי השלחן דומה למוצה והאכילה קרבן ונאמר על כל קרבן תקריב מלח והוא מנין מן הפורעניות עכ"ל דאיתא במדרש

כשישראל יושבין וממתינים וא"ו וכו' השמן קמחג עליהם וברית מלח מנין עליהם (מ"א) והמקובלים הוהירו בזה לטבול פרוסת המוציא במלח וכן נוהגים כל יראי אלקים ואסור להרוג בינה על השלחן שאוכלין עליו וכן לעשות בו דבר מאום לפי שנמשל למוצה וכתוב זה השלחן אשר לפני ד' (ע"ג) סס"ד סס"ד ע"כ דעוב לזכר דבר מלג"ט בעל טעם מתייחס ט"ה להפסיק כלל עכ"ל וכן עיקר (דניא):

יג אחר שבירך ברכת המוציא יאכל מיד ולא ישיח בשום דבר בין ברכה לאכילה וכן כל זמן שלועם לא ידבר עד שיכלע פרוסת ההמוציא ואם שח בין ברכה לאכילה צריך לחזור ולברך אך אם שח בעת שלועם א"צ לחזור ולברך (ס"ג) ואף בין ברכה לאכילה אם שח כענין השיירך להמוציא בגוף הבא מלח הבא ליפתן או אפילו אין שיירך להמוציא רק שיירך לענין הסעודה או בגוף שאמר תנו לפלוני לאכול או אפילו תנו מאכל לכהמה דוהו ג"כ בצרכי סעודה דאסור לאכול עד שיתן מאכל לכהמתו שנאמר ונתתי עשב כשרך לכהמתך ואח"כ ואכלת ושבעת (גמ' מ' א') ולכן בדיעבד לא היו דברים כאלו וכיוצא באלו הפסק ולכתחלה אסור גם דברים אלו וכתבו דלשנות האדם קודם לכהמה כדאשכחן ברבקה שאמרה שמה וגם נמליך אשקה (גמ"א סק"ה נס"ס):

יד וכתב רבינו הרמ"א על הדין שנתבאר וז"ל והא דאם שח דברים במילים צריך לחזור ולברך היינו דווקא שח קודם שאכל הנוצע אבל אח"כ לא הוה שיהא הפסק אע"פ שעדיין לא אכלו האחרים המסוכין כבר יצאו כולם באכילת הנוצע כי אין צריכים כולם לאכול מן פרוסת הנוצע רק שעושיין כן לחיובכ המצוה עכ"ל ומקור דין זה הוא מהדיוקן (כ"ג) ודימה זה לכוס של קידוש דלכתחלה נכון שכל המסוכים ישעמו ממנו וכדיעבד יצאו ידו כולם בשתיית המכרז וה"ל כן דלכתחלה נכון שיאכלו כולם מפרוסת הנוצע אך בדיעבד יצאו כולם כעשימת הנוצע וכיון שהוא טעם הוה כאלו כולם טעמו וא"כ שיחתם לא הוה כהפסק בין ברכה להמוציא אלא כלאחר המוציא:

טז ורבים וגדולים חולקים בזה וס"ל דאין זה דמיון כלל דהתם הוי ברכת המצוה ובדיעבד כששתה המכרז יוצאים כולם והם באמת לא ישתו מזה אבל כאן כולם צריכים לאכול והרי ברכת הנהנין הוא ואמו היא עדיף השומע מאלו בידך הוא בעצמו והשיח דצריך לחזור ולברך ובשביל שהוא שומע א"צ לחזור ולברך (גמ"א סק"ט) וכיון שהפסיק בשיחה קודם הנאתו הלכה לה ברכה של זה ונהנה בלא ברכה (ע"ז סק"ט) ועוד דהא העיקר ענייתם אמר והוה כאלו ברכו הם וא"כ צריך שלא יפסיק בין אמר שלו לאכילתו

נראה משום דפת וודאי הוא מזון ולענין נראה דלא יצא כיון דאינה ברובה מבוררת ואינה על הפת מתקן חכמים לא יצא ולא דמי לשהכל שהיא כוללת הכל ואי משום דפת הוי מזון דהא מכריבנין בכרהמין על הארץ ועל המזון הא כל מילי איקרי מזון (מירונין ל' י) ועכ"ל אם בירך על פרי העץ או פרי האדמה כמ"ס לא יצא וה"ל בפת בן הוא וצ"ע :

כ אם בירך על הפת בירך רחמנא מלבא דעלמא מארי דהאי פיתא או אפילו לא מים פיתא יצא דברכות נאמרות בכל לשון דאפילו כרהמין נאמר בכל לשון ברתנן כפ' ואלו נאמרין וכ"ש ברכות שלפני אכילה שאינם אלא דרבנן וכן מפורש בברכות (מ' י) ולא רווקא שבירך כלשון תרנום אלא ה"ה אם בירך באיזה לשון שהוא אם יתורגם ברוך אתה ד' אלקינו מלך העולם וכו' יצא ואע"נ דמארי דהאי פיתא אינו כפי לשון המוציא לחם מן הארץ לא חיישינן לה בין דעיקר העניין יש בכרבה זו וזהו שאמרו כנמ' שם דאע"ג דלא אמרה כלשון חול בי הויכ דתקינ רבנן בלה"ק יצא ע"ש והכוונה לעניין הסיוע דהמוציא לחם מן הארץ דאלו לעניין ה' אלהינו מלך העולם וודאי דצריך ומעכב בדאמרין שם אבל אם אמר כמה נאה פת זה ברוך המקום שבראה לא יצא (סס) ואף דבירושלמי שם מבואר דגם בכה"ג יצא ע"ש אבל כנמ' שלנו אינו כן חדו בכל כל דהמשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא (כנלע"ד וצ"ע על הסוד וס"ע גלא הזכירו דין זה) :

כא שנו חכמים במשנה (מ"ג י) היו יושבין כל אחד מברך לעצמו הסבו אחד מברך לכולם כלומר אם אכלו בלא שום הזמנה אלא שהיו יושבין וכל אחד התחיל לאכול ולא הסכימו לאכול ביחד אין מצטרפין וכל אחד מברך לעצמו ואם הסבו אחד מברך לכולם (מ"ד) ורווקא לדידהו שהיו אוכלים בהסמכה היו צריבין הסמכה וישיבה שלנו היו קביעות לנו כהסמכה לדידהו שהם היו רגילים כל אחד לחסב על מיטתו על שולחנו אבל עכשיו בולגו אובלין על שלחן אחד וכשאנו אוכלים יחד היינו קביעות שלנו (תוס') ורב האי גאון פירש הסיוע מלשון סיבוב כשישבו כולם סביב שזה מורה על הישיבה של קביעות דמתרגמינן וישבו לאכל לחם ואמתחרו למיכל לחמא (מ"ה) :

כב ואמרו כנמ' שם וכן הוא ברי"ף דאי אמרי ניוול ניבול נהמא בדוכתא פלוגי אע"נ דלא הסבו אפילו כל אחד ואחד אוכל מכברו כמאן דקביעי דמי ואחד מברך לכולם ברתניא עשרה שהיו מהלכין בדרך אע"פ שכולם אוכלים מכבר אחד כל אחד מברך לעצמו עלו וישבו אע"פ שכל אחד אוכל מכברו אחד מברך לכולם ואוקימנא כגון דאמרי ניוול ניבול נהמא בדוכתא פלוגי אע"ל היר"ף :

לאכילתו (סס) ועוד דבאמת רק בקידוש וביוצא כזה יוצאים השומעים בשתיית המברך כלכד אבל בכרבת הסעודה אינם יוצאים במעימתו ומחוייב כל אחד מהמסובין למעום בעצמו (ח"ר סק"ג) וגם רבינו הב"י בספרו הנידוי חולק על דין זה ע"ש :

מז ולענין איני רואה השנה בכל זה דהרוקח ורבינו הרמ"א הכי קאמרו דהמטיעה הארץ הנוצע הוי כאלו מעטו כולם הוא זהו וודאי דגם קידוש והבדלה כל אחד מחוייב לקדש ולהבדיל ולשתות הבום אלא דאמרין שכולם יוצאים בכרבת המקדש ובמעימתו וה"ג אמרין שכולם יוצאים בכרבתו ובמעימתו כאלו כולם כרכו ומעטו ועוד ראה ממה שיתבאר כמ' רע"א דאם לא מעם המקדש ומעם אחר יצא והשתא ק"ו הדרכים דאם מעימת אחר במעימתו כ"ש שמעימתו במעימת אחר ואף להנאונים שחולקים בקידוש מודים כשארי דרכים ע"ש ואי משום שיאבילו בעצמם אח"כ וכל נמילתם הוא לאכילה מ"ס מה בכך ובי גרע חיוב השתייה שחייבה תורה מרצון אכילתו סוף כהכרח לומר דמעימתו הוי כאלו מעטו כל המסובין (והר"ה שניה הג"ח ממוס' פסחים ק"א לר"י ע"ש תמיהני דמאי קמדימי מינוי מקוס לדיבור ונהי דר"י ס"ל דמינוי מקוס כששתה א"י לנכך מ"מ בלא שטה וודאי ח"ו זה דמיון ומתה"ש והמלכתי פשיטא שאין רחיה למעיין ס"ס ומ"ס הק"ו מתפללין תמיה לגמרי כמזון למעיין כדבריו ע"ש ודו"ק) :

יז כתב רבינו הב"י במע"י ו' ראובן שהיה נוטל ידיו לאכילה ויעקב היה מברך ברכת המוציא ונתכוין להוציא השומעים ואח"כ ניגב ראובן ידיו ובירך ענמ"ל לא הוי הפסק ויוצא בכרבת יעקב וא"צ לחזור ולברך המוציא עכ"ל והמעט משום דלא נרע זה מצרכי הסעודה דלא הוי הפסק כמו שנתבאר ויראה לי דגם אם הוא בעצמו שכח ובירך ברכת המוציא קודם ברכת ענמ"ל דנ"ב לא הוי הפסק מהאי מעטא ופשוט הוא דהמברך צריך לכוין להוציאם והשומעים צריכים לכוין לצאת ושיענו אמן :

יח אם שכח ואכל בלא ברכת המוציא אם עדיין לא נמר סעודתו פשיטא שמברך על מה שיאכל אח"כ ואם נמר סעודתו לא יברך מיהו נכון שיברך ויאכל ביות כשעדיין קודם ברתמ"ס דלדעת הראב"ד צריך לברך גם אח"כ אלא דלא קיי"ל בן ולכן נכון לעשות בן (מג"א סק"ה) ואם יש לו ספק אם בירך ברכת המוציא אם לא הוה בכל ספק ברכות דרבנן ולא יברך וב"ש פאור בשם הרמב"ם שברך אינו כן בנוסחת הרמב"ם שלפנינו (כ"י) :

יט אם בירך על הפת שהכל יצא והיא ברכה כללית אבל אם בירך בורא מיני מזונות או האדמה לא יצא ויש מי שאומר דיצא בכרבת בורא מיני מזונות (ש"ת סק"ג כנס כ"ל'י וזאע"ז) והשעם

מפוררים ומפורדים אע"פ שאוכלים כולם בשעה אחת ומכבר אחד כיוון שלא קבעו מקום ואוכלים מפוררים אינם מצטרפים עכ"ל ביאור דבריו אע"ג דלעיל נתבאר דאמירה לא מהני רק להעדר הסיבה אבל מ"מ צריכין לישב על השלחן והו' בבית אבל בשדה מהני אמירה גם בעת הרכיבה כשעמדו אבל כשאוכלים בעת ההליכה לא מהני אמירה וכן כשאוכלים מפוררים אף שיושבים על הקרקע לא מהני אמירה וכשיושבים בעגלה יש מי שמסתפק אם מהני אמירה (מנ"א סק"ג) ונראה דלא מהני אם אוכלים בשעה שהסוס הולך אא"כ מעמידים הסוס דלא מהני אמירה וכספניה מהני אמירה (סע) וכן בעגלות של מסילות הברזל ודאי דמהני אמירה שזוהו כבית ממש ורק אם יושבים סמוכים זל"ז ולא מפורדים או מפוררים וכבר נתבאר דאין חילוק בבל זה בין אוכל כל אחד מכבר שלו ובין אוכלין מכבר אחד :

כז עוד כתב כסע"ף י"ג היכא דלא קבעו מקום דאמרינן שכל אחד מברך לעצמו אם כיון המברך להוציא והם נתכוונו לצאת יציאו עכ"ל כלומר בדביענד יציאו בברכת אחד מהם גם בלא קביעת מקום אם הכינו עצמם לצאת בברכתו והמברך הכין א"ע להוציאם ואע"ג דפשיטא דגם בקביעות מקום צריכים לכוין לצאת והוא יכוין להוציאם אך בקביעות מקום סתמא כן הוא ובלא קביעות מקום צריכים הכנה לזה והיינו עצמם באמירת פה שאמרנו מתכוונים להוציא בברכתו והוא יאמר אני מכוין להוציאם דזה עצמו עושה כקביעות יש מי שדחה זה מהלכה לפי שהרא"ש כתב להדיא דאם לא הסיבו אע"ג דשומע בעונה אפילו אמר אמן לא יצא וכ"כ בשם רש"י (מנ"א סק"ח) ואני אומר דאין מזה תמירה דוודאי כן הוא וזה מפורש בסוגיית הש"ס ואע"ג דשומע בעונה בכל דבר איתא בירושלמי דהוה לבד מברחמ"ז וה"ה להמוציא (סע) והטעם דכיון דנהנה בפ"ע צריך לברך בפ"ע אם לא היתה בקביעות מקום אך רבינו הבי"י מיידי בהכנה מפורשת דהוה עצמו היו בקביעות מקום (כנל"ג) ודע דכל דינים אלו הם בפת אבל ביין ובברכת מונות ושאר דברים אם יכול אחד לצאת בברכת חברו ואיך הדין בקביעות מקום יתבאר בס"ד כפי קע"ד ובס"י רי"ג :

כח ודע דאצלינו אין מנהג כלל לצאת בברכת הבעה"ב בהמוציא וכ"ש אורחים המסובים יחד בקביעות וכל אחד מבני הבית או מהאורחים מברך לעצמו ובגמ' (ג"ג י') מבואר להדיא דכל שאחד מברך לכולן היו מצוה יותר משום דברוב עם הדרת מלך ע"ש וכ"כ אחד מגדולי ראשונים דמפי עדיף לשמכרך אחד בעבור כולם (כ"מ פ"א דכרמית גסס הרמ"ה) וצ"ל משום דאצלינו אין המנהג להמתין בברכת המוציא עד שכולם ימלו ידיהם וישבו מניב השלחן אלא כל אחד

כג וכ"כ המור וכתב דאם הם שנים או רבים אחד מברך לכולם עכ"ל כלומר אע"ג דברחמ"ז אין מצטרפים אלא כשיש ג' לויטון אבל בהמוציא אפילו שנים אחד מברך (כ"י) והטעם דברחמ"ז שעומדין להפדר זה מזה בעינין ג' דווקא אבל בהמוציא שמתחברין זה עם זה אף בשנים כן (כ"ה ומנ"א סק"ג) עוד כתב המור דבעה"ב עם בני ביתו היו שפיר קביעות אפילו בלא הסיבה והאידינא שאין אנו רגילין בהסיבה ישיבה דידן היו קביעות אפילו לבני חבורה דכהסיבה דידהו דמי עכ"ל וכ"כ רבינו הרמ"א כסע"ף י"א דבעה"ב עם בני ביתו היו כהסיבו אפילו ישבו בלא הסיבה (מנ"א סק"ד) והוה מירושלמי שם והמיהני על רבינו הרמ"א דלמה כתב דין זה כיון דהאידינא די גם לאורחים בישיבה ובעה"ב עם בני ביתו ג"כ צריך ישיבה א"כ אין חילוק עתה בין אורחין ובין בעה"ב עם בני ביתו וגם על המור קשה וישאמר שהם כתבו זה לפי דין הנמ' אין דקשה בכך וצ"ע :

כד ודע שיש מי שכתב דכהסיבו לא בעינן שכולם יסבו דאם רק מסבתן מסובין אחד מברך לכולם אף שאינן מסובין (סע סק"ה גסס ג"ג) ולפ"ז לכאורה לדידן דישיבה היו כהסיבה אפילו מקצתן יושבין ומקצתן עומדים אבל א"א לומר כן דבעמידה וודאי היו דרך עראי ובעינן שכולם ישבו והאף גם בעה"ב עם בני ביתו צריכין שכולם לישב והקומד אינו יוצא בברכתו של בעה"ב וגם עיקר דין זה דלא בעינן כולם שיסבו לא נזכר בפוסקים אלא דאף אם נאמר כן בהסיבו לא נאמר כן בישיבה (ואף שנתגדלה כתבו התוס' כדף מ"ג ד"ה וואיל דגם בעמידה ילאו מתוך סקובעים עגלן ללאת ע"ג מ"מ נאכילה כמטודה לא טייך לומר כן דהא בכל הסטודה וודאי יסבו דלון דרך לאכול כל הסטודה מוטמד וכן עיקר דליגה) :

כה וז"ל רבינו הבי"י כסע"ף י"א אם היו שנים או רבים אחד מברך לבין דווקא הסיבו וכו' אבל אם היו יושבים בלא הסיבה וכו' ואם אמרו נאכל כאן או במקום פלוני וכו' היו קבע אפילו בלא הסיבה והאידינא וכו' ישיבה דידן בשלחן אחד או בלא שלחן כמפה אחת היו קביעות וכו' ולדידן אפילו קבעו מקום לאבילתם או בעה"ב עם ב"ב לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד או במפה אחת עכ"ל ונ"ל דזה שכתב או במפה אחת כלומר אפילו בלא שלחן זהו לפי מנהג מדינתם שישבו על הקרקע ולא כל פעם אבלו על השלחן אבל במדינתנו כד בלא שלחן אינו קביעות בלא :

כו עוד כתב כסע"ף י"ב אם היו רוכבים ואמרו נאכל אע"פ שכ"פ אחד אוכל מכברו שלא ירדו מהבהמות מצטרפין כיוון שעמדו במקום אחד אבל אם היו אוכלים והולכים לא ואם היו אוכלים בשדה

אחד נוטל ידיו ומברך המוציא בעוד שהשאר יש לא נמלו עדיין וגם אותם שנמלו לא ישנו על השלחן עדיין ולפיכך א"א כלל שאחד יצא בכרכת השני בהמוציא ולפ"ז אם יש מקום שהבעה"ב מסתין בהמוציא עד שימלו כולם ויושבים על השלחן וודאי יותר טוב שהבעה"ב יברך המוציא והם יענו אמן והוא יכוין להוציאם והם מתכוונים לצאת בכרכתו (ואפשר לחפססם כדברי הרמב"ם נחמו' שהניא טס הכ"מ אט"ע לית לה פתחי ע"ש ודו"ק) :

כמ' קי"ל דבעה"ב בוצע ברכת המוציא כדי שיבצע בעין יפה (מ"ו) ואפילו יש גדול ממנו בהמסיבה מ"ם הוא בוצע ויש מי שאומר דאם יש אורח גדול יכול לכבד האורח (מנ"א סק"ג כס' ל"ח) ולא משמע כן בגמ' שם שהביא מעשה דר' אבהו כיבד לר' יורא שיבצע ולא רצה מפני שבעה"ב בוצע ע"ש ואי ס"ד שיכול לכבד לא היה לו לר' יורא לעבור ע"ד הבעה"ב דכל מה שיאמר לך בעה"ב עשה אך מפני שהוא נגד הדיון לפיכך לא רצה (ודכרי המנ"א תהויס והמסה"ס נדחק כזה ע"ש) ואם אינו בבית בעה"ב אלא באכסניא וכולם אורחים הגדול שבהם בוצע ואם יש שם כהן והוא שוה במעלה לכל המסובים ואפילו פחות מעט מצוה להקדימו אך אם הוא ע"ה הת"ח קודם לו ואסור להחכם להקדימו אכל בפחות מעט מצוה להקדימו ומאריך ימים בכך אבל אין חובה להקדימו והמברך יאמר תחלה ברשות מורי ורבותי ואצלינו ליכא כל מנהג זה מפני שכל אחד מברך לעצמו כמ"ש (עמנ"א סק"ג והא"ר סק"ג חולק עליו ע"ש ודו"ק) :

לא הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ויותר שלא יתן בדרך זריקה דאסור לדחוק פת ויותר שלא יתן הפרוסה של המוציא מידו לידם של המסובין אלא נותן לפנייהם והם נוטלין מהשלחן ואין בזה איסור אלא סימן לא מוב הוא בנתינה מיד ליד וסימנך פרשה ציון בידיה ולאבל נותנין מיד ליד וכן איתא במדרש איכה וכו"כ הרמב"ם בפ"ה דין ה' ע"ש ובשבת נם להאכל אין נותנין לידו דאין אכלות בשבת והכוצע פושט ידו תחלה לקערה לאכול ואם בא לחלוק כבוד לגדול ממנו רשאי ואין לשאול דאם יש גדול למה בצע הוא דו"ל כגון שהוא הבעה"ב וכמ"ש דרך הבעה"ב בוצע וכתב רבינו הרמ"א בסעיף כ' דיש לאכול פרוסת המוציא בשלימות קודם שאכל פת אחר כדי שתהא נאכלת להתאיבון מפני חיובו מצוה עכ"ל ואין להאביל מפרוסת המוציא לכותי או לכהמה ויש רוצים לומר להניח קצת מפרוסת המוציא עד לבסוף ואנחנו נוהגים כדברי רבינו הרמ"א (נחמו' מ"ו) מוכח להדיא דהתתן לידו כגזע ע"ש) :

לא הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ויותר שלא יתן בדרך זריקה דאסור לדחוק פת ויותר שלא יתן הפרוסה של המוציא מידו לידם של המסובין אלא נותן לפנייהם והם נוטלין מהשלחן ואין בזה איסור אלא סימן לא מוב הוא בנתינה מיד ליד וסימנך פרשה ציון בידיה ולאבל נותנין מיד ליד וכן איתא במדרש איכה וכו"כ הרמב"ם בפ"ה דין ה' ע"ש ובשבת נם להאכל אין נותנין לידו דאין אכלות בשבת והכוצע פושט ידו תחלה לקערה לאכול ואם בא לחלוק כבוד לגדול ממנו רשאי ואין לשאול דאם יש גדול למה בצע הוא דו"ל כגון שהוא הבעה"ב וכמ"ש דרך הבעה"ב בוצע וכתב רבינו הרמ"א בסעיף כ' דיש לאכול פרוסת המוציא בשלימות קודם שאכל פת אחר כדי שתהא נאכלת להתאיבון מפני חיובו מצוה עכ"ל ואין להאביל מפרוסת המוציא לכותי או לכהמה ויש רוצים לומר להניח קצת מפרוסת המוציא עד לבסוף ואנחנו נוהגים כדברי רבינו הרמ"א (נחמו' מ"ו) מוכח להדיא דהתתן לידו כגזע ע"ש) :

לב ומי שאינו אוכל אינו יכול לברך ברכת המוציא בשביל אחר וכן כל ברכת הנהנין כן הוא דדווקא בכרכת המצות יכול אחד לברך בעד חבריו מפני שכל ישראל עריבים זה בזה וכשזה לא קיים הוי כאלו הוא לא קיים אבל לא בכרכת הנהנין דאין מברך אא"כ נהנה אך לקטנים יכול לברך כשאיתם יכולים לברך בעצמם אע"פ שאינו אוכל בעצמו בדי לחנכם במצוה ואפילו בשבת שיש חיוב לאכול פת מ"ם לא יברך בעד חבריו כשאינו אוכל בעצמו ורק ברכת בפח"ל של קידוש בין דלילה בין דיום ועל אכילת מצה עם ברכת המוציא דליל ראשון של פסח שהם חובות גמורים ככל המצות שפיר יכול לברך בעד חבריו :

לא הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי רוב העונים וא"צ להתמין על המאריכים יותר מדי ואין המסובים רשאים למעום עד שימעום הבוצע אבל מותר לתת לכל אחד חלקו מפרוסת המוציא קודם שיאכל הוא ואין זה הפסד בין הכרכת להאכילה דהוה ג"כ מכלל האכילה כיון שמברך בעד כולם מיהו בירושלמי איתא דרב היה אוכל מעימת המוציא כשמאלו ומחלק בימינו (מנ"א סק"ד) מיהו עכ"פ המסובים אמורים למעום קודם שימעום הבוצע וכל זה הוא אם הם זקוקים שהבוצע יתן להם מכרוו אבל

סימן קמח על איזה פת מברכין המוציא. ובו ג"א מעיפים :

היא מקמח פשוט ואף שיש שתי מעלות בהפרוסה נגד השלימה מ"ם השלימה קודמת כשם שמין אחד (עמנ"א סק"א) ושתי פרוסות אחת גדולה ואחת נקיה נקיה קודם דנקי עדיף מגדול וכן בשתי שלימים האחד גדול והשני נקי הוא קודם (סס סק"ו) וכתב רבינו הב"י בסעיף ד' ואם שתיהן נקיות וזו לבנה יותר מזו מברך על הלבנה יותר עכ"ל ואם השנייה גדולה מזו

א יש קדימה במעלה על איזה פת לברך המוציא בששניהם לפניו ורוצה להוציא משניהם והיינו פת חטים קודם לפת שעורים פת שלם קודם לפת פרוסה פת נקי קודם לשאינו נקי פת גדול קודם לקטן בין בפרוסה הגדול קודם ובין בשלימה אבל שלימה קטן קודם לפרוסה גדולה ואפילו אם השלם אינו נקי כל כך בהפרוסה והיינו שהפרוסה היא מהסולת והשלימה

דווקא בפת שעורין עצמו אבל על מין שעורים כמו פת שיפון שלנו וודאי דכוסמין קודם כיון שהוא מין חמים ולנו לא נודע כלל מין כוסמין (וזהו גם כוונת המג"א סק"ו והט"ז סק"ד נדחק צוה והדג"ר פסוק כמ"ט) :

ה' כבר נתבאר דכל זה הוא כשרוצה לאכול משניהם אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד מהם יבצע עליו ואין לו לחוש להשני אע"פ שהוא חשוב או חביב עליו ולהיפך כשרוצה לאכול משניהם יבצע כמו שנתבאר אפילו הפת השני חביב עליו יותר כן כתב רבינו הכ"י בספרו הגדול ע"ש יש מי שאומר לרדעת הרמב"ם שיתבאר בס"י רי"א בפירות הדולכין אחר החביב גם בכאן כן הוא (מג"א סק"ו) ולעני"ד נראה דאינו כן דדווקא בפירות שאין בזה קביעות מעודה הולכין לחרמב"ם אחר החביב ולא בקביעות מעודה כשרעתו לאכול משניהם וראיה מחרמב"ם עצמו שרין זה כתב בפ"ז ולא הזכיר הך החביב ובפ"ח בדין פירות הזכיר זה אלא וודאי כמ"ש (ורמתי נבא"ט סק"ד) דגם יד אהרן הסיג עליו טוב :

ך פת כותים ופת ישראל ושל כותי טוב יותר והיינו שהוא נקי ושל ישראל אינו נקי אם אינו נזהר מפת כותים מברך על איזה מהם שירצה דכל פת יש לו מעלה זה מפני שהוא נקי וזה מפני שהוא של ישראל ואם הוא נזהר מפת כותים מברך על של ישראל ומ"ם מסלק הפת נקי של כותים מעל השלחן עד לאחר ברכת המוציא דאע"ג דהוא נזהר מ"ם כיון שאין בו איסור מדינא ורבים אוכלים אותו לכן טוב שימלקנו מעל השלחן וי"א דכיון שהוא נזהר א"צ לסלקו ובאינו נזהר צריך לסלקו ולברך על של ישראל (נ"ה וט"ז סק"ה ועמ"ל סק"ט) ובאמת נראה כן דבנהר ואין דעתו לאכול למה צריך לסלקו הא אפילו בלא זה כיון שאין דעתו לאכול הא לא חיישינן ליה כמו שנתבאר בסעיף הקודם :

ז ויש מי שנתן כלל בעניין זה דהולכין אחרי המעלות שבכל פת וזה שהוא של ישראל היה מעלה אחת ולכן אם יש בשל כותים שני מעלות כגון שהוא נקי ושלם ושל ישראל פרוסה ואינו נקי מברך על של כותי כשאינו נזהר ולהיפך אם של כותי שלם ואינו נקי ושל ישראל נקי ופרוסה מברך על של ישראל כיון שיש בו שני מעלות (עט"ז נכס רמ"ל) וזהו וודאי דאם כל אחד יש לו מעלה ומברך על איזה שירצה אם המסובים שנים זה יברך על זה וזה על זה ואם הוא אחד ישים יד בתוך זה (ס"ט) וכל זה באינו נזהר אבל כשרוצה א"צ בלום :

ח ואם הבע"ב ובני ביתו מסובין על השלחן והוא הבוצע והוא נזהר מפת של כותים והוא אין דעתו לאכול ממנו כלל והבני ביתו אינם נזהרים והם יאכלו מהנקי של כותים מ"ם הבע"ב הבוצע כיון

יש להסתפק (ס"ט סק"ח) ויכול לעשות כרצונו ונ"ל דבפת שלנו לא שייך כלל דין זה דבשלנו כל שלבנה יותר היא נקייה יותר :

ב וזהו הכל במין אחד אבל אם אחד של חמים ואחד של שעורים החמים קודם אפילו הוא פרוסה וקטן ואינו נקי ושל שעורים שלם ונדול ונקי דכיון דכתוב ארץ חמיה ושעורה וקדמיה קרא חמין לשעורין הוא קודם בכל עניין ואיתא בנמ" (ל"ט :) דירא שמים יוצא ידי שתיהם דאם יש לפניו שלימה של שעורין ופרוסה של חמים מניח הפרוסה בתוך השלימה ובוצע משניהם יחד ומברך וכך פסקו הרמב"ם והמור והש"ע ואע"ג דבנמ" נופה אמרו דעיקר הדין הוא דהפרוסה של חמין קודמת אלא דלהערפה בלבד ירא שמים עושה כן מ"ם כיון דאפשר לעשות כירא שמים ממילא דצריך לעשות כן שהרי אין בזה הפסד וזהו דווקא בפת שעורים ממש כיון דהזכר בתורה אבל בפת שיפון שלנו שקורין קארין"ן הגם שזהו מין שעורים מ"ם כיון דאינו מפורש בתורה א"צ אפילו ירא שמים לעשות כן (ס"ט סק"ז) ולכן אין אנו עושין כן ולברך זה בפת שלנו א"א ליתן הפרוסה בתוך השלימה :

ג ויש שכתבו דאם יש שנים יברך אחד על השלימה של שעורין ואחד על הפרוסה של חמין (רמ"ל ונ"ה וט"ה ומט"מ) ונ"ל דה"פ בוודאי אם אחד יוצא בברכת השני א"א לומר כן אלא כגון אצלו שכל אחד מברך בפ"ע ושניהם יבאו יחד בשוה על השלחן וממילא דאחר לוקח הפרוסה של חמין כדיון לוח יכול השני ליקח השלימה של שעורין ולברך וא"צ להמתין עד שגראשון יגמור הברכה והחתך והוי ברנע זו כאלו אין לחם אחד לפניו ובוצע על השלימה ומעמו של דבר זה כיון דחוינן דהש"ם היררה לצאת ידי שניהם גם אנו עושין כן מפני כבוד השלימה וזהו בפרוסה ושלימה משני מינים אבל כששניהם שלימות או שניהם פרוסה או שניהם מין אחד לא יעשה כן אלא שניהם יברכו על מה שהדין נותן כגון שניהם שלימות או פרוסה והאחת חמין יברכו שניהם על של חמין ואם שניהם חמין או שעורין יברך כל אחד על אחת ואם אחת חמין ואחת שעורין יברכו שניהם על החמין וימתין אחד עד שיברך האחר ואח"כ יברך הוא (עמ"ל סק"ז שמה עליהם ולפמ"ש א"ט ודוק) :

ד כתב רבינו הכ"י בסעיף ד' פת שעורים ופת כוסמים מברך על של שעורים כיון שהוא ממין ז' אע"פ שהכוסמין יפיץ עכ"ל ובכ"ב הטור והוא מירושלמי פ"ו דברכות והכוונה דאע"ג דכוסמין מין חמין כיון דשעורין הזוכר בפירוש בתורה יש לו מעלה נגד כוסמין אף שהוא מין חמין כמו שיש מעלה לחמין על שעורין מפני דאקדמיה בתורה ולכן זהו

אינו מועיל וכשכתב צריך לזהר שלא ליטול עץ שהוא מוקצה אלא להכין מע"ש (מנ"ח סק"ד) ואין המנהג לחברם כחול ככל (סס) ודין זה הוא מהרוקח אבל בתנ"ח ובחיים (ק"ה) גדלה מינור) משמע דלא מהני (כזה"ט ע"פ פמ"א) אך אפשר דהם כתבו זה לענין אתרוג ע"ש ואין ראייה לשאר דברים ואנחנו לא ראינו המנהג הזה גם בשבת :

יב אע"פ דלכרכת המזון צריך כוית מ"מ לענין כרכת המוציא אפילו כפחות מכזית ולאחריו אינו מברך כלום כפחות מכזית ודין זה אינו רק לענין פת אלא לכל דבר מאכל וא"כ שהוא כרכתו דברכה ראשונה אפילו על כל שהוא וכרכה אחרונה רק ככזית ויראה לי דאם אבל חצי זית ולא היה כדעתו לאכול יותר ואח"כ נמלך לאכול עוד חצי זית וצריך לברך עוד פעם כרכה ראשונה צריך לברך כרכה אחרונה ג"כ אם אבל שתיהן בכדי אכילת פרס ויש מי שמסתפק בזה (כזה"ט סק"ג) כה"ט (ול"י נראה כמ"ש (וראה ממה שיתבאר צפת הבה"ט כניסים כשהחיל לאכול שלא לקבוע סעודה וכו"כ נמלך לקבוע לדרך לברך כרהמ"ו וה"כ כן הוא דברכה אחרונה אינה תלויה כמות הכראשונה) :

יג שיעור כוית הוא חצי ביצה וכבר כתבנו כיו"ד מ"י שב"ד ששלשה נדול"י עולם אמרו לכו"ל עתה כל השיעורים מפני שמצאו בשני שיעורי חלה שכתבו רבותינו והיינו שיעור אחד כבצים ושיעור אחד כצבעות והמה סותרים זא"ז ולכן אמרו דבצים שכזמנינו נתקמנו עד מחצה והכבצים שהיה כזמן חמצי הש"ס ולכן עתה שיעור כוית כביצה ורביעית כפי שני' בצים מטילים מים (נו"י והגר"א והגר"י) וכן נוהגים כל היראים לדקק כבוס קידוש והכרלה ולפ"י גם כוית היא כביצה ואחד מנדול"י הדור חלק עליהם (ח"ס חל"ס ס"י קכ"ו) ואנחנו בארנו שם ג"כ דהבצים ג"כ שוין אלא שהבצים ככלל אינם שוים זל"ז ולא ממדינה למדינה ודבר זה כיאר התשב"ץ (ח"ג ס"י ל"ג) וז"ל כי האצבעות שוות הן ככל המקומות וכו' והוא יותר מכזית ממדת הבצים שאינם שוות ככל מקום וכו' עכ"ל וכו' התשב"ץ בספרו יבין שמועה וז"ל ואני תמה מהמודדים כבצים שלנו לפי שאין כל המקומות שוין כבצים שיש נסות כבאצות אדום ויש (פ"ו מ"ו) כביצה שאמרו לא גדולים ולא קטנים אלא כינונים ע"ש וגם בעינינו ראינו זאת בתרנגולי פריסיש"א או נאלאמק"א כשכאו למדינתנו היתה הביצה גדולה הרבה מביצי תרנגולת שלנו ועכשיו נתערכו זו כזו ואין ההפרש ניכר כל כך ועוד הבאנו ראייה מהחוש שא"א לומר כלל גדולה היתה כביצה שלנו שהרי חו"ל אמרו דכית הכליעה מחויק כביצת תרנגולת ולדבריהם הוה כשני ביצים שלנו והחוש

כיון שהוא נוהר יכרך על אינו נקי של ישראל וזה שכתב רבינו הכ"י כמעוף ה' דאם הבעה"כ נוהר מפת כותים וישראל שאינו נוהר בכך מיסב עמו על השלחן כיון דמצוה מוטלת על בעה"כ יבצע מן היפה של כותים וכיון שהותר לבצוע הותר ככל הסעודה עכ"ל ובאמת יש חולקים בזה (צ"ח) דאין שום מעם נכון להקל בזה (עמ"א סק"ג כמה נדמק נזה) ולכן ג"ל דקולא זו אינו אלא כאורח שיש בזה מצות הכנסת אורחים וראוי להבעה"כ לכבדו ולעשות המוציא מלחם שהאורח אוכל וממילא דהותר לכל הסעודה אבל עם בני ביתו לא שייך זה כמובן ואף שמהמפרשים לא משמע כן מ"מ כן נלע"ד עיקר דכיון דכלא"ה דין זה חידוש הוא הבו דלא להוסיף עלה:

יד ורבינו הרמ"א כתב על דין זה וז"ל ודווקא שחביב עליו אותו פת אבל אם אינו חביב וע"ז כלא איסור פת של עכו"ם א"צ להקדימו עכ"ל ודבריו צריכין ביאור דאמו כחביב תליא מילתא והרי אינו תלוי אלא אם רצונו לאכול מפת זה אם לאו כמ"ש ועוד מאי קמ"ל ונראה דגם לרבינו הרמ"א הוה ק"ל דין זה ולכן ביאר דהענין כן הוא דאע"פ שהוא נוהר מפתן מ"מ כיון דאין איסור גמור בזה ולכבוד האורח חביב עליו הפת הנקי הוה בלומר שרצונו לאכול ממנו ולכן מותר אבל אם אינו חביב עליו בלומר שגם עתה אין רצונו כלל לאכול ממנו א"צ להקדימו גם כלא אם וכן ג"ל מקור הדין מתה"ד (ס"י ל"ג) וזהו גם כוונת המנ"ח (צ"ג) וכל זה אם הבעה"כ נוהר אבל אם הבעה"כ אינו נוהר ואין דעתו לאכול כל הסעודה רק מפתן מפני שהוא נקי וכני ביתו או האורח נוהרים ואוכלים רק האיני נקי של ישראל ושני מיני פת אלו מונחים על השלחן פשיטא שצריך לבצוע על הפת הנקי שלהם כיון שהוא הכצוע ואין דעתו לאכול רק מפת זה וכזה לכ"ע א"צ לסלקו מהשלחן כיון שאין רצונו לאכול מפת אחר (סס סק"ג) :

י שני גלוסקאות שנתחברו יחד באפייה ונחתך קצת מן האחד והשנייה נשארה שלימה טוב להפריד החתיכה מהשלימה כדי שתהא נראית שלימה ממה שיניתנה דבוק בה אע"פ שנראית יותר גדולה ולא יבצע ממנה כמקום שהיתה דבוקה בחבירתה ששם נראית כפרוסה רק יבצע ממקום השלם שבה אבל כפרוסה ממש א"צ לזהר בזה לבצוע מצד השלם כיון דכלא"ה פרוסה היא אלא כצוע מן הצד (הגר"י עמ"א סק"ה) :

יא כתב רבינו הכ"י כמע"י כ' אם יש לאדם שני חצאי לחם ואין לו לחם שלם היחברם יחד כעין או כשום דבר שלא יהא נראה ודינו כדין שלם ואפילו בשבת יכול לחברם עכ"ל אבל אם נראה החיבור

מכחיש זה אלא ווראי דגם עתה כחצי ביצה בינונית הוה שיעור כזית וכן עיקר :

יד איתא בגמ' (מ"ג:) דפת הבאה בכיסונים מברך עליו בורא מיני מזונות ולא המוציא ומיהו פת הבאה בכיסונים יתבאר לפנינו אך זהו כשאוכלם אכילת עראי אבל כשקובע סעודה עליהם מברך המוציא וברהמ"ו ומעון נמ"י ואם בתחלה היה בדעתו לאכול מעט ובירך במ"מ ואח"כ אכל הרבה צריך לברך ברהמ"ו והוה אם לא נמלך בתחלת אכילתו לאכול הרבה אלא שכן היה שאכל הרבה דמיילא לא שייך כאן ברכת המוציא ונמ"י ואפילו אם באמצע אכילתו נמלך לאכול הרבה מ"מ כשלא נשאר מזמן ההמלכה עד סוף אכילתו שיעור קביעת סעודה א"צ ליטול ידיו ולברך המוציא אבל אם בתחלת אכילתו נמלך לאכול הרבה צריך ליטול ידיו ולברך המוציא (וזכו כוונת הגמ"א סק"ד):

מן קביעות סעודה אינו תלוי בדעתו כמה שהוא קורא לעצמו קביעות אלא כל שאחרים קובעים סעודה על שיעור זה מקרי קביעות וחייב ליטול ידיו ולברך המוציא וברהמ"ו וכך אמרו בגמ' שם כל שאחרים קובעים עליו סעודה צריך לברך ע"ש ואם אבל שיעור שאחרים אין קובעין עליו סעודה אע"פ שהוא שבע ממנו ואצלו מקרי קביעות מ"מ אינו מברך אלא במ"מ ועל המחיה שהיא ברכה מעין שלש דמללה דעתו אצל כל אדם והמעט שיעור כזה לא מקרי פת שמברכין עליו המוציא וברהמ"ו ואי מפני שהוא שבע הוה כמו ששבע מדברים שברכתן שהכל או האדמה או העץ והמעט מכל זה משום דמן התורה אין חיוב רק כרי שביעה נדכתיב ואכלת ושבעת וברכת ולכמה מהפוסקים גם ברהמ"ו די מן התורה כברכה אחת אלא שחכמים תקנו ד' ברכות ובאכילת כזית ולא תקנו רק בפת גמור ובפת כזה לא תקנו רק בשיעור שכולם קובעים עליו סעודה (הגר"ז נש"ע ובסידורו ופי הטעמים גריסי ודו"ק):

מן י"א דר' בנים הוא שיעור קביעת סעודה כלומר כשאוכל מפת הבאה בכיסונים שיעור זה מקרי קביעת סעודה (א"ר סק"י) נשס אור חלש) ויש מי שחולק ואומר דזהו הפחותה של סעודת עניים ששיערו בזה לעירוב אבל סעודה נכונה היא כחצי עומר שהרי עומר ג'גולות ירד המן בכל יום לכל אחד על שני סעודות ביום ועל זה אמרו חז"ל בעירובין (פ"ג:) האוכל כמדה זו ה"ו בריא ומבורך (הגר"ז ולפ"ו שיעור קביעת סעודה חצי שיעור חלה שהוא ליטרא וחצי ובאמת רואים כחוש שבשיעור ד' ביצים אין בה כרי שביעה כלל והוא אכילת עראי (וב"כ ה"א כג"ל כ"ד כ"א ששעט מהגר"א שאין דעתו. וזהו משיעור ד' גליס ע"ש וזכור הוא שטעמו כמ"ט):

י"א דאם אוכל זה עם בשר או שארי תכשולין וכזה האופן יש בהם סעודת קבע אע"פ שבשאוכלם לברם אין בהם קביעות סעודה מקרי קביעות וצריך ליטול ידיו ולברך המוציא וברהמ"ו (מ"א סק"ג וא"ר סק"י) ואם הוא שבע ממנו גם בלא לפתן ואחרים אינם שביעים בשיעור כזה אלא בלפתן נ"כ הדיון כן (סג) ויש שמוסיף לומר דאפילו אם אוכלו כלפתן והוא שבע וגם אחרים שביעים ככה"ל מ"מ צריך שיעור ד' ביצים (הגר"ז סק"ח) ואני תמה על כל הדברים האלה שהיו אפילו בעירוב שחולקין הרבה להקל לעניין שתי סעודות לעירובי תחומין ור"מ ור"י סוברים כן במשנה דעירובין (פ"ג:) דמשערים בפת מעוט הנאכל כלפתן ועכ"ל לא קי"ל לא אלא כנתני דפריגי עליהו ופ"ל דמשעריין בפת בלבד כ"ש דלחממיר לעניין זה לא אמרינן כן דא"כ הם דברים שאין להם שיעור וכמה עשירים שמאכלם הרבה תכשולין טובים ואוכלים פת כל שהוא ומאי שיעורא דר' ביצים לזה ואי משום שהוא שבע דרי זה כמי ששבע בפירות ואיזה עניין הוא להמוציא וברהמ"ו ולכן נלע"ד דצריכים לשער בהפת בלבד ובראשונים לא נמצא דבר זה (והגמ"א הניח רחמי מתוס' וסמ"ק שכתבו על לחמיות דקבעו עליהו כמו פתרים ודיק מזה דפריס אין אוכלין פת בלבד תמידי דלענין זה קאמרי הס אמרו דק דפריס הדרך לקבוע סעודה על לחמיות מפני שכל הפסא אין מדרך לקבוע עליהם ומה עינין זליז וגם מ"ט הגר"ז דער שם נזים אם לא שבע יברך במ"מ ואם הוא שבע יטול ידיו ויברך המוציא וברהמ"ו ומשם למעלה עד הני עשרון אם אינו שבע יברך על לחם אחר ע"ש כל השיעורים הללו לא ידעתי הלל הולקין אחר רוב העולם וכיון שכתב בעלמנו דחיי עשרון הוה שיעור סעודה לכל אדם מה לנו עוד וכמדומי שיש שם עירובי דברים דפוסטי החדשים שהעתיקו מסידורו ואין הדברים מכוונים ממש בסידורו למ"ט כאלמן ערוך ודו"ק):

יה ודע שכמה גדולים צעקו ככרוכיא על מה שנחפשט בלורינו נבל המדינה שבעת איזה שמחה עורכים שלחן עם כמה מיני דגים וכמה מיני בשר ואוכלים עם פת הבאה בכיסונים ואוכלים בלא נמ"י ובלא המוציא וברהמ"ו אלא בברכת מזונות ולבסוף על המחיה ואוכלים הרבה מאד מהגלוסקאות ומחלה האפוי על שמן שקורין בוימ"ל חלה ואין שום ספק בזה דצריכין ליטול ידיהם והמוציא וברהמ"ו ואפילו אם יזרחו שלא לאכול הרבה מהפת מ"מ הא לדעת הגדולים שנכעסין הקודם אם שבעו מהלפתן חייבים ליטול ידיהם וכו' אלא כשאוכלים מעט פת בוודאי כד' ביצים אוכלים אף מעט מהיראים נוהרים בישובם על שלחן כזה לבלי לאכול הרבה או שנושלים ידיהם ומברכים המוציא על פת חתם אבל רוב המון ישראל אין שומרים עצמם מזה על כן בוודאי

בחדאי חלילה לעשות כן אך אין בידניו למחות **כידוע** (וכדי ללמד קצת זכות נע"מ קולא מלפני הרי"ף בעניין זה שכתב בזה"ל מסקנא היכא דלכל לה בחורת כייסנין מברך במ"מ וכו' והיכא דלכל לה בחורת קביעותא מברך עליה המוליא וגי' ברכות עכ"ל ומשמע מלפניו דלמיני תלוי כשיעור קביעת הפעודה אלא באופן האכלה בין ההגנה לאכילת פטרי' ובין ההגנה לאכילת קבע וזה ידוע שבאכילת סעודה נמורה פושטין הכנדים העליונים ויוצאים סביב השלחן אבל באכילת אלו חוטטין ואוכלין כמה שהן עלי הכנה ויש אוכלין מעומד ומהלך כידוע וסבורים דזה לא מקרי קביעת סעודה וזה שאמרו בגמ' כל שאהרים קובעין וכו' לריך לדמוק לפי' זה נ"כ באופן שכתבנו וכל ירא אלקים ירחק א"ע מזה והוא רחום יבשר עון) :

י"ז ומה נקרא פת הבאה בכיסנין יש בזה דיעות רבות רש"י ז"ל פירש דלאחר אכילה היו רגילין להביא קליות והם נקראים כיסנים ומכאיים עמהם פת שנלושה עם תבלין כעין איבליא"ש שלנו וכו' שנותנים בה תבלין הרבה ואגוזים ושקדים וכו' עכ"ל ומשמע דהפת נלוש מי"ט עם קטוז אלא שמערכתין בה הרבה תבלין ואגוזים ושקדים ואין ידוע אצלנו מין זה כלל וכעין זה כתב הגור שהוא פת העשוי כמין כויסם מליאים צוקר"א ושקדים ואגוזים ומיני תבלין וכו' עכ"ל והוא פי' רבינו הגה"מ שכתב רבינו יונה שם וכ"כ הערוך וגם הרשב"א כתב כעין זה שממלאים אותה בדבש ושקדים ומיני בשמים ע"ש ובשם רב האי נאון כתבו שפת הבאה בכיסנין הם כעכין והיא פת בין שהיא מתובלת ובין שאינה מתובלת שעושין אותן כעכין יבישין ובוסיפן אותם בבית המטתה ואוכלים ממנו קימעה עכ"ל וגם זה לא נודע לנו מיהו לרבותינו אלה עצם הפת נעשה במים כסתם פת דאלו היה נלוש במשקין היה להם לכאור :

כ וזהו דיעה ראשונה שכתב רבינו הכ"י בסעיף ז' וז"ל פת הבאה בכיסנין יש מפרשים פת שעשוי כמין כיסנים שממלאין אותן דבש או סוק"ר ואגוזים ושקדים ותבלין וכו' עכ"ל והכוונה באכילתן להמילוי ולא להפת עצמו אך מפני שמיין דגן חשוב אינו במל להמילוי ולכן מברך במ"מ (ונ"ל סק"ז) ואם אוכל רק המילוי מברך בגי' ברכת המילוי (ס"ט) ואין חילוק בין מילוי בפירות למילוי בכשר ודנים (ע"ז סק"ז) ויש מי שכתב שמוה המין הם מה שעושים בפורים שממלאים הפת בשומשמיין (ס"ט) ולעני"ד לא דמי דבפורים עכ"ל העיקר הוא הפת ככל מיני פת אלא שנותנין בהם גם שומשמיין ופת נמור הוא ומברכין עליו המוציא וכן המנהג הפשוט ורבותינו שפירשו המילוי היינו שהעיקר הוא המילוי והפת כמעט כמל הוא להמילוי אלא מפני שדגן אינו במל כמ"ש אבל בפורים העיקר הוא הפת ולרש"י אין בזה מילוי אלא

נלוש ביחד ומ"מ מפני ריבוי התבלין אין הפת נחשב כלל והוא כמילוי לפירושם :

כ"א אמנם פי' רב האי נאון אינו נכלל בזה שהרי הוא כתב בין מתובלת בין אינה מתובלת ורבינו הב"י כתבו בדיעה השלישית וז"ל ויש מפרשים שהוא פת בין מתובלת וכו' שעושים איתם כעכים יבישים ובוסיפן אותן והם הנקראים ביוסקני"ש עכ"ל ואינו מוכן בכל דכיון שאין בו תבלין הרי הוא פת נמור דאבו מפני שהוא יבש אינו פת וכתבו שהן ערובות יפה כנלוסקאות נאות והיינו הקיבלא"ך שעושין בסעודות לתיאבון (ע"ז סק"ח) ולא אדע לביין זה והקיבלא"ך שלנו נלושים בבצים ולא במים ואיזה דמיון הוא לזה ואם גם כיוונת הנאון כן היא היה לו לפרש דוהו העיקר ולהדיא כתבו שנלוש במים (הג"ז) וצ"ל כיון שהוא קשה מאד אינו כפת וצ"ע :

כ"ב אבל הרמב"ם בפ"ג כתב וכן עיסה שלשה ברבש או בשמן או בחלב או שעירוב בה מיני תבלין ואפאה והיא הנקראת פת הבאה בכיסנין אע"פ שהוא פת מברך עליה במ"מ אף קבע סעודתו עליה מברך המוציא עכ"ל והנה הרמב"ם הזכיר גם שעירוב בה מיני תבלין כפירש"י ויראה לי דרק על זה כיונתי שנקראה פת הבאה בכיסנין ולא על לשה בדבש וכו' אלא שזה פשיטא כיון שאינה נלושה במים והוה הפי' השני שהביא רבינו הכ"י שם והוסיף לומר דדווקא שיהיה מעם התערובות מי פירות או התבלין ניכר בעיסה עכ"ל כלומר דוודאי אם העיקר היו המים והמי פירות או התבלין מעטים אף שבמעטו מכירין מ"מ כיון דבעיסה אינו ניכר מברכין המוציא אלא שהם יהיו העיקר שיהיו ניכרין בהעיסה כלומר בראיית העין יהיה ניכר שיש בהם מי פירות או תבלין ולכן לא קאמר ניכר כמעט :

כ"ג ורבינו הרמ"א כתב ע"ז וי"א שזה נקרא פת נמיר אא"כ יש בהם הרבה תבלין או רבש כמיני מתיקה שקורין לעקר"ך שבמעט הדבש והתבלין הם עיקר וכן נוהגים עכ"ל ולא אבין דנראה דגם דעה רבינו הכ"י כן הוא כמו שבארנו דזה אין לומר דכוונת רבינו הרמ"א הוא שלא יהיה בהם מים כלל דא"כ לא הל"ל שהדבש והתבלין הם עיקר כיון שאין מים כלל אלא וודאי שיש גם מים אלא שאין המים עיקר (וכ"כ הע"ז סק"ז פ"ט) ונראה שתפס דרעת רבינו הכ"י הוא שדי' כשניכרים כמעט (פ"ז ס"ט) אבל באמת נראה כנ"ש מיהו לדינא כל הדעות שנתבאר בפת הבא בכיסנין אמת לחלכה במ"ש רבינו הכ"י שחלכה כדברי כולם שלכל אלו הדברים נותנים להם דינים שאמרנו בפת הבאה בכיסנים עכ"ל וכתבו המעם דמסיקא דרבנן הוא ונקמינן להקל ויש מי שהקשה אלא אם אינו מברך הברכה הרחיק עובר על

שכל העולם מבשלין אותן לאכילה לא נשתנית ברכת המים בשביל זה עכ"ל (הוצא נמנ"ל סי' ר"ה סק"ו) והכא השעורים כל העולם מבשלין אותן לאכילה ולא דמי לפירות שבשלין במים דגתבאר איתן ר"ב דמברך שהכל דהתם הטעם מפני שאין דרך לבשלהם כמבואר שם אבל גרויפ"ן הם רק לבישול ולא לעניין אחר ומ"מ אין מזה ראייה ברורה דיש לומר להם שקשה לסמוך על זה לבד ויש להוסיף על זה קצת שמן או חלב או חמאה שלכל הפחות הטעם יטעום טעם שמן או טעם חלב וחמאה :

כז עוד ראיתי באיזה מקומות שלשין במי חלב שקורין מראוועקמ"א ומברכין עליהן מוונות ועל המחיה והושבין זה למי פירות ונראה שיש ראייה לזה מהא דתנן במכשירין (פ"ו מ"ה) מי חלב הרי הן כחלב ופירשו דהוה הנפרש מן הגבינה כשמעמידים החלב ע"ש ואע"ג דבחולין (ק"ד י) אמר ר"ל לא שני אלא להכשיר את הורעים אבל לעניין בישול בב"ח אינן כחלב ע"ש מ"מ הא בע"כ גם שם אין הפירוש שאינו כחלב אלא כמים דא"כ מה שייך בהכשר ורעים אם הוא כחלב או אינו כחלב דאם אינו כחלב אלא כמים פשיטא דמכשיר דעיקר הכשר במים כתיב וכי יתן מים על זרע אלא וודאי דאינו כחלב אלא כמי פירות או כפירושא בעלמא מיהו עכ"ל לענין המוציא אינו כמים (וגם נל"ז זה מללן לדמות לבישול כנ"ל דמה להכשר ורעים דהא מדברנן הוא וזע"ב דגם לענין נדחים אינו כחלב כמ"ש ביו"ד סי' ר"ז והו' משום דגנדרים הלך אחר לשון בני אדם וראיה דאם קורין על סם הלז אסור כמ"ש הרמ"א ע"ש ודוק"י :

כח אמרינן נגמ' (מ"ב י) לחמניות אי קבע מעורתא עלייהו מברך המוציא ואם לאו במ"מ ופירש"י לחמניות אובליא"ש בלע"ז ואין ידוע לנו מה זה והתום' הקשו דאובליא"ש הוא לחם גמור ופירשו דהוה נילי"ש וכ"כ הרא"ש ע"ש וגם זה אינו ידוע לנו אך מדברי רבינו הב"י במעיק' ח' מבואר דנלוש במים ושל רש"י בלילתו עבה ושל תוס' בלילתו רכה וז"ל רבינו הב"י לחמניות אותן שבלילתן עבה שקורין אובליא"ש לחם גמור הוא ומברך עליו המוציא וברהמ"ו ואותן שבלילתן רכה ודקין מאד שקורין ניבלא"ש מברך עליהם כמ"מ וברכה מעין שלש ואם קבע מעורתא עלייהו מברך המוציא וברהמ"ו עכ"ל :

כט והנה גם על פת הבאה בכינסין פירש"י פת שנלושה עם התבלין והוא כעין אובליא"ש שלנו כמ"ש במעיק' י"מ ולמה לא הקשו שם התום' אמנם האמת דאובליא"ש לא נקרא על שם התבלין אלא על שם אופן הערכתו וגלגולו דהיינו שמגלגלין אותו

על לא תשא (צ"ח) ואינו כן דוודאי ברכת מוונות פוטר מן התורה אפילו פת דהא ויין (ט"ו סק"ו) וגם ברכת המחיה פוטר מן התורה לכמה פוסקים שכן התורה א"צ רק ברכה אחת אמנם לענ"ד נראה דא"צ לומר מטעם ספקא דרבנן אלא שמעיקר הדין כן הוא אלא שהפוסקים מחולקים בפירושא דפת הכאה בכינסים אבל לדינא אין חולקים זה על זה והרי הרמב"ם כלל כמעט כולם כמ"ש (ומ"ש הנמ"ל בפסק"י הו' חומרא בלי טעם כלל והעיקר כהנ"ו) :

כד ופ"ו כל הקיבלא"ך שלנו הן שנלושין בבצים וקורין אותן אייע"ר קיבלא"ך והן שנלושין בחלב או בחמאה שקורין פוטע"ר קובי"ן וכן העיגולים שקורין אייע"ר ביג"ל כשיש בהם הרבה בצים או הרבה חלב או הרבה חמאה אף שיש בהם גם מים אינם בהמוציא ואין הולכין בהם אחר רוב ומיעוט דידוע דאף אם כבמותם מעטים מן המים מ"מ באיכותם הם הרבה כפי מבע של כל דבר שמן שיש לו התפשטות גדולה והעיקר אם למראית העין ניכר שאין זה פת חתם והכל רואין שהוא פת בצים או פת חמאה או פת חלב או פת של שמן כמו שיש אופיין על קמח שנלוש בשמן פשוט שקורין פאצאנאמנ"א מאכל"א (ורזו ומיעוט שהוכר צעניין זה היינו ט"ד זה ודוק"י) :

כה והרי לפירושו של רב האי גאון הוי פת הבאה בכינסין נלוש במים בלבד ובלא תבלין אלא שערכתו אינו כסתם לחם שהוא יבש מאד ובטעם זה בלבד אין עליו ברכת המוציא והטעם כמ"ש הלבוש במעיק' ו' וז"ל דלא קבעו הכמים המוציא וג' ברכות אפילו בכיות אלא בלחם שדרך רוב בני אדם לקבוע עליו מעורתו דהיינו עיסה שנלושה במים לבד והקמח ומים עיקר ונאפת קודמה בלא שינוי וטפלת שהוא החשוב בפי כל וקבוע ברכה לעצמו מחמת חשיבותו אבל כל שנעשה בה שינוי שאין דרך רוב בני אדם לעשות כמותה ולקבוע עליו לא חייבותו לברך המוציא וג' ברבות א"כ אבל מהן שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו עכ"ל (וגם יתורנו כמה דקדוקים צעניין זה ודוק"י) :

כו ודע שכימי ילדותי כהיותי במדינת רייסין נתפשט שם אצל האופים שמבשלים גרויפ"ן של שעורים במים ומסננין את המים ולשין במים אלו עיסה ואופין מהן גלומקאות ומברכין עליהן מוונות ועל המחיה ואמרו שכן הורה להם אחד מגדולי הדור כדור הקודם וטעמו נראה פשוט ע"פ מאי דאמרינן במברכות (ל"ט י) דמיא דשלקי בשלקי לעניין ברכה וממילא דיש על זה דין מן פירות ואע"ג שהרא"ש כתב מצד דעיקר בישולם לצורך הירקות והכא עיקר בישולם של השעורים מפני המים מ"מ הא כתב הרא"ש דאפילו אם בישל הירקות לצורך מימיהם כיון

עמד את הפרפרת ופירשו תר"י כנון ניל"ש ופירות
 וגם רש"י פי' על פרפראות כנון כימי ולחמניות ע"ש
 אמנם ביאור הדברים כן הוא דכשאוכלן למוון ולתבשיל
 שרוצה לשבוע מזה ברכת הפת פושרתן אמנם אם
 כוונתו לקינוח ולתענוג בעלמא אין הפת פושרתן
 ולזה הסכימו רוב גדולי האחרונים (ע"ה ומנ"א סק"כ
 וז"ל) ויש מי שחולק בזה (ע"ו סק"י) והלכה כרבים
 ונ"מ הסבא נותנת כן :

ל"ג ולפ"ו אצילנו כשאוכלין באמצע מעודה פוט"ר
 קובי"ן או קיבלא"ך עבים או כל מיני פלאדינ"ם
 הממולאים בפיירות או בתבלין וודאי כאיס לשביעה
 ולהמשיך תאוות המאכל וא"צ ברכה כלל אבל
 כשאוכל לעקא"ך או מאר"ש וצוקע"ר לעקא"ך ומאנד"ל
 ברי"טלא"ך ומיינלא"ך ופריסקע"ם ורקיקין דקין מאד
 כמו הויזי"ן בלאוי"ן צריבין ברכה לפניהם דכל אלו
 אין דרך לאוכלן לשם שביעה אלא לתענוג בעלמא
 ולקינוח ואפילו מי שכוונתו לשביעה במלה דעתו
 אצל כל אדם וכן יש להורות (וקרעפלא"ך ונלינגע"ם
 וטייגנאכ"ן הם מהסעודה) :

ל"ד איתא בנ"מ (ל"ו): האי חביצא אע"ג דלית ביה
 פירורין כוית מברך עליו המוציא והוא דאיכא
 ע"ייהו תוריתא דנהמי ומקודם זה תניא דכשכשיל את
 הלחם בומן שפרוסות קיימות בתחלה מברך עליה
 המוציא ולסוף ג' ברכות ואם אין הפרוסות קיימות
 בתחלה מברך במ"מ ולסוף ברכה מעין שלש
 ובירושלמי מפרש דפרוסות קיימות היינו שיש בהן
 כוית ואין קיימות היינו שאין בהן כוית עוד אמרינן
 שם דלחם אפילו פוררין עד שמתחילין לסולת מברך
 המוציא ע"ש וחילק רבינו יונה דברים אלו לנ' פרטים
 והסכימו על ידו הסור והש"ע במעיק' א' כמו שיתבאר :

ל"ה והיינו אם בשלו הפרוסות ברותחין בבלי ראשון
 בין שנדבקו יחד ובין שלא נדבקו יחד אם יש
 בכל פרוסה כוית וזה נקרא פרוסות קיימות וצריך
 לברך המוציא וברה"מ ואין חילוק אם יש עליהם
 תואר לחם אם לאו והוה הברייתא והירושלמי ואם לא
 בשלו הפרוסות אלא דבקין יחד ע"י מרק או ע"י רבש
 או חלב יז שאר משקין וזה נקרא חביצא היא פחותה
 במעלה והיינו דאף דאין בפרוסות כוית צריך לברך
 המוציא וברה"מ אם יש עליהם תואר לחם אבל אם
 אין בהם כוית וגם אין עליהם תואר לחם מברך
 מזוגות וברכה מעין שלש ובבישול באין כוית אף דיש
 תואר לחם מברך במ"מ ומעין שלש והוה מאמר הנ"מ
 כחביצא וב"ש כשיש בהם כוית דגם כבישול אין
 חילוק ואם אינו לא מבושל ולא שום דיבוק אלא
 מפורד דק דק כמו שכותשין המצה ומנפין אותן בנפה
 שקורין מצה מע"ל אע"פ שאין בו כוית ולא תואר
 לחם מברך עליו המוציא וברה"מ כשאוכלן יבשין :

עד שהוא דק הרבה ופת של תבלין עשוי ג"כ באופן
 זה והוה שכתב רש"י בעין אוכליאו"ש כזומר שהערכתו
 כעין אוכליאו"ש שלנו ומ"ל לרש"י דכיון דהערכתו
 משונה אינו בכלל פת סתם והוה כעין פ"ה רב האי
 גאון בפת הבאה בכימינן שבארנו שם ואולי
 שהאוכליאו"ש ק"ש ג"כ והוא מבש פירושו של הגאון
 והתום והרא"ש לא מ"ל כן וראיתי מי שכתב שדברי
 רבינו הב"י שבסעיף ח' סותרים דבריו שבסעיף ז'
 שכתב שם על פת הבאה בכימינן פת של תבלין
 כפירש"י והרי זהו אוכליאו"ש ואיך כתב בסעיף ח'
 דהוא לחם גמור (אפי' הסור) ואינו כן דאוכליאו"ש
 אין בו תבלין אלא כמ"ש ואין כאן סתירה ואף שבסעיף
 ז' הביא גם דברי הגאון ולדברינו זהו לחמניות
 לפירש"י כמ"ש אך רבינו הב"י לא יסבור כן ויסבור
 דלחמניות אינו קשה הרבה ואינו דומה לכימינן של
 הגאון דשל הגאון אינו לאכילה אלא לקינוח מעודה
 (מנ"א סק"ט) ויש מי שכתב דאוכליאו"ש נאפה מבלי
 גלגול רק שמערב עיסה עם מים לישה עבה (ט"ז)
 סק"ט) ותימא גדול הוא דהא משמע להדיא דלחמניות
 הוא מאכל חשוב ושמו מוכיח לחמניות כזומר לחם
 דק שכן פ"ה הערוך שהוא כעין פת הבאה בכימינן
 וכן מבואר מהרי"ף ע"ש וא"כ איך נאמר שהוא בלי
 גלגול אלא אדרבא שמגלגלין אותו הרבה עד
 שנעשה דק :

ל"ו ונלי"ש פירשו שהוה שקורין נאלמינק"י שמערבין
 קמח עם מים בקדרה כמו דייסא ושופכין אותן
 על עלי ירקות רחבים ואופין אותן בתנור עם העלים
 (שם ונ"מ ומנ"א סק"ן) ובאמת אינו מוכן דא"כ אינו
 בגדר לחם כלל והרשב"א באמת דחה פ"ה התום'
 מטעם זה ומשמע דמסכים לרש"י ע"ש ולענ"ד נראה
 דבאופן שבארנו שערכתו דקה מאד אפשר גם התום'
 והרא"ש יודו לרש"י מיהו בין כך ובין כך אין ידוע
 לנו מהותי לחם כאלו ואין להאריך עוד בזה :

ל"ז עוד כתב רבינו הב"י דאלו הלחמניות כשאוכלין
 אותן בתוך הסעודה שלא מהמת הסעודה (שאינו
 אוכל כשגיל שביעה אלא לתענוג) מענינים ברכה לפניהם
 ולא לאחריהם (דכה"מ' פוער) אבל אותם רקיקים
 דקים שנותנים מרקחת עליהם הם מפילים לגבי
 המרקחת וברכת המרקחת פושרתן עכ"ל דאין מתכוונים
 לאכול הרקיקים כלל אלא שעושים הרקיקים כדי שלא
 יטנפו ידיהן בהמרקחת (מנ"א סק"כ) ולכן אפילו
 אוכלם יחד מברך על המרקחת ופוטר הרקיקים כדין
 עיקר שפומר את המפל אבל כשאוכל הרקיקין לבדן
 מברך במ"מ (ט"ז סק"ה) :

ל"ח ולפ"ו גם בכל פת הבאה בכימינן הדיון כן
 שכשאוכלן בתוך הסעודה צריבין ברכה לפניהם
 אבל באמת לאו כלל הוא דהא תנן בירך על הפת

לפני יש מי שאומר דפירורין שאין בהן כוית שנותנים במים והמים מתלבנים מחמת הפירורים כגון ששראן הרבה שעות הלך מהם תואר הלחם ואין מברך עליהם אלא במ"מ וברכה מעין שלש ואפילו שראן במים צוננים ולא היו כהמים מעל"ע שנאמר כבוש כמבושל כיון שאברו צורת הלחם והפירורין היו פחות מכוית וכ"ש כששראן במים מימן דבמעט זמן יאברו צורת הלחם ודע שיש מי שכתב דה"ה הנותנים חתיכות פת שמיבשין על החלים בשכר וקורין להם פעני"ץ נמי דינא הכי (סס סק"ט נסס נל"ה) ואינו יודע פי' לזה דהא פעני"ץ שלנו שמיבשין אותם בתנור חם וקורין סוחרע"ס הרי הם פת נמור ואין לשאול על מה דקוי"ל בסו"ת תמ"א דיוצאין במצה שרויה והרי אין מברכין עליו המוציא די"ף כגון שיש בהפרוסות כוית (סס סק"ג) ועוד דבאמת אין שורין את המצה עד שתאבד צורתה :

וכן יש מי שאומר שפת השרוי בין אדום ונשרה עד שנעשה הפת אדום יצא מתורת לחם שאבד צורתו והוא כפת הבאה בכיסנין דברכתו מוונות ומעין נ' אבל אכל סעודה קבועה מטנו אך זהו דווקא כשנתפרר או בפרוסות שאין בהן כוית דאלו יש בהן כוית הא אף בבישול לא יצא מתורת לחם וכ"ש כשרייה ולענין הברכה על היין א"צ דמברך במ"מ על הפת השרוי ופוסט היין הנבלע בתוכו והכי תניא בתוספתא (ע"ה) אורז ויין כלומר שהיין מובלע בהאורז מברך ע"ה האורז ופוסט את היין כדון עיקר שפוסט את הטפלה (סס) ולכן כוונתו רק למצוין היין שבתוכו מברך על היין כפה"ג (סס) ואם כוונתו על שניהם עשיניהם אצלו עיקרים מברך על שניהם (סס) ופרטי דינים יתבאר בסו"ת קע"ו בעניין זה וכן הדין בכל מיני משקים הבלועים במאכלים ואם מפרר קצת לחם דק במשקה כדי ליתן טעם בהמשקה ולא לשם הלחם א"צ לברך כלל על הלחם (סס) :

מא ודע דבענין פת מבושל יש בדברי הרמב"ם בפ"ג דין ח' תמיד רבה שכתב הפת שפתה אותה פתים ובשלה בקיורה או לשה במרק אם יש בפתיות כוית או שניכר שהן פת ולא נשתנה צורתה מברך עליה בתחלה המוציא ואם אין בהן כוית או שעברה צורת הפת כבישול מברך עליה בתחלה במ"מ עכ"ל וסותר א"ע מרישא לסיפא דברישא מחמיר דבכוית לא מהני העברת צורתה ובפחות מכוית צריך להיות העברת צורתה כדעת כל הפוסקים ובסיפא קאמר להיפך דבאין כוית אפילו לא עברה צורתה ובכוית מהני העברת צורה וכבר נלאו כל חכמי הדורות לתרץ דבריו (עכ"מ ולח"מ ונ"מ וט"ו סק"ג) והמחזור כמי שאמר בשם גדולי ספרד שמעו נפל באו דסיפא וכצ"ל ואם אין בהן כוית ועברה

לפני יש מי שכתב בלשון זה אמרינן בנ"מ ואם פירר הלחם עד שמחורין כסולת ואח"כ חזר ונגבלן יחד וחזר ואפאן צריך לברך המוציא אפילו ליכא תורתא דנהמא דהא מקרי פירורין שיש בהם כוית ובכוית לא בעי תואר לחם ומשמע שם אפילו מטיגונים כשמן בתחלה דומיא דמנתות וא"כ אותם שעושים הרעמולא"ך מלחם מפורר או מלחם שרוי במים צריך לברך המוציא כיון שתחלתו היה לחם לא נפק מתורת פת עד שאין בכל אחד כוית (נ"מ סק"ה) :

לז וכל דבריו מזהים שיש שכתב אם אח"כ נדבוק יחד מקרי פירורים כוית בהם כוית אינו כן כמ"ש הלבוש דכל שקודם הבישול לא היה כוית בהפירורין אף שנדבוק יחד ע"ה הבישול לא מקרי יש בהם כוית ע"ה והגמ' שאמרה דכשפיררו וחזר ועירפם מברך המוציא פירוש שחזר ואפאן כמו שפירש"י ע"ש אבל כשחזר ובשולן כו"מ מינן כמו אצלינו הקניידלא"ך שעושים בפסח שמכשלין אותן או החרעמולא"ך שמטגנים אותם בדבש וישומן אין דיבוקן כלום וכיון שמקודם לא היה בהם בהפירורין כוית וכשנדבוק כבישול כהקניידלא"ך או ע"ה מינן כהחרעמולא"ך כבר עברה מהם צורת הפת ואין דיבוקן עתה מקרי דיבוק ומברך במ"מ וכ"ש אם מערבים בהם קודם הבישול וקודם הטיגון כצוים וישומן אין שום סברא לברך עליהם המוציא וכ"כ גדולי האחרונים (ז"ר וכן העוזר כמ"ש המה"ש) וכן מייאכס"ן שעושים בפסח ממצה שבורה לשברים קטנים שאין בכל אחד מהשברים כוית ומערכים בהם כצוים וישומן ואח"כ מטגנים אותם ופשיטא שעברה מעליהם צורת הפת הדבר פשוט שמברכין עליו מוונות וכן מנהג העולם ואין שום חשש בזה כלל וכלל (ונס המג"א עליו כסוף דבריו מהם כן נסס המה"ש וכתב וז"ע ע"ש ואין להן עיון כלל ופשוט הוא לדינא בלי ספק כלל) :

לפני ודע דבאלו שיצאו מכלל ברכת המוציא וברהמ"ז ע"ה בישול או חיבור או מינון שאין עליהם צורת פת כלל אפילו אבל שיעור קבועה סעודה א"צ המוציא וברהמ"ז אלא במ"מ וברכה מעין שלש וזה שנתיבאר דבקביעת סעודה צריך לברך המוציא וברהמ"ז זהו ביטוי פת אפיה כמו קיבלא"ך ופוסט"ך קיב"ז וכוונתו בהם שהשפור הוא מפני שעל לחם כזה לא תקנו המוציא וברהמ"ז אלא ע"ה קביעת סעודה אבל באלו שהיו לחם ונתבטלו ע"ה הפירורין והבישול או הדיבוק או הטיגון מתורת לחם אין על זה שם לחם כלל ולא שייך עליהם ברכת המוציא וברהמ"ז וכ"ש כטיגוני קמח שלנו כמו קרעפלא"ך בלינצע"ס פאמפוסקע"ס שאין בהם ברכת המוציא וברהמ"ז אפילו אבל מהם הרבה כיון שאין שם לחם על זה כלל (מג"א סס) :

הכוונה לא בישול ממש אלא שאפאה באילפם עם מעט מים (מ"ג סק"ח) וזהו כעין בישול ונשאר עליו צורתו וכן המינון הוי כה"ג במעט שומן או מעט חמאה דבכה"ג חייב בחלה כמ"ש ביו"ד ס' שכ"ט אבל בהמוציא פסוד דחלה החיוב בשעת לישה והמוציא חיוכו לאחר אפייה ואפיתו אינו כסתם לחם ויש חולקים ואומרים דהמוציא הוי כחלה בדיון זה והמנהג כדיעה ראשונה :

מזה וכל זה בא רבינו הרמ"א לפרש שלא תמעה בלשון בשלה במים או מננה בשמן דהוי בישול ממש ומנון ממש דא"כ אין כאן תואר לחם ולכ"ע פסוד דאפילו ר"ת דמחמיר ומ"ל דהמוציא תלוי בחלה כמובא בתוס' ורא"ש ובל הפוסקים זהו הכל כשיש בזה תואר לחם ולר"ת באמת גם כפת הבא בכיסנין בנלוש ע"י משקין חייב נ"כ בהמוציא אם יש בזה תואר לחם אלא דבזה לא חששו רבותינו בעלי הש"ע להביא דעתו שהיא דיעה יחידאי כיון דלישתו אינו כסתם לחם (ומתוך קצית אנו העורר פ"ט) ורק בכאן שלישתו הוי כסתם לחם חששו להביא דעתו וגם בזה כתבו דהמנהג להקל ורק ירא שמים שחושש יברך על לחם אחר תחלה :

בן והוסף רבינו הרמ"א לומר דבאין בו תואר לחם לכ"ע אין מברכין המוציא וג' ברכות זהו שכתב דפשיטד"א וקרעפלא"ך מקרי תואר לחם אינו כפשיטד"ת וקרעפלא"ך שלנו דכוונתו שמשמים בשר או נבינה בין עיסה לעיסה ואופין בתנור והוא לחם ממש וזהו כעין האמנאמ"ש שלנו בפורים שממלאים ושומטין בהלחם והוא לחם נמור וכן הם הפשיטד"א והקרעפלא"ך שכתב שום ממש פת ומשמים בתוכם דבר מה ואין זה דמיון לפת הבאה בכיסנין שבסעוף ו' לדיעה ראשונה שממלאים אותם הרכה תבלין ושקדים ואנזים דבשם ממלאים העיסה בריבוי הרבה עד שעיקר הכוונה להמילוי כמ"ש בסעוף כ' אבל בכאן מיירי שהעיקר הוא הפת וממלאים אותה בדרך פשיטד"א וקרעפלא"ך שממלאין אותן בשר ונבינה וכיוצא בהם אבל העיקר הוא הפת ואח"כ כתב דכל זה לא מיירי אלא בעיסה שאין בה שמן ורובש וכו' כלומר שהלישה הוא כשאר לחם אבל בלא"ה הוי פת הבאה בכסנין לדעת הרמב"ם שהיא דיעה שניה שבסעוף ו' (והו' ציור דכריהם והאנן עוזר כתב סעעוף י"ג סותר לסעוף ו' ואין כאן סתירה וגם מ"ש הנ"ח דלם היה דעתו לאפותה ומנלך לנשלה מברך המוציא כבר דמה זה המג"א כסקל"ב וגם א"כ למ"ש הפ"י כסקל"ב סק"ט וירמ"ל נקיט לשון אפייה להורות שלשון בישול וקטנו שכתב הכ"י הוא ל"א ממש כמו שגארנו וכמ"ש המג"א כסקל"א וכסקל"ו פ"ט סף מה שמסתפק המג"א כסקל"א אם ככאן בקביעות סעודה צריך לברך המוציא כעלול שמתן ודנש ופגנו אח"כ כמסק"ה פ"ט ולגמ"ד

ועברה צורת הפת וכו' ולפ"ו דבריו כדבריו כל הפוסקים (כ"מ נסס ר"י פלסי) אלא שבזה חולק שאינו מחלק בין בישול לבין דיבוק במרק וי"א דרישא קאי אדיבוק דמרק וסיפא אבישול (כ"מ) ולפ"ו מיקל בבישול דאפילו בכזית אם עברה צורתה מברך במ"מ ולא ככל הפוסקים כמו שנתבאר ויש שחילקו בין לשון לא נשתנה צורתה שזה מורה שניכר היטב ולא נשתנה בלל דבכה"ג גם בפחות מכזית מברך המוציא ובכזית אע"פ שנשתנה קצת ואינו ניכר היטב מברך המוציא ובין לשון שעברה צורת הפת והיינו שלנמיר עברה הצורה דאז אפילו בכזית מברך במ"מ ואבישול שייך ענינו זה ולא על דיבוק דמרק כמובן (סס נסס הכ"י טען והר"י פלסי וזכרנאנל) ולפ"ו אפשר דגם כל הפוסקים יורו לו בפרט זה כשהוא ממש כתבשיל וצ"ע (וגם הלח"מ הסכים כן ע"ס) ויש מי שכתב דזה שכתב ברישא אם יש כזית היינו לאחר הבישול ומקודם היה פחות מכזית אלא שנתדבק בבישול (פ"ו סס) ומ"מ לרינא איך שהוא כיונת הרמב"ם הלכה כרבינו יונה והמור והש"ע (סס) :

מב כתב רבינו הב"י בסעוף י"ג אפילו דבר שבליחלו עבה אם בשלה או מננה אין מברך עליה המוציא אפילו שיש עליה גזריתא דנהמא ואפילו נתחייבה בחלה דברכת המוציא אינו הלך אלא אחר שעת אפייה ויש חולקין ואומרים דכל שתחלת העיסה עבה אפילו ריכנה אח"כ במים ועצמה מופננין ובשלה במים או מיננה בשמן מברך עליהם המוציא ונהנו להקל וירא שמים יוצא שניהם ולא יאכל אלא על ידי שיברך על לחם אחר תחלה עב"ל ולקמן יתבאר בזה :

בג וכתב על זה רבינו הרמ"א דכל זה לא מיירי אלא בדאית ביה אחר אפייה תואר לחם אבל אין לית ביה תואר לחם כגון לאקשו"ן שקורין ורימולא"ך לכ"ע אין מברכין עליהם המוציא ולא נ' ברכות ולא מברך לחם אבל פשיטד"א וקרעפלא"ך מקרי תואר לחם ואין לאכלם אח"כ בירך ע"פ שאר הפת תחלה וכל זה לא מיירי אלא בעיסה שאין בה שמן ורובש וכיוצא בו אלא שמשוגן בהם אבל אם נלוש בהם כבר נתבאר דינו אצל פת הבאה בכיסנין עב"ל ודבריהם צריכין יאור :

בד וכיאר הדברים כן הוא דהנה ער בה נתבאר דין פת הבאה בכיסנין והיינו שלישתו אינו כסתם פת ונתבאר דין הביצה והיינו שהוא פת נמור גם לאחר אפייה אלא שבישל את הפת או דיבוק ע"י מרק ועתה מבאר דין פת שבלישה הוא פת נמור והיינו רק במים בלבד כסתם פת ובליילתו עבה כסתם בצק אלא שלא נאפה כסתם פת והיינו שבשלה או מיננה ויש עליה תואר לחם והנה זהו תרתי דסתרי דהרי הבישול מעביר תואר הלחם כמו שנתבאר אלא

ולענין נראה כיון דלפין זה ענין ממש אלא ענין קצת כמ"ש
עירך לנכר המזויל בקביעת סעודה):

והנה גם אלו המינים ליבא אצלינו ואין להאריך
בזה :

ג כתב רבינו הב"י בסעיף י"ז פשטיר"ד הנאפה
בתנור בכשר או בדגים או בנבינה סוכך עליה
המוציא וברכת המזון עכ"ל וכתב רבינו הר"מ אדווקא
שאפוא בתנור בלא משקה אבל אם אפוא במחבת
במשקה אין לברך עליו ואין לאכלו רק תוך הסעודה
כמו שנתבאר עכ"ל והפשטיר"א הוא פת גמור בלא
שנותנים בו בשר או נבינה כמו אצלינו בפורים
שממלאים שומשמן בהלחם וכבר נתבאר דין זה
בסעיף מ"ז וזה שכתב דבאפוא במחבת במשקה אין
לאכלו רק תוך הסעודה זהו מפני המשקה דאולי
ביטלה מתורת לחם והוא וודאי במשקה מעט אבל
בהרבה וודאי שבטלה מתורת לחם כמ"ש בסעיף מ"ד
ע"ש ודע שיש מי שכתב בשם תניא דפשטיר"א זו
מברך המוציא רק כשקבע סעודה אבל בלא זה מברך
מוזנות ונשאר בצ"ע (מ"א סקמ"ד) ואין כאן מקום
עיון כלל לפי מה שכארתו בסעיף מ"ו ההפך בין
זה לבסנין הממולא בפירות ותכלין דשם התכלין
עיקר וכאן הפת עיקר ע"ש א"כ פשוט הוא להתניא
מירי שמליאים בשר הרבה עד שהבשר הוא העיקר
או שמגנו מעט אבל הפשטיר"א שנתבאר אין ספק
שהוא לחם גמור כפסק רבותינו בעלי הש"ע וראיתי
מי שמחלק בין זה לבסנין משום דמילוי פירות ותכלין
אינו דומה למילוי בשר דמילוי פירות יותר מבשר
מתורת לחם (מ"א סק"ז) ולענין נראה ברור דשניהם
שונים ורק רבינו תלוי דבם המילוי אינו רבינו כל
כך הפת עיקר ואם רבינו גמור המילוי עיקר וכך
נ"ל לדניא (וסלף סהמ"א ע"מ בקמ"ד כתב זיה"ל דה'
המינים עיקר וכו' וחסד דכל דממולאים בפירות נמי דינא
הכי ע"ש ודו"ק):

נא ודע שיש מי שכתב דעיסה שנלושה במי בצים
בלא שומן ונאפית לחם גמור הוא דבצים נמי
מוזן ניהוה ולא כמכלי ליה מתורת לחם וכן משמע
בביצה (ט"ז): בתוס' ד"ה קימחא עכ"ל (ס"א סקמ"ד)
ודבריו מזהוין דאיוה ענייה הוא למוזן דכל שאינו
נלוש במים הוה פת הנייה ככסנין ומעשים בכל יום
בכל תפוצות ישראל שאוכלין קיכלא"ך הנלוש על
בצים בברכת במ"מ אם לא כשקבע סעודה עליהם
ומה שהביא מתוס' הא כתבו להדיא דאי קבע סעודתיה
וכו' ע"ש וגם בחולין (ס"ד) בתוס' ד"ה מימנים
שכתבו על עיסה הנלושה בבצים דמברכין המוציא
ע"ש ג"כ כוונתם בקביעת סעודה וכשנולד לקט כתב
מפורש דכשנלוש בבצים הוי כמו שנלוש כרכש
(מ"א ס"א) (וכ"כ האכן עוזר כס"ס זה וז"ל פת סגלום כיון
וכו' או כנלם או כשאר מי פירות כרמנו כמ"מ ע"ש וכן
פסק הגאון נוכ"י דנגמ"ר כס"ס זה וז"ל גם אם נלוש כנלם
מנך כמ"מ ע"ש וכן עיקר לדניא):

כל

מז בימיהם היה פת הלחם כלומר שחלמו העיסה
ברותחין ואפאהו בתנור ופת גמור הוא ומברך
המוציא וברהמ"ז ובזמנינו העיגולים ממבלין ברותחין
והוא פת גמור וכן כשהולטין הקמח ברותחין ואח"כ
אופין בתנור כשלישין אותו ג"כ פת גמור הוא וכן
אפילו דבר שבלילתו רכה כשאפוא בתנור הוי פת
גמור ומברך המוציא וברהמ"ז ואפילו אם אפוא באלפס
אם רק אפוא בלא משקה כלל ואף אם משחו האלפס
במעט משקה לא מקרי משקה דזה עושין כדי שלא
ישרוף הפת ומברך המוציא וברהמ"ז אבל אם נתן
בהאלפס קצת משקה לשם מגון והוה הדין הקודם
דאפילו בבלילתו עבה א"צ המוציא ובשם הבאנו דיעה
החולקת דמשהו להלה אבל בבלילתו רכה ככה"ג
בשמגנו בקצת משקה לכל הדיעות לאו לחם הוא (והו'
ליזור הש"ע סעיף י"ד ועונ"א סק"ט נכתב כס"ס ר"ז
שאפילו עגנו כשמן וחסדו חס"כ מברך המזויל ע"ש ולפין
כוונתו לטנון גמור דככה"ג הוי כסנין אלא כוונתו ענין קצת
וכיון שהליטה והאפייה הוי כסמך לחם לכן הקצת ענין שכאמנע
לפני מעכב):

מח כתב הטור שטרוקנין והוא שעושין גומא בכירה
ונותן בה קמח ומים ומערכים בה ונאפים בה
חייב בחלה ומברכין עליו המוציא ואדם יוצא בו י"ח
בפסח כיון שהיא בגומא ומתקבצין יחדיו נעשה כמו
פת גמור אבל מדינת אבותם שחלתו רכה והוא שלוקחים
קמח ומים ומערכים שחלתו שופכים אותו על הכירה
והיא נתפשטת ונאפה אין עליו תורת לחם ומברכין
עליו במ"מ עכ"ל ואם קבע עליו סעודה פסק הטור
דצריך לברך המוציא ורבינו הב"י פסק דאפילו קבע
סעודתו מברך במ"מ דס"ל שאין זה כנדר לחם כלל
ובטרוקנין פסק דדווקא בקבע סעודה מברך המוציא
אבל בלא קבע סעודה מברך מוזנות ע"ש ומוגית
הש"ס (ל"ז): מכואר כרכינו הב"י וירושלמי משמע
במטור וברבינו ירוחם מפורש כרכינו הב"י מיהו י"א
דבטריותא כשקבע הדין עס המור וההפרש בין טריותא
לטרוקנין הוא רק לעניין חלה וברבינו ירוחם יש
סעות הדפוס (מ"א סקמ"א) ואין להאריך בזה כי
אצלינו ליבא כלל מינים אלו:

ממ עוד כתבו נהמא דהנדקא והוא לחם (עיסה)
שאופין בשפוד ומושחין אותו בשמן או במי בצים
וכן לחם העשוי לכותה שאין אופין אותו בתנור אלא
בחמה מברך עליו במ"מ עכ"ל וכתב הטור ואם עשאה
כעכין פ"י ערובה ונאה כעין גלוסקא חייבת בחלה
ומברך עליה המוציא עכ"ל ואינו יודע למה השמימה
רבינו הב"י דבגמ' שם מפורש כן וזהו בלחם העשוי
לכותה ע"ש ובנהמא דרנדקא לא שייך זה כמובן

סימן קסט דינים בשמש של הסעודה. ובו ד' סעיפים :

א עור איתא בנמ' שם דאין ליתן פרוסה להשמש אא"כ יודע שנמל ידיו ומשמע ברש"י שם דרק בשמש חיישינן לזה דמתוך שהוא סרוד ליתן אל השלחן ישבח מליטול ידיו ע"ש אבל באחר לא חיישינן לה דלמה נחשוב כזאת על איש ישראל אבל רבינו יונה כתב דכן הרין לכל אדם ומוזר דקרק נ"כ דאין ליתן לאדם לאכול אא"כ יודע בו שיברך כמ"ש רבינו הב"י בסעיף ב' ויש מי שכתב דרק בנמ"י צריך לחשוש משום שעליו ליטול ידיו קודם שלוקח הפרוסה לתוך ידו אבל המוציא הלא צריך ליתן לו קודם שיברך ואחר שנתן לו אם אינו מברך מה עליו לעשות (כ"ח) וגם רבינו יונה כתב שיש להקל אם נתן לעני בתורת צדקה והביאו רבינו הרמ"א וה"פ דצדקה הוי מצוה וצריך ליתן לו ואינו יכול לעכב הנתניה מפני הספק שמא לא יברך דאין ספק מוציא מידי וודאי וזהו רק בהמוציא אבל בנמ"י הא צריך ליטול מקודם וכן אם נתן לאחר בתורת מתנה ולא בתורת צדקה אין לו ליתן עד שיודע שיברך וכן אם יודע וודאי שהמקבל לא יברך אמר אפילו בעני (מנ"ה סק"ו) וכן יש להורות :

א כל דבר מאכל שמביאים את האדם לידי צער כשאין נותנין לו למעום בהריוו את ריחו והיינו שהמאכל יש לו ריח טוב או קיוהא גדולה והרואה המאכל לפניו יתאוה ויצטער ויכול להתנוק (רש"י כזונות ס"ב י) ולכן יש חובה על הבעה"ב כשהשמש המשרת אותו מביא לו מאכל כזה והוא אוכלו צריך ליתן מיד להשמש נ"ב מעט מהמאכל שימנעם מזה וכך אמרו בנמ"י שם כללא דמילתא כל דאית ליה ריחא ואית ליה קיוהא ופירש"י ריחא או קיוהא מניק את מי שאוכלין לפניו ואינו אוכל עכ"ל ומשמע דעיקר התאוה הוא כשהאחר מתחיל לאכול ולא מקודם ומדת חסידות הוא ליתן לו מיד מכל מין ומין אך מדינא א"צ ליתן לו רק ממין אחד דכזה נשקפה תאוותו וכן מדינא א"צ ליתן לו רק אחר אכילתו ומדת חסידות ליתן קודם אכילתו (נמ"י ס) ויראה לי מה שעכשוו אין נוהרים כזה משום המשרתים טועמים בעצמם בבית המבשלות ועוד דדברים אלו אינם אלא בעשירים ואצל העשירים המשרתים אוכלים בעצמם כרצונם אבל תנאי לא מהני כזה כיון שהמעט משום צער (מנ"ה סק"ה) ובשאריו עניינים מהני תנאי :

ב ומיהו לא יתן להשמש מהמאכל כשהכוס בידו של הבעה"ב או ביד השמש דתניא בחולין (ק"ו י) לא יתן אדם פרוסה לשמש בין שהכוס ביד השמש דשמא מתוך שהוא סרוד בפרוסה ישפוך הכוס וכן שהכוס ביד בעה"ב דשמא יסתכל לדאות מה שנתן להשמש וישפוך הכוס כן מפרש הגור רש"י וז"ל פי' דעל אחד מן האורחים קאי ע"ש וזהו רק לשמש אבל שארי בני הסעודה יכולים ליתן ול"ג גם בזמן שהכוס ביד בעה"ב דעל אלו אינו מקפיד ואין חילוק בין שמיסב עם בני ביתו בין שמיסב עם אורחים ויכולו ליתן ול"ג דכיון דזימנא אינו מקפיד עליהם אבל ליתן למי שאינו מהמסיבה דינו כשמש ועכשוו לא ידענו מזה דאצלם היתה השתייה מיון קביעות בכל סעודה ולא כן אצלינו ולכן אפילו אם במקרה אנו שותין קצת לא חיישינן לה :

ד כתב רבינו הב"י בסעיף נ' השמש מברך בפה"ג על כל כוס וכוס שיתנו לו לפי שהוא בנמלך וברכה אחרונה אינו מברך אלא לבסוף וא"צ לברך על כל פרוסה ופרוסה אם יש אדם חשוב במעודה שיודע שיתנו לו כל צרכו מפת (לאו דיוקא דה"ס מכל מכל ועט"ו) ואם אין אדם חשוב במעודה צריך לברך על כל פרוסה ופרוסה כמו על היין עכ"ל ואם היה דעתו של השמש כשעת הכוס הראשון שכוירך וכיון על כל הבוסות שיתנו לו א"צ לברך על כל כוס וכוס וכן כפרוסות (סס סק"ו) ויש מי שחולק בזה וס"ל דלא מהני כוונתו כיון שאינו יודע אם יתנו לו (ט"ו ס"ס קע"ט) וצ"ע לדינא (ה"ח) ובס"ס קע"ט יתבאר בזה ב"ד וכתב רבינו הרמ"א דשנים שאוכלין ביחד השמש אוכל עמהם בלא נמילת רשות כדי שיצטרפו לזימון עכ"ל ויתבאר בסימן הבא :

מליק הלכות בציעת הפת

הלכות סעודה

סימן קע דברי מוסר ודרך ארץ שיתנהג האדם בסעודה. ובו י"ט סעיפים :

ויבא לידי מנכה דכשיוציא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן (רש"י) ונראה

א אין לדבר באמצע האכילה וכך אמרו חז"ל בתענית (ה' י) אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושם

עשה צרכיו לנקבים גדולים בכל עניין צריך נמילה וזה שאמרנו שלא יטול מבחוץ מפני הבהמה והוא כשאינו רוצה לאכול עוד אלא לשנות ובהשתיה אוכלין ג"כ מעט ובוהו יחשדרו שאינו מקפיד בזה ולא נמל ידיו אבל אם צריך לאכול עוד או יכול ליטול אפילו מבחוץ רבוה לא יחשדרו ההכל יודעים דלענין זה כל אדם אסמנים ובוודאי נמל ידיו ובגמ' שם איתא אמר רנכ"י ואנא אפילו לשנות נמי מידע ידעי דאנינא דעתאי כלומר אסמנים אני ע"ש והטור והש"ע השמיטו זה דאין לנו לדמות עצמינו להם וכן הרמב"ם בפ"ו השמיט זה ע"ש ואם באמצע המעודה יצא מהשלח ודיבר עם חבירו והפליג כלומר ששהה עצמו הרבה בדברים חוץ להשלח נוטל שתי ידיו ונכנס דכיון שהפליג שעה או שתיים הסיח דעתו מסעודתו ולא נזהר לשמור ידיו והן עסקניות (כ"ט) ונראה דא"צ ברכה וגם המוציא א"צ כמ"ש במ" קע"ח (מ"א סק"ד) ובהפליג לעולם צריך ליטול באופן שירגישו דבכח וודאי יחשדרו (ס"ס סק"ח) ודע דזה שנתבאר שצריך נמילה לשתייה היינו בתוך המעודה דיש חשש שכא יאכל ג"כ אבל בשתייה בלא מעודה א"צ נמילה כלומר דאין שם דיני גמ' ואם ידיו אינם נקיות נומלן איך שהוא ובלא ברכה :

ד איתא בברכות (מ"י) שנים ממתנים זה לזה בקערה שלשה אין ממתנים הבוצע הוא פושט ידו תחלה וכו' ולכאורה נראה דה"ל שהאחד לא יתחיל לאכול קודם השני מהקערה ומי יפשוט היד תחלה הבוצע ותיכף יפשוט השני אבל אם השני עדיין אינו מוכן גם הראשון לא יתחיל אמנם רבינו הבי"ב בספרו הגדול פ' בזה דרך אחר והיינו שאם באמצע האכילה פוסק אחד מלאכול מהקערה כדי לשנות או עניין אחר יפסק חבירו ג"כ מלאכול מהקערה עד שיגמור השתייה או העניין האחר אבל אם הם ג' אין פוסקין השנים בשביל האחד ונראה דזהו כשאוכלין מקערה אחת לכן מפני הדרך ארץ צריך לעשות כן אבל כשכל אחד אוכל מקערה בפ"ע לא שייך דין זה ומ"מ גם הפ"י שפרשנו (וודאי כן הוא לדינא :

ה איתא בעירובין (נ"ג) אין משירין פואה באילפס אבל משירין פואה בקערה ופירש"י כשהשמש מערה מן האילפס לתוך הקערה אין הדין להניח באילפס כלום לצרכו אבל כל אחד מביח פאה בקערה ומחזירה לשמש והוא מאכל העצוש עב"ל ובכ"כ הטור והש"ע כמעוף ג' ואע"ג דצריך ליתן להשמש גם בעת התחלת האכילה כמ"ש במ" הקודם אך או נתן לו משהו ועוד דלאו בכל המאכלים כן הוא כמ"ש שם ובכאן מנחיים לו הרבה ובלל מן מאכל כ"ש הוא ואפילו אינו משמש במעודה רק מבשל

המאכל

ונראה רבין מאכל למאכל מותר אבל י"א דגם בין מאכל למאכל אסור כל זמן שדעתו עוד לאכול דכיון שהיא דבר סכנה חששו בכל עניין (פרישה) ואפילו בדברי תורה אין לדבר (מ"א סק"ה) וכן משמע בתענית שם ואין לשאול דהא תנן באבות (פ"ג) כל שלחן שלא אמרו עליו ד"ת כאלו אכלו מובחי מתים והסכימו רבים דבבריהמ"ו בלברד אין יוצאין וא"כ היבא משכחת לה ד"ל דמשכחת לה לאחר אכילה אי נמי קודם נמ"י כשמכין א"ע למעודה אי נמי לאחר ברכת המוציא דעדיין לא התחיל לאכול רק ההמוציא בלברד ואצילנו יוצאים כמה שאומרים על נהרות בכל קודם ביהמ"ו ובשבת ויו"ט ור"ח אומרים שיר המעלות בשוב גו' אמנם מי שיכול לקיים ללמוד ד"ת ממש מה טוב :

ב וקשה למה לא נהרין עכשיו ברין זה ומדברים בתוך האכילה ויש מי שאומר דרוקא לדירתו שהיו אוכלים בחסיבה היתה חשש סכנה שאו תושט למעלה וקנה למטה ויכול המאכל ליכנס להקנה כשנפתח כמ"ש אבל אנחנו שיושבים בשיווי ואין הקנה למטה ליכא חשש (פרישה) ומיהו לא נזכר חילוק זה בשום מקום (ס"ז) ועוד דא"כ בתענית שם למה לא השיב לו היה לו לישב בשיווי ולהשיב ע"ש ועוד דאפילו אם הקנה בשרה עם הוושפ נראה ג"כ שיכול ליפול המאכל לשם ואולי סוברים דזה שאמרנו אין מסיחין במעודה והו עניין אחר כמו שאלה ב"ת כבתענית שם דשאלה ב"ת אתי לאמשוכי בדברים הרבה אבל להשיב איזה מילים לית לן בה דאולי ע"י זה לא נפתח פי הקנה ולכן באמת איזה עניין אין אנו מדברים באמצע האכילה ורק בין תבשיל לתבשיל ואין אנו הוששין לדיעה שבמעיף א' דגם בין תבשיל לתבשיל אין לדבר דבאמת לא נראה כן ובאמצע האכילה מדברים מעט מעט ועוד אפשר לומר דכיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ד' (זכ"ה ספ"ח) וכן נראה עיקר דלתרוץ הקודם יש מהירה מירושלמי פ"ו דברכות שאומר שלא להפסיק באכילה אפילו לומר אסותא למי שעייש ובמ"ש הטור והש"ע ומוה מכוזר דאפילו מפה אחת אין לדבר באמצע אכילה :

ג איתא ביומא (י') תנו רבנן הלכה במעודה אדם יוצא השתיין מיים כלומר שיצא מתוך המעודה להשתין נוטל ידו אחת ונכנס אותה יד השמשפח בה הנצוצות נוטלו על רגליו (כ"ט) וצריך לברך ענפ"י (מ"א סק"ב) וכשהוא נוטל לא יטול מבחוץ אלא נוטל באופן שכולם ירגישו שנמל כדי שלא יחשדרו שלא נמל ושמא ראה אחד שמשפשף הנצוצות ויביאם לידו חשד (ס"ס סק"ג) ולכן אם באמת לא משפשף הנצוצות ולא נגע במקום החתרים א"צ ליטול כלל אבל אם

4

6

י שנינו שם בספ"ו ולא ישתה שתי כוסות ויברך ברה"טו מפני שנראה כנגרנו ולשון הפור כן הוא ולא יביא ב' כוסות כמעודתו ויברך ברה"טו מפני שנראה כנגרנו ולשון רבינו הבי' כמק"פ ויא' כלשון הברייתא אלא שהוסף בכת אחת ע"ש ואין העניין מוכן דאם הכוונה שלא ישתה שתי כוסות רצוצים זה אחר זה א"כ מה שייך ברה"טו לזה וכל מה שנאמר בזה אינו מספיק וצ"ע ודע דמסורת דרך ארץ למרכ קצת כשמבקשין אותו לאכול או לשתות ורק לגדול אין מסרכין ויעשה מיד:

יא איתא ככיצה (כ"ה:) לא יאכל אדם שום וכצל מראשו אלא מעליו ואם אכל ה"ז רעבתן ולא יאכל אדם דרך רעבתנות והיינו שלא יאכל פרוסה גדולה ככיצה ואפילו אינו אוכלו כולו בבת אחת אלא אוחד בידו פרוסה גדולה ונושך ה"ו נגרנו לבר בשבת בכרכת המצויא וכן לא ישוך פרוסה ויניחנה על השלחן כשהיא מנושכת דהוא דבר המאום וכך שנינו בסמ"ד ר"א ווטא (פ"ו) לא יהא אדם מימב כפני מי שגדול ממנו כלומר שאם אוכל עם אדם גדול לא ישב כהסיכה בא לפרום את הככר בוצע במקום הצלי כלומר במקום הקשה ואם כא לאכול את הצנון ובצל אוכל במקום העלין ולא ישול את הככר ויתלוש בשנינו ויחירוץ על השלחן ע"ש:

יב ודבר פשוט הוא שאין לעשות על השלחן דבר שאחרים מואמין כזה כמו לרוק בחוץ הן מפה הן מחומם ולא יחטט השנים שפותח פיו ואין האחר יכול לראות זה וכן נפירות מהגרון שקרין נרעבצין ידוע שמתמאסין כזה וכן כל דבר המאום אסור לעשות בפני חבריו אפילו שלא בשעת אכילה כדאיתא בחגיגה (ה') כי האלקים יביא במשפט על כל נעלם זה הרוקק בפני חבריו ונטאם בה ובעירובין (ג"ס) איתא כיח ורק כפני רבו חייב מתה:

יג שנינו בפ"י מסמ"ד ר"א שנים שהיו יושבין על שלחן אחד הגדול שבהן שולח יד תחלה ואח"כ הקטן ואם שלח הקטן ה"ו נגרנו ואפילו כל אחד אוכל בקערה שלפניו או במיני פירות שיש לכל אחד לפניו (כ"ה ומנ"ה סק"י) ובפ"ח שנינו הנכנס לבית אל יאמר להם תנו לי ואוכל עד שיאמרו לו הם אוכל ואם נתנו לפניו לאכול א"צ שיאמרו לו שיאכל וראיה מאליעזר שאמר לא אוכל עד אם וגי' והא עדיין לא אמרו לו לאכול אלא כיון דכתיב ויושם לפניו לאכול שוב א"צ אמירה (מנ"ה סק"ס) ונראה דזהו באוכל בתנא אבל בכנסתא כשמשלם מעות יכול לומר תנו לי לאכול וכן המנהג פשוט עוד שנינו שם מנוז לו את הכוס שוהה ושותה וכו' ע"ש (פס"ו סק"ו ונראה דכרכת המוציא סג"י):

יד עוד שנינו שם לא יאמר אדם לחבירו בא ואכול מה שהאכלתני שוה דרך הריבית כלומר דהיה כפודע

המאכל ואפילו אין מונותיו עליו צריך לשייר למעט (מנ"ה סק"ה):

ן ודע דבסמ"ד דרך ארץ (פ"ו) תניא מניחין פאה במעשה אילפס ואין מניחין פאה במעשה קדירה דבמעשה אילפס נראה כרעבתן אם אינו משייר ולא במעשה קדירה והתוס' בעירובין שם הביאו להיפך משיירין במעשה קדירה ולא במעשה אילפס דבמעשה קדירה נראה כרעב.נן ולא במעשה אילפס ע"ש ושם נראה דלאו משום כדי לשייר להשמש אלא כן הוא מסרת דרך ארץ ועכשיו נהנו שהאורח משייר מעט ובעה"ב בכיתו אינו משייר ואולי גם כוונת הברייתא כן הוא וכן משמע כנמ"ד וכסמ"ד ר"א שהביאו זה לענין ההאכא כאכמניא ע"ש ואולי מפני זה נתפשט המנהג שהאורח משייר כשאינו משלם בעד מעודתו: ז כתב הרמב"ם בפ"ו אין מסתכלין בפני האוכל ולא במנתו (חמלקו) כדי שלא לכבישו עכ"ל ולא מצאתי זה בשום מקום אך מסכרא וודאי כן הוא וזהו כאורח שאוכל בתנא דבמשכבימים עליו או על חלקו נראה לו שמכבישים עליו על מה שאוכל ותניא בדרך ארץ ווטא (פ"ד) תלמידי חכמים נאים כחכורה ואין עמי הארץ נאים כחכורה כלומר שת"ח יושכים בדרך ארץ ומדברים בר"א ולא כן עמי הארץ כלומר אנשים נמים שאין בהם ד"א ושם בפ"ה תניא מי שהוא ת"ח לא יאכל בעמד ולא ילקק באצבעותיו וכו' לעולם יהא אדם יודע אצל מי הוא יושב ואצל מי הוא עומד ואצל מי הוא גימס ואצל מי הוא מסוח וכו' ת"ח ניברין בכיסן ככוסין ככעפן ובעטיפתן וי"א אף בדיבור ע"ש:

ך שנינו במ"ג ר"א פ"ו הנכנס לבית כל מה שיגזור עליו בעה"ב יעשה וכפסחים ספ"ו אמרינן כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה חוץ מצא שאם יאמר לו לצאת מהאכמניא א"צ לצאת כדאמרינן בערבין (פ"ו) שאין משנין אכמניא ע"ש ולא יהא אדם קפדן במעודתו כלומר שלא יתרגז ולא יבעוס כי בני ביתו וכן האורחים קשה עליהם האכילה או החוששים שמה מתרגז על אכילתן (ע"ה):

ם אמרינן ספ"ו הפסחים השותה כוסו בבת אחת ה"ו נגרנו שנים דרך ארץ שלשה ה"ו מנסי הרוח ולכן יזהר מלשותה הכוס בבת אחת ומיהו אם הכוס קטן יכול לשתות בבת אחת (ס) ואין שיעור לזה אלא הכל לפי המשקה ולפי האדם (עמ"ה סק"ג) וכן כוס גדול מאד או משקה חריפה מאד כמו יי"ש חוק יכול לשתות אפילו בארבעה וחמשה פעמים וכן אמרינן בכבורות (מ"ד) אין שותין מים בפני רבים וכן הוא בסמ"ד ר"א ווטא פ"י בא לשתות ברכים דופך פניו לצד אחר וישתה ע"ש ולא נאה לאשה לשתות משקה כי אם מעט כשרגילה בזה (מתנות ס"ה ועמ"ה סק"ו):

דהנה האורח יכול ליתן מחלקו להשמש אבל שמא לא יספיק לבעה"כ ליתן לכל האורחים מפני שיתקלקל איזה דבר בסעודה ולכן לא ימרה ליתן עד שיתחלקו כל החלקים ואח"כ יתן אם ירצה (לכנס וכו' סק"ט) וטעמו של הגמ"כ סק"כ דמוק ע"ט) ואורחין הנכנסין אצל בעה"כ אינם רשאים ליטול מלפניהם וליתן לכנו או לעכרו של בעה"כ אמ"כ נטלו רשות מבעה"כ ואין זה סתירה להרין הקודם דלשמש המשמש בסעודה א"צ ליטול רשות מבעה"כ (פרישה) ואמרינן בסנהדרין (כ"ג י') נקיי הדעת כבידושלים לא היו מסובין בסעודה אמ"כ יודעים מי מיסב עמהם מפני שגנאי הוא לת"ח לישב אצל ע"ה בסעודה :

כפורע לו חובו ונראה באלו הלוה לו ושמן ואכילהו יותר ויש כזה כחשש ריבית אבל מותר לו לומר בא וכול עמי ואכול עמך כפעם אחרת ומותר לאכול עמו אח"כ אפילו בסעודה יותר גדולה כיון שאין הכוונה לתשלומין אלא מדרך מריעות :

מן כסוף הוריות שנינו שיש מאכלים הקשים לשכחה וחשוב שם לכ בהמה חיה ועוף וזתים וכתבו דהאובל זתים כבוונה מוסיף זכירה (גמ"א סק"ט) וכתבו שהארוז"ל היה אוכל עשבי דכרא שאין נורעין ע"י אדם לקיים ואכלת את עשב השרה שנאמר לארדה"ר אחר החמא (וע' פסחים ק"ח) :

מן עוד שנינו כמ"ד ר"א (פ"ט) לא יפרוס אדם פרוסה על גבי הקערה אבל מקנה אדם קערה מפרוסה דלא יפרוס שמא תפול מהפרוסה לתוך הקערה ותמאם אבל כסוף האכילה יכול לקנה הקערה כהפרוסה ולא ילקט אדם פיורוין ויניחן על גבי שלחן מפני שהוא ממחה (ממאס) דעתו של חבירו ולא ישוך פרוסה ויתננה לפני חבירו או לתוך הקערה לפי שאין דעת הכריות שוות כלומר שיש שמאם עליו דבר כזה ולא ישתה מהכוס ויתן לחבירו מפני סכנת נפשות כלומר ריש סכעיות שאין יכולין לשתות משירים של חבירו ושמן מפני הכושה יטול וישתה ויכא לדי סכנת אבל כשנטול מעצמו ושתה לית לן כה וכצוותא ר"א הגדול מזהיר מאד שלא לשתות מפני שיש בני אדם שיש להם מחלה ויוצא הרוח לתוך הכוס ויש סכנת השותה (ט"ו) סק"ח) ולא ישתה כוס ויניחנה על השלחן דשמן יש מי שנמאם כזה אלא יאחזנו בידו עד שיכא השמש ויתננו לו ועכשיו אין נזהרים כזה לפי שכרוב השלחנות אמ"א להמתין על השמש ואין רכינו כן ולא ראינו מי שמקפיד כזה :

ין עוד שנינו שם הנכנס לסעודה לא יקח חלקו ויתננו לשמש שמא יארע דבר קלקלה בסעודה אלא ימלנו ויניחנו לפניו ואח"כ יתננו לו וה"פ

יין תניא כרפ"ו דכרבות השמש שהיה משמש על שנים הי"ז אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות דוודאי ניחא להו כדי שיצטרף ליומון היה משמש על ג' אינו אוכל עמהם אמ"כ נתנו לו רשות ונ"ל דרק כשמש יכול להצטרף לשנים גם כלא רשותו כיון דגם כלא"ה צריכים ליתן לו כבו שנתבאר אכ"כ שיוכא אדם מן השוק לאכול כלי דעתם וודאי אסור דמי יימר דניחא דהו ליתן לזר מאכילתם בשביל מצות יומון וכשאוכלין דבר שאין שייך ליומון גם השמש לא יאכל כלי רשות (ט"ו סק"י) ופשוט הוא :

י"ב אחר ששתית מן הכוס ונשאר בכוס לשתית חביךך והוא רוצה לשתותו אם הוא יין תקנח מקום נשיקת הפה להכוס משום מיאום ולא תשפוך קצת יין משום בל תשחית אמ"כ חבירו אינו רוצה לשתות באופן אחר אבל אחר שתית מים שפוך מהם דרך שם וכן המנהג לשפוך קצת ואחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתיתך שתה מים והו כשלא היה מלח כתת או בהמאכלים שאכל וכן לא שתה משקה שיש בו מים אבל כלא"ה ליכא למיחש וכן נוחגין שלא לזוהר באכילת מלח ושתית מים ממעם זה :

סימן קעא שלא לנהוג בזיון באוכלין. ובו ה' סעיפים :

וימאיטו אבל אם אין בו דבר הממאסו מותר לסמוך בו שאין זה בזיון דעושה אדם כל צרכו בפת וכ"ש במאכלים אחרים :

ב וכן כשעושה לצרכי האדם אפילו מאכרו כיון שאינו עושה דרך בזיון מותר כנון שמוזפין הבית ביין וכן סכין הגוף כשמן וכן אמרינן כשכת (ק"ט) שורה אדם פת ביין ומניחו על העין משום דפואה אע"ג דוודאי הפת נמאם מ"מ כיון שעושה זה דרך רפואה ולא דרך השחתה מותר וכן עושין משרה וכבוסה כיון ונטולין מיין לידים כשאין מים כמ"ש כמ"י

א חז"ל אסרו להשתמש כמיני אוכלים בדבר שיש להם כזיון מפני שנראה כבועש בכרבותיו של הקב"ה אבל שארי צרכין שאין בהם בזיון להאוכלים מותר לעשות כהן אפילו בפת שהוא עיקר האכילה וכלכר שלא יאד דבר הממאסו אבל דבר הממאסו אסור מפני שהוא כזיון להפת וכן לכל מיני אוכלים הלכך אין מניחין עליו כשר חי מפני שהוא ממאסו ואין מעבירין עליו כוס מלא שמא ישפך על הפת וימאיטו וכן לא יסמוך בו קערה שהיא מליאה מרק או דייסא או דבר הממאסו שמת יפול על הפת

שמכניסים לתוך פיהם מקצת מן הפת והנשאר אוכלין אח"כ ולא יניחנו הנמאם על אחרים וכן נכון לעשות דאל"כ הרי משמש בהפת כבעץ בעלמא ואינו נכון לעשות כן (עמ"ל סק"ג) :

ה לא ישב אדם על קופה מליאה תאנים ונרונרות אם הקופה רכה משום דדוחק אותם בנופו ונמאסים וכ"ש על הפת דאסור אבל יושב הוא על עיגול של דבילה או על קופה מליאה קטניות דאין נמאסין בכך ואם מותר לישב על תיבה שיש בה ספרים נחבאר כיו"ד מ' רפ"ב ע"ש וממשיכין יין בצנורות לפני חתן ובלה כן היה המנהג בזמן הקדמון ואין בזה משום ביוון משקין שעושים זה לסימן טוב כלומר שימשך שלווה ועושים זה משום שמחת חתן ובלה ודיוקא שלא ידך לאיבוד אלא שיקבלו בכלי בראש פי הצנור וזרקין לפניהם קליות ואנונים בימות החמה שאינם נמאסים אבל לא בימות הנשמים כשנמאסים ואע"פ שהן בקליפתן מ"מ מרפש וימיט נמאסים לנמרי ונלוסקאות אסור לזרוק לעולם דת חלוק משארי אוכלין לעניין זריקה כמ"ש בסעיף ג' והזורקים חטים לפני חתנים צריכין ליהדר שלא יורקו אלא במקום נקי ונס יבכרו אותם משם כדי שלא ידרוסו עליהם ברנלים והרואה אוכלים מונחים על הארץ אין לעבור ולהניחם אלא יניבדם אם לא כשיש לחוש לכשפים (עמ"ל סק"ה) ואיתא בתענית (כ') דמאכל אדם אין מאבילין ברהמה ע"ש (בש"ט י') איתא דאסור לפטע זתים אפילו כוונתו לתמוקי סירא מפני שנמאסים ע"י כך ופי' הר"ף דהנה ליעול זו הידים ולאפשר לנקות צנורות ע"ש ונמ"ל ס"ט) :

במ" ק"ם אבל כשיש מים אסור ליטול הידים ביון בין חי בין מווג ואפילו נטילה שאינה צורך אכילה אבל להעביר הוהמא מותר בין ביון בין בשמן והכי תניא בברכות (ג') : שמן מעכב את הברכה והאסמכה אקרא ע"ש ופירש"י שמן שהיו רנילים להביא בנפח הסעודה לסוך הידים להעביר וזהמתן עכ"ל ולן נוספין מים אחרונים ביון במ"ש בפי' קפ"א מפני שמעבירין את הוהמא (עט"ו ומ"ה) וז"ל הרמב"ם בפ"ו אין מפסידין האוכלים דרך כיווי ובעיסה ע"ש אבל כל שאינו דרך ביוון רק לצרכיו מותר :

ג ואין זורקין את הפת אע"נ דלא מיטניף דהזריקה עצמה הוי דרך ביוון וכשם שאין זורקין את הפת כך אין זורקין שארי אוכלין אך בזה יש הפרש דהאיסור באוכלין אינו אלא כשמתנפים עכ"ל זריקה ונמאסים בכך אבל כל דלא מטנפי כמו אגוזים ושקדים ורמונים ותבוסים שיש עליהם קליפות קשות ואין המאכל נמאם מותר ולא דמי לפת שעל הלהם יחיה האדם וצריך לנהוג בו קצת כבוד אבל לא שארי אוכלים ואף שיש מי שסובר דאין חילוק לא חשו לדיעה זו (עכ"ל ולטע') :

ד והא דאמרינן שאסור לסמוך קערה של מרק בפת שמא ישפך על הפת וימאסנו והו כשאינו אוכל מפת זה בשעת מעשה אבל לאכול הפת עם המרק רשאי להשתמש בהפת את המרק כלומר שאוכל הדיימא עם הפת והפת משמש במקום כף שלוקח בהפת את הדיימא ואוכלן ביחד ומן הדין אפילו אינו אוכלם ביחד אלא אח"כ נ"כ מותר דאין זה דרך ביוון אלא דרך אכילה ומ"מ המדרקדים אוכלין בכל פעם

סימן קעב מי שהכניס אוכלין או משקין לתוך פיו בלא ברכה מה יעשה . וכו' ב' סעיפים :

א ומכרך עליהן כסוף עכ"ל כלומר ברכה אחרונה אבל רבינו הרמ"א כתב דו"א דמכרך עליהן וכן נראה עיקר עכ"ל וזהו דעת הרא"ש שכתב דלא דמי לאוכלין אחר הבליעה דבאן כיוון שעדיין הן בפיו דומה לעובר לעשייתן ומפרשים גם בדברי הרמב"ם שכן כוונתו כלומר שמכרך עליהן כסוף הברכה ראשונה ולא משמע כן (כ"מ) והיותר נכון במ"ש הראב"ד שם דאם אין לו משקים אחרים ומזכרה לזה יבלע בלא ברכה אך אם יש לו אחרים או אינו מזכרה לזה מוטב שיפלטנו ולא יבלע בלא ברכה וכן הסבירו האחרונים לדעת רבינו הרמ"א צ"ע איך ינהוג בהברכה אחרונה הלא מציעו שתי ברכות סמוכות ול"ו בברכת הנהיג בלי הפסק דבר ביניהם ומ"מ לדבריו בשבעת המינים יכרך ברכה אחרונה דהוי דאורייתא (עמ"ל סק"ג) :

כתב

א שכן והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה אם הוא דבר הנמאם כשיפלטנו מסלקו לצד אחד ומכרך ואם הוא דבר שאינו נמאם יפלטנו ויכרך ולמה לא מני בסילוק לצד אחד שנפיו ולכרך משום שנאמר ימלא פי תהלתך אך כדיעבד אם מילק לצד אחד וכיכך ברבתו ברכה ואם לא נזכר עד אחר שאכל וירד לתוך מעיו אינו מכרך כמ"ש במ"ו קס"ו דהואיל ואידחי אידחי ויכרך רק ברכה אחרונה כשיש כוית וזהו באוכלין :

ב אבל אם שכן והכניס משקין לתוך פיו בלא ברכה אע"פ שעדיין לא בלען בולען ואינו מכרך עליהן ברכה ראשונה דכיון דנכנסו לפיו במלו מותרת משקין שאינן ראים לשון אדם והוי כאוכלים לאחר שבלען וביוון דאידיה אידחי ומכרך רק ברכה אחרונה כשיש שיעור וכן משמע מלשון הרמב"ם בפ"ח שכתב בולען

סימן קעג דיני מים אמצעיים . ובו ג' סעיפים :

וגם לא הזכיר שם לשון נטילה אלא הדחה ע"ש ולפ"ז דכרי רבינו הב"י מתפרשים לשני הפירושים ובתב עוד דבין בשר לדגים חובה ליטול משום דקשה לצרעת וחמירא מבתא מאיסורא וקצת ראה לזה מפסחים (ע"ו) והרמב"ם לא הזכיר זה וכתבו דעתה נשתנו המבטים (מנ"א) וגם החו"ס ספ"ק דמ"ק כתבו כעין זה ואנחנו אין אוכלים דגים אחר בשר רק כשר אחר דגים ושמענו שיש מקומות שאוכלין בשר ואח"כ דגים :

ג וכתב רבינו הב"י כסעיף ג' כל הדברים הנוהגים באחרונים נוהגים באמצעיים בין להקל בין להחמיר חוץ מהיסח הדעת שפוסל באמצעיים מפני שעדיין רוצה לאכול וידוי צריבין שימור וחוי מניגוב הידים שאמצעיים צריכים ניגוב כראשונים עכ"ל ורבינו הרמ"א הוסיף שיש שאמרו שאמצעיים צריכים דווקא מים משא"כ במים אחרונים כדלקמן סי' קפ"א עכ"ל מפני ששאר משקין אינן ננקין השומן והמאכל ויש חולק בזה (מנ"א נטס רפ"ז) והניגוב צריך משום מאיסותא (טס) ולא אכין מה שריך היסח הדעת לאמצעיים שהן הפסק בין חלב לבשר ויא מדעת היסח הדעת דמים ראשונים א"כ מה זה שריך להאמצעיים וצ"ע :

בסעודה . ובו ט"ז סעיפים :

(נמ' טס) אפילו מכרחה ראשונה ואפילו שלא בשעת הסעודה דבשעת הסעודה א"צ להיין דהפת פוסרתן דבשם שהפת יש לו מעלה דאודע כמו כן היין יש לו מעלה משמחה כדכתיב ויין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד ויראה לי דזהו דווקא כשישבו לשנות על דרך קביעות כמו כפת וגם ביין יש קביעות כמ"ש בסו"ר ר"ג וי"א דדווקא כששאר המשקים לפניו אבל בלא"ה אינו פוסר (ע"ז סק"ב נטס מרדכי) וי"א דאפילו לא היו לפניו רק דעתו עליהם פוסר (הגר"ו) כשישב בקביעות לשנות היין (דנמ"ד) וראיתי מי שכתב דאפילו אינו קובע עצמו לשנות היין אלא שותה יין מעט לצורך מצוה כגון קידוש והבדלה ושותה הרבה משקין אח"כ נפטרין בכרחה היין אם היה דעתו עליהם (הגר"ו) ולענ"ד נראה דבלא קביעות אינו פוסר שהרי הגמ' מדמה לה לפת ובפת יש קביעות אמנם קידוש והבדלה מקרי קביעות קידוש וודאי היו קביעות דאין קידוש אלא במקום סעודה ואפילו הבדלה מקרי נ"כ קביעות כמ"ש התוס' בכרכות (מ"ג) סד"ה הואיל ע"ש) וכן נ"ל עיקר דיניא (ונוטלין כן נמחדיט סכ"מ ע"ש וכן מפורש בח"ו נגדול סי' קי"ה) :

ודע

א כתב רבינו הב"י מים אמצעיים רשות וה"מ בין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לנבירה חובה עכ"ל וקיצר מאד ואין לזה הבנה והעניין כן הוא דכמפ"ח דברכות סמכו רכנן אקראי מים ראשונים זמים אחרונים ע"ש ולא הזכיר כלל מים אמצעיים אך בחולין (ק"ה) אמרין מים אמצעיים רשות אמר ר"נ לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לנבירה חובה ופירש"ם דבין תבשיל לתבשיל זהו כששניהם של בשר או שניהם של נבירה כלומר הדרחיצה הוא לנקיות בעלמא אבל בין תבשיל של בשר לנבירה שלפניו חובה שלא יתדבק הנבירה שבידיו להתבשיל של בשר ור"ת פ"י דבין תבשיל לתבשיל היינו נ"כ בין תבשיל של בשר לתבשיל של נבירה ולא חששו חכמים בזה אבל בין תבשיל של בשר לנבירה עצמה חובה ע"ש והמור פ"י נ"כ כן ע"ש :

ב ואין לשאול כשיש חובה ליטול ידיו למה לא תקנו ברכה לזה די"ל דזהו כהכשר אוכל כמו ניקור ומליחה (תוס' טס סד"ה מים) ולא שריך ברכה על זה והנה לפ"ז אין זה שריך כלל להלכות סעודה אלא לדיני כב"ח ונתבאר ביו"ד סי' פ"ט ובאמת הרמב"ם לא הזכיר זה בה' ברכות אך בפ"ט ממאכ"א

סימן קעוד דין ברכת היין

א אע"פ שכל המשקים ששותים בתוך הסעודה א"צ לברך עליהם כמו שיתבאר מ"מ על יין צריך לברך ואפילו יין ששותין בתוך הסעודה שהוא לשרות המאכל שבמעיים והוא כדברים הנאים מחמת הסעודה שברכת המוציא פוסרתן ס"מ צריך לברך כפ"ה והטעם אמרו חז"ל בכרכות (מ"ג) שאני יין ישנור ברכה לעצמו שבכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו (ט"ז) כמו בקידוש והבדלה וברכת אירוסין ונשואין ואין לשאול דא"כ גם לא יפסור ברהמ"ו את הכרחה אחרונה מטעם זה דלא דמי דברהמ"ו פוסר אפילו דברים שאין באים מחמת הסעודה משא"כ ברכה ראשונה (רע"ב) והטעם נ"ל משום שברהמ"ו היו דאורייתא ועוד דהחשיבות הוא לברכה ראשונה והאחרונה נאה ממילא מפני חיוב השתייה (כנ"ל כונת הרמב"ן נטע"ב והגר"ו ערה כזה בקו"א ע"ש ומ"ש תמוס' טס ק"ג : ד"ה ר"א תמינה הא לא קי"ל ע"ס כר"א אלא כמו זוערל ומירון הקודם שטעו יותר ודו"ק) :

ב עוד יש חשיבות ליין דבשם שפת פוסר כל מיני מאכל שבסעודה כמו כן יין פוסר כל מיני משקים

המעם דיין שלפני המזון ושלאחר המזון באים לשתייה ושבתוך המזון הוא רק לשירות המאכל שכמעט ולשתות חשוב יותר מלשירות ולכן מה שבא לשתות פוטר את הבא לשירות ולא להיפך דהאינו חשוב אינו פוטר את החשוב ולדין ליכא לאחר המזון כמ"ש וזה שנתבאר שצריך לברך על היין שבסעודה והו כשלא שתי מקודם :

ך זה שכתבו המור והש"ע סעיף ד' אם קבע לשתות לפני המזון א"צ לברך על יין שבתוך המזון וכו' לא דווקא קבע דה"ח בלא קביעות והך קביעות כוונתם שהיה דעתו לשתות בתוך המזון לאפוקי אם לא היה דעתו לשתות כלל בתוך המזון אלא שאח"כ נמלך לשתות אין היין שלפני המזון פוטריו כיון שלא היתה כוונתו לשתות כלל (ס"ז סק"ד) אבל קביעות לא בעינן ורק אם שתי קודם הסעודה פוטר את היין שישתה בתוך הסעודה ושלאחר הסעודה כשהיתה כוונתו לשתות :

ז וכן יין של קידוש והבדלה פוטר היין שבתוך הסעודה ולא מיבעיא קידוש דשייך להסעודה אלא אפילו הבדלה דאין לה שייכות לסעודה מ"מ אם בעת שהבדיל היה דעתו לאכול מיד ולשתות יין בתוך הסעודה היין של הכרלה פוטר דלא גרע מיון שלפני הסעודה בחול שפוטר ומאי נרעיותא רהבדלה ומ"מ י"א רהבדלה נרעיא רבשלמא בחול ששיתה מדצונו לפני הסעודה מקדי יין שלפני הסעודה אבל הבדלה שמוכרח לשתות לשם סוצה אין ליה שייכות עם הסעודה כלל ולא דמי לקידוש שאינו אלא במקום סעודה וס"ל לריעה זו דיין של הבדלה אנה פוטר את א"כ נמל ידיו לאכילה קודם הבדלה ואין זה הפסק בין נמ"י להמוציא כיון שרעתו לאכול ולאו דווקא שנמשל ידיו דאפילו לא נמל ידיו אלא קבע עצמו לסעודה (מ"ג סק"י) הלכך המבדיל קודם נטילה וקודם הקביעות לסעודה והיינו שהערבת השלחן לאכילה יכוין שלא להוציא את היין שבתוך הסעודה אך אם לא כיון לא יברך דפסק ברכות להקל בברכות דרבנן :

ח ואם לא שתי יין קודם הסעודה מברך בתוך הסעודה על כוס הראשון ששותה ועל סמך ברכה זו יכול לשתות כל הסעודה בלא ברכה כסו ברכת הפת דפוסת: כל הסעודה ואינו דומה לליל ראשון של פסח דמברכין על כל כוס כפה"ג דהתם השתייה שלא בתוך הסעודה אך זהו כשהיה דעתו לשתות עוד לבר הכוס הראשון אבל אם היה ברעתו שלא לשתות עוד ואח"כ נמלך לשתות עוד צריך ברכה אחרת וכן לעולם ובכל הימים הדין כן הן בפירות הן בלחם בנזן שנקנה כבר לחם לאכול ואכלו ואח"כ נמלך לקנות עוד כבר צריך לברך המוציא ורק בלחם בבעה"ב בביתו של שייך זה דאין קצתה ללחם ולרענו על

ג ורע שלא מצאתי ברמב"ם ובמור דין זה דיין פוטר כל מיני משקים ולא ידעתי למה והרי נמ' מפורשת היא בברכות (מ"ג:) ובחולין (ק"ח:) ורק רבינו הב"י כתב דין זה בסעיף ב' וגם הרא"ש פסק כן בפ"ו (ט' כ"ו) וכן תר"י פסקו שם כן ונ"ל דלפי סוגית הש"ס אין הלכה כן והכי איתא שם איתמר הביאו לפניהם תאנים וענבים בתוך הסעודה אמר רב הונא מברך לפנייהם וכו' ופליגא דר' חייה דאמר ר"ח פת פוטרת וכו' ויין פוטר ע"ש ואנן קי"ל כרב הונא וממילא דלית הלכתא בר"ח אך הרא"ש ותר"י כתבו שם דנהי דבפת לית הלכתא כוותיה דר"ח אבל ביין הלכה כמותו ע"ש והרמב"ם והמור לא ס"ל כן ובאמת לא אביין דעת הרא"ש ותר"י דהדי כמו שאין הפת פוטרת תאנים וענבים מפני שאינן מעניין הסעודה כמו כן פשיטא ששאר המשקין אינן מעניין היין ולמה יפטר אותם לדין דלא קי"ל כר' חייה בפת וצ"ל דהרא"ש ותר"י סביר דיותר יש קירוב שארי משקין ליין ממה שיש קירוב תאנים וענבים לפת וגם מדברי הר"ף נראה דלא ס"ל כן שהרי בתב ופליגא דר"ח וכו' ואי ס"ד דביין פסק כמותו ה"ל לבאר אלא וודאי דההוא מהלכה ובע"כ צ"ל כן דאל"כ למה כתב כלל הך ופליגא דר"ח דאי לעניין תאנים וענבים הן הביא דברי רב הונא אלא וודאי שבבבלי יין כתב כן כלומר דגם בלא קי"ל כר"ח ולפ"י הוה ספיקא דדינא אך ממילא הולכין להקל בספק דרבנן והבה"ג קבעה להלכה ע"ש בפ"ו וכן פסק באור זרוע הגדול (ט"ו קנ"ה) אך רבותינו בעלי התוס' כתבו שם דגם מיון לית הלכתא כר"ח ע"ש (ויש להסתפק אם גם הסומעין ניתב כפה"ג ויאלו נצרכו אם גם בהם פוטר כל מיני משקים מצרכה כשלא שתמו ממש על ברכה ועתה"ס פסקים ק"י ד"ה ור"י) :

ך היה יושב בסעודה ויש לו יין רק על כוס אחד לא ישתה בתוך הסעודה אלא מניחו עד לאחר המזון ויברך על הכוס וישתה אח"כ ואפילו בא לו הכוס מקודם (ס"ז סק"ג) ומ"מ יש טי שאומד דאם הוא צמא לשתייתו ואנו אין נוהגין בכוס בברה"מ וס"ל כמאן דאמר ברה"מ אינה מעונה כוס ורבינו הרמ"א פסק לקמן ס"ס קצ"ו דמן התורה כשהוא צמא לשתות אינו הויב בברה"מ ע"ש א"כ מומב יותר שישתנו קודם ברה"מ (מ"ג סק"ב) :

ה אמרו חז"ל דיין שלפני המזון פוטר יין שבתוך המזון ושלאחר המזון כלומר אחר שמשכו ידיהם מן הפת לשתות יין ולאכול פירות קודם ברה"מ ואצלינו ליכא דין אחר המזון מפני שאין אנו רגילין בכך ואין אנו מושכין ידינו מן הפת עד ברה"מ ויתבאר בס"י קצ"ו ולכן אצלינו הכל מקרי בתוך המזון ויין שבתוך המזון אינו פוטר יין שלאחר התוך

מ"מ לענין הברלה אם פוטרו מברכה אחרונה כשאכל תיכף יש מחלוקת ויתבאר בסי' רצ"ט דשאני הברלה שאינה שייכת לסעודה כלל אבל בחול כשנוטל לפני הסעודה יין או שאר משקה כוונתו לפתוח המעיים כמ"ש (עמ"ח סק"י):

יב כל מה שנתבאר הוא ביין אבל מים או שארי משקין כששותה תוך הסעודה א"צ לברך עליהם ברכה לפנייהם דהוה הכל מחמת הסעודה דאין אכילה בלא שתיה והכל יודעים שדרך לשתות מים או שארי משקין תוך הסעודה וברכת המוציא פוסרתן אפילו לא בירך עליהם לפני הסעודה דהא יין לא היה צריך ג"כ ברכה תוך הסעודה אלא שמפני חשיבותו הצריכו ברכה כמ"ש בסעיף א' ולא כן בשארי משקים וכולם שייכים להסעודה וראיתו מי שכתב דיי"ש אינו בא לעורר תאוות המאכל וצריך לברך עליו (סס סק"ח) ואינו יודע פ"י לזה וזהו הכחשת החוש ובזמננו הכל יודעים שהיי"ש הוא רק לעורר תאוות המאכל ולהשיב הלב לחוקק לאכילה וא"צ לברך עליה וכן מנהג כל העולם ופשוט הוא ואין לשנות:

יג ואע"פ שכן הסכימו רוב רבותינו וכתב הרשב"א בברכות (מ"ח): שכן היו נוהגים ור"ת וכל גדולי צרפת לשתות בסעודה בלא ברכה מ"מ י"א לברך על המים שבסעודה דרק ביין כיון שמעיד אמרו חו"ט דאלולי חשיבותו לא היה צריך ברכה אבל מים אין לו שום שייכות לסעודה וצריך לברך עליו וכן על כל המיני משקין ויש מחמירין עוד לברך עליהם בכל פעם ששותה מים דמסתמא נמלך הוא בכל פעם ובשאר משקין לא שייך לומר כן דרק מים מפני שאין בו טעם נמלך הוא אבל שכר ומי דבש לא הוי נמלך (מנ"ח סק"ג) והרוצה לצאת ידי דיעות אלו ולהסתפק מן הספק ישב קודם גמ"י במקום סעודתו ויברך על מים או יי"ש שהכל ויכוין על דעת לשתות בתוך הסעודה ולכן כמה סדקדקים ליטול מעט יי"ש קודם שנוטל ידיו וזהו העדפה בעלמא והעיקר לריגא דא"צ לברך על מים ושאר משקה שהכל ולא עוד אלא אפילו היה צמא קודם אכילתו ושותה בתוך הסעודה דלכאורה אין זה שייך להסעודה כיון שהיה צמא מקודם מ"מ א"צ לברך והטעם דלמה לא שתה קודם הסעודה מפני שהיה מתירא שלא יזוק מזה ובתוך הסעודה לא יתנוק א"ב צורך סעודה הוא וכן המנהג פשוט (עט"ו סק"י) שכתב ג"כ שצריך לברך על יי"ש והעט"ו כהג"ה נהגו מזה"פ שהיה היי"ש על הצלחן וזו א"צ לברך כמ"ש בבא"ט סק"ה והם תפסו דיי"ש אינו שייך לאכילה כלל אצל נשתנו העיתים ובימינו לא ידענו אופן אחר וזלזלנו היי"ש הוא רק לפת האוכל להמשיך תאוות המאכל וא"צ לברך וכן המנהג פשוט:

על כל מה שאבא (ט"ז סק"ו) אבל ביין דהוא לתענוג יש אפילו בעה"ב בביתו שאינו רוצה לשתות רק כוס אחד ואח"כ מהחריט ושותה עוד כוס צריך ברכה בפ"ע אך בסתם שלא חושב כלל אם לשתות עוד אם לא לשתות תלוי כפי העניין אם האיש הזה רגיל לתדיר לשתות כמה כוסות בסעודה א"צ לברך בסתם ואם אינו רגיל צריך לברך:

יז וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ה' וכן מי שבא לסעודה ומושיטין לו הרבה כוסות מברך על כל אחד ואחד דהוי נמשך עכ"ל כלומר דמתחלה הושיט לו ראובן ובירך ושתה ואח"כ הושיט לו שמעון צריך לברך אבל אם נוהגים לו בכת אחת קודם שבירך על הראשון פשיטא שברכה אחת לכולם וכן אם יודע שיתנו לו עוד כוסות מברך על הראשון ופוסט את כולם והכל הולך על סברא שבארנו כמובן:

יח עוד כתב וכן מי שבירך על כוס ברכת נשואין ואינו יודע להיכן יגיע הכוס כל אחד צריך לברך דמקרי נמלך עכ"ל וכ"כ רבינו הבי"ב בס"מ סק"י ע"ש והדברים צריכים ביאור דהא זהו וודאי בכוס קידוש והברלה וכוס של ברהמ"ו כולם מועמים מהכוס בלא ברכה שיוצאין בברכת המברך ואפילו כשכל אחד כוסו לפניו יוצאין בברכת המברך כדמוכח בפסחים (ק"ו י) ע"ש אמנם העניין כן הוא דודאי בברכה שכל אחד מהמסובין צריך לצאת בו כמו כוס של קידוש והברלה וכוס של ברהמ"ו כל המסובין מתכוונים לצאת והמברך ככוין להוציאם אבל בברכות נשואין היינו שבע ברכות או אשר ברא דאין שום חיוב על המסובין ורק אם המסובין מעטים שכל אחד יודע שיגיע לו הכוס הם מתכוונים לצאת והמברך ככוין להוציאם אבל כשהמסובין רבים ויודעים לשלולם לא יגיע הכוס ממילא דאין כאן כוונה לא מהמברך ולא מהמסומעים ולכן כל אחד צריך לברך ואצלינו המנהג שהמברך נותן להמסובים אצלו ואין מברכים דכן דעתם מתחלה ועמ"ש בס"מ ק"ץ:

יט ואע"פ שבברכה ראשונה אין הפת פוסט היין כמ"ש מ"מ לעניין ברכה אחרונה ברהמ"ו פוסטו והטעם בארנו בסעיף א' ואפילו היין שלפני המזון א"צ ברכה אחרונה דברהמ"ו פוטרו דהוא ג"כ נחשב מהסעודה מפני שבא לפתוח הבני מעיים להמשיך תאוות המאכל (מנ"ח סק"ט וע"ש סעיף ה' וז"ל לתוך הסעודה א"צ טעם זה) ואפילו לא שתה בתוך הסעודה וגם אין הכא לאחד סעודה ג"כ ברהמ"ו פוסרתו דיין סעיד ג"כ והוי כלחם (סס) ולפ"ו א"צ כלל להטעם הקודם אמנם באמת אין סופכין על טעם זה בלבד כמובן אך כיון ששותיהו קודם ברהמ"ו הוי טעם זה לצירוף וכבר נתבאר שאצלינו אין דין של אחר המזון ואע"פ שברהמ"ו פוסט יין שלפני המזון

בפי' ק"ע ועוד שמחמת האכילה אינן שומעין הברכה ולזה כתב רבינו הרמ"א בסעיף ח' ד"א דאם המברך אומר קודם הברכה סברי רבתי כלומר תסבור לא לשמוע הברכה דסוכרים אתם לצאת בכרבת ולא יאכלו וישמעו הברכה ויכוזבו לצאת אמר ככה"ג אחד מדרך לכולם וכן גיהנין דכל מקום שמכריזין על היין לומר סברי ולא ברשות דברשות הוא רק נטילת רשות מפני דרך ארץ ושישמעו הברכה וכך אומרים על כל המשקין כשיוצאים בברכת המברך לכד מיינ שאומרים סברי למעם יין שבתוך המעודה כמו שנתבאר (ומ"ט המג"א בסקע"ז נכר נאמרו עס עיין עס ודו"ק) :

מ"ז בזמן הש"ס היו מביאין מוגמר לאחר מעודה שיעלה ריח טוב ושינונו במשנה והוא אומר על המוגמר כלומר מברך ופירש"י דאותו שבירך על היין מברך על המוגמר דמפני שהתחיל בברכות אחרונות גומרין עכ"ל וכו"ב המור שזה שמברך על היין שלאחר המזון מברך על המוגמר והגאונים פירשו דקאי על מי שבירך המוציא וזהו הכל כשמביאין המוגמר קודם כרהמ"ו אבל כשהביאו לאחר כרהמ"ו אותו שבירך כרהמ"ו מברך (מג"א סק"ד) עס המור) וי"א דהגרוד מברך דאע"פ שנתן רשות לאחר לברך כרהמ"ו מ"מ אחר"כ חזרה אליו (עס עס כרהמ"ד) ואע"פ שאצלינו ליבא כלל מיגמר ואין אני יודעים מזה מ"מ נ"מ לעניינים אחרים ללמוד מדון זה (והנה עס') זה נחמד דיני משקין שבתוך המעודה אם לריכין ברכה אם לא ובס' קפ"ז יתאלרו דיני מולנין על איזה דרך לברך ע"פ) :

סימן קעה דיני ברכת הטוב והמטיב על היין. וכו' י"א סעיפים :

מן הקדמות כונן המברך על מין מאכל והביאו לפניו שני מינים ובירך על האחד הרגוע פוטר גם את הטוב ממנו או שזה לבן וזה שחור מ"מ פוטר ורק ביין תקנו בן מפני חשיבותו שמפני זה קבעו עליו ברכה פרטית ואע"ג דגם פת כן הוא מ"מ היין ישמח לכב אנוש ואין אומרים שירה אלא על היין ועוד דכיבנה תקנו הטוב והמטיב לכהרמ"ו משום הרוני ביתר (ברכות מ"ח) ואיתה בניטין (ג"ז) שבצרו ברמיהם ז' שנים מדמי ההרונים וכן תקנו גם על שינוי יין ברכה זו (רמ"א פ"ט סעי' ו) ופירושו של הטוב והמטיב בשניו יין אינו בהטוב והמטיב שכבהרמ"ו הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה דמה עניינו לכאן אלא פירושו בהטוב והמטיב בילדה אשתו וזכר וכו' צא בזה שיתבאר בס' רכ"ג שפירדשו שהקב"ה טוב ומטיב לברואיו ובברכת המזון תקנו בזה על הרוני ביתר כלומר שאפילו בעת שליטת הדיון החוק כמו בהרניו ביתר מ"מ הוא יתברך טוב ומטיב בעניין הפורענות נ"כ והיינו מה שלא

יך יש שמסתפק בששתה רביעית קודם המעודה אם צריך לברך ברכה אחרונה ואם נאמר שצריך או מה שנתבאר דבדי לצאת כל הדיעות ישתה קודם המעודה בהרחה לשותות פחות מרביעית דאם ישתה רביעית הרי יברך ברכה אחרונה ואין יפטר מה שבתוך המעודה אמנם ממה שנתבאר דבהרמ"ו פוטר יין שלפני המזון אלמא דא"צ לברך ברכה אחרונה מטעם שבא לפתוח המעיים כמ"ש בסעיף י"א וכן הוא בכל המשקין (ט"ז ברכ"ט) ויש מי שכתב דרק יין בא לפתוח המעיים ולא שאר משקין וצריך לברך ברכה אחרונה (מג"א סק"ד) אבל זה ידוע לנו שגם שארי משקין באים לפתוח המעיים ובפרט יי"ש שטרבה תאוות האכילה כידוע אך יי"ש כיון שהוא חוק ממילא שקשה לשותות רביעית קודם המעודה אבל העיקר לדינא דגם כרביעית א"צ ברכה אחרונה (ט"ז ס"ס קע"ז) ואין זה דמיון להבדלה שבמי' רצ"מ להבדלה אין לה שייכות כלל להמעודה כמ"ש בסעיף ז' ע"ש וכן משקה קאו"א מפני המאכל ושיך למעודה ופטורה מברכה אבל ל"י אינה מהמעודה וצריך לברך (גם הגר"א בס' קע"ז כתב דיי"ט הוי כיון ע"פ) :

מ"ז אע"פ שכשרבים מסוכין יחד ויכולים כולם לצאת בברכת המברך מ"מ בברכת היין שבתוך המזון כשצריכין לברך עליו כגון שלא שתו מקודם המעודה כל אחד ואחד מברך לעצמו ואין סומכין על ברכת המברך ושיענו אמן משום דכל אחד עוסק באכילה ויש סכנה בדיבור שמא יקדים קנה לוושט כמ"ש

א איתא בברכות (נ"ט) : שינוי יין א"צ לברך אבל אומר כרוך הטוב והמטיב ופירש"י שתה יין במעודה והביאו לו יין אחר טוב מן הראשון א"צ לברך ככה"ג עכ"ל ומבואר מדבריו דברכת הטוב והמטיב אינו אלא על יין טוב מזה וענין זה כתב הרמב"ם בפ"ד דין מ' וז"ל היו מסוכין לשותות יין ובא להן מין יין אחר כגון שהיו שותין אדום והביאו שחור או יין והביאו חדש א"צ לברך ברכה היין פעם שנייה אבל מכריזין בא"י אמ"ה הטוב והמטיב עכ"ל וכוונתו יודה הרמב"ם לרש"י דיון אחר טוב לא נרע ממין אחר וגם רש"י יודה להרמב"ם כמובן וכן מבואר בירושלמי דספ"ז דברכות יין ישן יין חדש צריך לברך שינוי יין א"צ לברך וכו' דבי על כל הכית והכית שהיה פותח היה מברך עליה ומה היה אומר כרוך הטוב והמטיב וכו' עכ"ל והחביתין היו משוגים זה מזה או טוב יותר מהקודם כפירש"י או מין אחר כפי' הרמב"ם ועניין ברכה זו דאע"ג דבכל המיני מאכלים ובכל המיני משקין ברכה אחת לכל הפרטים שבהויות המין אף להמשוכחים

הסריחו וניתנו לקבורה אבל בכאן פירושו פשוט כמו שכתבתי :

ב והנה לרש"י והרמב"ם אין ברכה זו אלא ליון טוב מהקודם או מין אחר וכ"כ בה"ג בה"ל קידוש וז"ל מחמרא בישא אחרא אמר ברוך הטוב והמטיב ע"ש וכ"כ הרשב"ם בפסחים (ק"י) וז"ל שינוי יין שהביאו לו מחבית אחרת וישלו מעם משונה או גרוע או משוכח א"צ לברך שנית על היין אבל הטוב והמטיב מברך אם משוכח מן הראשון וכו' עכ"ל (פא"י הגדול סי' קנ"י) אבל התוס' והרא"ש כתבו כשם ר"ת דאפילו על גרוע צריך לברך הטוב והמטיב לפי שהברכה היא על ריבוי היינות ומפרש בירושלמי שהבאנו רבני חולק על הקודם שאמר דווקא ישן וחדש אלא על כל חבית שפתח היה מברך בין טוב מהקודם ובין גרוע מהקודם רק שלא יהא גרוע הרבה והתוס' בעצמם כתבו לרק כשיש ספק אם הוא טוב מהראשון אם לאו צריך לברך וכן הוא המעשה כרבי שבירושלמי אבל כשודאי גרוע אינו מברך וכן משמע דעת הרא"ש ע"ש ואינו מכין מה שייך ספק בדבר שאפשר לברך ולמעום וצ"ע והרשב"א בברכות שם הסכים לפיר"ת משום דאינו מברך אלא על ריבוי היין ע"ש והמור הביא שני הדיעות וע' בסעף ר':

התוס' והרא"ש אינה מובנת במ"ש בסעף ב' שהרי ביכולת למעום וצ"ל דמעם רבותינו בעלי הש"ע כן הוא דכשם דבדאורייתא אמרינן ס"ם לקולא כמו כן כדרכנן אמרינן ס"ם לחמירי וכאן כשאנו יודע אם הוא טוב מהראשון יש ס"ם שמתא הוא טוב מהראשון ואח"ל שאינו טוב שמתא הלכה כר"ת והרשב"א דאפילו על גרוע מברכין ואולי גם מעם התוס' והרא"ש ג"כ בעין זה דלכן לא הצריכו למעום מקודם דכיון דדעת ר"ת דגם על גרוע מברכין אין אנו מחוייבין למעום דאף אם יהיה גרוע יש לנו לסמוך על דעתו הגדולה שר"ת משום דפשטא דלישנא של הירושלמי בהך דרבי משמע כן מדלא אמר הירושלמי שרבי הצריך למעום :

ה כתב רבינו הב"י בסעף א' הביא להם יין אחר אינו מברך בפה"ג אבל מברך עליו הטוב והמטיב ולא דווקא הביא להם מחדש אלא ה"א אם היה להם מתחלה שתי יינות מברכין על השני הטוב והמטיב עכ"ל ובסעף ג' כתב הביאו לו יין רע ויין טוב כאחד יברך מיד בפה"ג על הטוב ופוסט את הרע ולא יברך על הרע תחלה בפה"ג כדי לברך אחריו הטוב והמטיב כי ק"עולם יש לברך על העיקר ועל החביב תחלה עכ"ל כלומר דאף כשיוציאין בברכה אחת צריך להקדים העיקר והחביב לעשות עליו הברכה כמו שיתבאר בס' ר"א וכ"ש בכאן דאם יברך על הטוב לא יצטרך עוד לברכה ואם יברך על הרע יצטרך עוד לברכה דאין לגרוע שרוב חנם וזה שכתב בסעף א' דאם הביאו מתחלה שתי יינות דמברכין על השני הטוב והמטיב י"ל דאין כוונתו ששני היינות היו לפניו בשעת הברכה אלא שהביאו השני אחר הברכה :

ו וזהו בוונת רבינו הרמ"א שכתב על זה ודווקא שלא היו לפניו יחד כשבירך בפה"ג אבל אם היו ביחד א"צ לברך אלא בפה"ג כמו שיהבאר סעף ג' עכ"ל וכוונתו כמ"ש אמנם גם לזה אין אנו צריכים דיש לפרש שהיו יחד בשעת הברכה אלא שהיו משני מינים כמו שחזר ואדרום וכיוצא בזה ושניהם טובים ובע"כ צריך לברך על האחד בפה"ג ועל השני הטוב והמטיב (ומינס ממעמות הלשון ענתה הס"ז סק"ד) ויש מי שרוצה לומר דלכתחלה יברך על הגרוע כדי שיברך אחר"כ הטוב והמטיב על הטוב (סג) ומרמה זה למה שיתבאר בס' רי"א דאם הביאו שני דברים אחת ברכתו שהכל ואחת בפה"ע שלא יברך מקודם שהכל ולהוציא ברכת העץ ואין זה דמיון כלל דהתם הברכה הקבועה היא העץ משא"כ כאן על שניהם הברכה בפה"ג ולכן העיקר כמ"ש אמנם באינו יודע איזהו הטוב ואיזהו הגרוע ודאי יברך על אחד בפה"ג ועל השני הטוב והמטיב לפי מה שפסקו בתוס' ורא"ש במ"ש (וכ"כ הס"ז סג וזהו ודאי כן הו"ל) :

ז ורבותינו בעלי הש"ע לא כתבו רק דעת התוס' וז"ל בסעף ב' מברכין הטוב והמטיב על כל שינוי יין מן הפתח אפילו אינו יודע שהשני משוכח מן הראשון כל שאינו יודע שהוא גרוע ממנו ואין חילוק בין שניהם חדשים או אחד חדש ואחד ישן ואפילו שתה ממנו תוך שלשים יום עכ"ל כלומר משום די"א רתוך ל' לשתייתו אין היין חביב ואין לברך עליו כלל קמ"ל דאינו כן דיש יין שאפילו שותין תדיר הוא חביב על האדם וזה פשוט דמיירי כשהוא טוב מן הראשון שהרי אין הולכין כשיטת ר"ת דאפילו על ודאי גרוע מברכין אלא כשיטת התוס' והרא"ש דדווקא באינו יודע ובכאן כיון ששתה ממנו תוך ל' יום הרי יודע איזה יין הוא ולכן צ"ל במ"ש ובחדש וישן צ"ל ג"כ שמקודם שתה החדש ואח"כ הישן (וכ"כ עט"ו) או כגון שזה החדש טוב יותר מהישן הקודם כגון שהוא ממין יותר טוב מהקודם (והלכות כחך העטע מפני שאין עיקר הברכה אלא על ריבוי ע"ש ודכריו תמוהים דזו רק לשיטת ר"ת וכינהו פסקו כהתוס' ודוק) :

ח ותמינהי על רבותינו איך השמיטו לגמרי דעת ארבעה עמודי עולם רש"י ורמב"ם ובה"ג ורשב"ם דבשלמא מה שהשמיטו דעת ר"ת והרשב"א א"ש משום דספק ברכות להקל אבל הרי מטעם זה הרי היה להם לפסוק דאין מברכין אלא על יותר טוב בדעת ארבעה אבות העולם ולכל הפחות היה להם להביא דעתם עכ"פ ובפרט שמכרת רבותינו בעלי

לברו אין זה מעניין הטוב והמטיב שבברה"מ כמ"ש במעיף א' ואם בעה"ב שותה עם אורח יברך הבעה"ב ולא האורח מפני שהיין שלו אבל שני אורחים ואין הבעה"ב עמהם יברכו הם (ע"פ) ויש מי שאומר דאורח עם בעה"ב נם הבעה"ב לא יברך דבעינין שיהיה להאחר חלק בזה (מנ"א סק"ד) ואשתו ובניו כיון שהם על שלחנן חשוב כאלו נם הם יש להם חלק בזה וסברין (ע"פ) וכן אם הבעה"ב מעמיד קנקן של יין על השלחן שישתו האורחים הוי כאלו נתן להם היין וכשלהם חשיבו ומברכין (ע"פ):

י היו מסובים לשתות אחד מברך לכולם דברוב עם הדרת מלך אבל אם היו יושבין במעודה כל אחד מברך לעצמו הטוב והמטיב ולא יברך אחד לכולם דחיישינן כיון שעוסקין באכילה שמא יקדימו קנה לזושיט ויבואו לידי סכנה בענייתם אמן ועוד דכשאוכלים אין אחד נותן לבן לברכת חבירו משא"כ בשתייה בלא אכילה ואפילו למאן דמ"ל כמ"י רי"ג דאין קביעות לשתייה ובברכת בפה"ג אין אחד פוטר חבירו מ"מ בהמוב והמטיב אחד פוטר את חבירו (ח"ד סק"מ) כיון שאין זה עיקר ברכת היין:

י"א כתב רבינו הב"ב במעיף ו' יין שתי בכיות והכל ממין אחד אם בתוך מ' יום לבצירתו שמוהו בשני כלים השיבי כשני מינים וסברכים עליו הטוב והמטיב ואם לאחר מ' יום חלקוהו אין מברכין עליו הוואיל והכל ממין אחד עכ"ל ונראה משום דבתוך מ' יום יכול להיות מעט שמוהו זה מזה ולא לאחר מ' יום ונאחזו אין בקיאות בזה כי במדינתנו אין יין נוציו ודע שדעת הראב"ד ו"ל דנם על שני מיני פת מברכין הטוב והמטיב (ע"פ) אבל בל רבותיו חלקו עליו בזה ורק על יין בלבד מברכים מהמעט שכתבנו במעיף א':

ז ועל מה שנתבאר דבהביאו יין אחר מברך הטוב והמטיב כתב רבינו הרמ"א אע"ג שאין לו עוד מן הראשון עכ"ל כלומר לא מיבעיא כשעדיין ישנו מן הראשון אלא אפילו כבר שתאו כל היין הראשון די"א דבאמת אין מברכין הטוב והמטיב כיון שלא הביאו השני מחמת שינוי יין אלא מחמת שכלה הראשון (מנ"א סק"א כ"ס רמ"ד ורד"ו) קמ"ל דאין כן והנה זהו וודאי כשהיה דעתם מקודם על השני דאל"כ הרי צריך לברך בפה"ג על השני כמו בכל הפירות כמו שיתבאר במ"י רי"א אלא וודאי כמ"ש (ולפ"י היה אפשר לומר דלא פליגי ולא משמע כן מהמנ"א ע"פ מהמ"א ח"ס לדעת המוקדם ס"ט וד"ק):

ח כתב מהרי"ל י"א שאין מברכין הטוב והמטיב בליל פסח שלא להדבות בכוסות עכ"ל והנה וודאי אין כוונתו על ה' כוסות שהרי צריך לברך על כל אחד בפח"ג ואין כאן ברכת הטוב והמטיב ועוד מאי האי רקאמר שלא להרבות בכוסות אלא כוונתו על יין שבתוך המעודה שרשאי לשתות כמה שרצה וא"צ ברכה ולזה אומר שלא יברך הטוב והמטיב דכשיש ברכה נראה כמסופך על הכוסות (מה"ש) ויש מי שאומר שיוהר להביא מאותו ששתה מקודם ואם הביא ממין אחד בע"כ צריך לברך הטוב והמטיב כיון שהוא דינא דנמרא (מנ"א ול"ע מ"ס סגבריה"ז ח"ג לברך הטוב והמטיב שהרי אמרו בגריה"ז ע"פ והרי גלג"ה ח"ט שהרי צריך לברך כפה"ג ואך יברך שני ברכות וד"ק):

מ כתב רבינו הב"ב במעיף ד' דאין לברך הטוב והמטיב אא"כ יש אחר עמו דהכי משמע הטוב לו והמטיב לחבירו וה"ה אם אשתו ובניו עמו אבל אם הוא יחידי לא עכ"ל דכן הרין בכל ברכת הטוב והמטיב כמ"ש במ"י רכ"ג ואע"ג דבברה"מ מברך נם

סימן קעז דין פת ופרפרת שהפת פוטר הפרפרת. ובו ח' סעיפים:

פטר את הפת ולא מעשה קדירה ע"ש וזהו דעת הרמב"ם בפ"ד דין ו' והמפרשים הקשו עליו מסוגית הש"ס (ע"מ ולח"מ) ויש שרצו לשבש דבריו ע"ש וברור הוא שפסק כן ע"פ הירושלמי דכיון דבנמ' יש ספק בזה ולהירושלמי פשיטא ליה פסק כהירושלמי וכן דרכו בכ"ס ולכן גם הטור השמיט א"ע מזה וכ"כ תר"י ו"ל ואם בירך על הפרפרת לא פטר מעשה קדירה וכו' עכ"ל ורבינו הרמ"א בספרו ד"מ כתב שכתבו זה לב"ש ע"ש ותימא רבה הלא כתבו להלכה ויש שרצו לחתוק תיבת לא (ד"מ) ולבדור הוא שדרכס ע"פ הירושלמי וכנראה שרבינו הרמ"א לא ראה ירושלמי זה וכן נראה עיקר לדינא:

ב ומהו פרפרת ומעשה קדירה כתב הרמב"ם בפ"י חמשנה שהוא שם לליפתן ולכל מיני ממעמים וכו'

א שנו הכס"ם במשנה (מ"ג י') בירך על הפרפרת שלפני המון פוטר את הפרפרת שלאחר המון בירך על הפת פוטר את הפרפרת על הפרפרת לא פטר את הפת ב"ש אומרים אף לא מעשה קדירה ולח"ק פוטר את מעשה קדירה והלכה כח"ק ובנמ' נשאר בספק אם אפת קאי הך דמעשה קדירה או אפרפרת וספיקא דרבנן לקולא ולכן לדינא כשבירך על פרפרת פוטר מעשה קדירה והוה שכתב רבינו הרמ"א בירך על הפרפרת פוטר מעשה קדירה שהוא דייסא וכיוצא בו וכן אם בירך על מעשה קדירה פוטר את הפרפרת עכ"ל וזה פסק הרע"ב בפ"י המשניות והטור לא הזכיר מזה דבר ונ"ל שטעמו משום דכירושלמי מפורש להיפך שאומר שם אבל אם בירך על הפרפרת תחלה כל עמא מודי דלא

וכו' ומעשה קדירה כגון הריפות וגרוסים וכו' עכ"ל והתוס' והרא"ש והר"י פירשו בשם ר"ח כגון פת צנוטה בקערה דלית בה תוריתא דנהמי דמברכין עליו במ"ם כלומר שמעורב בדבש או שארי דברים מתוקין (ת"י) וכן רקיקין הדקין ביותר (סג) ושם פירפראות כולליון הריבה דברים שאינם מעיקר אכילתו של אדם אלא הם באים לעונג ולהמשך האוהת המאכל כמ"ש רש"י שם שוהו פרפרת שלפני האכילה וגם לאחר אכילה דברים שמועילים ללב ע"ש :

ג והנה המור כתב כל הדינים וז"ל בירך על הפרפרת שלפני המזון פומר את הפרפרת שלאחר המזון פ"י אחר גמר סעודה קודם ברהמ"ו וכו' בירך על הפת פטר הפרפרת שבתוך הסעודה וכו' בירך על הפרפרת לא פטר את הפת עכ"ל והשמיט מעשה קדירה מטעם שבארנו אבל רבינו הב"י לא כתב רק בירך על הפת פומר את הפרפרת דהיינו פירורי פת דק דק שדויבק עם מרק או דבש בירך על הפרפרת לא פטר את הפת עכ"ל והשמיט הך דפרפרת שלפני המזון פומר הפרפרת שלאחר המזון ואולי מטעמו דכיון דאצילנו ליכא לאחר המזון שאין אנו מושכין ידנו מן הפת כמ"ש התוס' וכל הראשונים וכו' רבינו הב"י בס"י קע"ז א"כ אינו אלא לפרפרת שבתוך המזון ולזה לא הוצרכנו להפרפרת שקודם המזון שהרי הפת פוטרו אבל על הרמב"ם שם קשה דגם הוא השמיט דין זה ואין דרכו להשמיט דין הגמ' וכ"ש דין המשנה ולכך זה דרבינו צריכין ביאור כמו שיתבאר בסוף הכא במ"ד :

ד וז"ל הרמב"ם בירך על הפת פטר את הפרפרת שאוכלים בהם הפת ממיני התבשיל ופירות וכיוצא בהם אבל אם בירך על הפרפרת לא פטר את הפת בירך על מעשה קדירה פטר את התבשיל בירך על התבשיל לא פטר את מעשה קדירה עכ"ל וקשה למה התבשיל אינו פומר את המעשה קדירה ולהיפך פומר וצ"ל משום דמעשה קדירה הוא אכילה גמורה אבל התבשיל הוא פרפרת בעלמא וכן נראה מדברי תר"י שכתבו דמעשה קדירה פומר פרפרת ולא להיפך ע"ש ומעם דכיון שלפי הש"ס שלנו הוא ספק על שניהם ורק בירושלמי מפורש דפרפרת לא פטר מעשה קדירה כמ"ש אבל להיפך נשאר לפי הספק שבגמ' וספיקא דרבנן לקולא אך למה שינה הלשון מפרפרת לתבשיל וגם למה השמיט הך דפרפרת שלפני המזון פומר את הפרפרת שלאחר המזון וצ"ע :

ה וז"ל רמב"ם ששנינו דפרפרת שלפני המזון פומר את שלאחר המזון ולפני המזון הוא קודם נמ"י והמוציא כמ"ש המפרשים ובהכרח כן הוא דאם לאו המוציא לא שייך ברכה לפרפרת שהרי הפת פוטרו ולפ"י מוכח להדיא דכשאוכל פרפרת לפני המזון א"צ

ברכה אחרונה משום דזה שייך נ"כ להסעודה וברהמ"ו פומרתן דאל"כ אלא שבירך ברכה אחרונה מה שייך שיפטור את שלאחר המזון הא כבר בירך ברכה אחרונה :

ו וכן מפורש בירושלמי פ"י (סוף הל' ד') וז"ל אמר ר"י מן מה דאנן חמיין לרבנן סלקין לריש יתא ואוכלין ענבין ולא מברכין בסופה לא בשיש בדעתו לאכול פת עכ"ל והאי לא כמו אלא בלשון ירושלמי כלומר דלכן לא מברכין ברכה אחרונה משום שדעתם לאכול פת וברהמ"ו פומרתן וכן ראיתי לאחד מהגדולים שכתב כן וז"ל וכן מי שאוכל לפני הסעודה פרפראות כמו מיני מתיקה או מיני פירות לפתוח בני מעיים ולגרוך ולהמשיך הלב לאכילה וכו' א"צ לברך אחריהם לפני הסעודה שנפטרים ברהמ"ו כמו יין שלפני סעודה אבל אם אוכלן לתענוג בלבד ולא לגרוך להמשיך הלב לסעודה צריך לברך לאחריהם ואין נפטרים ברהמ"ו כמו יין של הבדלה (הגר"ו נס"י) זה וכן כתב ש"ס דינו כמו יין וז"ל ברכה אחרונה וכו' נס"י קט"ד ספיק י"ד ע"ס :

ז אבל מצאתי להרשב"א וז"ל בחדושו לברכות (מ"א) : וז"ל ועדיין יש מדה ד' שלא נתפרשה והוא דברים הנבאים לפני הסעודה ושדעתו לאכול פת אחריה לפי שיש לומר שהם כדברים הנבאים לאחר הסעודה ומעוניין ברכה לפנייהם ולאחריהם או נאמר שהם כדברים הנבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה שאף הן מעוררין התאוה וגורמין בריבוי המזון ולפיכך אף הן אינן מעוניין ברכה לאחריהם ולפי הסברא הראשון עיקר שכל שהוא קודם הסעודה אינו מכלל הסעודה כלל ונ"ל שהיא במחלוקת בירושלמי דגרסמין התם אמר ר"י מן דאנן חמיין וכו' (סנהדרין נספיק הקודם) נראה דלדעת ר"י כל שברעתו לאכול פת אע"פ שאכל ענבין קודם שיתחיל בסעודה דרי הוא כאלו אכלן בתוך וכו' וא"צ לברך לאחריהם אבל למטה משם אמרו בירושלמי ר' בא בעי אהין דאכל סולת וברעתא מיכל פיתא מהו מברכא עליה דסולתא בסופא רבנן דקסרין פשטין ליה צריך לברך בסוף וכן נראה עיקר עכ"ל הרשב"א הרי הכריע להיפך דצריך לברך ברכה אחרונה ומאד תמיהני דאיך יפרנס את המשנה דפרפרת לפני המזון :

ח וגם בסחירות הירושלמי תמיהני דאם כדברי הרשב"א ה"ל להירושלמי לומר דלפני אהרדי ולדעתו אין כאן מחלוקת דהך דר' בא הוא לקמן על משנה דפרפרת וז"ל הירושלמי אבל אם בירך על הפרפרת תחלה כל עמא מודי דלא פטר את הפת ולא מעשה קדירה ר' אבא בעי אהין דאכל סולת וברעתיה מיכל פיתא וכו' וקשה מאי קמיבעי ליה הא ותו פרפרת ואומר שלא פטר את הפת הרי

כריב"ל אלא אפילו דר' אבא נלע"ד דרווקא בתם פירות שאין באין לנרד ולהמשיך הלב לתאוות המאכל אבל בבאין לתאוות המאכל א"צ ברכה אחרונה וגם בכוננת הרשב"א נ"ל כן ואע"פ שמשלונו לא משמע כן מ"מ מוטב לרחוק בכוננתו מלומר דבר שהוא בנרד המשנה ופשיטא בשבת כשנותנין לאחר קידוש מיני מתיקה ושאר דברים ובדעתם שבזמן קצר ליטיל ידיהם ולאכול פת דוודאי א"צ ברכה אחרונה שהרי הקידוש הוא במקום סעודה והכל הוא מהסעודה (ויקף שכמנ"ח סי' רמ"ט סק"ו לא תשמע כן י"ל שלא לכל תיקף הסעודה והמ"א כלל מ"א סי' ד' נדחק בזה ע"ש וז"ל וגם המ"א פסק שלא לנרד ברכה אחרונה כשנתן אך עתמו לא נ"ל ונלע"ד העיקר לדינא כמ"ס כדעת הגר"ו והרשב"א י"ל כמ"ס ודו"ק):

להדיא דא"צ ברכה אחרונה כמ"ש ונראה דה"פ דוודאי מי שהכין עצמו לאכול פרפרת לפני המזון דא"צ ברכה אחרונה וזהו משנתנינו דבירך על הפרפרת לפני המזון אבל ר' אבא בעי מי שאכל סולת בלא כוונה לאכלם לפני הסעודה משום פרפרת להמשיך המאכל אלא לא היתה כוונתו רק לאכול הסולת אך בעת שאוכל נתיישב לאכול פת ובוה מסיק דלא פטרותו מברכה אחרונה שאין לזה שייכות להסעודה ביוון שלא אכלו משום פרפרת לפני הסעודה ואין כאן סתירה כלל ועוד דבירושלמי שם מקודם (נה"ל ד') על משנה דהווי לפניו מינים הרבה פליגי שם ריב"ל ור' אבא באם היה בדעתו לאכול פת אם צריך ברכה אחרונה על הפירות דריב"ל ס"ל דא"צ ור' אבא ס"ל שצריך והנה לא מיבעיא אי קי"ל

סימן קעז דיני דברים בתוך הסעודה ולאחר הסעודה סדר ברכתם לפנייהם ולאחרייהם ביצד . ובו י"ב סעיפים :

א הפת פוטר כל מיני מאכלים הבאים בתוך הסעודה השייכים להסעודה והיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהן ללפת בהן את הפת כמו בשר ודגים בצים יקות חמאה נבינה הלב ודויסא וכל מיני תבשילין שהן לשם אכילה ושיביעה וכן כל מיני מלוחים ואפילו אוכלן בלא פת אין מעוניין ברכה לפנייהם דברכת המוציא פוטרתן ולא לאחריהם דברהמ"ו פוטרתן דאותם שהארם אוכל עם הפת עצמו אין אנו צריכין למעם דברכת המוציא פוטרתן שהרי פטורים ממעם עיקר ומפל אלא מעם דברכת המוציא לאותם שנאכלים בלא פת (כ"מ מחו"מ מ"א ד"ה הלכתא ע"ש ודו"ק) ונמצא ששני פטורים יש האחד מה שהפת פוטר והיינו המאכלים שאוכלים פת עמהם והפטור הוא משום עיקר ומפל והשני מה שברכת המוציא פוטרת והיינו כל שבאים לשם אכילה ושיביעה כרוב תבשילין שלנו שהן עיקר הסעודה :

ב ולפ"ו מה שראיתי מי שמספהק דאם אין חפצו לאכול הרבה פת בסעודה זו ואוכל מעט פת אם פטורים המאכלים מברכה לפי שאין רצונו לאכול פת הרבה (מנ"א סק"א) וכי בזה שום פסק דבשלמא אם הפטור היה מחמת הפת בלבד שפיר מספקינן בזה אבל הפטור הוא ממעם ברכת המוציא ג"כ וכיון שצריך המוציא נפטרו כ המאכלים הבאים מחמת הסעודה אפילו אכל פת רק כוית דפחות מכות אינו יכוף לברך ברהמ"ו והרי גם להמאכלים אנו צריכים לברהמ"ו לפוטרן מברכה אחרונה כמ"ש וכמה עשירים שמאכלם פת מועט וכי נחלק בינם לבין כל העולם (וסוף דברי המנ"א בסק"א המה שלא הנינו והתמה"ש נדחק כוונתו ע"ש וכי"א ולדינא העיקר כמ"ס וכ"כ האנן עורר ע"ש"ת ודו"ק):

ד אבל האוכל דבר לאחר הסעודה כלומר זהו שבגמ' קראו לזה דברים לאחר הסעודה קודם ברהמ"ו שבזמן חכמי הש"ס היה מנהגם שבסוף הסעודה היו מושכים ידיהם מן הפת ולכניס אותה וקובעין עצמם לאכול פירות ולשתות וכן או כל מה שמביאים לפנייהם בין דברים הבאים מחמת הסעודה כדגים ובשר ובין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה מעוניים ברכה בין לפנייהם ובין לאחריהם דאפילו ברהמ"ו אינה פוטרת אלא מה שבא תוך הסעודה ולא מה שלאחר הסעודה (לכך פת נסנין זהו כפת) שזוהו כאוכל כלל סעודה ולשיטת רש"י אין זה רק

ג ואם אוכל בתוך הסעודה דברים הבאים שלא מחמת הסעודה דהיינו שאין דרך ללפת בהם את הפת ואין דרך לקבוע עליהם סעודה שאינן באים לשם שיביעה כגון תאנים וענבים וכל מיני פירות וכן מיני לחמניות שאין באים לשיביעה כמו ריקקים דקים ולעקא"ך וטאר"ט וכל מה ששבתאר כמ"ס קס"ח סוף פ"ג: ושמה בארנו בפרמיות ע"ש אם אוכל אותם בלא פת מעוניין ברכה לפנייהם דברכת המוציא אינו פוטרתן דלאו מעיקר סעודה הם ואין מעוניין ברכה לאחריהם דכל מה שבתוך הסעודה ברהמ"ו פוטרתן דברהמ"ו עדיף מברכת המוציא לעניין זה מפני שהוא מן התורה וכמ"ש בריש סי' קע"ד אבל כשאוכל פת עם הפירות א"צ ברכה ממעם עיקר ומפל דהפירות הם טפילים להפת וכן כשאוכל ריקקים דקים או לעקא"ך וטאר"ט עם פת נ"כ כן דהפת עיקר נרד הכל אך אין דרך לאכול מיני מתיקה עם פת ומ"מ האוכלים א"צ ברכה דלעניין זה לא שייך ליקד אחד רוב בני אדם דכל אחד אוכל כפי שיוכשר בעיניו (כנלע"ד):

שאוכלם עם פת פטורים מברכה אבל אם בנתים אוכלם בלא פת צריך לברך אע"פ שאוכלם תחלה וסוף עם פת וכן אפי' הביאו את הפירות כדי ללפת בהם את הפת אך התחיל לאכלם בלא פת צריך לברך דדווקא כשהתחיל לאכלם בפת ורעתו לאכול עוד בפת או האמצעיים פטורים אבל לא בהתחלתם ודע שיש חולקים גם בכה"ג לכלי לפטור האמצעיים מברכה (מ"ג ונה"מ עכ"י) ואף שהעיקר לדינא כדעת הפוסקים וכן פסק רבינו הב"י בסעוף א' וכן מבואר מלשון הטור ע"ש מ"ט כתבו כל הגדולים רשום להגוי כשמביאים לו פירות באמצע מעודה אף שכוונתו ללפת בהם את הפת מ"מ יאכל מעט מהם בלא פת ויברך עליהם כדי לצאת ידי כל הדעות וכל ירא שמים יגהוג כן אך לדינא העיקר כמ"ש (נ"כ המנ"א סק"ג והט"ו ססק"ג ע"ש ע"ה נתיים כן לדינא מפני השמות ע"ש) :

ח כל מה שנתבאר הוא בשלא קבע מעודתו על הפירות לכתחלה אלא שבאמצע מעודה הביאו לו פירות ללפת את הפת בהם אבל אם לכתחלה קיבע מעודתו רק על הפירות כמו העניים במדינות שפירות בוול ותבשולים ביוקר ויושב לאכול פת עם פירות בזה הוויין הפירות כדברים הבאים מחמת המעודה ממש דאפילו אוכל תחלה מהם בלא פת א"צ ברכה כמו באוכל בשר בלא פת וא"צ ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם אך בזה יש חולקין וס"ל דאפילו בכה"ג צריך לאכלם מקודם עם פת ואח"כ יכול לאכלם גם בלא פת אבל תחלת אכילתו דווקא בפת והטעם כיון שאין דרך העולם ללפת בהם הפת אלא שרוא בחר בהם לפיכך מוכרח להיות תחלת אכילתו בפת ולא דמי לשאר תבשילין (סמ"ק ונה"מ) ולכן טוב שיאכלם בתחלה עם פת ואז אם אפילו יאכלם אח"כ בלא פת פטורים מברכה ואע"פ שאינו חוזר לאכול עמם אח"כ בפת מאחר שעיקר קביעות מעודה היתה עליהם ויש שכתבו דתמרים בכל עניין פטורים מברכה מפני שמשיבועים בפת (מנ"א סק"ג) וצ"ע לדינא ונכון לאכול מקודם עוד איזה פירי ולברך עליה העץ ויצא על התמרים כמ"ג :

וזו דע דכל מקום שהפירות נפטרים מברכה הפת אפילו לא היו הפירות על השלחן נפטרים כיון שהיה כדעתו להביאן וכל מקום שאין נפטרים מברכה הפת אפילו מנחים על השלחן אינם נפטרים וכתב רבינו הב"י בסעוף ה' אם אחר שבוירך על הפת שלחו לו מבית אחרים שאינו סמוך עליהם (שיטתו אמת) ולא היה דעתו על הדיון אפילו מדברים שדרבן ללפת בהן את הפת צריך לברך עליהם כיון נמלך עכ"ל ופשוט הוא ורבינו הרמ"א כתב בזה וז"ל ולא ראינו נזהרים בזה ואפשר דמעמא שסתם דעת האדם על כל מה שמביאים לו במעודה עכ"ל ואין זה

בדברים שדרבן לבא לאחר המעודה אבל בדברים שדרבן לבא תוך המעודה אפילו אוכלו לאחר המעודה א"צ ברכה וכן משמע לכאורה מלשון הרמב"ם בספ"ד שכתב ודברים הנאים לאחר המעודה בין מחמת המעודה בין שלא מחמת המעודה מעניין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם עכ"ל אלא שצ"ע אינו מובן מה שכתב בין מחמת המעודה וכו' ולכן נראה יותר דס"ל כשימת התוס' והרא"ש וכל הראשונים והיו ע"תב בין מחמת המעודה כלומר בין דברים הנאים מחמת המעודה (וי"כ הנ"מ והלח"מ) ואם התחיל תוך המעודה א"צ לברך לאחריהם :

ד' ובתב רבינו הב"י בסוף סעיף ב' על דין זה וז"ל ודין זה האחרון אינו מצוי בינינו לפי שאין אנו מושכין ימינו מן הפת עד לאחר ברהמ"ו עכ"ל וכ"כ התוס' והרא"ש וכל הראשונים ונמצא דאצ"לנו תמיד מקרי תוך המעודה ויש מי שכתב דבמעודות גדולות גם עתה המנהג כן כבזמן הש"ס (לנוס) ויש חולקים בזה (ב"מ ומנ"א סק"ז) וכתבו דבזמן הש"ס היו רגילין לעקר השולחנות שהיה להם שולחנים קטנים ועתה שהשלחן גדול ואין מסלקין אותו הכל מקרי תוך המעודה וספק ברכות להק"ק וכמדומני שעתה במעודות גדולות וכן בעשרים גדולים אוכלין פירות אחר ברהמ"ו (המנ"א סק"ז הניח תוספתא מליה הנה נתמלה לפני המזון ופת הנה עם המליח לאחר המזון עטונה ברכה וכו' ולא ידעתי למה הביאה הלא דברי יסוד הם ויתק' מולק על זה והכי תניח התם מליח ופרוסה מנרף על המליח ופוסק את הפרוסה ר' חנינא ב"ג אומר מליח הנה נתמלה וכו' ועוד דזכו לעניין עיקר וטפל ולא לעניין עספת פוסק וסיק לסי' ר"צ וגם צ"ע לא קי"ל כרה"ב"ל אלא כת"ק ודו"ק) :

י כבר נתבאר דהאוכל פירות עם פת א"צ לברך על הפירות כי הם טפילים לפת ויש לפעמים דאף כשאוכלם בלא פת באמצע מעודתו וא"צ ברכה כיצד כגון שקבע מעודתו כדרכו תמיד ובאמצע המעודה הביאו לו פירות ללפת בהם את הפת ואכל מהם מעט עם פת ודעתו לאכול מהם עוד עם פת ואז אפילו כשאכל בנתים בלא פת א"צ ברכה כיון שהביאום ללפת הפת ידעתו לאכול מהם עוד עם פת ואף אם אח"כ נמלך שלא ללפת בהם עוד מ"מ כיון שבשעה שאכלם בלא פת היתה דעתו שיאכלם עוד עם פת לית לו בה אך מה שיאכל אחריו שנמלך צריך לברך :

יז והוא כשהביאום באמצע מעודה כדי ללפת בהם את הפת אבל אם לא הביאום כדי ללפת אלא לאכלם לתענוג כדרך אכילת פירות והוא כשאכלם אכלם עם פת ככוונת מלפת לפת אלא שכן רצה לאיני מעט כגון שכתב ערב לו לאכלם עם פת וכיוצא בזה ודעתו לאכלם עוד עם פת לכוונה זו ופשיטא שאותם

יא אבל בשמבשלים פירות לבדן כמו עפ"ל צימע"ם ופלוימע"ן וראוינקע"ן ומעפפאלי"ן ונותנין זה בסוף האכילות חייבין לברך עליהם דזה מקרי שלא מחמת הסעודה שאינן באין רק לתענוג ואינם משביעין את הגוף ודע שרנולין לומר דכשמבשלים הפירות עם בשר או עם שומן דמקרי דברים הבאים מחמת הסעודה ופטורים מברכה (עמ"א סק"ג) ואין שום מעם נכון כזה אם לא כשאוכלם עם פל וטוב לעשות כן וכל מיני מתיקה כלעקא"ך ומאר"ט צריך לברך אף כשיש בהם שומן אבל על פלאדי"ן א"צ לברך והוה מחמת הסעודה כידוע שהוא עיסה ממש ומשביע את הגוף :

יב יראה לי דאע"ז ודואי האוכל פירות קודם הסעודה שאין להם שייכות להסעודה אלא שרצה לאכול ואח"כ יושב בסעודה דצריך לברך ברכה אחרונה על הפירות (וכ"כ הגמ"א סק"ג) מ"מ אם רצונו לאכול עוד מהפירות אלא שרצונו לאכולם תוך הסעודה א"צ לברך ברכה אחרונה וכן לא ברכה ראשונה כשיאכלם תוך הסעודה ונרירי אחר הברכה הקודמת ומטילא שאח"כ יפטור מברכה אחרונה ע"י ברהמ"ז כמו שנתבאר בתוך הסעודה כסעף ג' :

הפסק בסעודה. וכו' ט"ז סעיפים :

הוא ולי נראה שהרמב"ם מפרש הפליג כוונת בלוזר ששהה איוה זמן מציים כחצי שעה וכיוצא כזה ונמ בוננת הרמב"ם כן הוא ונכלל בלשונו שכתב קראו חבירו וכו' ויצא וכו' שהו מורה על שיהיו זמן והמהני על רבינו הכ"י שהעתיק דבריו הלבנה כסעף א' לבד מה שבכר תמהו עליו (נ"ח) שפסק בהרי"ף והרמב"ם נגד הרשב"ם והתוס' והרא"ש ורוב רבותינו שפסקו לא כן כמו שיכתבאר ובדרבנן הולכין לקולא עוד זאת יש להתפלל אף לפי שיטתו זו דנמ מהרי"ף טבואר דזה דהוי הפסק סעודה היינו כהלוך לאיוה מקום כמו שיוצאו לקראת חתן וכיוצא כזה כמ"ש הראב"ד וכן מוכח בנמ" שם ומתיבספתא עצמה מוכח בן כמ"ש ואיך פסק בכרבות דרבנן חוטרא כוונתו וצ"ע :

ג עוד כתב הרמב"ם חבירים שהיו יושבים לאכול ויצאו לקראת חתן או לקראת בלה אם הניחו שם זקן או חולה (אינחא דמילתא נקט לפי מה שח"ן יכולין ללכת) חוזרין למקומן ונוספים סעודתן א"צ לברך שנית ואם לא הניחו שם אדם כשהו יוצאין צריכין ברכה למפרע וכשהו חוזרין צריכין ברכה לבתחלה עכ"ל ופשוט הוא דנמ בדין הקודם כוונתו בשלא הניח שם אדם וממך על מה שיכתבאר אח"כ וזה שמקודם כתב דבחזירתו צריך לברך למפרע וכאן כתב דכשהו יוצאין צריכין לברך למפרע ודואי דנמ מקודם צריך לעשות

זה מעם מספיק כמובן אא"כ במקום שכן דרך השבנים לשלוח ול"ן או הקרובים שולחים ול"ן אבל בלא"ה אם במקרה שלח אחד לחבירו באמצע הסעודה איוה תבשיל צריך לברך עליו כרכתו אם לא כשאוכלם עם פת דאז נעשה מפל להפת וא"צ לברך ופשיטא אם שלחו לו פירות דצריך לברך ככל עניין אפילו כשרנולין לשלוח לו אם לא שיאכל כל הנשלח לו עם פת (עמ"א סק"ג) :

י ודע דלפי כל הדינים שנתבארו כמ"ו זה אצלינו כל המאכלים של קמח המטוננין כחמאה או בשומן כמו קדעפלא"ך כלינצע"ם מיינאח"ן פאמפוסקע"ם וכיוצא בהם אפילו ממולאים בפירות הכול נחשב מחמת הסעודה הרקמק עיקר והפירות מפל ואף שהם כאים לתענוג אצל עשירים מ"מ סוף סוף הרי משביעים את הגוף וא"צ ברכה וכן כשמבשלים תפוחי אדמה עם בשר או שומן ומשמיץ בהם פירות שויפין שקורין פלוימע"ן וקורין לזה צימע"ם שנאכל אצלינו ע"פ רוב כליל שבת הפלוימע"ן הוה מפל וא"צ ברכה אפילו אוכל מהם מעט בלא התפוחי אדמה אא"כ אינו רוצה לאכול כלל התפוחי אדמה רק הפלוימע"ן לבדם דאז צריך לברך עליהם כורא פרי העץ וע' כסעף י"א :

סימן קעח איוה דברים קרוים

א כתב הרמב"ם בפ"ד היה אוכל כבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר (הלך אחר) או שהיה אוכל וקראו חבירו לדבר עמו ויצא לו לפתח ביתו וחזר הואיל ושינה מקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל וחזר ומברך בתחלה המוציא ואח"כ ינטור סעודתו עכ"ל ופשיטא שצריך ליטול ידיו וכבר נתבאר זה כמ"ו ק"ע ע"ש ונ"ל דיטול בלא ברכה כיון שידיו נקיות והנה לפי דברי הרמב"ם מי שיוצא באמצע סעודה לטייל בחצר הוה נמר סעודה וצריך לברך ברהמ"ז על הקודם ואח"כ המוציא וכבר השיג הראב"ד כזה וז"ל הפליג כזה דכל לפתח ביתו לאו עקירה היא וכ"ש אם רואה מקומו שאינו עקירה כלל עכ"ל (ופסיקא טליתת חוט' והרא"ש והרשב"ם יתחלר ליחל לדין זה כלל דמקורו מתוספתא שנסעף ג' איוה חוספתא נענית יתחל עס כרייתא דכני חנופה שנסתמיס ק"א : ולעשות רעמינו אלה נדחית כרייתא זו מלגלג ורק להרי"ף והרמב"ם היא להלכה דהם פסקו כר"ב שנת עסקו כר"ב עס ודו"ק) :

ב וגם בתוספתא (ט"ד) מפרש דלא כהרמב"ם דתניא בעה"ב שהיה מיסב ואוכל קראו חבירו לדבר עמו א"צ לברך למפרע וכו' הפליג צריך לברך למפרע וכשהוא חוזר צריך לברך לבתחלה עכ"ל והפליג משמע שהלך עמו למרחוק ונראה שהרמב"ם מפרש הפליג זה כשיצא לפתח ביתו (ע"כ) ודבר תמה זיין 7 1

לעשות כן אלא משום דבשם יצא ע"פ קריאת חבירו ורא ידע שיפליג וממילא דלא בירך מקודם ובסיפא יציאתו מעצמו ויודע שיפליג לפיכך צריך לברך קודם הליכתו ובודאי שגם ברישא אם יודע שיפליג שצריך לברך מקודם (וכ"כ הר"ן נספחים שם ע"ב) ;
 ד עוד כתב הרמב"ם וכן אם היו מסובין בשתייה או לאכול פירות שבל המשנה מקומו הרי פסק אבילותו ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל וחוויר ומברך שנייה לכתחלה על מה שהוא צריך לאכול והמשנה מקומו מפניה לפינה בבית אחד א"צ לחזור ולברך עכ"ל וזה שכתב וכן הוא תמוה דק"ו הוא דהא אפילו מאן דפליג בנמ' על דין הקודם כשישבו במעודה מודה בשתייה ובפירות שהם דברים שאין מעוניין ברכה לאחריהם במקומו כמו שנתבאר בס"ד ואפשר לומר דכוונתו דבזה לא חגיג אפילו כשנשאר אנשים על מקומו ולכן קאמר וכן כלומר וכן בשתייה ופירות בכל ענין צריך לברך ועוד יתבאר בפרט זה לדינא בס"ד (המנ"ח סק"ג כחכ להסיק וכן נכח מהני ע"כ) ;

אחרונה דהברכה שיברך אח"כ ממילא יעלה על מה שאכל מקודם הא למה זה דומה למי שהסיר דעתו מלאכול עוד ואח"כ נתיישב לאכול עוד דמחייביגין ליה לברך ברכה ראשונה כמו שיתבאר בס"י קע"ט אבל לא ברכה אחרונה על הקודם לדיעה ראשונה מוכרת דהיא גרידא מתיחס הדעת התיחס הדעת והא במקום אחד משא"ב בשני מקומות אין לו לזו ממקום הראשון בלתי ברכה אחרונה דהליכתו למקום אחר הוה לגמרי כמעודה אחרת ;

ז וזה שנתבאר לדיעה ראשונה דבהניח שם מקצת מבעלי המעודה דא"צ לברך כתב רבינו הרמ"א דכן הוא ג"כ לדיעה זו בדברים שאין מעוניין ברכה לאחריהן במקומו כלומר שאם ישבו הרבה אנשים לאכול פירות או לשותות ויצא אחד מהם למקום אחר וחזר כשחזר א"צ לברך דעדיין לא נסתלק העניין הראשון כיון שהניח שם מקצת מהחבורה אבל יש חולקין בזה וס"ל דרק לדיעה ראשונה בדברים המעוניין ברכה במקומו דהוא עניין קביעות שייך לחלק בזה אבל באין מעוניין ברכה במקומו אין כאן קביעות ואין כאן חילוק בין הניח מקצתן ללא הניח מקצתן ובכל עניין חייב לברך (כ"ט וע"י סק"י) אבל יש מן הגדולים שהסכימו לדברי רבינו הרמ"א (מנ"ח סק"ג וס"ד) וכן נראה מסוגיות הש"ס שם ופסק ברכות להלך ובפרט שנראה דברי רבינו הרמ"א דכיון שהניח מקצת אין כאן היחס הדעת וה"ל ברכה מיתו זה וזוואי כשחזר למקומו הראשון אבל כשנשאר שם פשיטא שצריך לברך לפניו ולאחריה ;

ח אבל רבותינו בעלי התוס' והרשב"ם והרא"ש חולקים על כל הדברים האלה והמה פסקו כמאן דאמר בפסחים שם שיש חילוק בין ישיבת מעודה שהוא קביעות וצריך ברכה לאחריהם במקומו לבין שארי אכילות ושתיית שא"צ ברכה לאחריהם במקומו ולפנינו יתבאר מה המה הדברים שמעוניין ברכה במקומו ומה המה שאינן מעוניין ברכה במקומו דדברים שמעוניין ברכה במקומו א"צ לברך כלל על מה שאוכל במקום אחר דחבל נמשך על שם הסעודה כיון שיש לזה קביעות ולא מביעיא אם מקודם היתה דעתו בן שבאמצע סעודה ילך למקום אחר לגמור שם סעודתו או יאכל גם שם ויחזור למקומו הראשון דא"צ ברכה כלל וכולא חדא מילתא היא ואין חילוק בזה בין שגומר סעודתו במקום אחר ומברך שם ברהמ"ו או שחוזר לגומרה במקום הראשון דכל זמן שלא הסיח דעתו מלאכול אין כאן ברכה אחרת אלא אפילו לא היה ביעתו לאכול במקום אחר ורק באמצע סעודה נתהוה שקראוהו למקום אחר והוא לא הסיח דעתו עדיין מלאכול יכול לילך להמקום האחר ולגמור שם הסעודה ולברך שם או לחזור למקום הראשון ולברך ויראה לי דכשחזר למקומו הראשון צריך לאכול משם שם קודם ברהמ"ו ועוד נ"ל דגם נפ"י א"צ כיון שלא הסיח דעתו מלאכול אמנם זהו וודאי אם הסיח דעתו משמירת ידיו שצריך נפ"י ובברכה ובמ"ש בס"י ק"ע סעיף ג' ;

י ונס בדברים שאינן מעוניין ברכה לאחריהם חולקין על דיעה ראשונה שמוברים שצריך ברכה אחרונה על הקודם וברכה ראשונה על מה שיאכל ורבותינו אלה מוכרים דרק ברכה ראשונה צריך ולא ברכה

כעת ברכת המזלץ מותר לגמרי דכזה לא שייך שמה ישכח
ע"ש ועל"ר סק"ה שגמגמי קלח כזה :

ב ומה נקרא דברים המעניין ברכה במקומן י"א פת
דווקא (רש"י והגהמ"י) וי"א כל מיני דגן כלומר
גם על מה שמכריכים מוונות (עור נסע ר"י) וי"א רכל
שכעת המינים מעונים ברכה לאחריהם במקומן
(רש"י ור"מ) ופשוט הוא דלעניין לברך במקומן יש
להחמיר כדיעה אחרונה ולעניין דין שנתבאר יש
להחמיר כדיעה ראשונה וכן משמע מלשון הרמב"ם
שהבאנו שכתב לשון מעודה ומעודה שייך דק על
פת (וע"ג דסוף לשונו לא משמע כן מדתכח שתייה או
סירות מ"מ נראה כן כוונתו ודוק) :

י מה נקרא שינוי מקום הנה כחדר אחד אפילו הוא
גדול מאד מקרי הכל מקום אחד ובשאוכל כפינה
זו ויכול לאכול כפינה אחרת או לצאת לפינה אחרת
ולדבר שם החדר מקום הוא וכן אפילו שחדר לחדר אם
רואה שחדר זה מקצת מקום הראשון כחדר שאכל
שם לא מקרי שינוי מקום ואפילו מכית לחצר לא
מקרי שינוי מקום ככה"ג כמ"ש כמ"י רע"ג לעניין
קירוש במקום מעודה ושם נתבאר דגם מבית למוכה
לא מקרי שינוי מקום ויתבאר שם איזה פרטים כזה
ויראה לי דבתים שלנו כל החדרים הפתוחים לבית
האוכל מקרי חד מקום רלא ימלט שלא יראו מקצת
המקום של בית האוכל בחדר ולכן נ"ל דהאוכל
פירות בחדר זה או שותה חמין ויכול לנמור האכילה
או השתייה בחדר האחר הפתוח לו ולא מקרי שינוי
מקום :

י"א עוד יתבאר שם דאם היה דעתו לאכול במקום
אחר לא מקרי שינוי מקום וכתב רבינו הרמ"א
דוהו דווקא בבית אחד כלומר שחדר לחדר בבית אחד
אף שאינו רואה מזה לזה מהני דעתו אכל לבית אחר
לגמרי לא מהני דעתו ומבית לעלייה או להיפך מהני
ג"כ כיון דשניהם כבית אחד הם וכלבוש מכואר כאן
ובסו"י רע"ג דמהני דעתו אפילו לבית אחר וע"ע (גם
הא"ר תמה עליו) דדין זה הוא אמת"ם ורא"ש ריש ע"פ
ע"ש וכ"כ המור לקמן י"א רע"ג מהו והו ודאי רכל
שתחת נ"כ אחד מקרי בית אחת לעניין זה שתועיל
דעתו אף שהם בתים כפ"ע כגון שמפסיק בית שער
ביניהם שקורין פיר היוו ולכן הרוצה לשתות חמין
בבמה חדרים יהיה דעתו כעת הברכה שלא ישתה
במקום אחד רק ישתה כאן מעט וכאן מעט ואו יכול
לשתות על סמך ברכה זו בכל חלקי הבית שתחת
גג זה וה"ה באכילת פירות ודבר זה צריך מאד לפי
זמנינו ששוהין בשתיית חמין ומפנין א"ע שחדר לחדר
ולכן כגון שתהא מתחלה לכה :

יב איתא כירושלמי פ"ו דברכות אכל במזרחיה של
תאינה ובא לאכול במערבה צריך לברך וכן פסק
הרמב"ם שם ואע"ג דמפינה לפינה לא מקרי שינוי

מקום והו בבית שהמחיצות מקיפות ועושה כל החדר
כמקום אחד משא"כ בתאינה העומדת באיור וכתב
הראב"ד דווקא כשלא היה דעתו מתחלה לכה ע"ש
ופשוט הוא דאם היה דעתו מתחלה לכה לא נרע
מחדר לחדר והנה המור לא הביאו וה נראה דרעתו
דאין הלכה כירושלמי זה דלא נרע מפנינה לפינה
אכל רבינו הכ"י הביאו זה בסוף מעוף ג' ותמהני
שלא הביאו דברי הראב"ד דוה אין לומר דלא מ"ל
בן דהא בעצמו כתב כמע"ג ד' דמהני דעתו אפילו
מאילן לאילן כמו שיתבאר אך נראה שלא חשש להביאו
מפני שזוהו מילתא דפשימא ודע דווקא כשהתאינה
נגולה ועבה כל כך דכשעומדין במזרחיה אין רואין
צד מערבה אכל בתים אילן לא שייך כלל דין זה
ואע"ג דבחדר אחד אף אם מפסיק דבר שאין נראה
מקום למקום כגון שעומדת תנור באמצע החדר חד
מקום מקרי לעניין זה שאם אוכל בצד זה יכול לנמור
בצד האחר אף שא"א לראות משם לכאן והו הכל
בבית שיש מחיצות כמ"ש (מנ"א סק"ה) ועוד נ"ל
דרק בתאינה שייך דין זה לפי שאין מתכשלים כולם
כאחד כדאמרין ר"פ כלל גדול ע"ש ולכן בשליקט
במזרחיה לא ע"ה על דעתו שגם כמערבה נתבשלו
ולא בשאר אף שא"א לראות משם לכאן והו הכל
על תאינה אחת קאי אלא על הרכה כשכלל מהתאינות כגד
מזרח וכה לכולל מתאינות העומדות כגד מערב צריך לברך
והכ"י הוסיף תאינה זו ואלו כן כירושלמי וכרמב"ם ועל המין
קאי ודו"ק) :

יג כתב רבינו הכ"י כמע"ג ג' יש מי שאומר שאם
היה בגן רוצה לאכול מפירות כל אילן ואילן
כיון שבירך על אילן אחד א"צ לברך על האחרים
והוא שבשעה שבירך היה דעתו לאכול מאותם
האחרים אכל מגן לכן צריך לברך אפילו הם סמוכים
ואפילו אם כשבירך תחלה היה דעתו על הכל עכ"ל
דמאילן לאילן הוי כמחדר לחדר ומגן לכן הוי כמבית
לבית שכל גן הוא מוקף מחיצות וכל הגן הוא כבית
כוללת והגן אפילו הוא גדול הרבה שאין רואין רואין
זה לצד זה מש"ם מהני דעתו כמו שחדר לחדר (ע"א"ר
דמאילן לאילן כש"ם אלו"ז א"צ דעתו אכל הג"י סק"ט
לא כתב כן וכן משמע מלשון הס"ע וכ"מ ממנ"א סק"ט
ע"ש היטב ודו"ק) :

יד עוד כתב כמע"ג ד' אם אכל פת במקום אחד
וחזר ואכל במקום אחר אינו מברך כרה"מ אלא
במקום השני כמו שנהנינו הולכי דרכים שאוכלים
דרך הלויים ויושבין ומכריכין במקום סיום אכילתם
עכ"ל כיאור הדברים דהולך לשיטתו שפסק כרה"מ
דאפילו ברברים המעונים ברכה לאחריהם במקומן
מ"מ אסור לו לילך למקום אחר בלא כרה"מ ואם
יצא חזור למקומו ויברך ולוה אומר דאם עבר על
זה שחזר ואכל במקום אחר ויותר אינו רוצה לאכול

בהכרח שיברך שם ברהמ"ו ויעלה לו גם לראשונה והדבר פשוט שאין לו דרך אחר לעשות כן אף אם היה רצונו לאכול עוד במקום הראשון דכיון דסוף סוף אכל בשני מקומות ולדעת הרמב"ם צריך לברך דווקא במקום שאכל א"כ בהכרח לברך במקום אחד ולצאת ידי חובת המקום השני ומסביר הדבר שלא תתמה איך יוצא בברהמ"ו במה שיברך בכאן על המקום השני לזה מסביר ומדמה להולכי דרכים שדרך אכילתם כן הוא ולכתחלה יכולים לעשות כן והלכך כאן הדיעבד יצא עכ"פ וכל זה הוא רבותא לשיטתו זו אבל לשיטת רבינו הרמ"א כל דין זה אך למותר דהא כבר נתבאר דלשיטתו זו יכולים לכתחלה לאכול בשני מקומות בדבר מצוה וא"כ אין בדין זה חידוש כלל :

מן התפלה באמצע הסעודה לא מקרי הפסק להצריכו ברכה אחרת ולכן אם שכח להתפלל ונזכר באמצע סעודה יכול להתפלל בלא ברהמ"ו ובלא ברכת הפוציא אח"כ ולא מביעיא אם יש לו עוד שהות אחר הסעודה להתפלל דאז לא היה מוכרח להפסיק אלא אפילו שלא היה לו שהות לגמור סעודתו ולהתפלל

דהיה מוכרח להפסיק אפ"ה לא היה הפסק כיון שלא יצא ממקומו (תוס' ספחים ק"ג י') אבל נמ"י צריך דהוי היסח הדעת (מנ"א סק"ג) וי"א דא"צ נמ"י (ח"ד סק"ח) וכ"כ ביש"ש פ"ו דחלוין (ס' י') דתפלה לא מקרי היסח הדעת וכל זה להתפלל במקומו אבל לילך לכהכ"נ להתפלל לרבינו הב"י אמר ולרבינו הרמ"א מותר כפי השיטות שנתבאר ודע דהוה דווקא בדברים המעוניין ברכה לאחריהן במקומו אבל בדברים שאין מעוניין ברכה לאחריהן במקומו ווראי דתפלה הוי הפסק (הט"ו סק"ט) וסק"י האריך לחלוק על הש"ע וזכר כתב הא"ר (סק"י) שאין בכל דבריו כדי דהיינו ע"ס וגם האכן עזר האריך לחלוק בליזה פרכים ואנו אין לנו אלא כפסק רבינו הרמ"א שהסכימו לזה המנ"א והא"ר) :

מן אדם שישן בתוך סעודתו שינת עראי לא היה הפסק ואין זה רומח להיסח הדעת שצריך ברכה לפניו שזה אינו מסיה דעתו ואפילו נמ"י א"צ אם ברי לו שלא נגע במקומות המכוסין וכן אם הפסיק בשאר דברי רשות כגון שהוצרך לנקבו וכיוצא בזה אך בזה צריך נמ"י בברכה כיון שידיו מטונפות וע' בס"י ק"ע סעיף ג' :

סימן קעמ דין מה קרוי היסח הדעת במעודה. ובו ט' סעיפים :

כתב המור גמר ברהמ"ו ונמל ידיו מים אחרונים וכו' אמר לשחות ולאכול עד שיברך עליו תחלה דכיון שנמל ידיו כדי לברך היסח דעתו מלאכול ולשתות ואין הברכה שבירך תחלה פוסדת מה שרוצה לאכול ולשתות עוד וכו' ואי אמר הב לן ונברך הוי היסח הדעת כמו נמ"י וכו' עכ"ל אבל ברהמ"ו על מה שאכל א"צ וכן הסכימו כל רבותינו דהיסח הדעת אין מצריך רק ברכה לפניו אבל ברהמ"ו הרי יברך אח"כ וכי אמר להפסיק בין אכילה לברהמ"ו בעניין אחר כל זמן שלא עקר ממקומו ורק בין מים אחרונים לברהמ"ו אמר להפסיק וזהו ודאי דמים אחרונים שנמל בלחל וקודם ברהמ"ו ימול דיו :

ב רבינו הב"י בספרו הגדול תמה על המור שהשווה נמל ידיו להב לן ונברך ואינו כן דנמל ידיו כיון דתיכף לנמילה ברכה הוי כאלו התחיל בברהמ"ו ואמר לו לאכול ולשתות עד שיברך ברהמ"ו ובהב לן ונברך א"צ ברהמ"ו רק ברכה ראשונה על מה שאוכל ועפ"י כתב בש"ע ו"ל גמר סעודתו ונמל ידיו מים אחרונים אינו יכול לאכול ולא לשתות עד שיברך ברהמ"ו ואם אמר הב לן ונברך הוי היסח הדעת ואמר לו וכו' אח"כ יברך עליו תחלה עכ"ל אמנם כל מפרשי הש"ע חלקו עליו ובררו בראיות מבוררות שאין שום חילוק בזה והעיקר כדעת המור (ט"ו סק"ח ומנ"א סק"ג) וא"ר סק"ח וכו' הכ"ח והדרישה) וכן מפורש בבה"ג ו"ל ואי בעי למשתי מיא או למיטעם מירי

ב ויש מרבותינו שמחלקים בין אכילה לשתיה והיינו דבאכילה אפילו סילק א"ע מלאכול ואפילו סילקו השלחן ואפילו אמר הב לן ונברך לא הוי סילוק ויכול לאכול בלא ברכה לפניו אך כנסל ידיו צריך לברך אבל בשתיה כשיסלק עצמו לשתות הוי סילוק וצריך לברך וכשישוב בסעודה גם לשתות מורה (ט"ו סק"ג) וזה שיטת רבינו יונה בפ"ו דברכות והר"ן בערבי פסחים ונראה שזהו גם שיטת הראב"ד בפ"ד דין ז' שכתב לא אמרו לעניין אכילה אלא לעניין שתיה בלבד אבל לעניין אכילה לא הוי הפסקה אלא במים אחרונים וכו' עכ"ל (דגוה ח"ט שני הסוגיות דנרכות מ"ב . ולפסחים ק"ג : והתוס' והרא"ם כתבו תירוץ אחר ע"ס והא"ר הכיניע כדיעה ראשונה ע"ס ולעג"ל נראה דהוי עכ"ס ספיאק דדינא דהס לל הוכיירו גמס הראב"ד עומד כשיטה זו ונראה דספק נרכות להקל ודו"ק) :

והרמב"ם

הרעת במעות ואלולי ידע זה לא היה אומר הב לן ונכרך דהא מטעם זה אין אמירת האורח כלום מפני שמוכר על שולחנו של בעה"ב ואינו יודע אם נמרה הסעודה וא"כ גם בבעה"ב כן הוא וכן אורח באכסניא שמשלם מעות ואמר הב לן ונכרך והדריעוהו שיש עוד מה לאכול הוי היסח הדעת במעות ודווקא בשנמר הבעה"ב ברעתו לבלי לאכול עוד אף שיש עוד מה לאכול הוי היסח הדעת ולא במעה וכן האורח (כללע"ד זיל סתם עממא ודו"ק) :

ז כתב רבינו הב"י במעיק ד' הנכנס לבית חבירו ויש שם חבורות הרבה שאוכלים וכל אחד משיש לו כוס יש מי שאומר שמכרך על כל אחד בפה"ג כי בכל פעם הוא נמלך עכ"ל בלומר כשנכנס לענין אחר אבל אם נכנס לישב עמם ולשתות ודאי דא"צ לכרך רק על לוס ראשון (ע"י סק"ג) ולא דווקא בשנותנין לו כוס דה"ח אם נתנים לו מיני מאכל נ"ב הדין כן אלא אורחא דמילתא נקיף רבן דאפילו עדיין לא נמר שתיית הכוס הראשון והרשימו לו כוס שני דצריך לכרך (מג"א סק"ז) ובאמת יש פלוגתא בזה ויתבאר בסו' ר"ז בס"ד (ובתנ"ח יש סה"ד וכל"ל ולא דמי וכו' כתיב הטרמ"ג והר"פ בגליון רזה לגיה א"ל לכרך ע"י וחינו מוכרח וכן תפסו והתמ"ג והתמ"ט ולגיה ויתכרז עס ודו"ק) :

ח עוד כתב במעיק ה' הקרואים בבית בעה"ב לאכול מיני פירות ומביאין להם כזה אחר זה אינם צריכים לכרך אלא על הראשון עכ"ל איתכא דבעה"ב סומכין וכונתם על כל מה שיתן להם הבעה"ב ולא דמי לשמש בסו' קס"ח שצריך לכרך בכל פעם משום שהשמש אין דרכו לאכול בעת שהסומכים אוכלין ולכן אין כוונתו רק למה שלפניו אבל אורחים יודעים שיתן להם הבעה"ב (כ"ה) וראיה לזה שהרי גם בשמש נתבאר שם דכשיש אדם חשוב בסעודה א"צ לכרך על כל פרומה לפי שיודע שיתנו לו ע"ש וק"ו באדחים ויש מי שחולק בזה וס"ל דדווקא במקום שברוי אצל האורח שיתן לו הבעה"ב עוד א"צ לכרך אבל בספק צריך לכרך (סק"ד) ואינו כן דא"צ להיות בריו אצל האורח וכן מביאר מלשון הש"ס בברכות (מ"ז י) ע"ש והעיקר בפסק רבינו הב"י (וגם הא"י סק"ז הטינו עליו וכו' הגא"ס עס יד אהרן וגם הטרמ"ג אין דמנו נוחה מזה ע"ש והטיק מה שמקל על דוחק לשון תחום' עס גד"ה חתנא [השני] כבר הונה בתום כהונן והוא מתק כהכ"י ע"ש ותו לא מידי ודו"ק) :

ט אבל כל פאכל ולא אבל מלח שתה כל משקה ולא שתה מים כיום ידאנ מפני ריח הפה ובליעה ידאנ משני דברים מפני ריח הפה ומפני אכסניא והוא מחלה החונק את הגרון (נכוח מ"י) והאוכל מלח אחר אבילתו לא יאכל כגודל דקשה לקיבור בנימ ולא

ך והרמב"ם בפ"ד יש לו שיטה אחרת בזה והמור והש"ע לא הביאו דעתו כלל וז"ל הרמב"ם נמר בלבו מלאכול או מלשתות ואח"כ נמלך לאכול או לשתות אע"פ שלא שינה מקומו חזר ומכרך ואם לא נמר בלבו אלא דעתו לאכול ולשתות אפילו פסק כל היום כולו א"צ לכרך שנית עכ"ל וחסרו עליו דלהדיא מסיק הש"ס בברכות שם דנמר לא הוי מילק אלא במים אחרונים אמנם האמת דהרמב"ם היה מפרש זה לענין ברהמ"י ולא להברכה הראשונה (לח"מ) ודין המים אחרונים כתב בספ"ו דאחר זה אמור לו אפילו לשתות מים עד שיכרך ע"ש והב לן ונכרך הוה לדידיה כמים אחרונים שכן כתב אחר הדין הקודם וז"ל הוי שותין ואמרו כוואו ונכרך ברהמ"י וכו' נאמר עליהם לשתות עד שיכרכו וכו' עכ"ל וכתב בלשון הש"ס בפסחים שם דכך היה המעשה דכן דרכו לבלי לשנות לשון הגמ' אבל אין חילוק בין אכילה לשתיה ועיקר בוונתו דהב לן ונכרך הוה כנפול ידיו והנה לדינא קי"ל כהמור כמ"ש שזוה שישת רוב רבותינו ומ"מ ראוי לחוש לדעת הרמב"ם ועוד למדנו מדבריו קולא דאם לא הסיח דעתו מלאכול ולשתות אפילו הפסיק הריבה שעות על מקומו לית לן בה ומיהו זה פשוט דאם בכל משך הזמן הסיח דעתו משמירת ידיו דצריך נמ"י עכ"ל ואפשר דא"צ לכרך כיון שאינו יודע שנעב במקומות המבוסים :

ה וכתבו המור והש"ע דהב לן ונכרך אינו שייך אלא בבעה"ב דהוי היסח הדעת וצריך ברבה לפניה כמ"ש אבל המסך על שלחן אחרים כגון אורח כשאמר הב לן ונכרך לאו כלום הוא ולא הוי היסח הדעת עד שיאמר בעה"ב ונראה דגם בניו וחתניו הסמוכין על שולחנו כשאוכלין ביחד לא הוי היסח הדעת כאמירתן אבל כשאוכלין בלעדו נראה דדינם כבעה"ב וכן אורח באכסניא שמשלם בעד סעודתו רינו כבעה"ב שהרי שלו הוא אוכל ובאמירת בעה"ב נאסרו כל המסובין אם הסכימו לדבריו (מג"א סק"ד) אבל אם לא הסכימו לדבריו א"צ כרכה ופשוט הוא וכן זה כתב לן ונכרך אבל כשנמל ידיו אין חילוק בין בעה"ב לאמר ויש מי שאומר דאפילו בהב לן ונכרך אם גמר האורח ברעתו שלא יאכל עוד אף כשיאכל הבעה"ב ואח"כ נמך לאכול דצריך לכרך (עס סק"ג) ולא משמע כן מלשון הפוסקים (חמ"ס נס הא"י סק"ז הטינו להמ"א וז"ע) ודע דגם נמילת הכוס של כרכה הוי כנמל ידיו וז"ל רבינו הב"י במעיק ג' אם לא אמר הב לן ונכרך וגם לא נמל ידיו משנמל הכוס לכרך הוי היסח הדעת עכ"ל (ובתנ"ח הג"א סק"ה דהוי כנטי') :

ן וראה לי דהב לן ונכרך אינו היסח הדעת כשרימה הבעה"ב שאין עוד מה לאכול ואמרו לו שיש עוד מה לאכול ועדיין לא נמרה הסעודה דהוי היסח

שרנים קטנים מפרון ומרבין ומכרין כל גופו של אדם והרגיל בריחו של קצח אינו בא ליד כאב לב אבל לא יאכל דקשה לנוף אלא ירדקק על הלחם בעת האפייה ואח"כ יקלפנו שלא ישאר בו רק הריח וקצה פירשי' נייל"א ואינו ידוע לנו ובערוך ראיתי שזוהו מה שאנו קורין קימ"ל ויש נותנין זה בלחם ואיתא בגיטין (ע' ג') ד' דברים מתישון גופו של אדם אבל מעומד ושתה מעומד וכו' וחמשה קרובים למיתה יותר מן החיים ואלו הן אבל ועמד (תיקף) שתה ועמד הקיין דם ועמד ישן ועמד שימש מטתו ועמד אלא ישחה מעט ואח"כ יקום ע"ש וכן איתא בשבת ספ"ח ע"ש:

ולא בורת דקשה לעניות ולא באצבע דקשה לשחין רע (פ"ד) אלא באמה ובקמיצה וזהו ענין סגולי כפי קבלת הקדמונים וא"צ ברכה על זה כיון דזהו רק לרפואה בעלמא ואנחנו אין נדרוין בזה ממני שבפת שלנו יש מלח תמיד ובתבשילין שלנו יש מים תמיד וכבר נתבאר זה בס"ס ק"ע ע"ש ועוד אמרו בגמ' שם המקפה אכילתו במים אינו בא לידו חולי מעיים והרגיל בעדשים אחת לשלשים יום מונע אסכרא מתוך ביתו אבל כל יומא לא דקשה לריח הפה והרגיל בחרדל אחת לשלשים יום מונע הלאים מתוך ביתו אבל כל יומא לא דקשה ללב והרגיל בדנים קטנים אינו בא לידו חולי מעיים ולא עוד אלא

סימן קפ ללקוט הפירורים מהפת שלא יתפוזו על הארץ. ובו ה' סעיפים:

הוא ישלח לנו ברכה מרובה בכית זה ועל שלחן זה שאכלנו עליו ולכל שפע ברכה צריך דבר מה שתחול הברכה עליו כמ"ש (שני טעמים מזה יש בלוג):

ד' בימי חכמי התלמוד שהיו מסלקין השלחנות הקטנות שלפני המסובין קודם מים אחרונים והיו נוטלים המים האחרונים במקום השלחנות היו צריכים לכבד קרקע הבית שבמקום השלחנות קודם הנטילה שלא ישארו שם פירורים מפת וימאסו במי הנטילה ואע"פ שכותר לאבד פירורים שאין בהם כוית מ"מ חוששים שמא יהיה השמש עם הארץ שמותר להשתמש בשמש ע"ה וכשיסיר ההם מן השלחן יניח על השלחן גם פירורים שיש בהם כוית ואח"כ יפלו ממנו כשנסמירין את השלחן משם וימאסו במי הנטילה ולכן יכבד תחלה אבל כגון אצלינו שאין לנו סילוק שלחן ואנו נוטלין הידים במקום שאין השש פירורים דכשאנו נוטלים הידים על השלחן בכלי שומרים שלא יפלו המים על המפה של השלחן וממילא לא יגיע להאוכלים משא"כ אצלם שהיו נוטלים בכלי על הקרקע ואין דרך לדקקק שלא יפלו המים על הקרקע ולכן א"צ אצלינו כיבוד הבית תחלה ודע שזה שנתבאר שמותר לאבד פירורים שאין בהם כוית זהו כגון להשליכן במים ובאש אבל אסור לזורקן במקום דריסת רגלי בני אדם מפני שקשה לעניות כשדורסים על פירורי לחם כדאמרינן בחולין (ק"ה:) ע"ש (עכ"ל) שממירי גם עתה לכבד מטעם שנתפלי לפני השלחן ע"ש ולפמ"ש אין השש נכבד ואין המניח בן ורק המפה יש שמניקן אותה מעט ודו"ק):

א' אין להסיר המפה והלחם עד אחר ברהמ"ו והא דמשמע בברכות (מ"ג') שהיו מסלקים השלחנות קודם ברהמ"ו זהו מפני שכל אחד אכל בשלחן קטן כפ"ע והיו מסלקים השלחנות מלפני המסובים ולא מפני המברך אבל אנו שכולנו אוכלין על שלחן אחד אין לסלק ממנו עד לאחר ברהמ"ו (מו"ס ורמ"א סג) ונראה שמשמע זה יש מקומות שנהגו שמתחיים הלחם והמפה לפני המברך כמ"ש המור ע"ש כדי לעשות כפי מה שהיה בזמנם:

ב' ומעמו של דבר לפי שהברכה אינה שורה על דבר ריק כדאשכחן בנאלישע ושונמית שאמר לה' ה'ש לך מה בכית ובנסהדרין (מ"ג') כל שאינו משייר פת על שלחן אינו רואה סימן ברכה לעולם וכן הוא בוהר יתרו (פ"ו:) וז"ל אסור ליה לבר נש לברך על פתורא ריקניא דברכתא דלעילא לא שריא בתור ריקניא וכו' וכן הוא בוהר תרומה (ק"ו:) ע"ש ובתב רבינו הבי"א אבל לא יביא פת שלימה ויתננה על השלחן ואם עשה כן מיחיו כהעורכים לגר שלחן שאמר הנביא ישעיה (ס"ה) ודווקא להביא אסור אבל אם מקודם היה מונח פת שלימה א"צ להסירו (ט"ו ומג"ה) ולכן בשבת כשמונת החלה השנייה של דהם משנה אין לישלה מהשלחן אבל פתיתין בהכרח להיות ואם לא נשארו פתיתין על השלחן יביא מקום אחר ובאיוב (כ') כתיב אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו שמוה דרשו חז"ל לשייר על השלחן פת רמוה גופה משמע דהשיור הם פתיתין דזהו לשון שריד:

ג' וכמה מעמים יש על שיור הפת כדי שיהא מוכן לעני כשיבא (דס"ו) ועוד כדי להודות להש"י על חסדו וטובו ששבענו והותרנו כדכתיב אכול והותר וכן שיהא ניכר לכל שמברכין להש"י על שהכין מזון לכל ברייותיו ועוד שתחול ברכתו יתברך על השלחן הזה ועל הבית הזה כמו שאומרים בהרחמן

ה' כתבו הקדמונים שגוהנים לכמות הסבין בשעת ברהמ"ו ובשבת ויז"ט לא נהגו לבסותו והטעם לפי שהשלחן דומה למזבח וכמוכה כתיב לא תניף עליוהם כדל כו' הברול מקצר ימיו של אדם והמזבח מאריך ימיו של אדם ואינו בדין שיניף המקצר על המאריך

ולכן נזרו על זה ולא נזרו בשבת וי"מ דמעשה כי
 הוא בחול הנה ולא נזרו רק כעין מעשה שהיה
 בדאמרינן בשבת (ס':) בסגול המסומר ע"ש ועוד
 דבשבת וי"מ אסור להצטער וא"א לבא לקולו כזה
 ודע דעכשיו אין רגילין ליהדר בזה ואין מכסין
 המכנינים בשעת ברהמ"ז :

המאריך וגם השלחן נזרם לארבעת ימים ע"י הכנסת
 אורחים ומכפר עון והברזל הוא כמו של עשו ולכן
 בשבת וי"מ אין שמן ואין פנע רע ומנהג ישראל
 תורה הוא ועוד אמרו מעם מפני מעשה שאירע
 בצדיק אחד שאמר ובנה ירושלים וכו' ונצטער מאד
 על חורבן בהמ"ק ולקח הסכין והרג את עצמו (עכ"ל)

סימן קפא דין מים אחרונים. ובו מ' מעיפים :

(גם הנר"א סק"ב הסיני על התוס' וכתב שזה שאמרו מפני
 מה אמרו מים אחרונים הוכיח כלומר מוסף על המזלה וכמ"ס
 ופסק בן לדינא ע"ס):

ד אך א"כ למה אין מברכין כמו על מים ראשונים
 ודעת הראב"ד בפ"ו באמת כן הוא שצריכים ברכה
 וכתב זה בשם שמושי הנאונים שצריך לברך על
 רחיצת ידים וע"ש שמחלק בין כשאכל דבר שיש בו
 וזהמא כמו כבוד ודגים וכל דברים להים דאו מעון
 ברכה ובין כשאכל דברים יבישים שאין בזה וזהמא
 א"צ ברכה ע"ש אבל כל רבותינו כתבו סתם דמים
 אחרונים א"צ ברכה ונלע"ד רכשם שברכת המוציא
 עולה לכל המאכלים שבסעודה כמו בן ברכת ענט"י
 עולה לכל הרחיצות שבסעודה אמנם לשיטת התוס'
 לא שייך באן ברכה כלל וכן סבואר מהרמב"ם שם
 שכתב ומים אחרונים אין מברכין עליהם שאין אלא
 מפני הסכנה עכ"ל הרי דם"ל כשיטת התוס' ולדבריהם
 צ"ל שזה שממנו חז"ל מקרא אונה אלא רמו בעלמא
 משום דליכא מברכי דלא רמיזא באורייתא וראיה לזה
 שהרי דריש שם כי קדוש זה שמן שהיו סכין בהם את
 הידים לאחר מים אחרונים (כ"ט) וזה וודאי ליכא
 חיוב ולא נתפשטה תקנה זו אלא כדאמרן חז"ל המור
 והתוס' בתכו וכו' וכוין שאין אנו עושין כמו שאמר
 הפסוק כי קדוש אני זה שמן ערב גם בנמילה לא
 נהנו ולא כקרי לדין ידים מוזהמות כיון שאין אנו
 רגילין ליטול ואין אנו מקפידין בכך ומיהו אם יש
 אדם שהוא איסמניס רגיל ליטול ידיו אחר הסעודה
 לדרייה הנה ידים מוזהמות וצריך ליטול קודם ברהמ"ז
 אבל לא יברך עליהם כלל עכ"ל וכלשון הזה כתב
 גם רבינו הב"י בסע"ק י" ע"ש ואיש כזה שהוא
 איסמניס אפילו רוצה לברך על היין וידיו מלוכלכות
 צריך לקנחם קודם (מנ"א סק"ט):

א כתב הרמב"ם ספ"ו תיבך למים אחרונים ברהמ"ז
 ולא יפסיק ביניהם בדבר אחר אפילו לשתות מים
 אחר שנטל ידיו באחרונה אסור עד שיברך ברהמ"ז
 עכ"ל וכלשון הזה כתבו המור והש"ע כמ"י קע"ט
 וכ"כ רש"י בכרכות (מ"ג') דתיבך לנמ"י דמים
 אחרונים ברכה ולא יאכל כרום עד שיברך על מזונו
 עכ"ל ומכל זה משמע דרק להפסיק באכילה ושתיה
 אסור אבל דיבור לא הוי הפסק (כ"מ ומנ"א ר"ס קע"ט)
 ואפילו למאן דס"ל כר"ם קס"ו דבין נמ"י להמוציא
 אסור להפסיק בדיבור מ"מ במים אחרונים מותר
 והמעס נ"ל דהפסק דיבור לא שייך אלא כמקום שיש
 ברכה וצריך להסמיק הברכה להמעשה ובמים אחרונים
 ליכא הנמילה ובמים ראשונים קבעו כממים שלא
 להפסיק בין ברכת ענט"י ובין ברכת המוציא אבל
 במים אחרונים מה שייך הפסק בדיבור ובשלמא
 אכילה ושתיה אסור משום דאזלא אה ברכת המוציא
 אחר הנמילה אבל הדיבור למה לא (המנ"א נר"ס
 קע"ט הלך על הנ"י ע"ש ולפמ"ש דנרי הנ"י נודקיס והא
 דאין מסימין על כוס של ברכה כס"י קס"ג מאוס כגוד הכוס
 הוא ולא מאוס הפסק):

ב מים אחרונים סקמו רבנן אקרא כס"פ אלו דברים
 והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים
 אלו מים אחרונים ע"ש והחמירו במים אחרונים
 יותר מבראשונים דבמחנה פטרו במים ראשונים ולא
 במים אחרונים כדאיתא ספ"ק דעירובין ע"ש ואמרינן
 בחולין (קרי"ה) מים ראשונים מצוה מים אחרונים
 חובה מפני שיש מלח סדומית שמסמא את העינים
 ויש סכנה אם לא יטול ידיו ולכן מפני שהוא סכנה
 לא תקנו ברכה (רמ"ס):

ג ועפ"ז כתבו רבותינו בעלי התוס' והביאם המור
 דעכשיו לא נהנו במים אחרונים מפני שאין מלח
 סדומית מצוי בינינו וכבר הקשו הרא"ש ותר"ם ספ"ח
 דא"ך אפשר לומר כן דא"כ מה שייך קדושה בזה
 דדרשינן מוהייתם קדושים אלא וודאי דמקשה הסכנה
 הוא מעם נוסף על קדושת המצוה והקדושה היא
 להעביר הוזהרה מהימים שזן מוזהמות מהאכילה
 וידים מוזהמות פסולות לברכה וכשם הגאון כתבו
 דהמכרך שצריך להזכיר את השם הנה נמילתו מצוה
 משום קדושה והחמירו הוא רק משום סכנה ע"ש

ד והנה עכשיו לדינא במים אחרונים לא מיבעיא
 לשיטת כמה מרבתינו שמעיקר דינא יש חיוב גם
 בזמנ"ז כמו שבארנו אלא אפילו לשיטת התוס' דליכא
 חיוב בזמנ"ז אין ספק שכתבו כן כדי ללמד וכות על
 מה שלא נהנו בייסיהם אבל גם רבותינו התוס' מורים
 דצריך גם בזמנ"ז דמי יימר שכלח סדומית אינו מצוי
 גם עתה ויראה לי דמלח ממי הים יש בהם השש
 מלח סדומית וזה שכתבו דעכשיו ליכא מלח סדומית
 מפני

נקיים (סס סק"ז) ואין מברכין ברכה על מים אחרונים כמו שנתבאר ואין צריכין ניגוב והרמב"ם כתב דצריך ניגוב וכתבו דרק המברך צריך ניגוב שמנגב ואח"כ מברך אבל כל המסובין אין צריך ניגוב (מנ"א סק"ז) כגס הי"ט"ט :

ח כתב הכלבו בשם הראב"ד אלו דברים שבין מים ראשונים למים אחרונים ראשונים צריכים רביעית ואחרונים כדי שידים בהם את הידים ראשונים אין נוטלין אלא מתוך כלי ואחרונים מכל דבר וא"צ כח אדם ואין החציצה פוסלת בהן וכל מים כשרים לאחרונים אף שנעשה בהם מלאכה אף שהן עכו"ם הוכיח ואפילו אין (כ"ל) פרה שותה מהן ואפילו חמי מבריא שהן מרין ראשונים אין נוטלין לחצאין אחרונים נוטלין לחצאין ראשונים כששפף כגופו או ככותל צריך נטילה אחרת ולא באחרונים עכ"ל וכל דברים אלו הן להלכה (ס"ז סק"ג) ודע שראיתי שיש מקפידים שלא יהיה רביעית במים אחרונים רק פחות מרביעית דווקא ולא מצאתי זה בשום מקום וכמה מגדולי הדור שלא נהגו כן ונוטלין מרביעית ויותר מרביעית (ושמתי איזה ענין כזה ולא נתקבל אצלי) :

ז המברך נוטל ידיו תחלה במים אחרונים לכיוון שמכבדן אותו כברכה מכבדן אותו גם בנטילה בד"א כשהם עד חמשה עם המברך רשיערו חכמים שבמשך זמן שימלו הארבעה יענין בלבו בד' ברכות של ברהמ"ז שלא יטעה בהן ולכן כשהן יותר מחמשה אין מברך ארץ שהוא יטול וימתין עד שימלו כולם ועוד דלכתחלה אינו כדאי להפסיק כל כך דתיכף לנטילה ברכה ואע"כ שנארנו בסעיף א' דריכור לא היו הפסק וכ"ש שתיקה מ"מ אין כדאי לעשות כן לכתחלה ולכן יתחילו השאר ליטול ידיהם ואין מכבדן וא"ז ליטול מקודם דאין מכבדן ידים מזהמות אלא ימלו כסדר כפי שיושבין סביב השלחן עד שיגיע לחמשה ואז ימלו המברך ואח"כ הארבעה מטעם שנתבאר ונהגים לומר על נהרות בבל קודם מים אחרונים ובשבת ויו"ט ור"ח אומרים שיר המעלות בשבט וגי' :

מפני שמכריזתם היו אוכלים ממלח שהוצבים בהרים וגם עתה שם כן הוא אבל במדינתנו הרבה שאוכלים ממלח המים ויש בזה השש מלח סדומית וגם כוזהר פינתם (ד' רמ"ו) הוזהר על זה וכל המקובלים הוזהרו על זה (מנ"א סק"ז) ובתשו' מן השמים לאחד מהקדמונים מבואר שכל המקול במים אחרונים מקילים לו מוונתו מן השמים ולכן יש לזהר בזה מאד וכך נוהגים כל יראי ה' ויש לכל בעה"ב להזהר לבני ביתו שיהירו בזה :

י אם אין לו מים ראשונים ולאחרונים ראשונים עדיפי כיון דבאחרונים יש מקילים כמו שנתבאר ומ"מ בשבת כסעודה שנייה שאם יטול מים אחרונים לא יהיה לו מים ראשונים לסעודה שלישית מבטל הסעודה השלישית ונוטל ידיו עתה לאחרונים כיון שכבר נתחייב בה (מנ"א כ"ג) ואם יש לו כוס של ברכה מוזנין הכוס ואח"כ נוטלין לידים מים אחרונים (סס) :

יא מים אחרונים אין נוטלין על גבי קרקע מפני שרוח רעה שורה עליהם אלא בכלי ומ"מ אין למבול ידיו בתוך הכלי רק לשפוך מהכלי על הידים כמו בראשונים ורק במים אמצעיים בין חלב לבשר או בין דגים לבשר מותר למבול ידיו בתוך הכלי למי שנוהג בה ולא בראשונים ואחרונים ואם אין לו כלי ישפוך על הרצפה דרק על קרקע שורה רוח רעה ולא על רצפה ואם אין רצפה בביתו נוטל על עצים דקים וכיוצא בהן שיהיה איזה הפסק בין המים להקרקע ואם גם זה אין להשיג יטול על הקרקע במקום שאין דרך בני אדם להלוך שם ויכול ליטול תחת השלחן שאינו מקום הילוך (מנ"א) ואין נוטלין בחמין שהיר נכזה בהן מפני שמפעפיעין את הידים ואין מעבירין את הוזהמא והעיקר ליטול בצונן (מנ"א סק"ג כ"ג ר"ט) וא"צ ליטול א"א עד פרק שני של אצבעות דעד שם מגיע הלכוך של המאכל וצריך שישפיל ראשו אצבעותיו למטה כדי שתירד הוזהמא ונוטלים מים אחרונים בכל מיני משקין וכן במים הפסולים לראשונים כגון שנעשה בהם מלאכה ואינם

מליק הלכות סעודה

הלכות ברכת המזון

סימן קפב דין כוס של ברהמ"ז ושלא יהי' פגום. ובו מ' סעיפים :

אבל הרא"ש והטור פסקו שצריך כוס אפילו ביחוד וכן פסקו הרו"ם בפסחים (ק"ה י') ע"ש וכן פסק הרשב"ם וכן פסק רבינו יונה בספ"ו דברכות ויש מרבותינו

א' הרמב"ם בספ"ו מברכות פסק דברהמ"ז אינה מעונה כוס וכן הוא דעת הר"ף בפ' ע"פ ע"ש וכן פסק הרשב"א בברכות (י"ג י') וכן פסק הסמ"ג

אילו לברך על השכר אין למחות דהא י"א דאינו טעון כוס כלל ועוד דהא עיקר חמיר מדינה הוא שכר וקובעין הסעודה עליו ואע"ג דיון נמצא בעיר מ"מ לא מקרי מצוי לרבר זה שהוא ביוקר וא"א לקטת יין בכל סעודה לברך עליו אמנם מצוה מן המוכרח לברך על יין ויש מדקדקין כשומכר ביחיד על הדין שלא לאחו הכוס בידם רק מניחין אותו על השלחן לפניהם ונכון מנהג זה ע"ד הקבלה עכ"ל :

ה ויראה לי דזה שכתבו דכוס ברהמ"ז אינו אלא על יין לא דמי למעם של קידוש שאינו אלא על היין כמ"ש בס"י רע"א דבקידוש יש קרא דוכור את יום השבת לקדשו וכרהו על היין (פסחים ק"ו.) דוכידי כתיב ביין נוכידי דודיך מיין (תוס' טס) ואפילו להסוברים דאסכתא בעלמא הוא כמו שיתבאר שם מ"מ אסכתא איבא אבל בברהמ"ז לא אמרו בש"ס יין אלא מעונה כוס ואמנם המעם הוא משום דאצלם היתה רוב שתייתן יין (שבת ע"ח.) ובפסחים (ק"ו.) קללו דתיהו שקיותיה שיברא מאן דמקדש אשיכרא וגם עתה כמ"ל וכבכל רוב שתייתן יין והוי חמיר מדינה ולא כן אצלינו ואף שכר אין ירינו משנת ורק עשירים שותין שכר תדיר ואצלינו נראה רי"ש היו חמיר מדינה אך גם זה א"א מתייב מעמי האחת שהוא ביוקר ועוד דאינו יפה לשתייה אחר האכילה כידוע ויש מקילים אצלינו לברך על כוס בארש"ט שקורין קווא"ס בלשוננו אך לא ראינו מי שעושה כן אבל על מי דבש שקורין מע"ר וודאי דנכון לברך עליו ועל לקר"ץ אין לברך (מג"א קכ"ג) וכן אין לברך אצלינו על מי לימענא"ד או סעלצ"ין דהם מים בעלמא וזה שכתבו רביחיד אין לאחו הכוס בידו כבר כתבנו שיש מנמנם בזה ואפילו להסובר כן אינו אלא ביין ולא בשארי משקים (כ"ח ומג"א סק"י) :

ן כל כוס של ברכה כמו כוס של ברהמ"ז ושל קידוש והבדלה כשמעמו מקצת מהכוס אע"פ שעדיין נשאר בו רביעית ויותר פסול וכך אמרו חז"ל (כ"ח.) מעמו פנמו דהוי כשיורי כוס (רמב"ם נפכ"ס מחנה) והוי כמסו כההמ ועל זה נאמר הקריבנהו לא לפחתך (לגז) ויש להסתפק אם זה דרוקא למאן דמ"ל ברהמ"ז מעונה כוס או אפשר דאפילו אם א"צ כוס מ"מ כשמכרך על הכוס צריך שלא יהא פנום כמו כל עשרה דברים שנאמרו בכוס של ברכה שכתב הרמב"ם ספ"ו וז"ל אע"פ שאין ברהמ"ז צריכה יין אם בריך על היין צריך שירידה וכו' ע"ש אך מזה נופה ראייה מדלא כתב שלא יהא פנום ובקידוש כפכ"ס משבת כתב שלא יהא פנום ש"מ דמשום דמ"ל דברהמ"ז א"צ כוס לכן לא חישינן לפנום ופלא שהרי"ף לא הוכיח כלל דין פנום אל ב"פ"ח דברכות לעינין כוס של

מרבתינו שפסקו דרק ביומון טעון כוס (הגהמ"י טס כסס ר"י ודנינו אלהן ע"ס) וכן הוא בוודד פנחם (ד' רמ"ז) ח"ל ובגני דא פחות משלשה לא צריך כוס לשלשה צריך כוס ע"ש (וכ"כ הג"י כסס מדרג הנטלס רות) וכתבו שהחוששים לזה כשמכרכין ביחיד מעמידין הכוס על השלחן ואין נושפין אותו כידיו (כ"י) ויש מי שנגמנם בזה ראונו לפי הוזהר אמר ליטול כוס ביחיד הוזהר אמר שא"צ וא"כ למה לא יטול הכוס בידו (כ"ח) אמנם במדינתנו לא נהגנו בכוס כלל כי היין הוין שארי משקים ביוקר אצלינו וכל שתייתנו הוא מים כידוע וכפי הגדולה תפסנו לעיקר כדיעה הסוברת שא"צ כוס ומ"מ יש מדקדקים בשבתות וי"ש כשיש ויטון לברך על הכוס אם אפשר להשיגו :

ב רבינו הג"י בסעיף א' הביא כל הדיעות וכתב דלמאן דאמר צריך כוס צריך לחזור עליו ואם אין לו כוס לברך עליו לא יאכל אם הוא מצפה ואפשר שיהיה לו אפילו אם צריך לעבור ומן אכילה אחת ולפ"ו אם שנים אונלין יחד צריך לקחת כל אחד כוס לברהמ"ז עכ"ל וכ"כ המור והביא ראייה מהבדלה ע"ש ואין זה דמיון קודם הבדלה אמר לאכול אבר קודם הכוס הא מותר לאכול וכשאה"כ אין לו כוס מה יעשה (מג"א סק"ה) אמנם סומכנינו בפסחים (ק"ג:) במצאי שבת כשאין לו כוס לברהמ"ז אכול בלא הגדלה ומכריל על הכוס של ברהמ"ז ע"ש הרי דכוס חמיד כל כך עד שהתירו לו לאכול קודם הכדלה וכ"ש דבלא זה אין לו לאכול כשהיה לו במשך הומון כוס ועתה אין לו דצריך להסתין (א"ר) (ומה שהקנה המג"א מפסחים ק"ב.) לא ידענא מאי ק"ל ה"ה טס לא מתיירי כלל לענין ברהמ"ז ואולי ס"ל דלין טעון כוס או טיס לו לכהמ"ז ומתייריבין מ' : אדרבה משמע דלא יהיה לו כוס כלל ואין סוף המתנה ע"ס ודוק) :

ג דבר כדור הוא שאפילו למאן דמ"ל דאינה מעונה כוס מ"מ היודר מצוה הוא לברך על הכוס ובש"ס משמע שהם כולם היו גוברכים על הכוס מפני שיון היה אצלם כוול ולכן בהרמיות שיון מצוי וכוול ווראי ראויו לכל ירא ד' לברך על הכוס ובפרט כשיש ויטון ובמדינתנו א"א מפני שאין לנו יין וגם היין שאנו עושים מעימקום הוא ביוקר ואף גם שכר ביוקר ואין ירינו משנת ליקח לכל סעודה כוס של ברכה אך העשירים ששותים שכר בכל סעודה וודאי דלהם נאה לברך על הכוס והשומע יתברך מן השמים :

ד וכתבו רבותינו בעלי הש"ע בעמקין ב' כוס של ברהמ"ז אינו אלא של יין ולא משארי משקים אפילו קבע סעודתו עליהם ואם אין יין מצוי באותו מקום והשכר או שארי משקין הוי חמיר מדינה מברכים עליהם חוץ מן המים ומה שנהוגין במדינות

של ברכה ולא בע"פ לענין קידוש והכדלה וצ"ע :

ז פגום לא היו רק אם שחה מהכוס אבל אם שפך מהכוס לתוך ידו ושחה ממה שכירו לא מקרי פגום דכמו שיש אנשים אסמניסים שקשה להם לשחות ממה ששחה חכירו כפיו כמו כן היו פגם לענין כוס של ברכה ובלא שחה מהכוס כעצמו לא שייך אסמניסות כמובן וכמו כן לא שייך פגם בזה ולפ"ו היה נראה דדווקא כשדביק פיו אל הכוס כדרך השותין אבל כשפתח פיו ושפך מהכוס לפיו בלא נגיעת פיו להכוס לא היו פגום אלא שראיתי לאחד מהגדולים שלא כתב כן (הג"ח) ולא דווקא בשתייה מכוס היו פגום דאפילו כששחה מהקנקן היו פגום ואפילו מחבית קטנה אבל אם שחה מהקנקן של עץ גדולה אין להקפיד ויש שמקפידים גם על זה ולכן יש לזהר לכתחלה (מג"א סק"ה) ויש מי שמחמיר כל כך בפגום דאפילו בשצריך למונח היין במים אם המים פגומים אסור למונח בהן את הכוס והשפע משום דכל דבר פגום אינו עולה לדבר שנקדושה ואל תתמה למה לנו מעם פגום והא נחמיר מהכוס ואפילו הכוס מהויך יותר מרביעית מ"מ הא איננו מלא ואחד מתנאי הכוס הוא שיהא מלא כמו שנתבאר די"ל דכיכולת לשפכו לתוך כוס קטן מזה (מג"א סק"ו) או כגון ששחה מעט מועד דעיינן הוא מלא (ט"ו סק"ג) אמנם יש תקון לזה כמו שנתבאר לפנינו :

ח כיצד הוא תקנו של כוס פגום שיוסיפו עליו מעט יין דהפגם הוא מפני ששחה ממנו וכשחוזר ומוסיף עליו נתקן בכך כמו בפנימת המזבח שסותמין את הפגם ונתקן בכך וכן אם החזיר היין שככוס הפגום להקנקן נתכמל ברוב וכשר ויראה לי דאפילו אם היין שככוס יותר מהיין שכהקנקן ג"כ בשל דעיקר

הכיסול צריך למקצת היין שהפה ננע בו דהיין שלמטה לא נפגם דהרי מטעם זה די בהוספה מעט יין כמ"ש ובאמת א"צ להחזיר כל הכוס להקנקן אך יש מגמגמים דרק בדיעבד מהני תקון זה (מג"א סק"ט) אבל לכתחלה יוסיף מעט יין ואח"כ ישפכנו להקנקן ואח"כ ימלא כוס של ברכה מהקנקן ומעמו של דבר כי אנו צריכין לתקן הפגם בהכוס כמו שהפגם היה מן הכוס וכן אנחנו נוהגים לעשות כן ונכון הוא ולא דווקא בהוספה מעט יין נתקן דה"ה במים או בשארי משקין שאין מקלקלין את היין אך מים עדיפי מפי פגמי שמונית היין הוא במים (עמ"א סק"ה) ולכן אפילו יש לו עוד יין יכול לתקנו במים אם היין לא יתקלקל ברוביו המים ורק שהמים לא יהיו פגומים כמ"ש :

ט וכתב רבינו הכ"י בסעיף ד' אם היו כוסות המסובין פגומין צריך לתת מכוס הברכה לתוכם וי"א שאינו צריך עכ"ל כלומר שדרבן היה שיהיה כוס לכל אחד מהמסובין והמכרז מוציאם וכל אחד שותה מכוסו וממילא דצריך שגם כוסות של המסובין לא יהיו פגומין ולכן צריך לשפוך מעט מכוסו לכוסותיהם ופשוט הוא שישפוך קודם שישחה (ט"ו סק"ד) דאל"כ הא גם כוסו נעשה פגום לדידהו והי"א שא"צ מ"ל דלא קפדינן אפגום רק בכוס של המכרז ודע דדעת רש"ם שם בפסחים שם מדאומר הש"ס לשון קפידא על פגום ש"מ דאין עיכוב בדיעבד ואם אין לו כמה לתקנו יכול לכרז אפילו כשהוא פגום זאין לומר דהא יכול לתקנו בקצת מים כמו שנתבאר די"ל כגון שיתקלקל אם יוסיפו מים (ט"ו סק"ו) ויש חולקין על הרשב"ם מיהו כדאי הוא הרשב"ם לסמוך עליו בשעת הדחק (עוד וצ"ע סעיף ו') ולפי מה שבארנו פשוטא שגם דעת הר"ף כן ובכהמ"ל גם דעת הרמב"ם כן כמ"ש בסעיף ו' :

סימן קפג כל היינים שיש בכוס של ברהמ"ז. ובו ח' סעיפים :

א דווקא הדחה ושטיפה במים בכל עניין ע"ש (עכ"י שקתב בשם המרדכי והר"י שכן נהגו העולם וכתב דנכין א"צ ע"ש ותמיכה גלא הכיז דברי הוזהר שמלך כן ודוק) :

ב וחי אין פורושו בלא מוינה דהא א"א ביינות שלהם שהיו חוקים וי"א לשותותן בלא מוינה אלא דה"פ שיתנו חי מהחבית לתוך הכוס וכשמגיע לכרכת על הארץ ועל המזון יתן לתוכו מים למוינה ולמה בברכת הארץ כדי להודיע שבה הארץ שיינותיה חוקות וצריכים מוינה במים ואע"פ שמברכין בח"ל מ"מ מדאינו מווג עד ברכת הארץ מוכח דכוונתו לשבח הארץ וביינות שלנו שא"צ מוינה א"צ למונו כלל (ובכ"י כתב דקצת מקומות נהגו תמיד למונו שיש כוס פנין

א אמרינן בפ"ו דברכות עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה הדחה ושטיפה חי ומלא עיסור ועיסוף נוסלו בשתי ידיו ונותנו בימין ומנבדו מן הקרקע טפה ונותן עיניו בו וי"א אף משגרו במתנה לאנשי ביתו א"ר יוחנן אנו אין לנו אלא ד' כלבד הדחה שטיפה חי ומלא ותניא הדחה מכפנים ושטיפה מכחין כלומר דלא לבד שםכפנים יהיה הכוס נקי אלא אפילו מבחין ותניא בתוספתא דאם קנהו יפה שפיר דמי כלומר דלא בעינן דווקא הדחה ושטיפה במים דהעיקר שהיה נקי ולכן אם קנהו יפה בזה וכן אם הוא נקי בלא"ה א"צ כלום (כ"י) ויוהר שלא יהיה בו שיורי כוסות פגום מה שנשאר משוירי פת שטבלו בהכוס ובוהר בלחם (ד' רמ"ה) : משמע דצריך

עניין ע"פ הקבלה ע"פ דמים הוא חסד ונכח להמתיק היין שהוא חלודים :

ג והמים יתן בתחלת ברכת הארץ כשמתחיל לומר נודה לך וכו' (כ"ג) ור"ל פי' דחי פירושו מוזג ולא מוזג כלומר דגם בהתחלה ימוזג מעט אך בברכת הארץ מוסיף עוד מעט מים ומסוגלת הש"ס פי' כן ע"ש וכן מבואר מלשון הרמב"ם ספ"ו שכתב וכיון שהגיע לברכת הארץ נותן לתוכו מעט מים ע"ש ובאמת נראה שגם מומעם אחר בהכרח לפרש כן דאל"כ היאך מתחיל לברך על כוס שאינו מלא אבל אם נאמר מעט מים א"ש דמקודם היו ג"כ כמלא אלא שמוסיף מיפין מים ושיטה ראשונה היא מהר"ף ובאמת יש מי שאומר שגם כוונת הר"ף כן הוא (כ"ח) ורש"י ו"ל פי' חי שימונגו בהכוס ולא שימונגו בכלי אחרת וישפוך לכוס של ברכה דבעינן שהיין חי כמות שהוא יכא להכוס וכו' וימונגו במים עוד פי' חי שיוציאנו מהחבית סמוך לברכה ע"ש ואצלינו שאין לנו חביתין לכל אחר ישפוך מהקנקן סמוך לברכה ואם שולח להמוכר יין שאצלו יש הבית יין ישלח סמוך לברכה ויש מפרשים רחי קאי אכוס כלומר שהכוס יהיה שלם ולא שבור רככלים אמרינן שבורתן זו היא מיתתן ולכן כשהוא שלם מקרי חי ואפילו השבר הוא בתחתית הכלי כלומר בהכסים של הכלי ג"כ אינו נכון אלא בשעת הדחק ומלא הוא כפשוטו שהכוס יהיה מלא וכל המכרך על כוס מלא נותנים לו נחלה בלי קצרים שגאמר ומלא ברכת ד' ודרום וירשה ונחל שני עולמים העוה"ו והעוה"ב (נמ"ס) ובחי נכון לצאת כל הדיעות (טו) אם אפשר אמנם כיינות שלנו כמעט א"א דכשיתנו מעט מים יתקלקל לגמרי :

ך עימור רב יהוה ה הוא מעפר ליה בתלמידים שהיה מושיב תלמידיו סביבותיו בשעת הברכה רב חסדא מעפר ליה בנמלי כלומר בכוסות סביב הכוס של ברכה ועיסוף ר"פ מעמף ויתכ רב אשי פרים סירדא ארישה ובתנו דכל ריא שמים לא יברך בהמצנח הרק שעל ראשו רק ישים הכוכע על ראשו (מנ"א סק"ה) ובין המנהג אבל בוהר שם מפורש כדי שלא יברך כגילוי ראש ע"ש ויש גוהנים גם עיסוף בבגד העליון (ט) ולא ראינו ולא שמענו מנהג זה :

ה ומקבלו בשתי ידיו כדי לראות חביות המצוה שמקבלו בכל כחו וכשמתחיל לברך נוטלו בימינו כדי שלא יראה עליו כמשוי והימין היא עיקרית ולא יסייע בשמאל אפילו להחויק יד ימינו כידו השמאלית אינו נכון אא"כ א"א לו באופן אחר ואם המכרך הוא אישר יד אוהבו בימינו שהוא שמאל כל אדם ואמר ליטול הכוס בבתי ידיים שזהו נגאי לכוס כאלו אינו רוצה לאוחזו ביד עצמו ולכן אם לובש בתי ידים צריך לחליצן בשעת ברהמ"ז בשמכרך על הכוס ויש מי

שכתב שנכון שהכוס יעמדנו על פיסת היד והאצבעות יסובבו להכוס וקופות ולא יעמידנו על האצבעות (טס נכס נל"ה) ויש מצריכים חוקא על האצבעות (הגר"ו נכס נגיד ומנוח) ורבינו הרמ"א סמוך ד' פסק דדווקא שתגע השמאל בכוס אמור אבל יכול להניחה ת"י ימינו שתיסייע לימין ומבניהו מהקרקע מפח אם הוא יושב על גבי קרקע ואם הוא יושב על השלחן מנביהו מן השלחן מפח בכתיב כוס ישועות אשא וגו' וכדי שיהא נראה לכל המסובין ויסתכלו בו (טו) ונותן בו עיניו שלא יסיח דעתו וכתב רבינו הרמ"א דלכן אין לוקחין לכוס של ברכה כלי שפיו צר שקורין גלו"ק גלא"ז לברך עליו שאין יכול להסתכל כהיין ויש שהשינו עליו דהכוונה להסתכל כהכוס ולא כהיין (ט"ז סק"ד ומנ"א סק"ו) ויש עוד מעט משום דמצוה לשהות כבת אחת את הכוס של ברכה ובכלי צר א"א (ד"מ) והשינו גם על זה דהעיקר שלא יכנס למיעו מעט מעט ולא לגרונו ויכול לשפוך לגרונו מעט מעט ולא יבלע עד שישפוך רובו (ט) ובוהר שם משמע להריא דההסתכלות הוא כהיין שבכוס ע"ש ומשגרו לאשתו שתשתה ממנו אפילו אינה אוכלת עמו על השלחן :

ן והנה ר' יוחנן אמר אנו אין לנו אלא ר' ובן מבואר מהרמב"ם ספ"ד ע"ש אבל הלור כתב בשם הגאונים דצריך כל ה' דברים כיון דמצינו ר"פ ורב אשי דבתראי נינהו עכרי עימוף ולא כר"י קי"ו"ל כן ואגן עכרין כולהון לכד עימור (טו) ודע דאפילו למאן דס"ל ברהמ"ז אין מעון כוס מ"מ כשמתכר על הכוס יש לנהוג באלו הדברים שכן פסק הרמב"ם שם ע"ש :

ז המכרך מיד שקבל כידו הכוס של ברכה אמור לו לדבר כדי שלא יסיח דעתו מהכוס והמסובין נכון ג"כ שלא ידברו או אך דינא אין עליהם איסור לדבר רק משהתחיל המכרך לברך ולא מיבעיא בשעה שהוא מכרך דאז מחוייבים להמות אונם ולשמעו ואם לא שמעו או שחו שיחה כמילה דאין יוצאין ידי חובתם אלא אפילו בין כרכה לכרכה כשהמכרך שותק אין להם לדבר ואם דיברו או א"צ לחזור ולברך ואפילו המכרך עצמו אם שח בין כרכה לברכה א"צ לחזור ולברך אבל אם הפסיק בריבור באמצע הכרכה שיהיה לחזור ולברך ואם הפסיק בשתיקה אפילו שיהא כדי לגמור את כולה א"צ לחזור לראש ועמ"ש בסו"ה דע רכל זה הוא לפי מנהגם כפי עיקר הדין שכולם שותקים ויוציאים ככרכת המכרך אבל אנחנו מברכים כל אחד בפ"ע ורק מסיימם הכרכה קורם המכרך כדי שיענו אמן מפני שאין אנו יוכלים לסמוך על השמיעה וכמ"ש בסו"ה נ"מ ונס רבינו הב"י כתב בסמוך ו' נכון הרבר שכל אחד מהמסובין יאמר בלחש עם המכרך כל ברכה

ברכה בהליכה יצאו אלא שלא עשאו מצוה מן המובחר ורק כשהיה מהלך בדרך ואוכף מברך כשהוא מהלך לכתחלה וא"צ לישוב לפי שאין דעתו מיושבת עליו ואתי למטיר ואסור לברך ברהמ"ז כשהוא עוסק במלאכתו ויתבאר בסי' קצ"א וי"א דגם ברבת מעין שלש צדיק לומר מיושב אע"פ שהברכה היא מדרבנן ויש סמך מן התורה לישוב בשעת ברהמ"ז דכתיב ושבעת וברכת שב עת וברכת (תוס' ספ"ד) ולעניין להפסיק באמצע הפרק או בין פרק לפרק י"א שרינה כתפלה ואסור להפסיק בכל עניין אלא מפני הסכנה וחמירא מק"ש ואינו מוכח המעט למה תהא חמורה מק"ש וברור הוא דהמטוב והמטיב אינו בכלל זה שהוא מדרבנן (ויגר' נחן עטס קת' ואינו מפסיק ע"ש ונראה דגם לרמז נעניו אסור ברהמ"ז כיון דמדינתא למסלה) :

ברכה וברכה אפילו החתימות ויקדים לסיים קודם המברך כדי שיענה אמן עכ"ל ויש נהגים שעד הון את הכל יוצאים בברכת המברך שזוהו עיקר ברכת היומין וכן עיקר (מג"א סק"ג) ומ"מ לא נהגנו כן וכתבו שאין נותנין כוס של ברכה אלא לטוב עין (פ"ו דטוטה) שזנא בצעע ונומל חסד בממונו (דש"י) שנאמר טוב עין הוא יבורך אל תקרי יבורך אלא יברך (גמ') ואם אין איש כזה יברך הגדול שבהם : ח ברהמ"ז אינה אלא מיושב בין שאכל כשהוא מהלך בבית ובין שאכל כשהוא יושב ובין שאכל כשהוא מיסב אין לברך אלא מיושב כדי שיוכל לכיין כטוב וגם לא יברך כשהוא מיסב שזוהו דרך נאות אלא ישב באימה ולא דווקא המברך דה"ה כל המטובין לא ישבו בקלות ראש אלא באימה ובריעבר אפילו

סימן קפד דברה"ז במקום שאכל ודין מי ששכח ולא בירך . וכו' מ' מעיפים :

אחרת (ט"ו סק"א וז"ר) וכל המחמיר כזה אינו אלא מן המתמיהין וגורם ברכות לבטלות (ז"ר) ואין חילוק בין שזנא למיזר דבשניהם יחזור למקומו ויברך ואם לא עשה כן אלא שבירך במקומו יצא וכבר נתבאר בסי' קע"ח דצדיקים המעונים ברכה במקומו דינם שזה לפת ולכן גם באלו מחוייב לחזור למקומו ולברך אפילו בשונג ואפשר דבאלו יש לסמוך ע"ד הרמב"ם שבשונג יברך במקום שזנבר וכן נלע"ד עיקר (דו"ט) כס"ס שמה קי"ל כהרמב"ם וחת"ס הטיור שמה רק פת עטון ברכה במקומו והגם שמהמג"א סק"ו לא שמהע כן ע"ש מ"מ נראה כן ודו"ק) :

א ברהמ"ז צריך להיות מיד אחרי נמר האכילה במקום שאכל דווקא וכבר נתבאר בסי' קע"ח שו"א שכל שבעת המינים מעונים ברכה במקומם דווקא וי"א שרק חמשת מיני דגן צריכים ברכה במקומם אפילו באותן שאין ברכתן המוציא אלא כורא מיני מזונות צריכים ברכה במקומם אבל אותן שברכתן העץ אפילו הם משבעת המינים א"צ ברכה במקומם ע"ש ומה נקרא שינוי מקום מחדר לחדר אבל בחדר אחד אפילו הוא גדול מאד יכול לאכול בזווית זו ולברך בזווית אחרת וגם מחדר לחדר כשרואה מקצתו הוי כחד מקום ואם אכל על דעת לברך בחדר אחר מותר כמ"ש שם :

ד וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' בר"א כשאין לו פת עור אבל אם יש לו פת עור יאכל במקום השני מעט ויברך רק שלא יחא רעב מאכילה ראשונה עכ"ל בלומר אפילו אכל שמה פהית מכיית מ"מ כיון דגמר האכילה שם יכול לברך שם כמ"ש בסי' קע"ח אמנם זהו לדעת הרא"ש אבל דהרמב"ם נתבאר שם דצריך ברכה תחלה על מה שיאכל וברכה למפרע על מה שאכל ע"ש וגם כוונת רבינו הב"י כן הוא דמטום דמקודם אמר ואם בשונג דהרמב"ם יברך במקום שזנבר ולהר"י והרא"ש גם הוא יחזור למקומו ויברך לזה אומר בר"א וכו' בלומר דהרמב"ם הרי יכול לברך שם ולהר"י והרא"ש מהני שיאכל במקום השני וזה שכתב ובלברך שלא יחא רעב מאכילה ראשונה היא פשוט דאם כבר עבר וזן רב מאכילתו לא שייך ברהמ"ז עוד (ודכרי מהמ"א סק"ג אינן מוביטס כלל כמ"ש הפמ"ג והמהמ"ש ע"ש ועיקר קושטו ל"ק כלל דפשיטא דהכי אדלעיל קאי לדעת הרמ"ש דעו דחס עד טיבה למקומו יתעכל המזון לכל הדעות וירך במקום שזנא וכו' ודו"ק) : ז אכל ואינו יודע אם יברך ברהמ"ז אם לא צריך לברך מספק מפני שהיא מן התורה ומפיקא דאורייתא

ב ומי שאכל והלך לו ולא בירך במקומו פסק הרמב"ם בפ"ד דאם היה מיזר יחזור למקומו ויברך ואם היה שונג מברך במקום שהוא נזכר שם וגם במיזר אם לא חזר למקומו ויברך במקום שזנבר יצא אבל המור פסק דגם בשונג מחוייב לחזור למקומו ולברך אך אם לא עשה כן ויברך במקום שזנבר יצא אבל במיזר אף אם בירך במקום שזנבר לא יצא וצריך לחזור למקומו ולברך פעם אחרת (להטיור סוסק ככ"ס ברפ"ח והרמב"ם סוסק ככ"ה ועמו"ס נ"ב : ד"ה כגוליה) : ג אמנם רבים תמהו על המור דמנ"ל לומר דבמיזר אם בירך שלא במקומו דצריך לברך פעם אחרת דזה אינו מביאר כשום מקום דנהי דעשה עכירה מ"מ כיון דמן התורה וודאי יוצא כמו בשונג דמן התורה לא שייך לחלק בין שונג למיזר כמובן וא"כ אתה צ"ל דרבנן גזרו כן לחלק בין שונג למיזר דבמיזר גם בריעבר לא יצא וזה לא נמצא בנ"מ כלל ולא אחד מן הראשונים שכתב כן ולכן אף שיש מן המפרשים שנדרקו לקיים דבריו ע"פ סוגית הש"ס אין הדברים מוכרחים כלל ולדינא אין לברך פעם

יוכל לשער זה וכ"ש באכילת פירות ושתייה ולבד זה לא שייך שיעור זה אלא כשאכל כל צרכו אבל אם אכל מעט הא אדרבא תאוותו מתגברת יותר ועכ"ז חייב לברך וכמה יהא השיעור בזה (עפ"ז סק"ט ומ"א סק"ט):

י והנה בנמ' שם איתא מי שאומר דשיעור עיכול הוא כרי הילוך ד' מילין ולפירש"י באכילה מרובה ד' מילין ולהתוס' באכילה מועמת ד' מילין ע"ש אך זהו למאן דס"ל שם דשיעור עיכול הוא כל זמן שיצא מחמת אכילתו אבל למאי דקו"ל כל זמן שאינו רעב כמ"ש אין ראייה דס"ל בן מ"מ נם אין ראייה שחולקין על זה ולכן באמת יש מי שאומר כן דבאכילה מועמת הוא ד' מילין בהכרעת רבותינו בעלי התוס' ובאכילה מרובה כל זמן שאינו רעב מחמת אכילתו (פ"ז ס"ט) ושיעור ד' מילין הוא שעה וי"ב חלקי שעה ומ"מ עדיין לא ידענו כמה הוא אכילה מרובה וכמה מועמת מיהו עכ"פ זהו וודאי דעד ד' מילין צריך לברך ולכן אין דרך אחרת כששהא יותר משיעור זה שאכל עתה כו"ל ויברך ברהמ"ז (מ"א ס"ט) וכן צריך לעשות וכן בכרכה אחרונה של שארי דברים אלא שבוה אם הפיח דעתו צריך לברך גם ברכה ראשונה ויראה לי בכלל הדברים כשיש ספק אצל האדם אם שהה כרי עיכול אם לאו בפת צריך לברך ברהמ"ז ובשאר דברים לא יברך מספק (כנ"ל ט"ד):

י שיעור אכילה לברך ברהמ"ז הוא בכוית בינוני והוא מדרבנן ומדאורייתא דווקא כרי שביעה (מ"א סק"ט) והלבוש כתב דבביצה הוא גם התורה ע"ש ויש מן הראשונים שסוברים כן (הר"י והר"ס ורי"ז כמ"ס הא"ר סק"ט) אבל רוב רבותינו אין סוברים כן ועוד יתבאר בזה בס"ד קצ"ו בס"ד (ודע דלדין ספק א"ס נייד דחייב לברך ברהמ"ז גם כמ"ס הדין כן ופס"ט סק"ט ודו"ק):

סימן קפה דינים בברכת המזון. ובו י"ד סעיפים:

בכל לשון שאתה מברך אין הכוונה בכל לשון שאתה רוצה אלא הכוונה אם אינך מבין לה"ק תברך בכל לשון שאתה מבין לברך (ומלשון רמ"י ס"ט שמענו לא קנט לו הכוונה לשון עכ"ל לא שמענו כן ויש ליישג ודו"ק):

ב והנה ברור שלפנינו קמו עדת גוריעים כחוק למדינתינו להתפלל ולברך ברהמ"ז בלשון לעז ויסודם על משנה דמוסה דאלו נאמרין בכל לשון ונדולי הרור שהיו או בימלו דבריהם ואני אימר שהעדה רבשה הזאת לא ירדו לדעת חבמי הש"ם כלל דהנה בעמנה נחשבו הרבה דברים. שנאמרם בכל

דאורייתא לחומרא והוה דווקא כשאכל כרי שביעה כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת אבל אם לא אכל כרי שביעה חיובו מדרבנן ומפיקא דרבנן לקולא וכשהוא חוזר מספק חוזר גם ברכת הטוב והמטיב אף שהוא דרבנן דכיון דנהחייב נתיחייב ככולה שכן היתה התקנה שכל פעם שיברך ברהמ"ז יברך גם הטוב והמטיב ומ"מ אינו יכול להוציא אחר שאכל ולא בירך בוודאי דמסק אינו מוציא הווראי ואע"נ דמי שאכל שיעור דרבנן מוציא את מי שאכל שיעור דאורייתא זהו מפני שהוא וודאי עכ"פ אבל לא כשמברך מפני הספק (ע"ש נ"ט הפ"ח וכן עיקר) וע"י בסעיף מ' מ"ש שם:

י ועוד נראה דווקא כשאכל וודאי וספק אם בירך דחייב לברך אבל אם יש ספק אם אכל או לא אכל או שאכל וספק אם אכל פת אם לא אינו מברך והמעט דהא לכאורה לא שייך בזה לומר מד"א לחומרא ומחוייב לברך דהא יש כננד קולא דאם בירך מקודם הוי עתה ברכותיו לבטלה אלא דהעניין כן הוא דכשאכל וודאי והחיוב מוטל עליו בוודאי לברך ולכן בספק תורה אי אתה יכול לפוטרו מחיובא דרמי עליה משא"כ אם יש ספק בעיקר חיובו אי אתה יכול להטיל עליו לברך דשמא אינו חייב כלל לברך וברכותיו לבטלה (ע"פ סק"ט והנ"ל ט"ד כתנתי ודו"ק):

י ער אימתי יכול לברך ער שיתעכל המזון שכמעתי וכמה הוא שיעור עיכול כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה (גמ' י"ג): ומשעה שנתחיל להיות רעב אע"פ שלא נתעכל עדיין לנמרי כיון שהתחיל להתעכל שוב אינו מברך וכן לעניין שתייה או אכילת פירות אם אינו צמא או רעב לאותם פירות אף שלפירות אהריוס תאב יברך כשאינו בקי לדעת אם נתעכלו וכאמת קשה לשער בזה כי העיכול אינו אלא התחלת עיכול דנמר עיכול הוא זמן רב ולא פחות מששה שעות אלא התחלת העיכול (מ"א סק"ט) וא"כ מי

י כרהמ"ז נאמרת בכל לשון שנאמר וברכת את ה' אלהיך בכל לשון שאתה מברך (סוטה ל"ג.) ונ"ל דהוה דווקא כשאינו מבין בלה"ק והבי משמע כירושלמי שם שאומר דלכן ברהמ"ז נאמר בכל לשון כרי שירוע למי הוא מברך וכן כתפלה כרי שיהא יודע לתבוע צרכיו ע"ש ומבואר דלכן התירו לו בכל לשון ואם מבין בלה"ק הלא יודע למי הוא מברך אלא וודאי דווקא כשאינו יודע בלה"ק ועוד אימר שם כירושלמי לעניין מגילה דאם היה יודע לקרותה אשורית ולעז אינו יוצא בה אלא אשורית ע"ש וא"כ גם בברהמ"ז ובתפלה נ"כ כן הוא וזה שבנמ' אמרו

בין בור לבור ובאמת בסמ"ג (מנוס כ"ז) ליתא לרחייה
 זו רק על כך רמגילה דפרסומי ניסא שאני ע"ש וגם
 רחיה זו לא אבין שרתי במגילה שם אומר אמו אמן
 האחשתרנים בני הרמכים סבי ידעוין אלא מצות
 קריאה ופרסומי ניסא הרי שלכך פרסומי ניסא אומר
 גם מעם מצות קריאה הרי שיוציאים בקריאה זו אע"פ
 שאינם מבינים (ומלשון הרא"ש והמרדכי משמע שלפניהם
 היתה הגירסא רק מעטס פרסומי ניסא ע"ש וגם ברמב"ם
 פ"ה הס"ו משמע להדיא לא כן וכן צ"ה"ף ובר"ף וכן הסמ"ג
 ע"כ כחז צ"ה"ף כדעת רש"י מ"ט):

ן מיהו אפילו לדברי רבותינו אלה אין זה רק
 בהשומע אבל המברך לעצמו או המתפלל אע"פ
 שאינו יודע כלום מ"מ יצא וכו' הלבוש כס' קצ"ג
 סעיף א' וז"ל והוה ההפך בין המברך ובין השומע
 שהמברך יוצא בברכת עצמו אע"פ שאינו מבין כיוון
 דשופס הברכה כך הוא והשומע אינו יוצא אא"כ
 מכין מה שיאמר המברך עכ"ל וכו' כמה גדולים
 (מג"א נר"ס ס"ב וע"ת ופמ"ג נר"ס קל"ג) ועוד כתבו
 דמנהג העולם ברש"י דהנשים יוצאות בשמיעה אף
 שאין מבינות כלום (נ"ס כס' ק"ג ומג"א ע"ס סק"ב
 וע"ש נט"ז) וכו' רבינו הרמ"א בספרו ד"מ שם וכן
 מבואר מדבריו כס' קצ"ט סעיף ז' כמ"ש שם ובאמת
 זהו גם דעת הבה"ג והר"ף והרמב"ם כמ"ש:

ן ודע שאחד מהגדולים יצא לחלק דאף המברך
 בעצמו אם אינו מבין תיבות הברכות שיצא מפיו
 לא יצא אפילו בלה"ק (הגר"ז כס' ז"א) וכתב הש"ס
 דכיון שאינו מכין התיבות אין אני קורא בו וברכת
 את ד' אלקיך אע"פ שיודע למי מברך ע"ש ומאד
 תמוה דכיון שיודע למי מברך שפיר קרינו בו וברכת
 את ד' אלקיך כלומר שנותן שכח והודיה להאל
 יתברך והרי חסרון כוונה אינו מעכב נם בק"ש רק
 בפסוק שמע ישראל כמ"ש כס' ס' ובתפלה רק
 באבות כמ"ש כס' ק"א ועוד אם נאמר כן נמצא
 שכמה אלפים ישראל אין יוצאין ידי חובתן
 בברהמ"ז והלילה לומר כן ועוד כיון דלדעת רש"י
 והבה"ג והר"ף והרמב"ם גם השומע יצא אף כשיאמר
 מבין ואיך נעשה פלוגתא רחוקה לדעת החולקים דאף
 המברך עצמו לא יצא ולכן העיקר להינא כמ"ש ולכך
 שהעולם תופסים לעיקר כדעת רש"י כמ"ש שכן
 נראה פשוטיו לשון הש"ס וגם רבותינו החולקים לאו
 מילתא דפסיקא קאמרי כמבואר מדבריהם למענין
 בהם וכל זה הוא בדיעבד אבל וודאי לבתחלה ועיקר
 המצוה להבין מה שאומר ומה ששומע בשום לב וכן
 כשיצא ידי חובתו בשמיעה מאחר צריך השומע
 לכיון לצאת המברך יכוין להוציא וזה מעכב נם
 בדיעבד (ומ"ס הגר"ז דמגילה ע"ש ולא אבין דעת
 האומע והקורא לא ידעתי והרי במגילה רק האומע קאי דלשון

המסנה

בכל לשון וודיש בנמ' מעמים על כל אחד למה
 תוא בכל לשון והרבה דברים שרווקא בלשון הקודש
 וודיש בנמ' על כל אחד למה הוא דווקא בלה"ק ע"ש
 ואינו מוכן דאם מצד הסכרא לא היינו אומרים שצריך
 דווקא בלה"ק למה צריך קרא על אלו שבכל לשון
 ואם מצד הסכרא היינו אומרים שדווקא בלה"ק למה
 צריך קרא לאלו שדווקא בלה"ק:

ג אמנם עיקרי הדברים כן הוא וודאי כיון שהתורה
 ניתנה בלה"ק והוא הלשון המקודש שבו נברא
 העולם בוודאי מצוה וחובה שבכל דבר הנוגע לתורה
 ולמצוה צריך לה"ק דווקא למי שיודע לה"ק ואף מי
 שאינו יודע בלה"ק לא היינו מתירין אותו לאמר
 בלשון אחר ולכן צריך קרא להתיר למי שאינו יודע
 לה"ק בדברי הירושלמי שהבאנו וממילא דאין כדברים
 אלו לה"ק לעיכובא ואפילו היודע לה"ק ועכר והתפלל
 ובידך בלעז יצא מן התורה אלא שעבר עבירה דזה
 אין סכרא לומר שמי שאינו יודע לה"ק יכול לומר
 בלעז לבתחלה ומי שיודע גם בדיעבד לא יצא (וזהו
 כוונת רש"י ע"ס עהגלנו בסעיף ה') ולפ"ז צריכי קריא
 להתיר לבתחלה למי שאינו יודע לה"ק ולאותם
 שצריך דווקא לה"ק לעיכובא צריכי קריא דאף
 בדיעבד לא יצאו ולפ"ז פשיטא דאיסור גמור הוא
 לריון להתפלל ולברך בלשון לעז וכבר נתבאר בס' ב
 ק"א דלשון לעז צריך שיהא מועתק ממש מלשון
 לה"ק אל לשון לעז מלה במלה בדקדוק ע"ש:

ד אם צריך להבין הלשון לקמן בס' תר"צ יתבאר
 לענין מגילה דבלעז צריך להבין אם לאו לא
 יצא אבל בלה"ק אף אם אינו מבין יצא הן הקורא
 והן השומע ע"ש ורש"י ז"ל למד מזה דה"ה בכל
 המצות כן הוא כמ"ש המדרכי בשמו בפ"ה דברכות
 ע"ש ולפ"ז המתפלל והמברך בלה"ק יצא אע"פ
 שאינו מבין וכן השומע וכן משמע להדיא בברכות
 (מ"ה): רחמי שנים שאכלו כאחת מצוה לחלק (ש"ל
 אחד ינכר לעמו) בר"א כששניהם סופרים אבל אחד
 סופר ואחד כור סופר ככלל ובור יוצא אף שהבור
 אינו מבין בלה"ק:

ה אמנם רבותינו בעלי התוס' שם כתבו וז"ל וגשים
 צ"ע אם יוצאות בברכת הוימון של אנשים מאחד
 שאין מבינות ויש מביאין ראיה שיוציאות מדאמר
 לקמן סופר מברך ובור יוצא וכו' מיהו יש לדחות
 דשאני בור שמבין בלה"ק יודע קצת מאי קאמר
 ואינו יודע לכרך אבל נשים שאינן מבינות כלל מצי
 למימר דלא נפקי והא דאמר כמגילה (י"ז) לועז
 ששמע אשורית יצא פרסומי ניסא בעלמא שאני
 כדאמרינן התם וכו' עכ"ל וכו' שם הרא"ש והמרדכי
 וכו' המור והש"ס בס' קצ"ג ע"ש ולא אבין דעת
 רבותינו דמג"ל דהבור מבין בלה"ק וחרי הרבה
 בורים יש שאינם מבינים כלל וכי חלקה הברייתא

דאלי דווקא כור שמכין מה שאומרים ולא נשים שאין מכינות כלל וכמ"ש במעוף ה' ולכן כתב יש מי שאומר וזה ראיה שגם רבינו הבי"ל לא סיל כהתום והרא"ש וכמ"ש שם (והמג"א סק"ג כתב ל"פ למה כתב יש מי שאומר ע"ש ודכינו תמוזין כמ"ש דכתיב קל"ג כתב בעלנו כתום ורא"ש ע"ש לכן כתב יש מי שאומר ודו"ק):

יב המור הביא ירושלמי (תרומוט פ"ח) שכור מהו שיכרך חד חסיד שאל לאליהו א"ל ואבלת ושכעת וברכה אפילו מדומדם פי' נדרם ואינו מיושב כדעתו עב"ל המור והסמ"נ (מ"ע י"ז) פי' מדומדם כמו אבן דומם כלומר שכור ואינו יכול לדבר כראוי ע"ש ובמקום אחר פי' דלפעמים מכה רוכ שובע אכילה ושתיה נופל שינה עליו ואינו מיושב כדעתו ומ"מ אמרה תורה וברכת (כן הניח הפרשה משמו) ומפורש שם בירושלמי דאפילו אינו יכול לדבר בפני המלך ע"ש ובתפלה אינו כן כמ"ש בס"י צ"ם ומפורש בן בעירובין (ס"ד) ואף נם כשתהו כשיכול לדבר בפני המלך לכתחילה לא יתפלל אלא שבדיעבד תפלתו תפלה אבל בשכור שאינו יכול לדבר בפני המלך נם בדיעבד אינה תפלה כמ"ש שם ובכרהמ"ז וכל הכרכות אפילו ככה"ג מברך לכתחילה וז"ל הירושלמי שם (ה"י ד') שתהו אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תחנונים שכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו יגדופים איזה שתהו כל ששתה רביעית שכור ששתה יותר תמן אמרו כל שאינו יכול לדבר לפני המלך וכו' שכור מהו שיכרך ואבלת ושבעת וברכת אפילו מדומדם ע"ש הרי מפורש דאף כשאינו יכול לדבר לפני המלך מברך ברהמ"ז וה"ה כל הכרכות:

יג אבל רבותינו בעלי התוס' בעירובין שם לא כתבו כן וז"ל שכור וכו' וצ"ע אם יש להשוות כרכות לתפלה לענין צואה ושכור יבע"כ לאו לכל מילי דמיין דהא שתהו אל יתפלל עד שפיג יינו וכו' ופשיטא דשתהו מברך ברהמ"ז וכל הכרכות כדאמר בירושלמי דכרכות ואבלת ושבעת וברכת אפילו מדומדם עכ"ל הרי שתפסו דברי הירושלמי דק כשתהו ולא בשכור ובחכרה שלפניהם היתה נידמא אחרת כירושלמי והם כתבו שהירושלמי הוא ככרכות ולפנינו לא נמצא שם רק בתרומוט וגם הרא"ש כתב כן ע"ש אמנם בכרכות (ל"ב): הביאו בעצמם הירושלמי דתרומוט דשכור יכול לברך כרהמ"ז ע"ש וכ"כ שם הרא"ש ע"ש ודכריהם סותרים זא"ו והעיקר כמ"ש בכרכות שכן פסקו הסמ"נ ותר"י (תע"י"ט) והמרדכי:

המנהג כן הוא ע"ש וכו' דלי חילוק גדול יש כמ"ש הלכות ודו"ק):

ח כתב הרמב"ם כפ"א מכרכות דין ה' נוסח כל הכרכות עזרא ובית דינו תקנום ואין ראוי לשנותם ולא להוסיף על אחת מהם ולא לגרוע ממנם וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בכרכות אינו אלא טועה וכל כרכה שאין בה הוכרת השם ומלכות אינה כרכה אא"כ היתה סמוכה להכירתה וכל הכרכות כולן נאמדין ככל לשון והוא שיא"ר כעין שתקנו חכמים ואם שינה את המטבע הואיל והזכיר אוכרה ומלכות ועניין הברכה אפילו בלשון חול יצא עכ"ל כיאור דבריו דכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים אינו אלא טועה כלומר ומ"מ יצא כמו שסיים הרואיל שהזכיר אוכרה ומלכות ועניין הברכה יצא והדיון הראשון הוא בשמכרך בלה"ק והדיון השני בשמכרך בלשון חול (ופסק כר"מ מ': ולא כר"י ס"ס וכדעת כל הפוסקים וכ"כ המנהג בהגמ"י אות כ' והכ"מ והגמ"י תפסו דפסק כר"י מ"מ אינו אלא טועה כוונתו טעם יאם והקטו עליו דכירושלמי פוסק להדיא כר"מ והכ"מ נדחק בדבריו ע"ש וה"ל ליה וכוונתו כמ"ש וכדעת כל הפוסקים ודו"ק):

טז עוד כתב כל הכרכות כולם צריך שישמיע לאונו מה שהוא אומר ואם לאו השמיע לאונו יצא בין שהוציא כשפתיו בין שיכרך בלבו עכ"ל ופסק בן ע"פ מה דתניא (ע"י) לא יכרך אדם ברהמ"ז בלבו ואם בירך יצא ע"ש וצ"ל אע"ג דקיי"ל דהרהור לאו כריכור דמי כק"ש במ"ש לעיל ס"ב ספק ו' והוכחנו שם דגם דעת הרמב"ם כן היא ע"ש אמנם לענין כרכות ס"ל דכריכור דמי דבק"ש כתיב ודברת כם כמ"ש שם:

י אמנם רש"י וז"ל כתב דהא דתניא ואם בירך יצא היינו שלא השמיע לאונו דכן פי' על בלבו שלא השמיע לאונו ע"ש וכוונתו דא"א לפרש בלבו ממש דהא קיי"ל דהרהור לאו כריכור דמי וכן הוא דעת כל רבותינו הראשונים וכן פסקו בטור וש"ע סעיף כ' וז"ל ואם לא השמיע לאונו יצא ובלכ"ז שיוציא כשפתיו עכ"ל אבל בהרהור בלכ"ז לא יצא (מג"א סק"ה) ואם מחמת חולי או אונס אחר קרא בלבו יצא (ס"ט) שהרי גם כק"ש כן הוא כמ"ש בס"ב וכן יעשה במקום שאינו נקי למצוי כמ"ש שם רבינו הרמ"א ע"ש וכן יראה לוי בכרכה אחרונה כשמוסיף אם בירך כן דא"ו צ"ל לברך לברך ברהמ"ז ויהרהר אותה בלבו ויצא עכ"פ לדעת הרמב"ם:

יא כתב רבינו הבי"ל במעוף נ' יש מי שאומר דבעה"כ עם גבוי ואשתו צריך לברך בקול רם כדי שיצאו שכרכות עכ"ל וחינו כשהם אינם יכולים לברך וכמו שאמרו בגמ' וז"ל מברך וכו' ויצא וכתב יש מי שאומר משום דהתוס' והרא"ש כתבו

יד' ולפ"ז מ"ש רבינו הבי"ל במעוף ד' אפילו נשתכר כל כך עד שאינו יכול לדבר כראוי יכול לברך ברהמ"ז עכ"ל כדור הוא שכוונתו אף כשאינו יכול לדבר לפני המלך אך מטה שכתב אח"כ במעוף ה' וז"ל

לדבר כדאוי ובין אינו יכול לדבר כלל אבל העיקר-
 לדינא דבכל עניין יכול לברך ברהמ"ז אם לא כשהניע
 לשכרותו של לומ וגם מפרשי הש"ע (ע"ז ומג"א)
 הסכימו כן להלכה וכן מבאר מדברי רבינו הרמ"א
 ר"ם צ"ט ע"ש וכן מפורש בוודר תרומה (ד' ק"ג :)
 ושם מפרש מעם ההפרש בין תפלה לברהמ"ז ע"ש :

וזה"ל אם בירך היתה צואה בננדו או שהיה שכור
 נסתפקו התוס' והרא"ש אם צריך לחזור ולברך ומשום
 מי רנלים פשימא שאינו חוזר לברך עכ"ל והוה ע"פ
 דבריהם בעירובין וסוחר למ"ש מקודם ובאמת הלוש
 השמות שכור ע"ש אמנם דעת רבינו הב"י נראה
 להשוות דבריהם ולהלק בשכור עצמו בין אינו יכול

סימן קפו אם נשים וקטנים חייבים בברהמ"ז . ובו ד' סעיפים :

אינה חיובית אבל ברהמ"ז לאחר אבילה היו חיובית
 והיו כברכת המצות אלא שמדרכנן אמרו שכל וכן
 שלא אבל כוית דגן אינו יכול להוציא אחרים וכן
 מפורש בנמ" (מ"ח' ושמעון בן שטח היה ס"ל לדמות
 לגמרי למות ע"ש ודו"ק) ולפיכך אם רק אבל כוית יכול
 להוציא אחרים משא"כ נשים אם אינן חיובות כלל
 (רס"ג ט"ז ע"מ') והא דאמרינן בירושלמי פ"ג
 דברכות דברהמ"ז לא דמי לכלל המצות משום דכתיב
 ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך והו'
 מדרכנן (ס"ט) והטור הביא דעת ר"י שבאמת אף מי
 שלא אבל יכול להוציא אחרים ע"ש והוה דעת התוס'
 בברכות שם (סד"ה עד) וכתבו דזה דאמרינן בנמ"
 שצריך שיאכל כוית דגן והו' לעניין זימון שצ"ל
 שאכלנו משלו אבל בלא זימון יכול להוציא אחרים
 והטור חולק בזה ע"ש והכי קו"ל דכן נראה דעת
 רוב הפוסקים (ודעת הרמב"ם ס"ה דכאמת מי שאל רק
 כוית אינו יכול להוציא מי שאכל כדי שציעה וז"כ הרשב"א
 בטע נעל הלכות ע"ש והוה דעת נה"ג ע"ש) :

א נשים חייבות בברהמ"ז דהיא ומ"ע שלא הזמן
 נרמא דמתי שאוכל מחייב לברך ומ"מ איסתפקא
 לה בנמ" (ז') אם חיובן מן התורה או רק מדרכנן
 וכן התורה פטורים משום דכתיב וברכת וגו' על
 הארץ הטובה וגו' ונשים לא נטלו חלק בארץ (רס"ו)
 ואע"ג דגם כהנים ולוים לא נטלו חלק בארץ מ"מ
 היה להם ערי מנרש ועוד כיון שנמלו תרומות
 ומעשרות מגדולי הארץ היה כושר להם חלק בארץ
 משא"כ נשים ועוד כיון דבברכת הארץ מחייבים
 לומר על בירתך שנתחמת בבשרינו ועל תורתך
 שלמתנתו ונשים אינן לא בברית ולא בתורה (תוס')
 ואין לומר דגרו דפטורי מברכת הארץ אבל מברכת
 הון למה יפטרו דהא מקודם תיקן משה רבינו ברכת
 הון בשעה שירד להם המן ויהושע תיקן ברכת
 הארץ כשנבנסו לארץ ודוד ושלמה תקנו בונה ירושלים
 (מ"ח') וסתתקן משה ורואי גם לנשים תיקן שהרי
 גם לרן ירד המן וא"כ במה נפטרו אח"כ וכן מבונה
 ירושלים למה פטורות דו"ל דכיון דילפינן מקרא
 וברכת זו ברכת הון וכו' על הארץ זו ברכת הארץ
 הטובה זו בונה ירושלים (ס"ט) ולכן כל שנתחייב
 בברכת הארץ חייב ככולן וכל שלא נתחייב בברכת
 הארץ פטור מכולן ועוד משום דנשים חיוב מוונתן
 על בעליהן שהאיש מחייב לזון את אשתו לפיכך גם
 עיקר ברכת הון י"ל דאינו שייך לרן וכן בניין
 ירושלים עיקרו לאנשים והנשים מפלות לאנשים
 (כנלע"ד) :

ג דעת הראב"ד והרשב"א שהבעיא נפשמה ונשים
 חייבות בברהמ"ז מן התורה ויכולות להוציא גם
 אנשים ומ"מ לעניין זימון אין מצטרפות משום
 פריצותא ויתבאר בס' קצ"ט אבל דעת התוס'
 והרא"ש דהבעיא לא נפשמה והו' ספיקא דינא והו'
 גם דעת הרמב"ם בפ"ה ע"ש וכן פסק רבינו הכ"י
 בסעף א' ולכן אינן מוציאות אלא מי שחיובו מדרכנן
 כמו אשה וקמן ועבד דינו כאשה ומוטמום ואנדרוגינים
 הם ספק איש ספק אשה ולכן האשה אינה מוציאה
 אותם והם אינן מוציאות את האיש וגם אינם מוציאות
 וא"ו דשמא זה זכר וזה נקבה ויש מהפוסקים דפשימא
 ליה דמסקנא דסוגיא הוא דנשים אין חיובן אלא
 מדרכנן והוה דעת רבינו יונה (עכ"ל) וכן הוא דעת
 הוודר תרומה (קס"ח :) ע"ש (עמ"ג סק"ה) :

ב ואמרו בנמ" שם דיש ג"מ אם חיובן מדאורייתא
 או מדרכנן דאם מן התורה יכולות לצאת לאנשים
 ואם מדרכנן אין יכולות לצאת דלא אתי דרבנן ומפיק
 דאורייתא ואע"ג דקו"ל שמי שאכל כוית דגן יכול
 לצאת למי שאכל כדי שביעה אע"ג דמן התורה
 אין חיוב רק כדי שביעה כדכתיב ואכלת ושבעת לא
 דמי חדא דלדעת הראב"ד בפ"ה דברכות גם
 מדאורייתא חייבין בכיות ע"ש ואפילו לדעת הרמב"ם
 והתוס' דכיות הוא רק מדרכנן מ"מ כיון דעיקר
 חיובו מן התורה ובאמת מן התורה היה יכול להוציא
 אחרים גם כשלא אבל כלל כמו כל ברכת המצות
 שכל ישראל ערבים ולא דמי לברכת הנהנין שאין
 יכול להוציא אחרים כשהוא אינו נהנה בברכת הנהנין

דאין חילוק, ע"ש ולדעת הראב"ד דביות חיובו מן התורה בכל עניין אין ביכולתם להוציא אנשים גדולים והוא דבן מברך לאביו ואשה לבעלה אין הכוונה שמוציאין אותן אלא שעונה אחריהן מה שאומרים ומברך בעצמו והוא דצריך לקריאתן מפני שאינו בקי ולכן באמת שנינו שם תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכים לו ע"ש (ונגזר אינן נחטטין לברהמ"ז) :

אינה מוציאה את האיש אא"כ אבל רק כוית וזהו ששינוי בסוכה (ל"ה) בן מברך לאביו ואשה לבעלה ועבד לרבו דכיון שהם אכלו כדי שביעה ויש עליהם חיוב מדרבנן מוציאים לאנשים שאכלו רק כוית שנים הם חיובם מדרבנן ואם גם הם אכלו רק כוית אינן מוציאים דלא אתו תרי דרבנן ומפקי חד דרבנן (תוס' ספ"ג דמגילה) ויש מי שגמגמם בזה (מנ"א סק"ג) וגם מלשון הרמב"ם בפ"ה דין מ"ז נראה יותר כדעיה זו

סימן קפז נוסח ברהמ"ז ודיוקים שבהם. ובו מ' מעיפים :

כל בעל חי שהוא שש ושמה במונותיו ושימאם מאכל אחר והוא הכוונה ונזכין מוזין לכל בריותיו אשר ברא כלומר שהכין טבע זה הבעל חי למונותיו דווקא ומביא ראיה לזה ממה שאמר רוד פותח וגו' ומשביע לכל חי רצון כלומר שכל בעל חי מלא רצון במונותיו ומביא מזה הפסוק ראיה שכן היתה כוונת משה רבינו (ואין להקשות על נוסח זה מיוצאנו ס"ק דנרכות סוף הל' ה' דלחין אומרים כרעה פסוק ע"ג דשם הכוונה אחר הכרעה ולאילו לפי' ההרדיוס שם בשם הר"א דלקודם קאי ג"כ לא שייך כלן שמדבר נכסחו כל פקדו וראיה שהיו גם קודם נכית הארץ מסיים בפסוק דוחלת ובכפת ודו"ק) :

א' נ' ברכות של כרהמ"ז הם מן התורה כדתניא (מ"ה) : מניין לברהמ"ז מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת וזו ברכת הון את ה' אלהיך וזו ברכת הוימן על הארץ וזו ברכת הארץ הטובה וזו בונה ירושלים וכן הוא אומר הדר הטוב ונו' הטוב והמטיב ביכנה תקנה והוא דאמרינן שם מקודם דמשה תקן ברכת הון ויהושע ברכת הארץ ורוד ושלמה בונה ירושלים אין הכוונה שהם תקנו עיקר הדבר דהוה מן התורה אלא שהם סידרו נוסחי הכרכות (רענ"א) :

ב' ברכה ראשונה פותחת בברוך וחותמת בברוך שהיא ברכה איובה שיש בה כמה עניינים דישי בה שבה שהשית' ון את כל העולם ותפלה שאל יחפר לנו מוזן לעולם ועד ולכך שהוא יתברך ון מוונת ההכרחים שא"ל לחיות כלעדם עוד מפרנס לכל ומטיב לכל גם במוותרות וגם מכין מוזן לכל בריה ובריה מוחמצא ממוותרת במקום שהיא כמו שאמר דוד נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו וקבעוה בברכה הראשונה ויש מוסיפין לומר כי לעולם חסדו עמנו ואין לומר כן כי חסדו הם עם כל חי (טור) וכן יש מוסיפים בתהלת הברכה לאמר ברוך משביע לרעובים ברוך משקה לצמאים ברוך אתה וכו' הון את העולם וכו' ואין לאומרו שאינו מנוסח הברכה וכל המוסיף נורע ומשנה ממטבע שמבעו חכמים (טור) וכן מה שנדרפס כאיזה סידורים מקודם הברכה ברוך הוא וברוך שמו מעות הוא וכל המשנה ממטבע שמבעו חכמים אינו אלא טועה אף שיצא ידי חובתו וכמ"ש בסו"ה קפ"ה סוף פ' ח' ע"ש :

ד' בתן ובחסד וברחמים ויש נורמים בתן בחסד וברחמים והכל אחד דנם בתורה מצינו שו"ו העיסוף אינו אלא לבסוף כמו במקנה בכסף ובזהב ונוסחא שלנו וברחמים הוא נותן לחם לכל בשר ויש שאינו נורם הוא אלא וברחמים נותן לחם (ל"ד) ולי נראה שנוסחתינו מכוונת יותר דהכוונה של חן חסד רחמים נ"ל דהנה נ' מדרגות יש בבני אדם יש עשירים גדולים והוה בתן על דרך ונה מצא חן כלומר השפעה יתירה ויש בעלי בתים ממוצעים שכל מה שצרכים משינים בנקל ואין להם מותרות והוה בחסד שהש"י משפיע לו חסדו שכל מה שצריך משיג בקלות ויש עניים שלחמם בא להם בקושי והוה ברחמים כי אין שם רחמים נוכל אלא במקום שמדת הדין שורה ואח"כ אומרים הוא נותן לחם לכל בשר כלומר הוא נותן לחם לכל אלא שלזה נותן במדה זו ולזה במדה זו כי לעולם חסדו כלומר שאפילו העני לאובדנו הוא להרבות שכרו בעוה"ב או לנבות לו מעונותיו או עניין אחר וכמו שאמרו בפסחים (ק"ח') ע"ש וגם נכלל בנותן לחם לכל בשר כל הברואים לבד האדם ולכן שייך לומר הוא כלומר שוה שמוין האדם מוזן לכל ברואי עולם :

ג' בנוסח ספרד יש קודם החתימה כאומר פותח את ידך וגו' ובתב הכלבו שאינו נכון דאין נביא פסוק שאמרו דוד לדברי משה רבינו ואין זה הכרעה (כ"ה) דכמה פעמים מצינו כן ועיקר כוונת הכלבו דהוה כיהודה ועוד לקרא (דלי"ה) כלומר דהוה רק לעניין מוונה שהשית' ון את כל העולם וכיון שמשנה רבינו קבע כן לומר הון את העולם כולו בכוונת וכו' למה לנו ראיה מדוד שאמר פותח את ידך וגו' ולענ"ד נראה כוונת אחרת בהוספה זו שהשית' הטביע במטבע

ד' ובטובו הגדול תמיד יח אחר לנו החי"ת בקמ"ץ והסמ"ך בפתי"ח ואל יחסר לנו הוי"ו במנ"צ והחי"ת בשו"א נח וי"א לא יחסר לנו החי"ת בחידי"ק ואל יחסר לנו הוי"ו בשו"א והחי"ת בפתי"ח והעיקר כנירסא

בגירסא ראשונה (ס"ה) בעבור שמו הגדול כי הוא אל זן ומפרנס וכו' ויש גורסים כי הוא זן ומפרנס (ע"ה) זן באכילה ומפרנס בשאר צרכים זן ומפרנס לכל ומטיב לכל בחולם ומטין מזון לכל וכו' בקמ"ץ כי הוא סמוך לבריותיו משא"כ הקודמים הם נפרדים כמובן ויש גורסין ובטובו הגדול עמנו תמיד וכו' ואינו מיושב כי הלא טובו הגדול על כל העולם ולא עמנו בלבד ונזהר יותר בלא עמנו כלומר ובטובו הגדול שעל כל העולם תמיד לא חסר לנו כי גם אנחנו בכלל כל העולם בריותיו הבי"ת בחיור"ק קמן והר"ש נח וי"א הבי"ת בשו"א והר"ש בחיור"ק:

אחת וזהו מעמו של הר"ם ומ"מ המנהג כהמור ואין קפידא בזה:

ח' בנוסחת ברהמ"ז של הרמב"ם נידה לך וכו' שהנחלת לאבותינו אין חמדה טובה ורחבה ברית ותורה ועל שהוצאתנו וכו' והרא"ש חולק על זה שהרי אומר על כריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדנתנו ודי בפעם אחת וכן המנהג כהרא"ש ואם ולא הזכיר בכרחה"ו ברית או תורה מחוירין אותו וכתב רבינו הרמ"א דנשים ועבדים לא יאמרו ברית ותורה דנשים אינן בכרית ועבדים אינם בתורה עכ"ל וגם נשים אינן בתורה אבל המנהג שהנשים אינן מדלגות ברית ותורה וטרוה המפרשים למצא טעם בזה (עמנ"ח סק"ג) אמנם כאמת אינן צריכות לומר אבל אין קפידא כשיאמרו דהא הפ' של ברית ותורה כתבו שכשנמול אברהם כרת אתו ברית ובשנתן התורה נתן להם את הארץ כדכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ויצוו (ב"י) וממילא דמארתו עת גם הנשים נתקרבו לר' ולפ"ו כשאוטרות על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה וכו' מבארות הסיבה שהיו מומן ברית ותורה וכשאוטרות על בריתך וכו' ועל תורתך הכוונה לכלל ישראל (וסיני מלאחי לזה צפויטה ע"ט):

ט' ויש בכרחה זו הודאה תחלה וסוף שבסוף אומרים ג"כ ועל הכל וכו' אנחנו מודים לך וכו' ואם לא אמר הודאה תחלה או בסוף מחוירין אותו (מנ"ח סק"ג) וי"א אנו מודים לך ויותר טוב לומר לשון אנחנו דאנו יש בו גם לשון אגניות כדכתיב ואנו ואבלו פתחיה ואנו הדיינים (ה"ר) ואומרים שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת ובכל שעה ועת הוא רבע יום ששה שעות (ס"ט) וד' עיתים משתנים בכל יום מבוקר עד חצי יום ומחצי יום עד הלילה וכן בלילה (ס"ט) ולי נראה דעת הוא כמו עונה בלשון הגמ' שהוא י"ב שעות (גמ' עכו"ס) ועוד דעת הוא על קור וחום קיץ וחורף (מנ"ח ס"ט) וצ"ל שאתה הלשון בקמ"ץ גדול כדי להרחיב האלף (ה"ר) ובחונכה ופורים ואמרים על הנסים קודם ועל הכל ואם לא אמרו אין מחוירין אותו ומ"מ יכול לאמרו בתוך הרחמן ויאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשית לאבותינו וכו' וע' לקמן סי' תרפ"ב ויאמר כפי כל חי ולא בפה כל חי:

י' כתב המור אם לא אמר ברכת הון אלא אמר בריך רחמנא מלכא מאריה דהאי פיתא יצא עכ"ל וצ"ל דכוונתו כשאמר מלכא דעלמא שהרי לקמן סי' רי"ד קי"ל דכל ברכה שלא אמר בה מלך העולם אינה ברכה ע"ש ומיהו המור לא הזכיר זה שם ואפשר דס"ל דזה אינו מעכב ואמנם בדברי רבינו הבי"ת כמעין א' וודאי צ"ל כן אבל הרשב"א ו"ל חולק על זה דנהי דברהמ"ז נאמר בכל לשון ס"מ הא בעינן עכ"פ כתקני חכמים והיינו בפתחה וחתמה בברוך ולכן אם אמר בריך רחמנא מרא דעלמא דיהיב היא פיתא ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ולא יחסר לנו בריך רחמנא דון כולא יצא ולא באופן אחר וגם זה מקרי משנה מטעם שטבעו חכמים ודעת המור תמה דזה דוחק לומר דס"ל דבדיעבד אין החתימה מעכב (ו"ל) דהקור ס"ל דנאמת ברכת הון היא מטעם קצרה וצירושלטי פ"ח הל' ה' מקשה בלמה וזרי הון ושאר בקשיא ע"ש ונראה דמשום דמשה תקן מקודם רק ברכת הון ולכן תקן בחתימה וכה"ג מתוך שם בהכילה ע"ש ולכן גם חמ"כ לא נכתבה ולכן דיעבד יא' בלא חתימה (ו"ר ק):

י' ברכה שנייה ברכת הארץ ואינה פותחת בברוך מפני שהיא סמוכה לברכה הון וכתב המור דהר"ם מרוטנבורג היה אומר בנדרך ד' אלקיני ולא נודה לך דמשמע נודה לך את פלוגי ואין המנהג כן ועוד דקרא כתיב נודה לך לעולם לדוד ודוד נספר תהלתך (הגל"ס ע"ט) עכ"ל אמנם גם מצינו יודוך ד' כל מעשיך אודך כי עניתני אלי אתה ואודך והרבה כן בתהלים וקרא דנודה לך לעולם לא מצינו רק פעם

סימן קפח ברכה שלישיית ודין ברהמ"ז בשבת ויו"ט ור"ח. וכו' כ"ג סעיפים :

הם תקנו המטבע לפי מה שנתוסף טובה לישראל דוודאי קודם הכיבוש ובניין הארץ לא אמרו כמו אחר הכיבוש והבניין כמו שאין אנו אומרים מטבע שטבעו דוד ושלמה שאנו מבקשים להחזיר וכו' ולבנות הבית והם היו מבקשים להמשיך שלות הארץ והמלכות

א' ברכה שלישיית בניין ירושלים ודוד ושלמה תקנוה דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים וכו' ושלמה תקן ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו וכתב המור דלאו למימרא שלא ברכו אותם עד שבא דוד ושלמה שהרי דריש להו כולוהו מקרא אלא

עצמו כשמומנים ואולי הוא מהאי מעמא עכ"ל ולבד שמעם דחוק הוא הא עכ"פ לדרביו כמכרך כלא וימון יש לו לומר בלחש והרי אין המנהג כן ויותר נראה לומר דכיון דבנמ" שם מצינו דמר עני לה כקול רם ומר עני לה כלאישה ס"ל להעולם דאין קפירא כזה וכל אחד יכול לעשות כרצונו ואע"ג דלפי המעמים שנאמרו שם יש לחלק בין זמן לזמן כמ"ש התוס' והרא"ש ע"ש ס"ל להעולם דאינו כן ולדינא אין קפירא כזה (ע"ז סק"ג) וכן משמע מהרמב"ם שלא הזכיר דין זה כלל וכן הרי"ף לא הביא זה כלל משום דאין קפירא (ע"ז ס):

ה איתא בנמ" (מ"ה): כל שאינו אומר מלכות בית דוד בכונה ירושלים לא יצא ידי חובתו וזהו שאומרים רחם וכו' ועל מלכות בית דוד משיחך ואם לא אמרה מחזירין אותו ולא אמרינן ביוון שאדם מלכות בית דוד לא אמרוה כמ"ש בסעיף א' לכן גם עתה אינו מעכב דאינו כן כמ"ש שם ואין להזכיר בה מלכות שמים כלל כדי שלא להשוותה למלכות בשר ודם ולכן יש לומר שלא מלכותך ועל מלכותך ומלכות בית דוד משיחך והאומר כן יש לנעור בו ולכן אומרים שם אלהינו אבינו רענו וזנונו וכו' ולא יאמר מלכנו מטעם שנתבאר כללו של דבר בברכה זו כיון שמחוייב להזכיר מלכות בית דוד מחוייבים לומר שלא לזכור בלא מלכות שמים כלל (וכמו הרמב"ם פ"ב הטעם להורות שאין לנו נחמה נמויה אלא בחזרת מלכות בית דוד ע"ש וע' בסוף סעיף ז):

ן אומרים רעינו וזנונו רעינו הרי"ש בשו"א זונינו הוי"ן בשור"ק שהוא לשון תפלה כאומר יהי רצון שתדעך אותנו ותזון אותנו וגם כשכתב יכול לומר כן ואף שאין תחנונים בשבת מ"ם טופס ברכות כך הוא וכן הוא להדיא בירושלמי ואומרים כי אם לירך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא נכוש ולא נכלם לעולם ועד וי"א גם ולא נכשל ויש סידורים שבמקום הקדושה כתוב הגדושה כלומר לשון נודש שנותן כביכול יד מליאה עם נודש וחיותם כונה ירושלים או כונה ברחמי ירושלים כפי מה שנתבאר וי"א כונה ירושלים ברחמי (מ"ה סק"ג) ואחד מהגדולים היה חותם כרמיו ה' אלהי דוד וכונה ירושלים (ס) ויש חותמין מנחם ציון ככניין ירושלים ויש שאין פותחין ברכה זו כרחם אלא כנחמנו כשכתב וי"ט ומעמם משום דרחם הוא לשון תחנונים ואין לומר תחנונים כשכתב וי"ט ואינו כן דגם נחמנו הוא לשון תחנונים והכל אחד וצופם ברכות כך הם ומותר לאומרם כשכתב וי"ט וכן המנהג (תוס' מ"ה: ד"ה מחיל ע"ה) והרמב"ם כפ"ב כתב נ"כ דכיון כשכתב ובין כחול יכול להתחיל בין כרחם בין כנחמנו עיין שם:

בשכת

והמלכות והבית עכ"ל כיאוד דרביו שקודם הכינוש היו אומרים רחם על ישראל עמך אבל ירושלים וציון ומלכות בית דוד לא היה עדיין בעולם ובע"כ שגם וכנה ירושלים וכו' כונה ירושלים נ"כ לא אמרו אלא חתמו במשיע ישראל וכן בכרכת הארץ לא חתמו על הארץ ועל המזון אלא מנחיל ארצות ועל המזון ולאחר שכבשו א"י חתמו על הארץ ועל המזון ולאחר שקנה דוד ירושלים הוסיף ועל ירושלים וכו' ולאחר שכנה שלמה בהמ"ק הוסיף ועל הבית הגדול וכו' וכתיבמה לא היו אומרים וכנה ירושלים וכו' כונה ירושלים אלא אמרו ותתמשך מלכותך וחתמו במשיע ישראל ואחר החורבן נתקנה נוסחא שלנו (כנלע"ד וזה מוכן מה שאמרו בנכרות מ"ט כ"ל הוחתם נמחל ארצות וכו' ומשיע ישראל ה"ז צור מ"ט כלומר ללא תימח כיון שמקלס חתמו כן מושל נס עתה ודוק):

ב רחם ד' אלקינו החי"ת כצירי וי"א רחם נא ונא הוא לשון בקשה וגם לשון עתה כמו שפירש"י על פסוק הנה נא ירדתי בי אשה וגו' ע"ש וחיותם כונה ירושלים והמרדכי כתב כשם הר"ם לומר כונה ברחמי ירושלים וכן המנהג דמצינו בניין ירושלים ברחמים כדכתיב בירמיה משכנתו ארחם ובזכריה עד מתי לא תרחם את ירושלים שבתו לירושלים ברחמים ביתי כינה כה ועוד כיון שכפתיחה אומרים רחם מיימים נ"כ ברחמים ולפ"ז נחמא מה שכתפלה אין אומרים כן ואף דגם בשם אומרים ולירושלים עירך ברחמים תשוב אך אפשר דכאן הפתיחה רתיבה ראשונה הוא רחם ובאמת יש מערערים על זה ואומרים רק כונה ירושלים אבל רוב העולם אומרים כונה ברחמי ירושלים:

ג ועונה אמן אחד כונה ירושלים ואף דאין עונין אמן אחר ברכת עצמו כאן דהוא סוף ברכות דאורייתא עונין דהמובן והמטיב לאו דאורייתא דמדינא דנמ" כנסר כל מיני ברכות צריך לענות אמן על ברכות עצמו להורות שבכר נגמרו (תרי"ז רפ"ז) אמנם העם לא נהנו כן (תוס' מ"ה:): רק כברהמ"ז ככונה ירושלים כגמר ברכות של תורה ולכן אמן זה יאמרנו בלחש שלא ירגישו שבכרת הטוב והמטיב אינה מן התורה ויולולו בה כן הוא מדינא דנמ" (מ"ה:): והעולם אין נוהרים כזה ועונים כקול רם וכתבו שעכשו ליבא חשש ולוול (כ"ה ומנ"א סק"ה) ומיהו וודאי יותר נכון לדרקק לעשות כרינא דנמ" ולאמר בלחש:

ד ורכינו הרמ"א כתב כסעיף כ' וי"ל ונראה דדוקא כשמכרך לבדו ואין עונין אמן אחר שאר ברכות אבל כשמומנין עונין עליו כשאר אמן שעונין על ברכות הראשונות ואע"ג דהמכרך עונה נ"כ מ"ם אינו ניכר כל כך הואיל ואחרים עונים נ"כ עמו וכן המנהג במדינות אלו לאמרו כקול רם אפילו המכרך

דכסדרן לא מעכב ברהמ"ז ועוד ראייה דהא כברכות (מ"ח:י) ילפינן סדר ברהמ"ז מקרא וברכת זו ברכת הון את ה' אלהיך זו ברכת הוימון והרי זימון קודם לזון אלא וודאי ראיין הסדר מעכב ולכן הקדים זון לזימון אע"ג דזימון ודאי קריים להורות שאין הסדר מעכב (כל"ע"ז):

י מעה ולא הוכיר של שבת עד שסיים בונה ירושלים ולא פתח עדיין בברכת הטוב והמטיב אומר ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת כן פסקו הסו"מ והש"ע סעיף ו' וכן משמע מדברי הרמב"ם בספי"ב שכתב שכח ולא הוכיר בשבת או ביו"ט קרושת היום אם נזכר קודם שיתחיל בברכה רביעית בשבת אומר ברוך ה' אשר נתן מנוחה וכו' ברוך וכו' עכ"ל ואף שלא הוכיר אלקינו מלך העולם מ"מ כוונתו כן כיון שהוכיר ה' (וכ"כ הלח"מ):

יא והנה בגמ' (מ"ט:י) איתא מעה ולא הוכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות וכו' ע"ש ואפשר לומר דהכוונה בלא שם ומלכות וכ"כ הסו"מ בשם הראב"ד לפי שאינה ברכה קבועה דומיא דזימון אף שהיא מן התורה אין בה לא שם ולא מלכות לפי שאינה קבועה דכשאינן כאן ג' שאכלו א"צ זימון אבל הרמב"ם והסו"מ והש"ע סוברים וז"ל שם ומלכות אינו כלום ואין להשאל הרי בעיקר רצה והחליצנו אין כאן שם ומלכות ואיך בשכחה יהיה שם ומלכות במקומה דאינו כן דברצה והחליצנו יש שם ומלכות לברכת הארץ וברכת הארץ סמוכה להון ובהון יש שם ומלכות והוה כאלו גם בבונה ירושלים יש שם ומלכות וגם חותמת בברוך ולכן בשכחה וצריך ברכה במקומה צריכה ג"כ שם ומלכות וגם חותמת בברוך אע"ג שקצרה היא כיון שבאה במקום ברכה ארוכה (ז"ל) ומי שאינו יודע נוסח זה יחזור לראש (פ"ז סק"ד):

יב וכן ביו"ט אם מעה ולא הוכיר יעלה ויבא אומר ברוך אתה וכו' אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג פלוני הוה ברוך אתה ה' מקדש ישראל והומנים וים חל יו"ט בשבת אומר ברוך וכו' אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים לששון ולשמחה את יום חג פלוני הוה ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והומנים:

יג וכל זה הוא כשזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אבל אחר שהתחיל הטוב והמטיב אינו מועיל ברכה זו וצריך לחזור לרהמ"ז שהוא ברכת הון ולא סגי שיחזור לברכת בונה ירושלים לפי שכל השלש ברכות נחשבות כאחת כמו בתפלה דג' ראשונות

ז בשבת אומר קודם ובנה רצה והחליצנו וכו' וברצונך הניח לנו וכו' והניח הרה"א בקמ"ץ והננו בחיורי"ק ולא הנח לנו בפתחי"ן דאין זה תפלה אלא סיפור דברים שהקב"ה הניח לנו ביום השבת שלא תהא צרה ויוגן ואנחה ביום השבת והיינו שאין אבלות נוהג בשבת ואין להוכיר כל דאנה בשבת ברכתיב וקראת לשבת עונג וזה שאומרים והראנו ה' אלהינו כנחמות ציון וכו' אין זה עניין תפלה ובקשה אלא כעין דברי תנחומין כמו שאומרים בתפלה בשבת ותחינה עינינו וכו' וכו"ט ור"ח אומר יעלה ויבא ובשחל בשבת אומרים מקודם רצה ואח"כ יעלה ויבא דשבת נגד יו"ט ור"ח הוה תדיר ומקודש וג"ל דאם אמר מקודם יעלה ויבא ואח"כ רצה א"צ לחזור לתדיר ומקודש אינו מעכב בדיעבד כדמוכח בובחים (נ"א י) ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבא ואפילו רמאן דר"ל לקמן סי' תפ"ו דבתפלה ביו"ט בשחרית מזכיר של שבת ביעלה ויבא ע"ש והו מפני שעדיין לא סיים עניין השבת שהרי אח"כ יאמר והשיאנו ויחתום בשל שבת משא"כ בברהמ"ז שכבר גמר של שבת ברצה והחליצנו שכן הרין בר"ח שחל בשבת שאין מזכירין של שבת בשחרית ביעלה ויבא מפני שכבר גמר של שבת כמו שכתבאר בס' תכ"ה ע"ש וכן אין מזכירין של יו"ט ושל ר"ח ברצה והחליצנו (ולא יסיים מעלה ויבא של כל מלך הנון והטווס אתה ללא כי אל הנון וכו' מיעטע שכתבאר בסעיף ג' לדון להוכיר מלכות שמים ללא מלכות בוד"ו וכ"כ הרמ"א בסעיף ג' טעמו הוה אכל אין המנהג כן עכ"ל וכתבו סתיון שזה רמז מהזכרת בית דוד לית לן בה והלכות לא הניח זה ע"ש ובימינו נהגים ברהמ"א ועט"ו ומנ"א סק"ז):

ח בגמ' (מ"ח:י) יש פלוגתא אם הוכיר בשבת רצה והחליצנו בשאר ברכה לא בברכת בונה ירושלים אם יצא אם לאו ופליגי ת"ק וחכמים דת"ק סבר יצא וחכמים סברי דלא יצא ע"ש והרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא הביאו זה כלל וכן הסו"מ והש"ע ולא ידעתי למה ולעניין דינא נראה דהלכה כחכמים דלא יצא (מנ"א סק"ה) וראיה לזה ממה שיתבאר דאם שכח של שבת ותחיל בהטוב והמטיב חזר לראש ואי ס"ד ראינו מעכב בדיעבד הוכרתה בבונה ירושלים שיכונה שם רלא גריעא הוכרה כפי"ב מהוכרה בברכה אחרת אלא וודאי דגם בדיעבד מעכב כחכמים ואולי שמפני זה השמיטה רבותינו דכיון שביארו דין שכח וכו' לא הוצרכו להוכיר גם זה:

ט ובעיקר ברכות המזון אם הקדים ברכה המאוחרת כגון שהקדים ברכת הארץ לברכת הון או בונה ירושלים קודם ברכת הארץ יש להסתפק אם יצא אם לא יצא וג"ל יצא וראיה דברפ"ב דמגילה תנן הקורא למפרע לא יצא ותניא בבביתא וכן בהלל ובק"ש ובתפלה ע"ש ומדלא חשיב גם ברהמ"ז ש"מ

כיון דבגמ' נשאר בספק וכן פסק רבינו הב"י בסעיף ו' ולכאורה נראה ברור דמטמאק להו בגמ' בחתימתה ש"מ דהפתחה ודאי בשם ומלכות דאל"כ מה שייך פסק בחתימתה דאם אין פתיחה אין חתימה וכ"כ הלבוש אף שפתח בה מתחננים וגם רגילין לומר הרחמן יהי כחנננים והיה לו לחזור רק לתחלת ברכה בונה ירושלים וכאמת דעת הראב"ד שם כן הוא ע"ש מ"מ אנו לא קי"ל כן דכל הנ' ברכות כחדא חשיבי כג' ראשונות ונ' אחרונות תפלה דכחדא חשיבי לענין הפסק כמ"ש בס' ק"ד ע"ש והנ' כן הוא :

ראשונות באחת חשיבי וכן פסק הרמב"ם שם ולכן אע"ז דביעלה ויבא תפלה בר"ה כשרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר רצה ולא לראש התפלה כמ"ש בס' תכ"ב ו"כ ה"נ לא גרע ברכת הטוב והמטיב אף שפתח בה מתחננים וגם רגילין לומר הרחמן יהי כחנננים והיה לו לחזור רק לתחלת ברכה בונה ירושלים וכאמת דעת הראב"ד שם כן הוא ע"ש מ"מ אנו לא קי"ל כן דכל הנ' ברכות כחדא חשיבי כג' ראשונות ונ' אחרונות תפלה דכחדא חשיבי לענין הפסק כמ"ש בס' ק"ד ע"ש והנ' כן הוא :

יך ומ"מ יש לנו בזה שאלה גדולה כיון דהש"ם שם מדרטה לה תפלה א"כ כמו ביעלה ויבא תפלה כשנוכר קודם מודים אומר יעלה ויבא קודם מודים כמ"ש בס' תכ"ב ו"כ ה"נ ביו"ט כשנוכר קודם הטוב והמטיב למה קבעו ברכה אחרת יאמר שם יעלה ויבא כמו בתפלה וכן בשבת יאמר שם רצה והחליצנו ונ"ל בטעם הדבר דוודאי אין זה תקון יפה לומר שם יעלה ויבא או רצה והחליצנו שהרי נתקנו בתוך הברכה והיו בשם ומלכות כמ"ש ולאחר הברכה אינו בשם ומלכות ולכן תקנו ברכה בשם ומלכות כעיקרא דדינא אבל בתפלה לא יכלו לעשות כן דא"כ יהיה בנ' אחרונות ד' ברכות והרי לא תקנו כי אם ג' ברכות ולכן הסתפקו בהם שיאמר יעלה ויבא תיכף אחר הברכה והיו כאלו אמרה תוך הברכה כיון שעדיין לא התחיל באחרת אבל בברהמ' לא נראה כחוספת שהרי כבר נמר ברכות של גזירה ועניין אחר הוא ועוד י"ל דברהמ' דאורייתא ובתיב בה וברכת את ד' אלקיך חשו להעמיד הדבר בתקונה ולא חשו לחשש ברכה לבטלה דהכל נכלל בכלל וברכת את ד' אלקיך דגם זו ברכה משא"כ בתפלה דרבנן לא רצו להוסיף עוד ברכה וחשו לברכה לבטלה ותקנו שיאמרנה אחר הברכה :

מן והוה בשבתות וי"מ שיש חובה לאכול פת והוה הזכרתם חובה אבל בר"ה וחוש"מ אע"פ שאסור להתענות בהם מ"מ אין חובה לאכול פת דווקא ואין הזכרתם חובה ולכן אם שכח לומר בהם יעלה ויבא בברהמ' ולא נזכר עד אחר שהתחיל הטוב והמטיב אינו חוזר כלל ולא דמי לתפלה שחוזר תפלה הוי חובה משא"כ הזכרה בברהמ' שאינו חוב נמור שהרי היה יכול לפטור א"ע כזה דאי בעי לא אכיל פת ולכן אע"ז דעצם ברהמ' חובה מ"מ ההזכרה לאו חובה ועמ"ש בס' תקכ"ט סעיף ג' :

מן והוה בשכבר פתח בהטוב והמטיב אבל אם עדיין לא פתח ברוך בגמ' שם מעה ולא הזכיר של ר"ח אומר אך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון וכו' ולא ידענא אי חתים הם או לא חתים בה ע"ש ופסקו הרי"ף והרמב"ם דאינו חותם בשם

יך בחנוכה ופורים אם שכח על הנסים אין מחוירין אותו דהרי גם בתפלה כן הוא ומ"מ נכון שיאמר כהרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשית לאבותינו בימים ההם וכו' וגם כר"ח וחוש"מ כתב רבינו הרמ"א דאפשר דמ"מ אין לאומרו בתוך שבת הרחמן כמו נבי על הנסים ואולי יש לחלק בי ביעלה ויבא יש בו הזכרת שמות ואין לאומרו לבטלה כן נ"ל וכן נוהגין עכ"ל וצ"ע דהא אומרים תחנון כל היום ויש בהן הזכרת שמות ולמה יגרע זה משארי תחנון (מנ"א סקי"ף) ואפשר דבשאומו לשם חובה שאני שהרי אינו אומרנה לשם תחנה ודע כי בר"ה אין חילוק בין לילה ליום אף שלענין תפלה יש חילוק לפי שאין מקדשין החדש בלילה דבתפלה אינו מוכיר בלילה כדי שלא יהא הפסק בהתפלה אבל בברהמ' הלא כבר נמטרו ברכותיה של תורה ולכן אם לא התחיל בהטוב והמטיב אומר ברוך כמ"ש שנתבאר (הגרי"ו) :

יך אם חל ר"ח בשבת ושכח להזכיר של ר"ח אבל של שבת הזכיר דעת המרדכי שאין מחוירין אם פתח בהטוב והמטיב ואע"ז דהיום מוכרח לאכול פת מ"מ משום ד"ח לא חייבוהו להחזיר דהחייב הוא משום שבת והרי הזכיר של שבת אבל הרשב"א פסק דחוזר דכיון דיום זה חייב לאכול פת ממילא דרמי חיובא וכו' על ר"ח ביום הזה כדאמרין בתפלת נעילה ביוה"כ שחל בשבת שחייב להזכיר של שבת אף

א"צ לחזור והא דאמרינן שבתות וי"ט לא מני ולא אכיל זהו בליל וכו' עכ"ל והרא"ש בפ"ו דברכות (ס' כ"ו) הביא מחלוקת בזה ונראה שרעתו נוטה שחובה בכל יו"ט לאכול וכן נראה דעת הטור וש"ע בס"י זה שכתבו פתם דיו"ט הוא כמו שבת ומכאן להדיא דמיירי בכל יו"ט וכן נראה מדברי הר"ף והרמב"ם והכי קיי"ל ואף ברה"ה נראה שצריך לחזור אע"פ שיש סוברים שמותר להתענות ברה"ה אגן לא קיי"ל כן (עמג"א סק"ו) ודע דבכל אלו שאמרנו שא"צ לחזור לראש והו כשפתח השוב והמטיב אבל אם עדיין לא פתח יאמר ברוך וכו' דלא גרע מר"ח (ע"ס קטק"ו):

כב וכתב רבינו הב"י בסעיף ט' ג' שאכלו בשבתות וי"ט ושכחו להזכיר מעין המאורע והם צריכים לחזור לראש ברהמ"ז יברך כל אחד בפ"ע כי מירי וימון כבר יצאו עכ"ל כלומר דאע"ג דכל הברכות הנה באלו לא ברכו שהרי חזרין ומברכין מ"ט מברכת היומון נפטר וראיה שהרי אין חוזרין רק לברכת הון ולא לברכת היומון והמעט דברכת היומון הוי כברכה בפ"ע שהרי אינה רק כשאוכלין בו ימון:

כג עוד כתב בסעיף י' היה אוכל ויצא שבת מזכיר של שבת בברהמ"ז דאוליגן בתר התחלת המעודה וה"ה לר"ח ופורים וחנוכה עכ"ל ומפרשי הש"ע תאריכו בזה ולרינא העיקר כדברי רבינו הב"י דאוליגן רק אחר התחלת המעודה ולכן אם חל ראש חודש במי"ש לא יזכיר של ראש חודש אמנם אם התפלל ערבית קודם ברהמ"ז א"א להזכיר של שבת כיון שעשאו כבר חול בתפלה איך יזכיר של שבת והוי תרתני דסתרי וכן ברה"ה וחנוכה ופורים וכן אם הבדיל או שאמר המפדיל בין קודש לחול לא יזכיר של שבת וכן להיפך אם אכל ביום ונמשך עד הלילה ובבליה היה ר"ח וקודם כרהמ"ז התפלל מעריב בע"כ שצריך להזכיר יעלה ויבא בברהמ"ז כיון שכבר עשאו ר"ח בתפלה ולא משום דאוליגן בהר נמר מעודה אלא משום דבע"כ עשאה הוברה זו לחיוב עזיו וכן כל כיוצא בזה ואין חילוק בין אכל פת בלילה או לא אבל דהעיקר הוא התחלת המעודה (הט"ו) והא"ר דעתם ליתן גם אחר גמר המעודה ואין כן דעת הב"ח והמג"א והמג"א דעתו דאם אכל פת בלילה יש להזכיר על לילה ע"ש ולהדיא מוכח דליתו כן והנה כל מה שנדחקו בזה הוא מפני הברייתא דפסחים ק"כ י' דהו מונעין וקריש עליהם היום דס"ל לר' יוסי ראשון אומר עליו כרהמ"ז ועני קדושת היום ותניא כחוספתא דמזכיר כברהמ"ז על שבת כמ"ס הרא"ש בתשובה סכ"ב לענין כלל דהתם כיון דמעיקר הדיון היה נצרך לומר על כוס זה גם קדושת היום כדפריך הש"ס בפסחים ס"ב לר' יוסי ומרינוני תרויבי:

אף דבשבת ליכא נעילה מ"מ כיון שיום זה נתחייב בתפלת נעילה רמי חיובא דשבת ג"כ וה"נ כן הוא וגם הטור הביא שני דיעות ע"ש רהוא נוטה לחיוב אבל רבינו הב"י בסעיף ז' פסק כהמרדכי דאינו חוזר והלך לשימתו בס"י תרכ"ג לענין נעילה כששכח של שבת ויש שם נ"כ מחלוקת אם חוזר אם לאו והוא פסק שם דאינו חוזר ע"ש ולרינא פסק ברכות להקל:

יז והו כששכח רק של ר"ח אכל אם שכח גם של שבת אם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב כולל שניהם ואומר אשר נתן שבתות למנוחה ור"ח לזכרון וחותם מקדש השבת וישראל ור"ח ורבינו הב"י בסעיף ז' כתב דיש מי שאומר דבכה"ג חותם בשל שבת ואינו חותם בשל ר"ח ע"ש ומעמו כיון דבר"ח הוי בלא חתימה כמ"ש ומואד תמוה דהא בר"ח הוה ספק בגמ' כמ"ש אבל כאן שמוכיר השם על שבת אי"כ למה לא יחתום גם בשל ר"ח ולכן אין שום עיקר לדיעה זו (מג"א סק"ד) וחותם גם בשל ר"ח ופשוט הוא דאם התחיל בהטוב והמטיב וצריך לחזור לראש דמוכיר של שבת ושל ר"ח:

כ ודע דכיון שנתבאר הטעם דבשבת וי"ט צריך לחזור הוי משום דיש חיוב לאכול פת בשבת וי"ט ממילא מובאר דבשכח מעודה יתירה כגון שאוכל בשבת מעודה רביעית ובי"ט החיוב אחת ביום ואחת בלילה כדרך בני אדם ואם אוכל מעודה שלישית א"צ לחזור כיון דליכא חיוב במעודה זו ויותר מזה כתב רבינו הב"י בסעיף ח' דמעודה זו שלישית בשבת דינה כרה"ח עכ"ל ומעמו דכיון דר"א שיוצאין במינו תרגימא כמ"ש בס"י רצ"א אי"כ אין חיוב לאכול פת אע"ג דכ"ע ס"ל דלכתחלה יש חיוב לאכול פת כמ"ש שם ובאמת יש חילוקין במעודה שלישית דשבת ופסקו דצריך לחזור כמו בשאר המעודות והו דעת הרמב"ם שפסק בפ"ל משבת שחייב לאכול פת במעודה שלישית וממילא דמה שפסק דבשבת חוזר לראש היינו גם במעודה שלישית דכ"כ הטור בס"ס זה דלמאן דמחייב לאכול פת צריך לחזור והרבה מרבותינו דס"ל כן וא"כ נהי דרבינו הב"י פסק סתם דא"צ לחזור מפני הספק כמוכן אבל מי שקבל עליו לחובה לאכול ג' מעודות וודאי צריך לחזור כיון דס"ל לדינא שחייב לאכול (וראה לזה מה"כ סה"כ הרא"ש ר"ס תה"ש ופליגו להרא"ש שמה זה לא דמי לכאן כמ"ס וגם מהגר"א סק"ב משמע על כן וכן יש להורות לע"ד זדוק"י):

כא והנה גם ביו"ט יש מחלוקת אם חייב לאכול פת והתום' בסוכה (כ"ו) סוברים דאין חיוב לאכול פת ביו"ט רק בליל הראשון של פסח ושל סוכות ובאמת כתבו דאם מעה ולא הזכיר של יו"ט בברהמ"ז

וטומד וזקן לא יזכור של שנת אכל ככל הסעודות אין לנו רק ההתחלה בלבד וכן עיקר (לניח) :

תרווייה אחד כסא ומתוך שאין עושין מבלות ע"ש מיהו החיוב מוטל עליו עכ"ל לקדש מיד והיה כאלו הקדוש מוכן

סימן קפט ברכת הטוב והמטיב. ובו ז' סעיפים :

א שכברכה זו הם כולם עניין אחד ומופס אחד במלות שונות תוארים להש"י על הטבתו עמנו ודינה ככרכה קצרה שהכוונה עניין אחד (תרי"ג) :

ב ואמרו חז"ל (ת"ע"י) שצריכה נ"ו מלבויות כלומר אחת בשבילה ככל הברכות שאומרים מלך העולם ואהת בשביל בונה ירושלים שכתבנו בס"י הקודם שא"א היה להזכיר שם מלכות מפני מלכות בית דוד לכן הוסיפו כאן בשבילות עוד מלכות וזהו שאומרים האל אבינו מלכנו בוראנו וכיון שתקנו זה בשביל בונה ירושלים תקנו גם בשביל ברכת הארץ והו שאומרים המלך הטוב והמטיב לכל אבל בשביל הון א"צ שיש בעצמה מלך העולם שהרי היא פתחת בברוך :

ג וכתבו רבותינו ע"פ המדרש דכיון שאומרים בה נ' מלבויות אומרים בה נ"ב נ' הטבות והיינו הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו ונ' גמולות הוא נמלטנו הוא נומלטנו הוא ינמלטנו וכו' והרמב"ם לא זכר מזה מאומה רק-נ' מלבויות ע"ש בפ"ב ונס כנוסחת ברהמ"ו שלו לא נזכרה וע"פ נוסחתו הוא באמת ברכה קצרה ע"ש ועניין הג' הטבות והגמולות הוא על העבר ועל ההוה ועל העתיד וגזמא שלנו מפורסם בסידורים ויש גורסים בכל הטבה לנו הוא הטיב לנו הוא מטיב לנו הוא ייטיב לנו ויש גורסים הוא הטיב מטיב ייטיב והעיקר בנוסחא שלנו ואומרים שבכל יום ויום הוא הטיב וכו' ויש מתרעמים על נוסחא שבכל יום אלא שיאמר אל בכל יום (מנ"א סק"א) ואין לשון זה נוח כלל (ע"ז סק"ב) והש"י שבכל יום כן הוא שמקודם אומרים המלך הטוב והמטיב לכל והיינו שבכל יום ויום הוא הטיב וכו' :

ד האבל מופק בברכה זו האל אבינו מלכנו וכו' קדוש יעקב המלך התיי הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שופט צדק לוקח נפשות כמשפט ושליש בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט ואנו עבדיו ועמו ובכל אנתנו חייבים להודות לו ולזכרו גורד פדצות הוא יגדור פרצה ואת מעלינו לחיים ולשלום וכל טוב וכו' וגם שארי המסובין ואמרו ברכה זו והמה מוסיפים מעלינו ומעל האבל הזה לחיים ולשלום וכו' ונתבאר ביו"ד סי' שע"פ ע"ש ושם נתבאר אם אומרים זה בשבט ע"ש :

ה סוף הברכה הוא לעולם אל יחסרנו ושם צריכים לענות אמנו והרואה שאנו אומרים אינו מהברכה אלא תוספת בעלמא הוא כעין תחנונים שאחד שבי"ע וז"ל השור כתב אחי הר"י ז"ל נהגו להאריך בברכת הטוב

א ברכה רביעית הטוב והמטיב ואינה מן התורה אלא שכתבם תקנה אחרי מלחמת ביתר שאמרו בכישת ביתר ויכתי ההרונים עד שאמרו בירושלמי פ"ד דתענית (ה' ה') ובמדרש איכה על פסוק בלע ד' ונ' שהיה לאנדריינום כרם גדול י"ח מיל על י"ח מיל והקיפו בהרונג ביתר מלא קומה ולא נתנם לקבורה עד שעמד מלך אחר ונתנם להקבר ע"ש ואמרו ששנחרכה ביתר נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור עד ביאת המשיח ולכן תקנו ברכה זו אצל בונה ירושלים כאומר יהי דצון שתחזיר קרן ישראל כביאת בן דוד שהוא בניין ירושלים (ר"א) ונ"ל דמה שלא קבעו בתפלה אצל ברכת בונה ירושלים משום דשם הוא כאמצע התפלה משא"כ בברהמ"ו שהוא לאחר גמר הברכות ועוד דבנימין (ל"ז) אמרינן דנדע בחרי אף כל קרן ישראל קאי אהרונג ביתר ע"ש והוה כמ"ס דאז נגדעה קרן ישראל ובתפלה אמרינן אחר בונה ירושלים וקרנו תרום בישועתך משא"כ בברהמ"ו :

ב ועוד דעיקרה של ברכה שייך יותר לברהמ"ו דכך אמרו חכמים שם בשעה שניתנו הרונג ביתר לקבורה תקנו כיבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה כלומר להודות לנו שאפילו בשעה כעסו של הקב"ה עלינו עושה עמנו נסים ונפלאות דאין לך נסים גדולים מאלו הרונג ביתר שהיו מונחים רבות בשנים על פני הארץ ולא הסריחו ואח"כ ניתנו לקבורה והוה סימן שהקב"ה לא יעזוב אותנו לעולם אף בעת שאנו חוטאים לפניו כדכתיב יסוד יסרני י' ולמות לא נתנני ועל כי עיקרי הצרות הם העניות כמו שאמר איוב עם כל זה בחרתי מעוני וכמאמרם ז"ל (נ"ב ע"ז) קשה עניות יותר מחמשים מכות ולכן כרי שלא נדגא שח"ו נהיה חסרי לחם לכן תקנו ברכת הטוב והמטיב וכמו שתקנו בברכה זו הוא הטיב הוא ייטיב וכל טוב לעולם אל יחסרנו ולכן שייך זה רק לברהמ"ו (ל"ג) :

ג ברכה זו פותחת בברוך שאינה סמוכה להכירתה כיון שנתקנה בפ"ע על עניין אחר כמ"ס ואינה חותמת בברוך הריא כברכה קצרה דמתחלה לא נתקנה רק לומר ברוך הטוב והמטיב ואח"כ הוסיפו בה נ' גמולות ונ' הטבות כמו שיתבאר (טור) ועוד דלא דצו לעשותה מעולה מהברכות של תורה הקודמות לה (הש"א) כלומר שברכת הארץ ובונה ירושלים יש בהם חתימה בלא פתיחה ולכן כאן שיש פתיחה אין כאן חתימה ועוד דכאמת כל העניינים

והו מעות גדול וצריכים להודיע להם והאורח מברך
 לבעה"ב (מ"ו) ונוסח הכרכה יתבאר בסי' ר"א
 ומסיים ואמרו אמן ובחלו אומר מגדיל ובשבת ויו"ט
 ור"ח אומר מגדול כמ"ש בשמואל ויש בזה מעט (ודע
 שכל האמיות יש צברהמ"ז לנד אוח' פ' שהמנך צרהמ"ז
 ככוונה אין שולט בו לא אף ולא עסף ולא קף וזוונותיו
 מזוייס לו כצדוק כל ימיו כן כתב צעט"ז בסי' קפ"ה נטס
 ספר התקן וספר הגן ע"ט):

סימן קצ שתיית היין אחר ברהמ"ז ודיניו. וכו' ז' סעיפים:

מיד (מנ"א סק"ג) ודבר תמוה הוא זה כיון שבירך
 ברכה אחרונה (נס הא"ר לא הסכים לדבריו ע"ט):
 ג כתבו הטור והש"ע סעיף נ' שיעור שתייה
 להתחייב בברכה אחרונה יש ספק אם די בכיות
 או ברביעית לכך יזהר לשחות או פחות מכונית או
 רביעית כדי להסתלק מן הספק והכא אי אפשר
 לשחות פחות מכונית דכל דבר שצריך כוס צריך
 לשחות ממנו כמלא לונמיו שהוא רוב רביעית הלכך
 ישחה רביעית שלם עכ"ל ביאור היברים דהנה
 הרמב"ם בפ"ג ספק דברכה אחרונה על היין או
 שארי משקין צריך רביעית ושיעור שתיית כוס של
 ברכה לא ביאר אך מדביאר בפכ"ט משבת דבקיודש
 צריך מלא לונמיו והכי איתא בפסחים (ק"ז) וממילא
 דכל כוס של ברכה כן הוא וזה לא נחלק אדם
 מעולם ומלא לונמא הוא פחות מרביעית והוה כמלא
 לונמא כל שמטקיל לצד אחד ויראה כמלא לונמא
 כמו לעניין יוה"כ וא"כ ממילא לפ"י כששותה כמלא
 לונמא א"צ ברכה אחרונה:

ד אבל רבותינו בעלי התוס' ביומא (ע"ט) ובמוכה
 (כ"ז) והרא"ש בפ' שלשה שאכלו (פכ"ד) נמתפקין
 בחיוב ברכה אחרונה דאולי די בכיות כמו אכילה
 והוא פחות ממלא לונמיו דמלא לונמא הוה רוב
 רביעית וכיות הוה רביעה פחות מזה דכיות הוה חצי
 ביצה ורביעית הוא ביצה ומחצה וא"כ מלא לונמא
 הוא קרוב לביצה ואע"ג דכיות קרוש הוה בלח
 רביעית כדאיתא ברפ"ח דשבת ע"ש מ"מ אגן מספקינן
 דשמא די בכיות לח וזהו שכתבו הטור והש"ע דכל
 השתיות יזהר האדם או לשחות פחות מכונית או
 רביעית בדי שלא יבא לידי ספק ברכה ולפ"י כיום
 של ברכה דמוכרח לשחות מלא לונמא ממילא רישתה
 רביעית שלם (הט"ז סק"ג) רנה להדס דנס על רוב רביעית
 מנך נרכה אחרונה ע"ש וכבר השינו הא"ר סק"ה ורמיתו
 מסי' ת"ס אינה רחיה דוה נסתתה כל הרביעית והרשב"א בשת'
 סי' תרכ"ה כתב דישתה כוס על ברהמ"ז כל הרביעית והיינו
 משום נרכה אחרונה ומ"ש דזכרכת קאי על כוס ברהמ"ז לא
 נמלא זה נטוס מקום ולק"י יכריע ספיס על התוס' נד ודלוי
 על הרשב"א והתוס' עלמס כתבו דלוי ספק וספק נרכה להקל
 והי"ט

הטוב והמטיב הרחמן בכמה נוונין ולא ידעתי מאין
 בא זה להרבות בבקשות בין ברהמ"ז לברכת בפה"ג
 (משמרינו על הכוס) ואפשר שנהנו לעשות כן ממה
 שאמרו האורח מברך עכ"ל ונ"ל שאין בזה משום
 הפסק וגדולה מזו מצינו בברכת המילה שמתפללים
 על הולד וכו' ובפסיק בין ברכה לשתייה עכ"ל הטור
 ועכ"פ להוציא מדעת ההמון שסוברים דהרחמן שייך
 לברהמ"ז ועונין אמן אחר הרחמן ולא אחר אל יחסרנו

סימן קצ שתיית היין אחר

א אחר נמ"ז ברהמ"ז יברך בפה"ג אם מברך על
 הכוס ויש מי שאומר שצ"ל מכרי מרגן (עט"ו) ולא
 נהגו כן וכן נראה שהרי כולם מוכנים לשמוע בגמר
 ברהמ"ז שברכו כולם ואין לשאול למה בקידוש והבדלה
 ברכת בפה"ג קודמת לשארי ברכות ובברהמ"ז היא
 מאוחרת דאינו רובם דקידוש והבדלה הוה התחלת
 העניין וברכת תוס' קודמת לשארי הברכות ולא הוה
 הפסק דמעניינא הוא אבל ברהמ"ז הוה סוף עניין
 דמעודה ומילוק דהמעודה והכוס הוא עניין בפ"ע
 וכשיברך קודם ברהמ"ז הוה ברהמ"ז הפסק (עמנ"א
 ומ"ש על כוס של גשוחין משום לא פלוג בה"ש ברהמ"ז סי'
 ס"ג כתב טעם אחר דלס היו מנרכין צה"ג קודם הטעם
 נרכות היה נראה להנרכה היא רק על ברהמ"ז ע"ט):

ב ואחר ברכת בפה"ג ישעום המברך ומצוה לנמוע
 נמיעה נסה משום חיוב מצוה ואין חיוב על
 אחרים המסובין שיטעמו מהכוס שהרי יותר מזה
 פסקו הטור והש"ע בסעיף ד' דאם המברך אינו רוצה
 למעום ישעום אחד מן המסובין ע"ש וכ"ש דבמעמית
 המברך מני אמנם בשבאו למעום לא יטעמו קודם
 המברך בששותים מכוסו או שופך מכוסו לכוסם אבל
 כשיש לכל אחד כוס יין בפ"ע יכולים למעום קודם
 המברך ואם יש להם לכל אחד כוס יין בפ"ע אלא
 שהם פנומים צריך המברך לשפוך מעט מכוסו לכוסם
 וי"א שא"צ רכוס פגום אינו פסול אלא להמברך וכבר
 נתבאר זה בסי' קפ"א ע"ש ואין לשאול לדיעה דאשונה
 אין אפשר להיות פסול בפגומים הלא אין הכרח
 שישתו המסובין כמ"ש דזה ליק בלל דוודאי אם
 אינם שותים כלל לית לן בה אבל בשותים צריכים
 לשחות מאינם פגומים ביין דשם כוס ברהמ"ז עליהם
 ואם הפסיק המברך בין ברכה לשתייה צריך לחזור
 ולברך כמו שיתבאר בסי' רע"א ע"ש ופשוט הוא
 דאם שתה כשיעור שיתבאר צריך לברך ברכה
 אחרונה אך אם דעתו לשחות עוד יברך אחר נמר
 שתייתו ואם בירך ברכה אחרונה ורוצה לשחות עוד
 יברך ברכה ראשונה ויש מי שאומר דאם היה דעתו
 מקודם לשחות עוד א"צ ברכה כשהיה דעתו לשחות

משמע קצת ולעג"ד נראה ראה יותר מכתת מנכרות (כ"י)
 שאמר המכרז צריך שיטעום וכו' עטמו פנמו ע"ש להדיא
 מבוחר להוא טעמה בעלמא אך כיון שרוב השומקס אין
 שוכרים כן בהכרח לנו לכוף ראש מ"מ לענין צירוף ג"ע
 ורציתי להגד"ל בש"פ של עדימה זה לניסוך המזבח ע"ש ולא
 אכין דמה ענין זל"ז ועוד דל"כ ליבט כולו כמו במזבח
 ואולינו שהיו ציור וכן כל המשקס נלע"ד שפ"פ ים
 לסמוך ע"ד ה"א שפ"פ רע"א לענין צירוף ודו"ק):

ן עוד כתב בשמסובין בסעודה גדולה ואין יודעים
 עד היכן יגיע כוס של ברהמ"ז כל אחד מרהמסופקים
 אם יגיע לו צריך לברך בפה"ג עכ"ל אבל אם המכרז
 נתכוין על כל המסובין ונס הם נתכוונו שאם יגיע
 להם הכוס שיצאו בכרכתו א"צ לברך (מנ"א מק"ז)
 וכן המנהג הפשוט ולעיל ס"י קע"ד סעי' י' בארנו
 דאין זה רק בעבודת נשואין ע"ש דבקידושה והבדלה
 וברהמ"ז שכולם צריכים לצאת בו פשיטא שאין
 מברכין ברכה בפ"ע:

ן המכרז על הכוס צריך לאחוז הדום בידו בשעת
 ברהמ"ז ואנו נוהגים להחזיקו עד הרחמן ואח"כ
 מעמידו על השלחן וכשגומר הרחמן נופלו בידו ומברך
 ויש שמצריך לאחוזו בידו עד השתייה (ס"ח נכס
 הכ"ז) אמנם אם לא אחז כלל הכוס בידו אינו מעכב
 בדיעבד (הגר"ו נסע"ף ז') אבל כס"פ שלשה שאכלו
 משמע קצת דהוה לעיכובא ומטבו על קרא דכוס
 ישועות אשא ומגבירו טפה ע"ש וצ"ע לדינא:

סימן קצא דין ברכת הפועלים בברהמ"ז. ובו ה' סעיפים:

כתקונו שהרי יודע ומוחל וממ"ג: אם הוא מקפיד
 יאמר להם שיקצרו אך לא חשדי ישראל להקפיד
 על עת קמנה כזו ואם מקפיד מקפיד אך שלא בפניו
 אין להם להקל במלאכת אחרים ואפילו אם אינו
 מיסב עמהם אין זה אלא כשנוטלין שכר לבר מוונותיהן
 אבל אם עושים רק בשביל מוונותיהן או נוטלין מעות
 רק לזון את עצמן אין מקצין ומכרכין בתקנם
 דבכה"ג לא חשו חכמים לקפידתו:

ג ופשוט הוא דברכת הטוב והמטיב אין מברכין
 מפני שהיא דרבנן ואין סמתינים על הויטמן (סמ"ג
 סי' סל"ז) ויש מפקפקים בזה (מנ"א) ונראה דאם
 הויטמן לפנייהם מברכין בויתמן נראה שהיא מן התורה
 וגם היא רגעים אחרים אבל להמתין אחרים וברכת
 המוציא לפנינו הנירמא כמ"י וכן ברמב"ם כפ"ב דאין
 מברכין והמעם מפני שהיא מדרבנן אבל כפ"ב ורא"ש
 הנירמא ומכרכין לפנין וכו' המור וכן נראה עיקר
 (מע"ט) דנהי שהיא דרבנן מ"מ הרי ברנע ק"ה
 אומרה ואין בזה ביטול מלאכה וכן כל ברכות שלפני
 האכילה והשתייה חייבים ונס ברכות אחרונות חייבים
 דקצרות הן ואין בהם ביטול מלאכה:
 וכתבו

והכ"י עמנו כפי' ר"י כתב דעתו של הרמב"ם לעיקר ע"ש ונס
 מה ענה הפ"ז סע להדס דבי"ט ח"ל רביעית מפני שהוא
 חריף כבר השני המנ"א כפי' זה סק"ד ע"ש ולא הלוקי חכמים
 בשיעורים והסוהה פחות מרביעית ח"ל ברכה אחרונה ואולינו
 המנהג בכל כוס של ברכה לשחות רוב רביעית דזהו כמלא
 לונמח כמ"ש מפני שמו חופסים לעיקר כדברי הרמב"ם והיו
 ציורק אולינו אך ח"ס שפיו גדול הרבה שמה לונמיו הוא
 יותר מרוב רביעית צריך לשחות רביעית כמ"ש המנ"א סק"ה
 ע"ש ודו"ק):

ה כתב רבינו הב"י במעיקר ד' אם המכרז אינו רוצה
 למעום ימעום אחד מהמסובין כשיעור ואין שתיית
 שנים מצטרפות ומ"מ מצוה מן המוכר שיעממו
 כולם עכ"ל ולקמן כפי' רע"א לענין קידוש הביאו
 המור והש"ע דעת הגאונים דרווקא מקדש צריך
 לשחות וכתב המור שם דבכוס של ברהמ"ז מורים
 הנאונים ע"ש ולכן לא הביא כאן דעתם משום
 דבכאן מורים דרי באחר ולהיפך תמיהני על רבינו
 הב"י שבכ"ס הביא דעת י"א דלא בעינן שאחר ישתה
 מלא לונמיו ודי כשכל אחד שותה מעט ע"ש וזהו
 דעת הרישב"א בשם התום' ע"ש וכיון שבקידוש
 הביא דעתו ק"ו שהיה לו להביא דיעה זו בכאן
 דהא קידוש המור מברהמ"ז כרמובח מהנאונים וצ"ע
 (ולכ"ז זה הא סע נספרו הגדול הניח דעת רמב"ה דל"ז
 כלל מלא לונמיו כנסם סע ברכה ומדייק מה"ס
 נספחים סע סמור המקדש חס טעם מלא וכו' ולשון קטימה

א הפועלים שעושים מלאכה אצל בעה"ב מפני
 ביטול מלאכה של בעה"ב הקילו עליהם חכמים
 לקצר בברהמ"ז כדתניא בכרכות (ט"ז) וכמו שהקילו
 עליהם בתפלה להתפלל הבינונו כמ"ש כפי' ק"י ככו
 כן הקילו עליהם בברהמ"ז כיצד ברכה ראשונה
 בתקנה שהיא עיקר החיוב לכן אין מקצין בה אבל
 ברכה שנייה פותח בה בברכת הארץ וכולל בה
 ברכת בונה ירושלים וכך הוא אומר עודה לך ד'
 אלקינו על שהגחלת לאבותינו ארץ חסדה טובה
 ורחבה וירושלים עירך שתבנה במהרה בימינו ועל
 בירתך שחממת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו אנו
 מורים לך ברוך אתה ה' על הארץ ועל המזון שברכת
 הארץ וברכת ירושלים דומות (רס"י) כלומר אף שהן
 מן התורה מ"מ מן התורה אין הכרח שתהא לכל
 אתת ברכה בפ"ע אלא שהקנו כך (מנ"א) וכ"ש שיש
 סבידים שמספר הברכות אינם מן התורה (כ"י וכו')
 ולכן בפועלים משום ביטול מלאכה אוקמה אדינא
 דאורייתא (ופתו"ס סע):

ב וזה בשאין הבעה"ב מיסב עמהם דאולי קפיד
 אביטול המלאכה אבל כשמיסב עמהם יברכו עמו

ד וכתבו חפוסקים דכל זה היה בימיהם אבל האידנא לעולם מברכים כל ד' ברכות כתקונן שאין דרך בני ארם עכשיו להקפיד בכך ומסתמא ארעתא רהכי שוכרים פועלים שיברכו כל הד' ברכות כתקונם ואם אפילו יאמר אח"כ שמקפיד לא צייתנין ליה וכן הוא עכשיו בתפלה כמ"ש בס' ק"י ונ"ל עוד דאפילו אם ישכרם על תנאי זה שיקצרו בתפלה ובברהמ"ו לא צייתנין ליה רביון רכ"ע אין נוהגין כן והיה כקבלו עליהם לחובה אין ביכולת היחיד להוציא עצמו מן הכלל ולבטל המצוה ;

סימן קצב דין ברכת זימון בנ' או בעשרה כיצד . ובו ד' סעיפים :

בפעמם צריך הכנה קודם הברכה ולכן אומרים הב לן ונברך והוא מלשון הבה שוהו הזמנה (ו"ל הוהר חמי דוד דכתיב הזמנה ואמר אברכה וכו' וזו תימא נשאר ברעלן אמאי לא היה הזמנה אלא ההוא מילא דברכה איהו הזמנה וכו' אוקף הכי בערכת זימון וכו' הב ונברך וכו' עכ"ל ע"ש וזמון (ק) :

ג כיצד היא ברכת הזימון המברך אומר נברך שאכלנו משלו והמסובין עונין ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו והמברך חוזר ואומר כן והם עונין אמן שהרי היא סוף ברכה ויש שמפקפק בזה ואינו עיקר (עמנ"א וז"ל) ולמה אינו אומר ברכו כמו בתפלה ובקריאת התורה משום דאין אומרים ברכו לפחות משלשה כמבואר מקראי דגדלו וכי שם כמ"ש ולכן צריך לכלול עצמו עמהם לומר נברך ולפ"ז כשיש ד' מסובין היה יכול לומר ברכו וכ"כ כשמברכין בעשרה אלא כדי להשוות כל ברכת זימון תקנו לומר תמיד נברך ועוד כדי שלא להוציא עצמו מן הכלל ומה שכתפלה ותורה אין אומרים כן רבשם כיון שאומר המברך לא הוציא עצמו ועוד רבשם אע"פ שכבר יצא ידי חובתו יכול לעשות ברכו להוציא אחרים וא"צ לכלול עצמו עוד אבל ברהמ"ו אינו מברך אא"כ אבל בעצמו וחייב בברכה לכן אינו רשאי להוציא עצמו מן הכלל (מנ"א סק"ז ובריעבד בר' ויותר כשאמר ברכו יצא (ס) סק"א) וכ"כ המור :

ד ולמה אינו אומר מקדם ובטובו חיינו משום דמקדם הוא רק ציווי לכל המסובין שנברך את ה' על שהאכילנו בסעודה זו והוא נ"כ כהכנה והזמנה ואין להוכיח יותר והם כשעונים אומרים ובטובו חיינו כלומר שלא לבד בסעודה זו אכלנו משלו אלא אנו חיים תמיד בטובו ויתברך ולכן מהחייב המברך לחזור ולומר ברוך וכו' מפני שלא אמר עדיין ובטובו חיינו ויש שהיו נוהגים שהמברך בעת שאמר נברך שאכלנו משלו היה מסיים נ"כ ובטובו חיינו ונדרו דבריהם (ענ"א וע"ה) ועתה אין מנהג זה בשום מקום ואם הם עשרה יברך בשם ברהמ"ו להוציא עצמו מן הכלל ויבטל המצוה ;

א שנו חכמים במשנה (מ"ה י) שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן כלומר לברך ביחד ולהוסיף עוד ברכה והיינו ברכת זימון וילפינן זה מקרא דוברכת את ה' אלהיך זו ברכת זימון (מ"ח ז) וכתוב גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו כלומר שוהו כשיש נ' דאחד ואמר לשנים גדלו לה' אתי (נמ') וכן אמר משה רבינו כי עים ה' אקרא הבו נודל לאלהינו (ס) וזהו נ"כ שאחד אומר לשנים הבו נודל ולא תקנו בברכת זימון שם ומלכות מפני שאינה ברכה קבועה דאחד או שנים פטורים ממנה ולא צווי להוכיח השם רק בעשרה שאו אומרים נברך לאלהינו כמו שיתבאר וכן כתיב במסלות ברכו אלהים כלומר כשיש קהל ועדה ראו יוכירו אלהינו דאין עדה פחותה מעשרה (לכ"ט) ואע"ג דכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה כמ"ש בס' ר"ד ברכת זימון שאני שהרי היא הכנה והזמנה לכמה ברכות ולכן קוראין אותה ברכת זימון ולכן הוה כאלו גם בה יש שם ומלכות וזהו שאומרים בברכת זימון נברך שאכלנו משלו כלומר נברך בשם ומלכות אע"ג דעיקר הכוונה הוא שיענו ברוך שאכלנו משלו מ"מ גם זה נכלל בה (כנענ"ד) :

ב בפסחים (ק"ג ז) משמע שקודם ברכת הזימון היו אומרים הב לן ונברך ע"ש ואולי דמזה המנהג שלנו שאומרים מקדם רבותי מיר ויולין בענמשין וזונין יהי שם ה' מברך מעתה ועד עולם וכן הוא בזהר דברים שצריך הזמנה לזה שיאמרו שמכינים עצמם ובוהר שלפנינו הוא בפ' בלק (קפ"ו ז) ע"ש והעניין נ"ל דהנה עניין גדול כשהישראלים לעשות עושים הכנה והזמנה מקדם ובדור הפלגה שרצו למרוך את ה' כתיב הבה בננה לנו עיר ופרעה כשרצה לאבד את ישראל אמר הבה נתחכמה לו והבה היא לשון הזמנה וכן בקדושה כמאמר הכתוב הבו לה' כבוד ועזו ומשה רבינו כשנצטוו למנות דיינים ושופטים אמר הבו לכם אנשים ולכן כל מצוה צריכה הזמנה והנה בכל מצות מעשיות יש ברכה מקדם והיא היא ההזמנה אבל ברהמ"ו להוציא היא הברכה

מוכירים שם הוי' ברוך הוא ולמה מוכירים השם כעשרה ולא בפחות משום דאכל בני עשרה שכינתא שריא ועוד משום קרא דמקלהות כמ"ש בסעיף א' :

ן וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים ומנוסח שקבעו אינו אלא מועה כנון שאימר נברך על המזון שאכלנו דמשמע שנוכרך להמזון ולכן בעשרה שמוכיר השם יכול לומר כן כמובן שמכרך את השם על המזון שאכלנו וכן לא יאמר נברך למי שאכלנו משלו דזה משמע כמו שמכרך להכנה"כ ואף בעשרה אין לומר כן דאף דלא משמע על הכנה"כ כמ"ש מ"מ משמע ח"ו לזה אלוה שאכלנו משלו כאלו יש שתי רשויות ח"ו (כ"א ומנ"א) וכן לא יאמר במקום ובטובו ובטובו דמשמע מקצת וממטע בחסדי הקב"ה ורק בשאלה ובקשה י"ל כן כמו ושכענו משובך דאין דרך ארץ לשאלה הרבה אכל לא בשכחו ויתברך (גמ') וכן לא יאמר במקום חיינו והאומר כן ח"ו בור דהוציא עצמו מן הכלל (רס"י ז' י') :

ז אם היו עשרה וטעו המכרך והעונים ולא הזכירו אלקינו אין יכולים לחזור ולברך בשם כי כבר נפסרו מידי זימון והוה מעוות לא יוכל לתקון אבל אם עדיין לא ענו אחדיו כיון שלא נתקיימה עדיין מצות זימון יחזור המכרך ויענה בשם ואחר כך יענו אחריו :

לשלושה לבד זימון . ובו ח"י סעיפים :

שהש"ץ מוציא ידי חובתם ואע"ג דבתפלה אינו מוציא את הבקי כמ"ש ר"ם קב"ד זהו דין מיוחד בהפלה מפני דרחמי ניהו וצריך כל אחד לבקש רחמים אבל בשאר דברים הרי עדיף יותר שאחד יברך וכולם שומעים משום ברוב עם הגדלה שלך בקידוש והברלה וכיוצא בהם ולמה תרע ברהמ"ז מהם כיון דהזימין מחברים וזה שאין אנו נוהגין בן משום דאצילינו לא נהגינן בכל הברכות לצאת בשמיעה לבר קידוש והברלה וברכת המצות כשופר ומגילה אבל סעיף הדין נראה ברור שכן הוא וכן מבורא להדיא מרכיז רבינו בב"י לעיל ס"ו קפ"ג שכתב נכון הדבר שכל אחד יאמר בלחש עם המכרך וכו' ע"ש מטעם שאי"ל לא ישמעו יפה אבל מדינא א"צ כל אחד לברך לעצמו (וב"ק ט"ז ה"ה וכו' מלכנו הגמ"א ס"ו ב') :

ג וזה ישנים כל אחד מברך לעצמו והו כששניהם יכולים לברך אבל אם אחד יכול לברך והשני בור היכול מברך והבור יוצא וצריך הבור לבזון כל מלה ומלה שאימר המכרך וכתבו המור והש"ע סעיף א' דזהו כשאינו יודע לברך אבל מבין בלה"ע ע"ש אבל אם אינו מבין כלל אינו יוצא בשמיעתו וימים המור הלכן

עונים ג"כ ברוך אלהינו וגם הוא חוזר ואומר ברוך אלהינו וכו' ולא יאמר נברך לאלהינו בלמ"ד דברכה לא כתיב למ"ד כדכתיב ברכו עמים אלהינו במקלהות ברכו אלהים (תר"י) :

ה ותיכף מתחילין בברכת הון ויש שאומרים מקודם ברוך הוא וברוך שמו ואינו כן שלא מצינו זה לא בנמ" ולא בפוסקים ואף שבמור יש לשון זה כתבו שהוא טעות הדפוס דאין לזה עניין כלל והוא הפסק בין ברכת הזימון לברכת הון מיהו גם ברוקח נמצא כן (נכ"י רס"ד) וכן באבודרהם ויש מי שכתב דהו כשמכריכים בעשרה דכיון שמכיר השם נותנים לו ברכה כדכתיב כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלהינו כיון אבל יותר נכון שלא לאמרו וכן הוא המנהג הפשוט במדינתנו וכן נראה מרוב הפוסקים ואין חילוק בין עשרה למה ואלף ויותר דאין אומרים יותר מן נברך לאלקינו (דהלכה כר"ע כמנהג מ"ע) ולמה בזימון אומרים שם אלקים ובתורה ותפלה שם הוי' מפני שמזון הברואים הדין נותן שיהיו הוא יתברך מזון לכל הברואים ולכן מוכיר שם אלקים שהוא מרת הדין אבל התורה היא תורת חסד רבן מוכירים שם הוי' (א"ר סק"י) ועוד שמזון הבין בעת בריאת העולם וכל מעש בראשית הוא כשם אלקים שכן נתייסדה זמן הבריאה משא"כ התורה והתפלה הם למעלה מעוה"ז ואצולה מגנוי מרומים ולכן

סימן קצנ ההפרש בין שנים שאכלו

א כבר נתבאר במ"י קס"ו דברכות הנהגין אינן דומין לברכת המצות דברכת המצות יכול להוציא את חבירו בברכתו אף שלא נתחייב כה מטעם דכל ישראל ערבים זה בזה אבל ברכת הנהגין מי שלא נהנה אינו יכול להוציא מי שנהנה ואפילו זה שנהנה אינו יכול להוציא לאחר שנהנה אא"כ נקבעו יחד ברכת שהקביעות מועלת בו כמו פת וכיוצא בו שקביעותם מצרפתם להיותם כנוף אחד וברכה אחת לבזון וגם זה רק בברכה ראשונה שדעתם להתחבר ולקבוע עצמן יחד לאכול אבל בברכה אחרונה כיון שעומדים להפרו זה מזה אינם מצטרפין זה עם זה שכולם יפטרו בברכת האחד ולכן בשאר ברכות אחרונות אין האחד כומר את חבירו אלא כל אחד יברך לעצמו :

ב וכן בברהמ"ז שנים שאכלו צריכים לחלק שכל אחד יברך לעצמו אבל שלושה שאכלו כיון שנתחייבו בזימון ואימרים ביחד נברך הזימון עושה אותם כמחויברים יחד ויכול המכרך לברך כל ברהמ"ז והשומעים יתכוונו לצאת בשמיעתם ויענו אמן אפילו אם הם בקיאים לברך דכן נראה ברור מהש"ס והפוסקים דכיון דהזימון מחברים דינם כהפלה בציבור

(ס') (ל"ג) כתב שאין חיוב לחזור אחר ג' רק בלייל ראשון של פסח ע"ש (מעיי"ט) ומשמש אין ראייה שהרי בלא"ה מחוייבים ליהן לשמש למעום מכל מין כמ"ש בסו"ק ע"ך אך עוד ראייה הביאו מחולין (ק"ג) דאמר רבב"ח הוה קאימנא קמי דר' אמי ור' אסי ואיתי לקמייהו כלכלה דפירי ואכלו ולא יהבו לי ש"מ אין מומנין על הפירות דאם מומנין היו נוהגים לו כדי להצטרף לזימון ולכד שאין ללמוד מקדושי עליון עוד זאת נראה להדיא שלא בביתם היו ולא שלהם היו הפירות ובוה ודואי היו מבקשים אותו נ"כ משא"כ הבעה"כ בשאוכל בביתו עם אחד איך נמיל עליו שכשיבא איש אחר יבקשנו לאכול נ"כ וע"פ רוב לא תהיה פעודה מספקת ולכן אין נוהגין בזה (כנלע"ד ללמד זכות על כלל ישראל) :

ז וכמו שנ' שאכלו אסורין לחלק כמו כד' או ה' אסורין לחלק דאע"ג דאם יחלקו שנים מחמשה עדיין ישאר ג' לזימון מ"מ אותם השנים לא יקימו מצות זימון שנתייבו בה אבל ששה נחלקין לג' ג' שהרי יהיה זימון לשני החבורות וכן שבעה שמנה תשעה נחלקים עד עשרה דעשרה נתחייב לברך בשם וכשיחלקו לא יברכו בשם ומצוה להדר אחר עשרה כדי לברך בשם ועשרה אין נחלקים עד שיהיו עשרים ופשוט הוא דבעשרים אין חיוב לחלק אלא אם ירצו לחלק יכולים להתחלק וכן בששה אין חיוב להתחלק :

ח וכתבו המור והש"ע סעיף א' ומיהו אם היו רבים מסובים יחד ואינם יכולים לשמוע ברכת זימון מפי המברך ואינם רשאים להתחלק לחבורות של עשרה עשרה מפני שיצטרכו לברך בקול רם וישמע בעה"ב ויקפיד עליהן יכולים להתחלק לחבורות של ג' ג' ולברך בנחת כדי שלא ישמע בעה"ב וזה טוב להם ממה שלא יצאו ידי חובת ברכת זימון שהרי אינם יכולים לשמוע מפי המברך עכ"ל והוה דווקא כשאין יכולין לשמוע ברכת הזימון מפי המברך אבל כשיכולין לשמוע ברכת זימון אע"פ שאין יכולין לשמוע כל ברהמ"ז מפי המברך לית לן בה שהרי יכולים לברך בעצמן ואינם רשאים להתחלק לשלשה (ט"ו סק"ה) ויש מי שאומר דגם אם אין ביכולת לשמוע מפי הברכות ולענות אמן מוטב להתחלק לשלשה שלשה (מנ"ל סק"ד) ולשון המור והש"ע מסכים לדיעה ראשונה (והא"ר הסכים להמנ"ל ונ"ט) :

יז וממה שנכתבאר ג"ל בדמסעדות נדולות ששהוין בה הרבה שעות ויש מן היחידים שקשה עליהם הישיבה ורוצים לילך מהפעודה ונ"א להם לאסוף עשרה מהמסובין לברך שיכולים לברך בה' וק"ו הוא מהדיון הקודם שנשביל קפידת הבעה"ב פטרום מזה כ"ש בכאן שאין יכולים כלל לברך בעשרה ואנוסים הם לברך כפחות מעשרה (ודין זה תקוה מנרכות ל' :

לכן הנשים אינן יוצאות בברכת האנשים כיון שאינן מבינות כלל וכיצד תקנתן שיאמרו מלה במלה אחר המברך דכשואמר בעצמו יצא ידי חובתו אף אם אינו מבין כלל (ננוט) והוה ההפך בין לה"ק ללשון לעז דבלשון לעז צריך להבין מה שאומר וכמ"ש בסו"ק קפ"ה דלא כיש מי שאומר דגם בלה"ק צריך להבין כמ"ש שם סעיף ז' ע"ש :

ך ודע דרעת רש"י וז"ל דאף הימנע בלה"ק יצא י"ח אף כשאינו מבין וגם התוס' והרא"ש לא חלקו עליו בפירוש אלא דספקי מספקא להו וכבר המהנו לעיל סו"ק קפ"ה על עיקר דיעה זו וגם גדולי האחרונים כתבו בהמנהג כרש"י (רמ"א גד"מ וכו"ט וט"ו ומנ"א סק"ג) והנשים שאין יכולות לברך שומעות מהאנשים ויוצאות ידי חובתן אף שאינן מבינות כלל ואפילו בקידוש דאורייתא יוצאים נשים וע"ה בשמיעה (סע) ופשוט הוא שהשומע צריך לכיין לצאת והמברך צריך לכיין להוציאם :

ה ודע שבמדרכי רפ"ז כתב וז"ל כתב ראב"ה בשם רב תאי גאון דג' שאכלו משבעת המינים חייבין לזמן עכ"ל ולפ"י לא מצאנו דינו ורגלינו דהרבה פעמים כשאוכלים בחבורה נלמסקאות ופירות של ז' המינים ואין מומנים כלל ויש מי שכתב שטוב שלא יקבעו על ז' מינים (ב"ח ומנ"א סע) והוה כמעט מן הנמנעות בכיבודים ושמות ואורחים וכיוצא בהן אך באמת אין לחוש לזה ובכחו פוסק ל' הובא דיעה זו כלל ורבותינו בעלי התוס' (ב"י גד"ה נח) כתבו מפורש לחיפך וכן הרמב"ם והמור וכל הפוסקים כתבו מפורש דג' שאכלו פת חייבין לזמן ובחולין (ק"ו) אמרינן דאין מומנין על הפירות ובכל מיני פירות אפילו מו' המינין מדלא קאמר לכד מו' מינים ומה שלא אמר אין מומנין אלא על הפת משום דמיירי שם כמעשה של פירות ודייק כמה דינים כמעשה זו לכן אומר לשון זה והרי"ף הביא זה בפ"ח דברכות (וכ"כ תר"י) ולכן אין לחוש לזה כלל ונראה שמעות נפל במדרכי וצ"ל אין חייבין לזמן (וכ"כ נש"ט נטס פ"ח וכרכ"י ע"ט) :

ז ג' שאכלו אין רשאים לחלק שהרי נתחייבו כיומן ואף עתה שאכלו מצוה שיחזרו אחר שלישי להצטרף עמה לזימון כן פסקו הרא"ש והמור והש"ע סעיף א' ולא ראינו מי שנוהר בזה לקיים מצוה זו יותר מזה תמוה שרבינו הב"י בספרו הגדול ריש סו"ק קצ"ז כתב בשם הרשב"א דשנים שאכלו ובא שלישי שיש חיוב ליתן לו ע"ש ולמה אין נוהרים בזה ונ"ל ללמוד זכות דהנה ראיתם היא מהא דתניא ר"פ ג' שאכלו השמש שהיה משמש על השנים ה"ז אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות כדי שיצטרף לזימון ובאמת הרי"ף והרמב"ם לא הביאו זה כלל (וכנל עין משפט י"ין ע"ש ואינו כן) וגם הרא"ש בעצמו בפ" ע"פ

מפורדים בגון לדין שכל אחד אוכל על שלחן כפ"ע אפילו כולם בחדר אחד אין מצטרפין לזימון דאין זה כאחד וזה שיתבאר בס"י קצ"ה דשתי חבורות מצטרפות וזה כשיש בכל חבורה ג' (וכ"כ המג"א בסק"ח פ"ט ח"ך מ"ט כוונת הרמ"א שנסעף הקודם דזימנו עיאלנו כולם מטע בקביעות ע"ש לענין לא נראה כן מלשון דבשם ח"כ"ג לזה כיון ששנים יושבים בקביעות והשלישי ג"כ עומד עליהם יכולים לזמן דומיא דשמש חלף שאין חיוב עליהם לזמן דאם כדברי המג"א דכל"ז לא עיך זימון כלל ח"ך השמש משכרף וכ"מ מהא"ר סק"ו ומהט"ו סק"ז ע"ש ודו"ק) (וכס"י קצ"ה סעיף ד' יתבאר תירון אחר על ח"ך דשתי חבורות ע"ש):

י"ד אם היו רוכבים ואמרו נאכל אע"פ שכל אחד אוכל מנכרו ולא ירדו מהבהמות מצטרפין כיון שעמדו במקום אחד אבל אם היו הולכים ואוכלים אין מצטרפין וכן אם היו אוכלים בשדה מפורדים ומפורדים אע"פ שאוכלים כולם בשעה אחת ומכריז אחד כיון שלא קבעו לאכול במקום אחד אינם מצטרפין והנוסעים בעגלה אם העמידו הוסים ואכלו שלשה כהעגלה מצטרפים ואם אכלו כשהוסים הולכים ג"ל דאינם מצטרפין אבל הנוסעים בספינה ג"ל המצטרפין גם כשהולכת רמפינה הוי מקום קביעות (כלל"ד):

מ"ן כתב רבינו הב"י בסעיף ד' שלשה שישבו לאכול וברכו ברכת המוציא אפילו כל אחד אוכל מנכרו ואפילו לא אכל ערוין כוית פת אינם רשאים לחלק עב"ל וי"א דרוקא כשאוכלים מכתב אחד חל החיוב אף אם לא אכלו ערוין כוית אבל בשכל אחד אוכל מנכרו אין החיוב חל א"כ אכלו כוית פת (כ"ח ומג"א סק"י) ויש מי שאומר דאם התחילו לאכול ביחד דאו אפילו רוצה לזמור סעודתו קודם שיגמרו הם אמר דנתחייבו כולם בזימון אבל אם מקודם התחיל האחד לאכול ואח"כ התחילו השני והשלישי דאו אם אחד רוצה לזמור סעודתו מקודם יכול לזמור ולברך בעצמו (ט"ז סק"י) וכ"כ התוס' ר"פ ג' שאכלו ע"ש וזה כתבו ע"פ פירושם כירושלמי ע"ש אבל הרשב"א והרא"ש פירשו כאופן אחד ולדבריהם ליתא לחילוק זה כמובן ולכן לא הביא רבינו הב"י דבר זה (א"ל סק"ו) ולכן אין להקל בזה ועמ"ש בס"י ד' סעיף ב':

מ"ז שלשה שבאו משלש חבורות של שלש שלש בני אדם שאכלו ולא בדכו עדיין ברהמ"ז ונתחברו אלו השלשה וודאי חל עליהם חובת זימון ומחוייבין לברך עתה שלשתן בזימון אפילו לא אכלו עתה יחד ולא כל אחד בפ"ע דאלו לא אכלו כולל א"א להם לברך באן כלל במל"ש בס"י קע"ח כיון לברך אלא במקום שאכל ולדעת הרמב"ם שם גם בבה"ג אסור אלא מידי באן שאכלו כולם בחדר אחד אלא שאלו

מק"ך דר"ג ומשם לי מרש"י ע"ש ד"ה מנכרין דרוקא כשרואים ליכך עד אחר גמר הסעודה הו"ך הש"ס לחסע עעמים אכל כשרואים לילך מקודם ח"כ לכל זה פ"ש ודו"ק) (וכ"כ הט"ו בס"י ר' ע"ש):

י"ו וק"ו אם צריכים לילך לרבר מצוה כאמצע הסעודה שיובלין להתחלק ג' (מג"א סק"י) ויש להתחלק אם אחד צריך לילך מהסעודה לרבר מצוה ואינו מוציא אפילו ג' לברך בזימון או מותר לו לברך בעצמו ממעט עוסק במצוה פטור מן המצוה ונ"ל דאסור לעשות כן שהרי כבר נתחייב בברכת זימון ואין זה פטור מן המצוה אלא כעובר עבירה ולא דמי מה שמוותר בפחות מעשהה דהתם מצות זימון קיים אלא שהיה יכול לקיימה מן המוכרח משא"כ כשלא יקיימה כלל:

י"ז יש מהפוסקים שאמר דרוקא כשכל הנ' ישבו מתחלה לאכול ביחד דאו אין רשאים להתחלק אבל אם מתחלה ישבו שנים לאכול וכאמצע הסעודה בא השלישי ואכל עמיהם שהם יכולים להתחלק מפני שלא חלה עליהם חובת זימון כהתחלת הסעודה (טור נכס ה"ר) והרא"ש דחה דברים אלו דכיון דישב לאכול עמיהם חלה על כולם חובת זימון ואסור לכלול להתחלק והכי קי"ל וכן פסק רבינו הב"י בסעיף ב' ולא הביא דיעה ראשונה כלל ע"ש ואפילו נתחברו יחד רק כסוף הסעודה חייבין לזמן ואסור להם לברך בלא זימון ואין חילוק בין כשאכלו שנים וכא השלישי או אכל אה"כ באו שנים ופשוט הוא:

י"ח וכתב רבינו הב"י ומ"מ אם יאכל עמיהם בלא קבע רשאים להתחלק א"כ הוא שמש עב"ל כלומר דהשלישי בשבא לא ישב עמם על השלחן אלא אכל בעמידה או בהילוך לא חלה עליהם חובת זימון דשלשה שאוכלים בקביעות חל חובת זימון ולא שלא בקביעות ורק השמש זהו דרך קביעות והרבותא היא דאע"ג דהשנים הם בקביעות לא אמדינן דהשלישי מפל ודאי ככולם בקביעות דאינו כן וכתב רבינו הר"מ א"א ומ"מ אפילו במקום שרשאים להתחלק עדיף מפי בזימון משום דברוב עם הדרת מלך עכ"ל כלומר שישב השלישי עמיהם בברהמ"ז על השלחן וזימנו ולא אמדינן דאין כאן חובת זימון כלל ואסור להם לזמן דאינו כן וידאה לי בדרך זהו דרוקא במקום שהדין מתיר להם להתחלק כמו בזה שנתבאר כזה עדיף מפי בזימון אבל במקום שאנו אומרים שאין מצטרפין לזימון כגון שכולם אכלו מפורדים ומפורדים ומיציא בזה דבכה"ג וודאי א"א להם לזמן כלל:

י"ט הא דתנן שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן וודאי זהו כשאכלו על שלחן אחד או בשולחנות קמנים כגון שדית ביניהם אך מטובים זל"ז אבל כשאכלו

ושמעו של דבר שהרי אין זימון אלא בשלשה החייבים ואין זימן עתה הנפרד מהחבורה וחבורתו כבר זימנו והרי לא נשאר עתה רק יחידי :

יין וכל זה בדיעבד כשנפרדו אבל לכתחלה שלשה שאכלו ביחד אסור לאחד להפריד מהשנים ולהתחבר לשנים אחרים שנתחייבו בזימון שהרי יבטל השנים שנשארו ממצות זימון שהלה עליהם אבל מארבעה שאכלו יכול אחד להפריד מהם ולהתחבר לשנים אחרים החייבים בזימון שהרי עדיין נשארו שלשה זימון :

יין כתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' המנהג שלא לזמן בכית כותי ונ"ל הטעם משום דלא יכלו לקבוע עצמן בביתו מפני יראתו והוי כאלו אכלו בלא קבע ועוד דיש לחוש לסכנה אם ישנו בנוסח הברכה ולא יאמרו הרחמן הוא יברך את בעה"ב הוה ולכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו ולכן אין לשנות המנהג אף אם לא היו מעמיס אלו מספיקים מ"מ מאחר דכבר נהגו כך הוי כאלו לא קבעו עצמן ביחד עכ"ל אבל כמה גדולים חילוקי על זה וס"ט דמומנין שם ובעה"ב הוה קאי על כעל הסעודה וכמה גדולים עשו בן למעשה ובפרט עתה שיש בהאכסניות חדרים מיוחדים לאורחים שמומנים שם וכן אנו עושים למעשה אם לא שאובלין שם דרך עראי ולא דרך קביעות דאז אין מומנים שם (למנוט והמ"ט) כסס מהרש"ל והמ"א סק"ט כסס מהר"ל כולס ססקו ט"ט (זמן סט) :

שאלו אכלו בוית זו ואלו בוית השני ואלו בוית השלישי דלענין ברהמ"ו במקום אכילה נחשב במקום אחד והוה כשלא היה במקומות הראשונות ברהמ"ו כלל בפני אלו השלשה הנפרדים דכיון דלא זימנו עליהם במקומן נתחייבו בזימון אבל אם זימנו עליהם במקומן כגון שהוא המתן להשנים שברכו ברהמ"ו בזימון והפסיק מאכילתו עד ברכת הון או עד ברכת הארץ כפי הדיעות שיתבאר בס"ר ואח"כ אכל עוד שוב לא יתחברו עוד לזימון אפילו אכלו אח"כ יחד ונמרו סעודתו דכבר פרח חובת זימון מינייהו ומכרכין כל אחד בפ"ע ואפילו אם אחר עשה בן לחבורה שלו שוב אינו מצטרף לזימון ולא נשארו רק שנים ובשנים אין זימון (עמ"ס סק"ט והמ"א סק"ג וכבר כללנו דבריהם וזו"ק) :

יין ויש לפעמים שאפילו אם הנפרדים לא נצטרפו לזימון כלל בחבורתם הקודמת פרח חובת זימון מינייהו ואין מצטרפין עוד לזימון אפילו אכלו אח"כ כגון ג' חבורות של ד' ר' בני אדם ופירש אחד מכל חבורה ונצטרפו לחבורה אחרת והוה"נ הנשארים שבכל חבורה ברכו בזימון פרוחה חובת זימון לגמרי מהנפרדים כיון שחבורתם זימנו וכן אם לא היה בכל חבורה אלא שלשה שאכלו ואחד מהם נתפרדו מחבורתם ונתחברו ביחד אלא שהשנים שנשארו בכל חבורה כאו ג' אחרים אחד לכל חבורה ואכלו עמחן וזימנה כל חבורה בפ"ע ג"כ פרח זימון מהנפרדים כיון שכבר זימנו חבורתם אע"פ שלא זימנו עמחם

סימן קצד ג' שאכלו ושכחו וברכו או נפרדו ועוד דינים. ובו ד' סעיפים :

מהטעם מנת הזימון ואסור לעשות כן ע"ס (הרי"ף השמיט דין זה ולא כודע טעמו) :

ב שלשה שאכלו באחד ויצא אחד מהם לשוק קודם ברהמ"ו קוראים לו ומודיעין אותו שרוצים לזמן כדי שיבא ויזימן ויצטרף עמחם ויענה עמחן ברכת זימון ויוציאים ידי חובתן ואפילו לא ישב עמחם על השלחן אלא שעומד לפני הפתח יוצאים וגם היא יוצא ידי חובתו וחוה בנ"ל אבל כעשרה כיון שצריכו להזכיר את השם אין מדרך אי"ן שלא ישב על השלחן ומוכרח לישב עמחם עד סוף ברכת הזימון וזה יתבאר בס"ר :

ג דבר ידוע דבברהמ"ו או כולם מברכים ביחד עם המכרך כפי המנהג אצלינו או שהמכרך מברך וכולם שומעים ועונים אמן כמ"ש בר"ס הקידוש וכששנים מהם עמי הארץ נהכרח שרק המכרך מברך כל הברכות והם שומעים ועונים אמן אבל אם כולם עמי הארץ אין להם מי שיברך ואמר חו"ל (מ"ו לפי הרי"ף) דשלשה שאכלו באחד ואין כולם אחד שיועד

א שלשה שאכלו כאחד ושכחו לזמן ויברך כל אחד לעצמו בטל מהם הזימון ואין יכולים לברך ברכת הזימון עוד זימון למפרע כלומר דהזימון הוא קודם שארי הברכות ולא אח"כ וזוהי מהותו לא יוכל לתקון וכן אם ברכו שנים מהם אבל אם רק אחד מהם כירך יכולים השנים לזמן עמו דכיון דגם הוא נתחייב בזימון ורוב החכמה עודם לא בירכו מקרי שהזימון הוא כסדר ולא למפרע דאוליגן בת"ל רובא והוא לא קיים מצות זימון דאין זימון למפרע ושמה תאמר אין יאמר כרוך שאכלנו משלו הלא כבר בירך על אכילתו דאין כן דכיון דלא בירך בהלכה לא גרע מאכל עלה של ירק ולכן אפילו מאן דמ"ל דאין מצרפין עלה של ירק לא עדיפא מינה כיון דלא בירך בהלכתו (כ"ל כעטס הדבר וז"ל הטור ללא גרע מעלה של ירק אינו טעם על הזימון כמ"ס המג"א סק"א ח"ל על מה שאמר שאכלנו משלו וכן הוא להדיא כסוד ולפ"ו עולה טעם הדיו כהגון והגר"ז טרם בזה הלשון הטעם מוכן וזו"ק) (וכבר נתבאר בס"י הקודם דכטאחד זימן עם אחרים ניטל

די ויש בזה שאלה דמוה משמע דאם אין בכלום מי שיועד ברכה אחת מהג' ברכות בסל הוימון ואין בזה מעם כלל ולמה לא יזמנו על הברכה שיוודעים והתשובה כן הוא דוודאי מחוייבים לברך אותה ברכה שיוודעים רק מצות וימון אינה אלא כשיש ג' ברכות דכיון דדרשינן ברכת וימון והג' ברכות מקרא רואכלת ושבעת וברכת (מ"ה: א"כ כשיש ג' ברכות יש וימון וכשיאין ג' ברכות אין וימון ומה מובח דכל הג' ברכות הם מן התורה דאל"כ למה מעכבים והרי המוב והמטיב שהוא דרבנן ואינו מעכב (וכ"כ המג"א סק"ג וע"ש מ"ט דנ"ט הרמב"ן דלגין ברכות מעכבות זא"ז והשיג עליו מכלן ולממ"ש אין זה הסנה דכלן רק לענין ברכת וימון נאמרה ודו"ק) :

שיועד לברך כל הברכות אלא אחד מהם יודע ברכה ראשונה ואחד ברכה שנייה ואחד ברכה שלישית חייבים בו ימון וכל אחד יברך הברכה שיועד והשנים עונין אכן וכן בבכיה שנייה ושלישית ואע"פ שאין בהם אחד שיועד ברכת המוב והמטיב אינו מעכב דברכה זו היא דרבנן אבל לחצאין לא יברכו שאם אחד יודע חצי הברכה והשני חציה השני לא יזמנו דאין ברכה לחצאין ואינה מתחלקת לשתיים ופשוט הוא דצריכין לידע גם ברכת הוימון וכן בשנים שאכלו דקיי"ל בר"ם הקודם דהיועד מברך ובור יוצא אם אחד יודע ברכה אחת או שתיים והשני יודע השלישית יברך זה הראשונה והשנייה והשני השלישית וכן כל כיוצא בזה ודין זה פסקו כל הפוסקים :

סימן קצה אם חבורות מצטרפות לוימון. וכו' ה' סעיפים :

כאן כנון שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד והיו ע"פ הירושלמי ולכן שפיר מצרפינן זל"ו אף כשיושבים על שני שולחנות ואפשר דבכה"ל בהכרח שיצטרפו דלא כמ"ש במעיק א' אמנם א"א לומר כן דהא אפילו בחכורה אחת נחלקין אם ירצו כשיש וימון לכל אחד או עשרה כמ"ש שם :

א שני חכמים במשנה (י') שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפינן לוימון ואם לאו אלו מומנין לעצמן ואלו מומנין לעצמן ואמרינן בירושלמי לשתי בתים נצרכה כלומר דעל בית אחד לא שייך לומר בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו דבבית אחד הלא כולן רואין זא"ז אלא וודאי דאין חילוק בין בית אחד לשני בתים והמשנה דנקטה בית אחד קמ"ל דאפילו בבית אחד יכולין לזמן אלו לעצמן ואלו לעצמן כשיש בכל חבורה עשרה או שגם ביחד לא יהיו עשרה דהא דתנן הרי אלו מצטרפות לוימון וודאי אינו בבכיה שיצטרפו ואם ירצו יכולין לזמן כל חבורה וחבורה בפ"ע (וכ"כ הנ"ח) ולזה קמ"ל דאף בבית אחד יכולין להתחלק ובמ"ש במ"י קצ"ג ופשוט הוא דכולם צריכים שיהא ביכולתם לשמוע מפי המברך (ס) :

ד ולפ"ז יצא לנו דין חדש דוה שנתבאר שם דעל שני שולחנות אין מצטרפינן לוימון אם נכנסו מתחלה ע"ש כן מצטרפינן ואפילו אין ג' בכל שלחן חייבין בו ימון וזה שכתבנו שם דכשיש וימון בכל חבורה מצטרפינן אינו מוכרח והנשג להצטרף ויש להתיישב בזה לדניא (ע"כ) שהקשה הא הרא"ש ס"ל דגם התמכרות כסוף מועיל כמ"ש בס"י ק"ג ול"ק כלל דנכנס גס כסוף ליכא התמכרות וכ"כ הכ"ח והמג"א סק"ב וע"ז סק"א שהאריך וז"ל לזה כלל והב"י כספרו הגדול כתב מפני קוציא זו דלא נעינן שנכנסו על דעת להצטרף יחד אלא כג' כמים ולא בבית אחד ע"ש ולפ"ז נלמדך לומר כמ"ש שם דכשגם בכל שלחן וימון מצטרף וזהו כוונת המג"א סק"ב ע"ש אבל מלשון הטור וש"ע משמע להדיא דגם אכית אחת קאי כמ"ש המפרטים ולפ"ז א"כ למ"ש שם ודו"ק) :

ב והניא שם דגם השמש מצרפן כלומר אפילו אין רואין אלו את אלו השמש מצרפן אם משמש לשתי החבורות ואפילו הן בשני בתים ואם מפסיק בין שני הבתים רה"ר אינן מצטרפינן בשום עניין אפילו רואין אלו את אלו ואפילו שמש אחד לשניהן ולא דווקא רה"ר אלא אפילו שביל היחיד מפסיק ביניהם אין מצטרפינן (ט"ז סק"ג) אבל במעורת נשואין אין רה"ר מפסיק כיון דכולהו מעורת נשואין הוי (סס סק"ג) ויותר מזה נתבאר באהע"ז ס"ב מ"ב דאף אם אין רואין אלו את אלו ולא שמש אחד משמש מ"מ מצטרפינן ע"ש וכ"כ כאן הטור בשם הרא"ש ע"ש :

ד אכלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבית אם המברך יושב על מפתן הבית והוא רואה אלו ואלו הוא מצרפן דה"ל כמקצתן רואין זא"ז וכתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ג' כל היכא שמצטרפות שתי חבורות צריך שישמעו שתיהן דברי המברך ברכת וימון כביאור ושאר ברהמ"ז יברך כל אחד לעצמו אב"ל אם ירצו שהמומן יוציא כולם צריכים שישמעו כל ברהמ"ז דבלא זה לא יצאו כלל עכ"ל ואם אינו שומע עונה אמן (מג"א סק"ה) וכמה פוסקים כתבו דבכל עניין צריכים שישמעו מהמברך כל ברהמ"ז (סס סק"ד) וכס"י קצ"ג סעיף ח' בארנו בזה ע"ש :

ג במ"י קצ"ג סעיף י"ב בארנו דהאובלים על שני שולחנות אין מצטרפינן זל"ו והא דשני חבורות מצטרפות זהו כשיש וימון בכל חבורה וחבורה ע"ש אמנם גם לזה אין אנו צריכים דהטור והש"ע כתבו

סימן קצו מי שאכל דבר איסור אם מצטרף לזיומן. וכו' מ' מעפים:

דבשונג נהי שהוא אינו חייב בזה מ"מ סוף סוף איסורא קאכיל ואין זה ככלל ברכה אבל במקום סבנה היתר קאכיל שהתורה התירה לו והוה כהיתר ממש ומה עניין זלז' ומ"מ מחסוי' הרשכ"ל סיי' תשל"ד כחולה כיו"כ הרשכ"ל זל' לא תש להאריך נעטמים כיון שפק שיכרך ולכך זה דברי הרשכ"ל שס' תמוזים שהסכים להראב"ד וכתב' ר"פ שגסה שאלנו פסק מפורש כהרמב"ם ע"ש ובע"כ תשו' זו אינה מתקנה ודו"ק):

ה כתב רבינו הבי"ד בספרו הגדול גול חטים ומחנן ואפאן אע"פ שקאן בשינוי אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף וכרך דב"ק (ד"ד') דאין זה מברך אלא מנאץ וכן קי"ל בלולב כמבואר לקמן מ' תרמ"ט ע"ש משום רגבי ברכה לא מהני שינוי דאין מוכרזין שם שמים על דבר שעיקרו בעבירה (חוס' סוכה ל') ויש מי שאומר דברהמ"ז כיון שהוא חיוב תורה שאני כיון דמדינא הוא שלו ועוד רגבי לולב שם מסתפקין בזה ע"ש וא"כ כבר הרמ"ז דאורייתא הולכין לחומרא (מנ"א ויש לזה ראייה מדברי הה"מ פ"ו מה' חמץ ומלה דין ו' ע"ש):

ב ערכין (ד') אמרינן דכהנים וישראלים דכהנים אוכלים תרומה וישראלים חולין אע"ג דהישראל אינו יכול לאכול תרומה אבל כיון דהכתן יכול לאכול חולין מקרי קביעות יחד ומצטרפין לזיומן ומה דקדקו רבותינו בכל כו"ג כגון ג' שאוכלין ואחד אוכל פת בותים והשנים נזהרים מזה מ"ס כיון שזה האוכל יכול לאכול משלהם מצטרפין לזיומן אבל אם שניהם אין יכולין לאכול זה מזה כגון שאחד כתן ואוכל תרומה או חלה והשני ישראל אוכל פת בותים והכתן נזהר מזה דהישראל אינו יכול לאכול של כתן וגם הכתן נזהר מהפת שהישראל אוכל אין מצטרפין:

ז וכן שלשה ששנים מהם מודרים זה מזה אין מצטרפין לזיומן מפני שאחד אסור בשל חבירו ואע"ג שיכולין להתיר נדרין ע"י חכם מ"מ השתא מיהא לא התירו וכתב רבינו הרמ"א דדווקא בשל אחד אוכל מכתרו אבל אם אוכלים מכתב בעה"ב מצטרפין דהא אוכלין מכתב אחד ע"ל ולא יאורה אין שום רבותא בזה ומאי קמ"ל אך באמת יש בזה רבותא גדולה דביו"ד ס' רכ"א מבואר שאסורים לאכול מקערה אחת אצל בעה"ב דשמא יאכל אחד פחות מהשני ונמצא מהנהו אא"כ נשאר תמיד כהקערה ע"ש ולזה קמ"ל דבלחם לא חיישינן לזה דמסתמא נתון הבעה"ב לחם הרבה (עו"ז סק"ג ולדבריו ה"ל לפרש שיש הרבה ולמ"ס א"ש דסתמא כן הוא ודו"ק):

ח ומהר"ן שנתבאר דקדקו הפוסקים שאם אחד אוכל בשר ואחד חלב מצטרפין דאע"ג דהאוכל בשר לא יוכל

א תנן בר"פ שלשה שאכלו אכל מכל ומעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפרו אין מומינן עליו וכתב הרמב"ם ספ"א כל האוכל דבר האסור בין בדרך כפיצו כפיצו או בדרך מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף כיצד הרי שאכל מכל של דבריהם וכו' אינו מברך וא"צ לומר אם אכל נבלות ומטרות או שתה יי"ג וכיוצא בו אבל אם אכל דמאי וכו' ה"ו מברך תחלה וסוף וכן כל כיוצא בהן עכ"ל ביאר דבריו דודאי אף באוכל איסור דרבנן אין לו לברך אך כמו איסור קל דמאי מברך וכיון שכתב וכן כל כיוצא בהן משמע להדיא דיש שארי איסורים קלים דרבנן ומברכין עליהן וג"ל דהיינו בישולי עכו"ם וחלב שחלבו עכו"ם שהקילו בהן להגעיל כלי חרס כמ"ש ביו"ד מ' קי"ג ע"ש (ובגמ"ט כתב נסתם ייגס ע"ש ולא נ"ל ודו"ק):

ב אמנם הראב"ד חלק עליו וכתב דבכל האסורים חייב לברך תחלה וסוף כיון שנהגה ורק לענין זיומן אינו מצטרף לפי שאין קביעות לרבר איסור והוי כאכילת פירות שאין קבע לזיומן וזהרמב"ם צ"ל הא דתנן וזיומן הוא לרבותא דלא מיבעיא שיברך בעצמו שאסור אלא אפילו להצטרף לזיומן שאחד מברך והוא רק לצירוף דג"כ אסור (כ"ח) והרא"ש הסכים להראב"ד כמ"ש המור ע"ש:

ג אבל רבינו הבי"ד בספרו הגדול הביא תוספתא מפורשת כהרמב"ם (דמאי פ"ג) וז"ל התוספתא לא יושיט ישראל אבר מן החי לבני נח ולא כוס יין לנויר וכו' ואין מברכין עליהן ואין מומינן עליהם ואין עונין אחריהן אמן עב"ד וכן בירושלמי פ"ק דחלה מצה גזולה אסור לברך ובוצע ברך גיאי' וגו' ר' יוסי אומר אין עבירה מצוה א"ר אילא אלה המצות אע"פ עשיתן כמצות הרי הן מצות ואם לאו אינם מצות עכ"ל הרי מפורש כהרמב"ם וכן מבואר ממשנה דרמאי הדמאי מברכין עליו ומומינן עליו משמע להדיא דדווקא דמאי מברכין עליו ולא שאר איסור אפילו דרבנן וכן פסקו רבינו יונה והרשב"א כהרמב"ם וכן מבואר מלשון רש"י במשנה דשלשה שאכלו ע"ש וכן פסק רבינו אב"ד כמעוף א' וג"ל דאם אכל לחם עם בשר של איסור גם הרמב"ם מודה שיברך על הלחם תחלה וסוף דבלחם אין איסור ולמה לא יברך עליו:

ד ויש מי שפסק דבאכל דבר איסור בשונג מברך עליו (ט"ז סק"ח) כלומר שאם נודע לו אחר אכילתו שהיה איסור מברך ברהמ"ז או שאר ברכה ומביא דאיה ממה שפסק רבינו הבי"ד במעוף ב' דאם אכל דבר איסור במקום סבנה מברכין עליו וא"כ איזה חילוק יש בין סבנה לשונג (ט"ז) והדברים תמוזים

לאכול זה מזה ודע שרניליון לומר דבעל החלב יכרך ולא בעל הכשר מפני שבעל החלב יכול לאכול של השני (מג"א סק"ה) ונ"ל שאין בזה קפידא כל כך מרלא פירשה הנמ' בערכין שם שהכהן מכרך אך אפשר לומר דלא הוצרך לפרש דבלא"ה כהן מכרך משום וקדשתו כמ"ש בס"י ר"א ע"ש אך בלא"ה לא מסתבר זה דאם בעל הבשר אינו יכול לכרך איך מצטרף לזימון אלא וודאי דלכתחלה אמרו בן אבל אם מדרך הכבוד לכבד לבעל הכשר אין קפידא וכמדומני שכן המנהג (מ"ש הפ"ו סק"ג דהה"ר נקמ"ג עיין ע"ס):

כתב רבינו הב"י בסעיף ד' אין מוסנין על מי שאכל פחות מכזית עכ"ל ומילתא דפשיטא היא אלא דקמ"ל דאפילו לדיעה שיתבאר כס"י הבא דנמ לנ' מצטרף מי שאכל ירק והייתי אומר דפת פחות מכזית לא נרע מירק קמ"ל דאינו בן (ע"ש סק"ד ולדברינו ח"ש בפשיטת ודו"ק):

סימן קצו מי הם המצטרפים לזימון שלשה או עשרה. ובו מ' סעיפים:

מדי מצי למיכל מיניה מצטרף כהריהו וחיובים ליתן לו לאכול כרי שיצטרף עמהם והוא שכא ער שלא אמרו הב לן ונכרך אבל אם אמרו הב לן ונכרך ואח"כ בא הג' אינו מצטרף עמהם עכ"ל והנה כתב מפורש בהרמב"ם ולא כהמור והכי קי"ל דהלכה כרבים ולא תמיד מצטרף השלישי אלא בתנאי שנתבאר וזמניהו שהמפרשים לא העירו שהראשונים מוחלקים בזה (והלכנס כתב מסבא דנפטיה דתלמי נתנאי וזכרישה הסיג עליו דאינו תלמי נתנאי וכלל ענין מצטרף ע"ש ולא ראו שהראשונים מוחלקים בזה):

ד' וזה שכתב רבינו הב"י דחיובים ליתן לו לאכול כרי שיצטרף עמהם כבר בארנו בזה כס"י קצ"ג סעיף ו' ע"ש וכזה שכתב דכשאמרו הב לן ונכרך אינו מצטרף כתב רבינו הרמ"א דנפילת מים אחרונים כהב לן ונכרך דמי עכ"ל וכודאי מים אחרונים עדיפא מהב לן ונכרך דבהב לן יש חולקים וס"ל דמצטרף (מג"א סק"ג נסס הר"ן וע' בס"י קמ"ט) ונמ הב לן ונכרך אינו אלא בבקעה"ב ולא באורח ובמים אחרונים אין חילוק כמ"ש בס"י קע"ט אמנם כוונתו בן הוא דכהב לן ונכרך נתבאר שם דאם רוצה לכרך על מה שיאכל מותר ולא בן במים אחרונים כמ"ש שם לזה קאמר דבכאן משום צירוף לזימון דינו כהב לן ונכרך כלומר שכיבולתם לכרך ולאכול ולהצטרף לזימון עם השלישי (ע"א סק"ג) ויש מי שכתב דמצוה לימול דיו ולכרך המוציא ולאכול מעט (מ"ש נסס כ"ה) ודברים תמוהים הם וקריב לאכילה נסה (ח"ד) ולא שמענו מעולם מי שיעלה על דעתו לעשות כן:

אמרנין

יוכל לאכול חלב עד ששה שעות ואז כבר יתעבל המזון מ"מ כיון דהאכול חלב יכול לאכול בשר מיד ע"י קינות והדחה מצטרפין כמו בתרוטה וחולין שנתבאר והוא האוכל חלב אינו אוכל אז בשר כמו קודם מ"כ אין מצטרפין או שאוכל נבינה קשה שצריך להמתין הריבה נ"כ אין מצטרפין אמנם בזה הקשו מה לנו לבשר ולחלב הא אוכלין פת דאלי"ב לא שייך זימון ודאי הפת יכולין לאכול זה עם זה ובאמת ל"ק כלל דהא עיקר זימון הוא ההתחברות יחד ושנים שאוכלין זה בשר וזה נבינה מוכרחים לאכול כפירוד שהרי אמרו להעלותן על שלחן אחד או שצריכין לעשות היכר כנון בשני פסות וכיוצא בזה כמ"ש ביו"ד סי' פ"ח ע"ש וא"כ אין יתחברו לזימון ואם תאמר דא"כ אפילו זה אוכל חלב וזה בשר אין חיבור דאינו בן שהרי בעל החלב יכול תיכף להתחבר לבעל הכשר ואפילו אם באמת אינו מתחבר כיון שיש כירו להתחבר כחיבור דמי משא"כ כששניהם אין יכולין

א' שנים שאכלו אחד וכו' ושלישי והשנים כבר נמרו מעורתן רק עריון לא כרכו ברהמ"ז ולא נטלו מים אחרונים ולא אמרו עריון הב לן ונכרך כתב המור דמצטרף עמהם וכן הוא לשון הר"א ש (פ"ו סי"ח) וז"ל הלכך שנים שאכלו וכו' שלישי ואכל קודם שאמרו שנים הב לן ונכרך מצטרף עמהם עכ"ל ומכאור מלשונם דמצטרף בלא שום תנאי (דמפרטי נכרכות מ"ז) אלו מיייתי לו אורגילא וכו' מי לא חלנין כלומר לא ימלט שכל אדם אפילו הוא שבע שלא יערב לו איזה מחלל שהוא וזהו אוכל אם היו מביאים לו):

ב' אבל הרמב"ם בפ"ה דין מ' כתב שנים שהיו אוכלין ונמרו מעורתן וכו' שלישי ואכל אם יכולין לאכול עמו כל שהוא ואפילו משאר אוכלין מצטרף עמהם עכ"ל הרי שכתב תנאי אם יכולין לאכול עמו ויותר מכאור זה בהפס"ג שכתב אומרין דעתן אם לא אכלו כל כך שאם היו מביאים להם מיני מערנים ודבר חביב שהיו עריון יכולין לאכול מצטרף עכ"ל הרי מפורש דאם לאו אינו מצטרף ויותר מפורש בן בבה"ג וז"ל וכו' תרי דכריכו ריפתא ונמרו מעורתיהו ואתא אינש אחרניא וקבעי לאומני עמהון חיונין אי כרמייתי להון עריון דרביב עליהון מן מאי דאכלו וכו' ולא אפקין לא מצטרף עמהון ואי אכלין מצטרף עמהון עכ"ל (והם מפרטים אלו מיייתי וכו' כלומר שריטים לראות דאם היו מביאים אם היו אוננים אם לאו ומכ"כ מכאור דנפיק דזוקתן אלו המחללים שחללו שלא כדעת הרמב"ם ודו"ק):

ג' ולפ"ז רבינו הב"י שכתב בסעיף א' שנים שאכלו כאחד ונמרו וכו' שלישי כל היבא דאי מיייתי להו

הגדול פסק בהרמב"ם אבל בש"ע סעיף ג' הביא כל הג' ריעות ולפי שדעתנו נוטה לפסק הרמב"ם לכן כתב וז"ל הלכך שנים שאכלו וכא הילישי אם יכולים להזיקו שיאכל כוית פת מומב ואם אינו רוצה לא יתנו לו לשתות ולא מאכל אחר ואם אירע שנתנו לו לשתות או מאכל אחר יומנו עמו אע"פ שאינו רוצה לאכול פת עכ"ל וחזר בו ממ"ש בספרו הגדול לפי שמהר"ם מר"ב עשה כן הלכה למעשה (ע"פ) וגדולי האחרונים כתבו שגם לבתחלה עושין כן לפי שהעיקר לריגא כדברי הרא"ש (מנ"א סק"ט וכ"ס וכנה"ג):

ה דבר ירוע שהרמב"ם בפ"ה והתוס' והרא"ש ורוב הפוסקים סוברים דחייב ברהמ"ז מן התורה אינו אלא באכל כדי שביעה וכוית הוא רק מדרבנן לבר הראב"ד שם שסובר דכוית הוא מן התורה ויש שסוברים דכביצה הוא מן התורה כמ"ש בס"ד קפ"ד ע"ש לפיכך חבורה שאכלו אלו אכלו כדי שביעה ואילו אכלו רק כוית וכביצה נכון לבתחלה שיברך מאותן שאכלו כדי שביעה ולא מאותן שאכלו כוית וכביצה דמושב שהמחוייב מן התורה יברך להמחוייב רק דרבנן ולא להיפך אמנם כדעבד או אם אין בהאותם שאכלו כדי שביעה שידעו לכרך יברך מי שאכל כוית וכולם יצאו ידי חובתם והטעם דברהמ"ז כיון שמחוייב לברך הוה כברכת המצות שאחד יכול להוציא לחבירו אף שלא עשה המצוה כלל מטעם דכל ישראל ערבים זה בזה ולא דמי לברכת הנהנין דאינו מוציא אחד נהנה גם בעצמו אלא דברהמ"ז א"א להוציא בלא אכילה כלל דאיך יאמר שאכלנו משלו והרי לא אכל ולכן מוכרח לאכול כוית אבל בשאכל כוית דיו ויכול להוציא אחרים ידי חובתן (תוס' מ"ח):

מ כתב רבינו הרמ"א בסעיף ד' וי"א שאינו חייב לברך מדאורייתא אם לא שתה והוא תאב לשתות ושוב לזוהר לבתחלה אם מקצתן שותו ומקצתן לא שותו יברך מי ששתה עכ"ל וה"פ דיש מי שחושב לדברי ר"ם שדרש ושבעתו זו שתיה ולדריה החיוב מן התורה בכוית אבל אם רוצה לשתות ואינו שותה אין החיוב רק מדרבנן ולכן לחוש לריעה זו לבתחלה נכון שהשותה יברך דאם יברך מי שלא שתה שמא רוצה לשתות ואין חיובו רק מדרבנן ואם מקצתן אכלו לשובע ולא שותו ומקצתן אכלו בכוית ושותו מומב שיברך מי שאכל לשובע משום דרוב הפוסקים סוברים דשביעה מעכב מדאורייתא ולא שתייה (מנ"א סק"ב) וכל זה לבתחלה כמו בהדין הקודם אבל כדעבד אינו מעכב כלל כמו בדין הקודם (והט"ז) סק"ד תסס לכוונת המרדכי נס דיעבד ותמה נזה ע"ש אבל אין כוונתו כן (ע"ש):

שלשה

ה אמרינן בגמ' (מ"ח') לענין עשרה מצרכים בשם תשעה שאכלו דגן ואחד אכל ירק מצטרפין לברך בשם וה"ה כששתה כוס מין (תוס') דשתייה בכלל אכילה ויכול לומר שאכלנו משו (סע) ולאו דווקא יין דה"ה שאר משקים לבר מים שאין בזה חשיבות כלל ולא שייך צירוף בזה ואפילו לא מיכל עמהם אלא כציר מצטרף ודווקא כשאכל כוית מהירק או משאר מאכל ושתה רביעית מין או משאר משקים או מציר וכן דווקא שלא בירך ברכה אחרונה דאחר ברכה אחרונה לא שייך שיצטרף ואמרו בגמ' שם רלאו דווקא אחד מצטרף דה"ה ג' מצטרפים וכן אמרו שם שבעה שאכלו דגן וג' ירק מצטרפין אבל ד' אין מצטרפין אע"ג הרוב אכלו דגן מ"מ אינם מצטרפין דבעינן רובא דמינכר טובא ופשוט הוא שהמכרך צריך שיהיה אחד מאוכלי הפת ויש מי שרוצה לומר דגם מים מצטרף משום דשתייה בכלל אכילה (מנ"א סק"ו) וגראה עיקר כרבינו הבי"ש שפסק בסעיף ב' דאינו מצטרף והטעם דבעינן עכ"פ דבר שיש בו חשיבות קצת ולפ"ז אפשר דהמים המתקנים כמו סעלצע"ד לימאנא"ד או מיני קוואסי"ן מצטרף וכן נראה עיקר לדינא:

ה מצטרף צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל או שתה דברהמ"ז אינה פושרת לא ברכת בורא נפשות ולא ברכה מעין ג' דברהמ"ז אינו פושר אלא מה שבתוך הסעודה ואפילו המסוכים בעצמם כדברים הבאים לאחר הסעודה צריכים ברכה לפנייהם ולאחרייהם כמ"ש בס"ד קע"ז וכ"ש אותם שלא אכלו כלל כסעודה ואין צירופן רק לזימון ולכן אם נצטרפו אפילו ע"י מוונת צריכין ברכה בפ"ע ומסתנינים עד שיסיים המכרך ברכת זימון כפי מה שיתבאר בס"ד ר' ואז יברכו ברכה אחרונה ויש מי שרוצה לומר דיון ותמרים ברהמ"ז פושר משום דזייני כלחם (עכ"ל ומנ"א סק"ו) וצ"ע בזה ולכן טוב שיזכורנו שלא לצאת בברכת המכרך (סע):

ה הרי"ף והרמב"ם כתבו דווקא לעשרה מצטרפי אפילו בירך אבל לשלשה אינו מצטרף רק מי שאכל פת דווקא רבזה חמירא ג' מעשרה דבעשרה כיון דעיקר זימון יש מאובלי פת והוה רק להוסיף באסירת אלהינו כיון שאכלו דבר מה שכנינתא שריא ויכול לומר אלהינו אבל בעיקר הזימון צריך אוכלי פת דווקא דהכי תנן שלשה שאכלו כלומר כסעודה ואין סעודה אלא כפת ואע"ג דבירושלמי תניא שנים שאכלו דגן ואחד ירק מצטרף משמע שם להדיא דהוה דעת יחיד וחכמים חולקים ע"ש והנה ברמב"ם כתוב מפורש כוית פת אבל ברי"ף איתא כוית דגן ולכן י"א דלאו דווקא פת דאפילו ברכת מוונת סגי דרגן הוא (כלבו) אבל דעת הרא"ש ור"י דגם בירך סגי דכיון דלעשרה מצטרף כ"ש לג' והנה רבינו הבי"ש בספרו

סימן קצח הנכנס להרוצים לברך ברהמ"ז מה יענה. וכו' ב' סעיפים:

א עלת שאמר נברך ועונה כרוך ומבורך מ"ם האמן
 אחר ברוך שאכלנו צריך לענות שהרי על כל כרכה
 ששומע חייב לברך אמן וזה שבנמ' ופוסקים חילקו
 בין נכנס לנברך ובין נכנס לברוך ה"פ דאם נכנס
 לנברך צריך לומר גם ברוך ואם נכנס לברוך לא
 יענה רק אמן ופשוט הוא דאם עשרה סבוכים יאמר
 ברוך אלקינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ואם
 ששה מים וכ"ש שאר משקין ולא בירך עדיין ברכה
 אחרונה יכול לענות ברוך שאכלנו משלו דשתיה
 בכלל. אכילה כמ"ש ופשוט הוא דאין חילוק בין
 נכנס בעת שהתחילו לברך או ישב שם בעת הסעודה
 ולא אכל ולא שתה וכן אם בא בעת שהמברך חוזר
 ואומר ברוך שאכלנו וכו' עונה ג"כ אמן ויש מי
 שחולק בזה ואינו עיקר (פס"י) ולא תתירו דבריו ונס
 ה"ד הסיני עליו ע"ש והגר"ז פסק שלא לענות אמן כשנסה
 ברוך וז"ל ונס כמי ק"ב פסקו כן ע"ס:

א עלת שאכלו והתחילו לברך ונכנס אחד שלא
 אכל אם נכנס כשאמר המברך נברך שאכלנו
 משלו עונה אחריהם כרוך ומבורך שמו תמיד לעולם
 ועד לפי שכששומע שהמברך אומר לכולם ליתן
 ברכה לה' מווייבים כל השומעים לברך ראל"כ
 פיהו ח"ו כאינו רוצה וכו' ועל כי אין ביכולתו
 לומר שאכלנו משלו שהרי לא אכל יאמר ברוך
 ומבורך וכו':

ב אבל אם נכנס כשהמסובין עונין ברוך שאכלנו
 וכו' עונה אחריהם אמן וא"צ לומר ברוך כיון שלא
 שמע כשאמר נברך ויראה לי דעניית אמן הוא אחר
 שחזור המברך ואומר ברוך שאכלנו משלו וכו' דוודאי
 כל עניית אמן הוא בסוף העניין ואך לא יענה
 כסוף ואם נאמר שיענה עליהם וגם על המברך הוא
 דבר תמוה לענות שני אמנין על דבר אחד ברנע
 אחת כמעט ולכן נ"ל כמ"ש ועוד נ"ל דגם הנכנס

סימן קצט על מי מזמנים ועל מי אין מזמנים. וכו' ד' סעיפים:

א מצטרף לזימון והאכל תמיד מצטרף לזימון וכו'
 נתוסף בברכת הטוב והמטיב כמ"ש במ"י קפ"ט:

ב איתא בנמ' (מ"ה:) נשים מזמנות לעצמן ועבדים
 מזמנין לעצמן נשים ועבדים וקמנים אם רצו לזמן
 אין מזמנין משום פריצותא ורש"י שם אינה חובה
 על הנשים לזמן אלא שאם רצו לזמן מזמנים וכן
 הסכימו התוס' אבל הרא"ש כתב שחייבות לזמן דכן
 משמע להרי"א בריש ערכין שאמר הכל חייבות בזימון
 וכו' לאתווי נשים ע"ש וכן כתבו תלמידי רבינו וינה
 אמנם גם לשיטת רש"י ותוס' נוחא דוודאי חייבות
 כשאכלו עם נ' אנשים חייבות הן ג"כ לשמוע ולענות
 ברכת הזימון אבל לעצמן אין חובה וכן אין מצטרפות
 לאנשים לזימון דהתחברות אנשים ונשים הוה
 פריצותא ואפילו בעל ואשתו ובתו אין מצטרפין
 לזימון ורק כשיש זימון בלעדן גם הן חייבות (סמ"ג)
 ומנהג העולם כרש"י ותוס' ולא שמענו מעולם
 שנשים יזמנו לעצמן ונס מהרמב"ם פ"ה יש ראייה
 לשיטת רש"י ותוס' דנהג הרמב"ם דבריו מתומים
 כלשון הש"ס אך שכתב ראין מזמנות כשם ע"ש ואי
 ס"ד שיש עליהן חיוב למה לא יזמנו בעשרה כשם
 אלא וודאי ראין חיוב עליהן ולכן אין להוכיח את
 השם במקום שאין חיוב וכן פסקו רבותינו בעלי
 הש"ע וכתבו דיוצאות בזימון שלנו אע"פ שאינו
 מבינות וכארנו בזה כמי קצ"ג סעיף ד' (ומנ"ל סק"ה
 ודו"ק) ובמדר הביא דיעה מי שהורה שאשה מצטרפת
 לזימון ולא קי"ל כן ולא שמענו ולא ראינו מי
 שהורה

א השמש שאכל כוית מזמנין עליו אע"פ שאכילתו
 אינה בקביעות בישיבה על השלחן אלא שאוכל
 כשהולך או עומד מ"ם מצרף לכיון שדרכו בכך
 היולכו ועמידתו זהו קביעותא אבל באיש אחר אינו
 כן כמ"ש במ"י קצ"ג והכותי שהוא מהשטרונים
 בזמ"ז הם כעכו"ם נמורים לכל דבריהם וע"ה
 מעיקרא דדינא אין מזמנין עליו לפי שלא נאה
 חברתי אמנם אנו קי"ל דמזמנין על ע"ה ומסכינין על
 הני תנאי רס"ט איוהו ע"ה כל שאינו קורא ק"ש
 שחרית וערבית או אינו מניח תפילין (פ"י:) ואין
 אצלנו ע"ה כאלו ואע"ז דקי"ל בנמ' שם ראפילו
 קרא ושנה ולא שמש ת"ח ה"ו ע"ה מ"מ א"א לקיים
 עתה כן רא"כ ילכו ויבנו צמה לעצמן (תוספות סס)
 וכה"ג אמרו חז"ל בהגוה (כ"ז:) ומסכינין על זה
 ומ"מ מי שאינו קורא ק"ש או אינו מניח תפילין אין
 מזמנים עליו דזהו רשע וכ"ש דמין ואפיקורס דאין
 מזמנין עליהן וכן על נר (ומן הקדמון) שכל ולא מכל
 אין מזמנין עליו וכ"ש דאין מזמנין על עכו"ם אפילו
 כשמברך לר' אבל כשכל ומכל מזמנין עליו ואין
 לשאול איך יכול לומר על שהחלת לאבותינו ארץ
 חמדה דאין זה שאלה דהארץ ניתנה לאברהם
 ואברהם נקרא אב המון גיים כלומר רכל שנכנס תחת
 בנפי השכינה הוא בנו של אברהם אבינו ואונן בזמן
 שחל עליו אנינות אין מצטרפין אותו לזימון שהרי
 פטור מכל המצות ואפילו למי שסובר שיכול לעשות
 מ"ם לזימון אין לו שייכות ועוד דלא קי"ל כן כמ"ש
 כו"ד מי שמי"א ובשבת שאין אנינות חלה עליו

שהורה כן (והט"ז שהאר"י נס"ק"ב לא לדינא אלא לכתב
כדרי ר"י הכהן בטור):

ג כתבו הטור והש"ע אנדרוניגוס מומן למינו ואינו
מומן לא לאנשים ולא לנשים ומומטום אינו מומן
כלל עכ"ל דאנדרוניגוס בולם שוים והוא ברית בפ"ע
אבל המומטום יש זכר ויש נקבה ולכן גם מינו אינו
מוציא ומי שנותרק מפני עבירה או שעבר על
התקנה כמבואר ביו"ד סי' שר"ד אין מצרפין אותו
לוימון:

ד בקבן רבתה המחלוקת בין הראשונים ורבינו הב"י
פסק דקמן שהגיע לעונת הפעושות כבן מ' או
כבן י' (מנ"א) ויודע למי מברכין מומנין עליו ומצטרף
בין לשלשה בין לעשרה עכ"ל אבל רבינו הרמ"א
כתב דר"א דאין מצרפין אותו כלל עד שיהא כן י"ג

סימן ר אחד מפסיק לשנים ולא שנים

א כתב רבינו הב"י שלשה שאכלו כאחד אחד
מפסיק על כרחו לשנים ועונה עמהם ברכת
וימון ואפילו לא רצה להפסיק מומנין עליו בין עונה
בין אינו עונה כל שהוא עומד שם אבל שנים אין
חייבין להפסיק לאחד והלכך אין חייב וימון חל עד
שתרצו להפסיק לאחד ולברך ואם לא רצו להפסיק
וימון הוא עליהם לא עשה כלום ואם לא רצו להפסיק
אף הוא אינו רשאי לברך ולציאת לשוק עד שיגמרו
השנים וימון עליהם שהרי כבר הוא נתחייב בווימון
ואך יברך כלא וימון עכ"ל:

ב ובספרו הנדול פסק דאם הדבר נחויץ להיחיד לילך
יכול לברך וילך משום דהרשב"א כתב בשם רב
האי נאון הדיחיד א"צ להתנין על השנים ויכול
לברך לבדו דחייב וימון אינו אלא בנמר אכילתם
וכל זמן ששנים לא גמרו מעודתן אין חל עליהם
חובת וימון ויכול היחיד לברך לעצמו וזה שנתבאר
בסי' קצ"ג שאין היחיד רשאי לחלק והו כשכולן גמרו
מעודתן ורוצים לחלק אבל כל שלא גמרו המעודה
רשאי לברך בפ"ע וכן פסקו גדולי האחרונים (נ"ס
ומנ"א סק"כ וז"ל סק"ג כשם רמ"ן פ"ט) והו ווראי
דכלא צורך אין לעשות כן אך אם נחויץ לעסקיו או
איוה צורך אחר יכול לעשות כן (פ"ר ס) ויש מי
שמחלק דאם התחילו לאכול ביחד אמר לו לברך לבדו
ואם לא התחילו לאכול ביחד מותר (ט"ז סק"א) וכבר
כתבנו שם סעיף י"ד שאין סברא זו מוסכמת ע"ש:

ג עד היכן צריך היחיד להפסיק להשנים יש בנמ'
(מ"ו י) פלוגתא חד אמר עד ברכת הוימון כלומר

שנה דאו מחוקינן ליה כנדול שהביא שתי שערות
ובן נוהגין ואין לשנות וחרש ושומה אם מכוונים
ומבינים מצטרפין לוימון אע"ג שאין החרש שומע
הברכה עכ"ל ואע"ג דבדאורייתא לא מוקמינן קמן
כן י"ג שנה כחוקה שהביא שתי שערות וצריך בדיקה
מירו לצרפו לוימון אין חשש אמנם שהוא יוציא
אחרים צריך בדיקה דיוקא (ס) אך אם כולם
מברכים בפ"ע והוא אינו אומר רק ברכת הוימון אין
חשש (ס) וכן המנהג הפשוט שמי שנעשה כר מצוה
ועושיין מעודה הוא מברך וזה שכתב בחרש ושומה
אין הכוונה לחרש ושומה נמור דאלו אין להם דעת
בלל וגריעו מקמן אלא הכוונה שהוא חרש שאינו
שומע ומדבר ושומה קצת לכן אם מכוונים ומבינים
מצטרפין ואם ששומע ואינו מדבר נ"ל דאינו
מצטרף כיון שאינו יכול לענות ולברך (עמ"ג סק"ה
וכ"כ ה"א):

לאחד ועד כמה מפסיק. וכו' ו' מעיפים:

ביון שהמברך חוזר ואומר ברוך שאכלו משלו וכמו
חיינו חוזר לאכילתו שהרי והו עיקר ברכת הוימון
שאין היחיד אומרה וחד אמר עד שיגמרו הון את
הכל והטעם לפי שבברכת הוימון אין שם ומלכות
ולכן בלא ברכת הון אינה נראית בברכה (תוס' ס) ו
גם הפוסקים נחלקו בזה ורבינו הב"י פסק עד ברכת
הוימון ורבינו הרמ"א פסק עד הון את הכל וכן
המנהג הפשוט ואין לשנות וכן פסק הבה"ג:

ד זה שהפסיק להשנים חוזר ואוכל בלא ברכה שהרי
היה ברעתו לאכול עוד ואם באמת לא היה
ברעתו לאכול עוד וחוזר מדעתו ואוכל צריך ברכה
בתחלה (מנ"א סק"ה) וכשגמר אכילתו ומברך יתחיל
מברכת הון אף כשהפסיק להם עד גמר ברכת הון
חוזר ומברך אותה דנהי דנפטר בשמיעתו על מה
שאכל קודם שברכו אבל על מה שאכל אח"כ לא
נפטר ואפילו לא אכל אח"כ צריך לברכה שהרי לא
ביון להפטר ממנה בשמיעתו ואם באמת כיון שלא
לאכול עוד ולהפטר בשמיעתו מתחיל אח"כ מן
גודה לך:

ה אם אחד הפסיק לשנים ואח"כ באו שנים אחרים
ואבלו עמו מצטרף להם לוימון ולא אמרינן שכבר
יצא ידי וימון בשתפסיק להשנים הקודמים דביון
דעתה נצטרפו עמו שנים אחרים חוזר לחייבו (נ"ס
ומנ"א סק"ג) ונ"ל דהו דווקא בשאכל אחר שהפסיק
להשנים אבל אם לא אכל אינו מצטרף עוד וק"ו
בחבורה של חמשה או ששה או יותר שהפסיקו לנ'
מהם או ליותר שלא יברכו אח"כ בווימון אפילו אבלו
אח"כ

אלו (האש"ז) חולק על המנ"א ולפמ"א אין מלוקת ודו"ק; ן וכתב תמור דאם הם עשרה ומפסיקין נ' לוי א"צ להפסיק אלא ער שאמרו ברוך אלקינו ואם חזרו השלשה ואכלו יכולין לזמן יחד עכ"ל כלומר אפילו אם אחד המפסיק לשנים צריך להמתין עד הון את הכל זהו מפני שכלעדו ליכא זימון אבל נ' המפסיקין לוי הרי גם בלעריש זימון ואין הפסקתן אלא משום הוכרת השם לפיכך א"צ להפסיק רק עד שאמרו אלקינו ולכן כשחזרו ואכלו יכולין לזמן יחד ולא מקרי פרה זימון מינייהו כבדוין הקודם שהרי לא הפסיקו משום הוימון אלא משום הוכרת השם ויכולין להצטרף גם לשבעה אחרים להוכרת השם רכזה לא שייך פרה זימון מינייהו דאכל כי עשרה שכינתא שריא (מנ"א סוף סק"ג):

אח"כ דכבר פרח חובת זימון מינייהו אחרי שכולם הפסיקו להמכריכם אבל אם היה חבורה של מ' והפסיק אחד לשנים המכריכים יכול להצטרף אח"כ לשנים אחרים ואח"כ לשנים אחרים כיון שרק הוא הפסיק והם נשארו בחיובן נצטרף להם ואם היתה חבורה של חמשה בני ארם והפסיק אחד לשנים אינו יכול להצטרף עוד אלא השנים הנותרים שהרי לא נשאר בהם חובת זימון (מנ"א ק"ג) אמנם אם אכלו כולם אח"כ מחוייבים לזמן על מה שאכלו אח"כ (וכ"מ מהגר"י) ואינו רומה למה שכתבנו דאפילו אכלו אח"כ אינן זומנים וזהו כשכולם הפסיקו להמכריכים אבל לא כשרק אחד הפסיק והם לא יצאו עדיין חובת זימון לפיכך אע"פ שנשארו רק שנים מ"מ כאבלם כולם אח"כ מצטרף הוא לחיובם כן נלעד"ר כרינים

סימן רא שהגדול מברך וברכת האורח לבעה"ב. ובו ד' סעיפים:

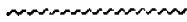
שירצה אפילו אינו נדול שכאורחים (וזה כוונת הרמ"א כסוף סעיף ח' ותמורן קושיה המנ"א סק"ג ט"ז ודו"ק) ופשוט הוא דמי שמשלם מעות בעד מעודהו כמו באכסניא אינו נחשב כאורח אלא כבעה"ב (ס' זה עמך דלס' ב' ז' וכלים וכו' לא נמכרו לוי דגרינו):

א קי"ל נדול שכמעודה מברך ברכת זימון וברהמ"ז (מ"י): שהמסוכים מחוייבים לחלוק לו כבוד ואפילו בא הגדול כסוף המעודה ואם הנדול רוצה ליתן רשות לקמן ממנו יכול לעשות כן דאין זה העדר הכבוד לפניו כיון שהוא בעצמו נותן הרשות (כ"מ) וגם אין זה ככלל מה שאמרו (כ"ה): שמי שנותנים לו לכרז ואינו מברך מקצרים לו ימיו שהרי לא נתנו לו המסוכים לכרז ואף שע"פ הדין צריך הוא לכרז זה מפני כבודו וכיון שמחל על כבודו כבודו מחול ושוב אין הדין עליו לכרז ואדרבא זה שהנדול כיכרו מחוייב לכרז וכן נ"ל אם המסוכים כיכרו להגדול אמור לו לכרז לאחר אך אם הנדול מוציא ליחה שקורין הוסטו"ן יכול ליתן לאחר מפני שיהיה הפסק בריקיה מאוסה וימאפו המסוכים (מנ"א):

ג מה היא הברכה שהאורח מברך לבעה"ב יהי רצון שלא יבוש בעה"ב הוה בעה"ז ולא יכלם לעוה"ב ויצלח מאד בכל נכסיו ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר ואל ישלוט שטן לא כמעשי ידיו ולא כמעשה ידינו ואל יורקק לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חמא ועכירה ועין מעתה ועד עולם כן נוסחתה כנמ' (מ"ו') ופשוט הוא דעכשיו שכל אחד מברך ברהמ"ז מחוייב כל אורה לברך ברכה זו אף שלא כיכרו בעה"ב כברכת הוימון (ואולי עמה לא אמרינן כלל דלורח מברך דויל בטר טעמא ודו"ק):

ב ויראה כי דכל זה הוא כשאין כאן בעה"ב עם אורחים אלא מסוכים שכל אחד אוכל משלו או כמעודה מצוה של רבים אבל כשיש בעה"ב שכולם אוכלים משלו הוא קודם לכל כיון שהמעודה שלו אך הוא יכול לכבד למי שירצה ונראה דעליו מוטל לכבד את הגדול שכמסוכים וכך אמרו חז"ל (מ"ו'): בעה"ב כוצע ואורח מברך כרי שיברך לבעה"ב אפילו אם הכעה"ב גדול ממנו והוה למכותו של בעה"ב כרי שיברכנו ואין זה חובה על הכעה"ב אלא עצה טובה ודרך ארץ ואם הכעה"ב מוותר על ברכתו ולכרז ברהמ"ז כעצמו הרשות בידו וכן יכול לכבד למי

סליק הלכות ברכת המזון

ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רב השלחן

סימן רב דיני ברכת פירות האילן. ובו מ"ה סעיפים :

א כלל גדול נ"ל בברכות דכל ברכה שקבעו חכמים למין זה אינו יוצא בברכה אחרת אע"פ שיש למין זה שייכות לברכה ורק במקום שאמרו חכמים מפורש יוצא כגון כשבירך על פרי העץ האדמה או שהכל כשבירך על איוה דבר שהוא בדתנן (מ') בירך על פירות האילן כפה"א יצא ועל כולם אם אמר שהכל יצא אבל בהא דתנן ריש פרק ביצד מברבין על פירות האילן הוא אומר בפה"ע חוץ מן היין שעל היין הוא אומר כפה"ג ועל פירות הארץ אומר כפה"א חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא וכו' אם בירך על יין העץ ועל פת האדמה דלא יצא וראיה ברורה לזה דאל"כ למה לא תני כן במשנה דאם בירך העץ על יין והאדמה על פת דיצא כמו ששנה על העץ דאם בירך האדמה דיצא או דעל כולם אם אמר שהכל יצא אלא וודאי דכאלו לא יצא מפני שהחכמים עקרוה למטרי מהענין הקודם וכן ראיתי כתוב על שם רבותינו הרא"ה והרימב"א ועוד גדולים (נרכ"י סי' ר"ו כיוצא בזה) ויש מי שכתב דיצא בפת כשבירך האדמה (ה"א כלל ג"ח נ"א) ויש דמפוקי מספקא ליה (כ"מ נפ"ד הל' ו') וכ"כ אחד מספרשי הש"ע בסי' ר"ח דאם בירך על היין כפה"ע דלא יצא (מנ"ל סק"ג) וכן יצא דאם בירך על ירקות בורא מיני דשאים דלא יצא (כ"ו לקי"ל כרנן נקמט סס ועמ"ל כסי' ר"ה) וכל המשנה ממטבע ששמעו חכמים לא יצא וחזור ומכרך כהוגן :

ב אמרו ח"ל (ב"ק ל') האי מאן דבעי למיהוי סומדא יקיים מילי דברכות ונראה דה"פ דהחסיד עושה לפניו משורת הדין והנה בברכות קו"ל ספק ברכות להקל והחסיד מוציא א"ע מידי קולא זו כגון שספק אצלו אם בירך בורא נפשות אם לאו וא"צ לברך מספק והחסיד אוכל או שותה עוד איוה דבר ומכרך בורא נפשות וכן כשיש דבר שספק הוא אם מברבין העץ או האדמה מברבין האדמה והחסיד אוכל עוד שני דברים שברכתן וודאי אחת העץ ואחת האדמה וכן כשיש ספק אם צריך לברך ברכה אחרונה כגון שאינו יודע אם אכל כזית בכדי אכילת פרס וא"צ לברך מספק והחסיד אוכל כיוצא בזה וכן ככ"א"פ ומכרך וכן בשתיית חמים כיוצא בזה וכן בכל מיני ספיקות רואה החסיד להוציא א"ע מן הספיקות וכ"ש שהחסיד לא יסמוך עצמו על מה דתנן ועל כולם אם אמר שהכל יצא והפומר עצמו בכל דבר בברכה שהכל ה"ו בור' (מ"ר סק"א נסס האר"ז) :

ג ונראה לפע"ד שיש תקנה מדינא להוציא עצמו מכל ספק ברכה אחרונה כגון שיש אצלו ספק אם בירך ברכה אחרונה אם לאו או אם צריך לברך ברכה

אחרונה אם לאו יש דרך להוציא א"ע מכלל הספק והיינו דהא קו"ל דאם אמר בירך רחמנא מרא מלכא דעלמא דהאי פותא יצא בברכת המוציא כמ"ש בסי' קס"ו וא"י יכול לומר בירך רחמנא מרא מלכא דעלמא בורא נפשות וכו' ואם חייב בברכה זו הרי יצא בזה ואם א"צ ברכה הרי לא הוציא שם שמים לבטלה דאין כאן הזכרת השם כלל והא יכול לומר רחמנא מאה פעמים וכיוצא בזה בשאר ברכות ויחשוב כלבו אם צריך ברכה ה"ו לשם ברכה ואם לאו ה"ו אמירה בעלמא וכן אני נוהג כמה פעמים בשתיית חמים (וראיתי מי שכתב לגס זה הוי ככרסה לנעלה ולא נ"ל כלל וכלל) :

ד עוד כלל גדול בברכות דברכה ראשונה חייב לברך אפילו בכל שהוא בין אכילה בין שתייה כשכוונתו לאוכלו או לשותותו אבל כשכוונתו רק למעום את התכשיל אם הוא טוב אם לאו א"צ ברכה וגם בזה יש דיעות ויתבאר בסי' ר"י ושלוקח זה לרפואה אם מעטם לא טוב א"צ בירך ואם מעטם טוב צריך ברכה כיון שעכ"פ החיך נהנה מזה ויתבאר בסי' ר"ד ואם אחרים אנסתו לאכול ולשתות והוא אינו רוצה בזה פסק רבינו הרמ"א שם דאפילו אם נהנה מזה א"צ לברך ויש חולקים בזה ויתבאר שם בסי' ד' והוה בברכה ראשונה אבל ברכה אחרונה באוכלים צריך כזית ופחות מזה א"צ ברכה אחרונה והוא שיעור חצי ביצה וי"א שליש ביצה ואנו תופסים לעיקר חצי ביצה וממילא דהחסיד יאכל או פחות משליש או כחצי ביצה ובשתייה דעת הרמב"ם בפ"ג דצריך רביעית והתוס' והרא"ש נסתפקו בזה דאולי די בכזית וכבר כתבו זה הסו"ר והש"ע בסי' ק"ץ ורבינו הב"י בסי' ר"י חפס לעיקר כדעת הרמב"ם ע"ש וכן מסתבר דאין ספק מוציא וודאי וכן אנו מורגלים לפסק ברביעית והחסיד יראה עצמו להוציא מידי ספק וכבר כתבנו בסי' ק"ץ סעיף ד' דכזית הרבה פחות מרביעית ע"ש :

ה שיעור האכילה בכזית אינו אלא כשאוכל הכזית בכדי אכילת פרס אבל כשאוכל ביותר משיעור זה א"צ ברכה אחרונה וכמה הוא אכילת פרס לדעת הרמב"ם ג' כצים ולדעת רש"י ד' כצים כמ"ש בסי' תתי"ב ע"ש ובכרית יש ספק דאולי לא בעינן כזית כמ"ש בסי' ר"י ושם יתבאר בזה בסי' ד' והחסיד יתיר בכל זה ובשיעור שתיית רביעית פסק הרמב"ם לענין איסורים כפי"ד ממאכ"א דין מ' וי"ל וכן השו"ת דביעית וכו' מעט מעט וכו' או ששתה מן הדם מעט מעט אם שהה מתחלה ועד סוף כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין עכ"ל וכן

פסק לעניין יוה"כ בפ"ב משביתת עשור וכן פסק לעניין תרומה בפ"י מתרומות ע"ש ובתוספתא דיומא פ"ד מפורש שן וז"ל התוספתא שנה וחזר ושנה אם יש מתחלת שתייה ראשונה ועד שנה שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין עכ"ל ואין לתמוה מה שייך בשתיית רביעית לשהות כדי שתיית רביעית דה"פ דאין דרך לשהות הרביעית בבת אחת דהוה נגרנן כדאמרינן השהות כומו בבת אחת ה"ו נגרנן שנים מדרך ארץ ודרך להפסיק מעט ולשהות בנחת וצריך לזה איזה זמן וא"כ ממילא לדעת הרמב"ם גם לברכה אחרונה כן הוא דאם שהה יותר מכדי שתיית רביעית א"צ לברך ברכה אחרונה ועמ"ש ביו"ד סי' פ"ב :

וה"פ בשתיית חמין טר"ו או קאו"א ששהיו זמן מה בשתיית רביעית א"צ ברכה אחרונה והחסיד יראה לשהות רביעית מהם בלא שהיה כדי לברך ברכה אחרונה מפני דעת הראב"ד שיתבאר ואין לומר כיון דדרך לשהות חמין מעט מעט אינם דומין לשארי משקין דכבר בארנו בס"ק ק"ג סעיף ד' שאין לחלק בין שתייה לשתייה להוציא ממי שאומר דבי"ש חזק מברכין ברכה אחרונה אף על פחות מרביעית דלא פלוג דכמיה בין שתייה לשתייה ע"ש שכן הסכימו גדולי האחרונים :

א האמנם המור והש"ע לקמן סי' תרי"ב לעניין יוה"כ הביאו שהראב"ד סובר דגם צירוף שתייה הוי כדי אכילת פרס כאכילה ורבים הסכימו לדבריו שכן מפורש בכריתות (י"ג:) לענין טומאה דפסול גווייה דצירוף שתייה כצירוף אכילה ע"ש והרמב"ם עצמו פסק בן בפ"ח מאבות הטימאות ע"ש וצ"ל דמ"ל דאין למדין מטומאה ואיסור מטומאה לא ילפינן או שיאמר דכיון דטומאת גווייה הוי כדרכנן לא רצו לחלק בין אכילה לשתייה והנה עכ"פ יש מחלוקת בשיעור צירוף שתיית רביעית והפרש גדול יש ביניהם דכדי אכילת פרס וודאי הוי כג' או ד' מינוטין וכדי שתיית רביעית וודאי לא יגיע למחצה ולשליש משיעור זה ולפיכך יורה החסיד בזה כמ"ש בסעיף הקודם או להרגיל א"ע לברך כריך רחמנא וכמ"ש בסעיף נ"ו :

ו והנה לענין איסורים כתב הרמב"ם בפ"ד ממאכ"א דכזית הוא חזק ממה שבין השניים אבל מה שבין החניכים מצטרף וכו' כזית חלב או גבילה וכו' שהניחו בהמה ונתמעט האוכלו פטור חזר והניחו בנשמים ונתפח חייבין עליו כרת או מלקות היה פחות מכזית מתחלה ונתפח ועמד על כזית אסור ואין לזקוף עליו עכ"ל ונראה פשוט דגם לענין ברכה אחרונה הדין כן דאנו הולכין כפ"י מה שהמאכל עכשיו הוא יש בו עתה כזית מברכין ברכה אחרונה ואם אין בו עתה כזית אף שמתחלה היה בו כזית אין

מברכין עליו ברכה אחרונה ואם לא היה בו כזית מתחלה ונתפח ועמד על כזית אין מברכין עליו ופשוט הוא דבמאכל ספוגי שיש בו נקבים נקבים אין הנקבים מצטרפין לכזית (וכ"כ סה"ט סי' ר"י נ"ס כר"י ע"ס) עוד נ"ל כמו דתנן ברפ"ג דטהרות הרומב והגריסין והחלב בומן שהן משקה מופח הרי אלו תחלה קרשו הרי אלו שניים בלומר כיון שקרשו חשיבי כאוכלים כמו כן לענין ברכה אחרונה דאם נקדשו המים ואכלן בקרישותן צריך לברך ברכה אחרונה על כזית וכה"ג בשארי משקין דבזה לא שייך לחלק בין טומאה לשארי דברים וכן נ"ל דהאוכל שלג או ברד או צורד ונוליד ונהנה מזה כגון שהוא צמא וכיוצא בזה צריך לברך ברכה אחרונה על כזית ואע"פ דלמקוה משלמין למ"י סאה כמים כמו שמבואר בפ"ו דמקוואות מ"מ עתה באכילתו שם אכילה על זה ולא שם שתייה וק"ו וזוא מרובב דמשנה דטהרות שהבאנו (וע' נ"ה י"ו ו"י) :

א כל האוכלין מצטרפין לכזית וכל המשקין מצטרפין לרביעית (מ"ג סי' ר"י סק"ח) אפילו אבל חצי וית מדבר שברכתו האחרונה מעין שלש וחצי וית מדבר שברכתו בורא נפשות מצטרף לבורא נפשות וכן במשקין כששתה חצי רביעית ליון וחצי רביעית משארי משקין מצטרף לבורא נפשות אבל האוכל והשהות אינו מצטרף (סג) שחרי אין שיעורין שיה ואין הנאתן שיה וכל מכשירי אוכלין הבאים לתקן את האוכל אוכל הוא כמו ציר שעל הירק או משקה הנבלע באוכל ומצטרפין לכזית (סג) אבל כשהמשקה עומד בפ"ע אינו מצטרף ולכן אוכלין המטונגין ברבש כמו טייגלא"ך פירעסקע"ם או איי"ן נימאכ"ך או המטונגין בהמאה כמו קרעפלא"ך בלינצע"ם פאמפוסקע"ם טייגאכ"ך או מטונגין בשומן החמאה והשומן שעל האוכל מצטרפין לכזית דמשקה הבא לאוכל אוכל הוא (ע"ג קמ"ד:) ונ"ל דהממולאים בבשר או בכזים או בנבילה אין הכשר והכזים והנבילה מצטרפין לכזית לענין כרכת על המזיה כיון שעומדין בפני עצמן וכל שאין מהקמח כזית מברך בורא נפשות אם אלו ממלאין כזית וכן הטח חמאה על הפת או על ריקקין אין החמאה מצטרף כיון שהוא נוש ועומד בפ"ע אבל הטח שמן או שומן מצטרף דהוא נבלע בהם והווי צריך שעל הירק

(כ"לנ"ג דניטס חלו) ;

יא ואין מברכין על אוכל ומשקה עד שהיה המאכל או המשקה לפניו כמ"ש בס"י ר"ז ונס שהיה מוכן לאוכלו או לשהותה כגון שאוכל אנונים או שקדים לא יברך עד שישכר את האנוני הראשון או השקידה הראשונה דאם יברך קודם השבירה הוי השכשורה הפסק לוא דמי לחיתוף הפת שנוכר החיתוף שאחר ברכת המוציא כמ"ש בס"י קס"ו דבשם הפת

ערוך הלכות ברכה הפירות סימן רב השלשה

נלע"ד הודאי אם אין כאן מעט יין אין מברכין עליו בפה"ג אפילו כשרוב יין והבא מיירי בשכר תאנים (מג"א סק"ג) שיש בו מתיקות כמו יין אבל שכר שלנו או שארי משקין שמבטלין מעט היין לא מהני רוב יין כלל וכשהיין מועט מהשכר תאנים אפילו יש בו מעט יין אולינן בתר רובא ומברכין עליו שהכל :

מן ודע דיינ מצמוקים מברכין עליהו בפה"ג ועושין עליהן קידוש והבדלה כמ"ש בס"י ער"ב והרי אפילו לנבי נטבים כבהמ"ק כשר כריעבר כראיתא בב"ב (ז"י) ובכל מדינתינו אין היין מצוי כלל רק מה שעושים מצמוקים בירוע אמנם מעולם נצטערתי על זה רהנה הרי"ף שם והרמב"ם בפכ"מ משבת והטור והש"ע לקמן ס' ער"ב כתבו מפורש דבעינן שנם מהצמוקים עצמן בלא מים יצא מעט יין אבל בלא"ה לא חשיב יין ע"ש והרי הצמוקין שלנו שעושים מהן יין אין בהם כלל לחלוותי של יין ורק ע"י שרייתם במים הרבה זמן יש בהמים מעט יין ואיך אנהנו מברכים עליו בפה"ג ועושים עליו קידוש והבדלה ומברכין בפה"ג ואם באנו לשנות ולומר לכרך שהכל לא יצייתו לנו שכן מנהגינו מאבות אבותינו ואין פוצה פה ומצפצף ואנחנו בעצמינו עושים כן ואיך מצאנו ירינו ורגלינו בעניין זה :

מן ובהכרח ליישב מנהגן של ישראל דהנה ידוע מחלוקת הראשונים בטעם כעיקר דרש"י והרמב"ם ס"ל דהיה דרבנן כמ"ש הרמב"ם בפמ"ו ממאכ"א דאפילו נמחה נוף האיסור בתוך ההיתר אם אינו אוכל מהאיסור עצמו כזית בכא"פ אינו לוקה עליו וכ"ש בטעם בלבד אבל ר"ת והראב"ד פסקו דטעם כעיקר אסור מן התורה כמ"ש הטור ביו"ד ס' צ"ח ע"ש ולפ"ו נאמר דהרי"ף והרמב"ם שהצריכו שיצא יין קצת מהצמוקים עצמן אולי לשיטתיהו דטעם כעיקר דרבנן ואנן סומכים על ר"ת והראב"ד דטעם כעיקר דאורייתא וא"כ ממילא כשהמים קלטו מעם היין הטמון בהענבים ואין לך מעט כעיקר יותר מזה לפיכך מברכין עליו בפה"ג אך זהו וודאי דביין צמוקים שלנו אם נתערב אפילו מעט מים או משקה אחרה מקלקל הטעם לנמרי ומברכין עליו שהכל והדינים שנתבארו כמו קונדיטון ותעדובת יין בשכר לא שייך ביין צמוקים שלנו ובמ"י ר"ד מעיף מ"ו יתבאר טעם יפה בזה ע"ש :

ין כל פרי העץ מיר שהפרי נתגדלה קצת ורוצה לאכלה מברך עליה בורא פרי העץ אע"פ שלא נגמר בישולה אם רק ראויה לאכילה אפילו ע"י הרחק שהרי היא עומדת לאכילה והוא אוכלה אך אם אינה ראויה לאכילה כלל אף ע"י הרחק כגון שהיא מר ביותר או עפוץ ביותר שקורין וזיע"ד אין מברכין

שאבל גלוי לפנינו ונמר החיתוך הוא כרנע משא"ב האנו המאכל מכוסה וגם השכירה אינה כרנע לפיכך ישבור מקודם הברכה וכן אם אוכל תפוח ואין רצונו לאכלה עד אחר שיקלפנה יברך אחר שיקלפנה שלא תהא הקליפה הפסק וכן כל כיוצא בזה וכן בשתייה שהמשקה היא כקנקן ושופכים להכוס ושותים מהכוס לא יברך עד שישפוך להכוס וכן אם המאכל או המשקה רק מאד או חם מאד שא"א לאכלו או לשתותה עד שיעבור אווה זמן מועט לא יברך עד שתהא ראוי לאכול ולשתות וכן כל כיוצא בזה (ע"ד סק"א שהניח מי שזומר דיכר קודם עזרת האנו וקודם קליפה כדי שיכרך על הטלס ע"ש ולא יסתכר כלל וע"ש דמסקנתו נ"כ לוינו כן ודו"ק) :

יב על כל פירות האילן בין משבעת המינים בין משארי מינים ברכה ראשונה שלהם היא בפה"ע ואע"פ שנידולין מן הארץ כפרי הארמה ולכן באמת אם בירך עליהן הארמה יצא מ"מ לכתחלה קבעו עליהן ברכה מבוררת יותר מפני חשיבותן שכל החשוב יותר ברבתו מבוררת יותר וליתן שבה להקב"ה שברא דבר חשוב כזה ולשון הברכה היא בורא פרי העץ ולא הבורא דכל ברכה צריך להיות לשעבר ואע"פ דגם הבורא הוי לשון עבר כמו המוציא לחם מן הארץ מ"מ בורא הוא לשון מבורר יותר ובהמוציא הוי הטעם לא לערב האותיות כמ"ש במ"י קס"ו ואפילו לטעם האחר שכתבנו שם להראות דקדוק בלשון דיו בהמוציא ולכן כל הברכות הם בלא ה"י כמו בורא פה"ע בורא פה"א בורא מיני מוונות (ממ"ש סק"א) וכבר בארנו שם מעיף ו' דהו לשון הוה המורה על השגחתו ויתברך בכך עת ובכל רנע ע"ש :

יג ועל היין מפני חשיבותו קבעו לו ברכה בפ"ע בורא פה"ג בין חי בין מבושל ואע"פ שהמבושל נרוע מחי ואין בו דין יי"ג ולדעת רש"י אין מקדישין עליו ואין מברכין עליו בפה"ג כמ"ש הטור לקמן ס' ער"ב אך רוב רבותינו חולקים בזה כמ"ש הטור שם וכ"כ רבותינו בעלי התום בב"ב (ז"י) והרא"ש שם וכן תתמו ככאן הטור והש"ע מעיף א' וכן יין מוגז מברכין בפה"ג ודווקא יינות שלהם שהיו חוקים אבל יינות שלנו כשנתערב בהם מעט מים נתבטל מעם היין ומברכין שהכל אך לא כל היינות שוות בזה ואם בירך על יין בפה"ע לא יצא כמ"ש כמעיף א' ונס אם עשה מיין קונדיטון דהיינו שנותנין בו דבש ופלפלין ג"כ ברכתו בפה"ג ולא נודע לנו זה :

יד וכתב רבינו הרמ"א כמעיף א' ראם נתערב יין בשכר אולינן אחר הרוב אם הרוב יין מברך בפח"ג ואם הרוב שכר מברך שהכל עכ"ל ולא אולינן בתר הטעם דכיון דשניהם בני חיובא בברכה ממילא דאולינן בתר רוב דהו העיקר (פ"ו סק"א) ועוד

עיקר והשמן מפל ומברך על העיקר ופוטור את המפילה ולא משכחת לה אלא כשזוהה השמן לרפואה ואוכל עמו כיוון שפת שלא יזיקנו השמן דאז מברך על השמן כיוון דעיקר כוונתו על השמן (ס"ה) וכן כשנוהג בשמן שארי משקין שלא יזיקנו השמן וכוונתו רק אל השמן המברך העץ (ס"ה) ואע"נ רמב"ן לרפואה מ"מ ביון שיש לו הנאה מזה חיוב בכרעה ורק מפני שטבע השמן להזיק להחייך כששותוהו בפ"ע לכן נמל עור איזה דבר אבל עיקר כוונתו להשמן והרמב"ם פ"ח פסק דשותה שמן מברך שהכל וצ"ע וכבר השיג עליו המור :

כא וכעין זה אמרו בנב' (ל"ז) ביון שחושש בנרונן ושותה השמן לרפואה מעורב עם מי סילקא הנקרא אנינרון שאז לבר שאינו מזיקן אדרבא מועיל להנרון והוא ליה שמן עיקר ומברך עליו בפח"ע ואפילו השמן פחות מהסילקא (ס"ה סק"ט) ביון דעיקר כוונתו להשמן מברך העץ ולכן אם אינו חושש בנרונן ואינו מתכוין לרפואה אלא לאכילה הוה ליה אנינרון עיקר אפילו הוא פחות מהשמן וברכתו שהכל הר"ל אנינרון עיקר והשמן מפל ומברך על העיקר ופוטור את המפילה (מכל זה מנאכר שיש הנאה כשתיית שמן ואלגיו וזו ידוע זה וזלתי השמן עליהם היה טוב משלנו ולר"ך עיון) :

כב בשקדים יש שני מינים מתוקים וטרים והמתוקים הרי הם ככל הפירות הטרים בנדרותן אינם ראויים לאכילה מפני טרירותן ואינם בכלל ברכה ומשתמשין בהן לתבלין אבל בעצמן אינן ראויין לאכילה כלל אך בקטנותן הקליפה שעליהם מתוקה ואוכלין אותם בשביל הקליפה והרבה שנומעין אותן למען זה לאכלן בקוטנן ולכן מברכין עליהם בפח"ע והגרולים בשמהקן ע"י האור או ע"י דבר אחר נ"ע מברך עליהם בפח"ע ולא רמי לנרעינין שבסעיף י"ט דבכה"ג מברכין שהכל דהתם אין הנרעין עיקר הפרי ולכן כשאינן ראויין רק ע"י האור אינן בכלל הפירי אבל הבא עיקר פריה הוא ואכילתן הוא ע"י האור ונומעין אותן לכך ע"י המתיקן ע"י האור והוה עיקר אכילתן ושפיר מברכין בפח"ע ((לנוס וזה כוונת המנ"א סק"ג) הא לכה זה דוסה לירקות שאכילתן הוא רק ע"י בישול ומברכין עליהו בפח"א כמ"ש בסו"ר ר"ה וה"נ כן הוא :

כג בזמן רכותנו היה מין אילן שקורין צלף ויש בו ד' דברים הראויין לאכילה האחת עיקר הפירי ונקראת אבינות והשנית דסביב הפירי נדל קליפה נדולה כקליפת האנונים הרקים ונקראת קפריס והשלישית הם העלים שנו"כ ראויים לאכילה והרביעית שבתוך העלן נדולין כמין המרות והנשמעת הוי רק בשביל עיקר הפירי ולפיכך על האבינות מברך בפח"ע ועל הקפריסין והעלן והמרות מברכין בפח"א וכללא הוא

מברכין עליו כלל וכעין בעלמא הוא ואם מתקן ע"י האור מברך שהכל ראיה עדיין בנדר פרי העץ ולכן כל מיני תפוחים וכל מיני ודוגדוגניתי אף שלא נגמר בישולם עדיין ביון שאוכלין אותם ע"י הדחק מברך עליהם בפח"ע :

יך וכענבים אינו כן דכל זמן שהם עדיין בוטר ולא הניעו לשיעור פול הלבן מברכין עליהם בפח"א ומעמו של דבר מפני שענבים עיקרן הם לעשות מהם יין א"כ כל זמן שלא הניעו לשיעור הזה אינם ראויים לעשות מהם יין ואין ברכתם העץ אלא האדמה כשארי פרי האדמה דבטל שם ענבים מעליהם ושיעור פול הלבן לא נודע לנו ולכן לעולם מברכים עליהם בפח"א עד שיראה לעינים שנגמר בישולם ואין זה נגד הרין שהרי בדיעבד אם בייך על העץ האדמה יצא ולכן כל זמן שיש ספק מברכין האדמה וי"א דעל הרובין אינו מברך העץ עד שיראה בהן כמין שרשראות של הרובין וכן בזיתים עד שנגד הנץ סביבם קורם זה אין שם פריי עליהם כלל ומברכים עליהם האדמה ורבינו הרמ"א כתב שכן עיקר ויש חולקים בזה (עמ"א סק"ה) ואין לנו ידועה בזה כי אינם נדולים במדינתנו :

יד כתב רבינו הב"י בסעיף נ' נרעיני הפירות אם הם מתוקים מברך עליהם בפח"ע ואם הם מרים אינו מברך עליהם כלל ואם מתקן ע"י האור מברך עליהם שהכל עכ"ל דס"ל נרעינין הם כפירי עצמו שהרי חייבין בעלה כרתנן בפ"ק דערלה קלפי אנזין והנרעינין חייבין בעלה ודקדקו מזה התום והרא"ש בברכות (ל"ז) דגם ברכתן העץ אבל הרשב"א חולק בזה ומ"ל דודאי נרעינים אינם בכלל פירי ואין מברכים עליהם העץ אלא האדמה ונבי ערלה יש דרש דמרכינן מאה פרוי את הספל לפירי ולא לעניין כרעה והרבה נדולים חשו לדעתו ופסקו דוברך על הנרעינין האדמה ויש חוששין לברך רק שהכל (עכ"ה"ט זש"ט סק"ו ומנ"א) וטוב לברך האדמה דבזה אנו יוצאים גם דעת התום' והרא"ש שהרי יוצאין בדיעבד בהאדמה גם על פרי העץ (הנ"א סק"ו) הקשה למה פסק במתקן ע"י האור שהכל מ"ש מקדים ע"ש ומתייני שהוא עגמו פסק כן בסק"ה ע"ש וה"ק) ובסעיף ב"ג יתבאר הפרש ביון נרעינין לנרעינין ע"ש :

כ כל המשקים היוצאים מכל הפירות כיוון שסחטן והוציא מהן משקין ויעה בעלמא הוא וברכתן שהכל דלא נמעי אינשי פירי אדעהא דמשקין לבר דתיים וענבים שעיקר נמיעתן הוא לשמן וליון כאלו ברכתן העץ וליין קבעו ברבה לעצמו הבפן מפני חשיבותו אבל על שמן מברכין העץ כמו על שמן ית. דאם אמנם זהו מציאות רחוקה לברך על שמן ית. דאם שותה שמן כמו שהוא הלא אווקי מויק ליה ואין מברכין עליו כלל ואם אכלו עם פת הרי הוי הפת

הוא בפירות אילנות דלכל מה שהוא כוונת הנמיעה מברכין העץ ולכל מה שאין כוונת הנמיעה לזה מברכין האדמה וגרעינין שמברכין העץ משום דכוונתם להגרעינין דיש פירות שעיקר הטעם הוא בהגרעינים ובלש שפק אם נומעים על דעת זה מברכים האדמה ולפ"ו נ"ל ברור דזה שנתבאר דמברכין על הגרעינין העץ אינו אלא בפירות שהם מליאים גרעינים כמו צמוקים ותאנים ורמונים וכיוצא בהם שבשאוכלין אותן אוכלין אותן עם גרעיניהן אבל גרעיני תפוחים ואגסים וכיוצא בהן שאוכלתן הם בלא הגרעינין אינו מברך על הגרעין העץ אלא האדמה או שהכל וכן נ"ל עיקר לדנא (ולרמב"ם נכ"ל מתרומות יט חילוק כמיני גרעינים ע"ט);

כד כתב הרמב"ם בפ"ה דין ד' תמרים שמיענן ביד והוציא גרעינין שלהן ועשה כעין עיסה מברך עליה תחלה בפה"ע ולבסוף מעין שלש עכ"ל כלומר דלא תימא דברכת בפה"ע ומעין שלש אינו אלא באוכל פירי כמו שהיא שתמונת הפירי ניכרת אבל כשממעכה כמין עיסה ירדה ממעלתה דאינו כן וז"ל הנמ' (ל"ט) והלכתא תמרי ועכדינהו טרימא מברכין. עליהו בפה"ע מ"ט במלתיה קיימי כדמעיקא ע"ש ופשוט הוא דה"ה בכל הפירות הדין כן ולכן פאווריל"א שלנו שממעכין הפירות ומטגנין אותן עד שתייבשו ומחביין אותן לחתיכות מברכין עליהו בפה"ע וכ"כ רבינו הרמב"ם על דברי רבינו הב"י במעוף ב' שהעתיק לשון הרמב"ם וז"ל ולפ"ו בלומערין דנקרא פאווריל"א מברכין עליהם בפה"ע עכ"ל;

כה אך אח"כ כתב די"א לברך עליהם שהכל וטוב לחוש לכתחלה לברך שהכל אבל אם בירך בפה"ע יצא כי כן נראה עיקר עכ"ל והתבאר דדיעות רבותינו בעלי הש"ע לברך העץ אלא שרבינו הרמ"א חשש לכתחלה לדעת ה"א והוא בעל תה"ד כפי" כ"ט שפסק לברך שהכל ולפי שלענ"ד הך דה"ד הוא עניין אחר לגמרי לכן מוכרחני לבא"ם אך מקודם נבאר דברי הטור שהם תמוהים מאד לכאורה ואח"כ נבאר דברי תה"ד בס"ד:

כו וז"ל הטור תמרים שכתשן קצת ואינן מרוסקין לגמרי בפה"ע ועל דבש הובן מהן שהכל ובה"ג בתב דווקא שעיוב בו מים אבל אם בעיניה בפה"ע ור"י לא היה מחלק והרמב"ם כתב דבש תמרים שהכל אבל תמרים שמיענן ביד וכו' ועשה מהן עיסה מברך בפה"ע ולבסוף וכו' ואפשר שגם ר"ם מודה בזה העניין כיון שהן בעין חשובין כעיקר הפירי לדברי הכל עכ"ל וסו"ר א"ע דמקודם כתב דווקא שאינן מרוסקין לגמרי בפה"ע ומשמע להדיא דמרוסקין לגמרי אינו מברך בפה"ע דכן משמע מפירש"י בהך דפרימא שכתב דפרימא הוא דבר הכתוש קצת ואינו

מרוסק עכ"ל ומבואר לכאורה דמרוסק אין ברכת בפה"ע וא"כ איך כתב הטור אח"כ לדבריו הכל מודים להרמב"ם הא של הרמב"ם מרוסקין לגמרי כיון שהם בעין עיסה ומפרשי הטור (כ"י ונ"ה) כתבו שבאמת חוור מסבירתו הקודמת ומדרה פירש"י מפני הרמב"ם ע"ש והדוקים כמבואר:

כז אבל באמת נ"ל כמ"ש כעל הדיקא דאין כאן סתירה כלל וזה שכתב אין מרוסקין לגמרי ה"פ שאינו מרוסק עד שנעשה כמשקה או דבש דבזה וודאי מודה הרמב"ם כיון שנתבטל שם אוכל מעליו והרמב"ם מירי שמראה אוכל עליו אלא שנעשה כעיסה ונתבלבל מראיתו אבל מ"מ מאכל הוא כמו פאווריל"א שלנו ובזה גם רש"י מודה שמברכין עליו העץ (ולדינא נס הט"ו סק"ד פוסק כן אלא שדחק בלשון רש"י ע"ש ולדברי הדרישה אין כאן דוחק וזהו ענין אחר לגמרי כמ"ס) ולשון ריסקו הוא שנעשה כמשקה כמו אין מרוסקין את השלג;

כח ולפ"ו אני אומר דגם דברי בעל תה"ד הוא עניין אחר וז"ל שאלה לפוורין"א שעושין מגורדגיות שקורין וויינקלע"ץ שמבשלין אותן עד שהם נימוחים לגמרי ומערבין בהן תבלין ודבש יש לברך עליהם שהכל או העץ תשובה וכו' אמנם כי דייקנין בפירש"י בהדיא דפרימא וכו' משמע דאי הוה מרוסקין הריבה מברכין עליהו שהכל וכו' שהם נמוקים לגמרי וכו' עכ"ל ורבינו הב"י בספרו הגדול ס' ר"ד תמה עליו איך לא הביא כלל דברי הרמב"ם ע"ש שדרה דבריו אבל באמת אין זה עניין כלל לדברי הרמב"ם דמירי שנימוחים לגמרי עד שנעשה כמשקה כמבואר מלשונו וזה יש אצלינו ג"כ שמטחין הפירות וסוחטין אותם ומטגנין בדבש או בנפת צוקע"ר וזהו וודאי ברכתו שהכל וקורין לזה סירו"פ;

כט והנה גם במהרי"ק (טו"ט מ"ג) מצאתי וז"ל אודות הענבים שמתבשלין אותן עד שיעשו עבים וקורין אותן קונפא"ט ומספקת אם לברך עליו שהכל או העץ וכו' דאישתני לעילויא וכו' נ"ל דמברך שהכל וכו' אבל האי קונפא"ט שאין לו מראה ענבים ולא טעם ענבים כלל וכו' ולא אישתני לעילויא אלא לגרועותא וכו' עכ"ל ומקודם כתב דקונפא"ט לא בא לדרך אכילתו כלל ולא נטעו אדעתא דהכי וכו' עכ"ל ולא הביא כלל דברי הרמב"ם וז"ל הך דפרימא אלא וודאי שמירי עד שנעשה כמשקה עבה ונס בזה כתב משום דאישתני לגרועותא ואין לו טעם ענבים כלל ולא נטעו אדעתא דהכי אבל הפאווריל"א שלנו שהם אוכל מקודם אלא שמראיתו נתבלבל וגם אישתני למעלויות כידוע וגם טועמים בו טעם הפירי אין שם ספק בזה שמברכים עליו בפה"ע וכן אני גוהג וכן יש לדורות למעשה (ונס דברי המג"א סק"ט מורים כן שמתקן בין נימוחס לגמרי ע"י ביטול וזין לא נימוחס לגמרי אלא

כמו על הירקות והפירות עצמן ולא דמי למי פירות דאמרינן זיעה בעלמא שהיא וברכתן שהכל כמ"ש בסעיף הקודם דבשם אין מעטם כמעט הפירות אבל מי השלקות מעטן כמעט השלקות עצמן ולכן מברכין על המרק בברכת הפירות עצמה (רמ"א פ"א ס"ח) וכן אם בישל פרי העץ ונכנס המעט במי הבישול מברכין העץ ולפ"ו אם בשלו פלוימע"ן או ראוניקע"ם מברכין על המים ג"כ העץ ואם בשלו קרוי"ט או בוריקע"ט מברכין על המים האדמה:

כג וז"ל הטור והש"ע בסי' ר"ה סעיף ב' על המים ששבלו בהם ירקות מברך הברכה עצמה שמברכין על הירקות עצמן אע"פ שאין בהם אלא מעט הירק וה"מ כששבלם כלא בשר אבל אם בשלם עם בשר מברך עליו שהכל עד כאן לשונם דבזיון שיש בהם מעט אחר לכך מעט הירקות אין הולכין אחר מעט הירק וממילא דה"ה אם בשלו ירקות בחומץ או בקווא"ם או בבאר"ם אין מברכין על המרק האדמה אלא שהכל מפני שיש בו מעט אחר לכך הירקות (ע"ו עט סק"ה) ולפ"ו ה"ה כשמשלשין קרוי"ט או בוריקע"ט של חלב ונותנין בהם חלב או סמטענע"א כנהוג ג"כ אין מברכין על המרק האדמה אלא שהכל ובלול של דבר שאין מברכין על המרק של ירקות האדמה אלא כששלו הירקות עם מים ולא נתנו בהם דבר אחר שאין בהם אלא מעט הירקות ובל שיש בהמרק מעט לכך הירקות מברכין על המרק שהכל:

לד וכל זה הוא בירקות אבל בפירות כתב רבינו הב"ב בסי' זה סעיף י' פירות ששראן או בשלן במים אע"פ שנכנס מעט הפירי במים אינו מברך על אותם המים אלא שהכל והרא"ש כתב דאפשר היבא שנכנס מעט הפירי במים מברך בפה"ע עכ"ל ודעה ראשונה היא דעת הרשב"א שמחלק בין ירקות לפירות דהוא כתב דדווקא ירקות שדרבן לשלקן ואין נאכלין בלי שליקה כמו קרוי"ט ובוריקע"ט לפיכך העיקר מאכילתן הוא הבישול ולכן מימיהן במותן אבל פירות דעיקר אכילתן כשהן חיון ולכן כבישולם אין על המרק דין הפירות ובשיש פירות שדרבן רק בבישול כמו פלוימע"ן יבשים מברכין על המרק העץ גם להרשב"א (ע"ו סק"ה) וכן תפוחים ואנסיס יבשים שאין נאכלין רק ע"י בישול מברכין העץ (כ"ה) וה"ה לסעפסאלי"ן וכן צמקום יבשים שרוב מאכלן על ידי בישול:

לה אבל יש חולקין בזה וס"ל לדעת הרשב"א אין מברכין על שום מרק של פירות העץ דטעמו של הרשב"א הוא דבעינן דברים שעיקר וריעתן הוא לבישול כמו ירקות של קרוי"ט ובוריקע"ט אבל כל מיני פירות עיקר נטיעתן לאכלן חיים ואינו מועיל מה שמייבשן אותם עד שאינם ראויים כלא בישול לבוש

שלוש קרה הכל אין כוונתו לחלק בין מנוסל ובין אינו מנוסל מ"ס היטב ומ' נכנס שמחלק בין רימוק לרימוק וכבר השינו עליו עמ"ד סק"ח שדק ליישבו הכל לפי דבריו ח"ו לכל זה (ד"ק):

ל בקליפי מאראנצין נחלקו הפוסקים איזה ברכת עליה י"א העץ (מנ"א סק"ו) דבזיון דלגבי ערלה קיי"ל דהקליפה והגרעין חייבין בערלה (ל"ב): וא"כ כמו שפסקנו דעל גרעינין מברכין העץ כמו כן על קליפין וי"א לברך האדמה (ע"ו נס"י ר"ד סק"ו) ומעטו דאע"ג דחייבת בערלה והו מפני שהוא שומר לפירי ומברכין מאת פרוי את המפל לפירי ולא לעניין ברכה דהא לא נטעו אדעתא דקליפין והוי כקפרם ועלין ותמרות שבצ"ף בסעיף ב"ג וי"א לברך שהכל (ע"ח וז"ר נס"י ר"ג סק"ב) ואני לא באתי להכריע אלא ששמעתי על בירור שרובי מאראנצין שלנו הבאות מאיטליא אינם קליפות של לימונע"ם או עפלצין"ו כמו שרגילין לומר אלא שהם עיקרי הנטיעות והם כחפירות צמח שגידולם כן בקליפות ותולשין הפירות ומסתכין אותן למאראנצין וא"כ ודאי מברכין עליהו כפה"ע ומיום ששמעתי זה אני מברך עליהם כפה"ע וכפרט שדיעה ראשונה סוברת כן אפילו אם הם קליפות של פירי (ונס הפמ"א סי' ס"ה הכרעו כהמנ"א כמ"ס הכה"ט סק"ג ואלו מטעם שכתבו ואין ידוי ספרו לעיין זו וכן פסק הח"ח כלל נ"ב לברך העץ ע"ט):

לא כבר כתבנו דמסקין היוצאין מכל מיני פירות ע"י סחיטה מברך שהכל דאינו אלא זיעה בעלמא לבד זהים וענבים ולכן גם דבש הוב מהתמרים ברכתו שהכל ודעת בה"ג לברך העץ כמ"ש בסעיף י"א ואולי מעטו מפני שבתורה חייב דבש ובחתיב וכת חלב ודבש ש"ם דהו עיקר הפירי אבל כל הפוסקים חולקים עליו דבש שבתורה הוא תמרים והם ככל הפירות וברכתן שהכל וכן סופי ענבים שאין מתבשלין לעולם וא"א לעשות מהם יין בלא ועושים מהם חומץ ולכן אינם ככלל ענבים ומברכין עליהם שהכל ולא דמי לבוסר שמברכים האדמה דבוסר עומד להתגדל וגם עתה ביכולת לעשות ממנו יין ולכן אינו יורד רק סמעת העץ להארמה אבל אלו דינם כחומץ היוצא מהם וכן על מין תמרים הנקראים נובלות והיינו דבשכשלו ושרפם חתום ונתייבשו וי"א לעשות מהם דבש כלא ואינם ככלל תמרים ומברכין עליהן שהכל דנשתנו הרבה לגרעיותא:

לב איתא בנמ' (ל"ע י) מיה דסילקא כסילקא ומיא דליפתא כליפתא ומיא דבוליהו שלקי כבוליהו שלקי וכן מיה דשיבתא וזהו ירק שנותנין בקדרה כדי למתק הקדרה ולא לאכלו (רמ"א) מבואר מזה שכשמשלשין ירקות או פירות במים מברכין על המרק

(לכנס ומנ"א סק"ב) ולפ"ו גם על מרק של פלוימען וכל מרק של מיני פירות ובשין מברכין שהכל והנה לדינא ספק ברכות להקל ומברכין שהכל בדריעבד גם להרא"ש ויוצאין בזה :

לו ולהרמב"ם שיטה אחרת בכל זה בפ"ח דין ד' ותמיהני על רבותינו שלא הביאו דבריו כלל וז"ל הרמב"ם ירקות שדרכן להשלק שלקן מברך על מי שלק שלהן בפה"א והוא ששלקן לשתות מימיהם שמימי השלקות כשלקות במקום שדרכן לשתותן עכ"ל הרי דלשיטתו לא שייך זה בכל מיני שלקות של ירקות שלנו כמו קרו"מ ובוריקע"ם שמבשלין לאוכלן עם המרק ולהרמב"ם אינו אלא דווקא כשמבשלין רק בשביל מימיהם וכ"ש דלא שייך זה בפירות ובה נראה להדיא דעתו כדעת הרשב"א דדין זה אינו אלא בירקות בלבד ואפילו בירקות אינם אלא כשהכישול הוא רק בשביל מימיהם ויש אצלינו ג"כ כן כמו שמבשלין בוריקע"ם שלימים בשביל השלק וקורין לזה ראס"ל והיינו שהבוריקע"ם משליכים לתוך או לכהמה ולפ"ו לדינא אין לנו לברך על שום שלק הברכה של הפירי רק שהכל אם לא כשמבשל ירק בשביל המים ואין בו בשר או חלב דאז לכל הדיעות מברך האדמה וראיה לי דאף אם מטעים הראס"ל בבציה אחת או שתיים בדרך העולם מ"מ ברכתו האדמה דאין הבצים ניכרים כלל בהמרק כידוע אם לא ששפך לתוכו הרבה בצים אבל בשר או חלב או חלב קפוי שקורין סמעמענ"א נותנים מעם נכון בהראס"ל ומברכין שהכל ובן ג"ל הלכה למעשה :

ל"ו ונ"ל ראיה לדברי הרמב"ם שעיקרו של דבר זה עשוי לשתיה דהנה בריש כיצד מברכין אומר הש"ס לעניין שמן דקא שתי ליה ע"י אניגרון דאמר רבה אניגרון מיה דסילקי אנסיגרון מיה דכולהו שלקי ע"ש הרי דקרי לה הש"ס שתייה ובכאן אומר נ"כ מיה דסילקא מיה דכולהו שלקי ובן משמע מדברי רבינו יונה שהקשה ביון דמיה דשלקא כשלקא למה אין מברכין על שכר של שעורים האדמה כמו על השעורין עצמן ותירץ דמי השלקות דרך לאכול בהן פת ע"ש ואי ס"ד כשבישולין הוא לאכול עם השלקות אין זה דמיון לשכר אלא ווראי דרומין לשכר שמבשלין לכתחלה רק למען המסקה ובן מתבאר לי מדברי המרדכי ע"ש (עמ"א סי' ר"ה סק"ו) וסע יתנאר עוד כזה בפ"ד ע"ש ומנ"א כלל נ"כ מ"ס ככונת הרמב"ם ואין בהם טעם ע"ש ודו"ק :

ק"ח ועל הרומב של ירק הנכבש כמו הראס"ל של קרו"ש ושל אונערקע"ם נראה דדינם כמו כבישול שהרי המעם הוא כהירקות עצמן ורובו זריעין על מנת כן שיכבשו אותם ואוכלים הירק עם הרושב כשהם כבושים ולכן להרא"ש והרשב"א

כששותה אותם מברך האדמה אך לפי מה שכארנו לדעת הרמב"ם ברכתן שהכל לפי שאין כבישתן בשביל מימיהן בלבד ומ"מ נ"ל דבקריו"מ כיון שאין נותנין בהם מים אלא שהקריו"מ מוציא מעצמותו רומב גם להרמב"ם מברך האדמה כיון שיש בו מעם הקריו"מ עצמו ולא דמי למי פירות במ"ש במעוף ל"ב אבל ראס"ל של בוריקע"ם כששותה חי מברך שהכל לכל הדיעות מפני שאין דרך לשתותו חי אלא מבושול ויש מי שכתב דראס"ל של אונערקע"ם עומד לשפיקה (מ"א ס"ט) ואינו כן והרבה עניינים אוכלים זה בלחם וגם לעשרים עולה על השלחן בידוע והקווא"ם מייאנידע"ם או מתפוחים ודאי ברכתו שהכל דאין בהם מעם הפירי ומיא בעלמא נינהו וכן הנמנה הפשום (וכ"ל ה"א) (ועט"ו סק"י) ודכריו תמוהין ודו"ק :

ל"ז כתב רבינו הב"י במעוף י"א מי שריית צמוקים ותאנים או מי בישולם מברך עליהם שהכל ויוצא גם להרא"ש אבל בברכה שלאחריהם יש להסתפק אם מברך בורא נפשות או אם מברך ברכה אחת מעין שלש עכ"ל כלומר כיון דלהרא"ש הוי מי פירות כמיו ירקות ולהרשב"א אינו כן כמו שנתבאר והנה לעניין ברכה אחרונה כשמברך שהכל כהרשב"א ויוצא גם להרא"ש משום דעל כולם אם אמר שהכל יצא אבל בברכה אחרונה מה יעשה שהרי הם משבעת המינים וצריך להרא"ש ברכה מעין שלש כלהפירי עצמה ואם יברך בורא נפשות כהרשב"א הרי אינו יוצא להרא"ש אך ממילא ספק ברכות להקל ולא יברך לא מעין שלש שהרי ברכה לבטלה לדעת הרשב"א ולא בורא נפשות שהיא ברכה לבטלה להרא"ש ולכן מיה רבינו הב"י למצא תקנה כמו שיתבאר ונ"ל דאם אין תקנה יברך בורא נפשות דכבר בארנו דגם הרמב"ם סובר בזה כהרשב"א וכן נראה מרבינו יונה ומרדכי והם רבים וכמ"ש במעוף ל"ו (כנ"ט ד) :

ל"ח וכתב עוד ולכן ירא שמים לא ישתה אלא בתוך הסעודה או יאכל פרי מו' מינים וגם ישתה מים כדי שיצטרך לברך ברכה אחת מעין שלש ובורא נפשות ואם משך המים והבדילן מהצמוקים הו"ל יין ומברך בפה"ג וברכה אחת מעין שלש והוא שיהיו צמוקים שיש בהם לחלוותי שאם ידרוך אותן יצא מהם דבשן אבל אם שיעצרו אותם לא יצא מהם שום לחלוותי דבש לא עכ"ל וזה שכתב קורם דמי שריית צמוקים מברך שהכל משום דכל זמן שהצמוקים מעורבים עם המים אין עליהם תורת יין וכשמשבן והבדילן מן המים יש עליהן תורת יין וכמ"ש ביו"ד בסו' קב"י ויש מי שכתב דאחר ג' ימים גם כשהצמוקים בתוך היין יש עליהן דין יין (סק"י) ויש מי שאומר דגם כיונת רבינו הב"י כן הוא דזה שכתב אם משך והבדילן

לאוכלו רק ע"י בישול בדבש לפיכך הדבש עיקר ומכרך שהכל ומ"מ אם היתה פירי נמורה נמעי אינשי אדעתא דהכי כקליפי מאראנצי"ן היו מכרכין עליו העץ אכל אינה פירי נמורה ולא נמעי אינשי אדעתא דהכי לפיכך ברכתו שהכל וזה הטעם גם כן באנונים שמכשלין ברכש בעודם ירוקים שמכרכין שהכל ויש מי שכתב דוחו עצמו האנו הרך (יכתב המנ"א כפקל"א סוף סגפס וכן אוסם אנונים טעות הוא וכנ"ל וכן אוסם וכו' ע"ש) :

מד כתבו התוס' והרא"ש (ל"ו: ד"ה נרטינה) דעל צוקר"י מכרכין כפה"ע כי יערי עם דבשי זה צוקר"י ורבינו יונה כתב שם דעל הסוקע"ר מכרכין כפה"א והביא כן משם כה"ג והרמב"ם כפה"ח דין ה' כתב הקנים המתוקים שסוחטין אותן ומכשלין מימיהן עד שיקא וידמה למלח כל האנונים אומרים שמכרכין עליהם כפה"א ומקצתן אמרו כפה"ע וכן אמרו שהמוצץ אותם קנים מכרך כפה"א ואינו אומר שאין זה פירי ואין מכרכין עליו אלא שהכל שלא יהיה דבש אלו הקנים שנשתנה ע"י אור גדול מרבש תמרים שרא נשתנה ע"י האור ומכרכין עליו שהכל עכ"ל והמור השינ עליו דאין זה דמיון לדבש תמרים שעיקר הפירי הם התמרים והדבש הוא ככל משקין היוצאין מהפירות אבל הצוקע"ר עיקר שמיעתן על דעת הדבש וזהו עיקר פירי שלח ומכרכין כפה"ע ע"ש אבל כיונה הרמב"ם נראה דס"ל דקנים אלו אינם כנדר פירי כלל וכמו שהאנונים דס"ל לברך עליהם האדמה משום דס"ל דאין זה עץ אלא כוריעה בעלמא והרמב"ם ס"ל דאינו פירי כלל אלא קנים בעלמא שיש בהם מתיקות והתוס' הביאו ראייה מדכתיב יערי עם דבשי שקרא לזה יער והוא עץ והרמב"ם ס"ל דיערי לא קא' אדבשי וה"פ יערי עם דבשי שכתוך היער וזה שכתב שלא יהיה דבש אלו הקנים וכו' גדול מדבש תמרים וכו' ה"פ דודאי דבר המוציא דבש לא מקרי פירי שהרי דבש תמרים לא מקרי פירי אף שתתורה קראתה להתמרים דבש מ"מ פשיטא ליה לרבנן דהכוונה על התמרים ולא על הדבש ועקרו הכתוב ממשעותיה משום דאין סברא לומר דדבש היו פירי ק"ו לקנים אלו שא"א לקרותן פירי מפני הדבש שלחן שנעשה דבש ע"י בישול וממלא דלדינא חוששין לדעת הרמב"ם ומכרכין שהכל שכזה יוצאין לכל הריעות וכן פסק רבינו הג"י בסעף ט"ו (כנ"ל כוונת הרמב"ם ועל דבשי הכ"מ הקשה הט"ו נסק"י והגר"א ומ"ס פת"א סק"ג דלמי למי פירות ע"ש יותר קשה למה הם דומים למי פירות הכי זהו כיקר פירותן ולדברינו א"ש דו"ק) :

מה דברים שאין דרכם לאכלם אלא נבנסים לתבלין למאכל ע"י תערוכות כגון פלפל וזנגביל יבשים שקרוין איננבע"ר וגלגאף שם נרופל"י שקרוין נבעלעלאך וזנגביל"ן

והברילן מהצמוקים אין הכוונה שהכריל הצמוקים מהיון אלא הצמוקים עדיין מעורבין בהמים אלא שהוא משך בכלי רק המים ומקודם מיירי שלקח בכלי המים עם הצמוקים (מנ"א סק"ז) וזה שכתב דרוקא שריה בהם הלוחית בארנו בסעף ט"ו ע"ש וזה שכתב שיכרך ברכה מעין שלש וברא נפשות יש מי שאומר שיכרך מקודם בורא נפשות דאם יכרך מקודם מעין שלש שמא יפסוד בורא נפשות ואינו כן דמים ודאי לא פטר ברכה מעין נ' ויכול להקדים איזה שירצה לא (עמ"א סק"ו) :

מא ודע דכמהלוקת הרא"ש עם הרשב"א כמי פירות יש עוד ספק שא"א לצאת לכל הריעות כגון שיטתה מי שייית תאנים ויאכל גם תאנים מה יעשה ככרבה אחרונה דלרא"ש מכרך על שניהם ברכה מעין שלש אבל להרשב"א מכרך על התאנים ברכה מעין שלש ועל מימיהם בורא נפשות ולכן צריך לשתות גם מים או לאכול דבר שברכתו אחרונה בורא נפשות ויכרך שני הברכות (מנ"א סק"ז) :

מב כל פירי שאינ מוכה חיה ומבושלת כמו תפוחים ואנונים מכרכין עליהן כפה"ע בין שאוכלן חיון בין מבושלין ובין כשבושלין אותן בדבש או כחומץ או כמשקה אחרת וכל שאוכלין אותה רק חיה וכשהיא מבושלת מפסדת הפעם מכרכין על החיה העץ ועל מבושלת האדמה ועל כבושין אם היה מוכה ככנישתה מכרכין העץ וא"א לא האדמה וכן להיפך אם אין ררך לאכלן חיים אלא מבושלין כשהן חיים מכרכין שהכל וכשהן מבושלין העץ וכן כשהן כבושין ולמה אין מכרכין האדמה כשהן חיון כמו בכוסר ד"ל כיון דנמיעתן הוא לאכלה רק ע"י בישול ולכן כל זמן שלא נתבשלו אינם בכלל פירי (כן מוכה לחלק לפי דברי הטו"ס בסעף י"ב למכרכין שהכל וכ"כ התוס' נ"ח: ד"ה משכח מ"ס וכן משמע בנבנס ע"ש דו"ק) :

מג כתבו רבותינו בעלי הש"ע סעף י"ג אנו גמור המסונג בדבש ונקרא ניאנד"ו או נוי"א"ש מכרך עליו כפה"ע אנו רך שמכשלין בדבש וקורין לו נר"ם מושקאד"ה מכרך עליו שהכל וכן אותם אנונים שמכשלים בדבש בעודם ירוקים מכרכים שהכל עכ"ל והנה אין אנונו יורעים מזה כלל אף כפי הענין נראה דהאנו גמור ראו לאכילה גם קודם בישול ולאחר בישול אינו מוב כל כך כשהוא ב"א דבש אף בדבש הוא מוב יותר דברת מכשהוא חי ולכן ברכתו העץ כקודם בישול ואע"פ דיעקר המבכ כבישולו הוא ע"י הדבש ומאמת שממעם זה הביא המור י"א שמכרך עליו לאחר בישול שהכל אך המור דחה זה ומעמו כדור דכיון דגם בעדני חי הוא מוב לאכילה לא ירך ממעלתו בשביל הדבש אע"פ שהדבש מתקנו מ"מ האנו עיקר ואליו כוונת האוכל לא אל הדבש אבל דאנו הרך אינו ראי כלל לאכילה בעודו חי וא"א

יש בו טעם יפה גם כשאוכלין אותו לבדו ולא דמי לאינגנע"ד ועל פלפל וזנגביל כשהם רטובים בפה"א דאז הם טובים לאכילה ואף שהם אילנות מ"מ רוכן נופעים על רעת שתייבשו ואין הכוונה לאכלן ברטבותן ולכן ברכתן האדמה וריגם כבוסר (עמ"ג סק"ה) וכללו של דבר כל הפירות שיוע' בהם שהם עיקר הפירא מברך עליהם. בפה"ע ושאינם עיקר הפירא מברך בפה"א ואם הוא מסופק אם היא עיקר הפירא אם לאו נ"כ מברך האדמה ואם אינו יודע כלל מה הוא מברך שהכל ומו' שלא למד ילך אצ"ה חכם וילמדנו דיני ברכות (גמ' ל"ה י):

וגלנין וציפוט"א וכיוצא בהן אין מברך עליהם כלום שאין זה מאכל אדם כלל והאוכלן במלה רעתו אצל כל אדם והרי זה כמברך על עצים שנעלמו אבל על אגוז מושקא"ט מברך בפה"ע ואף שהם הוא נכנס לתבלין במאכלים מ"מ אוכלין אותן ביבשותו בעצמו נ"כ (מ"ג סק"ד) ומו' שיש לו שלשול ונתן המושקא"ט לתוך השכר כדי שיעצרו אם אינו צמא והעיקר אצלו המושקא"ט מברך עליו העץ כמו בשמן במעוף כ' ע"ש ואם הוא צמא מברך שהכל על השכר שהוא העיקר (סע) ועל קנילה שהוא צימריג"ג כשאוכלו ביבשותו מברכין האדמה ואע"ג דעיקרן לתבלין מ"מ

סימן רג דיני ברכת פרי האדמה ומהו גדר אילן . ובו ח' סעיפים :

עליה בפה"ע אלא בפה"א ולפ"ו אף דעיקר האילן נשאר קיים עד השנה הבאה מ"מ אם הענף כלה מברכין האדמה וזהו דעת הגאונים שהביא הטור וז"ל כל אילן שיבש בסיתוא וכלו נוזיה (ענפיו) ומרפי (עליו) לנמרו והדר פארי משרשו מברכין עליו בפה"א עכ"ל וכן נראה מבה"ג פ"ו דברכות :

ד' וזהו גם כוונת רבותינו בעלי הש"ע סעיף ב' שכתבו על תותים הגדילים בסנה בפה"א רלא מקרי עץ אלא שמוציא עליו מעצו אבל מה שמוציא עליו משרשו לא מקרי עץ והני כיון דכלה עצו לנמרו בחורף והדר פרח משרשו מברכין עליו בפה"א עכ"ל ומעצו פירושו מענפיו ולפ"ו כל מיני יאגידע"ס שלנו ברכתן האדמה אפילו השחורים שקרוין שווארצ"א יאגידע"ס שגידולו בילין קמן נמוך והשורש מתקיים משנה לשנה מ"מ כיון דענפיו כלן בחורף מברכין האדמה ותמיניה על מי שכתב רעל יאגידע"ס שחורים מברכין העץ (מ"ג סק"ה) דזהו רק דרעת הר"י שבטור דרק בשחאילן מתקיים משנה לשנה מברכין העץ ע"ש אבל אנו קי"ל כפירש"י וכדברי הגאונים ויותר כזה תמיהני על הפוסקים שלא הרגישו שהר"ף והרמב"ם השמישו בל זה ונלע"ד שהם פירשו רבנמ' מביאר זה לר' יהודה ע"ש אבל לרבאם שחור' אילן גמור וראיה לזה מירושלמי ספ"ה דכלאים שמסיק שם דאף דבר שלכלאים נחשב אילן מ"מ לענין ברכה הוי האדמה ע"ש (התוס' סע הניחו זה ע"ש) ש"מ רבפה"ע לא מברכין אלא אאילן גמור ולכן לא הוצרכו הר"ף והרמב"ם להביא זה :

א' על פירות הארץ מברך בורא פרי האדמה ולמה אין מברכין בורא פרי הארץ משום דשם ארץ אינו על רנבי האדמה והוא על שם המדינה כמו ארץ ישראל ארץ מצרים ואדמה הוא השם על עצם הקרקע כדכתיב ויציז ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה וכן מפורש בפ' ביכורים והיה כי תבא אל הארץ וגו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו' ועתה הגה הבאתי את ראשית פרי האדמה וגו' ולמה לא כתיב שם פרי העץ משום דכל ו' המינים חיובים בביכורים והרי יש בהם חמה ושעורה אבל נפן ותאנה וגו' נכללים נ"כ בפי האדמה שחרי מטעם זה אם בירך על פרי העץ בורא פרי האדמה יצא ומקרא זה דמיון מפורש כן וזה שבברכה מעין שלש מסיימים על הארץ ולא על האדמה משום רשם באמת על א"י קאי ולכן בא"י מסיימים על הארץ ועל פירותיה כמ"ש בסו' ר"ח ולכן נ"ל דאם טעה בפרי האדמה וכיבך בורא פרי הארץ לא יצא וצריך לחזור ולכרך בורא פרי האדמה :

ב' והנה יש רבדים שיש בהם ספק אם ברכתן העץ או האדמה והיינו דהנה אילנות גמורים בין גדולים בין קטנים וודאי ברכתן העץ ומיני זרעים שזרעין אותן בכל שנה וודאי ברכתן האדמה אמנם יש מיני פירות קטנים הגדילים בשדות ויעדים ונקראים יאגידע"ס ויש בהם שחורים ואדומים מתוקים וחמוצים שאין זרעין אותן וגדילים מעצמם על העשבים כמו ענפים קטני קטנים ובכל קיץ וקיץ מלקטין אותן ובאלו יש מחלוקת והנה זהו פשוט דאם קשה לברר לפי עומק הדיון או שיש ספק ביוז' בירך האדמה דבזה יוצאין גם אם ברכתן העץ אמנם נכרך כפי ביורר החלכה בס"ד :

ה' ולפ"ו כל מיני יאגידע"ס שלנו הן שחורין הן אדומים הן מתוקים הן חמוצים מברכין עליהם בפה"א ויש מין הנמצא בחורף שקרוין קאליגע"ס שאינם ראויים לאכילה כלל ומרפצין רק השרף שבהם מברכין שהכל (מ"ג סע) וכתב רבינו הב"י שמתקן ג' דעל המאוינו"ש מברכין בפה"א ואין אנו יודעים מה

ג' וז"ל הגמ' (מ' ה) היכי מברכין ב"פ העץ היכי דשקלת ליה לפירי איתא לנווא (הענף של עץ) והדר מפיק (פירא לחיינו . רש"י) אבל היבא דכי שקלת ליה לפירי ליתא לנווא דהדר מפיק לא מברכין

ובציטווי"ר שקורין צימרינ'ן אפשר שמכרך שהכז כיון שהוא עבד רק למעמא ולא לאכילה (סג) ופלאין בשמרקחין אותם מכרבין בפה"א (סג) אבל לפי ידיעתינו בומה"ל פשיטא שאין עשויים רק למעמא ומימינו לא שמענו שיהא מרקחין את הפלאין ואולי במקומות שהם גדילים מעמם טוב ועושין כן ואין אנו יודעים מזה וכשמים שהוקים ומעורבים עם צוקע"ר הבשמים עיקר ומכרבין עליה כפי ברכת הבשמים אם הם מפרי העץ או מפרי האדמה או שהכז :

ח צנון מכרך עליו בפה"א ואע"ג דסופו להקשות ואין ראויים לאכילה מ"מ עיקר זריעתו הוא לאכלם קודם שנתקשור ולכן על רעמא"ך מכרבין כורא פרי האדמה וכן על בצלויים וסומים כי הרבה נאכלין כשהן חיון בזמנינו ועל ריב"ן מכרבין האדמה ועל כרוסקא דרובם נאכלין ע"י בישול ועיקר זריעתם ליה אכ אוכלם כשהם חיים מכרך שהכל ויראה לי דגם במערי"ן הדין כן אבל ריב"ן רוכן נאכלין כשהן חיון וזרעים על מנת כן ותמכא שקרוין חרי"ן אינו ראוי לאכילה כלל רק אוכלין אותו עם בשר ודגים ואו התמכא מפילה להם ואם אוכל תמכא בעצמו ונהנה מזה ויראה לי שאינו מכרך רק שהכל אבל על מאלאמ"א מכרך האדמה דטובים לאכילה וכשממננים רעמא"ך כרבש ונקרא איי"ן נימאכין מכרבין האדמה אף בשמערב בהם אגוזים הרעמא"ך עיקר ואם האגוזים הם הרוב מכרבין העץ וכן כל כיוצא בזה בשממנן משני מינים מפרי העץ ומפרי האדמה הולכין אחר הרוב וכשממננין שומשמי'ן ברבש שקרוין מאנעלא"ך מכרבין האדמה :

מה זה וכן על ברומבע"ר וערפער"ט (מנ"ה) וגם זה לא נודע לנו מה המה אבל על וויינפערלא"ך ומסאראדינע"ש ואגרעס"ן ומאלינענע"ם מכרבין העץ הם אילנות נמורים ומתקיימים בטוב כל ימות החורף וראיתי מי שכתב דעל מאלנינע"ם מכרבין האדמה ודבר תמוה הוא וכן אנו נוהגין לברך עליהם העץ ודאינע"ם אינם ראויים לאכילה כלל ונותנין אותם לתוך המשקין ונ"ל דמ"מ מי שאוכלם וטועם בהם מעם יברך שהכל :

י על פירות שמוציאין אילני סרק מכרבין שהכל כן פסק רבינו הב"י בסעוף ד' והמעם מפני שהפירות שבהם רעים הם מאד אבל אם באמת הם טובים לאכילה מכרבין בפה"ע (ע"ו ונגי"א סק"ב) ולכן אגוזים קטנים הנלקטים מעצי יער וטובים לאכילה ברכתן בפה"ע (סג) וכתב עוד בני אסא אע"ג דבשלין והוויין כפירות אינו מכרך אלא שהכל דלא חשיבי כלל והוי כפירות של אילני סרק ולנו אינו ידוע זה כלל (עש"ת שכתב בשם האר"י לברך העץ ע"ש ואני אומר דגם כוונתו כשראויים לאכילה בטוב כלדתי הט"ו והמנ"א ודו"ק) :

ז על זנגביל שקרוין אינגבע"ר שמרקחין אותו כשהוא רטוב בפה"א ואע"פ שרוב זנגביל נמכרין ביבשות מ"מ גם לשם כך וזרעין אותו לאכלן גם כרטיבותן ונראה דה"ה אם מרקחים אותו יבש כיון שע"י כך הוא ראוי לאכילה הונגביל עיקר ולא הדבש דהכוונה הוא לשם הונגביל ומכרך עליו בפה"א וכן בשצולין זנגביל ואוכלין אותו לרפואה מכרך בפה"א כיון דראוי לאכילה ע"י כך (מנ"ה סק"ד)

סימן רר דיני ברכת שהכל . זכו כ"ח סעיפים :

א על דברים שאין נידולן מן הארץ בגון בשר בהמה חיה ועוף דגים בצים חלב נבינה מכרך שהכל נהיה בדברו שהיא ברכה בלילות על כל הדברים שבעולם ואע"ג דכל הבעלי חיים נזונין מן הקרקע מ"מ אין נידולן מן הארץ (ע' עיובין כ"ו) ויש להבין למה שינו הלשון בברכת שהכל והו"ל לומר בורא כל בדברו וכמו שאומרים בורא מיני מזונות בורא פה"ע פה"ד כמו כן היה לנו לומר גם כאן לשון בורא כל בדברו ונראה דלשון בריאה אינו נופל רק על דבר שמתחדש בכל שנה כמו תבואה ופירות דלשון בריאה הוא על ההתחדשות כמו בראשית ברא אלקים אבל כל דבר שהוא תמידיות כמו בעלי חיים ומים וכיוצא בהם - אינו נופל עליהם לשון בריאה אלא לשון הויה בלומר הוא אמר ויהי והוה שאומרים שהכל נהיה בדברו ונתיית היו"ר כמנ"ל שהוא לשון הוה ולא כקמ"ץ שהוא לשון עבר דכל הברכות אנו

תופסין לשון בינוני הכולל העבר והעתיד מפני שהשגחתו יתברך היא תמידית כלי הפסק רנע וכמ"ש בפי' קס"ז סעוף ז' ע"ש :

ב וכן פת שעפשה ונתקלקל קצת שאינו טוב לאכילה כמקדם וכן תבשיל שנשתנה צורתו ואינו טוב כמקדם וכן יין שהקרים ונתקלקל קצת ער דהוה ריחיה יין ומעמו הונק מכרך עליהם שהכל דא"א לברך עליהן ברכתן הקודמת לשון בורא מפני שנתקלקלו מכפי הבריאה ופשוט הוא דמיירי דגם עתה ביכולת לאכלן בדוחק דאם אינם ראויים לאכילה כלל אינם בכלל ברכה וה"ל כאוכל עצים ואבנים :

ג וכן פירות שנתקלקלו מתחלת בריאתן והש"ס קרי לה לשון נובלות והם מה שנפלו מן האילן קודם בישולם (כ"ח ומנ"ה וט"ו) או תמרים שנתבשלו ואח"כ שרפם החום ונתייבשו ברכתן שהכל ונ"ל דנפילה מן האילן אינו אלא שכן דרכן של פירות אלו שאין מתבשלין

מתבטלין לעולם ודרבן ליפול קודם ביטולן אבל אותם שדרבן להתבטל על האילן אלא שנפלו קודם ביטולן ברכתן כפח"ע דעל כל הפירות לבד ענבים מברכין עליהן העץ גם בעודם כוסר וכמ"ש כס"י ר"ב סעיף י"ז (וכ"מ מס"ו סק"ג):

ך וכן על הנוכאי והם חנבים מהורים ועל מלה ועל מי מלה מברכין שהכל וכן על המרק של כשר מברכין שהכל וכאופן שאין שם רק מרק בלבד דאלו יש בה איוה דבר מאכל ברכתה כברכת המאכל כשאוכלם יחד שהרי המאכל עיקר והמרק מפל אא"כ המאכל הוא מעט מאד ואינו אלא כדי ליתן מעט כהמרק כמו זון ו"א דאו העיקר הוא המרק ומברכין שהכל ופרטי וזו זה יתבאר בס"ד כס"י ר"ח: ה' ועל כמיהין ופטריות שקרוין שוועמלא"ך כשאוכלין אותן כפ"ע אחר שנתבטלו ברכתן שהכל ואע"ג שגם הם ויונקים מן הארץ מ"מ גידולן הוא מן האויר ו"א"א לכרך עליהם כפח"א וכמיהין מקרי אותן שנבראין תחת חקרקע ונבראין משומן הארץ ופטריות הם מין אחר שגדילים לפעמים כעצים (פרישה) ונלע"ד דכדיעבד אם כירך עליהם האדמה יצא כיון שניקתם מן הארץ ופשוט הוא דאם נותנם במאכל הם מפילים להמאכל ואין מברכין עליהן:

ך ואמרו חז"ל (ל"ו.) על קרא והוא ראש הדקל של תמרים כשהוא רך (ערוך ערך קר) ורש"י פי' רך של דקל (תמרים) כשענפיו גדילים בכל שנה ושנה הנוסף כשנה זו רך וכשנה שנייה מתקשה ונעשה כעץ עכ"ל והוא ראוי לאכילה כשהוא רך וברכתו שהכל משום דלא נמעי אינשי אדעתא דקרא (נ"ג) ואין לשאול דעכ"פ היה לנו לכרך עליו האדמה כמו בצלף על הקפריסין כמ"ש כס"י ר"ב דלא דמי דבצלף יודעים שיאכלו הקפריסין אלא שאינה עיקר הפירי ולכן אינו יורד רק מדרגה אחת מהעץ להאדמה אבל הקורא אין הנומע רוצה שיאכלו אותם כלל דנומע כדי שיתקשה ויעשה עץ ולכן למפוי אינו בכלל פירי וברכתו שהכל (ל"ג):

ך ולכן גם אותם חולבי פנים שנאכלים כשהן רכים ג"כ ברכתן שהכל דלא נמעי אדעתא דאכילה כלל (מו"ס) וכן שקדים כשהם רכים ואוכלין קליפתן החצונה ולא נמעי לחו אדעתא למיכל כלל כי אם לאכול הגרעינין כשיתבטלו ברכתן ג"כ שהכל (סג) ולא דמי לכוסר דהגוסר אוכלין הפירי משא"כ באן אוכלין הקליפה ולא נמעי אינשי אדעתא דקליפה (הסני"ה) ולכן האוכל שרכיטין של קטניות בעודן לחין וירוקין מברך ג"כ שהכל דעיקר נמיעתם כדי שיתייבשו השרכיטין והקטניות ואו אין השרכיטין ראויין למאכל אדם ורק י"א דהוה בקטניות שבשדות אבל שבגינה שווערים מעט קטניות לאוכלן כקודן רבים מברכין על השרכיטין ג"כ האדמה כמו על

הקטניות לפי דמעי אדעתא דהבי (ט"ו סק"ד) וי"א דכשאוכלין השרכיטין כפ"ע מברכין רק שהכל (ע"מ סק"ה) וכן נראה דאף אם נאמר דמעי לאוכלם מ"מ אינם אלא כקפריסין שכצלף שהרי עיקר הכוונה הוא בשביל הקטניות ולא בשביל השרכיטין ולכן יש לכרך שהכל דיוצא בזה לכ"ע מיהו אם אוכלן כיחד עם הקטניות מברך האדמה ויוצא גם עליהם דהמה כמפל אל הקטניות:

ך ועל חזיו ותוא שחת תבואה שלא הביאה שליש מברכין שהכל משום דלא נמנר הנידול (עירונין כ"ח): ואע"ג דכפרי העץ מברכין העץ אף בכוסר ככל הפירות כמ"ש כס"י ר"ב סעיף י"ז אפשר לומר דכל שלא גדל שליש אינו אפילו בכוסר כפרי העץ וכן משמע מלשון הסוד וש"ע סעיף א' שכתבו על זה לשון שחת ע"ש ואינו כנדר תבואה כלל וככ"ב (ל"ז.) מבואר דשחת הוא מאכל בהמה ע"ש ולא"ו אם יצא מכלל שחת אפילו כשלא נמנר ביטולו מברכין האדמה ולכן תמיהני על מי שכתב דבכל פרי האדמה שלא נמנר כישולם מברכין שהכל (מ"א סק"ו) ולפענ"ד ברוד שאינו כן והוה בכוסר כפרי העץ שמברכין העץ וכמו כן כפרי האדמה לענינין שמברכין האדמה ואין מברא חלק בין פרי העץ לפרי האדמה (עמ"ג) דמגלו לומר כן (ודברי המה"ש תמוהין ט"ג וזו"ק) ותמיהני על הסוד וש"ע למה לא כתבו דחזיו של גינה מברכין כפח"א דכן מפורש שם בגמ' וכ"כ התוספות שם (וגם מה ראינו לדברינו וזו"ק):

ך עוד אמרו בברכות (ל"ו.) דעל קרא היה מברכין שהכל והוה מין קישות שאין דרכו לאכול חי אלא מבושל כקירבע"ם שלנו ולכן אם אכלו חי מברך שהכל והאוכל קמח של שעורים או של חטים מברך ג"כ שהכל אם יש לו הנאה מזה ואע"ג דהאוכל חטים ושעורים שלימים מברך האדמה כמ"ש כס"י ר"ח מ"מ האוכלם קמח שנשתנו לממדי ברכתן שהכל ולא דמי לשמן וזית דהתם הוה עילויין אבל הכא עילויים בפת ולכן יצאו מכלל דהו ולכלל פת לא באו (נ"ב) והנה אין אנו בקיאים איוה אוכילה יש בקמח אבל בזמנם היה להם מין אוכילה בזה (וגם לא דמי לפסחוי"ג) ע"כ כדן קמ"ג כס"י ר"ב דכפס כל הסיורא בשלימות מלא שמוצק וגם זהו דרך חכמתן משא"כ בקמח):

ך וכן על שבר תמרים ושכר שעורים מברכין שהכל אע"ג דהעיקר הוא התמרים והשעורים מ"מ כיון דנעשה משקה הוה עיקרו על שם המים ולא דמי למי שלקות דמברכין עלייהו כפח"א דבשם כנכנס מעט השלקות בהמים אבל שכר מעטא אחרינא הוא מהתמרים והשעורים (ע"ז סק"ו ומג"א סק"ט) וכן מי שעורים שפבטלין לחולה כיון דעיקר הכוונה הוא על הפנים מברכין שהכל ולא דיוקא לחולה דה"ה לבריאי

מים הרבה אם נתן בהם ג' מרות מים ומצא ארבעה מרות שיש מדה אחת מעצם היין וכל כיוון שזוג דרמיונה היא עד חר תלצת מים לפי היינות שלהם ומברכין עליו כפה"ג ואם מצא פחות מזה הוה קיורא בעלמא אף שיש בו מעט יין ואינו מכרך אלא שהכל והוה ביינות שלהם שהיו חזקים אבל יינות שלנו שאינם חזקים כל כך אפילו רמי תלתא ובתי ארבעה אינו מכרך עליו כפה"ג וכתב רבינו הכ"י בעמק ח' שמשערים בשיעור שמוגזין מים באותו מקום עכ"ל וכתב רבינו הרמ"א ובלכד שלא יהא יין אחר משהה במים כי אז וודאי כמל עכ"ל ודע דיינות שלנו אינם דאזים למוינה כלל וכמעט מים מתקלקלים וברכתן שהכל :

מן מיהו עיקר דברי רבינו הרמ"א תמוהים מאד והא אפילו ביינות שלהם שהיו חזקים מאד אין מברכין כפה"ג כשיש יותר מג' חלקים מים וק"ו ביינות שלנו ואין כתב עד ששה חלקים וחלבוש באמת השמים זה ע"ש ודאיתו כתוב על שם מהרי"ל וז"ל ואם היין יותר מאחד בששה הולכין אחר המעט אם הוי יין שראוי לשתיה ע"י מוינה גדולה כזו ושתי ליה אינשי במקום יין ע"י מוינה זו דלא נימא כמלה דעתו אצל כל אדם עכ"ל (מנ"א סקט"ו) ולכאורה אינו מוכן מה שייך ראוי לשתיה אמו מים אינו ראוי לשתיה אלא וודאי דכוונתו ראוי לשתיה לשם יין כדמסיים אבל זה יותר תמוה דאמו לשמה שייך ביה ומאי מהני ששותה לשם יין כיון שאינו יין :

מן ולכן נ"ל רבאמת המהרי"ל ורבינו הרמ"א המציאו דין חדש כזה כשנרקק הלא ככל הש"ס הוא דייין צריך להיות עכ"פ חלק רביעי מהמים אפילו בהיינות היותר חזקים ובפחות מזה שם מים עליהם א"כ למה קי"ל ביו"ד סי' קל"ד דעד ששה חלקים עושה יי"ג והא מיה בעלמא גינהו ושמת תאמר דמעט כעיקר דאורייתא א"כ נאסור עד ששים האמנם כירור העניין בן הוא דמהות היין מהל נקרא יין אין על זה הדכה למשה מסניי אלא אהל לפי מנהג המדינה דכשכני המדינה תופסים זה לשם יין הוה יין כיון שיש כזה מעט יין עכ"פ וכזמן הש"ס תפסו דכל שהוא פחות מחלק רביעי אין שם יין על זה אבל יש מקומות דעד ששה חלקים מחזיקים ליין ולכן החמירו לעניין יי"ג עד הקצה האחרון וזה שכתב המהרי"ל דשתי ליה אינשי במקום יין כלומר שהרבה תופסין שגם עד שיעור זה הוי יין ואינו יחיד שנאמר כמלה דעתו אצל כל אדם אבל ביותר משיעור זה אין שום מקום שיחזיק זה ליין ולכן אף אם היחיד מחזיק זה ליין כמלה דעתו אצל כל אדם וזן דברי רבינו הרמ"א כמובן (ולס"י יש לנו זכות גדול על יין זמקין שלנו עמ"י יין האון וכבר תמהה כזה כפי ר"ב סמ"פ ס"א

אם מבשל תבשיל של שעורים או כוונתו ככל להשעורים אלא להמים ורק נתן בו מעט שעורים להפעמו נ"כ מכרך שהכל אלא שזה אינו סצוי דכתבשיל מסתמא כוונתו להשעורים ומכרך במ"מ ויתבאר כפי ר"ח אבל כחולה כוונתו רק להמים וה"ה אם כחולה כוונתו להשעורים דמכרך במ"מ :

יא כתב המור בשם הראב"ד עשבי דרברי שאין נורעין מברכין עליהו שהכל רכיון דאין נורעין לא חשיבי פירא עכ"ל וה"פ וודאי פירות חשובים אף שאין נורעים כמו כל מיני יאנודעים שלנו או אגוזים מברכין הארמה או העץ ורק בעשבים כיון שאין בהם חשיבות כלל וגם אינם נורעים אינם בכלל פירות ואין מברכין עליהם הארמה אלא שהכל ולכן על שצאווי"י מברכין שהכל וכן המנהג (וכ"כ הט"ו סק"ס) ויש מי שכתב דהארז"ל היה מכרך על של עץ העץ ועל של אדמה הארמה (מנ"א סק"ו) ואולי על של חשובים היה עושה כן ותמכא שקורין חריין נ"כ גדל מעצמו ועמ"ש ס"ס ר"ג ודע דעל באצוני"א שהם העלים של הכוריקע"ם נ"כ מברכין שהכל שהדי אין וריעתן בשבילים :

יב עוד כתבו רשבת"א ושב"ל"א וכמונ"א ובוסברת"א שהכל והכי אמר בעל הלכות ופעמא דיריה דכל הני לפעמא עבדי ולא לאכילה ושבת"א הוא מה שקורין עני"ם ושב"ל"א הוא פמינ"א כמונ"א כמשמעו כוסברת"א הוא אלינדר"א עכ"ל המור וכמון הוא קימ"ל ושב"ל"א וכוסברת"א לא נודע לנו וזה שנתבאר כס"ס ר"ב דעל בשמין אין מברכין כלל והו מפני שאין ראויים לאכילה כלל אבל אלו ראויים לאכילה והמעט טוב אלא שלא נעשו לכך לפיכך צריכין ברכה אלא שברכתן שהכל :

יג וכתב רבינו הכ"י דחומץ שעירכו במים שראוי לשתיה מכרך עליו שהכל ועל החומץ לכרו אינו מכרך כלום מפני שהוא מוזק עכ"ל והו כחומץ שלהם שהיו חזקים מאד ואינו ראוי לשתיה בלא תערובת מים וגם עתה יש מין חומץ כזה שמביאין ממרחק וא"א לשתותו כלל אבל חומץ שלנו ראוי לשתיה גם בלא תערובת מים ומברכין עליו שהכל וכן המנהג הפשוט וכל יין שרתיחה חלא ופעמיה חמרא הוי יין ומברכין עליו כפה"ג ולהיפך ההמעט חומץ והריה יין הוי חומץ וברכתו שהכל וכללו של דבר כל שכני אדם נמנעים לשתותו מפני חמיצותו אין מברכין עליו כפה"ג אלא שהכל ויראה לי דייין צמזקים שאני א"צ לנדרים אלה ומיד מתקלקל מעט

אין מברכין הנפן אלא שהכל :
 יד שמי יין וראוין לשתיה מכרך עליהם כפה"ג וה"ס שלא נתן בהם מים הרבה (מנ"א סק"ז) ופרעני"ס כ"כ ג"ו : ד"ה עמרי וד"ק) אבל אם נתן בהם

וכן עיקר לדינא דרמי לאנסוה ואכל מצת דיצא דהתם עביד מצוה (וכ"ל דעת הא"י סק"ג וז"ל דלמיון למתעסק בחלבים ועריות לנהנה מלנונו מש"כ הגה"ת אונס למו הנאה היא) :

ב דבש דגורים הרי הוא כשאר דבש ואינו מברך עליו אלא שהכל כלומר ולא אמרינן כיון שזה מתחדש תמיד יברך בורא הכל בברכו (דל"ג מה ינוח"א י"ז נו"ה) וכפי ש"ב בסעיף א' אלא יברך שהכל וכתב רבינו הב"י בסעיף י"א חבושים או ניגדא"ש או ווררים ושאר מיני פירות ועשבים שמרקחים בדבש הפירות והעשבים הם עיקר והדבש מפל אפילו הם כתושים ביותר מברך על הכושים וגינדי"ש העץ ועל עשבים ושל ורדים הארמה עכ"ל וכן נוהגים בכל מיני קאנפאטורי"ן שלנו ודווקא כשהפירי ניכרת אבל אם רמוקים ביותר עד שנעשה כמשקה עבה מברך שהכל ולכן הקאנפאטורי"ן שלנו כשממחים אותם לגמרי ומוחמים אותם וממננים במסננת וקורין לזה סירו"פ מברכין שהכל וכן כשמעמידים פירות על מים וצוקער דר בש כמו ווישנ"ק מאלוני"ק וכיוצא באלו מברכים שהכל על המשקה :

בא ודע דווררים והו ריו"ן וברכתן הארמה ואף שגדילין על האילן מ"מ הם אינם עיקר הפירי ויש בהם זרע שחם עיקר הפירי (מנ"ה סק"ג) והווררין שהם העלים היו כקפריסין בצלף ולפיכך ברכתן הארמה ואלו הווררים אין ביכולת לאכלן לא חיין ולא מבושלין אלא ממוננין ע"י הדבש ועכ"ל אין הדבש עיקר דהעיקר הוא הוורד והדבש מכשירתי לאכילה והמה בירקות שאין נאכלין חיין אלא מבושלין שברכתן כפה"א (ש"ס וכ"י) דאף אם הירקות צריכין איזה תקון כבישולם מ"מ ברכתן כפה"א דכך הוא דרך אכילתן וה"ל בווררים כן הוא וכן כל כיוצא בזה :

בב וכתב רבינו הרמ"א דכל מרקחת שאין בריאים רגילים בו אלא לרפואה מברכין עליו שהכל עכ"ל כלומר אע"פ דקיי"ל דהאוכל או שותה דבר לרפואה אם רק החיך נהנה מזה צריך ברכה והו וודאי כן הוא אבל אין כאן פרטי ברכות דאפילו אם הוא דבר שברכתו העץ מ"מ אינו מברך רק שהכל והמעם דכיון רוחו רק מאכל חולים אין החולה יורד לפרשיות הדברים שהו אין כוונתו לאכילה רק לרפואה ורק מפני שהחיך נהנה מזה ולכן ברכתו שהכל שהיא ברכה כוללת אבל דבר שגם בריאים אוכלין זה אע"פ שהוא אוכל לרפואה א"א לו לשנות נוסח ברכתו מנוסח ברכת בריאים ואם כי יש חולקים בזה מ"מ פסק כן רספ"ק בירכות להקל וכשהכל וודאי יצא ויש מי שפירש בכוונתו דמיידי שאין טובים לאכילה ולכן ברכתו שהכל אבל כשטובים לאכילה ברכתו העץ או הארמה (ש"ס סק"ד) ותמיהני דא"ב חו"ל לפרש ולא לסתום

פ"ט אמנם כפה"ט א"ש כסוד קעם דכיון דכל המדינה תוספת זה ליון עטיר הוי יין ועוסק עליו קידוש ומברכין עליו כפה"ט :

יז וכתבו רבותינו בעלי הש"ס כסעיף ו' תמד שעושים מהרצנים שנותנים עליהם מים דינם כשמרים וה"מ כשנעצרו בקורה אבל אם לא נדרכו אלא ברנל אפילו נתן נ' מרות מים ולא מצא אלא ב' או פחות מברכין עליו כפה"ג שיון הוא והמים נבלעים בזנים וכמה שיוצא יש בו יין מרובה וונים שנתנו עליהם תאנים לחוק כח היין אע"פ שהזנין הרוב מ"מ כל כח התאנים כמשקה ואין לברך כפה"ג עכ"ל ואפילו אם אינו ברור זה מ"מ א"א לברך כפה"ג מפני הספק וכשהכל וודאי יצא אך בברכה אחרונה אם יש ספק הא אינו יוצא כבורא נפשות ולכן טוב שישתה גם יין וודאי ויברך על הנפך וגם יאכל תאנים ויברך עליהם ברכה מעין נ' דשמה מי התאנים עיקר ושמה מימיהם כמותם (מנ"ה סק"י) אבל מבורא נפשות וודאי פטור דאפילו אם אלו דינם כמים מ"מ כיון ששתה גם יין פוטרי כל מיני משקים :

יח השותה מים לצמא מברך שהכל ולאחריו בורא נפשות אבל אם אינו רוצה לשתות אלא ששותה כשביל סיכה אחרת כגון דחנקתיה אומצא ושתה מים להעביר האומצא או להמעיט אויה רפואה מרה או מלוחה וכיוצא בזה א"ש ברכה לא לפניו ולא לאחריו משום דבמיא אין שום מעם אם אינו צמא ואין החיך נהנה מזה אבל כשארי משקין כה"ג צריך ברכה לפניו ולאחריו דכל האוכלים והמשקים שהאדם אוכל או שותה לרפואה כל שהחיך נהנה מזה צריך ברכה תחלה עיקר כיון שיש בזה מעם טוב ולכן אם אין בהם מעם טוב א"צ ברכה כבמיא ונוסח ברכת בורא נפשות יתבאר כפי ר"ו בס"ד :

יט וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ח' אם אנסוהו לאכול או לשתות אע"פ דהחיך נהנה ממנו אינו מברך עליו הואיל ונאנם על כך עכ"ל ורבינו הב"י פסק בסעיף ט' אכל מאכל או משקה של איסור מפני הסכנה מברך עליו תחלה וסוף עכ"ל ותמיהו מפרשי הש"ע על רבינו הרמ"א הא כשאוכל דבר איסור מפני הסכנה נ"כ הוא אנוס ועכ"ל מברך עליו א"ב באנסוהו נ"כ חיוב לברך דמה לי אנוס תבירו או מן השמים אנסוהו ודחו דבריו (פ"ו סק"ג ומנ"ה סק"ג) ודבר כתבנו בס' קצ"ו דדברי רבינו הרמ"א צודקים דהתם התורה צותה עליו לאכול והוי ממש כחיתר ולכן אפילו לדעת הרמב"ם שם דבאוכל איסור לא יברך אבל במקום סכנה אין איסור משא"כ באנסוהו לאכול דאין כאן לא חובה ולא רשות והוא אינו רוצה לאכול א"כ ממילא אינו נהנה מזה דאלו היה נהנה היה אוכל ברצון לפיכך לא חשיבא הנאה וא"צ לברך

לסתום ועוד דא"ב אין כאן ברכה כלל (והמהפ"ט נדחק בזה לפרש שאינו לא טובים ולא רעים ע"ש ואין זה אלא דברי נבילות וגם הדוחק רב והעיקר כמ"ש וז"ל) :
בג ודע דבהא רתנן (מ"ד) דהעיקר פוטר את המפל חלקה הרמב"ם בפ"ג לשני חלקים מפילה מעורבת ומפילה שאינה מעורבת כלומר אם אוכל שני דברים שהאחד עיקר והשני מפל כמו מליח וצצל הוה המליח עיקר והצצל מפל ומכרך על המליח ופוסר את המפל וזה מקרי מפילה שאינה מעורבת וזה יתבאר כפי רי"ב ומפילה מעורבת מקריא שבשיל מאכל ועירב לתוך המאכל דבר אחר רואין מי הוא העיקר ומי הוא המפל וז"ל הרמב"ם שם כיצד היא המפילה המעורבת כגון לפת או כרוב שבשיל ועירב בו קמח של אחד מחמשת המינים כדי לדבקו אינו מברך עליו במ"מ שהלפת הוא העיקר וקמחו מפילה שכל דבר שמערבין אותו לדבק או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע את התבשיל ה"ו מפילה אבל אם עירב כדי ליתן טעם בתערובת הרי הוא עיקר לפיכך מיני דבש שבשילין אותן ונותנין בהם חלב חמה כדי לדבק ועושים מהן מיני מתיקה אינו מברך עליו במ"מ מפני שהדבש הוא העיקר עכ"ל :

בד ולכאורה אין דבריו מוכנים כלל דאמרו ליכא במפילה המעורבת דברים שאינה לא לריח ולא לצבוע ולא למעם אלא שמבשילין כמה דברים ביחד וצריך לראות מי הוא העיקר ומי הוא המפל אמנם כוונתו כן הוא דוודאי יש ויש וזהו עיקר הדיון של עיקר ומפל ויתבאר כפי רי"ב אמנם הרמב"ם שם מילתא אחרייתא קאמר דמקורם זה מיירי בדנין חמשת המינים דבבל מאכל שיש בו אחד מחמשת המינים אפילו הם מועמים נגד שאר המאכל מ"מ מברכין עליו מוונת משום דחמשת המינים הם העיקרים לנבי שארי המאכלים ויתבאר כפי ר"ח וכדאיתא בנמ" (ל"ו) כל שיש בו מחמשת המינים מברכין עליו במ"מ כלומר דבשאר שני מינים הולכין אחר הרוב אבל כשיש אחד מחמשת המינים אפילו מועם הוי שארי האוכלין מפילין להם ומברכין במ"מ והוה שכתב הרמב"ם מקודם וז"ל קמח של אחד מה' מינין שבשלו בקדיהו בין לבדו בין שעירבו עם דברים אחרים וכו' וכן כל תבשיל שעירב בו מה' המינין בין קמח בין פת מברך עליו כמ"מ עכ"ל :

בז והנה לפ"ו לעולם הוי חמשת המינים עיקר ושאר המאכלים מפל ולוה בא אה"כ לבאר דמ"מ לאו כללא הוא הוה רק אם באים לאכילה אבל בשבאים רק לריבוק בעלמא נעשים הם מפילים וז"ל בר"א כשהיה המין הזה חשוב אצלו ולא היה מפילה אבל אם היה אחד מחמשת המינים שעירב מפילה אינו מברך רק על העיקר וכו' והוה בלל בברכות וכו' כיצד היא המפילה המעורבת כגון לפת

לסתום ועוד דא"ב אין כאן ברכה כלל (והמהפ"ט נדחק בזה לפרש שאינו לא טובים ולא רעים ע"ש ואין זה אלא דברי נבילות וגם הדוחק רב והעיקר כמ"ש וז"ל) :

בג ודע דבהא רתנן (מ"ד) דהעיקר פוטר את המפל חלקה הרמב"ם בפ"ג לשני חלקים מפילה מעורבת ומפילה שאינה מעורבת כלומר אם אוכל שני דברים שהאחד עיקר והשני מפל כמו מליח וצצל הוה המליח עיקר והצצל מפל ומכרך על המליח ופוסר את המפל וזה מקרי מפילה שאינה מעורבת וזה יתבאר כפי רי"ב ומפילה מעורבת מקריא שבשיל מאכל ועירב לתוך המאכל דבר אחר רואין מי הוא העיקר ומי הוא המפל וז"ל הרמב"ם שם כיצד היא המפילה המעורבת כגון לפת או כרוב שבשיל ועירב בו קמח של אחד מחמשת המינים כדי לדבקו אינו מברך עליו במ"מ שהלפת הוא העיקר וקמחו מפילה שכל דבר שמערבין אותו לדבק או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע את התבשיל ה"ו מפילה אבל אם עירב כדי ליתן טעם בתערובת הרי הוא עיקר לפיכך מיני דבש שבשילין אותן ונותנין בהם חלב חמה כדי לדבק ועושים מהן מיני מתיקה אינו מברך עליו במ"מ מפני שהדבש הוא העיקר עכ"ל :

בד ולכאורה אין דבריו מוכנים כלל דאמרו ליכא במפילה המעורבת דברים שאינה לא לריח ולא לצבוע ולא למעם אלא שמבשילין כמה דברים ביחד וצריך לראות מי הוא העיקר ומי הוא המפל אמנם כוונתו כן הוא דוודאי יש ויש וזהו עיקר הדיון של עיקר ומפל ויתבאר כפי רי"ב אמנם הרמב"ם שם מילתא אחרייתא קאמר דמקורם זה מיירי בדנין חמשת המינים דבבל מאכל שיש בו אחד מחמשת המינים אפילו הם מועמים נגד שאר המאכל מ"מ מברכין עליו מוונת משום דחמשת המינים הם העיקרים לנבי שארי המאכלים ויתבאר כפי ר"ח וכדאיתא בנמ" (ל"ו) כל שיש בו מחמשת המינים מברכין עליו במ"מ כלומר דבשאר שני מינים הולכין אחר הרוב אבל כשיש אחד מחמשת המינים אפילו מועם הוי שארי האוכלין מפילין להם ומברכין במ"מ והוה שכתב הרמב"ם מקודם וז"ל קמח של אחד מה' מינין שבשלו בקדיהו בין לבדו בין שעירבו עם דברים אחרים וכו' וכן כל תבשיל שעירב בו מה' המינין בין קמח בין פת מברך עליו כמ"מ עכ"ל :

בז והנה לפ"ו לעולם הוי חמשת המינים עיקר ושאר המאכלים מפל ולוה בא אה"כ לבאר דמ"מ לאו כללא הוא הוה רק אם באים לאכילה אבל בשבאים רק לריבוק בעלמא נעשים הם מפילים וז"ל בר"א כשהיה המין הזה חשוב אצלו ולא היה מפילה אבל אם היה אחד מחמשת המינים שעירב מפילה אינו מברך רק על העיקר וכו' והוה בלל בברכות וכו' כיצד היא המפילה המעורבת כגון לפת

בעיני ולכן בבשמים שנתנו למעט כיון שהם מעמים
לגמרי אין בהם החשיבות להכריע הברכה (המ"א)
עס כתב דבעיני רוב והכ"א ראה מאורו ע"י ואין זה דמיון
דוולוי כל מחלל נותן טעם ובעיני רוב והכ"א טעם חשוב
מיריני כבשמים וזו"ל בזה וז"ל ק"י :

כח עכשיו יש הרבה בקאנדידערסק"א שמקשים
הפירות עם הרבה צוקער והצוקער מכסה כל
הפירות ומ"מ ברכתם בפה"ע שהם העיקר (וכ"כ

סימן רה דיני ברכת ירקות. ובו ז' סעיפים :

הבישול בקודם הבישול וקטניות חיים ובישים כמו
ארבע"ס באכע"ש אינם יפים לאכילה וברכתן שהכל
(מ"א סק"א) וכל מין ירק שדרבן לאכול חיין ולא
מבושלין כמו אונקרע"ס כשהן חיין מברכין בפה"א
וכשהן מבושלין שהכל אבל כבושים מברכין בפה"א
דעיקרן לכבישה כידוע ואם דרבן לאכול מבושלין ולא
חיין כמו קרוי"ט בוריקע"ס כשהן חיין מברך שהכל
ומבושלים האדמה וקרוי"ט כבוש מברך האדמה שרובן
הולך לכבישה וטובים מאד ככבישתן אבל בוריקע"ס
אינם ראויים בלא בישול גם ככבישתן ומוזר תדון
על כל המיני ירקות שאם נמצאים אצלינו :

ד' וז"ל רבותינו בעלי הש"ע בסעיף א' אבל קרא
וסילקא וכרוב וכיוצא בהם שמוכים מבושלים
יותר מחיים כשהם חיים מברך שהכל וכשהם מבושלים
בפה"א ותומי (קאז"ל) וכתב כשהם חיים בפה"א
ולאחר שבישולם שהכל רבתי שנתנו לגריעותא
אפילו בשלם עם בשר ונשתבחו אין השבח מצד עצמן
אלא מצד הבשר שבהן עכ"ל ואע"ג דבאנו ממונן
ברבש הדשבח הוא ג"כ מצד הרבש ומ"מ מברכין
העץ במ"ש ר"ב זהו מפני שהאנו הוא העיקר
והרבש בא לתקן האנו אבל תומי וכתבי אינם
עיקרים כתבשיל והבשר הוא העיקר (עס סק"ה) ובאמת
בשמתנגנין ירקות בשומן ובשר שהירקות הם עיקר
התבשיל מברכין בפה"א (עס) ויש מי שאומר דעל
תומי וכתבי גם כשהן חיים מברך שהכל (ג"מ) מפני
שאינם ראויים לאכילה כל כך אבל על בצלים וודאי
מברכים האדמה שהם טובים לאכילה וכרוב כבוש
מברך האדמה (מנ"א סק"ג) וכן כשהוא מליח שהוא
טוב במליחתו (עס) ולנו לא נודע מינים אלו :

ה' אין חילוק בירקות בין חתכן לחתיכות גדולות
לבין חתכן לחתיכות קטנות ואפילו ריסקן הרבה
רכל זמן שנתנו עליהם תורת אוכל לא שנתנו מברכין
וכמ"ש בס' ר"ב פ"טנין פירות וכן בקטניות הדין כן
אבל ירקות שחמם מהם משקה ברכתן שהכל ראשיתנו
לגריעותא כן פסקו המור והש"ע סעיף ג' והמור
הביא

א' שנו חכמים במשנה (ג"ה) ועל הירקות הוא
אומר בפה"א ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים
ופסקו בנמ' דאין הלכה בר' יהודה ואע"ג דמעמיה
דר' יהודה מפרש בנמ' משום דכתיב ברוך ד' יום
יום כלומר רבכל יום ויום תתן לו מעין ברכותיו
כשבת מעין שבת ביום מעין וי"מ והכי נמי בכל
סין ומין תן לו מעין ברכותיו וככה"ג פליגי ר' יהודה
וחכמים בסוכה (מ"י) דאם היו לפנינו מצות הרבה
מ"ל לחכמים דיברך אשר קרשנו במצותיו וצונו על
המצות ור' יהודה ו"ל שיברך על כל מצוה בפ"ע
על ציצית בפ"ע ועל תפילין בפ"ע ומעמיה דר'
יהודה שם ג"כ מהאי קרא רבכל מצוה ומצוה תן לו
מעין ברכותיו ובשם קי"ל בר' יהודה ובמ"ש הרמב"ם
בפ"א מברכות (אחד מהגדולים דזו שלפנינו הרע"ט
הגולס בקט"א וז' :

ב' אמנם באמת לא רמי כלל דהכא אפילו בי
מברכין האדמה הוי ג"כ כל מין מעין ברכותיו
והיינו פרי העץ בפ"ע ופרי האדמה בפ"ע ושאריו
דברים בפ"ע ועוד דבמאי חלוק זרעים מדשאים
לענין האדמה ומ"מ גם מברכין על דשאים בורא
מיני דשאים נברך על זרעים בורא מיני זרעים ובאמת
בתוספתא דברכות (פ"ד) שנינו כן על הזרעים הוא
אומר בורא מיני זרעים על הדשאים הוא אומר בורא
מיני דשאים ועל הירקות בורא פרי האדמה ע"ש אבל
במשנה דמוציאין רק דשאים מכלל האדמה שפיר
פסקינן דאין הלכה בר' יהודה והכי קי"ל וחלילה
וחם לפקפק בזה (וכר מן דין אין עס מונבל בזה ובידולמי
ספ"ה דגלאים תניה השיטון והסתיין והנמי ושאר כל הגדולין
כאמר מין דשאים פ"ט ח"ה דגם חטים ושיטון שהוא מין
שפירין נכלל בדשאים) (ורחם כזורה מנה"ג ר"ס כיול
מברכין סה"ה דרש"א וז' :

ג' כללא דירקות כן הוא שכל מין ירק שדרכו לאכלו
בין חי בין מבושיל בין כבוש מברכין עליו האדמה
בין שאוכלו כשהוא חי ובין שאוכלו כשהוא מבושיל
או כבוש וכן הדין בכל מיני פירות ובכל מיני קטניות
אם הם טובים חיים ומבושלים ברכתן תמיד אחר

הביא בשם אחיו רבינו יחיאל שמברכין הארמה והשיג עליו ע"ש והביא ראייה שמסקין היוצא מפירות שמברכין שהכל ובאמת י"ל רלא רמי רבפירות נשתנה מעם המשקין מעם הפירות אבל בירקות לא נשתנו ומ"מ כיון שהמור והש"ע פסקו כן אין לעבוד על רבניהם דבשהכל וודאי יצא (ע"ז סק"ז) :

כמו על הירקות ע"ש וודאי כן הוא האו כנשר וכנר כתננו (וה ס"ט) :
 ז עור כתב בסעיף ה' הלפת כשהוא חי מברך עליו שהכל ואם הוא מבושל או כבוש בחומץ או בתרדל בפה"א עכ"ל ואפילו בשלו עם בשר מברך הארמה כיון שהעיקר הוא הלפת ואינו רומה לתומי וכרתי שכסעיף ר' והיו כנאנו שבס"י ר"ב ורע שכתבו ריב"ז ומערי"ן כשאוכלין חיי"ן מברך שהכל (פ"ו סק"ה) וכפי הירוע אצלינו על ריב"ז צריך לברך הארמה רעיקר אכילתן חיים ומובנים מאד לאכילה (וכ"מ נמ"א סק"ט) ועל שומשמן מברך בפה"א אפילו מחנן כיון שדרך הנאתן בכך (ע"ת סק"ו נכס א"י) ויש מי שאומר דבמחנן מברך שהכל (מנ"א ס"ט) ונראה עיקר כריעה ראשונה וכן על רעמשענ"א קמ"א אפילו ריסקן מברך הארמה שעיקר אכילתן בכך ויש מועין לברך שהכל ומעות הוא (ס"ח ס"ט) ואפילו כשמכשילים במים שקרוין קרופני"ק או זופ"א אם יש בהם הרבה רעצק"א ג"כ מברך בפה"א אך אם המים הם הרוב והרעצק"א מעט מברך שהכל אבל כגרויפני"ם שמחמשת המינים כמו גערסמג"א האבערנ"א פערי"ל גרויפני"ן תמיד ברכתן במ"מ ויתבאר כמ"י ר"ח כס"ר :

סימן רו דיני הפסק ומעות בברכת הפירות . ובו מ"ז סעיפים :

א בירך על פירות האילן בפה"א יצא רעיקר אילן ארעא הוא והרמב"ם בפ"ח פסק רלא יצא ומעמו נראה לפי סוגית הש"ס רתלי זה בכיבורים (מ"י) ובכיבורים קיי"ל דאם נקצץ האילן אינו קורא משום ראינו יכול לומר מן הארמה אשר נתת לי ע"ש אלמא רעיקר אילן לאו ארעא ומ"מ התום' והרא"ש וכל הפוסקים פסקו ריצא כסתם משנה דברכות (ס"ט) ואף שהש"ס תלאם זה בזה לאו בריוקא הוא ובירושלמי שם רחי דאינו תלוי בכיבורים ע"ש ולכן לא הובא רעתו כלל כמור וש"ע ולפנינו כס כהרמב"ם מבואר ריצא אלא שכל הראשונים הביאו משמו רלא יצא (עכ"י וכ"מ) ואולי חזר בו ודגיה ריצא מיהו עכ"פ כן הלכה ועל פרי הארמה כשבירך העץ לא יצא רעץ ככלל ארמה ולא ארמה בכלל העץ ולכן כל מקום שיש פסק או מחלוקת אם לברך העץ או הארמה יברך הארמה ויוצא ממ"ז :

היות ואין זה מרבה בברכות כיון שאין זה עיקר ברכתו מיהו כריעבר אם בירך על הצנון הארמה וכיון לפטור את היות יצא ואסור לו לברך אח"כ על היות העץ רהוי כרבה לכללה וכבר נתבאר רעל כולם אם אחר שהכל יצא אפילו על פת ויין וכ"ש שארי רברים וכן כשיש פרי העץ שמברכין הארמה כגון בוסר בענבים או קפריסין בצלף וכיוצא בהם כפי הדינים שנתבארו כמ"י ר"ב אם בירך עליהם העץ יצא סוף סוף פרי העץ הם (מנ"א סק"ה) וכן בפרו הארמה לענין שהכל כה"ג :

ב מיהו לתחלה אסור לברך על רבר שווראי ברכתו העץ בפה"א ואפילו מונח לפניו שני רברים שרוצה לאכלן אחת ברכתו העץ ואחת הארמה כמו צנון וזית לא יברך על הצנון הארמה ויכווין לפטור את היות אלא מברך מקודם על היות העץ ואח"כ מברך על הצנון הארמה וברכת העץ קודם לברכת הארמה ואפילו אם הקדים לברך על הצנון הארמה אם לא כיון שפורש לפטור את היות מברך אח"כ העץ על

ג יראה לי דאע"ג רקיי"ל אם בירך על העץ הארמה ריצא זהו לענין הפירות המונחים לפניו ולא להפירות שאינם לפניו כלומר רהנה האוכל תפוחים ובירך העץ והביאו לפניו עוד תפוחים יצא כברכתו הראשונה כמו שיתבאר וזהו כשבירך העץ אבל כשבירך הארמה ולא כיון שפורש לפטור התפוחים שיביאו אח"כ מברך על התפוחים שאח"כ העץ שרדי לכתחלה אין לברך על העץ הארמה אלא שבריעבר יצא ואין לנו אלא על מה שלפניו ולא על מה שביאו אח"כ וכ"ש כשבירך על הצנון והיתה כוונתו לפטור את היות והביאו אח"כ ויתים אחרים רמברך עליהם העץ (והס"ז סק"ט) רונה לומר דגם כה"ג פוסק ותמה על הש"ע ע"ש ודכריו תמוהים וכבר תמה עליו הגמ"א ס' כ"ז ומה"ר' והש"כ"א אין ראייה כלל ע"ש וכן נלמד כלל הברכות

שנדיסנד יולאין צפן כמו שהכל אין זה אלא על מה שלפניו (דו"ק) :

ד' אסור להפסיק בין ברכה לאכילה יותר מכדי דיבור והיינו שאילת שלום תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי ואם הפסיק בשתיקה יותר מזה השיעור ו"א שיחזור ויברך (ב"י) וי"א שאין לחזור ולברך (סע) סי' ק"מ) וכן עיקר לדינא (מ"ג סק"ד) אבל אם שח בתים פשיטא שצריך לחזור ולברך (סע) אבל להפסיק בין ברכה לאכילה לא מפני הכבוד ולא מפני היראה ולא דמי לברכות של ק"ש דבשם לא מברכינן לקרא את שמע ולכן אין ההפסק ביטול להק"ש משא"כ בברכות הנהנין (סע) ועוד שחרי ברנע אחת יכול למעוט מהמאכל או מהמשקה כל שהוא ולא תהא ברכתו לבטלה ולכן יזהר האדם מאד בזה :

ה' וצריך לברך כל ברכה באופן שישיעו לאוזניו ולא כאותן שמברכין בלחש עד שבשעצמן אינם שומעים והושפין הברכה אלא יברך בקול נמוך מלה במלה וישמע לאוזניו אך בדיעבד אם לא השיעו לאוזניו יצא דלא עדיפא מק"ש ובלבד שיוציא בשפתיו אבל בהרהור בלב לא יצא ודעת רוב הפוסקים וז"ל הרמב"ם בפ"א מברכות והיא דיעה יחידאי ולכן נ"ל דאם אבל מקצת ע"פ הרהור הברכה יברך ויאכל השאר וכן בשתייה דהלכה פסוקה היא אצל הפוסקים דהרהור לאו כדיבור דמי וברכות נאמרות בכל לשון וכבר בארנו בסי' קפ"ה שא"א לנו לעשות כן עיין שם :

ו' אסור לברך ערום עד שיכסח ערותו כד"א באיש שעדותו מגולה אבל באשה יושבת ופניה של מטה מיוחדת בקרקע ומברכת דכנה"ג ערוותה מכוסה ובסי' ע"ד נתבאר בזה ע"ש וכתב רבינו הב"י בסעיף ג' דאפילו אם אינו ערום אם לבו רואה את הערוה או שראשו מגולה אסור לברך עכ"ל ודין לבו רואה את הערוה נתבאר בסי' ע"ד ושם נתבאר כמה מהני הפסק וכיסוי ע"ש ובסעיף ה' שם בארנו דבדיעבד אם בירך כשלוש ראה את הערוה דא"צ לחזור ולברך ע"ש וב"ש כשבירך בראש מגולה דא"צ לחזור ולברך ושם נתבאר דעין רואה את הערוה אסור כן התורה עיין שם :

ז' כל דבר שמברך עליו לאכלו או לשתותו או להריח בו צריך לאוחזו בימינו כשהוא מברך ואין זה עיבוב בדיעבד דאפילו אחזו בשמאלו לא לא אחזו כלל שהיה מונח לפניו על השלחן ברכתו ברכה ולכתחלה אל יתחוב סכין בהדבר שאוכל בשעת ברכה דאין ברכה בהרב ובדיעבד אין זה עיכוב אמנם שיחא הדבר שאוכל או שותה או מריח לפניו והו אפילו בדיעבד מעכב ואין מברכין לא על אוכל ולא על משקה עד שיביאווהו לפניו ואם בירך ואח"כ הביאווהו לפניו צריך לברך פעם אחרת כן פסקי הטור

והש"ע סעיף ה' ע"ש ויראה לו דהו דווקא בשלא היה כלל עניין המאכל או המשקה והיה הפסק גדול עד שהביאו לפניו אבל אם ראה את המאכל דרך חלון ותיכף הביאווהו לפניו או שבירך בחדר זה והמאכל היה בחדר השני ותיכף אחר הברכה הלך לחדר השני או השלישי ואכלו יצא בברכתו וא"צ לברך פעם אחרת וראיה לזה מו"ד סי' י"ט ע"ש וכל זה בדיעבד אבל לכתחלה צריך שיהא מוכן לפניו ממש ויאחזו ביד זמינו כמ"ש :

ח' כתב הטור מי שבירך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין א"צ לברך אע"פ שלא היו לפניו כשבירך עכ"ל ומשמע מזה דווקא מאותו המין אבל ממין אחר צריך לברך (ב"ה) אבל רבינו הב"י בספרו הגדול כתב דאין חילוק בין מין זה למין אחר כיון שהברכה אחת היא ועפ"ו כתב בסעיף ה' מי שבירך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין או ממין אחר שברכתו כברכת הראשון א"צ לברך עכ"ל והנה זהו וודאי אם כיון בפירוש בעת הברכה על כל מה שיביאו לו פשיטא שא"צ לברך אפילו ממין אחר כיון שהיתה כוונתו לזה וכן להיפך אם כיון בפירוש רק על אלו המונחים לפניו פשיטא שצריך ברכה אף אם הביאו לו מאותו המין ובשני פרטים אלו לא יחלוק שום אדם ובין כשעדיין מונח לפניו מהפירות שהיו בשעת הברכה ובין כשכבר אכלן אין ג"מ בזה כמובן :

ט' אמנם המחלוקת הוא בתמא והיינו שלא כיון לאכול עוד וגם לא כיון שלא יאכל עוד ולפ"ו אפשר לומר דלא פליגי כלל ורבינו הב"י כוונתו כשהיה ברעתו מפורש לאכול עוד או שהיתה בבית אחרים וסמך על תמא דבעה"ב כמ"ש בסי' קע"ט בספרו הגדול ע"ש וביו"ד סי' י"ט סעיף י"ג כתבנו דכוונתו או שעדיין יש לפניו מפירות הראשונים ולכן א"צ לברך על האחרים אף שלא היתה כוונתו כיון שגם להיפך לא היתה כוונתו על פירוש בשעת הברכה שיביאו לו ע"ש והנה על פירוש השני וודאי אין חולק אבל על פירוש הראשון יש חולקים לענין מין אחר ומדברי רבינו הרמ"א שכתב על דברי רבינו הב"י בזה"ל ושוב ליותר לכתחלה להיות דעתו על כל מה שיביאו לו עכ"ל מזה מבואר שמפרש דברי רבינו הב"י בתמא :

י' ולענין דינא הכריע אב"י מגדולי האחרונים דאם כבר נאכלו פירות אלו שבירך עליהן אפילו הביאו לו מאותו המין צריך לברך בשלא היה דעתו בפירוש בשעת הברכה להביא עוד פירות ולאכול (מ"ג סק"ו) דכל אכילת פירות הם דרך עראי ואין דעת האדם אלא על מה שלפניו אמנם אם דעתו היה בפירוש שיביאו אחרים או פירות אחרים שברכתן כברכת הראשונים פשיטא שפטרם מברכה ואפילו

היה דעתו על אחרים אם הביאו עניין אחר לנמרי כגון שאכל דגים והיה דעתו שיביאו עוד דגים והביאו שבר אע"ג שברכתן שהכל כשוה מ"מ אם לא היה דעתו מפורש על שבר חיוב לברך (כ"מ מג"א ס"ז) אם לא בסודר אצל הכירו דעל תבא דבעה"ב קא סמך וכוה פמור מכל מה שיביאו כמ"ש במ"י קע"ט ובכיוצא בזה יש להורות בכל הדברים (וגם דעת הפ"ז סק"י וראה כן וכן הלכת נוסה):

יא וכל זמן שעדיין לא נאכלו פירות אלו אלא שישנם מקצתם עדיין והביאו פירות אחרים ובסתם שלא היה כוונתו לא לאכול יותר ולא שלא לאכול יותר הגה מאותו המין וודאי א"צ לברך וכשהביאו מין אחר יש מחלוקת כמ"ש וממילא מוכן דספק ברכות להקל ודווקא כשהביאו מין אחר ומ"מ שניהם מין אילו לא אכל בברכה שהכל משני מינים נפרדים לנמרי כמו דגים ושבר וכיוצא בהם פשימא שיש לברך בסתם אא"כ היה דעתו בפירוש על זה:

יב מי שיש לפניו מיני פירות הרבה שכולן ברכתן העץ או כולן האדמה וירצונו לאכול כולם מברך ברכה אחת על כולם ואסור לו לברך על מין אחד ולכוין שלא לפטור בברכה זו שארי מינים ואחר כך יברך על השני וכן על השלישי כדי להרבות בברכות וזהו הדין בכל המלכות ועל כיוצא בזה אמר הגבאי למה לי דוב ובחכים יאמר ד' ואפילו היתה בשבתות וי"ט וכוונתו למלאות מאה ברכות אסור לעשות כן אך יכול לעשות באופן זה שיביאו לפניו מין אחד ויברך עליו ויכוין שלא לפטור שארי מינים ואח"כ יביאו לפניו את המין השני ויברך עליו ויכוין שלא לפטור מין אחר וכן לעולם וגם בזה יש מגמגמים דבין שרצונו לאכול כולם למה לא יביאם כולם ויברך ברכה אחת אך בעניין זה כדי למלאות מאה ברכות יש לסמוך על המתירים אבל לא בשכולם לפניו (א"ר סק"מ נ"ס הר"ם ג' נ"א:)

יג כתב הרמב"ם בפ"ד דין י' נמל אוכל ויברך עליו ונפל מידו ונשרף או שטפו נהר נוטל אחר החזור ומברך עליו אע"פ שהוא מאותו המין וכו' עומד אדם על אמת המים ומברך ושותה אע"פ שהמים שהיו לפניו בשעת הברכה אינם המים ששתה מפני שלכן נתכוין תחלה עכ"ל והוא מירושלמי (פ"ו ה"א) ונראה להדיא דהאחר שנוטל לא היתה כוונתו עליו לאכול נ"כ דאלי"כ למה לו לומר אע"פ שהוא מאותו המין היה לו להשמיענו רבותא יותר אע"פ שהיתה כוונתו

לאכול אלא וודאי דבכה"ג א"צ לברך וק"ו מאמת המים שאע"פ שהמים ששותה לא היו לפניו בעת הברכה רק מפני שכוונתו עליהם יצא ק"ו לפירי האחרת שהיתה לפניו והיתה כוונתו לאכול אחר שיאכל את זו וטמס בידו דא"צ לברך:

יד אמנם לשון הטור וש"ע סעיף ו' הם באופן אחר שכתבו נמל בידו פירי לאוכלו ויברך עליו ונפל מידו ונאבד או נמאס צריך לחזור ולברך אע"פ שהיה מאותו מין לפניו יותר כשבירך על הראשון עכ"ל ומלשון זה תפסו המפרשים דכוונתם אע"פ שהיה דעתו לאוכלם (פ"ו סק"ח הרי"ה) ומתוך זה הקשו על רבינו הרמ"א שכתב רק שלא היה דעתו עליו לאכול עכ"ל וכתבו שזהו דעת ר"ת ורבינו יונה אבל דעת הרמב"ם היא ש' והטור והב"ד דאפילו היה בדעתו לאכלם צריך לברך ולפענ"ד דבריהם מטהרים ודברי רבינו הרמ"א צודקים דלכך שאין שום סברא להצריך ברכה אחרת באופן זה למה להו לומר אע"פ שהיה מאותו המין לפניו היה להם לומר אע"פ שכוונתו לאכלם אלא וודאי דבכה"ג מודים שא"צ ברכה והם כתבו יותר רבותא מהרמב"ם דאפילו היה מאותו המין לפניו מ"מ כיון שלא כיון לאכלם צריך לברך פעם אחרת וכן עיקר לדינא (וכ"כ הל"ט):

מן וי"א עוד דאפילו בסתם שלא היה כוונתו מפורש לא לאכול ולא לבלי לאכול אם הפירות מונחים לפניו א"צ לברך (מג"א סק"ח נ"ס מני"ט) ויש חולקין בזה דבסתם צריך לברך (מג"א ס"ז) ולזה נוסה לשון הטור והש"ע כמובן אמנם אם דרכו של האיש הזה לבלי להסתפק בפריי אחת ואוכל שתים או יותר הוה כדעתו לאכול יותר וא"צ לברך:

מז איתא בירושלמי שם דבשצריך לברך ברכה אחרת ונמצא שהראשונה היתה לבטלה יאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וזהו תקנה לברכה לבטלה וכך כתבו הרמב"ם והש"ע ועוד כתבו דאם עדיין לא אמר רק ברוך אתה ד' יסיים למדני חוקק והוה פסוק והוה כקורא בתורה ואם בירך על המים ונתוודע שצריך לשופכן מפני מת או מפני התקופה מ"מ ישתה מעט כדי שלא תהא ברכתו לבטלה ושומר מצוה לא ידע דבר רע (מג"א ס"ז) ואם מעה בהברכה ויברך ברכה אחרת יתבאר במ"י ר"ט במ"ד (התקנה של כשכמל"ו על ברכה לבטלה לא תתאחר העטעס וחולי מפני שהוי"א ש"ס לבטלה לסיכך צריך לקבל עליו על מלכות (ע"מ):

סימן רז ברכת בורא נפשות נוסחתה ופירושה. ובו ד' סעיפים:

א כולם שוה לברך שבעת המינים והיינו ברכת בורא נפשות וכל דתקן רבנן כעין דאורייתא תקון דכיון דמ

א שינוי ברכות שבין העץ להאדמה וכוין ברכת שהכל אינו אלא בברכה הראשונה אבל באחרונה

ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רז רח השלח

דמן התורה העיקר הוא ברהמ"ז שלאחר אכילה כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת ולכן נם בשאר דברים א"א היה להניחם בלא ברכה אחרונה ולא מיבעיא דברים שמוינים קצת את האדם ודברים חשובים כמו בשר ודגים ובצים וכיוצא בהן אלא אפילו ירק ומים שאינם חשובים ולא מוינים מ"מ חייבים לברך ברכה אחרונה כשאכל כוית ושחה רביעית ואכל הכוית בכא"פ והרביעית בכדי שתיית רביעית (ע"ס לילד מנרתן תוספות ד"ה ענידל וכו' כל הסוקס וזו"ק) :

ב כיצד היא נוסחתה ברוך אתה ד' אלקינו מה"ע בורא נפשות רבות וחסרונם ויש גורמים וחסרונן (הגרי"ב) והמעט דנפשות היא לשון נקבה כמו שאומרים נפשות רבות ולא רבים וא"כ צריך להיות בנו"ן פשוטה בסוף ולא במ"ם כדכתיב בכנות צלפחד ויקרב משה את משפטן וככל התורה נפש בלשון נקבה ונפש כי תחמא ושמה וגו' נפש כי תמעל מעל ותחמא וגו' ומירו כמור הגירסא וחסרונם וכן נדפס במידורים וכן נראה עיקר דגם בתורה כן הוא ונפש כי תחמא ושמה וגו' והוא עד וגו' ונשא עונו לשון זכר וכן בנפש כי תמעל כתיב והביא לשון זכר משום דאדם קאי ובני אדם כינויים בלשון זכר אלא שחלק הנפש שבו הוא לשון נקבה וכן כאן וחסרונם אבני אדם קאי :

ג על כל מה שברא להחיות וכו' כן הגירסא כמור ויש גורמים שכראת לשון נוכח (ע"א וז"ל נסס נתיב) ואע"פ דתחלת הברכה כורא לשון נסתר מ"מ יכול לומר אח"כ לשון נוכח שכן ררך הברכות שהרי אומרים ברוך אתה לשון נוכח ואח"כ אומרים בורא לשון נסתר שהקב"ה נגלה מכל נגלה ונסתר מכל נסתר ובכוונה אומרים כן כמו שאומרים אתה הוא וכמ"ש בסו"ה' ויש גורמים ועל כל מה שברא וכו' (מעיו"ט) והעיקר בלא וי"ו וכן הוא במידורים (א"ר) להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים חי בציר"י וכמור מסיים ברוך אתה ד' חי העולמים והוה ע"פ ירושלמי אבל רבינו הב"י כתב דברכה זו הוא בלא שם דבגמ"ל לא נמצא זה ונם ברכה קצרה היא וכן אנו נוהגין ואין לשנות :

ד ופירושה כתב המור בורא נפשות רבות וחסרונם כל מה שהם חסירים כמו לחם ומים שהם הברחיות (כ"י) על כל מה שבראת וכו' כלומר ועל שאר הדברים שברא בעולם שלא היו הנפשות חסירות מהם אם לא נבראו שאינן אלא להתענג בהן להחיות בהם נפש כל חי כלומר דהקב"ה הוא טוב ומטיב ונותן אפילו דברים שאינם הברחיות לקיום הנפש (ואולי מטעם זה מ"ל להירושלמי לתתם נסס מטוס דעני עטיטס הס וכו' ככרקה ארוכה) :

סימן רח דיני ברכה מעין שלש על שבעת המינים. וכו' כ"מ מעיפים :

א ברכה אחת מעין ג' כך היא נוסחתה בגמ' (ת"ד') ובמור כא"י אלהינו מה"ע על המחיה ועל הכלכלה ועל תגובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבע ממנוה רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מוכרך ועל היתלך וכנה ירושלים עה"ק במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושחמנו כבניינה (ליתא טעור) כי אתה ה' טוב ומטיב לכל (ליתא טעור) ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ובמור נוסף עוד ועל הכלכלה ולא הסכימו לזה הפוסקים וכ"כ הרמב"ם והאמ"ג (כ"ג) וכן מנהגינו ואין לשנות ובמידורים נתוסף עוד קודם סיום הברכה ונורה לך על הארץ ועל המחיה וכן מנהגינו לאומרה כדי שתהא מעין חתימה סמוך לחתימה וברכה זו היא על חמשת מיני דגן הנכללים בחמשה ושעורה ועל חמשת מיני הפירות גפן ותאנה ורמון ויתים ודבש שהם תמרים ג"כ ברכה זו אלא שמתחלת על העץ ועל פרי העץ ועל היין על הגפן ועל פרי הגפן והחתימה על הארץ ועל הפירות ויתבאר עוד בזה בס"פ בסעיף ו' :

ג אם ברכת מעין ג' היא מן התורה כברהמ"ז או מדברנן כשארי ברכות אין כרעו ומדברי הרמב"ם בפ"ה שביאר מקודם כל הברכות וגם ברכת מעין ג' וכתב אח"כ ברין י"ב כל הברכות האלו אם נתפסק לו בהם וכו' אינו חוזר ומברך לא בתחלה ולא בסוף מפני שהן מדברי סופרים עכ"ל מכאור להדיא שאינה מן התורה שדרי כברהמ"ז פסק בפ"ב שחוזר ומברך מפני שהיא מן התורה (וכ"כ נכ"מ סס) וי"א שהיא מן התורה (מג"א סי' קע"ב סק"ג) וזהו דעת המור ס"ס ר"מ שכתב על דברי הרמב"ם שהבאנו וז"ל ונראה דווקא ראשונה שהיא מדברנן וכו' אבל ברכה אחרונה מעין ג' דה' המינים דארוייתא היא דמסמיך ליה אקרא אקרא חוזר עכ"ל ואינו מובן לשון דמסמיך ליה אקרא דמשמע

ב ונקראת ברכה מעין ג' לפי שבה כלולים כל ג' ברכות של ברהמ"ז כיצד על המחיה הוא מעין

דמשמץ אסמכתא בעלמא (כ"י) ונמ הסמ"נ כתב שזרז מדרבנן דאי מדרוייתא נברך נ' ברכות ובאמת ר"נ סיבר כן במשנה (מ"ד) דס"ל דוברכת קאי על כל שבעת המינין אבל חכמים פליגי עליה וס"ל דוברכת לא קאי רק אלהם דכתוב שם ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם הפסוק זה נכתב אחר הפסוק דשבעת המינין והפסוק בזה לומר רק דוברכת לא קאי רק אלהם ונבל הש"ם לא מצינו לך דברדמ"ז דאורייתא והרשב"א בחרושו (פ"ו) כתב מפורש דהוי דאורייתא ע"ש וכ"כ הרא"ש (כ"ט ס' ט"ו) דהוי דאורייתא ע"ש וכיון דהוי פלוגתא דרבנותא הוי ספיקא רדינא ויתבאר בס"ם ר"ם (ולרבותיה אלה ז"ל דהא לאמרינן סס ארץ הפסוק העניין זכו על שלם ברכות ולא על כרעה אמה והלויסה כתב על הסוד ללא מהאי קרא למדנו אלא מקרא אחרתא או מהלכה למשה מסיני ע"ש והדוחק מנואר וזין להפריך כזה) :

ד ואין לשאול דאם כרכה זו מדרבנן למה שינו אותה משארי פירות שברכתן האחרונה היא כורא נפשות דהמעם פשוט הפירות של חמשת המינין שנשתכחה בהן אי' תקנו להם ברכה חשובה מעין נ' ולשארי פירות די כבורא נפשות ואע"ג דבברכה ראשונה אין חילוק ביניהם משום דאי' לחלק ביניהם דכולם פרי העץ הם וראיה דהא בחמשת מיני דגן כשבשלם נם ברכתן הראשונה משונה משל שארי המאכלים שהרי ברכתן כורא מיני מזונות מפני חשיבותן וזה א"א לתקן על חמשת מיני פירות דלא מקרי מזון אבל בברכה אחרונה ביכולת לתקן ברכה חשובה על כל שכעת המינין מפני חשיבותא דאי' :

דן כתב הסוד בשם הר"י שאין לומר ועל תנובת השרה בפירות וביין שאין לשון זה נופל אלא במיני דגן שנאמר ויאכל תנובת שדי עכ"ל אבל בנוסחת הנ"מ והרמב"ם כתוב נם בהם ע"ש וכן המנהג הפשוט ובאמת רש"י פ"י על ויאכל תנובת שדי אלו פירות אי' שקלין ומסמריין להתבשל וכו' הרי שכל כל הפירות קאי ועוד דרשונו טוב והוא לשון צמיחה ונידול ככתוב עוד ויגובן בשביה חיל כי ינוכ ומלאו פני תבל תנובה וכן פירשו המדקדקים שהוא לשון צמיחת הפירי ונידולו כמבואר במאיר נתיב :

דן וכשמסיים על הפירות על הארץ וכו' כה"ל יאמר על הארץ ועל הפירות ועל הארץ ועל הארץ ועל פירותיה וכן אם אוכל פירות של אי' כה"ל יסיים נ"כ ועל פירותיה וכן להיפך כשאוכל פירות חו"ל בא"י יאמר ועל הפירות וכתב רבינו הב"י כסעף י"א ככרכה מעין נ' דיון אינו הותם על הגפן ועל פרי הגפן אלא על הארץ ועל פרי הגפן או על הארץ ועל הפירות עכ"ל דס"ל דלעניין חתימה יין שזה ככל הפירות אבל יש חולקין בזה וס"ל דצריך להזכיר

דן אם אכל מזונות ושתה יין ואכל פירות של חמשת המינין לא יעשה על כל אחד ברכה בפ"ע אלא יכללם כולם בכרכה אחת ויאמר על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ שיקדים מחיה לגפן וגפן לפירות וכמופני יאמר נ"כ ונורה לך על הארץ ועל המחיה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל הפירות כרוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל הפירות ואין זה חתימה כשני דברים שאין לעשות כן דהארץ מוציאה הכל וי"א רכבה"נ ויראי די כשיאמר ועל המחיה ועל הפירות וא"צ להזכיר של נפן (מנ"א סק"ב כסס מרדכי ונאודיה) :

דן בחמשת מיני דגן שהם חטים ושעורים ושכולה שועל ושיפון וכוסמין כשעושה מהם פת מברך המוציא וכשלשם על מי פירות או בצים מברך מזונות ובסופם על המחיה אם אינו אוכל מהם כדי קביעת סעודה כמבואר במ"י קס"ח בדין פת הבאה בכיסנין ע"ש אבל אם אכל דגן חי אחד מחמשת המינין או שעשאן קליות צלוי עד האש או אפילו בשלן בקדירה עם מים רק הנרעניין שלימים כמו שבאים מהגורן שלא הוכרה קליפתן (מנ"א סק"ה) אינו מברך אלא כורא פרי הארצה ואחריי כורא נפשות כדנתיא (ל"ו) הכוסס את החטם מברך עליה כפה"א מחנו אפאו ובשלו מברך כמ"ס והמעם דבאוכלם כה"נ אין עליהם שם פת ולא שם מזון ולא מיירי קרא דואכלת ושבעת וברכת כה"נ ואינם אלא ככל פרי הארמה דלא אשתנו לעילויא כפת ומיני מזונות אך רבותינו בעלי התום נתפקו שם לעניין ברכתם האחרונה דאינו מבואר בנמ" וואלי צריכים ברכה מעין שלש ולכן כתבו שנכון שלא לאכלם אלא בתוך הסעודה וברכה"ו יפסוד אותם או שאכל עמהם מיני

דן וכשמסיים על הפירות על הארץ וכו' כה"ל יאמר על הארץ ועל הפירות ועל הארץ ועל הארץ ועל פירותיה וכן אם אוכל פירות של אי' כה"ל יסיים נ"כ ועל פירותיה וכן להיפך כשאוכל פירות חו"ל בא"י יאמר ועל הפירות וכתב רבינו הב"י כסעף י"א ככרכה מעין נ' דיון אינו הותם על הגפן ועל פרי הגפן אלא על הארץ ועל פרי הגפן או על הארץ ועל הפירות עכ"ל דס"ל דלעניין חתימה יין שזה ככל הפירות אבל יש חולקין בזה וס"ל דצריך להזכיר

דן כתב הסוד בשם הר"י שאין לומר ועל תנובת השרה בפירות וביין שאין לשון זה נופל אלא במיני דגן שנאמר ויאכל תנובת שדי עכ"ל אבל בנוסחת הנ"מ והרמב"ם כתוב נם בהם ע"ש וכן המנהג הפשוט ובאמת רש"י פ"י על ויאכל תנובת שדי אלו פירות אי' שקלין ומסמריין להתבשל וכו' הרי שכל כל הפירות קאי ועוד דרשונו טוב והוא לשון צמיחה ונידול ככתוב עוד ויגובן בשביה חיל כי ינוכ ומלאו פני תבל תנובה וכן פירשו המדקדקים שהוא לשון צמיחת הפירי ונידולו כמבואר במאיר נתיב :

דן וכשמסיים על הפירות על הארץ וכו' כה"ל יאמר על הארץ ועל הפירות ועל הארץ ועל הארץ ועל פירותיה וכן אם אוכל פירות של אי' כה"ל יסיים נ"כ ועל פירותיה וכן להיפך כשאוכל פירות חו"ל בא"י יאמר ועל הפירות וכתב רבינו הב"י כסעף י"א ככרכה מעין נ' דיון אינו הותם על הגפן ועל פרי הגפן אלא על הארץ ועל פרי הגפן או על הארץ ועל הפירות עכ"ל דס"ל דלעניין חתימה יין שזה ככל הפירות אבל יש חולקין בזה וס"ל דצריך להזכיר

דן אם אכל מזונות ושתה יין ואכל פירות של חמשת המינין לא יעשה על כל אחד ברכה בפ"ע אלא יכללם כולם בכרכה אחת ויאמר על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ שיקדים מחיה לגפן וגפן לפירות וכמופני יאמר נ"כ ונורה לך על הארץ ועל המחיה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל הפירות כרוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל הפירות ואין זה חתימה כשני דברים שאין לעשות כן דהארץ מוציאה הכל וי"א רכבה"נ ויראי די כשיאמר ועל המחיה ועל הפירות וא"צ להזכיר של נפן (מנ"א סק"ב כסס מרדכי ונאודיה) :

דן בחמשת מיני דגן שהם חטים ושעורים ושכולה שועל ושיפון וכוסמין כשעושה מהם פת מברך המוציא וכשלשם על מי פירות או בצים מברך מזונות ובסופם על המחיה אם אינו אוכל מהם כדי קביעת סעודה כמבואר במ"י קס"ח בדין פת הבאה בכיסנין ע"ש אבל אם אכל דגן חי אחד מחמשת המינין או שעשאן קליות צלוי עד האש או אפילו בשלן בקדירה עם מים רק הנרעניין שלימים כמו שבאים מהגורן שלא הוכרה קליפתן (מנ"א סק"ה) אינו מברך אלא כורא פרי הארצה ואחריי כורא נפשות כדנתיא (ל"ו) הכוסס את החטם מברך עליה כפה"א מחנו אפאו ובשלו מברך כמ"ס והמעם דבאוכלם כה"נ אין עליהם שם פת ולא שם מזון ולא מיירי קרא דואכלת ושבעת וברכת כה"נ ואינם אלא ככל פרי הארמה דלא אשתנו לעילויא כפת ומיני מזונות אך רבותינו בעלי התום נתפקו שם לעניין ברכתם האחרונה דאינו מבואר בנמ" וואלי צריכים ברכה מעין שלש ולכן כתבו שנכון שלא לאכלם אלא בתוך הסעודה וברכה"ו יפסוד אותם או שאכל עמהם מיני

וכן כל תבשיל שעורב בו מה' המינין בין קמה בין פת בתחלה מברך עליו בורא מיני מיונות עכ"ל וכעין זה כתבו הטור והש"ע סעיף ב' :

וְיִבְיָאוּר הַדְּבָרִים דְּמִיּוּרֵי בִקְמָה עֵב שֵׁשׁ בּו מַמְשׁוֹת אֲכִילָה וּלְכֹן אֲפִילוּ עֵרִיבּוּ עִם דְּבָרִים אַחֲרִים שׁוּמֵם רֹבַח נִגְדַּת הַקְּמָה מִ"ם הַקְּמָה עֵיִקֵר וְהִבֵּי אִיתָא בְּגַמ' (ל"ז) : כֹּל שֵׁשׁ בּו מַחֲמַשׁת הַמִּינִין מִבְּרֵכִין עֲלֵיו בְּמִ"ם כְּלוּמַר אֲפִילוּ הֵם מֵיַעֲמָא נִגְדַּת שְׂאֵרֵי הַדְּבָרִים שֶׁנִּקְרָרָה וְזֶה לְשׁוֹן הַטּוֹר תְּבַשִּׁיל שְׁהוּא מַחֲמַשׁת הַמִּינִין אֲפִילוּ עֵרִיב עִמּוּ דְּבָרִים אַחֲרִים עַד שֶׁנִּשְׁעַשׂ רֹבַח מִכֶּרֶךְ עֲלֵיהֶם בְּמִ"ם וּלְבִסּוֹף בִּרְכָה אַחַת מֵעִין ג' אֲבָל אִם לֹא נָתַן מִסָּה תְּבַשִּׁיל אֲלֵא לְהַקְפּוֹתוֹ וְלִדְבַקוֹ בְּטִילוֹן כְּתַבְשִׁיל עֲכ"ל :

יך והרמב"ם לא הוכיר ברכה לבסוף מעין ג' משום דזה לאו כללא הוא דאע"ג דמוזנות מברכין תמיד בשיש אף מעט מהקמח של ה' המינין מ"ם ברכה אחרונה דעל המחיה אינו אלא כשיש כוית בכרי אבילות פרס מהקמח ובה"ג מיירי הטור ודבר זה ביאר רבינו הב"י בסעיף ט' שכתב עירב קמה

דוחן ושאר מיני קמניות עם קמה של חמשת מיני דגן ובשלו בקדרה מברך במ"ם ועל המחיה ואם עשה ממנו פת מברך המוציא וברה"מ ודווקא שיש באורו קמה מחמשת המינים כדי שיאכל ממנו דגן כוית בכא"פ אבל אם אין בו ה' השעור מחמשת המינים אינו מברך לבסוף ברה"מ אלא בתחלה מברך המוציא כיון שיש בו מעט דגן אע"פ שאין בו כוית בכא"פ ולבסוף על המחיה ואם בשלו בקדרה מברך תחלה במ"ם ואחריו בורא נפשות עכ"ל וזה שכתב בפת באין כוית בכא"פ דמברך לבסוף על המחיה ולכאורה היה לברך בורא נפשות כמו בשלו בקדרה ויש שהקשה עליו כן (מ"ג סק"ג) אמנם מעמו הוא דכשאין כוית בכא"פ נחתין חד דרגא ולא יותר ולכן בפת דביש כוית בכא"פ צריך ברה"מ לכן כשאין כוית בכא"פ נחתין לעל המחיה וכתבשיל דביש כוית בכא"פ צריך על המחיה ולכן כשאין כוית בכא"פ בורא נפשות (א"י סק"ג ודריסה תיך כלפון אחר וזוהק ע"ש וזה שכתב המ"ג דלורו גורר ע"ש יתנאח א"ח"כ בסעיף כ"ג ודו"ק) :

מין וזה שכתב הרמב"ם וכן הדגן שחלקו או כתשו ובשלו בקדרה כגון הריפות וכו' עכ"ל ביאר הדברים דכבר נתבאר בסעיף ט' דכתבשיל נרענין שלימים של דגן שלא הוסרה קליפתו מברך עליהם האדמה ולזה אומר הדגן שחלקו או כתשו כלומר שלא בישל נרענין שלימין אלא חלק הנרענין כמו כל הנרענינים שלנו נערשענענ"א האבערנ"א שמגרעין אחד של שעורים או של ש"ש נעשה כמה פירודין וממילא דקליפתן הוסרה מעליהן והם נעשו פירודים קמנים ואח"כ קאמר או כתשן כלומר אע"פ שלא חלקן אלא

מיני מוזנות וגם דבר שצריך בורא נפשות ואם אירע שאכלם לבדם יברך בורא נפשות (ס"ז סק"ג) דכן הוא דעת רוב הפוסקים ובמדינתנו אין אנו יודעים כלל מאכילה זו :

י ורכינו הרמ"א כתב בסעיף ד' דהא דמברך עליהם בפה"א היינו באוכל חטים וכיוצא בהן דראויין לאכול כך אבל האוכל שעורים שלימים אפילו קלויין באש אינן ראויין לאכול אלא ע"י הרחק ואינו מברך לפנייהם רק שהכל עכ"ל ובפי הנראה במדינתנו גם חטים אין ראויים רק ע"י הרחק ומימנו לא שמענו שאפילו ע"י הרחק יאכלום וגם קלי וברמל דכתובא באורייתא לא שמענו בחטים שלנו וצ"ע לדינא ובשאוכל קמה יבש או קלוי באש אפילו של חטים מדינא דגמ' אין מברכין עליהם רק שהכל ואחריו בורא נפשות ל' שגא נמתן דק דק לא שגא נמתן קצת ועדיין יש בו מעט של חטים והמעט דברכת האדמה אכרו כיון שאין צורת הפירי עליהן ולכלל פת ומוזן לא באו ולפיכך ברכתן שחכל וגם זה אין ידוע לנו :

יא אבל העושה עיקה ומכשל אותם או מנגן מברך במ"ם ואחריו על המחיה אפילו אכל הרבה כדי בקיעות סעודה ויש כזה פרטים במיזון ונתבאר בסק"ה דיש מיני מיזון כשאוכלם בקביעות סעודה מברך המוציא ע"ש וקמח של אחד מחמשת המינים כששלקו ועירבו כמים או כשאר משקין אם היה עבה כדי שיהא ראוי לאכילה וללועסו כלומר שהוא עב שיש בו ממשות אכילה אפילו א"צ ללועסו כשיניו שהוא רך (ס"ז סק"ה) מברך במ"ם ואחריו על המחיה ואם היה רך כדי שיהא ראוי לשתיה אין שם אכילה על זה ככו בשכר ומברך שהכל ואחריו בורא נפשות כבכל מיני שתיות וכתב רבינו הב"י בסעיף ג' בשנותנים קמה לתוך שקדים שעושים לחולה אם עושים כן כדי שיסעור הלכ מברך במ"ם ואם עושים כן לרבק בעלמא אינו מברך במ"ם וטוב להחמיר ולגמעו בתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא ופטור ממ"נ עכ"ל ופשוט הוא דמיירי שהוא עב שיש בו ממשות אכילה דאל"כ בכל עניין מברך שהכל במ"ם וזה שכתב ולגמעו לאו דרוקא וכונתו לאוכלו (ס"ז סק"ג) וצוקערקע"ם שעושים מצוקער ונותנים בהם קמה אינם אלא לריבוק בעלמא וברכתן שהכל אבל לעקא"ך אע"פ שיש בו הרבה דבש והרבה בשמים מ"ם עיקרו לאכילה וברכתו הר"ם (ועט"ו סק"ז ודכריו ז"ע ולא נהנו כן ע"ש) :

יב כתב הרמב"ם בפ"ג דין ד' קמה של אחד מה' המינין שבשלו בקדרה בין לבדו בין שעירבו עם דברים אחרים כגון לביבות וכיוצא בהן וכן הדגן שחלקו או כתשו ובשלו בקדרה כגון הריפות וגרש הכרמל וכיוצא בהן וכל זה הוא הנקרא מעשה קדירה

לשער אם יאכל מהגרופיג'ים או מהלוקס'ין וכו' כוית ככדי אכילת פרס מכל התבשיל והוא כג' או כד' בצים מברך על המחיה ואם לאו מברך כורא נפשות ואין חילוק בין נתדבקו הגרופיג'ים ול"ו או לא נתדבקו ובין נתמעכו או לא נתמעכו ובנתדבקו ונתמעכו אפילו בישלן בישלן ברכתו כמ"מ ודע דרעצק"א או גריק"א אינן בכלל חמשת המינין וברכתן תמיד האדמה וידוע זה לרוב בני אדם וכל זה כשנתנו הגרופיג'ים או הלאקס'ין וכו' לשם אכילה אבל אם נתנו לדבק בעלמא בטילין לגבי שארי מאכלים :

אלא בתשן כל כך עד שהוסרה קליפתו וגם מעצם האוכל הוסר הרבה כמו שהיו כותשין את הגאגעלא"ך או כפער"ל גרופיג'ין שלנו שמוחנים השעורים בריחים ואינם נפתחים לפרורים רקים כמו גרופיג'ין אלא שכל שעורה נכתשת ע"י האבן עד שהוסרה ממנה קליפתה וגם מעצם השעורה הוסר הרבה כידוע ולכן ברכתן מזוונת ולכסוף על המחיה ודינם כמו קמח שנתבאר שאפילו הם המיעוט בתבשיל ברכתן מזוונת ואם יש בהם כוית בכא"פ מברך לכסוף על המחיה ואם אין בהם כוית בכא"פ מברך בתהלה כמ"מ ולכסוף בורא נפשות כמו בקמח של ה' מינים שנתבאר :

י"ג דבר פשוט הוא שאם בשלו זופ"א לחולה או אפילו לבריא שעיקר הכוונה הוא על הזופ"א ונותנים הגרופיג'ין ממש לדבק בעלמא או ליתן מתיקות כהזופ"א או לרפואה ברכתה שהכל ואם אפילו כשלוקח בכף הזופ"א מתערב בה איה גרופיג'ין הוה טפל ואם בורר הגרופיג'ין לבדם ואוכלן מברך כפה"א (מ"ג סק"ו) וק"ו בגריקענ"א גרופיג'ין ואין מברכין האדמה על תבשיל של גריק"א אלא י"ש הרבה גרופיג'ין בתבשיל שכוונת התבשיל לשם הגרופיג'ין ולא לשם המרק וכ"ש בגריקענ"א קאמ"א שמברכין האדמה ולא כ"ש מועין לברך שהכל וכה"ג בכל מיני קמניות או בתפוחי אדמה הלוי מהו כוונתו בתבשיל זה אם לשם המרק או לשם המאכל (ע"ז סק"ח מ"ט כטאפארק"י שהכל ול"ו זכו גריק"א דרכים תמורה ע) :

מ"ז ולשון רבינו הב"י בעניין זה צריך ביאור שבתב בסעף ב' ה' מיני דגן ששלקן או כתשן ועשה מהם תבשיל כגון מעשה קדרה הריפות וגרש כרמל ודייסא אפילו עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהן מברך עליו כמ"מ ולכסוף על המחיה אבל אם לא נתן הדגן בתבשיל אלא לדבקו ולהקפותו במל תבשיל עכ"ל והנה כ"ל זה כבר נתבאר אך מה שכתב בראש דבריו ה' מיני דגן ששלקן קשה דמשמע דאפילו שלקן כשהן שלימים והא כבר נתבאר דבשלימים ברכתן בורא פרי האדמה (מ"ג סק"ז) וכתבו דכוונתו ששלקן כל כך עד שנתמעך ונדבקו על בזה (ס) כלומר דבכה"נ אפילו בשרן שלימים מברך כמ"מ :

י"ד ועל פי זה שמעתי שיש טועים לומר דכשמבשלים הגרופיג'ים שלנו אם אינם נדבקים זה בזה והיינו שיצטמקו הרבה עד שיתדבקו זה בזה מברכין האדמה ומעות נמור הוא אלא דוהו רק כשמכשל גרעינין שלימים ולא בחלקן כגרופיג'ים שלנו כמבואר בדברי הרמב"ם וכן לא בכתשן כפער"ל גרופיג'ין שלנו אך לבד זה ברור הוא שגשל מעות קמן בדפוס בדברי רבינו הב"י ובהו שכתוב ששלקן צריך לומר שחלקן שהרי הוא העתק לשון מהרמב"ם כדרכו בקודש ולמה שנת דבריו חנם ואיך לא העתיק מה שכתב הרמב"ם אלא וודאי שמהחיות"ל של שחלקן מעו לשון השני של ששלקן ומיהו הדיון שחידשו דגם כשכשלו שלימים ונתמעכו ונדבקו ול"ו ג"כ אמת דבכה"ג וודאי הוסרה קליפתו והיו בחלקו או כתשן (ומלמא ס"כ הגר"מ ז"ל אפרים טענות הל"ו וכ"כ מס' קטל זכרתי ע"כ) :

י"ה ולפ"ו כשמבשלין אצלינו לאקס'ין או ארפרי"ל או קרעפלא"ך או נערסטמ"א גרופיג'ין או האבערנ"א או כפער"ל גרופיג'ין אפילו מערבין בהם מיני קמניות כמו ארב"ם בעבלא"ך ותפוחי אדמה שקורין קארטאפ"ל והמה הרבה יותר מהגרופיג'ים או סהלאקס'ין וכו' מ"ס מברכין על התבשיל בורא מיני מזוונת אך לעניין ברכה לכסוף על המחיה צריך

י"ז ודע שיש אצלינו מיני גרופיג'ים קמנים עד מאד ונקראים מג"א גרופיג'ין ויש מהם של חמים וברכתן מזוונת ויש מהם של גריק"א וברכתן כפה"א וצריך היכר ביניהם כי לפי מראית העין דומין ול"ו על בן צריך לדרוש עליהם מה המה אלה וכתב דכינו הרמ"א בסעף ה' העושה תבשיל משאר מיני קמניות אם נשאר שלימים ומטובים מבושלים כמו חיים מברך כפה"א ואם נתמעכו לגמרי או שאינן מוכין מבושלין כחיון מברך שהכל עכ"ל וזה שכתוב נתמעכו לגמרי כוונתו בשנתמעכו דרך כלי מנוקב (מ"ג סק"ג) שאין דרך אכילתן בכך (כ"י) כמו שיש אצלינו שממננים הקמניות ונשאר רק מרק עב וקורין לזה ניויימ"א ארבע"ם או שמתן הקמניות ועשה ברכתן כפה"א וכמ"ש ג"כ רק כמרק עב אבל כשמיעך אותן בכף עיקר דרך אכילתן בכך ומשמן קיים ומברך עליהם כפה"א (מ"ג ס) וכן הוא בתפוחי אדמה כשממעבין אותן בכף וקורין לזה קאמ"א בולכ"א או כטננין הממועכין כתמאה או בשומן ברכתן כפה"א וכמ"ש הרמב"ם בפ"ה לענין פירות שמיעכין ועשאו בעין עיפה שברכתן העץ וכמ"ש בס"י ר"כ סעף כ"ד ע"ש וכה"ג בכל המיני תבשילין ודע שיש באיזה מקומות מין תבשיל וקורין לזה מן והמה מלוקטים בימות הקיץ

חקין בבוקר מהמל ומייבשים אותן ומראיתן כגרויפין וברכתן שהכל שאינו מין זרעים ויש עוד מין תבשיל העשוי בפאבריקין וקורין לזה סאנ"א והמה עגולים ולא נודע לי מה מיכן וממה הם נעשים :

כא אורז הוא ריו"ז ורוחן הוא היר"ז ואף שיש שנסתפקו בזה אך עכשיו נתברר הדבר שכן הוא ואין שום פסק בדבר ושניהם מין זרעים וראוי שברכתן של שניהם תהיה האדמה כמו על כל הזרעים אך רבותינו ז"ל פסקו דעל אורז מברכין בתחלה בורא מיני מונות ולבסוף בורא נפשות (ל"ז) דמפני שהוא משביע ומועד הלב אמרו כן לעניין ברכה הראשונה (רא"ש ס"ט) וכן אם אפה פת מאורז מברך במ"מ ואחריו בורא נפשות ורדת הרא"ש שגם ברוחן הדין בן שגם הוא משביע ומועד אבל אין כן דעת הר"ף והרמב"ם ורוחן היו ככל הזרעים והבי נהיגא עלמא :

כב לפיכך הכוסם את האורז מברך עליו כפה"א דלא עדיף מכוסם חטים ואחריו בורא נפשות אבל אם בשלו או שמחנו ועשה ממנו פת מברך עליו כמ"מ ואחריו בורא נפשות וכתב על זה רבינו הרמ"א בסעוף ז' בישלו עד שנתמעך עכ"ל וכוונתו דאלו לא נתמעך ביוון שאוכלם שלימים אך עדיף מחטים שלימים דלא מהני להו בישול לברכת מונות אלא ברכת האדמה כמ"ש בסעוף ט' וה"ג כן הוא ומיהו לא דמי דהאורז כן דרך אבילתם ולא דמו לחטין וכ"כ הכלבו בשם הר"י וכן נראה דעת רבינו הב"י בספרו הגדול דבאורז תמיד ברכתו כמ"מ ונ"ל דגם כוונתו של רבינו הרמ"א אינו בנתמעך לגמרי עד שאינה עומדת כל אחת בפ"ע אלא כלומר שנתכשלה לגמרי שכל אורז ואורז נתנפח כדרך הבישול היפה וכמדומה לי שכן מנהג העולם שכל שנתבשל יפה מברכין כמ"מ וכן הוא עיקר דלינא (הח"ר מק"ט השני על הרמ"א וגם המנ"א סק"י דעתו כן וכן הגר"א כסק"א והק"י סק"ח דחמק בזה ולפענ"ל גם כוונת הרמ"א אינו נסתפק לגמרי ודוק) :

כג ועל האורז שנתבשל כתב רבינו הב"י בסעוף ז' והוא שלא יהיה מעורב עם דבד אחר אלא אורז לבדו ואם עירב ממנו כתבשיל אחר וחתבשיל האחר הוא הרוב מברך עליו בברכת אותו תבשיל עכ"ל כלומר אע"ג דברכתו מונות כמו כל חמשת מיני דגן מ"מ אין דינו שיהא ראלו כהם אף כשהם המועם בהתבשיל מברכין כמ"מ כמ"ש בסעוף י"ג אבל אורז כשהוא מעומא במל לבני שארי תבשילין שבקדרה ועוד יש חסרון באורז אפילו נגד שארי תבשילין דהנה כמעוף י"ד נתבאר דאע"ג דהחמשת מיני דגן אף כשהם מעומא מברכין כמ"מ לעניין על המחיה כענין שיאכל מהם כזית כבא"פ ע"ש ובירושלמי פ"ק דחלה אומר דאורז מוגר גריר כלומר דטבע האורז

כד אע"ג דפת עומד במעלה נגד כל התבשילין שמפני חשיבותו מברכין עליו המחיצא וגם באורז עכ"פ אינו יורד מחשיבותו מ"מ ברוחן ושארי מיני קטניות יורד מחשיבותו שאם עשה מהם פת אינו מברך עליו אלא שהכל מפני שאין דרך בני אדם לעשות מהם פת כלל ויצא מכלל פירא וא"א לכרך עליהם האדמה לכן ברכתו שהכל ואחריו בורא נפשות :

כה אמרו חו"ל (מ"א) דברים הבאים לאחר הסעודה שלא חממת הסעודה מעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם ע"ש ולכאורה למה מעוני ברכה לאחריהם דאטו ברהמ"ז גריעא מברכה מעין ג' או מבורא נפשות ומה דקדקו רבותינו דהאמת כן הוא דאין ברהמ"ז פוסרת אפילו הברכות הקטנות ממנה ואין ברהמ"ז פוסרת את המחיה (ת"ר) והמעם נראה מפירשי שכתב דאין ברהמ"ז פוסרתו דלאו מזוני נינהו עכ"ל כלומר דבריהם פוסרת רק מילי דמוני שהוא הלחם אשר בו יחיה האדם והוא שכתב רבינו הב"י בסעוף י"ז ברכת שלשה אינה פוסרת מעין שלשה שאם אבל דייסא אין ברהמ"ז פוסרתו (א"ט ענה וכו"ך כרהמ"ז) אבל בין ברכת נ' פוסרתו שאם בירך על היין ברהמ"ז במקום על הגפן יצא וה"ה אם בירך על התמרים כרהמ"ז במקום על העץ יצא ואפילו לא אמר אלא ברכת הון בין על היין בין על התמרים יצא ואם נזכר עד שלא חתם ברכת הון יתחיל ועל שהנחת לאכתבו ארץ חמרת מונה ודחבה ויסיים ברכה דמעין שלשה עכ"ל :

כו והמעם שביין ותמרים פוסרת משום דאינהו נמי יזיני ומ"מ היכר תמוה דהא אנו סהדי דדייסא מיון יותר מיון ותמרים ויש מי שבאמת מפקפק על זה מעטעו (כ"ה"ג) ויש מי שאומר המעם משום דדייסא אית לה עילויא אחרונה כפת (מנ"א סק"ה) ומ"מ אינו מוכן מה עניין זל"ו ובאמת מברכי היא"ש כמוניא דדברים הבאים חממת הסעודה כשם בה"ג משמע דדייסא כרהמ"ז פוסרתו ע"ש וב"ב הרשב"א שם לעניין פת הבאה בכיסנין וז"ל ומיהו לאחרית אינה מעונה ברכה דברהמ"ז פטר לה דהא גמי מזון הוא

12

אבל שארי דברים צריך כל אחת להיות כמו שתקנו רבנן ולא ברכה אחרת :

בח עור כתב שחתה יין ובירך בפה"ג ואכל ענבים צריך לכרך עליהם בפה"ע וכן בברכה אחרונה צריך להזכיר על העץ ועל פרי העץ ואם בדיעבד בירך על הענבים בפה"ג או אחריהם על הגפן יצא שחה יין ומים אין לו לכרך על המים בורא נפשות שברכת היין פוטרתן כשם שבברכה ראשונה יין פוטר כל מיני משקים עכ"ל ודוקא כשהיו המשקין לפניו בשעה שכירך על היין (מנ"א סק"ג) וזהו בשוהה יין דרך עראי אבל בשותה דרך קביעות שתייה אפילו לא היו המשקין לפניו אי"צ ברכה (ס) והמעט שיוצאין על הענבים בברכת הגפן משום דעיקרן של ענבים ל"יין עומד ומידי דהוה להעץ כשבירך האדמה שיצא וה"ג כן הוא (כ"י) ולכן גם אם שחה יין ונתבויין לפטור הענבים ג"כ יצא (סס ומנ"א סק"ג) ואם טעה ובירך על היין בפה"ע לא יצא וצריך לחזור ולברך בפה"ג (סס ס"ק כ"ג) ואף שיש שחלקים בזה מ"מ כן עיקר לדינא מטעם שכתבנו בסעיף הקודם (וכ"כני"א) : **כ**ט כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף י"ח לא יכירול על הספק שום תוספת בברכה מעין ג' אע"פ שאינו מוסיף שם ומלכות כגון ששתה משקה מספק אם ברכתו על הגפן או בורא נפשות לא יאכל דבר שברכתו בורא נפשות ודבר שברכתו על העץ ועל פרי העץ ויכולול עמו ג"כ על הגפן ועל פרי הגפן ויש עכ"ל משום דהוה הפסק בברכה אם אי"צ לזה יוש מי שאומר דרק לכתחלה אין לעשות כן אבל בדיעבד יכול לעשות כן כיון שאין תקנה באופן אחר (ט"ז) סקי"ט וז"ל סקי"ז) ופשוט הוא דמי שאכל פרי עץ ומסופק אם ברכתו על העץ או בורא נפשות דנכון לאכול דבר שברכתו על העץ או בורא נפשות את שניהם ויש מי שכתב דבספק יכול לברך בורא נפשות (לט) ולא נהיירא דיותר יש לחוש לברכה לכפלה מכלא ברכה (מנ"א סק"ז וז"ל) ואם אין לו דרך לצאת מהספק לא יברך כלל :

הוא ודין הוא שחה ברהמ"ז פוטרתה וכו' עכ"ל ולכן אע"ג דרבינו יונה פסק דאין ברהמ"ז פוטרתן ורבינו הב"י פוסק כן מ"מ כיון דמדברי הרא"ש והרשב"א משמע שחולקין לכן הוה ספיקא דדינא עכ"פ ואם כירך על דייסא או על פת הבאה בכיסנין ברהמ"ז א"א לתורות שיברך על המחיה וצ"ע (גם דעת הא"ר סק"ה גראה כן ע"ט) :

בז עור כתב רבינו הב"י בסעיף י"ג אם אכל פירות מ' המינים ואכל תפוחים א"צ לברך על התפוחים בורא נפשות שגם הם בכלל ברכת על העץ שגם הם פרי עץ הם אכל אם אכל תפוחים ושחה יין צריך לברך בורא נפשות על התפוחים וכ"ש אם אכל בשר או פרי האדמה ושחה יין או אכל מ' המינים שצריך לברך על כל אחת ואחת וה"ה אם אכל בשר ודגים ואכל מחמשת מינים אין ברכת על המחיה פוטרת את הכשר ואת הדגים עכ"ל דכללו של דבר דאין ברכת על המחיה פוטרת ברכת בורא נפשות והנה המור כתב שדעתו היה דברכת על המחיה תיפטר ליפתן דגם הם זייני ולא הורה הרא"ש לדבריו ע"ש וכתבו המעט משום דלא סעיד ואין להם שייכות ול"ו (כ"י) ועוד דבעל המחיה לא נזכר מוזן וליפתן אינו מחיה (פ"ו סק"ז) ואני תמה ביותר שהרי אמרינן בעירובין (ל') דכל מילי מקרי מוזן לבד מים ומלח ע"ש א"כ ליפטור ברהמ"ז לכל מין מאכל ואי משום שלא נתקן על זה למח פוטרת יין ותמרים ועוד אינו טובן מה בין מוזן אכל למוזן ולכן ג"ל עיקר מעטו של הרא"ש הוא דכיון דלא נתקנה ברכה זו למין זה אינו יוצא בה ייין ותמרים שאני משום דמציינו בנמ' שדומין ללחם דביין מציינו שאומר הש"ם (ל"ה) נהמא סעיד ויין סעיד ומשמח ופריך אי הכי נברוך עליה ג' ברכות ומתירץ לא קבעי סעודה עליה ובתמרים אומר שם (י"ג) דאכל תמרים ופתח הברכה בלחם ומים בתמרים יצא ואפילו סיים בלחם יצא משום התמרים מיון וייני ע"ש ולכן מה שמצינו בנמ' מציינו

סימן רט מי שמעה מברכה זו

ואמר בפה"ג וודאי יצא דהא אפילו אם היה מסיים שהכל היה יוצא דעל כולם אם אמר שהכל יצא אך בדין הראשון הוה ספיקא דדינא ויתבאר לפנינו איך הדין הלכה למעשה :

ב ורכים התפלאו מה ספק יש בזה הלא אמר כהונן כרוך וכו' שהכל וכו' ומא איכפת לן מה שהיה ברעתו לומר בפה"ל לא מיבעיא אם מצות א"צ כוונה אלא אפילו אם צריך כוונה היינו כוונה המצוה לצאת בה אבל מה שהיה סבד לומר מה איכפת לן כיון שכפיו אמר הברכה כהונן (רא"ש נסס האכ"ז ורמב"ן

א לשימת רש"י בפ"ק דברכות (י"ג) אם לקח בידו כוס של מים או של שבר שברכתן שהכל אך הוא סבד שיין הוא וברכתו בפה"ג והתחיל הברכה ברוך אתה ה' אלהינו מה"ע על דעת לומר בורא פה"ג אך במלך העולם נזכר ואמר כהונן שהכל נהיה בדבריו הוה ספיקא דדינא אם יצא מפני שאמר כהונן או לא יצא מפני שכהוכרת שם ומלכות ביה רעתו לומר שלא כהונן אבל להדיק שם ושלחן הוה כוס של יין וסבר שהוא מים או שכר והתחיל לומר ברוך וכו' על דעת לומר שהכל ובהגיעו למלך העולם נזכר

ורמנ"ן במלחמות ולפמ"ט מיטב קשית המעיי"ט אות ג' ע"ט וזו"ק) :

ג אמנם באמת ל"ק כלל דודאי במצוה שיש בה מעשה אין הכוונה עיקר למאן דס"ל מצות א"צ כוונה אבל מצוה שאין בה מעשה רק דיבור בעלמא וודאי צריך כוונה לכל הדעות דעיקר האמירה היא בלבד ואם לא כוונה בלבו כהונת א"צ לא עשה כלום (ת"ר) וכוהו שעקר הכוונה בשעת עיקר הברכה לכוונה אחרת נרע מכלא כוונה כלל (ר"ט) ובכל המצות כן הוא אפילו אם נאמר דמצות א"צ כוונה אבל אם מבין ההיפך לא יצא (ת"ר) נטש רמב"ם :

ד ושיטת הרמב"ם כפ"ה דין י"א יותר תמוה לדעתו אף אם כירך שלא כהוגן כנון שכירך על שכר כפח"ג אם בשעה שאמר ברוך אתה ה' וכו' כיון לומר שהכל אלא שנתקל בלשונו ואמר כפח"ג יצא וז"ל הרמב"ם לקח כוס של שכר בירו והתחיל הברכה ע"מ לומר שהכל ומעה ואמר כפח"ג אין מחזירין אותו וכן אם היו לפניו פירות הארץ והתחיל הברכה ע"מ לומר כפח"א ומעה ואמר כפח"ע אין מחזירין אותו וכן אם היה לפניו תבשיל של דגן ופתח ע"מ לומר כמ"מ ומעה ואמר המוציא יצא מפני שבשעה שהוכיח את השם והמלכות שהן עיקר הברכה לא נתכוין אלא לברכה הראויה לאותו המין והואיל ולא היה בעיקר הברכה מעות אע"פ שפעה בסופה יצא ואין מחזירין אותו עכ"ל :

ה ודבריו תמוהים עד מאד איך קאמר שלא היה בעיקר הברכה מעות הלא כולה מעות כיון שמים בברכה אחרת והרי עיקר הברכה היא הסוף וכי אם יאמר אדם רק ברוך אתה ה' אלהינו מה"ע ולא יותר מקרי ברכה והרי אין זה רק שם שמים לבטלה וכבר השינוהו הקדמונים ולפענ"ד נראה דרמב"ם הכי קאמר והולך לשיטתו כפ"א דכל הברכות יוצאין בהרהור בלבד ע"ש ולפ"ו שפיר קאמר שבשעה שהוכיח את השם והמלכות שהן עיקר הברכה לא נתכוין אלא לברכה הראויה וכו' בלומר כיון דבשעת אמירת השם והמלכות היה בלבו לומר כהוגן והרי הוא כאלו נמר הברכה בלבו ויצא וא"כ מה איכפת לנו מה שמים בפיו שלא כהוגן כיון שכבר יצא ברוך הלב (ומה שכתבנו ק"ס הולכין רק אחר המחיתה כמ"ס בעלנו כפ"א מק"ס זהו משני שהן ארוכות הרכה ולא שייך ענין כל הנוסח הראוי בלבו כמובן מח"כ ברכת הטהיין שהן קצרות וכבר החריכו ל"מ ק"ס והלח"מ כלאן וכמה מהמפרשים וכתבנו ונתעוררנו לזי"ל המהוים ולפנ"ד כמ"ס זהו הדרך היחיד נכון ליישב דבריו וזו"ק) :

ו ושיטת הר"ף היא יותר מחוורת והכי קמביעי ליה להש"ס כשלקח בירו כוס של מים או שכר ואמר ברוך וכו' כפח"ג ונוכר תיכף ואמר נם שהכל וכך היה אומר ברוך אתה ה' אלהינו מה"ע בורא פח"ג

שהכל נהיה נדברו אם נאמר דיצא כיון שאמר בסופו שהכל או כיון שאמר זה אחר כפח"ג הוא כאחר הברכה אבל להיפך כשלקח יין ואמר ברוך וכו' שהכל כפח"ג וודאי יצא דבשהכל בלכד ויצאים על כל הדברים ולדינא פסק הר"ף דכמסק ברכות הולכין להקל ולא מהרירין ליה והרמב"ן והרא"ש הסכימו לפירושו ונירסו אבל הרשב"א תמה בזה דמה מועיל מה שיאמר אחר סיום כל הברכה ע"ש ונראה דכיון דהסיום היתה כמעט לא חשבינן זה כסיום אלא כהפסק בעלמא ואע"ג דאסור להפסיק באמצע הברכה בדיבור אחר מ"מ כדריענד לא אמרינן דההפסק תכמל הברכה כיון שחור בו תוך כדי דיבור ואמר כהוגן וגם אין זה הפסק כשארי הפסקות שהוא אומר שהקב"ה ברא זה וזה (רמנ"ן במלחמות) :

ז והנה הרמב"ם לשיטתו והר"ף לשיטתו פסקו לקולא בדיון ספק ברכות להקל ומסתמא נם רש"י לשיטתו כן הוא אמנם התוס' כתבו שם דהר"י היה אומר לחומרא דצריך לברך פעם אחרת ע"ש ואינו מובן כלל הא זהו הלכה פסוקה דספק ברכות להקל אמנם מדבריהם שאח"כ נתברר כוונתם שכתבו ומהו היה אומר ר"ת אם היה יודע כדבריו שמעה כדבורו וכו' דבתוך כדי דיבור יכול לחזור בו וכן כיו"ט אם מעה בין מקדש ישראל והמונים ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דיבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא יו"ט עכ"ל וזהו לפי ה"ר אר"ף כמובן ומצא שמחלקים בין אם ידע שזהו מים אלא שמעה בלשונו לומר כפח"ג ככה"ג ספק ברכות להקל אבל אם לא ידע כלל שהוא מים וסבור שהוא יין כמו שנראה מפירש"י ככה"ג לא אמרינן ספק ברכות להקל כיון שבעיקר הברכה לא ידע כלל שזהו מים אלא סבור שהוא יין ואין כאן ברכה כלל (וגם הפרישה כתב חילוק זה מסנהת עגמו ואחנתו דקדקו זה מדברי התוס' עגמס) :

ח וז"ל הטור היה כידו כוס של מים וסבור שהוא של יין והתחיל ואמר ברוך אתה ה' אלהינו מ"ע על דעת לומר כפח"ג ונוכר שהוא של מים וסיום שהכל יצא וכ"ש אם היה כידו כוס של יין וסבור שהוא של מים והתחיל על דעת לומר שהכל ונוכר שהוא של יין וסיום כפח"ג שיצא שאף אם מים שהכל יצא וכן אם מעה ואמר על היין שהכל נהיה נדברו בורא פח"ג או שאמר על המים בורא פח"ג שהכל נהיה נדברו יצא וכן הר"ן בפרי העץ ופרי האדמה שהיה לו לברך על אחד מהם ופתח אדעתא דאיך ונוכר וסיום כהוגן או שאמר שניהם יצא עכ"ל הטור וזהו פירש"י ופי' הר"ף ופסק לקולא ואת פי' הרמב"ם לא הביא כלל ולדברינו א"ש כיון שעיקר מעמו של הרמב"ם הוא משום דברכות ויצאים בהרהור וכל הפוסקים חולקים בזה וכמ"ס בס"י קפ"ה דרק בלא השמיע לאונו יצא אבל בהרהור לא יצא ולפ"ו

ולפי כפי פי' הרמב"ם ודאי צריך לחזור ולברך ברכת שהכל :

וכינו הכי' בסעיף א' הביא מקודם לפי פי' הרמב"ם ואח"כ לפי פירש"י ופסק בשניהם דיצא ובסעיף ב' הביא פי' הרי"ף כפי לשון הטור וי"א דלפי פי' הרי"ף דמירי כשומר שני הדברים כפה"ג שהכל וכו' ופסקו דיצא אינו אלא כשירע שהוא מים רק שנתקל בלשונו לומר בורא פה"ג ולכן מהני כשומר אח"כ תוך כדי דיבור שהכל וי"א דאפילו לאחר כדי דיבור מועיל (מג"א סק"ד כ"ס ר"י הלוי) אבל רבינו הב"י דקרק לומר דווקא תוך כדי דיבור וכ"כ הרמב"ן וכן משמע מלשון הטור וכן נראה עיקר לדינא דלאחר כדי דיבור אין שום התחברות להכרכה ובודאי לפי רש"י והרמב"ם דלא מירי שאמר שניהם אין נ"ם בין תוך כדי לאחר כדי ולא לפי הרי"ף (וכ"כ הגר"א סק"ז) :

י מיהו עכ"פ דעת הגדולים דלפי' הרי"ף אם לא ידע כלל שהוא מים לא יצא אף בדיעבד וצריך לחזור ולברך שהכל (מ"א סק"ג ופרישה) והוה דעת התוס' וכמ"ש בסעיף ו' אבל הלבוש כתב גם כזה שלא ידע שהוא של מים ע"ש אך לקצה בפי' תפ"ו משמע כדעיה ראשונה ויש מי שרוצה לחלק בין תפלה דרשם לברכת הנהנין דכאן (ר"ב) ודוחק ואע"ג דפסק ברכות להקל אך בכה"ג לאו כפרא אין דלא קוששכתו ולא דיבורו היתה כפרא אין זו ברכה כלל :

יא וכתב רבינו הרמ"א ואם היו אחרים שותים ג"כ ויין לפניהם ודעתו ג"כ על יין שהיה סבור שכנסו יין וכירך כפה"ג ונמצא אח"כ שכנסו מים

או שבר כשחזור שותת אח"כ יין א"צ לחזור ולברך ויוצא בכרכה שבירך על כוסו אע"פ שהיתה במעות דהא דעתו היה ג"כ לשהות שאר יין נם הוציא האחרים ששותין שם ולכן ברכתו כרכה עכ"ל ביאור דבריו נ"ל דהנה אם לא היו אחרים שותים נ"כ אלא הוא בעצמו היה שותת כוס זה וכרתה היה בשעת הכרכה לשתות נם כוסות האחרים שהיה כהן יין והוא סבר שנם שכנסו זה יין וכירך כפה"ג ונמצא שהיה בו מים הרי זהו ממש הדין שנתבאר במ"ו ר"ו כבירך על פירי ונאכר אם היה דעתו לאכול עוד ממין זה א"צ לברך אלא דבזה הוי דווקא כשלא טעם מהמים שכנסו אבל אם טעם הוה הפסק בין הכרכה להיין וצריך לחזור ולברך אבל אם היו אחרים שותים ג"כ והוא היה המכרך והוציא את כולם וכולם שתו על ברכתו ולא היתה הפסק בין הכרכה לשתית האחרים ולכן אע"פ שהוא הפסק בשתית המים לית לן בה (וכו' א"ש מה שזקנו הע"ז סק"ג והמג"א סק"ה ע"ש ודו"ק) (ומ"ש המג"א כדיו ברכת סוקק עורים או כהכלה א"ל נלמד ונלמד מהדין הקודם) :

יב כתב רבינו הב"י בסעיף ג' כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו אינו מכרך לא בתחלה ולא בסוף חוץ מכהמ"ז מפני שהיא של תורה עכ"ל והטור וכתב דגם ברכה מעין ג' הוי דאורייתא על ו' המינין ולכן ראוי לכל לרא שמים לאכול עוד מאותו המין כזית כדי שייכל לברך ברכה ודאית (ע"ו סק"ג) ודין זה הוה ספיקא דדינא שיש בזה פלוגתא דרבוותא כמ"ש במ"ו ר"ח סעיף ג' ע"ש :

סימן ר"י האוכל פחות מכזית מה דינו ודין בריה. ובו ז' סעיפים :

א כבר נתבאר דברכה ראשונה אין לה שיעור דאפילו אכל כל שהוא או שתה כל שהוא חייב לברך ושיעור כזית רביעית אינו אלא לענין ברכה אחרונה ולא ראשונה דאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה וכל אחד ברכתו כמו שהוא נם בפחות מכזית דלא כיש מי שסובר דעל פחות מכזית בכל דבר ברכתו רק שהכל (עכ"ל) דאינו כן אלא הברכה בפחות מכזית כמו בכזית וכן במשקין וכן בארנו בריש סי' ר"ב דכל האוכלין מצטרפין לכזית וכל המשקין לרביעית ושיאכל הכזית בכדי אכילת פרס וכמה הוא אכילת פרס וצירוף משקה יש מחלוקת ומשקין שעל האוכלין כאוכלין דמי ובעיקר דין משקין צריך רביעית לברכה אחרונה והוה דעת הרמב"ם בפ"ג בין לדין בין לשארין משקין ורבותינו בעלי התוס' נחתקו ביין אם צריך רביעית או די בכזית לברכה אחרונה ולכן יש ליהדר שלא לשתות אלא או פחות מכזית או רביעית וסוגיא דעלמא אולא כהרמב"ם וכן נראה

דעת רבותינו בעלי הש"ע ויש סוברים שיעור דמלא לוגמא ע' במ"ו ק"ץ ועוד בארנו שם דאין חילוק בין משקה למשקה דלא כיש מי שסובר דבי"ש כיון שהוא חזק די לברכה אחרונה נם פחות מרביעית (ע"ז סק"א) דאינו כן ובכל מיני משקין צריך רביעית ושיעור רביעית הוא כפי מה שמפיל ביצה ומחצה מכלי מלא מים (א"ר ע"ש והמג"א סק"ב מניח יין וחיו מוכר) ומשערין בכצים בינונים ויש שרוצים לכוף עתה השיעורים מפני שנתקמו בכצים וכבר בארנו שאינו כן והשיעורים לא נשתנו ולא ישתנו ושתמי' יש בצים גדולים וקמנים והבאנו זה מדברי התשב"ץ ומעור פוסקים כמ"ש במ"ו קס"ח ע"ש ויש מי שאומר שרביעית מחזיק כפי מה שימלאו שני קליפות מביצת תרנגולת (ג"ה) שהוה שיעור הפלת ביצה ומחצה מן המים ואנחנו רגילים לשער רביעית כחלק אחד ממאה מהין וקורין למדה זו קוואטריל או צווערטק"א וכזית שנצטמק ונעשה פחות מכזית א"צ ברכה אחרונה

וכן להיפך צריך ברכה אחרונה והנקבים כאוכלין אין מצטרפין לכזית וכל זה כארנו בס' ר"ב ע"ש :

ב יש מי שכתב כלשון זה ג"ל דאם אבל פחות מכשיעור והלך לחוץ וחזר למקומו צריך לברך שנית בתחלה אפילו כפת רחא אין מעון ברכה אחרונה ודינו כשאר דברים ולכן צ"ע אם חזר ואכל פחות מכשיעור אם מצטרפין והיו כמו היסח הרעת ונ"ל דמצטרפין עכ"ל (מנ"א סוף סק"ה) ולענ"ד נראה דכיון דנתבאר כריש סו' קנ"ח דעל פחות מכזית פת א"צ נט"י ע"ש ולכן תלוי בזה אם נטל ידיו וודאי דמצטרפין וכן א"צ לברך שנית דוודאי כוונתו היתה לאכול כזית ויותר מכזית רחא ו"א דעד כביצה א"צ נט"י כמבואר שם ואם לא נטל ידיו צריך לברך שנית ואין מצטרפין וז"ל דאם אתא אומר שיצטרפו אם יאכל הרבה פעמים בכל פעם פחות מכזית נמצא שאכל כלי נט"י (כנלע"ד) :

ג בירושלמי (פ"ו ה"ה) איתא דר' יוחנן אבל זית וכיורך עליו תחלה וסוף אע"ג דכשנסמק הגרעין שאינו בר אכילה אין בו כזית משום דדבר שהוא בריה שלימה א"צ כזית ואומר שם אפילו אכל פרידה אחת של ענב צריך ברכה אחרונה אף שאין בו כזית ולפ"ו האוכל קטנית אחת או עדשה אחת או פול אחד צריך כרכה אחרונה אבל רבותינו בעלי התוס' (ז"ע י"ד נ"ד) נסתפקו בזה לפי שמעשה זו איתא גם בש"ס שם ומקשה ג"כ על ר' יוחנן כמו בירושלמי ומתוך דר"י אבל זית גדול דאע"ג דנוטל הגרעין ישאר עדיין כזית בינוני ישועורא דכזית הוא בינוני ומדלא מתרץ הש"ס ממעם בריה ש"מ דהש"ס שלנו לית ליה בירושלמי דבינא דבריה והלכה כש"ס שלנו אמנם ו"ל שהמעשה של ש"ס שלנו אינו מעשה דהירושלמי ובש"ס שלנו מיירי דאכל זית מליח ע"ש וי"ל שכבר נמלה גרעיתו משם ואין זה ככרייתו ולכן הוצרך לתרץ שאכל זית גדול ועכ"פ פסקו הטור והש"ע דדיון בריה היה ספיקא דבינא ולכן ירחיק כל אדם עצמו מלאכול בריה פחותה מכזית ויאכל הרבה מהם דאל"כ יבא לידי ספק ברכה והרמב"ם לא הזכיר מזה מומה ש"מ דס"ל דאין הלכה כהירושלמי :

ד ו"א באופן זה דאם הוא דבר שאין דרכו לאכול עם הגרעין כמו זית או פלומיעין קארסין וכיוצא בהם שהגרעין שבהם הוא קליפה קשה אין זה בריה שלעולם לא תהא בריה שלימה שמה תוצא הגרעין כמו שדרך להוציאו אינו שלם אבל דבר שדרכו לאכול בשלימות עם הגרעין כמו ענבים תאנים לימונים והפירות הקטנים שלנו כמו אנרעסין או וואינפערלאך וכל מיני יאגדעס שפיר הוי בריה (ת"י) וזו דרכו של רבינו הרס"א שכתב דלא מקרי

בריה אלא אם אכלו כמות שהוא אבל אם לקח הגרעין ממנו לא מקרי בריה עכ"ל ואם אכל מה שבתוך הגרעין שבתוך הקליפה הקשה יש אוכל י"א דהוי בריה (מנ"א סק"ד) ופשוט הוא דאם חסר אפילו כל שהוא או שלא אכלו כולו אפילו הניח כל שהוא לא הוי בריה אך אם נפל ממנו מעט ע"י ביטול מה שדרכו ליפול הוי בריה ונראה ג"כ שקליפה שמכחוץ אינו מעכב ואם אכל אנו אחד שבור כיון שאכל כל האוכל שבו הוי בריה והקליפה הראויה לאכילה אם לא אכלה הוה עיכוב ולא חשיב בריה לפיכך באנויים בשקלף הקליפה הרכה שעל האוכל לא הוי בריה וכן בקטניות ודע שיש שאוכלין שעמעצקע"ם והמה קטנים עד מאד וקולפין ואוכלין ורחוק שיאכל מהן כזית ככדי אכילת פרס כירוע ורחוי לירא שמים ליהרר לצאת מכלל ספק ולכאוב בעת מעשה דבר שיש בו כזית וודאי או לשתות רביעית כדי שיוכל לעשות ברכה אחרונה בפשיטות :

ה כתב הטור האוכל מ' המינין פחות מכזית שאינו יכול לברך עליו מעין ג' כתב הר"י שיש לו לברך בורא נפשות וא"א הרא"ש ז"ל כתב דלא נהירא דמסתבר שעל דבר הראוי לברך עליו מעין ג' בשביל חסרון השיעור ולא שייך בו ברכה אחרת וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב האוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלין והשתנה פחות מרביעית בין מיין בין משאר משקים מברך תחלה ברכה הראויה לאותה המין ולאחריו אינו מברך כלל ואינו מחלק בין בריה לשארי דברים ולא בין ז' המינין לשאר המינין עכ"ל וגם אינו מחלק בשעור רביעית בין יין לשארי דברים (ולולי דברי רבותינו נהך כריה דירושלמי הייתי אומר דהירושלמי הוא לר"ש דס"ל כמות י"ז דתקע אחת הוי בריה והש"ס דילן הוא לרבנן דדוקא כריית נשמה חשיבא כריה ולכן קי"ל כיו"ד ס' ק' כרבנן וזהו טעם הרי"ף והרמב"ם שהממטות) :

ו אמרינן בגמ' (י"ד י') ממעמת מ"צ כרבה והשרוי בתענית מועם ואין בכך כלום עד כמה עד שיעור רביעית וכתב הטור לבארה משמע אפילו אם הוא טועם וכולע וכ"כ הרמב"ם ז"ל (נ"ח) וקאם מטעמת א"צ ברכה עד רביעית אבל ר"ח פ"ו דרוקא כמועם ופולט אבל אם הוא כולע אפילו בכל שהוא צריך לברך ומיהו כשהוא פולט א"צ לברך אפילו הרבה עכ"ל ואינו מובן רחא הנמרא קאמרה להריא עד רביעית ולשיטת ר"ח הוא כפולט דיוקא ואך קאמר דאפילו ביותר מרביעית א"צ ברכה וצ"ל דס"ל דהוי רק לעניין תענית אבל לעניין ברכה כיון דפולט איך יברך ומה לי אם פחות מרביעית או יותר מרביעית סוף סוף מעיו לא נהנו מזה (כ"י) :

ז והרמב"ם משמע שהיה מפרש פולט רק בתענית ולא לברכה דבברכה כתב בפ"א סתם מטעמת א"צ

ראשונה היא דעת הרמב"ם ואילו כשמועס צריך נ"ב ללעוס ולפלוט ויש מי שכתב דבבולע וודאי צריך לברך אפילו בכל שהוא (מנ"א סק"ג) ותמיחני שהרי זה הוא נגד דעת הרמב"ם (וגם מ"ש נסק"ו לחלק בין טעימה לטעימה ז"ע ואגדה דיונית שהביא הוא סמיכה לדבריו וגם מ"ש נסק"ו להסילו ממנה קדרות מותר ע"ש ז"ע אס נס לבצוע מותר ככה"ג ומ"ש בעניין ברכה על עטן קפח"ק יתבאר בס"ד בס"י רע"ו וז"ל):

א"צ ברכה וכפ"א התענית כתב שמוטר למעוס עד רביעית ושיפלוט ע"ש דס"ל דברכה א"צ אף כבליעה כיון שאין בוונתו להנאה כלל ובברכה הזכיר ג"כ עד רביעית דברביעית יצא מכלל טעימה וזהו שכתב רבינו הב"י בסעיף ג' הטועם וכו' א"צ לברך עד רביעית אפילו אם הוא בולעו וי"א שאם בולעו מעון ברכה ולא פטרו אלא כשחזר ופולט ואו אפילו על הרבה א"צ ברכה ואלא כשברכת להקל עכ"ל ודיעה

סימן ריא דיני קדימה בברכת הפירות. וכו' י"ז מעיפים:

החביב עתה מין שאינו משבעת המינים ס"מ יברך על החביב לפסוד את כולם או להקדימו בברכה על השאר ולא הזכיר גם שיש יחוס לברכת העץ על ברכת האדמה וברכת האדמה לברכת שהכל דהולכין רק אחר החביב עליו עתה אמנם אם בחביבות כולן שוין ממילא דו' מינים עדיפי משארי דברים וכל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה (והולך נאטע הר"ף טפסק כחכמים דמשה מ' ו דמנך על איזה מהם ציריה כלומר על החביב לו עתה ולא כר' יהודה דמין טבעה קודם לחביב ולדבריהם ז"ל גם כמעט דתלמידי דבר קפרא (ז"ע) דמוכח משם דהאדמה עדיף משהכל זה הכל לר"י ולא לדבנן ולכן לא הזכירו זה ל"א הר"ף ולא הרמב"ם אך נמקס לדיבא הניב וודאי כן הוא ולא' לברך כי פסוס הוא):

אם כתב הרמב"ם בפ"ח דין י"ג היו לפניו מינין הרכה אם היו ברכותיהן שוות מברך על אחד מהם ופוסט את השאר ואם אין ברכותיהן שוות מברך על כל אחד מהם ברכה הראייה לו ואיזה מהם שירצה להקדים מקדים ואם איני רוצה כזה יותר מכוה אם יש ביניהם אחר מו' המינים עליו הוא מברך תחלה וכל הקודם בפסוק קודם בברכה והשבעה הן האמורים בפסוק זה ארץ חטה ושעורה נפן ותאנה ורמון ארץ וית שמן ודבש ודבש זה הוא דבש תמרים והתמרים קודמים לענבים שהתמרים שני לארץ והענבים שלישי לארץ עכ"ל:

אבל כל רבותיון חולקים עליו וס"ל דמין שבעה עירף כח חביב וכן האדמה קודם לשהכל אפילו אם מה שברכתו ושהכל הוא יותר חביב וכן העץ להארמה אך דעת הרא"ש דעץ נגד האדמה ליבא חשיבות ועוד יתבאר בזה (ופוסקים כר"י ולא כחכמים דטונית הס"פ נמוחו) אמנם זהו כשהברכה שוות אבל כשאין ברכותיהן שוות י"א שאין כאן דין קדימה כלל ואפילו אחת היא מו' המינים וגם חביב עליו מ"ם יכול לברך מקודם על השנית רביון דצריך לברך על כל אחת בפ"ע אין שייכות מזה לזה כלל (רא"ש) ואין להתפלא על מה שאמרו שיש כאן דין קדימה כלל באין ברכותיהן שוות והא אמרו דהעץ קודם להארמה והארמה לשהכל והא אין ברכותיהן שוות דהענין בן הוא דבאין ברכותיהן שוות ליבא מעלה דשבעת המינים וליבא מעלה דחביב וגם חשיבות דברכת העץ נגד ברכת הארמה ליבא אבל דמעלה דהעץ והארמה על שהכל נשאר גם באין ברכותיהן שוות (למתי זה מהרא"ש ע"ש וגם נחום"ס נכרך לפרש כן פ"ט וז"ל):

כאור דבריו דמקודם כתב דכשברכותיהן שוות מברך על אחד מהם ופוסט את השאר כלומר ואסור לו לברך על זו ולכוין שלא לפסוד השנית ולעשות ברכה על השנית כפ"ע וכן בולס דהוה קרוב לברכה לבטלה כיון שהברכה אחת היא ורצונו לאכלן כולן אסור להרבות בברכות חנם וכמ"ש בס"י ר"י סעיף י"ב ע"ש אבל אם אין ברכותיהן שוות מברך על כל אחד ברכה הראייה לו כלומר דזה הוה להיפך דהנה ירוע דכשמברך האדמה על פרי העץ יצא וכשהכל יצא על כל הדברים וא"כ אם לפניו דברים שברכתן העץ ודברים שברכתן האדמה ודברים שברכתן שהכל וירצה למעט בברכות והיינו שיברך האדמה ויכוין לפסוד גם פרי העץ או יברך שהכל לפסוד את כולם גם זה אסור לכתחלה וכיוצא אם עשה כן שוב אינו מברך ברכה אחרת אבל לכתחלה אסור לעשות כן אלא יברך על כל אחד הברכה הראייה לו על פרי העץ יברך העץ ועל פרי האדמה האדמה ועל שארי דברים שהכל ולא מיירי עדיין בדין קדימה כלל (פכ"ט):

ה ויש מרבותיון דס"ל דגם באין ברכותיהן שוות לא הוסרה רק מעלה דשבעת המינים אבל אחר מעלה דחביב והלכין (סמ"ק הובא בעור וכו' נ"ס רבינו שמעון נ"ס הגאון עכ"י וכו') ובפירושו דחביב נ"ב חולקין על הרמב"ם דלהרמב"ם פירושו מה שחביב עליו עתה

ועתה מיירי בדין קדימה ואומר שאיזה מהם שירצה להקדים מקדים כלומר שצריך להקדים איזה שהוא חפץ עתה לאכול יותר משהדבר השני וזהו בין בברכות שוות שעל החביב לו עתה יברך עליה לפסוד את השאר ובין בברכות שאינן שוות להקדימה בברכה השייך לה (כ"ט) ואין חילוק אפילו יש ביניהם ממין שבעה ועליו

שירצה וזהו גם דעת הגאון וא"כ הבה"ל יחיד לנבייהו
(ס' סק"ז):

וְיֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב בְּלִשׁוֹן זֶה וְלַעֲנִיין הִחֲלָה אֵין כָּאן
חֲשַׁשׁ דְּבַכָּל הַדְּרָכִים יֵשׁ עַל מִי לְסַמֵּךְ דָּאם
הַבְּרִכּוֹת שׁוֹת וְיֵשׁ מִין ו' יִכּוֹל לְיִטּוֹל הַמִּין ו' וְלַבְּרִךְ
עָלָיו וּלְפַטּוֹר אֶת שְׂאִינֵי מִין ו' וְזוֹה רֵעַת רֹב הַפּוֹסְקִים
וְיִכּוֹל לְיִטּוֹל אֶת שְׂאִינֵי מִין ו' אִם הוּא חֲבִיב עָלָיו
וּלְפַטּוֹר אֶת הַמִּין ו' וְזוֹה רֵעַת הַרְמַב"ס וְאִם אֵין
בִּינֵיהֶם מִמִּין ו' וְזוֹרֵא הַחֲבִיב עֲרִיף בְּבְרִכּוֹת שׁוֹת
וְכִשְׂאִין בְּרִכּוֹתֵיהֶן שׁוֹת נ"כ כְּכַר נִתְבָּאֵר דְּאִךְ שִׁיעֶשֶׂה
יֵשׁ לוֹ עַל מִי לְסַמֵּךְ וּבִפְרוּשׁ אֶת חֲבִיב אִם יִקַּח מֶה
שֶׁחֲבִיב לוֹ עֲתָה יֵצֵא לְדַעַת הַרְמַב"ס וְאִם יִקַּח מֶה
שֶׁחֲבִיב עָלָיו תְּמִיד יֵצֵא לְדַעַת שְׂאִי פּוֹסְקִים
(ע"ו סק"ח):

וְיֵאֵתָא בְּנַמ' (מ"ה') דְּלָל הַמּוֹקֵם בְּקֵרָא דֶּאֱרִץ
חַמָּה וְשַׁעֲוֵרָה מּוֹקֵם לְבְרִכָּה וּבִמְאַעַע כְּתוּב אֵין
וְיֵת שְׂמֹן וְרִבְשׁ וְהַפְסִיק אֶרֶץ זֶה בִּינֵיהֶם לְהַשְׁמִיעֵנוּ
דְּהַסְמוּךְ לֶאֱרִץ הַשְּׂנִי קוֹדֵם מִהַמְאֹוֹרָה לֶאֱרִץ הָרֵאשׁוֹן
וְלִכְּן דְּבִשׁ שֶׁהֶם תְּמָרִים קוֹדֵם לְעִנְבִים לְעִנְבִים הֶם
שְׁלִישִׁי לֶאֱרִץ הָרֵאשׁוֹן וְרִבְשׁ הוּא שְׂנִי לֶאֱרִץ הַשְּׂנִי
וְדִין זֶה יִכּוֹל לְהוֹיֵת לְכָל הַפּוֹסְקִים אֲפִילוּ לְדַעַת
הַרְמַב"ס שֶׁדוֹחֵךְ אַחֲרֵי חֲבִיב וְהוּיָינוּ כְּנֹון שֶׁבְּחִיבּוֹת
כּוֹלֵם שׁוֹין אֲצִלוּ וְאוֹ לְכָל הַדְּרִיעוֹת יֵשׁ לוֹ לְהַקְדִּים
הַמּוֹקֵם בְּקֵרָא זֶה שֶׁכָּתַב רְבִינוּ הַב"י בְּסַעֲף ה' דֵּא
חֲשֶׁה וְשַׁעֲוֵרָה קוֹדֵם הוּוֹקֵא כְּשַׁעֲשֶׂה מֶהֱם תְּכַשִּׁיל
אוּ פֵת אֲבָל הַכּוֹסֵם חַמָּה שֶׁבְּרִכּוֹת בְּפִה"א אֵינָה קוֹדֵם
לְבְרִכַת כְּפִה"ע ע"ל דְּקֵרָק וְכַתֵּב אֵינָה קוֹדֵם אֲבָל
לֹא כַתֵּב שֶׁכְּפִה"ע קוֹדֵם שֶׁהָרִי כְּכַר כַתֵּב כְּסַעֲף א'
דְּבִאֵין הַבְּרִכּוֹת שׁוֹת לִיכָא מַעֲלָה כִּלְל וְלִהַרְמַב"ס
וְהַסְמִיק הוֹלְכִין אַחֲרֵי חֲבִיב וְעַק לְדַעַת בְּה"ג צְדִיךְ
לְהַקְדִּים הַעֵץ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (וְדַעֲנוּ הַע"ו נְסִק"ה ל"ט
ע"ט וְזוֹק"י):

וְזוֹה שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁתְּמָרִים קוֹדֵם לְעִנְבִים כַתֵּב
רְבִינוּ הַרְמַב"ס בְּסַעֲף ד' דְּזוֹה הוּוֹקֵא כְּשֹׂאֲכָל
עִנְבִים כְּמוֹת שֶׁחֵן אֲבָל אִם עֵשֶׂה מֶהֶם יֵין שְׁקִיבֵע
לְעַצְמוֹ בְּרִכַת כְּפִה"ג חֲשׁוּבָה וְהוּא קוֹדֵם לְבְרִךְ עָלָיו
תְּחִלָּה אֲבָל מַעֲשֶׂה קִדְרָה חֲמִשָּׁת מִינֵי דָגֵן הוּא
חֲשׁוּבָה יוֹתֵר מִבְּרִכַת הֵיין ע"ל לְפִי שֶׁבְּרִכַתֶּם מוֹזוֹת
וְגַם קוֹדֵם לֵיין בְּפִסְקוֹ (מֵוֹר) וְכֵן לְבִאֲרָ לְקַמֵּן כְּסִמֵּךְ
הַמַּעֲלּוֹת שֶׁאֲחֵר הַמּוֹצִיא בְּרִכַת מוֹזוֹת קוֹדֵם לְכָל
הַבְּרִכּוֹת וּמִהַרְמַב"ס מְשַׁמַּע שֶׁכָּל דְּבַר הוֹלְכִין אַחֲרֵי
הַחֲבִיב אִךְ רֹב הַפּוֹסְקִים לֹא ס"ל כֵּן בְּפִרְטֵי לְעִנְיִין
בְּרִכּוֹת הַנֶּפֶן וּמוֹזוֹת עוֹד כַתֵּב רְבִינוּ הַרְמַב"ס דְּכַל
הַנֵּאמָר כְּמוֹךְ לֶאֱרִץ קָמָה קוֹדֵם לְמֶה שֶׁנֵּאמָר סְמוּךְ
לֶאֱרִץ בְּתוֹרָה לְאַחַר שֶׁשׁוּה לוֹ בְּסִמְכוֹת לֶאֱרִץ ע"ל
כְּלוֹמֵר דְּחִמָּה קוֹדֵם לוֹיֵת וְשַׁעֲוֵרָה קוֹדֵם לְתְּמָרִים זֶה
אֵינוֹ אֲלֵא לְזַרְמַב"ס דֵּלֵא ס"ל קוֹדֵם בְּבְרִכּוֹת וְכֵן
שְׂכוֹלֵם

עֲתָה וְהֶם מְפָרְשִׁים מֶה שֶׁדְּרָכוּ לְהוֹיֵת עָלָיו תְּמִיד
חֲבִיב אִף שַׁעֲוֵרָה רְצוּנוּ יוֹתֵר כְּמֵאֲכָל אַחֵר וְהֵנָּה זֶהוּ
עֵיקָרֵן שֶׁל הַדְּרִיעוֹת בְּעִנְיִין זֶה:

וְדַע זֶה שֶׁאֲמַרְנוּ לְדַעֲיָה הַקּוֹדֵם דְּבִאֵין בְּרִכּוֹתֵיהֶן
שׁוֹת לִיכָא מַעֲלָה דְּשִׁבְעַת הַמִּינִים וְלִיכָא מַעֲלָה
דְּחֲבִיב וְלַהַדְּרִיעָה דְּסַעֲף הַקּוֹדֵם דְּלִיכָא מַעֲלָה דְּשִׁבְעַת
הַמִּינִים זֶהוּ כְּשֶׁאֲחֵר מְשַׁבַּע הַמִּינִים וְאַחֵר אֵינוֹ
מְשַׁבַּע הַמִּינִים כְּנֹון צְנוּן שֶׁבְּרִכּוֹתֵהּ הָאֵדְמָה זוֹיֵת
שֶׁבְּרִכּוֹתֵהּ הַעֵץ דִּיכּוֹל לְהַקְדִּים הַצְנוּן לְהוֹיֵת מְשׁוֹם דָּאֵין
לְהֶם שׁוּיְכוֹת זֶה עִם זֶה בְּשׁוֹם דְּבַר אֲגַל כְּשִׁשְׁנֵיהֶם
מְשַׁבַּע הַמִּינִים וְאֵין בְּרִכּוֹתֵיהֶם שׁוֹת כְּנֹון הַכּוֹסֵם אֶת
הַחַמָּה שֶׁבְּרִכּוֹתֵהּ הָאֵדְמָה וְזוֹיֵת שֶׁבְּרִכּוֹתֵהּ אֵין הַחַמָּה
קוֹדֵם מִפְּנֵי שֶׁהוּא מּוֹקֵם בְּפִסְקוֹ (וְזוֹה כּוֹנֵת הַמַּנ"ה
נְסִק"ג) וְיֵאֵר זֶה שֶׁאֲמַרְנוּ דְּבִאֵין בְּרִכּוֹתֵיהֶן שׁוֹת לִיכָא
מַעֲלָה חֲבִיב וְיִכּוֹל לְהַקְדִּים אֵינָה שִׁירְצָה דְּהַפ"ד דָּאֵין
הוֹלְכִין אַחֲרֵי חֲבִיב לוֹ תְּמִיד אֲלֵא אִם שֶׁחֲבִיב לוֹ
עֲתָה (כ"ט ו"ט) סְק"ה וְפִרְשֵׁה) וְלִכְּן אִם אַחֵר מֶהֶם מו'
הַמִּינִים הוּא קוֹדֵם אֲפִילוּ רוֹצֵה עֲתָה בְּהַשְּׂנִי (ס' כוּיִן
דְּקוּי"ל דו' מִינִים עֲרִיף מִכְּבִיב וּמִהַרְא"ש לֹא מְשַׁמַּע
דְּבִאֵין (מ"ה ס' ס'):

וְרְבִינוּ הַב"י אַחֲרֵי הַדְּרִיעוֹת הַפּוֹסְקִים וְדַעַת
הַרְמַב"ס כַתֵּב בְּסַעֲף ג' הַבִּיאָו לְפָנֵינוּ דְּבַר שֶׁבְּרִכּוֹתֵנוּ
בְּפִה"ע וְדַבַּר שֶׁבְּרִכּוֹתֵנוּ שֶׁהִכַּל בְּפִה"ע קוֹדֵם שֶׁהוּא
חֲשׁוּבָה שְׂאִינָה פּוֹסֵרֵת אֲלֵא דְּבַר אַחֵר וְכֵן בְּפִה"א
וְשֶׁהִכַּל כְּפִה"א קוֹדֵם וְאִם הַבִּיאָו לְפָנֵינוּ בְּפִה"ע
וּבְפִה"א אֵיזוֹ מֶהֶם שִׁירְצָה יִקְדִּים וְיֵאֵר שֶׁכְּפִה"ע קוֹדֵם
ע"ל וְדַעֲנָה רֵאשׁוֹנָה הוּא דַעַת הָרֵא"ש דְּס"ל דְּהַעֵץ
אֵינָה נִחְשָׁבֶת מְבֹרַחַת יוֹתֵר מִהָאֵדְמָה דֵּאֵינָה לוֹ דֵּא
אֲמַר הָרֵא"ש דָּאֵין חֲשִׁיבוֹת כִּינֵיהֶם אֲלֵא כְּשַׁעֲוֵרָה
רְצוּנוּ יוֹתֵר בְּפִרֵי הָאֵדְמָה אֲבָל אִם אֵינוֹ רוֹצֵה כִּלְל
בוֹה יוֹתֵר מִבוֹה בְּפִה"ע קוֹדֵם וְכֵן מְשַׁמַּע לְשׁוֹן
הָרֵא"ש שֶׁכָּתַב דֵּלֵא חֲשִׁיב כֵּל כֵּךְ בְּרִכַת כְּפִה"ע כְּנִגְד
בְּרִכַת הָאֵדְמָה וְכו' ע"ש וּמְשַׁמַּע לְהֵרִיא דְּקַצַּת
חֲשִׁיבוֹת יֵשׁ:

וְהֵנָּה זֶה שֶׁהַעֵץ וְהָאֵדְמָה קוֹדֵם לְשֶׁהִכַּל הֵיינוּ אֲפִילוּ
אֲכִי שֶׁהִכַּל חֲבִיב עָלָיו (ס' סק"ג) וְאֲפִילוּ אִם הוּא
יִכּוֹל לְהוֹיֵת מִמִּין שִׁבְעָה דְּשֶׁהִכַּל נִגְד הַעֵץ וְהָאֵדְמָה
אֵינוֹ כְּלוֹם זֶה שֶׁהַעֵץ קוֹדֵם לְהָאֵדְמָה לְדַעַת הֵי"א
כְּכַר נִתְבָּאֵר בְּסַעֲף ד' שִׁי"א שְׂאִין דִּין קוֹדֵם כִּלְל
בִּאֵין בְּרִכּוֹתֵיהֶן שׁוֹת וְלַהַדְּרִיעָה שֶׁבְּסַעֲף ה' הוֹלְכִין
אַחֲרֵי חֲבִיב וְזוֹה גַם לְדַעַת הַרְמַב"ס וְא"כ הַבִּי
מְשַׁבַּחַת לֶה שֶׁהַעֵץ קוֹדֵם לְהָאֵדְמָה וְאִם שְׁנֵיהֶם מְשַׁבַּעַת
הַמִּינִים כְּמוֹ בּוֹסֵם חַמָּה וְאוֹכֵל גֶּפֶן הֵלֵא חַמָּה קוֹדֵם
כְּמ"ש בְּסַעֲף ו' הַאֲמַנֵם זֶהוּ דַעַת בְּה"ג דְּכַפֵּה"ה תְּמִיד
קוֹדֵם לְכַפֵּה"א אֲפִילוּ נִגְד מַעֲלָת ו' הַמִּינִין וְנִגְד מַעֲלָה
דְּחֲבִיב מִיָּהוּ הִלְכָה יֵשׁ לִיחֵךְ אַחֲרֵי חֲבִיב דֵּא
לְהַרְמַב"ס לְעוֹלָם חֲבִיב עֲרִיף וְלַהַסְמִיק בְּהַךְ דֵּינָא
ג"כ חֲבִיב עֲרִיף וְלְרִשִׁי וְהָרֵא"ש מְבָרַךְ עַל אֵיזוֹ

החמה פרוסה כמ"ש בסי' קס"ה אמנם במקום מעלת חביב נראה רש"ל עדיף (סג) כששניהם שווים במעלת ה' מינין או שניהם אינם מ'ו המינים וראיה משם בשניהם חמים או שניהם שעורים והאחר נקי והאחר שלם רש"ל עדיף ע"ש :

מזן וכתב רבינו הרמ"א דכל זה צריך להקדים היינו לבתחלה רווקא אבל אם עבר וכי"ך על השני אם הברכות שוות יוצא וא"צ לחזור ולברך על זה שהיה לו להקדים ובלבד שיהא רעתו עליו נ"ב כבכרתו עכ"ל ואפילו היו שניהם לפניו בעינו שיתכוין בפירוש לפוטרו שאינו גבון שיפטר האינו חשוב את החשוב בסתמא אלא בשב"כין לה בפירוש אבל החשוב פוטר את שאינו חשוב גם בסתמא (מנ"א סק"ג) ובשאין השני לפניו אפילו החשוב אינו פוטר את שאינו חשוב בסתמא (סג) אא"כ כיון עליו בפירוש ודברים אלו נתבאר בסי' ר"ו ע"ש :

מזן ונראה לפע"ה שזה שכתב רבינו הרמ"א דשאנו חשוב אינו פוטר את החשוב בסתמא אפילו כששניהם לפניו וחו בת"ח שירדע הרין ועב"ז בירך על שאינו חשוב י"ל דסתמא היו גבון בפירוש שלא יפטר אבל בכו שאינו יודע הרין כלל ושלא בביונה בירך על אחת מהן וודאי גם בסתמא ככוונתו לפטור הדבר השני דוח יודע לכל ואפילו בת"ח אולי ס"ל כהרמב"ם דחביב קודם ואצלו היה זה חביב ולכן דין זה של רבינו הרמ"א צ"ע וא"א להורות כן לפעשה :

יז סדר המעלות המוציא כמ"ם על חמין כמ"ם על שעורין זהים המרים נפן והאנה ורמון ויש מי שאומר דותים קודם לכמ"ם של שעורין (מנ"א סק"ג) וז"ע סהמט ממרים) ולענ"ד אינו כן (וכ"כ הא"ר) והעץ והארמה קודמין להשכל והעץ והארמה אך אם הארמה חביב יכרך מקודם על הארמה ויכוין לבלי לפטור את העץ ומין ז' קודם לאינו מין ז' וכל הקודם בפסוק מוקדם לברכה והסמך לארץ שני יש לו מעלה על הג' של ארץ קמא והארמה של ז' מינין כגון כוסם חמה עם העץ שאינו מ'ו המינין לדעת בה"ג העץ קודם ושאר הפיסקים חולקים ולדעת הרמב"ם חביב קודם לכל דבר ולדעת הרמב"ם מקרי הכיב מה שחביב לו עתה ולדעת הרא"ש מה שחביב עליו תמיד ואכילה ושתייה קודמים לריח (סג) ונ"ל דאכילה קודם לשתייה והשתייה י"ש עם לעקא"ך לכל הדעות מברך על העקא"ך סוגנות תחלה אע"פ שהי"ש חביב עליו ואפילו דעת הרמב"ם דאין סכרא ששתייה ושהכל יקודם לאכילה וסוגנות יכן יש להורות הלכה למעשה (וכפ"ה) קודם לגמרי כרנות (כד המולח וצמ"י) :

שכולם שוים לו בחביבות אבל לשאר פוסקים לא משכתח לה דאם עשה מהם תכשיל הלא מצד ברכת מוונת קודמין ואם כוסמן וברכתו הארמה הלא כאין ברכות שוות אין כאן קדימה כמו שנתבאר ולכה"ג אררבה העץ קודם כמ"ש אבל להרמב"ם א"ש (ומתוך קיפית המנ"א סק"ט ע"ש ודו"ק) :

יב עור כתב בסעיף ה' ברכת המוציא קודם לברכת כמ"ם וכ"ש לשאר ברכות ואע"פ שהרבר השני חשוב או חביב עליו עכ"ל נראה דרין זה לא משכתח לה אלא באוכל פת פחות מכזית דא"צ נמ"י כמ"ש בסי' קנ"ט בזה המוציא קודם אבל בנוטל ידיו ואוכל סעודה קבועה לא שייך זה דלאחר נמ"י הלא מוכרח לברך המוציא מיד ואם קודם נמ"י הרי מעשים בכל יום בקידוש שבתות וי"ט שאוכלים הרבה מיני מתיקה קודם נמ"י ומה שייך בזה דין קדימה כיון ששני עניינים הם ומשנה מפורשת היא בירך על הפרפרת לא פטר את הפת (מ"ג י) הרי שאלה הפרפרת קודם הפת והיינו קודם נמ"י (וכל דברי המנ"א בסק"ט לא נתכרו לי כלל ולדבר הרניל הוא גם כהול סקודם נמ"י טועמין מן התכשילין ומכריס עליהם ומה שייך בזה ברכה ט"ז הלא רצונו לאכול קודם נמ"י וכן מנהג העולם בפשיטות) :

יג כבר נתבאר הכרבת בורא מיני סוגנות קודם לשאר ברכות לכך המוציא ולא מיבעיא מיני תכשילים העשויים מחטה ושעורה דחביבו בהריא אלא אפילו היה לפניו תכשיל מקמה כוסמין וש"ש ושיפון שנקרא קארין ולא תכוב בהריא אלא שנבללין בכלל חטה ושעורה מ"ם ברכתן קודמת לנפן ותאנה ורמון דחביבו בהריא ואפילו מין דחשיב מוכא וזהו כמה מעמים חרא דכיון שנכללו בכלל חטה ושעורה הרי הם כהם עצמם ועוד כיון דחשיבו דעבדי מינייהו פת ומברך עלייהו המוציא וכרהמ"ז הם קודמים אף כשלא עשה מהם פת ואפילו שעורה ומיניו שהוא שני לארץ קדם לזית שהוא ארץ שני השני מפני שברכתם מוונת וקודמין לברכת פת"ע (ומ"ס המנ"א) בסק"ג דית קודם ל"ע וכל הממט מיניס קודמים לו (ועממ"ה ודו"ק) :

יד כל מקום שאמרנו שאחד קודם לחבירו זהו כשרוצה לאכול משניהם לבן יש להקדים מ'ו המינין או החביב או החשוב אבל אם אין רצונו לאכול משניהם אינו מברך רק על זה שרוצה לאכול אע"פ שגם השני סוגן לפניו כמו בסי' קס"ח לענין המוציא ע"ש ובסקים שצריך להקדים מפני מעלת שבעת המינים אפילו היא חצי פ"א והאחרת פירא שלימה (מנ"א סק"ה) וכן בהקדמה דשבעת המינים זה לזה כמו בפת של חמים שקודם לשל שעורים אפילו

סימן ריב שהעיקר פוטר את המפל. וכו' ה' סעיפים :

ואח"כ הנצל א"צ ברכה על הנצל אבל אם יאכל הנצל תחלה אע"פ שכוונתו להמתיק המלוח שיאכל אח"כ מ"מ צריך לברך הארמה על הנצל דכללא הוא בעיקר ומפל שאינה מעורבת אם אוכל המפל תחלה לא מקרי מפל וצריך ברכה בפ"ע וכן צריך שבשעה שאוכל העיקר דעתו על המפל אבל אם לא היה דעתו על המפל כלל אלא שאחר אכילת העיקר נחלש לבו ולוקח המפל צריך לברך על המפל בפ"ע ויראה לי דבכה"ג אפילו המפל היא ברכה אחת עם העיקר כגון ששתה יי"ש ונחלש לבו ולוקח גבינה להחזיק הלב ששניהם ברכתן שהכל מ"מ כיון דבעת השתייה לא היה דעתו לאכול הגבינה צריך לברך שהכל על הגבינה בפ"ע וכיוצא בזה בכל הרברים :

ד' וז"ל רבינו הרמ"א בסעיף א' הא דמברכין על העיקר ופוטרין המפילה היינו שאוכלן ביחד או שיאכל העיקר תחלה אבל אם אוכל המפל תחלה כגון שרוצה לשחות ורוצה לאכול תחלה כדי שלא ישתה אליבא ריקנא או שאוכל גרעיני גורגנדיה לסתק השתייה (סח"ט) מברך על האוכל תחלה אע"פ שהוא מפל לשתייה ואינו מברך עליו רק שהכל הואיל והוא מפל לדבר אחר עכ"ל ורמב"ם מדבריו דאע"פ שצריך ברכה על המפל כשאוכלו תחלה מ"מ אין ברכתו רק שהכל אם העיקר ברכתו שהכל (נג"א סק"ד) כלומר ומברך על המפל וממילא שא"צ ברכה על העיקר ויש מי שרוצה לומר דאפילו אם העיקר אין ברכתו שהכל מ"מ אין מברך על המפל רק שהכל אף שברכה אחרת לה דכיון שהיא מפילה נימלה ממנה עיקר הברכה ואח"כ מברך על העיקר הברכה הראויה לה (תה"ד) ולא נהירא (נג"א ס"ג) ודע שיש שכתבו שאם המפל חביב עליו יותר ממיד מברך על המפל בכל עניין (ט"ו ססק"ו ופ"ר) וזהו שני הפכים בנושא אחר דאם הוא חביב עליו אינו מפל ואם הוא מפל אינו חביב עליו (והדין אמת אלא דנכח"ג נטל ס"ג מפל מעליו ונסקיף ו' יתבאר עוד בזה) :

ה' יש לפעמים שאפילו הפת שהוא חשוב מכל דבר ומ"מ הוא מפל וז"ל רבינו הב"י בסעיף א' ואפילו פת שהוא חשוב מכל אם הוא מפל כגון שאוכל רג מליח ואוכל פת עמו כדי שלא יזיקנו בגורנו מברך על הדג ופוטרי את הפת כיון שהוא מפל עכ"ל כלומר שאינו רוצה באכילת פת כלל וכיון שאין עיקר אכילתו בשביל הפת אינו מברך עליו (נג"א סק"ג כנס תר"י) ולפ"ו כשרצונו לשחות יי"ש ומכין לו קצת פת או גלוסקא קטנה להשיב הלב ואין רצונו העיקרי באכילתו מברך על היי"ש שהכל ופוטרי אותם ודע שזהו ודאי שכל מפל אינו אלא אכילה מועטת להשיב הלב

א' שנו חכמים במשנה (מ"ד י') זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו מפילה מברך על העיקר ופוטרי את המפילה ויש שני מיני מפילות האחת מפילה מעורבת והשנית מפילה שאינה מעורבת מפילה מעורבת כיצד הרי שבשלו שני דברים כאחד ואוכלים אותן כאחד כמו שמכשלין קמניות עם גרופי"ן או גרופי"ן עם תפוחי ארמה שקרוין קארטאפלע"ן או בולכע"ן והנה אם יש בזה דבר שכרכתו מווננת כמו לאקסי"ן פארפיל ומיני גרופי"ן האבערנ"א נערסמג"א פערי"ל גרופי"ן אפילו הם המועט כרכתן מווננת דכל שיש בו מחמשת המינין אפילו הם המעט הם נעשו עיקר מחמת חשיבותן ומכרז על כל התכשיל במ"מ לכך אם לא ניתנו בקדרה לשם אכילה אלא לדיבוק בעלמא או שעירב הקמה במים עד שנעשה רך והוא משקה ולא אוכל וברכתו שהכל אבל שארי שני מינים הולכין אחר הרוב כמ"ש במ"י ר"ח ושם נתבאר דארוז אע"פ שכרכתו מווננת מ"מ אין לו חשיבות דה' המינים שיחשב לעיקר אף כשהוא מועט והרי הוא כשארי מאכלים שהולכין אחר הרוב :

ב' ואין לשאול לפ"ו אצלינו שמכשלין תבשילין עם כשר ואנו מברכין על התבשיל הברכה המיוחדת לו ועל הבשר שהכל ליהוי חד מינייהו עיקר והשני מפל דאין זו שאלה דבמפילה המעורבת לא שייך עיקר ומפל אלא כשאוכלם ביחד כמו בשמכשלים גרופי"ן עם קמניות או עם תפוחי ארמה שלוקחין בכף אחת זה וזה ואם אפילו אם אינו נלקח בכף רק מין אחד ג"כ הוי מפל אבל הבשר אוכלין בפ"ע או קודם התכשיל או אח"כ אין זה עיקר ומפל וה"ה אם ליקט התפוחי ארמה מתוך התבשיל ואוכלן בפ"ע מברך עליהם כ"פ הארמה אם התבשיל ברכתו מווננת או שהכל וכן להיפך בששר כשחתכן לחתיכת קמנות ואוכלן ביחד עם התבשיל נעשים במילים ומפילים להתבשיל וכיוצא בזה בכל הדברים ופשוט הוא דכל זה מיידי כשאוכל תבשיל וכשר שלא בתוך הסעודה דלא אוכלם בתוך הסעודה כולם מפילים להלחם וברכת המוציא פוטרתן כיון דברים הבאים בתוך הסעודה שהפת פוטרתן כמ"ש במ"י קע"ו ע"ש וכן עימה ממולאת כפירות או בכצים או בגבינה כמו מיני טיגון שלנו הוה העיסה עיקר וא"צ ברכה על המילוי אפילו אוכל המילוי מעט בפ"ע אך אם נוטל המילוי מהם ואוכלם ואינו אוכל העיקר עתה כלל פשיטא שמברך על המפל הברכה הראויה לה מפני שכעת איננה מפל אלא עיקר וכה"ג בכל עיקר ומפל המעורבת :

ג' מפילה שאינה מעורבת כיצד כגון שאוכל רג מלוח ונוטל לוח בצל להמתיק המלוח ואוכל המלוח

הלב או שלא יוקנו בנרנו ואו א"צ על המפל לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה אבל כשאוכל תרבה לא שייך לקרותו מפל ולכן כל ירא אלקים מונעין את עצמם מליקח אפילו פת כל שהוא או נלוסקא כל שהוא לשם מפל אחרי שתיית מעט יי"ש כדרך העולם כי מי יוכל לשער זה:

י וכתב רבינו הרמ"א וי"א אם המפל חביב עליו מברך עליו ואח"כ מברך על העיקר עכ"ל וכבר תמהנו בסעיף ד' דאם הוא חביב עליו הרי אינו מפל וצ"ל דזהו לפי הרא"ש שהבאנו בס"י רי"א דחביב מקרי מה שחביב עליו תמיד ע"ש ולפי"ל דעתה אינו חביב עליו ולכן הוא מפל אך כיון שתמיד חביב עליו ולכן צריך ברכה בפ"ע ואין העיקר פומרה אם אין ברכתה כברכת העיקר (וכ"כ הגר"ם בסעיף ס' ומה שכתב עוד כזה וכן כמה דברים שכתב בס"י זה לא נחזרו לי פ"ט ודוק):

ז פשוט הוא כששורה פת ביי"ש או נלוסקא או לעקא"ך וסאר"ם אע"פ שכונתו להיי"ש הנבלע בו מ"ם הם עיקרים והיי"ש מפל ומברך המוציא וצריך נס"י או מברך מונות ופומר היי"ש הנבלע בו וכן כששורה ביין או בשאריו משקים ויש מי שמחלק בין קודם אכילה דאו מברך על הפת ובין לאחר אכילה

(מ"א סק"ג) ולענ"ד אין חילוק בזה דאם הוא בתוך המעודה הרי א"צ ברכה ואם הוא לאחר ברהמ"ו אצלינו שהכל נחשב בתוך המעודה כמ"ש בס"י קע"ו וודאי דגם או הפת עיקר וצ"ע ולא ראינו מעולם מי שיעשה כן לאחר ברהמ"ו וראוי למנוע מזה ואם ירצה במשקה לאחר ברהמ"ו ישתה המשקה לבדה ויברך עליה:

ח כתב רבינו הב"י בסעיף כ' מרקחת שמוניחים על ריקקים דקים אותם ריקקים היו מפילה למרקחת שהרבר ידוע שאין מתכוונים לאכל לחם עכ"ל שהמה באים רק לדבק המרקחת עליהם שלא יטנפו הידים ברבש ומ"ם אם אבל המרקחת בפ"ע ואח"כ אוכל הרקיקין צריך לברך עליהם מונות כיון שעששן לעיקר (מ"ז סק"ח) אך בזמנינו אינו מצוי זה ומברקן המרקחת להרקיקים כרי ליתן טעם בהרקיקים (מ"ח סק"ט) ולכן הוי הרקיקים עיקר והמרקחת מפל ומברקין כמ"ם בלבד וכן הדין בלעקא"ך ודע שיש מין מרקחת כאיהו מקומות שקורין איננבעלא"ך שמטננין קנמון עם אנונים ושקדים ותלו מי מהם העיקר ואם מערבין בהם פארפערלא"ך ואין כוננתם רק לדיוק בעלמא מברקין הארסה ואם לאו מברקין מונות:

סימן ריג דין להוציא אחרים בברכת הנהנין. ובו ז' סעיפים:

א הוי ישיבה כמו הסיבה לדידהו לפ"ו לדידן דלית לן הסיבה אין חילוק בין פת ויין ושאריו דברים דבישיבה אפילו פת ויין אחד מברך לכולם ושלא בישיבה אפילו בשאר דברים כל אחד מברך לעצמו עכ"ל:

ב ביאר הרבדים דבגמ' (מ"ז י') לא הוזכר דין שארי דברים כלל ורק בפת תנן התם דצריך הסיבה וכיון יש פלונתא בגמ' שם אם צריך הסיבה או די בישיבה או דגם הסיבה לא מהני מטעם דאין לזה קביעות ופסקו הפוסקים כהך לישנא דיון שוה לפת משום דיון חשוב ורובי משתאות הם ביין ובשאר דברים הכריעו מצד המבאר והסיבה וודאי לא שייך בהו דאין בזה קביעות כל כך ובלא ישיבה וודאי דא"א לאחד לצאת את האחרים שהרי אפילו בפת תנן הוי יושבין כל אחד מברך לעצמו ולדידן בלא ישיבה קבועה כל אחד מברך לעצמו וכ"ש באכילת אחרות דצריך ישיבה עכ"פ והישיבה צריך להיות ישיבה קבועה ואם דעתם למיעקר ממקום מיד לא מקרי ישיבה כלל ובל אחד מברך לעצמו (ממ"ח סק"ח):

ך וגם כל זה הוא רק בברכה ראשונה שעומדים להתחבר יחד כישבתם לאכול או לשנות והוי כקביעות דאו אחד יכול להוציא את האחרים אבל בברכה

א כבר נתבאר דברכת הנהנין אינה בברכת המצות שאחר יכול להוציא חבירו אפילו אם הוא כבר יצא ידי חובתו מטעם דכל ישראל ערבים זה בזה אבל בברכת הנהנין אינה כן ואם הוא לא נהנה עתה אינו יכול להוציא אחרים בברכתו דבזה לא שייך ערבות שאינה חובה על האדם ולכן אין המסרך מוציא אחרים אא"כ יאכל וישתה עמהם ואו יוצאין בשמיעתן אם הוא מכוין להוציאם לברך מתכוונים לצאת בברכתו ואפילו לא ענו אמן רשומע כעונה ובלבד שלא יפסקו דביכור בשעה שמברך המסרך וכן אם לא שמעו הברכה מתחלתה ועד סופה אפילו ענו אמן אין יוצאין ידי חובתן וצריכין לברך בעצמם וכן אם אינו אוכל ושותה עמהם ויברך בעדם הוה ברכתו לבטלה והם חייבים לברך בפ"ע (מ"ח סק"י) אא"כ ברכו עמו ביחד וענו אחריו מה שאמר:

ב בס"י קס"ו סעיף כ"א נתבאר דבמעודה לעניין ברכת המוציא אין המסוכין יוצאין בברכת המסרך אא"כ ישבו בהסיבה ולדידן הוה ישיבה סביב השלחן כהסיבה לדידהו דאנן לא דגילין בהסיבה וכתבו המור והש"ע בסעיף א' על כל פירות ושאריו דברים חוץ מפת ויין אם הוי האוכלים שנים או יותר אחד פומר את חבירו אפילו בלא הסיבה ומיהו ישיבה מיהא בעי ודווקא פת ויין דחשיבי בעו הסיבה ולדידן

ערוך הלכות ברכת הפירות סימן ריג ריד השלשה

בברכה אחרונה שעומדים להפריד צריכין ליחלק ואין אחד מוציא את חברו וכל אחד מברך לעצמו ואינו דומה לזיומן של ברהמ"ז דע"פ הזיומן כולם מתחברים יחד אבל בפירות לא שייך זיומן דאין זיומן לפירות וכמפורדים דמי ויראה לי דגם כשאוכלים פת הבאה בכיסנין שברכתך מוונת כיון שאוכלין בלא קביעת סעודה ובלא שיעור קביעת סעודה דינם כפירות ולא דמי לזין ששותין הרבה וכשאוכלין שיעור קביעת סעודה הוי צריך נמי והמוציא וברהמ"ז והוי כפת ממש :

ה וכוון שבגמ' לא נזכרה דין שארי דברים לכן יש מרבוהינו דס"ל דאדרבא כיון שאין בהם חשיבות לא שייך בהם כלל לא ישיבה ולא הסיבה ונחשבים כמפורדים תמיד וא"ל לאחד להוציא אחרים בשום פנים וזהו דעת רבינו הרמ"א שכתב וי"א דבכל הדברים חוץ מפת וזין לא מהני הסיבה וה"ה ישיבה לדין ולכן נהגו עכשיו בפירות שכל אחד מברך לעצמו עכ"ל וכתבו הגדולים דהאידינא גמ כיון אין קביעות וכל אחד מברך לעצמו לבר אהיין והפירות כאו בסוף הסעודה או בתוך הסעודה דאחד מברך לכולם המינו דמהני הסיבה או ישיבה לדין להפת מהני נמי לדברים אלו :

ז ודע דכבר בארנו כמה פעמים דאף במקום שאחד יכול להוציא את חברו ובגמ' (ג"י) משמע להדיא עדיף מפי כהנ"ג משום ברוב עם הדרת מלך מ"מ אין אנו עושים כן משום דרחוק הוא שכל אחד ישמע בכוונה מחבירו את הברכה ורק בקידוש והבדלה אחד מוציא לכולם אף בעמידה משום דמכניס עצמם לזה והוי קביעות (תוס' מ"ג סד"ה סו"ל) ויתבאר בס' רצ"ח וכן במגמר אמרו בגמ' שאחד מברך לכולם ומשמע דגם ישיבה א"צ והמעט משום שהריח עולה לכולם כיחד בשוה וגם אינה דבר הנכנס לגוף שיהא צריך קביעות סוף דבר וזאת קידוש והבדלה אין אנו רגילין כלל שאחד יוציא את השני בברכתו אלא כל אחד מברך לעצמו (עש"ת סק"א וסק"ב ואין ל"מ לדין ודו"ק) :

ח והנה להלכה כן המנהג פשוט שאין אחד מוציא

סימן ריד בכל ברכה צריך להיות שם ומלכות. ובו ד' סעיפים :

א"צ מלך העולם שהרי הפתיחה של הראשונה הולך על כולם :

ב וי"א שזה שאמרו חז"ל כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה וזה בברכת הנהנין וברכת המצות וברכות הראייה שהם הודאה להקב"ה בזה שייך להזכירו יתברך במלך העולם אבל תפלה שעיקרה היא כקשת צרכיו אלא שמקודם צריך לסדר שבחו של מקום בזה לא אמרו חז"ל ולכן אין בתפלה מלך העולם (נ"ח) כגם רי"ט וענין זה כתב הב"י כגם הרוקח ע"ש) והמעט נ"ל דכל ברכות שחשבונו כל מין אנושי נהנה מכריאתו יתברך ולכן צריך להזכיר מלך העולם אבל בתפלה המיוחד לנו שאומרים אלהינו ואלהי אבותינו וכו' מה שייך מלך העולם וברכת המצות אומרים מלך העולם מפני שאומרים אשר קדשנו במצותיו כיומר מכל העמים צ"ל מלך העולם כמובן :

ד כתב הרמב"ם בפ"א מברכות דין ה' העושה מצוה ולא בירך אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה כגון שנתעטף בציצית או לבש תפילין או ישב בסוכה ולא בירך מברך אחר עושה

א בכל ברכה צריך שם ומלכות והעולם ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם וכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה ואם דילג שם או מלכות יחזור ויברך ואפילו לא דילג אלא תיבת העולם לבד צריך לחזור ולברך דמלך לבד אינה מלכות (תוס' מ' ד"ה אמר) אבל אם דילג תיבת אלהינו משמע דא"צ לחזור וזה שבברכות שיש בהן פתיחה וחתומה ליבא בהחתומה מלך העולם משום דכיון שהזכיר בהפתיחה א"צ להזכיר בהחתומה וכשאומר בהתומה ברוך אתה ה' אדלעיל קאי (כנ"ל כוונת התוס' ע"ס) :

ב וזה שבברכת אבות בתפלה ליבא מלך העולם כיון שאומרים אלהי אברהם הוי כמו מלכות דאברהם אבינו המליך את הקב"ה על כל העולם כולו וכן בברכת מגן אבות כיון שאומרים המלך הקדוש שאין כמותו או האל הקדוש שאין כמותו הוי כמו מלך העולם (תוס' ע"ס) וכן באלהי נשמה למאן דס"ל שאינה סמוכה לברכת אשר יצר ואין בה מלכות כיון שמוכרז בה שהקב"ה בורא הנשמות וגופתם בגופות ואח"כ נמשל מהם ואח"כ מחוירם להם אין לך מלכות גדולה מזו (נ"ח) וברכה הסמוכה לחבירתה

ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רמז השלחן פד 167

לא כירך מכרך אח"כ ורק בברכת הנהנין אינו מכרך אח"כ ולא בברכת המצות ובאירנו זה ביו"ד סי' י"ט ע"ש :

עושה עדיין המצוה אבל אם הוא דבר שעברה המצוה אינו מכרך כגון שחמץ ולא כירך או כיסה הדם ולא כירך וכו' עכ"ל ויש חולקים עליו דגם בכה"ג אם

סימן רמז דין עניינת אמן אחר הברכות . ובו ה' סעיפים :

מ"ה: ונלע"ד המעם דהנה ע"י הברכה נשפע שפע של מעלה ועניינת אמן הוא לחזק הדבר שוודאי כן הוא ואינו מן הראוי שהארס יחזיק עצמו שהוא כראי שעל ידו תלך שפע הברכה ולכן הוא מנונה והאחר יכול לומר כן ולא בעצמו ורק אחר נמר עניין משנים או ג' ברכות יכול לענות בסופו אמן כמו שאנו עונין בברכה"ז אחר בונה ירושלים שהוא נמר ברכות של תורה דהמטוב והמטיב לאו דאורייתא ולא נהנו כן בשאר מיני ברכות ורבינו הב"י כתב שנהנו לענות אמן אחר ההללוך ואחר ישתבח ע"ש ורבינו הרמ"א כתב על זה וי"א שאין עונין אמן רק אחר ברכת בונה ירושלים בברכה"ז וכן המנהג פשוט במדינות אלו ואין לשנות ובמקומות שנהנו לענות אמן אחר ההללוך וישתבח יענה נ"כ אחר ברכת שומר עמו ישראל לעד עכ"ל ומצילא דבשבת ויו"ט יענה אחר הפורים סוכת שלום אך אצילנו אין המנהג רק בברכה"ז בבונה ירושלים ואולי כדי לעשות היכר בין דאורייתא לדרבנן ולכן לא נהנו בשאר ברכות כי אין זה חובה אלא היתר דבמיום מותר לענות אמן אחר ברכת עצמו ולא חובה :

א השומע יחד מישראל שמכרך איזה כרכה אפילו לא שמע כל הברכה אלא סופה חייב לענות אמן אפילו הוא אינו חייב בכרכה זו ומעשה כאחר מן הגדולים שלמד אצל רבו ותנוק אחד אבל פירא וכירך עליה בקול וזה הגדול לא ענה אמן ונזף בו רבו נזיפה גדולה כמו שמכור ביו"ד סי' של"ד ונהג נזיפה ואח"כ פייסו ומחל לו באופן שידרוש לכל העולם כמה גדול העונש מהשומע ברכה ואינו עונה אמן וסיפר לו מעשה נורא מעניין זה (לגוף בהקדמה) ולכך זה גם כששומע שעושין מי שבירך לאחר נכון לענות אמן ובוה מקיים מצוה ואהבת לדעך כמזך ולכן עונין אמן אחר הרחמן (מג"א סק"ג) :

ז כל המכרך ברכה שאינה צריכה ה"ז נושא שם שמים לשוא וה"ז כושבע לשוא ואמר לענות אחריו אמן ואע"ג דאין זו לאו דאורייתא ממש כנשבע לשוא וכמוציא ש"ש לכמלה דזהו הוכרת השם בלא ברכה אבל בכרכה אימרו מדרבנן (תוס' סוף ר"ה ורמ"ג נקדוסי' פ"ה) וזה שאמרו בברכות (ל"ג) דהמכרך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא אפמכתא בעלמא הוא (ס"ט) מ"מ אימור חמור הוא עד מאד ויש מי שרוצה לומר דהרמב"ם בפ"א מברכות דין מ"ז ס"ל דהוי דאורייתא (מג"א סק"ז) ואינו מוכרח (מ"ד סק"ה) ויש מי שכתב שכשהכויר לכמלה יחלוץ מנעליו וישב על הקרקע ויכניע א"ע ויבכש מג' שיתירו לו (ס"ט) כש רמכ"ן) והמקלל בשם כגון שאומר ייסרך ה' וכיוצא בזה עונשו גדול מאד (ס"ט) ולא ירבה בברכות חנם וכמו שבארנו בסו"ר ר"ן סעיף י"ב ע"ש (ובל דהיינו שכתב התנ"ח כגון סק"ו בארנו ס"ט) :

ב אבל אם היה המכרך כותי שעובדים להר גריזים או אפקורם או תנוק שאינו יודע כלל מה שאומר או היה גדול ושינה ממכנע הברכות אינו עונה אמן אחריו וכן אין עונין אמן אחר תנוק בשעה שלומד הברכות לפני רבו שמתר רבו לתנוקת הברכות בתקונו ואע"פ שהם מברכים לכמלה בשעת הלימוד אבל הגדול בלימודו לא יאמר השם כפירוש אלא יאמר השם וכן יאמר אלקינו וכן הדרושים ברכים ומכירים פסוק שיש בו שמות לא יפרש השם א"א יאמר השם ואף שיש מתירין נכון להתרחק מזה וכן אנהנו נוהגים אבל תנוק המכרך לפסור את עצמו ומכין מה שאומר והניע לתנוק עונים אחריו אמן וכן אחר תנוק המפסיר בבית הכנסת עונים אחריו אמן וג"ל דתנוקת שאינה בת חנוך אין עונין אחריה אמן עד שתהא בת י"ב שנה ויום אחד :

ג כתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' ועונין אחר עכו"ם אם שמע כל הברכה מפיו עכ"ל ואמת שנמצא כירושלמי בעין זה אבל יש חולקים וכן מנאר מרברי הרמב"ם בפ"א ומפירושו למשניות בפ"ח ע"ש והירושלמי הוא כפפ"ח דברכות ונלע"ד דאין כוונתו על מתח ברכה הקבוע אלא שאמר ברכה לאלהי ישראל וכיוצא בזה ע"ש :

ד אין עונין אמן רק אחר ברכת אחר ולא אחר ברכת עצמו והעונה אמן אחר ברכתיו ה"ז מנונה (גמ')

סימן רמז דיני ברכת הריח . ובו י"ד סעיפים :

הריח כלומר שלא נאמר דא"צ ברכה אלא דבר הנכנס לתוך הגוף כאכילה ושתייה שההנאה מורגשת וכוה שייך לומר שאמור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה ולא בריח

א איתא בברכות (מ"ג) מניין שמכרכין על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל י' איהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אמור זה

ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רמז השלחה

בריה בעלמא שאינו נכנס לגוף כלל ולזה קריש מקרא דגם על הריח הטוב יש חיוב ברכה וקראה הנאת הנשמה משום רלגבי אכילה ושתייה הוא תענוג דוחני המיוחס לנשמה ולא לגוף ולכן כביכול גם על הקט"ה כתיב ריח נחוח לה' לכן נקרא ריח מפני שהוא עניין רוחני ;

ב ולכן כשם שאמר לישאל ליהנות ממאכל וממשקה קודם ברכה כמו כן אמר ליהנות מריח טוב קודם שיברך ויברך קודם הריח כמו שמברך קודם האכילה והשתייה ואע"ג דלא דמי דבאכילה ושתייה אם יברך אח"כ הלא לא יהיה עובר לעשייתו משא"כ בדיח יריח ויריח מ"מ עיקר הברכה היא קודם שיריח כמו באכילה ושתייה (נ"מ) ופשוט הוא דכזה לא דמי לאכילה ושתייה אם לא בירך קודם דאלו אכל ושתה בלא ברכה אמר לברך אח"כ ובריה לא שייך זה דיברך ויריח עוד ואין בריה רק ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה דהנאה מועמט היא כלומר דכל ברכה אחרונה צריכה שיעור כזית או רביעית ובריה לא שייך זה (כ"ל כוונת רש"י בנה"י נ"ב והט"ו סק"א פ"י מפני שדומה לנתעל כמעין ע"ש ולא ידעתי למה הוצרך לזה) ;

ג ומפני שהיא הנאה מועמט לכן האכילה והשתייה קודמת לה אם באו שניהם בבת אחת כמ"ש המור ס"ם רי"ב הביאו לפניו יין ושמן טוב להריח בו ואחז את היין בימינו ומברך תהלה עליו ואח"כ נוטל השמן בימינו ומברך עכ"ל וכן הוא בגמ' (מ"ג) ומשמע זה אין מברכין שהחיינו על הריח וגם מפני שמתקיים משנה לשנה (מנ"א סק"א) והנה כמה מיני תענוגים יש שאין מברכין על זה כגון רחיצה בחמין וסביה וכן על זמר ערב או על אור הנר כשיושב בחשך לברך כמוצאי שבת וכיוצא בהם מפני שכל תענוג שאינו נכנס לגוף א"צ ברכה ומ"מ ריח שאני שהרוחניות שבו נכנס לתוך גופו וכל האיברים מתפעלים מזה אלא שהיא הנאה רוחניות ולכן כינוה להנאת נשמה ואינה דומה לכל מה שחשכנו ;

ד ויש שתמהו למה אין אנו מברכין כשאיפת עשן מאבא"ק בפיו או בנחיריים אף שיש בהם ריחות טובות ואין זה תמה כלל דירוע שעיקר דבר זה לא נעשה בשביל ריחו הטוב ואדרבא הוא חזק ומר עד שיש הרבה בני אדם וכיוצא בהם מפני שאין יכולין לסבול כלל הריח הזה והוא נעשה תחלתו לרפואת האיצימוטא ולביטול מחשבות ולכלות העת ולכן גם אם יש שמערב בו ריח טוב אין כוונתו בשביל הריח הטוב אלא לגרש הריח החזק והמר שבחמאבא"ק והוי בשמים של בית הכסא שאין מברכין עליו כמו שיתבאר במי' רי"ז ;

ה וכמו שיש במאכלים כמה מיני ברכות כדי לברך בכל מין ומין מעין הברכה כמו כן בריח שצריך

לברך ברכת הריח כפי הדבר שממנו בא הריח כיצד אם זה שיוצא ממנו הריח הוא עץ או מין עץ מברך בורא עצי בשמים כלומר שהקט"ה בורא עצים שנותנים ריח טוב ואם הוא עשב מברך בורא עשבי בשמים ואם הוא פירא שאוכלין אותה ונותנת ריח טוב כמו אתרוג או תפוח טוב מברך הנותן ריח טוב כפירות ואם אינו לא מין עץ ולא מין עשב ולא מין פירא כמו המור שהוא מין חיה מברך בורא מיני בשמים והוא ברכה כללית כמו שהכל באכילה ושתייה ולכן כמו שבשם אם אמר על כולם שהכל יצא כמו כן בריח אם אמר על כולם בורא מיני בשמים יצא וכמו שבשם ברבר שיש ספק בברכתו מברך שהכל כמו כן בריח מברך בורא מיני בשמים שהיא ברכה כללית אבל אם בירך על מין עץ בורא עשבי בשמים או להיפך לא יצא וחזור ומברך וכן בריח שכפירות ולכן אנו מברכין במוצאי שבת תמיד בורא מיני בשמים ואין מדקדקין למקורן של הבשמים מפני שאין אנו בקיאין כל כך ובברכה זו יוצאים על כל מיני בשמים כמ"ש ;

ו זה שאמרנו דהמריח בפירא שיש בו ריח טוב מברך והו בשמנלו עתה להריח בו או שכוונתו לאוכלו וגם להריח בו אבל נמלא לאוכלו ולא להריח בו אע"פ שממילא מעלה ריח טוב אינו מברך שהרי אינו עשוי לריח לפיכך צריך שתהא כוונתו לשם ריח אבל בדברים העשויים לריח אפילו אין כוונתו לריח אלא שנוטלו להעמידו במקום אחר כיון שעולה ממנו ריח טוב מברך (כ"מ ממנ"א סק"ה ומש"ע ע"ס) ומ"מ למעשה צ"ע דכיון דאינו מתכוין להריח למה יברך ואי משום רהוה פסיק רישא דבע"כ מריח בו כמרומה שאין שייך סברא זו ולנבי ברכה (אך מפסחים כ"ה) : משמע להדיא לאפשר ולא מכיון הוי כמכיון לרצא ע"ש ולכן כ"ל לאסר לנו שלא לרצוא ולטלטלה לריח לברך ואס' א"ל לו כגון סגריץ להמקס ומיזאל בזה הוי אי אפשר ולא מכיון וא"ל לברך ודו"ק) ;

ז כשנוטל הפירא לאכול ולהריח בו יש מי שאומר דמקדים ברכת האכילה לברכת הריח (ע"ת) שברכת האכילה קודמת ויש מי שאומר דבין דהריח בא לו תיכף מקדים ברכת הריח (פ"ר סק"ו) וכן נראה עיקר ואתרוג של מצוה כחן המיכות י"א שאמר הריח בו לפי שהוקצה למצותו כל ימות החג וי"א שמותר להריח בו שלא הוקצה אלא מאכילה ולא מריח ולכן נכון שלא להקדים בו ואם מריח אינו מברך דספק ברכות להקל (מנ"א סק"ב) ודע דזה שאמרנו דע"ל פירא שיש בה ריח טוב מברך הנותן ריח טוב כפירות אפילו הפירא אינה ראויה לאכילה רק ע"י תערובת מ"מ נקראת פירא של אכילה ומברכין ברכה

על

ז (ע"ס סק"ד) ;

ואם הוא גדל בשדה מברך בורא ועשבי בשמים עכ"ל ואין אנו יודעים מינים אלו כלל ועשבי צ"ל העי"ן בחיריק והש"ן בשו"א והכ"ת בצירוי (ט"ז סק"ג) ומעם המפרש בין גדל בגינה ובין גדל בשדה דבגינה משקין ומשמרין אותו אף בשנתייבש העץ לפיכך ברכתו עצי בשמים אבל בשדה אין משקין אותו ואין משגיחין עליו ואינו מתקיים אלא ברכתו וכשהוא עשב ולכן ברכתו עשבי בשמים :

יא היו לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים ומיני בשמים מברך על כל אחד הברכה הראיה לו כמו במיני מאכלים שאין לכוללן לכתחלה כולם בברכת שהכל וה"ל אין לכוללן במיני בשמים ומברך מקודם עצי ואח"כ עשבי ואח"כ מיני בשמים וממחר נראה דבשמים כשכולם לפניו מברך בורא מיני בשמים ומפירת הכל ומעמו נראה דלא דמו למאכלים דהריח בא מכולם כאחת וצריך לברך על הכל כאחת ורבינו הרמ"א כתב בסעיף י' הו"ל ואם בירך על כולם מיני בשמים יצא עכ"ל ואינו מוכן מאי קמ"ל הא כבר נתבאר זה בסעיף א' אלא דכוונתו שמתר לעשות כן לכתחלה :

יב הביאו לפניו הדם ושמן להריח בהם אם ברכותיהן שוות מברך על ההדם ופותר את השמן ודמים יותר חשוב משמן וזהו לנידחת הרי"ף והרמב"ם ולנידחת רש"י ותוס' (מ"ג) : מברך על השמן וממחר את ההדם ואם אין ברכותיהן שוות מברך על ההדם תחלה ונשלו בימינו דעל מה שמברך צריך לאחוז בימינו דברכת ההדם היא עצי בשמים וחשובה יותר כמו שבפנה"ע קודם לשהכל (ומחוץ קושיית הגמ"א סק"ט) :

יג כומן הש"ם היו מביאין מונמר בנמר הסעודה ומניחין עליהם נחלים שתעלה הריח לפני המסוכין ומאימתי מברכין על המונמר משיעלה קיטור עשני קודם שיגיע לו הריח כדי שתהא הכרחה עובר לעשייתן אבל לא יברך קודם שיעלה קיטור העשן דבעינן סמוך לעשייתו כמ"ש בס"י ב"ה לעניין תפילין ע"ש והמונמר ג"כ דינו ככל הבשמים אם הם של עץ מברך בורא עצי בשמים ואע"פ שהריח בא אחר שריפתן מ"מ עיקרם של עץ ואם הם של עשב מברך בורא עשבי בשמים ואם של שאר מינים בורא מיני בשמים ואצלינו יש מונמר שלוקחים מכות רוקח ענולים קמנים שחורים ונותנים אותם בבוקר על החלונות ומדליקין אותם ונותנים ריח טוב ואם הכוונה בשביל הריח מברך בורא מ"ב ואם הכוונה להעביר ריחות רעות א"צ ברכה כמו שיתבאר בס"י רי"ז :

יד וכתב רבינו הרמ"א בס"ם זה י"א דהמריח בפת חם יש לו לברך שנתן ריח טוב בפת וי"א דאין לברך

ח על אנו מוסק"ש שהוא עיקר הפירא ועל קניול"א שקורין צימרינ"ג וקלא"ו שהוא נענעלא"ך אף שאינו עיקר הפירא מ"מ כיון שעיקרו עומר לאכילה ולכן שם פירא עליו לריחו וכן כל מיני בשמים שעיקרן לאכילה אף שצריכין תקון מ"מ מברך הנותן ריח טוב בפירות אבל על הורד שקורין ראו"א ועל הקנמן שהוא עץ אינדי"א ועל מי הורד שקורין רויו"ן וואסע"ד ועל הלכונה ומצמיכו"י והוא מין שרף הנוסף מאילן וכיוצא בהם מברך בורא עצי בשמים ואע"פ שראוין לאכילה ע"י מרקחת מ"מ אין עיקרן עומדין לאכילה אלא להריח ולכן מברך בורא עצי בשמים כיון שמיין עץ הם ולא מין עשב וכן בכל דבר שהקלה שלו קשה הוה בכלל עץ ולא בכלל עשב :

ט על שמן אפרסמון שהוא שמן יקר מאד ונידולו רק בא"י ולכבוד א"י תקנו עליו ברכה מיוחדת בורא שמן ערב ושמן וית שכתשו או מחנו עד שמפני זה חור להיות ריחו נודף מברך עליו בורא עצי בשמים שהרי היות הוא עץ אבל שארי שמנים שאינם נדילים על העץ אם ריחם נודף מעצמותם ברכתן בורא מיני בשמים ועצי בשמים שהרי אינם מעץ ואם נתנו בהשמן מיני בשמים שמפני זה ריחם נודף כמו שמן המשחה שהיה כמקדש אם כישמו השמן בעצי בשמים מברך בורא עצי בשמים ואם בעשבי בשמים מברך בורא עשבי בשמים והולכין אחר הבישום כשהבישום נשאר שם בהשמן ואם היו בו עצים ובשמים מברך בורא מיני בשמים ואם סיננו והוציא ממנו הבשמים י"א שמברכין עליו בורא שמן ערב כמו על אפרסמון מפני שהשמן עשה ערב בזה וי"א שאין מברכין עליו כלל מפני שאין עריבות זו ממנו אלא שקל"ט מדבר אחר והוה כריח שאין לו עיקר ואין מברכין עליו והוה כמונמר של בלים שיתבאר בס"י רי"ז שאין מברכין עליו כעין טעם זה ע"ש וכיון שרפף הוא נכון ליהרר מלהריח בו ואם הריח אינו מברך דמסק ברכות להקל ויש מי שאומר שמברך בורא מיני בשמים (ב"ה) שאינם דומים לכלים מונמרים שלא קלטו הריח מעיקר הבישום ובא"י יש רק ספק על הברכה ובורא מיני בשמים פוסר את הכל (ס"ג) ויש פנים לכאן ולכאן (ענג"א סק"ג והט"ו בס"י רי"ז סק"ג כתב ג"ל לברך מ"ה) :

י כתב רבינו הב"י בסעיף ו' סימלק והילפי דימא מברך בורא עצי בשמים סימלק יש מפרשים ורומארי"ן ויש מפרשים יאסמ"ן ויש מפרשים שהוא עשב שיש לו שלש שורות של עליון זו למעלה מזו ולכל שורה שלש עליון והילפי דימא הוא שבולת נרד שקורין אישפיק"ק וזהו שפוגענא"ד (ט"ו) סיגלי והם ויאולי"ש בורא עשבי בשמים נגי"ם והוא תבצלת וי"א שהוא לירי"א אם גדל בגינה בורא עצי בשמים

ערוך חלכות ברכת הפירות סימן ריו השלשה

עליהם דאין להניח בשביל הריח ונראה דהמריח בקליפות הפירות שיש להם ריח טוב כמו אפאלצ"ן וכדומה אם כוונתו להריח צריך לברך מנתן ריח טוב בפירות:

לברך עליו לכך אין להריח בו עכ"ל ולא אכין איזה ריח טוב יש בפת ואולי בפת העשוי בחמאה ובבשמים ומימינו לא שמענו לברך על זה וכמה ריחות טובות שעולות ממיני תבשולין כשהם חמים ואין מברכין

סימן ריו על איזה בשמים מברכים ועל איזה אין מברכין. ובו ו' סעיפים:

א עיקרו לבשמים (ולפי הכ"ח שנסמך הקודם א"ש דלאן מיירי שלא כיון להריח וכו' דמי לבשמים של בית הכסא וכן כפירות אם לא כיון להריח אינו מברך וכשמרחץ דכוונתו כעל הנוסח שיריחו בו הייב לברך אף כי לא נתכוין להריח ועדיף מפירות וכו' מלשון הרא"ש שם ע"ש ולפי"ו גם כחדר שמונה שם נשמים הרכה אם כיון להריח צריך לברך דהוה כפירות אבל להט"ו טע"ג ודו"ק):

ב ולענ"ד נראה דאם נכנס לאיזה עניין שהיה צריך אז אינו מברך אא"כ כיון להריח ובלא כיון הוה לא אפשר ולא מכויין אבל אם לא היה צריך לשם כלל אלא נכנס לשהות שם מעט או אפילו לא כיון להריח צריך לברך ובמונה בחדר צריך תמיד כוונה:

ד אין מברכין על הריח אא"כ נעשו להריח כלומר אע"פ דבכל ריח טוב מברך אע"פ שעיקרו לא נעשו להריח כמו ריח טוב שבפירות וכ"ש אם עיקרו הוא להריח מ"מ אם זה הריח נעשה לשם כוונה אחרת כמו לבטל איזה ריח רע או להעביר וזהמת הידים או שהריח ילך דווקא למקום אחד או שכוונת הריח הוא לשם איזה סוד מברכין על ריחות באלו דלברכה צריך ריח טוב בלא רע ובלא איסורים ושלא יכוין שילך הריח למקום אחר:

ה לפיכך אין מברכין על בשמים של מתים הנתונים למעלה מהמטה לפי שאינם עשויים אלא להעביר מרחונו של מת אבל הנתונים למטה מהמטה מברכים שהם עשויים לכבוד החיים שיריחו בהן וכן אין מברכין על בשמים שהאיסמנס מוליך עמו לבית הכסא שאינם עשויים אלא להעביר המרחונו של בית הכסא ולא על שמן שסכין בו הידים אחר האכילה שאינו אלא להעביר וזהמת הידים ולכן אין מברכין על הבורית שקורין זיו"ף שיש בהם ריחות טובות לפי שעיקרו של בורית הוא להעביר וזהמת הגוף והראש (ערכ"י ותוס' ג"ג ד"ה אין ומג"א סק"ה):

ו וכן מוגמר שמוגמרין בו את הכלים אין מברכין לפי שהריח הוא נעשה אלא בשביל להכניס הריח להבגדים וזהו כריח העשוי להעביר את הוהקמא כיון שיש להריח תכלית אחר וכן המיח בכלים שהם מוגמרין אינו מברך לפי שאין שם עיקר בושם אלא ריח בלא עיקר כן כתב הרמב"ם בפ"ט דין ח' ולכן המריחים

א הנכנס לחנותו של בושם שיש בו מיני בשמים הרבה והוא כיון ליהנות מהריח (ע"ז סק"ח) מברך בורא מיני בשמים שכולל הכל כמ"ש בס"י הקודם ואם ישב שם כל היום אינו מברך אלא אחת נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם שמכויין להריח ודווקא שלא היה דעתו לחזור אבל היה דעתו לחזור לא יברך ודווקא כשהיה דעתו לחזור מיד (מג"א סק"ב) ואע"ג דבדברים שאין מעונינים ברכה לאחריהם במקומן נתבאר בס"י קע"ח דבשנינו מקום צריך לברך וכ"ש בריח שאין ברכה אחרונה כלל וא"כ גם כחור מיד היה לו לברך דאינו כן דבשלמא בשם אוכל דבר אחר ממה שאכל מקודם שכבר נאכל אבל בכאן הא מריח באותן בשמים שהריח מקודם ולכן בחור מיד א"צ ברכה (ע"ז סק"ג) ואם באמת מריח בבשמים אחרים אפשר שצריך לברך (ע"ז אך דו"ל כיון דבבשמים אינו מחוסר מעשה דמיד כשנכנס מריח לכן לא דמי לאכילה ואפילו בבשמים אחרים א"צ לברך כשנכנס מיד (ע"ז) ופשוט הוא דאם נכנס לחנות בושם אחר צריך לברך פעם אחרת (ודע דזה שנתנו דכעין שכוין להריח והוא מתי"ז וכו' לא כתב כן אלא דכיון דעשוי להריח כמו שיתבאר לכן אפילו לא כיון להריח הייב לברך והמכסין לו הא"ר ע"ש ולדברייהם הנכנס לאשטיו"ק הייב לברך ולענ"ד עיקר כהט"ו דהוה לא אפשר ולא מכויין דמחור כפסחים כ"ה: דמותר ע"ש וכ"ש לברכה והכא מקרי לא אפשר שהרי מוכרח ליכנס שם לאיזה עניין וכמנ"ל שנתנו בס"י הקודם סעיף ו' ע"ש וה"ש מהגה העולם ודו"ק):

ב ודע דבגמ' (ל"ג י) הקשו על דין שנתבאר דאין יברך על חנותו של בושם והא לא לריחא עבירא ומתוך דעשוי לריח דכוונתו בעל הבושם שילך הריח ויריחו כרי שיבואו לקנות ממנו ע"ש ולפי"ו בשמים המסוגרים בחדר ולא בחנות העשוי למכירה א"צ לברך וכן פסקו הגדולים (מג"א סק"ה) והגמ' מדמי זה לבשמים של בית הכסא שאין מברכין עליו מפני שהוא להעביר ריח רע ע"ש ולכאורה הא אינו דמיון כלל דכשנעשה להעביר ריח רע הלא לא נעשה בשביל ריח טוב אבל בושם העשוי למכירה ויש בו גם ריח טוב למה יגרע מריח של פירות העשויים לאכילה ומ"מ אג מריח בהם צריך לברך וכמו ריח של מאכלים טובים אם כיון להריח בהם מברך ולמה יגרע חנותו של בושם מאלו הדברים ואדרבא חנותו של בושם

נשיקה או לידו קירוב בשר (עמ"ס סק"ו והקיג עליו
ה"ל נספ"ו) וכן בשמים של רוב כוכבים ומזלות אין
מברכין עליהן לפי שאמור להריח בהם ולכן מסיבה
של עובדי כוכבים אין מברכין על בשמים שלהם
דסתם מסיבתם לכוכבים ולכן אם היה הולך חוץ לכרך
והריח ריח טוב אם רוב העיר עכו"ם אינו מברך ואם
רוב ישראל מברך ואם נתערב ריח שמברכין עליו
בריח שאין מברכין עליו הולכין אחר הרוב ואין
להאריך בדינים אלו ואין אנו מורגלים כלל בריחות:

סימן ריח דיני ברכות על ניסים שנעשו. ובו י"ב סעיפים:

היום והירדן מליאים אלא שבמקום הזה נבקעו הים
והירדן וא"כ ה"ה מביכות ירושלים בשרואים המקום
שנפלו בו חיל סנהריב ג"כ היו צריכין לברך ורבותינו
לא כתבו כן ואמת שכתבו זה נגד אכני אלנביש
(מוס' נ"ד: ד"ף אכני) ובודאי שלא דמי לזה אבל
נגד הים והירדן למה לא דמי ומדברי המרדכי שם
משמע דמקומות שעברו ישראל היום והירדן ידועים
יותר ממקום שנפלו בו חיל סנהריב ע"ש ולא ידעתי
לכוין הרברים והם בעצמם כתבו שהמקום ידוע סביב
לירושלים וצ"ע (נס דברי המג"א סק"א ז' ע):

ד על נס שלא נעשה לכל ישראל או לרוב ישראל
אלא למקצת ישראל ואפילו נעשה לכמה שבטים
מ"מ כיון שאינם רוב ישראל אין מברכין עליו ואע"פ
לדעניין הוראת כ"ד קי"ל דשבת אחד איקרי קהל
כמ"ש הרמב"ם בפ"ד משגנות מ"מ לא לכל הדברים
כן הוא והרי לעניין פסח הבא בטומאה לא נחשבו
רוב האמנם בהוראה שאני דכתיב קהל ושבת אחד
איקרי קהל אבל לא ציבור (מג"א סק"ג) ועוד דבהוראה
כיון שהיה לכל שבת סנהדרי השבת נחשבים ציבור
לעניין שגגת הוראה ולא בשאר דברים:

ה ברכות אלו בהרבה מברכות הראייה שחיוכן
משלשים יום לשלשים יום והיינו לכד שני ימים של
הראיות ואם עוד פסח בתוך זמן זה א"צ לברך
דכל שלשים יום כדבר הרש"ע ולכן נקרא חודש הוא
לשון חדש שהלכנה מתחדשת בו וישראל נמשלו
ללכנה ואם כי אינו בצמצום שלשים מ"מ והו דרך
המציע דאין מחשבין שעות לחדש ולכן גם כפדיון
הבן ובאכלות ובנפל החשבון הוא על שלשים וכן
בברכות הראייה דאחר שלשים חובה לברך כמו
בפעם הראשון:

ו הוראה מקום שנעשה נס ליחיד או להרבת יחידים
אינו מברך אך היחיד ששאל על הנס מברך בשם
ומלכות ברוך וכו' שעשה לי נס במקום הזה ואפילו
אין הנס ניכר מתוך המקום (מג"א סק"ג) דלא על
המקום מברך אלא על נס גופו וכן כל יוצאי יריכו
בנים ובנות מברכים ברוך וכו' שעשה נס לאני או
לאבתי

המריחים ככלי שהיו בה בשמים או נדוכו בה בשמים
וקלטה הכלי הריח אין מברכין על זה (פ"ו מק"ב)
לפי שהוא ריח בלא עיקר:

ז בשמים של איסור כיצד אשה שנושאת עליה
בשמים כדי שיריח ממנה ריח טוב ויקרבו אליה
אפילו היא פנויה אמור לברך על בשמים כאלו שהן
סיוע לדבר עבירה והוה בשמים של ערות ולכן כשקופה
של בשמים תלוי בצוארה או כידה או כפיה אמור
להריח בהם ואמור לברך עליהם שמא יבא לידו

א אע"פ שקוימינו ועמיתינו תמיד הוא בנס כמו
שאנו אוברים בתפלה במודים ועל נסוך שכל
יום עמנו ועל נפלאותיו ומזכותיו שכל עת וכו'
מ"מ כל זה הם ניסים נסתרים וברובים בהמכע אבל
הרואה מקומות שנעשו נסים לאבותינו בגלוי כמו
ביציאת מצרים וכו' וצא בזה מחוייבים אהנו לברך
בשם ומלכות ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם
שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה וכך שנו חכמים
במשנה דהרואה בריש פ"ד דברכות דייסי אבותינו
נוגעים גם לנו בכל דור ודור כמו שמברכים על הימים
שנעשו בהם נסים לאבותינו כחגובה ופורים שעשה נסים
לאבותינו בימים ההם כומה"ו כמו כן אנו מברכין על
המקומות שנעשו בהם נסים לאבותינו וברכות אלו
הם בשם ומלכות כמבואר בירושלמי ובמ"ל לפינן לה
קמ"ש שאמר יתרו ברוך ד' אשר הציל אתכם מיד
מצרים (והטור קניא נספ"ד דברכות אלו אינם נסם
ומלכות וכל רבותינו חולקים עליו ע"ש):

ב ואלו הן המקומות כנון מעברות הים המקום
שעברו ישראל את הים ומעברות הירדן מקום
שעברו ישראל את הירדן ומעברות נחלי ארנון והם
העמקים שטמנו א"ע האמוריים בהם להרוג את ישראל
אך ארון הקדש הולך לפניהם היה משה את הארץ
ונדבקו ההרים זל"ו ונהרגו כולם ויצא הים שלהם
וראו ישראל את הנס הגדול הזה ואמרו שירה והיינו
דכתיב ואשר הנחלים וגו' או ישיר ישראל וגו' ואבני
אלנביש שנפלו מן השמים על הבנענים כדכתיב
כיהושע ויהי בנוסם מבית חורון וה' השליך עליהם
אבנים גדולות ואבן שבקש עונ. לזרוק על ישראל ואבן
שישב עליה משה בעת מלחמת עמלק וחומת יריחו
שנפלה תחתיה כלומר המקום של החומה על כולם
מברך בשם ומלכות ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום
הזה וכן כל ברכות הראייה שיתבארו הם כשם ומלכות:

ג והנה בהניסים שנתבארו יש מהם שרואים הנס
ממש כמו שהיה כמו אבני אלנביש והאבנים של
משה ושל עות אבל מעברות הים והירדן הלא עתה

הוא ולא זרעו ויאמר ברוך וכו' שעשה נס לרבי במקום הזה ודווקא רבו מובהק וי"א דאם רואה האדם שנעשה לו הנס מברך עליו כמו שמברך על המקום שנעשה לו הנס כלומר דאם היה חייב לברך על המקום כגון בנו או תלמידו מברך עליו נ"כ דאם נרע האדם מהמקום וראה מיתרו שראה את משה וישראל וברך (לנוס) :

י על נס של אדם מסויים כמו יואב בן צרויה וחביריו וכן על נס של אדם שנתקשר בו שם שמים כמו דניאל וחביריו ולכן הרואה גוב אריות שהשלך בו דניאל או כבשן האש שהושלכו בו הנחיה מישאל ועוריה מברך ברוך שעשה נס לצדיקים במקום הזה ויש מנגמזין בברכה זו של אדם מסויים ונתקשר ש"ש על ידו (מנ"א קט"ט) ויש מקיימין זה (ע"א"ל ומח"ט) ועתה בוודאי אין למצא כאלה :

י"א הרואה אשתו של לוט מברך שמים עליה הוא אומר בא"י אלהינו מה"ע דין האמת ועל לוט היא אימר בא"י אמ"ה וזכר הצדיקים והיינו אברם אבינו שבזכותו ניצל לוט (רש"י) כן הוא בגמ' ונראה דהברכה על לוט הוא רק דרך אגב דמפני שמברך על אשתו לכן ממילא מזכיר את לוט נ"כ אבל בלא זה לא היה שייך ברכה על זה וכן משמע בלבוש עיון שם :

י"ב כתב רבינו הב"י בסעיף ט' י"א שאינו מברך על נס איא בנס שהוא יוצא ממנה העולם אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדותיו כגון שבאו גנבים בלילה ובה לרדי סכנה ונצילו וכו' יוצא אף אינו חייב לברך ויש חולק וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות עכ"ל וכתבו על זה דאין מי שחולק בזה דאין יעלה על הדעת להקרא נס מה שהוא בדרך הטבע (מנ"א סק"ג) ואם כי יש לתרץ בדבריו אך לדינא אין נ"כ ואין מברכים רק על הנס היוצא מחד הטבעי ועל של טבעי מברכין ברכת הגומל כמו שיתבאר בס' הבא :

צדיקים יהודות . ובו י"ג סעיפים :

חיותינו וקיימנו הם ע"פ נסים ולא בטבע כמו שאנו אומרים על נסוך שבכל יום עמנו וכו' והמתכוון בחיי עמ"י באריות גלותינו ונידול פורינו ראה יראה בעיניו פקחות כי ד' שוכן בקרבנו תמיד כמו שהבטיחנו בתורתנו הקדושה ואף גם זאת וגו' והו מאמרם ז"ל נלו לבבל שכינה עמהם וכו' כלומר שהכל רואים שקיים בנ"י אינו בטבע בלל וכלל ואף גם בהדרות העושים מעשים לא טובים עכ"ל שכינתו לא שר ממנו כדכתב השוכן אתם בתוך טומאותם אלא שמיים אותנו ועל זה נאמר יסוד יסרנו וכלמות לא נתנני וזהו כלליות מצבינו בכלל ובפרט :

ג אך הנסים נחלקים לשני קצוות עם דרך המיצוע והיינו

לאבינו במקום הזה ואפילו יוצאי יריכו שנוולו קודם לנו מברכין (מנ"א סק"ו) ואם יש לו לכרך נס ברכת הגומל יתבאר בס"מ רי"ט ע"ש :

ז ודע דזה שכתבנו דיוצאי יריכו חייבין לברך כן כתב רבינו הב"י כלשון הזה בסעיף ד' ע"ש האמנם צריך ביאור דהנה בגמ' לא נמצא כלל על יוצאי יריכו בר"פ הרואה ע"ש אלא דהר"ף כתב שם דאיהו ובריה ובר בריה חייבין לברך וכו' הרמכ"ם בפ"י דין ט' דהוא ובנו וכן בנו חייבין לברך וכו' המור בשם רב האי גאון ע"ש ורבינו הב"י בספרו הגדול פסק כן ע"ש ולפ"ז לא היה לו לרבינו הב"י לכתוב בש"ע יוצאי יריכו אלא דהמור הביא י"א דלאו דווקא בן בנו אלא ה"ה כל יוצאי יריכו כלומר עד סוף כל הדורות ע"ש וזהו כוונתו בש"ע אבל יש לעיין דהא פסק ברכות להקל ועוד דא"כ כמה שפסקו דננס של שבט כל ישראל פטורים מהברכה והיה להם לברך דבני אותו השבט חייבים ולכן לדינא נלע"ד דרק בנו ובן בנו חייבים לברך בשם ומלכות ולא שארי הדורות והטעם נ"ל משום דאיתא במדרש דעד דור רביעי רחמי האב על הבן ואף דמשמע דגם דור רביעי בכלל מ"מ לעינין זה דהטעם הוא משום כבוד אביו דמטעם זה גם יוצאי חלוצי הקודמים חייבים בברכה וכו' וידוע לכל היותר אינו אלא כבן בנו כמ"ש רבינו הרמ"א ביו"ד ס' ר"מ ע"ש (כנלע"ד) :

ח ומי שנעשו לו נסים הרבה בהגיעו לאחר מהמקומות שנעשה לו נס צריך להזכיר גם שאר המקומות ויכללם כולם בברכה אחת והיינו שיאמר שעשה לי נס במקום הזה ובמקום פלוני ובמקום פלוני ואין לו להזכיר פרטי הנס אלא המקומות שנעשו לו בהם הנסים (ט"ו סק"ה) ומקדים הנס שבמקום זה (גמ') :

ט על נס של רבו צריך לברך כמו שמברך על נס של אביו וזהו מפני כבוד רבו ופשוט הוא דווקא של

סימן ריט דיני ברכת הגומל וד'

א אמרו חז"ל (ג"ד) : ארבעה צדיכין יהודות יודדי הם הולכי מדבריות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא וכולן מפורשין בתהילים (ק"ז) תודו לד' וגו' יאמרו גאולי ד' אשר נאלם וגו' תעו במדבר וגו' ויצעקו אל ד' וגו' וירדו חסדו וגו' עיר מושב יודו לד' חסדו וגו' יושבי חשך וצלמות וגו' ויצעקו אל ד' וגו' יוצאים מחשך וצלמות וגו' יודו לד' חסדו וגו' ויגיעו עד שערי מות ויצעקו אל ד' וגו' יודו לד' חסדו וגו' וירדי הים באניות וגו' ויצעקו אל ד' וגו' יודו לד' חסדו וגו' וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו :

ב ביאור הדברים כמ"ש בריש ס' הקודם שכל

בהיינו הקצה האחד כשהמים נלוים ויוציאים מנדר המבוע לנמרי כמו נמי מצרים וכדומה ועל כאלו צריכים לכרך ברכה שעשה נסים לאבותינו או שעשה לי גם וזהו הדינים המבוארים בחס"י הקודם והקצה השני הנסים הברוכים לנמרי בהטבע כמו כד פרנסתינו וכל קיומנו ועל זה לא שייך ברכה פרטית ויוציאים בהתפלות התמידיות שמוכירים בהם הודאה מודים אנחנו לך וכו' ועל נסוך וכו' :

ד' ויש עוד מין שלישי והוא ממוצע בין הנסיות ובין המבעיות והיינו שהענין הולך במבוע אבל יוצא מעט מנדר המבוע אל טבע הנסיות לדוגמא העובר ארחות ימים וזהו טבע אמנם כאשר יקומו רוחות ומערות קשה ע"פ המבוע שתנצל הספינה ומ"מ אינה יוצאה מנדר המבוע ולמרי כמו"כ והשיב הולכי מדבריות שהם במבנה עצומה וכן היושב בבית האסורים והחולה שתקפה עליו מחלתו ולכן לכרך לשון גם א"א ורק נוהג תודה פרטית להשי"ת על הדבר הזה ומצדיק עליו הדין בהברכה שהסורים שהניע לו היו מפני חטאיו והצלתו הוא נשולת טובה מהש"י אף לחיבים :

ה' וסימנך וכל החיים יודוך סלה וחיים ר"ת חולה יסורים ים שמרר ומברך בא"י אמה"ע הנומל לחיבים טובות שנמלני כל טוב והשומעים עונין סלן ואומרים מי שנמלך כל טוב הוא ינמלך כל טוב אמן וזהו כעין תנחומין וברכה לנפש שסבלה יסורין ואינו מברך עד שיצא מהצרה לנמרי יורדי הים עד שיעלה ליבשה הולכי מדבריות עד שיגיע לתוך הישוב וכו' שהיה חולה ונתרפא עד שיצא לשוק ומי שיצא מכות האסורים עד שיצא נקי לנמרי ממשפטו ולא שיצא על ערבות ואין חילוק בין אם היה חבוש מחמת מסון ובין מחמת נפשות :

ו' כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ד' אם בירך אחר ואמר בא"י אמה"ע אשר נמלך כל טוב וענה אמן יצא וכן אם אמר בירך רחמנא (ממ"ל מלכא דעלמא דיהביך לן וענה אמן יצא ואין זה ברכה לבטלה מן המברך אע"פ שלא נתחייב בברכה זו הואיל ואינו מברך רק דרך שבח והודאה על טובת חבירו שמטחם בה עכ"ל כלומר דברכת הודאה היא כברכת ההנהיג דאין אחד מברך בעד חבירו כשהוא בעצמו לא נתחייב בה ולפ"ז י"ל דהוי ברכה לבטלה ואינו מוציא החיוב בה ולזה אומר דאינו כן ואם האיש הזה שמח הרבה על הצלתו של זה יכול לכרך ברכת ההודאה על טובת חבירו ואינה ברכה לבטלה ולכן כשענה אמן יצא אבל בלא עניית אמן לא יצא ואינו דומה להדין הקודם שיצא גם בלא אמן לפי שהמברך נתחייב בה משא"כ כאן שמברך בעדו בהכרח שיענה אמן :

ז' וזהו למדו דאשה שנתחייבה כברכת הנומל יכול הבעל לכרך בעדה ולכן כשילדה ונצולה מן המבנה יכול הבעל לכרך שנמלך כל טוב והיא תענה אמן דאין לך אהבה ונוגע בטובתה יותר ממנו דאשרו כנופו (ב"ח ונמ"א סק"ד) דלא ביש מי שמפקש בזה (ענ"י וס"ז סק"ג) ומ"מ אין המנהג כן ודבר פשוט הוא שאחר שאינו קרוב ואינו אוהבו כנופו כאב לבן או בן לאב ואח לאחיו וכיוצא בזה אלא שמברך עליו כדי שיתראה באוהבו הוי ברכה חלה לבטלה וזה אינו יוצא בה (ס"ז ע) :

ח' כתב רבינו הב"י בסעיף ז' באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר שלא חיובו אלא בהולכי מדבריות לשיבחי ביה חיל הרעות ולמסמס ובמספרד נוהגים לכרך מפני שכל הדרכים בחוקת סכנה ומיחו בפחות מפרסה אינו מברך ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר אפילו בפחות מפרסה עכ"ל ובומנינו לא שייך כלל ברכת הנומל אפילו בנסיעות רחוקות אם לא דרך הים ומדבריות אבל ביבשה וכישוב לא שייך ברכת הנומל בזמנינו ומימינו לא שמענו מי שיברך ברכת הנומל בבא מן הדרך :

ט' כיון דכתיב וירוממוהו בקהל עם וכמושב זקנים יהללוהו לכן אמרו חז"ל דצריך לברך בפני עשרה דאקרו קהל ותרי מיניהו רבנן ונקראו זקנים בלשון הכתוב ומיעוט זקנים שנים והרמב"ם כפ"י כתב שמברך בעמידה ונ"ל מעט דבין שמברך בפני עשרה ואכל כי עשרה שכינתא שריא אינו מדרך ארץ לישוב וממעם זה נראה דנהגו לברך ברכה זו אחר שיעלה לתורה דאן וודאי יש בין העשרה איזה לומדים והוא מעומד וכל זה אינו לעיכובא שאם אין ביניהם תרי רבנן יצא (מקדלי) והמור כתב דגם בלא עשרה יצא וי"א שיצא וטוב לכרך פעם אחר בפני עשרה בלא שם ומלכות ונכון ליותר שלא להתעכב בברכה זו יותר מנ' ימים אחר שיכול לברך ואם השומעים לא ענו מי שנמלך וכו' נ"ב אינו מעכב (מנ"א סק"ג) וקמן אין לו לברך ברכה זו ונשים נהנו שלא לברך ואין בזה שום מעם ולכן מפני שהמנהג הוא לברך בעת קריאת התורה ורק מרמים שאין הנשים חייבות

13 11

למי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו או שעמד עליו בעיר אריה למורפו או אם גנבים באו לו או שרדדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה כולם צריכים לברך הגומל וי"א שאין מברכין הגומל אלא הני ארבעה דיוקא וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות עכ"ל ובאמת בלא הזכרת שם ומלכות אינה ברכה כלל והאחרונים כתבו שיש לברך על כל דבר סכנה כשניצול הימנה וכן המנהג הפשוט ואין לשנות (לגו) וע"י סק"ז ומג"א סק"י) וגם עתה המנהג כן :

ל"ב בעניין ברכת הנסים שבס' הקודם אם צריך לברך גם ברכת הגומל יש דיעות שונות כמבואר בספרו הגדול של רבינו הב"י ושם הביא בשם הריב"ש שצריך לברך גם ברכת הגומל ומשמע שדעתו נוטה לזה ע"ש (וכ"מ דעת המג"א בס' רי"ח סק"ג ע"ט) :

הדרך המורגלת ורק תפלת הדרך שבס' ק"י יש חיוב לאומרה בכל מקום כמ"ש שם :

י"א עוד כתב בסעיף ח' בכל חולי צריך לברך אפילו אינו חולי שם סכנה ולא מכה של חלל אלא כל שעלה למטה וירד מפני שדומה באלו העלוהו לגרדום לידון ואין הפרש בין שיש לו מוחש קבוע ובא מומן לזמן ובין שאינו קבוע עכ"ל כלומר אע"פ דבמחוש קבוע כמה פעמים נתרפא מזה מ"מ כיון שעלה למטה וירד צריך לברך דלאו בכל שעתא מתרחש גיטא (מג"א סק"ז) ורבינו הרמ"א כתב על זה וי"א דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל וכן נוהגין באשכנז עכ"ל וכן החולה שמוטל במטה יותר מג' ימים צריך לברך (ט"ו סק"ח) ויש שכתבו שהעיקר כדברי רבינו ב"י (כ"מ וז"ל סק"ז ועמ"ג ס"ח) והמנהג כדברי רבינו הרמ"א :

יב עוד כתב בסעיף ט' הני ארבעה לאו דיוקא דה"ה

סימן ר"ב דין הטבת חלום ותענית חלום. ובו ח' סעיפים :

והלום שחלם לו חבירו וחלום שנפתר בתוך חלום וי"א אף חלום שנעשה שנאמר ועל השנות החלום וגו' כי נכון וגו' והרואה בחלום נהר צפור וקדרה יצפה לשלום (ל"ו) : וכל מיני משקין יפין לחלום חוץ מן היתין יש שותהו (כמלס) וטוב לו ויש שותהו ורע לו הית"ה לעולם טוב לו והרואה דוד בחלום או ספר תהילים או שיר השירים יצפה לחסידות והרואה ספר מלכים יצפה לגדולה והרואה שלמה או יחזקאל או ספר מגילת אסתר גם נעשה לו והרואה ישעיה יצפה לנחמה והרואה ירמיה או אחאב או איוב או ספר קינות יראג מן הפורעניות (ס"ג ל"ז) : וירבה בתפלה ומע"ט וצדקה תציל ממות וק"ו משארי פורעניות : ה' הרואה נהר בחלום ישכים ויאמר הנני נוטה אליה כנהר שלום (ל"ז) : הרואה צפור בחלום ישכים ויאמר כצפרים עפות כן יגן ד' וגו' הרואה קדרה בחלום ישכים ויאמר ד' תשפות שלום לנו הרואה ענבים בחלום ישכים ויאמר כענבים במדבר מצאתי ישראל הרואה הר בחלום ישכים ויאמר מה נאו על ההרים רגלי מבשר וגו' הרואה שופר בחלום ישכים ויאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' הרואה כלב בחלום ישכים ויאמר ולכל כנני לא יחרץ כלב לשוני הרואה ארי בחלום ישכים ויאמר אריה שאג מי לא יירא הרואה שמגלח בחלום ישכים ויגלח ויחלף שמלותיו הרואה באר בחלום ישכים ויאמר באר מים חיים הרואה קנה בחלום ישכים ויאמר קנה רצוץ לא ישבר הרואה שור בחלום ישכים ויאמר בכור שורו הדר לו (ס"ט) וכולהו מפני כי סימנא מילתא היא וכל החלומות תולכין אחר הפה ולכן

א בעניין החלומות רבו הדברים ויש מרז"ל שיעצו לכלי לספר החלום הרע ולא יפתרנו ואו אין בו ממש וכך אמרו בפ' הרואה (נ"ה י) חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא ופירוש"י הלום שלא פתרתו באגרת שלא קראתו לא טוב ולא רע הוא שכל החלומות תולכין אחר הפה עכ"ל ולמדו זה מדכתיב ויהי כאשר פתר לנו כן היה ע"ש ואמרו שם רבא רמי כתיב בחלום אדבר בו (במדבר י"ג) וכתיב וחלומות השוא ידברו (זכריה י') לא קשיא כאן ע"י מלאך כאן על ידי שר כלומר האיש אשר הוא טהור ומחשבותיו בתורה יראה וישן שלא במילוי כרם החלום של איש כזה וידאי יש בו ממש שמראין לו מן השמים ע"י המלאכים השומרים את האדם השלם בדכתיב כי מלאכיו יצוה לך וגו' אבל האנשים הפשוטים המשוקעים בתבלי העולם שהם השדים הגמורים השודדים הצלחת האדם האמיתית והברואים השדים עשויים לכך להיוק ולשדוד והצלחה האמיתית שוא ידברו חלומותיהם ואין בהם ממש וכ"ש אותם האוכלים הרבה קודם השינה שהאידים העולים בקרבו יבלבלו הכח המדמה ואין בהם אמתיות כלל וכן אם חלם לו רעיונות חשש ביום פשיא שהכח המדמה מראה לו מעין מחשבותיו וכל בו האי אין ממש בחלומות כאלו ושמואל כי הוה חוי חלמא טבא היה אומר וכי החלומות שוא ידברו והלא כתיב בחלום אדבר בו ובי הוה חוי חלמא בישא הוה אמר החלומות שוא ידברו (ס"ט) ואמרו שם דע"פ רוב אדם מוב מראין לו טוב אך בקומרו שוכח ע"ש :

ב השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו ה"ו נבואה קטנה (ס"ט) וגו' חלומות מתקיימין חלום של שחרית

ובשמיטין לו חלום יזכור החלום במחשבתו בעת ההשבת (מנ"א סק"א):

ן יש שכתב בלשון זה ואם מטיבין שנים במעמד אחד גם הגי' צריך להטיב לו אע"פ שלא חלם באותו פעם (ס"ע) ואין לזה שום הבנה וכבר מרחו בוה רבים ויש מי שפ"י דאמטיבין קאי דכשיש שנים שרוצים להטיב להדלוס מצוה על השלישי להודקק לזה ואע"פ שלא חלם החלום באותו לילה (מח"ס ומונן שאין לזה טעם עניין והפמ"ג כתב שאינו יודע פירושו ע"פ) ויש מי שפ"י דאם שנים מטיבים יענו להם השלשה נ"כ חלמא דירך לשון יחיד ולא לשון רבים ועל כל אחד קאי ולזה אומר שצריכים ג' ולא נאמר דרי בשנים ואחד מהמטיבים שיענו לאחד מהם ואח"כ ישיב השני עם השנים להקודם דבעינן שכל המטיבין יהיו שלא מן בעלי החלום ואע"פ שלא חלם באותו פעם (מן האלף נמוטו) וזה הודאי אין בו טעם וריח כמבין:

ן ולי נראה דה"פ דהנהגה זהו ודאי השבת חלום אינו אלא ביום שבליילה שלפני היום חלם לו ולא כשכבר עברו איהו ימים מן החלום כמו תענית חלום שאינו אלא באותו יום ולפ"י כשיבא אחד שלא חלם לו באותה לילה לבקש מטיבים אין מחוייבים להודקק לו ואף שאפשר שיעיל מ"מ כיון שלא נמצא זה מפורש א"צ להודקק לו וזהו כשאין לפנייהם המכת חלום כלל או אפילו יש לפנייהם המכת חלום אבל רק אחד מטיב חלום והם עונים לו בלשון יחיד חלמא דירך מ"א הוא וממילא שלא יועיל להאחר ואם נאמר שכאמת ישיבו להם חלמא דירכו בלשון רבים והרי און זה מרחק להם י"ל דאולי אינו מועיל לזה וממילא שלא יועיל גם למי שתלם לו באותה לילה כיון שבדריבור אחד נאמרו ולזה אומר דאם יש שנים שצריכים להטיב חלום דבוה בע"כ שהמטיבי חלום צריכים לומר להם חלמא דירכו טבא לשון רבים אי"כ ממילא גם השלישי שלא חלם לו באותו פעם יכול להטיב עמהם וממ"נ אם יועיל גם לו טוב ואם לאו אין הכוונה עליו כיון דגם בלעדו צריכין להטיב בלשון רבים וילך על השנים הלשון חלמא דירכו:

ן אמרו חז"ל בשבת (י"א) יפה תעניתו לבשל חלום רע כאש לנעורת ודוקא בו ביום ואפילו בשבת ויתבאר כפי' רפ"ח ע"ש ושם יתבאר שאומרים שעל ג' חלומות מתענין בשבת הדואה ס"ת שנשרף או תפילין שנשרפו או יוה"כ בשעת נעילה או שרואה קורות ביתו או שינוי שנפלו ע"ש ונכון שלא להתענות בשבת (מנ"א ס"ק"ז) ואף גם בחול אין להרנין כי זה לא נאמר רק על אדם סדור ושלא במילוי הכרם וזולתם אין בהם ממש ובמדרש קהלת איתא שפתרו לאשה שראתה בחלום שנפלו קורות ביתה ואמרו לה שתלך

ולכן יפתור לטוב ואם הולך לישן מתוך שמחה של מצוה מראין לו חלום טוב (ס"ט ל' א):

ך ואמרו חז"ל בברכות שם הרואה חלום ונפשו ענומה עליו ייטיבנו בפני ג' אוהבים ויאמר בפניהם חלמא טבא חזאי כלומר דיותר טוב אירגיל האדם א"ע לבלו להביט אל חלומות כי רובם אין בהם ממש כדכתיב בקהלת (ה') כי בא החלום ברוב עניין ופירש"י כי דרך החלום לבא ברוב הררורים שמעיין ומהרהר ביום ע"ש ונאמר (ס"ע) כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה בי את האלקים ירא והשוה חלומות להבלים ועיקר הכל לירא מפני האלקים ואו לא יירא מפני החלום אמנם אם נפשו ענומה עליו שיש לו ענמה נפש מהחלום ודואג עליו הסנולה לזה שנ' אוהבים יפתרוהו לטוב ואולי מפני זה המנהג בהרבה מקומות שמי שחלם לו חלום לא טוב יבא לפני רב העיר לבקש לפתור לו את החלום והרב מציא לו פתרון לטובה דלעניין דיני ממונות יחיד מוסחה דינו כנ' הדיוטות ומסתמא הרב הוא אוהב לכל העיר והוי כציווי חז"ל להטיב בפני ג' אוהבים והרב אומר שיהיה לטובה:

ן ופירושו דחלמא טבא חזאי כלומר החלום שראיתי יאה לטובה כמו שאומרים בעת ברכת כהנים וכשם שהפכת וכו' כן תהפוך כל חלומותי עליו לטובה ונהגו לומר ג' פעמים כדרך כל הלחשים והשלשה עונים לו חלמא טבא חזאי טבא הוא ומבא ליהוי רחמנא לשוייה לטב שבע זימנין יגורו עליה מן שמיא דליהוי טבא טבא הוא ומבא ליהוי כן הוא נוסח הלחש ולא שצריך לומר שבע פעמים אלא ג' פעמים אבל המור כתב דנוהגים לאומרו ג' פעמים ע"ש ויאמרו ג' פסוקים של הפכות הפכתי מספרי לחמול לי וגו' או תשמח בתולה וגו' והפכתי אבלם לישון וגו' ולא אבה וגו' ויהפוך ר' אלהיך לך את הקללה לברכה וג' פסוקים של לשון פדין פרדה בשלום נפשי וגו' ופדוי ר' יישובו וגו' ויאמר העם אל שאול וגו' ויפדו העם את ינתן וגו' וג' פסוקים של שלום בורא ניב שפתים שלום וגו' ורוח לבשה את עמשי וגו' שלום לך וגו' ואמרתם לה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום ואח"כ יאמרו לו לך כבוד בשמחה לחמד וגו' ויש מהפכים לומר לך בשמחה אכול לחמד מפני הראשי תיבות אבל ויש שאין רעתם נוחה מזה להפוך לשון הפסוק והמפי תיבות הם תיבת כלה (ע"פ נסח המקנול מהר"י זמח) וכבר נדפסה הנוסחה במיורים וייטיב החלום אחר תפלת שחרית או קודם התפלה וכבר נתבאר כפי' ק"ל שיש תקון לחלום לומר רבש"ע אני שלך וכו' בעת נשיאת כפים או בעת אמירת החזן שים שלום ע"ש וכללו של דבר לא ירגיל אדם בכאלה וטוב לפני אלהים ימלם מסנה

ערוך הלכות ברכות סימן רכ רכא רכב השלחן

לשוב וכך חובתינו וכך יפה לנו וכל החלומות תולכים אחר הפה כמ"ש :

שתלך בן זכר וכן היה לה ע"ש וזהו דמיון לזלד הגופל מגופה וכן אנו רגילין לפתור מעין החלום

סימן רכא ברכת הודאת הנשמים . ובו ה' סעיפים :

א זה ומה מברך אם יש לו שדה מברך שהחיינו ואם היתה שלו ושל אחרים מברך הטוב והמטיב כמו שיתבאר בס' האב דכל טובה שלו לבדו המובה הברכה שהחיינו וכל שלעצמו ולאחר ג"כ מגיע הטובה הברכה היא הטוב והמטיב כלומר הטוב לעצמו ומטיב לאחרים ואע"ג דכשהשדה היא לו לבדו הרי יש עוד שדות ולמה לא יברך הטוב והמטיב דהמעם הוא משום דבעינן שאותה טובה ממש המגיע לו יהיה גם לאחרים חלק בזה :

ד ואם אין לו שדה כלל לא שייך אצלו ברכה מיוחדת אלא מהו צריך ליתן הודאה להש"י שהרי העניין נוגע לכולם וכך יאמר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל מיפה ומיפה שהורדתנו לנו ואומר מנוסח נשמת ואלו פינו מלא שירה כים וכו' עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו וחיותם ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות והתשכחות כן הוא ברמב"ם ובמור ושע"י לא נזכר והתשכחות אלא רוב ההודאות ואל ההודאות ע"ש ודע דהרא"ש פסק דגם כשיש לו שדה רק לעצמו מ"מ מברך הטוב והמטיב מפני שדות אחרות וכמ"ש אבל רבינו הב"י לא הביא דעתו כלל :

א במשנה דהרואה שנינו על הנשמים ועל כשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ואינו מבורך מתי היא ברכת הנשמים דאם בכל פעם כשנשם יורד מברך אין לדבר סוף ואין לזה מעם ודבריו המור ג"כ אינן מפורשין ולשון רבינו הב"י בסעיף א' כן הוא אם היו בצער מפני בעצרת נשמים ויורד נשמים מברכין עליהם וכו' וכ"כ הלבוש ותמיהני הלא ברינו תענית נשמים אינו מבורך כלל ברכה זו ורק אמירת הלל כמבורך בתענית וברמב"ם ולקמן סי' תקע"ה וצ"ל דהתם בעצרת נשמים הרבה ובכאן אפילו בעצרה מועמת וצ"ע :

ב אמנם מדברי הרמב"ם בפ"י דין ה' למדתי כוונה אחרת בזה וז"ל הרמב"ם ירדו נשמים רבים אם יש לו שדה וכו' עכ"ל ולפ"ז ה"פ דאם ירידת הנשמים ממוצע כמו בכל השנים א"צ ברכה אבל כשהנשמים מרובים ואצלם בא"י אין ריבוי נשמים מקלקלים התכואה כבמדינות שלנו ובא"י כל מה שירד יותר יש יותר ברכה ולפיכך צריך ברכה ולפ"ז א"ש מה שאצלינו אין מברכין ברכה זו ורבינו הרמ"א כתב וז"ל ומה שאין אנו נוהגים בברכת הנשמים בזמננו דמדינות אלו תדירים בנשמים ואין נעצרים כל כך עכ"ל וזה דוחק גדול שהרי כמה שנים יש אצלינו עצירת נשמים ולדברינו א"ש דכיון דהברכה היא על ריבוי נשמים ואצלינו ריבוי נשמים קלה גדולה ויותר יש יוקד בריבוי נשמים מעצירת נשמים ומה שייך אצלינו ברכה זו :

ג ומאימתי מברכין על הגשמים כלומר מה נקרא ריבוי משירבה המים על הארץ ויעלו אבעבועות מן המטר על פני המים וילכו האבעבועות זה לקראת

סימן רכב דיני ברכת הודאת הטוב והרע . ובו ד' סעיפים :

א ועל כשורות רעות מברך דיון האמת בשם ומלכות ובזה אין חילוק בין שהרעה לו לבדו ובין שנוגע גם לאחרים דזהו הצדקת דין שמים כדכתיב הצור תמים פעלו וגו' ואין חילוק בין רעת הגוף ובין רעת ממון וג"כ כל אחד לפי ערכו כמ"ש לענין הטובה :

ב שני חכמים במשנה דהרואה חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה והיינו לברך על הרעה ברעת שלימה ובנפש חפוצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה כי הרעה לעובדי השם היא שונתם ושמתם כיון שמקבל מאהבה מה שגור עליו השם

א תנן בריש הרואה על כשורות טובות הוא אומר ברוך הטוב והמטיב ומפרש בגמ' (ל"ט:) דכשהטובה לו לבדו מברך שהחיינו ולו ולאחרים הטוב והמטיב הטוב לדידיה ומטיב לאחריו ודווקא כששמע הכשורה מפיו איש נאמן (מג"א סק"ג וז"ל) עשירה ל"ע ודו"ק) ואינו מבורר מה נקרא שמועה טובה והנראה שצריך להיות טובה חשובה ששומח בזה הרבה הן שמחה של ממון והן מין שמחה אחרת ובממון תלוי לפי עשירותו ועניותו דמה שלעני הוא דבר גדול הזה לעשיר דבר קטן והכל לפי העניין וברכות אלו הם בשם ומלכות :

היא מובה ואין הדבר ברור שתניע לו הרעה דאלן ברור לא שייך ברכת הטוב והמטיב וכן מברך על הרעה ברוך דיון האמת אע"פ שיבא לו מובה ממנה כגון שבא לו ששפץ מים על שדרו ואע"פ שכשיעבור השטף תהיה טובה לו שהשקה שדרו מ"מ עתה רעה היא לו שגרמה לו היוק הרבה ולכן אע"פ שהטובה וודאי תבא מ"מ ההיוק שהיה לו נשאר היוק ופשוט הוא שאם אין לו בזה היוק כלל דאינו מברך דיון האמת וגם הטוב והמטיב על השקאת השרה לא יברך דאין זה סן ריבוי השמחה שיברך על זה הטיב והמטיב ודע שעל כמה רעות כשכבאו או שמעם כאחד ברכה אחת לכולן וכן לעניין הטובה כשיניע לו טובות הרבה באחת או שמע הרבה שמועות טובות כפעם אחת מברך ברכת הטוב והמטיב פעם אחת על כל הטובות:

השם ויחשוב שהכל כפרת עונותיו ונמצא שכקבלת רעה זו הוא עובר השם ועכורת השם שמחה היא לו וזהו דכתיב ואהבת את ה' אלהיך וכו' ובכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הן מדה טובה הן להיפך הוי מודה לו במאד מאד וזהו שאמר דוד חסד ומשפטם אשירה כלומר בין שנוהג עמי במדת החסד ובין שנוהג עמי במדת משפט תמיד אשירה ואיוב אמר ד' נתן וד' לקח יהי שם ד' מבורך ולעולם יהא אדם רגיל לומר כל רעביר רחמנא למב עביד (גמ' ס':) והמשכיל יבין בדעתו ושכלו כי ענייני עוה"ז הבל וריק רנע קטנה בצל עובר ובחלום יעוף:

ד מברכין על הטובה הטוב והמטיב אע"פ שירא שמה יבא רעה מזה כגון שמצא מציאה ומתיירא שמה ישמעו האנסים וימלו כל אשר לו ביון דעתה

סימן רכג מי שילדה אשתו ומת מורישו ובנה בית וקנה כלים חדשים מה מברך . וכו' מ' סעיפים :

בניור (י"ב:) הריני נזיר בשיהיה לי בן ע"ש והאנשים ששמעו ממנו באו ואמרו לו ילדה זכר כלומר בשירוד בשורה טובה שהקב"ה מילא תאוותך (וכנה ח"ט על מה שהקשה סס וכל היבא לית לאהייני כהדיה לא מברך הטוב והמטיב והמטיב ילדה וכו' ומתוך התם וכו' אשתו וכו' ע"ש ואינו מוכן דקלרי לה מזר קלרי לה האם לא ידע זה ולפמ"ס ח"ט דנסתס אינו מברך ורק כנאל היה תלוב לזה אבל ממה לא שמענו ולכן היה סבור הדמונה רק לו נכלו ומתוך דאינו כן דנסתמח כשהוא תלוב גם היא תלכנה לזכר ודו"ק):

א ילדה אשתו וזכר מברך הטוב והמטיב וזהו מובה לו וגם טובה לאשתו שנים היא רצונה יותר בזכר (גמ' נ"ט:) ואין חילוק בין היה כשעת לידה או שהיה בעיר אחרת והניע לו השמועה מברך וגם היא חייבת לברך הטוב והמטיב אבל בלידת נקבה אין מברכין לפי שאין בזה שמחה כל כך כבזכר ואין חילוק בין קיים פריה ורביה או לא קיים וגם אין חילוק בין כשהם שמחים על לידת הזכר או אינם שמחים כלכם ויש מי שכתב שישתחוה נגד מזרח ויברך (מנ"א סק"ב) ולא ידעתי מעם לזה:

ג מת אביו מברך דיון האמת שעל כל המתים שמתאבל עליהם חייב בכרכה זו וב"ש על אביו ואפילו על ת"ח ואדם כשר לכתחלה יש לברך דיון האמת כשמת דלא נרע משמועות רעות אלא שלא נהגו לברך בשם ומלכות וע' ביזר ס' ש"מ (וענ"ה ומנ"א סק"ד) מיהו על אביו פשיטא שמברך בשם ומלכות ואין בזה רבותא כלל אלא דהרבותא היא דאם הניח לו אביו ממון בירושה סבום נכון אחד שברך דיון האמת מברך שהחיינו על ירושת הממון ולא אמרינו איך יברך שהחיינו בעת מיתת אביו דאין עניין זל"ו אך איסתי מברך שהחיינו כשהוא יורש אחד אבל כשיש עוד יורש מברך הטוב והמטיב הטוב לרדייה ומטיב לאחרני דכללא הוא שאין מברכין הטוב והמטיב אא"כ מניע גם לאחר טובה זו ואין לומר הלא גם כשהוא לבדו יורש מניע טובה לאשתו ובניו דאינו כן דהם תלויים בו ולא רמי לילדה אשתו זכר שנים היא יש לה חלק ממש בהולד אבל ממון כולו שלו ולא דווקא בירושת אביו מברך וה"ה איהו ירושה שהוא:

ב וכתב רבינו הרמ"א ואם מתה אשתו בלידתה מברך שהחיינו דהא ליכא הטבה לאחרני וכן אם מת האב קודם שילדתו היא מברכת שהחיינו ויש שכתבו שנהגו להקל בכרכה זו שאינו חובה אלא רשות ומזה נתפשט שרבים מקילים באלו הברכות עכ"ל ואין זה מספיק דרשות לא מצינו בנ"ט רק אברכת שהחיינו על פירא חרשה (שיוכיז מ') אבל בילדה אשתו זכר למברך הטוב והמטיב היא ברייתא מפורשת (ט"ז:) וכבר הקשו עליו בעין זה (מנ"א סק"ג) ולענ"ד נראה מעם נכון מה שמקילים בכרכה זו דלא מצאתי ברי"ף וברמב"ם פ"ה כלל דיון זה ע"ש ותמיהני שהפוסקים לא הרגישו בזה וכיון שהרי"ף והרמב"ם דהאו זה מהלכה פשימא שאין לנו לכנוס כפסק ברכה ומעם רבותינו נ"ל דהנה לשון הברייתא בן הוא אמרו לו ילדה אשתו זכר מברך וכו' מת אביו וכו' וקשה למה בילדה זכר תניא אמרו לו ולא כמת אביו אלא וודאי דבסתמא אין לברך והברייתא מיירי באדם שרואה ותאב ללידת זכר כהך רתגן

ערומים וברכת שהחיינו קודמת (עמ"א סק"ו ואין הנהגה לדבריו ע"ט):

ז כתב רבינו הב"י בסעיף ה' קנה כלים שמשתמשין בהם הוא ובניו ביתו מברך המוב והמטיב ואם נתנו לו כסתנה מברך המוב והמטיב שהיא טובה לו ולנותן עכ"ל ואם קנה כלים לו לבד ולבניו ביתו לבד מברך על שלו שהחיינו ועל של בניו ביתו המוב והמטיב (כ"ח ומנ"א סק"ו) דבשל בניו ביתו גם הוא משתמש (ע"ט) סק"ד ולפ"מ המנ"א חינו כן אלא כמ"ס והמנ"א הקשה על עובת הנותן מהא"ע ס"ס ל"ז ע"ש ולולי דברי הרא"ש הייתי אומר דהנה זה הדיון הוא מירושלמי והכוונה הוא דכשקונה בכספו אף שצ"כ משתמשים ג"כ מ"מ הטיקף שלו הוא אכל הנותן מתנה נותן סבל צ"כ ויתמטו כזה ולכן הברכה היא הטוב והמטיב ודו"ק) (ועמ"א סק"ו) וס"ת סק"ג ולפ"מ א"ש ודו"ק):

ח זה לשון המור כתבו התוס' שאין לברך אלא על דברים חשובים דומיא דהנהגה בית חדש אבל דבר שאינו חשוב כל כך כגון חלוק או מנעלים ואנפלאות אין לברך עליו וא"א הרא"ש ז"ל כתב יראה לי שהכל לפי מה שהוא אדם יש עני ששמה בחלוקו יותר מעשיר בכלים חשובים עכ"ל ופסק רבינו הב"י בסעיף ו' כדעת הרא"ש ויש מי שאומר דנהגו' מברכים כן ואינהו לא מיידי בעניי (מנ"א סק"י ג"ס דדכ"י) אבל רבינו הרמ"א כתב ו"א דאפילו עני אינו מברך על חלוק ומנעלים וכדומה וכן נהגין עכ"ל ביאור דבריו דרעת התוס' כן הוא דרודאי אף בדברים חשובים כבגדים וכלים יקרים תלוי בעשורתו ועניוהו דהעני גם כנר פשוט יש לו חשיבות ומברך עליו שהחיינו משא"כ העשיר אינו מברך אלא על כנר יקר כמשי וצמר טוב וכדומה וכזה הכל מודים ונהגו הרא"ש והמור ס"ל כן אלא דבזה מומיפים הונס' דעל חלוק ומנעלים ואנפלאות גם העני לא יברך אע"ג שחשובים אצלו וזהו ממעם אחר משום דברכת שהחיינו כענין דבר הכא לעתים רחוקות וזהו כעין זמן לומן דבזה שייך שהחיינו וזהו כנדים שלא תדיר לובשים כנדים חרשים אבל חלוק ומנעלים ואנפלאות וכדומה תדירים הם להתחדש ולא שייך לברך עליהם שהחיינו וכן המנהג אצלינו ועל ספרים יש מי שאומר שאין לברך דמצות לאו ליהנות ניתנה (מנ"א סק"ה) ויש חולקים בזה (ס' וס"ח) ומי שצמר איה חיבור יש מי שאומר לברך שהחיינו ולא נהנינן כן (ע"ט סק"ג) ועל בניין כהכ"נ אין לברך כיון שהוא של רבים דלא כיש מי שהורה שהש"י לברך המוב והמטיב (ס' סק"ה) ומי שזיכהו הש"י לכתוב ס"ת יש שבהנמרו מברך שהחיינו על קיום המצוה ונכון הוא ולא ידעתי אינו כולם נוהגים כן:

מ כתב רבינו הרמ"א המנהג לומר למי שלובש כנר חרש

ד תנן בנה בית חדש וקנה כלים חדשים מברך בא"י אמר"ע שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה והמעם מפני ששמחה היא לו ויראה לי אע"ג דלענין חרות מערבי מלחמה דתיב מי איתא אשר בנה בית ונ"י ותנן כפ"ח דסוטה אחד הכונה ביה התכן בית הבקר בית האוצרות ע"ש דאלו כולם ככלל בית מ"מ שהחיינו אינו מברך אלא על בית ממש דבזה יש שמחה הרבה ולא כבית התכן וכי' אמנם כהא דתנן התם אחד הבנה ואחד הלוקח ואחד היוורש ואחד שניתן לו כמתנה גם בכאן כן הוא דלענין שמחה זה וזה שוין ויש להתפסק דבמערכי מלחמה חשיב ג' רברים בנה בית נמק כרם ונשא אשה איך הדין כשהחיינו והנה מדלא חשיב כהרואה כרם ואשה ש"מ דעל אלו אין מברכין ועל כרם י"ל כרם שאין זה שמחה כבית אבל באשה יש תמיה למה לא יברכו שהחיינו שהרי שמחה גדולה היא שמברכין שהשמחה כמעט וי"ל משום דבשעת ארוסין אינה עדיין שמחה שלימה וא"א לברך או שהחיינו וכשעת נשואים שנמרה השמחה אי"א לברך מפני שעצם הרבר כנר נגמר באידוסין ולכן גם אצלינו שהם כאחד האידוסין והנשואין לא נהנו לברך כיון שחם לא ברכו גם אין לא מברכין וכן ככרם לא תקנו שהחיינו שבעת הנמיעה אין שמחה עדיין שמהירות אסורים ג' שנים משום ערלה ואח"כ לא שייך לברך מפני שהעניין כנר נגמר ולכן לא הוזכרו רק בית שמשמש תיבף בהנמרה:

ה כבית וכלים חדשים אפילו היה לו כיוצא בהם צריך לברך שהחיינו כיון דזהו חדש לו ולא עוד אלא אפילו קנה פעם אחת כיוצא באלו וחרו וקנה כיוצא באלו דגם לענין קנייה אינה פעם ראשון מ"מ מברך שהחיינו כן הוא לפי סוגית ההלכה (ס' י) וכן פסקו המור והש"ע אמנם הרמב"ם כפ"י לא הזכיר דק היה לו כיוצא בהם ולא הוזכר קנה וחרו וקנה ע"ש (ע"מ) ואותא כירושלמי שם דאפילו אינם חרשים כיון שאצלו חרשים הם מברך שהחיינו כיון שאלו לא היו אצלו מעולם ולא אמרו חרשים אלא לאפוקי אם היו שלו ומכרן וחרו וקנאו דאינו מברך כיון שהיו אצלו מקודם אין זה שמחה כל כך (המנ"א סק"ה) כתב ע"ה נהגין כזה ע"ש וכמדומני שעכשו נוהגין כזה ורק מפני שצריך דבר חשוב כמו שיתבאר לכן אס' אין צורך שספק כזה הוא חשוב אצלו לכן יש נמנעין מהכרחה):

ו יש לו לברך בשעת הקניין אע"פ שעדיין לא נשתמש בהם שאין הכרחה אלא ע"י שמחת הלב שהוא שמה בקנייתו ודווקא כשהדבר נגמר כתקונו אבל אם הבית עדיין לא נגמרה לנמרו והכלי צריכה תקון והכנר צריך תקון לא יברך עד שיגמור כל התקונים ובכנר כשלוש לילך בו יברך מלביש

שיחדש ממנו כנגד אחר וכתוב ורחמיו על כל מעשיו והנה הפעם הלוש מאד ואינו נראה ומ"מ רבים כקפידים על זה שלא לאמרו עכ"ל:

חדש תכלה ותחדש ויש מי שכתב שאין לומר כן על מנעלים או כנדים הנעשים מעורות של כהמה דאם כן היו צריכין להמית כהמה אחרת תחלה

סימן רכד דיני ברכות פרטיות. ובו ח' סעיפים :

א הרואה אדם זהו בשם ומלכות אם לא ונראה שאינה בשם ומלכות דאי בשם ומלכות לא שייך לומר שני פעמים ברוך (ודע דכל מה שכתבנו כסעף זה לא הביאם הרמב"ם ז"ל כלל כפי"ו ולא ידעתי למה ונבט"י יבא נאמת שאי פעמים ברוך פ"ט והלכות כתב בשם ומלכות ע"ט):

א הרואה מרקולים או שאר עבודת כוכבים אומר ברוך אתה ד' אלקינו מה"ע שנתן ארך אפים לעובדי רצונו כלומר שלא תחשוב מדהיא מתקיימת ומן הרבה אינו חושש לה כביכול אלא שוהו ממדת ארך אפים שהקב"ה מאריך אפו ונבי דיליה ואם רואה אותה בתוך ל' יום אינו חוזר ומברך דכל ברכות הראייה הוא משלשים לשלשים וכתב רבינו הרמ"א דהאידנא אין מברכין זאת הברכה עכ"ל ואין להאריך כזה :

ב הרואה מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים אם הוא כא"י אומר כא"י אמה"ע שעקר עבודת כוכבים מארצנו ואם הוא בחו"ל אומר שעקר ממקום הזה ואומר בשתייהם כשם שעקרת אותם מהמקום הזה כן תעקוד אותה מכל המקומות והשב לב עובדיהם לעבדך ואם נעקרה ממקום אחד ונתנה במקום אחר מברך על מקום שנעקרה ברוך וכו' שעקר וכו' ועל המקום שנתנה מברך ברוך וכו' שנתן ארך אפים וכו' :

ג איתא כמס' עבודת כוכבים (י"ח): תנו רבנן ההולך לאיצמדינין וכו' ה"ז מושב לצים וכן ההולך למרמיאות ולקרקסאות ועל זה נאמר אשרי האיש אשר לא הלך ונ' ע"ש וכו' יקרה בעירך השמר לך פן תראה כי אז תזכה ותחזה קנינתן של לוייתן והשור וכו' תשמע קול מחנגים ומחללים כחלילים וכל כלי שיר האנה ותאמר רבון העולמים כחלילים וכל כלי כמזערים חטאו ככפלים ולקו בכפלים ארמנותי הריסת משושי השכת שמחותי ערכת ששונו הפכת אתה ד' אל לעד תאנף בנו יה"ר מלפניך שתבנה ירושלים עיר קדש כמרהה כימינו אמן (כ"ח כסס האסכול ע"ט):

ד הרואה חכם מחכמי ישראל שגדול בתורה מברך כא"י אמה"ע שחלק מחכמתו ליריאו כי חלק ה' עמו יעקב ככל נחלתו והרואה חכם מחכמים הגדול כשאר חכמות מברך ברוך וכו' שנתן מחכמתו לבשר ודם וכמה שיעור גדול בתורה או בשאר חכמות לא נתבאר ולכן נמנעים עתה מברכה זו והרואה מלך ממלכי ישראל בזמן המקדש היה אומר ברוך וכו' שחלק מכונו ליריאו והרואה מלך ממלכי האומות מברך ברוך וכו' שנתן מכונו לכוד ואפילו הוא מומא שאינו רואה מברך ואפילו רואה דרך חלון או מרחוק מברך ומצוה להשתדל לראות מלך ואם ראהו פעם אחת אל יכסל מלימודו לראותו עוד אם לא שבא ביותר כבוד וחיל מכפעם הראשון וכתב הרמב"ם ספ"ג מאכל דמותר לכהן למטא כמומא הרבנן כרי לראות מלך ובל ברכות הראייה כבר נתבאר שהוא משלשים יום לשלשים יום אבל כשרואה מלך אחר אפילו בתוך ל' מברך :

ה הרואה ככל הרשעה אומר כא"י אמה"ע שהחריב ככל הרשעה ראה ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך וכו' שהחריב ביתו של נבוכדנצר הרשע ואפילו רואה אותה מרחוק דאלו מקרוב אי אפשר נחשים ועקרבים ימוככו כמו שקללה ישעיה הכניא ראה נזכ אריות או כבשן האש ככבל מברך ברוך שעשה ניסים לצדיקים במקום הזה וכבר נתבאר זה כס"ו רי"ח ע"ש ויש מקום ככבל שכל בהמה שתעבור על מקום הזה אינה יכולה לעבור מיסם אם לא יתנו עליה מעפר המקום ההוא והוא אינו קללה לה כדכתוב ומאפיתיה כמאמפי השמד אומר כשמניע למקום הנה ברוך אומר ועושה ברוך נוד ומקיים ולא

ו תנו רבנן (י"ח): הרואה בתי ישראל בישובן אומר ברוך וכו' מצוי נכול אלמנה בחורבנא אומר ברוך וכו' דיין האמת בתי עובדי כוכבים בישובן אומר בית נאים יסח ד' בחורבנא אומר אל נקמות ד' אל נקמות הופיע ופירש"י בתי ישראל בישובן כנון בישוב בית

ברוך אתה ד' מחיה המתים ובירושמי מומיף קודם החתימה הוא ינלה עפר מעיניכם ע"ש והרואה קברי עובדי כוכבים אומר בושא אמכם וני' כמ"ש במעיק ה' וכל ברכות הראייה אם ראה אותם בתוך ל' אינו מברך כמ"ש ואם ראה בית הקברות אחר מברך אף בתוך ל' וכן אם נתוספו קברים בבית הקברות זה נ"ב חויר ומכרז ואם יש ספק אם נתוספו אינו מברך ויברך כשחיה סמוך להקברים תוך ד' אמות ועל קבר אחד אינו מברך וכהן שא"א לו לקרב עצמו להקברים נראה שיכול לברך מרחוק בין שרואה אותם וכן ההולך לרדכו או גוסע בעגלה בין שרואה הקברים נראה שמברך:

בית שני ובא"י (מנ"ס סק"ח) ולפ"ז לא שייך עתה ברכה זו והר"ף כתב הרואה בתי כנסיות של ישראל ביושבן ע"ש ויש מי שכתב דקאי על בתי עשירים גדולים שנותנים צדקה הרבה ומתנהגים ביראת ה' (נ"י) ועכ"פ לא נהגנו בברכה זו מפני שינוי הפירושים וספק ברכות להקל:

ה הרואה קברי ישראל מברך ברוך וכו' אשר יצר אתכם בדיו וזן אתכם בדיו וכלכל אתכם בדיו ואסף אתכם בדיו (וכרמ"ס ועור הגוי"ס והמית אה"ס בדיו וכן המנהג) ועתיד להקימכם בדיו ויודע מספר כולכם בדיו והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם

סימן רכה דיני ברכת שהחינו. וכו' י"ד מעיפים:

מאד וכ"ש בן לאביו או אב לבן ואח לאחיו וכיוצא בהם צריך לברך:

ך כתב רבינו הרמ"א במעיק ב' י"א מי שנעשה בנו בר מצוה והיינו כשהוא בן י"ג שנה ויום אחד יברך בא"י אמה"ע שפטרני מעונשו של זה וטוב לברך כלא שם ומלכות עכ"ל וענין הברכה הוא משום דער עתה נענש האב כשהבן חטא על שלא חינכו כראוי וגם הבן מת בעון האב אבל כשנעשה בר מצוה או אין האב נענש בשביל הבן ולא הבן בשביל האב (מנ"ס סק"ה) כדכתיב איש בחטאו וימתו והא דכתיב פוקד עון אבות על בנים זהו כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם (סנהדרין כ"ו י') וזה שכתב לברך כלא שם ומלכות מעמו משום דלא מצינו ברכה זו בנמ' אבל במדרש ריש תולדות נמצא ברכה זו וכמה ברכות מברכים אף שלא נמצא בנמ' בברכת הנותן ליעף כח והמקדש את שמך ברבים והרבה נהגו לברכה בשם ומלכות בעת קריאת התורה שקוראים הנער חבר מצוה לעלות לתורה אם ביום שנעשה בר מצוה הוא יום של קריאת התורה או למחרתו (ס"ס סק"ד) ומצוה לעשות מעודה ביום שנעשה בר מצוה והיא סעודת מצוה (ס"ס) ואם הנער דורש אפילו אין הסעודה באותו יום הוי סעודת מצוה (ס"ס נס"ס י"ט):

ך מצוה לפעוט מכל פירא חדשה וכדאיתא בירושלמי שהכאנו במעיק א' והמעט פשוט כדי לתת שבת והודיה להשי"ת שמהרש הפירות משנה לשנה כדי ליהנות בהם בני אדם ומברכין על כל פירא חדשה המתחדש משנה לשנה שהחינו והעולם נתנו לברך תחלה הברכה שנה הפיית ואח"כ שהחינו וכן דאיתי לגדולים שכתבו בן מעטם תריר ושאינו תריר תריר קודם ועוד מעטים (הגרי"ס ונכ"ס הג"ס) ולענ"ד נראה להקדים ברכת שהחינו ולא שייך כאן מעט תריר דמעט תריר אינו אלא כשחייב שניתם באים כאתה אבל כאן ברכת

א רע דבעירובין (מ'): מבורא להדיא דברכת שהחינו שבמועדים הכאים זומן לזמן הם חובה וברכת שהחינו שעל פירא חדשה היא רשות ע"ש ולזה נלע"ד דכל מיני ברכת שהחינו הכאים זומן קבוע כמו בחנוכה ופורים הוי חובה ושאריו ברכות שהחינו הם רשות ולפיכך הרבה מקילים בזה ומיחו בפירות החדש קבלוה כחובה וכולם נזהרים בזה ונמצא בירושלמי (קדושין ס"ד) מי שחיה מצמצם פרוטות מהוצאתו לקנות כל פירא חדשה ולמעוט אותה ואומר שם שעתיד ליתן דין וחשבון על שלא אכל:

ב הרואה את חבירו שחכיב עליו ושמה בראייתו מאד אם יש שלשים יום שלא ראהו מברך שהחינו בשם ומלכות ואם לא ראהו שנים עשר חדש מברך מחיה המתים ואז אינו מברך שהחינו וזהו כשלא היה מכתבים ממנו אליו אבל כשקבל מכתב אינו מברך מחיה המתים אבל לענין שהחינו אין חילוק דאפילו קיבל מכתב בתוך ל' מברך שהחינו והמעט דברכת שהחינו היא מתוך שקחת הראייה פנים בפנים אבל ברכת מחיה המתים הוא מצד שעתה נתוודע שהוא חי ולכן כיון שכבר ידע שהוא חי ע"פ מכתבים או שמע מבני אדם שהוא חי שוב לא שייך ברכת מחיה המתים ושיעורא ד"ב חדש נראה משום דאין המת משתבח מן האב עד י"ב חדש (כנ"ל) ושגה"ק וס"ת סק"ח) ומי שלא ראהו מעולם אע"פ שידע ממנו כגון ששלח לו מכתבים ונהנה בראייתו מ"מ אינו מברך על ראייתו:

ג ואין חילוק בדיו זה בין זכרים לנקבות ודק אם שמה מאד בראייתם מברך שהחינו ורק ממילא דבנקבות לא שייך דין זה דק באשתו ואמו בתו ואחותו וכיוצא באלו ועבשיו מקילים מאד בברכה זו מיהו מי שיוודע בעצמו שיש לו תענוג בראייתו ושמה

ברכת שהחיינו חל קודם רעיקר ברכת שהחיינו היא על הראייה לא על האכילה אלא שאנו נוהגים לברכה כשעת אכילה אבל ברכת הפירא הוא רק בעת האכילה ועוד רבכל ברכת הנהנין צריך שלא יהא הפסק בין הברכה להאכילה ולכן יש להקדים ברכת שהחיינו וכן אני נוהג:

ן עיקר ברכת שהחיינו היא על הראייה כמ"ש הרמב"ם ברפ"י הוואה פירא המתחדש משנה לשנה בתחלת ראייתו מדרך שהחיינו עכ"ל וכ"כ רש"י ז"ל בעירובין (מ: ד"ה אקרא מתי) וז"ל בשאני רואה רלעת חרשה משנה לשנה אמינא זמן עכ"ל והמור והש"ע סוף ג' כתבו הוואה פירא חרש מתחדש משנה לשנה מדרך שהחיינו אפילו רואיהו ביר כחירו או על האילן ונהנו שלא לברך עד שעת אכילה ומי שבירך בשעת ראייה לא הפסיד ואין לברך ער תשלום נירול הפירא ואם לא בירך בראייה ראשונה יכול לברך בראייה שנייה עכ"ל:

ן והמעס המנוג י"ל ריין אנו בקיאים מתי תשלום נידול הפירא ויש מי שכתב דכשהגיע לפול הלבן מדרך (מנ"א סק"ה נכס דנ"ו) ויש מי שכתב דאם ב"ר קורם נמר הפירא צריך לחזור ולברך כשיגמר הפירא (סס נכס דנ"ב) ולפ"ז בעת ראייה לא יהיה הדבר בטורר ולכן נהגנו לברך בעת אכילה דאו נתברר בטוב ועוד אפשר לומר המעס דהנה עיקר ברכת שהחיינו הוא מפני השמחה פועלנין הזה ולכן כדורות הראשונים שהיו תמימי דרך ושמחו בראיית פירא חרשה ונתנו כלבם תודה לה' על טובו וחסדו לכל העולם ולכן היו יכולים לברך על הראייה משא"כ אנהנו אין השמחה והכרת טובה ניכרת אצלינו אלא כשעת הנאת הנוף בעת האכילה ולכן א"א לנו לברך על הראייה וזה שכתבו ופי' שבירך על הראייה לא הפסיד כלומר שלא נאמר ראצלינו היא ברכה לבטלה דאינו כן וזה שכתבו דאם לא בירך בראייה ראשונה מדרך על ראייה שנייה ולפ"ז לרידן אם לא בירך על אכילה ראשונה מדרך על אכילה שנייה אבל רבים חולקים בזה ופי' דאם לא בירך בפעם הראשון שהחיינו טוב לא יברך וכן יש לנהוג ובפרט בברכת שהחיינו שהיא ראשונה (סס סק"ט נכס ר"מ וסמ"ק ודנ"ו):

ח וכתבו במעוף ד' אם בירך שהחיינו על שיריאתי כשיאכל ניר"ש חזר ומברך שהחיינו והם כשני מיני נהגנדינות בנזן ווינקטו"ל וקורסין וכל כיוצא בזה עכ"ל ואפילו אין חלוקין בשנזן אלא חלוקין בעמקם בנזן תאנים לבנות ותאנים שחורות שני מינין הם (לכת ולמ"ה) ויש מי שכתב אפילו יש להם מעם אחד וחלוקין במציאות בנזן ארומות ושחורות שני מינין הם (סס סק"י נכס מע"מ) ובשם מהרי"ל כתבו

דאפילו ב' מיני אנסים או ב' מיני תפוחים או אנומים מברכין על כל אחד שהחיינו (סס) ולפ"ז יתרכו עלינו ברכות שהחיינו שהרי כמה מינים יש בכל מין ומין ויש בהפירות הקטנים כמו קורסין ויינפערלא"ך מראות שונות ארומים ושחורים ולבנים וירוקים וגם אינם שוים בהמעס ונצטרך לברך על כל אחד שהחיינו ואין המנהג כן:

ח וכאמת יש מי שחולק על זה ופי' דהמפורדן שבכל מין ומין אינו אנו המצמרים הוא משום דתנן שהחיינו דהנה מעס המצמרים הוא משום דתנן בפ"ד דתרומות דתאנים שחורות אין מעלות את הלבנות ע"ש וכיון דלענין כיסול איסורין הוויין נם מינים וח"ל לענין שהחיינו (פנ"י) אבל באמת נם כשם יש פלוגתא בזה ועוד דלר"ע דהלכתא בותיה תלוי באם ידע מה נפל אם שחורה אם לבנה דבירע מה נפל אינן מבטלות זו את זו ובלא ירע מבטלות וא"כ הוי ראייה להיפך רמזה משמע דאין אחר הם ומה שאין מבטלות בירוע משום דאין לא נכנסו בכלל הספק מהאיסור ואיך יבטלו את האיסור והרי אפילו במין אחר לנמרי אותן שלא נכנסו בכלל האיסור אינן מועילות לביטול (הנ"ה סק"ד וכן הנהג"א נגמס נזה) ולכן מנהגינו רק לברך שהחיינו על מין הכולל ולא על הפרטים שבכל מין ומין (והיא לזה מהלך שיתבאר במעוף י' וז"ק):

י כתב רבינו הב"י במעוף ה' אם בירך שהחיינו על ענבים כשישתה יין חדש אינו חזר ומברך עכ"ל משום דחד מעטא הוא אף שמשוניב כהשם דהכל שמחה אחת היא (מנ"א סק"ה) ודבריה"ל היה מונע עצמו מלאכול ענבים עד שתיית התירוש (סס) ולפ"ז כשישתה יין חדש ועדיין לא אבל ענבים צריך לברך שהחיינו ודווקא כשהוא תירוש אבל כשהוא יין א"צ לברך שהחיינו דכיון אין היכר בין חדש לישן לישן (סס) רכז שאין היכר בין חדש לישן לא שייך ברכת שהחיינו ומה הוא תירוש ומה הוא יין אין אנו בקיאים בזה כי אין לנו יין:

יא פירא שאינו מתחדש משנה לשנה אפילו אם יש ימים רבים שלא אכלה אינו מברך שהחיינו ולכן אין מברכין על עופות חדשים והגנים חדשים שהחיינו (סס סק"ז) ועל ריח המתחדש משנה לשנה י"א לברך שהחיינו ויש חולקין (סס) וכמ"ש בס"י רמ"ז וכן עיקר ופירא שמתחדש (סס) פעמים בשנה צריך לברך ככל פעם שהחיינו כיון דמתחדש ממין לזמן רשנה לאו חזקא אבל כל דבר שאין זמן קבוע לנידולו אין מברכין עליו וכתב רבינו הר"מ"א במעוף ו' ולכן אין מברכין שהחיינו על ירק חדש רעומד כל השנה כקרקע עכ"ל ובמדינתנו לא ידענו מירק כזה כלל ויש מי שכתב דהכוונה הירק המזון כקרקע כל השנה (סס) וגם זה לא ידענו וגם הלשון לא משמע

שמע כן ואלי יש מדינות שאגלם עומד הירק כל השנה :

יב יש מי שכתב שאין לברך שהחינו על שום מין ירק (סס ט"ה) ואנחנו אין נוהגין כן ועל ירק חשוב כמו אונקרעס'ם קאוועקע'ם וכיוצא בהם אנו מברכים שהחינו דאינם מתקיימים מזמן לזמן ואף שבכבוש נתקיימים הא כל הפירות מתקיימים בכבוש ומעם אחר הוא לנמרו אבל על ירקות פשוטים כמו סאלאמ"א שצאווי"י בצאוויני"א וקורבע'ם וכיוצא בהם אין מברכין שהחינו ועל מיני לפת כמו בריסק"א מערי"ן רעמא"ך חריי"ן ושומשמים וכיוצא בהם אין מברכין שהחינו ומתקיימים משנה לשנה וכן על תפוחי אדמה שקורין קארמאפ"ל אין מברכין ממעם זה וכן על קרוי"ט ובריקע"ם אין מברכים שאין בהם היכר מחדש לישן אבל על ריכ"ן נהגנו לברך שהחינו מפני שאינו מתקיים משנה לשנה ויש בהם מתיקות ועל מיני קמניות אין מברכין שהחינו כמו ארבע"ס בא"ב לינצוי"ן שהם ערשים אין מברכין דמתקיימים משנה לשנה וכן על כל מיני פת אין מברכין מפני שאין בהם היכר בין חדש לישן וכן על מערקעס"א וויי"ץ אין מברכין והוה שאנו קורין קורע"ס שהם נ"כ מתקיימים הרבה אבל על פרי האילנות וכן כל מיני יאגורע"ס אנו מברכין שהחינו לבר על ברוסניצע"ס וכן זוראלינע"ס אין מברכין מפני שאינם חשובים וגם מתקיימים משנה לשנה וכתב רבינו הב"י בסעף ז' דאינו מברך על הנוסף שהחינו אלא כשהבשילו האשכולות ענבים וכן בכל פרי אחר נמרו עכ"ל ומשום הוא וכבר נתבאר בסוף סעיף ו' ע"ש (מ"ט המ"ג סס למכרין על הריפות לא ידעתי מה זה) :

יג כשם שמברכין על פירי חדשה כך מברכין על בריה משונה שהוא ג"כ ענין חדש אך שהחינו לא

שייך בזה כמובן ומברך בשם ומלכות ברוך וכו' משנה הבריות לפיכך הוראה את הכושי שהוא שחור הרבה והניחור שהיא אדום הרבה והלוקח שהוא לבן הרבה והקיפח דהיינו שהוא ארוך במדה ורק סאר או שבמנו גדול ומשונה עד שמתוך עביו נראית בקומתו מקופחת והגנס שהוא קטן הרבה והדרקונה דהיינו שהוא סלא יבלת ופחתיי הראש דהיינו שכל שערותיו דבוקות זה בזה ואת הפיל ואת הקוף מברך משנה הבריות וכן הוראה את החינר ואת הקסוע בידיו ואת הסומא ומוכה שחין והבהקנין והיינו שהוא מנומר בנקודות דקות לכנות אם הם ממעי אמם מברך משנה הבריות ואם נשתנה אח"כ שנעשה חינר או קיטע וסומא ומוכה שחין ובהק מברך דיין האמת כמו שמברכין על כל צרה שלא תבא ויש מי שאומר דברכה זו של דיין האמת אינו מברך אלא מי שנצטער עליו הרבה אבל לא על מי שאינו מצטער וברכה זו דמשנה הבריות אינו מברך על זה אלא בפעם ראשון ולא כל י' יום מפני שבפעם הראשון נראה השינוי גדול מאד והוה דבר החמורה ולא כן פעם שני וי"א דמברך מל' ל' ככל ברכות הראייה אם לא ראה אחר כיוצא בו תוך ל' ופשוט הוא דעל אחר מברך אפילו תוך ל' :

יד והוראה אילנות טובות שאינן מצויות ובריות נאות שמצויינין ביופיין הרבה בין איש בין אשה (מ"ח) בין ישראל בין כותי ואפילו כשרואה בריה נאה ממיני בהמות ועופות מברך בשם ומלכות ברוך שכתב לו בעולמו והוא כרכת שבנה והוראה למקום ואינו מברך עליהם רק פעם ראשונה ולא יותר לא עליהם ולא על אחרים משום דלכך פעם הראשון אין בזה התפעלות אח"כ היו נאים מדראשונים (זחף שאין להסתכל כחשה וכו') זהו דרך הסתכלות הרבה אצל ראייה בעלמא הא כע"כ רואה וזית לן כה עמ"ר) :

סימן רכו הוראה פירחי אילנות מה מברך . ובו ב' סעיפים :

ראה דית בני בדיח שדה אשר ברכו ד' (מ"ד) :
ב המור ותש"ע בתבו דאם אחר לברך עד אחר שגדלו הפירות לא יברך עוד אבל המרדכי כתב שיברך וי"א דלא פליגי דהמרדכי מיירי שלא ראם כלל עד אחר גידולם והמור וש"ע מיירי כשראום מקודם ולא בירבו ואז לא יברך (כ"ח) ויש מי שדחה דבר זה דוודאי אינו תלוי בראייה ראשונה (פרישה) וגם אפשר לומר דהמור וש"ע מיירי שלא ראום עד אחר גמד גידולם דאו יש ברבת שהחינו והמרדכי מיירי קודם גמר גידולם (וכ"מ במ"ר ע"ט וע' פרישה) וכן יש לנהוג מידו בלא"ה רפוייה ברכה זו אצל החמין (ועגלה"כ שכתב נסס ר"י סלא נהגו לנכך אכל כל מ"ח ויהי ד' מורקין בנכרה זו) :

תנן

סימן רכז ברכת הזיקים ורעמים וברקים ורוחות. ובו נ' סעיפים:

שקודם לו כרנע נראה ברק מברך על שניהם ברכה אחת (מג"א) איוה ברכה שריצה והעולם נוהגים לברך על הברק עושה מעשה בראשית ועל הרעם שכחו וכו' ולענ"ד ברכה השנייה הוא ברכה לבטלה (גם הס"ז התרעם על זה ע"ס והא"ר ראה לתרן ולא הועיל ע"ס ואין זה רק להראש"ד שהביא הכ"י שכתב לברך שניהם וכו"מ מרש"י אבל למה יכניסו עתהם לברכה שלרוב הטופקים היא לבטלה לכן יש להזהירם שלא יפשו כן ודו"ק):

ג כשכירך על הרעם ועל הברק לא יברך על עוד רעמים וברקים כל זמן שהנשם הולך והעננים מכוננים אבל כשנתפזרו העננים ופסקו הנשמים וזרחה השמש ואח"כ היה ברק ורעם מברך עליהם פעם אחר וכן לעולם דוהו בעניין אחר ואיתא בירושלמי היושב בבית הכנסא ושמע קול רעם או ראה ברק אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דיבור יצא משם ואם לאו אל יצא והנה זהו כמעט מן הנמנעות ומשכחת לה בלא עשה צרכיו ולא ננע במקום המנופת ומים לפניו (עמ"ג 5) ולענ"ד אין כוונת הירושלמי שנכנס לעשות צרכיו אלא שנכנס לאיזה דבר וזוה האופן יוכל לצאת תוך כדי דיבור אף שלשון היה יושב בבית הכנסא לא נראה כל כך לפרש באופן זה:

סימן רכח ברכת ימים ונהרות הרים ונבעות. ובו ד' סעיפים:

הנהרות שבתורה ולכן נלע"ד דכצ"ל אלא כעין ארבע נהרות דכתיב בקרא וזה שאומר כנון חרקל ופרת מפני שהם ידועים משא"כ ניהון ופישון אין ידועים לנו ולפ"ז כוודאי על הנהרות הגדולים כמו נהר וואלנ"א דונאי"י ריינו"ם וכיוצא בהם צריך לברך (וזכ שפסק כר"י כ"כ הרמב"ם והסור תמה עליו ע"ס ול"ק כלל דס"ל דר"י אינו חולק עכ"י וכו"מ):

ג ומהו הים הגדול כתב רבינו הכ"י שהוא הים שעוברים בו לא"י ולמצרים וזהו הים שבאמצע הישוב שקצה האחד אצל יפו שהוא נבול א"י וקצה השני הוא בקצה ארץ ספרד ויש שכתבו שהוא הים אוקיינוס המקיף את כל העולם (מג"א גסס ל"ח) ולכאורה כן עיקר דנהי דהתורה קראתו להים שסמוך לא"י ים הגדול זהו מפני שהימים הסובבים את א"י הוא הגדול שבהם אבל כלשון המשנה לעניין הברכה מה שידר לקרותו ים הגדול הלא כאין ובאפס הוא נגד האוקיינוס ועוד דבמקוואות (מג"א ל"ד) אומר ר' יהודה נ"ב הים הגדול כמקוה וכשם פירשו דראוקיינוס קאי ע"ש:

ולענ"ד

א תנן כריש פרק הרואה על הזיקין ועל הוועות ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות מברך בשם ומלכות ברוך וכו' שכחו ונבחרו מלא עולם וזיקין הוא במין כוכב היורה כחץ כאורך השמים ממקום למקום ונמשך אורו כשבת או נמי כוכב שנראה שיש לו זנב ארוך (רע"ב) וזוועות הם רעידת הארץ וברקים ידוע שקורין בליו"ץ ויש בהם שני מינים אחד הבא עם הרעם ואחד שכלילי קיץ כשהיום בחמיטות נראין כלילה הרבה ברקים והרעמים נ"כ ידועים והם קולות הנשמעים ברקיע מעננים ששופכים מים ול"ז בדכתיב לקול תתו המון מים בשמים ורוחות הם רוחות שאינן מצויות ונשוכין בזעף גדול ואינם מצויים אלא לפרקים וחשוב כאן ה' דברים מפני שיש כארץ ראשי ד' יסודות אש רוח מים עפר והשמים הם נשם החמישי וזהו זיקין כוכבא דשכיב הכא מן השמים וזוועות בא מן הארץ ברקים הם אש ורעמים הם קולות של מים ורוחות הם יסוד הרוח (הגר"א פירושו לתשניות):

ב על כל אלו הדברים מברך שכחו ונבחרו מלא עולם מפני שהם נראים ונשמעים כגודל משך הארץ ויכול לברך ברכת עושה מעשה בראשית על כל אלו הדברים שהם וענינם הם מבויאת ששת ימי בראשית כן הוא כנ"מ וכן פסקו הטור והש"ע ולפ"ז בעת הרעם

א תנן כר"פ הרואה על ההרים ועל הנבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה מעשה בראשית ר' יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך עושה את הים הגדול והדבר פשוט דבעינן הרים ונבעות משונים כגובהם כמו הררי אלף והרי פיראנ"א והר קאובע"ק והרי אדרט וכדומה ונהרות נ"כ שיהיו גדולות שיש להם שם בעולם ולא נהרות קטנות שאין להם שם בעולם:

ב והנה דכרי הרמב"ם והטור מתומים כלשון המשנה אבל לשון רבינו הכ"י כן הוא לא על כל הנהרות מברך אלא על ארבע נהרות דכתיבי בקרא כמו חרקל ופרת והוא שראה אותם במקום מהלכם שלא נשתנו ע"י בני אדם ולא על כל הרים ונבעות מברך אלא דווקא על הרים ונבעות המשונים וניכרת נבורת הנורא בהם עכ"ל והנה מה שכתב רק על ד' נהרות שבתורה הוא דבר תמוה וכבר הקשו עליו כן (עמ"ג 6) וכמדרכי בתוב כנון ד' נהרות כלומר נהרות שיש להם שם בעין ד' נהרות שבתורה וגם לשונו אינו מוכן מה זה שאומר כנון חרקל ופרת אפי לא ידענא

ערוך הלכות ברכות סימן רכט רל השלחן

נקראו אותן שבתוך הכדור הארצי ובתוך הכדור הארצי הים שאצל א"י הוא הגדול מכל הימים שבתוך הכדור כידוע במפת הארץ וגם במקוואות פירושו כן (ד"מ אומר כל הימים כמקוה כלומר כל הימים שבתוך הכדור ור"י אומר הים הגדול כמקוה כלומר הים שאצל א"י שבו נוספים ימים ונהרות הרבה כידוע אבל המפרשים לא פי' כן ולפי' למעשה נראה לכרך על כולם עושה מעשה בראשית אפי' על הים שאצל א"י וגם על האוקיינוס מפני שינוי הפירושים ודו"ק):

ד' ולענ"ד היה נראה עיקר כדברי רבינו הכ"י דבשנדקדק במעשי בראשית שאמר הקב"ה יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה והמים הם מי אוקיינוס הסובבים את הארץ ואח"כ כתיב ויקרא אלקים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים ונ"ל דה"פ ולמקוה המים שבאמצע היבשה והיינו כל הימים שלנו שהם בתוך כדור הארץ קרא ימים ונמצא דלפ"ו האוקיינוס נקרא מים שהוא יסוד המים וימים

סימן רכט ברכת הקשת וברכת חמה בתקופתה. ובו ד' סעיפים :

א כשרואה את החמה בשנה ראשונה של המחזור גדול ביום רביעי בבוקר מברך בשם ומלכות ברוך וכו' עושה מעשה בראשית ותהיה אי"ה בשנת הרנ"ו הבע"ל והברכה היא עד ג' שעות על היום אמנם אם הרקיע מכוסה בעננים יובלו לברך עד חצות היום ולא יותר ואם עד חצות מכוסה בעננים לא יברכו עוד :

א הרואה את הקשת אומר בא"י אמ"ה וזכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו כלומר הברית שכרת הקב"ה עם נח שלא יביא מבול לעולם כרכתיב ונראה הקשת בענן וזכרתי את בריתי ונאמן הוא יתברך בבריתו שלא יביא מבול לעולם ולפי שאין כל חדש תחת השמש ולא קעת נברא הקשת אלא שכבר נברא מששת ימי בראשית והוא מעשרה דברים שנבראו בע"ש בה"ש כרתנן באבות ולזה מסיימים וקיים במאמרו כלומר שכבר נברא במאמרו בששת ימי בראשית עיקר הקשת (מהרי"ט א"י) אלא שעתה מראו לנו :

ד וכן כשתחזור הלבנה לתחלת מול מלה בתחלת החדש ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן כשיחזרו כל כוכב וכוכב מחמשת הכוכבים שהם שבתו צדק מארים כוכב נוגה לתחלת מול מלה ולא יהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן בכל את שיתראה מול מלה עולה מקצה המזרח על כל אחד מאלו מברך עושה מעשה בראשית דמפני ששבעה כוכבים אלו שצ"ם חנכ"ל הם עיקרי הכוכבים הפועלים בארץ ע"פ פקודתו יתברך ולכן כשרואים אותם במצבם כמו שהיו בתחלת הבריאה בששת ימי בראשית מברכים עליהם עושה מעשה בראשית ומלה הוא ראש המזלות וכשעומרים בתחלתו והו' בתחלת בריאתו ואין אנו מברכין ברכה זו בהלבנה והכוכבים כי אין אנו בקיאים בזה ויש עוד פירושים בזה והעיקר כמ"ש שזהו פירש"י והרימב"ם (והטור הני"א נס פי' הערך כשהרקיע היתה מכוסה בעננים ג' ימים ע"ש) :

ב ואמרו חז"ל (סע) שאמרו להסתכל הרבה בקשת ורק ראייה בעלמא מותר ולא הסתכלות יתירה ועל זה אמרו כל שלא שמע על כבוד קונו ראו לו שלא בא לעולם (רפ"ג דהגינה) דכתיב כמראה הקשת דמות כבוד ה' ואמרו ליפול על פניו כשרואה הקשת משום דנראה כמשתחוה לקשת (נרדום י"ט) והמסתכל בקשת עיניו כחות (סע) :

ג הרואה את החמה ביום תקופת ניסן בתחלת מחזור גדול שהוא מב"ח לכ"ח שנה ואז התקופה בתחלת ליל רביעי כמו שהיתה בששת ימי בראשית בעת תליית המאורות שהיתה בתחלת ליל רביעי ולכן

סימן רל דיני שארי ברכות פרטיות. ובו ה' סעיפים :

א שאמר כן ועליו נאמר משמועה רעה לא יירא נכון לבו במזח בר' (נככות ס') והעניין מתפרש בשני פנים אחד כפשוטו שהוא במזח שאין זה בביתו והשנית מפני שהדגיל את בני ביתו שיקבלו הכל בשמחה הן המזבזן הן ההופך וא"כ מטילא אפילו אם ה"ו קדם אויה צרה לא יצעקו בקולות אלא יקבלו באהבה ובבתיקה :

א דבר טובן בשכל שעניין התפלה הוא רק על העתיד ולא על העבר רמה ויעיל על העבר ועל העבר לא שייך רק לשון הוראה לתת תודה לו יתברך על הטוב שעשה לו ועל העתיד הוי להיפך דהוראה לא שייך רק על מה שהיה ותפלה שייך על העתיד שמבקש מהש"ת שיעשה לו כך וכך :

ג וכן מי שהיתה אשתו מעוברת ורצונו בזכר עד מ' יום יכול להתפלל ולומר יה"ר שתלך אשתו וזכר כי עד מ' יום הוה מיא בעלמא אבל לאחר מ' יום שנתרקס צורת הולד ואם מתפלל או יה"ר שתלך אשתו

ב ולכן הנבנם לעיר ושמע קול צווחה בעיר מאיזה צרה שנתהוה בה ואומר יהי רצון שלא תהיה זה בתוך ביתי הרי זו תפלת שוא דהוה תפלה על העבר ומאי דהוה הוה אבל יכול לומר מוכמחני שאין זה בתוך ביתי אם הוא צדיק גמור כמעשה דהלל הוקן

הזה לפי שהוא מוכנה שתהיה ברכה מרד ואח"כ בירך ה"ז תפלת שוא שאין הברכה מצויז אלא ברבר הנעלם פן העין כדי שלא יהא נראה להדיא כנגד המבע ממש דרוב נסים הם נסתרים והנכנס למרחץ ובמרחצים שלהם שהיתה נסוקת מתחתיו והיו בסכנה תמיד אומר יה"ר מלפניך ר' אלקי שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום ותצילני מהאר הזה וכיוצא בו לעתיד לבא וכשיצא בשלום אומר מודה אני לפניך ר' אלקי שהצלחני מהאר הזה ועכשיו לא נהנו בזה הדתנד עומד מן הצד וליכא סכנה (כ"ח ופ"ו ומ"ג) וכן הוא להדיא בירושלמי דפ"י דברכות והנכנס להקין דם אומר יה"ר וכו' שיהא עסק זה לי לרפואה כי רופא תנב אתה ולאחר שהקין יאמר ברוך רופא תולים ויש מי שאומר בשם ומלכות (ע"ז סק"ג) ונס ברמב"ם הוא בשם ע"ש (וכ"כ הנ"י בשם הסמ"ג) ונכון שכל רפואה שנוטל יאמר יה"ר מלפניך ר' אלקי שתהא זה לי לרפואה וכן נוהגין המדקדקים ולעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה דעבד רחמנא לשב עבד כללו של דבר לעולם יתפלל אדם על העתיד ויבקש רחמים מלפניו יתברך ויתן הוראה על העבר ויודה וישבח כפי כחו וכל המרבה להודות דר' ה"ז משוכח וכמאמר הכתוב טוב להודות לר' ולומר לשמך עליון :

אשתי זכר ה"ז תפלת שוא דמה שהיה היה ולא ישתנה עור ואף שמצינו שרינה נהפכה מזכר לנקבה זה היה בתוך מ' ואפילו אם שם היה לאחר מ' אין מזכירין מעשה נסים (סג) וענייני אבותינו הקדושים היו כולם כנס :

ד הנכנס לכרך יה"ר מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שתכניסני לכרך הזה לשלום וזהו תפלה על העתיד וכשנכנס בשלום אומר מודה אני לפניך ר' אלקי שהכנסתני לכרך הזה לשלום וזהו הודאה על העבר וכן ביציאתו בקש לצאת אומר יה"ר וכו' שתוציאני מכרך הזה לשלום וכשיצא אומר מודה וכו' שהוצאתני מן הכרך הזה בשלום וכשם שהוצאתני לשלום כן תדריכני לשלום וכו' וזהו תפלת הדרך שנתבאר במ" ק"י ע"ש ותבא הרמב"ם בפ" המשנה שאין זה לא תפלה ולא ברכה אלא בקשה בעלמא ולכן עכשיו אין אנו מורגלים בזה לפי שרש"י ז"ל פ' משום דבכרך מצויים עלילות ע"ש ובזמנינו לא שייך זה ומ"ם הוהיר בדברי חז"ל נכון לאמרו ומה גם שאין בזה ברכה שנחשוש לברכה לבטלה :

ה הנכנס למדא אומר נורנו מלפניך ר' אלקי שתשלח ברכה בכרי היה שהיה תפלה על להבא התחיל למד אומר ברוך השולח ברכה בכרי

סימן רלא שכל כותותיו יהיו לשם שמים. ובו ז' סעיפים :

וודאי אסור דא"כ תורתו מתי נעשית ואח"כ הביא תק דמוכה להשמיענו שיש שהחמירו עד שתין נשמי ויש שהקילו בזה מיהו עכ"פ לא יישן הרבה :

ג אכל דברי רבינו הב"י תמיהים שכתב אם א"א לו ללמוד בלא שינת צהרים יישן ובלבד שלא יאריך בה שאסור לישן ביום יותר משינת המים שהוא שתין נשמי עכ"ל וקשה מנ"ל איסור זה דהרמב"ם לא הביא זה כלל וגם המור לא כתב איסור על זה והמור דקוק בכרינו כמ"ש ואיך כתב עק זה לשון איסור במה דמוכה מהש"ס להדיא דאביי לא עשה כן וצ"ל דס"ל לרבינו הב"י דאין כאן מחלוקת כלל וגם אביי מודה לזה אלא דס"ל הכל לפי מה שהוא אדם והוא לא היה בוכלו להסתפק בשתיין נשמי ורבינו הב"י כתב למי שבריאיותו חזקה ויכול להסתפק בשתיין נשמי ומ"ם לא היה לו לסתום הדברים וצע"נ ואחר שיעור משנתו א"צ לכרך ברכת אלקי נשמה דאין זה רק בבוקר וי"א שיקרא קודם שישן ביום ויהי נועם משום מייקין (גמ"ל) וגם בזה אין אנו נזהרים :

ד ואף בזה המעט שישן לא תהא כוונתו להנאת נפשו אלא להחיות נפשו לעבודת הש"י בנזן ללמוד תורה או לעסוק במצות ואף גם פי שצריך לפרנס אשתו

א אתא כמוכה (כ"י) אסור לארס לישן ביום יותר משינת המים וכמה שינת המים שתין נשמי וכו' אביי הוה ניים כרמעייל מפומבדיתא לבי כוכבא קרי עליה רב יוסף עד פתי עצל תשכב ע"ש והנה הרמב"ם לא הביא זה כלל ומעמו פשוט שדרי אביי ניים הרבה מדקרי עליה ר"י עד מתי וגו' ורש"י פ' שוהו שית פרט" ע"ש ואם כי לא ידענו מנ"ל לרש"י זה מיהו עכ"פ שמענו דאין הלכה כן דזהו פשיטא דניים יותר משתיין נשמי וכוורו הוא שוהו מעמו של הרמב"ם שהשמים זה וכווראי בענין כזה הכל לפי מה שהוא אדם ונס מסמ' אבות פ"נ יש ראייה לזה דתנן התם שינה של שהרית ויון של צהרים וכו' מוציאין את האדם מן העולם דבשינה של שחרית עובר זמן ק"ש אבל שינה של צהרים לא תנן וכן ראינו לגדולי עולם שהיו יושני ביום כשעה או שתיים דכן הוצרכו לפי חלישותם ולפי הנהגתם :

ב אך המור והש"ע פסקו כן ומ"ם דברי המור יש ליישבם וז"ל המור אחר שנמר מעודתו יחזור ללמוד ואם א"א לו ללמוד בלא שינת הצהרים יישן ובלבד שלא יאריך בה הרבה נרמינן כמוכה וכו' שתין נשמי אביי הוה ניים וכו' קרי עליה ר"י וכו' עכ"ל ולפ"ז לא פסק שאסור לישן יותר משינת נשמי אלא שלא יאריך בה הרבה כלומר שיישן הרבה שעות ככלילה

לעשות כן אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישון כדי לנוח מיניעתו אם עשה להנאת נופו אין זה משוכח אא"כ נתכוין להשלים צרכי גופו שיוכל לעבור בוראו ויתן שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות ושלא תיטרף דעתו בתורה כחמת היגיעה תשמיש ביצד אין צ"ל שלא יעבור עכירה אלא אפילו בעונה האמורה בתורה אם עשה להנאת נופו או להשלים תאוותו ה"ו מנוחה ואפילו אם נתכוין כדי שיהיו לו בנים שימשו אותו וימלאו מקומו אין זה משוכח אא"כ נתכוין שיהיו לו בנים לעבורת בוראו או שנתכוין לקיים עונה האמורה בתורה כאדם הפורע חובו :

ז השיחה ביצד אין צ"ל לספר לה"ר ונבלות פה אלא אפילו לספר בדברי חכמים צריך שתהיה כוונתו לעבורת בוראו או לדבר המביא לעבודתו כללו של דבר חייב אדם לשום עיניו ולכו על דרכיו ולשקול את כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שובא לידי עבודת הבורא יתעלה יעשנו ואם לאו לא יעשנו ומי שמדות הללו מצויים בו עוכר את בוראו כל ימיו אפילו בשעת שבתו וקומו והלכו וכמשאו ומתנו ובאכילתו ושתייתו וככל צרכיו ועליהם נאמר אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ד' :

מליק הלכות ברכות

הלכות תפלות מנחה וערבית

סימן רלב דברים האמורים בשעת המנחה. ובו כ"א סעיפים :

א קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב הרי דמנחת ערב היא החביבה יותר (וכינשולמו פ"ד הל' א' יליף מזה דמנחה הוקם לקטרת פ"ט והמנ"א הביא בשם הירושלמי דנתקנה בזמן הקטרת והביא מפ"ו ואינו כן ע"ש ויש ליישב והאבודרה"ס פ"י שהוא לשון מנוחה דכשהמט יורדת למערכ הוי כהולכת למנוחתה אך לפ"ו היה לנו לקרותה מנוח ומנחה הוא לשון מנוחה ואולי לדעת הרמב"ם התפלה דאורייתא ופסע אחת כיום כמ"ט כפי"ט פ"ט א"כ שמרית הוי פריעת חוב ומנחה היא מתנה ודו"ק) :

ב איתא בברכות (י' א') לעולם יהא אדם והיר בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר ויהי בעלות המנחה וינש אליהו והמעם מפני שתפלת השחר זמנה ידוע כבוקר כקומו ממטתו יתפלל מיר קודם שיהא מרוד בעסקיו וכן של ערב כלילה זמנה ידוע כבואו לביתו והוא פנוי מעסקיו אבל של מנחה שהיא באמצע היום בעוד שהוא מרוד בעסקיו

אשתו וכנוי כמלאכה או במסחר וצריך לנוח ביום כדי לעמול בפרנסתו נ"כ רשאי וכן בכל מה שיהנה בעוה"ו לא תהא העיקר בשביל הנאת נופו שהו מעשה החמה וכל ענייני עוה"ו קצרים והכל רויק אלא יהיה הכל לשם שמים ועל זה נאמר בכל דרכך דעהו ואמרו חכמים ז"ל באבות וכל מעשיך יהיו לשם שמים אפילו דברים של רשות האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקיסמה והתשמיש והשיחה וכל צרכי נופך יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגדום עבודתו (עור נכס רבינו יונה) :

ה אכילה ושתייה ביצד אין צריך לומר דברים האמורים אלא אפילו כשאוכל ושותה דברים המותרים והיה רעב וצמא אם עשה כן רק להנאת נופו אינו משוכח אא"כ נתכוין כדי שיהא בריא לעבודת בוראו והישיבה והקיסמה וההליכה ביצד אין צ"ל שלא ישב במושב לצים ושלא לעמוד כדרך חטאים ושלא לילך בעצת רשעים אלא אפילו לישב בסדר ישרים ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת תמימים אם עשה להנאת עצמו להשלים חפצו ותאוותו אין זה משוכח אא"כ עשה לשם שמים : ז שכיבה ביצד אין צ"ל כזמן שיכול לעסוק בתורה ומצות והוא מתנחה בשניה לגנע עצמו שאין ראוי

א רבותינו בעלי התוס' בפסחים (ק"ז א') הקשו לפה נקראת תפלה זו מנחה דאי משום מנחת התמיד והחביתין הלא כתמיד של שחר היה נ"כ מנחות אלו ותרצו דאמרנו בברכות (י' א') דאליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה ושמא בשעת הקרבת המנחה נענה ולכך קרי לה תפלת המנחה שאו היה שעת רצון עב"ל ועדיין אינו מוכן למה באמת בעת הקרבת מנחה של ערב נענה ולמה היה אז שעת רצון והרי גם בשחרית כן הוא ונ"ל דהעניין כן הוא ידוע שבשעת הקרבת המנחה היו מנסכין נסוך היין ושרו הלויים בכלי שיר וזהו בין כתמיד של שחר ובין בתמיד של בין הערבים ואין לך עת רצון גדול מזה אלא שבין הערבים הוי יותר עת רצון משום שהמנחה היא כסוף כל העבודות כראיתא ביומא (ל"ד א') ונמצא שהמנחה של בין הערבים היא העבודה האחרונה של היום וחביבה ורצויה כמו תפלת נעילה ביוה"כ פ' ולכן או הוא העת רצון וכן אמר דוד תכון תפלת

לה רחויבא דאמן אינו אלא כשחזור הש"ץ התפלה כקול רם כשמקדים התפלל בלחש ואז כלא אמר הוא ברכה לבטלה כמ"ש בסי' קכ"ד אבל לפי שיטתו של רבינו הרמ"א הש"ץ מתפלל רק פעם אחד ואינו חובה בעניית האמן כמובן וכל זה הוא לפי דברי רבותינו בעלי הש"ע:

ן אבל מנהיגו באופן אחר והוא הדרך המעולה והיינו שאם השעה רחוקה עומד הש"ץ ואומר חצי קריש אחר אשרי ומברך ג' ראשונות בקול רם והציבור שותקין ועונין ג' אמנין אלו ועונין קרושה ואחר שמים הש"ץ האל הקדוש עומדים הציבור ומתפללים בלחש וגם הש"ץ מתפלל בלחש מן אתה חונן ובוה הרוחנו שעכ"פ עונין אמן וגם הש"ץ רוב תפלתו בלחש וכבר כתבנו זה בסי' קכ"ד (וכ"כ כמעט"א) אמנם הראי"ל הקפיד מאד וצוה שהציבור יתפללו כדרךן עם הש"ץ בלחש ואח"כ יתפלל הש"ץ כקול רם כבכל התפלות ואף שיהיה לאחר שקיעת התורה וכן אנו נוהגים תמיד:

ן האמנם זהו בבהכ"נ ובבהמ"ד שיש אנשים הרבה ומוכסחים שיהיו עשרה שיענו אמן אבל כשמתפללין בבית ויש מניין מצומצם או אפילו מעט יותר וכמה שמשיחים בחזרת הש"ץ ואין שומרים לענות אמן אז טוב יותר לעשות קרושה כמ"ש ראם הש"ץ יחזור שם התפלה בוודאי לא יענו כולם אמן ותהייתה כל הברכות לבטלה והוזה מצוה הבאה בעבירה ולכן טוב יותר לעשות כמ"ש וכן הוא המנהג לשוטט ואין לשנות אם לא במקום שישגיחו שכולם יענו אמן דאו וודאי יותר טוב שתהיה חזרת הש"ץ כראוי וכעיקרא דתקנתא:

ן שנו חכמים במשנה ב"פ ק"ד רשבת (פ' י) לא ישב אדם לפני הספר סמוך למגחה עד שיתפלל לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדון ואם התחילו אין מפסיקין ומוקמי לה בגמ' דהאי סמוך למגחה הוי מנחה גדולה היא חצי שעה אחר חצות היים וסמוך לה מקרי חצי שעה קודם והיינו מחצות והקשה הש"ס למה אמרו הא עדיין יש זמן הרכה ותירץ דלא מיירי בסתם תפלות וסתם מרחץ וסתם בורסקי לעיין בהעורות וסתם אכילה וגמר דין אלא דמיירי תפלות קעין תפלות של כה"ג שהיתה ראשו של שיער זה בצד עיקרו של שיער זה וצריך לזה הרכה שעות ומרחץ לא להויע בעלמא אלא לשהות הרכה לחוף ולרחוץ ולהויע ולהשתטף ובורסקי ג"כ לא לעיניו בעלמא אלא בורסקי גדולה ותחלת עשייתן ולעיין ככל תקוני העורות ולאכול במעודה גדולה כמעורת שנואין וברית מילה וכיוצא בהם שמשוין הרכה שעות ולדון מיירי בתחלת דין ומי יודע כמה שעות תמשך ולכן חיישינן שיעברו זמן המנחה ולא יתפללו ככל ולפיכך אמרו להתחיל בהם: ואח"כ

בעסקיו צריך לשום אותה על לבו ולפנות סבל עסקיו ולהתפלל אותה ואם עשה כן שכרו הרבה מאד ולכן מנעו חכמים לכל אדם לעשות מלאכות הקבועות סמוך לזמן המנחה דהנן לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל (טור) וכעין זה כתב הרמב"ם בפ"י מתפלה דמה שאמרו להתפטר ועוד מה שיתבאר סמוך למנחה ולא בשחרית שלא נזרו אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי שרוב העם נכנסין בו אבל בשחרית דבר שאינו מצוי לא נזרו בו ע"ש ויש מנחה גדולה ומנחה קטנה ויתבאר כמי' הבא ושם יתבאר איהו היא העיקרית: ג תפלת המנחה כתפלת שחרית שהצבור והש"ץ מתפללים בלחש ואח"כ חזור הש"ץ התפלה בקול רם והציבור עונין אמן וקרושה וכך היא עיקר התקנה כמ"ש בסי' קכ"ד ומ"מ כתב רבינו הכ"י דאם השעה רחוקה יתפללו בלחש ואח"כ יאמר ש"ץ מגן ומחיה ויענה קרושה ומסיים האל הקדוש אם אין שהות ביום לגמור י"ח ברכות עכ"ל ולמה לא יתפללו כולם בשוה הציבור בלחש והש"ץ כקול רם משום דמצות תפלה היא בלחש ואין הש"ץ יוצא כשיתפלל רק בקול רם (כ"י) ואע"ג דלעיל בסי' קכ"ד פסק בש"ץ שנכנס לבהכ"נ ומצא צבור שהתפללו מתחיל מיד בקול רם ויוצא בזה ע"ש זה מפני שא"א כעניין אחר מפני מרחא דציבורא אבל כל שאפשר שיתפלל בלחש מפי ערוך (זהו כוונת הגמ' סק"ה):

ך אבל רבינו הרמ"א כתב באמת כן ח"ל וי"א שמתפלל הש"ץ עם הקהל בקול רם וכן נוהגין עכ"ל ונראה בכונתו דה"ק הציבור מתפללין בלחש והש"ץ בקול רם וכשמגיעים למחיה המתיים אומרים קרושה והש"ץ אומר נקדש או נקדישך והציבור אין אומרים זה כיוון שעומדים תוך התפלה אלא עונין קדוש וברוך וימלוך אבל א"כ למה לו להש"ץ להתפלל בקול רם אחר האל הקדוש הלא א"א להציבור לענות אמן כיוון שעומדים בתוך התפלה וצ"ל דבאמת כוונתו כן הוא שמתפלל בקול רם עד אחר קרושה ואח"כ גם הש"ץ מתפלל בלחש וכן משמע מדבריו לעיל סי' קכ"ד ע"ש ודבריו בבאן מתומים קצת כמ"ש שם סעיף ז' ע"ש אך בתענית ציבור א"א לעשות כן שהרי על הש"ץ לומר עיניו בברכה כפ"ג בין נואל לרופא והציבור אומרים בלא ברכה בשומע תפלה ובהכרח גם עתה לעשות כן הש"ץ יתפלל כל הש"ע בקול רם ויאמר עיניו בין נואל לרופא והציבור בלחש ויאמרו בשומע תפלה כי אין דרך אחרת ואע"ג דלפ"ג לא יתפללו עם הש"ץ בשוה (והו כוונת הגמ' סק"ב): ה ואע"ג דלפי דרכו של רבינו הרמ"א לא יהיה כלל עניית אמן בתפלה זו והוה מעמי של רבינו הבי"ש שלפי שיטתו יענו הציבור ג' אמנים מ"מ לא חיישינן

ערך הלכות תפלת מנחה וערבית מימן ולב השלח

מ ואח"כ יש אוקימתא בנמ' דלעולם מיירי בתספורת פשוטה ומרחץ להזיע בעלמא ובורסקי לעיוני בעלמא ואכילה פשוטה שלכל בעה"ב בביתו ולרין בנמר הרין ומ"מ אסרום חכמים אפילו סמוך למנחה גדולה מצטע נזירה בתספורת שמא תשבר הונג כאמצע התספורת ויצטרך להשיג זוג של מספרים אהרת ולמרחץ דחיישינן שמא יתעלף מחמת החום ולבורסקי שמא יראה הפסר בהערות ויתמרד בזה כל היום ובאכילה אפילו בסעודה קמנה דשמא אתי לאמשוכי בבשר ויין וישהה כמה שעות ולרין אפילו בנמר הרין נזרינן שמא יראו הריינים טעם לסתור מה שעלה על דעתם לפסוק ויתחילו מחדש ויתמשך הרבה שעות :

י ואם תשאל למה מרחה הש"ס בזה נוקי למשנתיו סמוך למנחה קמנה התשובה לזה משום דמקודם אומר הש"ס דאי סמוך למנחה קמנה למה תנו ואם התחילו אין מפקינן הלא ריב"ל אמר דכיון שהגיע זמן תפלת מנחה קמנה אסור לאדם למעום כלום קודם שיתפלל מנחה וכ"ש שמפקינן דפשוט הוא דמעימה קילא מהפסקה ואפ"ה אסור וק"ו להפסקה שמוכרח להפסיק ואע"ג דבברכות (נ"מ:) דחה הש"ס לדריב"ל ופסקה דיותר למעום מ"מ ס"ל דנהי דבמעימה לא קי"ל כוותיה מ"מ להפסיק וודאי דצריך להפסיק (ווס' ד"ה בתספורת כנה"ל ע"ט):

יא והנה הרי"ף והרמב"ם בפ"ו מתפלה פסקו למרי לחומרא ובתירוץ השני דאפילו סעודה קמנה אסור סמוך למנחה גדולה וכל הדברים כתיספורת ובורסקי ומרחץ ונמר הרין וכן פסק רבינו הב"י בסעיף ב' כדרבו לפסוק כהרי"ף והרמב"ם כשדבריהם מכוונים ולשיטה זו לא מצאנו ירינו ורנלינו ברורינו ונדרות הקודמים רוב אכילתינו הוא אחר הצות ולהדיא נראה רכל ישראל לא קבלו עליהם חומרת שיטה זו וכמעט שא"א לעמוד בה ולפנינו יתבאר דגם לשיטה זו יש היתר קצת :

יב אבל רבותינו בעלי התוס' ר"ת ור"י והרא"ש פסקו בתירוץ הראשון דרוקא סעודה גדולה ותספורת של כה"ג וכולי מרחץ ובורסקי גדולה ותחלת דין אסור סמוך למנחה גדולה אבל סעודה קמנה כמו כל יחיד עם בני ביתו אפילו בשבת וי"ט מותר סמוך למנחה גדולה וכן כולו מותר בכה"ג אבל סמוך למנחה קמנה והיינו מתחלת שעה רביעית דמנחה קמנה הוא תשע וחצי שהוא חצי שעה רביעית אחר הצות אסור להתחיל שום סעודה וגם בזה לא יצאנו ידי חובתנו דרבים אוכלים בקיץ אפילו אחר זמן זה ויש עוד שיטה לבעל המאור והמכ"מ לזה הרשב"א וכמה מהראשונים דאפילו

סעודה גדולה וכה"ג בשאר דברים מותר סמוך למנחה גדולה והטעם כיון דמה דלא מוקי לה הש"ס במנחה קמנה הוי משום ריב"ל וכוון דלית הלכתא כוותיה אירחיא לה ומוקמינן לה בסמוך למנחה קמנה אבל סמוך למנחה גדולה הכל מותר מיהו סמוך למנחה קמנה אסור אפילו סעודה קמנה ויש עוד שיטה הביאו הרא"ש והמר"ש בשם ר"י דסעודה קמנה מותר להתחלה סמוך למנחה קמנה וכן כולם כיוצא בזה וטעם שיטה זו דס"ל דמשנתנו מיירי בסעודה גדולה וסמוך למנחה גדולה כשיטת התוס' שבתכנו אבל בסעודה קמנה לא מיירי כלל וכוון דלא קי"ל כריב"ל מותר להתחיל סעודה קמנה אפילו סמוך למנחה קמנה (דרישה):

יג וכתבו המפרשים (נ"מ ונג"א סקט"ו) דאפילו לפי שיטה זו רק סמוך למנחה מותר להתחיל אבל כשהגיע זמן מנחה קמנה אסור להתחיל ע"ש ולפ"ו גם לשיטה זו אין אנו יוצאים ידי חובתנו שהרי בקיץ רבים ונדולים אוכלים אחר שעה רביעית והמישית בידוע ואין פוצה פה ומצטצף וכל שימות אלו הביא רבינו הרמ"א בקיצור אמנם עוד יש שיטה במרדכי דאין איסור רק בסעודה גדולה וסמוך למנחה קמנה אבל סעודה גדולה קודם סמוך למנחה קמנה וסעודה קמנה אפילו אחר זמן מנחה קמנה מותר להתחלה כן הביאו בשם המרדכי (נג"א ס) ואני לא מצאתי זה במרדכי וארדבא שבתב ההיפך וי"ל המרדכי אבל סעודה קמנה אינו אסור להתחיל עד שיבא המנחה קמנה שהוא לסוף ט' שעות ומחצה עכ"ל הרי להדיא דבהגיע זמן מנחה קמנה אסור להתחיל וא"כ אני היכי עברנין וצ"ע וכן כמה דברים אנו עושין בקיץ אחר זמן מנחה קמנה מרחץ ותספורת ותחלת דין ומעשים בכל יום בכל בתי רינים שדנים אפילו תחלת דין הרבה אחר זמן מנחה קמנה :

יד ורבינו הרמ"א כתב על דברי רבינו הב"י שפסק כהרי"ף והרמב"ם דאפילו סעודה קמנה אסור ואפילו סמוך למנחה גדולה כתב וי"ל ויש חולקין וס"ל דסעודה קמנה מותר ואינו אסור רק בסעודה נשואין או מילה וי"א דאפילו סעודה גדולה סמוך למנחה קמנה מותר וי"א דסעודה קמנה אפילו סמוך להיינו בסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה ובסעודה קמנה סמוך למנחה קמנה ואפשר הטעם משום דעכשיו קוראין לכה"ג לא חיישינן דילמא יפשע ולא יתפלל מיהו בסעודה גדולה יש להחמיר אפילו סמוך למנחה גדולה וכו' עכ"ל ויש להבין דאי משום היתר קריאה לכה"ג א"כ למה הקיל רק בסמוך למנחה קמנה אלא היתר קריאה אחר מנחה קמנה יש היתר זה וצ"ל דבאמת אלונו כן אך משום דבהשיות הנזכרות

הרבה ונס אפשר להעמיד שיקצו אותו משינתו ואע"פ דככה"ג אמרינן כסוכה (כ"י) ערבך ערבא צריך זהו לענין תפילין דנס זמן מועט נחשב לקבע מחשש הפחה ע"ש אבל לענין מנחה שיש עוד הרבה זמן אפשר לומר דיותר אם לא סמוך לסוף זמן מנחה והעולם נוהגים גם כזה היתר ובודאי נכון מי שרוצה לישן אחר זמן מנחה קמנה שיתפלל מקודם מנחה:

יח וכתב רבינו הב"י בסעיף נ' והא דאסור לאכול בסעודה קמנה היינו כשקובע לסעודה אבל לפעום דהיינו אכילת פירות מותר וה"ה לאכול פת כביצה כדרך שאדם אוכל כ"א קבע מותר עכ"ל והנה זה כתב לשיטת אר"ף והרא"ש וה"ה לכל השיטות גם במנחה קמנה דלא קיי"ל כריב"ל דאפילו מעימה אסור בהניע זמן תפלת מנחה ועד שמתפלל מותר כמעימה והנה התיר פת כביצה ומשמע אפילו פת רצריך נט"י והמוציא וברהמ"ז והוא דבר תימא דמ"י וכריחו שלא אבל יותר ואם כוונתו לפת שא"צ נט"י והמוציא אלא מוונת לא הו"ל לומר לשון פת ובאמת הטור לא כתב רק פירות ע"ש וצ"ל דס"ל לרבינו הב"י דסעודה קמנה לא מקרי רק כהכנה אבל כלא הכנה הוה אכילת עראי ומותר אפילו בנט"י והמוציא וברהמ"ז ויותר מכביצה הוה קבע (מנ"ה סק"י) וכן כשהיה יותר מכביצה אסור שלא ישתכר (ס) ורווקא כשסקה השכרת כמו יין ויי"ש ולא שכר וכיצא בזה וכן פירות מותר אפילו הרבה וכן גלוסקאות שברכתן מוונת מותר אפילו יותר מכביצה דכל הני מקרי אכילת עראי:

יט וכהא דתנן אם התחילו אין מפסיקין המבימו רבותינו ראפילו התחילו באיסור בנ"ן להרי"ף והרמב"ם שהתחילו אחר סמוך למנחה גדולה ולהתום' והרא"ש אחר סמוך למנחה קמנה ס"מ אין מפסיקין ויגמרו הסעודה או התספורת והמרחץ והבורסקי והדין ודווקא כשישאר שהות להתפלל אח"כ אבל אם לא ישאר שהות אפילו התחילו בהיתר צריכין להפסיק ואפילו עור היום גדול כל שידוע שתמשך סעודתו עד הלילה צריך להפסיק (ס"ג סק"י):

כ אבל הרא"ש והמ"ר כתבו דכהתחילו סמוך למנחה קמנה צריכין להפסיק דהך דאם התחילו אין מפסיקין אינו אלא כסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה אבל כסעודה קמנה סמוך למנחה קמנה הייבין להפסיק אבל בלשון התום' יביות (נ"ח) ד"ה יו"ן ע"ש) מבואר ר"צ להפסיק (נ"ח) וכן דעת כמה פוסקים (ע"ז סק"ג) ופשים הוא דכמקום שיש חשש שברות פשימא ישצריך להפסיק ולכן כסעודות גדולות שרנילים להשתכר חייבים להפסיק ולהתפלל מנחה (ס"ג סק"ג) וזהו שכתב רבינו הרמ"א סוף סעיף כ' 511

הנכרות לא הובא רק המקילים בסמוך למנחה קמנה אבל אחר שהניע זמן מנחה קמנה אין שום שיטה מקלת כמ"ש ועל זה כתב שנהניו כהמקילים שבהשימות וכתב על זה מעט היתר לפי שקוראין לכה"ג אבל נאמת לפי היתר הזה מותר גם אח"כ וכמו דנהוג עלמא:

מן אבל כאמת היתר הזה לא שייך עתה ברוב המקומות שאין קוראין לכה"ג במנחה ונלע"ד שהעולם סומכים על הירושלמי שאומר שם על משנה זו אנו תנינן סמוך למנחה תני ר' חייא סמוך לחשיכה וכו' ר' חנניא אסר מתניתין כעמי הארץ מה דתני ר"ח בחבירין רבנן רפסיין אמרו מתניתין כר' יהודה (זמן מנחה עד פלו המנחה) מה דתני ר' חייא כרבנן (זמן מנחה עד הערב) ולפי תירוץ כין ככלי לירושלמי מנהיגו דהנה אנו נוהגין כרבנן דתפלת המנחה עד הערב ולכן עד סמוך לחשיכה מותר לאכול וכן כל המלאכות כמרחץ ונילוח ובורסקי ודין ונס מה"ש"ם שלנו אין סתירה לזה דנאמר דסוגיית הש"ס היא אליבא דר"י ולמה נעשה פלוגתא בין ככלי לירושלמי ונס לתירוץ הקודם דמשתהינו היא לע"ה ור"ח לחבירין דהיינו ת"ח נ"כ א"ש רידוע דאין אנו מחויבין עצמינו לעמי הארץ כמביאר בכ"מ (ורק לפ"ז לא אכין מה שייך נע"ה שיטתו דין אם לא דלעילי דייט קאי או כערכות שנסוריא כדליתא ר"פ או נורר ע"ש ונס היתרון הראשון בירושלמי דהיינו סמוך למנחה והיינו סמוך להשכה ונס הך ללא יא"ה המייט סמוך להשכה וכו' נ"כ סמוך למנחה ע"ש וזהו ודלמי עלה כדדך הש"ס שלנו ודוק):

מז ויש שאמרו היתר אחר על מה שאנו אוכלים אחר זמן מנחה קמנה דכמו שנתבאר לעיל סי' פ"ט לענין ללמוד קודם תפלת שחרית דאם מתפלל ביחידות אסור ללמוד דשמא אתי לאמשובי ויעבור זמן תפלה אבל כרניל להתפלל ככה"ג מותר וה"נ כן הוא דוח שאסור ככל הדברים זהו כמתפלל מנחה ביחידות אבל כמתפלל כמניין הלא כשיתאסף המניין כהכרח שלא ישכח להתפלל (ע"מ"ה סק"ה כנס מהר"ו) ובודאי סברא גדולה היא ולכן מי שאינו מתפלל מנחה כציבור ודאי מחוייב להתפלל מנחה קודם אכילתו בזמן סמוך למנחה קמנה וכ"ש אחר זמן זה אבל המתפלל כציבור יכול לסמוך על ההתירים שכתבנו:

יז ויש להתפסק איך הדין כשינה בזמן מנחה קמנה דלכאורה כיון דבערבית אמרו ריש ברבות שלא יהא אדם כא מן השרה כערב ואומר וכו' ואישן קימעא והוה בחצי שעה שקודם זמן תפלה כמ"ש כמ"י רל"ה וכ"ש בהניע זמן מנחה עצמה או אפשר לומר דהתם בלילה זמן שינה חיישינן שמא ימשך בשינתו כל הלילה כדרך בני אדם אבל כיום אין דרך לישן

ערוך הלכות תפלת מנחה וערבית סימן רלב רלג השלחן

ח"ל מיהו במעודה גדולה יש להחמיר אפילו סמוך למנחה גדולה ואפילו אם התחיל קודם לכן כשמוניע מנחה קטנה והשעה עוברת צריך לקום ולהתפלל עכ"ל ובודואו אין כוונתו שתעבור זמן המנחה ממש דא"כ לא שייך לשון יש להחמיר דמיעקר דינא כן הוא אלא כוונתו שיכול להיות כן ע"פ ריבוי השתיות כדרך הסעודות הנדולות ולכן אפילו עוד היום נדול צריך להפסיק (מנ"א סקט"ו ו"ו סק"ד) ולכן כשיש חתונה בשבת ולא אכלו עד אחר חצות יתפללו מנחה מקודם ואח"כ יאכלו דכחתונה וודאי הוה סעודה גדולה ואסור להתחיל בה סמוך למנחה גדולה ואפילו להמתירם מ"מ אחר חצות בשניע זמן מנחה גדולה וודאי אסור לאכול עד שיתפלל וכן במעורת ברית מילה וכיוצא בזה (ע"ס) :

בא וכיון שאם התחילו אין מפסיקין יש לדעת מה מקרי התחלה וכך אמרו חז"ל שם מאימתי התחלה תספורת משיניח טורח של ספרים על

ברכיו והתחלה מרחץ משיפשמ לבושו העלוין והתחלה בורסקי משיקשוש בנד בין כתפיו כדרך הבורסקים והתחלה דין אם היו עמוקים מקודם כבין הוי התחלה משיתחילו בעלי דינים למעון ואם לא היו עמוקים בדין הוי התחלה משיתעמפו הדיינים ולדין שאין לנו עמיפה משישבו ארעתא לרון והתחלה אכילה משימול ידיו ומי שרגיל להתיר איורו בשעת אכילה משיתיר איורו אפילו קודם נמיילה (מנ"א סק"ג) דכן סבואר בשבת שם ע"ש ואע"ג דאין זה מירחא כלל מ"מ אין מפסיקין ודע בדירושלמי אמרינן על תך זואם התחילו אין מפסיקין דאם הפסיק נקרא הרווח דכל הפסור מדבר ועושהו נקרא הרווח ולא דמי לשאריו חומרות כיון דתנן בהדיא אין מפסיקין אין לו להחמיר ומ"מ יראה לי דאין זה אלא בהתחיל בהיתר אבל בהתחיל באיסור רשאי להפסיק כיון שהתחיל באיסור ועמ"ש בח"מ סי' ה' :

ומנחה גדולה וקמנה. ובו מ"ו סעיפים :

תוספת שבת בכיון וקיבל עליו שבת הוה כלילה ממש (מנ"א ריש ברכות דל"ב על כן ונס"ד דף כ"ז ר"ה והשתא ע"ש היטב) :

ד אמנם יש להתכונן בזה בדברי הרמב"ם בפ"ג דין ר' שכתב הא למדת שזמן מנחה גדולה ממש שעות ומחצה עד תשע שעות ומחצה וזמן מנחה קטנה מתשע שעות ומחצה עד שישאר מן היום שעה ורביעי ויש לו להתפלל אותה עד שתשקע החמה עכ"ל ופי' רבינו הב"י בספרו כ"מ דח"ק אם ירצה יתפלל עד שעה ורביעי כר"י ואם ירצה יתפלל עד שקיעה כרבנן ע"ש וא"א לומר כן דא"כ עיקר חסר מן הספר ועוד דאח"כ כתב תפלת הערב ומנה מתחלה הלילה וכו' ואי כפי' זה הלא כשנונה כר"י ומנה שעה ורביעי קודם הלילה :

ה ויראה לי דלהרמב"ם היה לו בזה שיטה אחרת ומנחה אינו תלוי בערבית לומר שכשכלה זמן מנחה מתחיל תפלת ערבית רבאמת יש בזה בנמרא דכרים תמורים שאומר שם (כ"ו) השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעביר כמר ועביר ודעביר כמר עביר והימא לוא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דהרינן לכללא יחיד ורבים הלכה כרבים כבכל התורה כולה ואין דומה לזה בכל הש"ס ועוד דמקודם (כ"ו) מביא כרייתא דך פלונתא דר"י ורבנן והכי איתא שם ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב שהרי תמיד יש בין הערבים קרב והולך עד הערב ר"י אומר עד פלג המנחה שהרי תמיד של בה"ע קרב והולך עד פלג המנחה ע"ש ואינו אלא תימא וכי נחלקו מתי היתה ההקרה

במקדש

סימן רלג מתי סוף זמן תפלת מנחה

א כעניין סוף זמן תפלת המנחה תנן ברפ"ד תפלת המנחה עד הערב ר' יהודה אומר עד פלג המנחה והיינו שעה ורביעי קודם הלילה דומן מנחה קטנה הוא כתשע וחצי שתי שעות ומחצה קודם הלילה ופלג ממנה הוא שעה ורביעי ולרבנן דמנחה עד הערב מתחיל זמן מעריב כערב ולא קודם ולר"י מתחיל זמן מעריב מפלג המנחה שעה ורביעי קודם הלילה דהוה דבר פשוט וכשכלה זמן תפלת מנחה מתחיל זמן תפלת ערבית כן הסכימו רבותינו התוס' והרא"ש והרשב"א וכל הפוסקים :

ב ואפסיקא הלכתא בנמ" (כ"ו) דאין ברין זה הלכה פסוקה ויכולין לעשות כמו שירצו או כרבנן או כר"י והסכימו רבותינו דה"פ שאין הכוונה שפעם יעשה כרבנן ופעם כר"י אלא הרשות לידו לנהוג תמיד או כרבנן או כר"י ואם ירצה לנהוג כרבנן יתפלל תמיד מנחה עד הערב ולא יתפלל ערבית קודם הלילה ואם ירצה לנהוג כר"י יתפלל ערבית אחר פלג המנחה יזהר לבלי להתפלל מנחה אחר פלג המנחה :

ג והנה בזמן הקדמונים היו נוהגים כר"י והתפללו ערבית קודם הלילה כמבואר כל זה בתוס' ורא"ש ורשב"א ותלמידי דבינו וינה ריש ברכות ועכשוו כרוב המדינות מתפללים מנחה עד הערב וממילא דאין מתפללין ערבית קודם הלילה מיהו בדיעבד אם התפלל תפלת ערבית בכונה לצאת מפלג המנחה ואילך יצא ולא מצרכינן ליה לחזור ולהתפלל (ת"י) וכן בשבת יש לו לכתחלה להתפלל תפלת ערבית של שבת מפלג המנחה ולמעלה מפני

במקדש ועוד שלשון שהרי משמע דבר ברור והמה שני הפכים :

ן אך לפענ"ד העניין כן הוא דהנה תפלת המנחה הוא כנגד תמיד של ב"ע ולפי שבכל יום הקריבוהו בתשעה ומחצה כדתנן ר"פ תמיד נשחט וכמ"ש הרמב"ם שם מקודם ע"ש ודבר יודע שהקרבנו לא היה שוהה עד הלילה שהרי חיו צריכין להקטיר קמורת ומנחה וניסוך היין והשיר ולכל היותר לא שוה בהקרבנו יותר ממחצה זמן זה דהיינו שעה ורביע ולזה שפיר קאמר ר"י שהרי קרב עד פלג המנחה כלומר שכן היתה הקרבנו התמידית ורבנן שפיר קאמרו שהרי קרב עד הערב כלומר אם יארע שלא קרבוהו ב"מ ומחצה הלא מותר להקריבו עד הערב ולפ"ז שפיר קאמר הש"ס השתא דלא אתמר הלכתא וכו' כלומר דבזה לא שייך לומר יחיד ורבים הלכה כרבים דוודאי גם רבנן מודים לר"י דעד פלג המנחה הוא העיקר כיון שכן היה בכל יום אלא דפליגי דלר"י אין לו להתפלל אחר פלג המנחה מפני שכרוב חיימין לא נאחזה הקרבנו מפלג הקנחה אבל רבנן סבירי דוודאי לכתחלה יותר טוב להתפלל עד פלג המנחה אך בדיעבד אם לא התפלל יכול להתפלל עד הערב (וכמ"ל להדיא מהרמב"ם פ"ג הל"ו וכו') לדומק של הכ"מ ע"ס ודו"ק) :

ז ונמצא לפ"ז בדאמת קי"ל כרבנן אלא דא"א לומר להדיא כן דא"כ הוה משמע שלכתחלה יכול לאחר עד הערב ואינו כן ולזה אומר דעבד כבר עבד וכו' כלומר שיש לפסוק כשניהם לכתחלה יראה להתפלל עד פלג המנחה אך אם לא עשה כן מתפלל עד הערב והן דברי הרמב"ם שכתב זמן מנחה קמנה מט' ומחצה עד שיסאר שעה ורביע כלומר כן יהדר להתפלל או ואח"כ אומר ויש לו להתפלל אותה עד שתשקע החמה כלומר דאם לא קדם להתפלל מתפלל אח"כ כרבנן והנה לפ"ז אין העניין גונע לתפלת הרובת כלל ואפי' שמתפללין סמוך לשקיעת החמה הוה נ"ב לא לפני שיטה זו והיא שיטה המחוררת אך מה נובל לעשות שקשה לקבץ עשרה קודם פלג המנחה ומי שיכול לעשות כן או המתפלל ביחידות מצוה וחובה להתפלל קודם פלג המנחה :

ח ולכך זה יש לצעוק על מנחה מדינותינו שמאחרין תפלת מנחה עד השקיעה משם והרי כנ"מ (כ"ט) : איתא להדיא במערכא ליימי אמאן דמתפלל מנחה עם דמדומי חמה והא דאיתא בירושלמי רפ"ד דריב"ת היה מתפלל עם דמדומי חמה אשחרית קאי כמו שממייס שם כדו שיהא עליו מורא שמים כל היום (ולע"ז כהנ"מ) ס"ט ע"ש ודו"ק) אך לימוד הזכות הוא דמדרתינו מפרנסתינו גדולה מאד ד' ירחם ולכן מאחרין ומ"ם הי"א את דבר ד' יתאמץ להתפלל

מקודם ובפרם לשיטת הרמב"ם שאברנו עיקר זמנה לכתחלה קודם פלג המנחה כמ"ש :

מ עוד דבר תמוה יש בענין הוה דהנה הרמב"ם כתב דסוף הזמן הוא עד שקיעת החמה ולמה כתב רבינו הב"י בסעיף א' דעיקר זמנה הוא מט' שעות ומחצה עד הלילה עכ"ל והרי לילה היא צאת הכוכבים והוא הרכה אחר השקיעה וכדברי הרמב"ם מפורש בובחים (כ"ו) דדם התמיד נפסל בשקיעת החמה ע"ש וכיון שהתפלה היא כנגד התמיד מטילא שאין להתפלל אחר השקיעה והנה גם המור כתב עד הלילה אבל לשון הנ"מ והפוסקים הוא עד הערב ולשון ערב כולל הכל כמובן ואולי מ"ל להמור וש"ע כיון דבין השמשות הוא ספק יום ספק לילה לכן בתפלה דרבנן הקילו והך דובחים י"ל דזמן התפלה הוא כנגד ההקטרה וההקטרה היתה גם אח"כ או שמפרשים סוף שקיעה והיא לזמן צאת הכוכבים (ע' חו"ט) מנחות כ' : ד"ה נפסל) ומ"מ צ"ע שלא הביאו דברי הרמב"ם ולכן דוודאי יש לחוש לדבריו ולזהר שלא להתפלל מנחה אחר השקיעה :

י וז"ל רבותינו בעלי הש"ע ואסיקנא דעבר כבר עבד וכו' והוא שיעשה לעולם בחד מינייהו שאם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג וכו' ואם עושה כר"י ומתפלל ערבית מפלג וכו' צריך לזהר שלא יתפלל מנחה באותו שעה ועכשיו שנהנו להתפלל מנחה עד הלילה אין להתפלל ערבית קודם השקיעה ואם בדיעבד התפלל ערבית מפלג וכו' יצא ובשעה הרחוק יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה ולדידן דנהנין להתפלל ערבית מפלג המנחה אין לו להתפלל מנחה אח"כ ובדיעבד או בשעה הרחוק יצא אם מתפלל מנחה עד הלילה דהיינו צאת הכוכבים עכ"ל וכבר נתבאר אלו הדברים מיהו נראה דאם כיום אחד יתפלל מנחה וערבית כפלג המנחה לא יצא דהוי תרתי דסתרי כיום אחד מיהו יש נוהגים גם כזה מפני שקשה לאסוף היצבור עוד פעם (מ"ט סק"ז) ויתבאר כפי' רל"ה ואפשר לומר המעם ביון תפלת ערבית נתקן נגד הקמרת איברים והם כשרים כיום ובליה ושם ויתבאר כפי' :

יא והנה יש מנחה גדולה ומנחה קמנה כמו שביאר הרמב"ם שם וז"ל ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בתשע שעות ומחצה תקנו זמנה ב"מ ומחצה והיא הנקראת מנחה קמנה ולפי שבש"פ שחל להיות בע"ש שהמתפלל מאחר שש שעות ומחצה יצא ומשהניע זמן זה הניע זמן חובה וזו היא הנקראת מנחה גדולה עכ"ל ומבואר מדבריו שהעיקר הוא מנחה קמנה מפני שרוב השנה היה התמיד קרב בזמן זה ובדיעבד

ערוד הלכות תפלת מנחה וערבית סימן רלד השלשה

אם התפלל מנחה גדולה יצא וזה שאומר שמשנהיע
 זמן זה הגיע זמן חובה אין כוונתו שחובת להתפלל
 אלא כוונתו שאסור לעסוק באכילה ותספורת ומרחץ
 ובורסקי ודוין עד שיתפלל דכן הוא שיפתו כמ"ש
 בס"י הקודם:

יב ולפ"ז אף לכתחלה יכול להתפלל מנחה גדולה
 בשצורך לה כגון שרוצה לאכול וכיוצא בזה ואין

זה לכתחלה ודיעבד שבכל הדברים לכתחלה אסור
 ובכאן אינו כן אלא כלומר דאם אין לו איזה דבר
 שמוכ לו יותר המנחה גדולה טוב שיתפלל יותר
 מנחה קטנה אבל אם יש לו איזה מיבה קלה יתפלל
 לכתחלה מנחה גדולה ולכן אצלינו המנחה בימי
 הסליחות שיש מתענים עד חצי היום ומתפללים
 מנחה גדולה ועוד דמלשון הרא"ש והמור משמע
 דהעיקר לכתחלה הוא מנחה גדולה (צ"י) וראיתי
 לאחד מן הקדמונים שהזכיר להתפלל דווקא מנחה
 גדולה (ר"ט) פרוח כשורש מנה או פלל עתה לכן העניות
 מנויה בדרך אלוס מפני שאין מתפללים מנחה גדולה ע"ש
 וכפרס אצלינו שמתפללים סמוך לסקיעה ואינם זהירים להתפלל
 קודם פלג המנחה שאז היתה תמיד הקרבת התמיד כמ"ש אלא
 הולכין אחר הזמן שמתחיל להקריב התמיד א"כ פסיעה שכיכות
 להתפלל מנחה גדולה כמוזן ודו"ק):

יג והנה זמן מנחה גדולה מתחיל משש ומחצה ואע"פ

דבאמת מתחיל הזמן תיכף אחר שש דאז מתחיל
 בין הערבים והשמש תחיל לנמות למערב וכן
 מבואר להדיא במשנה דתנן תפלת השחר עד חצות
 וכו' תפלת המנחה עד הערב וכו"ל דפירושו מחצות
 עד הערב דאל"כ ה"ל לומר תפלת המנחה משש
 ומחצה עד הערב אמנם באמת כן הוא וברפ"ג דיומא
 ביארו נמ"י דבר זה דמשום דקשה לכיוון חצי היום
 משש לכן הרהיקו חצי שעה ולכן גם התמיד לא
 הקריבו קודם שש ומחצה (א) חצי שש וכו' וראה
 לזה שהרי אמרו בפסחים (ל"ד) חצי שש וחצי שש
 חמה עומדת בראש כל אדם ולאחריה אינו מוכן
 הלא בחצי שש עדיין החמה במורה ובחצי שבע היא
 במערב אלא משום דאז הלוכה בנחת מאד עד שאין
 היכר כמעט בין חצי שש לחצי שבע אלא למי
 שידקק הרבה בזה ולמראה עינים אין חיתר כמעט
 לכן אמרו שש חצי שש וחצי שבע חמה עומדת
 בראש כל אדם כלומר למראה עינים ולכן כנמרא

סימן רלד אשרי שקודם התפלה ועוד דינים. וכו' ד' מעיפים:

והצבור עומדים בתפלה יעמוד בתפלה מיר כרי
 להתפלל בעצבור ואחר אשרי אומר הש"ץ חצי קדיש
 ואע"פ דאין קדיש בלא אמירת דבר לפניו אך הלא
 בכאן יש דבר לפניו והיינו אמירת אשרי ולכן יתרו
 לומר

ה אמנם השיב הרא"ש ו"ל אבל רב אלפס פסק שיכול אדם להתפלל תפלת נדבה ואתם שאתם נהנים כמותו מסתבר כיון שהגיע שש שעות ומחצה שהוא זמן מנחה הראשונה חובה והשנייה נדבה עכ"ל והוא שלא כדברי הרמב"ם שפסק שיתפלל הראשונה נדבה ורבינו הב"י בספרו הגדול בריש סי' רל"ג דייק מזה שהרא"ש ס"ל דזמן מנחה לכתחלה הוא מששה ומחצה ע"ש ולענ"ד אין ראייה מזה רק הרא"ש ס"ל רביון רעכ"פ גם עתה זמן תפלה אין להקדים נדבה לחובה וכמ"ש בסעיף נ' וכן מה שרייק מהפור שכתב שם וזמנה משש שעות ומחצה וכו' דס"ל דהעיקר הוא מנחה גדולה נ"ב אין ראייה הדבור כתב עיקרא דדינא אמנם כמה שלא כתב המור כהרמב"ם ולכתחלה יתפלל מנחה קטנה ש"מ דס"ל דשוין הן וכבר בארנו בס' הקודם שיש מהקדמונים שעושים עיקר מנחה גדולה :

אם שבח מלהתפלל מנחה מתפלל ערבית שתיים הראשונה לחובה והשנייה לתשלומין ואם היפך לא יצא כמ"ש בס' ק"ח ויאמר אשרי קודם השנייה ופרטי דיני תשלומין נתבאר בס' ק"ח ע"ש :

ז וכבר כתבנו ש"ל אשרי ומי שאומר פרשה של תמיד וקמרת יאמר אשרי אח"כ ויש רוצים לומר דפרשת התמיד היא אחר אשרי (ס"ו סק"ב ומ"א) ולא נהנו כך וכן נלע"ד עיקר דמעמם הוא דאשרי היו כתפלה ובמקדש היו מתפללין במנחה קודם הקרבת התמיד ובאמת אשרי אינה תפלה אלא שבחו יתברך בלא שאני שטמטעם זה רבים אינם אומרים במנחה פרשת התמיד טמטעם זה שבמקדש חיתה התפלה קודמת ולכן לא רצו לאומרה קודם תפלה שמ"ע וכבר כתבנו שצריכים עשרה לומר אשרי כדי שיוכלו לומר קדיש (מנ"א סק"א ועמ"ו עתה לא כן והעיקר כהמנ"א ומ"ט המנ"א בשם מהר"א הוא דבר תמוה וכבר הסיג עליו הא"ר וכן נוהגים דלף שנמסר התפלה עד הלילה אומרים קדיש) :

סימן רלה דין ק"ש ותפלה של ערבית. ובו י"ט סעיפים :

א ידוע שבזמן הקדמונים היו מתפללים ערבית בעוד היום גדול והנה לשיטת הרמב"ם זמנה מתחלת הלילה ולשיטת ר"ת ור"י ובל בעלי התוס' והרא"ש ועוד ראשונים זמנה מפלג המנחה לפי שטחה כר' יהודה דאית מתפלג מנחה אחר פלג המנחה אבל המתפללים מנחה עד הלילה אין להקדים תפלת ערבית קודם הלילה וכל זה בארנו בס' רל"ג וטרחו רבים ונדולים מאין בא המנהג הזה להקדים תפלת ערבית מבעוד יום ותרצו כל הראשונים שספני מורה הצניבור להתאסף בלילה הזבחה לעשות כן וטובן

לומר אשרי בעשרה דעל אמירת קדיש צריכין עשרה שיאמרו דבר כמ"ש בס' נ"ה ע"ש ואחר התפלה אומרים תחנון וקדיש שלם ועלינו וקדיש יתום :

ב ויש נהנים לומר פרשת התמיד וקמרת קודם אשרי ומנהג יפה ונכון הוא שהקרינו תמיד של בין הערבים וקמרת כמו בשחרית ולמה לא נשלם פרים שפתינו ולכן המדקדקים נהנים לאומרם בכל יום קודם המנחה ודווקא קודם התפלה אבל אחר התפלה אין לומר פרשת התמיד והקמרת וגם אשרי לא יאמרו אחר התפלה והזכירו על זה מאד ודע דאם אירע סיבה שאיחר עד קרוב להשקיעה יעמוד בתפלה מיר ולא יאמר לא אשרי ולא פרשת התמיד והקמרת ואין רוחין העיקר מפני הטפל ויש להזהיר בזה אנשים פשוטים שאצלם הכל שוה וע' בסעיף ז' :

ג וכתב הרמב"ם בפ"ג דין ג' נהנו אנשים הרבה להתפלל גדולה וקטנה והזרו מקצת הגאונים שאין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה וכן הדין נותן ספני שהיא בננד דבר שאינו תדיר בכל יום ואם התפלל הגדולה חובה לא יתפלל הקטנה אלא רשות עכ"ל ואין לתמוה איך יקדים הרשות קודם החוב הא אפילו בתשלומי תפלה שהיא חובה אין להקדימה קודם החיובות כמ"ש בס' ק"ח כ"ש שאין להקדים נדבה לחובה ד"ל דהבא כיון דעיקר החיוב הוא בזמן מנחה קטנה מייחשב כאלו לא הגיע עדיין זמנה של חובה :

ד אמנם המור הביא מאביו הרא"ש שהשיב ריש להרחיק א"ע מתפלת נדבה דכענין שיהא מביד בעצמו שהוא זריו ואמור לכיון יפה מתחלתו ועד סופו בלא היסח הדעת אבל אם אינו בנדר הזה קרינן ביה למה לי רוב זבחיכם יאמר ד' וכן פסק רבינו הבי"ם בס' זה ובס' ק"ז ובאמת מימינו לא שמענו זה והלואי שנעמוד בתפלת חובה ולכן בוסה"ז חלילה להתפלל תפלת נדבה וכן יש להורות :

א ידוע שבזמן הקדמונים היו מתפללים ערבית בעוד היום גדול והנה לשיטת הרמב"ם זמנה מתחלת הלילה ולשיטת ר"ת ור"י ובל בעלי התוס' והרא"ש ועוד ראשונים זמנה מפלג המנחה לפי שטחה כר' יהודה דאית מתפלג מנחה אחר פלג המנחה אבל המתפללים מנחה עד הלילה אין להקדים תפלת ערבית קודם הלילה וכל זה בארנו בס' רל"ג וטרחו רבים ונדולים מאין בא המנהג הזה להקדים תפלת ערבית מבעוד יום ותרצו כל הראשונים שספני מורה הצניבור להתאסף בלילה הזבחה לעשות כן וטובן

ערוד הלכות תפלה מנחה וערבית סימן רלה השלשה

ידיקו מדרב דהלכה כר"י שהרי אפילו לרבנן יכול לעשות כן ולפ"ו אדרבה הוה ראייה לדברינו והט"ס דחי דמחפלה ערכית אין ראייה לפלוגתא דר"י ורבנן (וד"ק) :

ן והנה כל זה לענין תפלה אבל ק"ש של ערבית פסקו כל רבותינו הראשונים והאחרונים דומנה כלילה כשיצאו ג' כוכבים בינונים כסתם משנה דריש ברכות דתנן מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן ותני עלה בברייתא שהוא צאת הכוכבים וא"כ נהי דומן תפלה קודם מ"מ כיון דומן ק"ש כלילה וצריך לסמוך נאולה לתפלה בהכרח שתפלה כלילה וכבר כל רבותינו ריש ברכות חקרו בזה על מנהגם שהיו קורין ק"ש ותתפללים מבעוד יום :

ן ושיטת ר"ת היא דכמו דלענין תפלה מפלג המנחה הווי זמן תפלה לר' יהודה כמו כן לענין ק"ש והרא"ש הקשה מה ענין תפלה לק"ש הא כק"ש בעינין וכשכבך זמן שכביה ע"ש וי"ל דבאמת נאמר דאז הווי זמן שכביה דכ"י הובי דהווי לילה לענין תפלה ה"ג לק"ש (כ"ח) ואף שהמרדכי כתב שראבי"ה הסכים לזה מ"מ אצל רוב רבותינו לא נתקבלה שיטה זו וכמבואר בטור ע"ש ובאמת בק"ש דאורייתא איתא להקל כמו בתפלה שהיא דרבנן ובירושלמי איתא דאפילו קרא ב"ש בין השמשות צריך לחזור ולקרית כלילה והטעם פשום דבה"ש הווי ספק וק"ש דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא (וכ"כ הגמ"ל סי' ג') :

ן ולכן כתבו בשם רב האי נאון דאם הציבור מקדימים לקרא ק"ש ולהתפלל מבעוד יום יתפלל עמהם כן תפלה בצבור הווי עניין גדול מאד וגם יקרא עמהם ק"ש עם ברכותיה ויתפלל ואח"כ כלילה יקרא עוד פעם ק"ש כל ה'ג' פרשיות בלא ברכות ואי משיים שקרא ברכות הק"ש מבעוד יום לא חיישינן לה דכבר כתב הרשב"א בשם הגאונים דברכות ק"ש אינם שייכים לק"ש והם עניין בפ"ע אלא שסמכו אותם לק"ש ולכן כשיקרא אח"כ ק"ש בלא ברכות לית לן בה ואי משום שאומר בהברכות גזיל אור מפני חשך ומעביר יום ומביא לילה וכן השכיבנו ור"י ע"כ הווי לא חיישינן לה דבין דיכול להתפלל תפלת ערבית יכול לומר גם ברכות אלו ורק ק"ש בלבד צריך לחזור ולקרית כלילה והווי הדרך הישרה והמעולה וכן אנו נוהגים בקבלת שבת שאנו מתפללים מבעוד יום כהשמש על הארץ אחר פלג המנחה כשבאים לבייתנו כמתנינן עד הלילה וקורין ק"ש כל ה'ג' פרשיות ואח"כ מקדישין על היין ואוכלין וכך חובתינו וכך יפה לנו :

ן והווי גם דעת רבותינו בעלי הש"ע בענין א' שכתבו זמן ק"ש כלילה משעת יציאת ג' כוכבים קמנינים ואם הווי מעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו ואם קראה קודם לכן חוזר וקרא אותה בלא ברכות

כמו ששנה לנו זמני תפלת שחרית ומנחה ואי משום דהיא רשות מ"מ צריך לידע הזמן של הרשות הוה ועוד דאיך אפשר לומר דהך דאין לה קבע אין הכוונה דומנה הוה כל הלילה והא להווי תניא שם (כ"ו) : ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע שהרי אברים ופדרים שלא נתעבלו מכערב קרבים והולכים כל הלילה ע"ש הרי מפורש דהך דאין לה קבע הוה על הזמן של כל הלילה :

ג אמנם האמת דה"פ דוודאי הך דאין לה קבע שאין לה קביעות זמן כלומר כיון שחייא כנגד הקמרת האיברים וידוע שהקמרת התחילה מבעוד יום אחרי הקמרת האמרינן אלא ששכרה גם כל הלילה ולכן התפלה היא ג"כ מתחלת מבעוד יום ונמשכת כל הלילה אלא הגמ' קמרה מדלא תני מפורש כן ש"מ דאתא לאשמעינן גם הך דתפלת ערבית רשות אבל העיקר הפירוש הוה כמ"ש ולפ"ו אפילו לרבנן תפלת מנחה עד הערב מ"מ גם תפלת ערבית רשאי להתפלל קודם הקמרת איברים שהם בערך מפלג המנחה ולמעלה וק"ו בשבת דצריך להיות עיקר התפלה מבעוד יום שהרי איברי תמיד של בין הערבים של ע"ש אסור להקריבן כלילה בשבת כדאמרינן בשבת (כ"ד) : ולא עולת חול בשבת : ד וגם למאן דאמר דתפלת אבות תקנום ג"כ מוכח כן דאמרינן שם דיעקב תקן תפלת ערבית והקשו התוס' דבחולין (כ"ז) : מפורש שיעקב התפלל מבעוד יום ותרצו דלר"י המנחה היא עד פלג המנחה א"ש המתחיל זמן מעריב מפלג המנחה ע"ש ועדיין קשה לרבנן אך לדבריו א"ש דגם לרבנן מתחיל זמן מעריב מבעוד יום (וזוה מובנים דברי הרמב"ם נפ"ג דין ו' ואף שתלה מפני שהוה רשות ע"ש מ"מ עיקר הטעם כמ"ס ודו"ק) :

ה וכן מוכח בירושלמי (רפ"ד) דאמרינן שם רבי מפקד לאבדן אבריו קמי ציבורא מאן דמצלי ליצילי דרמשא עד יומא קאים וכן הוה מכריו ר' חייא ע"ש ולכאורה והו רק אליבא דר' יהודה וא"כ איך קאמר הש"ס דידן דלא אתמר הלכתא לא כרבנן ולא כר"י הלא הלכה למעשה הווי רבי ור' חייא כר' יהודה אלא וודאי דתפלת ערבית אינו נוגע לפלוגתא דר"י ורבנן ואפילו לרבנן מותר להתפלל מבעוד יום (ז"ע לפ"ו מהי דאמרינן מדרב מצלי על שנת נפ"ס ש"מ דר"י ק"ל ודמי אדרבה מדר"ה ורבנן לא מלוו עד אורתא ש"מ הלכה כרבנן ע"ש ולדברינו הוה גם לרבנן כן הוה בערכית וז"ל דכאמת היה יכול לדחות כן וגם היה יכול לדחות מעטם חוססת שנת כדאיתא בירושלמי שם דלענין שנת פשיטא ע"ש אלא דדמי שמהו אין ראייה כלל ונב"ל ז"ל כן דל"כ מה שייך אדרבה נימא כאתמ דלפנינו בזה אלא וודאי דה"פ דמתפללו אין ראייה כלל דכמו שלל נוגע לדייק מדר"ה דהלכה כרבנן דאטו לר"י אין להתפלל כלילה כמו כן לא

יב וז"ל רבותינו בעלי הש"ע סעיף ב' אמר להתחיל לאכול חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית ואם התחיל לאכול אחר שהגיע זמנה מפסיק וקורא ק"ש בלא ברכותיה ונומך מעורתו ואח"כ קורא אותה בברכותיה ותתפלל אבל א"צ להפסיק לתפלה האילו והתחיל לאכול אבל אם לא התחיל לאכול אע"פ שנשל דיוו צריך להפסיק ואם אין שהות להתפלל מפסיק אף לתפלה עב"ל ביאור דבריהם דכהתחיל בהיתר והיינו קודם חצי שעה סמוך לערבית א"צ להפסיק אף לק"ש משום דעדיין יש שהות להתפלל ואם כאמת לא נשאר שהות והיינו שאוכל קודם אור הבוקר מפסיק אף לתפלה ואפילו התחיל בהיתר כמ"ש בסו"ר רל"ב אבל אם התחיל באיסור מפסיק לק"ש ולא לתפלה כמו בסו"ר רל"ב לענין מנחה רק בזה יש הפרש דבשם מקרי התחלה גם משיבול דיוו כמ"ש שם וככאן לא מקרי זה התחלה מטעם דבליה שביחא שכרות וכו' ליה זמנה כמ"ש בסעיף הקודם דבהתחיל לאכול סמך לא ראו חכמים להחמיר מטעמים אלו לתפלה רק לק"ש שהיא דאורייתא אבל לענין נטל דיוו הדיו התחלה קלה החמירו אף בתפלה כמעריב מטעמים שנתבאר ויראה לי דזהו כשלא בירך עדיין עמ"ל אבל אם בירך בחכרה לו לאכול כרי שרא תהא הפסק בין נטילה להמוציא ויש מי שמשמע מדבריו דגם בכה"ג צריך להפסיק (עמ"ל סק"ו) והדבר תמוה בעיני (וכ"כ הע"ת) ויש מי שכתב דאף בבירך המוציא צריך להפסיק דאין זה התחלה נמורה (א"ר נפש ספקי חוס') ולא מצאתי זה לאחד מן הקדמונים שיאמר כן ודע דזה שאמרנו יש שהות להתפלל היינו עד אור היום אבל מה שיומשך אחר חצות לית לו בה אע"ג דלכתחלה מצוה להתפלל קודם חצות כמו שיתבאר מכל מקום לענין הפסקה בעינן סוף זמן ממש (כנלע"ד) :

יג יש מי שאומר דחצי שעה לא דווקא אלא מעט קודם הזמן דהא המור כתב משהגיע זמנה אמר וכו' (סי' סק"ג) וכן התוס' כתבו (ד' : ד"ה וקורא) מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן ק"ש של לילה שאין לו לאכול מעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית עב"ל וכן משמע מלשון הרמב"ם בפ"ו ומלשון הרא"ש (סי' ט') ע"ש ורק הרשב"א ותר"י דייקו מלשון הנמ' דגם קודם הזמן מעט אמור ע"ש א"כ דיינו להחמיר מעט קודם ולא חצי שעה בדיוק ורבותינו בעלי הש"ע שכתבו חצי שעה דימו זה לסמוך למנחה שבסו"ר רל"ב שהוא חצי שעה קודם ע"ש ולכן הרוצה להקל ולהתחיל לאכול חצי שעה מקודם יש לו על מה לסמוך :

יד וכתבו מפרשי הש"ע דדווקא אכילה קבועה כמו מעודה אמור אבל מעימה בעלמא מותר (ת"א סק"ד)

ברכות ואם הצבור מקדימים לקרות ק"ש מעבוד יום יקרא עמהם ק"ש וברכותיה ויתפלל עמהם וכשיגיע זמן קורא ק"ש בלא ברכות ומיהו לא יחזור ויתפלל בפילה אע"פ שהצבור מקדימים הרבה לפני הלילה אא"כ הוא רניא כשאר פרישות וחסירות דאו לא מתחיו כיוהרא מה שיחזור ויתפלל עב"ל ואפילו הקדימו בשנים ונ' שעות קודם הלילה כמו שהיה המנהג אצלם כמבואר בתרומת הדשן (סי' א') ומיהו בימינו לא שמענו מנהג זה ודק נשבת אנו מקדימין מעט קודם השקיעה וכו' וודאי דחלילה לחזור ולהתפלל דלאחר פלג המנחה הוה מדינא תפלה נמורה וכפי מה שבארנו גם לרבנן כן הוא אבל לא יסמוך על הק"ש שעל המטה (מנ"א סק"ו) ודע דאע"ג דתפלת ערבית רשות כבר כתב הר"י"ן דקבלנו עלינו בחובה ולכן הפוסקים לא הזכירו זה כלל ואין שום הפרש בינה לתפלת שחרית ומנחה (עט"ו סק"ז סה"ר"ך גלא יטר נעניו דרך הש"ע ולא ידעמו למה וזרכס יארה ומ"ש נש"ע כוכבים קטנים לאו דווקא אלא לפוקי גדולים ועמ"ל וט"ו סק"א ומ"ש המנ"א סק"ג דמי שגיל להתפלל בלילה ועשה והתחיל בברכות ק"ש עם הצבור מנע"י יגמור עם הצבור הנרכות וכלילה יקרא ק"ש בלא ברכות ויתפלל ולא יסמוך נאלה לתפלה ע"ש והנה וודאי דכן הוא אבל למה ינהגו כן הא כבר הוקיר רב האי גאון להתפלל עם הצבור מנע"י וכ"כ נש"ע וז"ל ינהגו גלא כדגריסו (דו"ק) :

י ורש"י ז"ל פי' בריש ברכות דהתפתללין וקורין ק"ש בעוד יום אין כוונתם לצאת ידי חובה בק"ש זו אלא שיוציאו בפרשה ראשונה שקורין על המטה ע"ש וא"כ אותן הנהגוין כרש"י צריכין לקרות ק"ש שעל המטה בכונה כדי לצאת בו ידי חובה ק"ש ואין לשאול דא"כ היאך אוכלין קודם ק"ש והא לקמן יתבאר שאמור דו"ל כיון שכבר קרא והתפלל אף שעדיין לא יצא בזה מ"מ לא חשו בכך והנם שאין קורין רק פרשה ראשונה י"ל שכן התורה מני בכך וכוודאי טוב יותר לקרות כל הני' פרשיות או לכל הפחות גם פרשת והיה אם שמעו וזה שקורין בלא הברכות כבר כתבנו שאין ענין ק"ש להברכות וכבר האריכו הגדולים בזה אמנם הדרך היותר מיושר כמ"ש מקודם :

יא כמו שמסוך למנחה אמור לאכול כמ"ש בסו"ר רל"ב כמו כן חצי שעה סמוך לערבית אמור לאכול עד שיקרא ק"ש ויתפלל ואירבא בזה חסירא ממנחה דאלו כמנחה אפילו התחיל באיסור אין מפסיקין כמ"ש שם ובערבית מפסיק ויש כיוצא בזה המעט כמ"ש (ע"ת י') משום דבליה שכוחא שכרות ועוד כיון דבליה יש לו זמן כל הלילה לא מירדת שיעבור הזמן וכין כך תעבור כל הלילה משא"כ כמנחה ע"ש ועיקר המעט הוא משום דק"ש דאורייתא משא"כ תפלה דרבנן :

ערוך הלכות תפלת מנחה וערבית סימן רלה השלחן

לערבית במשנה וכן מבואר מלשון הרמב"ם שם דאחר שכתב שאוכל אחר תפלת ערבית כתב ומותר להסתפר וליכנס למרחץ סמוך לשחרית שלא נזרז אלא סמוך למנחה וכו' ע"ש ולמה הסמיכו לערבית אלא דה"פ דבדונים אלו שוין ערבית לשחרית דבאכילה שניהם אסורים בשחרית מפני שאסור לאכול קודם תפלת שחרית ובערבית נזרז החכמים כמ"ש אבל כל אלו הדברים בשניהם מותרים מפני שלא נזרז בזה רק סמוך למנחה וביאר הטעם מפני שרוב העם נכנסים שם ביום ע"ש (וזה נמצא סק"ט שהתנן ואסור לעשות כל המלאכות עכ"ל וכו' וכו' ע"ש והרי הכ"י לענין אחר הביאו שם ומדלא הביאו ע"ש דלא ס"ל כמ"ש ה"ה):

י"ז כתב הטור ולענין סוף זמנה תנן דחכמים אומרים עד חצות ור"ג אומר עד שיעלה עמוד השחר והלכה כר"ג דאמר שמואל הלכה כר"ג (ח'): ואפילו לכתחלה יכול להמתין מלקרות עד שיעלה עה"ש עב"ל וכו' שם הרא"ש דרק לאכול ולשתות אסור משהגיע הזמן וכו' הרשב"א בחדושו דמותר לכתחלה ללמוד ולעשות מלאכה קודם ק"ש ותפלת ערבית עד שעה קודם שיעלה עה"ש לבד מאכילה וכל הני מלאכות שאסורים סמוך למנחה אבל זולת אלו מותר בכל המלאכות לכתחלה עד קיום עה"ש וכבר כתבנו דכל הפוסקים חולקים ע"ז במה שאוסר בכל הני שאסורים סמוך למנחה וכן אכילה אסור כמ"ש במעיקף הקודם:

י"ח אבל לא כן דעת הרמב"ם והסמ"ג דהרמב"ם בפ"א מק"ש כתב מצותה משעת יציאת כוכבים עד חצי הלילה ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עה"ש יצא ידי חובתו שלא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק אדם מן הפשיעה עכ"ל וז"ל הסמ"ג מאימתי קוראין וכו' מיציאת הכוכבים עד חצי הלילה דכדברי חכמים ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עה"ש יצא י"ח דהלכה כר"ג שמוכר כן ולא אמרו חכמים עד חצות אלא כדי להרחיק אדם מעבירה עכ"ל (וטעם מלקותו עכ"ל וכו') ותמיהני על רבינו הכ"י שכתב במעיקף נ' לכתחלה צריך לקרות ק"ש מיד בצאת הכוכבים וזמנה עד חצי הלילה ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עה"ש יצא ידי חובתו עכ"ל והנה במה שפסק כהרמב"ם והסמ"ג ולא הביא כלל דעת הרשב"א והרא"ש והטור לפי שכן נראה לו עיקר לפי דעתו הגדולה אבל במה שכתב לכתחלה צריך לקרות ק"ש מיד בצאת הכוכבים מנ"ל לפסוק נגד הרשב"א והרא"ש והטור דהא ברמב"ם וסמ"ג אינו מבואר זה והגם שתלמידו רבינו יונה כתבו כן בריש ברכות והביאו ראה ממה שאסור לאכול אף מעט קודם זמנה ע"ש מ"מ היא דיעה יחידאי נגד הרשב"א והרא"ש והטור וגם ראיתו אינה פשוטה

סק"ד וט"ז סק"ג וז"ל סק"ו) וכן מבואר מלשון התוס' שהבאנו שכתבו שאין לו לאכול מעודה וכו' וכן הוא לשון הטור שכתב כשהגיע זמן ק"ש אסור לקבוע מעודתו עד שתתפלל עכ"ל מבואר להדיא דרווקא מעודה אסור ואע"פ דלשון הברייתא (ז'): שלא יאמר אדם בא מן השדה בערב ואומר אוכל קימעה ואשתה קימעה ואישן קימעה ואח"כ אקרא ק"ש ותתפלל אלא וכו' ע"ש ולשון קימעה משמע מעט ועוד דהא בע"כ אין הכוונה דרווקא כל הג' ביחד אכילה ושתייה ושינה אסור אלא או או קאמר (וכ"כ הט"ו ע"ס) וא"כ ה"פ אוכל קימעה או אשתה קימעה ושתייה אינה קביעות ואע"כ אסור וא"כ ה"ג אכילה:

י"ט אמנם באמת אין זה דיוק דעל דברת בני האדם קאי כלומר שמפני שרוצה מקודם לאכול ולישן מעט ואח"כ לקרא נ"ש ולהתפלל אומר בעצמו שאין חשש שמא לא יתפלל כלל לזה אומר תלא אוכל ואשתה קימעה ואישן קימעה ולא או או קתני דהוא אומר בל"ס ביחד והוא אומר דאין חשש שמא יישן כל הלילה שהרי אוכל ואשתה מעט ואישן מעט ואקום מיד אבל חכמים חששו שיאכל וישתה הרבה ויישן הרבה ושתייה דקאמר מפני שברוב אכילות שתוין ג"כ וכן מוכח מלשון הרמב"ם בפ"ו דין ז' שכתב אע"פ שתפלת ערבית רשות לא יבא אדם ממלאכתו ויאמר אוכל מעט ואישן קימעה וכו' אלא מתפלל ערבית ואח"כ אוכל ושותה או ישן עכ"ל הרי שהשמיט מקודם שותה לנמרי ואח"כ כתב ג"כ אוכל ושותה או ישן משום דשתייה בתר אכילה נזירא ודקדק לומר אוכל מעט ואישן קימעה כלומר דעל ידי שיאכל מעט לא יישן הרבה וכן מוכח מהכרייתא עצמה שמימה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פיתו ומברך אלמא דעל הסעודה הקבועה קאי שוהו לשון פת וכן עיקר לדינא (ויש מי שר"ה להמיר גס בטעמה ואינו עיקר) ואפילו בהגיע זמן תפלת ערבית וגם אח"כ מותר בטעמה והיינו שלא כמעודה קבועה וכן מנחה העולם ואין לפקפק בזה כלל וכלל דכן הוא עיקר הדין:

י"ז ודע דהטור והש"ע לא הזכירו רק איסור אכילה אבל הרשב"א כתב דכל הני דאסורים סמוך למנחה והיינו תספורת ומרחץ ובורסקי ודין וכן מבואר מלשון הלבוש אבל מלשון הרמב"ם והטור והש"ע מבואר דרק אכילה אסור משום דממשיך השינה אבל שארי מלאכות אין משמישים השינה והלילה ארוכה ואין חשש בזה שתעבור הלילה ולא יתפלל וכן כתב אחד מהגדולים (ז"ל סק"ו) ועוד דאי כל הני אסור גם בערבית למה תנן בשבת (ט'): רק סמוך למנחה והי"ל לומר סמוך למנחה ולערבית אלא ודאי משום דבערבית אין איסור רק אכילה בלבד לכך לא תני

ערוך הלכות תפלת מצחה וערבית סימן רלה רלו השלח צמ 197

יבול לקרות (ק"ו סק"ד) ויש מי שמגמגמ בזה (ט"ו) וזהו ווריא אפילו התחיל לשתות אחד שהגיע זמן ק"ש ורק שלא על דעת להשתכר וארבע שגשתבר ג"כ מקדי אנוס (מנ"א סי' נ"ט סק"ג) והקורא ק"ש לאחר שעלה עה"ש לא יאמר השכיבנו דאינו זמן שכיבה או אבל המעריב ערבים ואהבת עולם ואמת ואמונה עד גאל ישראל אומר וכ"ש שמתפלל שס"ע:

פשוטה כל כך ולכן דברי רבינו הבי"צ ע"ע (וכנס א"ס מה שרנים אינם מדקדקים בזה):

ימ הקורא ק"ש של ערבית אחר שעלה עה"ש לא יצא ידי חובתו אא"כ היה אנוס כגון שהיה חולה או שכור ויוקא שהתחיל לשתות קודם שהגיע זמן ק"ש אבל אם התחיל אח"כ הרי הוא פושע ואינו

סימן רל"ו דיני ברכות שלפני ק"ש ושלאחר ק"ש. ובו י"ד מעיפים:

שהוא יתכרך העמיד צבאותיו באופן זה והכל ממנו יתכרך והכוכבים כיוו יתכרך בקדום כיר החוצב שאין להם שום כח כמו שכתבנו וצא השמים לך משתחיים:

ג האשכנזים מוסיפים קודם החתימה אל חי וקים תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד ואין זה מעין החתימה והרא"ש יישב המנהג דהו"ג כ"כ מעין החתימה דכשיקויים בנו ד' ימלוך לעולם ועד דאו לעת ערב יהיה אור ולאשר שבערבית אנו אומרים אמת ואמונה ועל זה נאמר ואמונתך כלילות הנלות שדומה ללילה ומאמינים שינאלנו כמו שמבואר כאמת ואמונה האל הנפרע וכו' והמשלם גמול וכו' ולכן אנו אומרים שאנו מקיים ומצפים שאל חי וקים תמיד תתגלה מלכותו עלינו מהרה ויאיר לנו וההיפך להכבילים (עכ"ח) ויש בזה ג"כ מדה יום ומדת לילה אור וחשך ומתפללים שאיר לנו:

ך ברכה שנייה אהבת עולם ואף במקומות שכשחריית אומרים אהבה רכה מ"מ כערבית אומרים אהבת עולם וכך תקנו הנאונים (תוס' י"א: ור"ל"ט ע"ט) ואומרים ואהבתך אל תסיר וכו' ויש אומרים לא תסור וגו' דאשונה עיקר וברכה זו אינה פותחת בכרוך כדון ברכה הסמוכה לחכירתה וכן הברכות שלאחר ק"ש וכמו שהחריית דק"ש לא הוי הפסק (טור) וכאמת ואמונה חותם גאל ישראל ולא נואל ישראל ככתפלה דכאן אלשעבר קאי (ט"ט) וכבר בארנו כס' ס"ו דאותן החותמין כמערכת מלך צור ישראל וגואלו אין דעת חכמים נוחה מהם ואף שיש שיישכו המנהג מ"מ מה לנו ליכנס בפרצה דחוקה ועתה הגהינו כרוב המקומות לחתום גאל ישראל כמערכת של יו"ט:

ך ברכה שנייה שלאחר ק"ש היא השכיבנו וחיהם שומר את עמו ישראל לעד מפני שלילה צריכה שימור מן המזיקין ואע"ג דקו"ל כר' יוחנן דאמר דנם כערבית צריכין למסוך גאולה לתפלה דאמר ר"י (ד' י'): ס"ו איהו בן העוה"ב זה הסמך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית וא"כ איך מפסיקין בין גאל ישראל לתפלה כברכת השכיבנו אמנם כיון דתקיני רבנן לומר זה הוי כגאולה אירכתא (ט"ט) וכמו שתקנו

א שנו חכמים במשנה (י"א) כשהר מברך שתיים לפניה ואחת לאחריה וכערב שתיים לפניה ושתיים לאחריה דכערבית נחוסף ברכת השכיבנו שאין לה שייכות בשחרית ובכולל הם שבעה ברכות ואיתא בירושלמי שם על שם שבע ביום הללתיך ע"ש ובאמת הך קרא אינו מוכן דהיכן הם השבע הלולים שככל יום אלא דקאי על ברכות אלו של ק"ש וה"פ שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך דק"ש הוא המשפט הצדק שיש בה עול מלכות שמים ועול מצות ואף שכבר כתבנו בשם הנאונים דברכות אלו לא על הק"ש נתקנו אבל מ"מ חכמים מסבוכם לק"ש לפניה ולאחריה וכך היתה עיקר התקנה ועוד איתא שם רכל המקיים שבע ביום הללתיך באלו מקיים והגית בו יומם ולילה ע"ש ונ"ל המעם משום דמקודם כתיב תורתך אהבתי ואח"כ כתיב ג"כ שלום רב לאוהבי תורתך ומוה ג"כ ראייה דמירדי בברכות של ק"ש שיש בהם אהבת התורה באהבה רבה של שחרית ובאהבת עולם של ערבית:

ב ברכה ראשונה אשר כרכרו מעריב ערבים ופותחת וחותמת ככרוך שהיא ברכה ארוכה ואומר בה גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור והנה אור מפני חשך שייך ללילה אבל חשך מפני אור הוא היום ואמר חו"ל (י"א): כדי להזכיר מדת יום כלילה כמו שכוללין מדת לילה ביום שאומרים יוצר אור ובורא חשך להדאות שאל אחד בראו ויצרן ועשאו ומחו לשון גולל משום דכרכרו הארץ אין לך רגע שאין בו יום ואין לך רגע שאין בו לילה משום דהכבוד הארצי הוא ענו"ל בידוע וזהו לשון גולל כאלו השמש מתגלגלת מכיב הכבוד הארצי ובמקום זה דוחה האור את החשך ובמקום אחר דוחה החשך את האור וא"כ הוא ענין תמיד בלי הפסק ולזה אומרים מקודם ומסדר את הכוכבים במשמיותיהם ברקיע ברצונו ויש להפסיק בין ברצונו ובין בורא יום ולילה (מנ"א) דברצונו אקודם קאי בלומר שהקב"ה סידר מצב הכוכבים ברקיע כל כובע על משמרו שיעל ידי זה יגיע על הכבוד הארצי היום והלילה תמיד ונגלל האור מפני החשך והחשך מפני האור כמו שבארנו וכל זה מפני שכך עלה ברצונו יתברך ולזה מסיימים ד' צכאות שמו בלומר

ערך הלכות תפלת מנחה וערבית סימן רלו השלשה

ותקנו לומר פסוק התפלה ד' שפתי תפתח (סג) וגם השבינו שייך לגאולה מפני שכשעבר ה' לנגוף את מצרים חדרו ישראל והיו מתפללים להשי' שלא יתן המשחית לבא אל בתיהם לנגוף וכנגד אותה תפלה תקנו לומר השבינו ונמצא שגם היא שייכה לגאולה וקודם החתימה אומרים ושמור צאתנו וכו' כד' שתהיה מעין התיבה פסוק לחתימה והספרדים מסיימים בי אל שומרינו ומצינו אתה וזה יותר טוב דושמור היא תפלה אבל שומר עמו ישראל הוי הכמחה וכן ג"כ בי אל שומרינו הוי ג"כ הכמחה:

ו בענין החי' פסוקים כרוך ד' לעולם אמן ואמן וכו' וברכת יראו עינינו שאנו מוסיפים ראיתי לרבנותינו ז"ל כמעטם דברים שונים התוס' (ד' :) כתבו ואנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השבינו נראה וחקינו להו רבנן הו"ל כגאולו אריכותא דתקנו לומר זה שבתוך כך יתפלל חבירו גם הוא ולא ילך מכהכ"נ עד שיגמור כל אחד תפלתו וגם יש באותם פסוקים י"ח אגרות כנגד י"ח ברכות שבשמ"ע ואנכ שתקנו לומר אותם פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו עינינו עכ"ל:

ו לכן בשבתות וי"מ לא נהגו לומר אלו הפסוקים מפני שאין מתפללים י"ח ברכות וגם בהם לא היתה היראה כל כך דשבת עצמו שומר את ישראל וגם מפני שמקריאים או זמן תפלה בעוד יום לא היו יריאים הכל להשאר שם ואע"פ שברכת אבות תקנו מפני המזיקים כמ"ש בס"י רס"ח מ"מ בזה לא חששו וגם חששו לשרחא דציבורא ומ"מ הקדיש נשאר בכחול מפני הטעם שבארנו שחקדיש הוי עיקר הגאולה והפסוקים שאומרים בשבת ושפדו וכו"מ וידבר משה וכו"ה תקעו וכו"ה כ"כ כי כיום הזה וגו' לא ידענו מתי נתקנו ויתבאר בס"ד בס"י רס"ו:

ו והרא"ש כתב מעם אחר וז"ל ומנהג זה נהגו אותו החמוץ לפי שבימים הראשונים היו בתי כנסיות שלהם כשדות והיו יריאים להתעכב שם עד אחר תפלת ערבית ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהם י"ח אזכרות כנגד וכו' ותקנו אח"כ ברכת יראו עינינו וקדיש והשתא נמי שמתפללין ערבית במכהכ"נ לא נתבטל המנהג הראשון עכ"ל ותר"י כתבו בשם דר"י וז"ל שבתחלה שהיתה תפלת ערבית רשות היו אומרים אלו הפסוקים וכו' וחותרמין עליהם ואומרים קדיש ויוציאו ואח"כ אע"פ שקבעוה חובה נשאר הדבר כמו המנהג הראשון ולא הוי הפסקה בין גאולה לתפלה דביון שמתחלה אדעתא דרבי קבעוה חובה לא מקרי הפסקה עכ"ל:

ו יראו לי שכולם לדבר אחד נתכוונו והיינו דאלו היתה תפלת ערבית רשות או אלו לא היתה סיבת היראה להתעכב במכהכ"נ שבשדות לא היו באים לירי כך אבל בין שהיא רשות וגם היתה סיבת היראה התחילו להקל בהתפלה ותוקשה עליהם לבלי להתפלל כלל ואמרו י"ח פסוקים אלו ויראו עינינו ויש שהתפללו תפלת שמ"ע וזו שכתבו התוס' שבתוך כך יתפלל חבירו גם הוא וכו' כלומר עד שאלו יאמרו הפסוקים יגמור זה תפלתו והרא"ש כתב עיקר התקנה שהיתה מפני היראה ותר"י כתבו משום רשות ותרומיהו צריכי אך מיהו עכ"פ אחרי שנתפשטה תקנה זו נעשה תקנה קבועה ובגאולה אריכותא דמי ובפסוקים אלו יש הרכה מענייני גאולה

ו יראו רבינו הרמ"א ראיתי מדקדקים נהגו לעמוד כשאומרים י"ח פסוקים של כרוך ד' לעולם אמן ואמן ומנהג יפה הוא כי נתקנו במקום תפלת י"ח ועל כן ראוי לעמוד בהן כמו בתפלת עכ"ל אבל רבים חולקים וס"ל דיותר טוב לישב שלא יאמרו שבזה יוצאים ידי תפלת שמ"ע (ח"י סק"ו) וכן נהג חמהרש"ל וגם במהרי"ל כתב לישב עד חצי קדיש (וכ"כ מה"מ סק"כ כש"מ מ"מ ומנ"ע כחז דכן הוא ע"פ הקבלה וכתב מה"מ דכשתתפלל עם הצבור מקדים חמ"ע וחמ"כ מתפלל ק"ש וברכותיה כמו שתבאר לזו יכול לומר פסוקים אלו מעומד):

ו איפסקא הלכתא דגם בערבית צריך לסמוך גאולה לתפלה כד' יוחנן (ל' :) דכן פסקו הר"י והרמב"ם ספ"ו והרא"ש והש"ע וז"ל הרמב"ם ובתפלת הערב קורא ק"ש ומברך לפניו ולאחריה וסמוך גאולה לתפלה ומתפלל וכו' עכ"ל ואין לשאול דא"כ איך כתב בס"ג דין ז' ויש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת בע"ש קודם שתשקע החמה וכן יתפלל ערבית של מוצאי שבת בשבת לפי שתפלת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה ובלבד שיקרא ק"ש בזמנה אחר צאת הכוכבים עכ"ל וא"כ לא

ו ויראה לי שכולם לדבר אחד נתכוונו והיינו דאלו היתה תפלת ערבית רשות או אלו לא היתה סיבת היראה להתעכב במכהכ"נ שבשדות לא היו באים לירי כך אבל בין שהיא רשות וגם היתה סיבת היראה התחילו להקל בהתפלה ותוקשה עליהם לבלי להתפלל כלל ואמרו י"ח פסוקים אלו ויראו עינינו ויש שהתפללו תפלת שמ"ע וזו שכתבו התוס' שבתוך כך יתפלל חבירו גם הוא וכו' כלומר עד שאלו יאמרו הפסוקים יגמור זה תפלתו והרא"ש כתב עיקר התקנה שהיתה מפני היראה ותר"י כתבו משום רשות ותרומיהו צריכי אך מיהו עכ"פ אחרי שנתפשטה תקנה זו נעשה תקנה קבועה ובגאולה אריכותא דמי ובפסוקים אלו יש הרכה מענייני גאולה

ערוד הלכות תפלת מנחה וערבית סימן רלו רלו השלחה ק 199

בעוד יום (מנ"א סק"ג) ואם יכול לקרות ק"ש וברכותיה בלא אמירת ברוך ד' לעולם אמן ואמן ויראו עינינו יעשה בן כיון שפסוקים אלו אינן אלא מנהגא בעלמא (ס) וא"צ לאומרים אח"כ ולא נתקנו אלא אחר ברכות ק"ש ולא בפני עצמן ואם בא לבה"כ בשעה שמתחילין ברכו והוא לא התפלל עדיין מנחה יתפלל מנחה ואח"כ בשינויעו הצבור לשמ"ע יתפלל עמהם תפלה של ערבית ואח"כ יקרא ק"ש עם ברכותיה אבל לא יתפלל מנחה ביחד עם הצבור כשהצבור מתפללין שמ"ע של ערבית דאין זה תפלה בצבור דאצלו עדיין יום ולהצבור נחשב לילה (ס וע"ז סק"ד) :

ד' עוד כתב בסעיף ד' אחר שומר עמו ישראל אומר אמן אחר ברכת עצמו ולא יענה אמן אחר ברכת המלך ככבודו עכ"ל והולך לשיטתו בס"י רמ"ז דככאן עונה אמן אחר ברכת עצמו כמו בברהמ"ו כבונה ירושלים ולזה אומר דיענה אחר שומר וכו' ולא אחר יראו עינינו כמו בברהמ"ו שאינו עונה אחר המזב והממזיב אבל כבר נתבאר שם דאנחנו אין נוהגין כלל לענות אמן אחר ברכת עצמו לכד בברהמ"ו כבונה ירושלים ודע דברכת המלך ככבודו צריך לומר תמיד ימלך עלינו שתיבת תמיד יומשך למטה ולא למעלה ויש מי שאומר להיפך שנמשך למעלה (פריסא) :

סימן רלז אמירת והוא רחום ושהש"ץ אינו חוזר בתפלה. ובו ג' סעיפים :

א לכן מהנגים לו יתברך שהיה מעוינו בעת צרה ואומרים הג' פסוקים ד' צבאות וגו' לפי שכירושלמי פ' אין עומדין אומר שלעולם לא יוואו הפסוקים האלה מפני ע"ש וכל בפתונוני בפסוקים אלו שהוא יתברך עמנו ומשגב לנו והוא יעננו ביום קראנו ואומרים חצי קריש ודווקא בשיש עשרה שאמרו אלו הפסוקים ואחר הקריש אומר הש"ץ ברכו וכו' :

ב אין חזרת הש"ץ בתפלת ערבית לפי שהיא רשות בן כתב הרמב"ם בפ"ם דין מ' וז"ל ואינו חוזר להתפלל בקול רם ערבית לפי שאין תפלת ערבית חובה לפיכך לא יברך ברכות לבטלה שאין כאן אדם שנתחייב בהם כדי דהוציאו ידו חובתו עכ"ל ואפילו להגאונים שאמרו דביון שהתפלל פעם אחד נעשה בחובה מ"מ מ"ג אם הוא בקי אין הש"ץ מוציא ואם אינו בקי הרי לא התפלל מעולם (נ"י נס"ה הראש"ה) ואפילו לכמה מהראשונים שכתבו שכבר קבלנו עלינו כולנו לחובה מ"מ לענין חזרת הש"ץ לא קבלנו עלינו אך באמת יש מעמים נסתרים על מה שאין חזרת הש"ץ בלילה ואין אומרים קרושה בלילה דהק הש"ץ אומר קריש שלם ואומרים עלינו וקדיש

לא יפסיד נאולה לתפלה וכאמת הראב"ד השינו מטעם זה וכתב דאין לעשות בן אלא לצורך שעה ע"ש ד"ל הרמב"ם ס"פ דרוקא כשהגיע זמן ק"ש דאין החיוב להסמך נאולה לתפלה אבל לא כשלא הגיע הזמן עדיין וכ"כ אחר מהגדולים (ע"ה ס' נ"י) ולעיל בס"י קרי"א נתבאר אם גם בשבת ויו"ט צריך לסמך נאולה לתפלה והעיקר בדברי רבינו הבי"ש שם בספרו הגדול דאין חילוק וגם בשבת ויו"ט יש חיוב לסמך נאולה לתפלה (וכן הכי"ט ס"ה ס"ו) :

ב וכוון דגם בערבית יש חיוב לסמך נאולה לתפלה לכן יש לזהר שלא לדבר בין ברכת שומר עמו ישראל לעד ובין שמ"ע וכן האומרים י"ח פסוקים ויראו עינינו ויהיו שלא להפסיק בין אחר ברכת המלך בכבודו ובין שמ"ע ומיהו מה שמכריז ש"ץ יעלה ויבא כר"ח או מל ומטר או על הנסים אין זה הפסק כיון שהוא צורך תפלה ולשאריו דינון כמו להפסיק בין הפרקים ובאמצע הפרק דינון כמו בשחרית ויראה לי דבי"ח פסוקים אלו בין פסוק לפסוק הוי כביון הפרקים רק מן יראו עינינו עד נמר הברכה הוי באמצע הפרק :

ג יכתב רבינו הבי"ש בסעיף ג' מצא צבור שקראו ק"ש ורוצים לעמוד בתפלה יתפלל עמהם ואח"כ יקרא ק"ש עם ברכותיה עכ"ל ותפלה בצבור עדיף מסמכות נאולה לתפלה ואפילו הצבור מתפללים

א נהגו לומר פסוק והוא רחום יכפר עון קודם ברכו לפי שבשחרית ומנחה יש תמידין שמכפרין ולא בן ערבית לכן מכקשים והוא רחום יכפר עון (מור) ועוד מעמים יש כמור ובכלכו (עכ"ה) ויש מעם ע"פ הקבלה דשלשה מסונים בלילה על שיהיה כמחשך וחיתה שדנים הרשעים בלילה על שהיה כמחשך מעשיהם ולזה מוכיירים ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו ולכן אין אומרים זה בשבת מפני שבשבת יש לרשעים מנוחה בנהיגים (ה"ר נס"ט ע"מ) ולא יעיר כל חמתו פירושו שלא יעיר כלום מחמתו כמו ולרש אין כל (ס ע"ה רד"ה) אבל רש"י ז"ל פ"י שכל חמתו אינו מעיר אבל מקצתו מעיר וכן הוא בילקוט ע"ש :

ב ויש נהגו לומר רם מזמור שיר המעלות הנה ברכו וגו' קודם ברכו או קודם והוא רחום או אח"כ והמעם לפי שבנב"א אמרו אם רגיל לקרות קרא וכו' ואח"כ קורא ק"ש ומתפלל ונהנו כמזמור זה משום דכתיב בו העומדים בבית ד' כליילת ויש מוספים פסוק יומם ציוה ד' חסדו וכלילה שירת עמי והוא מעניינא כמובן וגם מוספים פסוק ותשועת צדיקים טו' מעום בעת צרה לפי שהלילה נמשלה לצרות

וקדיש יתום ונפטרם לבתיהם לשלום (ואין נפילת אפיס כערנית וע' בטור ואלגיוו אינו כן כמ"ס הטור בעלמו ודו"ק):

סימן רלח שדבר גדול הוא לקבוע עתים לתורה בלילה. ובו ג' סעיפים:

הוי זמן לישן וכשהלבנה מאירה הוי זמן לימוד (מהרש"ח) והנדולים כתבו דמשבועות שקורין בו רות דכתיב בה שכבי עד הכוקר עד מ"ב דכתיב באיכה קומי רוני בלילה שכבי כלומר דהלילות קצרים וא"צ ללמוד בלילה וקומי דהיינו מ"ב עד שכבי דהיינו שבועות קומי כלומר צריך לקום וללמוד בלילה (מנ"א זכ"ס) וכתבו ששיעור שינה ח' שעות שנאמר ישנתי אז ינוח לי ואז במספר שמנה ויש שכתבו ד' שעות בשישנתי אז ינוח מספר לי ארבעים שעות והאמת הכל לפי חולשתו וגבורתו ולפי מספר ימיו והכל לשם שמים:

ג כתב רבינו הב"י אם יש לו חוק קבוע ללמוד כך וכך ליום והיה מרוד ביום ולא השלימו ישלמינו בלילה מיד עכ"ל דהאומר אשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלקי ישראל (נדרים ז' י) והנהוג לעשות דבר טוב ודעתו לעשות כן תמיד הוי כנדר כמ"ש ביו"ד סי' ר"ד ולכן טוב שכל דבר שיוצא לנהוג בעצמו יאמר בלי נדר (מנ"א) וזה שכתב שישלמינו בלילה מיד אין הכוונה מיד שחכמה הלילה דמנ"ל לומר כן דהא מקורו הוא מעירובין שם רב אחא בר יעקב יוצא ופרע אלא הכוונה שישלם מיד בלילה ולא יניח למחר וכן משמע בטור ע"ש:

סימן רלמ דין ק"ש שעל המטה. ובו ז' סעיפים:

הרמב"ם רפ"ו מתפלה כתב להיפך וז"ל כשיכנס אדם למטתו לישן בלילה סברך ברוך וכו' המפיל חבלי שינה וכו' וקורא פרשה ראשונה ויישן עכ"ל והטור והש"ע כתבו כלשון הגמ' וכתבו שכן עיקר (מנ"א סק"ג זכ"ס) והלבוש כתב כהרמב"ם ותימא על הרמב"ם ששינה מלשון הגמ' והרי גם ברי"ף הנירסא כמו בגמרא ע"ש וג"ל דהרמב"ם בכוונה שינה מלשון הגמ' ממעט שיתבאר בסעיף ה':

ג וכתבו בטור וש"ע שאומר יושב בסתר עליון וגו' והוא נקרא שיר של פגעים שמגין מפני המזיקין (שנועות ע"ו): ואומר ד' מה רבו צרי עד לד' הישועה ואומר ברוך ד' ביום ברוך ד' בלילה ברוך ד' כשבבנו ברוך ד' בקומנו ויאמר ד' אל השמן יגער ד' כך השמן וגו' ד' שומריך וגו' מתנה ועד עולם בדרך אפקיד רוחי וגו' יברכך ד' עד וישם לך שלום ואומר חשבינו עד סוף לחתומי עכ"ל ומבואר בשבועות שם דריב"ל אמר להו להני קראי וגני בלומר והיה ישן מתוך פסקים אלו ופריך הש"ס והא אסור להתרפאות

א כתב הרמב"ם ספ"ג מת"ת אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה לפיכך מי שרצה לזכות בכתר תורה יוהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהם בשינה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהם אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה ואמרו חכמים אין רנה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוני בלילה וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום שנאמר יומם צוה ד' חסדו ובלילה שרה עמי (ירמ' לזני אידוסי) דשירה זו היא התורה וכל בית שאין נשמעין בה דברי תורה בלילה אש אוכלתו (מטהרין ל"ט') ודרשו זה בגמ' מקרא ע"ש:

ב ולכן צריך ליוהר בלימוד הלילה יותר מביום והמבטלו עונשו מרובה ואמרו בעירובין (ס"ה') לא איברי סיהרא אלא לגורסא ואמרו שם לא איברי ליליא אלא לשיגתא וכתבו התוס' כגון לילי תקופת תמוז ע"ש ויש מי שפ"י דלשון הגמ' במקמר הראשון לא איברי סיהרא אלא לגורסא כלומר דהלילה בתחלת הבריאה היה חשך גמור ומומן תליות המאורות יש לה אור ע"י הלבנה ורובו של חרש אין הלבנה מאירה כל הלילה ולכן בזמן שהוא לילה חשך ממש

א איתא בברכות (ד'): אריב"ל אע"פ שקרא אדם ק"ש בבח"נ מצוה לקרותו על מטתו שנאמר אמרו בלבבכם על משכבכם אמרו מה שכתוב על לבבך על משכבכם שנאמר ובשכבך (רז"י) ואם ת"ח הוא א"צ שכיון שרגיל במשנתו דיו בכך (סס) ואף ת"ח צריך לומר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי וגו' כלומר דנהי דלקרות ק"ש שוה בלימוד התורה א"צ הת"ח שהרי רגיל בתורה מלימדי פסוק שהוא כעין תפלה צריך לומר וכל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אוהו חרב של שתי פיות בידו שנאמר יעלו חסידים בכבוד וירנו על משכבותם כלומר שמרחיק ממנו המזיקים כראמר שם כל הקורא ק"ש על מטתו מזיקין בדילין הימנו והעניין שמתרחקים ממנו שלא יביארו לידו הדחורים רעים בשינתו ויוציא ורע לבטלה:

ב ואמרינן שם בפ' הירואה (ס'): הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמעו ואומר ברוך המפיל חבלי שינה וכו' ומוזה משמע דמתחלה קורא שמע ואח"כ ברכת המפיל אבל

הכפיל א"כ מוכח שהמפיל אינו כסוף והוא שכתב הרמב"ם שם בפ"ו דין ב' וז"ל קורא פרשה ראשונה מק"ש וישן ואפילו אשתו ישנה עמו קורא פסוק ראשון או פסוקי רחמים ואח"כ יישן ואם אנחתו שינה קורא אפי' פסוק ראשון או פסוקי רחמי' ואח"כ יישן עכ"ל ונראה דס"ל להרמב"ם דגם פרישת שמע אינו לעיכובא ולכן כאשתו עמו או כאנפו שינה דיו בפסוק ראשון של שמע או בשאר פסוקי רחמים ומקורו מהא דאמרין בפ"ק דת"א א"צ לומר רק פסוקי רחמי ש"מ דשמע אינו לעיכובא (ועמ"ג סק"ב שכתב טעם זה אך מ"ס דשמע אינו משום שמירה כבר הובא מת"ר שזהו משום שמירה אך לא דמי להפסקים כמ"ס ט"ס שכתב על הרמ"א שכתב דל"ס קרא ק"ש ולא יוכל לישן לחזור וקרא כמה פעמים וכו' שזהו אינו לפי דרך הכ"י והמג"א תפס דכוונת הרמ"א על פרישת שמע ולי נראה דככלל קוראה ק"ש כמו שגם אלו קוראים כן וכוונתו בין על שמע בין על הפסוקים והיעקר לישן מתוך דלת ודוק):

ו ויש שכתבו ע"פ המדרש לקרוא כל ה' פרשיות שיש בהם רמ"ח תיבות לשמירת רמ"ח איברים (מג"א סק"א) אבל ביוון שבגמ' מפורש רק פרשה ראשונה א"צ יותר וכן המנהג הפשוט וכתב רבינו הרמ"א ריקרא ק"ש סמוך למסתו ואין אובלים ושותים ומדברים אחר ק"ש שעל כמתו אלא יישן מיד שנאמר אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו ס"ה וע' לעיל מ' ס"ג אם מותר לקרות כשהוא שוכב ואם קרא ק"ש ולא יוכל לישן מיד אז חוזר וקורא כמה פעמים זה אחר זה עד שישתקע בשונה ושיחיה קריאתו סמוך למסתו ואין מדברין על ק"ש שעל כמתו עכ"ל והנה זהו וודאי דאין הכוונה שאתר ברבת המפיל אין הפסק עד השינה כמו בכל הברכות שאסור להפסיק בין נש"י להמוציא וכו' צא בזה שהרי אומרים הפסוקים אח"כ ולהרמב"ם פרשה שמע ואף דהם משום שמירה מ"מ אי ס"ד דאסור להפסיק מאי מהני שהם משום שמירה אלא וודאי דכאן לא היו הפסקים אסור כבכל הברכות והטעם דהא שינה אינה ביד האדם והסברא זו כתבו בסוכה פ"ד הרא"ש והמרדכי דלכן אין מדברין על שינת סוכה ע"ש וברכה זו היא חיובית על ענין השינה של האדם ולזה אומר שיראה לקרבה להשינה בכל היכולת (ועמ"ג סק"ג) ובשצורך לשמש כמתו יקרא אח"כ ויטול ידיו ויקרא אם הוא נקי משכבת וזע זה שכתב אם מותר לקרות כשהוא שוכב זה בשמכין לצאת ידי ק"ש בקריאה זו כשיטת רש"י שכתבנו כס"י רל"ה אבל אם כבר יצא מוכ יותר לקרותה בשכיבה (ס"ג) וכן המנהג הפשוט וזה שכתב חו"ד וקורא כמה פעמים בונתו מה שירצה או שמע א"צ הפסוקים או שארי דלת מה מרדד בתורה א"צ יותר (ס"ג) ומה שאין מדברין על ק"ש שעל כמתו

הטעם

להתרפאות ברבוי תורה ומתוך להגן שאני כלומר כשהוא חולה ושיתרפא על ידם אסור כי אין מתרפאין כד"ת כמ"ש הרמב"ם בפ"א מעב"ם דין י"ב וז"ל שהן בכלל הבורחים בתורה שהן עושין ד"ת רפואת נוף ואינן אלא רפואת נפשות אבל הכריא שקרא פסוקים ומזמור מההילים כדי שתגן עליו וכות קריאתו וינצל מצרות ומנוקים ה"ו מותר עכ"ל ונתבאר ביו"ד מ' קע"ג והרי עיקרו של ק"ש שעל הכמטה הוא רק כדי להגן מן המזיקים ומה שהש"ם לא פריך על זה משום דק"ש קרוין תמיד לחובה אין תימא על קריאתו גם להגן אבל אלו הפסוקין שאין קריאתו לחובה כלל היה סבור שאסור ומתוך דגם זה מותר (תרי"ג נפ"ק דברכות) וגם הרי"ף הביא זה בפ"ק שם:

ך ויש להתפלא על הרמב"ם בפ"ו מברכות דיניו ק"ש שעל הכמטה שלא הוביר מזה כלל ונלע"ד שהרמב"ם דחה הך דשבועות ע"פ הירושלמי דפ"ק דברכות (ה' א') שאומר שם ר' שמואל בר נחמני כד הוה נחית לעיבורא הוה מקבל נבי ר' יעקב נרוסה והוה ר' זעירא מטמר בניו קופיא משמענינה היאך הוה קרי שמע והוה קרי וחור וקרי עד דהוה שקע מיניה נו שינתיה ומאי מעמיה ר' אחא ור' תחליפא בשם רשב"ן אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו ס"ה ודומו הוא שינה ופסוק זה הוא בק"ש כמ"ש ואומר הירושלמי מילתיה דרבי"ל פליגא דרבי"ל קרי מזמורים כתרה עכ"ל והוה מה שאמר ריב"ל בשבועות לקרות כל הני פסוקים וביון דכל הני אמוראי פליגי על ריב"ל לכן פסק הרמב"ם כמותם ולרידהו אין לומר פסוקים אלו רק לקרות פרישת שמע ולחזור ולקרותה עד שיישן כמו שעשה ר' שמואל בר נחמני ואין זה נגד הש"ם דשבועות דהא הש"ם אומר שם דריב"ל עשה כן אבל לא פסק הלבא כמתו וכיון דבירושלמי רבים חולקים עליו הלכה כרבים:

ך והטעם של כל אלו האמוראים הוא דנהי דלהגן מותר מ"מ אין זה מן המצוות ודיו בק"ש שברוב פעמים נאמרה לחובה וכסנדרא שכתבנו בסוף סעיף נ' ולפ"ז א"ש גם שם שהקדים הרמב"ם ברכת המפיל לשמע משום דלשיטתו צריך לישן מתוך שמע ולא טהור הפסוקים וא"כ בהכרח לומר שמע אחר המפיל כדי שיקרא ויחזור ויקרא עד שיישן כדרך שעשה ר' שמואל בר נחמני בירושלמי ואע"ן דבהרואה הקדים הש"ם שמע להמפיל לא חש לה הרמב"ם משום דבפ"ק מוכח דאינו לעיכובא דמשום דריב"ל חידש זה כפ"ק רצריך לקרות שמע על כמתו כמ"ש במע"ף א' ולריב"ל הוא קודם המפיל לכן סידר הש"ם כן אבל משום נופה מוכח שאינו כן שהרי אביי אומר שם דגם ת"ה צ"ל חד פסוקא דרחמי וזהו אחר

ערוך הלכות ק"ש שעל המטה סימן רמ השלחה

בסדרן ויפשוט בחלוק דרך ראשו מעט מעט וכל מה שמפשיט מכסו הסדרן (עמ"ל סק"י) שאין דעתו נוטה כולויו שז"מ לומר בכל לילה משום לנעול אל יפתח פיו לשקט וגם הכיף שלא לישן כבית יחידו ע"ש ויש שפירשו כבית העומדת יחידות):

המעט פשוט ההחוב אינו אלא בברכת המפיל ולא שייך ברכה על ברכה ונראה דגם נשים חייבות בברכת המפיל ורוב נשים שלנו נזהרות בזה (עמ"ל סק"ב):
 ז אם ישן ערום לא יפשוט חלוקו בישיבתו שיהא נמצא ערום בגלוי אלא ישכב במטתו ויכסה א"ע

סימן רמ שיתרג האדם בתשמישו בצניעות. ובו ח"י מעיפים:

ג ונס כהיותו עם אשתו צריך להיות צנוע בעניין הוה דכתיב והצנע לבת עם אלקך כלומר אפילו בשאתה רק עם אלקך שאין אדם רואה מ"מ תהיה הצנע לבת (לנט) ותתכסו מפני ד' אלקך שלפניו יתברך כחשכה כאודה (ס) וגם לא יהא רגיל ביותר עם אשתו אלא כפי עונת האמורה בתורה והיינו הטילים שפרנסתן מצויין להן ואין פורעין מס עונתן בכל יום והפועלים שעושין מלאכה בעיר אחרת ולגין בכל לילה בבתיהם פעם אחת בשבוע ואם עושים מלאכה בעירם פעמים בשבוע ובאהע"ו סי' ע"ו יש מחלוקת בזה ע"ש והחמרים אחת בשבוע והנמלים שהולכין למרחוק אחת לל' יום והמפגים הפורשים לים אחת לששה חדשים והמילים פי' הרמב"ם בני אדם הבריאים והמעוננים ועונת ת"ח משבת לשבת דכל השבוע עומקים בתורה ועליהם נאמר אשר פרוי יתן בעתו ואסור לישן בחדר שאיש ואשתו ישינים שם ולא עוד אלא אפילו היא נדה מ"מ לא יישן אחר שם (עירונין ס"ג): כי יש לה תענוג כשהיא בחדר אחד עם בעלה ומדברת ושואלת ממנו כל מה שתרצה אבל כשיש אחר שם היא בושה ממנו ועליהן אמר הנביא נשי עמי תנרשון מבית תענוגיה (ס):

א כתב הרמב"ם ספ"ד מדיעות שכבת רוע היא כת הנוף וחיו ומאור העינים וכל זמן שתצא ביותר הנוף כלה וכו' וחיוו ואוכדים והוא שאמר שלמה בחכמתו אל תתן לנשים חילך וכל השמוץ כבעילה זקנה קופצת עליו וכחו תשש ועינו כהות רוח רע נודף מפיו ומשחיו ושער ראשו ונכות עינו וריסי עינו נושרות ושער זקנו ושחיו ושער רגליו רכה ושניו נפלות והרבה באבים חוץ מאלו באים עליו ואמרו חכמי הרופאים אחד מאלף מת כשאר חלאים והאלף מרוב התשמיש לפיכך צריך אדם להיות זהיר בדבר זה אם רצה להיות כמובח ולא יבעול אלא כשימצא גופו בריא וחזק ביותר והוא מתקשה הרבה שלא לדעתו ומסית עצמו לזכר אחר והקישו בו כשהיה וימצא כובד ממתניו ולמטה ובאלו חומי הבנים נמשכים ובשרו חם זה צריך לבעול רפואה לו שיעבול ולא יבעול אדם והוא שבע או רעב אלא אחר שיתעכל המון שכמיו ויכדוק נקביו קודם בעילה ולאחר בעילה ולא יבעול מעומד ולא מיושב ולא בכית המרחץ ולא ביום שיכנס למרחץ ולא ביום הקוה ולא ביום יציאה לדרך או ביאה מן הדרך לא לפניהם ולא לאחריהם עכ"ל וזה שאמרו ביבמות (ס"ג): שהאשה משתוקקת על בעלה בשעת שיוצא לדרך ושצריך לפוקדה וזה כשנוסע בעגלה שאינו הולך ברגל דוה שאמרנו ולא ביום יציאה או ביאה מן הדרך והו בשתולך ברגליו והוא מתייגע או אפשר שיפקדנה בלילה הקודמת (ע' לנט וס'):

ד וכל אדם צריך לפקוד את אשתו בליל מבילתה ובשעה שיוצא לדרך אם אינו הולך לזכר מצוה וכן אם אשתו מגיחה והוא מכיר בה שמסדלתו בדברים ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה חייב לפוקדה אפילו שלא בשעת עונתה וגם כשרוא מצוי אצלה לא יכוין להנאתו בלבד כי אם כאדם שפורע חובו והחוב הוא מה שחייבתו תורה שלא יגרע עונתה ולקיים מצות בוראו שהיה לו בנים עומקים בתורה ומקיימי מצות כישראל:

ב ויש לאדם להתכונן שעניין תאוה זו לא בראה הקב"ה לשם תאוה אלא לקיום המין וראיה שבצאת הרוע תכרות התאוה עד שכמשך המון יאסוף עוד רוע ותתנכר התאוה וגם לפי השכל והטבע היה לו לאדם להיות מאום הדבר הזה בעניו כמו שדרשו חז"ל כשבת (ק"ג ב') כי הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים תנא אשה חמת מלא צואה ופיה מלא דם והכל רצין אחריה ואם לא ע"פ גזירת המלך לא היה המראוי להתאוות לה אלא בי הוא אמר ויהי אשה קיום המין כי לא תהו בראה לשבת יצדה ולכן כל איש משכיל דורש וירא אלהים יתכונן בזה וילך לבטח דרכו ולא יכשל בעוה"ז ולא יכלם בעוה"ב וכבר ידוע שבעניין הזה תלוי מקור קדושת ישראל:

ד וכן אם מכיון לתקון הולד שבששה חדשים האחרונים התשמיש יפה לולד שמתוך זה יצא הולד מלובן ומורו שפיר דמי אבל בני' חדשים הראשונים התשמיש קשה לולד וקשה להאשה ובג' אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד ובג' האחרונים יפה לשניהם וכן אם הוא מכיון לנדור עצמו בה כדי שלא יתאוה לעבירה כי רואה יצרו גובר ומתאוה אל הדבר ההוא גם בזה יש קיבול שכר אך יותר טוב היה לו לדחות את יצרו ולכבוש אותו כי אבך קמן

מעשה לזה מ"ם כיון שאומרת לא בעינא ליה ועומדת להתגרש אמור לשמש עמה עד שתתגרש למכרי ולחזור מדבריה הראשונים והששית בני שכרות כשהוא שכור זה היא שכורה והשביעית בני גרושה הלב שנמד בדעתו לגרשה מאיזה מעם אע"פ שאוהבה ולכן כשגומר בלבו לגרשה לא יבא עליה והשמינית בני ערבויה כלומר כגון שבעת שהוא עמה נותן דעתו על אחרת ובמ"ש בסוף סעיף ו' והתשיעית בני חצופה שתובעתו בפה והרי היא כזונה אבל אם אינה תובעתו להדיא אלא שמרצית אותו ומקשמת עצמה בפניו כרי שיתן דעתו עליה הויין לה כנים מהנגנים וכך אמרו חז"ל בעירובין (ק' ע"ש :

אסור להסתכל באותו מקום וכל המסתכל שם אין לו בושת פנים ועובר על הוצנע לכת ומעביר הבושה מעל פניו שכל המהבויש אינו חוטא שנאמר ובעבור תהיה יראתו על פניהם זו הבושה ובתיב לכלתי תחמא דעל פניהם משמע בושת פנים (ר"ן גרוס ס) וכל הירא מתבויש (ר"ע ס) ועוד שמגרה יצה"ר בנפשו וכ"ש הנושק שם שעובר על כל אלה וגם עובר על כל השקצו את נפשתיכם ובשעת מעשה יהיה הוא למעלה והיא למטה אבל להיפך ה"ו דרך עוזה ואם שגוהם כאחר ה"ו דרך עקש :

אסור לשמש מטתו בפני כל אדם כשהוא נייעור ואפילו ע"י הפסק מחיצה עשרה ובפני הגוף שאינו יודע לדבר מותר אבל כשיודע לדבר אסור אף שאינו מבין העניין אך יספר מה שראה ומכוער הדבר וחדר שיש בו ס"ת או חומשים העשויים בגלילה כס"ת אמור לשמש בו עד שהיה בפניהם מחיצה עשרה ולא מהני כיסוי בלי תוך כלי רהמירו בכבוד ס"ת והיילון לא מקרי מחיצה כיון שאינו קבוע והוא נע ונד ולכן אם אינו מנענע ועומד בכקביעות הוי מחיצה ואפילו בהפסק מחיצה לא התירו רק כשאין חדר אחר אבל כשיש לו חדר אחר אסור עד שיוציא הס"ת להחדר האחר :

ואם יש בהחדר תפילין או ספרים הנדפסים מקרא משנה נמ' פוסקים אמור לשמש עד שיתנצו כלי תוך כלי ושהכלי השני לא תהא מיוחד להם ובמ"ש לעיל ס' מ' ע"ש אבל בששית הכלים מיוחדים להם ארילו מאה חשיבי כחד ואם פירש בנר על ארגו של ספרים חשיב ככלי תוך כלי ואם הארגו גדול שמחויק מ' סאה והיינו אמה על אמה ברם ג' אמות א"צ עוד בלי דחולק רשות לעצמו (מ"א סק"ט) ובתבו דמוווה צריך ג"כ כלי תוך כלי ואנחנו בארנו ביו"ד ס' רפ"ו דמוווה א"צ כלי תוך כלי כיון שהמוווה צריכה להיות שם די בניסוי בלבד וכשהיא

קמן יש בארם מרעיבו שבע משביעו רעב אבל מי שאינו צריך לדבר אלא מעורר תאוותו כדי למלאות תאוותו והוא שלא בשעת חיוב עונתה ה"ו דרך היצה"ר ומן היותר יסתנו אל האיסור ועל זה אמרו בנדה (י"ג) המקשה עצמו לדעת יהא בקללה :

ן צריך לקיים העונה אף בימי עיבור ויניקה ומי ששומר עצמו למבול לקרויו ובימי החורף קשה לו המבילה אם יבול לפטר עצמו מהעונה שאלו מהארז"ל והשיב דאם אינה מעוברת ולא מינקת ודאי חייב ואם היא מעוברת או מינקת מ"ם צריך מחילתה ובאם לא מחוייב לקיים העונה אף אם אינו יכול למבול (כ"מ בגמ' ר"ס זה) דמדינא דגמ' במלה למבילותא והתלמיד חכם כשם שעונתו בשבת כמו כן ביו"ט ור"ח וממדת חסידות שלא לשמש מטהו בלי' א' של פסח וליל א' של שבועות וליל שמ"ע אם לא בליל מבילה (סס סק"ג כנס כתיב) וכן בר"ה וכל זה אינו מדינא דמדינא אין איסור רק במ"ב ויוה"ב לכן מי שקשה עליו זה מותר בר"ה ופסח ושבועות ושמ"ע ולא ישתה בכוס זה ויתן עינוי בכוס אחר כלומר שלא יחשוב בשעת מעשה על אשה אחרת ואפילו שתיהן נשוי כגון בארצות ישמעאל שיותר להם ליקח שתי נשים דזה דומה קצת לבני המורה שיתבאר :

אמרו חז"ל בנדרים (כ' א') כתיב וברותי מבם המורדים והפושעים בי אלו בני השע מדות כני אנוסה שבא על אשתו באונס ואפילו כל באונס ממש דק שאינה מרוצה לכן יפיים יאח"ב יבעיל וכך אמרו חז"ל בעירובין (ק' א') אסור לאדם שיכופ אשתו לדבר מצוה שנאמר ואין ברגלים חוטא וכל הביפה הויין לו כנים שאינן מהנגנים דכתיב גם בלא דעת נפש לא טוב ויש לנו ללמוד דרך ארץ מתרגול שמפיים ואח"כ בועל וכך אמרו שם איש ללמוד צניעות מחתול שאינו ממיל רעי בפני אדם ומכסה ציאתו וגול מנגלה דכתיב תכון בקין לחמה ואינה גוזלה מאחרים ועריות מיונה שאינו נוקק אלא לבת זוגו ודרך ארץ מתרגול ע"ש :

והשנית בני שנואה בשאינו אוהבה בשעת תשמיש אבל אם בשעת מעשה אוהבה אע"פ שהיתה שנואה מותר (טו) והשלישית בני ריחוק כלומר שהוא או היה מרוחקים מבנ"ד במ"ש ביו"ד ס' של"ד והרביעית בני המורה כגון שסבור בשעת מעשה שהיא אחרת כלומר שנתכוין לנוף אחר ממה שהיא אפילו שתיהן נשוי אבל אם נהכיון לנוף זה אלא שמעה בלמה כגון שסבור ששמה רחל ובאמת שמה באה ליה לן בת (עמ"א סק"ט) :

והחמישית בני מורדת דאמרה לא בעינא לך ואעפ"כ הוא משמש עמה ואע"פ שרצויה בשעת

וכשהיא קבועה במוזות החדר ומכוסה בנייר או בזכוכית או בשאר דבר דיו ומעשים בכל יום יוכיחו:

יג' וטוב שלא ישמש לא בתחלת הלילה ולא בסופה כדי שלא ישמע קול בני אדם ויתן דעתו באחרת אלא באמצע הלילה ואם א"א לו באמצע הלילה אין קפידא בזה וישמש באימה ויראה, כמו שאמרו על ר"א (גדלים ע"ג) שהיה מגלה מפה ומכסה מפה ודומה כאלו כפאו שד כלומר האימה והיראה היה כאלו כפאו שד ויש מפרשים מגלה טפח וכו' שלא היה ממרק האבר בשעת תשמיש כדי למעט הנאתו ודומה כמו שכפאו שד שעושה הדבר באונס ויש מפרשים מגלה טפח שבאשה כלומר עכשוו מגלה אותו לצורך תשמיש ועכשוו מכסה אותו שלא היה מאריך באותה מעשה ודומה לו כמו שבעתו השד ונבעת והניח המעשה וכל כך היה מקצר בתשמיש:

יד' והקשה הראב"ד ז"ל הא אמרינן בשכר שמשהוין על הכמין ה"ל בניס זכרים ותירץ דהכל לשם שמים כי כל לבבות דורש ד' ומי שבטוח בעצמו שיוכל לעשות זו המעשה ולא תכנס בו מחשבה אחרת ומשהו עצמו כדי שתהנה ממנו ותזריע תחלה ומכוין לעשות מצות הקב"ה משלם לו שכרו בבנים זכרים ומי שאינו בטוח בעצמו וממחר במעשה כדי להנצל מן החמא שלא יחשוב באחרת גם הוא עושה מצוה והקב"ה משלם לו שכרו ג"כ בבנים זכרים וזו היא ששנייה וכל מעשיך יהיו לש"ש ויש מפרשים מגלה טפח על הסינר שהיתה חוגרת בו שאף בשעת מעשה היה מצריכה לחננו ומגלה רק מפה ממנה ומכסה מיד כדי למעט הנאתו ואע"ז דבאה"ע סי' ע"ו מבואר דא"א לכופה לשמש בבגדיה ע"ש אך הסינר אינו בנד ועוד דכששניהם מתרצים מותר בכל נוינו והוה מדה צניעות (מג"א סק"ג) וכל הפירושים אמת ויש לבעל נפש ליותר בהם כשיש כיכולתו: מ"ז לא יספר עמה בדברים שאינם מענייני תשמיש לא בשעת תשמיש ולא קודם לכן שלא יתן דעתו באשה אחרת אבל מענייני תשמיש מותר כדי להרבות האויות (טור) ועבאה"עו סי' כ"ה אמנם הדיבור בענייני זה צריך להיות במדה ובמשקל ועל זה אמרו בחגיגה ומניד לאדם מה שיחזו אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו ומגיד לאדם בשעת הדיון ואם היה לו כעס עמה אסור לשמש עד שיפייסנה ויכול לספר עמה קודם תשמיש כדי לרצותה:

מ"ח אסור לשמש לאור הנר אע"פ שמאפיל במליתו דאין זה דרך הצניעות אבל אם עשה מחיצה גבוה עשרה שפחים לפני הנר אע"פ שהאור נראה דרך המחיצה כיון שיש הפסק בסדרין שרי דאין זה אור ממש וכן אם האור נראה למעלה מהמחיצה בגוי

שאין המחיצה מגיע עד התקרה ג"כ מותר ומ"ט צריך להאפיל במליתו שלא יסתכל בהערה והמקובלים כתבו שלא יראה אור כלל ואפילו כשהוא מעוברת דבזה גורם נכפה להולד (מג"א סק"ד) והישן בכלה שקורין פא"ח האיני"ג אם הוריעות עבות אפילו אין מחשיכות לגמרי מותר (ס"ג) ואם הלכנה מאירה עליהם להריא דרך החלון אין לשמש אבל אם מאירה לבית ולא עליהם ממש אין בזה חשש כל כך (ס"ג) וכן אסור לשמש ביום אא"כ הוא ביה אפל ות"ח

מאפיל במליתו ומותר דהת"ח ויהר מרהפתכל בערה ויבגמרא מבואר הטעם דשכחו יראה כי דבר מנינה ותתגנה עליו (נה"י י') וכתב הרמב"ם שאין נוקקין לזה אלא מפני צורך גדול ואם מותר לעשות מחיצה בסדרין בשבת בשביל זה יתבאר בסי' שמו"ז: י"ז אמרו חז"ל בתענית (י"ח י') דאסור לשמש ממתו בשני רעבון מפני שכל העולם בעצרו ולמרו זה מקרא דתמיב וליוסף יולד שני בנים במרס תבא שנת הרעב ע"ש ואמרו שם בירושלמי דה"ה בשארי צרות שהם כרעבון אמנם אם הוא חשוכי בנים ולא קיים עדיין פ"ד מותר ואמרו בכתובות ס"ה דאכסניא אסור לשמש כשאין לו ולאשתו חדר בפ"ע אבל אם יש להם חדר סגור בפ"ע מותר ובלבד שלא יישן במליתו של כהן"ה דשמו ישרא קרי עליו ויתגנה וגם אינו נכון דעל זה לא נתן לו הבעה"ב (פ"ו יומא י"ח י') (ומה שכתב המג"א בסק"ד דלגל חדר מיוחד הא גם כתיבו אסור ל"ק כלל ולכן דקדקו לכתוב סגור דלגל זה יש לחוש שגם אחר יבא לשם אגל כתיבו אין חשש בזה ועל"ז סק"א שתי"ן דכתיבו כ"ש כמדור אדם יאן מותר ונאכסניא גם כה"ל אין לשמש וכמה חילוקים יש לתקן דו"ק):

י"ח אמרו חז"ל בפסחים (ק"ג י') דהמשמש ממתו במטה שתנוק ישן בה יגרום להתנוק שיפול בחולו הנכפה ודווקא כשאינו עדיין בן שנה אבל כשהוא בן שנה ויותר לית לן בה ואפילו כשאינו בן שנה דווקא כשהתנוק ישן למרגלות המטה אבל כששן אצל ראש המטה לית לן בה ואפילו כשהוא למרגלותיו דווקא כשאינו מניח ידו על התנוק בשעת תשמיש אבל כשהניח ידו עליו לית לן בה ואף שאין אנו מביינין אך כך היו רבותינו הקדושים מקובלים ע"פ החכמה האמיתית ובזהר ויקרא יש שלא תניק התנוק לאחר תשמיש כדי מהלך שני מילין ולא פחות מן כדי מיל שהם ח"י מבוט"ן והיוצא מכות הכסא אל ימשש ממתו שעה אחת ואחר התשמיש יסול ידו ונכון להרהר בשעת תשמיש בניצוקים שזה יהיה תועלת לולד כשתתעבר מבואה זו. והמטה שישן עם אשתו צריך שתהא ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום ויש בזה פירושים שונים (ע"י תמו"י סי' א')

סימן רמא שלא להשתין לפני ממתו. ובו ג' סעיפים:

בהכלי שיהא מותר להרדר בר"ת שא"א לו לת"ח בלא הרחוק תורה (וכתנו שהוטל לפניו כסדר ג"כ כח לידי עניות וכתנו זה נכס אנוהרס ונכס חכמי גרסת ופרובינאל האכא בעמרת זקנים):

ג וכתב הטור יש חסידים ואנשי מעשה שהיו מחמירין על עצמן ופובלין לקירויין להתפלל וחומרא יתירה היא זו שאף להדיף שכתב שיש מצריכין מבילה לתפלה לאו דווקא מבילה אלא רחיצה בתשעה קבין ואני כתבתי למעלה שא"צ לא מבילה ולא רחיצה וכבר נתבאר זה בס' פ"ח והמחמיר תבא עליו ברכה עוד כתב הטור רקורם שיאיר הבוקר יטהר לקום בזריות לעבודת הבורא יתעלה ולא יהא הבוקר מעירו אלא הוא יעיר הבוקר ונתבאר בס' א':

א איתא בגדה (י"ז) ד' רברים הקב"ה שונאן הנכנס לביתו פתאום ואצ"ל לבית חברו והאוחז באמה ומשתין מים ומשתין מים ערום לפני ממתו והמשמש ממתו בפני כל חי ומשתין ערום לפני ממתו לאו דווקא ערום אלא אורחא דמילתא קתני דמתוך שהוא ערום מתעצל לילך לחוץ (ג"ה סק"ה) ומשתין פירושו על הקרקע:

ב והכי אמרינן בשבת (ס"ג): דהמשתין מים ערום לפני ממתו בא לידי עניות דשרא דעניותא נבל שמיה ובכל מקום שמוצא מקום ממונף ושלא בנקיות שורה שם ודווקא בשמחזיר פניו להמטה אבל אם מחזיר פניו לחוץ לית לן בה דהקילוח יוצא לחוץ ודווקא כשמשתין על הארץ אבל כשמשתין בכלי לית לן בה ות"ח צריך שיכפה עליו כלי או שיטיל מים

בס"ד מליק סדר עבודת היום

סימנים

- מ חיך לנהוג בקדושת תפילין.
- מא הנושא משא על ראשו חיך ינהוג בתפילין.
- מב אם מותר לשנות משל יד לשל ראש או להיפך.
- מג חיך להתנהג בתפילין כשצריך לנקטיו.
- מד איסור שיה בתפילין.
- מה דיני תפילין בבית הקברות ובבית המרחץ.

הלכות ברכות השחר

- מו הלכות ברכות השחר ושכונן המאה ברכות.
- מז דיני ברכות התורה ונס נשים הייבית בזה.
- מח שאומרים פרשת התמיד וקטרת ופסוקי מוסף שבת ור"ה.
- מט שיכול לומר ק"ש ופסוקי דומרה וקרינות בעל פה.
- נ טעם על אמירת משנת איהו מקומו וברייתא דר' ישמעאל.
- נא דיני פסוקי דומרה וברוך שאמר וישתבח.
- נב מי שחל לכהכ"ל אחר שכבר התחילו להתפלל כיצד יעשה.
- נג דיני שלמי יצבור ומי הוא הראוי לירד לפני התיבה.
- נד דינים השייכים לישתבח.
- נה דיני קדיש ושלא לברכות בקדישים.
- נו פירוש הקדיש וכיצד הוא עניית אמן יהא שמי' רבא.
- נז דיני ברכו ועייתו.

הלכות קריאת שמע

- נח דין זמן ק"ש וחיך הדין אם לא קראוה בזמנה.
- נחא דין ברכה הראשונה דיוזר אור.
- ס ברכת אהבה ואם מצות לריכות כוונה.
- סא שצריך לכוין בק"ש ולדקדק באותיותיה.
- סב מי שלא דקדק בק"ש או לא השמיע לאזניו.
- סג אם קורין ק"ש מעומד או מיושב ואם נדרס מה דינו.
- סד דין העושה בק"ש כיצד יעשה.
- סה אם קראה פירוגין ואם מצא יצבור קורין מה יעשה.
- סו באיזה מקום מותר להפסיק בק"ש ובכרכותיה.
- סז דין ספק אם קרא ק"ש.
- סח כיצד נהגים באמירת פיוטים.
- סט דין פורס על שמש ואלגינו הוא קדיש וברכו.
- ע מי הם הסטורין מק"ש.
- עא אונן והעופקים כמה פטורין מק"ש.
- עב דין נוטלי המטה וההמנחמים והמלוים לעניין ק"ש.
- עג היטן עס בני ביתו חיך יתנהג בק"ש.
- עד דין לכו רואה את הערוה ודין שארי איברים.
- עה שיער באשה ערוה וכן קול ועוד דינים.
- עו להזהר מנזחה בשעת ק"ש וכן בכל דברי קדושה.
- עז דיני מי רגלים.
- עח מי שנלך להטיל מים באמצע ק"ש כיצד יעשה.
- עט מה יעשה כשנודמן לו נזחה באמצע ק"ש.
- פ מי שאינו יכול להתאפק מלהפיח מה יעשה בק"ש.
- פא אם מנזחת קטן יריד להרסיק.

דין

הלכות השכמת הבוקר

סימנים

- א דיני יסודי הדת והשכמת הבוקר.
- ב דיני לבישת בגדים ומנעלים.
- ג הנהגת בית הכסא בלילות.
- ד דיני נע"ש של שמרית.
- ה כוונות הברכות ושם הוי'.
- ו פירוש ברכת אשר יצר וברכת אלקי גשמה.
- ז לכרך אשר יצר כל היום כשנפנה לנדולים או לקטנים.

הלכות ציצית

- ח דיני לציית ועטיפתו.
- ט איזה מניין בנדרים החייבים בציצית.
- י דיני כנפות הטלית כמה יהיו וחיך יהיו.
- יא דיני חוטי הציצית עווייתן ועשייתן ותלייתן.
- יב כשנפסקו החוטין כמה ישארו ויהיה כשר.
- יג דיני לציית כשבת לנזח בו לרה"ר או לכרמלית.
- יד דיני לציית ששאן כותי ואשה ותש"ו ודין עליית שאולה.
- טו אם מותר להתיר לציצית מנגד לנגד ודין נקדע הטלית מתי מותר לתפור ודין כשנפסק הכנד.
- טז כמה שיעור אורך הטלית ורחבו.
- יז מי הם החייבים בציצית.
- יח לילה לאו זמן לציית וחילוקי דיעות בפירושו.
- יט מהו מוכת לציצית אם מוכת נכרח אם מוכת הכנד.
- כ דיני לקחת ומכירת עליית.
- כא מה לעשות בציצית שנפסלו.
- כב דיני ברכת שהחייבו על הטלית.
- כג דיני לציית בבית הקברות או סמוך למת.
- כד גודל שער מצות לציצית ולהיפך עונשה ח"ו.

הלכות תפילין

- כה כלליות דיני תפילין וכוננתם.
- כו כיצד יעשה מי שאינו לו אלא תפלה אחת.
- כז מקום הנחתן וזמנין הנחתן.
- כח דיני היסח הדעת שאמור בתפילין ותליית התפילין.
- כט שאין ברכה בתלית התפילין.
- ל זמן הנחתן כבוקר וזמן תליתן לערב.
- לא דיני תפילין בשבת ויו"ט וזוה"מ.
- לב דיני כתיבתן ועל מה נכתבים וכיצד נכתבים.
- לג אם נתקלקלו הכתבים ודיני הרצועות.
- לד סדר הנחות הפרשיות לרש"י ולרבינו תם.
- לה מניין השיעור בתפילין.
- לו דיני דקדוק כתיבת האותיות ותמונתן.
- לז גודל מצות תפילין וכמה החיוב לשאת אותם.
- לח מי הם הפטורים מתפילין.
- לט מי כשר לכתוב תפילין וממי קוין תפילין.

14

13

סימנים

סימנים

- טב דין טאה יבישה אם צריך להרטיק ממנה .
- טז דיני בית הכסא לפנין ק"ש ומפלה .
- טז אם מותר לקרות ק"ש במרחק .
- טז אשר לקרות ק"ש בהתלוות המסוגלות .
- טז שצריך להרטיק מכל דבר שיש בו מרחוק .
- טז שצריך להרטיק מכלים שמתקיימם בהם טאה ומי רגלים .
- טז כשל קרי מותר כק"ש וכתפלה .

הלכות תפלה

- פח כלליה פלח תפלה חמנה .
- צ מקום הראוי לתפלה ומפלה בניצור ובמקום נקי .
- צא לחזור מחטיו בשעת תפלה ותקון המלבושים .
- צב הכנת הגוף ונקיות גופו ודמינותו .
- צג שצריך לשהות קודם תפלה .
- צד שצריך לבוין סניו כנגד א"י .
- צה שצריך לבוין רגליו זה אל זה בתפלה שח"ע .
- צז צימנט מעלמו כל המטרות כדי שיכוין .
- צז שלא ירוק ולא ינהק ולא יספק בתפלה .
- צח צריך לבוין פירוש המלות .
- צט שחיי ושיכור אם מתחרים להתפלל .
- ק שצריך לסדר מוקדם תפלה שאינה תדירה .
- קא שצריך לבוין בכל הברכות .
- קב שלא ליבש סתוך להמתפלל שח"ע ושלא לעבור לפניו .
- קג מי שאודמן לו רוח שלמקה או טיטוש בתפלה כיצד יעשה .
- קד שאסור להספיק בתפלה .
- קה שלא להתפלל תפלה אחד תפלה מיד אלא ישאף העם .
- קי מי הם הסחורים מתפלה .
- קז דין המסופק אם התפלל ודין חסלת נדבה .
- קח דין מי שלא התפלל בשעות או באונס או במיד .
- קט איך יתבאר היחיד לבוין בתפלתו עם הציבור .
- קצ דיני תפלת הבינוני ותפלת הדרך ותפלת הסופלים .
- קיא דין שמיכת גאולה לתפלה .
- קיב שלא יספיק בג' ראשונות וג' אחרונות בשום בקשה .
- קיג דיני הברישות בשח"ע .
- קיד ברכת טאה נבור והיכרת רוח וגנס ועל .
- קטו ברכה ריביתית וחמישית וששית ושביעית .
- קטז ברכה שמינית שהיא רשאו .
- קצו ברכה תשיעית שהיא ברכת האמים .
- קעו שארי ברכות עד ר"ה .
- קעז דין מי שרצה להספיק בקשה בשח"ע כולל יעשה .
- קפ דיני שלש ברכות אחרונות .
- קפא דיני מודים .
- קפב ברכה שיש גלום ואם מותר להספיק קודם היא לגופן .
- קפג דיני הספיקות והברישות בסוף התפלה .
- קפד דיני חזרת הש"ן ושניית אמן .
- קפה דיני קדושה .
- קפו דין ש"ן ששעה .

- קכו דין מודים לדבוק .
- קכז כל דיני נשיאות כפים .
- קכח נאיהו תפלות טשאים כפים .
- קכט מה שאומרים רש"ע בשעת נשיאות כפים .
- קל דיני נפילת אפים .
- קלב דיני אשרי ובה לזיון וקדושה דטירא .
- קלג מלינו ושיר של יום וכרכו כמרא למנהג הספרדים .
- קלד סדר והוא רחום בנ' וה' ואנחה הפורה .

הלכות קריאת התורה

- קלה סדר קריאת התורה בנ' וה' ושבת ויו"ט .
- קלו סדר הקרואים חלש"י וח"לך .
- קלז כמה ספוקים צריך לקרות ואם דלג ספוק .
- קלח שלא יתחיל בשמות שג' ספוקים סמוך לפרשה וכן לא יסיים .
- קלח סדר קריאת התורה וברכותיה .
- קמ דיני הספק בברכת התורה ואם צריך של מקום אחר .
- קמא הקורא צריך לקרות בעמידה ודין המקריא .
- קמב דין מי שסטה בקריאתה וכשאינן עם מי שודע לקרות .
- קמג דין אם נחלא קשות כס"ת ושור דינים .
- קמד שלא לדלג כחורה מעניין לפניו ודיני ההפסדה .
- קמה דיני מתורגמן שהיה בזמן הקדמון .
- קמו שאסור לדבר בשעת הקריאה .
- קמו דיני נלילה והגבהה ושאסור לחחוץ ס"ת ביד פרומה .
- קמז מה שאחרו חו"ל שלא יפסיק ש"ן את התיבה מהו שירשו .
- קמז שהציבור לא יאלו חכה"כ עד שיגישו הס"ת .

הלכות בית הכנסת

- קנ שהחיוב של הציבור לבנות כהכ"ג ושיהא נבנה מכל הכתים .
- קנא דיני קדושת כהכ"ג .
- קנב שאסור לטחור כהכ"ג ובהמ"ד אם לא על פי פרישים שיכתבאו .
- קנג אם מותר למכור כהכ"ג ואם מותר לשטח מקדושה לקדושה .
- קנד דיני שמישי קדושה ונרות כהכ"ג .
- קנה משה לילך מכהכ"ג לבהמ"ד ללמוד תורה .
- קנו סדר משא ומתן וקאת מהלכות דימות .
- קנז ומני האכילה .

הלכות גמ"י לסעודה

- קנז דיני נפילת ידים לסעודה .
- קנח נאיהו כלי טעלן לידים וכיזד טעלן .
- קנח איהו מים כשרים לגמ"י ואיהו טעלן .
- קנח דיני הליצה בגמ"י .
- קנח הגטת הידים בשם האשיל והשפוק הגמילה .
- קנח דין מי שאין לו מים ודין המאכיל לאחרים .

ישיבה

קסד אם ביכולה לעשות תנאי בנטי' כמו שיחבאר עניינו . קסה העושה לרכו ורצה לאכול אם די בנטי'לה אחת .

הלכות בציעת הפת והלכות סעודה

קסו דין הפסקה בין נפי' לנטי'ה המזי'ה . קסז דיני ציעת המזי'ה ומי הוא הנוצ' ופוד דיני' . קסח על חיזה פת מברכין המזי'ה . קסט דיני' בשמש של הסעודה . קע דברי מוסר ודרך ארץ שיחנהג האדם בסעודה . קעא שלא לנהוג בזיון באוכלין . קעב מי ששכח והכניס אוכל או משקה לפניו בלא ברכה מה יעשה . קעג דיני מים אמצעי' . קעד דין ברכת היין בסעודה . קעה דיני ברכת הטוב והמטיב על היין . קעו דיני פת ופרפרת שהפת פוסק את הפרפרת . קעז דיני ברכה לפניין דברים הבאים בתוך הסעודה ולאחר הסעודה .

קעח חיזה דברים קרויים הפסק בסעודה שיגורך ברכה אחרת . קעט מה נקרא היסח הדעת בסעודה שיהא אסור לאכול עד שיגרך . קפ ללקוח הפרורים מהפת שלא יתפורו על הארץ . קפא דין מים אחרונים .

הלכות ברכת המזון

קפב דין כוס של ברהמ"ז ושלא יהיה פגום . קפג כל הידני' שיש בכוס של ברהמ"ז . קפד אריך לגרך ברהמ"ז במקום שכלל ודין מי ששכח ולא בירך . קפה דיני' בברכת המזון . קפו אם נשים וקטנים חייבין בברהמ"ז . קפז נוסח ברכת המזון ודיוק'ם שבה' . קפח ברכה שלישי' ודין ברהמ"ז בשבת וי"ט ור"ח . קפט ברכה הטוב והמטיב . קצ שתיית היין אחר ברהמ"ז ודיני' . קצא דין ברכה השועלים בברהמ"ז . קצב דין ברכת זימון בנ' או בעשרה כילד . קצג ההפרש בין שנים שאכלו לבלשה לכד זימון . קצד שלשה שאכלו ושכחו לזמן או נפרדו ועוד דיני' . קצה אם חכורות מאטרפות לזימון . קצו מי שאכל דבר ואסור אם מתק'ף לזימון . קצז מי הם שיכולים לזרפן לזימון ג' או עשרה . קצח הנכנס להמברכים ברהמ"ז מה יענה אחריהם . קצט על מי מחמתים ועל מי אין מחמתין . ר אחד מחסידי' לשנים ולא שנים לאחד ועד כמה מחסידי' האחד . רא הגדול בהסעודה צריך לנרך וברכה האור'ם לבעה"ב .

הלכות ברכת הפרוח

סימנים

רב דיני ברכת פירות האילן . רג דיני ברכת כורא פרי האדמה ומתו גדר אלן . רד דיני ברכת שהכל . רה דיני ברכת ירקות . רו דיני הפסק ושמות בברכת הפרוח . רז ברכת כורא נשמות נוסחתה ופירושה . רח דיני ברכה מפין של' על שנעת המיני' . רט מי שטעה מברכה זו לברכה אחרת מה יעשה . רי האוכל פחות מכזית מה דינו ודין בריה . ריא דיני קדימה בברכת הפרוח . ריב שהעיקר פוסק את הקפל . ריג דין להזי'ה אחרים בברכת הגהי'ן . ריד בכל ברכה צריך להיות שם ומלכות . ריזו דין עניית אמן אחר הברכות . ריזי דיני ברכת הריח . ריזג על חיזה בשמים מברכין ועל חיזה אין מברכין . דיני שארי ביני ברבות . ריח דיני ברכות על נסים שנעשו . ריט דיני ברכת הנזמל וד' צריכים להודות . רכ דיני הסנת מלום ותענית מלום . רכא ברכת הולאת הנשמים . רכב דיני ברכת הולאת הטוב וההפכו . רכג מי שילדה אשתו ומת מורי'שו וננה בית וקנה בליה חדשים מה מנרך . רכד עוד דיני ברכות פרטיות . רכה דיני ברכת שהחיינו . רכו הרואה פרחי אילנות מה מנרך . רכז ברכת הויק'ם ורעמים וברק'ם ורזמות . רכח ברכת ימים ונהרות הרים וגבעות . רכט ברכת הקשת וברכת חמה ותקופתה . רל דיני שארי ברכות פרטיות . רלא שכל כוונותיו יהיו לשם שמים .

הלכות תפלת מנהה וערביה

רלב דברים האסורים בשפת המנהה . רלג מתי הוא זמן סוף תפלת מנהה ומתנה גדילה וקטנה . רלד שאומרים אשרי קודם התפלה ועוד דיני' . רלה דיני ק"ש ותפלה של פרכיה . רלו דיני ברכות שלפני ק"ש ושלאחר ק"ש . רלז אמירת והוא רחום ושהש"ץ אינו חוזר בתפלה . רלח דבר גדול הוא לקבוע עתים לתורה בלילה . רלט דין ק"ש שעל המטה . רט שיחנהג האדם בשמיעו'ו בלניעות . רטא שלא להשתין לפני מחו .